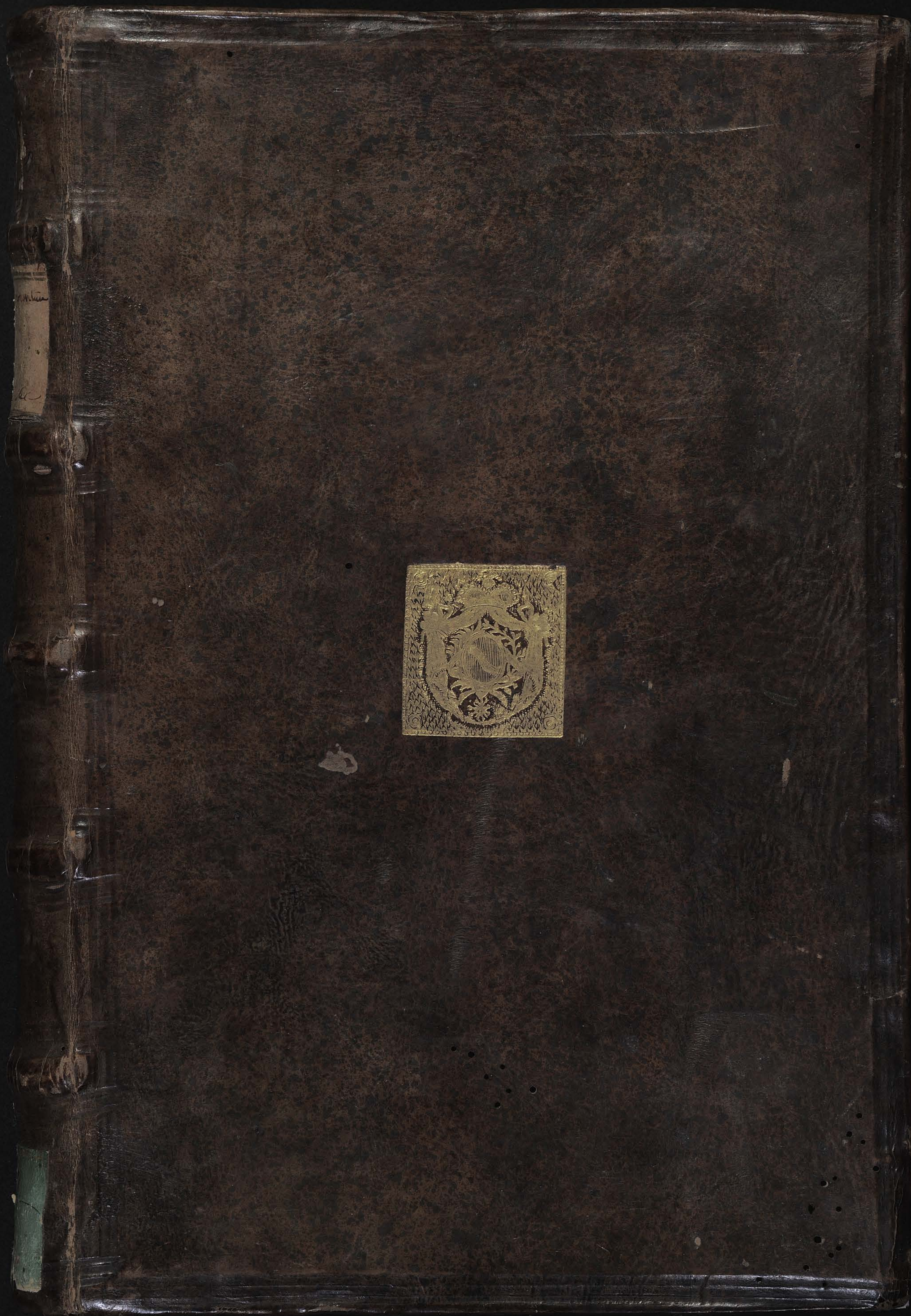
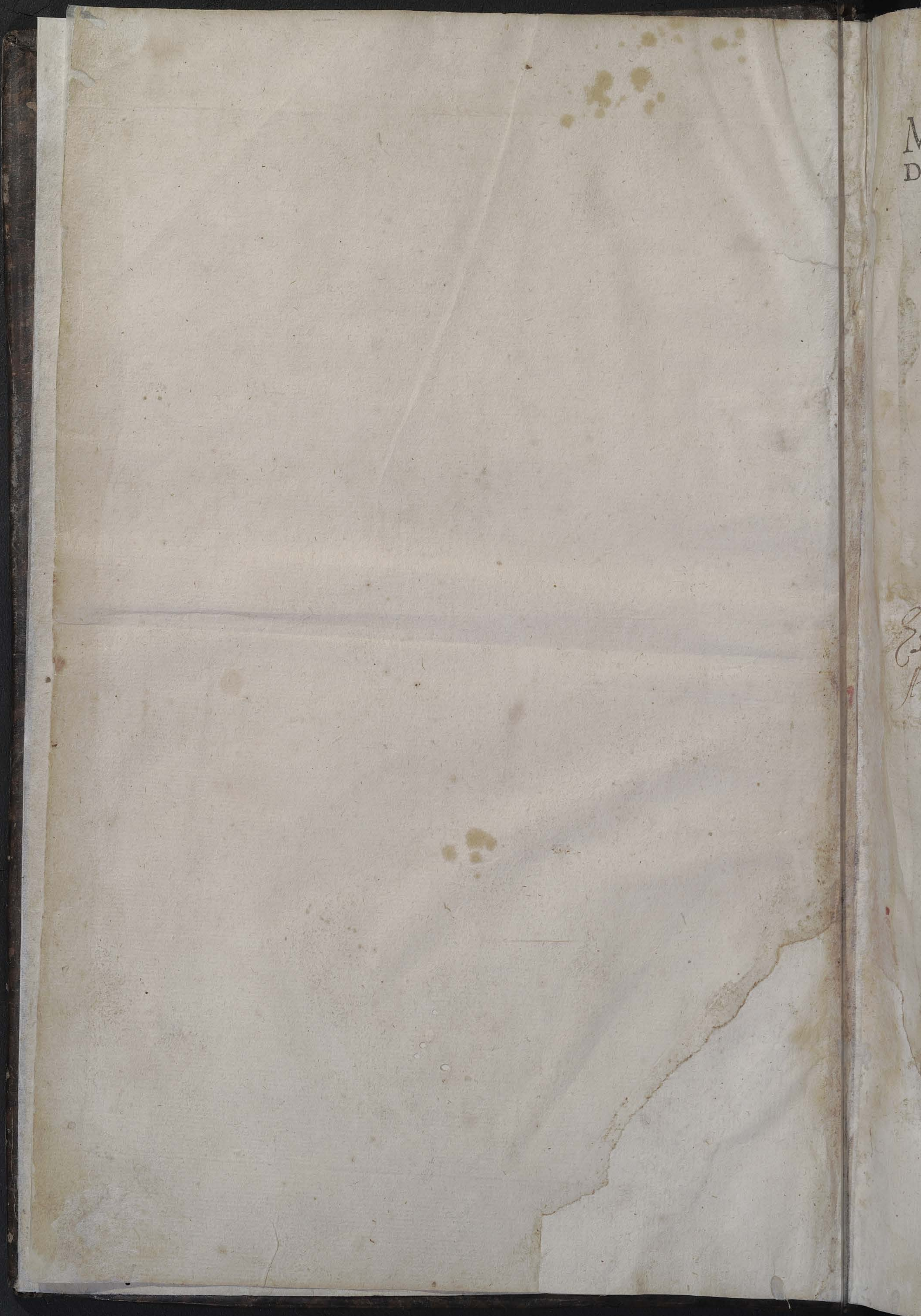

LIBRARIÆ COLLEGII MAIOR CRACOVI

Ex-Libris
PODHORCE

MARTINI CROMERI

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX. TERTIVM AB AVTHORE diligenter recogniti.

Funebris eiusdem autoris Oratio, SIGISMVNDI Regis uitam compendiosè complexa, & aliquoties iam prius edita.

Accessit iudicium Francisci Robortelli Vtinensis, de authore & libro.

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio ad annos decem.

BASILEAE, EX OFFICINA Oporiniana, 1568.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS, DEI GRATIA REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, POMERANIAE, SAMAGITIAE AC MASOVIAE, ETC. DOMINVS ET HAERES.
ANNO DOMINI M.D.LIIII. AETATIS XXXV.

AVTHOR LECTORI S. D.

OANNES Oporinus Basileensis typographus eruditus ac diligens certiorem me reddidit, uelle se tertium recudere libros nostros de origine & rebus gestis Polonorum. Vnde cum ego spem concepissem, uicturum esse Opus tam uendibile, nec in eo me oleum, quod dicitur, & operam penitus perdidisse: resumpsi id in manus eodem studio, quo fui aggressus initio ante tertium decimum uel quartumdecimum annum: nimirum bene pro uirili mea merendi de cõmuni hominum societate: recognouiq; diligentius, & quasi extremam ei manum imposui, cum in aula pientissimi ac sapientissimi Imperatoris Ferdinandi legatione perpetua præstantissimi Regis Sigismundi Augusti nomine in septimum annum fungens, ocio non carerem. Cuius laboris maximam partem in itinere cõfeci ante annũ cum eo ipso Imperatore ad Francofordiensem Septemuirum Electorum conuentum proficiscens, quo filius eius Maximiliannus iam rex Boemorum, Princeps omni genere bonorum ad miraculum ornatissimus, rex Rom. creabatur, & successor Imperij designabatur. Et fortè incidit tunc in manus meas Opus idem in Germanicam linguam traductum ac editum, quod mihi ad perficiendam recognitionem magis etiam calcar addidit. Præter typographi autem errata correcta, non pauca in hac editione limauit ætas, rerumq; usus maior & exactior noticia, quæ approperata initio prodierant, quo multo desiderio satis fieret. Cumq; legatione illa, & mox alia pacificandorum regum defunctus, ad ocium me recepissem, resumpsi Opus in manus iterum atq; iterum, & liberiorem ei limam adhibui, primo præsertim libro, quem totum ferè mutaui, siue aliter disposui, sic tamen ut argumẽtum & res subiecta maneret propè eadem. Quem laborem nostrum non ingratum tibi fore confidimus. Dabimus tibi, spero, aliquando etiam exactiorem Poloniæ descriptionem, duobus libris absolutam: in qua non modò regionum rationem, naturam, cultum & prouentus, uerumetiam ingenia, mores & instituta inhabitantium eam populorum, formamq; reipubl. cum magistratibus suis tanquam in tabula inspicere licebit. Vale. Cracouiæ mense Iulio.

Maximilianus rex Rom. creatus.

Nota

Anno M. D. LXVI.

Anno 1566.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM
INCLYTVM REGEM POLONORVM, magnum Ducem Lituanorum, Russorum, Prussorum, Masouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem

Procemium.

Petrus Gãratus, archiepiscopus Gnesnensis, et episcopus Cracouiensis.

CVM PETRVS GAMRATVS archiepiscopus Gnesnensis, idemq́; Cracouiensis episcopus uir consilio promptus, gratia populari, & autoritate, quam partim liberalitate & beneficentia singulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonam studio collegerat, florentissimus, honestum ac luculentum præsidium ad uitam degendam, & ocium literariũ mihi parauisset, post mortem eius retuli me totum protinus ad ea studia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæq́; ne in ipso quidem aulicæ uitæ cursu penitus deserueram. Tunc autẽ longè liberior & expeditior, non habui satis, mihi ipsi (quod aiunt) & Musis canere, sed cœpi circumspicere, quo'nam modo fructum studiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem.

Occasiones scribẽdæ historiæ.

Perpendebam cum animo meo, non solùm quid à nostris quidem hominibus potissimũ expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis illustratione acceptum iri uideretur: sed etiam, quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq́; tenuitate & angustia præstari utcunq; posset. Occurrit mihi in primis historia nostræ gentis, quæ

Polonicarũ rerum scriptores.

tractata quidem est ante nos à Vincentio Cadlubco episcopo Cracouiensi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos, ab Ioanne autem Dlugosso, & Mathia Miechouiensi, & alijs quibusdam anonymis longè posterius, nostra uerò ætate ab Iosto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio: Verùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem sermonẽ Vilnæ mecum familiariter habuisses, prius quàm ad regni guberna-

cula

tula accesissés: cum eò nō modò à suprà memorato Petro Gamrato patrono meo, uerùm etiã à parentibus tuis præclarissimis allegatus ad te uenissem. Tenebam etiam, quam ego spem honestissimi desiderij tui explendi tibi ostendissem, cum indicassem, datum quidem esse à patre tuo rege sanctissimo & sapientissimo negotium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia iudicioq; singulari, Stanislao Hosio præceptori meo, qui nunc opera tua Varmiensis episcopus est, ut historiam Bernardi Vapouij, quam is ante uiginti annos mortuus imperfectam & rudiusculam reliquit, recognosceret atq; expoliret: sed eum negare, id à se, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè præstari posse: & maioris autem negocij uideri, alienis scriptis limam admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conscribenda Historia cogitare cœpi, quæ & originẽ ueram, & res gestas gentis nostrę complecteretur. Et intelligebam equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hosius, neq; quisquam alius laborem illum susciperet, susce pi ego: non tam uirium mearum, & ingenij, styliq; fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumq; nostratium hominũ desiderio, & publicæ utilitati deessem. Verùm in prosequẽdo Opere plus, quàm crediderã initiò, difficultatis reperi. Neq; hoc dico, quòd uiri clarissimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honestate uitæ, humanitate, elegantia, lenitate & mansuetudine ornatissimi, Samuelis Maceouij episcopi Cracouiensis, & cancellarij Poloniæ uolũtate primùm, deinde tua quoq; Rex benignissime, autoritate ad scriptionẽ, iudicia aliaq; aulica negotia, & ad lõga ac frequẽtia itinera tecũ, legationesq; pro te obeundas ab instituto opere identidem reuocatus sum: non has, inquam, remoras mihi obiectas esse queror (quanquam hæ quoq; diutius me ab absoluendo opere inchoato distrahebãt) sed illud magis, quòd in tot seculorum historia quem certum ducem sequerer non habebã. Animaduertebã Vapouium, Decium, & Miechouiensem, Dlugossum potissimùm secutos esse: illum uerò non magnopere uersatum in externis historijs, quæ Polonica scribenti magno adminiculo esse

Sigismũ Aug. regis sermo de historia.

Stanislaus Hosius, episcopus Varmiensis.

Autoris cõsilium.

Impedimenta.

Samuel Maceouius, episcopus Cracouiensis, & cancellarius Poloniæ.

poterant, nonnunquam perplexum esse, nec perpetuò sibi constare, nec rationem temporum tenere: & πλείω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis est in prouerbio, persecutum esse, & operi imperfecto immortuum, ad recognoscendum id nihil temporis habuisse. Neq; tamen magis reprehensione dignum eum iudicabam ob id, quòd non omnia præstitisset, quàm laude, quòd primus maximo labore, & indefesso studio glaciem, quod dicitur, perfregisset. Quamuis enim scripsisset ante eum Vincentius, & quidam alij, quemadmodum superius attigi, sed concisè admodum, non nulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm historiæ propiora. Itaq; coactus sum externas ueterum iuxtà ac recentiorum historias, uicinarumq; gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo posita erant omnia. Multa à scriptoribus partim ignoratione rerum externarũ peruerti, aut omitti, partim maleuolentia & inuidentia, uel assentandi, suaq; extollendi studio deprauari solere nõ ignoramus, Sic autem æstuanti, tu mihi SIGISMVNDE AVGVSTE licet aliud agẽs succurristi: idq; siue ultrò, siue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq; laude

Ioannes Ocessius Cancellarius.
Ioãnes Prærẽbius Procãcellarius.
Archiuum regiũ ab autore in ordinem redactum.

cumulatissimis, & erga me propensissimis, Ioanne Ocesio affini meo Cancellario, & Ioanne Prærembio Procancellario consultoribus: dum mihi archiuum tuum Cracouiense recognoscendi, & in ordinem redigendi prouinciam mandasti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Historiæ nostræ attulerũt, quemadmodum suis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc Opus nostrũ tu tibi quasi proprium uendicabis, quòd & incitator atq; autor quodammodo ad id suscipiendum initiò mihi fuisti, & in eo perficiendo nõ solum fauore tuo, uerùm etiam archiuo aperiendo magnopere me adiuuisti.

Vilnensis arx, & bibliotheca regia.
Fructus legendæ huius historiæ.

Non ornabit fortasis, augebit quidẽ certè hic liber bibliothecã tuam, quam omni genere librorum instructissimam exornandæ arci Vilnensi, splendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò ex ædificatæ quasi colophonem addidisti. Cognosces tamen hic incunabula, incrementa & conuersiones Reipublicæ nostrę, & regni tui. Co-

gnosces

gnoſces non ſolùm Polonorum & Lituanorũ tuorum, ſed etiam aliorum quorundam finitimorũ populorũ origines, & ſucceſſus uarios. Cognoſces quaſi in ſpeculo imaginem rerum præſentium, & quẽ quæq; conſilia noſtrorũ hominum atq; regum exitum habuerint: ita ut quamuis abſq; eo abundes conſilio & ingenio, rectius tamen è pręteritis pręſentium moderandorum rationem inire poſſe uidearis. Et ſcitus eſt ille poetæ cuiuſdam uerſiculus:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Cognoſces deniq; res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, cæterorumq; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quę pater tuus D. SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæq; abs te etiã expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. Nam ad alia nos iam uocat inſtitutum uitæ noſtræ. Nihil autem hîc auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſsimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed ueritatem, quæ prima eſt hiſtoriæ uirtus, ubique potiſsimùm conſectati ſumus. Ita uerò ſtylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè: intelligi tamen cùm ab alijs, tum à noſtris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factũ eſt, ut nobis nonnunquã uerbis minus puris uti neceſſe fuerit, dum Lectorũ captui ſeruimus. Cæterùm locorũ & hominum barbara nomina exemplo ueterum Græcorum & Latinorum ſcriptorum infleximus, ita ut Romanum quidem ſonum, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamen ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerent, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicæ abſque negocio poſſent. Totum autem Opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quaſi incunabula gentis ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum deni-

Veritas huius hiſtoriæ.

Styli attemperatio.

Barbarorũ nominũ inflexio.

Operis diſtinctio.

 que &

que & καχεξίαν quasi ægrotantis Reipublicę sub pluribus ac disidentibus inter se principibus post sublatum regnũ persecuti sumus. Medios à restituto regno orsi, ad exitum Vuladislai Iagellonis proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cæteris quatuor regibus usq; ad SIGISMVNDVM patrem tuum dedimus. Operæprecium autem facturi ui-debamur, si gentis nostræ originem, non admodum celebrem, neq; multis cognitam, initiò diligentius persequeremur, uerumq; in profundo latens erueremus: in quo multũ sanè laborauimus. Cæterùm assecuti'ne id simus, an minus assecuti, æqui & candidi Lectoris erit iudiciũ: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq; siue usu & cognitione rerum, siue felicitate præditis ad peruestigandum & inueniendum uerum uiam aperuimus. Quòd si cui morosulo reprehendendis claris receptisq; scriptoribus plusculum indulsisse uidebimur, cogitabit is, modicè & uerecundè, ac non nisi necessariò id à nobis factum esse, cum uerum intelligi, & animis aliquo fortasse præiudicio præoccupatis infigi non facilè posse uideretur, nisi falsa aut incerta refellerentur. Sed iam ad rem ipsam tuis, Rex inclyte, auspicijs aggrediamur.

Origo gentis Poloniæ exquisita.

Aliorũ scriptorum reprehensio modesta.

LECTORI.

Commonẽdus es nobis optime Lector, in Polonicis & alijs barbaris nominibus, quo peculiarem sonum uocum exprimas, ut legas:

Vu sequente litera consonante medio sono inter b & f, quomodo Græci β pronunciant, ut in Vuladislao.

Z pro c exili nonnunquã, quemadmodum à Latinis in cibo uel cera legitur: ut in Iablancz: nonnunquam asperiore sono, quemadmodum Germani sZ proferunt, ut in Zarnouecia.

ss etiam asperius, sicut Germani sch: ut in Zauissa. In principio nominum pro cz. Boemorum imitatione usurpauimus, ut in Ciapla: interdum etiam in medio, Sochaciouiam, pro Sochassouiam scribentes.

Alicubi inter plures consonantes uocalem interseruimus, quo mollior esset uox: ut pro Mscislao Mescislaus, Mesciugus pro MscZugo.

In summa, stridores omnes & sibilos uocum barbararum, qui uix, aut ne uix quidem Latinis literis exprimi possunt, quoad potuimus, emolliuimus.

FRAN-

FRANCISCVS ROBORTELLVS VTINENsis Martino Cromero S. D.

LVCAS Podoscius auditor meus, iuuenis propter singu-
larem uirtutem & eruditionem mihi charissimus, quo e-
go familiariter utor, historiã à te superiore anno editam
rerum Polonicarum, nõ modò mihi legendam tradidit,
sed etiam librum ipsum, ut sui esset amoris erga me monimentum,
dono dedit. Legi igitur statim omnem, & auidè quidem percurri:
alliciebat enim me rerum uarietas ipsa: plurimum uerò me delecta-
bat, ac ueluti in medio cursu defatigatum recreabat orationis tuæ
suauitas & puritas, quam in ea describenda adhibuisti: tam enim
politè, tam grauiter, tam copiose & eleganter omnia es persecutus,
ut qui in eo genere tecum conferri possit, non uideam. Valde mihi
probatur disputatio illa quidem subtilis & docta, quam ab initio
libri habuisti de origine & antiquitate Slauorum, unde tu Polonos
tuos uerè ortos scribis. Quid uerò potuit ingeniosius aut acutius
dici de lingua ipsa, de moribus, de commigrationibus ipsorum,
quàm quod à te dictum fuit? ut erat hoc maximè necessarium co-
gnitu, antequam historiam scriberes, ita planè in eo explicando
non recentiores modò, sed ueteres omnes mihi uideris superasse.
Nam de Gallis & eorum origine multa Liuius & Cæsar: de Ger-
manis etiam: multa de Opicis & Siculis, alijs'que Gręcis Thucy-
dides: sed omnia perpusilla sunt, si cum ijs, quæ à te ueterum testi-
monio comprobata scripta fuerunt, cõferantur. Huc accedit, quòd
nomina Slauica tam aptè ad sonum Romanũ redegisti, ut nihil in-
concinnum, nihil durum, nihil asperũ in ijs relictum sit: quod te exẽ-
plo Cæsaris, & aliorum fecisse uideo, qui, ut satis constat, Dumno-
rigis, Orgetorigis, & aliorũ nomina quamplurima ita effinxerũt,
ut Romanorum aures non offenderent. Tam uerò aptè efficta, prę-
terquam quòd gratiora nobis sunt, etiam ad memoriam uidentur
esse firmiora: nec tamen à communi loquendi consuetudine ita rece-
dunt, ut quiuis prouincialis ea non agnoscat. Sed hæc leuia fortas-
sis sunt: illa multo maiora. Singulorum regum Poloniæ res ge-
stas, Reipubl. formam & mutationem omnem, procerum dignita-
tem & autoritatem, comitiorum habendorum rationem, suffragij
ius omne, legum sanciendarum causas, & mores omnium populo-
rum ita explicas, ut, quod in primis historicum ego efficere debere
sentio, ex tuis libris πολιτεία tota Polonorum colligi atque agnosci,
& ad ueterum philosophorum Platonis & Aristotelis, qui de tota
hac ciuili scientia uberrimè scripserunt, normam dijudicari pos-
sit. Temporum series præterea ita constat uniuersa, causæ & euen-
tus rerum, ipsarum'que gerendarum ratio tam liquidò apparent,
ut nihil requirere, quamuis diligens & attentus lector possit am-
plius. Laudo etiam, quòd nullam ullius actionem priuati hominis
per-

perſecutus es , quæ non eſſet cum publicis actionibus coniuncta quod uideo à multis noſtrę ætatis factũ temerè, dum aſſentari non nullis uolunt. Tu ſine aſſentatione ulla liberè omnia profers , ut & uirtutis & uitij genus omne ac uitæ cuiuſq; modulus cognoſci poſsit. ἐπιφωνήματα quoque illa tam crebra : quæ ueteres etiam ipſi falſo exiſtimarunt eſſe hiſtorici propria, ut quale quidq; ſit ipſi iudicarent, quòd uitaueris, ualde probo. Sic enim Lectori ipſi, ſi bene nauus fuerit, & induſtrius, poteſtatem feciſti iudicãdi, quid de quoque negocio, ac re geſta ſit ſentiendum. Habeo ego mi Cromere, comprehenſam animo quandam hiſtoriæ ſcribendæ formam multis rationibus comprobatam, ad quam cum tu unus proximè accedas, non poſſum ſummum ingenium tuum, & prudentiam ſingularem non admirari. Te igitur plurimi facio, ſicuti debeo, atque ut huius meæ erga te præclaræ uoluntatis teſtimoniũ extaret aliquod (etſi cum Luca Podoſcio ſæpe, & Andrea Patricio, quos ego in primis amo , adoleſcentes doctos & modeſtos , collocutus eram) has ad te uolui dare literas, quas ita planè legas uelim, ut ab homine tui amantiſs. ſcriptas.

AVTORES IN HOC OPERE CITATI.

Aeneas Syluius.
Albertus Crantius.
Annales Russorum.
Annales Lituanorum.
Anonymos Polonus.
A. Sabellicus.
Antonius Bonfinius.
Appianus Alexandrinus.
Bernardus Vapouius.
Berosus Chaldæus.
Blondus Foroliuiensis.
Cornelius Tacitus.
Dubrauius episcopus Olomucensis.
Eginhartus.
Erasmus Stella.
Eusebius Cæsariensis.
Eutropius.
Ezechiel propheta.
Franciscus Irenicus.
Gallus monachus.
Georgius magnus.
H. Mutius.
Helmoldus.
Hermannus Contractus.
D. Hieronymus.
Ioannes Dlugossus.
Iornandes Alanus.
Iostus Ludouicus Decius.
Iosephus Hebraus.
Lambertus Schaffnaburgensis.
Luitprandus.
Martinus Gallus.
Mathias Miechouiensis.
Moyses.
Nauclerus Tubingensis.
Olaus Magnus Gothus.
Otto Frisingensis.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Constantinus Phrygio.
Philippus Callimachus.
Plinius.
Pomponius Mela.
Procopius Cæsariensis.
Ptolemæus Alexandrinus.
Radeuicus.
Saxo Grammaticus.
Sigismundus Herbersteinus.
Strabo.
Terentius.
Venceslaus Hagecus.
Vincentius Cadlubcus.
Vitichindus Saxo.

INDEX PRINCIPUM ET REGUM POLONORUM TAM IDOLOLATRARUM, QUÀM CHRISTIANORUM IN ANNALIBUS POL. DESCRIPTORUM.

Hunc sequutus est Gallus fr. Regis G. Henricus I Dux And. Anno 1574 21 februarij Die nonium Martij q[illegible] anno post [illegible] in Galliam [illegible] [illegible] Regi coronatus post mortem frat. Caroli Regis

A primordiis Erectionis Parochiæ et Conventus Prauorscen. Can. Reg. Ssmi Sepulchri Dni Ord. S. Augustini hic liber applicatus Bibliothecæ eiusdem Conventus a quodam Benefactore pro quo peraguntur Annuatim Sacrificia Missæ.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE POLONORUM, LIBER PRIMUS.

POLONORVM ET SLAVORVM EXORTVS ET SEDES. CAP. I.

A RIMVM omnium conſtat, Polonos, gentem maximam, à Sarmaticis montibus & Carpatho, ſecundum utrunq; latus Viſtulę fluminis, & ad Odram (ſiue is Viadus, ſiue Gutalus eſt antiquis) uerſus Septentrionē & Occaſum ęſtiuū longè lateq; habitare, magnā Sarmatiæ iuxta ac Germaniæ partē cōplexos. Quorum fines, mores, & rationem reipub. nos alio opere, quod nondum in lucem prodijt, diligenter perſecuti ſumus. Polacos ipſi ſe appellant, atq; ita ferè etiam à uicinis & externis populis appellantur. Vtrumq; autem id nomen recens eſt, & uix à ſeptingentis uel octingentis annis uſurpari cœptum: quemadmodum Ciechorum quoq;, quos Latini & Germani Boemos uocitant. Sunt autem eiuſdem linguæ, & conſanguinei, hi duo populi, & ab una ſtirpe orti: quemadmodum communis omnium fert opinio. A' Slauis, ſeu Slauinis, pleriq; omnes eam deriuant: ipſiq; eam originem libenter agnoſcunt, linguaq; profitentur, Slauos ſe communi appellatione uocitantes. Sed ne Slauorum quidem, & Slauinorum nomen (utroq; enim modo enunciatur) admodum antiquum eſt. Primus, quod equidem ſciam, Procopius Cæſarienſis, ante mille & triginta uel quadraginta annos, de bello Gotico Iuſtiniani Imperatoris Romani ſcribens, mentionem eorum facit: itemq; eius æqualis Iornandes Alanus. Tametſi Fl. Blondus Foroliuienſis, qui ante centum annos hiſtoriam ab inclinatione Romani imperij conſcripſit, amplius centum annis antiquiora Arcadij & Honorij tempora perſequens, Slauorum meminit. uerùm Iornandes non obſcurè indicat, nomen id nouum ſuo tempore

Poloniæ ſitus. *Polaci.* *Polonorum nomē recēs.* *Ciechi.* *Slaui, ſeu Slauini quādo.* *Proc. de bel. Got. lib. 1. & 3.* *Iorn. de rebus Get. & de regn. & temp. ſucceſ. Blon. ab inclin. imp. dec. 1. lib. 1.*

B extitiſſe: quod poſtea planum faciemus. Olim quidem tēpore ſuprà memoratorū ſcriptorū, Slaui, ſeu Slauini ab Iſtro ſiue Danubio in Septentrionē habitarūt. Indeq; tranſmiſſo eo flumine, Myſiam, Pannoniā, Macedoniā, Thraciam, Iſtriam diuexarūt. Inter Drauū & Sauum ſiue Saum flumina, & in Illyrico ac Dalmatia conſederūt, eiq; regioni Slauoniæ nomen dederunt: Romanumq; imperium prorſus debilitarunt, eodem Iornande & D. Gregorio primo eius nominis Pontifice max. teſtibus. Ne Germaniæ quidem pepercerunt. Ad eam deniq; amplitudinem, peruenēre, ut propè dimidiam Europæ, nonnullam etiam Aſiæ partem teneant. Etenim in ea natione cenſentur non ſolum ij qui Dalmatiam, Illyricum, Iſtriam, Carpathum, & Vngariæ montana tenent, Slauorumq; ſeu Slauinorum nomen peculiariter retinent: uerùm etiam aliæ multæ maximæ & fortiſsimæ gentes, Bulgari, Raſcij ſeu Raſciani, Serbi, Boſnenſes, Carni, Croatæ, Ruſsi, Podolij, Polynij, Moſchi, Cercaſsi, Pietichorſci, hoc eſt Quinq; montium accolæ: itemq; Pomerani, accolæ ſinus Venedici ſiue Balthici Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Slaui, & Vindæ ſeu Vendi uocantur, olim uarijs diſtincti nominibus ac populis: ut eſt uidere apud Vitichindū, & alios recētiores hiſtoricos. Deniq; Luſacij, Caſſubij, Sileſij. Morauí, Boemi ſiue Ciechi: & ipſi de quibus hoc nobis inſtitutum eſt opus, Poloni. Operæ precium igitur facturi eſſe uidemur, ſi primùm uniuerſè Slauorum originem, & quaſi incunabula peruestigemus. Sic enim planū fiet, ab ijs ne Poloni, an ab his illi, an uerò aliunde utriq;, atq; etiam Boemi communē ducant originem. Quid autem Scriptores de Slauorum ſtirpe ſenſerint, iam exponendum eſt.

Slauorū domicilia & amplitudo. *Greg. in ep. ad epiſcopos Iſtrien.* *Vindæ, ſeu Vendi.* *Vitichind. de reb. geſt. Sax.*

a DE

De Slauorum origine tres opiniones. Cap. II.

Origines gentiũ obscuræ antiquitatem affectant. Romanorũ origo. Persarum, Thracum, Atheniẽsiũ, Aegyptiorum. Itali Aborigines. Hebræorum. Arabum. Saracenorum. Gallorum. Hispanorũ. Iof. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11. Berof. antiq. lib. 4 & 5. Germanorũ origo. Corn. Tacit. de situ & moribus German. Berof. antiq. lib. 4. & 5. Hunnorum, & Vngarorum. Slauorum origo secundũ quosdã. Alia opinio. Dalmatæ & Illyrij. Ian. Iuan. Ioan. Dlugoff. Mat. Miech. Vencelf. Hagec. Tertia opinio. Vandalorũ sedes.

On inusitatum est, ut maximæ & nobilissimæ quæq; gentes, cum obscuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint: uetustate tamen originis, & generis nobilitate, seu uera, seu ficta, sese uenditent: authoresq; & conditores suos uel cœlo à fabulosorum deorum stirpe deuocent, uel ab ipso usq; orbis terrarum diluuio & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos è pastorum & fugitiuorum colluuie ad summam potentiam & claritatem euectos, Romuli sui pœnituit, nisi genus eius atq; suum, ad Martem & Venerem, falsos deos, referrent. Ita Persæ Persea, Iouis filium: Thraces Martem, & ipsi generis sui authorem iactarunt. Athenienses αὐτόχθονας, hoc est indigenas se esse uoluerunt: itemq; Aegyptij, argumento animalium, quæ secundum Nili inundationes in limo, imperfectis etiam membris reperiuntur. Iam & Prisci Itali Aborigines ex eo sese dixere, quasi iam inde ab initio & origine mundi ibi extitissent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquissima, ita certissima est historia, ab Abraamo, clarissimo & constantissimo ueri Dei cultore ortos se esse memorant: eiusq; stirpem non modò à diluuio, sed ab ipso usq; orbe terrarũ condito repetunt. Ad eundem Abraamũ, Arabes quoq; & Saraceni, origines suas referunt. Galli ad Comerum, siue Gomerum: Iberi, siue Hispani, ad Iobelum seu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: autoribus Iosepho Hebræo, & Beroso Chaldæo, scriptoribus peruetustis. Germani siue Teuthones, à Tuiscone, prisci Iani, quem eundem Noam esse uolunt, & Araxæ filio orsi, Mannum, Ingæuonem, Hermionẽ, Marsum, Gambriuium, Sueuum, Vandalum, Teuthonẽ, Alemannũ, & alios deinceps reges & progenitores suos, Corn. Tacito, & eodem Beroso authoribus, longo ordine recensent. Sic Hunni & Vngari, magnitudine rerum gestarum Attilæ sui non contenti, ab Hunore usq;, & Magore, Nemroti, siue Nini primi Assyriorum regis filijs, perpetua successione (uerá ne an falsa, non disputo) originem suam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus ab ipso usq; Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conscripserunt. Nec id tamen uno modo. Nam alij ex Iapeto quidem Iauanum ortum esse, ex hoc Philaram, ex eo porrò Alanum, inde Anchisen, inde Aeneam, inde Ascanium, ex eo Pamphilum, hinc Reasilinam, hinc Alanum secundum, qui primus ex Asia in Europam cõmigrarit. Eum uerò quatuor habuisse filios. Ex his natu maximum Vandalum, Vistulæ flumini, & Polonis nomen dedisse, ut Vandali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos suscepisse, qui quartam partem Europę occupauerint: & Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Silesiorum, Boemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnensium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condiderint. Atq; hîc subsistunt, quasi aut Phædriæ aut Thrasones è Comędijs, aut Capeti Tyberiniq; ex historijs eis defuerint, aut comminisci plura ipsi arbitratu suo non potuerint. Alij uerò ridiculam fabulositatem, nulla neq; authoritate neq; probabilitate nixam, auersati, longam quidem stirpis enumerationem prætermittunt: ab ijsdem tamen Iapeto & Iauano, sed per Helisam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem secuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hæ gentes, Dalmatæ inquam & Illyrij, ab initio, cum à turri Babylonica in uniuersum orbem terrarum coloniæ deducerentur, cum Ionibus, Aeolibus, Hellenibus, siue Græcis, ac cætera Helisæ & Iauani siue Ionis posteritate consedisse, à supra memoratis authoribus Iosepho Berosoq; memorantur. Adduntq;: Iuani quoq; siue Iani nomen, ab Ione & Iauano ductum, ei rei argumento esse, quo Slaui etiam nunc multum utantur in hominibus appellandis. In hac autẽ sententia fuere Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis, & alij quidam nostrates. Tametsi Miechouiensis uariat in eo libro quem de Sarmatijs scriptum reliquit: è Boemis Venceslaus Hagecus, & qui ab eo recensentur Pribislaus & Cosmus Boemi, Ioannes Merignola archiepiscopus Florentinus, & Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cum Vandalos antiquitùs hæc loca, quæ nunc Poloni, Silesij, Marchiani Brandeburgenses, Mysnij, Cassubij & Pomerani sinus Codani siue Balthici, marisq; Sarmatici accolæ tenent, antiquitùs ad Chersonesum usq; Cymbricam, atq; adeò ipsam quoq; Chersonesum (quæ nunc Holsatiam, Ditmarsiam, ac Daniam complectitur) tenuisse, ex antiquioribus historicis & geographis

A geographis recognoſcerent, & eos qui poſterius ea loca tenuerunt, aut etiam nunc tenent, Slauos, Vendos ſeu Vindas à Germanis appellari animaduerterent, eoſdem eſſe exiſtimarunt Slauos ac Vandalos: cognatione nominum quæ eſt inter Vandalos & Vendos ſiue Vindas, etiam adſtipulante. Cumq; Germani homines (nam hi ferè ſunt in hac ſententia) iure ſuo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos ſibi uendicarent, ad eos Slauorum originem retulerunt: ad amplitudinem & gloriam nationis ſuæ pertinere iudicantes, ne ea Vandaliç ac Boemiæ antiquiſsima poſſeſsione, à noua & obſcura gente Slauorum, qui nec ipſi certam originem ſuam edere poſſent, depulſa eſſe uideretur, cum Gallias per Francos & Gotos, Britaniam per Saxonas, Hiſpaniam & Africam per Gotos atque Vandalos, Italiam primùm per Cymbros, deinde per eoſdem Gotos, Vandalos & Longobardos, Pannonias item & alias Orientis regiones & gentes nobiliſsimas per eoſdem populos partim uexaſſet, partim domuiſſet, ſubiugaſſet, atque tenuiſſet. Iam huic ita præiudicatæ opinioni non ſolùm neceſſe, uerùm etiam facile erat cætera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroſo & Corn. Tacito colliguntur: nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiſcone priſci Noç filio, poſt diluuium orbis terrarum noto, duxiſſe originem: eumq; ipſum Tuiſconem, à Tanai ad Rhenum uſque regnaſſe. Hanc opinionem adſtruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum noſtrorum mẽmoria Vandaliam conſcripſit, & in eo opere cunctas res geſtas Polonorum, Boemorum, ac cæterorum Slauorum Vandalis, atque ita Germanis ſuis honorificè attribuit. Idem ſenſere Ioannes Dlugoſſus, & Matthias Miechouienſis alicubi, & complures alij recentiores. Antonius quoque Bonfinius, in eo opere quod in gratiam regis Matthiæ ſcripſit de Origine & rebus geſtis Vngarorum, licet non figat ferè ueſtigium, non uidetur tamen ab illis in hac parte diſſentire. Nec defuit eis è uetuſtioribus author, quem ſequerentur, Iornandes: qui in eo libro quem ſcripſit de rebus Geticis, Slauos ſiue Slauinos Vandalorum gentem eſſe, aſſerere ipſis uidetur: quàm rectè, poſtea uiderimus.

Vindæ, ſeu Vendi, & Venedi.

Germanorũ res geſtæ illuſtres.

Crant. in Vand.

Dlugoſſus, Matt. Miec. Bonf. de orig. & reb. geſt. Vngarorum.

Iornandes.

Superiores opiniones falſas eſſe. Cap. III.

B SED horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumentis adducti, quemadmodum iam demonſtrabimus. Et illam quidem fabuloſam genealogiam, quam primo loco poſuimus, pluribus, quàm ſuprà fecimus, refellere operæprecium non eſt. Contra reliquas duas opiniones, quæ quamuis diuerſæ, eodem tamen ferè argumento locorum, quæ Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici poteſt: Non eſſe neceſſe, Slauos eoſdem eſſe ſiue cum Dalmatis & Illyrijs, ſiue cum Vandalis, propterea quòd eorum loca incoluerunt, atque etiamnum incolunt: ſicut neq; Vandalis communis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neque Gallis, Gotis, & Longobardis cum Italis: neque Francis cum Gallis: neq; Hebræis ſiue Iſraelitis cum Chananæis: quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Longobardi Italiam, alij poſt alios: Franci Gallias, Hebræi Chananitidem, pulſis uel deletis uetuſtioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoque olim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Longobardi, Hunni, Slaui & Vngari inuicem ſibi ſuccedentes inuaſerunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem ſunt, aut eandem habent originem: niſi fortè illam omnium gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, ſi quis altius uelit repetere. Non ſemper ſanè eædem gentes eaſdem ſedes tenent, aut tenuere: uerùm aliæ ſubinde ab alijs pelluntur ſuis ſedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel neceſsitate adactæ: quemadmodum cùm de his quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocenſibus, Lacedæmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetuſti & graues hiſtorici literis prodidere: ita ut, quod uniuerſè à Comico ſeruo dictum eſt, Omnium rerum uiciſsitudinem eſſe, de hac etiam commigratione populorum regnorumque mutatione uerum ſit. Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demonſtrari poteſt, ſiue quòd eæ à literis & humanitate non abhorruerunt: ſiue quòd ipſæ quidem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neque ocium ac ſtudium ad perquirendum, neque facultas ac diligentia ad conſcribendum non modò uicinarum, ſed etiam remotarum gentium res geſtas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes antiquitùs literas & literatos contempſerunt: ac ne ocio quidem ad ſtudia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum Barbari inter barbaros conſediſſent,

Gentiũ mutationes & migrationes.

Pannoniæ habitatores.

Terent. in Eunucho.

Cur obſcura Slauorum origo.

Poloni & Slaui alieni à literis.

consedissent, & continentia cum finitimis bella gererent. Cumq; prius obscuri & ignobiles in uasta barbararum gentium colluuie latuissent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atque Græci, apud quos literarum atque doctrinæ studia semper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Sueuorum, Langobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremùm ipsorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoque & eloquentia propemodum exciderunt: & domesticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, & literis mandandum origines & res præclarè gestas externorum, eorum præsertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaque cùm omnis illorum temporum historia perplexa & incerta est, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorandum promptiores, & magis appositi, ne gloriæ quidem ualde cupidi fuere. Quo factum est, ut non modò nihil de rebus gestis & origine sua comminiscerentur, quemadmodum Goti fortassis, & multi alij: sed ne tenerent quidem memoria, aut posteris suis uicissim quasi per manus traderent, si quid ueri certiq; à maioribus suis accepissent. Vixdum sexcenti, aut septingenti certè anni sunt, ex quo Slauica siue Bulgarica gens literas unà cum religione Christiana, uel posterius etiam amplexa est: nec magnopere sanè earum studium postea coluit, satisq; habuit unusquisque sensa animi sui alteri absenti literis utcunq; aperire, præteritorum iuxta ac futurorum neutiquam curiosus. Sed nos ita adhuc egimus, ut ostenderemus duntaxat, non esse necesse, eandem esse nationem & gentem Slauorum cum Dalmatis, Illyrijs atque Vandalis. Deinceps ergo, prorsus non eandem esse, demonstremus, si possumus: & quidem distinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vandalis.

Quibus temporibus effloruerint. Romani & Græci à barbaris euersi.

Slaui ad faciendũ quàm ad scribendũ uel dicendũ aptiores. Goti gloriosi.

Slaui quando literas acceperint.

Slauos non esse Dalmatas, neq; Illyrios. *Cap. IIII.*

VLTA de Dalmatis & Illyrijs ueteres Græci & Latini Scriptores memoriæ prodidere. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella gesserunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conscripsit, cui nomen dedit Illyrico: in quo originem harum gentium, quamuis diuersam à Beroso, persequitur. Sed nihil ad rem nostram. Commemorat autem is, itemque Ptolemæus in Geographia, & alij scriptores ante & post eum, urbes earum gentium, Segestam, Delminium, Salonem, Promonam, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, Naronem & Saum, siue Sauum: populos, Scordiscos, Triballos, Liburnos, Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, sicut habet eorum quæ posterius indita, hodieq; in usu sunt: nempe Iaice, Zagrabia, Cluz, Camennygrad, Bielograd, Nouigrad, Cremen, Otoc, Iablanez, Gurka, Lipa, arces & oppida: Reca & Dobra, fluuij: Craina regio, siue territorium. Vnde apparet, nouam & peregrinam gentem post tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris consedisse, ueteribus habitatoribus uel pulsis, uel subactis, & pedetentim extirpatis, quæ partim antiqua retinuerit, partim noua nomina locis dederit, longè diuersa à ueteribus. Iam uerò quæ ratio excogitari potest, cur populi ijdem, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti sunt, posterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit, si ab initio Slaui eam tenuere? Sed hæ quamuis graues, coniecturæ tamen sunt. Quòd si demonstramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, alienas sedes, armis inuaserint & occuparint, nullus opinor dubitationi locus relinquetur. Ad hoc autem demonstrandum, unus Procopius suffecerit: qui cum Iustiniano imperatori à commentarijs, & Belisario duci & magistro militiæ eius nonnullarum expeditionum bellicarum comes fuerit, certissimus eorum quæ ipsius tempore, & sub oculis penè ipsius acciderunt, testis esse potest. Is igitur de bello Gotorum libro primo sic scribit: Martinus interea, Valentinianusq; ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcentos ductantes, quorum pars maxima Huni erant, Slauini, Antæque: qui trans Istrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro autem tertio sic: Magnæ nuper Slauinorum

Dalmatæ & Illyrij. App. in Illyr.

Ptol. Geogr lib. 2. cap. 7. Dalmaticarũ urbium, populorum & fluminũ uetusta nomina. Noua nomina diuersa à ueterib. Mutatarum gentium in Dalmatia et Illyrico argumentum. Slaui, & Slauonia. Slaui quando Dalmatiam & Illyricum occuparint. Procop. de bello Got. lib. 1. Idem lib. 3.

A hominum manus Istrum fluuium traijcientes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum uim maximam cœperant. Et mox: Sed Childibius posthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triennij spacium, & quamdiu eo præfecturæ munere hic fungebatur, Barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos causa inuadendi pertransire. Quin potius in alteram continentis partem Romani, Childibio duce, sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Slauinos hic uocat barbaros. Nec multo pòst, de ijsdem Slauinis, & consanguineis eorum Antis memorans: Affatimq;, inquit, terras habent, ut qui in ulteriore Istri fluminis ripa incolunt partem. Trans Istrum, qui idem Danubius est, Slauinos tunc incoluisse, scribit. Constat autem, Dalmatiam & Illyricum cis Istrum esse Romanis & Constantinopolitanis. Aliquanto uerò pòst eodem libro idem Procopius ita scribit: Per id tempus Slauinorũ exercitus flumine Istro traiecto, Illyrios omnes ad usque Epidamnum malis ingentibus affecere, partim hos trucidando, & partim sine ullo ætatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis, desæuiebant. Adhæc & præsidia illis in locis non pauca, & quidem præualida, occuparunt. Et rursus memorat idem, Slauinorum non ultra tria millia Istrum, nemine obsistente, traiecisse, & partim in Illyricũ, partim in Thraciam excurrisse, ac utrobiq; Romani exercitus duces prælio uicisse: hisq; ita peractis, omnia Illyriorum Thracumque loca depopulatos esse, & pleraq; præsidia obsidione cœpisse: aliàs nunquam, nisi semel, Istrum pertransire ausos. tunc autem primùm eos agrum Romanum inuadere cœpisse: & captiuorum numero infinito, prædaque ingenti abactis, ad pristinos lares (nempe trans Istrum) se recepisse, easque excursiones subinde repetiuisse: & Illyricis montibus superatis, in Dalmatiam peruenisse, ac multas Romanorum copias profligasse. Additq; ad extremùm, eos non incursantium & prædas agentium in morem ea loca infestasse: uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpisse, nihil hostile reformidantes. Atque hæc

Ister, Danubius.

B fermè Procopius. Vnde manifestè apparet, alios tunc à Slauis fuisse Illyrios ac Dalmatas. Addamus huic & Blondum, recentiorem quidem, sed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo nonnullis D. Gregorij uerbis descriptis hæc addit: Quanquam uerò Gregorius plura de hac Slauorum in Istriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & socerum filiumq; Mauritij illis oppositos fuisse diximus, tunc primùm oram Adriatici sinus dextri litoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, ut quicquid prius Istria & Dalmatia dicebatur, ad tempora usq; nostra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauritio successit in imperio, tempora persequens, ita scribit: Per id tempus etiam, imperio Constantinopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Slaui, quos ostendimus in Dalmatiæ & Istriæ ora consedisse, quæcunq; propinquis in regionibus Imperio parentia inuaserunt: & militibus, quos Phocas præsidio imposuerat, subita irruptione occisis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis prouinciam subegerunt. Hinc igitur satis iam constat, ni fallor, Slauos non esse Dalmatas, aut Illyrios: uerùm è Transistranis regionibus progressos, deuictis & subactis, uel deletis ijs populis, in Dalmatia & Illyrico consedisse: atq; ita accommodari eis non posse, ea quæ de illarum gentium origine literis & memoriæ prodita sunt. Iam igitur ad Vandalos quoque, quos Procopius Vandilos uocat, transeamus.

Blond. ab inclin. Imp. lib. 8. primæ Decadis.
Greg. ad episcopos Istriæ.

An Slaui, Vandali sint. Cap. V.

AC tenuisse quidem Slauos, atq; adeò etiam nunc tenere eas sedes, in quibus olim Vandali habitasse memorantur, dubium non est. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quæ à Vistula, Danubio & Albi tenus, & secundum mare Balthicum nunc à Polonis, Boemis, Silesijs, Cassubijs, Pomeranis, Vendis seu Vindis, Mechelburgensibus, & Saxonibus quoq; tenentur: uerùm etiam de alijs quibusdam, quæ & ipsa Vandalis à nonnullis scriptoribus attribuuntur. Nam & Pro-

Vandalorũ sedes, eædemq; Slauorum.
Procop. de bello Vandilico.

copius, cuius etiam dudum mentionem fecimus, à Meotide palude Vandilos prodiisse, indeq; fame pulsos in Francos Germanos impetum fecisse, scriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conscripsit: & Iornandes memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuisse, quæ ab Oriente quidem Gotos, quos tunc in Dacia habitasse scribit, ab Occidente Marcomannos, à Septentrione Hermunduros, à Meridie uerò Istrum siue Danubium finitimum habuerint. At Slauini quoq;, quemadmodum inferius ostendemus, circa Mæotim incoluere. Quin modò quoq; ad eam usq; paludem & pontum, Moschi & Rußi, Slauici generis populi, pertingunt. Ad Septentrionale etiam Istri latus, & in Pannonia, à Dacis, qui nunc Transyluani & Valachi sunt, ad Boemiam usque, quam Strabo Buiemum uocat, aliquando Slaui habitarunt: & inde Illyricum, Dalmatiam & Istriam Romanas prouincias infestarunt: quemadmodum dudum demonstrauimus. Fatemur hæc ita esse. Nec tamen hinc necessariò colligitur, hos populos eosdem esse cum Vandalis. Nihil enim prohibet, diuersis temporibus diuersas gentes iisdem in locis habitare: ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis est Sarmatia, non ab uno, unius'ue nationis populo teneri. Constat autem, & Mæotidis oram longè & latè patêre: & quòd ea per Pontum nauibus adita, notior esset Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum Scytharumq; incognita, propter barbariem & feritatem: eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, Mæotidi adscripsisse, & cùm Vandalis, tum Roxanis siue Roxolanis atque Slauis attribuisse. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, siue Hermunduros, & Istrum, permagna locorum intercapedo est, quæ Vngariæ nomine nunc censetur: & cùm à Valachis, Ceculis, Saxonibus, Vngaris, tum à Slauis, eiusdemque stirpis & linguæ populis Rascijs & Morauis incolitur. Denique tractum eum, qui secundùm Vistulam, & mare Germanicum, Vandalis attribuitur, multorum populorum capacem esse constat. Facile autem est, cùm è suprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam scriptoribus deprehendere, quid de diuersis hisce Vandalorum sedibus sentire debeamus: nempe, eos siue è Scania, siue à mari Balthico & Germanico, siue aliunde ad Mæotin prius uenerint, inde quodam tempore uersus Meridiem & Occidentem profectos, inter Sarmaticos montes & Istrum in Iazygum Metanastarum finibus & in Pannonia consedisse, & ad extremam oram Germaniæ sese extendisse, Francosq; bello uexasse: indeque in Galliam & Hispaniam, denique in Africam & Italiam commigrasse: Slauos autem in loca habitatoribus uacua, uel semiuacua successisse. Quod quidem non obscurè Fl. Blondus ostendit, scribens, Slauos in sedes Burgundionum Vandalorumque à Stilicone concitatorum, & patria profectorum, se contulisse. Quid alibi de Polonis & Boemis idem scribat, paulo pòst recitabimus. Perinfirmæ igitur coniecturæ sunt, quibus isti adstruere nituntur, Slauos eandem esse nationem cum Vandalis. Blondus quidem aliam prorsus hanc ab illa esse, apertè indicat. Nam quòd quidam, cum Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Vistula est, dictos esse uelint, ridiculè hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepisse existimant: alij uerò opinantur, Vandalos Slauica lingua dici à uoce uernacula, quæ ipsis sedes mutantibus frequens in ore fuerit (Vendali enim, apud Slauos uox est cohortantium se inuicem, ut porrò ire pergant) eiusmodi ineptas coniecturas ne refellere quidem libet. Vandalorum quidem nomen Vanda seu Venda antiquius est. Nos certioribus longè argumentis, Polonos & Slauos, Vandalos non esse, probabimus. Primùm enim, mores his gentibus diuersi sunt. Ac Vandalos quidem sub regibus semper fuisse, & mollißimos atque delicatißimos esse, testis est Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitam duriorem, & incultã, neglectamq; ducere, & sordibus sese ingurgitare, & incondita quædam tuguria longo ab inuicẽ interuallo habitare, & singulos domicilij locum sæpe mutare, indeque Sporos à Græcis cognominatos esse: nec ab uno aliquo eos regi, sed plebeia communiq; libertate uiuere memorat. Deinde lingua penitùs diuersa utuntur Slaui omnes, ab ea qua Vandali usi sunt. Apertè id indicat Fl. Blondus, de Polonis & Boemis ita scribens: Incoluerant autem prius, ut suprà docuimus, ea loca Vandali. Quos credendum

Margin notes (left):
Iornand. de reb. Geticis.
Moschici imperij terminus ad Mæotin fermè.
Strabo in Geograph. lib. 7.
Diuersi populi etiam in una regione habitantes.
Vandali unde, & quò progreßi.
Blond. hist. dec. 1. lib. 1.
Vandalus fluuius.
Vandali falsa etymologia Vandalorum.
A diuersitate morum.
Procop. de bello Vandil.
Item de bel. Got. lib. 3.
Linguæ diuersitas.
Blon. hist. dec. 1. lib. 8.

Margin letters (right): A (beside line 1), B (beside "hendere, quid de diuersis...")

A dendum est, quando ad inuadendas Rom. prouincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Slaui paulo pòst superuenie͂tes, ita locutiones commiscuere, ut ex utraque tertiam effecerint. Ita Blondus. Constat sanè inter omnes, Vandalos Gotorum & Germanorum gentem fuisse, eademque lingua cum eis usos fuisse. Testes sunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Corn. Tacitus: neque negat Crantius. Quin citat is etiam ex Methodio martyre, epistolam Vandalorum ad Constantinum Magnum imperatorem, Germanos se esse profitentium. Quod Franciscus quoque *a* Irenicus facit. His adstipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quæ Germanicam originem atque etymologiam redolent. Qualia sunt, *b* Gensericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quasi ex anserum, gallorum gallinaceorum, auri, & uictoriæ, opulentia deriuata: itemq; Fredebaldus, Trasamundus, Gutamundus, Sigismundus, & alia eiusdem modi: quorum cognata & similia etiam alia Goti habuerunt, & partim *c* Burgundiones, (qui & ipsi inter Vandalos numerantur) partim ij qui nunc peculiariter Germani siue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum uerò uocabulum ne unum quidem mihi quisquam ex omni Vandalorum historia protulerit: nisi fortè illa apud *d* Crantium Lubecæ, Rostochij, Vismariæ, Stargardi seu Starogradi: apud Helmoldum, Vartislai & Pribislai, & alia eiusdem modi locorum, urbium, & principum nomina: quæ nos à Slauis post migrationem Vandalorum indita esse, in Historia suo loco indicabimus. Satis'ne igitur argumenti est, Slauos, quorum lingua nihil penitùs commune habet cum lingua Gotica & Germanica, Vandalos non esse? Hîc hæret omnino Crantius, & qui eum sequuntur, *e* Iornandis testimonio abutentes: quasi is cum Vandalis Slauorum gentem coniungat. Franciscus uerò *f* Irenicus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis repugnante, ut & ipsi uidetur, & alibi etiam dictum est, Iornande.

Vãdali Germani sunt. *Eutrop. hist. li. 10. & 14.* *Paul. li. 1. c. 1. de gest. Lãg.* *Procop. de bello Vand.* *Tacit. de situ & moribus German.* *Crant. lib. 1. Vandaliæ.* *a Irẽ. Germ. exegesi lib. 1. cap. 33.* *b Vandalica nomina.* *c Burgũdiones Vandali sunt.* *d Venedicarum urbium nomina.* *e Iornan. de reb. Get.* *f Irẽ. Germ. exegesi lib. 2. cap. 13.*

Slauos Germanos non esse. *Cap. VI.*

B NAM quòd idem Crantius, ex usu Germanicæ linguæ non infrequenti apud Boemos, addam ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germanicam gentem esse: eâdem ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos esse. Nam hæ quoque linguæ in usu esse cœpere, apud Polonos præsertim. Hispanis quoque & Italis nostra tempestate, ijs præsertim qui uel militarunt, uel negociati sunt in Germania, non insolens est usus linguæ Germanicæ. Ne Latinę quidem olim fuit Græcis, cum Romanis parêrent: neque Romanis Græcæ. Ergóne ijdem erunt aut Græci cum Romanis, aut Itali & Hispani cum Germanis? Non rectè hîc ratiocinatur Crantius. Quòd si Slaui Germani sunt, uel ex Germanis orti, eademque olim lingua usi: unde igitur peregrinæ, hoc est, Slauicæ linguæ usus, & quidem vulgatior ac frequentior quàm Germanicę, apud eos inoleuit? quæ ut à Germanica, sic ab omnium finitimorum populorum linguis penitùs diuersa est. Quid quòd apud Bulgaros, Russos, Albos præsertim, atque Moschos, qui & ipsi Slauici generis sunt, uel nullus omnino, uel certè rarissimus & inuectitius est eius ipsius Germanicæ linguæ usus: Slauicę autem purior, quàm apud istos Crantij Vandalos, Polonos uidelicet & Boemos? Cum magis degenerare soleant ea, quæ longius absunt à suo fonte. Fateatur ergo necesse est Crantius, non esse gentem Germanicam Slauos. Quòd autem Germanica lingua ij vulgò utuntur, inde esse existimet, quòd uel non extirpati sunt penitùs olim ab eis Germani, uel certè posterius eò coloniæ è Germania deductæ sunt: rursusque uirtute & industria Germanorum Slaui oppresi, uel ad paucos certè redacti. quorum hoc in ora maritima & Marchijs Saxonicis, illud in Polonia & Silesia quibusdam temporibus factum esse, nos suis locis exponemus. Iam, ne ex illo quidem Berosi testimonio, quo is Tuisconem Germanorum omnium conditorem à Tanai ad Rhenum usque regnasse, & ab eo Sarmatas maximos populos conditos esse asserit, satis rectè probatur, Slauos Germanos esse. Nam ut illibata sit fides & authoritas Berosi, (cuius tamen, opus illud quod circumfertur, uiri nonnulli eruditi ac diligentes antiquitatis indagatores esse negant) ut etiam

Germanicæ linguæ usus apud Boemos & Polonos. *Berosi. lib. 4. & 5.* *De Berosi indicium.*

demus Slauos Sarmatas esse (sicuti paulo pòst libenter dabimus) & cum Tuiscone in Europam profectos, in his oris quas nunc incolunt, consedisse: certè non statim consequitur, eos Tuisconis posteritatem esse. Neque enim necesse est, populos alicui regi subeictos, uel ab eo conditos, ab eodem etiam procreatos, aut eadem cum illo stirpe ortos esse. Quin cernere est non modò in priscis annalibus, uerumetiam nostro tempore, multas gentes externi generis regibus parêre. Legimus etiam, nonnullorum populorum colonias ab externis ducibus deductas esse. A

Sarmatiæ fines. Iam uerò Sarmatiam Berosus ob ortu Solis Tanai fluuio, ob occasu Rheno terminat: Sarmatæ uerò Græcorum, & Latinorum scriptorum testimonio, à Rheno quidem longissimè semper abfuerunt: ultra Tanaim autem multum terrarum tenent, & quidem antiquitùs: ita ut inde huc progresi esse uideantur potius, quàm hinc illuc, cum & solum hic sit uberius, & cœlum mitius, & propinquior sit Asiatica quàm Europæa Sarmatia Babyloniæ, unde in totum orbem terrarum coloniæ post diluuium uniuersæ terræ diductæ sunt. An non licebit autem credere, uel interpretem perperam intellexisse, & nobis reddidisse scriptoris Chaldæi sententiam, cum in diuersis linguis, diuersis nonnunquam nominibus & flumina, & loca, & gentes appellentur? uel ipsum etiam authorem de rebus tam procul à se remotis hallucinari potuisse, & aut ignorasse fines harum gentium, aut Sarmatarum nomine Germanos pariter & Sarmatas complexum esse? Sicuti Sarmatis quoque nonnulli uicisim Germanorum nomen accommodant.

Scytharum appellatio. Plin. nat. hist. lib. 4. cap. 12. Scytharum uerò nomen usquequaque transire in Sarmatas atque Germanos, testis est C. Plinius. Sarmatæ quidem certè Germani non sunt, sed ab ijs Vistula flumine ad ortum Solis uergentes dirimuntur: quod ex hoc ipso Plinio, Corn. Tacito, Strabone & Ptolemæo colligimus. Non igitur Vandali, neque Germani omnino sunt Slaui, neq; ab ijs oriundi, quemadmodum neq; Dalmatæ aut Illyrij: sed aliunde profecti, quodam tempore in Illyrico ac Dalmatia, Vandaliaque & Germania consederunt. Quanquam de Vandalia & Germania dicemus pòst explicatius. Vnde autem uenerint, iam peruestigandum est. B

Slauos siue Slauinos è Sarmatia profectos esse.
Cap. VII.

Slauorum sedes. ET iam quidem paulo antè Procopius & Blondus nobis ostenderunt, eos tempore Iustiniani Imperaroris è Transistranis regionibus in Illyricum & alias Romanas prouincias inuasisse. Cęterùm ex ijsdem & alijs eorundem & superiorum temporum scriptoribus constat, ea loca prius à Pannonibus, Dacis, Iazygibus, Getis, qui ijdem Goti sunt, ni fallor, Vandalis & Hunnis habitata esse. Aliquanto pòst autem, utrosq; Hunnis cedentes, Gotos quidem in Mysia Thraciaque domicilium fixisse, indeque Italiam petiuisse: Vandalos uerò à Stilicone euocatos, in Galliam commigrasse: denique Hunnos quoque duce Attila in Germaniam, Galliam & Italiam impetum fecisse: indeq; reuersos post Attilæ mortem, à finitimis populis debellatos, & in angustum redactos esse. Per ea ergo tempora Slauos illa, quæ memorauimus, uicina Danubio loca occupasse uerisimile est, siue concedentibus primùm Vandalis, deinde Hunnis, siue uictis. Quanquam ante ea quoque tempora ij loca illa tenuisse uidentur, quemadmodum paulo pòst ostendemus.

Iornand. de reb. Get. Vnde autem eò progresi sint, non est difficile ex eo ipso, quem superius citauimus, Iornande colligere. Scribit enim is, Slauinos cum consanguineis Antis iuxta sinistrum latus Alpium, quæ Daciam claudunt, in Aquilonem, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia consedisse. Ac Slauinos quidem à ciuitate noua & Slauino Rumunnense, & lacu qui appellatur Musianus, usq; ad Danastrum, & in Boream Viscla tenus commorari.

Sarmatici montes. Vistula fl. Danaster fl. Vt autem alia commemorata hîc à Iornande loca ignoremus, Alpes quidem Daciam claudentes ab Aquilone, Sarmatici montes sunt: Vistula autem, ut antea diximus, Sarmatiam à Germania diuidit. Danaster uerò, qui Iornandi Boristhenes est, ni fallor, alijs uerò Tyrcis, qui è Sarmaticis montibus profluens, etiamnum Nester siue Dnester ab accolis dicitur, & ipse in Sarmatia est. Proinde è Sarmatia Slauinos seu Slauos uersus meridiem ad Danubium, eoq; transmisso uersus Occasum progressos esse, apparet.

Blond. hist. dec. 1. lib. 1. His consentaneum est, quod scribit Fl. Blondus: Slauos à Bosphoro Cimmerio in Tanaim habitare

bitare

A bitare solitos, in Dalmatiam Illyricumque emigrasse. In eandem sententiam scribit & M. Antonius Sabellicus. Iam autem peruestigandum est, sint'ne Sarmaticum genus Slaui, an aduenæ: & unde, quandoque in Sarmatiam uenerint. Id uerò rectè fiet, si ueteres Sarmatiæ populos, nobiliores præsertim, stylo persequamur.

[Sabel. Ennead. 8. li. 2.]

Sarmatiæ populi. Cap. VIII.

A Vetustioribus quidem Geographis & historicis Sarmatiæ populi cùm alij multi, quorum iam exoleuerunt uel mutata sunt nomina, tum Bulgari, Roxani siue Roxolani, Serbi recensentur: quorum nonnulli etiamnum antiquas sedes suas retinent: nonnulli mutatis sedibus, nomina tamen non mutarunt. Ac Roxolanos quidem Europæos tempore Othonis Syluij Imperatoris, hoc est, ante annos mille quingentos, Mysiam Romanorum prouinciam ad Pontum & Danubium sitam infestasse, Cornelius Tacitus author est. Tenent autem ij nunc quoq; ferè eadem loca, & quicquid terrarum est inter Carpathum montem, & Nestrum fluuium inde orientem, Pontum Euxinum, & Mæotin paludem, qua Tanais eam influit, usq; ad glacialem Oceanum, & Sueciæ, Liuoniæ, Lituaniæ, Poloniæq; fines complexi. Imò ultra Tanaim quoq; in Asiatica Europa: præter quòd uicinis Mæoti paludi & Ponto Euxino locis à Tataris ferè depulsi sunt. Pro Roxolanis aũt, & Roxanis, Rossi à recentiorib. Græcis, ab alijs uerò Russi appellantur. Ruthenos uulgo Latinè scribentes & loquentes, per errorẽ uocãt, à Ruthenis Galliæ Aquitanicæ populis nomen mutuati. Memorant Saxo Grammaticus, Albertus Crantius, & Ioannes Magnus Gotus, Gotos & Sueonas Scandiæ incolas, multa bella iam inde à priscis seculis, etiam ante Christum natum, cum finitimis Russis gessisse. Bulgarorum autem sedes antiquæ, in Asiatica Sarmatia ad Rha seu Volgam fluuium memorantur: quæ loca Russis uicina sunt. Inde autem eos Russis præteritis, uel certè socijs, in Mysiam commigrasse uerisimile est. Iornandes quidem eos cum Slauinis & Antis, Romanum Imperium in Europa suo tempore uexasse scribit: & supra mare Ponticum sedes eis attribuit. Blondus Danubij accolas eos esse refert: is autem in mare Ponticum influit. Iam * Pomponius Lætus memorat,
B Anastasium Imperatorem duxisse longum murum à mari ad Selibriam, ne incursiones Mysorum, Bulgarorum & Scytharum Constantinopolitanis obesse possent. Eas autem sedes ad Pontum Euxinum ac Danubium tenent etiam nunc Bulgari. Mysorum eæ fuerunt antiquitùs. Serbos Ptolemæus in Sarmatia Asiatica collocat. Iidem postea non solum Bulgaris & Rascijs & Croatis proximi in Europa consedere, uerùm etiam in Mysniam & uicina Albi loca peruasere: ubi nunc quoq; idem nomen, uel paululum deflexum in Sorabos, retinent. Modocas etiam in Sarmatia Asiatica: in Europæa uerò Amaxobios Roxolanis finitimos, idem Ptolemæus collocat, qui à Pomponio Mela Hamaxobitæ uocantur. Qui utrique populi, uel alterutri sanè, nescio an ij sint qui nunc in utraq; Sarmatia latè dominantes, ab externis Moschi seu Moscouitæ, sua uerò & Slauica lingua Mosqua appellantur. Moschicos quoque siue Moschios montes in Cappadocia siue Armenia, apud eundem Ptolemæum, & C. Plinium reperimus. Solinus Phasim fluuium ex ijs profluere perhibet. Moschenos etiam populos, & Moschorum tractum idem *a* Plinius commemorat. *b* Strabo idem Moschos populos Colchis finitimos esse scribit. *c* Iosephus uerò Hebræus, Moschinos populos Cappadocas postea dictos, à Moschim, siue Mosoch Iapeti filio, ut est in *d* Genesi apud Mosen, oriundos esse, scriptum reliquit. Nec multum diuersa sunt ab his, quæ *e* Berosus Chaldæus de Moschis memoriæ prodidit. Ac nominum quidem & sedium magna est conuenientia: tametsi minor aliquanto nominum Modocis & Amaxobijs, quàm Moschenis & Moschijs & Moschis: sedium uerò minor his quàm illis, cum his nostris consanguineis Moschis & Moschouitis. De lingua nihil exploratum habemus. Cæterùm non ita pridem hi nostri, Moschorum & Moscouitarum nomine appellari cœperunt: nec uniuersè primum. Nam unus de multis Russorum eius oræ populis, à flumine & arce Mosqua ita dici cœptus est ex eo ferè tempore, quo post diuisum in multos principatus Russorum imperium, Ioannes quidam dux, Danielis filius, ante ducentos annos ei territorio præfuit: & instaurata arce, quæ modica & obscura antè fuerat, sedem ibi suam constituit: quemadmodum uir grauis ac diligens, & mihi amicus, SIGISMVNDVS HERBERSTEINVS, Ferdinandi

[Roxolani seu Rußi. — Tacitus annal. lib. 17. — Rutheni. — Bulgari. — Iornand. de succes. regn. Item de reb. Get. — Blond. dec. 1 lib. 9. — * Pomp. in hist. Imper. Rom. lib. 2. — Serbi & Sorabi. — Modocæ. Amaxobij. — Ptol. lib. 5 cap. 9 et 13. — Moschi. — lib. eod. c. 6. — Pli. nat. hist. lib. 5 ca. 27. — Solin. Polyhist. ca. 20. — a Plin. lib. 6 ca. 9 & 10. — b Strab. lib. 2 Geogra. — c Ioseph. antiq. li. 1 ca. 11. — d Genes. 10. — e Beros. antiq. lib. — Moschi unde & quando appellari cœpti. — Moschi, Rußi sunt.]

Sigism. Herberst. in Moschouia. Ferdinandi Imperatoris designati & Vngarorum Boemorumq; regis consiliarius, ærarijq; Austriaci præfectus, in Moschouia sua, ex eius gentis annalibus compertum memoriæ prodidit. Qui uir, dum hæc nos recognoscimus & reteximus, senex admodum, altero post illum ipsum Imperatorem anno uita defunctus est. *Ferdinandi Imperatoris mors.* Cum autem Ioannis ducis dudum memorati posteri, adiunctis sibi partim per connubia & successiones, partim per fraudem, partim per uim, proximis quibusque eiusdem nationis atq; linguæ populis feraliter inter se dissidentibus, Polowciorumque ac Tatarorum armis & crebris incursionibus debilitatis, principatum suum dilatassent: *Moschorum imperium quomodo dilatatum.* tum demum Vuladimirienses quoque, Nouogrodenses, Iaroslauienses, Thwerenses, Mozaiscenses, Susdali, Pscouienses (quos nonnulli Plescouienses appellant) Rezanenses, Seuerienses, & alij Russorum populi Moschis longè nobiliores atq; potentiores, ut quiq; ad imperium adiecti sunt, in Moschorum nomen transiere: sic tamen, ut cuncti pariter Russorum nomen etiamnum retineant, & libenter agnoscant. *Russorũ septentrionalium populi, qui Moschorum principi pareant.* Itaq; & maritimi Germani magis Russorum quàm Moschorum nomen, de Moschis loquentes, frequentant. Et Goticarum ac Danicarum rerum Scriptores, quod antea quoque attigimus, Gotos, & Sueonas, atq; Noruegios Scandiæ incolas, multa cum finitimis Russis bella gessisse antiquitùs memorant. Non est autem dubium, finitimos esse Scandię Moschos. Iam uerò Moschicus metropolites, alius à Kiouiensi, ac longè posterius illo à patriarcha Constantinopolitano in gratiam ducis Moschorum institutus, Rusiæ metropolites, itidem atq; Kiouiensis, cùm ab alijs, tum ab ipso patriarcha uocatur: & ipse hunc titulum, uelut ampliorem & augustiorem quàm Moschouiæ, usurpat. *Metropolitæ in Rußia duo.* Quin ipsi quoq; Moschorum principes, Rusiæ totius dominatum in inscriptionibus ambitiose sibi arrogant. *Moschorum principes Rusiæ totius dominatũ sibi arrogant.* Cumq; omnes principatus suos, quos dudum recensuimus, & alios insuper, à Moschico incipientes, longo ordine enumerarint, ad extremùm totius Rusiæ regis uel imperatoris titulum, quasi omnia complectentem, magna uanitate adijciunt. *Rex Rusiæ.* Vnde liquet, hos, de quibus nunc agimus, Moschos, unum de multis Russorum populis esse, non ita pridem ab arce & oppido appellationem mutuatum. Nihil tamen prohibet, quemadmodum Volynij quoq;, & Podolij, & Seueri Rusi sunt, & tamen peculiaria ac distincta nomina retinent: ita & Modocas, Moschos, & Amaxobios, Russos antiquitùs haberi & appellari. Nec est incredibile, eos, cùm Moschi, Modocæ, siue Amaxobij antiquitùs dicerentur, aliquando in uicinorum & cognatorum Russorum siue Roxolanorum nomen transisse, postea uerò pristinum resumpsisse.

Venedos esse antiquos Sarmatiæ populos. Cap. IX.

IAM uerò Venedicos montes, & Venedicum sinum maris ad ostia Vistulæ, in extrema Sarmatiæ Europeæ ora Ptolemæus idem, qui sub Traiano & Adriano imperatoribus floruit, memorat. *Ptol. geogr. lib. 3. cap. 5.* Additq;, Tenere Sarmatiam maximas gentes Venedas, per totum Venedicum sinũ: quæ loca Prusi nunc tenent, & Liuones, ni fallor. Iornandes autem, trecentis amplius annis Ptolemæo posterior, ad sinistrum latus Sarmaticarum Alpium, in Septentrionem, ab exortu Vistulæ, Vinidarum nationem populosam ad Danastrum consedisse, indeque ad Pontum ac Danubium extendi, memoriæ prodidit. *Iornand. de reb. Get.* Hinc nos colligimus, eam gentem, permagnam Europææ Sarmatiæ partem antiquitùs obtinere. Et aut relictis quodam tempore primis sedibus, ad Austrum & Eurum commigrasse: aut simul quicquid terrarum est inter mare Sarmaticum & Ponticum, ac Danubium, ditione domicilioque complexos esse: idque, siue iam inde ab initio, siue successu temporum: quod est uerisimilius. Atque inde se in finitimam Germaniam ac Vandaliam diffudisse, ante Cornelij Taciti tempora, hoc est ante mille trecentos, uel propè quadringentos annos: ita ut non immeritò is dubitarit, Sarmatis'ne, an Germanis, Venedi adscribendi sint. Ii quidem, qui etiam nunc Vendæ & Vindæ à Germanis, paululum contracto uocabulo, uocitantur, & proculdubio Venedarum sunt reliquiæ, maritimam, atq; adeò remotiorem quoq; à mari Germaniæ oram

A oram incolunt: sed inter Germanos tamen non habentur. Et quamuis à Germanis postea, quemadmodum suo loco ostendemus, locis illis potitis, ad paucos redacti sint: diuersis tamen moribus, diuersaque ab ijs lingua utuntur, quamuis commercijs & assidua consuetudine corrupta. Vandalos eos Latinè scribentium & loquentium uulgus appellat: rectène, an secus, iam nunc expendendum est.

Venedos seu Vinidas, non esse Vandalos. *Cap. X.*

AC permagna quidem est nominum cognatio, ita ut Vandali à Vendis blandè ac diminutiuè, sicuti loquuntur grammatici, Germanica lingua dicti esse uideantur. Et his autem & illis, eadem ferè loca ad mare Germanicum & Vistulam Sarmaticosque montes attribuuntur ab historicis, & alijs scriptoribus. Quinetiam ciuitates, eius ipsius oræ maritimæ, Lubeca, Hamburgum, Stralsunda, Rostochium, Vismaria, & sexta mediterranea Luneburgum (ni fallor) à Germanis habitatæ, Venedicæ ab ipsis, à Latinè uerò loquentibus & scribentibus Vandalicæ nuncupantur. Vnde multi conijciunt, eandem esse gentem Vendos seu Vinidas, & Vandalos. Cornelius quidem Tacitus, ut dudum attigimus, dubitat, Germanis'ne àn Sarmatis Venedos adscribat. Ptolemæus uerò, Venedas uult esse gentem Sarmaticam. Vandalos autem Germanos esse, iam satis, opinor, demonstratum est. Porrò Iornandes, alios omnino esse à Vandalis Venedos & Vinidas ostendit. Cum enim Vandalos à Geberi-cho rege Gotorum profligatos, & ad paucitatem redactos, migrasse ex suis sedibus, & à Constantino magno Imperatore in Pannonia nouas sedes impetrasse narrasset, mox Ermanarici, qui aliquanto post Geberichum apud Gotos regnauit, mentionem faciens, in Venetos eum arma mouisse, & quamuis abundante multitudine, uictos tamen ab eo & subactos eos esse memorat. Hic mecum diligenter perpendant ij qui Venedos & Vinidas eosdem cum Vandalis esse autumant, uerba scriptoris huius, de rebus sui temporis & sibi notis scribentis. Profectò si is eosdem esse
B uellet Venedos cum Vandalis, non temerè mutasset nomina, ut illico post factam Vandalorum mentionem, Venedos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos esse memoraret. Nec mihi quisquam obijciat, in Venedis quoque idem eum fecisse, ut Venedos appellaret, cum prius Vinidas dixisset: quos eosdem esse dubium non est, ipsomet etiam authore attestante. Maior est enim cognatio nominum in Venedis & Vinidis, quàm in his utrisque & Vandalis. Iam illud etiam efficacius longè argumentum est, non esse eosdem Vinidas & Venedos cum Vandalis, quòd post deuictos & ad paucitatem redactos, pulsosque suis sedibus Vandalos, Venedos multitudine abundantes ab ijsdem Gotis infestatos & subiugatos esse scribit. Illud uerò longè efficacissimum, quòd Venedos atque Slauinos, Antasque, quos in Boream ad Vistulam, Danastrum, & Danubium flumina, Musianum lacum & mare Ponticum commorari paulo antè dixerat, ubique desæuire suo & Iustiniani Imperatoris tempore quæritur. At Vandali aliquanto antè, cum res magnas in Septentrione gessissent, & à Gotis uicti pulsique Pannoniam Constantino Imperatore permittente tenuissent, Arcadij & Honorij Imperatorum tempore à Stilicone nouas res in imperio moliente inde euocati, in Gallias & Hispanias populariter migrauerant. Atque adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iustiniani armis attriti, afflicti, ac deleti sunt. Quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipso Iornande & Procopio, oculatis ferè testibus, confirmare possumus. Nam quòd Vendi seu Venedi, Vandali appellantur à nonnullis, potest id errore factum esse uideri, propter similitudinem nominum, præsertim in lingua Germanica, quæ Venden & Vendeln exiguo discrimine pronunciat. Leue est autem id argumentum, eandẽ esse gentẽ utranq;. Maior sanè similitudo nominum est inter hos ipsos Venedos, siue, ut à quibusdã uocantur, Venetos, & eiusdem nominis Italię populos. Itẽq; inter Iberos Hispanos, & Ponticos: & tñ lõgè diuersi sunt Italici Veneti à Sarmaticis & Germanicis, & Pontici Iberi ab Hispanis. Iam uerò non est inusitatum, populos qui aliunde aliò cõmigrarunt, cùm à locis & regionibus nomina sumere: tum eorũ populorum, quibus successerint, nominibus appellari, quemadmodum superius etiam memorauimus. Nec longè huius rei exempla petemus. Constat certè, Prussiam

Vendel. *Vandalicæ ciuitates.* *Corn. Tacit. de Germ.* *Ptolemæus geogr. lib. 3. cap. 5.* *Iorn. de rebus Get.* *Vandalorũ migratio in Pannoniã.* *Veneti à Gotis uicti.* *Vandalorũ migratio.* *Vandalorũ è Pannonia migratio.* *Vandali deleti.* *Paulus Diacon. de gest. Lang. lib. 1 cap. 17.* *Iorn. de reb. Get. & de reg. ac tẽp. successs.* *Procop. de bel. Vand.* *Veneti.* *Iberi.* *Populorum appellationes.*

Prusſiam ab alijs, quàm nunc, populis olim habitatam eſſe: qui ſiue Pruſsi, ſiue A
Pruſsi priſci. Boruſsi, ſiue Boruſci (ſecundum Stellam) dicti ſunt: quorum extant adhuc reliquiæ quædam in uicis atq; pagis tractus Varmienſis & Sambienſis, lingua utentes Lituanicę non abſimili. *Eraſ. Stella in Boruſſia. Pruſſiã qui homines inhabitent.* Quodam autem tempore eam prouinciam partim à Polonis, partim à Teuthonibus crucigeris Marianæ militiæ adſcriptis ſubactam & occupatam, in hoc uſq; tempus mixtim à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Pruſsis. Nihilo tamē minus hi quoq; Poloni & Germani commixti, Pruſſorum nomen retinent. Quis autem neſcit, Gallias Gallis ſiue migratione, ſiue bellorum cladibus exoneratas quodam tempore, Francis Germanis ceſsiſſe? & tamen hos etiam à Latinis Gallos appellari? *Franci, Galli appellantur.* Sic Troiani cum Aenea profecti, in Latinorũ & Italorum: Goti & Alani, qui corruptè Catalani nunc uocantur, in Hiſpanorum nomen tranſierunt. *Catalani.* Eadem igitur ratione credibile eſt, Venedos ſeu Vendos, eos qui priſcorum Vandalorum ſedes occuparint, Vandalos appellari non deſijſſe, ſimilitudine nominum etiam ſuffragante. *Slaui cur Vindæ appellantur.* Quæ quidem erroris cauſa fuit Crantio, & qui eum ſecuti ſunt, ut Iornandis authoritate ſeſe tuerentur, quaſi is Slauos Vandalorũ gentē eſſe aſſerat: cũ ille cum Venedis eos cõiungat, ut iam demonſtrabimus.

Slauos & Venedos cognatos eſſe. Cap. XI.

IC autem ſcribit Iornandes: Introrſus illi (Gepidarũ genti nimirum) Dacia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis alpibus emunita. *Iorn. de rebus Geticis.* Iuxta quarum ſiniſtrum latus, quod in Aquilonem uergit, & ab ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpacia uenit, Vinidarum natio populoſa conſedit. Quorum nomina, licet nunc per uarias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Aliquanto autem pòſt: Poſt Erulorum cædem idem Ermanaricus in Venedos arma commouit. Et paucis interiectis, proſequitur de Venedis: Nam hi, ut initio expoſitionis uel catalogo gentis dicere cœpimus, ab una ſtirpe exorti, tria tunc nomina reddidere: id eſt, Veneti, Antes, Slaui. *Antæ.* Antarum quidem, quos Iornandes à Danubio ad Damaſtrũ extendi, & fortiſsimos eſſe eorum qui ad mare Ponticum curuantur, memorat, nomen iam exoleuit. Ac ſi quidem Danaſter Boriſthenes eſt, ut Iornandes uelle uidetur, & nos antè diximus, (quem nos Neprum ſeu Dneprũ uocamus) B
Danaſter fl. Neper. Neſter. Valachi. Podolij. Raſcij. Valachi ac Podolij nunc ea loca tenent: ſin Neſter ſiue Deneſter, ut etiam nunc ab accolis Ruſsis & Moldauis appellatur, qui ueteribus Græcis & Latinis Tyras eſt, ſoli Valachi ab eo ad Pontũ ac Danubium extenduntur. Diuerſi'ne ab Antis, an ijdem comutato nomine, an mixti, nunc non diſputamus. Niſi fortè Antæ ſunt potius finitimi Valachis, ac Tranſyluanis Raſcij, Slauica & ipſi lingua utentes, & utranq; Danubij ripam accolentes, etiam nunc bellicoſi, licet à Turcis ad paucitatem redacti. Quamuis autem & hîc perplexior ſit Iornandes, non obſcurè tamen Slauinos & Antas non cum Vandalis, ſed cum Vinidis ſeu Venedis coniungit: & qui prius Ermanarici tempore Venedi dicti ſunt, nunc, hoc eſt ſuo tempore, per uarijas familias & loca, nomina eorum mutari, principaliter tamen Slauinos & Antas eos nominari: poſterius uerò tria nomina, id eſt Venetos, Antas & Slauos eos reddidiſſe, teſtatur. Ita uel omnes eos ex una ſtirpe, uel Slauos & Antas è Venedis exortos eſſe oſtendit. Alibi autem Venedos prætermittens, Bulgaros Antis & Slauis ſocios adiungit, Romanam rempub. ab ijs ſuo tempore diuexari memorans. *Idem de regn. et temp. ſucceſ.* Et congruunt cum his ea quæ ſuperius de prouincijs Rom. Imperij Slauica inundatione afflictis, è D. Gregorio, Blondo atq; Procopio deſcripſimus.

Sarmatas eſſe Slauos & Venedos. Cap. XII.

AM igitur ipſa quaſi Slauorum cubilia inueſtigaſſe nobis uidemur. Cum autē ij unà cum Vinidis ſeu Venedis inter Sarmaticos populos numerentur, eademq́; cum illis & cum Bulgaris, Serbis, Roxolanis ſeu Ruſsis ac Moſchis lingua utantur, communem etiam cum ijs omnibus habeant originē neceſſe eſt. Tenent quidem & Lituani, Pruſſi, Liuonesq́; & Tartari, ſiue Tatari, (nihil commune cum Slauica lingua habentes) magnam partem Sarmatiæ: ſed aliunde eos quibuſdam temporibus eò immigraſſe, nos alibi oſtendemus. Quod de Slauis & Venedis nondum peruestigare potuimus. *Crantius in Vandalia.* Crantius ſanè Vandalos ſeu Slauos, ab omni memoria regionem ſuam ad Sarmaticos mōtes tenuiſſe ſcribit. Quo fit, ut Slauos & Venedos ipſos

eſſe priſcos

A esse priscos Sarmatas, uel ut Græci dicunt, Sauromatas: dispersisq; à turris Babylonicę ædificatione post diluuium uniuersæ terræ hominibus, has oras occupasse opinemur, non à Tuiscone, sed ab Asarmote seu Sarmate, quem Moses & Iosephus, Hebræi scriptores, Istri uel Iectani filium, Semi nepotem, Noæ pronepotem fuisse memorant, nomen originemq; ducentes. Peculiaria deinde nomina eos uel à locis, uel à principibus, uel ab euentu aliquo, ut fit, sibi sumpsisse: quemadmodum Græci ab una itidem stirpe oriundi, alij Dores, Iones alij, uel Aeoles, Bœotij, Thessali, Attici, Achæi, Argiui, Pelasgi, Arcades, discriminis causa nominantur: Germani, siue Teuthones, partim Goti, partim Vandali, partim Langobardi, partim Sueui, partim Franci, partim Saxones, partim Turingi, & aliter alij. Quod Iornandes Vinidis quoque, seu Venedis usuuenisse apertè indicat. De Slauis igitur & Venedis intelligenda sunt pleraq; omnia, quæ scriptores historiæ Romanæ iam inde à Traiano imperatore de Sarmatis memorię mandarunt. Iornandes quidem, eum Imperatorem deuictis Sarmatis urbem Nicopolim in Thracia condidisse, & à uictoria nomen ei indidisse memorat. Nec tamen Sarmatici, sed Dacici cognomen is usurpauit. Quod sanè argumento est, Daciam tunc tenuisse Sarmatas. Quin scribit idem, eos cum Quadis Pannonias, Valeriano & Galieno imperatoribus inuasisse. Idipsum Eusebius quoque Cæsariensis annotauit. Sed repressi sunt ac depulsi inde à Claudio & Probo, qui post Galienum imperarunt. Rursus tamen cùm Pannoniam, tum Valeriam, quæ regio inter Drauum & Sauum fluuios est, Constantij tempore eos infestasse, & in Illyrico præsidia contra eos collocata esse, Ammianus Marcellinus prodidit. Pomponius Lætus etiam duces limitis Sarmatici in Mysia cum copijs à Rom. Imperatoribus constitutos fuisse, eosque tempore Valentiniani præsidem, quem ipsis Romanis Imperator dederat, expulisse scribit. Idem, Constantem Imperatorem in Dacia fuisse, pugnantem contra Getas & Sarmatas, memorat. Nicephorus Callistus Valentinianum in expeditione contra Sarmatas, Rom. Imperij prouincias uastantes, in castello Germaniæ Bregitione siue Brigione, (ut est apud Pomp. Lætum) uita defunctum esse refert. Quadorum id oppidum fuisse, uolunt nonnulli. Quadi uerò trans Danubium à Romanis repulsi, ea tenuêre loca, quæ nunc tenent Moraui & Silesij. Eadem autem loca posterius,
B atque adeò etiam per ea ipsa ferè tempora tenuisse Slauos & Venedos, indeque Pannoniam infestasse, & ad extremùm in Illyricū, Dalmatiam & Istriam penetrasse, & ubique desæuire, superius è Procopio, Iornande, Gregorio, Blondo & Sabellico demonstrauimus. Iidem igitur sunt, quos hi magis iam sibi notos, distinctè ac peculiariter Slauos & Venedos, illi uniuersè & in genere Sarmatas, nonnunquam & Scythas uocant. Neque enim constat, hos ab illis intermedio tempore sedibus suis depulsos esse. Tenuêre quidem partim per eadem tempora, partim prius, Hunni quoque & Vandali, & Goti, eadem ipsa loca pleraque, uel nonnulla: sed uictorijs ac dominatu magis, quàm domicilio, non ut priores habitatores inde pellerent uel extirparent, sed subigerent modò. Ac Vandali quidem partim Gotis, partim ipsis (ni fallor) Vinidis, Goti Hunnis cessere. Hi uerò locorum illorum potiti, uictos Vinidas & Slauos, relicta (ut credibile est) domi imbelli multitudine, ad ulteriores expeditiones socios secum traxere. Quod ex earum ipsarum gentium, & Romanis illorum temporum historijs non difficulter deprehenditur. Inde uerò ij reuertentes, partim ad sua se recepere, partim obuias & proximas Rom. Imperij prouincias, uiribus eius debilitatis, inuasere, & ipsis quoque uictoribus Hunnis post Attilæ mortem graues extitere. * Cæterùm in Illyrico ac Dalmatia post Iustinianum demum Imperatorem, & annum à Christo nato 550, uel (ut uult Blondus) Mauritio Imperatore, circa annum Christi 600, sedes certas domiciliumque fixere. Vandaliam uerò, & eam Germaniæ partem quam nunc maiore sui parte Polonia & Silesia, Morauia, Boemia, Lusacia, Marchiæ Brandeburgensis & Mysniensis, Pomeraniaque & Mechelburgensis ditio secundum sinum maris Balthicum seu Venedicum complectitur, aliquanto antè, ut suprà ostendimus, ij uel eiectis Vandalis subegerunt, uel ultrò cedentibus & Pannoniam petentibus occuparunt. Ac hi quidem Venedi, seu Vinidæ, & Vandali etiam: illi uerò, qui in Pannonia, Valeria, Dalmatia, & Illyrico consedere, Slaui seu Slauini peculiariter appellati sunt. Postea uerò promiscuè hęc nomina usurpari cœperunt, à Germanis præsertim.

Sarmatarū origo.
Genes. 10.
Ioseph. antiqu. Hebr. lib. 1. ca. 14.
Græcorum populi.
Iornand. de reb. Get.
Sarmatarū bella cum Romanis.
Iorn. de reg. ac tēp. succeß. & de reb. Get.
Euseb. in Chron.
Ammian. histor. libr. 17 & 19.
Pompon. in Rom. hist.
Niceph. histor. Eccles. lib. 11. ca. 33.
Slauorū & Venedorum sedes.
Sarmatæ Scythæ uocantur.
Gotorū, Vādalorum & Hunnorum sedes eædem quæ Slauorum & Venedorum.
Slauorum et Venedorum nomen quādo propagatum sit.
** Slaui. Venedi.*

Venedi & Slaui seu Slauini unde dicti sint. Cap. XIII.

C Venedorum quidem etymologiam indagare neutiquam possumus. A
Neque enim loci ullius in terris, neque hominis cuiusquam prisci nomē apud geographos uel historicos adhuc reperimus, unde populus ita appellari cœptus esse uideatur. Extant quidem in æstuarijs maris Germanici, siue sinus Balthici, inter ostia Odræ fluuij, Camenumque oppidum, ruinæ urbis maritimæ magnæ & emporio nobilis, Vinetæ: cuius mentionem faciunt scriptores rerum Saxonicarum. Sed ei populum potius, quàm eam populo nomen dedisse, illud nobis argumento est, quòd is in Sarmatia etiamnum sic appellatus est: & inde ad illam & alias Germaniæ oras delatus, quemadmodum dudum ostendimus, urbem illam condidisse existimandus est. Nec de Slauorum seu Slauinorum nomine quicquam compertum habemus, nisi quòd Iornandes Slauini Rumunnensis, loci, ni fallor, cuiuspiam obiter meminit. Slauoniæ quoque regionis & regni nomen nobis & scriptoribus superiorum temporum non incognitum est. Sed Slauinus ille Rumunnensis qui sit, aut fuerit, ne coniectura quidem assequi possumus. Slauoniam autem à Slauis, non hos ab illa appellationem accepisse, satis opinor constat cùm ex deflexione nominis, tum ex his quæ suprà memorata sunt. Plerique Slauorum etymologiam à Slaua, quod famam siue gloriam genti significat, deriuant: ita ut cum ipsi se Slawnos, & Slauacos, quasi celebres & illustres dicerent, à Latinis Slauini & Slaui dicti sint. Itaq; & proprijs hominum nominibus ex hac uoce compositis, etiam nunc hæc natio libenter utitur. qualia sunt, Stanislauus, Venceslauus, Boleslauus, Suentoslauus: siue ut usus obtinuit, Stanislaus, Venceslaus, Boleslaus, Suentoslaus. Est autem ueri simile, eos qui ad Istrum incoluerunt, cum res magnas & pręclaras contra Rom. imperium & finitimos quosq; gererent, à celebritate & gloria peculiare nomen sibi sumpsisse: uel ab alijs popularibus suis inditum obtinuisse, & regioni à se subactæ dedisse: atq; id alios quoq; postea propter cognationem, glorię participandę causa, usurpare cœpisse. Corrigendus autem hìc est error eorum, qui eos B
Sclauos siue Sclauinos uocāt. Qui quidē etiam in pleraq; Procopij, Iornandis & Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis, nisi fallor: quòd ij dum mollius loqui student, sæpe i pro l proferunt: ut pro flatu, fiato: pro placet, piacet. Sic pro Slauo, Siauo. Et cum ferè nihil intersit apud eos in enunciando, si quis dicat, Siauum, siue Sciauum, c litera interserta: inde fortassis imperiti, cùm Latinè loqui uellent, uel scribere, non Slauū reddidere, sed Sclauum. Quo nomine nunc quemlibet seruum appellant Itali cùm alij, tū Adriatici maris accolæ, ex nomine gentis, cum qua multa bella gessere: quemadmodū Romani olim Getas & Syros. Sed ad institutū reuertamur. Igitur à Slaua, Slaui & Slauini nomen sumpsere. Nisi quis fortè id à Slouo, hoc est uerbo deductum esse malit: ut ij Slowni & Slouaci, quasi ueraces, & dictorum ac promissorum tenaces appellari uoluerint. Vel nunc etiam apud Polonos & Boemos in primis probrosum est, promissum bono uerbo (sic enim loquimur) factum fefellisse: ita ut bene nati homines malint extrema quæq; pati, & mortem oppetere, quàm fidem promissi in se requiri: & non modò alapis, sed etiam ferro probrum id uindicatur. Vel hinc ergo gens hæc nomen accepit. Slouaci quidem, non Slauaci uernacula lingua uocantur. Quanquam nō est magnum in ea discrimen in enunciando, inter Slaua & Slouo, in priore syllaba. Nā quòd Albertus Crantius Slouacos, quasi uerbosos dici vult, ridiculum est. Neq; enim credibile est, eos nouum nomen contumeliæ causa usurpasse, aut à cognatis inditum accepisse. Externi sanè linguæ eius imperiti indere id ipsis non potuere. Sed ut ut est, Slauorum ac Venedorum cubilia iam tenemus: ad Polonos & consanguineos eorum Boemos iam ueniamus.

Vineta urbs.

Slaui à Slaua dicti.

Nomina è Slaua composita apud Slauos.

Sclauos perperam dici.

Sclaui ab Italis serui uocantur.

Slouaci à Slouo.

Poloni & Boemi promissi tenaces.

Crantius in Vand.

Polonorum & Boemorum origo, secundum quosdam. Cap. XIIII.

Onuenit inter omnes, quicunque de Polonis & Boemis aliquid memorię prodiderunt, eos populos ab una stirpe ortos, Slauorum, de quibus hactenus egimus, esse progeniem: & aliunde profectos, quodam tempore in his oris, quas nunc incolunt, consedisse. Vnde autem & quando eò uenerint, non perinde conuenit. Plerique memorat, è Croatia pariter eos commigrasse. Est autem Croatia pars Slauoniæ, regno peculiari patrum uel auorum nostrorum memoria insignis: nunc Turcarum prouincia.

Croatia.

Lechum

A Lechum enim & Ciechum fratres, principes uiros, apud Crapinam & Psaros degentes, cum pertæsi essent dissidiorum & bellorum ciuilium, coadunata suorum hominum & aliorum uoluntariorum manu, ad quærendas nouas sedes è patria uersus Septentrionem æstiuumque Occasum per syluas & montes iter habuisse, donec in Boemiam & ad Albim flumen peruenerint. Ibi Ciechum maiorem natu soli bonitate delectatum, cum parte multitudinis in incultis & syluestribus locis consedisse. Lechum uerò cum cæteris postea ad Aquilonem inde ire perrexisse, eumque tractum qui Silesiam & Poloniam complectitur, & ipsum syluestrem, & habitatoribus uacuum tenuisse. In hac sententia fuerunt Æneas Syluius Senensis, qui postea Romanus pontifex factus, Pius secundus appellatus est: & ferè Boemi Poloniq; Chronographi. Adijcit præter cæteros Æneas Syluius, Ciechum cædis perpetratæ iudicium fugisse, eiq; fratrem Lechum fugę comitem adhæsisse. Vnus est, quod sciam, inter nostrates, atq; is anonymos (cuius mihi copiam fecere Cracouiæ sodales Dominicani) qui suprà memoratos fratres, ac tertium cum his Russum, non è Croatia, sed è Pannonia profectos, Boemiam, Poloniam & Rusſiam occupasse scribit. Neq; uerò conuenit inter eos, quo tempore id factum sit. Syluius nullum huic migrationi tempus adscribit. Ne Dubrauius quidem Olomucensis episcopus, cuius historia Boemica post priorem huius nostri operis editionem ad manus nostras peruenit. Tametsi is ante Ciechum quoque, Boemiam à Vandalis, eiusdem Slauicæ linguæ populis, habitatam fuisse scribit. Nostrates ferè, non multo post Oecumenicum diluuium opinantur eam migrationem accidisse: quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut non remotam certè posteritatem Iauani & Noe fuisse memorent. Quod itidem adstruere par est eos, qui Slauos, Vandalos & Germanos esse uolunt. Non enim ij necesse habent affirmare, Polonos ac Boemos cum suis ducibus aliunde in has oras post priscam illam Tuisconis migrationem uenisse, si modò constare sibi uolunt. Videntur tamen & ij cum Syluio & nostratibus congruere, præter Albertum Crantium: qui Slauos & Vandalos Polonorum progenitores, quod prius etiam memorauimus, regionem suam ab omni memoria ad Sarmaticos campos tenuisse scriptum reliquit. Nec tamen quisquam eorum certum migrationis eius tempus memorat, præter Venceslaum Hagecum, scriptorem huius ætatis Boemicum, qui imperante Constantino tertio, post *IESVM* Christum Deum & hominem natum anno sexcentesimo quadragesimo quarto, à creatione uerò mundi quinquies millesimo octingentesimo quadragesimo tertio, fundamenta gentis Boemicæ à Ciecho iacta esse, memoriæ prodidit. Vincentius Cadlubcus licet migrationis nullam faciat mentionem, antiquissimam tamen Lechitarum gentem (sic enim ipse Polonos appellat) in his locis esse ostendit. qui eos cum Gallis olim per Europam & Asiam sese diffundētibus, & cum Alexandro Magno rege Macedonum bella gessisse, Craco, & Lesco, qui post Cracum longè regnauit, ducibus prodidit. Quin iactatur à Boemis diploma quoddam eius ipsius Alexandri, quo is merita Slauorum erga se collaudans, donat eis quicquid terrarum est ab extremo Septentrione usq; ad fines Italiæ. Hæc ferè de Polonorum & Boemorū origine & aduentu, à recentiorib. memorantur. Nā Bernardi Vapouij, qui nostra memoria historiæ Boemicæ opus imperfectū reliquit, sententiā paulo pòst exponemus.

Æneas Syl. in Boem.
Anonymos.
Ioan. Dubr. hist. Boem. lib. 1.
Alb. Crant. in Vādalia.
B
Hagecus scriptor Boem.
Boemi & Poloni quādo extiterint.
Vincent. in Chron. Pol.
Vapouij historia Polō.

Refutatio superiorum opinionum. Cap. XV.

SED nobis horum nihil satisfacit. Primùm enim, illa de Ciecho & Lecho, eos uidelicet filios aut nepotes Iauani fuisse, aut certè è propinqua posteritate eius & Noę progenitos, non multo pòst diluuium in Boemiam & Poloniam commigrasse, qua leuitate prodita sunt sine ullo uetustiori authore, eâdem creduntur. Quin constat Boemiam, & maximam partem Poloniæ, & quicquid terrarum est inter Vistulam flumen, Sarmaticos montes, Bauariam, & mare Germanicum, usq; ad Albis fl. ostia, Germanis adscribi antiquitùs: & ante mille ducentos annos à Vandalis, Boijs, Sueuis, Quadis, Catis, Marcomannis, Burgundionibus, Germanicis populis habitatum fuisse. Constitit & illud, Polonos & Boemos siue Ciechos Slauici generis populos, qui posterius terras illas tenuêre, lingua & origine diuersos esse ab illis quibus successere. At enim Vincentius Cadlubcus Alexandrum Magnum, & ante eum priscos Gallos cū Lechitis bella gessisse memorat. Quo authore? Ipse enim, cum ante trecentos & quinquaginta annos uixerit & scripserit, non est idoneus testis eorum quæ ante duo millia

Ciechum et Lechū lōge pòst diluuiū fuisse.
Boemiæ & Polon. situs.
Vincēt. Cad lub. quando uixit.

Alexãdri diploma apud Boemos fictitium.

annorũ gesta esse prodidit. Diploma uerò illud Alexandri Boemicũ fictitiũ ac sup- A
positicium esse, non leuib. coniecturis conuinci potest. Regis quidem illius tempore
nondum notum erat, aut etiam natum, Slauorum & Slauinorum nomen: quod in-
cognitum fuisse Græcis iuxtà ac Latinis ante Iustiniani imperatoris tempora, ampli-
us mille annis post Alexandrum, superius à nobis ostensum est. Non igitur uel di-
plomate illo commenticio, uel ullo alio documento probatur, tanta horum populo-
rum cum suis ducibus Ciecho & Lecho uetustas. Nec tam recens autem eorum

Hageci error.
Crant. lib. 1. Vand.
Blõd. dec. 1. lib. 1 & 8.
Iornand. de reb. Get.

origo est, & aduentus in has oras, quàm vult Hagecus: cum nos certiores & antiqui-
ores authores habeamus, nempe Albertum Crantium, & Fl. Blondum, Slauos (quos
eiusdem cum Polonis & Boemis linguæ & originis esse, nec Hagecus negat) Mauri-
tio imperante, quadraginta uel quinquaginta annis ante illud tempus quod Hage-
cus prodidit, hæcloca tenuisse. Quin antiquior his Iornandes, qui ante Mauritij
tempora historiam sui temporis scripsit, Slauorũ & Slauinorum mentionem faciens,
ad sinistrum latus Sarmaticorum montium, & ad Vistulam fluuium habitare eos me-
morat. Atq; his ipsis authoribus refutatur & illud, quod idem Hagecus & pleriq; alij

Polonos & Boemos non è Croatia uenisse.
D. Gregor.
Procop. de bello Got. lib. 2.

recentiores memoriæ mandarunt, quòd è Croatia primùm hi populi cum suis ducib.
in has oras aduenerint. Et Crantij quidem uerba ad eam rem pertinentia, proximo
capite Blondi superius recensuimus: Iornandis uerò, id quod modò recitauimus,
testimonium de Slauorum ad Sarmaticos montes & Vistulam sedibus sufficerit. Ete-
nim cùm è D. Gregorio ac Procopio, tum ex ipsomet Iornande demonstratur, per ea
tempora, quibus ille Slauos ad Sarmaticos montes & Vistulam habitare scripsit, Dal-
matiam, Illyricum, & ea loca quæ Croatiam & Slauoniã complexa sunt, infestata qui-
dem, sed nondũ habitata fuisse à Slauis. Quamuis contrarium asseueret Dubrauius,

Biblia in Slauicã linguam uersa, non à D. Hieronymo.

idq; leui argumento: nempe quòd sacra utriusq; Testamenti scriptura à D. Hieronymo
Dalmata traducta in linguam Dalmaticam, quam eandẽ ipse vult esse Slauicam, extet
etiam nunc apud Dalmatas. In quo, quem authorem secutus sit, pręter vulgi opinionẽ,
non inuenio. Quid autem, si tralationem illam Cyrillo & Methodio, primis (ni fallor)
Slauicæ nationis apostolis, non modò D. Hieronymo, sed etiam Mauritio Imperatore
longè posteriorib. (quod nos alio loco demonstrabimus) adscribamus? Neq; uerò è
Pannonia eos populos uenisse, ualde probabile est: quippe quam ante Valentis impe- B
rium à Vandalis, mox ab Ostrogotis, deinde usq; ad Martianũ imperatorem ab Hun-

Procop. de bello Got. lib. 2.
Iorn. de reb. Get.
Pau. de gest. Lãgobard. lib. 1 & 2.
Slaui regnauerunt in Pannonia.
Bonf. rerum Vngar. dec. 1. lib. 9.
Suatoplugus.

nis habitatam: post Attilæ uerò mortem ab Ostrogotis recuperatam esse, ex Procopio
& Iornande constat: deinde uerò circa Iustiniani tempora à Langobardis subactam: &
post quadraginta duos annos ab his ipsis in Italiam populariter commigrantibus, sub
pacto Vgris siue Vngaris relictam esse, ex Paulo Diacono constat. Quod quidem pau-
lo ante Mauritij tempora factum esse, dubium non est: quo tempore Slauos iam ad Vi-
stulam habitasse, dudum ostendimus. Manifestum est igitur, neq; è Croatia, neque è
Pannonia tunc, aut etiam prius, eos populariter uenisse in has oras: multo minus po-
sterius. Quanquam enim regnauere pòst usq; ad Suaten, siue Suatibolugum, siue Sua-
toplugum Marothi filium, Slaui in Pannonia, & ad utramq; ripam Danubij, subiugatis
(ut reor) post Attilæ mortẽ, uel in Transyluaniam, uicináue Transyluanię loca cõpulsis
Hunnis: quę qui modò tenent, Cuni, seu Chuni, & Cumani uocantur: sed iá tunc lõgè
antè habitata fuit ab ijsdẽ Slauis Polonia. Quin istum ipsum siue Suaten, siue Suato-
plugum (qui post 740 à Christo nato annum, uel, ut alij uolunt, longè posterius ab Vn-
garis ex Asia per Daciam ac Mysiam irrumpentibus deuictus, fugiensq; Danubij uor-
ticibus haustus perijt) nonnulli scriptores Polonum, nonnulli Morauum fuisse memo-

Migrationis causa refellitur.

rant. Slauum quidem, uel ipsa etymologia prodit. Iam ne causa quidem migrationis
ab istis prodita nobis probatur. Nam si Ciechus patrati homicidij iudiciũ fugitans, ut
vult Syluius, sedes mutabat: quid causæ erat, cur Lechus frater insons eum sequeretur?
cui manenti in patria, fratris fuga bono futura erat, propter accessionem fortunarũ ab
illo relictarum? Aut si is tantopere dilexit fratrem, ut omnem fortunã cum eo subeun-
dam sibi esse duceret, uel socius & conscius admissi sceleris pœnam & ipse metuebat:
quid multitudo illa tanta, quãta ad occupanda duo perampla regna suffecit, nõ potuit
ea tam charos principes suos iudicio supplicioq; eripere? Quomodo autem ea cũ uxo-
ribus, paruulis liberis, & omni supellectili fugam, ad quam celeritate opus est, expe-
diebat? Deinde siue patratũ facinus, siue intestina dissidia (quod uolunt alij) migrandi
è patria causam eis præbebant, siue commodiores atq; patentiores sedes ij montanis,
uiniferis & frugiferis relictis quærebant: quæ ratio fuit tam longinquæ & incertæ

peregrina-

A peregrinationis per auios montes atq; syluas suscipiendę? Cur nō potius petiere Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & non incognitas sibi, tū autem cœli clementia pariter & ubertate soli, & omni cultu agrorum urbiumq; pręstãtes regiones? Et sanè usitatius est, gentes à Septentrione ad Meridiem, uelut è rigidis ad tēperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. Exēplo sunt Galli, Cymbri, Goti, Vandali, Lāgobardi, Scythæ, Hunni, Normanni, Cercassi, Turcæ deniq;. Aut si æstuantibus fortè Boreæ flatus adlubescebat, cur nō in Pannonia, uel Bauaria, & ipsis cultis ac fertilibus terris, per quarū alterutrā iter facere necesse habuerunt, substitere? Quod si lacessere bello horum locorum populos nolebant, quî scire poterant, si porrò uersus Occidentem solem, uel Septentrionem ire pergerēt, inculta & habitatorib. uacua loca se reperturos esse? Aut si id alicunde cognouerant, cogitare certè secum poterant, ea nō futura fuisse uacua & inculta, si excoli cura & industria humana posse putarētur. Hæc nūc aduersus suprà memoratas opiniones dicta sunto. Russorū siue Roxanorū & Roxolanorū antiquitatē superius, undecimo Capite ostendimus. Porrò de Dubrauij aliquanto diuersa à Blondi Crantijq; sentētia, mox uiderimus. Nūc prius nostrā explicemus: & quidē de Polonis tantum, quā Boemi quoq;, si uidebitur, amplectantur licebit.

Populi à Septentrione ad Meridiē ferè migrāt.

De Polonis & Lecho, unde & quando extiterint, probabilior sententia. Cap. XVI.

QVid igitur certius, aut probabilius duntaxat nos afferimus. Illud nimirū, quòd è citatis superius à nobis authoribus rectè, ac temporū locorumq; rationi, & receptæ constantiq; multorum seculorum famę conuenienter colligitur. Cum enim constet communem esse harum omnium gentiū & nationū, quæ Slauico & Venedico nomine censentur, originē: ostēsum sit autē, antiquissimas earū sedes esse in Sarmatia: inde siue abundante multitudine, siue dominādi & plura possidēdi cupiditate, siue urgentib. Gotis & Hunnis, examina hominū prodijsse, sedesq; suas cùm uersus Meridiem in Daciam, Mysiam, Pannoniam, Dalmatiam, Illyricū & Istriam usq;: tum uersus Occasum ultra Vistulam in Vandalorū sedes & Germaniā lōgè lateq; protulisse existimandū est. Antonius quidē Sabellicus, quemadmodum antè memorauimus, disertè scribit: Slauos à Cimmerio Bosphoro bi-

Poloni Sarmatæ. *Sabell. Enead. 8. li. 2.*

B partitò digressos, partem unam ad dexterā deflexisse Septentrionem (rectius dixisset Occasum) uersus: scissamq; in duos populos, Boemos & Polonos, alterā trāsmisso Istro, secundum Sauum amnem ad Dalmatiā usq; sedes tenuisse, nihil mutato nomine. Quē secutus est Bernardus Vapouius. Blondus uerò & Crantius uelle uidentur, eos, Slauos inquam, è Polonia demùm & Boemia profectos, Oriētales illas, quas memorauimus, Rom. Imperij prouincias inuasisse. Quibus Iornandes quoq;, his longè uetustior, adstipulari uidetur: qui eos etiamdum in patria sua ad Sarmaticos montes & Vistulam fluuium habitantes, Slauos siue Slauinos appellat. Eam autem migrationem per Iazygū Metanastarum fines, uel Morauiam & Pannoniam fieri necesse fuit: quas & ipsas sedes tenuisse Slauos quodam tēpore, prius ostendimus, & aliqua ex parte adhuc tenere cōstat. Secundum Sabellicum uerò per Getas, Dacas, & Mysos. Siue aūt hæc, siue prior illa uerior est opinio, in Germaniam quidem credibile est tūc eos populos progressos esse, cum Vandali, qui ea loca tenuerant, in Pannoniam, impetratis à Constantino Magno Imperatore sedibus (siue id ij uberioris soli desiderio, siue necessitate & ui armisq; Sarmatarū adacti fecerunt) populariter commigrassent, trecentis amplius post Christū natum annis: cumq; communi Sarmatarum siue Scytharum, siue quo alio nomine appellarentur, discriminis gratia diuersis ex causis noua nomina subinde accepisse. Et cōmuniter quidem Venedos seu Vinidas & Vandalos, peculiariter autē alios Serbos uel Sorabos à stirpe, alios Boemos à regione, alios Morauos à flumine, uel à Marotho rege, alios deniq; Polonos uel Polanos & Polacos appellari cœpisse. Duplex autem huius nominis ratio redditur. Vel enim à Pole, quod & planiciem & uenationē Slauis significat, Polonos, quasi Polanos & Polacos appellari uolūt, propterea quod & planā ferè apertamq; regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi studio: uel à conditore ac primo duce gētis Lecho siue Lacho, Polacos, quasi Polachos, hoc est posteritatē Lachi, dici autumāt. Cui rationi ac denominationi adstipulatur illud, quod Rusi & Moschi, nec scio an alij quoq; Slaui, præter Boemos, nō Polonos, neq; Polacos, uerùm Lacsos eos in hanc usq; diem uocant. Nec multum ab hac diuersa esse uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quasi Lechel, ut uidetur, hoc est, à Lecho conditos appellant. Conuenit certè inter omnes, Ciechum & Lechum, siue Lachum, germanos

Vapouius in proem. hist. Polon. *Blond. hist. dec. 1. lib. 1.* *Crantius in Vandal.* *Iorn. de reb. Geticis.* *Polonorū et Boemorum migratio.* *Nominum mutatio.* *Poloni unde appellētur.* *Polachi.* *Lechi.* *Lengel.*

Ciechus & Lechus fratres principes. fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Boemos, eorum cognatos, primos regnasse. Nihil autem prohibet credere, non tunc statim hæc Ciechorum & Lachorum siue Polachorum nomina extitisse: recentiora enim ea uidentur esse. Sed cum initio gentes eæ (quemadmodum ait Procopius, de Slauis scribens) nõ ab uno aliquo homine regi, sed ab antiquo plebeia communiq; libertate uiuere solitæ, posteriori tẽpore mutata certa ratione, aut aliqua necessitate consilio suo principes habere cœpissent, ex eo Lachos & Polachos à Lecho, Ciechos uerò à Ciecho, q primi apud eos regnassent, uocatos fuisse. Quod itidem in alijs multis populis factum fuisse legimus, ut cum aliter antea fuissent appellati, à claris & bene meritis principib. noua nomina acciperent. Nec est incredibile id, quod antiquitatis fama & consensu celebratur, Lechũ siue Lachum illum cum fratre Ciecho è Croatia in has oras uenisse, non nouas quidẽ colonias deducentes: sed ad consanguineos populos, qui iá ante loca hæc habitabant, sese conferentes. Nec multum refert, suáne sponte, an necessitate, nẽpe pulsi, uel reformidantes uim domesticam, id fecerint, an acciti sint. Non est enim nouũ, externos homines ad principatus expeti, & anteponi etiam domesticis: præsertim si ij uel illustri apud suos loco nati sint, uel rebus gestis clari, uel uirtute ingenioq; præstent. Quid si aũt Ciechus & Lechus non peregrini ad has oras uenerũt, sed ad suos reuerterũt, unde uel ipsi, uel parentes, maiores'ue eorum in Croatiam profecti erant? Ab hac sentẽtia non multum dissentit Dubrauius. Scribit enim, (& ipse de nostro, ut reor, mutuatus) Sarmatiam communem esse omnium gentium, quę nunc Slauinę uocentur, patriam. Nec multo post (ut intermedia, quæ perplexa sunt, omittã) prosequitur idẽ illã Ciechi & Lechi migrationem: eos uidelicet Croatia patria extorres per Pannoniã superiorẽ ad Morauiam peruenisse. Cumq; eam à cognatis gentib. pridem teneri didicissent, ab ijs iussos per saltum Herciniũ in finitimam Boemiam se contulisse, à Germanis quondam habitatam: tunc aũt penè uastam ac desertam, nisi quòd à paucis Vandalis, & ipsis popularib. suis, per tuguria sparsim incoleretur. Ab his aũt eos uenientes benignè acceptos, in unum populum sub Imperio Ciechi coaluisse. Nec multo pòst Lechum fratrẽ, ab eo cum parte multitudinis digressum, ad Septentrionem, transmissis montibus & sylua Hercinia, Lechitarum siue Polonorum gentẽ condidisse, & à se denominasse. Ita Dubrauius. Non prodit autem is tempus migrationis utrinq;, neq; an & Lechus ad cognatos & eiusdem linguæ populos accesserit. Vapouius noster, qui & ipse in eadẽ sentẽtia fuisse uidetur, circa annũ Christi 550, vult id factũ esse. Hagecus, centum ferè annis posterius. Nos dirimere litẽ hanc nõ habemus. Vtroq; sanè hoc tẽpore Slaui & Venedi Sarmatiã, Vandaliã, Dalmatiã, Illyricũ, Pannoniã, & intermedias Iazygũ Dacarumq; oras ditione tenuerũt. Atq; hęc nos de Polonorum & Slauorum, Venedorumq; origine, è profundis eruta tenebris; in medium proferre habuimus: æquissimo animo laturi, & gratiam habituri, si quis certius quippiam protulerit. Nunc iam instituto nostro ad Polonorum res gestas aggrediamur, à Lecho sumentes initium, quandoquidem de uetustioribus gentis temporibus, nihil compertum habemus.

Lechus quãdo regnauit.

Procop. de bel. Get. li. 3.

Lachi & Polachi.

Slaui è Sarmatia profecti in Dalmatiam & Illyricum.

Dubrauij sententia.

Vapouius.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

Liber Secundus.

LECHVS.

Poloni quomodo habitent. Varta fl.

LECHVS igitur Vandaliam permagnam Germanię, nonnullamque Sarmatiæ partem ditione & imperio complexus, cum vulgus promiscuum apertos campos secundum flumina, lacus, riuos, & fontes pagatim & uicatim incoleret, castellum & oppidũ sexto à Varta flumine milliario uersus Septentrionem, in patenti planicie ex rudi & non dolata materia inter lacus & paludes, ad necessitatem magis & quale quale receptaculũ, quàm ad splendorẽ atq; delicias extruxit: & Gnesno, seu Gnesnę nomẽ ipsi imposuit: à nido, quem Boemi Gnisdo, nos Gnasdo uocamus, paulũ deflexo uocabulo: siue quòd eo sibi loco arx futura esset, quo nidus auib. per apertũ aëra uagantibus: siue quòd aquilarũ nidũ ibi reperisset. Indeq; insigne boni auspicij acceptũ mansisse, & manere successorib. eius principib. Polonorũ existimatur, alba aquila erecta expansis alis. Fundato igitur principatu, Lechus partim Gnesnæ manẽdo, partim obeundo regiones, ius dabat populo æquabile, nõ ex præscripto legũ, quæ nullę erãt, sed ex arbitrio suo: hoc est, ex æquo & bono: imperio (quod credere par est) moderato utẽs, magis ut patris charitatẽ, q̃ domini seueritatẽ obtineret in eos,

Gnesna condita.

Gnasdo.

Aquila alba Polonorum principum insigne.

Lechi studia

A in eos, qui ultro fidem suã sequerẽtur. Nec enim facile liber & ferox populus asperũ, superbũ, stolidũ & impotentẽ tyrannũ aut initio amplexus esset, aut postea pertulisset. Reditus tũc & agros peculiares nullos habebat princeps, sed ei cũcti seminabãt & metebãt deq; omniũ rerũ prouentu fructib. ipsis uectigal pendebant. Nam numus tunc incognitus erat apud Polonos: sed permutatione rerum, quod cuiq; opus erat, sibi comparabat. Quamdiu uerò Lechus regnauerit, quid præclari bello paceq; gesserit, quosq; liberos reliquerit, compertum non habemus. Aliquamdiu quidẽ posteri eius post eum regnasse feruntur, ita ut natu maximus principatum cæteris libẽter cõcedentibus obtineret. Sed qui nam ij, quotq; sibi inuicem successerint, donec stirps omnis deficeret, non liquet. Bernardus Vapouius, nescio quem authorem secutus, uult, Lechũ aliquoties cũ Germanis secũdo prælio dimicasse, ac de regulo quodã singulari certamine uicto & interfecto opima spolia retulisse: multas munitiones partim ui, partim per deditionẽ cepisse, & ad Veserã seu Visurgim usq; imperium protulisse, & in eius fluminis ripa urbẽ cõdidisse, eiq; propter onus perpetui præsidij Brzemię nomen imposuisse. Quæ etiã nunc Brema, paulũ emollito uocabulo, à Germanis habitatorib. dicitur, ciuitas ampla & potens. Posteritatẽ uerò Lechi, scribit idem centum quinquaginta fermè annis regnasse in Polonia, nẽpe ad septingentesimũ ferè annũ à Christo nato: multaq; bella gessisse cum Germanis & alijs finitimis gentibus. Nec est horũ quicquã incredibile. Ii enim tunc erant fines Polonicę ditionis, quos in semiuacuis Vandalorũ migratione regionibus gladij mucro terminabat. Nam ea quæ sequuntur apud Vapouiũ, è Saxone Grammatico & Alberto Crantio paulũ immutatas sumpsisse is uidetur: nẽpe maris quoq; fortunã Polonos tũc feliciter tentauisse. Instructa enim classe, traiectoq; sinu Venedico siue Balthico. Rugiã, Fęoniã, & alias quasdã insulas de Danis eos tũc cœpisse, & cũ ea gente uario marte terrestribus & naualibus prælijs dimicasse. Ad extremũm duci Vissimiro, uno de Lechi posteris, Syuardũ Danorũ regẽ nauali pugna insigni ab ijs profligatũ, pulsumq;, præcario regni partẽ sub annuo tributo recepisse, cõcessa Polonis Iutia Scaniaq;: filias uerò eius duas captiuas, alteram Noruegijs, alterã

B Germanis uenditas: filiũ aũt Iarmericũ in obsidis loco asseruatũ esse. Inde Vissimirum principẽ captiuis abundantẽ, duas urbes maritimas cõdidisse: & ex his alterã Vissimiriã, quæ nũc Vismaria dicitur, de suo nomine, alterã Dantiscũ, siue Gdanũ, à Danis deuictis, eoq; deductis, appellasse: quæ urbs parua obscuraq; aliquãdiu, ad eũ splendorẽ postea puenit, ut sit celeberrimũ, & nõ solũ Septẽtrionis & Occidẽtis, uerùm totius ferè orbis terrarũ copiosissimũ, & omni genere merciũ refertissimũ emporium, portu ac trib. oppidis permunitũ. Addit idem Vapouius, Syuardũ postea seruitutis impatientẽ, Vissimiro rebellasse, & in pugna occubuisse: filiũ uerò Iarmericũ aliquãto post è custodia elapsum, nouos motus in Dania concitasse. Verùm eos à Polonis tũc sedatos esse. Horũ fides penes authorẽ esto. Quo tempore aũt Dani iugum Polonorũ penitus excusserint, non memorat Vapouius.

Imperium placidum.

Principis reditus.

Pecunia incognita.

Bernardus Vapouius.

Brzemiæ.

Brema urbs condita.

Lechi posteri quãdiu regnauerint.

Sax. in Dania lib. 8. Crant. in Vand.

Dani à Polonis bello petiti, & uicti.

Syuardus rex Danorũ uictus à Vissimiro.

Vißimiria, quæ nunc Vismaria.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI

CVm aũt stirps Lechi defecisset, Poloni comitijs de constituenda repub. Gnesnę habitis, ad neminẽ unũ principatũ deferũt: uel quòd in pari multorũ dignitate uariarẽt sentẽtię, uel quòd monarchię ad tyrãnidẽ (ut sunt res humanę in deterius mutabiles) declinãtis ptęsi iam essent: Duodecim uerò ex omni procerũ numero, potẽtes & spectatos in primis uiros, deligũt, qui siue nouo tũc populi placito, siue usitate etiam sub principibus instituto, suæ quisq; regioni, diuisa in totidẽ regiones tota Polonia, præessent: & Voieuodæ, hoc est, duces belli & copiarũ, uernacula lingua dicerẽtur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello summã in cõmune mãdãt. Et rectè quidẽ illi initio, eq; repub. initũ magistratũ gessere, legesq; paucissimas & simplicissimas, ut rude illud ferebat seculũ, nõ in libris, neq; in tabulis, sed in animis hominũ atq; in usu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedęmonios quondã incidere: quę instituta uerius dixerimus. Sed pòst aliquãto ad ambitionẽ uersi, dum suo quisq; nutu oĩa geri uult, & rẽ priuatã potẽtiãq; suã augere studet, assentari multitudini, eiusq; licẽtiã alere, suos quisq; per fas ne fasq; defẽdere & euehere, terrori esse ijs, quos beneuolẽtia sibi adiũgere nõ posse: inde cõtentiones, simultates, & factiones deniq; à studijs partiũ exortę: inde edicta & imperia ipsorũ uulgo negligi cœpta, rẽpub. ab unius imperio ad paucorũ dominatũ dudũ traductã, nec multo pòst eò redactã ut rex iam sibi quisq; & lex esset, penè funditus euerterũt. Quib. reb. cõmoti finitimi populi, Polonorũ uim atq; potẽtiã dudũ ueriti, & experti etiã, celatũ bene ad eam diẽ timore odiũ atq; dolorẽ in apertũ proferẽdũ, & armis uindicãdũ, nomenq; Polo-

Voieuodæ, siue Palatini.

Ambitio rerum pub. pestis.

num delendum, uel affligendum certè sibi esse existimarunt, tam luculenta occasione sese offerente. Quandiu uerò horum duodecim ducum imperium durauerit, nihil cõperti habemus. *[Palatinorũ dignitas.]* Mansit quidem deinceps etiam sub principibus & regibus, manetq; in hanc diem is siue honor, siue magistritus: uerùm aliquãtum restricta potestate & iurisdictione, & ab ijs qui Latinè loqui uolũt, Palatini usurpantur: Quo nomine à nobis quoque deinceps appellabuntur. Cum autem non ijdem perpetuò fines Poloniæ fuerint, sed accisi aliquando, rursusq; prolati sint, ne regionum quidem eadem distinctio, nec idem Voieuodarum siue Palatinorum numerus mansit. A

CRACVS.

» PErtæsi igitur malorum Poloni, quæ sub duodecim Palatinorum imperio » agminatim ipsis incubuerant, ad unius principatum respexere: & aliquid degustata libertate ipsi sibi detrahere, quàm perire prorsus malebant. *[Cracus qui, & cuias fuerit, & quo tempore.]* Itaq; conuentu apud Gnesnam instituto, post longa consultationẽ una omnes sententia ad Cracum principatum deferunt: quem nostrates quidam similitudine nominis decepti, perperam Gracchum appellant, Romanumq; exulem fuisse, & supra quadringentesimum, uel ut alij uolunt, quingentesimum annum ante Christum natum apud Polonos regnasse, fabulantur. Quo quidem tempore, nec dum Polonorum gens extiterat: & incognitum, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorum nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quæ nos hunc Cracũ conijcimus, aliquẽ de Gracchorum familia superfuisse, in Romana historia reperimus. Verisimilius est igitur, quod etiã Dlugossus sentit, Polonos Polonũ potius, quàm externũ sibi regẽ creasse. *[700. añ. post Christum natũ.]* Ac Vapouius quidẽ, circa septingentesimũ annũ à Christo nato id factũ esse uult: Hagecus uerò, paulò posterius: fingitq; idẽ, Lechi filiũ Cracũ siue Crocũ hũc fuisse: Verùm neq; hoc, neq; itẽ alia multa nobis probat. Siue autẽ Cracus unus de Voieuodis fuit, siue nõ, domiciliũ quidẽ habebat apud Vistulã, tertiodecimo milliario à fontibus eius fluminis: uir cùm amicitijs, copijs & facultatibus potẽs, tũ prudentia, animi magnitudine, & iusticię atq; integritatis opinionẽ apud omnes gratiosus, ita ut solus rectè dilabentem rẽpub. sustinere & recreare posse uideretur. *[Cracus inuitus regnum suscepit.]* Is multũ diuq; reluctatus, eo quod perdifficile esse uideret rempub. partim ciuium licentia & intestinis dissidijs perturbatam, partim externis bellis quassatã restituere & reficere, tandẽ precibus & contentione multitudinis, & charitate patriæ uictus, reipub. curam suscepit: hostes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patriæ remouit. B *[Fraci à Craco repulsi.]* In his Gallos, ut uolunt nostrates pleriq; omnes, per Pannoniã sese magnis copijs in Poloniam infundentes, profligat atq; depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras, inuestigare difficile est. Nam Scordisci ac Taurisci Gallorum populi, qui Mœsis mixti, ut author est Strabo, multo antè ad Istrum consederant, iam à Romanis primùm, deinde à Gotis, & mox ab Hunnis deleti erant. Boij quoque, & ipsi Gallica gens, qui Boemię, quemadmodum superiore Libro indicauimus, nomen dedere, multo antè iam à Marcomannis Germanis, & hi porrò à Cichis Polonorum consanguineis, uel pulsi, uel subacti erant. Nec per Pannoniam certè ijs Polonos adoriri necesse fuisset. Nisi fortè eos Boemia pulsos, in Morauia uel extremis finibus Panoniæ consedisse, & inde in Poloniam inuasisse existimandum est. *[Fraci orientales.]* Aut certè credendum est, eos Francos fuisse orientales, quorum regnum Austrasiam & Bauariam complexũ, ad Pannoniã & Vngariã usq; pertinuisse fertur: *[Pipinus Caroli magni proauus.]* Apud quos per ea tẽpora Pipinũ, Caroli Magni proauũ, dominatũ esse, *[Blondus. Sabellicus.]* Blondus & Sabellicus memoriæ prodidere. Illud autem fortasse nostris errandi occasionẽ præbuit, quòd ea gens, cũ Gallias subegisset & insedisset, priscorũ Gallorũ nomine etiam nunc à Latinis appelletur. Sed quicũq; tandẽ ij fuere populi, qui tũc Poloniã bello uexauerũt, eos Cracus repressisse memoratur. *[Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.]* Vincẽtius etiã in Carinthiam eum expeditionem fecisse uult, ante susceptum principatum: indeque reuertentem, cum persuasisset Polonis, ut sub unius principatu, quàm sine principe uiuere mallent, omnium consensu principem factum esse. Penes authorem fides esto. Longissimo sane terrarũ interuallo, Carinthia distat à Polonia. *[Pacis studia.]* Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus, domi licentiam & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuersiarum per loca cõstituit: *[Cracouia cõdita.]* urbẽ in læua Vistulę ripa in loco domicilij sui cõdidit, ac de nomine suo Cracouiã appellauit: *[Regia Cracouiam trãslata.]* eiq; arcẽ in colle Vauelo, Vistula eũ ab oppido tunc dirimente, felicibus auspicijs superędificauit: quã regni caput, Gnesna relicta, fecit. *[Cracouiæ laus.]* Quę quidẽ urbs è paruis illius seculi initijs successu temporũ ad eam, quã uidemus, amplitudinem & splendorem, principum posteriorum habitatione & fauore peruenit, ut mœnium ac turrium firmitudine, ædificiorum publicorum iuxtà ac priuatorum magnificentia,

copia

A copia rerum quæ nõ modò ad sobriũ uictũ cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uoluptatem requiruntur, deniq; urbanitate & elegantia ciuium & incolarum, cum Germanicis & Italicis urbibus certet: inter Poloniæ uerò urbes principatum teneat. Fertur etiam, immanem belluam, quam Holophagum uocant nostri, Solinus Boam, ni fallor, appellat, in antro montis, cui arx Cracouiensis superposita est, cubile haben tem, & uiciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis & hominibus uastantem, à Craco astu interemptam esse, cum corpora illi obijcienda, pice, sulfure & fomite succenso infarciri iussisset, & ignis conceptus uiscera beluę torruisset. Quod nescio an fabulosum sit. Antrum quidem in hanc usque diem extat saxo exeso profundum, quod Specum draconis uocant: quod tamen etiam natura sic extitisse potuit. Celebri Craci fama moti consanguinei Polonorum Cichi siue Boemi, ipsi quoq; ultrò principem sibi eum asciuerunt, uti Dlugosso & Vapouio placet. Dubrauius contrà, eum Boemum Boemorum principem à Polonis quoq; expetitum esse, memoriæ prodidit: nescio quem secutus. Nam Æneas Syluius, Hagecus, non hunc, sed alium Cracum siue Crocum tunc apud Boemos regnasse uolunt, & Crocouiam siue Crocoueciam arcem in Boemia condidisse: morientemq; eo ferè tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse (in quo consentit cum eis Dubrauius) è quibus una Libussa saga paternum regnum susceperit, assumpto sibi in societatem thori & principatus Præmislo rustico homine: quem missi ad hoc equites in ferrea tabula secundum prædictionem Libuscæ, hoc est, in uomere prandentem repererant: eorumq; posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boemis præfuisse. Verùm ad nostra reuertamur. Cracus cum per multum tempus bene & feliciter regnasset, obijt, & è conspectu Cracouiæ ultra Vistulam in monte Lassotino, aggesto instar montis tumulo, quemadmodum mandauerat ipse, sepultus est. Extatq; in huncusq; diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

Holophagus à Craco extinctus.
Solin. Polyhist. cap. 8.
Cracus an idē apud Boemos regnarit.
Dubr. Boem hist. lib. 1.
Crocouecia arx Boem.
Boemorum principũ genus.
Craci monumentum.

LECHVS SECVNDVS.

B CVrato Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorē, cui Craco & ipsi nomen erat, per speciem uenationis in syluas eductum, incautum occultè interimit: ac fortuito casu eum perijsse mentitus, simulatis lachrymis atque luctu honorificè sepelit: principatumque scelerate appetitum, qui maiori natu debebatur, sublato illo suscipit. Verùm aliquanto pòst patefacto scelere, principatu deiectus, & in exilium actus est. Alij dolore & conscientia patrati parricidij, cum dijs hominibusq; exosus esset, domi eum contabuisse, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius, uiuente adhuc patre parricidium ab eo patratũ: sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante, scelus patefactum esse, memorat.

Lechi parricidium, & pœna.
Vincentius.

VENDA.

TAM gratam autem atq; iucundam sui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroque filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filiæ superstiti, uirgini, principatum mãdarent: ea spe ducti, quòd præstantem aliquem & inclytum de externis regibus, aut principibus, coniugio eius inuitatum, Principem se habituros esse existimarent. Erat Venda uenustissima puella, ita ut meritò uendæ, hoc est, hami nomen ipsi inditum esse uideretur: quòd quasi pisces hamo, specie eius contemplantes caperentur. Nec sanè fefellisset Polonos opinio, nisi per Vendam stetisset. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè nostri uocant) illustris & potens ea tempestate in Teuthonibus finitimis, siue Germanis (apud quos in usu est etiamnũ Rutigeri, seu Ritigeri nomen) princeps, missis oratoribus coniugium eius petiuit. At illa excelsi & minimè muliebris animi uirago, facundaq; iuxta ac prudens, negare se cuiquam nupturam: principem, quàm principis uxorem esse malle. Indignè repulsam illã Ritigerus ferre: orare iterũ itaq; iterũ, & minas adijcere. Vbi frustra se omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatũ cõiugium atq; principatũ contemptu muliebris imperij persequi statuit. Nec segnius Venda cum expeditis suorũ copijs aduenienti hosti ad fines regni sui occurrit. Miscere rursus Ritigerus preces atq; minas. Exprobare illa armato importunam libidinem. Renunciant oratores duci suo eximiam puellæ pulchritudinẽ & sapientiam, & animũ ad belli dimicationẽ quàm ad nuptias paratiorẽ: ad hæc, permagnas & instructissimas armatorũ copias. Quibus auditis, labascere Teuthonum animi: monere & orare ducem suum, ne se-

Vendæ etymologia.
Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.
Teuthonicũ bellum.

ne sese exercitumq; suũ, propter intempestiuum amorem, atq; cupiditatem suam, tã turpiter conijciat in periculum. Inglorium esse uiro cum fœmina certamẽ, etiamsi exploratam habeat uictoriam. Ni desinat, relicturos se eum, domumq; signis conuersis reuersuros. Ille ubi omnibus tentatis, obstinatos suorum animos, & à prælij dimicatione alienos esse uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conscientia, quòd à muliere sine ullo prælio uictus esse uideretur, mortem sibi consciuit. Teuthones ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniȩ decesserunt. Hæc ita magno consensu à nostris prodita sunt. Quæ'nam autem illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos siue Morauos, uel Saxonas certè fuisse, suspicari nihil fortassis prohibet. Hagecus Prussos fuisse scribit. Lætata hoc successu Venda, ouans Cracouiam inuehitur: mactatisq; quamplurimis uictimis, ad extremùm ipsa dijs patrijs solẽni ritu sese deuouet, ac de ponte in profluentem Vistulæ, ne quis aduersus casus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuentum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è conspectu urbis supra amnem Dlubniam sepeliunt, aggesto itidem ut patri tumulo. Indeq; subiacens pagus Mogilæ, hoc est, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet.

Ritigeri interitus.

Vendæ uirilis animus, & mors.

Dlubnia flumen.

Mogila.

DVODECIM PALATINI ITERVM.

POST Vendæ obitum, cum nemo Regiæ stirpis superesset, commutata rursus reipub. forma, à duodecim ducibus uel palatinis iterum Polonia cuncta militiæ domiq; administrata esse fertur aliquandiu: donec ex huiusmodi euentu rursus ad unum principatus delatus est. Vincentius memorat, Alexandrum magnum regem Macedonum legatos misisse ad Polonos, qui tributum ab ea gente exigerent: eos cum Poloni uiuos excoriassent, cutesq; auro pariter & herbis infartas ipsi remisissent, Alexandrum indignatum, permagnas copias in Poloniam immisisse. A' quibus cum ea crudeliter uexaretur, uastareturq;, Poloniq; sua defensuri occurrissent, & aliquoties profligati animos desponderent: hominem quendam plebeium & aurificem, Præmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorum militum, huiusmodi arte hostem circumuenisse: nempe galeas & clipeos eum è tenerioribus arborũ corticibus & quauis alia materia magno numero fabricari curasse, eaq; partim felle, partim litargyrio extrinsecus illita, noctu è conspectu hostilium castrorum in extrema sylua truncis arborum, arbustis & ramis terræ infixis imposuisse, uel appendisse ad exorientẽ solem obuersa, ita ut repercussu radiorum solis armati exercitus speciem eminus inspectantibus exhiberent. Id conspicatos hostes, paucos tumultuariè correptis armis, contemptu sæpe uicti fugatiq; à se hostis, quasi ad certã prædam procurrisse. Et quoniam nostri interea galeas & clipeos summouerant, siue combusserant, fugere creditos esse: ibi illos, cum longius in syluas fugientes Polonos persequi instituissent, in præparatas à Præmislo insidias præcipitatos, & consciſos esse. Polonos deinde cȩsorum armis indutos, ad castra hostilia contendisse, & pro socijs atq; commilitonibus habitos, in imparatos & nec opinantes impetum fecisse, magnamq; stragẽ edidisse. Ad extremum re animaduersa, hostes in fugã sese effudisse: omni rerum copia referta castra, nostris diripienda reliquisse: & inglorios Polonia excessisse. Ita quidem ferè Vincentius. Verùm Dlugosso id non probatur. Itaq; non Alexandrum, quem nos quoque multis seculis hæc tempora præcessisse, superius attigimus: sed Pannonas & Morauos is ab hoc Præmislo, hoc ipso quem modò retulimus euentu, atq; etiam stratagemate profligatos & eiectos esse refert: præter, quod uult is, exercitum hostilem, cum Polonos, qui sese ostentarant, non reperisset, ad castra reuersum esse, securumq; liberius genio indulsisse: Præmislũ deinde prima noctis uigilia è syluis prouolantẽ, crapula somnoq; stratos adortum esse. Sed uerisimilius futurum erat, si galeis illis & clipeis de nocte suspensis, relictisq; ibidem paucis hominibus, qui sub exortum solis clamore sublato, tubarumq; ac tympanorum sonitu, & galearum clipeorumq; illorum asimulatorũ agitatione, exercitus aduentantis speciem hostibus prȩberet, Prȩmislus cũ reliquis copijs diuersa parte in castra hostium impetũ fecisset, eosq; ancipiti periculo perterrefactos in fugam uertisset. Sed ut ut gesta res est, illud quidẽ cõuenit, arte ac dolo hostes illos à Præmis lo deuictos & pulsos esse. Qui'nam autẽ hostes illi fuerint, Dlugosso, quàm Vincentio, libentius assentimur: nisi quod non explicat is, qui'nam ij Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Asiatica, ut superiori Libro indicauimus, egresſi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuisse existimauimus; eisque Morauos,

Alexandri Macedonis bellum cum Polonis fabulosum.

Præmislus aurifex magni animi.

Stratagema

Pãnones & Morani à Polonis pulsi.

Vngari è Sarmatia Asiatica ueni-

rauos,

A rauos, ut pote uictoribus uictos, militaſſe. In illa quidem tempora Præmiſli huius principatus incidere uidetur, nempe poſt ſeptingenteſimum & quinquageſimum uel ſexageſimum annum à Chriſto nato.

entes Pannoniam occuparunt.
760 Añi.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB tam præclarum igitur facinus atq; meritũ in rempub. Præmiſlus omnium acclamationib. princeps renũciatur: & blandum Leſci nomẽ, gratioſum apud Polonos, ob Lechi cõditoris memoriã, oblatũ accipit. Quã quã Vincentius Leſticũ, ab aſtu uult appellatũ fuiſſe. Poſt ſuſceptũ principatũ, nullum Leſci huius inſigne factum, quod ad laudem uel uituperium pertineat, memoratur: niſi quòd in pace, una illa uictoria ſibi ſuisq; parta, moderatũ in ſuos geſsit principatũ. Nec auſus eſt quiſquã eo uiuente, Poloniæ fines infeſtare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaq; morte abſumptus ſit, non conſtat. Liberos quidem poſt ſe nullos reliquiſſe fertur.

Leſtici etymon.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, ſiue Leſco uita defuncto, exoritur noua de principatu cõtentio. Cumq; nullus appareret neq; modus, neq; finis, multis ambientibus, neq; quoquam eorum alium ſibi præferri patiente, placuit rem fortunæ committere: indicto ad certam diem maculoſorum equorum curſu, qui primus ad metam perueniſſet, eius dominus ut princeps eſſet cunctæ Poloniȩ. Figitur meta apud Prandnicũ amnẽ, in aperta planicie ad Septentrionalẽ plagã Cracouiȩ. Status curriculo dies adeſt: effunditur ad ſpectaculũ ingens hominũ multitudo: uaria ſtudia, ſollicita omniũ, quẽ det euentũ fortuna, expectatio. Conſident delecti iudices, & munerarij, dant ſignum certaminis. Ibi Leſcus quiſpiam, procerũ & cõpetitorum unus, cũ ſtadium uafro conſilio ſtratis clàm in ſabulo ferreis hexagonis, ſiue ſtylis cæcis, quib. currentium equorũ pedes læderẽtur, impediuiſſet, ipſe obliquo & minimè impedito tramite primus, cæterorũ equis in curſu offendentib. ac ceſpitãtibus, ad metã peruenit. Munierat is etiã equi ſui calces ferreis ſoleis, ut ne offenderet in ſtylis, ſi fortè cũ impetu currẽs in eos incidiſſet, cũ omnes omnium aliorũ equi de more illius tẽporis ſoleas nullas haberẽt. Rei prorſus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iam uictorẽ atq; principẽ diuinitùs ſibi oblatum Leſcũ conclamãtibus, techna deprehenditur. *Protrahitur Leſcus* in mediũ: cõuincitur: damnatur: cõcerpitur. Notarãt cõmẽtũ *illud* impediti curriculi, duo quidã iuuenes tenues & obſcuri. Cũ enim, nemine etiãdum pręſente, in ſtadio illo pedeſtri curſu fortè certarent, ioco principatũ inter ſe pacti, offendunt in ſtylis: ſubſiſtunt: inueſtigant rem curioſius: notant tramitem ſtylis uacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrit & ipſe pedeſter noto iam ſibi tramite, omnibus effuſo riſu eum proſequentibus. Omnium uerò equis, cum ad ſtylos uentum eſſet, ita ut par erat, ceſpitantibus, iuuenis ille pedeſter primus poſt doli fabricatorem ad metam peruenit. Eum igitur, Leſco interfecto, principem populus omnis ſalutat: & ne quid ad authoritatem ac maieſtatem ipſi deſit, Leſcus commutato nomine appellatur. Atq; is cum tam inſperato euentu rei mirabundus atq; dubitabundus principatũ ſuſcepiſſet, ſedulò dedit operam, ne tãto munere indignus iudicaretur. Nec modò repreſsit finitimorũ uim & incurſiones, ſed quibuſdã etiã populis ultrò bellũ intulit. Quantũ uerò ocij dabatur ipſi à bellis & ſerijs reipub. negocijs, in exercenda militari uirtute atq; diſciplina ferè conſumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus honorifica præmia proponere: ipſe arbiter atq; iudex præſidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuit autẽ in hoſpites ſplendidus & munificus: in ſuos cùm uirtute aliqua pręſtãtes, tum egeſtate preſſos, liberalis: ita ut egere ipſe mallet, quàm triſtem aliquem à ſe dimittere: adeuntibus facilis & comis: eorum qui potentiorũ ui & iniurijs premebãtur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis ſingulari parſimonia: rudibus & craſſis pannis aulęorũ loco utẽs: niſi ſi quando in publico dare aliquid ſplendori atq; maieſtati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur. Quin ibi quoq; craſſos pãnos, quibus ante adeptum principatum uſus eſſet, ob oculos poni ſibi iubebat, quibus admoneretur aſsiduò fortunæ ſuæ priſtinæ, & unde ad tantum honoris faſtigium euectus eſſet. Quod non abſimile eſt illi, quod de Agathocle Siculorum tyranno memoratur: quẽ, quòd figulo patre natus eſſet, fictilia inter aurea uaſa apponere in mẽſa ſolitũ eſſe ferũt. Ab ebrietate uerò Leſcus maiorẽ in modũ abhorrebat, quòd pecudis quàm hominis ſimiliorẽ eſſe ebriũ hominẽ iudicaret. His moribus & hac moderatione

Prandnicus fluuius.
Curſus equorũ de principatu.
Styli cæci.
B
Leſcus arte uictor, deprehenſa fraude trucidatur.
Principatũ obſcurus homo fortuitu adeptus eſt.
Leſci ſtudia in pace & in bello.
Certamina militaria.
Mores digni principe.
Priſtinæ fortunæ memoria.
Agathocles Siculorũ tyrannus.
Sobrietas.

Lesci mors. Mart. Gallus. Caroli magni bellum cū Polonis. 804. añ.

tione animi quàm diu, quibusq; rerum succesſibus regnauerit, & quomodo uita defunctus sit, itidem atq; alia illius temporis, incertum eſt: niſi forte ad hunc Leſcum pertinere exiſtimandum eſt id, quod Dlugoſſus Martinum Gallum memoriæ prodidiſſe refert, Lechum, ſeu Lechonem, ut ſcribit ille, principem, in prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Boemos, Saxoniam bello uexantes, cū exercitu miſerat, occubuiſſe: idq; actum eſſe anno quarto uel quinto poſt octingenteſimum à Chriſto Seruatore noſtro nato, translato iam ad Francos & Germanos Occidentis imperio. Quanquā Blondus Foroliuienſis, Sabellicus, Leonem Boemorum ducem ab hoc Carolo interfectum eſſe ſcribunt. Sed nullum per ea tempora Leonem apud Boemos regnaſſe comperio: ne Lechonem quidem. Apud Polonos Leſcus regnauit: quem Gallus & H. Mutius Lechonem, cæteri Leonem uocant. Facilis eſt autem Lechonis in Leonem commutatio. Nihil uetat credere, Polonis pariter & Boemis eum præfuiſſe. Tam Dlugoſſus autem cum ſuo Gallo, quàm Blondus & Sabellicus, Carolum eo bello Poloniæ fines depopulatum, repreſsis modò hoſtibus, citò ad patrem reuertiſſe memorant. Eginhartus, qui Caroli magni uitam conſcripſit, eumq; dominum ac nutritorem ſuum appellat, Polonorū quidem nuſquam meminit: ſed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenum ac Viſtulam fluuios, Oceanumq; & Danubium poſitæ, lingua quidem penè ſimiles, moribus uerò atq; habitu ualde diſsimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuiſſe Carolum ſcribit, ut eas tributarias effecerit. Sabellicus uerò, Slauorum, Polonorum, & Boemorum legatos Aquiſgranum cum ampliſsimis muneribus ad hunc ipſum Carolum ueniſſe refert, ut pax ſibi cum Gallis (quos equidē Francos fuiſſe crediderim) incolumis maneret. Verùm de his ſententiam noſtram ſtatim aperiemus.

Imperiū ad Frācos tranſlatum. Blon. Dec. 2. lib. 1. Sabell. H. Mutius de Germ. lib. 9. Eginhartus in uita Caroli magni. Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

LESCVS TERTIVS.

Poloni cum imperatoribus Rō. bella geſſere.

LESCO huic è rebus humanis ſublato, unicus filius, eiuſdem nominis, ſucceſsit, non degener à paternis uirtutibus: qui ita ſe geſsit in principatu bello paceq;, ut patrem non adæquare modò, ſed ſuperare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius deſpecta, nouos ciebant motus, bella geſsit: eosq; uel perdomuit, uel ad officium reuocauit: Slauis conſanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugoſſus, & cum Orientis atq; Occidentis imperatoribus bellum gerentibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq; ſignis cū utroq; hoſte proſperè dimicauit. Nec tamen is memorat, qui nam hi fuerint imperatores. Fabuloſius autem id eſt, quod ſcribit Vincentius, C. Iulium Cæſarem tribus prælijs ab hoc Leſco ſuperatum, ſororem ſuam Iuliam in matrimonium ei collocaſſe: Craſſum item Romanum cum exercitu ab eo deletum eſſe. Magis conſentaneum eſt rationi temporum, Leſcum ſuperiorem Vngaris & Slauis, promiſcuè Pannonias tunc incolentibus, contra Carolum magnum, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulum, Pontificis maximi beneficio adeptus eſt, octo annis in Pannonia bellum gerentem præſtò fuiſſe, & nonnunquam bene rem geſsiſſe: ad extremùm uerò poſt debellatos Vngaros, propter latam illis opem, uel infeſtatā, ut uult Blondus, Saxoniam, à Carolo, Caroli eiuſdem filio, bello petitum, commiſſoq; prælio interfectum eſſe. Ac tum demum illud accidiſſe, quod è Sabellico ſuperius memorauimus, ut interfecti filius, de quo nunc agimus, legationem Aquiſgranum ad Carolum patrem de pace mitteret, & quidē cum muneribus: eaq; munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum ſuum ornante, appellata eſſe. Poſterius quidem certè hoc bellum contra Boemos ſiue Polonos, quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo magno geſtum eſſe, ab ijs qui res geſtas eius quoquo modo attigerunt, memoratur. Ante Carolum uerò trecentis plus minus annis uacauit Occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullum per hęc tempora bellum in Pannonia geſsiſſe reperio. Cum Bulgaris geſſerunt & antè, & poſt etiam, ſed in Thracia: ac non inferentes, ſed illatum depellentes. Quanquam Nicephorum imperatorem in Mæſia contra Bulgaros bellum gerentē, uictum & interfectum eſſe huius Caroli tempore, ſcribit Sabellicus. Suſcepit autem Leſcus hic liberos mares, ex legitima quidem uxore Popielum: è concubinis uerò Boleſlaum, Cazimirum, Vuladiſlaum, Vuratiſlaum, Otam, Barnimum, Pribiſlaum, Præmiſlum, Iaxam, Semianum, Ziemouitum, Ziemomyſlum, Bogdalum,

Vincentius. Caroli magni bellum contra Polonos. Legatio Polonorum ad Carolū magnum. Imperium Occidentis quàm diu uacauerit. Bulgarorū bella cū Imperatorib. Niceph. imp. à Bulgaris occiſus Sabell. Ennea. 8. lib. 9. Leſci filij.

A Bogdalum, Spicigneuum, Spicimirum, Sbigneum, Sobeslaum, Visſimirum, Cieſsimirum, & Vislaum. Ex his Popielum in ſpem principatus liberaliter educatum, ſucceſſorē ſibi uiuens deſignauit: cæteris ſacramento ut Popielo pareant adactis, occidentalē & maritimā oram omnem inter Habelam & Albim fluuios, quemadmodum Dlugoſſus prodidit, ad mare & Germaniam ſpectantem, inter eos partitus eſt. Et Boleslao quidē natu maximo, Barnimo atq; Bogdalo Pomerania obtigit: Cazimiro & Vuladislao Caſſubia: Iaxę & Semiano Serbia ſiue Sorabia, Vuratislao Rania ſiue Rugia, quę nunc Myſnia eſt: quę & ipſa Polonicum etymon habet, à muribus. (niſi fortè ea potius inſula eſt ſinus Venedici, è conſpectu Stralsmidę, & aliarum eiuſdem littoris maritimarum urbium, Cherſoneſiq; Cymbricę ſita: quę etiamnum Rugia uocatur.) Porrò Pribislao, Cieſſimiro & Otæ ceſsit Ditiuonia, quæ nunc Luſatia ſiue Luſitia dicitur: Præmislo, Ziemouito & Ziemomislo, ea quæ nunc eſt Marchia Brandeburgenſis, à metropoli Brandeburgo: quæ à noſtris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ, ad Saxoniam & oſtia Albis fluuij uergētia. De quib. Vislaus Mezibozum arcem, quam nunc Meidēburgum ſiue Magdeburgum uocāt: Sobeslaus Dale, quod Dalemburgum: Viſsimirus Viſsimiriam, quæ antiquum nomē Viſmaria deflexum retinet, condiderunt. Quanq̃ de Viſmaria uariat Vapouius. Nunc enim ab hoc Viſsimiro, nunc à quodam eiuſdē nominis de Lechi poſteris, multo ante vult eam eſſe conditam, ut nos quoq; in Lecho indicauimus. Alias præterea complures arces & oppida ijdem duces poſteriq; eorum ædificarunt, & uernaculis ſuis uocabulis appellarunt. de quib. ſunt, Brema, ut vult Dlugoſſus, in confinio Friſiorum: (tametſi aliter ſentit Vapouius) Luna, quam Germani Luneburgum uocant, à reſplendentia: Bucouecia, quę à Germanis Lubeca uocatur: (tametſi Lubecæ quoq; nomē Slauicā etymologiā redolet) Bacchiborū, Zuerinum: Lubouia, ſiue Lucouia, Germani Mechelburgum, eiuſq; oræ duces Mechelburgenſes, nonnulli uerò Gręcè Megapolenſes uel Magnopolenſes, ineptè compoſito uocabulo, dicunt: item Roſtocum, Verla, Suanouum, Oſtrouia, quæ nunc fortè Cuſtrouia eſt: Ceſſinum, Marlouum, Bolelum, Trebeſſouum, Vologoſtum, Volgaſtum Germani uocant: Ciaſny, Slauunum, Dyminum, Lenzinum, Ilouum: Starigradum, Bielogradum, Nouigradum, quæ Germani Stargartā, Belgartā, Neugartā appellāt: Sciecinum, quod nunc B Stetinum eſt. Addit Crantius Vinetā & Iulinum, urbes inſignes, quæ à uetuſtioribus quoq; memorantur. Ac de Vineta ſuperiori libro nobis mentio facta eſt. Iulinū uerò id fuiſſe exiſtimatur, quod nunc Volynum eſt, à bobus dictum, ignobile oppidū, olim urbs magna: quemadmodum ruinæ indicant. Hæ omnes fuere Polonorum coloniæ. Helmoldus ſanè, qui ante 400 annos Slauorū Chronica ſcripſit, Mechelburgum, Ilouum & Roſtocum à Pribislauo Obotritorum duce (ab aliquo horum Popieli filiorum, ut eſt credibile, oriundo) cōdita eſſe memorat. Conſtat autē Obotritos ſiue Abotritos inter Venedorum ſiue Vinidarum populos numerari, & ea incoluiſſe loca quæ nunc Mechelburgenſi & Raceburgenſi ditione ferè cōtinentur. Iam Dreſnā quoq;, Lipſcū ſiue Lipſiā, Myſniā, Coſtrinum, Sgoreleciam, & alia Myſnēſis & Brādeburgenſis Marchiæ ueteris & nouæ oppida & caſtella à Polonis cōſtructa eſſe, etymologia nominum argumēto eſt. Venedorum quidē populis ea quoq; loca habitata fuiſſe, dubium nō eſt. Subactæ autē atq; poſſeſſę ſunt regiones illę poſteriori tēpore à Frācis, Saxonib. Turingis, Friſijs & Veſphalis, Teuthonum populis, ſiue per ignauiā, ſiue per conniuentiā poſteriorum principum Poloniæ, cum duces earum Leſci huius nepotes ab imperio ipſorum, quēadmodum dicemus inferius, deſciuiſſent. Quanq̃ Eginhartus, cuius dudum mētionē fecimus, iā inde à Carolo Magno Slauos Vilſos ſiue Velatabos, auſtrale latus ſinus Codani ſiue maris Germanici tenētes, una expeditione ita contuſos ac domitos eſſe phibet, ut deinceps imperata facere nō renuerēt. Verùm ij, unus modò de multis Slauorum oræ illius populus fuēre. Idē ſanè Eginhartus ſcribit paulo pòſt, Salā fl. Turingos à Sorabis, q & ipſi Slaui erāt, diuidere. Blōdus addit, & Bōfinius, eo ipſo tēpore Albi & Salæ fluuijs pſidia cōtra Sorbienſes Slauos (ſic ille Serbos uel Sorabos uocat) à Carolo, Caroli huius magni filio, uiuēte patre impoſita eſſe. Vitichindus quoq; Eginharto lōgè recētior, bella quædā cum Slauis eius orę ab Hērico I. Germaniæ rege, & filio eius Ottone I. Imperatore geſta eſſe: eoſq; ab Oriente & Aquilone Saxōnib. finitimos tunc fuiſſe, & nō ſemel Germanis rebellaſſe memorat: itēq; Crātius & H. Mutius. Ita ut ij à Carolo magno debellari cœpti, longè pòſt partim à ſucceſſorib. eius imperatorib. & regib. partim ab alijs ducib. & populis Germanorum paulatim ſubacti eſſe uideantur: ſubactaq; loca Marchiarum, quaſi terminorum ſeu limitum nomē acceperint.

Leſcus ſucceſſorē ſibi deſignauit Popielum.
Poloniæ diuiſio.
Pomerania.
Caſſubia.
Serbia.
Rugia.
Ditiuonia, ſiue Luſatia.
Sgorelecia, ſiue Brandeburgenſis.
Magdeburgum urbs.
Dalemburgum.
Viſmaria.
Brema.
Luneburgū
Lubeca.
Bachiborū.
Zuerinum.
Mechelburga.
Vrbes Polonicæ ſeu Venedicæ.
Alb. Crant.
Vineta.
Iulinum, ſeu Volynum.
Helmol. li. 2. Chrō. Slau.
Abotriti.
Polonicæ coloniæ in Germania.
Slaui Septētrionales ſeu Venedi quādo ſubacti à Germanis.
Eginhart. in uita Caroli.
Serbi, ſeu Sorabi.
Blond. dec. 2. lib. 1.
Bonf. dec. 1. lib. 9. hiſt. Vng.
Vitich. de geſt. Sax. li. 1 & 2.
Crantius in Vandal.
H. Mut. de Germ.
Marcha, ſeu Marchia qui.

Hermoldus etiã Vertislauũ & Pribislauũ Obotritorũ duces, Nicloti filios, ab Henrico Leone, iuniori Saxonũ duce deuictos esse, & ex his Pribislauũ ad Pomeranos ꝓfugisse scribit. A

Slauicæ linguæ usus in Germania.

Pagos quidẽ atq; uicos complures Slaui in tractu illo maritimo & Luneburgẽsi, & in Marchia Brandeburgẽsi etiamnũ colunt: cõmuni cũ Polonis lingua, quãuis Theutonicæ admixtione corrupta, utentes.

Monasteria.

Retinent & monasteria quædam, posteriori tẽpore à Polonis siue Pomeranis cõdita, Polonicas appellationes: ueluti Dobranum, Ribnicia: pleraq; hoc tẽpore barbarico, eorũ q tueri ea debebãt, furore uastata. quę ego nõ sine dolore aspexi, Rostocũ à Sigismundo Augusto rege ad conuentũ de pace inter ipsum sociũq; eius Danũ & Suecũ reges, cum uiro ornatissimo & humanissimo Ioanne Costka Gdanensi castellano & Prussiæ thesaurario allegatus: ubi hæc recognoui, & priori editioni attexui.

Ioan. Costca castel. Gdã.

Sed ad institutum reuertamur. Lescus igitur cum ita inter filios imperium diuisisset, uita pariter atq; principatu defunctus est.

POPIELVS SENIOR.

SVscepit destinatum à patre principatum Popielus, procerib. pariter atq; fratrib. assentientibus, patris auiq; dissimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is pręclari in principatu gessisse memoratur.

Popieli ingenium.

Regiã quidẽ & domiciliũ suũ Cracouia Gnesnã primùm retulit: indeq; non multo pòst Crusuiciã transtulit (cũ eã arcẽ in planicie ad lacũ Goplũ, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipse cõdidisset) uel quòd cliuosę regionis, in qua sita est Cracouia, pertæsus, apertis cãpis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Russis, ferocibus populis longius, à fratrib. uerò propius abesse, tutius sibi fore existimaret.

Crusueciæ regia.

Cracouiæ situs.

Iuuenili adhuc ætate, cũ aliquot annos regnasset, in morbũ incidit: & priusquã fratres fratrem uisitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem in familiaribus sermonibus subinde solitus esse murium depastioni se suosq; deuouere. Quo malo filius eius, ut mox dicemus, absumptus est.

POPIELVS IVNIOR.

PEracto solenni ritu Popieli funere, filius eius eiusdem nominis, impubes etiamtũ, principatui cõcordi patruorũ procerumq; uolũtate inauguratur, omnib. subiectionẽ ipsi interposito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq; publicæ administratio delectis aliquot de numero patruorũ, qui maximè idonei uidebãtur, mãdatur. B

Tutores principis.

In regia ij sedulò & ad latus principis esse, causas & cõtrouersias cognoscere ac disceptare: nec ulla in parte deesse reipub. quoad princeps ipse per se publica munera obire posset, siue adeò donec regi se illorũ cõsilijs passus est.

Iuuenilia studia et cõsilia

Nã cũ is pubertatẽ attigisset, quę maximè lubrica & ꝓcliuis ad licẽtiã uoluptatesq; ætas est, suo iã arbitratu uiuere: patruorũ monita aspernari: cũ æqualib. cõsilia capere: cõuiuia cõpotationesq; cũ ijsdẽ frequẽtare: in lustris, choreis, lusib. & amplexib. puellarũ pnoctare: deinde crapulæ stupriq; plenus ad multã diẽ stertere: rẽpub. iudicia, & querimonias hominũ negligere. Ad res agẽdas ineptus, ingenio nullo, stipes, caudexq;: indeq; omnib. iã erat despicabilis, ita ut Chostek uulgò p cõtemptũ appellaretur, cũ dissolutos & pditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè lasciui sunt, magis etiã deformaret.

Chostek.

Capiũt patrui cũ alijs ꝓceribus cõsiliũ, quónã modo tã dissoluta illa principis sui uita, tãq; ꝓfligata licẽtia refrenaretur. Vxorẽ ei petũt elegãti forma puellã, Theutonici principis cuiusdã filiã. Et uidebatur sanè mulier auara & ambitiosa, mariti uitã ad meliorẽ frugẽ reductura, torporẽq; ignauo excussura. Sed res aliter cecidit: nimirũ, ut nihil ille de flagitijs & nequitia sua remitteret: quib. uerò uitijs antea caruisset, uxoris cõsuetudine ea sibi adiũgeret.

Auaritia & tyrannis.

Nã & auarior factus, decreta, honores, atq; magistratus uẽdebat: &, cũ uirtute ac dignitate nõ posset, quotidianorum peccatorum suorum sibi conscius, fastu & crudelitate principatum sibi stabilire: & metui à suis uolebat, cũ amari nõ mereretur.

Muliebris improbitas.

Atq; hęc oĩa uxore & impellẽte, & sequestra faciebat. Quę degustata semel dominatus atq; lucri dulcedine, despectaq; uiri inertia, muliebri astu imperiũ omne ad se trãstulerat: maximè cum duob. filijs Lecho & Popielo aucta, mollẽ uiri animũ amore sui penitùs adstrictũ teneret, & firmũ ꝑpetuũq; apud Polonos dominatũ suũ fore, sibi persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorũ uiri sui gratia, & authoritas apud multitudinẽ, integritate uitæ, grauitate morũ, & prudẽtia collecta. Hos metuebat: hos iã blãdius admonẽtes, iã liberius obiurgantes oderat: horũ tacitã etiã conscientiã ꝑtimescebat.

Muliebre cõsiliũ atrox.

Itaq; uiro eos quàm maximè potest suspectos & inuisos, cõfictis etiã criminib. reddit: ꝑsuadet, illis uiuis & incolumib. principatum ipsi certum firmumq; esse non posse. Quẽ si retinere ipse uellet, & liberis suis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipse animi satis ad id facinus non haberet, sibi mandaret eam prouinciam: illos armis atq; uiribus, se dolis instructiorem esse.

Confectu-

A Confecturã se negotium sine ulla populi offensione, siue adeò suspicione. Quib. dictis, facilè ægrum atq; timidum uiri animum in deteriorem partem impulit. Initur necandorum illorum ratio. Grauem & periculosum morbum princeps simulat: patruos neci destinatos acciri eius nomine uxor iubet. Conueniunt sine mora: circumstant mœsti ægrotum principem: consolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu assimulabat: adesse uitæ suæ finem, diuinitùs sibi indicatum: uxorem paruosq; filios illorum tutelæ fideiq; etiam atq; etiam commendabat. Completur muliebribus eiulatibus, planctib. & lamentis regia: parantur funebres exequiæ, ipso iubente principe. Absumpto in his die, cum iam ad Occasum sol tenderet, princeps patruos quasi moribundus iam dimissurus, nomine quemq; blandè cõpellat, & in signum amoris & beneuolentiæ suæ erga ipsos, circumferri medicatum poculum, paratum ad eam rẽ, iubet: prægustare se simulat: cæterùm spumã tantum à medio extante halitu difflat, potum ne extremis quidẽ labijs attingit. Cum omnes bibissent ordine, fingit somno se premi, & uelle quiescere. Discedũt illi, reuerẽter salutato principe. Conceptũ præcordijs hominũ uenenũ uitalia membra occupat. Nec mora, de statu mentis dimoti, & furentes maximo cum cruciatu cadunt & exanimantur. Ibi mulier re statim per exploratores nunciata, cadauera insepulta proijci mandat. Insidiatos eos uitæ necessarij & bene merentis principis: iusta & euidenti deorum immortalium uindicta percussos, repentè perijsse, diuulgat. Quanquam autem liuores corporum, & effusa ruptis præcordijs uiscera, manifestum ueneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum apertè deplorare ausus est, metu tyranni non amplius morbum mortemq; simulantis. Sed nõ sinit inulta esse diu diuinũ numen scelera. Nam ex cadauerib. putrefactis enati mures inusitatæ magnitudinis, impium parricidam cum scelerata uxore atq; liberis fugientẽ quoquò uersus per aquam flammamq; persequuntur: nec claustra prosunt, aut abigentium satellitum præsidia. Ad extremùm diffugientib. omnib. absumptis prius filijs, deinde uxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte consumitur in arce Crusuicia. Ita non cassę ceciderunt patris eius imprecationes. In hoc tempus incidere uidetur id, quod H. Mutius in annum Christi 823 confert: nempe duos fratres, quos in Saxonia Polonici siue Slauici generis fuisse constat, cum de principatu paterno contenderent, Francofordiã ad Ludouicũ Piũ imperatorẽ, Caroli magni filiũ, uenisse: eoq; authore principatum natu minori, concedente maiore, attributum esse, cum eum magis gens illa per legatos expeteret.

Popielus patruos et proceres ueneno extinxit.

Popielus cũ uxore & liberis miserè à murib. absumptus, perijt.

B

H. Mutius de Germ. li. 10. 823 Ann. Ludouicus Pius Imp.

INTERREGNVM.

Xtincto, ut iam diximus, Popielo cũ uxore & liberis, conuenit magna procerum multitudo Crusuiciã, ad creandũ nouũ principẽ. Agitata re aliquandiu, eo quod uaria essent hominũ studia, & ambitiosi quidã magnas post se traherent factiones, infecta tandẽ disceditur. Ac dũ nemo alteri paret, neq; cedit, in summa omniũ licentia, cædes & latrocinia passim exercebãtur, & iustis interdũ prælijs inter dissidentes cõcurrebatur. Nec finitimę gẽtes, occasionẽ impunè uel proferendorũ finiũ suorum, uel prædas agendi pretermittunt: diuexatur miserè Polonia. Reditur ad comitia, cõsultatur diu frustrà. Nã nõ modò nõ remittũtur, sed intẽdũtur etiã studia partiũ. Nõ desunt sibi interfectorũ Popieli senioris filiorũ filij, quasi hęreditariũ principatũ poscẽtes. Verùm ij quasi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperẽt, repellũtur. Iam tãta multitudo, quantã illuc partim ultrò, partim à potentiorib. euocatã & adductã cõuenisse credibile est, caritate annonæ atq; penuria premebatur, neq; apparebat tñ, quorsum tãta cõtentio euaderet, quiq; comitiorũ exitus futurus esset: cũ ecce insperata salus, diuinitùs, si modò nõ fabulosum est quod memoratur, afflictę Polonię oblata est. Erat Crusuicię oppidanus, Piastus nomine, Cossisconis filius, statura infra mediocrẽ, crassis atq; robustis artub. mediã ętatẽ supgressus, agello modico colẽdo & mellificio uitã sustentãs, homo simplex & iustus, & beneficus in egenos, atq; hospitalis pro modo facultatũ suarũ. Is ex uxore à suis morib. non aliena, cui Repichæ nomẽ erat, unicũ filiũ susceperat: eiq; uiuente adhuc Popielo primã comã gentili ritu tõsurus, & nomẽ impositurus, amicos ad eã ceremoniã atq; cõuiuiũ porco mactato, & aquæ mulsæ uase infuso, inuitarat. Priusquã stata dies adesset, fortè obtulerũt ei sese ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cũ regia excluderẽtur, comiter inuitatos, hilarè domũ suã introduxit: instruxit mensam, apposuit affatim ex ijs quæ ad futurũ conuiuiũ præparauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uase mulsa. Excepit Piastus, uasis admonitu hospitum conquisitis.

Comitia de rege Crusuiciæ.

Polonia tumultuatur.

Piasti genus & cõditio.

Tonsura primæ comæ.

Miraculum.

Iisdemq; authoribus non ciues modò, uerùm etiam principem ipsum (ut tunc minimè fastuosi ac delicati erant principes) cum omni comitatu destinato conuiuio accepit. Eisdem igitur hospitibus sub tempus comitiorum reuenientib. & iubentibus, Piastus ex tenui pœnu cellaq; sua conuentum illum omnē penuria laborantem, augescente rerum earum, quæ promebantur, copia refecit. Quo miraculo uulgato, una uoce omnes Piastum non humanis suffragijs, sed diuino iudicio principem sibi dari conclamant. Fit domum eius concursus, orantium & obsecrantium, labenti reipub. ut succurrat. Recusat ille. Tandem hospitibus illis suis authoribus assensus, ita ut erat ueste & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hospites illi perfuncti officio suo, disparuerunt. Existimantur autem ij fuisse angeli Dei, beneficentiam & hospitalitatem etiam in alieno à uera religione remunerantis. Neq; id magnopere mirabitur, quisquis de Abimelech rege in Genesi, ac de Cornelio cēturione in Actis apostolorum non omnino dissimilia legerit. Alij uolunt, eos Ioannis & Pauli martyrū, quos Iulianus Imperator ob CHRISTI nomen & magnas facultates in usus egentium expensas ante aliquot secula necauerat, umbras fuisse: itaque percontanti Piasto nomina sua edidisse, quemadmodum Dlugossus memorat.

Beneficētiæ remuneratio.

Ioannes & Paulus martyres.

PIASTVS.

INauguratus principatui Piastus, non mutauit cum statu uitæ animum. Quin auctus copijs, multum ad pristinam suam beneficentiam atq; benignitatem adiecit: uxore non modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt autem sub eius principatu hostium incursiones: cessarūt & intestina dissidia, cædes & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilātis principis, quàm armis, seueritate & supplicijs: præsertim quòd eum dijs curæ esse, & ipsorum non obscuro iudicio in illa reipub. specula collocatum, certò sibi persuaderēt. Nihil enim æquè ualet ad religandos atq; deuinciendos hominum animos, & ad moderandas stabiliendasq; respub. quàm religio: quę pietate & integritate principis maximè excitatur, & continetur. Nam principum diligentiam & animaduersionem multi frustrantur sæpe: legum etiā uincula uel perrumpunt, uel subterfugiunt: diuini uerò numinis, nemo est qui se uel prouidentiam fallere, uel uindictā effugere posse credat. B
Hoc ergo præsidio Piastus & bonis charus, & malis reuerendus, & finitimis uenerabilis erat, & longā principum regumq; Poloniæ posteritatem per multa secula usq; ad Cazimirum secundum, qui Magni cognomen adeptus est, propagauit. Cuius etiam nunc quædam, licet tenues, extant reliquiæ, in Alberto duce Cessinensium in Silesia, & Anna filia Conradi ducis Masouię. Quę non ita pridem cum Stanislao Odrouanzo Palatino Russiæ, iuuene nobilissimo, nupta fuit, eiq; filiam peperit: quam nuper Ioannes comes Tarnouius, Castellanus Cracouiensis, uir non solum genere illustris, sed etiam peritia rei militaris & rebus bello gestis domi forisq; clarissimus, ætate, consilio ac dignitate facile princeps senatus Polonici, unico filio suo Ioanni despondit. Nihil autem ad felicitatem Piasto defuisset, si liberos interfectorum à Popielo ducum, qui prælatum sibi in principatu hominem plebeium atq; humilem dolebant, & parēre ei dedignabantur, ad officium & parendi necessitatem reduxisset. Qui ex eo tēpore non modò alieni à repub. Polona, sed hostes etiam Polonis, progenitorib. suis, nonnunquā fuerunt. Abominatus uerò Crusuiciam Piastus, nefario scelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gnesnam Prisci Lechi regiam, domicilium suum transtulit: cumq; per multos annos sapienter clementerq; regnasset, senex admodum mortuus est, annum agens 120. Per hæc sanè tēpora tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus & Trubor, dominari apud Russos septentrionales cœpisse memorātur, partiti inter se principatum, quemadmodum Libro primo ex ipsorum annalibus retulimus: nempe circiter annum 6370 à creatione mundi, secundum supputationem ipsorum: qui nobis uidetur esse à Christo nato 861. Apud Australes uerò, tres item, nempe Kius, Sciecus, & Choreuus, cum sorore Libeda, quatuor principatus fundasse, ac de suis nominibus appellasse ferūtur, aliquanto antè, ut uidetur. Quorum stirps cum defecisset, post mortem Rurici, Ascoltū ac Dyrū Kiouiam urbem à Kio conditā, occupasse, & per Pontū inuectos, nauali bello Constantinopolitanum imperium uexare adortos, naufragiū fecisse. Deinde Olgum, cui Ruricus, ueluti ꝓpinquo, unici filij sui Igori tutelā moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouiensem principatum Igoro adiunxisse, & cum Græcis bellum gessisse: cumq; amplissima dona ab ijs accepisset, reduxisse exercitum Kiouiam, ibiq; serpentis seu uiperæ morsu extinctum esse. Mansit autem deinceps imperij Russici sedes Kiouiæ.

Piasti beneficentia.

Religio efficax ad regēdā rempub.

Piasti posteritas.

Stanislaus Odrouāzus Pal. Russiæ. Ioannes Tarnouius comes.

Odrowążówna ... ult. de Piastis ...

Regia Gnesnam rursus translata. Piasti ætas. Russiæ principatuū initium. 6370. annus mūdi secundum Russos. 861. Ann.

Kiouia condita. Russorū bellū cū Græcis. Olgus. Igorus. Kiouia sedes Russici imperij.

Circa

A Circa hæc eadem tempora scribit H. Mutius, Ludouicum cognomento Balbum regē Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli Magni nepotem, aduersus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam, in Germania bellum gessisse, uictisq; pacem certis conditionibus dedisse. Principem autem eorum luminibus priuasse, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquem de Popieli posteris fuisse oportet. Mutius quidem nomen eius non edidit. Paulus uerò Constantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad institutum nostrum reuertamur.

H. Mut. li. 11. Ludouicus Balbus rex. German. Germ. bellū cum Popieli nepotibus. Rasliz dux excæcatus.

ZIEMOVITVS.

SVccesit Piasto unicus filius Ziemouitus, cuius uicaria opera uiuens adhuc, & senio confectus pater, in bellis & grauissimis quibusq; negocijs magno omnium fauore & beneuolentia usus erat: uir impiger, & ad rem militarē factus: æstus iuxtà ac frigoris, laboris & inediæ patiens: somni parcissimus: uictu cultuq; corporis non multum à gregarijs militibus differens: alieni abstinens, de suo munificus: facilitate & liberalitate, militum procerumq; studia & uoluntates tenere solitus: in animaduertendo, si quando necesse erat, lenis: noctu excubias ipse per se crebrò obibat. His artibus atq; studijs summam sibi hominum suorum charitatem comparauerat. Principatum post patrem adeptus, constituta primùm disciplina militari, creatoque magistro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quæ Vngari, Moraui & Germani sub Popieli principatu & in interregno inuaserant, neq; ad eam diem recuperata erāt, totum se conuertit: easque res ex animi ferè sui sententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tunc gentes inter se belligerabant. Morauí enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, post mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente CHRISTO nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus imperator, idemque successor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum sibi merita stipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipsi cladibus Germaniam affecere. Sic igitur distentis Morauis, Vngaris atq; Germanis, facile fuit

B Ziemouito ab ijs sua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præsertim, capere, & regno suo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, filium Suatoboium, è sorore Arnolphi susceptum, iuuenem admodum reliquisset: atque is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in sanctum episcopum Methodium, Christianæ religionis in Slauorum natione propagatorem, afflictus, & suis exosus, in solitudinem & auias syluas sese subduxisset, Vbi etiam pœnitentia anteactę uitæ compluribus annis religiosè peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus instituti eiusdem socijs, quinam esset, indicauit. In hoc autem Suatoboio Morauorum, qui & ipsi Slaui sunt, regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Boemis & Polonis discerptum. Sic igitur prosperè ab ea parte rebus gestis, Ziemouitus à Prussis quoque, quæ ij superiori tempore de Polonis cœperant, bello repetiuit. Ad extremùm Pomeranorum & Cassubiorum, & Vinidarum siue Slauorum ducibus, Popieli senioris nepotibus & posteris, qui à patre suo defecerant, bellum intulit. Quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt. domitiq; essent ad extremùm, nisi Ziemouitus rebus humanis, Gnesnæ moriens, exemptus esset, altero & tricesimo principatus sui anno.

Principis uirtutes. Morauí Germaniam uexarunt. Morauí Christiani facti. Arnolphus imperator. Vngari Mo rauiam, ac deinde Germaniam, infestarunt. Morauia diuexata. Suatoboius, Morauorū rex monachus factus. Morauorū regni finis. Ziemouitus de Pruß. sua recuperauit. Pomeranis & Cassubijs illatū bellū à Ziemouito.

LESCVS QVARTVS.

MAgno, tam boni tamq; bene merentis de Republ. principis desiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Lesco nomē erat, in principatu ipsi surrogant adolescentulum, eiq; custodes & moderatores consiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum aduersus Slauos seu Vinedos, Pomeranos, & Cassubios à Ziemouito susceptum, & nonnullo iam successu prospero gestum, intermissum est. Quod ne ipse quidem Lescus postea, cum adoleuisset, unquam prosecutus est, quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipse, & filius eius Ziemomyslus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cum Germanis bellum gerentes. Itaque uehementer ij tunc diuexati sunt, & attriti, quemadmodum Vitichindus memorat ab Henrico Cæsare, siue rege Germanorum, qui Conrado succesit: & nonnulli ex ijs cum deditionem fecissent: tributarij facti, Sgorelecia, quod Brennaburgum seu Brandeburgum Germani uocarunt, & Grona

Cōsilij regij moderatores ignaui. Vitichindus Saxon. lib. 1. Henricus Cæsar.

Poloni occidentales debellati à Germanis. Brandeburgū & Grona à Germanis capta. Boemi tributarij Cæsaribus. S. Věceslaus. Otto Cæsar. Vitich. lib. 2 & 3. Brandeburgum proditione receptum à Germanis. Pomerani à Polonis subacti. Lesci moderatio. Temporum ratio.

urbes captæ. Cumq; paulo pòst quidam ex eis rebellassent, apud Lunchinos urbem A maritimam ab exercitu & legatis eiusdem regis ad internecionem profligati sunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijsse putarentur. Boemi quoq; ab eodem Henrico deuicti in fide eius duce Venceslao, uiro pio & sancto, permanserunt, donec Boleslaus, interfecto per summum scelus fratre Venceslao, dominatum inuasit, & Ottoni eius nominis primo Cæsari, Henrici filio, semel atq; iterum rebellauit, Germanos magna strage uicit, Boemiaq; eiecit. Sed & ipse tandem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum seu Vinidarum citra Odram, cum defecisset, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in potestatem Cæsaris reuenit. Nec ita tamen gens ea quieuit, & Germanorum iugum pertulit, quin subinde eis negocium facesseret. Lesco certè Polonorum principi, & Ziemomyslo filio nihil horum curæ fuit. Tametsi Venceslaus Hagecus, subegisse Lescum hunc Pomeranos, & Polonis adiunxisse scribit. Et fieri sanè potuit, diuisa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellum gererent, alij subigerentur à Polonis. Principatum quidem iustè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos gessit Lescus, ut vult Dlugossus: qui eum senem obijsse, & adultum filium reliquisse scribit. Quòd si uerum est, pauciores ergo Ziemouitus regnauit, aut multo ante nongentesimum uicesimumprimum, ut idem vult, regnare cœpit. Nos quidem potius desijsse eum tunc regnare credimus: nisi Hagecum sequi mâlumus, qui Ziemouitum anno Christi nongentesimosexto vult obijsse, cum uiginti annos regnasset: aut nostrum quendā anonymum, qui Lescum hunc anno 913 post Christum natum obijsse, & Ziemomyslum filium ei successisse memorat. Alioqui non quadrabit ratio temporum ad posteriorem supputationem, quæ certior est apud nos ex eo tempore, quo Polonia religionem Christianam suscepit.

921 Ann. 906. 913 Ann. Ziemomysli uirtutes. Mesco cæcus natus. Miraculum. Miecislai etymologia. Miessca. Arioli.

ZIEMOMYSLVS.

SVccessit Lesco patri Ziemomyslus, probus & ipse, lenis, beneficus, hospitalis, & quietis amans, quas uirtutes quasi hæreditarias à maioribus suis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore susciperet liberos, nascitur ei tandem filius, sed cæcus. Quæ B res ipsi, breui gaudio delibuto, maioris mœstitiæ causa fuit: præsertim cum uxor uno illo partu edito, párere desijsset. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi solebat. Adsunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœsto, & sortem suam, orbitatis non ita multum dissimilem, deplorante, mœsti & ipsi, ac principis uicem dolentes: cum ecce insperata omnibus affulsit læticia. Puer absq; ulla medicorum, aut cuiusquam omnino ope, lucem aspexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuso gaudio principibus, sibi & Reipubl. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: festum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plausibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate instaurāt. Puero, Miecislao, quasi qui gladio gloriam sibi pariturus sit, nomen inditum, ut vult Dlugossus: is postea à matre & pedissequis blandius, ut fit, Miesco seu Mieciek uocitatus est. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominose Miesscam appellatum, idq; nomen postea boni ominis gratia in Miecislaum in baptismo commutatum esse scribit. Ziemomyslus peracto conuiuio, splendidè remuneratis ac dimissis proceribus, diuinos & ariolos de filij successibus, & quid portenderet, quòd is cæcus natus, tanto interuallo uidere cœpisset, sciscitatur. Respondēt illi, Poloniam eius principatu illustratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignū est, iussu patris educatus est. Quamdiu uerò Ziemomyslus regnauerit, non constat sibi Dlugossus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piasti tamen proaui ætatem, perducto ad maturitatem filio, peruenisse eum, & anno Christi nongentesimo sexagesimoquarto obijsse scribit. Venceslaus, supra quadraginta annos vult eum regnasse. Sed iam hic liber unà cum Ziemomysli, qui mortuus Gnesnæ sepultus est, principatu finem habeat. alterius initium à mutatareligione, quemadmodum par est, faciemus, pauca prius de prisca Polonorum & Slauorum religione præfati.

964 Ān.

MARTINI

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Tertius.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM Polonorum & Slauorum, & religione Christiana ab ijs suscepta.

Religiones falsæ. Gradus impietatis.

A OTVS quidem penè orbis terrarum, iam inde ab initio propemodum humani generis, post maximum illud uniuersæ terræ diluuiũ, fallacium dæmonum fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem impio multorum & falsorum deorum cultu & superstitione commutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs hominum oculis atq; mentibus sese insinuantes: postea solem, lunam, & eximia quæq; naturæ Deiq; opera ueneratus, deinde uerò mutis etiam animantibus, feris, beluis atq; serpentibus, cepis atq; allijs: & ad extremum, nullum exitum inueniente insania, sculptis, fictis, pictisq; humana arte simulacris, diuinum honorem impertitus.

Christiana religio. Iesus Christus. Apostoli.

Verùm eas tenebras tetras & horribiles, *IESV* Christi Dei hominisq; benignitas, post multa secula quasi lux clarissima cœlitùs affulgens, dispulit, dimissis quoquò uersus certis hominibus, omnium, præter uitę integritatẽ, miraculorumq; & inspiratę diuinitùs doctrinę efficaciam, egenis, qui genus humanũ, dęmonum fallacia pessundatum, ab errore ad ueritatem, à scelere ad innocentiã, à nequitia ad sanctimoniam, deniq; à falsorum deorũ innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionẽ, & rectam sanctamq; religionẽ reducerent.

Slaui diutius falsas religiones retinuerunt.

Sed enim à Slauis, cęterisq; Septentrionalis plagę populis diutius, q̃ ab alijs gentibus, inueterata illa de multis dijs opinio & superstitio retenta est, cum propter barbariem & feritatẽ, ut equidẽ existimo, difficilis ad eos externis hominibus esset aditus: nec uerò multũ homines militiæ & bellis dediti, de religione disquirerent.

Polonorum & Slauorũ dij falsi.

B Colebant itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam: quos Iessam, Ladum siue Ladonem, Niam, Marzanam, Zizililiam, Zieuanam siue Zieuoniam, uocabant.

Ludi prisci in Polonia.

De his eadem quę cæteri homines ferè sentiebãt: his delubra locosq; dedicabãt: his simulacra & sacerdotes consecrabant: his libabant, his imolabant: his festos dies epulis, choreis, plausibus, cantibus, lusibusq; uarijs indulgentes, agebant. Quem ritum festorum dierum Dlugossus usq; ad suam tempestatem, aliquot post susceptam religionem Christianam seculis, perdurasse memorat. Solitos enim uiros & mulieres, senes & iuuenes, ad lusus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecosten uocamus: eumq; cœtum, Stado, quasi gregem uel armentum, appellatum esse.

Stado. Niæ templũ Gnesnæ. Pochuiscel. Russorũ dij.

Nec scio an hoc sit, quod Rusi & Lituani, præsertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminant. Fuisse uerò Gnesnæ sanctissimũ Nię siue Plutonis templum, idem Dlugossus refert. Adhæc autem Ziuie, quasi tu dicas uitalis (aura nimirum) Pogoda, hoc est, serenũ, siue temperies: Pochuist, quàm Miechouiensis auram, nos intemperiem interpretamur, (indeq; Pochuiscel à Masouijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuere. Sunt qui his addunt Lelum & Polelum, quos in conuiuijs & cõpotationib. appellari adhuc audimus, eosq; Castorẽ & Pollucẽ esse autumãt. Piorunũ aũt, hoc est, flumẽ, & Stribũ, & Chorsum, & Mocosũ Rusi peculiariter coluere, ut proditũ est eorũ annalibus: Balthici uerò sinus accolę Radogostũ, Suateuitũ siue sanctũ Vitũ, & Proue. In hoc igitur errore & uana superstitione hęc natio diu p̃stitit.

Bulgari Christiani facti. 860. ann. Rascij, Serbi, Bosnenses, &c. Suatoplugus. Moraui. Velegradũ. Boemi. Boriuoius & Ludimila. 900 ann.

Primi Slauorũ Bulgari, Nicolao eius nominis primo Põtifice maximo, post annum Christi octingentesimum sexagesimũ: hinc minus quàm triginta annis interiectis, proximi his Rascij, Serbi, Bosnenses, Croatę, Dalmatę, Illyrij, Suatoplugo siue Sueropilo, ut est apud Blondum, regnante, religionem Christianã, cultumq; ciuiliorẽ à uicinis Græcis & Italis acceperunt. Venceslaus Boemus ac Dubrauius Suatoplugũ hũc apud Morauos, Velegradi domiciliũ habentẽ regnasse, & cũ ea gente Christo nomẽ dedisse, eiusq; opera Boriuoiũ Boemorũ ducẽ & ipsum Christianũ factũ esse, & uxorẽ Ludimilam gentemq; suam in eandem sententiã adduxisse, circa annũ Christi 900 memorat. Dlugossus uerò tres duces Slauorum, Roscislaum, Suatopolcum, & Cocelum à

Græcis Christianæ religionis leges accepisse uult, circa octingentesimũ annũ, impe- A
rantib. in Oriente quidem Michaele, in Occidente uerò Arnolpho, qui pediculari mor
bo perijt. Nos Blondum & Sabellicum, utpote diligentiores, & qui magis sibi constát
quàm Dlugossum, in supputatione horũ temporũ sequi malumus. Præclarã auté his
Methodius & Cyrillus episcopi.
populis noua religione imbuendis operã nauarunt Methodius & Cyrillus episcopi: à
quib. & illud perfectũ est, assentiente Pontifice maximo, ut Slauis sua lingua in sacris
Slauicæ linguæ usus in sacris Rusi.
uti liceret. Aliquanto pòst Rusi, imperantibus apud Græcos Basilio & Constantino
fratribus, Ioannis Zemiscæ filijs, post nongentesimum octogesimum annum à Chri-
sto nato, hoc est, 6497 ab urbe condito, ut ipsorum annales habent, publicè ad eandẽ
Ioannes Zemisces Imp. Constantinop.
religionẽ accesserunt: cum Volodimirus dux eorum Suentoslai, siue, ut alijs placet,
Stoslai è concubina filius, sororem imperatorum in matrimonium, & magistros reli-
gionis Græcos accepisset: ac Metropoliten quidem Kiouię, archiepiscopum uerò No
uogrodi, in alijs auté urbibus episcopos à Constantinopolitano patriarcha sacris ini-
980.ann.
tiatos, collocasset. Itaq; ergo Gręcos ritus ex eo tẽpore Rusi mordicùs retinent. Ta-
6497 mundi annus secundum Russos.
metsi scribit Zonaras, Græcus annalium scriptor, aliquanto antè Rusis à Basilio Ma-
cedone Imperatore Constantinopolitano episcopum missum esse, eiusq; opera eos pu
blicè religionem Christianam suscepisse, cum flagitantib. ipsis miraculum, codex Euã
geliorum in ignem ab eo coniectus illæsus mansisset. Sed mox eos ab ea rursus desci-
Rusi Græcorum sectam amplectuntur.
uisse, illud argumento est, quod Olga siue Helena Volodimiri auia, postea Zemisce
imperante profecta Cõstantinopolim, Christiana facta esse, ab eo ipso Zonara, & ipso-
rum Russorum annalib. memoratur. Lambertus Saffnaburgensis, qui ante quingen-
Zon. annal. tom.3.
tos ferè annos Chronicon rerum Germanicarum annotauit, scribit, anno Christi nati
960, Rusciæ gentis legationem ad regem Ottonem primum uenisse, orantem, ut sibi
Olga.
episcopus aliquis, qui religionẽ Christianam apud se docendo propagaret, mitteretur:
Lamb. Saffnaburgensis error.
missumq; esse Adalbertum, qui uix manus eorum effugerit. Sed hallucinatur Lamber
tus. Nisi fortè Rugiæ, ac non Rusiæ, neq; Rusciæ legendum est. Fuit enim Adalbertus
non Boemus quidem, de quo nos paulo pòst attingemus: sed Germanus, primus Mag
960.
deburgensis archiepiscopus, cum alijs quinq; episcopis ab illo ipso Ottone Slauis Sa-
Adalbertus episcopus.
xoniã & Rugiã tunc incolẽtibus datus: quemadmodũ scribit Helmoldus presbyter,
cuius Chronica Slauorum ante annos 400 ferè scripta, nũc demum in lucẽ edita sunt. B
Qui si Russos docuisset, cum Romanis ij, non cum Græcis sentirent. De Rusis uerò
certiora sunt, quæ ipsi de se memorię prodidere: qui Volodimirũ adhuc impio dæmo
num cultui deditum, misisse exploratores ad nonnullas gentes ferunt, cognoscendarũ
Poloni Christiani.
religionũ gratia: Christianamq; ipsi in primis apud Græcos & Cõstantinopolitanos
placuisse. Aliquanto autem ante Poloni, Miecislao authore, & ipsi Christo nomina de-
dere. Quod quomodo & quando factum sit, omisis ijs quæ superius attigimus, cũ ip-
sius Miecislai principatu pariter prosequemur.

MIECISLAVS.

Vxores septem.
Christianismi occasio apud Polonos.
Dãbrouuca Boema Miecislai uxor.
Boemorum ducum propago.

PEracto Gnesnę solenni ceremonia Zemomysli funere, Miecislaus filius principatum suscepit: & iustè quidẽ administrabat, sed tamẽ infra spem omniũ, diuinorũq; uaticinia, quorũ superiori Libro meminimus: ex quib. præclarum quiddã & eximium Poloni de ipso sibi uulgò pollicebantur. Vxores septẽ barbarico more duxit: ijsq; & libidini suæ liberius indulgẽs, nullos suscipiebat liberos. Erant iam tũc inter Polonos nonulli, qui peregrè reuertentes à Boemis & Morauis, religionẽ Christianã domũ referebant. Erant & externi partim in ministerio & comitatu principis, partim mercaturã in Polonia exercẽtes, partim etiã in recessib. syluarũ & solitudinũ, quo liberius cultui diuino uacarẽt, degẽtes, Christiani nõ pauci. His monẽtibus atq; suadentibus, & religionis Christianæ ueritatem castitatẽq; prædicantibus, posteritatẽ deniq; & felicitatẽ principi, si eam religionẽ amplecteretur, pollicẽtibus, Miecislaus priores uxores dimittit, Dambrovucãq; Christianã, Boleslai primi Boemorum ducis filiã uirginẽ, de cõsilij sentẽtia nouo matrimonio sibi iungit. Libet aũt hic Dambrovucæ huius ac Boemorũ ducum genus paulo altius repetere. Præmislus rusticus, Boemorũ princeps, Nezamislum filiũ è Libussa susceptum, succcessorẽ reliquit: huic Mnata filius successit. Hũc porrò Voien filius, quẽ Æneas Sylius Vorciũ uocat, excepit: post hũc filij Cresomyslus & Vuratislaus principũ inter se partiti sũt, ita ut Cresosmylo Vissegradẽsis, Vuratislao Lucẽsis siue Zatecẽsis cederet. Huic Vualastislaus, illi Neclã, filij successere. Neclã porrò, uicto & interfecto Vulastislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Turingi curatoris fraude sublato, princi

patum

A patũ Boemorũ redintegrauit. Hũc Hostiuitus filius excepit: cuius filius Boriuoius, primus Boemorũ principũ, cũ uxore Ludimilia, quemadmodũ superius attigimus, religionẽ Christianã in Boemia fundauit: priuatãq; uitã secutus, Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui sine liberis uita defuncto, Vuratislao minori principatũ concessit. Hic aũt è Dragomira uxore impia, & à Christiana religione aliena, Venceslaũ & Boleslaũ filios suscepit. Quorũ hũc mater, illum auia, suis utraq; moribus conuenienter cum educasset, patre mortuo sic ij diuisere dominatum, ut Australem oram ad Albim usq; Venceslaus, inde porrò Septentrionalem Boleslaus obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio sanctoq; fratre, cui Otto Imperator diadema imposuerat, per dolum interempto, redintegrauit rursus principatum: & ex Brena uxore Boleslaũ filiũ, & hanc de qua nunc agimus, Dambrowcam suscepit. Quę posteaquã Gnesnam splendido comitatu aduecta est, Miesca siue Miecislaus princeps baptismo, ut conuenerat, ritu Christianorum initiatur, & subsequentib. diebus nuptias magna celebritate peragit, anno Christi nongentesimo sexagesimoquinto. Deinde Boemos, qui nouam nuptam deduxerant, honorificè habitos, & splendidè donatos, remisit. Mox totum sese ad propagandam per omnem principatum suum religionem, hortante & adiuuante uxore, conuertit. Basilicas nouem diuersis locis ædificat, easq; supellectili omnis generis preciosa ornat, censibus & possessionibus locupletat: & in diœceses distributas, duas quidem ex his archiepiscopis, nempe Gnesnensem & Cracouiensem reliquas uerò, hoc est, Posnaniensem, Smogorouiensem (quæ postea Bicinensis, ac demum Vratislauiensis dicta est) Crusuiciensem, quæ Vuladislauiam successu temporis translata est, Plocensem, Culmensem, Lubussensem, & Camenensem, singulis episcopis attribuit: ijsq; decimas omnis generis frugum, de suis iuxtà ac nobilitatis, plebisq; agris edicto perpetuo adscribit, ita quidem, ut eæ decimæ post messem ab ipsis aratoribus, ad constitutum locum conuehantur. Inde autem inferioris ordinis sacerdotibus & ministris ecclesiasticis, prælatis uidelicet, ut uocantur, Canonicis & parochis, siue parœcis, siue plebanis certæ portiones episcoporũ arbitrio iure sempiterno decisæ & attributæ sunt, ut essent ij socij, consiliarij, & administri

Boriuoius dux Boemorum primus Christianã religionem fundauit in Boemia.

Diuersæ educationis diuersi fructus

Venceslaus S. à fratre occisus.

Dambrouucæ parentes

Miecislaus fit Christianus.

965. ann.

Religionis propagandæ cura.

Episcopæ & Basilicæ primæ in Polonia.

Decimæ episcopis attributæ.

B ipsorum in propaganda ac tuenda religione, cultuq; diuino. Quibus etiam pagi, prędia, & possessiones à principe, & locupletioribus quibusq; adiũctæ sunt. Templa etiã in oppidis & pagis permulta, studio pietatis certantibus inter se omnibus, extructa. Anonymus quidam uetustus rerum Polonicarum annotator uerius quàm scriptor, Cracouiæ quoq; initiò non Archiepiscopum, sed Episcopum uult esse constitutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecensem à Benedicto papa nono primum Archiepiscopum Cracouiensem renunciatum esse: eam uerò prærogatiuam successorẽ eius proximum, Lampertũ Zulam, neglexisse. De Culmensi quoq; episcopa Dlugosso nõ assentior. Longè enim posterius eam conditam esse, ac de Plocensi quasi deductã, certa extant monumenta literarum cùm alibi, tum in archiuo regio Cracouiensi, quẽadmodum suo loco indicabimus. Nisi fortè initio quidam à Miecislao conditã, posterius uerò à Prussis subacta ea regione deletã, ac deinde à Conrado Masouiorũ duce denuò resuscitatam potius quàm conditam fuisse, existimare uolumus. Vtut est, tunc quidẽ primùm episcopę & basilicæ in Polonia cõditæ, & solenni ceremonia dedicatæ sunt. His autem rebus perficiendis Ægidius Cardinalis, episcopus Tusculanus, Ioannis tertijdecimi Pontificis max. qui per illud ipsum tempus Leoni octauo successerat, legatus præfuit: qui primos Archiepiscopos & Episcopos Italici, nonnullos etiam Gallici & Germanici generis fecit. Quod deinceps quoq; aliquandiu factitatum est, cum nostri rudes adhuc essent, & nouitij. Horum itaq; opera, studio atq; diligentia religio Christiana celeriter magna cepit incrementa in Polonia, præsertim cum alij muneribus & honorib. à pio principe, ditionẽ suam omnẽ eius rei gratia circumeũte, allicerẽtur: alij minis adigerẽtur: deorũ simulacra ubiq; in oppidis atq; uillis cõfringerentur, comburerenturq;: & uani priscæ superstitionis ritus atq; ceremoniæ abolerentur à magistratibus edicto regio, constituta ad eam rem publicè peragendam septima die Martij. Repræsentari autem eius rei memoriam etiam sua ætate Dlugossus testatur, quòd in pagis quibusdam simulacra Marzanæ & Zieuoniæ contis præfixa, uel (ut nos è maioribus natu didicimus) trahis imposita cum querulo & lugubri cantu uulgò in pompa gestari, & in paludem uel in flumen abijci soleant, ea die, quæ est quarta Dominica Quadragesimæ. Dum in his totus est Miecislaus, nascitur ei filius ex uxore Dambrovuca, anno Christi nongentesimo sexagesimoseptimo, ut uult Dlugossus: eiq; apud sacrum fontem aui materni Boleslai, qui per idipsum tempus è uiuis excesserat, nomen imponitur,

Cracouiæ Archiepiscopus.

Culmensis episcopa quãdo condita sit.

Legatus Põtificis max. Episcopi Italici in Polonia.

Religionis propagandæ studium in Miecislao

Simulacrorum demersio.

Boleslaus natus 967. añ.

imponitur. Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geisæ siue Iessæ Vngarorũ principis affinis sui filiã, ex priore uxore susceptã. Nam ea mortua, sororem ei suam Adleidam Miecislaus in matrimonium collocarat: à qua persuasus Geisa, cum Vngaris suis Christianam & ipse religionem quinto post Polonos anno suscepit, quemadmodum Dlugossus & Vapouius memorant. Vngarici annales nullam Adleidæ huius, aut omnino alterius uxoris Geisæ, mentionem faciunt: sed eum Christianum iam antè factum, Vngaros ad suscipiendam religionem eandem adduxisse, & ex Ascolta Giulæ Transyluanorum ducis filia Stephanum filium & hæredem reliquisse. Quanquam certam eius temporis historiam Vngari non habent, nec satis sibi constat etiam in temporum ratione Bonfinius: nec nos litem hanc dirimemus. Illud quidem constat, uel eodem tempore, uel certè paulo posterius Vngaros, quàm Polonos, populariter cum suis principibus Christo nomina dedisse, Stephanumq; Geisæ filium à diuo Voicecho siue Adalberto (de quo paulo pòst plura narrabimus) primis Christianorum mysterijs initiatum, uel certè confirmatum esse, anno post CHRISTVM natum nongentesimo nonagesimo. Anno 974, narrat Dlugossus acrem & niuosam hyemem à principio Nouembris usq; ad æquinoctium uernum in Polonia perdurasse. Tertio autem anno pòst, Damborwcam rebus humanis exemptam esse, quæ serto & corona redimita incedere, nec unquam uelare caput solita sit. Pijs autem & quietis consilijs ferè principatum suum Miecislaus annis trigintaquinq; administrauit: præter, quòd cum Vulodimiro Russorum duce, ditiones suas inuadente, necessarium bellum gessit, successu quidem uario, iam huc, iam illuc inclinante uictoria, euentu uerò non satis prospero. Nam Præmisliam, Ceruenum, & aliquot præterea arces & oppida à Vulodimiro capta amisit. Quo planior autem decurrat historia, non abs re fuerit, Vulodimiri genus paucis repetere: à quo Kiouiensium, ac totius Rusiæ duces, cum quibus multa bella nostri gesserunt, orti sunt. Iorus, siue Igor Rurici filius, Kiouiæ ac Nouogrodi principatum obtinens, multa cum Grȩcis Imperatorib. bella prospero euẽtu gesit: ictoq; cũ eis fœdere, à Dreslianis siue Drewlanis populis (qui nescio an Bulgari sunt, à lignis uel syluis ita dicti) cum grauibus tributis eos premeret, Corostani interfectus est. Luitprandus, Ingerum Russorum regem (sic enim ille eum appellat) cum ingenti classe uenientem, à Romano imperatore Constantinopolitano, nauali prælio uictum, & magna strage repulsum esse prodidit. Zonaras autem suppresso nomine ducis, Rossos quindecies mille nauium classe urbem Constantinopolim adortos, & à Græcis ita profligatos esse memorat, ut ex omni numero paucæ naues euaderent: atq; ita eos postea lacessendis Græcis abstinuisse. Falso autem is putat, Rossos à Tauro monte profectos esse. à Taurica peninsula rectius scripsisset. Et inde enim ij Tauroscythæ appellari potuere: quo nomine ipse eos nonnunquam appellat. Post Iori mortem, circa annum Christi 950, uxor eius Olga uidua principatum aliquandiu administrauit. Drewlanosq; dolo ulta, Suentoslao filio, cum adoleuisset, principatum tradidit: & Constantinopolim profecta Ioanne Zemisce imperante, religionem Christianam suscepit. Suentoslaus uerò (Sphendostlabum Zonaras appellat) nequicquam suadente matre, ut ipse quoq; Christianus fieret, in impietate perseuerans, agros Bulgariæ longè lateq; populatus est: eaq; subegit, septuaginta arcibus secundum Danubium captis. Reuocatus autem à matre, Piecinigos (quos Zonaras Pacinacas uocat, Vapouius Peucinos esse uult) eius oræ, qua Danubius in Pontum influit, populos ditionem suam infestantes, & Kiouiam obsidentes, repressit. Sed ab his deinde, cum eis uicissim bellum inferret, cæsus est. Zonaras eum apud Dorostolum siue Dristram, capta Pereaslauia, quam ipse Perstlaben appellat, magna cladè à Zemisce Imperatore afflictum, & pace æquis conditionibus impetrata ad sua reuertentem, à Pacinacis insidijs exceptum & interfectum esse memorat. Adhuc autem uiuens is principatum inter filios Iaropolcum & Olgum, ex iusta uxore natos, partitus erat: Vuolodimirum porrò è Malussa concubina susceptum, Nouogrodensibus petentibus principem dederat. Sed non diuturna mansit concordia inter fratres. Post mortem enim patris, annum Christi 971, Iaropolcus Kiouiensium dux Olgo fratri Pereaslauicensium duci bellum intulit, incitante Suenceldo, (qui principem gratiæ & honoris locum apud Iaropolcum obtinebat,) quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoq; suorum perfidia perempto, dominatum eius in potestatem suam redegit. Nec multo pòst ipse quoque Iaropolcus à Vulodimiro per speciem colloquij euocatus, similem exitum habuit. Vulodimirus uerò paterno principatu om-

Boleslai uxor Juditha. Adleida Miecislai filia. Vngari Christiani facti. Bonfinius. Stephanus Geisæ regis Vng. filius. Añ. 974 hyems aspera. Dambrouuca mortua. Rußicũ bellum. Præmislia amissa. Vulodimirus Russorũ dux. Russorum principum stirps. Igorus. Dresliani. Corostanũ. Luitprand. rerum per Europ. gest. lib. 5. cap. 6. Ingerus rex. Zon. annal. Græc. to. 3. Roßi profligati. Zonaræ lapsus. Tauroscythæ. 950. ann. Olga uidua Constantinopoli facta Christiana. Suentoslaus. Piecinigi, siue Peucini, et Pacinacæ. Pereaslauia. Iaropolcus. Olgus. Vulodimirus dux. 971. ann. Vulodimiri res gestæ, et uxor.

A cipatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, quos Iazvuingos nostri uocant, subegit, ac tributarios sibi fecit. Cum Piecinigis quoq;, siue Peucinis prospero marte bella gessit. Imperatoribus Cōstantinopolitanis Corsunum urbem Ponti, quam Chersonā uocat Sabellicus, eripuit: ductaq; in matrimoniū Anna sorore imperatorū Basilij & Cōstantini, & religione Christiana suscepta, reddidit. Quibus successibus elatus, proximas Polonorum ditiones adortus est: & quas dudum memorauimus munitiones, anno Christi nongentesimo octuagesimoquinto, de ipsis cepit, quemadmodum Dlugossus scriptum reliquit. Russorum annales nullam cuiusquā expeditionis Vulodimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autē Hagecus memorat, Miecislaum uiuente adhuc Boleslao Pio Boemorum duce, Dambrouucæ fratre, anno Christi 994 crebris incursionibus Boemiam tunc infestasse, cum Vulodimirus illas munitiones Polonorum in potestatem suam redegit. Contra quem cum Miecislaus, Boemis omissis, duxisset exercitū, & bello illo Russico distineretur, Boleslaum magnas Boemoūr copias duce Crasota Suchoradio in Poloniā immisisse: & cùm alias munitiones, tum Cracouiam expugnasse, & præsidijs muniuisse. Sexto demū anno pòst, cum Boleslao Pio Boemorū principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu successisset, à Miecislao & Boleslao filio eas recuperatas esse, eiectis & ad internecionem cæsis Boemis. Sed uiderit Hagecus, quē secutus sit authorē in eo quòd Miecislaum, mitē, & quietis amantē principē, nulla i niuria prouocatum, cū affine suo Boleslao bellū gessisse uult. Nostrorum quidē nemo quicquā eiusmodi memoriæ prodidit. Vitichindus uerò etiam adiutum esse à Boleslao socero Misicam ducem (sic fortassis ille Miesconem siue Miescam appellat) Ottonis imperatoris amicum, cōtra Vigmannū, & concitatos ab eo Vuoloinos Slauos, indicat. Nisi fortè alius à Miecislao nostro hic est Misica, unus fortè de posteris Popieli: quē Vitichindus Licicauicorū Slauorū ducē siue regem appellat: qui potuit & ipse gener esse Boleslai Boemi, sed fratris potius, quàm patris Dambrouucæ: si diligentiorem temporum, quibus hæc gesta esse uult Vitichindus, rationē ineamus. Scribunt quidē Dlugossus noster, & Vapouius, Miecislaū unà cum filio suo Boleslao fecisse expeditionem in Boemiam, sed post Russicum illud bellum, & post mortē Boleslai Pij, in gratiam filij ipsius pupilli, cui & ipsi
B Boleslao nomen fuit: cuius imperium proceres Boemi proteruè contemnebant, & bona principis inter se diripiebant. idq; bellum magna celeritate ab eo confectū esse, Praga metropoli, quæ sola ipsi uenienti portas clauserat, expugnata, præsidioq; militū aduersus rebellionem procerū in ea relicto. Cracouiam quidem à Miecislao & Boleslao Polonorū principib. expugnatā & receptam esse: & quidē anno post Christum natum 1000, nēpe altero post Miecislai mortē, falso Venceslaus & Dubrauius affirmāt. Æneas uerò Sylvius eā ipsam urbem per fraudem à Mescone Polonorū principe Boemis ereptam esse refert: qua de re nos paulo inferius in Boleslao, sententiam nostrā exponemus. Nunc de Russico & Boemico Miecislai bello hęc dicta sufficiant. Cæterùm quo augustiorem posteris suis principatum relinqueret Miecislaus, hortante senatu, Lampertum Cracouiensem archiepiscopum, siue episcopum, uirum doctum & eloquentem oratorem mittit ad Benedictum eius nominis septimum Pontificem maximum, ut regium diadema sibi mitteret, regemq; Polonorum se & posteros suos esse iuberet. Quo tempore etiam Stephanus Geisæ filius, post defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re miserat. Atque ille quidem impetrauit: quanquam Vngari uulgò crediderunt, ab angelo cœlitùs ei diadema esse allatum & impositū. Nostro negatum est, uel quòd de morte eius nunciatum esset: uel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iuberetur: eo quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cædibus mutuis dediti, duri & immanes, contumeliosi & asperi aduersus tenuiores atq; subditos, minus castè religionē colere dicerentur. Regnauit Miecislaus annis trigintaquinq; ferè: mortuus uerò uicesimosecundo post uxorem lectissimam & pientissimā fœminā defunctā, & nono post natum sibi nepotē Miecislaum anno, Posnaniæ honorificè sepultus est. Qui annus fuit à Christo nato nongētesimus nonagesimus nonus. Nō uidetur silentio prætereundū esse, quòd sub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in templis, dum sacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus sit Euangelium, gladios mediotenus stringerēt, quasi profitentes Euangelij & religionis defensionem. Choro autem respondente, Gloria tibi Domine: rursus recōderent. Diuq; hic mos mansit in Polonia. Fuerūt etiam hoc tēpore in solitudine apud Donaieciū fluuiū, qui è finibus Vngarię profluēs, Vistulæ apud Opatouecium oppidū miscetur,

Sabel. Enne. ad. lib. 2

Russi Polonorum fines infestarunt. 985. añ.

Hageci error.

Boemicum bellum.

Vitichin. de gest. Sax. lib 3.

Boemicū bellum.

Praga expugnata.

Diadema regium à Pontifice max. petitum.

Vngarici regni principium.

Polonorum mores antiqui.

Miecislai regni & uitæ finis. 999. ann.

Mos distringēdi gladiū, dum Euangelium recitatur.

Donaiecius fluuius.

Donaiec. Opatouec.

Benedictus & Suiradus monachi. miſcetur, duo monachi ſanctimonia uitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Christum profiteretur, cæſus: Suiradus poſt uitam duriſsimè exactam, in monaſterio Montis ferrei in Vngaria, quò ambo commigrarant, ſua morte abſumptus eſt. A

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGNOmento Chrobry.

Boleslai uirtutes. Vſcepit paternum principatum Boleslaus, ſumma Polonorum omnium uoluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, ſed ſpecimen etiam uirtutis nec uulgare, nec unum uiuente patre ab eo editum, ſpe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perſpicacis, ad omnia cum decoro atq; dignitate ſeſe accommodantis, acrimoniam: præter ſtudium laudis, rerumq; & hominum militarium ſingulare: præter animi deniq; magnitudinem ſummo principe dignam, elucebat in eo rara modeſtia, uerecundia, comitas, ſuauitas morum grauitate temperata: nullum intemperans dictum aut factum, ſordes nullæ, ſed cum delectu ac iudicio paulatim ſeſe proferens liberalitas, & cęteræ mitiores uirtutes, quæ magnopere adoleſcentiam commendant. Nec ſanè ſpem & opinionem hominum fefellit. *Boleslai merita erga Poloniam.* Hic enim princeps, Polonorum nomen regia dignitate, externorum principum neceſsitudinibus, & clariſsimis rebus geſtis uehementer illuſtrauit: militarem diſciplinam auxit: regni fines longè lateq; propagauit: religionem ſtabiliuit, & auguſtiorem reddidit: deniq; feros & agreſtes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ cultum redegit. Quæ priuſquam explicemus, operæprecium eſt paulùm ab inſtituto curſu deflectere: quo maiorem ſequenti hiſtoriæ lucem afferamus. Erat apud *Voicechus, ſiue Adalbertus epiſcopus, uir ſanctus.* Boemos ſecundus ordine Pragenſis epiſcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus eſt, uir nobilis, & ſanctimonia uitæ, pietatisq; ſtudio clarus. Is Boemicæ pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniuſticiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientium Christianæ profeſsioni morum pertæſus, cum crebris ad- *Boemorum priſcorum mores.* monitionib. acribusq; obiurgationibus nihil proficeret apud populum, atq; adeò multos etiam infeſtos ſibi reddidiſſet, Romam primùm, ac deinde impetrato à Pontifice max. commeatu, tentatis tamen iterum, an reſipiſcerent, Boemis, in Vngariam, Razi- *Adalberti iter in Vngariam.* mo ſiue Gaudentio, quem in loco fratris habebat, & aliquot alijs uiris religioſis comitantibus, profectus erat: ibiq; annum & amplius commoratus, Geiſa principe cum u- B xore fauentibus, Vngaros religione Christiana non ita pridem, nec uniuerſè adhuc *Adalb. in Poloniam aduentus.* ſuſcepta, per interpretem accuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptizauit, ut uolunt quidam, uel baptizatum iam antè confirmauit. Inde in Poloniam ire perrexit. Acceptus honorificè à primoribus & cætera multitudine, & ab ipſo Miecislao duce, *Robertus primus archiepiſcopus Gneſnenſis.* eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gneſnæ in primis: & eò quidem maiore ſtudio & alacritate, quòd linguæ & ſanguinis cognatio Boemis ſuis cum Polonis intercederet. Mortuo uerò illis diebus Roberto primo Gneſnenſi archiepiſcopo, Adalbertus magnis principis precibus *Adalberti in Pruſsiam iter.* exoratus, quemadmodum uolunt noſtrates, ſufficitur. Sed non multo interiecto tẽpore, uiſo nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio ſuſceptam ad Pruſſos, de quibus paulo pòſt dicemus, peregrinationem, ægrè dimittentibus eum principi- *Gaudentius archiepiſcopus.* bus, perſequitur: relicto pro ſe Gaudentio, ſiue Razimo archiepiſcopo. Ibi dum religionem Christianam magna cum difficultate & patientia diſſeminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorum ſacrificulis cum antiſtite inſtigantibus, uene- *Adalberti cædes.* randa myſteria peragens propè oppidũ ſinus Venedici, ſiue Sarmatici, quod Fiſshau- 997. añ. ſum Germani poſtea dixere, à Barbaris confoſſus interficitur, die uiceſimatertia men- *Miraculum.* ſis Aprilis, anno Christi nongenteſimo nonageſimoſeptimo. Cuius corpus poſtea *Adalberti corpus Gneſnam translatum.* Boleslaus dux, patre iam mortuo, dilata in aliud tempus ultione, à Pruſsis redemit: & minimo quidem, propterea quòd appenſum in ſtatera corpus, perexiguum ponderaret, diuina (ut creditum eſt) uirtute efficiente. Tantum enim argenti, ſiue auri, ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantum corporis pondus adęquaret. Deductũ *Miracula.* ſolenni pompa, primùm in Tremeſnenſi monaſterio collocauit: nec multo pòſt ad *Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniam.* Gneſnenſem baſilicam tranſtulit. Nec mora, cœpit locus & monumentum inclyti martyris CHRISTI plurimis & ſalutaribus humano generi clarere miraculis. Hac igitur fama motus Otto Ruffus, tertius eius nominis (quamuis Crantius ſecundum fuiſſe uelit) imperator Rom. ab Italica ſiue expeditione, ſiue peregrinatione reuertens, *Crant. lib. 2. c. 36. Vand.* cum permagno & ſplẽdido comitatu pacatus in Poloniam ad ſepulchrum noui martyris uenit,

A tyris uenit, siue exoluendi uoti, quod graui morbo implicatus uouerat, gratia: siue expiandi sceleris causa, quo comitem quendam insontem, calumnia libidinosæ uxoris suæ incitatus, pro adultero indicta causa interfici iusserat. Et erant inter se cum Boleslao Polonorum principe paterni amici. Acceptus est à Boleslao, habitusq; unà cũ suis omnibus plusquàm regali magnificentia & liberalitate: & cùm alijs amplissimis donis, tum abaco & instrumento mensæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum semper promebatur, aulæisq; & uestibus preciosis donatus. Volens autem tam splendido hospiti & amico principi parem referre gratiam, collocutus cum consilio, quod secum in comitatu habebat, regem eum appellat, sociumq; & amicum Rom. Imperij, à tributo & omni iurisdictione Imperatorum immunem. Ac diadema, Gaudentio archiepiscopo solennes cæremonias peragente, ipsi imponit: eumque honorem sempiternum ipsi & posteris ipsius, in Polonia regnaturis, esse iubet. His adiungit hospitale munus, lanceam D. Mauricij: quæ in basilica Cracouiensi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisitatur. Dlugossus etiam sacrum clauum addit: quem tamen idem longè pòst à Pont. max. Vuladislao Iagelloni missum esse scribit. Vicissim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit, quod Romæ in insula apud diui Bartholomæi ædem ab eo postea depositum esse fertur. Et quo arctior firmiorque esset inter ipsos & posteros ipsorum necessitudo, Rixam Hezonis siue Azonis Erenfridi comitis Palatini Rheni filiam, è sorore sua Machtildi susceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agenti, despondet Imperator. Quæ paruula apportata in Poloniam, & à socru educata, duodecimo demùm anno pòst, adulta adulto Miecislao nupsit. Annus autem, quo hæc acta sunt, & Boleslaus rex appellatus est, millesimus primus à *CHRISTO* seruatore nostro nato fuit. His ita peractis, Otto Romã rursus ad sedandos nouos motus contendit: ijsque compositis, sequenti anno cum Gregorio eius nominis quinto Pontifice max. propinquo suo, cui Bruno prius nomen fuerat, constituit, ut penes certos Germaniæ principes semper deinceps libera electio Rom. regis siue Cæsaris esset: nimirum tres archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, & Treuerensem: Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem. Quibus postea rex Boemiæ septimus à Rudolpho imperatore adiunctus est, qui paribus illorum suffragijs, controuersiam dirimeret. Nec tamen prius is qui electus esset, Imperator appellaretur, quàm à Pontifice max. confirmaretur, & ritu solenni ungeretur, atque coronaretur. Conrado autem Sueuo imperante, quemadmodum scribit Blondus, illud quoque his legibus additum est, ut Imperator designatus, priusquam Romæ à Pontifice confirmaretur, siue inaugurraretur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Non multo pòst Otto, cum ex Italia in Germaniam reuerteretur, ueneno, ut creditum est, extinctus, Henricum Bauarorum ducem nouo instituto electum, successorem accepit, anno Christi 1003. Boleslaus autem nouus rex, non recuperatis ijs quæ Volodimirus Dux Russorum patri ipsius ademerat, pacem cum eo fecit, ad Boemicum bellum spectans, ne pluribus eodem tempore bellis implicaretur. Nam Boleslaus Boemorum dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans, de quo superius in Miecislao mentionem fecimus, improbo quorundam procerum suorum consilio adductus, quòd ij non permissos se à Miecislao, Boemiam pro libidine sua uexare dolerent, Poloniæ fines circum Closcum oppidum ferro & igni, prædisque agendis uastabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi ætatiq; illius aliquid remittens. Componitur pax. Eam non multo pòst Boemus, repetita in Poloniam incursione, rupit. Ibi rex læsam iterum patientiam suam indignatus, & grauibus suorum iniurijs & querelis iritatus, tumultuaria manu Boemum persequitur: quem cum intra regni sui fines non esset assecutus, auctis copijs Boemiam longè lateque populatus est: oppida & arces partim ui expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, & Vissegradum arcem, quò se dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obsessam, fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia usus Cochano, & cæteris Rauitis, seu Versouicijs, principe tunc inter Boemos familia. Ducem Boleslaum, ne nouos posset ciere motus, Boemorum suasu oculis priuauit: Iaromirum filium eius, Versouicijs in custodiam asseruandum tradidit: ipse, cum præfectos, qui nomine suo Boemiam administrarent, partim de suis, partim de Boemis, quos fideles sibi expertus erat, constituisset, præsidijsq; opportuna loca firmasset, uictorem reduxit exercitum: Vdelricum alterum Boleslai filium, ab Henrico imperatore affini suo, qui tunc bello Gallico ualde distine-

Boleslai splẽdor & munificentia.
Regni Polonici initium.
D. Mauricij lancea.
Rixa Miecislao desponsa.
1001 Añ.
Otto Imp. Romã profectus.
Imperij Romani Electores.
Blon. dec. 2. lib. 3.
Imperij diademata.
Ottonis mors.
Hẽricus Imperator I.
1003 Añ.
Boemicum bellum.
Boemia subacta à Polonis.
Praga & Vissegradũ regi Polono dedita.
Rauitæ, seu Versouicij.
Boleslaus Boemus excæcatus.
Vldericus dux Boemiæ Polono regi tributarius.

diſtinebatur, petenti ſibi deditum, cum in cuſtodia habuiſſet aliquandiu, non modò liberum, ſed etiam equis, ueſtimentis, ſatellitibus & uiatico lautè inſtructum, domum remiſit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adoleſcentis: & quòd ſanctè is deieraret, ſemper ſe in poteſtate regis Poloniæ futurum. Verebatur etiam rex, ne ſi Rauitæ uel fidem erga ſe mutarent, uel populi conſenſum reformidarent, Iaromirus, cui propter ætatem paternus principatus debebatur, ex ipſorum cuſtodia elaberetur, & nouos cieret motus.

Boemi regi Poloni tributarij.

Hunc ergo alterum beneficio ſuo ſibi obligatum, ac dominandi cupidum, illi obijciebat. Is poſteaquam ad ſuos peruenit, principatum ſuſcipit, regi Polono obnoxium ac tributarium: fratrem Iaromirum excæcat, quo minus eum metuat.

Iaromirus dux excæcatus à fratre.

Aeneæ Syluij error.

Ita de hoc Boemico bello Dlugoſſus, Miechouienſis & Vapouius noſtri memorię prodidere. Æneas Syluius, qui poſtea fuit Pontifex max. aſſumpto Pij ſecundi nomine, aliquanto aliter hæc refert. Scribit is, à Meſcone Cracouiam Boleslao tertio duci Boemorum per fraudem ereptam: ipſum deinde per inducias, poſt bellum utrinq; geſtum, & agros uaſtatos, factas, eòdem ad colloquium euocatum, non ſeruata fide captum, & luminibus orbatum: comitatum autem eius, exceptis Verſouicijs, quos ille Vrſouicenſes, ab urſo fortaſsis, uocat, trucidatum: Boemiam uaſtatam, & in ditionem Polonorum redactam: excepta arce Viſſegradenſi, quam Iaromirus non filius, ſed frater, ut ipſe uult, ducis, è manibus Verſouiciorum necare eum uolentium, populi concurſu liberatus, retinuerit. Vdelricum poſtea tertium fratrem, re cognita, ab Henrico imperatore dimiſſum, Boemiam omnem deiectis Polonorum præſidijs recuperaſſe, & Iaromiro fratri oculos eruiſſe: filium Prædislaum, quem ille deprauatè Bizetislaum uocat, (niſi fortè typographi hic error eſt, quòd ſecundam literam i pro r poſuit) ex Bozena ruſtica uxore ſuſcepiſſe, eumque adultum Iutham Ottonis Ruffi imperatoris filiam rapuiſſe.

Prædislaus Vdelrici filius.

Eam bellum inter patrem & ſocerum atq; uirum, propter ſe exuſcitatum, interuentu ſuo ſuſtuliſſe. Tametſi Venceslaus Hagecus eam Ottonis, non Imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuiſſe uult. Hæc fermè, tametſi non iiſdem uerbis, Æneas Syluius: uir magnus quidem ille, & in magnis rebus uerſatus: ſed uel Polonis ob negatam epiſcopam Varmienſem, ut aiunt, nimio plus iniquus: uel à Boemis malè edoctus, cum quibus in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tunc Ladislai pueri, Boemorum regis, propinqui ſui tutor erat, familiariter uixit.

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.

B

Obſeruare is certè aliquanto diligentius conuenientiam rerum atq; temporum debuit, ſi ſcriptis ſuis fidem derogare noluit. Primùm enim confundit Æneas hanc expeditionem Polonorum in Boemiam cum ſuperiori, cuius nos in Miecislao mentionem fecimus: & nullam facit Boleslai Poloni, clariſsimi principis mentionem.

Polonorum expeditiones in Boemiam.

Noſtri eas diſtinguunt, diſerteq; utriuſq; cauſas produnt: nec ullum à Miecislao, ſiue Meſcone, bellum contra Boleslaum affinem ſuſceptum, ſed principatum ei puero ſtatim poſt mortem patris uindicatum memorant: & quidem eo ipſo anno, quo Miecislaus quoq; mortuus eſt. Porrò à Boleslao rege ſuſceptum quidem eſſe bellum contra illum ipſum Boleslaum, ſed prouocato iniuria. Et ſanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Hageco, longè pòſt quàm Boleslaus Boemus in principatu patri ſucceſsit. Miecislaum noſtrum obiiſſe, tamque cupidum eum fuiſſe, ut affini principatum per ſcelus eriperet, haud ita pridem ſuſcepta, ac tam ſanctè, quàm oſtendimus, culta religione Chriſtiana: eſt'ne credibile, eum ab obſidione Viſſegradenſi, re infecta, dimiſſaq; è manibus uictoria, diſceſſurum, & Iaromiro renouandi belli, atque eripiendæ ſibi tanto ſtudio, labore & ſumptu petitæ Boemiæ opportunitatem relicturum fuiſſe? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta incogitantia & ignauia.

Cracouia an fuerit in ditione Boemorum.

Iam Cracouia in Polonico ſolo, à Polono condita, & minimum quadraginta milliarijs Germanicis à finibus Boemicæ ditionis tunc remota, qui eripi Boemis potuit, quam illi imperio nunquam obtinuerunt: nec ſanè potuerunt, niſi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ poſtea Sileſia dicta eſt, aut Morauiam etiam finitimam obtinuiſſent? At Sileſia quomodo aut quando Polonis adempta ſit, nuſquam ille oſtendit: nos alibi oſtendemus.

Sileſia pars Poloniæ.

Tunc autem eam in Polonorum ditione fuiſſe, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouienſem ſiue Vuratislauienſem eccleſiam, ac diœceſim, quæ Sileſiam ferè omnem complectitur, ab iſto ipſo Miecislao, quem Æneas Meſconem uocat, conſtitutam, & in Gneſnenſi prouincia etiam nunc eſſe conſtat.

Morauiæ magna pars ſubacta à Polonis.

Morauiæ uerò permagnam partem à Polonis ſubactam fuiſſe, Arnolpho Romanis imperante (qui ſunt ſexaginta plus minus anni ante Meſconis tempora) ipſe etiam Syluius teſtatur, & nos ſuperius memorauimus. Boemi uerò poſterius in ea pedem poſuere, uel ipſo Hageco teſte: qui hæc non uidit, cum Syl-

A cum Syluium sequeretur. Quanquam illud tamen animaduertit, non potuisse hæc geri à Miecislao siue Mescone, præsertim quod ad excœcationem Boleslai tertij Boemi attinet. Proinde ipse Boleslao Miecislai filio id attribuit. De Iaromiro quoque, & Vdelrico, & Prædislao, dissentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporum rationem ita confundit, ut ipse se paulo pòst refellat. Cum enim & ipse Vdelricum iuuenem etiamtum ab Henrico imperatore, cuius tempora in Mesconis principatum nusquam incidunt liberum, dimissum, ac non Polonorum regi, quemadmodum superius nos diximus, condonatum esse sentiat, mox Prædislaum Vdelrici filium, Ottonis imperatoris filiam uxorem sibi rapuisse, eamque contumeliam Ottonem bello persecutum esse vult. At enim, non Otto Henrico, sed Henricus Ottoni defuncto, & quidem priusquam nasceretur Prædislaus, in imperio successit. Fratres quidem Boleslai huius Boemi fuisse Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut vult Dlugossus noster, atque etiam Hagecus, non difficulter Syluio concesserimus. Nam cum pauciores quàm decem anni, inter superius illud Miecislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, secundum eundem Dlugossum, intercesserint, non est uerisimile, Boleslaum Boemum, iuuenem etiamtum, hoc bello adultos iam filios habere potuisse. Tametsi Hagecus aliter sentit de ætate illius, inconstanter quidem & inconuenienter, ut nobis uidetur: de Vlderico autem fabulose etiam, sicut pleraque alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæsaris, & in Boemiam delatum, subulci opera cum paucis adiutoribus, Pragam, pulso ignominose Boleslao rege Polono, exercituque eius conciso, se recepisse scribit. Idem aliquanto pòst memorat, Boleslaum, cum bellum contra Vdelricum & Boemos instauraret, graui morbo à cœpta expeditione retractum esse: resumptis autem uiribus, mox prosecutum intermissam expeditionem, Closcum obsedisse: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peste, quasi diuinitùs admonitum, inglorium ab inauspicato bello reuertisse. Vno autem anno intermisso, Morauis eum bellum intulisse, totamque Morauiam peruastasse: nec potuisse ab Vngaris inde depelli, ac ne à Boemis quidem, cum ij Morauis amicis suppetias iuissent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugossus, & alij nostrates mentionem faciunt, uoluntque illam B quoque gentem tunc tributariam regi Polono factam esse: Boemici uerò istius alterius, nemo. Et sanè leuiusculus in eo, sicut in plerisque, uidetur esse Hagecus. Hæc nos, non quòd dissimulandum nobis esse in historia domesticum aliquod scelus aut crimen existimemus, neque contentionis studio, sed ueritatis uindicandæ gratia ab instituto digressi, disputauimus. De quibus liberum Lectori iudicium relictum esto. Vincentius quidem noster, & qui post eum, ante Dlugossum, Polonorum res gestas literis mandarunt, breuiter, subactos esse ab hoc Boleslao Boemos & Morauos, ac tributarios factos, prodidere. Vtrumque autem bellum, Boemicum scilicet ac Morauicum intra quintum annum post susceptum regnum ab eo confectum est. Deinde anno Christi 1008, quemadmodum Dlugosso placet, Rusicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ac prolixius, sed non minus prospero euentu gestum. Rusiæ principatum amplissimum Vulodimirus uiuens inter duodecim filios partitus erat, & Visseslao natu maximo Nouogrodum, Isaslao Poloscum, Stopolco Turouiam (nescio an Tuueram potius) Iaromiro Rostouiam. Nec multo pòst, cum Visseslaus obijsset, translato Nouogrodum Iaroslao, Rostouiam Borisso, Glebo Muromum, Stoslao Dereuos, Vusieuolodo Volodimiriam, Mescislao Torocanum, Stanislao Smolenscum, Plescouiam siue Pscouiam Sudislao, Volyniam Posuisdo attribuerat. Verùm ij partitione paterna non contenti, post mortem eius principatus inuicem inter se inuadebant, bellumque ciuile concitabant. Ex his Stopolcus, siue Suentopelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratribus Glebo & Borisso, quos Rusi in diuorum numerum postea retulerunt, dolo occisis, ab Iaroslao tertio fratre, cæsorum necem ulciscente, superatus, & Kiouiensi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem confugit. Eius rogatu suscepit impigrè Boleslaus expeditionem aduersus Russos, cùm ut exulem supplicem reduceret, tum ut ea quæ patri suo Miecislao Volodimirus eripuerat, recuperaret, & regni sui fines cum gloria longius proferret. Ingressus fines Rusiæ, obiter obuia quæq; populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnandis abstinet, quæ tamen perpaucæ munitæ erant. Nam pagis, uicis, & oppidis ferè nulla arte munitis, Rusi, itidem atque Poloni, & omnes ferè Septentrionales gentes, antiquitùs habitant. Iamque ad Luscensem siue Volyniensem oram rex cum infesto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bugum fluuium, Iaroslaus cum expeditis

De Vlderico duce fabula.

Morauia Polono regi tributaria facta.

1008 An. Rusicum bellum. Vulodimiri filij.

Russorũ bella ciuilia. Stopolci fuga in Poloniam. Gleb. et Boriss. sancti apud Russos. Boleslai regis expeditio in Rusiam. Septentrionales populi carẽt urbib. munitis. Bug fluuius Axiaces.

suorum copijs, & magnis Varaiorum atque Pecinigorum auxilijs: quarum gentium A memoria quoque iam extincta est. *Rusi profligati a rege.* Prior rex maledicto Bludi Palatini Rusi, Iaroslao charissimi, iritatus, copias suas celeriter armatas fluuium traijcit: hostes subita re tumultuantes, & instruenda acie impeditos adortus, magna strage, quamuis acriter repugnantes, profligat: castra opulenta diripit: Iaroslaum fugientem persequitur: quem ubi suis diffisum, in remotiores paludes sese recepisse accepit, *Kiouia per deditionem accepta.* Kiouiam, insignem ea tempestate urbem, cuius amplitudinem & splendorem ingentes ruinae adhuc testantur, non longi temporis obsidione & fame, propter infinitam hominum multitudinem, quae undique eò confugerat, adactam, per deditionem accepit: intactamq; thesauro tantum principis in donatiua militum & in sumptus belli ablato, Stopolco restituit. Distributo in hyberna exercitu, ipse Kiouiae cum paruo praesidio stabiliendi Stopolco principatus gratia hyemare statuit. *Iaroslaus bellu renouans, iterum superatur.* Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, eum securum & inopinantem opprimere conatus est. Sed re per exploratores regi nunciata, non modò frustratur: sed magna iterum occidione superatus, Nouogrodum, quae urbs in ditione eius, patris instituto, erat, profugit. *Nouograda duo in Rusia.* Aliud autem hoc est Nouogrodum in ditione Seueriensi, ab illo quod magnum uocatur: quod quidem ad occidentem solem & Liuoniam uergens, longissimè abest à Kiouia. Nouogrodenses, ut erant potentes & opulenti, ducem suum ulteriorem fugam, abiecta spe omni, meditantem, recreant, confirmant, stipendio militibusque ad instaurandum bellum iuuant. Dum haec fiunt, Kiouienses pertaesi impendiorum, tamq; diuturnae morae regis apud se, milites Polonos nihil tale metuentes per omnem occasionem clàm excipere ac trucidare, siue iubente, siue conniuente Stopolco. Hac iniuria commotus Boleslaus, cum nihil amicè monendo proficeret, *Kiouia direpta.* in praedam dat Kiouiam militibus indignantibus. Arcem receptam de potestate ducis, & alia quaedam loca opportuna praesidijs munit: ipse cum reliquo exercitu, primoribus Rusis compluribus, atq; duabus filiabus Vulodimiri ducis in loco obsidum deductis (quarum unam Praedislauam, ut habent annales ipsorum, per uim stuprauerat) primo uere uictor in Poloniam reuertitur, *Columnae Boleslai in Borysthene.* cum tres columnas ferreas permagnas fixisset in Boristhene seu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriam uictoriae sempiternam. Discedentem Iaroslaus cũ ualido B exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bugum consequitur: *Rusi tertiùm profligantur.* sed tamen uictorem, quamuis incompositè reuertentem, ac dilabentem iam, exercitum adoriri non ausus, bene gerendae rei occasionem clam subsequens captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter quos potuit militibus, pauca apud eos concionatus est, quibus eos fiducia superiorum uictoriarum ad delendas reliquias bis uicti hostis inflãmaret: simul periculi imminentis & ignominiae admoneret, si pugnã detrectarent, aut adeò trepidarẽt: & cùm praeteritas uictorias sibi eripi, tum patriam caedibus & incendijs foedari, uxores, liberos & parentes suos charissimos in seruitutem & in contumeliam abripi paterentur. His dictis incensos, & ad mortem, si quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos in hostem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initiò manus conserit: sed urgentibus nostris, regeq; & imperatoris & militis officium faciente, pelluntur Rusi. Magna in praelio, maior multo in fuga caedes editur, ita ut Bugus sanguine caesorum rubuisse dicatur. Viui multi in potestatem uenêre: capta impedimenta: relata complura signa militaria: dux hostium abiectis ducalibus insignibus, mutatisq; equis euasit. *Rusica historia.* Russorum annales nullam neq; secundi, neq; tertij huius praelij mentionem faciunt. Sed post discessum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma resumpsisse memorant. Eum uerò Pecinigorum auxilium implorasse: commissoq; praelio prope eum locum, ubi Borissus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum esse: ad extremùm, Stopolcum uictum in Poloniam profugisse, & in solitudine quadam inter Poloniam & Boemiam hiatu terrae haustum perijsse. Verùm haec etiam post tertiam uictoriam, & posteaquàm Boleslaus rex Rusia excessit, accidere potuerunt. *Donaria ex manubijs Deo dicata.* Ille quidem uictor in regnum suum reuectus, uota Deo persoluit: templa complura, sed Gnesnę in primis, hostium spolijs ditauit, ornauitq;: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè praeclaro aliquo facinore enituit, pro meritis collaudatos, honoribus & praemijs affecit: *Chrobri. Chrobersi. arx condita.* Chrobri, hoc est, acris appellationem, propter excellentem uirtutem & animi magnitudinem à Rusis tributam, accepit: indeque nouam arcem, uno à Vislicia milliario conditam, Chrobersum nuncupauit: usus Chabrum Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit. *Secechouiense monasterium conditũ.* Monasterium Secechouiense supra Vistulam in tractu Sendomiriensi Benedicti-

A Benedictinis ſodalibus conſtruxit, conferente patrimonij ſui partem Sececho Palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ Polonæ, ex gente Topororum, à quo monaſterium id nomen accepit. Conſtruxerat etiam idem rex iiſdem monachis paulo ante Ruſſicum bellum aliud monaſterium in monte Lyſecio, ſiue Caluo, orante & hortante Emerico, Stephani regis Vngariæ filio, uiro ſancto & caſto, qui lubens cum Boleslao propinquo uitam degebat in Polonia. Atque is portionem crucis CHRISTI, quam Conſtantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miſerat, quaque ipſe pro amuleto utebatur, in eo loco repoſuit: ubi in hanc uſque diem ſalutaria hominibus eduntur miracula. Hoc tempore, atque adeò ante Ruſsicum bellum, quemadmodum Dlugoſſo placet, ſex uiri religione & ſanctimonia uitæ inſignes, Benedictus, Ioannes, Matthæus, Iſaac, Criſtinus, & Barnabas, duram & incultam uitam degebant in ſolitudine maioris Poloniæ, ubi nunc eſt Cazimiria oppidũ: ex his quinq; à conſceleratis quibuſdã crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti ſunt: ſextus, qui tunc abſuerat, aliquanto pòſt ſua morte uitam finiuit. Cum diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniam ueniſſe, Hagecus exiſtimat: Dubrauius poſtea conſecutos ad Gaudentium archiepiſcopum ueniſſe, petenteſq; in ſolitudine illa collocatos: Dlugoſſus uerò, duos ex his Boleslao regi poſtulanti, à Romualdo Camaldulenſi abbate ſancto miſſos eſſe, his deinde reliquos quatuor noſtrates in ſocietatem uitæ ſeſe adiunxiſſe, ſcribit. Cauſa autem ſceleris fuit, aurum, quod latrones à Boleslao rege ipſis donatum eſſe cognouerant, ſed repudiatum remiſſumque ab ipſis neſciebant. Ferunt, tuguria eorum ab iiſdem latronibus incenſa, non arſiſſe: ipſos cum exitum ſyluæ non inuenirent, regis iuſſu comprehenſos, & ad martyrum tumulum alligatos, ut acerbiſſimum famis ſupplicium expenderent, diuinitùs cadentibus ultrò uinculis ſolutos eſſe, cum pœnitentia patrati ſceleris ducti, ad Dei clementiam, & eorum, quos dudum necarant, patrocinium confugiſſent. Per hæc eadem tempora Turcæ, Sythica gens, Caucaſi montis accola, ſubacta Armenia, Cappadocia & Bithynia, imperium in Aſiam, Syriamq; protulerunt, & Ieroſolyma urbem anno Chriſti 1012 ceperunt. Deinde uerò ex paruis pudendiſq; initijs, ad tantam, quantam nunc cernimus, magnitudinem imperium ſuum ſucceſſu temporum perduxerunt, Chriſtianis imperatorib. & principib.

Lyſecenſe monaſteriũ.
Emericus ſanctus, Stephani regis Vngar. fil.
Crucis Chriſti portio in mõte Caluo.
Sex eremitæ martyres inſignes.
Cazimiria maioris Poloniæ.
Romualdus abbas ſanctus.
Miraculum.
Turcarũ incrementa.
Ieroſolyma capta. 1012.

B inter ſe belligerantibus, & ad reſtinguendum commune quaſi incendium non concurrentibus. Confecto, ut iam diximus, Ruſsico bello, Boleslaus rex, ne ſui diuturno ocio torpeſcerent, & ut ea quæ Poloniæ maiorum ſuorum negligentia adempta erant, recuperaret, eò ipſo anno, cuius modò mentionem fecimus, Saxonibus bellum intulit. Saxones enim, Henrico primo Saxone rege, & filio eius Ottone primo eius nominis Imperatore Rom. regnantibus in Germania pleramq; Poloniæ oram, quam Leſcũ III. inter 20 filios partitum eſſe ſuprà narrauimus, partim armis, partim proditione Tugumiri ducis, ditioni ſuæ ſubiecerant, quemadmodum ſuperius expoſuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & ſub ſignis progreditur, ſperás hoſtes ad dimicationem prelij uenturos eſſe. Quæ poſtq̃ eum opinio fefellit (nam hoſtes in auias ſyluas ac impeditas paludes ſeſe abdiderant) longè lateq; excurrit, rapidi torrentis in modum obuia queq; ſternens & euertens: ita ut Meideburgum, ſiue Magdeburgum, Miſna, Hiltenſeimum, Mechelburgum, inſignia oppida, exitiali illa quaſi inundatione & incendio Polonorum conſumerentur. Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo ſuperius mentionem fecimus, aliquanto pòſt à Gallicis & Italicis bellis, quibus tunc impeditus abfuerat, reuerſus, inſtaurauit. Porrò qui Polonici ſeu Slauici erant nominis, certatim Boleslao, partim propter cognationem linguę & ſanguinis, partim clementia & liberalitate eius inuitati, partim etiam metu adacti, ſeſe dedebant. Ita is hoſtico uexato, uaſtatoq;, cũ nuſq̃ in aciem prodirent hoſtes, & ſua quoq; auertendorum noſtrorum cauſa ipſi exurerent, omnem illam oram latiſsimam, quę olim à Slauis & Polonis poſſeſſa fuerat, uſq; ad Albim & Salam fluuios, & Cherſoneſum Cymbricam, magna celeritate in ſuam poteſtatẽ redegit: Principibus Slauis & Vindis Polonici generis, qui adhuc ſupererant, Saxonum dominatu liberatis, nullum tributũ impoſuit. Ac cætera quidẽ eos ſui iuris eſſe paſſus eſt, ſacramento tantum in ſua & ſucceſſorum ſuorum regum Poloniæ uerba adegit & obſtrinxit, & ad ſuſcipiendam religionem Chriſtianam, quam propagare quoquouerſus in primis ſtudebat, adduxit. Tametſi Henrici Bauari imperatoris armis eos Chriſtianos factos eſſe, apud Bonfinium Vngaricarum rerum ſcriptorem, & alios quoſdã hiſtoricos reperio: vultq; idem Bonfinius, Boemos quoq; & Polonos uniuersè ab eodẽ imperatore armis ad profeſsionẽ Chriſti adductos eſſe. Verùm facile id ratio temporũ

Saxonicum bellum.
Saxonia uaſtata à Polonis.
Magdeburgum.
Miſnia.
Hiltẽſeimũ.
Mechelburgum.
Henricus Bauarus Imp.
Vindarũ ſeu Slauorũ deditio.
Cherſoneſus Cymbrica Dania.
Vindæ religionẽ Chriſtianam ſuſcepere.
Bonf. dec. 2 lib. 1.
Poloni & Boemi ante Hẽricũ Imp. Chriſtiani fuère.

refutat, cum utramq; gentem longè ante hunc imperatorem, religionem Christianam A susceperisse constet. Ille enim anno Christi millesimo ac tertio imperare cœpit. Posuit autem Boleslaus rex itidem in ripa Salæ tres columnas ferreas, uictoriæ suæ monimentum, & regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus, nescio quo authore, scribit, Henricum Imperatorem crebris Boleslai in Marchiam Brandeburgensem & Saxoniam excursionibus, durioriq; responso legatis suis ab instituto eum reuocantibus dato cõmotum, cum magnis copijs ingressum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuisse. Ibiq; duobus prælijs uictorem Boleslaum, dum pertinacius fugientes Germanos persequitur, captum, Henricoq; traditum, ingenti pecunia sese redemisse. Verùm uiderit ille, ne imprudens his Henrico & Boleslao accommodarit, quę de alijs memorię prodita sunt à nostris: & quidem affingens nonnihil, ne dicam multa de suo, quæ nos suo loco attingemus. Aliorum quidẽ quotquot de Henrico hoc literis aliquid mandarunt, nemo quicq̃ eiusmodi de eo scriptum reliquit, quod ego sciam, præter Lampertũ Saffnaburgensem: qui tamen Henricum bis duxisse modò exercitum contra Polonos memorat, nimirum anno Christi 1015, & iterum anno 1017. nisi fortè huc detorquendum esse duxit Hagecus id, quod apud H. Mutiũ, uel alium quempiam Germanum scriptorem legerat: Henricum hunc exercitum duxisse in Boemos & Slauos, & cũ his sæpius congressum, semper uictorem discessisse, admodum exiguam suorũ iacturam passum. eos uerò prelio pręter alia maiore postremò uictos pacem petiuisse, & iugũ admisisse: Subiugatis autem Boemis, & eorum principe Boleslao, quem Mutius Bodislaum deprauatè uocat, apud illos iura & leges in reb. profanis ac sacris ordinasse. Hæc ipsis ferè Mutij uerbis relata, uiderit ęquus Lector, an ad Boleslaũ nostrũ & Polonos pertineant: nos ad curriculum nostrũ reuertamur. Non multo tempore pòst hoc bellum quieti dato, aliam rursus expeditionem Boleslaus rex in Prussos suscepit, indignã diui Adalberti necem ulturus, & illam quoq; gentem suo adiecturus imperio. Fuerit autem operępretium hic paulò altius eius gentis originem ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europeæ gentes Borusci à Ptolemęo in geographia ad Septentrioné ualdè remoti ponuntur in ea ora, quam nunc Liuones & Moschi, ut opinor, obtinent, ultra Cherniscũ amnem, Ryphæis uicini. Eos ego aliquo tempore cum uicinis Alaunis siue Alanis ad B Meridiem & Occidentem progressos, magnam Sarmatiæ partem, quę ab Oriente Russis & Moschis cõiungitur, à Meridie nemoribus & Hercinia sylua clauditur, & omnem illum syluestrem tractum, qui secundũ Venedici, siue Balthei & Codani sinus litus, usq; ad Vistulam & Ossam fluuios pertinet, tenuisse: & Borussos siue Prussos, deflexo paulũ nomine, dictos esse, cum Erasmo Stella crediderim. Quibus finibus nunc Liuones, Samagitæ, Lituani & Prusi uetus nomen retinentes, continentur, gentes imperijs quidẽ & reipub. ratione nunc distinctæ, sed eadem penè inter se lingua vulgò adhuc utentes, Slauicæ prorsus dissimili, sed quę nõ paucas habeat admixtas Latinas uoces, corruptas ferè, & magis Italica uel Hispanica nota signatas, quàm Latina. Quanq̃ Teuthones & Germani in eam oram, quæ maritima est, & Prusia ac Liuonia nunc uocatur, deuictã, colonias posteriori tempore deduxerunt: quod suo loco attingemus. Hinc usitatior iã est apud eas gentes lingua Germanica, quàm uetus illa & uernacula, pręsertim in urbibus & oppidis: quemadmodum & apud Lituanos usu uenit, ut propter uicinitaté cõmerciaq; Russorum, & colonias etiam deductas, multum utantur sermone Russico. Nã quòd Dlugossus à Prusia Bithyniæ rege originem illius gentis deducit, fabulosum est omnino, nec refutatione indiget. Quidã Borussos, quasi Russis finitimos, à Germanis lingua uernacula dictos esse existimant: uerène an falso, non disputo. Quando autem & quónam modo Latina lingna cum uernacula Prussorum, Lituanorum, Liuonumq; sese miscuerit, dicere non habemus. Erasmus quidem Stella Prusiam Romanis armis tentatam magis, quàm uictam esse, memorat, Pliniumq; authorem citat: Negat Strabo eos Albim transcendisse. Quo fit, ut cum imperio Latina lingua eò peruenire non potuerit. Dlugossus uerò scribit, ciuili bello, quod inter Cæsarem & Pompeium gestũ est, manum quandam Romanorum deserta Italia, in ijs oris cõsedisse, urbéq; condidisse, & Romoue de Romæ nomine dixisse, eamq; diu metropolim gentis fuisse. Quod si uera est Dlugossi sententia, suspicari quis posset (si quis tamé locus est suspicioni in historia) eam Romanorũ manum, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici sinus, quæ ad exorienté solé spectãt, & Russis finitima sunt, uel ui tẽpestatũ appulsam esse, uel certo cursu Cæsarũ tyrannorũ sęuitiã fugienté, secessisse, & Liuonũ appellationem à Libone accepisse, eiq; rei argumento esse potest flumẽ Liba, & oppidũ eiusdẽ nominis ostio eius in mare

Boleslai columnæ in Sala. — *Hagecus.* — *Falsa quædã de Boleslao Chrobro.* — *Lampert. in hist. Germ.* — *H. Mutius li. 14. Germ.* — *Prussicum bellum.* — *Prussorum origo.* — *Borusci.* — *Eras. Stella.* — *Prusi, Lituani, Liuones & Samagitæ, eadem ferè lingua utũtur.* — *Germanicæ linguæ usus in Prusia.* — *Russicæ in Lituania.* — *Russi unde dicti.* — *Preissẽ, quasi beireissen.* — *Latina uerba apud Prussos.* — *Strab. Geograph. li. 7.* — *Romoue urbs in Prusia.* — *Liuones.*

A mare Baltheũ decurrentis impositũ. Deinde uerò ꝓpagatis finib. alios Lituanos magis iã corrupto uocabulo dictos esse, alios uetus Prussorũ nomen retinuisse. Quanq̃ aũt Pomeraniæ quoq; magna pars, & Culmensis, ac Michalouiensis ora, posteaq̃ eodẽ cũ Prussis iure uti cœperunt, & in ditionẽ Teuthonũ Crucigerorũ, uti pòst dicetur, cõcesserũt, Prussiæ nomine censeri cœperunt: atq; ita nos quoq; nonnunq̃ posterius utemur eo nomine, reuera tamen, ac propriè Prussia ea est, quæ est inter Vistulã, Deruanciã, Ossam & Nemenẽ fluuios, & sinũ maris suprà memoratũ: & à Lituanis atq; Masouijs, densis ac palustribus syluis dirimitur.

Prussiæ nomine etiam Pomerania et Culmẽsis quandoq; accipitur.

Prussiæ fines.

Ossa fl.

Deruancia.

Nemenẽ aũt eũ esse uolunt, qui à ueteribus geographis Chronon & Chrones appellatur, Germani Memelam uocant: qui in finib. Russiæ Lituanicæ ortus, Lituaniãq; & Prussiæ partẽ secundũ Samagitiam emensus, in sinũ Venedicũ, siue Habũ Curouiensem lacũ sese exonerat.

Nemen, qui & Chronẽ siue Chronis fl.

Fuit aũt antiquitùs gens Prussorũ fera & bibax, lac equinũ in delitijs habẽs ante mellis cũ aqua despumationẽ cognitam: uxores quot cuiq; libuisset ducere ius fasq; erat, easq; pro ancillis habere: hypocaustorum siue balneorũ usu penè quotidiano lassitudinẽ, labore uel intemperantia & ebrietate cõtractã, depellere, indeq; excalefacta corpora frigidæ aquæ immergere aut abluere, etiamnũ hyberno quoq; tempore solent.

Balnea Prussorum & Lituanorũ.

Corpora defunctorũ cum preciosissima quaq; & charissima uestiũ, equorũ, & armorũ supellectili cremabant: manib. interfecti cæde humana parentabant: Solẽ, lunã, bestias, serpentes, aues, aquã, ignẽ, & nescio quid non ꝓ dijs colebant. Criue aũt uocabant sacrorũ antistitẽ.

Prussorum exequiæ.

Dij.

Criue antistes Prussorum.

His ergo Boleslaus rex bellũ intulit, & per Culmensem tractũ, qui Polonicæ ditionis erat, hostiles terras ingressus, agros nastat: Razinũ, Romoue, & Balgã arces nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos diripit. Oppida enim pauca, eaq; ferè natura locorum, non arte manuq; munita, tunc Prussi habebãt: sed in syluas atq; paludes ad primum aduentum hostilis exercitus sese occuluerant. Ex quibus cum regionem suam uastari longè lateq; prospicerent, supplices pacem à rege petunt, & impetrant: tributum pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi rex, qui barbaram gentem rationem & ritus Christianæ religionis docerẽt. Ipse uictor recedens, in Ossa flumine ferreã columnã ponit, mille passib. à Rogosno oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc est, columnæ nomen accepit.

Culmensis tractus Polonicæ ditionis.

Prussi munitionibus caruere olim.

Prussi tributarij Polonorum regi.

Columna Boleslai in Ossa.

Rogosnum oppidum.

B Bienniũ ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tẽpore multa quæ ad religionis maiestatem, & ad rempub. belli domiq; administrandam pertinere uidebantur, sapienter constituit. Interim optatam pacem Iaroslaus dux Russorum turbauit. Is enim, dũ Boleslaus his bellis, quæ modò commemorauimus, distinetur, Kiouiensem principatum, Stopolco fratre uno, quemadmodum suprà indicauimus, siue duobus, secundum Dlugossum, secundis prælijs uicto, & dum ad Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaserat: Nouogrodensem etiam a Prædislao, Isasli fratris filio sibi ademptum, receperat: Rededam Cosarorum ducem singulari certamine uictum interfecerat, gentemque illam tributariam sibi fecerat: & quamuis à Mescislao fratre superatus, & Kiouiẽsi principatu exutus esset, tamen fratris eiusdem benignitate & misericordia restitutus erat, quemadmodum à nostris memoriæ proditum est. Nam Russorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & restitutæ nullam faciunt mentionem. Illud modò memorant: Post atrox prælium inter fratres commissum, Mescislaum partitum esse cum Iaroslao principatum Russiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum est concederet, ipse Seueriensi ditione ultra Neprum contentus.

Iaroslaus Russorũ dux.

Kiouiensis principatus à Iaroslao occupatus.

His igitur rebus cum fratre cõstitutus, Iaroslaus bellum aduersus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex non rumoribus modò, sed crebris atq; certis præfectorum suorum, & præsidij, quod in Russia reliquerat, nuncijs excitus, contra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat & Iaroslaus ingẽtes copias, in Poloniam inuasurus. Veniunt in conspectum apud Bugum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio non dimicare, ob reuerentiam diei Dominici, simul ut hostium copias & consilia prius cognosceret. „Sed magnam in bellis uim fortuna habet, paruisq; interdum momentis permagna fit rerum atq; consiliorum mutatio:“ ut tunc accidit.

Russicum bellum.

Nam pugna inter paucos primum lixas & aurigas, dũ adaquant equos, apud flumen, quod castra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq; concurrentibus incaluit. Eminus res sagittis & iaculis, & cominus etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cum Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Cõmittitur acre prælium: cedere loco hostes, nostri magis instare. Ibi dux hostium à suis impulsus, fuga saluti suæ consuluit. Tunc effuso cursu omnes passim ex acie diffugiunt. Magna strage cùm in prælio, tum in fuga concisis atq; debilitatis hostibus, rex pacem dedit supplicibus tributum modicum imposuit: captiuos omnes, quos uel hoc,

Prælium.

Boleslai uictoria de Russis.

uel superiori bello ceperat, uel obsidum loco habuerat, liberaliter dimisit. Hoc bellum anno post Christum natum 1018 confectũ est, ut vult Dlugossus. Nõ assentior autẽ ijs, qui siue alterum hoc bellum Rußicum: siue prius etiam, à Boleslao propter negatum sororis Iaroslai coniugium, quam postea in concubinæ loco ipsi fuisse aiunt, susceptum esse autumant. Nã ut faciamus, principem tã temperantẽ, ut non melius populis & gentibus quàm suis cupiditatibus dominaretur, profecta iam ætate, tot rebus gestis clarißimis, tãtum libidini indulsisse, ut bello uxorẽ sibi quęrendã existimaret. quid causæ erat, cur eam aliunde peteret, negatamq; bello persequeretur, quã domi ipse obsidis loco, ut diximus superius, habebat? aut partã bello cur uiduus pro concubina, ac non pro iusta uxore haberet, cuius amore tantũ exarsisset, & in qua ipsa nulla hęrebat culpa, quòd à fratre tradita non esset? Sed mitto disputationem. Pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria imperio, Boleslaus rex reliquum uitæ tempus quieti & constituendæ domi reipub. dabat, duodecim utẽs consiliarijs, quos è tota Polonia probatißimos, & annis iudicioq; graues delegerat. Quos etiam, quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipsorum mensæ suæ & conuiuio adhibebat: iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finem expectant, sumptu mensaq; sua subleuabat. Fertur autẽ quadraginta mensas longas exceptis minoribus alijs, quotidie apud eum solitas esse instrui, ad quas accumbere uolentibus licuerit. In itinere si quem rusticum hominem, aut alioqui pannosum cõspexisset, accersebat ad se ultrò, & num quid à se uellet, percõtabatur. Quòd si is de potentioris iniuria querebatur, euocatũ illũ qui accusabatur, causa cognita placidè obiurgabat: ac in posterũ ne quid eiusmodi cõmitteret interminatus, satisfacere iniuriam passo iubebat. Si quis autẽ è pauperib. causam ipse suã agere nesciebat, ei causidicũ attribuebat, mercede de suo data. Quanq; simplicißimũ tũc ius erat apud Polonos, & non summo iure disceptabãtur, sed ex æquo & bono, aut armis nõnunq; & singulari certamine dirimebantur priuatorũ cõtrouersiæ. Pluris erat fortis uir, quàm disertus causidicus: mentiri, fallere, calumniari, alienum appetere, iniquã litẽ alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius, ac solum ferè existebat in hominibus illis laudis & bellicę rei studiũ. Hoc rex comitate, clemẽtia & liberalitate sua alebat, hoc moderata seueritate uindicabat: Iuditha regina, fœmina lectißima, quæ sub alterius belli Rußici tempus extincta est, mariti iram & seueritatem leniente, & sontium supplicia, deprecante. Cuius clementiæ illud in primis exemplũ prædicatur, quòd nobiles quosdam adolescentes ob latrocinium damnatos à rege, occultè seruari insciente rege iussit: aliquanto pòst captato tempore, & iniecta eorum quasi necatorum mentione, ubi regem ad misericordiam flexum uidit, supplex cum nonnullis proceribus adolescentum illorum mortem deprecata est. Nulla autem in re Boleslaus erat seuerior, quàm in contemptu religionis, templorum profanatione, & sacerdotũm iniurijs atque contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum plerique equestris ordinis homines partim pristinæ impietatis consuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarum quoque onus detrectarent, sacerdotesque pulsarent, in authores quidem pœna capitis animaduertit, cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis castigauit. Episcopos & sacerdotes ipse magnopere colebat, & ab omnibus coli uolebat: nec sedebat stãte aut ueniente Episcopo, nisi & ille assedisset. Ab hoc etiam rege, ipso statim initio regni, descripta est equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque satrapias, quas nostri uulgò Palatinatus ac districtus uocant: ita ut ex præscripto certum numerum armatorum quilibet Palatinus è ditione sua ad expeditionem à rege indictam educeret. Oppidanis quoque pedites & currus onusti commeatu ad numerum imperati sunt. Sed hæc abusu arbitraria postea facta sunt, magno repub. detrimento: de quo uos alibi uberius scripsimus. Equorum quoq; dispositio & subuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, si quid cognitu dignum aut necessarium usquam in regno extitisset, nunciaretur, & rex uicißim quæ uellet, iuberet, huius regis est institutũ. Quod quidem abusu nostri tẽporis, ualde onerosum est oppidanis. Poduuodam uocamus lingua vernacula. Tametsi his aliquot annis post priorem huius Operis nostri editionem, ratio eius mutata, & longè tolerabilior, commodiorq; facta est, benigno Sigismundi Augusti regis consilio: quæ à nobis in Poloniæ descriptione explicatur. Muniuit etiã Boleslaus arces plerasq; in finibus regni, quo receptus esset nobilitati iuxtà ac plebi, ad subitos uicinarum gentium motus, & unde furta & latrocinia domestica, excursiones, prædationesque finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tran-

1018 ann. — *Falsa causa belli Rußici.* — *Boleslai studia in pace.* — *Consiliarij duodecim.* — *Comitas regis.* — *Polonorum ius atq; studia.* — *Iudithæ reginæ clemẽtia.* — *Religio Boleslai.* — *Sacerdotibus honos habitus.* — *Militãdi ratio.* — *Cursus publici, siue subuectiones.* — *Arcium munitio.*

A

B

A & tranquillitas præstaretur: iisq; arcibus præfectos cum modicis præsidijs imposuit, & certos pagos adscripsit, qui & excubias nocturnas per uices seruarent, & materiam ad reficiendas, cum opus esset, eas arces comportarent, & certam siliginis atq; auenæ mensuram in cellam arcis & alimentum præsidij hostiatim uel ingeratim quotannis præberent. Indeq; id uectigal Stroza, hoc est custodia, eo quòd custodibus expensum ferretur, dictum est. Cæterùm hominibus ecclesiasticis omnium onerum, laborum, & pensionum regi & reipub. præstandarum immunitatem sempiterno iure concessit. Ipse rex crebrò arces & præfecturas, atq; omnè regnum obibat, ut superstitiones ritusq; priscæ religionis, si qui adhuc usquam extarent, penitùs extirparet, ac de iniurijs atq; controuersijs omnium cognosceret, & quid quoque loco opus esset præsens mandaret: dicere solitus, malle se gallina uescentem, salutem atq; tranquillitatem suorum tueri, quàm delicijs indulgentem, pati ut quispiam uexaretur, aut opprimeretur. Pecuniam contemnebat: omniaq; ad decus religionis, saluté reip. ornamétũ templorum, & præmia bene merentium de repub. conferebat. Cum autem laboribus, & contentione animi confectum atque debilitatum se esse animaduerteret, indictis Gnesnam comitijs, Miecislaum filium successorem sibi summo totius conuentus consensu designauit, eumq; deinceps iudicijs pro se præfecit: cætera per se ipse administrauit. Nec multo pòst in morbum incidit. Quem ubi mensium aliquot spacio inualescere, mortemq; appropinquare sibi sensit, sacris mysterijs ritu Christianorum procurari minimè neglexit. Primores sacri pariter ac militaris ordinis Posnaniam, ubi decumbebat, ad se conuocauit. His mandata dat de concordia inter ipsos, & beneuolentia erga posteritatem suam retinenda. Seorsum filio cùm de rebus priuatis, tum ut senatoribus suis honorem habeat: ab omnibus amari magis, quàm metui studeat: pietatem erga Deum, uirtutem, iusticiam, benignitatemque in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam pestem fugiat. Ad extremùm, multa coram omnibus de futuro statu & motibus reipub. & posterorum suorum successibus quasi diuinitùs prædixisse fertur, quæ rerum euentus postea comprobarit. His actis, dictisq;, summo omnium dolore atq; mœrore moritur: & Posnaniæ moderata, quemadmodum uiuus præceperat, pompa sepelitur, cum annos uigintiquinq; regnasset, uixisset octo & quinquaginta. Fuitq; is annus post Christum natum millesimus uicesimusquintus. 1025 añ.

Præfecturæ & reditus earum. *Stroza.* *Ecclesiastici ordinis immunitas.* *Regis peragratio, regno salutaris.* ,, *Præclarè* ,, *dictum.* *Liberalitas.* *Successor designatus.* *Iudicia filio mandata.* *Pia cohortatio.* *Prædictio futurorum.* *Boleslai mors.* *Aetas.*

B Per quod tempus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principibus Electoribus successor datus est. Fuit autem Boleslaus statura mediocrem non excedente, oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modestiam composito: capillo denso, crispo, nigroque: uictu cultuq; corporis non neglecto, neque nimis tamen exquisito. Eius morte uniuersa Polonia, optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit: ita ut neq; conuiuia ulla, neq; choreæ celebrarentur, neq; cultioribus uestibus quisquam nobilium uirorum aut fœminarum sese uestiret. Scribit Vincentius, frequenter Vngaros ab hoc rege superatos, & usq; ad Danubium subactos esse. Mihi non fit uersimile, aliquid ei hostilitatis cum Vngaris intercessisse, regnante tum apud eos Stephano, cum quo magna necessitudine coniunctus erat. Etiam diximus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitasse: dicemusque posterius, eiusdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia salutem sibi quæsiuisse. Nisi fortè Stephani regi propinquo aduersus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præstò fuisse existimandus est.

Conradus Sueuus imperator electus. *Habitudo corporis Boleslai.* *Luctus publicus.* *Vngarica bella.*

MIECISLAVS REX.

CVrato Boleslai regis funere, Miecislaus filius trigintaquinque annos natus, destinatum iam prius regnum init, frequenti procerum & nobilium conuentu, qui ad exequias regias conuenerant. His stipatus Gnesnam uenit: ibiq; diadema regium ipsi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiscopus Gnesnensis cum alijs episcopis solenni ceremonia imposuit, ea die quæ Christianis Pentecoste dicitur. Inde dies aliquot festis epulis & conuiuijs dantur: sparguntur in uulgus missilia: apparantur & in egenos atque mendicos piæ uiscerationes. Æstate sequenti rex in Russos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Mescislao ducibus rebellauerant. Quas oras rex ille ditionis suæ fecerat, eas armis infestabant: Ceruenum & alias arces & præsidia Polonorum oppugnabát: abactosq; ex Polonia agrestes complures, ad Porsum amnem non procul à Kiouia collocarunt, ut agros ob assidua bella cultoribus exinanitos colerent. Hos primo aduentu Miecislaus repressit: & multos ex Russis primores comprehensos,

Coronatio Miecislai. *Russicũ bellum.*

in arces

in arces suas custodiendos distribuit: sed Iaroslaum tamen ducem ad officium non reuocauit. A

Iedinouuladez monarcha.

Quin monarchæ is titulum, qui apud Russos Iedinovuladez dicitur, postea Mescislao fratre defuncto usurpauit. E Rusfia reuertens Miecislaus plerasq; Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicendi, tum uisendi gratia: filium Cazimirum septénem literas doceri curat.

Boemicũ bellum.

Boemicum bellum uix suscepit, & nulla cum laude gessit: cuius hæc fuit causa. Obtinebat Boemiæ principatum Vldericus, cuius in Boleslao superius meminimus. Is morte Boleslai confirmatus, & Prædislao filio, impigro & feroci iuuene, fretus, tributum, quod Boleslao quotannis pensitarat, Miecislao negauit: nec eo contentus, regia præsidia per filium (nam ipse cæcus erat, & iurisiurandi religione teneri se simulabat) undiq; deturbauit & interfecit:

Morauiam Poloni amisere.

Morauiam, quæ tunc in Polonorum ditione erat, inuasit: oppida aliquot cum arcibus obsessa & oppugnata, nemine opem ferente, in deditionem accepit: quorum autoritatem secuta Morauia cuncta, breui tempore in potestatem Boemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re non fuit necesse Hageco citare autores Critium & Callimachum, quorum neuter de temporibus illis quicquam scriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miecislaus, & magnis populi clamoribus & conuicijs uix tandem impulsus, & sibi iam regnoq; timens, in Morauiam duxit exercitum:

Morauiam populatus est Miecislaus.

& oppidum quidem nullum oppugnatione tentauit, quippe quæ Boemorum præsidijs tenerentur: & per se etiam oppidani conscientia deditionis atq; defectionis, obstinatè ea defensuri esse uiderentur: sed agris tantum & suburbanis uastatis, magnaq; hominum, pecudum & iumentorum præda abacta, domum reuersus, dimisit exercitum.

Vindarũ defectio. Otto Frising. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius.

Boemorum exemplum secuti duces, & præfecti regij, earum regionũ, quas Boleslaus de Saxonibus uindicarat, molliciem & ipsi ignauiamq; regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendens à uicinis bellum causificantes, pro se usurpant, cum uicinis Teuthonibus clam fœdera, amicitias & affinitates iungunt: postremò ubi inulta hæc esse uident, in apertam rebellionem erumpunt: & partim nouos ipsi sibi dominatus constituunt, partim Romano imperio socios & uectigales sese faciunt: idque uel conscientia defectionis, & metu regis Poloni: uel, ut Germanici scriptores prodidere, ui & armis Conradi Imperatoris subacti.

Falsa de Boleslao & Miecislao.

Nã quod ijdẽ scribũt, & sequitur Bonfinius, Boleslaũ regium B titulum imperante adhuc Henrico usurpantem, tributumq; negantem, à Conrado multis & grauibus prælijs superatum & subactum esse, Miesconemq; filium eius aliquanto pòst eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonẽ, qui à Miescone pulsus fuerat, restitutum: Miesconem uerò profugum ad Boemos, ab Vdelrico quidem penè proditum, Imperatoris uerò clementiam & magnanimitatem expertum, eius fidei sese commisisse, reuersumq; in Poloniam, principatum cum fratre partitum, regia dignitate se abdicasse, contentum principis nomine: Poloniam uerò Imperatori tributariam mansisse.

Poloni nunquam fuere tributarij Rom. imperio.

Longè in his aberrasse à uero uidentur. Nam neq; Cõradus imperium uiuente Boleslao adeptus est, neq; Boleslaus præter Miecislaum siue Mesconẽ alium filium habuit, neq; diadema regium ille ipse Boleslaus temerè usurpauit: sed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatum accepit, atq; posteris suis reliquit: neq; Conradus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis distentus, ocium ad persequendos bello Polonos habuit. Neq; uerò Polonos principes cuiquam omnino imperatori Romano unquam tributarios fuisse, isti uetustorib. & fide dignis testimonijs aut argumẽtis docere possunt. Sed cũ partẽ aliquã Poloniç Germani, ut superius meminimus, seu ꝑ deditionẽ, seu ui cepissent, uniuersam se Poloniã subiugasse iactarũt. Hoc unus aliquis ab alijs auditũ, uel ne auditum quidem fortasis, postea literis mandauit, & cæteri secuti sunt.

Gallus anonymus Polonicarum rerum scriptor. Lamp. Saffnaburg. de reb. gestis Germ. Herm. Cõtractus in supplemento Chron.

Gallus quidã, qui nõ ita multo post hęc tẽpora Boleslai tertij & superiorum regum Poloniæ res gestas tribus libris complexus est, nullam neq; de fratre Mesconis, neq; de ulla Conradi huius imperatoris expeditione in Poloniam facit mentionem: ac ne Lampertus quidẽ Saffnaburgẽsis, aut Hermãnus Cõtractus, quãuis propinquiores etiam illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriam Germanicæ nationis pertinebãt.

Luitici seu Vilsi à Cõrado Cæsare uectigales facti.

Hermannus quidẽ Luiticos, quos eosdem Vilsos à Crantio uocari uideo, Slauos scilicet, citra & ultra Panim Cassubiæ seu Pomeraniæ fluuiũ habitantes, non præterijt. Quos, cum Virbinam castellum in confinio Saxonię intercepissent, à Conrado deuictos, & uectigales factos esse memorat.

Lubecensis respub. Holsatiæ comites. Mechelburgensis. Rugiæ & Pomeraniæ duces.

Ab illa autem defectione ducũ & præfectorũ regiorũ, Lubecẽsis respub. abrogato posteriori tẽpore unius dominatu, opibus creuit. Hinc Holsatię comites, hinc Mechelburgẽses, siue Magnopolenses & Aldenburgi, Rugij, Pomerani, & nonnulli alij eius oræ duces & comites

originem

A originem habuere. Hinc Marchionum Brandeburgensium ditio exorta, magna cepit incrementa. Quanquam Lubussensem & Camenensem diœceses posteriori tempore detractas esse Polonis, argumento est pensio nummi S. Petri, de qua paulo inferius dicemus: quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus regnoq; continebantur, imposita est. Quam Lubussensis quidem diœcesis adhuc pendit: Camenensi uerò posterius singulari sedis Apostolicæ indulgentia, ob liberatum captiuum legatum Apostolicum, remissa est. Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc sese abalienarunt, in ditionem Polonorum reuenere: præter Pomeranos, hoc est maritimos, cis Odram sitos, quibus, cum ducem sibi potentem quendam & factiosum inter ipsos creassent, intulit bellum Miecislaus, habens secum in exercitu Andream, Belam, & Leuentam Vngaros, Ladislai Calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cum Petrus eiusdem regis sororis filius regnum Vngarorum Stephano moriente inuasisset, in Poloniam confugerat. Cum his igitur & magnis suorum copijs quū ingressus esset Miecislaus in Pomeraniam, occurrit illi cū armatis Pomeranus, & in aciē suos educit necessitate magis, ne qua suos defectionis & noui dominatus ipsius pœnitentia subiret, quàm aliqua suarū uiriū fiducia. Quanq nonnullā etiam bene gerendæ rei spē ignauia Miecislai regis ipsi dabat. Concurritur infestis armis, hinc ira stimulante, illinc conscientia defectionis spem ueniæ præcidente. Ad extremùm inclinata acie, funduntur Pomerani, & in potestatem regis ueniunt: autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. Nam dux in prælio occubuit. Nonnulli à Bela eum singulari certamine uictum & interfectum esse uolunt. Præclara quidem certè eo prælio uirtus atq; opera Belæ enituit. Itaq; generum eum sibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipsi in dotem dedit: cætera neglexit, nec unquam ad recuperanda quæ amiserat, animum adiecit. Verùm torpori ac desidiæ se dedit, ac uoluptatib. ijs, quæ gustu tactuq; percipiuntur. Aliarū etiam, præter uxorem, mulierum cōtubernio usus esse dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunæ, ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum administraret. Quæ quidem deinceps, cum rex amentia correptus, sui compos non esset, dominatum omnem regium ad se transtulit: quo maius etiam hominum in se & in regem odium concitauit. Moritur haud ita multo pòst ex morbo illo Miecislaus, anno Christi 1034, & Posnaniæ sepeli-

B tur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atq; uxoris consilia plerunq; sectatus. Quibus rebus factum est, ut suis atq; externis, hostibus pariter atq; socijs esset contemptui: sicut in se uerum esse comprobaret, id quod Græcis est in prouerbio, Heroum filios noxas esse. Regnauit autem annis ferè nouem, uixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam insidijs exceptum à Boemis, gignendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse uolunt.

Marchia Brandeburgensis.

Lubussensis & Camenensis diœceses olim in Polonia.

Pomeranicū bellum.

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.

Pomerani uicti & recepti.

Bela gener regis Poloniæ, & Pomeraniæ dux.

Vitia Miecislai.

Muliebre imperium.

Miecislaus amentia correptus.

Añ. 1034.

Miecislaus captus, & exectus à Boemis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Quartus.

INTERREGNVM.

VNICVM reliquit post se Miecislaus rex superstitem filium, Cazimirum: sub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & insolens est in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoq; habitum sit. Is igitur Cazimirus, siue iam uicesimum annum, ut placet Dlugosso, attigerat: siue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum regiam dignitatem & reipub. curam sustinere posse uidebatur. Itaq; ex uniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re conuocatus erat, sententia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia potestas relinquitur: qua abusa mulier, pia alioqui & religiosa, quemadmodum uideri uolebat, cæterùm audax & auara, uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito institutis, homines magis ac magis premebat: nouas rationes cogēdæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat; Teuthonas suos in cōsiliū adhibebat, hos ad honores & magistratus euehebat: hos di-

Terræ tremor insolēs in Polonia.

Cazimiri ætas.

Rixa regnū administrat.

Nouæ exactiones, & contemptus gentis.

hos diuitijs & possessionibus augebat, etiamsi nullum industriæ & uirtutis specimen præ se ferrent. Indignè hæc ferre Poloni: orare reginam, ut quorum armis atq; sanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinem, quanta regnante Boleslao fuit, perductum esset, eorum maiorem quàm externorum, quamq; suæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus suis ultrò concedere & indulgere, asperioris dominatus insuetos esse: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutisq;, sit maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: Sed postha beri se omnino in patria sua, dignisq; indignos præferri non oportere. Cæterùm ubi uident, orando apud reginam se nihil proficere, fremebant inter se uulgò, atq; adeò palàm etiam loquebantur: nō ferendum esse uiris tam graue & contumeliosum externæ mulieris imperium. Contemnebant uicissim potentiores iussa reginæ, & regias possessiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque ut inter quosque simultates & clandestina odia ante id tempus fuerant, tunc in apertam hostilitatem erumpebant. Comparabantur factiones, & omnia dissidijs atque seditionibus plena erant. Regina uerita, ne in tanta licentia, & iritatis in se hominum animis, maius aliquod malum in se redundaret, consilium fugæ cum filio atq; Teuthonibus suis clàm init: regium fiscum, in quo cùm preciosæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat. Regno excedens, in Saxoniam se contulit: ab imperatore Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia asportatis, Salefeldum, uti uult Vapouius, seu Magdeburgum & Brunsuicum oppida, cum suis territorijs, uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli, non cum matre pulsum esse: uerùm aliquanto pòst, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasque clientelas & factiones comparauerant, impotentius agerent, ipsum quoque solum uertisse, & in Vngariam ad Stephanum regē propinquum profugisse. Deinde post Stephani mortem, qui anno Christi 1036 obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus est, à successore & sororis eius filio Petro commeatu & comitatu instructum, ad matrem in Saxoniam missum esse, nec Boemis proditum: qui simulatione misericordiæ eum deposcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in posterum ut sine metu essent, sibi prospecturi. Quam enim Vincentius præterea refert nescio cuius opinionem, quasi Cazimirus hic paruulus post matris in puerperio mortem, clam nouerca (quæ ut necaretur infans, apud uirum instabat) in monasterio quodam educatus sit: mortuoq; patre cum res reginę odio turbatæ essent, proditus ab eo à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus sit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet. Apertè enim ijs refellitur, quæ statim exponemus.

Polonorum obsequium erga principes suos. *Pol. humanitas erga externos.* *Turbantur res in Polonia.* *Rixa profugit è Polonia.* *Salefeldum Rixæ ēptū.* *Cazimirus in Vngariā.* *Stephanus Vngar. rex cū Emerico filio in diuos relatus.* *1036 añ.*

Profectus est autem Cazimirus Lutetiam, uoluntate matris, ut ingenium honestis disciplinis excoleret: inde post aliquot annos uisa obiter Italia, & Romualdo abbate sancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum sodalitatem se dedit, monasticam uitam professus. Reginæ & regij filij discessu, quasi lymphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miscentur omnia cædibus mutuis: latrocinijs uiæ publicæ infestantur: incenduntur pagi atq; oppida: tumultuatur: collatisq; signis inter ciues atque proceres concurritur: ut quisq; audacissimus est, ita maximam perditorum hominū manum cogit, aliena inuadit, ueteres possessores possessionibus deturbat: trucidantur passim diuites & locupletes patresfamiliâs, liberi eorum eliduntur, cæsorum coniugijs atq; bonis interfectores per uim potiuntur: stuprantur honestæ uirgines & matresfamiliâs. In tanta uastitate atq; confusione, agrestes quoq; à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos suos insurgunt: in nobilitatis excidium conspirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppressiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate summaq; acerbitate ulciscuntur. Neq; ministris sacrorum, ac ne ipsis quidem templis, aris atq; sacris parcitur: & in pristinam barbariem atq; impietatem Polonia relapsura esse uidebatur. In latebras sese abdebant proceres & episcopi, eratq; miserabilis ubiq; rerum facies. Nihil usquam tutum: nihil cuiusquam proprium: nemo mali exors erat. Per hoc tempus Maslaus, siue Masos, qui pocillator regis Miecislai fuerat, uir potens & audax, dominatum inter suos in tractu Plocensi & confinio Prussorum arripuit: confluenteq; ad eum undiq; magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim & iniurias uitantium multitudine, permagna potentia auctus est: & Masossiæ, siue Masouiæ nomen ei oræ, quam dominatu complexus est, dedit. Ad hæc domestica mala accedebant hostiles incursiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentium in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Rusiæ dux ter-

Cazimirus monachus fit. *Poloniæ status turbatissimus.* *Rusticorum tumultus cōtra dominos* *Vis illata sacris, & ministris sacrorum.* *Maslaus tyrannus.* *Masouia.*

A dux terrestribus & nauálibus copijs secundo Bugo uiciniam omnem, quæ nunc Polesia siue Podlasia est, & à Rusis atq; Lituanis tenetur, usq; ad eam oram quam Masouia post ea tempora finibus suis complexa est, infestauit. Illinc Prædislaus Boemus, quum post Vlderici patris mortem, Iaromiro cæco patruo concedente, principatum suscepisset, cum ualido exercitu ferro & igni Silesiam, quæ sic posterius dicta est, & maiorem Poloniam quàm longissimè populatus est: Vuratislauiam, Posnaniam, aliaq; minora oppida complura diripuit & incendit, nulli neq; sexui neq; ætati hominum pepercit, nec à templis impias & sacrilegas manus abstinuit: (nam de Cracouia Syluio & Hageco non assentimur, refellitque eos locorum ratio) Gnesnam metropolim nec manu munitam, & habitatoribus defensoribusq; uacuam primo impetu cepit: ad basilicam eius oppidi spoliandam, ubi iussu ipsius uenere milites, aliquoties irrumpere conati, subitò cæcitate & lethargo diuinitùs percutiuntur. Erat in castris Prædislai, Seuerus Pragensis episcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & spoliationem templi in religionem uertentibus, persuasit, non ob id quod putabant omnes, sed propter nefanda flagitia & enormia scelera Boemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipsis accidisse: triduanoq; ieiunio diuinam iram placandam esse censuit. Quo expleto, Boemi liberè iam episcopo authore templum ingrediuntur, aurum & argentum omne, uestes sacras & omnem basilicæ supellectilem, itemq; quinq; eremitarum, de quibus in Boleslao mentionem fecimus, corpora, quæ illuc à pio rege translata erant, auferunt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à ministris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem ministri in adyto templi clàm defoderant. Quamuis Boemi eius reliquias habere se iactent. Qua de re ego ante paucos annos cũ FERDINANDO Imperatore designato, perpetua in septimum annum legatione Sigismundi Augusti regis nomine apud eum fungens, apud ipsum diui delubrum familiariter contuli. Sed ad rem redeo. Hanc igitur prædam asportauit è Polonis Prædislaus, & in basilica arcis Pragensis deposuit: præter Cristini, unius de quinque illis eremitis, corpus, quod Olomucensibus concesit. Atq; hęc anno Christi 1038 acciderunt: Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugantem, sequimur. Nec unquam postea

B Prædislaus, quę iure belli ceperat, Polonis restituit: quamuis postulatus ea de re apud Pontificem maximum à Stephano archiepiscopo Gnesnensi, qui Polonus Polono Bozentæ successerat. Grauioribus etiam fortasse incommodis ferox Boemus Poloniam tunc affecisset, ni metus domestici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & successore eius illati, eum repressisset. Conradum quoq; imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infestandos Polonorum fines exercitum misisse, Dlugossus memorat. Sed eum non multum progressum, nec magnis damnis illatis, citò domum reuertisse, uel quòd inuitus eo se bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen utcunq; satis esse faciendum putabat, uel quòd ad sedandos motus Burgundicos & Italicos, & Boemicum fortassis bellũ, auocabatur. Nec multo pòst, uitam is cum morte commutauit, Henrico filio, sicut modò attigimus, Imperij successore relicto: quem longè ante mortem, Cæsarem, siue regem Rom. ipse de principum electorum sententia designarat. Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quisquam omnino, præter Dlugossum, mentionem fecit. Cęterùm Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexasse, Gallus innuit. His tam sæuis tempestatibus totos penè sex annos iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuentes, ut maximè quisque consilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nonnihil de intestinis dissidijs, condonant sibi mutuò priuatas offensas, de republica cogitationem suscipiunt, reque per internuncios inter se communicata, comitia Gnesnę instituunt. Ibi de summa reip. consultatur. Et inter omnes quidem conueniebat, rempub. nisi ad unum rursus deferatur principatus, saluam esse non posse. Quem nam uerò potissimum deligant, uariabant sententiæ. Nonnulli reuocandum esse Cazimirum, optimè de ipsis meriti Boleslai regis nepotem, censebant: alij negabant, quòd metuendum esse dicerent, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuersa perderet: néue memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrannus in se existeret. Sed cum de proceribus atq; ciuibus neminem deligi placeret: externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hostes essent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domesticis malis atq; dissensionibus laborarent, uicit tandem ea sententia, quæ Cazimirum, ubi ubi sit, quærendum, placandum, & reducendum esse censebat. Iuuenem esse, & liberali facie,

Rußi uastãt Septentrionalem oram Poloniæ.
Prædislaus dux Boemorũ meridionalẽ & occidentalem.
Vuratislauia.
Posnania.
Gnesna incensa.
Gnesna capta, ac direpta.
Miraculum.
Episcopi impietas.
Quinq; eremitarũ & Gaudentij corpora asportata à Boemis.
S. Adalberti corpus occultatum.
1038 Ań.
Romæ litigatũ cũ Boemorũ duce de spoliatione tẽplorũ.
Cõradus imperator Poloniam uexauit.
Henricus filius Cõradi successor in imperio.
Pomerani Poloniã infestarunt.
Procerũ Polonorũ prudentia.
Comitia & consultatio de repub.
Cazimirus reuocatur.

nec sanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indo- A
lem uerò eius omnia meliora, quàm de patre matreq; polliceri. Ad hæc autem, cala-
mitate & exilio non ad ocium & nequitiam, sed ad industriam & modestiam erudi-
tum esse. Oratores delecti primores uiri ad reuocandum eum, luculento uiatico & am
plis muneribus publicè contributis instructi, ad Rixam in Saxoniam proficiscuntur:
ei dona dant: quo in statu sit res Polona, cur'ue ipsi ueniant, supplici & miserabili ora-
tione exponunt. Illa implacabilis mulier, aspernari preces: exprobrare eiectionem su-
am: insultare malis miserorum: negare filium postulata ipsorum facturum esse, ipso-
rum scelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias secederet,
Cluniaciq; monasticę uitę sese addiceret. Hoc accepto à regina responso, oratores Clu
Cazimirus diaconus. niacum rectà contendunt: inueniunt Cazimirum mutato nomine Carolum, non mo-
dò professum religionem, sed iam diaconum. Deprecantur culpam exilij ipsius, quæ
Cazimiri modestia. tamen penes reginam ferè fuerit. Orant, respiciat afflictam & penè euersam patriam:
suscipiat paternum & auitum regnum, ab extremo interitu uindicandum: in eo solo
spem Polonorum sitam esse. Qua si decidant, funditùs se perisse. Respondet ille mo-
destè, obortis lachrymis: Exilium suum non ipsis, uerùm arcano Dei iudicio, & non-
nulli fortaßis parentũ suorũ culpæ se imputare: casum dulcißimæ patriæ, quam sui
maiores florentißimam reliquissent, miserari: & adiutam eá omni ope & consilio-
,, uelle, si integrũ id sibi sit. Nec ignorare, maioris esse pietatis & meriti, publica admi-
,, nistrantem multorum saluti consulere, quàm priuatum, & in solo loco conclusum, in-
,, nocentiam uitæ suæ tueri. Sed alieni iam se iuris factum esse: datam semel Deo, atq; ijs
quorum se potestati ultrò subiecisset, fidem fallere nõ posse. Mœsti hoc responso legati,
ac de spe propemodum deiecti, omnia tamen tentanda sibi esse existimant. Abbatem
monasterij adeunt: eadem illa orant: muneribus animum eius mollire conãtur. Ab eo
Oratores Poloni Romam profecti. ad Pontificem max. reijciuntur. Ne eum quidem itineris laborem & molestiam defu-
gerunt. Romam è Gallijs profecti, magna diligentia importunisq; precib. tandẽ à Pon
tifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemente secundo, ut alij uolunt,
Votũ relaxatur Cazimiro. impetrant, ut Cazimirus monachus & diaconus, profeßionis & sacramenti religione
solutus, ad regnum maiorum suorum redeat, uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc
Polonis, quo beneficium sedis Apostolicæ agnoscant, iniunctum, primùm ut de singu- B
Polonis iniuncta onera à Pontifice max. lis capitibus, exceptis nobilibus siue equitibus, & qui sacris addicti sunt, quotannis
obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romę arsuram pendatur: qui eti-
amnum sancti Petri numus dicitur. Tametsi Dlugossus, regnante apud Polonos Vula-
dislao Loctico, ad hanc rationem uult redactam esse pensionem illam, cum prius tres
Numus S. Petri. oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia pensitari solerent. Deinde præscriptum
est, ut omnes Poloni rotunda, in morem monachorum, tõsura capillorum utantur, nec
infra auriculas ritu barbarico quisquam omnino comam promittat: festis solennibus,
dum sacra peraguntur, ut singuli equites fasciam lineam candidam in modum stolæ,
qua in sacris utuntur sacerdotes atq; diaconi, è collo suspensam ferant. Suscipiunt nõ
grauatim pręcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnem ad seruanda hæc
obstringunt. His rebus e sententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt, cum man-
datis Pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirũ reducentes, ad Rixam, ita uolente ipso,
diuertunt. Ea cum frustra reditionem filio dissuadere conata esset, ad Henricum dein-
de imperatorem adeunt, orant, ut diademata, quę Rixa è Polonia sublata Conrado pa-
tri ipsius donarat, propinquo regi reddat, eumq; auitum socium & amicum Rom. Im-
perij tuendum ac defendẽdum suscipiat: Boemũ ducem ab inferendo Polonis bello co
hibeat: & ad reddenda, quæ superiori tempore abstulerat, cogat. Non difficilem se in
Henrici imperatoris animus erga Cazimirũ. ijs quæ petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & sexcentorum e-
quitum præsidium Cazimiro deducendo addidit: & de Boemo, cum quo bellum tunc
gerebat, curę sibi fore promisit. Igitur auctus comitatu Cazimirus, & plenus bonę spei,
Cazimiri reditus. salutato Imperatore, in Poloniam contendit. Cũ aũt Poloniæ fines attigisset, effusa
obuiã hominũ omnis generis, ętatis atq; sexus ingens multitudo officij gratia, læta ac
tripudians regem suũ tantopere expetitũ, quasi præsens quoddã numẽ atq; salutẽ suã
faustis ominationib. & acclamationibus, gaudioq; ꝓfluentib. ubertim lachrymis, exci-
Cazimiri comitas & pietas. pit: reducẽ gratulatur: certatim oẽs pręteritorũ ueniã & obliuionẽ supplices petunt. Ille
lachrymás & ipse, comiter omnes cõsolatus, suspicione culpæ metuq; supplicij liberat.
Quicqd factũ sit, nõ sine diuino nutu factũ, ꝓ suis fortasse & maiorũ suorũ meritis. A-
desse iã se, quem alio uitæ generi deditũ, & in eo acquiescentẽ, tanto studio expetissent

& re-

A & reuocassent, salutem omnibus, ac non perniciem cuiquam afferentem. Confidere autem se uicissim, ipsos omni fide atq; beneuolentia complexuros se esse, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita densissimis læticiaq; exultantibus hominum cateruis præcedentibus & subsequentibus, Gnesnam honorificentissimè deducitur, anno septimo postquam excesserat.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

Restitutus igitur in paternum regnum Cazimirus, & summa omnium ordinum gratulatione læticiaq; Gnesnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum principum gratulantibus, celebritatemq; illam cohonestantibus, benignè & sapienter respondit, eosq; liberaliter donatos dimisit. Mox ad reipub. vulnera sananda animum adiecit: pacem publicam grauibus edictis sanxit. & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ reipub. cicatricem, quàm acerbis quæstionibus & iudicijs vulnus refricandum esse existimabat, uetus Atheniensium exemplum imitatus, præteritorũ quidem obliuionem edicit, restitutis modò in suas possessiones ijs, quibus per uim ablatas esse constabat: in posterum uerò eis qui se ui, cæde, latrocinio non abstinuissent, omnem spem ueniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à consuetis rapinis ægre recedebant, ad terrorem cæterorum, non sine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene constitutis, ad externa circumspicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, simulq; ut posteritati consuleret, amplissimi senatus suasu atq; rogatu cum Iaroslao Russorũ principe fœdus & affinitatem init, sorore eius Maria, cuius mater Constantinopolitanorum imperatorum, sicuti suprà memorauimus, soror fuerat, uxore cum ampla dote ducta. Quam ingenti pompa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gnesnam deduxit: Græcorum schisma abdicantẽ, ecclesiæ catholicæ reconciliauit: reginam solenni ceremonia fecit: & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, quod pater auusq; suus in Russia habuere, donauit: societatem tantum, & auxilia contra quosuis hostes pactus. Quibus auxilijs, itemq; sexcentis Germanis equitibus, quos pręsidij sui causa ex Germania secum duxerat, fretus, insequenti æstate Masouios infesto exercitu adoritur. Nec segnius B Maslaus tyrannus, non parua suorum manu raptim coacta, aduenieti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiam facit: Prussorum, quos in societatem belli asciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre prælium, hinc iusta ira, illinc ueniæ desperatione pugnante. franguntur tandem, funduntúrq; Masouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipse & author belli Maslaus, nihil sibi tutũ fore inter suos ratus, ad Prussos fugit: ab his simul & à uicinis Slonensibus & Iazygibus, siue Iazuingis facilè non modò auxilia, sed ualidos exercitus contra regem impetrat, quòd ipsorum rem agi diceret. Non quieturum enim esse regem se uicto, quin ipsis quoq; arma inferat: & non tantum tributum quod pendere desijssent exacturum, uerumetiam graues pœnas rebellionis de ipsis sumpturum esse. Tuerentur libertatem, in quam se asseruissent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires esse, quæ Boleslai regno floruissent, quibusq; ipsi debellati essent: magnã uim hominum partim externis bellis, partim intestinis cædibus exhaustam esse: qui supersint, quiq; maximè bellicosi sint, eos ferè secum sentire: & partim apertè id profiteri, partim clàm consilia communicare: in regem non optimè animatos esse, quippe qui ocio & superstitioni in monasterio imbibitæ deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iusto prælio superatum, quàm inopinantem oppressum, non incruentam tamen hosti uictoriam reliquisse: ipsos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio possint subigere, afflictam præsertim atque laceram, ut tunc esset. Ad hæc, ipse etiam de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad societatem prædæ magis, quàm belli, quemadmodum uideri uolebat, allicit. Iazuingos autem & Slonenses, Prussici tractus populos fuisse, Dlugossus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanastis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiscum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progressi colonias deduxerunt: siue diuersi prorsus ab illis, inter Poloniam quidem, Russiam atque Prussiam medij in extrema ora Lituaniæ habitasse, & acerrimi ac bellicosissimi fuisse memorantur, donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti sunt. Quanquam feruntur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ superesse in Lituania & Russia diuersa prorsus à Slauis & Litwanis lingua utentes. Extat

Consilium salubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία.

Fœdus & affinitas cũ Russis.

Dobrogneua regina Russorum schismate abdicato, coronatur.

Russiæ ius Iaroslao duci donatum.

Masouiense bellum.

Maslaus uictus reparat exercitum.

Maslai suasio.

Iazuingi & Slonenses populi.

Iazyges.

etiam Slonscũ oppidũ ignobile in confinio Prusię & Masouię, nunc à Masouijs habitatum.

Prussicum bellum.

Hi ergo cum Prussis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico consensu belli totius administrationem Maslao mandant. A

Boleslaus Cazimiro natus.

Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus est.

1043.

Cazimiri pœnitentia.

Æstate insequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Masouiæ ingressus, facilè eam recepit. Carebat enim præsidijs & munitionibus. Nec multo pòst Cazimirus de aduẽtu hostium certior factus, adest & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copijs. Venientem aqud Vistulam Maslaus spei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum castra castris. Rex ubi copias hostium suis longè maiores uidit, concidere animo: pœnitere præsentis fortunæ atq; regni: pristinam monasticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo requirere. His curis atque cogitationibus fatigatum sopor opprimit. Ibi per uisum diuinitùs recreatus & confirmatus, postero die pro concione militibus uisum exponit: & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hostes pugnam detrectarunt. Canunt signa: clamor utrinque attollitur: nusquam deest suis regis prouidentia & adhortatio, ut duce Deo certam uictoriam amplectantur.

Visum.

Prussi & Iazyges profligati à Polonis.

Et ferunt conspectum esse in aere iuuenem augusta specie corporis, ueste candida, candido equo insidentem, & in hostiles turmas uexillum inferentem. Nec mora, terga uertunt barbari. Instant acrius nostri fugientibus: fit strages maxima. In eo prælio cæsa feruntur hostium quindecim millia, capta duo. E regijs pauci saucij, pauciores desiderati sunt.

Cazimiri labor in prælio.

Rex inter primos hostem fugientem persequens, uociferando, cædendoq; lassus, & cruore respersus, semianimis propemodum à gregario quodam milite in castra relatus est: quem postea militaribus affecit præmijs, & in equestrem ordinem retulit.

Maslai interitus.

Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prussiam contendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem actus est, insultantibus, ut alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali consilij author, malè perijt. Ab hoc prælio Masouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamen semel acceptum in hanc diem retinet, quamuis mutatis postea finibus. Prussi clade suorum permoti, & ueriti ne statim sibi Cazimirus uictricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi se & sua subijciunt: tributa debita persoluunt, ac deinceps quotannis soluturos se esse recipiunt. Ita pax eis data est, & captiui dimissi.

Vuladislaus nascitur.

Rex altero filio Vuladislao auctus est. B

Boemi ab Henrico Imp. uicti, ac denuò tributarij facti.

Interim autem dum hæc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à patre bellum Boemis intulisset, superbo Prædislai ducis responso (quo negabat se regi Polono redditurum esse ademptas muniones) magis etiam fortasis iritatus, principiò quidem rem non satis prosperè gessit, sed altero anno repetita maioribus uiribus in Boemiam expeditione, uictum fractũq; Prædislaũ grauiter multauit: & iureiurando in sua uerba adactum, quas de Polonis cæperat, uel ipse in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimiro reddere coegit:

Morauia Boemis cessit.

Boemorum tributum.

concessaq; ipsi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas marcas, ut uulgo uocant argenti, (quæ sunt 250 libræ) ac centum uiginti boues dux Boemus deinceps Rom. imperatori quotannis penderet. Atque hoc illud est, quod Æneas Syluius, & alij nonnulli historici scribunt, ab hoc Henrico Boemorum ducem domitum esse, quòd is iniussu suo Poloniam uastasset. Neque enim existimandum est, Poloniam tunc in ditione Romanorum imperatorum fuisse.

Silesia in Polonorum ditione mansit

Nam quod addit Syluius, Silesiam Boemis ab imperatore, imposito tributo, traditam esse: de Morauia id rectius accipitur. Silesiã enim etiam tunc in Polonorũ ditione mansisse, uel S. Petri numus cuius dudum mentionem fecimus, argumento est. Nam eum Silesij quoque, itidem ac cæteri omnes, qui tunc regno Polonico continebantur, etiã nunc pendunt, & aliquanto pòst, ut nos inferius ostendemus, ea regio Silesia dici cœpta est.

Vuratislauia urbs.

Adde quòd posterius Cazimirus rex Polonorum, cuius tempora nunc prosequimur, Smogorouiensem siue Bicinensem cathedram & episcopam, Vuratislauiam transtulit: quæ urbs in umbilico Silesiæ sita est. Et multo posterius autem in ea Polonos reges & principes dominatos esse, multaq; dominationis suæ monumenta publicè reliquisse constat, quemadmodum nos suis locis exponemus. Rectius igitur Silesiæ munitiones Polonis tunc à Boemo iussu Henrici redditas esse crediderimus.

Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.

Pacato per circuitum regno, Cazimirus memor pristinæ conditionis, & uitæ monasticæ, uictoriamque contra Maslaum atque barbaros diuino beneficio acceptam referens, Cluniacum, ubi monachus fuerat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatem erga se Dei prædicat: sodalitati uniuersæ se suosque commendat: aliquod monachos ad

chos ad

A chos ad se mitti postulat, qui sectæ illius quasi colonias quasdam in Poloniam deducant. Mittuntur duodecim. His partim Tineciam arcem, uno à Cracouia milliario supra Vistulam, cum centum amplius pagis: partim Lubensium oppidum ad Odram situm, cum compluribus itidem pagis & prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; templa, eaq; perampla supellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecensis Aaron Gallus: cuius integritas, pietas & industria Cluniaci adhuc Cazimiro perspecta erat. Atq; is deinde Rachelino sexto archiepiscopo siue episcopo Cracouiensi uita defuncto, à sacro eius basilicæ collegio postulatus septimus successit, regis fauore & commendatione adiutus. Decimas, quæ ex agris Tinecensis monasterij episcopo Cracouiensi prebebantur, Abbati & monasterio iure sempiterno addixit & adscripsit: diœcesim psalmodijs & precationibus, ijs quæ Graduum vulgo dicuntur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & instituit, quę ad religionis & reipub. instaurationem pertinere existimabat: pace perpetua, post Maslaicum bellum fatigatam superioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit, eoq; instauratoris pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipsius, Andreæ & Leuentæ Vngaris misisse dicerentur, missis legatis, & refutatis Boemorū, qui Imperatorem in Polonos iritabant, calumnijs, satisfecit: & contra Vngaros ipsi, Petri necem ulciscenti, auxilia postea misit. Vngari enim pulso Petro, Abam, siue Ouonem, cum quo soror diui Stephani regis nupta erat, regem sibi creauerant. Atque is ob receptum ab imperatore Petrum æmulum suum, Austriam & Bauariam infestarat. Quare iritatus Henricus, defunctus bello Boemico, in Vngariam semel atque iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum restitueret. Sed resistentibus Vngaris, re infecta recesserat. Deinde uerò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exosum se reddiderat, Petrum, profligato & interfecto Aba, restituerat. Sed cum is quoq; impotenter dominaretur, ac Teuthonas Italosque Vngaris non modò in consuetudine uitæ, sed etiam in honoribus mandandis anteponeret, Vngari Andream & Leuentam, Ladislai Calui filios, apud Russos tunc post Miecislai Poloni
B regis mortem exulantes, clàm acciuere, & regnum ad Andream, Leuenta concedente, detulere: ea conditione, ut sibi, abiecta Christiana religione, extirpatisq; sacerdotibus & externis omnibus, pristinam & Scythicam impietatem publicè resumere liceret. Quod ubi factum est, Petrus fuga sibi consuluit. Sed retractus & excæcatus, paulo pòst angore animi perijt. Andreas regno potitus, edictum suum de religione abrogauit, capitaliq; pœna sanxit cultum religionis Christianæ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit, quo minus is Boemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuo contra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulcisceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipsi misit. Verùm id æquis conditionibus diremptum est, ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetustior quidam Vngaricarum rerum scriptor, quem in plerisq; sequitur Bonfinius, Andream hunc Boemiam, Poloniam & Austriam tribus continuis annis infestasse, & uectigales sibi reddidisse: iritatum, ut uidetur, ob missa contra se Imperatori auxilia. Cæterorum nemo ullam huius rei mentionem facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Versonitijs siue Rauitis Boemis agrum Closcensem infestasse: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & suspendio necatos esse, Prędislao Boemorum duce postulante. Atque ita pacem inter Boemos & Polonos redintegratam, nequicquam dissuadentibus Prædislai filijs: Vuratislauiamque & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Boemorum principi certum tributum quotannis inde penderent. Sed hoc quoque inconuenienter obliuiose ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Closcum prius Poloni excurrissent, Boemis Vuratislauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo pleraq; sumpsit Hagecus, Boemorum principi tributum id ab Henrico imperatore, Silesię nomine impositum esse vult. Sed is quoque re ipsa, quemadmodum superius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro persequamur. Suscepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vuladislaum, Miesconem & Ottonem: fœminam uerò unam, Suentochnam. Ex his Otto puer admodum, uiuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo mensem unum afflictus, ubi finem uitæ suæ adesse sensit, proceribus liberos

Tinecense monasteriū.
Lubensense.
Aarō archiepiscopus Cracouiēsis.
Graduū preces in Cracouiensi diœcesi.
Cazimirus instaurator pacificus.
Vngaricæ res.
Petrus rex Vngarorū.
Abas rex Vng.
Andreas rex Vng.
Vngari à religione Christiana defecere.
Petri regis mors.
Andreas religionē Christianā apud Vngaros reuocauit.
Hēricus Imperator bellū infert Vngaris.
Polonorum auxilia contra Vngaros.
Bonf. rerum Vngar. dec. 2. lib. 2.
Boemorū cū Polonis pacificatio.
Cazimiri regis liberi.
Cazimiri mors.

commendat: & sacramentis ritè procuratus, religiosè tranquilloq; animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clausit diem: & magno omnium mœrore Posnaniæ sepultus est, anno post Christum natum 1058. *1058 añ.* Mortem eius cometes portenderat. Nec multo pòst, Aaron Cracouiensis episcopus regem secutus est. *Cazimiri effigies, & mors.* Fuit autem Cazimirus procera statura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens & beneficus: in Ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis & benignus: denique in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere solitus. Hic rex sedem episcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vuratislauiam transtulit: *Vuratislauiensis basilica.* insula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum sita, Episcopo & collegio sacerdotum attributa.

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

Boleslai II indoles. Onuentu apud Gnesnam instituto, summa omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, solenni ceremonia regnum & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus esse existimaretur, tum quòd is adolescentulus, etiamtum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ studio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse uideretur. *Bellorũ seminarium.* Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorum præbuerunt. Ii uerò fuerunt: Izaslaus princeps Kiouiensium, Iaroslai Dobrogneuæ reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorum superius meminimus: & Iaromirus, Prædislai Boemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, paulo altius repetemus. *Rußiæ principatuum partitio.* Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura suprà scripsimus, inter quinque filios, Izaslaum, Suentoslaum, siue Stoslaum, Vuseuolodum, Igorum siue Gregorium (ut habent Dlugossus & Vapouius) & Viceslaum siue Visseslaum, Rusiæ principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhucillo obierat. *Fratrũ dissidium.* Ex his Izaslaus, cui Kiouia, & Vuseuolodus, cui Pereaslauia obtigerat, Visseslaum Polocensium ducem cum duobus filijs, post patris mortem dolo captum, in uincula coniecerant. **B** *Polouucij Rußiam uastant.* Per id tempus Polouucij, barbara gens, Rusis ab oriente sole & meridie confines, quos nostrates quidam Gotos, Vngarici uerò scriptores (nescio an rectè) Cunos siue Hunnos esse uolunt, *Goti. Cuni, siue Hunni.* Tanai transmisso, in Vusseuolodi ditionem impetum fecerant: eumque unà cum Izaslao fratre & Russorum copijs sibi obuiam progressum, bis magna strage profligarant: Rusiam longè lateque uastabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Rusica nobilitas uinctum Visseslaum dimitti sibi poposcit. *Visseslaus è carcere liberatus.* Cumque id negatum esset, ipsa eum per uim atque tumultum inuitis ducibus suis liberauit: & cum eo arcem Kiouiensem inuasit, ac ducem eum sibi pro Izaslao constituit. *Izaslai fuga in Poloniã.* Izaslaus diffisus rebus suis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugossus & Vapouius. Russorum annales nullam faciunt Visseslai capti & liberati mentionem: nec ab eo, sed à Stoslao Gernechouiensium, & Vusseuolodo Pereaslauiensium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum esse uolunt, *Rußicorum annaliũ fides de Polonorum reb. gestis.* paulo pòst, quàm tres ij Smolenscensem principatum à morte Igori inter se partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: sed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijsse, Kiouiamque ipsi reddidisse memorant: atque adeò pleraque omnia, quæ Poloni in Rusia præclarè gesserunt, subticent, uel deprimunt. *Bela uocatus à fratre in Vngariã.* In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam ætate, post Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quem exilij socium habuisset, secundarum quoque rerum participem faceret: & cum eo sic Vngariam partitus erat, *Vngariæ ducatus.* ut ipse quidem duas partes regni cum titulo regio, Bela uerò tertiam ac ducis nomen obtineret. Postea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudum memorauimus, pace facta, filiam Henrici uxorem filio Solomoni è Russa uxore suscepto acceperat: *Solomõ Andreæ regis filius.* siue ipse duxerat, & Solomonem filium ex ea susceperat (uariant enim scriptores) & eum ipsum filium, paruulum adhuc, socero contendente, successorem sibi destinarat, regemq; uiuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela puerum sibi seni prælatum esse, initiò quidem dissimulauit: mox collectis clàm sarcinis, cum uxore, tribus filijs & familia in Poloniam ad affinem regem se recepit, *Belæ fuga in Poloniã.* ueritus ne quid durius in se frater statueret. Subolfecerat enim, eum sibi insidiari.

Porrò

A Porrò in Boemia Prædislaus princeps ex Auditha uxore quinq; filios susceperat, Spitigneum, Vuratislaum, Ottonem, Conradum, & Iaromirum. Moriens Spitigneum natu maximum successorem sibi fecerat: Iaromirum natu minimum sacerditio destinarat: tribus autem reliquis Morauiam attribuerat. Eo mortuo, cum Spitigneus impotenter dominatum gerere cœpisset, Germanos & externos omnes, & in his matrẽ suam Iuditham excedere Boemia iussisset, primoresq; nobilitatis Morauicæ euocatos ad se prehendisset, & per arces custodiendos distribuisset, Vuratislaus fratris acerbitatem timens, relicta uxore, in Vngariam ad Andream regem profugerat. Vxore deinde mortua, alteram Andreæ regis filiam, ultro oblatam exul duxerat. Id cùm cõperisset Spitigneus, ueritus ne ille soceri auxilio fretus, bellum sibi inferret, ultro eũ reuocarat. Nec multo pòst supremum uitæ clausit diem.

Boemicæ res.
Prædislai filij.
Spitignei acerbitas.

Vuratislaus à Boemis ad suscipiendum principatum accitus, Morauiam Ottoni & Conrado fratribus totam concesserat: Iaromirum, itidem ac Spitigneus, exortem patrimonij fecerat: persuaseratq; ipsi, episcopæ spe iniecta, ut sacris initiaretur. Is igitur cum iam esset Diaconus, mutata sententia & uestitu, in Poloniam & ipse, apud Boleslaum regem militaturus, & rebus suis commodius consulturus, paruo comitatu se contulit. Nunc iam ad institutum nostrum reuertamur. Vuratislaus ergo permolestè ferẽs, receptum ex fuga fratri suo Iaromiro in Polonia patêre, ueritusq; ne quid ille noui contra se Polonorum fauore & auxilijs fretus moliretur, cum infesto exercitu in fines Poloniæ ingressus est: oram eam ferè omnem, quæ postea Silesiæ nomen accepit, populatus, igni ferroq; uastauit: quo nuncio ad se perlato, celeriter Boleslaus cum tumultuaria manu hosti occurrit: & inopinantem in sylua quadam assecutus, reficere corpora & iumenta suos festinatione defatigatos iubet, postera die hostem aggressurus. Boemus regis aduentu cognito, neque dimicare cum Polonis, quorum uires nõ nosset, quosque locorum peritia adiuuaret, tutum sibi esse ducebat: & manere eum diutius in eo loco, penuria rerum omnium non sinebat: tum autem uerebatur, ne succisione arborum, uel ab agrestibus receptu prohiberetur. Itaq; fugæ consilium cepit: à rege fallendi causa colloquium in posterum diem petijt, quasi de admissis

Vuratislai fuga in Vngariam.
Morauiæ Marchion.
Iaromiri diaconi fuga in Poloniam.
Boemicum bellum.
Boemorum fuga.

B satisfacturus. & secunda noctis uigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusque ignibus, quo facilius excubias nostrorum frustraretur, accensis, silentiò suos eduxit, & festinus fugam arripuit. Insequenti die Boleslaus, ubi hostem effugisse animaduertit, dolore atq; ira percitus, aliquot dies eum persecutus est, nec tamen assequi potuit: sed extremos tantum agminis, debiliores atque lassos, excepit. Nec mora, in Morauorum fines diuertens, uillas, uicos & oppida incendit: multosq; mortales, nihil eiusmodi metuentes, in agris oppressit, & magnam prædam abegit & abduxit. In sequentem uerò annum maius bellum parabat. Quod ubi Vuratislaus comperit, cùm hostiles uires, tum suorum proditionem & fratrum insidias metuens, de pace per communes amicos agit: & quòd aliò spectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidem legibus, ut damna nostris illata sarciat: sororem Boleslai Suentochnam, tertiam uxorem ducat: alteram enim anno superiore defunctam amiserat. Suentochna, quam Suatanam Boemi uocarunt, ad sponsum non multo pòst à primoribus Boemis accita ac deducta, & nuptiæ magno splendore celebratæ. Iaromirus autem Poloni regis & reliquorum fratrum opera in gratiam cum Vuratislao redijt: & Pragensis, deinde uerò etiam Olomucensis episcopus non sine iniuria alterius factus est.

Morauia à Polonis uastata.
Pax affinitate sancitur inter Boemos & Polonos.

Per id tempus, cum episcopa Cracouiensis post mortem Aaronis ob controuersam sacri collegij electionem toto biennio uacua fuisset, tandem Lambertus cognomento Zula Polonus successor electus est. Nec tamẽ is pallium de more à Pontifice maximo petiuit. Inde igitur in posterum Cracouia archiepiscopum habere desijt. Per idem tempus Prussi contemnentes Boleslai regis adolescentiam, & quòd eum Boemico bello distineri sciebant, rebellarunt: Pomeraniam finitimam transmisso flumine Vistula, repentina excursione populantur: arcem Grodecum, quò se cum præda recipiant, muniunt: inde crebrò in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, grassantur. In eos igitur Boleslaus, pace cum Boemis facta duxit exercitum: Grodecum oppugnare adoritur: uerùm difficultate expugnãdi eius deterritus, eo quod natura munitus esset locus, egregieq; à Prussis defenderetur, soluit obsidionem, in qua plusculum temporis frustra consumpserat: fremensq;, quòd syluis & paludibus & munitione illa sese tenerent hostes, nec ullam pugnandi copiã facerent, & se aliò festinantem distinerent, arte sibi domandos esse, quos aperto marte

Lampertus Zula episcopus Cracouiensis.
Prussicũ bellum.
Grodecum arx.

non posset, existimauit. Reducere se exercitum simulat: cæterùm in insidijs latebat. A
Prussi abijsse hostem rati, è latebris prodeunt, & in Poloniam excursionem facere parant. Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepisset, ducit in hostem alacer. Priusquam ad hostem ueniretur, transmittendus erat Ossa fluuius, qui Poloniam è Prussia dirimit. Hunc primi armati incunctanter ingressi, pondere armorum, & altitudine aquarum, quæ imbribus tunc fortè excreuerant, absorpti sunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitùs, minori periculo tranarunt: hostesque securos, & nihil tale suspicantés opprimunt: & ingenti strage concisos, in potestatem suam redigunt. Gallus in Pomeranico bello id usuuenisse narrat: nec fluminis nomé prodit. Et sane Grodeci nomen non Prussicam sed Polonicam, unde Pomerani oriundi sunt, sapit originem. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. Prussicum bellum excepit Vngarica expeditio. Nam Boleslaus rex Belæ exulis, & uxoris eius amitę suę precibus fatigatus, & perfugientiū ad eos Vngarorum multitudine, clandestinisq; nonnullorum procerum, fidem & studia sua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam sibi esse tam luculentam gloriæ comparandæ occasionem iudicans, reducere propinquos instituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu suo ducens (nam uxor & liberi in Polonia manserant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt se complures Vngari, ita ut quartum ex ipsis agmen conficeretur. Nec segnius Andreas rex hosti aduentanti ad Tibiscum, siue Cissam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorū copias, maioraq; Germanorū & Boemorum auxilia ducens. Cum enim bellum contra se à Bela & Polonis parari intelligeret, miserat Solomonē filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Germanos post mortē Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cęsares quidem quartus, inter Imperatores uerò tertius, cū Agnete matre: quę siue socrus, siue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho, acceperat: à Boemis item alia, quibus Vuratislaus ipse princeps præerat. His ergo uiribus fretus, transmisso Tibisco acies instruit: neq; nostri pugnam detrectarunt. Concurritur infestis signis, & aliquot horis dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedūt loco Andreę copię. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erant, premi suos, nostros urgere conspicati, ad Belæ partes transeunt: nec diutius Germani & Boemi, deserti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum sustinuere. In fuga oppressi sunt multi, capti item non pauci, & in his Vuratislaus princeps, & Germanorum duces. Vapouius pro Vuratislao Conradum fratrem eius, Marchionem Morauię Boemicis auxilijs pręfuisse, & captum esse, excęcatumq; à Boleslao scribit. Rex Andreas longius fugiens, tandem ad portas Mosonienses comprehensus ab Vngaris, & malè tractatus in sylua Boconiensi, uitam finiuit. Magna eo prelio Boleslai uirtus & solertia extitit. Post uictoriā uerò Belam is Albę regię in sede regia collocauit: uictorē exercitum pręmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum suorum suasu uxorem duxit, præstanti forma uirginem, Visseslaum Russorū principis cuiusdam (cuius non extat nomen) filiam unicā, ad quam hęreditas paterna pertinebat. Tantisper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico, & à nuptijs, quantum sat erat ad apparatum belli Russici, ad quod summo studio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunatoq; ad constitutum locum omni exercitu, in hanc sententiam apud milites in concione uerba fecisse memoratur. Non ignoratis milites, complusculos iam annos Izaslaum cognatum nostrum, principatu suo paterno iniustè pulsum, apud nos exulare: eiq; restituendo nos hanc operam dare existimatis. Nec ,, sanè fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natu- ,, ra comparatum est, ut afflictę principum fortunę, principes quamuis alienos maximè ,, ad misericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam serimus, milites. Scitis quantum nobis imperium, quàm amplam gloriam maiores nostri reliquerunt: & ut alios præteream, Boleslaus quidem proauus meus implerium hoc nostrum Boristhene, Albi, & Sala fluuijs, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni ijsdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto nostro cū dedecore & imperium hoc accisum, & gloria obnubilata sit, quis nescit? Equidem uix teneo lachrymas, quod ad patrem auumq; meum hæc infamia in primis attinet. Tamesi patrem uestra excusat iniuria, & afflictæ nimium interregno uires. Auo ueniam, nisi sim ipse ignauissimus, dare non possum. Verùm enimuero eā labem à gene-

Rußi uicti à Boleslao rege.
Armatura leuior Polonorum.
Vngaricum bellum.
Tibiscus fl.
Henricus tertius Imp. Rō.
Prælium.
Boleslai uictoria de Vngaris, Germ. & Boem.
Vngari ad Belam transeunt.
Boemorum dux captus.
Andreæ regis fuga & mors.
Vxor Boleslai.
Rußicū bellum.
Oratio Boleslai regis ad milites.

B

A à genere nostro detergere, Rusſiam regno huic rurſus adijcere, columnisq́; Boleslai (quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium noſtrum terminare, mihi in animo eſt. Quod uobis placere debet, milites, niſi fortè à uirtute maiorũ ueſtrorum degenerauiſtis. Atq; maiores quidem noſtri gentem hanc, ſibi prius incognitam, adierunt, uexarunt, debellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domeſticorum noſtrorum malorum, non ſuarum uirium fiducia, non ulciſcemur? non ad officium reuocabimus? Niſi fortè ubertas ſoli illius admiranda, hominum ingens opulentia, & ex rerũ copia ortus luxus atq; mollicies, ab hoc bello uos deterrẽt, milites. At ego, nobiſcum hæc omnia, contra ipſos facere, iudico. Quin iſta ipſa in primis ad ſpem luculentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant uniuerſi: duceret quò uellet, bono omine: ſe impigrè ſecuturos, & imperata facturos eſſe. Hinc magnam pecuniæ uim inter milites, ut quenq; ſuperioribus bellis meritũ eſſe nouerat, aut uſui ſibi deinceps fore ſperabat, diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militibus, inſtructa acie triplici, Rusſiam ingreditur: propterea quòd credebat, hoſtes mox ad prælij dimicationem uenturos eſſe. Et aderat quidem ad Bialogrodum Visſeslaus dux, cum non contemnendis Ruſſorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs, uerùm explorata noſtrorum multitudine atq; apparatu, Poloſcum paucis conſcijs fuga contendit. Exercitus quoque, cognita ſui ducis fuga, nulla interpoſita mora diffugit. Trepidare tota Rusſia, Kiouienſes deditionem facere uelle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eieciſſent: implorare Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuſturos ſe eſſe urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant, ut parcat ciuibus atq; patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat ſupplicem: Visſeslaum Poloſco ſeſe continentem, non iam de uictoria aut Kiouia, uerùm de ſua ſalute eſſe ſolicitum. Neminem præterea ipſi aduerſatur. Quod ſi dolorem exilij ex animo delere non poſſet, ipſe de ſontibus ſupplicium arbitratu ſuo ſumeret: Polonis patriam, utcunq; de ſe meritam, in ſeruitutem atq; prædam ne daret. Cogitaret, quàm male olim Stopolco ſucceſsiſſet, quòd exul per eoſdem Polonos reſtitutus eſſet. Ad hæc Izaslaus de Boleslai ſententia nihil aliud quàm periculum ſe facturum eſſe, quàm uerè illa de Kiouienſibus dicerentur, quaq; B ij uoluntate in ſe eſſent, reſpondit. Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Meſcislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromiſſus, cum opportuna loca præſidio occupaſſet, authores ſeditionis paterniq́; exilij ſeptuaginta comprehenſos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslai regi pacatas eſſe res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen eò, pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad ſeptimum milliarium obuiam effuſa eſſe dicitur. Dies ea fuit ſecũda Maij. Rex reſtituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Visſeslaum miſit. Atq; is fuga elapſo Visſeslao, nulla mora Poloſco potitus eſt: filiumq́; Meſcislaum, & non multo pòſt eo mortuo, alterum Suentopelcum, ſiue, ut Rusſi habent, Stopolcum Michaelem, cum præſidio ibi reliquit: ipſe cũ Polonis Kiouiam reuertitur. Rex diſtributo in æſtiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipſe cum delectis æſtatem atq; hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenuſtate, teneritudine, & lepóre admirando captus. Præbuit autem Izaslaus uniuerſo exercitui per omne id tempus alimenta & ueſtes: inſuper & regem perquàm honorificè, & exercitum pro meritis remuneratus eſt. Exacta hyeme, maturè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Præmislienſem tractum, iniuria'ne prouocatus, an quòd ea paterna eſſet uxoris ſuæ hæreditas, an uerò ſola proferendi regni cupiditate ductus, nõ cõſtat. Ac minoribus quidẽ oppidis, quę erãt in itinere, primo aduentu potitus eſt: cæterùm Præmislia à Septentrionali quidẽ latere, quà ipſe ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis mõtibus, haud ita longè à Tibiſci fõtibus oritur, ab reliquis uerò, foſsis & aggeribus munita erat, & à magna pręterea multitudine hominũ urbanorũ ſimul & agreſtiũ, atq; nobiliũ, qui ex agris eò ſe cũ familijs & facultatibus ſuis receperant, defendebatur. Ad hęc, ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco ſita, & ualidis mœnibus turribusq́; expugnatu, ut illa ferebant tẽpora, perdifficilis. Rex igitur cum fluuiũ, nequicquam prohibentibus Rusſis, uado ſatis alto tranſiſſet, oppidum ſumma ui oppugnat. Nec ſegnius defendunt Rusſi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, noſtros oppugnationi intentos adoriuntur: ſed reprimuntur magnaq́; cæde in oppidum repelluntur. Poſtremò uim noſtrorum diutius ſuſtinere ſe poſ-

Rusſiæ ubertas & opulentia.

Liberalitas Boleslai in milites.

Visſeslai fuga.

Ruſſorũ ducum legatio ad fratrem Izaslaum.

Kiouiæ deditio.

Poloſcũ redactum in poteſtatem.

Kiouienſes illecebræ.

Fœminarũ uenuſtas.

Præmislienſe bellum.

Præmisliæ ſitus.

Sanus fluuius.

Præmislien se oppidum in prædam datum. se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt. Rex oppidum summa rerum omnium copia diuitijsq; refertum, quarto posteaquam oppugnare cœpit, die captum in prædam dat militibus. *Arx obsessa.* Arcem, quia difficilis esse uidebatur eius expugnatio, propter multitudinem defensorum, neque contrucidari suos uolebat, corona obsedit, sperãs fame sitiq; breui se eã sedẽdo in potestatẽ suã redactur̃u esse: equites peditesq; quoquouersus pabulatũ dimittit, commeatũ quamplurimũ in castra cõportare, uillarum incendijs abstinere iubet. Ipse dispositis custodijs obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, néue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionẽ sustinebãt: donec fame sitiq; enectis iumẽtis, & peste in homines grassante, deditionẽ extremo æstatis tẽpore fecerũt, uitã & quę singuli uno onere secũ efferre possent pacti. *Præmisliensis arcis deditio.* Rex arcẽ deditã quantũ potest reficit & adornat, in eaq; hyemẽ sequentẽ cõmoratus est, exercitu in hyberna distributo. Fuit hic annus à Christo nato 1069. *1069 añ.* Eo tempore, cũ Bela rex Vngariæ tertio regni sui anno camerę ruina in uilla quadã afflictus, paulo pòst obiuisset, *Belæ regis Vng. interitus.* Solomon Andreę filius ab Henrico quarto imperatore affini suo in Vngariã ualidis copijs reducebatur: *Solomon reductus in Vngariam.* quo cognito, Geisa, Vuladislaus & Lãpertus Belę filij, nihil præsidij sibi in fluxa Vngarorũ suorum fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam excesserant: *Belæ filiorũ fuga in Poloniam.* & Cracouiam rectà contẽdentes, à Vuladislao regis fratre & regina comitèr & benignè accepti sunt, rege tunc apud Præmisliam cum exercitu morã trahente. Cũq; hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouiæ fratribus, illic ad eum uenit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum ac deinde cum consilio castrensi consultare, quid faceret: propinquos'ne exules atque supplices, intermisso Russico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac consiliũ quidem in eam ferè inclinabat sententiam, ut Russiam prius pacandam domandamq;, & alienam rem suæ posthabendam esse censeret. *Vngarica expeditio.* Cæterùm regi placuit, non esse differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum suum stabiliret, Germanorumq; auxilia accerseret. Igitur æstate proxima, cum iam maturescerẽt segetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, superatis montibus qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorum numerus. *Solomõ rex in tutũ se recipit.* Solomon, ubi de aduentu hostium cognouit, Buda regia urbe relicta, Mosonum (arx ea erat munitissima) se recepit, eo quòd inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum uiribus atque fide esse existimaret. Ibi episcopi medios sese interponunt: *Pax inter Solomonem & Belæ filios.* Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacem deinde inter eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermissum Russicum bellum festinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant: ipsi tertia, ducumq; nomine contenti sint. *Solomon regnat in Vngaria.* His rebus magna omnium læticia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt. *Russicũ bellum instauratum.* Reuertens autem is Præmisliam, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi iterum à fratribus prætextu controuersorum finium illato bello eiectum. Itaque æstate quæ consecuta est, in Volyniensium fines infestum duxit exercitum. *Volynia in potestatem Boleslai uenit.* Regio tunc erat diues, & omnium rerũ propter fertilitatem agri abundans, & oppidis castellisq; frequens: quæ pleraq; omnia partim ui capta, partim dedita, citò in potestatem regis uenere. Arces tres præcipuæ Luscum, Vuladimiria, & Chelma, è materia quidem limoq;, ut pleræq; omnes illarũ regionum, constructæ, sed bene munitæ, ualidis Russorum præsidijs tenebantur. Ex his ad Luscum primùm castra ponit, arcem ui capere nititur: ubi sæpius res tentata non successit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur: itaq; iudicabat, ea recepta facile cæteras eius oræ munitiones deditionem facturas esse: uerùm relinquere post se hostem integrum, & cæteris Russis horum exemplo animos ad resistendum addere, neque consultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obsidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit. *Luscum obsessum ac deditum.* Obsessi sex propemodum menses, uim & obsidionem cum sustinuissent, ad extremùm freti benignitate regis, pacti'que liberum cum rebus suis discessum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, siue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis primùm ad regem legatis, deinde ipsemet ueniens, imperata se facturum promisit, obsides dedit, pacem impetrauit. *Igorus dux regi se dedit* *1074.* Anno sequenti ad Kiouiam mouit castra Boleslaus: obuium sese ipsi offert

Vusseuolo-

A Vusseuolodus cum ualido exercitu, è suis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius sibi adiunxerat: & ij qui Lusci, Vuladimiriæ & Chelmæ in præsidijs fuerant, dimissi, ad eum ferè sese receperant, eoq; inuitũ multa suadendo & orando impulerant, ut prælio cũ nostris de summa rei decerneret. Rex quod in primis cupiebat adeptus, acies contrà instruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi illius belli occasionem, ab hoste præter spem sibi oblatam, elabi è manibus ne sinerent: & extremum illum eius conatum desperatione magis, quàm spe uincendi susceptum, fortiter retunderent: eundem esse, qui prius ad manus ueni re nunquam ausus esset: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapsi, uel deditione facta dimissi à se essent. Si ipsi uiri esse pergerent, penitus debellatum iri ea uictoria: nec nisi præmia belli, & ea quidem amplissima, ipsis reliqua fore. Quòd si quid eos paululum falleret, cogitarent in hostico se esse: ne eos quidem quieturos, quos pacatos à tergo reliquissent, ut sunt Russorum ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, sed sua uirtute atq; fortitudine superiores uictorias adepti esse uiderentur. His dictis, & clamore crepituque armorum alacritatem significante uniuerso exercitu, canere signa iubet. Cohortatur & Vusseuolodus suos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate deniq; dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, si uicissent: uel si quod absit, uicti essent, duram seruitutem, summamq; miseriam expectarent. Congrediuntur infestis armis & animis instructæ acies: incalescit pugna, & magis quisq; ut hostem feriat, quàm ut ictum ipse declinet, dat operam. Adsunt ubique suis duces. Iamque premi & conturbari Poloni cœperant in dextro cornu hostium clamore, fugere nostros uociferantium, magis etiam cõsternati: cũ Boleslaus laborantibus subsidium submisit: & non modò pugnã restituit, uerùm etiam hostilẽ aciẽ perfregit, & conuertit. Perturbatis ordinibus, fugiunt Rusi: Vusseuolodus, ubi aliquandiu suos nec quicquam reuocauit, in fugam se & ipse coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen, uictoria nostris obtigit. Multi nanq; saucij in castra relati, mille propemodum desiderati sunt, Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu ad Kiouiam contendit: quã

Vusseuolodus dux.

Oratio regis ad milites.

Russorũ leuitas.

Prælium.

Victoria Boleslai de Rusis.

Kiouia oppugnata.

B cum primo impetu capere non potuisset opportuno loco castra metatus, oppugnauit urbem iterum atq; iterum: sed nullo operæprecio, imò uerò non minimo suo detrimento. Nam etsi locus neq; situ, neq; opere admodum munitus erat, sed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs, qui è prælio dudum fuga elapsi eò se receperant, defendebatur: nec à uiris modò, sed à mulieribus etiam atq; pueris nostri, mœnia subeuntes è superiori loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omissa igitur oppugnatione, obsidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere statuit: dispositisque in omnes partes custodijs, cõmeatu oppidanos prohibet. Quod quidem facile fuit, longum prospectum quoquouersus præbente subiecta urbi planicie. Nec multo pòst angustiore annona uti cœpere obsessi: ueritiq; ne extrema pati cogerentur, & ad extremùm in potestatem hostium uenirent, culpam & necessitatem deprecati, urbem dedunt. Boleslaus ingrediens in portam urbis ferro intectam, gladium uiprauit, quod proauum item suum fecisse acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum ui atque iniurijs & rapinis tutatus est. Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipsi accumularunt. Ea rex pleraque omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiusque distribuit. Pacata Russia, uectigalia non solum pecuniæ, sed & omnium rerum ad uictum cultumque corporis pertinentium, instituit. Izaslaum summæ rerum præposuit. Is porrò filios suos, Stopolcum quidem Polocensibus & Nouogrodensibus, Vuladimirum Smolenscijs, Iaropolcum uerò Vissegradensibus præfecit. Rex quo magis imperium suum in Russia stabiliret, & quo diutius notis iam sibi antea Kiouiæ delitijs atque uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi mansit. Ibi robur nostrorum hominum illecebris opulentæ, luxuriosæ, & Græcorum cõmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorum olim apud Capuam, elanguit, disciplina militaris licentia dissoluta, & ille uictor multarũ gentiũ exercitus, deuictæ urbis lasciuia, libidinibus & flagitijs uictus est, ita ut ei uinci magis propemodũ, quàm uincere expediuerit. Et enim plurimorum maximorumq; malorum, quæ Poloniam postea implicarunt, hæc uictoria causa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla se nequitia & libidine, quamuis fœda, & sibi inusitata prius, abstinẽt, compluriũ

Kiouia deditur Boleslao

Moderatio Boleslai.

Russia Polonis uectigalis facta.

Deliciæ uicere uictorẽ

Polonorum corruptela.

uxores & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnam uirorum absentiam (iam enim septimum fortè annum in Rusia & Vngaria militantes domibus aberant) tum aut libidinib. eorū quę crebris nuncijs ad ipsas perferebātur, & iniurijs irritatæ, flagitijs uicissim uiros & propinquos suos pleræq; ulciscuntur: nonnullarum etiam pudor & constantia partim blanditijs & falsa extinctorum uirorum persuasione corrumpitur, partim ui expugnatur, iusta diuini numinis uindicta atque permissu. Libet hic præclarum muliebris pudicitiæ exemplum referre. Margarita Nicolai Zembocij comitis uxor, pudicitiæ suæ metuens, grassente passim impunè flagitiosorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinensis, uno à Prossouia milliario, cum duabus sororibus per multum tempus latuit, familia per funem alimenta ipsi subministrante. Hæc ubi uiris in hyberna renunciata sunt, fremere multi, ad quos illa pertinebant, & indignari, commeatumq; domos uisendi à rege petere. Sed uel non admissi ad regem, uel superius repulsam passi, clàm pauci primùm sese subduxere: deinde plures paucorū exemplū secuti, ipsi quoq; discesserūt, ita ut pauci cum rege remanerent. Raptim is quoque cum reliquis consequitur, ueritus, ne Rusi mutatis animis, despectaq; Polonorum paucitate, opprimendi sui consilium inirent. Posteaquam peruenit Cracouiam, conceptam animo in desertores iram in apertum profert. A' quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum cōfiscatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, quæ culpę affines esse uidebantur, quibusq; misericordia & indulgentia uirorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abstractis enim & abiectis infantibus, quos è stupris & adulterijs enixæ erant, catulos ad ubera earū admouisse dicitur. Ad hæc uulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat: ius non dicebat, nec iniurias tenuiorum uindicabat, impeditus consuetis uoluptatibus, fœdisq; & abominandis libidinibus, de quibus nihil remittebat. Quin Christina nobili fœmina, à Mecislao marito abducta, palàm per adulterium abutebatur. His commotus, ita ut decuit, Stanislaus Cracouiensis episcopus, uir pius & nobilis de Prussorum, quam uocant, familia, cognomento Sciepanouius, qui Lamperto defuncto paulo antè suffectus erat: uidensq; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, regem adit, & semotis arbitris blandè admonet, orat & obsecrat, ut illis moribus & corruptelis finē statuat, ne quod grande malum sibi suisq; & uniuersæ Poloniæ accersat. Peccata per se maxima, longè tamen maiora esse in rege, quàm in priuato homine: cum ea quoque quæ in alijs leuia sint, in eo, qui loco & honore eminet, grauissima esse uideantur: propterea quòd ultro hominum sese oculis ingerant, & plurimos secum malo exemplo in præceps detrahant. Quo sublimior sit, & fortunatior, hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Deiq; beneficentiam agnoscere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina ultione de summo gradu in imum deturbaretur, neu deniq; falsas & momentaneas uoluptates diris sempiternisq; cruciatibus commutaret. Hæc dicta rex iniquiori animo pati: & ira odioq; inflammatus, conuitijs & maledictis sanctissimum antistitem incessere: quærere, quo pacto authoritatem eius eleuaret, linguæq; libertatem comprimeret: neq; tamen quicquam eiuscemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunum esset crimini aut reprehensioni, comperiebat. Emerat fortè ante triennium Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinensi, à Petrico quodam equite. Atq; is Petricus accepto precio iam obierat: nec satis tamen Stanislaus, propter perpetuum bellum & iustitium, actorum publicorum monumentis de iure suo sibi ecclesiæq; suæ, cui pagum illum adiungebat, cauerat. Eius rei Boleslaus ab assentatoribus submonitus, Petrici agnatos subornat, qui de interuersa hæreditate sua legitima Stanislaum in ius uocent: auxilium suum ipsis pollicetur. Illi tum autoritate regis, tum insperati compendij spe adducti, iussa faciunt. Fortè tunc iudicia, quæ nostri uulgo colloquia & generales terminos uocant, in pratis inter Soleciam, & illud ipsum Petrauinum in papilionibus, ut moris erat antiquitùs, à rege exercebantur. Comparet Stanislaus citatus: emisse se pagum, & soluisse precium affirmat: testes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti, testimonij dictionem subterfugerent, ibi Stanislaus non tam pagi retinendi, quàm criminis depellendi causa anxius, tandem facinus aggreditur, humanas uires atq; cogitationes fidemq; excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum sacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat, ieiunio, Deique ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis implorata, detectum Petrici putre cadauer,

Margaritæ Zambociæ pudicitia

Boleslai receptus è Rusia fugæ similis.

Boleslai sæuitia & scelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiensis episcopi officium & animi magnitudo.

Principum exempla illustria.

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occasio.

De Petrauino lis intenta episcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

A

B

A uer, pedo, quo utuntur episcopi, tangit: magnaq; fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & Filij & Spiritus sancti iubet. Nec mora, attolit ille sese, quasi è somno expergefactus, & à Stanislao per manum deductus, ad tribunal regiū sistitur. Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obstupefactis, Petricus uendidisse se pagum, & precium omne accepisse fatetur. Regem, ac deinde propinquos, quod iniustè innocenti & sancto episcopo negocium facessant, liberè obiurgat. Ita ingratis & inuito rege uincit causam Stanislaus. A' tribunali discedens, optionem dat Petrico, reuerti'ne ad sepulchrum, an diutius uita hac frui malit. Æternam ille cœlestemque malle, à qua non longius abesset, si exiguum id quicquid esset reliquum supplicij, quo anteactæ uitæ suæ maculas eluere adhuc deberet, ipso petente sibi remitteretur. His dictis, & annuente postulatis eius episcopo, sepulchrum subiens, animam iterum exhalauit. Non deterruit ea res Boleslaum regem, à contaminatis moribus & libidinibus. Quin is iterum atq; iterum monitus, & acrius obiurgatus ab eodem Stanislao, adhibitis etiam secundum præceptum CHRISTI grauibus aliquot uiris, furere, cædemq; minari ipsi cœpit. Nec segnius Stanislaus, ubi non resipiscere regem animaduertit, graui anathemate eum percellit: uetat sacra fieri tota urbe, quo ille detestatione & conuitio populi, qui sacris arcebatur, ad saniorem mentem reuocaretur. Ipse ad diui Michaelis ædem, in rupe prærupta supra Vistulam è conspectu arcis sitam, ad faciendam rem diuinam clàm cum paucis sacerdotibus commeabat. Quod ubi Boleslaus, à suis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum compluribus asseclis & satellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum sacris operantem ad destinatam necem ab ipsis altaribus abstrahant. Qui introgressi erant, subito & insolito fulgore perculsi, supini cadunt: inde manibus pedibusq; reptantes sese proripiunt. Submittit rex alios iterum atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita satellitum ignauia & formidine, ipse stricto ense in templum irrumpit, lethalique ictu sacrosancti episcopi uerticem ferit, ita ut cadens cerebro parietem proximū aspergeret. Ibi satellites cohortati sese mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerentes fu-
B rori regio: & in subiectis pratis, canibus & uolucribus laniandum disijciunt. Dies quo hæc patrata sunt, fuit octauus Maij, anno Christi millesimo septuagesimo nono, cum Stanislaus uix triennium episcopus fuisset. Rege cum sceleratis satellitibus post perpetratum parricidium abeunte, quatuor aquilæ inusitatæ magnitudinis apparuisse feruntur, circum eum locum uolitantes, corpusq; sanctum à laniatu canum & rapacium auium defendentes toto biduo: donec moti ea re pij quidam sacerdotes, resumptis animis, membra disiecta collegerunt, & suo ordine composuerunt, quæ euestigiò mirandum in modum coaluisse dicuntur. Ita corpus integrum pro foribus ædis illius, ubi martyr Dei cæsus est, in urna uenerabundi condiderunt: quod decimo pòst anno in arcem Cracouiensem illatum, in medio basilicæ reconditum est. Quin & lucernæ permultæ in aere supra eum locum, ubi disiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima, quæ cædem consecuta est, ardere à nonnullis uisæ esse memorantur. Fertur etiam pijs quibusdam hominibus diuinitùs reuelatum esse, regnum Polonum insequenti tempore in multas partes discerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai sectum fuisset: itaq; per multum tempus mansurum. Hæc ubi Romæ nunciata sunt, Pontifex max. Gregorius eius nominis septimus, atrocitate rei commotus, toti Poloniæ sacris, interdixit: Boleslaum diris deuouit, regnumq; ipsi solenni ritu abrogauit. In posterū quoq;, ne quem episcopi regem iniussu suo ungerent & coronarent, edixit. Qui uerò socij sceleris regi fuissent, eos simul & posteros eorum usq; ad quartam propaginem, à sacerdotij & omnium magistratuum ecclesiasticorum functionib. & emolumentis alienos esse iussit. Erant autem ij satellites equestribus & honestis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Druzinij, & Iastrembecij. Nihilominus tamen annum & amplius Boleslaus postea regnauit, sed inuisus omnibus, & externis etiam contemptibilis: ita ut iam Russorum principes ab eo subacti, imperium eius detrectarent. Conspirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conspiratione detecta, ueritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariam cum filio Miescone & paucis comitibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria post Solomonem eiectum, & Geisam mortuum, Ladislaus Geisæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariam fuisse, superius narrauimus. Ab eo Boleslaus exul sanè quàm comiter & honorificè acceptus est: mansitq; apud eum aliquandiu. Verùm

Marginalia: *Petricus mortuus à Stanislao resuscitatur.* — *Purgatorium.* — *Rex diris deuotus ab episcopo.* — *Interdictorum ratio.* — *Stanislai cædes.* — 1079 añ. — *Aquilæ defendūt corpus sanctū.* — *Corpus dissectum ac disiectum coaluit.* — *Polonici regni dissectio.* — *Poloniæ sacris et regio nomine interdictum à Pont. max.* — *Interfectores qua pœna affecti.* — *Boleslai fuga.* — *Ladislaus rex Vngar.*

Boleslai interitus. exagitante eum in dies magis ac magis patrati sceleris conscientia, acerbo & insatigabili sceleratorum carnifice, amentia correptus, mortem sibi ipse consciuit, anno post *1081 ann.* Christum natum millesimo octogesimoprimo: qui quidem æstu & siccitate insignis fuit. Alij uolunt, eum in uenatione concito equo efferatiore, in auias syluas delatum esse, canibus consequentibus: excussumq;, ab ijs discerptum, ac deuoratum. Alij uerò memoriæ prodiderunt, eum clàm omnibus errabundum inter Alpes ad monasterium quoddam peruenisse, ibiq; latentem quis'nam esset, post multos labores in coquinæ ministerio ultro & pœnitentia commissi paricidij susceptos & exhaustos, uitam finiuisse. Sed Mechouiensis scribit, quærentem se in illis locis, nihil eiuscemodi comperire potuisse. Comperit uerò ante aliquot annos iuuenis elegans & eruditus, amicissimus meus, Valentinus Cusborius: qui se cum uiro omni laude cumulatissimo Stanislao Hosio Varmiensi episcopo, nondum Cardinali, Romam proficiscentem, uidisse ait *Osfia monasterium.* in Ossia monasterio Carinthię, sesquimiliario distante ab oppido Feltkirchen, monumentum lapideum in cœmeterio positum, cui equus sella constratus, pulchrè insculptus est, cum hac inscriptione: Rex Boleslaus Poloniæ, occisor S. Stanislai episcopi *Mogilnense monasteriū.* Cracouiensis. Construxit autem Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnense monasterium, in eoque Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentum uiuo indi- *Boleslaus audax & liberalis.* tum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & uiginti, cum sextumdecimum annum nondum egressus regnare cœpisset. Fuerat autem futurus hic rex clarissimus & felicissimus, si fortunam perpetuò cœptis suis adspirantem ferre didicisset. Verùm secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus quàm oportuit mo- *Libidinē & iracū, diam domare difficile.* deratus est. Et sanè libidini & iracundiæ moderari longè est cùm difficilius, tum præclarius, quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare. Mirari satis nequeo, à Lamperto Saffnaburgensi, qui per hæc tempora uixit, & res gestas Ger- *Lamp. Saffnaburgens. error.* manorum conscripsit, memoriæ proditum esse, quòd anno Christi 1077, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuisset, cuiusque regnum iam olim Teuthonum uirtute subactum, atq; in prouinciam redactum fuisset, repentè in superbiam elatus, regiam dignitatem regiumq; nomen sibi usurpauerit, diadema imposuerit, atq; ipso die natalis Domini à quindecim episcopis in regē sit consecratus. Atqui plus septuaginta annis ante hoc tempus Polonia regem cum habuisset, & quidem Ottonis Rufi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tempus habere desijt. Iam uerò quindecim episcopos Poloniam, non modò tunc, sed unquam omnino habuisse, ipsa rei euidentia falsum esse conuincitur. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hunc terminemus: Quintum à sublato regno auspicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò superiorum ferè omnium principum claritatem, rerum gestarum magnitudine & gloria sua obscurauit.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Quintus.

VVLADISLAVS PRIMVS, PRINCEPS.

Rusi populantur fines Poloniæ. EXACTO rege Boleslao, priusquam ex motu illo sese recolligeret respub. Rusi incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occasionem: & coacto exercitu, subiectos Polonis agros, duce Basilio Roscislai filio, ferro & igni depopulati sunt, & cum magna præda ad sua se incolumes recepere. Quo incommodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam casu rursus interregnum illud rempub. affligeret, comitijs habitis, ad Vuladislaum Boleslai fratrem, quem *Vuladislaus Hermannus dictus.* Hermannum etiam uocarunt, qui unus supererat, regnum deferunt. Et suscepit is quidem principatum: sed tamen regem se appellari passus non est, uel quòd inunctus & *Vuladislaus regem se dici noluit.* coronatus solenni regum ritu, Pontificis max. interdicto, non esset: uel quòd reuersurum aliquando Boleslaum, regnumq; repetiturum existimaret. Principis uerò & hæ- *Hæres regni Polonorum.* redis regni Polonici nomen sibi sumpsit: uir prudens, & uirtute prȩditus, ad quietem autem & ocium, quàm ad bellum, propensior, & humanitatis atque religionis amantior, quàm gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniam commotam nonnihil, magna dexte-

A gna dexteritate pacauit, latrocinijsq; purgauit. Ad Pontificem maximum de tollendo interdicto, quo Polonia uniuersa, ob necem Stanislai episcopi obnoxia, sacris se abstinebat, oratorem misit, uirum eruditum & eloquentem, Lampertum, equestri apud Polonos ortum familia, canonicum Cracouiensem, quem Pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto episcopum remisit. Vxorem deinde Vuladislaus duxit de amplissimi consilij sententia, Iuditham Vuratislai Boemorum principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia susceptam. Miesconem siue Miecislaum Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunæ eius misertus: aut ueritus fortasse, nequando is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratiosus esse dicebatur, paternum regnum repeteret. Nam pater eius iam perierat, uel perijsse duntaxat credebatur. Reuersum in filij loco dilexit. Atque is cum egregia indole, uirtute, & comitate sua paruo tempore animos multitudinis mirum in modum sibi deuinxisset, & optima spe omnes impleret, sexto, posteaquàm redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum sui desiderium apud omnes reliquit. Creditumque est vulgo, ueneno sublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne quando eos, iniuriæ memor, ulcisceretur: Vuladislao principe & patruo, si nō iubente, conniuente quidem certè: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno eijceret. Volunt nonnulli, quemadmodum refert Dlugossus, non tunc perijsse Miecislaum hunc, sed altero demum post Vuladislai mortem anno, uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Russa, Stopolci ducis sorore, Izaslai filia, de medio sublatum, cum Crusuiciensem tractum complures annos obtinuisset. Affirmatq; idem Dlugossus, uidisse se diploma eius authenticum, quo is donationem paternam Mogilnensi monasterio confirmauit. Sed uiderit Dlugossus, ne alius ille sit Miecislaus, nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorum historiæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatum esse diximus, regem suum Ladislaum Polonis bellum fecisse, quòd ij cum Russis & Cunis, quos nostri Polovucios uocant, conspirasse contra se dicerentur. Cumque eos insigni & cruento prælio profligasset, Cracouiam urbem tribus mensibus obsedisse, & fame oppidanos ad deditio-

Interdicti relaxatio.
Lampertus episcopus Cracouiens.
Vxor Vuladislai principis.
Miesco Boleslai filius extinctus.
Bonfinius.
Cuni seu Hunni Polovucij.

B nem adegisse: deinde deditione facta, ius omne cum urbe Polonis restituisse, admonitis, ne deinceps amicitiam cum Vngaris pridem constitutam uiolarent. Hæc an uera sint, nescio. Nostri quidem, eius belli nusquam meminerunt. Quòd si quam tandem Ladislaus expeditionem per hæc tempora in Poloniam fecit, credibile est, Miecislai reducendi causa, quamuis nullam eius illi faciant mentionem, eam esse susceptam, lætioreq; Polonorum euentu confectam, Miecislao cum patruo æquis conditionibus reconciliato. Nam cum Russis & Cunis non uideo quid commune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma sumerent. Russi quidem post exactum regno Boleslaum, hostiliter etiam uexarunt Poloniam: & ipsi uerò uehementer per illa ipsa tempora ab ipsis Polovucijs diuexabantur, ut ex ipsorum annalibus apparet. Nec facilè crediderim, Vuladislaum nouum principem, nondum bene constitutis domi rebus suis, externo & non necessario bello sese implicasse. Neq; uerò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiam Martis aleam cum Polonis subijsset, ac tam diuturnæ obsidionis laborem hausisset, si culpam omnem uictis & obsessis remissurus, captamq; urbem hostibus liberam omnino & iure optimo condonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam aūt Vuladislaus princeps habebat liberos, cum Miecislaus hic mortuus est: Sbigneum nothum, ante initum principatum è concubina susceptum: & Boleslaum legitimum in principatu ex Iuditha uxore, cū aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitùs, quemadmodum creditum est, in gratiam sancti abbatis Ægidij datum. Cum enim orbitate sua principes coniuges maiorem in modum angerentur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precib. ieiunijs, & eleemosynis in egenos liberaliter erogandis, de prole Deū assiduò fatigaret, omniaq; tentaret eius rei gratia, admonita à Lamperto episcopo Cracouiensi, uiro in eandem sententiam adducto, mittit oratores in Narbonensem prouinciam, ad monasterium diui Ægidij, ubi corpus sancti illius uiri mortui conditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui amplissima aurea & argentea donaria, quæ secum attulerant: Abbati præterea & monachis nō contemnenda dant munera, principum suorum nomine: exponunt quid ueniant, quid'ue postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu gratiosi serui sui Ægidij, masculam prolem concedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uisum seni cuidam & pio monacho, impetratum esse, quod tanto studio petitum esset. Dimittuntur

Sbigneus nothus Vuladislai filius.
Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuū Aegidiū impetratus.
Aegidij abbatis sepulchrum.

cum spe certa oratores: reuersi reperiunt Iuditham grauidam: quę postea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao nomen inditum est. Iuditha post quartum mensem à partu, extremum clausit diem, fœmina pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipsa facultates suas, mundumque muliebrem penè omnem in usus pauperum, & ad cultum templorum uiua elargita est, & à marito impetrauit, ut Croppensem siue Pabianicensem comitatum collegio sacerdotum Cracouiensis basilicæ, Lagouiense territorium Crusuiciensi seu Vuladislauiensi episcopo, Xansnicensia uerò bona Tinecensi monasterio sempiterno iure donaret. Non multo pòst etiam Dobrogneua, Vuladislai principis mater, senex uita defuncta est. Duxit deinde alteram uxorem Vuladislaus, suasu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduam, Henrici quarti Imperatoris sororem, quæ Solomonis uxor fuerat, honestè & honorificè post mortem uiri à Ladislao rege sancto pioque habitam: ex eaque tres filias suscepit, quamuis ea cum Solomone nullos habuisset liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum sententia in Agmondensi monasterio, post Solomonis mortem siue exilium, obijsse memorat. Per hæc tempora Rusi, cognita Miesconis & uxoris eius morte, non habuere satis, uexare ea, quæ erant Polonicæ ditionis: sed in libertatem sese rursus asseruere. munitiones, quæ Polonorum præsidijs tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim ui eiectis, partim longa obsidione ac desperatione nequicquam petiti & expectati à principe suo auxilij deditionem facere coactis. Defecere & Pomerani & Prusi. Nisi fortè Prussos hic nostrates scriptores citeriores Pomeranos, qui longè post in Prusia censeri ceperunt, appellant. Pomeranorum quidem appellatione etiam Cassubios complectuntur. Hos igitur Vuladislaus, dilatis in aliud tempus Rusis, bello persecutus, & Pomeranorum fines depopulatus est, arcesque & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec sibi defuere Pomerani: sed cum Prusis pariter coniunctis uiribus, magno impetu Polonorum castra die quintodecimo mensis Augusti adoriuntur. Nolebat eo die Vuladislaus cum hoste manus conferere: habebat eum honorem Virgini matri, cuius assumptionem dies ille anniuersaria celebritate repræsentabat. Verùm lacessitus, & iusta penè necessitate adductus, eduxit suos in aciem. Atrox prælium in magnam diei partem, utrisque dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiunt deinde pedem referre hostes: nostri cohortati se inuicem, instare cedentibus. Nec mora, illi effuso cursu diuersi diffugiunt: quos nostri ira elati longius persequuntur, magnamque in fugientibus stragem faciunt: qua fusi fractique, principis potestati & clementiæ sese suaque omnia permiserunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & supplicibus: arces tamen & munitiones opportunas, quæ illis rebellandi ansam dare possent, in potestatem suam redactas, partim præsidijs firmauit, partim demolitus est. Nec diu quieuere Prusi & Pomerani: sed præfectis à Vuladislao sibi datis, partim dolo necatis, partim pulsis, rebellant iterum. Quam rebellionem Vuladislaus ut primo statim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines eorum peruenit. Quos ubi munitionibus sese tuentes, aut in syluas atq; paludes abditos, pugnandi copiam non facere animaduertit, partitus exercitum cum Sececho palatino Cracouiensi, & magistro militiæ, hostiles terras crudelem in modum uastauit ac depopulatus est. Reuertenti, apud Drenum, nunciatur, hostes subsequi, nec longius quinque milliarijs abesse. Statuerant enim ij nostros nec opinantes, animaduersa ac despecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate sese, undique conuolantes, collegerant. Debilitabat principis animum, hostium multitudo: sed cedere non tam iustis hostibus, quàm fugitiuis & rebellibus seruis, turpe sibi Poloni milites & infame ducebant: Barbarorum rabiem, ni mox reprimatur, efferatam, in tergis cedentium hæsuram, & Poloniæ uicissim infesta arma facesq; illaturam. Dictis in consilio castrensi sententijs, uicit ea quæ censebat, occumbendum potius honestè, si ita sors ferat, quàm per summam turpitudinem concedendam esse ultro sæpius à se uictis uictoriam. Itaque conuersis signis pugnam flagitant. Vbi in conspectum uentum est, magna uociferatione, magnoq; impetu nostri in hostem feruntur. Concurritur utrinque infestis, & obstinatis ad uincendum aut moriendum animis. Nostri peritia rei militaris hostium uim sustinebant: illi contrà abundante multitudine, integros in sauciorum ac defatigatorum locum submittebant. Pugnatum est à mane usque ad uesperam, neutrò inclinante uictoria: nisi quod nocte prælium dirimente, aduersarij pro uictis, nemine persequente, discessere. Tan[illegible] autem erat ardor utrinque in militibus, ut perpauci uiui caperentur, sed omnes

Marginal notes: Iudithæ mors. — Pabianicēs. comitatus ecclesiæ Cracouiensi donatus. — Lagouiense territorium Vuladislauiensi. — Xansnice Tinecensi monasterio. — Dobrogneua mortua. — Vuladislai uxor altera. — Ladislaus rex Vngar. sanctus. — Rusi in libertatē sese asseruere. — Pomeranicū & Prusicū bellum. — Pomerani & Prusi uicti, uictori Polono sese subdunt. — Pomeranorū & Prusorum rebellio. — Pomeranicum bellum alterum. — Drenū arx. — Prælium anceps.

A sed omnes aduersis pectoribus vulnera mortemq; exciperent. Dies, quo hęc acta sunt, fuit pridie eius diei Dominici, qui Christianis Palmarum nomine celebris est. Postero die dilapsis hostibus, consultant nostri, quid porrò faciant: instent'ne perculsis & perterritis, nec ullum dent respirandi & colligendi sese spacium: an potius abacta & ablata præda, quæ ingens erat, domi sese prius exonerent, & mox aucto mercenarijs militibus, qui è Boemia & Vngaria expectabantur, exercitu, commodiore anni tempore, maiore ui hostem adoriantur: neq; pauci multos in solo ipsorum inuadentes, sæpius fortunam periclitentur. Huic sententiæ facile omnes assensi sunt: & mouebat illud quoq; plurimos, quòd sacrum Paschæ tempus pro foribus aderat, quo Christianos impensius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuersi ex hostico discedunt. Nec ita multo pòst recreatis ab illa intempestiua expeditione iumentis, auctisque tum domestico, tum externo milite copijs, Vuladislaus princeps Pomeraniam ingressus, hostem quęrit: quo nusquam in apertũ prodeunte, uastat iterum agros pagosq; & oppida quàm acerbissimè. Deinde Naclum arcem in primis munitam, quæ receptaculum erat Pomeranis, ad excursiones in Poloniam faciendas ualde opportunum, cum primo impetu capere non potuisset, eo quòd ualido teneretur præsidio, operibus circumuallare instituit, ut obsessorum eruptiones reprimeret. Vbi res mira accidit. Nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uisebantur ab excubitoribus nostris quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad statiua nostrorum adequitantes & incursantes: quas nõstri exciti, raptimq; correptis armis, satis habebant à fossis castrorum propellere, ueriti nocturnas insidias. Cum id sæpius accideret, indignari nostri, inquietari sese, nec usquã in apertum certamen prodire hostes: itaq; nocte quadam, cum itidẽ hostes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuere, diffugientesq; casso labore longius persecuti sunt. Obsessi tumultu nostrorum exaudito, & excursione è castris animaduersa, erumpunt subitò, & ignem in opera atq; tuguria militum stramine arundineq; contecta inijciunt: quo celeriter pluribus in locis sese diffundente, paucis, qui in castris manserant defendentibus, facilè opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarunt, propterea quòd solenne omnibus B Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ contemptis, temerauerant. Hoc incommodo accepto, nostri, quod hyems, quæ citius & asperius regiones illas affligit, iam instabat, tuguriaq; amiserant, sine quibus uim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuissent, simul quòd terrores illos nocturnos in religionem uerterant, re infecta ab oppugnatione Nacli, iussu regis domos discedunt. Insequenti æstate rursus in eosdem Pomeranos, & mox in Prussos, infestis animis impetum faciunt: regionesq; eorum, quæ quidem cultæ erant, quoquo uersus quàm crudelissimè uastant, nulli neq; sexui neq; ætati hominum parcunt. His igitur fatigati fractiq; malis hostes, publico consilio deditionem fecerunt, & misericordiam principis supplices implorarunt. Ille populariter adesse iussos, grauiter castigat: authores rebellionis edere imperat, & in eos supplicio capitis animaduertit: cęteram multitudinem metu soluit, & iusiurandum conceptis uerbis dare sibi iubet. Ita perdomiti Prussi & Pomerani, ad tempus quieuerunt. Secutum est Boemicum bellum, quod ut temerè excitatũ, ita citò, neq; graui admodum exitu consopitum est. Vuratislaum Boemorum principem Henricus quartus imperator de consilij sententia Maguntię regem appellauerat, anno post Christum natum 1087: eiq; & posteris eius Poloniam omnem, in qua uterq; ne tantillum quidem habebat, quantum uestigio calcare posset, attribuerat. Vuratislao, ac deinde Conrado item Vuratislai fratre, qui post fratrem regnũ susceperat, intra paucos menses uita defunctis, Prædislaus Vuratislai filius ex Vngaria, ubi iustam patris iram fugiẽs exulabat, reuocatus successerat. Neq; is tamen, ac neq; Conradus, neq; succedentium pòst principum quisquam, usq; ad Vuladislaum, regium nomen usurpauit. Is ergo Prędislaus immemor necessitudinum, quæ ipsi cum Vuladislao intercedebant, siue persequendi imaginarij illius iuris causa, & spe occupandi aliquid de Polonis, siue prędæ cupiditate, Poloniæ fines cum infesto exercitu inuaserat, Vuladislao principe Pomeranico & Prussico bello, quod modò exposuimus, implicato: omnemq; eam oram, quę ab Albi fluuio, & Grezo siue Gradecio, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorum ditione erat, qnemadmodum vult Ioannes Dlugossus, usque ad Odram amnem pertinet, copiosam diuturna pace & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat.

In Pomeraniã expeditio tertia Vuladislai.
NaKel.
Naclum arx obsessa.
Spectra nocturna.
Castra Polonorum incensa.
Ieiunium Quadragesimæ temeratum.
Obsidio Nacli relicta.
In Pomeraniam quarta expeditio.
Pomeranorũ & Prussorũ deditio.
Boemicum bellum.
Boemiæ rex Vuratislaus primus.
1087 añ.
Conradus dux Boem.
Prædislaus dux.
Prædislaus Poloniam infestauit.
Odra fl.

1094 añ.

Morauia Boemiæ rursus iuncta.

Secechus palat. Cracouiensis.

Hanc iniuriam ulturus Vuladislaus, quoniam tunc per anni tempus commodè bellum gerere non poterat, proximè consecuta æstate, qui fuit annus à Christo nato 1094, exercitum in Morauiam, Conradi principatu in unius principis ditionem cum Boemia redactam, mittit: eique Secechum palatinum Cracouiensem, præstantem in re militari uirum, præficit. Ipse enim aduersa ualetudine, & pedum dolore proficisci ad eam expeditionem prohibebatur: nec tamen uolebat institutum bellum differre. Mandata cum dabat Sececho proficiscenti Vuladislaus, aderat fortè Boleslaus filius, nonum tūc agens annum, attentoque animo omnia hauriebat: & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impendio exardescebat. Neque diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, uix magnis precibus, osculis & blanditijs eum exorat, ut cum Sececho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentum est, puer singula quæ fiebant curiosius obseruare, uersari inter ordines, omnibus arridere, æstum imbremque pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Sececho obequitare, aliaque multa præter ætatem facere, ferreque: ita ut indoles illa, studiumque pueri, futuram eius magnitudinem non obscurè portenderet. Vastata igni ferroq; aliquò usq; Morauia, & paucis hostium turmis, quæ sese nostris tulerant obuias, aliquot prælijs profligatis (munitionum enim oppugnatione abstinere Vuladislaus iusserat) reduxit cum Boleslao copias Secechus, præda onustas. Hagecus more suo fingit, Vuladislaum illa tam acri Prædislai in ditionem suam inuasione consternatum, statim auertendi belli causa oratores ad eum tributo duorum annorum misisse, deincepsq; perpetuò se & posteros suos Boemorum principibus uectigales fore promisisse, atq; ita pacem impetrasse. Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire studium est. Nec tamen memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vuladislao fuerit impositum: quod quasi debitum etiam superiori anno, dependisse eum scribit.

Boleslai pueri indoles generosa.

Pomeranica siue Cassubica expeditio.

Miezirzecz.

Reuertente è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec diu tamen à bello feriati sunt. Nam cum arcem Medireciam à Pomeranis siue Cassubijs quibusdam priuato consilio interceptam esse, ex eaq; latrocinia in subiectas oras, & quicunq; eà iter facerent, exerceri nunciatum esset, difficulter quidem, sed tamen impetrat rursus à patre Boleslaus, ut sibi cum exercitu ad recuperandā Medireciam, & coercendos prædones ire liceat. Summa tamen rerum, & administratio belli, ipseq; adeò tirunculus Boleslaus, Secechi curæ fideiq; committitur. Nec mora, operibus à castris ad arcem ductis, quatit murum aries: cuius non exigua ruina cum paucos defensores partim oppressisset, partim debilitasset, mutilassetq;, cæteri diffisi rebus suis, & liberam cum singulis equis & sarcinis abitionem pacti, arcē dediderunt. Recepta & refecta arce, dimissoq; exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos ad Vuladislaum ouantes reuertuntur.

Medirecia recepta.

Secechi Palatini potētia & acerbitas, occasio rerū nouandarum.

Felix admodum sibi esse Vuladislaus tali filio uidebatur. Sed fortuna, quę nihil ex omni parte beatum, nihilq; stabile in rebus humanis esse finit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, idq; nonnullo suo merito: magnamq; potentiam sibi compararat, ita ut ex eius ferè nutu respub. omnis & princeps ipse pendêre uideretur. Magnam ea res ipsi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat: maius ipse sibi in dies odium, intolerabili fastu suo, & immoderato dominatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proscripti, aut aliqua insigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut necessarios afflictos secuti, solum uerterant.

Prædislai Boemorum ducis odium in Polonos.

Sbigneus nothus principis filius monachus.

Quibus omnibus apud Boemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris sermonibus & querelis, ubi irarum aduersus Secechum, & ipsum adeò Vuladislaum, (quòd tantum is Sececho indulgeret) plenos esse, & patria ægrè carere animaduertit, odium suum in Polonos conceptum exatiare, damnaq; ab eis accepta alienō periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipsi sua sponte, impellit, nempe ut armis patriam repetant. Auxilia pollicetur: ducem quoq; satis, ut uidebatur, opportunum ad eam rē ipsis edit, Sbigneum Vuladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunq; imbutum, propter nouercale odium, & ueritus ne quid is postea negocij Boleslao, quem posterius ex iusta uxore susceptum in spem principatus alebat, facesseret, in Saxoniam relegarat, & monasticæ uitæ addixerat. Eum igitur è monasterio extractum, ducem sibi exules Poloni adsciscunt, & Vuratislauiam cum eo & cum auxilijs Boemorum & uolun-

Sbigneus dux exulū.

Exules Poloniā repetūt.

A & uoluntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturã Vuratislauiensem Magnus, comes illustris & spectatæ probitatis, cui simultas etiam nonnulla cum Sececho intercesserat. Ad eum præmittunt exules legationem, recipi se & Sbigneum principis filium postulantes. Nolle se patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitissimo: parentum, coniugum, liberorum, tectorũ ac domorũ suarũ ipsius deniq; patriæ aspectu iucũdissimo diutius carere nõ posse: unde nõ ob aliquod scelus suum, neq; iusta principis indignatione, sed per summam Secechi iniuriam, & impotentẽ superbiam eiecti essent. Ipsum quoq; Magnũ, multo præstantiorẽ digniorẽmq; Sececho uirũ, scire se tamẽ haud penitus expertẽ esse illius iniuriæ. Ne pateretur se in exilio cõsenescere: ne'ue ipse deterioris dominatũ ferret, suaq; patientia aleret. Misereretur uel Sbigneũ principis filiũ, qui Secechi opa suasuq; ab oculis patris auulsus, & in monasteriũ, quasi in carcerem quendã ærumnosum, retrusus esset. Cauendũ esse, ne homo ambitiosus eadẽ audacia alterum quoq; principis filium circũueniat, dominatũq; Poloniæ, non expectata etiã Vuladislai morte, inuadat. Frangẽdis Secechi conatibus atq; potẽtiæ neminẽ aptiorẽ fore, quàm principis filiũ, iuuenẽ magni animi consilijq;, & Sececho infensum. Eum igitur Magnus necessario illo ipsius tẽpore beneficio suo sibi deuinciret, per quem eum locum adipisci posset, quẽ tunc Secechus obtineret. Quieturos se cum illo esse Vuratislauiæ, quo facilius è propinquo reuocationem à benigno & clementi principe impetrare possent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum postulatione, iusta in speciem, & honesta, aliquantum permotus Magnus, tamen ne quid imprudens contra fidem & officium suum faceret, conuentu Vuratislauiensis territorij ciuitasq; celeriter conuocato, rogat ea de re sentẽtias. Exosum erat uulgo Secechi nomen: miserebãtur exulum gentilium pleriq;, & necessariorũ suorum: miserebãtur Sbignei: audierant magna esse principem erga suos indulgentia: non oportere sese inter patrem & filium medios interponere. Alioqui hunc offensuros, ab illo autem paruam uel nullam gratiam inituros. Tum autem uerebantur, ne hostes eos in agris experirentur, quos hospites & amicos recusarent. Ita de conuentus sententia, Magnus exulibus aduenientibus portas urbis aperit: Sbigneum honorificè in arcem deducit, omB niaque ad uictum abundè ipsi suppeditat. Quæ cum ad Vuladislaum principem perlata essent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vuratislauienses suis uerbis castigent, fideiq; & officij admoneant, eoq; prętextu ociosè & accuratè rem omnem & consilia exulum cognoscant. Responsum est à Vuratislauiensibus, se non hostem, sed filium principis recepisse: putasseq; gratum id fore principi, à cuius fide non recessissent, neq; auelli se à quoquam omnino passuri essent. De exulibus autem orare ut optimus princeps, calamitosos homines clementia sua, redituq; in patriam dignaretur, ne'ue desperatione salutis ad duriora cõsilia capessenda eos cogeret. De Secechi crudelitate eos queri: eum ne plus pateretur posse, quam ipse sibi sumat princeps: ne omnium uoluntates propter unum hominẽ, qui dominatum omnem ad se transtulisset, pergat offendere. Hæc missi, principi referunt. His addunt, parum se abfuisse, ut lapidarentur à conuentu, cum Secechum purgare uellẽt. Nõ cessandũ sibi ratus Vuladislaus, neq; patientia sua cõfirmãdũ uires & ausa exulũ, raptim quãtas potest copias cogit: cũ ijs ipse, quàuis infirmus, proficiscitur. Nam Secechum quo minus mitteret, in causa illud fuit, quòd uerebatur ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus administrando bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam sese ipsa prodebat, insidijs appeteretur. Itaq; reliquit eum Cracouiæ cũ Voislao quem puero custodem & curatorem, & quasi magistrum dederat. Vbi de principis aduentu Vuratislauienses certiores facti sunt, uniuersa multitudo nobilium pariter & oppidanorũ, obuiam sese ipsi effudit cum Ziroslao episcopo, ueniam errati petens. Resalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patens oppidum & arcem ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remisit: cæterùm Magnum à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pędagogũ absentẽ illis præfecit. Pridie quàm Vuratislauiam adueniret Vuladislaus, Sbigneus cum suis inde profugerat, & Crusuiciam contendit, frequens adhuc ea tempestate & copiosum oppidum. Eum igitur Vuladislaus, dies commoratus Vuratislauiæ, persecutus est: ueritus, ne ille uicinorum Pomeranorum, ad nouandas res procliuium, auxilijs sese cõfirmaret. Nec eũ fefellit opinio. Cognito enim aduentu & consilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, ad eum confluxit: quorũ ille suasu atq; fiducia hosti è

Magnus præfectus Vuratislauiensis.

Sbigneus Vuratislauiam occupat.

Vuratislauiensis conuẽtus postulata à principe.

Vuladislai expeditio contra exules.

Voislaus pædagogus principis.

Vuratislauiensibus uenia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

Prælium inter patrem & filium. *Goplus lacus.*

prorsus animum aduersus patrem induit. Venienti, cum septem aciebus instructis ad marginem Copli lacus, qui Crusuiciam in insulæ modum ambit, occurrit. A Nec mora expedit & Vuladislaus ordines: canunt utrinq; signa concurrunt infestæ acies. Acrius multo pugnabant ipsi exules, utpote in suo periculo, quàm auxiliarij. Ibi sors gentiles etiam, necessarios, agnatos & fratres inter ipsos commisit, ut manus inter se conferent, ita ut necesse erat in ciuili bello accidere, cædunt, cædunturq;. Ad extremùm acrius instantibus ijs qui cum Vuladislao sentiebant, fusi aduersarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibiq; uel à persequentibus trucidantur, uel aquis mergũtur. Magna ea strages fuisse memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, usibus hominum & iumentorum aliquandiu pòst apta non esset. E` Vuladislai exercitu non ita multi desiderati sunt: uulnerati fuere plurimi.

Sbigneus captus. *Crusuicia direpta.*

Sbigneus fuga in urbem relapsus, uiuus in potestatem patris uenit. Oppidum quòd receptum ipsi præbuisset, militi in prædam concessum: & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, solitudinem redactum est. Dimisit deinde Vuladislaus exercitum, Sbigneumq; in custodiam Vececho dedit: ipse in Masouiam inde diuertit.

Sbigneus in gratiam receptus, & Boleslao exæquatus.

Vnde cum Gnesnam ad basilicæ dedicationem à Martino archiepiscopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot episcopis uenisset, eorũ precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit: filium agnouit, & liberaliter apud se deinceps habuit. Nec ita multo pòst cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno reipub. malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterq; post se principatum obtineret designauit. Cui rei dissensio ipsorum occasionem dedit.

Pomerani Santocũ adorti repelluntur.

Nam quo tempore basilica Gnesnensis dedicabatur, Pomerani siue Cassubij, qui Marchiani nunc uocantur Santocum arcẽ penè interceperant. Re enim cum paucis proditionis conscijs constituta, noctu intromissi, cæteros arcis custodes dormientes trucidare parebant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum est, quasi equitis armati cum strepitu & impetu in ipsos incurrentis oblato, perculsi, dum pauidi & locorum ignari in tenebris discursant, à custodibus strepitu atq; trepitatione excitis concisi sunt.

Dissidiũ Sbignei cũ Boleslao. *Boemi Silesiam inuadunt.*

Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos misit. Qui cũ dissidere cœpissent, nulla re memorabili gesta citò ad patrem reuerterũt. Hac igitur dissensione ipsorũ motus pater, ac ueritus, ne magis in dies inter eos odia filiscerent, certos principatus fines utriq; descripsit. B Cæterùm interea dum Vuladislaus Sbigneum Crusuiciam persecutus erat, Prædislaus Boemorum dux, ad omnẽ occasionem, qua Polonis noceret, attentus, simul ut exulibus promissum præstaret,

Nyssa fluuius. *Bardũ captum & incensum.* *Camenecia arx in Silesia.*

cũ tumultuaria suorũ manu raptim in eã orã, quæ ad Nyssam fluuiũ est, prædabundus excursionẽ fecit: Bardũ arcẽ defensorib. uacuã, ut in pace, nullo negocio cepit, & exussit. Aliã ipse in rupe quadã eminẽti & undiq; pręrupta, loco opportuno celeriter cõstruxit, & Cameneciã appellauit: relictoq; ibi aliquãto præsidio, cũ reliquis copijs domum se recepit. Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat.

Rumor falsus Boemicæ excursionis.

Tertio autem anno pòst fama uulgatur, Boemũ cõparare exercitum, ut ex improuiso Poloniam inuadat. Contendit statim Boleslaus uoluntate patris, cum expendita manu quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Boemi propulsandam: non expectandum sibi esse ratus, dum aliquo prius ille in commodo Poloniam afficeret. Adueniens nullum tumultum, nullum metum reperit apud suos, qui Boemis & Morauis erant finitimi. Missi exploratores, pacata esse omnia apud Boemos referunt. Ibi rumor à paucis (ex inuidia ne uel odio cõfictus, an ex uero timore ortus, nescio) mox tota peruasit castra: unoquoq;, ut fit, addente aliquid ijs, quæ ab alijs acceperat:

Secechi inuidia. *Secechi opes & ingenium.*

nimirum, famam illam de motu Boemorum à Sececho sparsam esse, ut conflato adolescentis temeritate bello periculo ipsum obijceret, aut à patre duntaxat seiungeret: ipse interim liberius potentiam suam stabiliret, omniaq; ad in uadendũ principatum, & ad exitium absentis Boleslai compararet. Erat enim Secechus homo callidus, præpotens & factiosus: magnas habebat clientelas: cum multis proceribus necessitudine & affinitate sese implicauerat: cõplures propinquos & gẽtiles suos ad multos honorũ gradus euexerat: prefecturas regias plerasq; per suos, & per se ipse administrabat. Is porrò erat fastus & ambitio hominis, & sublatus secũdis rebus, & nõnullis in rempub. meritis animus, ut rem uerisimilem faceret, eum in præsenti illo rerũ suarũ statu acquieturũ nõ esse: neq; æquo animo laturũ, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrẽ: quos animaduerteret suo merito nõ optimè in se animis affectos esse. Augebat suspicionẽ & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionẽ illam comes non iuerat. Nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaũ in immen-

A immẽsum omnia ij, quorũ animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, quiq; crescere ipsi aliena inuidia uolebant, & qui impensius Sbigneo fauebant, quorum fortaßis illud erat commentum aduersus Secechum. Et facilè ambitiosi adolescẽtis in eum iram exacuunt. Fremitur totis castris: indignum esse facinus, ab uno sic omnes ludificari. Non ferendũ esse diutius impotentẽ eius dominatum, & intentas in capita principũ suorũ insidias. Placet acciri Sbigneũ, quẽ sciebát Sececho ob relegationẽ & custodiã infensum esse. Aduolat ille: initur societas inter adolescẽtes aduersus Secechũ, dato & accepto inuicem iureiurando: patrẽ aut exorandũ sibi esse statuũt, aut terrore exercitus cogendũ, ut Secechũ à se, & ab administratione reipub. penitus amoueat. Vuratislauiã in primis in potestatẽ suam redigunt, propterea quòd Voislaũ præfectũ eius urbis cũ Sececho sentire credebát. Ibi dum cætera comparant, uenientẽ fortè Voislaum, rerũ omnium ignarum, urbis aditu prohibent. Miranti, & causam sciscitãti, prodicio & insidiæ obijciuntur. Purgare crimẽ cupiens, non auditur. Repulsus, ad Vuladislaum in Masouiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilem. Nec multo pòst adsunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs suis: haud longè à uico castra metantur: missis legatis, constantem fidem & pietatẽ suam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando asseuerant: inuidiosam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cũ contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adspirantem, atq; adeò grassantem exaggerant: insidias sibi ab eo comparatas, & manifestè à se deprehensas esse: orant, ne inultum scelus illud & læsam maiestatem suam esse patiatur. Per omnia se patrem indulgentißimum debito honore & obseruantia prosecuturos esse, eiusq; dicto audientes fore. Cæterùm salutem suam, dignitatemque ipsius minimè neglecturos, & ingratũ atq; sceleratum Secechum uel inuito patre persecuturos. Idem secum sentire uniuersam Poloniam, paucis necessarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrum ne uni maleficio, qui se incantamentis dementasset, immoderatius indulgendo, plurimorum animos offendere: an unum illum Deo hominibusq; exosum, à se & à superbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant episcopi aliquot & proceres è uicinioribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs persuasum est principi, ut filiorum postulata faceret potius, quàm uim & furorẽ multitudinis unà cum Sececho experiretur.

Conspiratio contra Secechum.

Voislaus præfectura amotus.

Zarnouecia

Legatio filiorum ad patrẽ principem.

B Restitui postea Secechum in suum locum, & iuuenes ei reconciliari posse, ubi iræ eorum paulùm resedissent. Itaq; dat fidem princeps filijs, facturum se de Sececho, quod postulassent. Adeunt ipsi ad patrẽ adolescẽtes inermes, & læti euẽtu illo cõsilij sui: uenerabundi patrẽ salutát, & ueniã cœpti sui nõ tam temerarij, quàm necessarij, ut ipsis uidebatur, supplices petũt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorũ ruit. Secechus cõspectũ eorũ declinãs, discessit ad arcẽ suã Secechouiã, fossis atq; propugnaculis bene munitã. Id ubi adolescẽtes cognouerũt, statuũt eũ persequi: neq; quieturi esse, nisi aut sublato illo, aut è Polonia pulso, uidebantur. Nõ poterat id pati Vuladislaus. Itaq; nocte intẽpesta clàm traiecto nauigio Vistula, tribus tantum ministris comitatus, ad Secechũ contendit, præsentia sua periculum à capite ipsius, quemadmodũ credebat, depulsurus. Nec eũ spes fefellit. Cognito nãq; patris cõsilio, adolescentes mutant consiliũ: partitiq; inter se copias, additiones à patre sibi destinatas uterq; proficiscũtur: arces primarias, eiectis Secechi partiũ præfectis & custodibus, in potestatẽ suã redacturi. Et Boleslaus quidẽ facilè, & nemine repugnãte, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibusdã suę ditionis munitionib. potitus est. Sbigneus à Plosco repulsus, Boleslai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis uiribus Ploscum obsidetur. Interea Martino Gnesnẽsi archiepiscopo, sene optimo, interueniẽte & adnitẽte, pax iterũ inter patrem & filios, Secechi exilio sancita est. Qui in Rusiam exulatum abijt, & quãuis longo pòst tẽpore placato Boleslao ab auxilio redierit, nunquã tamen ad pristinũ dignitatis atq; potentiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit. Interea pertæsi quietis Pomerani & Cassubij, & cõmodam rerũ nouandarũ occasionẽ ciuili Polonorũ bello oblatam sibi esse rati, Santocum arcem, nostris ad reprimendos ipsorum motus ualde opportunam, per fraudem intercipere conati sunt: ubi dolus non processit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipsi arcem è regione illius quæ à nostris defendebatur, magna celeritate excitarunt, unde nostros commeatu & pabulatione prohiberent, & ipsi liberius in Poloniam incursiones facerent.

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petũt.

Secechouia arx.

Secechi gratia apud Vuladislaum.

Ploscum obsessum à Sbigneo.

Secechus in exilium pellitur.

Pomerani à Boleslao adolescentulo uicti.

Quod

Quod publico'ne consilio, an priuato quorundam latrocinio factum sit, incertum est. A
Valida certè ea fuisse manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vuladislaus cum iusto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indignè id tulit Boleslaus excesi animi adolescens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parumq; abfuit, quin cum fugientibus simul irrumperet. Represi, & qui dudum nostros obsidebant, uicissim obsessi, desperatis rebus, incensaq; munitione sua, subobscuræ noctis silentio diffugêre.

Boleslaus in Boemiam profectus.

Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Boemorum princeps, auunculus ipsius, conspectum eius expetebat. Fecit ille satis desiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus est. Nec minuit famam ueniens: paucosq; dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum sibi deuinxit: & Camenecia arce, quam supra Nyssam amnem à Prædislao munitam esse superius memorauimus, ab eo donatus, magnisque præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites distribuit, in Poloniam ad patrem reuertit.

Camenecia arx in Silesia Polonis donata.

Qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adolescentis uirtutem existimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati primores utriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa ui Santocum oppugnare: nec diutius nostri, qui erant in præsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et continuato die noctuq; itinere, summo diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes uel contrucidat, uel capit: pauci fuga elapsi sunt. Ita summa celeritate confecto bello, uictor cum longo captiuorum agmine, amplisque spolijs, Ploscum ad intermissam missam celebritatem reuertens, ingenti lætitia patrem omnesque perfudit.

Pomerani iterum profligati à Boleslao.

Et mox solenni ceremonia ipse primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod specimen ediderant, baltheis militaribus à Vuladislao principe donati sunt.

Baltheo militari donatur Boleslaus.

Insequenti anno B
Rusi ducibus Volodimiro Nouogrodensium, Dauide Olecho Pereaslauiensium, Volodoro Præmisliensium principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum ualido exercitu Poloniæ fines inuasere, & ad Vistulam usq; excursionibus longè lateq; factis, ingentem prædam & magnum captiuorum numerum abigebant. Hos Boleslaus tantisper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hostile à tergo metuentes cõsecutus, nocte intempesta, dum fessi potiq; dormiũt, sublato ad terrorẽ hostium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quamuis longè paucioribus, re subita trepitantes superare. Ad fugam spectabát omnes, resistebat nemo: nec tamẽ fugæ consilium explicabant, ueriti, ne subducentibus aspectũ hostium tenebris, in insidias sese præcipitarent. Impeditos cędunt nostri: neq; captiui cessant, sed scissis ruptisq; uinculis obuios quosq; uel obtruncãt, uel ijsdem, quæ ipsi dudum gestarãt uinculis cõstringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero nostrorũ, strage fusi Rusi, temeritatis & perfidiæ suæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præsidio cum paucis effugêre.

Russorum excursio in Poloniam.

Rusi superantur à Boleslao.

Sequenti anno, qui fuit à Christo nato millesimus centesimus & secundus, Vuladislaus morbo & angore cõfectus obijt, pridie Nonas Iunij, cũ uiginti regnasset annos, uixisset propemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugossus, opinari nonnullos, qui ante se scripserint, eũ à Sbigneo filio dolo interemptũ esse. Solenni quidem pompa ab ambob. filijs, & magna procerũ atq; nobilitatis frequẽtia in basilica Plocensi sepultus est.

1102 ann.

Vuladislai principis mors.

Mortem uerò eius non eodẽ modo tulere filij. Nam Boleslaus quidẽ mœrori ac luctui totũ se dedit: Sbigneus uerò omnib. rebus posthabitis, thesauro manus iniecit, totũ sibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocensi, quæ ipsi erat destinata, esset reconditus. Tandem episcopis & proceribus medios sese interponentibus, conuenit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

De thesauro controuersia fratrum.

BOLESLAVS TERTIVS, COGNOMENto Crinoustus.

Ersolutis Vuladislao principi iustis, nihil eorum mutatum est, quæ is uiuens de principatu constituerat. Concessit enim Boleslaus Sbigneo fratri Masouiam atq; Cuiauiam, & Lencicien sem tractum: cætera ipse cũ summo imperio obtinuit. Nam quod Dlugossus maiorem Poloniam,

Poloniæ diuisio.

hoc est,

A hoc est, Posnaniensem & Calisiensem tractum, Sbigneo adiungit, non admodũ uerisimile est, Vuladislaum maiorem portionem, & ipsam Poloniæ totius uetustam metropolim Gnesnam, quę in maiore Polonia est, notho potius quàm legitimo filio attribuisse. Nec sanè quicquã negocij Boleslao prius, quàm in suam potestatẽ paternum omnem principatum redegit, cum Pomeranis atq; Prussis, quod paulo pòst exponemus, fuisset, si maior Polonia cum Cuiauia & Masouia, quę orę populos illos à cætera Polonia disiungunt, in Sbignei sortã cessisset. Tanto autem patris desiderio Boleslaus tenebatur, ut diu lachrymis & fletibus nõ tẽperaret: gestabatq; de collo suspensam in pectus auream laminam, in qua nomen & imago patris insculpta erat, qua subinde memoriam eius sibi refricaret: & quicquid uel faceret, uel loqueretur, sic ageret, quasi inspiciente omnia, & exaudiente patre: ita ut summa in iuuene existeret modestia & uerecundia. Exacto luctu annuo, suadente & orante senatu uxorem duxit Sbislauam Suentopelci siue Stopolci Michaelis (sic eum Russorum annales uocant) Kiouiensium principis filiam: non sine indulgentia tamen Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationem incestæ essent eæ nuptiæ. Fuit enim Suentopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius soror germana eodem patre Volodimiro, sed alia tamen matre orta, Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus non modò non cohonestauit, sed penè defœdauit & interturbauit, si euentus conatui respondisset. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad uniuersum principatum adspiraret, moliebatur fratri exitium. Boriuoius Vuratislai filius è Suentochna Polona uxore, tunc in Boemis post Prædislaum fratrem, Vngara matre natum, suorumq; fraude occisum, principatum tenebat. Ad eũ se contulit Sbigneus: persuasit precibus & pecunia, ut sub nuptiarũ tempus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad Grezam arcem iam Boemi peruenerant, cum subitò murmure & fremitu castra cõplentur, ad iniustũ se bellũ cõtra cognatos & cõfœderatos duci: minimè necessaria expeditione, nec minorib. propemodũ, q̃ in quos eant, Polonos, incommodis, se ab auaro principe suo confici. Boriuoius ubi uidet, alienos esse ab illo bello Boemorũ suorũ animos, reduxit exercitũ. Ita conatus ille primus, sumptusq; Sbignei tũ incassum cecidit, nisi quòd in sequentẽ annũ bellũ tamen conflatũ est. Nã Boleslaus incursione illa Boemorũ superiori anno facta prouocatus, primo uere coegit e-

B xercitũ, eũq; mox duce Zelislao misit in Morauiã. Nam ipse ne unà proficisceretur, magnis precib. à procerib. & noua nupta exoratus est. Iamq; Zelislaus peruastata triparti to agmine Morauia, ingẽti prędа onustũ reducebat exercitũ, cũ certior fit, Suẽtopelcũ Morauorũ ducẽ cũ magnis copijs à tergo uenientẽ, non lõgius duob. miliarijs à se abesse. Itaq; pręmissis impedimẽtis atq; captiuis, signa cõuertit, & instructa acie manus cũ hoste cõserit. Pugnatũ ęquo marte aliquãdiu, plurimũq; humani sanguinis utrinq; fusum est, ducib. ubiq; pręlium instaurantib. Ad extremùm neutrò inclinante uictoria, utriq; mœsti & pro uictis se gerentes, illi quidem in Morauiam, nostri uerò cum præda incolumes in Poloniam sese recepere. In eo prælio Zelislaus, dum ducis pariter atque militis officio fungitur, dextram amisit. Quem Boleslaus princeps collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æstate Boleslaus ipse transmissis montibus atque syluis, quibus Morauia à Polonia & Silesia uersus occidentem solem disiungitur, incursionem in Morauiam fecit: exustisq;, nemine resistente, plurimis uicis atq; pagis, aliquanto tamen minorem prædam quam Zelislaus reuexit: propterea q, agrestes à Sbigneo, ut creditum est, de aduentu Boleslai certiores facti, in uastas syluas cum gregib. & armentis sese occuluerant. Reuertente & ouante ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis maximi Gualto episcopus Beluacensis in Poloniã uenit: adhibitaq; scelerũ ac flagitiorũ indagine & correctione, fauẽte & adiuuante principe, duos episcopos Gnesnensis prouincię sedibus suis eiecit. Qui uerò ij fuerint, non liquet: nisi quod Dlugossus alterum ex ijs Ciaslaum fuisse suspicatur: qui Cracouiensem sedem permittente Boleslao sine authoritate Pontificis max. usurpauerat. Geminata est autem Boleslao uictoriæ Morauicæ læticia, nato filio Vuladislao. Quanquam contaminabant eam læticiam Sbignei non obscuræ machinationes, à quo exciti esse Boemi, solicitati Pomerani, dicebantur: & rem credibilem faciebat, quod ipse cum suis copijs ad Boemicam expeditionem & fratri pręsto nõ fuisset. Dissimulabat tamen Boleslaus, & patientia sanare fratrem uolebat. Cæterum Cassubios & Pomeranos è Polonia prædas agentes coërcere, & insigniter ulcisci cupiens, æstate sequenti in Boemos expeditionem simulat.

Boleslai mores.

Boleslai uxor.

Sbignei improbitas.

Boriuoius Boemorum dux.

Grez. Boemorum contra Polonos expeditio.

Poloni infestant Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterum uastatur à Boleslao.

Legatus Põtificis max. Episcopi duo depositi.

Vuladislaus filius Boleslao natus.

In Cassubiã & Pomeraniam expeditio Boleslai.

Ad Glogouiam conuenire equites iubet. Inde conuerso itinere, per densas syluas septimis castris ad Colbergam, frequens & opulentum ea tempestate oppidum maritimum peruenit: & nocte in syluis quieti data, insequentis diei diluculo, uadato amne, qui oppidum præterfluit, & maiore copiarum parte ad subitos hostium impetus, si forte eos aduentus suus non fefellisset, sustinendos relicta, cum reliquis oppidum improuisò adortus est. Iamq; portas oppidi effregerat, cum facto ab oppidanis concursu, recipere se coactus est: ueritus, ne sui, pauci à multis, in quibus & pueri & mulieres bonam de domibus atq; tectis operam nauare possent, opprimerentur. Pleriq; enim è nostris prædæ cupidiores, ad suburbana diripienda discurrerant. Primo tumultu dux hostium, qui in eo tunc oppido commoratus erat, in fugam se eiecit. Boleslaus castigatis ijs, quorum importuna prædæ cupiditate factum erat, ne oppidum primo impetu caperetur, maiore deinde ui & omnibus copijs oppugnationem aggressus, ubi casso labore & vulneribus confici suos ab oppidanis strenuè mœnia defendentibus animaduertit, direptis & incensis suburbanis, in Poloniam cum præda reuersus est: paucisque diebus quieti datis, cum iisdem copijs inexpectatus in Pomeraniam rursus inuadit: Suatoborum maritimæ orę ducem, socium & consanguineum suum liberaturus. Nam is propter iniustum & crudelem dominatum captus à suis, in uincula coniectus erat. Itaq; præmissis qui Suatoborum repeterent, ipse non magno interiecto spacio cum exercitu subsequitur. Pomerani repentino hostium aduentu territi, Suatoborum dimittunt, & ad Boleslai castra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij sui, & non optimę erga se ante eum diem fidei, statim reduxit exercitum. Insequenti anno rursus, missa cum Scarbimiro magistro militum, quem comitem palatij uocat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniam, nemine prohibente, depopulatus est. nam ipse cum prędatoribus illis profectus non est. Haud longè tamen à Pomeranorum finibus aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus, ad principem contendit, ab equite quodam familiari suo ad nuptias pariter atq; dedicationem templi inuitatum. Adueniens maiore læticia explet conuiuium. Inde princeps hilarior, uenatum se in syluam cum centum, non amplius, equitibus è conuiuio proripuit. Ibi in Pomeranos, qui tunc fortè raptim in Poloniam, sua damna compensaturi, incursionem faciebant, cum incidisset, fugere turpe ratus, manus cum hoste, qnamuis longè impar, conseruit. Magnaq; in eis strage edita, dum iterum atq; iterum perrumpit hostile agmē, deficiente ex vulneribus equo ipsius, & uno de comitibus alium equum ipsi suppeditante, uix cum triginta suis, inter quos & Scarbimirus erat, saluus euasit, Pomeranis in stuporem uersis, & persequi abeuntes non ausis. Et mox ad suos peruenit, qui re cognita, correptis armis è conuiuio ad ferendam principi suo periclitanti opem accurrebant. Pomerani sine mora, omissa instituta incursione, quæ malè adhuc ipsis ceciderat, curriculo domos sese recepere. Feruntur autem fuisse ad tria millia. Sic temeritas principis, prosperum tamen euentū habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde consauciatus, dextrum etiam oculum amisit. Implet mox fama huius prælij atq; periculi principis omnem Poloniam, multa (ut fit) ueris affingens. Concurrunt ad uisendum primores: obiurgant principem periculosæ temeritatis: orant, in posterum ne sese, remq; pub. in tantum discrimen præcipitet. Ille contrà, reprehensionem facti sui, quod iam infectum fieri nequeat, in aliud tempus, si ipsis uideatur, differendam esse censet: hostem uerò, si uicem suam, cęsorumq; fratrum doleant, secum statim ut ulciscantur, hortatur. Annuunt omnes, & mox domos ad arma capienda dilapsi, quantum quisq; copiarum ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere Russorum auxilia: conducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suatopelcum Boemorum principem cū ualida equitum peditumq; manu expeditionem parare in Poloniam. Erat autem is Suatopelcus, quem & Conradum dici reperio, Ottonis Morauorum ducis, cuius suprà meminimus, filius: qui pulso Boriuoio patruele, Boemorum principatum illis diebus inuaserat. Atq; id eo liberius faciebat, quòd magni erant motus in Germania, bellumq; ciuile primum inter Henricum eius nominis quartum Cæsarem, & Rudolphū ducem Sueuorum, Henrico uiuenti à principibus. Electoribus suffectum: deinde Rudolpho extincto, inter eundem Henricum, & filium eius Henricum, quem pater ipse imperij consortem & regem Germaniæ fecerat. Is igitur Suatopelcus siue suopte ingenio, siue ob receptum è fuga Boriuoium Polonis infensus: siue adeò à Sbigneo subornatus, incursionem in Boleslai ditionem, dum ille Pomeranico bello distinetur, facturus esse dicebatur. Distrahebatur ancipiti consilio Boleslaus, Pomeranos'ne prius ulciscere-

Colberga.

In Pomeranos altera expeditio.

Suatoborus Pomeranorum dux.

Pomerania rursus uastatur.

Boleslai periculum & fortitudo.

Scarbimirus oculo priuatus.

Senatus principem obiurgat.

Suatopelcus siue Suatoplugus Boemorum dux.

Germanici motus.

Henricus IIII & V, et Rudolphus Cæsares.

A ulcisceretur, an Boemorum excursionem reprimeret. Hic salus multorum agebatur: illuc iustus dolor & ira pectus generosum impellebat, ueritum ne crescerent hostibus animi patientia sua. Tandem aduenientibus Rusśis & Vngaris, utrumq; bellum persequi statuit. & Scarbimirum quidem cum parte copiarum in Pomeranos mittit: ipse cũ reliquis ad saltum Hercinium, qui Boemiam terminat, Boemis obuiam ire pergit. Verum ij cognito Boleslai occursu, quieuerunt: nec eos tunc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus uastatis, ut mandatum erat, Pomeranorum finibus, nemine obuiam prodeunte, exercitum præda onustum reduxit. Mentio facta Vngarorum admonet nos: ut ne prætereamus id, quod in ipsorum annalibus reperimus. Tradunt ij, Almum Geisæ regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum à Ladislao patruo sibi delatum, ultrò concesserat, profugum, hoc anno, qui fuit à Christo nato 1106, à Polonis in Vngariam reductum, & cum fratre pacificatum, non tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimisisse. Nostri nullam per hęc tempora Polonorum in Vngariam expeditionem commemorant: cæterùm ipsos ab Vngaris contra Pomeranos adiutos esse referunt. Verisimile est, eos mutuam sibi nauasse operá. Hoc etiam anno Boleslaus filia Suentoslaua auctus est, & cum Sbigneo fratre, opera Suentopelci siue Stopolci Kiouiensium principis, ad quem Sbigneus profugerat, in gratiam redijt. Sequenti anno maiore ui Cassubijs & Pomeranis bellum fecit: iam ij malorum pertæsi, & aśsiduis agrorum suorum uastationibus fracti, ad deditionem animis inclinabant: soli Bialogradenses (ciuitas ea fuit in primis diues & populosa) ferociores, cæteros quoq; à proposito auerterunt. Itaq; in eos omnem belli molem confert: Sed prius tamen misśis cum legato duobus scutis animos eorum tentat, album'ne, quo pax, an rubrum, quo bellum excidiumq; significabatur, mallent. Superbius illi responsum dedere, ambobus scutis acceptis: Sanguine Polonorum se sibi candidam uictoriam pacemq; paraturos. Itaq; Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi castris, actis uineis, & turribus celeriter excitatis, summa ope urbem expugnare nititur. quatit murum aries: ipse princeps periculi immemor, inter primos uersari, nec deterreri multitudine telorum hostilium, aut suorum circa se cadentium miserabili interitu, quin ad
B portam urbis excindendam suis præiret. Depelluntur tandem summa nostrorum ui è propugnaculis hostes, nostriq; liberius effractis portis, cæsisq; uel summotis, qui in introitu urbis repugnabant, in urbem signa inferunt. Tunc demum Bialogradenses abiectis armis, clementiam uictoris supplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui signo dato, ab excidio & direptione urbis abstinere milites iubet: euocatoq; & castigato magistratu urbis & omni multitudine, dat ueniam uictis. Hac uictoria & uictoriæ moderatione accepta, Colberga, Camenum, Velinum, quod Iulinum fuit olim, urbs emporio nobilis, nunc oppidum ignobile est, Cosselinum, & aliquot præterea oppida Pomeranorum, atq; Cassubiorum in potestatem Boleslai uenere. Ciarnicouum excitatis turribus maiore ui oppugnatum, dum Boleslaus ad Boemiæ fines excurrit. Ad extremùm, sub autumnum reuertente eo, per deditionem receptum, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditum est, cum is religionem Christianam, à qua alieni adhuc erant Pomerani, à Boleslao de sacro fonte leuatus, suscepisset, & in Boleslai successorumq; eius principum Poloniæ uerba iurasset. Quod autem de excursione Boleslai ad Boemorum fines attigimus, ita se habuit. Cozle oppidum supra Odram situm, ad reprimendas Boemorum siue Morauorum incursiones per opportunum conflagrauerat. Suspicabatur Boleslaus, dolo Boemorum incendium id conflatum esse: eosq; mox locum denuò munituros, & præsidio firmaturos, ni ipse anteuerteret: nec tamen eum, quem in Pomeraniam duxerat exercitum, longo itinere & labore belli defatigatũ, nondum confecto eo bello, deducere, & nouo labore conficere uolebat. Itaq; Sbigneum fratrem auxilia, cum quibus ad instaurandum Cozle iret, poposcit. At ille non modò non fecit postulata, uerumetiam legatis fratris superbo & pleno contumeliæ responso oneratis, uix manus abstinuit. Permolestè id tulit, ut par erat, Boleslaus. Itaq; cum paucis uoluntarijs, summa celeritate confecto itinere, restaurato oppido Cosle, ac mox recepto Ciarnicouo, quòd hyems iam instabat, dimisit exercitum. In Poloniam reuersus, ad senatum de iniurijs, contumelijs & perfidia Sbignei refert. Constabat, eum aduersus commune placitum (quod inter fratres iureiurando interposito conuenerat, ut neuter sine altero fœdus cum quoquam percuteret, & alterius hostem suum uterq; duceret) cum Pomeranis fœderatum esse: his crebros nuncios & munera mittere, uicisśimq; ab eis accipere: captiuos, si

Pomerania uastata à Polonis.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus.

1106 ann.

Suentoslaua Boleslai filia.

Cassubicum & Pomeranicum bellũ.

Bialogradū Pomeraniæ captum.

Clementia Boleslai.

Vrbiũ Cassubicarũ & Pomeranicarum deditio.

Ciarnicouũ à Boleslao in potestatẽ redactum.

Gneuomirus Ciarnicoui dominus Christianus factus.

In Silesiam excursio Boleslai.

Cozle oppidum exustũ, & instauratum.

Sbignei cõtumacia.

Sbignei doli.

qui fortè de eius ditione capti essent, ei condonari. Proferebantur testimonia, & literæ eius interceptæ, ad Boemos & Pomeranos scriptæ, quibus eæ gentes aduersus Boleslaum solicitabantur, ac doli in caput Boleslai concinnati aut meditati aperiebantur. Certatim quisq; in senatu partim hæc exaggerant: partim alia præterea, quæ acceperant, aut compererant, proferunt. Censent omnes non esse ferendum diutius monstrum illud: sed armis persequendum, & aut tollendum de medio, aut certè pellendum hostem publicum: qui eo sit capitalior, quod sub specie societatis & amicitiæ fallat. His cognitis Sbigneus, diffisus rebus suis, maluit ad clementiam & misericordiam fratris, quam summam esse in eo nouerat, confugere: quàm uirium & armorum eius, uniuersæ Poloniæ consensu nitentium, in se periculum facere: præsertim cum suorum animos alienos à se esse intelligeret, & in Boemis atq; Pomeranis parum iam spei reponeret. Etenim Boleslaus cum Boemis quidem pacem fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & distinebantur ij tunc, ut uidetur, Saxonum Marchię Brandeburgensis fines proferentium Danorumq; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinum Cracouiensem episcopum, & Iaroslaum Russorum ducem, ut vult Gallus, ueniam, & Masouiam, cætera ditione sua Boleslao concessa, impetrauit, & in potestate illius semper se fore sanctè promisit. Hoc tempore Pomeranorum manus, siue ea prædabunda fortè incursionem fecerat, siue intentis in unum insidijs ad rem certam uenerat. Spicimirum uicũ improuiso inuasit. Secesserat eò tunc cum paruo comitatu Martinus archiepiscopus Gnesnensis, pius & uenerandus senex. Atq; is ad primum tumultum & aduentum hostilem timore subministrante consilium atq; uires, inter contignationem templi absconsus latuit: ministri uerò & comites eius dilapsi, partim euaserunt, partim in fuga ab hostibus capti sunt: inter quos erat archidiaconus Gnesnensis. Eum Pomerani quod & sacerdos, & splendidè uestitus, & magna oris dignitate præditus esset, Archiepiscopum esse rati, spoliato raptim templo, secum abduxerunt. Ferunt, Pomeranos omnes, quicunq; archidiaconum & sacra templi uasa attigissent, domum reuersos, cum liberis, coniugibus, propinquis, atq; domesticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes & saxa se allisisse: uel in amentiam uersos partim mutuis cædibus concidisse, partim dentibus & unguibus in seipsos sæuijsse. Hoc igitur malo perculsi, causaq; mali notata, archidiaconum cum sacris uasis & omni instrumento templi Spicimiriensis conquisito, domum remiserunt. Hęc ita diuinitùs ad preces pij sanctique Archiepiscopi accidisse existimantur. Addunt Dlugossus & Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Christianam suscepisse. His adstipulatur Albertus Crantius, qui & ipse Pomeranos Boleslai huius pŕincipis opera Christianos factos esse scribit: tametsi paulò posterius. Eôdem pertinet, quòd Helmodus, Slauicarum sui temporis rerum scriptor, ante 400 annos scriptum reliquit: Ottonem Balenbergensem episcopum, inuitante pariter & adiuuante Boleslao Polonorum duce, Pomeranos inter Odram & Poloniam cum duce Verceslauo conuertisse ad Dominum. Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Slauis, quos Vandalos uocat Crantius, Christo nomina dederant, partim Germanorum, partim Polonorum armis adacti: sed rursus ad pristinam impietatem semel atq; iterum desciuerant. Post hæc Boemicum, & ex eo Teuthonicum bellum exarsit in Polonia, ex huiusmodi causa. Henrico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi confecto, liberè iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij, inferebatq; bellum Vngaris, ob uexatos & uiolatos milites, qui ex uniuerso orbe Christiano ad Asiaticam contra Saracenos & Turcas expeditionem, & recuperanda Ierosolyma per Vngariam proficiscebantur, & Almum Colomanni regis fratrem exulem reducebant. Ad quod bellum Boemos etiam, utpote socios & uectigales Romani imperij, secum in exercitu ducebat. Hac tanti belli mole territus Vngarorum rex Colomannus, Geisæ filius, qui Ladislao patruo in regnum successerat, à Boleslao colloquium petijt. Loco dieq; constituto, conueniunt principes in Scepusiensi territorio: societatem inter se ineunt: communes amicos, communes hostes sibi fore promittunt: fœdus, quo firmum perenneque sit, noua affinitate sanciunt. Colomannus enim Iuditham Boleslai filiam, Stephano filio suo natu maiori despondit: Scepusiense territorium, quod Polonicæ ditionis erat, in dotem datum. Veniebat iam Henricus imperator cum ualido exercitu contra Vngaros, Almum Colomanni regis fratrem natu minorem secum ducens. Idque factum esse quinq; annis antè, quàm Bonfinius supputat, multis authoribus & argumentis docere possumus. Ibi Boleslaus Vngaris, quemadmodum conuenerat, auxilia mittit: ipse

Clementia Boleslai erga male merentẽ fratrẽ.

Spicimirus uicus à Pomeranis direptus.

Archidiaconus Gnesnẽsis captus à Pomeranis.

Sacrilegij pœna.

Pomerani religionem Christianã suscepere.

Alb. Crant. lib. 3. ca. 28. Vandaliæ.

Henrici V. Imp. expeditio in Vngariam.

Boleslai cũ Colomanno rege fœdus et affinitas.

Scepusiũ in dotẽ datum Vngaris.

A tit: ipse cum non contemnendis alijs copijs in Boemiam inuadit, Boriuoium & Sobeslaum Suatopelci Boemorum principis fratres patrueles, Colomanni regis sororis filios, exules in comitatu suo habens. Tametsi Venceslaus Hagecus uelle uidetur, non interfuisse huic expeditioni Boleslaum. Suatopelcus Henricum ad Vngaricum bellum cum auxiliaribus copijs sequens, Vasconi & Mutinæ proceribus summam rerum Boemicarum commendauerat. Hi ergo Boleslao fines Boemiæ ingredienti cum aliquanta suorum manu occurrunt: initioque prælio profligati, Pragam se receperunt. Polonus uastata magna parte Boemiæ, oppidisque aliquot captis atque direptis, incolumem & ingenti præda ditatum reduxit exercitum. Suatopelcus de domestico periculo certior factus, ægrè impetrato ab Imperatore fremente, & Polonis iam tunc minante, commeatu, raptim cum suis in Boemiam reuertit: cumque Polonos tunc ulcisci procliuè ipsi non esset, in suos iram conuertit, quasi eorum conniuentia & proditione Boemia uastata esset. Et Vasco quidem alter de ijs quibus princeps abiens imperium mandarat, in collegam culpam omnem transferebat. Res uerisimilis esse uisa est, eo quòd Mutina gente Rauia siue Versouicia, in Polonos semper propensa, ortus erat. Itaque is cum duobus filijs, & alijs nonnullis primoribus Rauitis, & paruulis eorum filijs, iussu principis indicta causa capitali supplicio affectus est. Reliqui ex ea familia fuga elapsi, in Poloniam commigrarunt. In Vngaria nihil præclari gestum est à nostris: sed rebus cum Cæsare & Almo fratre amicè compositis, dimisit Colomannus auxilia. Reuertentem autem à Boemica expeditione Boleslaum duæ res aduersæ & molestæ excepere. Nam Sbislaua uxor eius uitam cum morte commutarat: Pomerani autem, seu Cassubij Vsce arcem Gneuomiro Ciarnicouiensi domino uel authore, uel adiutore, per deditionem interceperant, deceptis qui in præsidio fuerant, cum falsum de Boleslai morte rumorem confinxissent, quasi is uictus à Boemis, captusq;, & Henrico Cæsari traditus esset. Itaque omnibus rebus posthabitis Boleslaus, à Boemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniam cum paucis expeditis militibus contendit, reliquo exercitu dimisso, ut præda Boemica exoneratus, ad Pomeranorum fines sibi occurreret. Nec tamen expectauit, dum is exercitus conue-

B niret: sed cum paucis illis, ita ut uenerat rapida excursione, cædibus hominum & incendijs uillarum, hostium fines uastauit: non quo sic ulcisceretur eorum iniurias, sed magis ut incolumem se esse, & mox iustas pœnas de perfidis exacturum, ipsis ostenderet. Posteaquam uniuersus conuenit exercitus, Velenum oppugnat. nam id quoque recepto Gneuomiro defecerat: nec ita magno, ut Vsce, præsidio tenebatur. Iam autem hyems aduentabat. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: sed cum hostibus, qui aliquanta manu coacta opportunitatem inuadendorum nostrorum obseruabant, sentiebat, eosque clàm per internuncios de omnibus rebus & consilijs fratris certiores faciebat, & prodendi perdendique eius occasionem quærebat. Nocte quadam castris clàm egressus, persuadet Pomeranis, ut se duce castra Polonorum adoriantur: perfacilè esse quamuis paucis multos inopinantes opprimere. Sequuntur Pomerani. Agebat fortè in statione & excubijs Boleslaus: quod quidem crebrò facere solebat. Is re animaduersa, hostes cum tumultu & strepitu in castra irrumpentes, cum ijs qui in statione erant, adoritur: suos in castris subita re perculsos, uoce sublata animat. Concidunt animis hostes, in insidias præcipitatos se esse rati: conciduntur & capiuntur utrinque: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus est & Sbigneus, detractaque galea agnitus, & ad Boleslaum adductus, in sequentem diem asseruatus est. Orto die, refert rem Boleslaus ad castrense consilium. Ibi alius alio acerbiorem in Sbigneum dicit sententiam. Sed omnium acerbissimam Secechus palatinus Cracouiensis, qui iam ab exilio reuerterat. Is grauissimè in genus, mores, ingratitudinem, impietatem & perfidiam Sbignei inuectus, exaggeratis quæ is in patrem indulgentissimum, quæ in fratrem mansuetissimum, quæ in patriam optimè merentem peccasset, nullo non supplicio dignum, & unguibus atque dentibus si ferrum desit, populariter laniandum ac discerpendum esse pronunciauit: Boleslaum etiam de nimia & perniciosa ipsi totique reipublicæ facilitate & clementia obiurgauit. Productus, & causam dicere iussus Sbigneus, cum se non explicaret, & re manifesta redargueretur, non morte tamen, quemadmodum censebant omnes, sed exilio à mitissimo fratre damnatus, in Boemiam abijt. Velenenses uigilijs, defen-

Boemia uexatur à Polonis.

Rauitarū excidium in Boemia, & in Poloniam migratio.

Pomerani Vsce arcem intercepere.

Pomeranicū bellum.

Velenum oppugnatum.

Sbignei perfidia.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio multatus.

Velenum direptum.

dendæque arcis labore assiduo fatigati, & desperato suorum auxilio, arcem apertis A
portis dedunt. Introgressi milites, crebris Pomeranorum defectionibus & immedicabili perfidia commoti, in omne genus hominum, nullo neque sexus, neque ætatis, neque ordinis discrimine, desæuierunt, nequicquam reuocante Boleslao, & uictis parci iubente. Gneuomirus ad principem uiuus adductus, comminuto fustibus capite, iustas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus cum per hyemem iam nihil rectè geri posset, reduxit dimisitque exercitum. Gallus per hyemem etiam Prussos adortum eum esse memorat, concretis glacie lacubus & paludibus, quibus ea regio impedita, difficilem præbet aditum alijs temporibus. Peruastatisque ferro & igni agris, magnam hominum & pecudum prædam abegisse, nemine obsistente, aut pugnæ copiam faciente. Sequenti anno, qui fuit post Christum natum millesimus centesimusnonus, Germanicum bellum exarsit, breue quidem illud, sed prospero successu, magnaque gloria Polonorum & Boleslai principis gestum. Cuius hæc fuit causa. Adiutos à Polonis Vngaros, & uexatos retractosque è suis castris Boemos, ipse per se indignè ferens Henricus Cæsar, magis etiam à Boemis contra Polonos incitabatur. Solicitabatur & à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eaque spe implebatur, ut per Sbigneum Poloniam omnem nullo negocio in potestatem suam redacturum se esse crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduentu certatim ad se Polonos defecturos esse. Igitur initio æstatis, quæ Vngaricum bellum consecuta est, cum maximis copijs atque uiribus totius Germaniæ & Boemiæ Poloniam, qua Saxonibus atque Turingis confinis est, & nunc Marchiæ Brandeburgensis ac Silesiæ nomen habet, ingreditur: Lubus arcem & oppidum, quæ sedes episcopi etiam nunc est in prouincia Gnesnensis archiepiscopi, capit, & Magdeburgensi archiepiscopo donat, ut uolunt nonnulli. Bythomiam deinde in illo ipso tractu sitam, aliam ab ea, quæ media est inter Cracouiam & Oppoliam, tentat: sed à Polonis audacter ex oppido erumpentibus repulsus, spei suæ & Sbignei pollicitis non respondere euentum iniquius tulit, & omissa atque in aliud tempus reseruata Bythomia, ad interiora contendit: Recenum recepit: inde ad Glogouiam duxit. Iam eò Boleslaus partem copiarum præmiserat, quæ hostem transitu Odræ fluuij prohiberent, dum ipse Russorum & Vngarorum auxilia expectat. B Verùm Cæsar inuento uado haud ita procul à Glogouia transducit exercitum ad nonum Calendis Septemb. peneque nostros ultra Odram statiua habentes oppressit: paucos quidem milites in agris uagantes, & magnam agrestium pecudumque prædam cæpit. Reliqua militum manus partim in oppidum sese recepit, partim fuga dissipata est. Magna ui oppugnatur oppidum, frequens quidem ea tempestate, sed non munitissimum. Oppidani ueriti, ne capto per uim oppido, extrema quæque ab ab irato hoste paterentur, quinque dierum inducias petunt, quibus nisi succursum sibi esset, deditionem promittunt: obsides dant primorum ciuium liberos: ad Boleslaum principem mittunt, quanto in discrimine sit oppidum, & quid cum hoste constituerint exponunt: orant, celeriter sibi ut opem ferat. Collaudat ille eorum consilium. Affuturum se esse maturè pollicetur. Quòd ni affuerit ad constitutum cum hoste tempus, sustinere eos porrò impetum hostilem iubet. Ni faciant, deleturum se esse eos post discessum Cæsaris iurat. Malint ergo paucorum obsidium iacturam facere, quàm uniuersi perire. Valuit apud Glogouienses plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaque biduo, quod de inducijs erat reliquum, ad sustinendam uim hostium omni ope sese comparant: turres & mœnia quassa & labefacta reficiunt: lapidum & aliorum telorum maximam uim in turres congerunt. Adueniente quinta die, imperator promissam deditionem poscit: ubi mutatos oppidanorum animos uidet, iratus corona oppugnat oppidum: obsides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum suis oppidanorum misericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia subeant. Sunt autem pallia, asseres compacti, qui milites mœnibus succedentes tegunt, & à missilibus defendunt. Sed nihilominus oppidani omne telorum genus in suos iuxtà ac in hostes congerunt. Qui propius ad mœnia accesserant, aut scalis admotis muros iam scandebant, eos contis deturbant, lapidibus obruunt, pice & aqua feruenti perfundunt, præcipitesque agunt. Cæsar hostium siue pertinaciam, siue constantiam admiratus, & suorum uulnera & pericula miseratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps, frustra tentata expugnatio est. Necuoluit postea Cæsar suos periculo obijcere. Permultos enim fortes uiros, Bauaros, Saxonas & Boemos

Marginalia: *Gneuomirus fuste cõminuto capite interfectus.* — *In Prußiam excursio Polonorum.* — *1109 añ.* — *Germanicũ bellum.* — *Lubus arx capta à Cæsare, & archiepiscopo Magdeburgensi donata.* — *Bythomia oppugnata.* — *Recenũ oppidum.* — *Glogouia oppugnata & fortiter defensa.* — *Glogouiensium fides et constantia.* — *Pallia.*

A Boemos una illa oppugnatione amiserat. Ac Bauarorum quidem & Saxonum funera honorificè domos remisit, Boemi uerò ad Glogouiam in campis tumulati sunt. Non recessit tamen ab obsidione Glogouiæ Cæsar. Iam Boleslaus expectata auxilia acceperat, ualidasq; de suo milite copias habebat: itaque propius hostem accedit: nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus suis, faciebat: sed è latebris & insidijs hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alia quauis de causa castris egressos, per submissos milites excipiebat ac trucidabat: sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è stationibus depellebat: interdiu quoque nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem sese rursus persequi, celeritate equorum suorum, & hostilium tarditate grauique armatura fretus. Itaque neque oppugnandi oppidum, neque reficiendi se, neque quiescendi spacium hosti dabat. Exurebat etiam circumiacentes uillas, obsidebat itinera, ita ut integras legiones pabulatum mittere hostes, & longius petere commeatum necesse haberent: sæpeque reuertentibus præda excutiebatur. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totaque castra laudes & uirtutes eius, compositis etiam ad id carminibus personabant: ita ut Cæsar capitali pœna, ne id fieret, sancire cogeretur, ueritus ne ea res formidine atque desperatione animos militum suorum deijceret. Angebatur autem ancipiti malo, obsesso quàm obsidenti similior. Et infectis quidem rebus ab obsidione discedere turpe, manere autem diutius in loco periculosum ducebat: ne non mutantem castra exercitum pestis, & fames, & peruigilia, propter crebros nostrorum insultus conficerent. Tandem ui expugnare oppidum statuit. Cæterùm Suatopelcum cum Boemis ad sustinendos nostrorum impetus, ne se oppugnationi urbis intento, castra sua adorirentur, obijcit. Et impediebant nonnihil Boemi nostrorum conatus, tum in statione illa, tum aliâs. Verùm Suatopelci mors non parum adiumenti nostris attulit, aduersariorum uerò animos deiecit. Occidit autem eum Ioannes Cistes, eques Boemus exul, siue Boleslai consilio, & præmio percussori proposito, adductus, siue proprij exilij cæsorumque propinquorum Rauitarum dolore stimulatus. Certè

Belli gerendi ratio.

Suatopelcus Boemus dolo interfectus.

B patrata cæde, fuga, nequicquam persequentibus Boemis & Germanis, pernici equo elapsus, magnis præmijs à Boleslao affectus est. Perculit is casus uehementer Cæsarem, & omnem eius exercitum. Itaque tumultuatum in castris, ac tota nocte in armis uigilatum est, ne quid maius noctu nostri aggrederentur. Neque enim in uno illo tam audaci facinore conquietura esse Polonorum audacia uidebatur. Postero die comploratione circa cadauer facta, Cæsar ut Boemorum studia & uoluntates retineret, permittit eis, ut principem ipsi sibi, quem uelint, eligant. Illi Henrico & Venceslao, & Suatopelci filijs, & Vuladislao eiusdem fratre patruele, quē prius Suatopelco successorem interposito iureiurando designarant, præteritis, Ottonem eiusdem Suatopelci fratrem germanum Morauiæ marchionem absentem regnare iusserunt: à Cæsare missionem flagitarunt, deducendi funeris gratia, & quod uerebantur, ne Boriuoius & Sobeslaus exules, qui uel authores, uel certè conscij necis fraternæ esse credebantur, principatum inuaderent. Ac ne Vuladislaus quidem tam insigni iniuria affectus, quieturus esse existimabatur. Et ita sanè accidit. Ad primum enim nuncium fraternæ mortis, principatum is occupauit. Ægerrimè Boemorum discessionem tulit Cæsar: maluit tamen hoc ipsis concedere, quàm ut ij nequicquam aduersante se, iritatis animis discederent. Boleslaus ratus Cæsarem non satis auspicati belli, iam pertæsum, simul quòd hyems instabat, faciliorem placidioremque fore, legatos ad eum de pace misit. Edit ille pacis conditiones, ut Sbigneus in principatum suum restituatur, & ut Poloni tributarij sint Romano imperatori. Duræ uidebantur nostris hæ conditiones, neque existimabant principem eas accepturum esse. Ibi Henricus Cæsar ambitiosè admodum & arroganter ostentans legatis thesaurum, quem ingentem habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gente, quæ insigne habet lineas iunctas in modum duorum trigonorum æqualium, acutos angulos habentium, quorum bases sursum uersus pateant: uel, ut planius ac rudius dicam, in modum W literæ geminæ maiusculæ connexæ. Is igitur Scarbicus stultam Cæsaris iactantiam notans, aunulo quem digito gestabat, in thesaurum proiecto: Aurum, inquit, adijciamus auro. Id dictum intellectum Cæsar, gratias agendo elusit, Habdank, inquiens lingua Germanica,

Otto dux Boemis datus.

Vuladislaus principatū apud Boemos occupat.

Legatio Boleslai ad Cæsarem.

conditiones pacis

Henrici Cæsaris arrogantia.

Habdancorū familiæ origo.

manica, quod est, gratias ago. Inde familiæ id nomen mansit, ut Habdanci dicantur. A Ex qua familia Michael comes Lubenense monasterium in maiore Polonia paulo pòst construxit atque dotauit. Hæc eo libentius commemoramus, quòd ex hac familia fuit Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & cancellarius Poloniæ, uir clarissimus, admirabili ingenio, excelso animo, maximo consilio, eruditione & iurisperitia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu cultuque corporis elegans & moderatus, temporis parcissimus, constantia uerò, integritate & libertate in defendenda iusticia & iniusticia oppugnanda singulari. Quibus rebus cum potentes & factiosos quosdam offendisset, eorum obtrectationibus minus gratiosus fuit apud multitudinem, quàm esse debuit. Cæterùm regi Sigismundo seniori, cuius iudicium diuinum erat, ita fuit charus, ut inuidi quidam & inimici, plus quàm filium eum diligi ab illo, dictitarent. Atque is uiueret adhuc fortasse, si chariora sua commoda, quàm uirtutem & rempublicam habuisset. Cæterùm ante octo annos immaturam mortem obijt, maximo nostro dolore. Etenim non in clientis, sed in alumni atque filij loco nos dilexit, ac de ornamentis nostris sedulò cogitabat. Sed unde deflexim us, reuertamur. Reuersi ad Boleslaum legati, mandata Cæsaris referunt. Mirari ille confidentiam Cæsaris, & iniquitatem conditionum, quasi uictor uictis leges imponeret, ac non dubia adhuc esset Martis alea. Itaque quam non impetrabat pacem, ui & armis extorquere pergit, ac maioribus quàm prius damnis & incommodis hostem afficit, minus aptum per se, abductis Boemorum auxilijs, ad nostrorum insultus diurnos atque nocturnos reprimendos: nec ullam ei dat lignandi, pabulandi, commeatus petendi, atque adeò è castris prodeundi facultatem. His malis fatigati Germani, maioraque metuentes, aliò transferre bellum statuunt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione commeatuque laxiore uterentur. Simul autem elicere se nostros ad decernendum de summa rei uniuersis copijs aliqua occasione posse sperabant. Soluta igitur Glogouiæ obsidione, ad interiora Poloniæ & Vuratislauiam urbem instructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitque extremos hostium Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec sustineri nostrorum impetus à paucis poterat: uulnerabantur hostes hastis cominus, eminus sagittis: cum illi B conuersis signis ad prælium se expedirent, nostri diuersi refugiebant, rursusque ex interuallo iter prosequentes adoriebantur. Orabant principem nostri pleni fiduciæ, tota ut acie cum hoste dimicaret: satis sibi esse animorum, satis uirium ad apertum certamen: defungi se cupere semel totius belli labore: indignum esse, uastari agros suos, expugnari arces & oppida, se intuentibus. Quietos esse iubet Boleslaus, & ad omnia paratos: sibi curæ fore, quid facto opus sit. Cæsar magno cum labore & cæde suorum ægrè in conspectum Vuratislauiæ uenit. Est circum Vuratislauiam latè patens planicies: Boleslao locus uisus est peropportunus ad dimicationem prælij, & nostris propter leuem armaturam & pernicitatem equorum, equitumque multitudinem, quàm hostibus commodior. Itaque paucis milites cohortatus, Adesse tempus, quod dudum flagitassent: meminissent pollicitationum suarum: cogitarent in eo prælio imperium, salutem & libertatem patriæ uerti: uiri, & maioribus suis digni esse pergerent: uastatos agros, incensas uillas, capta oppida, in seruitutem redactos agricolas ulciscerentur: gloriam denique maiorum suorum, Imperatore orbis terrarum deuicto, illustrarent. Deinde maiore, quàm aliàs, ui hostes à tergo & ab lateribus lacessit. Conuertunt illi acies more solito, nostros repulsuri. Non iam refugiebant nostri: sed celeriter ad signa & ordines, ita ut iussi erant, concurrentes, præter opinionem hostium, pugnandi copiam fecere. Prælium fermè exoriente sole initum, durauit usque ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hostes uictoria: reprimebantur nostri equites graui illorum armatura, nec densas peditum phalanges perrumpere poterant, sed quasi in murum incurrebant, maiore suo quàm hostium detrimento: iamque audacius illi uicissim signa inferebant: nutabant Poloni. Verùm Boleslaus omnia solicitè prouidens, ubicunque deteriori loco rem suorum esse animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, subsidiarias cohortes submittendo, instaurabat pugnam. Ad extremùm cohortes aliquot Silesiorum, facto cuneo ab aperto latere curriculo in hostiles acies inuehi iussit. Quod ubi factum est, celeriter inuadentibus nostris in auersos & inopinantes, perturbari cœpere hostium ordines. Nostri alacriores, mutua significatione & clamore sese cohortati, instare utrinque trepi-

Ioan. Choienius episcopus Cracouiensis, & cancellarius Poloniæ.

Boleslai cohortatio.

Prælium Polonorum cum Germanis.

dantibus,

A dantibus, nec spacium colligendi sese dare. Acrius tamen adhuc à fronte nostrorum impetum sustinebant hostes. Sed ubi suos à tergo cedere nostris urgentibus respexere, in fugam sese omnes conijciunt: in primisque Cæsar ipse, nequicquam reuocare fugientes conatus. Iamque non in ancipiti dimicatione, sed in cæde fugientium & impedientium sese nostri uersabantur. Plurimi mortales interfecti sunt, permulti uiui in potestatem uenere. Atque ij honestè & liberaliter iussu Boleslai habiti & asseruati sunt. Multi etiam ex nostris ceciderunt: longè plures (ut in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire necesse erat) uulnerati sunt. Campus, ubi pugnatum erat, plenus cadauerum, acerbum & miserabile spectaculum exhibebat. Ac nostri quidem conquisiti & sepulti sunt: Germani uerò insepulti, canibus & uolucribus esca iacuere. Inde cum eò tanta uis canum conuenisset, ut difficilem transitum præberet iter facientibus, Caninus campus à Polonis atque Germanis locus ille dictus est: & in hodiernum usque diem utraque lingua nomen hoc, is qui ibi est uictus, retinet. Abest autem uno à Vuratislauia milliario. H. enim Mutius longè diuersum ab hoc exitum, diuersamque item causam huius belli memoriæ prodidit. Sic enim is scribit: Post comitia illa Aquisgranensium, sequenti anno iterum Franco-fordiæ conueniunt principes & Imperator, deliberantque de bello suscipiendo contra Polonos, qui tributum Imperatori debitum dare recusabant: regemque sibi elegerant, ipsique coronam imposuerant: qui tum Imperatoris erat summus contemptus. Quare conscripto exercitu, in eos proficiscitur. Rex ante Imperatoris aduentum in castris est: pugnatur aliquoties multo utrorumque sanguine: ad extremùm uerò uicit Imperator, milite Germano fretus, & potentia sua. Polonis igitur in fidem receptis, tributoque ueteri aucto propter belli expensas, reuertitur in patriam. Hactenus Mutius: neque cum Gallo illius temporis scriptore, neque cum ratione temporum congruenter. Neque enim tunc regem sibi crearunt Poloni: sed ante centum annos creatum, paulo ante illud tempus habere desierunt. Sed nos cætera persequamur. Boleslaus

Boleslai de Henrico Cæsare uictoria.

Henrici Cæsaris fuga.

Caninus campus.

Refutatio aduersa[illegible]

B us tam insigni, tametsi non incruenta, uictoria triumphans, quod hyemis iam aderat, dimisit exercitum suum: auxiliares uerò Russos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hyberna distribuit. Clarius uerò quàm antehac, ea uictoria Boleslai & Polonorum nomen apud Germanos factum est. Itaque cum Henricus Cæsar acceptam à Polonis apud Caninum campum cladem ulcisci insequenti æstate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionem habuit: & res Italicæ præterea eum ab illa cogitatione auertebant. Verebatur autem, ne Italiam profecto, Poloni uicinam sibi Germaniam infestis armis inuaderent. Ad hæc sciebat, multos nobiles & egregios tribunos militum, centuriones, turmarum & alarum præfectos, quorum præclara opera in illa Italica expeditione uti posset, captiuos à Polonis detineri. Et pacem quidem cum Boleslao facere cupiebat: sed offerre eam ultrò, quam dudum à se petitam negarat, turpe sibi ducebat. Tandem communes amicos subornauit, qui Boleslao persuaderent, ut ipse eam à Cæsare peteret, ac de uoluntate ipsius illi prolixè pollicerentur. Vicit animum suum Boleslaus, ut ipse ad Cæsarem Babenbergam, quæ urbs est Franconiæ, splendido apparatu & comitatu proficisceretur. Adueniens comiter & honorificè acceptus est à Cæsare. Ibi multis inter se sermonibus habitis, & causis offensarum & inimicitiarum discussis atque sublatis, pacem inter se fecerunt æquis conditionibus. Renouantur uetera primi Boleslai cum Ottone tertio Imperatore fœdera, nouaque affinitate sempiterna amicitia inter ipsos principes & posteros ipsorum sancitur & stabilitur. Nam Boleslaus Henrici sororem Adleidam uxorem duxit, & filio suo Vuladislao impuberi adhuc Cristinam eiusdem Cæsaris filiam paruulam despondit: captiuos omnes Cæsari liberaliter remisit, & ab eo uicissim oppida capta superiore bello recepit: peractisque magna celebritate & summa omnium læticia nuptijs, datis & acceptis ultrò citroque magnis muneribus aucto nobilibus Germanis, nouas nuptas deducentibus comitatu in Poloniam reuertit. Tamesi Radeuicus Frisingensis in eo libro, quidem de Rebus gestis Friderici Imperatoris scripsit, Ger-

Boleslaus princeps ad Cæsarē profectus pacē petit.

Pax & affinitas inter Henricum quintū Cæsarē, & Boleslaum Polonorū principem.

trudim Leopoldi Marchionis Austriæ filiam, Henrici Cæsaris neptem, Vuladislao uxorem fuisse memorat. A

Boemicũ bellum, & Boriuoij reductio.

Post Germanicum bellum, quod dudum exposuimus, Boriuoius oblatam Suatopelci fratris interitu, & Ottonis atque Vuladislai de Boemiæ principatu contentione, occasioné non prætermittendam sibi esse ratus, quin principatũ, unde à Suatopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentibus certatim ad eum proceribus & equitibus, paruo negocio Pragam & Vissegradum, caput Boemiæ, in suam redegit potestatem.

Boriuoius à Cæsare captus.

Sed euocatus à Cæsare ad cognitionem ac disceptationem causæ pariter cum Vuladislao fratre, qui impar uiribus Cæsaris opem implorarat, in uincula coniectus est: Vuladislaus uerò Boemorum princeps declaratus. Molestè autem ferens Boriuoij circumscriptionem Boleslaus Polonorum princeps, motusque Sobeslai fratris eius, qui apud se adhuc exulabat, precibus

IIII ann.

Boleslai expeditio in Boemiam.

insequenti anno, cum Henricus Cæsar Romam ad suscipiendum diadema imperatorium profectus esset, in Boemos duxit exercitum. Præmissis autem legatis, postulat à Vuladislao missionem Boriuoij, & ut se arbitro constitui de principatu inter fratres patiatur. Recusat Vuladislaus, & ad arcendam uim Boleslai sese comparat. Itaque desperata pacificatione, noster Boemiæ oram eam, quæ cis Albim est, ferro & incendijs uastauit:

Boleslai uictoria de Boemis.

Boemumque sua defendentem, commisso ad Cidlinam amnem prælio, profligatum, in fugam uertit: & mox cum magna præda & spolijs hostium, propter anni tempus in Poloniam sese recepit. Ad octauum enim idus Octobris prælium factum erat. Hagecus Polonos uictos, & præda parta exutos, Sobeslaumque humero saucium Boemia raptim excessisse scribit.

Refutatio

Sed neque Vuladislaus secundis rebus suis tam facilè se ad reconciliandum sibi, reuocandumque Sobeslaum fratrem adduci passus esset: neque Boleslaus aduerso prælio debilitatus, Prussos & Pomeranos mox bello persecutus esset.

Pomeranorũ & Prussorum excursio in Masouiam.

Excurrerant ij prædabundi in Masouiam, uastatisque raptim agris & pagis permultis, celeriter se cum præda domum recipiebant. Præerat tunc Masouiæ Magnus comes, quem à Vuratislauiensi præfectura amotum fuisse, superius in Vuladislao exposuimus.

Pomerani profligati à Magno comite.

Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros persecutus, & prima luce inopinantes, & post populationis laborem, largioresque ex præda epulas altum dormientes adortus, ad internecionem omnem illam hostilem manum deleuit, nullo de suis desiderato. B Hostes autem sexcenti interfecti sunt, capti mille ducenti. Cæteri qui in proximas syluas effugerant, sequentibus aliquot diebus ab agrestibus excepti ac trucidati sunt. Quin à mulieribus quoque duabus fraga legentibus unus captus, & reuinctis post tergum manibus adductus esse memoratur.

Simon episcopus Plocẽsis pius.

Atque hæc uictoria de barbaris, Simoni episcopo Plocensi, pietate & sanctimonia uitæ uenerando seni refertur accepta, quod is & animauerit nostros in hostem, & pugnantibus ijs Dei opem implorare non cessauerit: Moysen populi Dei ducem imitatus, cuius precibus & extensione manuum magis quàm armis atque uiribus. Amalechitas profligatos esse, sacris Hebræorum literis proditum est.

In Pomeraniam expeditio Boleslai.

Non satis autem pœnarum Pomeranos atque Prussos dedisse ratus Boleslaus, æstate sequenti expeditionem in Pomeraniam suis indixit. Conuenit exercitus ad Crusuiciam: iamque moueri castra debebant, ecce clara die, inspectante omni exercitu, apparuit in culmine basilicæ Crusuiciensis formosus iuuenis, candida ueste refulgens: cunctisque stupentibus desilijt, & ante signa progressus est.

Naclum obsidetur.

Ibi uniuersus exercitus lætus euestigiò motis castris diuinitùs oblatum ducem sequitur, insignem uictoriam ex hoste barbaro sibi pollicens. Vbi ad Naclum, Pomeranorum siue Cassubiorum tunc urbem facile principem, natura loci manuque munitam, uentum est, iuuenis ille malum aureum, quod manu gestabat, aduersus oppidum proiecit, subitoque disparuit. Nostri alacres partim schalis admotis muros scandere, partim portas refringere summa ui contendunt: parumq; abfuit, quin oppidum eo die caperetur. Sed plenior & illustrior ipsis de perfido hoste uictoria debebatur. Oppidani prima oppugnatione perculsi, quindecim dierũ inducias à Boleslao impetrant, ea lege, ut ni sibi interea succursum esset, dederent sese. Circum suos dimittunt, qui de periculo urbis certiores eos faciant, & auxilium petant. Iam ingentes Pomeranorum & Prussorum copiæ conuenerant, ac de ratione belli gerendi inter se consultabant: fit fremitus totis castris ad primum nuncium Naclensium, De-

A sum. Deinde inito consilio, respondent Naclensibus in tempore se affuturos, opemque obsessis laturos. Quanquam autem quadraginta, uel ut uult Dlugossus, quinquaginta millium armatorum numerum excedebant, non ausi tamen aperto Marte cum nostris, quorum uirtutem sæpe experti erant, congredi, ex insidijs eos aggredi statuunt. Amotisque equis, ne eorum hinnitu proderentur, & quo maiore fiducia, exæquato inter omnes periculo, dimicarent, per syluas, quæ à statiuis eorum ad Naclum usque pertinebant, silenti agmine iter faciunt, ut incautos & inopinantes nostros opprimerent. Nec sanè inanis eorum conatus fuisset, si statim ex itinere castra Polonorum adorti essent. Dies erat Laurentij martyris memoriæ sacra. Nostri nihil de hostibus suspicati, & quod induciæ cum oppidanis adhuc durabant, inermes diuinæ rei uacabant. & iam sacris peractis dis cedebant, cum subitò conspicantur hostes, agmina è uicinis syluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione castra complentur. Perturbat omnes non tam multitudo hostium, quàm quod in puncto temporis omnia prouidenda & facienda erant. Sed hostium cunctatio nostris colligendi sese, arma capiendi, & ordines explicandi spacium dedit. Nam posteaquam illi conspectos se à nostris animaduertere, de prima spe deiecti, locum castris ceperunt, frontem & latera sudibus præustis & hastis transuersis in modum sepis munierunt. Boleslaus metu hostium animaduerso, paucis pro tempore milites cohortatus, in aciem educit. Loco se continebant hostes: & difficilis atque periculosa nostris futura erat pugna, quod & sepes quibus impeditus erat ad hostem aditus, conuellendi, & fossæ transeundæ, & densa illorum iacula sagittæque declinandæ erant. Animaduertit fortè Boleslaus nuda esse terga hostium, nec impeditum ea parte accessum. Itaque Scarbimiro magistro militiæ negocium dat, ut cum ipse hostem à fronte adortus in se conuerterit, ille cum parte copiarum facto circuitu, à tergo in auersos impetum faciat. Quod ubi factum est, clamore cædeque à tergo orta, impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hostes trepidatio & confusio. Perculsis instat etiam à fronte Boleslaus, perrumpit impedimenta. Hostes utrinque circumuenti, & uallo illo suo ac spe impediti, fugam non explicabant. Itaque in medio maxima strage concisi sunt, ita ut cæsorum numerus ad uiginti septem millia peruenisse dicatur. lacubus etiam & paludibus multi hausti esse memorantur. Capti fuere bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aerem inficerent, operta, tumulum instar collis effecere: quem Dlugossus ad sua tempora extitisse scribit, monimentum tantæ uictoriæ. Naclenses desperatis rebus suis, deditionem fecere: eorumque factum sex alia oppida secuta sunt. Quibus omnibus Boleslaus Suentopelcum, unum de proceribus & consiliarijs suis præfecit, de Gryphonum siue Gryphium familia: hominem non tam opibus aut natalium splendore, quàm uirtute & scientia rei militaris clarum. Exarsit deinde rursus Boemicum bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatum. Cuius prætextus fuit, Sobeslai exulis restitutio. Reuocauerat quidem eum Vuladislaus frater post Polonicum bellum, cuius dudum fecimus mentionem, & in gratiam cum eo redierat, Zatecensemq; tractum ipsi attribuerat, Suatanæ matris precibus & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui Cæsare absente impar erat, metuens. Verùm Sobeslaus aliquanto pòst, cum non satis placatum & beneuolum fratris animum erga se animaduerteret, & à Vascone primo & intimo consiliario incitari eum inse, siue certo indicio, siue falsa æmulorum delatione (ut refertæ sunt æmulationibus, suspicionibus, obtrectationibus & calumnijs aulæ principum) didicisset, per insidias eum interfecit: fratrem ob id facinus iratum fugiens, in itinere ab Ekenbergo Cæsareo arcis Donini profecto dolo captus, in custodia asseruatus est. Vnde, cum negligentius asseruaretur, post unum mensem elapsus, in Poloniam euasit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorum princeps bellum in Boemos iterum suscepit. Præmisit autem legatos ad Vuladislaum, postulans, ultrò ut cum Sobeslao fratre in gratiam rediret, principatumque partiretur. Cui respondit Vuladislaus, Non eiectum à se esse Sobeslaum, neque ulla iniuria affectum: sed ipsum ingratum & immemorem benignitatis suæ, fidelissimum consiliarium suum indignè interfecisse, & conscientia sceleris profugisse. Exulare etiam apud se Sbigneum, Boleslai fratrem. Eum si Boleslaus in partem principatus à patre attributum restituat, neq; se recusaturum de Sobeslao.

Pomeranorum castra expugnata.

Boleslai de Pomeranis & Prussis insignis uictoria.

Captiuorũ numerus.

Naclum per deditionem receptum à Polonis.

Boemicum bellum.

Sobeslaus captus et elapsus.

Donina arx.

B

Boleslaus cum nihil impetraret, Boemiam cum infesto exercitu ingreditur: obuia quæq; uastat, Closcum oppidum exurit, & in prædam dat militibus: nequicquam, ne id faceret, orante Sobeslao. Prodit obuiam cum suis copijs Vuladislaus, sua defensurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam alitudine aqua- *Cibina fluuius.* rum, quàm quòd limosum solum habet, uadatu difficilis. Dat optionem Boemo Polonus, ut uel ipse, permittente se, amnem traijciat, uel se transire patiatur. Neutrum Boemus accepit. Fortè nubila dies & procellæ tempestatesque ualidæ prospectum ademerant: ibi Boleslaus paucis ad seruanda castra, & qui clamore atque strepitu hostem à suspicione auerterent, relictis, reliquum exercitum secundum amnem progressus aliquantum, silenti agmine traducit, haud ita longè ab eo loco ubi Cibina in Albim influit. Cursuque ad hostilia castra contendens, uacua ea reperit. Etenim Boemi, cum transmisisse amnem Polonos persensissent, raptim abierant. *Boemorum fuga.* Vastati deinde sunt à nostris ultra Cibinam agri. Deficiente porrò, quemadmodum scribit Dlugossus, commeatu, reduxit Boleslaus alio itinere exercitum, neque tamen populationes intermisit. Vbi ad syluas, quæ Boemiam in modum coronæ ambiunt, peruentum est, nocte intempesta clamor ab uno temerè ortus, tumultu ac trepidatione, quasi adessent hostes, castra compleuit. Verùm is tumultus statim, procurrente in medium Boleslao, qui tunc fortè uigilans in papilione suo precationi uacabat, sedatus est. Postero die ab exploratoribus cognitum est, Boemos syluas insedisse. Itaque re diuina facta, procuratoque sacris Christi mysterijs exercitu à sacerdotibus, Boleslaus graui ac diserta oratione milites ad cauendas insidias, & ad refutandum hostium impetum, si quem in se reuertentes, locorum opportunitate, non uiribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoque, robore militum communit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum *Boemi repreßi à Polonis.* syluæ peruenerat, cum subitò hostes dato signo è latebris prosiliunt, & quam tumultuosissimè undiq; in Polonos inuadunt. Sustinent nostri impetum inuadentium, saluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hostem, qui fortè ante alios pugnam ciebat, manu sua peremit. Huic proximum Derslaus pocillator: horum exemplo incesus ardor cæterorum militũ, Boemorum uim ea parte primùm repressit. Nec minore alacritate alijs quoq; locis nostri non iam sustinebant hostem, sed referre pedem cogebant: præsertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexissent. Ibi signum dat receptui suis Vuladislaus: aderat enim unà cum Sbigneo. Nec nostri eos sese recipientes initiò persecuti sunt, ueriti ne in insidias præcipitarẽtur. Vallis enim, densitate arborum obscura, & insidijs apta, in quam Boemi refugiebant, suspicionẽ nostris faciebat, simulari fugam. Verùm ubi ueram illam esse fugam cognouere, fugientes aliquousq; persecuti, extremos tamẽ non paucos hostium partim ceperunt, partim trucidarunt: repetitaq; euestigiò in Boemiã excursione, quemadmodũ Dlugossus memoriæ prodidit, incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hagecus Closcum modò à Sobeslao incensum ac direptum hoc anno, qui fuit à Christo nato 1114,

1114. ann. memorat: nihil præterea. Quando autem, aut quo modo id in potestatem Boemorũ uenerit, non reperio. *Germaniæ motus.* Magni per hoc tempora fuere motus in Italia & Germania, *Paschalis pontifex cũ Cardinalibus captus à Cæsare.* quibus distentus Cæsar, ad res Boemicas animum aduertere non potuit. Etenim Romã is ueniens, Paschalẽ pontificẽ max. & aliquot purpuratos seu Cardinales, ut uocãt, sacerdotes cepit, & abductos in custodia habuit: cumque hoc modo diadema Imperatorium, & alia quædam à pontifice extorsisset, diris ab eo deuotus est postea. Quæ res plerosque omnes Germanorum principes ab Henrico alienauit, ita ut *Saxones rebellant Henrico Cæsari.* intestino bello Germania Saxonibus authorib. exagitaretur, & sacra iuxtà ac prophana uexarentur Ipse uerò Henricus pulso Paschali, alium Romanis inuitis dedit Pontificem: eoque celeriter extincto, alium ei suffecit: cum Paschali mortuo Gelasius eius nominis secundus à purpuratorum sacerdotum collegio, ipso inconsulto successor electus esset. *Boem. & Polo. principum conuentus.* Sequenti anno, cum parari rursus in se à Polonis expeditionem Vuladislaus Boemus accepisset, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaum mittit, Sobeslao fratri partem principatus & obliuionem superiorum offensarum promittit. Constitutoq; loco ac tempore, cõueniunt principes apud *Pax inter Boemos principes.* Nyssam fluuiũ: ibi pax inter fratres, & Ottonem marchionẽ Morauiæ patruelem, quẽ Vuladislaus paulo antè è carcere dimiserat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiuran-

A iureiurando utrinq; dato, redintegrata est. Sobeslao Gradecensis tractus, cum quinq; castellis in Boemia: in Morauia uerò Olomucensis, cuius domini Vdelricus & Litoldus, Conradi filij, per illud ipsum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erãt, à Vuladislao fratre concessus: datisq; & acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu soluto, principes diuersi discessere. Nec tamen quieuit illo anno Boleslaus: uerùm hyberno tempore cum expeditis copijs Prussiam ingressus, uicos, pagos & oppida, longè lateq; extenta populatione, ferro & igni uastauit: & nusquam prodeunte ad dimicationem hoste, magnam prædam abegit: captiuos, quorum ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuersa loca distribuit. extantq; etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Prussorum nomen retinent.

Prussicũ bellum.

Sbigneus reliqua spe, quam habebat in Boemorum & Pomeranorum armis penitus abiecta, cũ hos quidem debellatos à Boleslao accepisset, cum illis aũt pacem factam esse sciret, Cæsaris uerò affinitate potentioré etiam Boleslaum esse iudicaret, fratris clementiam & misericordiam supplici legatione rursus tentat. Agnoscit ac deprecatur culpam: fratris fidei atq; potestati totum sese permittit: orat ne inops egensq; in exilio uitam finire cogatur, ut paululum quid sibi in patria præ manu datur, unde uitam sustentare posit. Quicquid id fuerit, eo se contentũ: & fratri, quem ipsi Deus & uirtus ipsius dominum constituisset, obsequenté semper fore. Emollijt fregitq; hæc legatio Boleslai animũ, pronum suapte natura ad misericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquã reclamantibus proceribus.

Sbigneus fratris misericordiã implorat & impetrat.

Veniens, nihil de fastu & uanitate sua remisit: sed quem legati supplicem ad pedes fratris prostraturũ se esse polliciti fuerant, is cum tubis atq; tympanis incedens, præferri sibi strictum gladium de more principum iusit. Dissimulauit id quidem Boleslaus, & comem se fratri præbuit: sed tamen cœpit mox animum eius subire facti pœnitentia, quòd insanabile cernebat ingeniũ Sbignei. Alebant eum igniculũ in pectore Boleslai conceptum proceres, qui Sbigneo infensi erant, & multis uerbis atq; suspicionibus odium eius inflammabant. Nunquam esse quieturum illum, eoque reditum impetrasse, ut quem aperta ui frustra tentatis multis, tollere de medio nequiuisset, dolo circumueniret. Anteuerti oportere scelus eius, si sibi liberisque suis Boleslaus consultum uellet. His dictis eò perpellunt principem mitissimum, ut de

Sbignei fastus.

B nece fratris quibusdam mandaret. Faciunt illi iussa: iurgio de industria aggressi Sbigneum, frustra implorantem fratris opem, interfecerunt. Quidam non interfectum, sed oculis orbatum esse, nec ita multo pòst animi dolore uita eum decessisse memorant. Vehementer quidem Boleslaum admissi facinoris, contaminatæq; una illa labe existimationis suæ pœnituit: multisq; postea lachrymis, eleemosynis & laboribus peregrinationũ ultrò susceptarum id scelus eluit, quemadmodum inferius exponemus.

Sbignei cædes.

Non multò autem interiecto tempore, post patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palatinum Cracouiensem cepit: in carcerem compegit: excæcauit: senatu mouit: abdicare se utroque magistratu coegit: propterea quòd is elatus rebus secundis, & bellis aliquot suo ductu prosperè gestis, omnia sibi arrogaret, ac de principis laude uirtuteque detraheret: eumque, propinquorum, necessariorum, & beneficiariorum suorum multitudine, & gratia populari fretus, contemneret, conuicijs & maledictis incesseret, & iam in apertam rebellionem euasurus esse uideretur. Erat autem uir magni ingenij, lingua manuque promptus, & factiosus, Scarbimirus. Cuius autem gentis fuerit, non reperio. Atq; ex eo tempore deinceps castellanus Cracouiensis palatino prælatus, priorem eo, & omnibus alijs palatinis in senatu regio locum obtinuit.

Scarbimirus palatinus Cracouiensis excæcatus, & magistratu motus propter arrogãtiam.

Castellanus Cracouiensis Palatino prælatus.

Hoc tempore Maurus episcopus Cracouiensis, patria Romanus, mortuus, Radossum Polonum successorem accepit.

Radossius episcopus Cracouiensis.

Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato 1117, Boriuoius Boemus, Henrico imperatore ab Italica expeditione reuertente, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio cum Vuladislao fratre in gratiam reductus est, partemque principatus Boemici ab Albi fluuio ad Meridiem uergentem, ut scribit Dlugossus, secundum Hagecum auté Septentrionalem, in ditioné accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia stetit, assentatoribus improbis, ut fit, alterum alteri suspectum & inuisum reddentibus. Itaq; nõ multo pòst Boriuoius à Vuladislao sibi metuens, solum uertit, & ad Polonos primùm, inde mox ad Vngaros se contulit, ibique diem uitæ clausit extremum.

1117 ann.

Boriuoius Boemus exul restitutus, & rursum profugus.

Per hæc tempora memorat Bonfinius, Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo successerat, exercitũ in Poloniã immisisse, propterea quòd Poloni ipsi, patriq; ipsius sępe iniurij fuissent, & latrocinijs atque incendijs fines Vngariæ uiolassent: cumq;

Vngarorũ excursio in Poloniam.

eumq; exercitum longè lateq; grassatum, cuncta ferro & igni uastasse, & abacta ingenti præda domum redijsse. Cuius rei, præter Bonfinium, nemo facit mentionem. Cũ Boemis quidem ac duce eorum Vuladislao Stephanum fortuito prælio commissum esse, quod idem Bonfinius subiungit, Hagecus quoque ac Dlugossus noster prodidere: euentu tamen diuerso. Sequenti anno Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat Prussos & Pomeranos, fractos iam atque debellatos magna ex parte, ad extremùm perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum uis atque inundatio, quæ neque seri agros, neque meti passa est (neque id in Polonia modò, sed in uicinis quoque regionibus) quiescere eum coegere. Præcesserat autem eos imbres tale ostentum quòd cœlum totas tres horas por occasum solis ardere uisum est. Per quod tempus Martinus archiepiscopus Gnesnensis, uenerandus senex, mortuus, successorem sacri collegij suffragijs accepit, Iacobum Znenensem municipem. Venit hoc anno in Poloniam Iaroslaus Vuladimiriensium dux, Sbislauæ reginæ frater, Volodimiri patraui, qui Kiouiensem principatum post mortem Stopolci fratris occuparat, insidias fugiens. Acceptus à Boleslao comiter & humanè, quadriennio cum eo mansit, dum Prusico & Pomeranico bello Boleslaus defungitur: quod quidem sequenti anno persecutus est, sedatis uentis atque tempestatibus, quæ post imbres superioris anni coortæ, uehementes ac diuturnæ fuere. Extremam autem uastitatem timentes Prusi & Pomerani, iuuentutem omnem, opificumque & agrestium multitudinem armarunt, & Boleslao cum exercitu aduenienti occurrerunt, ultimam prælij fortunã tentaturi, & uiam ipsi ad interiora ditionum suarum corporibus suis præclusuri. Nec noster cunctatus est, quin mox cum hoste, quamuis numerosiore, manus consereret. Pugnatum à primis est marte dubio: ibi enim robur omne exercitus sui hostes collocarant. Vbi cedere ij loco cœpere, immittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertêre. Primis enim partim cæsis, partim perturbatis, reliqua multitudo imbellis infugam effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus prorsus uacua redderetur. Itaque multo plures capti, quàm cæsi, reliqui flore omni iuuentutis amisso, cum oppidis & munitionibus, & rebus suis omnibus Boleslao sese dedidere. Restabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionem superius fecimus: qui dominandi cupiditate ductus, minus erat dicto audiens Boleslao, & cum Pomeranis hostibus Polonorum societatem inuerat. Hic perfidiæ suæ sibi conscius cum ueniam desperaret, obstinatius in rebellione permanebat: Naclumq; armis, propugnaculis, & commeatu bene munierat. Motis igitur castris Boleslaus Naclum obsidere cœpit ad sextum Idus Septembris. Tentabat principis animum Suentopelcus per internuncios: culpam deprecabatur: pecuniam & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo quòd pessimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere: & uulnere, sagittæ ictu, è mœnibus accepto iritatus erat. Sed cum paratiores quàm initiò crediderat, ad perferendam obsidionẽ hostes oppugnationem autem oppidi, eo præsertim anni tempore, per difficilem esse animaduerteret, fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidem tempore militiæ uacationem sibi concedi, nec solum cum hostibus, uerùm etiam cum frigore, procellis & niuibus se conflictari, tandem negatam diu ueniam dat Suentopelco & Naclensibus: pecuniam & obsides imperat, fuitq; inter obsides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitum circa Calendas Ianuarij. Verùm æstate proxima noua Suentopelci & Naclensium defectione permotus, non iam cum totis Poloniæ uiribus, sed cum euocatis haud ita multis raptim in Pomeraniam contendit. Iam enim domiti pleriq; omnes reliqui Pomerani erant, neq; cum Suentopelco sentiebant. Aduenians Vissegradum, arcem & oppidum, quod à Suentopelci præsidio tenebatur, sextodecimo die expugnat & capat: & octo dies ibi, ut agrotos & saucios reficeret, cõmoratus, ad Naclum duxit. In itinere quædam oppida primo impetu cepit. Naclũ post superioris anni obsidionem melius etiam munitum, & comeatu refertum erat, & Suentopelci præsentia & industria magnum momentum oppidanis ad resistendum principi afferebat. Itaq; plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus, eoq; maiore studio & conatu ad expugnationem eius cœpit intendere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletisq; fossis ad oppidum admouit, defensoresq; mœnium balistis & omni genere missilium è propugnaculis summouebat. Nec segnius oppidani uim nostrorum sustinebant: & uel de superioribus locis saxis, aqua, & pice feruenti eos qui propius successerant, propellebant: uel apertis portis in eos, operibus

&ma-

1118 ann. *Inundatio aquarũ & tempestates* · *Iacobus archiepiscopus Gnesnensis.* · *Iaroslaus Russorũ dux ad Polonos confugit cũ uxore & liberis.* · *Pomeranicum bellum.* · *Boleslai uictoria de Prußis & Pomeranis.* · *Suentopelcus rebellis Boleslao.* · *Suentopelci deditio, & noua rebellio.* · *Vissegradũ captum.* · *Naclum oppugnatũ & captum.*

A & materiæ comportandæ intentos, erumpebant. Et quidem non sine magno operæprecio. Obseruata enim nostrorum negligentia, & uenti opportunitate, coiectaq; magna ui sarmentorum, butyri, picis, laridi & olei, ter turres nostrorum exusserunt: cum Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas subinde excitaret. Quartæ tamen acerrimè defensæ ab incendio, & maiore militum contentione promotæ, nequicquam prohibentibus hostibus, mœnibus adhæsere. Inde nostri cominus hastis atq; gladijs rem gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecere, & ipsi in oppidum transcendere cœpere. Obstinatè tamen hostes ad eum locum conglobati resistebant, neq; consistere nostros in mœnibus patiebantur. Pacem deinde à Boleslao postulant, ut excedere ipsis oppido & facultates suas omnes efferre liceret. Vbi id negatum est, inducias aliquot dierum petunt: cum ne eæ quidem concederentur, tandem desperatis rebus, uitam modò pacti, oppidum & Suentopelcum ducem dedunt: quem Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut vult Dlugossus, in potestatem Polonorum uenit: religionemq; Christianam bis antè susceptam, & bis rursus repudiatam, cum Varcislao duce, tunc demum authore Boleslao Polonorum principe, sicut ab Alberto Crantio memoriæ proditum est, tertiùm recepit, & hucusq; retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq; exercitu reuersus in Poloniam, sequenti anno nuptias Vuladislao filio cum Cristina Henrici Imperatoris filia, qui tunc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu fecit: quibus Stephanus rex Vngariæ, Boleslai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Russorum quidam duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Boemus, itemq; Iaroslaus Vuladimiriensium dux, affinis Boleslai, uterque fuga salutem sibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto autem post eas nuptias anno, Adleida Boleslai uxor, post decem annorum sterilitatem, filium Cazimirum peperit. Eodem quoque anno Volodor Præmisliensium dux, cum sæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec desisteret admonitus, à nostris apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, decies mille pondo, seu uicies mille marcis argenti sese redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis segetibus perpetuo

Machinæ incensæ à Naclensib.

Suentopelcus in carcere perijt.

Pomerania citerior subacta à Polonis, & Christiana facta.

Vuladislai ducis Polon. cũ Cristina Henrici Imperatoris filia nuptiæ.

1122 ann.

Cazimirus filius Boleslao natus.

B trium mensium uernorum æstu & siccitate. Insequenti anno Vuladislaus Boemorum, & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, testatasque rursus uenere inimicitias, cùm propter alias causas, tum propter Boriuoium tertium fratrem exulem. Quinetiam coactis utrinq; copijs, prælium inter se commisere. In quo uictus Sobeslaus ad Cæsarem, atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rursus confugit. Et comiter quidem eum tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxilium tamen distulit, propter Rusсicam expeditionem, quam Iaroslai affinis sui exulis causa suscipiebat. Quam cum prosequeretur, coniunxit se cum eo apud Præmisliam Colomannus dux, Stephani Vngarorum regis frater: qui & ipse cum non contemnendis copijs, reducendi Iaroslai causa ueniebat: itemque Volodor & Basilius Præmisliensium duces, & Volodimirus alterius cuiusdam Volodori filius. Itaque communibus armis & consilijs à Polonis, Vngaris & Rusсis illud bellum gerebatur. Breuique Belsum, Ciruenum & Vuladimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones uel expugnatæ, uel deditæ, in potestatem Iaroslai uenere. Inde ad Kiouiam Russorum metropolim itum est. Præcedebat autem Iaroslaus exercitum, cum septem millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorum. Qui ubi Kiouiæ propinquauit, obuium habuit ex urbe hostilem exercitum pedestrem, cum quo conserta pugna superior esse uidebatur. Sed summisere suis oppidani subsidium: itaque instauratum est prælium. Iaroslaus dum inter primos pugnam ciet, confosso ab hostibus equo, in terram excussus est. Acre circa eum certamen fit: hinc Kiouiensibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum satagentibus. Cedunt tandem Rusіi, & in urbem se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis diebus mortuus est. Nihilo tamen minus Vngarus & Polonus Kiouiam obsidere pergunt. Sed non multo pòst re infecta discessere, pace data Kiouiensibus, orantibus Rusіis, qui in castris nostrorum militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouiensis. Nam princeps ipse Volodimirus iam inde ab initio in ulteriorem Rusіiam, quam Albam uocant, se receperat, neque mœnibus, neque fidei Kiouiensium sese credens. Aliquanto aliter hæc Vngarorum habent historiæ. Bezen eæ uocant principem, cui hæc opera à Stephano rege, qui nullum fratrem habuerit, nauata sit: nec ullam in ea nostrorum expeditione mentionem faciunt. Suos, occiso (quemadmodum & nos exposuimus) eo, qui reducebatur, murmure ac tu-

Volodor Præmisliensium dux captus ac dimissus.

Annonæ caritas.

Sobeslai Boemi fuga in Poloniam.

Rußicum bellum.

Belsum. Ciruenum. Vuladimiria dedita.

Iaroslaus Russus interfectus.

Rußis pax data.

multu contra regem concitato, quòd magna strage primo illo prelio fusi essent, & cum periculo expugnare metropolim Russorum iuberentur, conuersis subitò signis, nec ulla re cum hoste constituta, in Vngariam reuertisse memorant. Poloniam quoq; iterum ab eodem rege per legatos uexatam, uastatamq; narrant. Quod nobis non admodum fit uerisimile, propterea quòd necessitudo & affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hostile de ipsis inter ipsos opinari sinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non solum humanitatis, uerùm etiam necessitudinum Stephanus, quàm fuisse fertur, Boleslaus quidem noster tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè sua uexari pateretur, præsertim cum alijs bellis tunc non distineretur: ita ut sequenti anno, qui fuit post Christum 1124, nouam in Danos expeditionem susceperit. Est autem Dania, siue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Chersonesum Cymbricam, & adiacentes in sinu Baltheo siue Venedico insulas complectitur. Causa uerò expeditionis Danicæ Boleslao fuit, Petrus, clara & illustri apud Danos ortus familia: qui cum se iuuenis in aulam Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contulisset, magna ingenij dexteritate, industria, uirtute, officio & suauitate morum, ad hæc commendatione regis Danorum, citò se in gratiam & amicitiam Boleslai insinuauit, ita ut postea multis magnisque possessionibus, & in primis comitatu Scrinnensi, & uxore illustri è genere ducum Rusiæ, quę Sbislauam priorem Boleslai coniugem cognatione attingebat, ab eo cohonestaretur. Perdidicerat autem linguam Polonicam Petrus, & ita se ad mores Polonorum accommodabat, ut nemo tanta illa bona externo homini inuideret. Pater uerò eius Guilelmus, cui Suentoslao nomen nostri dedere, facilè princeps erat procerum Daniæ, & plurimùm ualebat gratia apud Henricum regem Danorum, præfectus ab eo maximis quibusque regni negocijs. Cum autem regem Abelus frater occidisset, regnumque inuasisset, habebat in potestate sua thesaurum regium ingentem pater Petri. Certiorem is filium facit rerum Danicarum: admonet, ut cum aliquanto numero militum ueniens, thesaurum illũ auferat, potius quàm ut is ad manus crudelissimi parricidæ, & inuisi omnibus suis tyranni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaum principem Petrus. Pollicetur is non grauatim opem suam, cùm ut homini de se bene merenti gratificaretur, tum quòd ea expeditione & opes Poloniæ augere, & nominis sui gloriam trans mare etiam, & ad extremos Septentriones proferre & propagare cupiebat. Itaq; classe apud Gdanum Pomeraniæ maritimum oppidum ad transportandum exercitum instructa, distributoque in milites donatiuo, cum primùm per anni tempus rectè potuit, naues conscendit: & commoda tempestate usus, improuisus in primo litore Daniæ, ad quod classis appulerat, nemine prohibente copias exposuit: dimissisq; circum proceres & nobiliores Danos nuncijs, per familiares & ministros Petri ac patris eius, omnium Danorum uoluntates facilè sibi adiunxit: cúm profiteretur se ulciscendi parricidæ tyranni, & uindicandæ libertatis Danorum causa aduenisse. Tyrannus desertus à suis, profugit. Boleslaus facilè potitus Dania, munitiones Danis reddidit: regem eos, quem uellent, creare sibi iussit. Confectis & constitutis rebus omnibus, thesaurum & omnem Petri cognationem secum auexit: & secunda nauigatione usus, paucis diebus in Poloniam reuersus est. Fertur autem successu temporis hic Petrus septuagintaseptem templa diuersis in locis in Polonia de secto lapide extruxisse ac dotasse, quorum pleraq; adhuc extant: itemq; duo monasteria ijs qui se Præmonstratenses uocant, qui tunc primùm extiterunt: alterum quidem puellis in Vuladislauiensi diœcesi in Chalino pago, quod postea Strelnum transtulit: alterum uerò uiris, in suburbanis Vuratislauiensibus, titulo sancti Vincentij, quod Vuratislauienses nostra memoria prætextu metus Turcarum demoliti sunt. Florent adhuc in Polonia huius ipsius Petri posteri, cygno in rubro scuto insigni utentes: indeq; Labenciorum nomen habet ea familia. Nonnulli etiam peculiariter Dunini, hoc est, Dani uocantur. Interim dum Boleslaus Danicam expeditionem obit, Volodor Præmislierisium dux cum abesse eum comperisset, immemor fœderum & iurisiurandi, quod ei Kiouiæ dederat, misso Volodimiro filio cum exercitu uicinam sibi Poloniam præsidio uacuam cædibus & incendijs uastauit usq; ad Biecium oppidum, ingentemque pecudum, iumentorum & hominum prædam abegit. Itaque reuersus à Danica expeditione Boleslaus, & hyeme illa quieti militum data, insequenti æstate bellum Volodoro fecit. Aduenienti occurrit impigrè Volodor cum non contemnendis suorum copijs, & aliorum Russorum principum auxilijs, uastationem suarum ditionum prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiam; nec ille detrectauit.

[Marginalia:] 1124. ann. — *Daniæ descriptio.* — *Petrus Duninus.* — *In Daniam Boleslai expeditio, & successus eius.* — *Petri Dunini opera.* — *Præmõstratenses monachi.* — *Vuratislauiensi. monasteriũ S. Vincẽtij demoliti.* — *Labencia familia.* — *Dunini.* — *Rußicum bellum.* — *Biecz oppidum.* — *Rußi uicti à Polonis.* — A — B

Conserun-

50

A Conferuntur manus: sed uix primum nostrorum impetum Rusi sustinuere. Mox in fugam acti, nequicquam reuocante Volodoro diuersi dilapsi sunt. Castra fugientium à nostris direpta. Cecidere de Rusis in eo prælio & in fuga multi fortes & insignes uiri: inter quos præstabant, Nauorotnicus & Zascitnicus. Dux Volodor Haliciam fugit, ibi uires reparaturus. Post uictoriam Boleslaus liberius hostiles regiones diuexauit ac depopulatus est, uicemq; Rusis cum fœnore reddidit: citoq; reduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata propter urgentem hyemem, quæ sæuissima ac diuturna eo anno fuit.

Cracouia cõflagrauit.

Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertum fortuitóne incendio, an à Boemis clàm subornato, propter receptum Sobeslaum exulem: cui Boemiam eodem anno repetenti (propterea quòd Vuladislaum fratrem, rerum Boemicarum tunc potientem, periculose ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniam & milites liberaliter suppeditauit.

Sobeslaus Boe. princeps.

Lotharius Cæsar.

1126 ann.

Saxones profligati à Boemis.

Et redintegrata quidem pax est inter fratres, Suatana matre interueniente. Verùm paucis illis diebus Vuladislaus extremum clausit diem, eiq; Sobeslaus in principatu, procerum & populi fauore successit. Quod moleste ferens Otto marchio Morauiæ, cum ipse Sobeslai uiribus imparesset, Lotharij Cæsaris, qui Henrico quinto paulo antè uita defuncto successor designatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus suis negocium insequenti anno, ut eum in Boemorum principatum inducerent: uerùm is exercitus apud Chlunmecium oppidum Boemiæ à Sobeslao profligatus est: Vbi Otto etiam cecidit.

Sobeslai crudelitas.

Sobeslaus uerò cum Cæsare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorum duce, Henrici defuncti sororis filio, & ipso ad imperium adspirante, bellum imminebat, in gratiam redijt, & impotentius dominari Boemis cœpit. Fratrum enim filios, & proceres nonnullos in carcerem coniecit.

Russorũ excursio in Poloniam.

Visloca fl.

Hoc ipso autem anno Volodor Russorum Premisliensium dux, in medio belli apparatu uita decessit. Verùm filij eius Volodimirus & Roscislaus exercitum à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uastandos Polonorum fines immiserunt. Sed is pauculis pagis ad Vislocam flumen exustis, citò se domum recepit: non plus habens animorum, quàm sui duces, qui ad eam expeditionem profecti non erant.

Vngari regis cum Imperatore Cõstant. bellũ.

Russorũ ducum intestinũ dißidiũ.

Cõradi Sueui bellũ contra Cæsarẽ Lotharium.

S. Bernardus.

Quieuit à bellis eo anno & consequentibus aliquot Boleslaus princeps, cum pleræq; omnes B finitimæ gentes partim externis alijs, partim ciuilibus bellis distinerentur. Etenim Stephanus Vngarorum rex cum Græcis & affine suo Constantinopolitano Imperatore bellum gerebat. Apud Russos Volodimirus & Roscislaus, Volodori ducis filij, belligerantes inter se, uires eius gentis distrahebant. Ne apud Boemos quidem quietæ res erant, quemadmodum dudum memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cum fratre Friderico contra Lotharium Cæsarem arma sumpserant, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallensis abbatis, doctrina, pietate & sanctimonia uitæ clari, opera ipsi reconciliati sunt.

Siciliæ utriusq; primus rex Rogerius.

Rogerius autem Normannus, Innocentio eius nominis secundo Pontifice maximo Roma pulso, utriusq; Siciliæ regis titulum primus usurpauit.

Cracouiens. basilica à Boleslao exornata.

Canonicatus 20 Cracouiæ additi à Boleslao.

Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumque diuinum, animum adiecit. Nam basilicam Cracouiensem, humilem etiamtum & neglectam, in augustiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: supellectilem quoque eius ueste preciosa, auroque & argento facto maiorem in modum auxit. Quin & collegium sacerdotum siue canonicorum eius basilicæ, uiginti ad ueterem numerum adiectis, amplificauit, eisque certos pagos & possesiones ipse, Radossus uerò episcopus decimas attribuit: permisit autem pius princeps episcopo ius omne conferendi ea sacerdotia, ipsius arbitratu.

Boleslaus Crispus natus.

1128 ann.

Auctus est deinde filio sui nominis Boleslaus: cui quidem postea Crispo, à capillorum specie, cognomentum fuit. Anno Christi millesimo centesimo uigesimooctauo memorat Dlugossus Boleslaum filio suo filiam regis Danię cum ampla dote uxorem accepisse. Sed quinam is filius fuerit, ille non meminit, nec nos conijcere possumus. Nam Vuladislaus quidem natu maximus è Sbislaua susceptus, habebat Cristinam uxorem superstitem. Cazimirus autem uix septimum tunc annum attigerat.

Danorũ regis affinitas cũ Boleslao.

Sax. lib. 13. Dan.

Crant. lib. 3. c. 29. Vand.

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Saxo quidem Danicæ historiæ scriptor, quem sequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaum Polonorum principem Magno Nicolai regis Danorum filio, filiam suam per internuncios desponsam, in matrimonium collocasse, eamq; cum exercitu & classe instructa in Pomeraniam deduxisse: eódem Nicolaum regem & ipsum naualibus copijs instructum, occurrisse: coniunctisq; copijs Iulinum urbem insigne & uetustam eos expugnasse, & Varcislao duci Pomeranorum communi hosti pacem petenti dedisse: deinde Nicolaum sponsam filij secum deduxisse. In Daniam uerò expeditionis Boleslai neuter facit mentionem.

Boleslaus pœnas de se ipse sumit interfecti fratris.

A Post hæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta sacerdotum atq; egenorum impendijs atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aspero tenuique uictu & cultu corporis, cilicio pro ueste utens, & cinere sese aspergens, ægrotorumque mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in Sbigneum fratrem facinus sedulò expiaret, cum alijs satisfaceret, tamen ipse sibi non satis faciebat, nisi & laborem longæ molestæq; peregrinationis adijceret. Itaq; solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium pane tantum & aqua gustandis, cilicium indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & alijs pijs hominibus comitatus,

Peregrinatio Boleslai in Narbonẽsem prouinciam.

ad Ægidij tutelaris diui sui sepulchrum peregrinationem priuati habitu suscepit: atq; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq; sacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui sepulchrũ ieiunijs & supplicationibus uacans, cõmoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset,

In Vngariã

uere proximo in Vngariam ad diui Stephani sepulchrum alteram peregrinationẽ instituit: eaq; religiose & pedestri item itinere obita, & quidem non sine molestia, propterea quòd splendidè & honorificè contra animi sui sententiam à Stephano rege, genero suo, & à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur,

Gnesnam.

S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

Gnesnam etiam adijt ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi archiepiscopi opera in propatulum prolatas è latebris, in quibus diu, post captum & uastatum à Boemis exulante Cazimiro rege id oppidũ, paucis conscijs delituerãt: & octoginta marcas auri & multas gemmas in urnam diui contulit.

Donarium Boleslai tẽplo Gnesnẽ.

Miecislaus filius Boleslao natus.

His peractis, non ita multo pòst Cazimirum filium immatura morte defunctum amisit. Verùm eum mœrorẽ uiri, mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miecislao nomen inditum: senisq; cognomen postea puero, propter grauitatem morum & prudentiam, additum est.

1132 ann.

Henricus Boleslai filius.

Alium item sequenti anno enixa est, qui aui materni & auunculi Cæsarum nomine, Henricus appellatus est.

In Vngariã expeditio Boleslai.

Quo quidem anno Boleslaus expeditionem in Vngariam fecit, ut nepotes suos, quemadmodum Dlugossus memorat, Stephani regis filios, exules cum matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex anno superiori: & Vngari Belam cæcum, quem Colomannus rex patruus unà cum Almo B patre excæcauerat, regem sibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergo paterno regno frustrati, & uitæ præterea suæ à nouo rege, quamuis propinquo, metuentes, in Poloniam ad Boleslaum auum confugerant. Motus eorum precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Russorum auxilijs in Vngariam contendit.

Bela cæcus reò Vngarorum.

Albertus Marchio Austriæ.

Occurrit ei in Scepusiensi territorio cum magnis Vngarorũ & Austriorum copijs Albertus Marchio superioris Pannonię, siue Austrię, cum quo soror Belę regis nupta erat. Committitur durũ prelium. Tandem uirtute & constantia nostrorũ ac ducis solerti diligentia in fugam aguntur aduersarij: nec longius eos fugientes nostri persecuti sunt. ita enim à principe pręceptũ erat. Duxit deinde ad Budã metropolim Boleslaus: sed in itinere certior fit, Sobeslaũ Boemũ in gratiã Vngarorũ excursionem in Poloniam fecisse, & Vuratislauiensem tractũ ferro & igni uastare.

Silesiã depopulãtur Boemis.

Boleslaus ex Vngaria in Silesiam cũ exercitu contendit.

Aduocato castrẽsi consilio consulitur in medium, quid facto opus sit: uicitq; ea sententia, quæ propria defendenda potius, quàm aliena uindicãda esse censebat. Itaq; intermisso in præsens Vngarico bello, Boleslaus magnis itineribus aduersus Boemum sua inuadentem, rectà per Morauiam contendit. Verùm Boemos cognito Boleslai aduentu, domum se cum præda raptim recepit: nec anni tempus spacium nostris dabat, ingratum & perfidum hostem ulciscendi. Quocirca dimisit tunc exercitum Boleslaus.

Boleslaus iterũ in Vngariam ducit exercitũ.

Cæterùm æstate, quæ consecuta est, parantem eum in Boemos arma magnis precibus expugnant exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perfugiebant, ut cœptam potius in Vngariam expeditionem prosequeretur. Itaq; Vuratislauiensi conuentu & comitatu omni præsidio ad tutandos fines suos aduersus uim Boemorum relicto, cum reliquis copijs & auxiliaribus Russis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere resistente, atq; adeò compluribus Vngaris cum eo se coniungentibus, ad Vissegradum, quò Bela se receperat, contendit.

Silesia iterũ uexata à Boemis.

Morauia uastatur à Polonis.

Interim cognoscit, Boemos maiore ui Silesiã rursus, cedentibus suis, qui relicti erant in pręsidio, nec sustinere uim hostiũ ualentibus, crudeliter diuexare. Itaq; omissis iterũ Vngaris, trãsmissisq; celeriter montibus atq; syluis, quæ Morauiam ab Vngaria disterminant, magnam Morauiæ partem, ut par pari referret, depopulatus est, uastatisq; agris abacta ingenti præda in Poloniam reuertit. Nec deinceps reductionem nepotum & Vngarorum

exulum

A exulum tentauit, ne maiorem quàm pro uiribus belli mollem in se attraheret: eo quòd Lotharium Imperatorem magnis precibus & muneribus à Bela rege inuitatum, opem suam illi promisisse. Aliter hæc ab Vngaricarum rerum scriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos reliquisse: nec Polonæ uxoris eius mentionem ullam faciunt: sed Borichum è Russa Colomanni regis uxore natum, siue is uerè Colomanni filius fuerit, siue ex adulterio susceptus, pro Colomanni filio sit habitus, eum inquam, post Stephani mortem à Polonorum & Russorum principibus adiutum, quasi hæreditarium regnum Vngarorum armis repetiuisse. Nec tamen Polonos atq; Russos eo bello ad prælij dimicationem uenisse: sed amica Belę regis legatione & postulatione motos, deserto Boricho, uti notho, populariter domos reuertisse. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manserant, ab aduersarijs profligatos, & in his fratrem comitis Cracouiensis (sic enim illi habent) captum esse. Horum utrum uerius sit, legentium esto iudicium. In sequenti anno Boleslaus iniurias Boemorum quàm cumulatissimè ultum ire cupiens, ualidis suorum & auxiliariorum Russorum copijs Boemiam longè lateque usque ad Albim flumen, ferro & incendijs omnia miscens, peragrauit. Nam Boemus, quamuis iustum & ipse haberet exercitum, nusquam tamen cum nostris aperto marte congredi ausus est: uerùm ex insidijs in pabulatores Polonos, & quicunque ab uniuerso exercitu castrisque prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occasionem bene gerendæ rei captans. Itaque noster agris, uicis & oppidis hostilibus fœdè uastatis, cum ad pugnam elicere hostem non posset, ingenti præda onustum exercitum reduxit atque dimisit. Nec multo pòst Boemus citato agmine eam Poloniæ siue Silesiæ oram, quæ ad Odram est, aliquantisper depopulatus, raptim se inde domum recepit, ueritus, ne Boleslaus reuocato, quem dimiserat, exercitu, reditum suum impediret. Hoc tempore Rusi cœpere nouas res moliri, eo quòd molestè ferrent, assiduò sibi milites & auxilia imperari: & ea fortassis opinione elati, quasi sine se Poloni gerere bella non possent. Author eius consilij Iaropelcus Vulodimiri filius Kiouiensium princeps erat, qui in conuentu cæterorum principum Rusiæ, huiuscemodi orationem habuisse perhibetur. Quàm dura conditione Polonorum principi seruia-

Vngarorum historia.

1134 ann. Boemicum bellum.

Silesiam depopulantur Boemi.

Russorum à Polonis defectio.

B mus, Principes, non est necesse pluribus uerbis exponere. Nam ut uos, qui ad imperandum alijs, non ad parendum nati estis, prætermeam, multitudini quidem certè nostrorum hominum, quæ seruituti assueta, sine alieno domitatu rectè uitam degere non potest, tamen quàm acerbus sit istius seruitutis sensus, uidetis. Quis autem omnino tam patiens est, ut & graue tributum pendere, & in alieno solo procul à patria, nullo suo compendio, alieno iussu ductuq; perpetuò militare, & apertis periculis obijci se, aliumq; expertem periculi laborum & uulnerum suorum pręmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorum nostrorum, qui perniciosa ambitione & intestinis dissidijs hoc malum sibi accersiuerunt, & florentissimum imperium fœda seruitute commutarunt: nullum'ne nos quæremus eius mali exitum? Ego uerò honestè mori, quàm turpiter seruire malim, principes: idemq; de uobis iudico. Subdiderunt colla iugo maiores nostri, suis magis quàm Polonorũ armis uicti, cum ciuili & parricidiali bello mutuò se afflixissent, & alij contra alios Polonorum opem suo iuxtà ac aduersariorum malo implorassent: hostes experti, quos in auxilium aduocarant. Nos coniuncti & concordes id iugum nõ excutiemus? Quasi uerò non magis nos quàm Boemi & Vngari, atq; adeò ipsi impotentes domini nostri Poloni, multitudine & uiribus abundemus. Quòd si bene ij rem gerũt aduersus Vngaros & Boemos, nostrum id est totum: nostris illi uiribus ualent, non suis: nostra iuuentus primos & acerrimos hostium impetus sustinet: illi sibi cauent post principia. Quod si ullum unquam fuit tempus, quo asserere nos nullo negocio in libertatem possemus, nunc certè id nobis fortuna, siue adeò Deus, qui sanctius & rectius à nobis, quàm ab illis colitur, obtulit, cum Poloni maximis duobus bellis Vngarico & Boemico distinentur. Quorum neutri sanè pares erunt, si nostra ipsis auxilia detrahamus: tantum abest, ut nostra præterea arma sustineant. Ego uerò, principes, non tam ad certam libertatem, quàm ad uictoriam & amplissimum imperium uos uoco, si uiri esse pergitis. Illi nobis seruierint, nobisque militauerint, quæ nos dudum ipsis præstitimus, si uos uolueritis. Et habemus sanè cùm ad oĩa obsequentẽ, tum odio duræ seruitutis & Polonici nominis inflammatam multitudinem. Videte modò, ne studium illi uestrum ductusque defuisse uideatur. Assensi sunt omnes Iaropelco: obstringunt sese mutùo iureiurando: cõsultatur de

Iaropelci oratio ad Russos suos.

Seruitutis incommoda.

Rußi quomodo subacti à Polonis.

Russorum uires.

Occasio recuperandæ libertatis.

apparatu, & de initio belli faciẽdi. Placuit tandẽ, celari ac dissimulari id consiliũ ad tempus, dũ quæ opportuna ac necessaria essent ad tantũ bellũ cõparantur. Permanauit fortè ea res, ut sunt Russorũ fluxa & infida ingenia, ad Boleslaũ: conturbabat eũ illa alieno suo tempore constituta rebellio, q; ad duo maxima bella tertiũ nõ minus, nec scio an maius, ipsi accedebat. Conuocat senatũ: exponit de intempestiua Russorũ defectione: dicuntur sententię. Ibi inter alios proceres Petrus Vulostouicius comes Xiansensis, uir magni ingenij & consilij, in eam sententiam uerba fecit, ut diceret, non maximo negocio nascentem rebellionem opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius esse factu, quàm apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia uindicetur. Ad eamque rem operam suam pollicetur: cætera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neque tamen consilij conscijs, assumptis, in Russiam ad Iaropelcum proficiscitur. Exilium & fugam simulat: Boleslai crudelitatem in se & graues iniurias incusat: fugæ perfugium, tutumque latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia & sæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus suis exosus factus sit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio. gaudebat diuinitùs sibi oblatum consilij sui adstipulatorem & adiutorem. Multa de Boleslao & statu rerum Polonicarum quærit, nonnihil etiam de defectione sua significat. Accommodabat Petrus responsa sua ad illius uoluntatem, approbabat consilium. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaque Iaropelcus communicato cum cæteris principibus consilio, maturare rebellionem statuit. Rus fortè secesserat cum paruo comitatu, secutus erat & Petrus: qui obseruata bene gerendæ rei occasione, Iaropelcum cum paucis prandentem, signo dato comitibus suis, comprehendit: constringit: & equo impositum celeriter, dispositis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, studium & operam Petri Boleslaus, & peramplis eum muneribus ornauit, Iaropelcum uerò custodiæ tradidit. Vnde intra uertentem annum, maximo auri & argenti pondere à Basilisco, siue Vasilco fratris sui filio redemptus, ad principatum suum data Boleslao fide, in potestate eius se fore deinceps, reuersus est: in qua tamen fide fallenda patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta ui imparem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit. Vt par pari referret, Vngarum quempiam, hominem non ignobilem, cæterùm uafrum atque callidum, subornauit, qui pro perfuga ob defensas Stephani liberorum partes ad Boleslaum delatus, captata occasione uel uitam eius peteret, uel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem industria sua & eloquentia, & bene assimulatis ad tempus officijs, ita se in amicitiam creduli principis breui tempore insinuauit, ut ad consilia quæ habebantur de republica, adhiberetur, ac præfectura Visliciensi donaretur. Cum sedatos esse penitus Russicos motus Boleslaus existimaret, maiore apparatu ad Boemicum bellum sese accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæsaris Rom. conueniunt: postulant, ut iudicio siue arbitrio Cæsaris potius quàm armis cum Boemo de iniurijs disceptet: illum Cæsaris esse clientem ac tributarium: à Cæsare ad æqua omnia coactum iri, si legatos ad Cæsarem cum summa potestate Boleslaus mitteret: aut si ipse eò proficisci dignaretur, quod quidem futurum esset Cæsari gratissimum. Hoc eò faciebat Lotharius, quòd in Italiam festinabat, nec uolebat Boemum Polonico bello distineri, quo minus auxilia ex fœdere sibi mitteret. Proficiscitur Boleslaus ipse Balembergam ad Cæsarem perquàm splendido comitatu. Venerat eòdem & Boemus. Tentatur pax inter dissidentes principes: quæ cùm coire non posset, tamen ne magis irritatis animis ij discederent, trium annorum inducias, instante maximè & orante Cæsare, inter se paciscuntur. Quæ priusquam finitæ sunt, pax perpetua inter Polonos & Boemos, sed post Haliciensem demum cladem, de qua paulò inferius dicemus, interuenientibus utriusque gentis proceribus, firmata est. Nugatur hic more suo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ociosum, quàm tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neque per legatos eum egisse cum Polonis, sed bellum in eos comparasse: idque non ut Boemis commodaret, sed quòd rebellabant Poloni, tributumq; Romanorum Imperatori debitum à duodecim annis non pendebãt. Eos uerò bellum timentes, ducem suum cum magnis muneribus Imperatori obuiam misisse: atque eum in Saxonia occurrentem, ad Lotharium admissum non esse, nisi prius tributa debita solueret, & iusiurandum daret. Se Romano Imperatori deinceps

dicto

Margin notes: A — *Russorũ ingenium.* — *Petri Vulostouicij consilium.* — *Petri Vulostouicij audax facinus.* — *Iaropelcus captus, ac dimissus.* — B — *Vngarus perfugam se simulat.* — *Vngarus præfectus Visliciensis.* — *Lotharij Cæsaris legatio ad Boleslaum.* — *Boleslaus ad Lotharium Cæsarẽ profectus.* — *Polonorum cum Boemis induciæ.* — *Hagecus.* — *H. Mutius.*

A dicto audientem fore. Id utrunq; cum ille fecisset, magnaque insuper dona dedisset, pacem ei datam esse. Huius autem narrationis penes authorem fides esto. Multum sanè interfuit Lotharij, huiuscemodi rumores tunc in uulgus spargi. Ac noster quoq; Dlugossus scribit, Lotharium à Boleslao tributum Pomeraniæ Rugiæque nomine, tanquam ad Romanum imperium pertinentium, poposcisse: uerùm illum negasse, quòd eas suas prouincias esse affirmaret. Ita constitutis rebus cum Cæsare, ad Italicam expeditionem, pontificemq; reducendum, ac diadema Imperiale ab eo accipiendum spectante & festinante, Boleslaus in Poloniam reuertit. Dum autem is hac de causa abest à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum mentionem fecimus, commodam proditionis occasionem nactus, & celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad sextum Idus Februarij, ad Visliciam adesse cum expeditis copijs iubet. Est autem Vislicia oppidum nono à Cracouia milliario, in rupe, quam Nidæ amnis restagnatio insulam facit, situm: ad quod non nisi per aggerem, nec eum latissimum, & pontes sublicios aditus est. Eratque tunc temporis frequens & populosum id oppidum: quanquam ne tunc quidem desertum est. Eò igitur Vngarus, de aduentu Russorum certior factus, cõmigrare uiciniam omnem cum liberis, uxoribus & facultatibus suis iubet. Libenter facit iussa plebs pariter & nobilitas, ut se suaque loco munito ab hostium armis defendat. Adsunt ad condictum tempus Russi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempesta nocte: ingentem uulgi, nullo neque sexus neque ætatis discrimine aut misericordia cędem edunt: oppidum succendunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda pecudum in modum cursim abigunt. Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit, genitalia membra abscidit. Sic ille perfidus dignam sceleris sui mercedem tulit. Oderunt enim ferè proditorem principes atque reges, quamuis proditionem ament. Reuersus autem è Germania Boleslaus cum de Vislicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didicisset, ingentes aduersus Iaropelcum & Russos iras concipit. Cumque primùm per anni tempus res geri potuere, non modò ex nobilitate, uerùm etiam ex oppidanis & agrestibus magnum comparauit exercitum, & Rusſiam fremens, perinde ac leænæ uel ursæ rapto fœtu solent, ingreditur. Cum autem nemo ipsi prodiret obuiam (nam Iaropelcus peccati simul B & uirium suarum infirmarum sibi conscius, procul in paludes atque syluas sese abdiderat) Vuladimiriensi regione omni & proximis quibusque crudelissimè uastatis, afflictis, & exustis, cum ingenti præda reuertit in Poloniam. Iritatus magis, quàm fractus ea clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Russorum principes, de ratione belli cum Polonis gerendi consultabant: & in eam ueniebant sententiam, ut dolis aggrederentur eos, quibus uirtute pares non essent. Fortè fortuna optatam eis occasionem obtulit. Etenim cum comperissent Ioraslaum Haliciensium ducem cum Polonis sentire, & ab eo consilia sua prodi, principatu eum eiecere. Itaque in Poloniam is ad Boleslaum confugit. Nec ambigebant Rusſi, eum à Polonis reductum, & se ultum iri. Anteuertendos & fallendos sibi eos esse iudicant, ut pacato agmine, tanquam in tranquillis rebus uenientes ex improuiso opprimerent potius, quàm aperta ui non sine periculo graue bellum repellerent. Halicienses subornant, ut simulato principis sui desiderio, à Boleslao petant, ut eum primo quoque tempore reducat: affirment, pœnitere Russos, quòd eum eiecissent, quippe qui offensum Boleslaum uehementer metuant: quieturosque eos esse, & culpam deprecaturos. Faciunt iussa Halicienses. Eadem penè confirmant nobiles quidam Vngari, Haliciensibus finitimi, ab eisdem principibus ad astruendam & perficiendam institutam fraudem conducti & summissi. Habuit dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus. Itaq; iusto quidem, sed minori tamẽ, quàm pro belli magnitudine & clandestino apparatu Russorum, exercitu Iaroslaum reducit, nihil hostile suspicatus. Appropinquanti Haliciæ (quod oppidum ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam à Rusſia diuidẽtium, situm, salinas habet) primæ Vngarorum turmæ instructę gratulabũdæ occurrũt: & præteruectæ nostros, extremum agmen claudunt: subsecuti deinde Halicienses, idem & ipsi faciunt. Suspecta ea res esse Boleslao cœpit. Accitoq; Vuseborio palatino Cracouiensi, & magistro militiæ, suspicionem suam cum eo communicat. Dum hæc illi inter se conferunt, ac de euitando periculo & insidijs consultant, ecce apparent procul à fronte instructæ Russorum acies, quas Iaropelcus citato cursu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Præcipitatum se in insidias, & in medio hostium conclusum Boleslaus uidebat. Et quanquam longè imparem se numero hostium

Vislicia oppidum.

Vislicia direpta à Rusſis, & incensa.

Proditionis præmium.

Rusſicũ bellum.

Vuladimiriensi ora uastata.

Iaroslai Haliciensium ducis fuga ad Polonos. Rusſorum fraus.

Boleslaus credulus. Haliciæ situs.

Russorũ cũ Polonis prælium. — A

animaduertebat, tamen qui semper solitus esset uincere, satius esse ducebat, honestè occumbere, quàm fugiendo uictoriam ultrò hosti concedere. Itaq; instructis pro tempore contra utrumque hostem aciebus, & paucis cohortatus milites, signo dato primus in imminentem à fronte hostem impetum facit. concurrunt infestæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorum, clangor tubarum & armorum strepitus. Contendunt nostri de salute, Rusi de uictoria. Iamque nostrorum res ueterani exercitus uirtute, & peritia meliori loco esse incipiebat, ea maximè parte, qua Boleslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamque in hostibus stragem edebat: cũ subitò perturbatis ordinibus, & fugæ initiò à palatino nomen memoratur, orto, sequentibus eum qui proximi steterant, magna pars exercitus Polonici in fugam coniecta est. Pugnabat nihilominus cum paucis, & ijs quidem partim saucijs, partim lassis, Boleslaus: & cum fugere sibi turpe duceret, nolebat tamen inultus mortem oppetere. Fortè equus cui insidebat, multis uulneribus confectus atq; debilitatus concidit. Ibi miles quidam gregarius, obscurus & originarius, ut ait Vincentius, subleuatum eum equo suo imposuit: & ut patriæ magis quàm gloriæ suæ rationem duceret, fugaq; melioribus se rebus seruaret, orauit. Sic ille tunc quadragies septies uictor princeps (tot enim secundis prælijs dimicasse memoratur) nobilissimi uiri fuga proditus, gregarij militis opera præsenti se morti eripuit Reuersus in Poloniam, palatino quidem fugæ principi leporis pellem, colum, & fusum dono misit, meticulositatem eius & muliebrem animum notans: qua ignominia ille ad uoluntarium suspẽdium adactus est. Militem uerò salutis suæ authorem (nam & is fortè saluus è prelio euaserat) insignibus nobilitatis, luculenta pecunia & possessionibus remuneratus, etiam ad honores amplos & magistratus euexit, posteritatemq; eius omnem nobilitauit. Deinde fiscum suum in redemptionem captiuorum, qui permulti erant, effudit. Nec tamen omnes redimi potuere: multi barbaris uenditi, in fœda seruitute cõsenuerunt. Et uehementer quidem angebatur animo Boleslaus, ut solent ij qui perpetuò secundis rebus usi, aduerso aliquo casu affliguntur. Pudebat & pigebat eum sui ipsius, quòd tantæ illius cladis culpam in se agnoscebat: quippe qui nimis credulus & incircumspectus fuisset: Sed tamẽ de labe illa delenda, & ulciscendis perfidis Russis atq; Vngaris, sedulò etiam atq; etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, Sobeslao Boemorum principe Closci conuentum egit, pacemq; fecit, arbitris utriusq; populi proceribus. Pudore autem ac dolore stimulantibus, conspectum hominũ & colloquia uitabat. Quæ res ei maturauit mortem. Nam ex mœrore illo & anxietate animi in languorem corporis & morbum incidit: qui sensim ingrauescens, omnem medicinam renuentem, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac morbum eius natus filius Cazimirus leuauit. Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officij causa undique conuenerant, & quatuor filijs adstantibus, de concordia apud eos de uerba fecit: partitusq; omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes Vuladislaũ natu maximum constituit, cæteros eius authoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiori anno natus erat, præterierat. Id eum proceres obliuione fecisse existimabant. Itaque admonent, ut ne illum exortem patrimonij relinquat. Respondit princeps: Iam illi quoque portionem portionem suam esse disignatã. Admirantibus cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam esse eam partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atq; portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq; suo tempore succedet. Diuinitus'ne id quod futurum erat, præsciuerit, an ut solent homines ferè instante morte alienati mẽte diuinare, an uerò discerpere in plures partes principatum noluerit, dicere non habemus. Nec ita multò pòst sacris Christianorũ mysterijs ritè procuratus, uita excessit, maximo totius Poloniȩ desiderio, cum regnasset post patrẽ annos trigintasex, uixisset quinquagintatres. Funus Ploscũ solenni pompa elatũ, & iuxta patrẽ conditũ est. Fuit aũt Boleslaus hic, habitudine corporis satis firma, uegeta, & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri: os ei carbunculus morbus ab ineunte adolescentia distorserat, atq; inde Criuousti cognomentũ habuit. Animo uerò excelso fuit, & periculorum contemptore: iusti & ȩqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex equo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremùm exitij causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatẽ cùm in omnes, tum præsertim in eos, qui in re militari præstabãt, promptus:

Boleslai uirtus. — *Palatini fuga.* — *Gregarij militis præclarum facinus.* — *Boleslai uictoriæ.* — *Fugæ merces.* — *Virtutis præmium.* — *Boleslai excelsus animus.* — B — *Polonorum fœdus, cum Boemis.* — *Cazimirus filius Boleslao natus.* — *Polonia diuisa inter Boleslai filios.* — *Vaticinium Boleslai.* — *Boleslai mors.* — *Anni uitæ & regni Boleslai.* — *Boleslai figura, ingenium, & studia.*

ptus:

A ptus: modestia & clementia singulari: laudis & gloria cupidus: pacis artium nō penitus expers, uerùm belli studijs longè præstantior, ad quæ à teneris, quod aiunt, unguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem fere principatum suum bella gerendo exegit: miles strenuus & audax: dux prouidus, solers, animosus & felix, excepto ultimo illo Halicienſi prælio. Obijt autem anno Christi nati 1139, cum eum Lotharius Imperator uno anno anteuertisset: cui Germanorum principes Conradum ducem Sueuorum, cuius mentionem superius fecimus, suffecere. Sed nos exitu Boleslai Criuouste claudamus hunc Librum: sequentes quinque secto ac discerpto in plures principatus regno bellisque ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Boleslai filiorum res gestas complectetur.

1139 ann. Lotharij Imp. mors. Conradus Cæsar.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Sextus.

VVLADISLAVS SECVNDVS, *PRINCEPS.*

ORTVO Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorū omine, propter sectionem regni, quam testamento Boleslai nuncupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, se, qui dudum sub unius imperio florentes & formidabiles cunctis in circuitu uicinis populis fuissent, deinceps discerptis uiribus atque studijs, quorumuis iniuriæ fore obnoxios. Neq; enim diu concordiam inter fratres, constitutionemq; paternam ualituram esse, fratribus fratris imperium dedignantibus, & illo immoderatius fortassis utente potestate sua. Neq; contentos eos fore sua quemq; sorte, sed alienas inter se mutuo appetituros & inuasuros, & uim ac inuicem à se iniuriam propulsaturos: atq; ita ciuilibus & parricidialibus armis inter se concursuros esse: quibus necesse esset tam amplam ac florentem dudum rempublicā euerti. Itaq; aliquandiu triste silentium omnes tenuere, promiscueq; à fratribus imperabatur, donec ij diuersa iubendo perturbare omnia cœpere. Tum demum conuentu apud Cracouiam instituto, cum flagitatio fratrū, studiaq; & factiones comparatæ, ad unum deferri uniuersam rerum summam non paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam ueniret, necessariò Boleslai constitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principatus uerò & summa belli, pacisq; authoritas penes natu maximū uerò & summa belli, xacisq; authoritas penes natu maximum esset. Partitione patris facta, Vuladislao quidē natu maximo Cracouiensis, Siradiensis & Lenciciensis tractus, itemq; Silesia obtigêre: Boleslao, qui Crispus appellatus est, Masouia & Cuiauia, Culmēsisq; ac Dobrinēsis tractus: Miecislao Gnesnēsis, Posnaniēsis, Calissiensis & Pomerania: Henrico Sendomiriensis. Cazimirus uerò infans exors, quēadmodū pater uoluerat, à Vuladislao curandus atq; educandus susceptus est. Ita ad suas quisq; ditiones & quasi satrapias discessere, ut Vuladislaum tamen principem agnoscerent, eiusq; maiestatem comiter conseruarent: qui iam sextum ac tricesimum agebat annum. Nam hæc anno Christi 1140 acta sunt. Extincto uictore ac terrore gentium Boleslao Criuousto, mutataq;, uti diximus, forma reipub. nō diu uicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Boemorum dux immemor fœderum, quæ cum eo principe & uniuersa Polonia iurisiurandi religione interposita dudum iecerat, nondum exacto à morte Boleslai anno, Silesiam infesto exercitu longè lateque populatus est, nec ea præda, quamuis magna, contentus, ad subigendam omnem eam oram animum adiecit: & quo facilius id faciat, locum opportunum apud uicum Coscenum inter lacus & paludes munitione & præsidio firmare adoritur. Sed hoc molientem uindicta diuina, iusta uiolati fœderis & iurisiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto desistere coactus est: relatusq; Pragā, nō multo pòst inualescēte morbo, extinctus est. Ita bellū exoriēs repētè inter initia unius morte sedatū est. Neq; enim Vuladislaus, Vuladislai regis filius, qui Sobeslao patruo (filius eius pteritis) apud Boemos, in

Principatus multorum perniciosus reipub.

B

Comitia Cracouiæ.

Diuisio regni Polonici

Vuladislao summa rerū permissa.

1140 ān.

Silesia uexata à Boemis.

Sobeslaus Boemus extinctus.

Vuladislaus Boemorum princeps.

Vuladislai Polonorum principis ambitio.

mos, in principatu succeſsit, ei bello uacare potuit, domeſticis motibus prohibitus, A nec noſter acceptas iniurias, uaſtationemque ditionis ſuæ ulciſci perrexit, ad inferendam, quàm ad propulſandam iniuriam magis ſpectans, & inuadendis alienis potius, quàm ſuis defendendis inhians: propterea quòd moleſtè ferret acciſum & mutilatum principatum, ſibique erepta eſſe duceret ea, quæ fratribus patris uoluntate cunctæque Poloniæ conſenſu ceſſerant.

Criſtinæ ingenium & mores.

Ægrum ſua ſponte eius animum uxor Criſtina ſuperba, auara & ambitioſa mulier, & quæ Polonos omnes in porcorum loco habebat, nec eos ad miniſterium, ac uix ad conſpectum ſuum admittebat, Germanis ſuis impendio delectata, magis etiam inflammauit,

Criſtina maritum in fratres incitat.

quod eum præter mores iuraque gentium ad quartam modò partem principatus detruſum eſſe dictitaret, qui in uniuerſum principatum patri, utpote natu maximus, ſuccedere debuiſſet: ſe Cæſaris filiam, Cæſaris neptem, ex inclyta familia cum amplisſima dote in ſpem uniuerſi principatus ipſi nupſiſſe: nunc uerò ad exiguam ſortem cum liberis communibus redigi, qui quidem poſt patris mortem ad egeſtatem, indignam ſuo genere & ipſorum ordine, redituri eſſent. Quòd ſi ille uir eſſe pergeret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui ſe uiſuram eſſe domi totum regnum. Patrem eius non tuliſſe unum fratrem participem imperij: ipſum tres ferre? Quartum quoq;, ubi adoleuerit, ſi ſapiat, portionem ſuam repetiturũ eſſe. Summum illud ius & authoritatem monarchiæ umbratilem eſſe: neminem ipſi obſecundaturũ. Quid ſi quis reliquorum fratrum ad ſummum illum principatum adſpiret? Quid ſi omnes inter ſe contra unum conſpirent? Tunc uerò nullam ipſe fore ſpem ſalutis, niſi in fuga & exilio. Præſtare ergo anteuertere, quàm anteuerti. Hæc eadẽ identidẽ iterãdo, querendo, lachrymando, fremendo & obiurgando, tandẽ ad maturandũ impiũ facinus uirum impulit.

Vuladislai principis oratio in ſenatu.

Sed ut ſub honeſto prætextu lateret ſcelus, & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduerſante multitudine ſuorũ, cogitata perficeret, ſenatũ cõuocat: queritur, Pernicioſam & exitialem eſſe reip. partitionẽ principatus à patre ſuo inſtitutã, propterea q, multitudo principũ cùm hoſtes ad inuadendũ audaciores, tũ ciues ad reſiſtendũ infirmiores, redderet. cuius rei aliquem iam guſtum paruo temporis ſpacio ipſi feciſſent, uexati impunè à Boemis: qui non modò commouere ſe, dum penes unũ patrem ſuum fuit imperium, auſi non eſſent, uerùm etiam pacis conditiones ab eo accepiſſent. B Neq; uerò diu quietã eſſe poſſe ab inteſtinis diſcordijs atq; ciuilib. bellis eã rempub. quę à pluribus exęquato dominatu, non certis legibus, ſed arbitrio cuiuſq; gubernetur. Nec diu maieſtatem unius cuiuſpiam ab ijs conſeruari ſolere, qui non modò genere, ſed uiribus etiam & potentia uni illi pares ſe eſſe ſentirent. Exemplo eſſe recenti penè hominum memoria Sbigneum, qui licet genere impar fratri Boleslao, tamen quod pater eũ illi ex iuſta uxore ſuſcepto exæquaſſet, tantis malis, cladibusq; rempub. inuoluerit, ut eam euerſurus omnino fuerit, niſi iuſta fratris indignatio aliquãdo tamẽ eũ de medio ſuſtuliſſet. Boemos quoq; & Ruſſos uicinos ſuos nullã aliam ob cauſam ciuilib. bellis inter ſe ad excidiũ penè collidi, quàm quòd in multos partita ſint eorũ imperia. Quocirca uellẽt, iuberent, ut penes unum ſe, quẽ primogeniti prærogatiua cęteris fratrib. prætuliſſet, uerè eſſet regnum. Attributurum ſe eſſe fratribus aut definitos è fiſco ſuo reditus, aut uerò agros nonnullos & territoria, in quibus illi uitam honeſtè ſuſtentare queant, nec tamen calcitrandi materiam aut occaſionem habeant. Multo eſſe præſtabilius, paucos quoſdam incommodo ac detrimento affici, quàm uniuerſos perire.

Criſtina in ſenatu.

His addit Criſtina (aderat enim in ſenatu, quo minus liberè eius intuitu ſententiæ dicerentur) cùm alia quæ uidebantur, tum, ſic in ſua Germania, ſic apud alias gentes, quæ cultu uitæ, ingenijs, & ſapientia præcellerent, moribus atque legibus receptum eſſe, ut maximus natu in bona paterna ſuccedat, cæteris fratribus paululum aliquid præ manibus det, unde uiuant. Hac ſpe ſe Vuladislao nuptui datam eſſe.

Primogenitorum ius apud multas gentes.

Libertas ſenatus Polonici.

Deinde ſententias rogati ſenatores, cum ſtupefacti rei nouitate, aliquandiu ſilentium tenuiſſent, tandem omnes, paucis à Criſtina ſubornatis exceptis impium & crudele principis cõſilium deteſtari: orare: monere: ne patris ultimã uoluntatem irritam faciat, ne uniuerſæ Poloniæ conſenſum aſpernetur, ne leges naturæ labefaciat. Valde eſſe diſsimile, quod de Sbigneo commemoratum ſit: illum nothum fuiſſe, nec ullo more aut iure in partem principatus admitti debuiſſe: hos legitima uxore, & quidem Cæſaris filia ortos, exortes paterni dominatus fieri rectè non poſſe. Illum improbum, impudentem, & iam inde ab initio in patrem impium extitiſſe: hos liberalibus ingenijs, honeſtisſimè educatos,

summo

A summo esse pudore & modestia, æquissimisque animis ferre. & laturos porrò esse maximi natu fratris principatum. Magis autem consultum esse reipub. si plurium ea consilijs & armis coniunctis defendatur, quàm si ex unius iudicio & propugnatione dependeat. Non posse commodè unum omnia prospicere nec ad omnes regni partes suis opem ferentem pariter accurrere nec omnia per se munia principatus obire. Quòd si uicaria cuiusquam opera utendum sit, magis fidum, magisque beneuolentem esse fratri fratrem, quàm extraneum. His & alijs dictis propemodum ad sanitatem reuocata erat mens principis, nisi uiolentior uxoris amor, nocturnæque eius persuasiones & blanditiæ, quæ plurimum apud uxorios uiros ualent, tantoq; pestilentiores sunt, quanto plus potest is quem superant, præcipitem eum egissent. De liberato scelere, tributum siue subsidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut eorum tentaret patientiam: & si renuerent, iustum haberet belli ipsis inferendi prætextum. Vbi paritum est, deinceps ad intercipienda quæ eorum ditionis erant animum conuertit. Nec tamen Polonorum, quibus iam suspectus & exosus esse cœperat, quosq; alienos à cupiditate sua esse nouerat, ministerio & militia uti ad eam rem ausus est: sed Russorum, cum quibus materno genere coniungebatur, auxilia clàm acciet, cum his apertè iam in fraternas ditiones grassatur. Edicit, ne cuiquam Poloni, præter se, obediant. Contumaces aut uinculis aut uerberibus coercet, aut bonis multat. Nonnullas iam fratrum munitiones & oppida cum pagis adiacentibus partim per Russos occuparat, partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunam uel metu, uel (ut est uulgus ferè nouarum rerum, nouorumq; dominorum auidum) leuitate defluentibus passim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris proposito perspecto, quid faciant porrò cum suis consultant. Animaduertunt à bello ciuili animos popularium suorum abhorrere: nec ipsi satis animorum ad uim fratris propulsandam habebant, propterea quòd & uiribus minus ualebãt, & quantum cuiq; fidendum esset, nesciebat. Itaq; ad misericordiam procerũ confugiunt: paternorũ meritorũ, paternæ uoluntatis, publiciq; omnium ordinũm consensus de partiendo imperio ipsos admonent: ipsorum fidei & protectioni se suaq; commendant. Ad fratrem etiam proficiscuntur: & quoniam caput illorum consiliorum Cristinam glo-

B tem suam esse senserant, ad mulieris pedes sese prosternunt: clementiam eius supplices implorant. Verùm ea surdis auribus leuirorum preces accipiebat, & salutem reip. quæ omni necessitudini præponenda esset, causificabatur. Commouit ea res multos ex primoribus, cùm iuuenum misericordia, tum metu exorientis tyrannidis: cuius argumentum erat, quòd Vuladislaus extremum militem in suos immittebat: tum autem auaræ importunæq; mulieris odio, quæ præter hanc in fratres mariti sui inclemẽtiam, nouis etiã exactionib. animos multorum offenderat. Etenim ea, cùm alia quædã auarè & crudeliter instituerat, tũ uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & rusticani statis & solennibus ferijs honoraria quædam munera, nempe pullos & gallos gallinaceos, anseres, oua, mel, auenam, porcos, triticũ in cellam principis inferret. Quod cum semel atq; iterum ac tertiùm in gratiam principis non inuiti fecissent, lege uiri, ut id perpetuum deinceps esset, sanxit. Itaq; impensius iam & apertius nonnulli iuuenibus fauebant. in primis aũt Vuseborius palatinus Sendomiriensis, & magister militię, & Petrus Danus, comes Scrinnẽsis: quorũ ille nonnũquã Russos ex insidijs paruis prę lijs fundebat, Petrus uerò monendo & obiurgando principem ab instituto auocabat, que res ei, si non exitiosa, calamitosa quidem certè fuit. Nam Vuladislaus, ut omnib. de reb. cum uxore cõmunicabat, ita de Petri quoq; consilio ac studio ipsi narrauit. Exarsit subitò in hominem iracunda mulier, alioqui etiam ipsi infensa, ex huiusmodi causa. Venatũ fortè Vuladislaus princeps & Petrus hic in remotas syluas ierant: ibi totum diem inuestigandis & persequendis feris defatigati, ad uesperum ad focum constructa è cespite mensa, cũ se pane & ferina carne, & aqua fontana utcunq; refecissent, & humi stratis penulis cubituri essent, Vuladislaus domesticarum lauticiarum & mollium stratorum recordatus, ioco Petrum appellans: Mollius, inquit, nunc Petre uxor tua cum Abbate Scrinnẽsi siue Suleouiensi cubat, quàm nos. Petrus contrà, ut iocum ioco retunderet: Fortasse, inquit, & tua cum Dobesso. Erat autem Dobessus iuuenis ex equestri ordine non inelegans, quo familiarius Cristina utebatur, ita ut mussitaretur uulgò, eum cum illa clàm consueuisse. Tetigit id dictum principis animum: & sermonibus quidem tunc iocisq; finem fecit, uultu uerò ne postea quidem satis dissimulauit siue dolorem, siue solicitudinem; incertũ, liberiori'ne dicto Petri offensus,

an de

Vxorũ suasiones efficaces.

Vuladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Vuladislaus fratrũ possessiones inuadit.

Boleslai filij deprecantur fratris iniuriam.

Procerũ alienatio à Vuladislao.

Exactiones nouæ institutæ.

Honoraria munera,

Petrus Danus dolo Cristinæ petitus

Iocus perniciosus.

Dobessus de adulterio reginæ suspectus.

an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & superioris temporis coniecturis, quas non tam scrupulose ad eam diem notarat, suspiciones colligens. Cristina ubi tristiorem cogitabundumq; præter morem uirum reuersum animaduertit, sciscitatur causam. dissimulat aliquandiu Vuladislaus. Ad extremùm uictus blanditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrum iras conceperat, occasionemq; ulciscendi eius quærebat. Quam cum fortuna percommodam attulisse uideretur, in eo quòd Petrus apertè cupiditati principis aduersabatur, ibi uerò instare uiolenta mulier apud maritum noctesq; diesq;, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nunquam uoti compotem futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti spiritu Petrus, summaq; potentia præditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates amplas. Calisiensem Crusuiciensemq; tractum omnem Boleslai Criuousti nomine administrasset, tunc autem Vuratislauiensi præesset. Subornat tandem Dobessum Cristina, partim probri infamia iritatum, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non est tamen ausus Dobessus hominem aperta ui aggredi: sed obseruabat tempus, quo per fraudem eum incautum opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quem Iaxæ Serborum siue Vinidarum duci in matrimonium collocabat, Vuratislauiæ insigni pompa atq; celebritate apparabat: eò se Dobessus quoq; magno comitatu confert, securumq; & nihil eiusmodi suspicantem Petrum solum fortè conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias, & hospites comiter accipiendos satagunt, correptum celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad principem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiamq; popularem: Reminiscebatur, quo is honore apud patrem suum fuisset. Contrà suggerebat Cristina, si incolumis Petrus dimittatur, acerbiorem eum capitalemq; hostem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari uirum uidet, minatur se ab eo discessuram, ubi impunè probro prostitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem perfecitq;, ut indicta causa lingua Petro præcideretur, atq; oculi effoderentur. Sic ei, & sæpe multis, liberior cum principe iocus malè cessit. Vixit tamen post eam calamitatem Petrus quinq; annos. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugossus memorat, ei postea uisum & sermonis usum diuinitùs restitutum fuisse, propter pietatem, qua summa erat. Mortuus, apud Vuratislauiam in sancti Vincentij, quod templum & monasterium ipse condiderat, honorificè sepultus est. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorum rege uita defuncto, Geisa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno suscepto, Henricum Austriorum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento prælio superauit. Sed nostra persequamur. Petro tam crudeliter, quemadmodum dictum est, excarnificato, minus ausi sunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduersari. Creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ secundo fortunæ flatu occultata, postea afflictis rebus eius in apertum erupêre. Minus autem dissimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipsorum pellere magnis Russorum fretus auxilijs, quibus Suatoslaus Vuseuolodi Kiouiensium principis filius Izaslaus Dauidis, & Vuseuolodimirus Haliciensium duces præfuere. Iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Plosco, omnique Masouia propulerat. Restabat Miecislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniam cum exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ spem reponens: Posnaniam, quæ ipsi portas clauserat, cum primo impetu capere non potuisset, obsidione cinxit. Vastabant interim Russi agros liberioribus excursionibus: exurebant uicos & pagos: captiuos uiros ac mulieres in seruitutem abducebant: diripiebant fana: uimq; honestis puellis ac matronis inferebant: ne à pueris quidem abstinebant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiscopus Gnesnensis, uenerabilis & pius senex, excelsiq; animi. Is igitur cupiditatem & crudelitatem Vuladislai perosus, & cùm optimi principis Boleslai Criuousti gliorum, tum patriæ indignã & calamitosam sortem miseratus, sacro pontificium cultu & infula, quo augustiorem speciem principi exhiberet, indutus, & carpento in castra, & usq; ad ipsum Vulatislai tentorium inuectus, comiter principem nefarij cœpti admonet. Negat esse boni principis, patriam, à qua in lucem editus, indulgenter educatus, & ad summum honorem euectus sit, externis armis hostilem in modum impetere, uexare, ac diripere. Negat esse Christiani hominis, fratres coniunctissimos & obsequentissimos, quos tuendos susceperit, oppugnare: & non modò attributis à patre & uniuersa repub. ditionibus

Petri Dani opes & præfecturæ.

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Geisa rex Vngarorum Austrios uicit.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cum Russis.

Ciuile bellũ inter fratres

Posnania obsessa.

Iacobus Archiepiscopus principem obiurgat, ac diris deuouet.

A onibus exuere, sed vitam etiam & sanguinem eorum sitire. Desisteret ergo cœptis: moderaretur diræ & insatiabili cupiditati suæ: & cum optimis fratribus in gratiam rediret: Præstare, vt eorum fideli ope & opera aduersus quosuis externos hostes uteretur, quàm vt infidis & sitientibus Poloni sanguinis Russorum armis illos iret perditum, & quasi in sua spe viscera sæuiret. Si homines non reuereretur, at Deum metueret, acerrimum scelerum omnium, & maximè violatę humanę coniunctionis & societatis vltorem. Non commouit hæc Archiepiscopi oratio, quamuis grauis & prudens, Vuladislaum, nec ab instituto deterruit. Quod cum vir diuinus animaduerteret, quasi numine afflatus, è sella assurgens: Quando, inquit, humana simul ac diuina iura superbè contemnis, & paterna mea monita obstinatè respuis, Dei omnipotentis, cuius vices gero, authoritate, sacris & Christianorum hominum societate tibi interdico, caputq; tuum & omnium adiutorum & asseclarum tuorum diris deuoueo. Deinde multa in eum & in exercitum eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudentius auriga carpentũ conuertit, in columnam, quæ tentorium principis sustentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tentorium solo prostrauit. Mali ominis ea res cunctis visa est. Tenuit tamen iram Vuladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiscopum aut fecit, aut dixit: ita vt mirarentur omnes patientiam eius. Commouerat nonnullos de proceribus, qui in castris Vuladislai erant, Iacobi archiepiscopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipsi à proposito principem instituêre, sed nullo operæprecio. Nam is diligentius etiam omnia ad expugnationem Posnaniæ administrare perrexit. Tamen cum nullus hostilis subesset metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, securius agebant Rusi, quàm ratio castrorum exigit: & vel ad prædas agẽdas quoquouersus discurrebant, vel genialibus epulis & compotationibus ludisq; & lusibus indulgebant, vel his rebus grauati & fatigati altum stertebant: in stationibus rari, nec ij satis sobrij excubabant. Delitescebant in abdito Boleslaus, Miecislaus, & Henricus cum modico militum præsidio, occasionẽ bene gerendæ rei captantes: ij posteaquàm vel ex transfugis, vel è captiuis per insidias, dum incautius pabulantur, exceptis, certò didicere de negligentia & securitate aduersariorum, silenti agmine ad castra propius

Omen malum.

Castrẽsis negligentia.

B accedunt. Oppidani è turribus procul suos conspicati, nec ignari quid in subiectis oppido castris ageretur, proposito vexillo signum dant suis faciendi in hostem impetus tempestiui. Animaduertêre id vexillum præter morem extensum Russorum duces, qui tunc fortè cum Vuladislao conuiuabantur: Rogant, quid'nam rei sit, & quid sibi velit vexillum illud? Respondet Vuladislaus, deditionis esse signum. Parcendum esse Rusi censent supplicibus: negat Vuladislaus vllum fore ijs, qui tam obstinatè obsidionem sustinuissent, misericordiæ locum. Nec multo pòst, exauditur ab extremis castris ingens clamor atq; strepitus, iam intra vallum & in cæde versantium hostium. Erumpunt eodem tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsque militum, è stipula stramentisque factis, celeriter ignem subijciunt. Fit trepidatio & discursatio totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus, nec quid agerent, aut quò se verterent, ac ne fugæ quidem consilium explicantibus. Nec à vero abhorret, diuinitùs formidinem illam exercitui meritò iniectam fuisse. Nec fuit qui se victoribus opponeret, fusis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerant. Nam cæteri vel ad ducum tentoria, vel ad corripienda arma, vel ad sternendos equos, vel ad efferenda quæ quisque charissima habebat, festinabant, vel attoniti denique amentium more huc atque illuc discursabant. Ad extremùm grassante latè vndique ferro atque incendio, effundunt sese castris, qua quisque exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartam & Glounam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vuladislaus cum Rusis ducibus & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoq; Rusi, non multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni, domos sese recepere. Direpta sunt copiosa & opulenta Vuladislai Russorumque castra. Duglossus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaum, Miecislaum, & Henricum, primo Vuladislai aduentu Posnaniæ se cum paruo præsidio tenuisse, diuturnamque obsidionem in magna commeatus inopia tolerasse, & clementiam atque misericordiam fratris per internuncios implorasse. Cum autem is inexorabilem se ipsis præberet, nec aliter veniam daret, nisi sese & sua omnia ei dederent, dura hæc, ita vt erant sanè, visa esse iuuenibus: & in magna salutis desperatione decreuisse eos, honestè mori potius, quàm crudelis victoris, & apud quem nihil sancti esset, fidei sese committere.

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Duglossus.

Erupisse deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla strage in hostibus edita, repulsos tamen esse. Deinde cum quieuissent aliquandiu, quasi abiecta iam erumpendi cogitatione, & securiores negligentioresque reddidissent eos, qui in stationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatisq; omnibus qui arma ferre poterant in ciuitate, erupisse in inopinantes, eo proposito, vt aut vincerent, aut non inulti occumberent: & clarissima illa victoria, de qua iam diximus, potitos esse. Annus quo hæc acta sunt, fuit

1145 ann. à Christo nato millesimus centesimus quadragesimusquintus. Parsum est autem ciuibus iussu iuuenum, quoad in summa illa perturbatione & confusione fieri potuit. Magna fit statim ea victoria rerum commutatio. Defluebant omnes passim a victo ad victores, & augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & potestatem pristinorum dominorum vltrò redibant. Non contenti autem victores iuuenes eo, quòd fratrem se oppugnantem profligassent, suaq; omnia recuperassent, exterminare eum etiam vicissim proprijs ditionibus, & principatu eijcere instituunt, rati nunquam eum ad sanitatem & modestiam rediturum esse: verùm Russorum auxilijs fretum, bellum renouaturum. Itaque æstate sequenti, cum eo, quem ad manum habebant, exercitu, validiori iam aliquanto, quàm fuerat initio, Cracouiam contendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum esset, diffisus munitioni arcis, suorumque studijs & voluntatibus, & fratrum desperata misericordia, quippe quos ipse supplices nulla misericordia dignatus esset, relicta Cracouiæ vxore ac tribus filijs, per Silesiam in Germaniam profugit: Conradi tertij Cæsaris, vxoris suæ sobrini, opem imploraturus. Cracouienses cum primùm aduenietibus Boleslao, Miecislao & Henrico portas clausissent, cognita principis longiore fuga, & consensu totius Poloniæ, aperuêre: nec multo pòst arx etiam deditur. In qua recipiéda, summa animorum moderatione iuuenes vsi sunt. Liberos & vxorem Vuladislai, quamuis infestam sibi, & quæ origo malorum illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorum militum atq; procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam, aut quò vellent, additis præsidij causa, qui abeuntes deducerent, dimiserunt. Sic infelix Vuladislaus, qui suasu vxoris iniustè aliena concupiuerat, sua iustè amisit: & qui in amplissima fortuna principatusque prærogatiua non acquieuerat, in exilio cũ mala consultrice vxore miser contabuit, quemadmodum inferius exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vuladislaus, non totos septem annos. Sub ipsum principatus eius initium, Ianicus, qui postea Vuratislauiensis episcopus, ac deinde archiepiscopus Gnesnensis fuit, Ianislausq; dictus est, & Clemens, fratres germani, equestri Gryphium siue Gryffonum, vt vulgò vocant, familia orti, monasterium Andreouiense condiderunt: eique oppidum ipsum Andreouiam, & septem pagos de bonis suis attribuerunt: atque in eo Cisterciensis sectæ monachos, à Bernardo abbate sancto conditos, è Morimundensi Burgundiæ monasterio euocatos, collocarunt. Imposuerunt autem conditores illi tributum perenne oppidanis addictis monasterio, vt corda cæsarum pecudum, & paucula haleca sibi posterisq; suis memoriæ sempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum postea abbas nescio qui redemit. Addiderunt etiam Radossus & Gedeon episcopi Cracouienses decimas quasdam ei monasterio: itemq; Ianicus, posteaquam Gnesnẽsis archiepiscopus factus est, non modò decimis, verùm etiam duodecim pagis ad superiores adiectis, id locupletauit.

Defectio Polonorũ à Vuladislao.

Vuladislaus principatu pulsus.

Cracouia in potestatẽ fratrum iuniorum uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

Andreouiense monasterium.

Andreouiensis monasterij tributũ.

BOLESLAVS CRISPVS.

EXacto cum vxore & liberis Vuladislao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum nobilitatisq; sententia ad Boleslaum, qui Vuladislao natu proximus erat, principatus & summa rerum defertur, & quæcunque in ditione Vuladislai fuerant. Cazimirus etiam natu minimus frater, eius curæ commendatus est. Et moderatè is clementerque regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum sibi deuinxit. Nonnulla enim bona & possessiones, quæ sui iuris fuerant, ipsis vltrò donauit & addixit: eoque summa ij fide, summoque studio vicissim eum defenderunt, nihil neque Russorum, neque Boemorum, neque Germanorum & Conradi Cæsaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Nam instabat Vuladislaus assiduò, cùm apud Vuladislaum ducem Boemorum, ad quem ea de re adierat, tum apud Cæsarem, vt eorum vel authoritate in paternum principatum restitueretur, vel armis reduceretur. Solicitabat & Russos legationibus. Verùm hi nondum se satis è clade Posnaniensi refocillarant, & nolebant consentientem Poloniam irritare, à cuius exigua quadam parte victi profligati-

Boleslai Crispi benignitas.

Vuladislai exulis solicitudo.

A profligatique dudum essent. Cæsar verò & Boemus prolixè promittebant: verùm hic domesticis motibus, ille Asiatica expeditione impediti, præstare commodè promissa non potuere. Rebus enim Normannorum in Syria, Saracenorum Turcarumque vi inclinatis, Edessaque nobili & vetusta vrbe Mesopotamiæ, quæ tunc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Christianis in Asia militantibus iniecto, Cæsar & rex Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus viris & episcopis à Bernardo abbate Claræ uallis concitati, expeditionem in Syriam susceperunt. Ne tamen Vuladislai causam penitus deseruisse videretur Cæsar, misit legationem ad Boleslaum cæterosque fratres, vt Vuladislao ereptum patrimonium & principatum sua sponte redderent, potius quàm arma sua experirentur. Neque enim se rectè & affini & calamitoso ac supplici principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus princeps de sententia fratrum & procerum ita respondit: Nulla à se fratribusque suis iniuria affectum esse Vuladislaum: se necquicquam deprecantes impio bellò ab eo petitos, & attributis à patre, & ab vniuersa republica possesionibus ac dominationibus, iam penè exutos, cum pacem tamen nullis æquis conditionibus impetrare possent, vitam defendisse suam, illumque omnis diuini & & humani iuris violatorem, fratres insontes & obsequentisimos eijcientem, intolerabilemque in liberos populos dominatum vsurpantem, non tam ipsorum viribus, quàm diuina vltione euidenter perculsum, fugientemque, magno vniuerso Poloniæ consensu sempiterno exilio damnatum esse. Recipere eum talem, tamque iustè consensu publico pulsum, neque sibi tutum esse, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se postularet, ne'ue ab inuitis extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine magno malo reipublicæ facere non possent. Esse quidem tanti principis atque Cæsaris, afflictis subuenire: sed ijs demum, qui immeritò afflicti essent. Cæterùm ad vim & iniuriam faciendam nemini opem eius patêre debere: quipp e qui ab innocentia contra scelus, ab officio contra improbitatem, à modestia contra audaciam, à iusticia contra iniusticiam, denique à pietate contra parricidium stare debeat. Esse Vuladislaum affinem Cæsaris, se verò cognatos etiam: auxilium se ab eo sperare, non bellum expectare, cuius nullam neque dedissent, ne-

B que daturi essent occasionem. Habere se illi eum honorem, quem & cognato & maximo principi haberi par esset: libenterque in alijs rebus authoritati eius obsecundaturos, in vna illa re id fieri non posse. Libentius se cum quouis capitali hoste, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros esse: & quid'uis potius passuros, quàm commissuros, vt suo sibi iumento, quod dicitur, malam rem asciuisse, & rempublicam, quę in fidem suam confugerit, prodidisse viderentur. Fregit ea responsio Conradi animum, ita vt multum de studio suo in Vuladislaum deinceps remitteret, præsertim quòd ad expeditionem Asiaticam totus spectabat: quamuis à proceribus suis & Boemo, quos sedulò vnà cum liberis & vxore prensabat Vuladislaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remensi, quod Eugenius tertius pontifex maximus, initio pontificatus sui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Cristinæ propinquus, de principibus & episcopis Polonorum per legatos questus est, quòd illi quidem fratrem, hi verò dominum suum contra fidem & iusiurandum paterno principatu pepulissent. Sed quid effecerit, non comperio. Conradus verò Cæsar expeditionem illam suam Asiaticam cum maturasset, per Poloniam, quemadmodum scribit Dlugossus, statuit iter facere, quòd & compendiosior ea via esset, & minus periculorum haberet: simul quòd non diffideret, se Vuladislaum cum fratribus coràm reconciliaturum esse. Et acceptus quidem est à Boleslao cæterisque fratribus perquàm honorificè & liberaliter, vnà cum Vuladislao Boemorum principe, & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, siue Sbigneo, omnique Germanorum & Boemorum exercitu, & vsque ad pontum Euxinum deductus: cæterùm de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, nisi quòd pollicitus est Boleslaus cum fratribus, se, cum reuertisset ab illa expeditione Cæsar, quæ is vellet, facturum esse. Multi verò voluntarij è Polonis militiæ illi nomina dedêre, & cum Cæsare profecti sunt. Alij, per Vngariam eum non satis composito agmine profectum esse in Thraciam, volunt. Vincentius verò crebrioribus legationibus eum de restitutione Vuladislai cum Polonis egisse memorat. Sub hyemem eiusdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Rusſiam, Izaslai Kiouiensium principis, conspiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: castrisq; apud Cemerinum positis, totam hyemem ibi consumpsit: & nulla re memorabili gesta, propter ignauiam Izaslai, & non satis certam fidem Russorum, in Polo-

Conradi Cæsaris & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriã.

Bernardus abbas Claræ uallis.

Conradi Cæsaris legatio ad Polonos.

Boleslai Crispi responsum.

Principis officium.

Remense concilium.

Conradi Cæsaris expeditio in Asiã.

Boemorum principes in Asiam militatum profecti.

1147 an.

Russicũ bellum.

niam rediјt. Izaslaus verò post discessionem auxiliorum Lusci obsessus ab hostibus,
Ianislaus archiepiscopus.
pacem tandem ab eis impetrauit. Per hoc tempus Iacobus archiepiscopus Gnesnen-
sis mortuus, Ianicum, siue Ianislaum, cuius paulo antè mentionem fecimus, è Vuratis-
lauiensi episcopa euocatum, Boleslai principis studio adiutum, successorem accepit.
Vuratislauiensis basilica et ritus eius.
Huic verò Vualterus, equestri Zadoreorum ortus familia, successit: qui basilicam Vura
tislauiensem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, ritusque Lugdunensis basili-
1149 ann.
cæ in eam induxit. Anno vno interiecto, reuersus ab Asiatica expeditione Conradus,
Conradi Cæsaris expeditio in Poloniam.
cum non multum ibi operæprecij fecisset, magnamque copiarum suarum partem par-
tim Turcico prælio, partim dolo Emanuelis Constantinopolitani Imperatoris ami-
sisset, bellum Polonis intulit, vt per vim Vuladislaum exulem in principatum restitue-
ret, cum Boleslaus cæterique fratres promissorum admoniti tergiuersarentur, quòd di
cerent: Vuladislao reducto, se nouos motus, noua pericula, summamque reipubl. per-
turbationem reformidare. Verùm id bellum in speciem ingens & formidabile, Boles-
lai principis humanitas & sapientia inter ipsa initia restinxit. Nam vt Cæsar cum vali-
Polonorum cum Germanis belli gerendi ratio.
dis Germanorum, Boemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, non desti-
tit Boleslaus cum expeditis turmis, quas de suis tumultuariè coegerat, omnibus locis
opportunis hostilia itinera, pabulationes, frumentationes & aquationes ex insidijs
obseruare, & in incautos hostes impetum facere, interdumque totum exercitum refi-
cientem se aut quiescentem subito tumultu, & ad castra adequitantis exercitus osten
tatione exagitare & perterrefacere. Illis verò ad arma conclamantibus, ad impedita lo-
ca raptim se cum suis recipiebat, nec vnquam rem fortunæ & vniuersæ dimicationi
committebat. Cum autem ad Odram substitisset, & castrametatus esset Cæsar, eo
quòd aquæ eius fluminis tunc fortè excreuerant, & nostri vlteriores ripas obseruan-
tes difficilem traiectionem ipsi effecerant, simul autem è Germania noui quidam mo-
tus ipsi afferebantur, quibus ad rerum domesticarum curam reuocabatur, accepta fide
Boleslaus ad Cæsarem in castra uenit, & bellum sustulit.
Boleslaus in castra ad eum venit: factaque publica audientia, Vuladislai fratris facino-
ra & peccata omnia in se ac cæteros fratres, & in omnes ordines reipubl. Polonæ lucu
lenta oratione exposuit: necessariam expulsionem, iustamque restituendi eius recu-
sationem suam, & vniuersæ reipublicæ excusauit: necessitudinem suam cum Conrado
maiorem, quàm Vuladislai commemorauit: studia & officia sua nonnulla in Cæsarem
& Germanos modestè refricauit: ne cognatum & Christianum sanguinem sitirent,
neu se ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam non contemnenda Cæsari & non-
nullis principibus, maximeque ijs, quos gratia plurimùm valere apud Cæsarem didi-
cerat, priuatim misit. Ita poscente Boleslao, suadentibus primoribus, ad sua defenden
da festinantibus militibus, ipso Cæsare ductum iri diutius opinione sua bellum ani-
maduertente, & ad componendas res domesticas festinante, bellum illud statim solu-
tum est: dimissusque postridie exercitus, nequicquam reclamante Vuladislao exule,
& item Boemorum principe, non tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Ha-
gecus hic nescio quid comminiscitur de Tartaris & Saracenis vnà cum Russis à Vula-
dislao exule contra Polonos ductis, & à Boleslao victis pulsisque, qui vtrique populi
procul tunc aberant à Polonia. Pace cum Cæsare facta, aut verius bello in aliud tem-
Boleslai & Miecislai uxores.
pus dilato, Boleslaus & Miecislaus vxores duxere sorores Germanas, Vuseuolodimiri
Haliciensium principis filias: Boleslaus quidem Anastasiam, Miecislaus verò Eudo-
xiam. Verùm hic, hac nō ita multo pòst mortua, nondum exacto à primis nuptijs bien-
Hēricus dux ad Hierosolymitanam militiam profectus.
nio, aliam duxit, Gertrudim Geisæ regis Vngarorum sororem, Belæ cæci filiam. Cæte-
rùm Henricus cœlibem vitam secutus, ad Hierosolymitanam militiam cum non con-
temnendo comitatu profectus est, principatu suo Boleslai fratris fidei ac tutelæ com-
mendato: cumq; totum annum ibi commoratus, non vulgare virtutis suæ specimen
aduersus barbaros Saracenos edidisset, sospes reuersus est. Reuertens autem in Zago-
Templarij in Poloniam deducti.
sce pago ad Nidam amnem parœciam ac domicilium Templariorum sodalitati, quæ
tunc bonam in bello Asiatico Christianis nauabat operam, condidit, & luculentis redi
tibus instruxit. Cum hoc, Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locuple-
Iaxa Gryphius.
tem equitem de familia Gryphium: qui cum in Asia aliquando militasset, reuertens v-
Canonici sepulchri Christi.
num de canonicis sepulchri Christi Domini nostri, diui Augustini instituto viuētibus,
& geminam crucem rubram in toga insigne professionis suæ gestantibus secum dedu
xit, eamq; sodalitatem in Polonia propagauit, condito ei templo ac domicilio in pago
Miechouiense cœnobiū.
suo Miechouia, quod nunc oppidū est, quinto à Cracouia milliario, eoq; & duob..tem
alijs pagis sodalitati attributo. cui etiā Gedeon episcopus Cracouiēsis decimas quasdā

posterius

A posterius adiunxit. Condidit idem Iaxa, dotauitque etiam monasterium virginibus professionis Præmonstratensis, vt vocant, in suburbano suo Cracouiensi, supra Vistulam, quod Zuerinecium, quasi tu dicas viuarium, appellatur. Quod nomen posteriori fortaßis tempore excepit, cum ibi Casimirus secundus rex uiuarium construxisset. Impetrauit autem Iaxa idem loco subiectis hominibus à Boleslao Crispo principe omnium onerum, munerum atq; pensionum, quę ad principem atq; rempubl. pertinerent, sempiternam immunitatem. Sed ad institutum reuertamur. Vuladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterum atq; iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cùm asidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tanta fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus Cæsarem stimulabat, quòd contemni & postulata & minas suas, nec promissa præstari à Polonis principibus, maiestate sua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa valetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & necessarijs negocijs, & nonnulla imperij perturbatione distentus. Verùm quo leuius interea Vuladislaus ferret exilium, possesiones quasdam ei dedit vtendas fruendas, vnde se & vxorem liberosq; sustentaret: adiunxit exiguas equitum peditumq; copias, cum quibus ille crebris excursionibus Vuratislauiensem tractum & viciniam illam omnem, extructis in cõfinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quò se tutò recipiebat, infestauit. Non tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu ad prædatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id vbi cognouit Vuladislaus, munitis pręsidio militũ arcibus, in Germaniam se recepit, siue metu, siue auxiliorũ petendorũ gratia. Qui in præsidijs relicti erant Germani siue Boemi, sustinuerunt aliquandiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescentibus, ac desperatis auxilijs deditionem fecere. Nec ita multo pòst, nempe anno Christi nati 1153. Conradus Cæsar mortuus, antequam Imperatoris diadema adeptus esset, solicitudine & metu grauis belli Polonos liberauit. Quieuitque tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbarossa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui Conrado patruo in imperio succesit,

Zuerinecen se cœnobiũ.

Vuladislaus exul infestat Poloniam.

Nemcium et Grothecium arces in Silesia constructæ, & Polonorum principi deditæ.

1153 ann. Cõradus Cæsar mortuus.

Fridericus Barbarossa Cæsar.

B petendo imperiali diademate, pacandisque, seu potius turbandis rebus Italiæ & Galliæ Cisalpinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu suo creandis atque deijciendis occupatus fuit. Reuersum autem in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ agentem Virceburgi, siue Herbipoli, supplex adit Vuladislaus: orat de reductione sua: Et quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui Imperatoris admouit. idem pro eo petijt Vuladislaus princeps Boemorum, fastum Polonorum & contemptionem Cæsareæ maiestatis & authoritatis exaggerans. Idem plerique Germanorum principes atque duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quosque ea de re prehensauerat. Quanquam autem rebellarant Imperatori Mediolanenses cum socijs suis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de amplisſimi Senatus sententia decreuit. Ac legatos quidem statim ex illis comitijs ad Boleslaum principem & fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperent Vuladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortasse pollicebatur Vuladislaus, Imperatori Romano penderent, bellum denuncient: ipse verò hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea vis erat, vt quiduis potius passuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse viderentur. Itaque æstate anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1158. Fridericus Imperator cum maximis Germanorum omnium atque Boemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur: & ad vndecimum Calendas Septembris Odram amnem, nemine prohibente, vado transiuit. Nam Poloni principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt apertè eum tanto ac tam valido exercitui opponere: sed munera inter se copiasque partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura vterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidijs vim faciebant, partim villas & oppida sua, qua iter facturum esse Imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita vt neque progredi rectè Imperator, propter pabuli & commeatus inopiam, neque vestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset. Eo nostrorum incendio tunc Bythomia, cuius etiam superius mentio fa-

Legatio Friderici Imperatoris ad Polonos.

1158 ann. Friderici Imperat. expeditio in Poloniam.

Bythomia et Glogouia exustæ ab ipsis Polonis.

tio facta est, atque Glogouia, non obscura oppida, conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad vescendum, neque vinum aut ceruisia ad bibendum suppeteret, omnia itinera nostris obsidentibus. Itaque intestinorum dolore laborari vulgò cœptum, quo morbo multi mortales absumpti sunt: iamque non mussitabant milites, sed apertis conuicijs & maledictis Imperatorem incessebant, quòd ab eo ad inauspicatum bellum ob rem alienam educti essent. Quibus rebus permotus Fridericus, simul quod res Italicæ discessu eius turbatæ, eum ad se reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit. Verùm metuebant, si nulla pace facta retrocederet, vt satis tutò id facere posset: quòd non dubitabat, nostros terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu vicissim inuasuros ac deuastaturos esse. Sin pacis mentionem prior fecisset, pro victo se habitum atque contemptum iri: vtrumque autem non ex dignitate Imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominiosum est, eum qui bellum alteri intulerit, aut pacem vltro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum sensum Imperatoris cum probè calleret Boemorum princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, vt de pace ad Imperatorem mittant, aut ipsi veniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositum. Placabiliorem enim ipsis Fridericum se reddidisse. Amplectuntur nostri consilium: petita acceptaque fide ad hostem proficiscuntur: ibi multis vltro citroque habitis sermonibus, pax tandem his legibus constituitur: vt Vuladislaus ad Silesiæ dominatum modò restituatur, cæteris se abstineat: & vt Boleslaus vnà cum fratribus trecentos hastatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanense, siue Langobardicum bellum mittat. Et quo firmior hæc pax sit, Adleidam Imperatoris sororis filiam Miecislaus tertiam vxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiserat, susceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad restitutionem Vuladislai attinet, perplexus est Duglossus. Nam cum restitutionem illam, quam postea Fridericus velut sanctè promissam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuisse memorasset, paulo pòst subijcit, Boleslaum recepisse Imperatori, se ad natalem Christi Dei nostri Magdeburgum venturum esse, & Polonis Boemisque disceptatoribus & arbitris de expulsione & restitutione Vuladislai fratris vsurum: quod tamen non præstiterit. Paulò aliter de hoc bello Radeuicus in Supplemento eius libri quem Otto episcopus Frisingensis illius temporis de gestis huius Friderici Imperatoris conscripsit, memoriæ prodidit. Et causam quidem belli eandem, quam non exposuimus, fuisse memorat: successum verò & exitum aliquanto diuersum. Ait enim, Posteaquam Imperator in Poloniam (arte scilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias transduxit, Polonos, quamuis magna haberent Russorum, Parthorum, Prussorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen spem vitæ constituisse: ac desperatione adductos, non certo consilio, munitiones, oppida, pagosque suos vastasse. Ad extremùm autem peruastata ab hostibus Vuratislauiensi & Posnaniensi ora, Boleslaum ducem supplicem, & imperata se facturum recipientem, prouolutum ad pedes Imperatoris, veniam impetrasse: cum iusiurandum dedisset, non ad contumeliam Romani imperij fratrem à se suisque pulsum esse: promisissetque Imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principibus mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Augustæ verò, siue Imperatrici, viginti marcas auri: & obsides Cazimirum fratrem cum alijs quibusdam nobilibus dedisset. De Vuladislai verò iniuria rem ad arbitrium Boemorum & Polonorum Magdeburgum, vt nos quoque è Duglosso retulimus, reiectam esse. Neque tamen stetisse vlla ex parte promissis & iuriiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionem: quod neq; Imperator exigere, si prius pensitatum esset, neque Radeuicus commemorare, si tunc exactum esset, omisisset. Pace facta cum Polonis, deduxit Imperator exercitum, & anno sequenti expeditionem in Italiam profecutus est, Boemorum & Polonorum auxilijs adiutus. In ipso autem procinctu, Vuladislao Boemorum principi Ratisponæ diadema imposuit, regemque eum appellauit: quo nomine post Vuratislaum sexaginta annis amplius nemo principum Boemorum vsus erat. Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim non demesso, partim ab hostibus consumpto, partim verò à nostris, quemadmodum diximus, corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai Crispi vxor ex dolore partus, cũ Lescum alterum filium peperisset. Nam biennio antè Boleslaum pepererat.

Friderici cõsultatio.

Pax inter Imperatorẽ et Polonos.

Silesia Vuladislao attributa.

Polonorum auxilia Imperatori ad Italicum bellum.

Miecislai tertia uxor, filia sororis Friderici Imperatoris.

Radeuicus historicus.

Vuladislaus rex Boemorum factus.

Fames in Polonia.

Boleslai Crispi filij.

Duxit

A Duxit postea Boleslaus alteram uxorem, Helenam Roscislai Præmisliensium principis filiam, suasu fratrum, cum ij ad Adleidæ Miecislai uxoris puerperium conuenissent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici Imperatoris impetratum, post tredecim annorũ exilium. Verùm in ipso apparatu extinctus, & Aldemburgi in Holsatia, quæ urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, sepultus est: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiscopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam sententiam, & iustam fratrum & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametsi proditum est à nonnullis, ut refert Dlugossus, eum ad constitutum cum fratribus colloquium uenienté, Plodeci clàm ueneno sublatũ esse. Vixit autem Vuladislaus quinquagintaquinque: præfuit Polonis non totos sex annos. Liberos reliquit masculos tres, Boleslaum, Miecislaum, & Conradum, cui Lasconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: qué quidem Conradus Imperator Fuldensi abbati educandum dederat. Cristina uerò Vuladislai uxor, Aldenburgi in exilio consenuit, & uitam cum morte cõmutauit. Nam filij non ausi absente Imperatore Silesiæ principatum ex fœdere patri promissum repetere, quarto demũ anno post mortem patris, nempe anno post Christum natum 1163, instante precibus atq; minis apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto euersoq; Mediolano reuertisset, reuocati, Silesiam omnem, quæ continentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, usq; ad Boemorum, Mysnensium, Saxonumq; fines in ditionem suam acceperunt, ea quidem lege, ut maiestatem summi principis Polonorum comiter cõseruarent, neúe patris tyrannidem imitarentur. Silesiæ uerò nomen à confluxu multorum populorũ inditũ esse uidetur, siue tũc, siue aliquãto prius, népe posteaquã Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cum Boemis & Saxonibus eam oram inuasit, ita ut Silesij, siue Slezaci, quasi conuenæ dicantur lingua Polonica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij ex pacto obtinuerunt. Atq; hinc ferè omnes Silesiorum duces propagati sunt. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita ut Boleslao, qui procerus siue altus cognominatus est, Vuratislauiensis tractus: Miecislao Ratiboriensis & Oppoliensis, Cõ
B rado uerò Glogouiensis & Crosnẽsis obtingeret. Ex his Miecislaus insano mulierculę cuiusdam amore captus, Opauiam oppidũ ipsi sempiterno iure donauit. Fuit auté restitutio illa Vuladislai filiorũ curæ Friderico Imperatori, cùm ob misericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret, quod se authore cœptum atq; constitutũ fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis suæ specimen in exercitu ipsius apud Mediolanum ediderat. Nam cum eques quispiam uasto corpore & gigantea statura Mediolano prodiens identidem Cæsarianos contumeliosis uerbis ad singulare certamen prouocaret, nec prodiret quispiam, prodijt hic Boleslaus inconsulto Imperatore, & inscijs omnibus, non ferens uniuersi exercitus ignominiam. Cumq; infestis hastis concurrissent, effuso ad spectaculum omni exercitu, obsessis quoq; de mœnibus prospectantibus, & utrisq; euentũ pugnæ expectantib. primo impetu deiecit noster hostem, humique prostratum celeriter de equo desiliens confecit, & cum opimis spolijs uictor in castra reuersus est, acclamante & applaudente uniuerso exercitu, & Boleslai uirtutem ad sidera efferente. Ex eo auté tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & cùm alia amoris sui documenta ei præbuit, tum in restitutionis fratrumq; eius curam maiore studio confecto, Mediolanensi bello incubuit. Restitutis Vuladislai filijs, sublatoque omni metu belli, Boleslaus Crispus princeps Polonorum, ex fratrum & fratris filiorum, consilijque totius sententia Prussis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Christiana desciuerant, bellum fecit: transductoque Ossam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit, ferro & incendijs omnia miscens, & magnas predas agens. Ea uastatione moti Prussorum primores, cum uires suas impares tanto bello sustinendo esse animaduerterent, quippe qui nõ plus decem millibus peditum, & sexdecim millibus equitum facere possent, pacem supplices à Boleslao petunt, imperata se facturos pollicentur. Negat is pacem se eis daturum, ni stulta & uana multorum deorum superstitione sese abdicent, & Christianã religioné populariter recipiant. Durius hoc Prussis uidebatur: sed tamé præsentib. iuxtà ac impendentib. malis adacti, accipiunt cõditioné: demoliũtur fana & simulacra falsorũ deorum: uni uero Deo, qué nos colimus, deiecta aut desolata

Boleslaus alteram uxorem duxit. *Vuladislai mors.* *Plodecz.* *Vuladislai filij.* *Cristinæ mors.* 1163 ann. *Mediolanũ euersum.* *Silesiæ ducum origo.* *Silesiæ fines & nomen.* *Slezaci.* *Silesiæ diuisio.* *Opauia donata amicæ.* *Boleslai proceri uirtus.* *Prußicũ bellum.* *Prußi religionẽ Christianam recipiunt, & mox rursus obijciunt.*

pridem instaurant: liberos post desertam religionem sibi natos, ritu Christianorum initiant. Et quo celerius religio Christiana in tota Prussia coalesceret, tributum quidem exiguum Boleslaus genti imposuit: edixit autem, Quicunque ad certum tempus Christiani facti non essent, ut in seruitutem adducerentur, & sub hasta uenundarentur. Et certatim quidem omnes nomina dabant Christo, sed magis deuitandi præsentis periculi metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit, Poeta quidam, mens iniurata manet. Itaq; ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium rediere. Neq; enim firmam atq; stabilem sedem habere potest religio, ui & metu expressa: quæ, quamlibet foris necessitati seruiat, intus quidem in animo liberrima est. Vixdum circumacto anno, Prussi in pristinum errorem apertè relabuntur: ritus Christianos explodunt: sacerdotes, cæterosq; qui cõstantius Christianam religionem retinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæq; pro his, quæ patrarant, paterentur, ad Boleslaum principẽ legatos mittunt cũ donis magni precij: profitentur se in fide eius permanere, cæteraq; omnia iussa eius facturos esse, religionis modò Christianę necessitatem ut sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam uelle, aut posse abijcere: & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos transire.

Religionis contemptus nõ negligendus principibus.

Leuius, quàm par erat Christiano principi, uiolatam & neglectam ab ipsis religionem Boleslaus ferre uisus est, cum ij de fide erga ipsum sua nihil mutarent. Itaq; sic tunc legatos eorum dimisit, ut factum eorum approbasse uideretur, pluris faciens suam, quàm Dei maiestatem: siue adeò muneribus, quæ sapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. Neq; cogitabat, non habere modum, neque finem temeritatem, cui semel habenæ impunitate relaxatæ sint. Offendunt autem plerunq; homines in eo, quod causæ Dei præposuerint: ut tunc accidit. Nam Prussi uidentes impunè sibi cessisse prima ausa, sublatis animis haud ita multo pòst, exactores principis propellunt: factaq; manu ualida è promiscua hominum multitudine, Culmensem tractum & Masouiam nec opinantibus nostris ingressi, crudeliter uastarunt ac diripuerunt, ingentesq; pecudum & hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum se habebat, & quos proficiscens sibi adiungere potuit, militibus, auxilio suis accurreret. Sed iam barbari abierant, nec eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verùm fremens, & sibi ipse ob superiorem conniuentiam displicens, tunc quidem ditionis suæ fines qualiquali præsidio aduersus repentinas barbarorum excursiones muniuit: cæterùm anno sequenti, qui fuit post Christum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum instructis suorum copijs. Barbari sceleris & perfidiæ suæ sibi conscij, desperabant ueniam, nec satis uirium ad sustinendos Polonos habere se iudicabant. itaque in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & armentis abdunt: nihilo minus exquirunt, quomodo nostros dolis & insidijs circumueniant. Erant apud Boleslaum in castris Prussi quatuor perfugæ non ignobiles, qui sic iam probarant fidem suam Boleslao, ut ijs ducibus & consultoribus in expeditione illa maximè uteretur: erant enim periti regionum, & rerum Prussicarum. Eos Prussi clàm per certos homines, qui & ipsi transfugas se simularant, magnis donis, maiorib. promissis ad proditionem pellexerunt: tempus & ratio proditionis constituitur. Magnam iam Prussiæ partem nostri depopulati, ad syluestria quædam, palustria, & uliginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida & compascua, limosos abscessus & uoragines occultabant. Circum hæc, uti conuenerat, latebat Prussorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulsum esse, magnamq; multitudinem hominum cum rebus & facultatibus suis se recipisse affirmant: persuadentq; principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sendomiriensis dux Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantum progressum est, dictitantibus transfugis perbreuem esse eam difficultatem, ibi signo dato subitò Prussi pedites undiq; è latebris prosiliunt, & sagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos conijciunt. Poloni neque progredi iam, aut consistere ex aduerso hostium, neq; regredi poterant, terra abscedente, & equites ac pedites armatos hauriente. Et à fronte quidem & ab lateribus acriter instabant hostes, à tergo uerò nostri extremi primorum receptum implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci esset, neq; submitti subsidia laborantib. possent: quin ut quisq; suis opem laturus, aut hostem exultantem incęde ulturus procurrerat, ita & ipse se, & illo quibus succurrebat,

Prussorũ defectio & excursio in Culmensem & Masouiam.

1167 ann. Polonorum expeditio cõtra Prussos.

Proditio Prussorum.

Poloni profligati à Prussis.

A succurrebat, magis etiam impediebat. Eratq; miserabile spectaculum, cum nostri sine ordinibus progressi, & inopinato hostium occursu aut impulsi, aut perterrefacti, terga uertebant, seq; inuicem proterebant & proculcabant. Multi ibi mortales cæsi, longè plures uoraginibus absorpti sunt. Pauci per cæterorum corpora salui ad extremum agmē, quod firmiori loco substiterat, sese recepere. Ibi Henricus dux inter primos pugnans fortiter occubuit: ibi omne penè robur Polonorum afflictum atq; debilitatum est. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Miecislao fratre, nihil cunctati, in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquisito. Prussi mortuorum spolijs potiti, dijs ea suis, quibus uictoriam acceptam referebant, consecrarunt. Sub finem eiusdem anni edixit comitia Cracouiam Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomiriensi dominatu, Henrico sine liberis extincto, quid fieri oporteret. Post longam consultationem placuit, ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuousti, qui ad eam diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mādaretur. Tametsi Sendomiriensis urbs cum territorio & alijs quibusdam proximis oppidis, consentiente Cazimiro, Boleslao Crispo concessa est, quoad uiueret, quo commodius onera principatus posset sustinere. Nec multo pòst duxit Cazimirus uxorem, Helenam Vuseuolodi Belsensium ducis filiam. Displicuerat id quod factum erat de Sendomiriensi ditione, filijs Vuladislai: existimabantq; ij, partem eius aliquam post patrui mortem agnationis iure ad se pertinere. Et iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, quòd is munitiones quosdam in Silesia, cum eam ipsis traderet, in potestate sua retinuisset. Residebant etiam in animis eorum iræ ueteres, & dolor exilij, ereptique summi principatus, & Cracouiensis ditionis: quæ utraq; hæreditario iure secundum patrem sibi arrogabant. Hæc omnia repetendi percommodam occasionem oblatam sibi esse arbitrabantur, quòd inuisum esse offensione illa & re malè atq; inconsideratè gesta imperium, nomenq; Boleslai proceribus & equitibus plerisque animaduertebant. Fortasse non deerant etiam, qui eos in spem recuperandi illa uel omnia, uel pleraque, clàm uocarent, & operam studiumque suum pollicerentur. Itaq; apertè querebantur de iniurijs Boleslai principis: arma bellumq; ciuile nō dissimulanter parabāt: è Germania auxilia & mercenarios milites accersebant. Id ubi

B Boleslaus cognouit, uiriū suarū & offensionis popularis sibi conscius, ac ueritus, ne latius incēdiū illud diffunderetur, neu certa finitimarū gentiū fiducia rē illam iuuenes inceptarēt, per proceres & consiliarios cōmunes de cōponendis reb. agit: iisdēq; arbitris de summo quidē principatu, ac de Cracouiensi, itēq; Sendomiriensi ditione postulata filiorū fratris modestè refutauit, quòd Cracouiensem ditionem cū summo principatu, totius Poloniæ consensu coniunctā esse diceret: principatū aūt iustè eiecto patre eorū, summa omnium uolūtate ad se delatū, & alioqui illo è uiuis sublato, ad se, qui illi esset natu proximus, nō immeritò attinere. Porrò Sendomiriensem ditionē rectè fratri Cazimiro datā, quem non oporteret exortē esse patrimonij. Eā fuisse mentē patris, ut is cæteris fratribus absq; liberis decedentibus succederet. De Sendomiriensi nōnihil se uoluntate eius detraxisse, quo rectius onera ac dignitatem principatus sustineret. Idē se fecisse in Silesia, cùm fratribus cæteris, tum senatu uniuerso assentiente. Sed tamen liberaliter se eis remittere & condonare, quæ ad eam diem in Silesia retinuisset, quo maiorem in se patrui benignitatem agnoscerent. Quo iuniores illi essent, hoc impensius se, qui senior & usu rerum peritior sit, rebus eorum consulere æquum esse, ne temeritate sua, aut prauis aliorum consilijs seducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate, procerumque persuasione, conquieuerunt, & nascens etiamdum perniciosum bellum suppressum est. Non cessarunt tamen seditiosi quidam, è Cracouiensi ditione homines, equestris ordinis, res nouare. Etenim conspiratione facta, cuius capita fuēre, Iaxa, cuius superius mentionem fecimus, & Suentoslaus, potentes & factiosi homines, ad Cazimirum Sendomiriensem ducem, ætate & gratia populari florentem, summum principatum deferebant: Boleslaum perosi, quòd ignauum & imbellem, & ineptiorem ad obeunda principatus munera esse dicerent: simul ut Miecislao, qui ætatis beneficio Boleslao succedere debebat, uiam præcluderēt, de quo nō optimè sentiebāt. Et egit quidē ipsis gratias Cazimirus de studio ac iudicio: cæterùm principatum delatū modestè recusauit, quòd negaret suū esse, fratri maiori & optimè de se merito principatū eripere, quē omni ope defensum & adiutū ire deberet. Illos quoq; non æquum facere, qui tot annos clementi & moderato

Hēricus dux interfectus.

Cazimirus Sendomiriensium dux creatur.

Cazimiri uxor.

Silesiorū duces in Boleslaum principem concitantur.

Cracouiensis ditio principatui addicta.

Pacificatio inter cognatos duces.

Cracouiensis nobilitatis motus cōtra Boleslaū principem.

Cazimiri moderatio & sapientia.

moderato illius imperio uſi, ad extremum quaſi uetulum canem eum expellerent, & quidem bene merentem, & æquitate animi prudentiaq; ſua potius, quàm armis exorientia bella amolientem. Nam cladem Pruſsicam, qua maximè offenderentur, non ,, tam temeritate eius, quàm diuino permiſſu acceptam eſſe. Neminem neq; tam fœli- ,, cem eſſe, neq; tam omnibus horis ſapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam ,, interdũ diuinitùs conſilia principũ, & bene cõſulta malè cadere, ꝑpter peccata populi. Quòd ſi deterius etiã aliquãto principatũ adminiſtraſſet, quàm adminiſtrarit, Boleslaus, ferri tamẽ eũ cõueniret, ꝑpter patris Boleslai optimi & maximi principis memoriam: in quem ingratiſsimi futuri eſſent, ſi progeniem eius, tolerabiliter tamẽ imperantem, de principatu, quem ille maiorem in modum auxiſſet, ornaſſetq; deijcerẽt. Se quidem non modò non fore ſocium eius conſilij & periurij, uerùm etiã ſummo conatu fratri cõiunctiſsimo & beneficentiſsimo opitulaturũ eſſe. Ita rurſus gliſcens ciuile diſsidium, Cazimiri grauitate & conſtantia ſopitum eſt. Præerat tunc quartumdecimum annum Plocenſi eccleſiæ epiſcopus Vernerus, equeſtri Roſarum familia, integritate & ſanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim & iniuriam Boleſta uir potens & uiolentus, ex ea familia ortus, quæ ſoleam equi cũ cruce altrinſecus ſuperpoſita inſigne gerit, Craſcum pagum adimebat. Erat autem is caſtellanus Viznenſis, & oram illam Pruſsis finitimam pro Boleslao Criſpo adminiſtrabat. Eum igitur comiter & blandè Vernerus per ſe & per amicos orat & admonet, ne uim faciat eccleſiæ. Vbi nihil proficit, in ius uocat: cauſam obtinet: in poſſeſsionem reponitur. Moleſtiſsimè id ferebat Boleſta, multaq; maledicta in manſuetum epiſcopum ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum uicinis Pruſsis conſuetudo: qui cum non pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel compotaturi conueniſſent, acceptos lautè, & bene potos, promiſsis etiam oneratos, noctu ad obtruncandũ Venerum, qui tunc fortè ad Biſcupice uillam ſuã uenerat, cum Benaſſo fratre ſuo germano miſit. Peragunt illi iuſſa: effractiſq; portis, in cubiculo dormientem epiſcopum cum Benedicto monacho Benedictenſis ſectæ trucidant. Delituerat per eum tumultum ſub lecto epiſcopi puer cubicularius, is igitur authores ſceleris prodidit. Re cognita, archiepiſcopus Gneſnenſis * Petrus, familia Srenauius, qui Ianico nõ multo antè ſucceſſerat, de cõſilio & uoluntate cæterorũ epiſcoporũ toti prouinciç ſuç ſacris interdixit. Motus & atrocitate facinoris, & interdicto archiepiſcopi Boleslaus princeps, cõprehendi Boleſtam, & ex uinculis cauſam dicere apud ſe, contemnatumq;, in foro Gneſnenſi, ubi hæc agebantur, extructo rogo cremari iuſsit. Benaſſus uerò poſt patratum illud ſcelus nuſquam poſtea comparuit: creditumq; eſt uulgò, eum terræ hiatu abſorptum, meritum ſancto epiſcopo ſupplicium expendiſſe. Verneri corpus Ploſcum delatum, honorificè ſepultum eſt. Nec ita multo pòſt uarijs & ſalutiferis hominum generi miraculis cœpit ſepulchrum eius celebrari. Cui Lupus gente Gozembius, cuſtos eius ipſius baſilicæ, ſucceſsit. Aliquot deinde annis, quibus uixit Boleslaus Criſpus, quietæ fuerũt res in Polonia, neq; memoratu dignum quicquam geſtum eſt. Poſtea moritur Boleslaus, & Cracouiæ ſepelitur, anno Chriſti 1173, cum principatum Poloniæ annos 27 tenuiſſet, uixiſſet ſex & quadraginta, relicto uno filio Leſco, cui poſterius Albi cognomẽ inditum eſt. Nam maior natu Boleslaus paulo ante patrem obierat. Moriens tutelã filij Cazimiro fratri commendauit, eumq; hæredẽ filio ſubſtituit. Supellectilem aũt omnem inter eundem fratrem, filium, & uxorem partitus eſt. Quo quidem anno etiam Stephanus tertius Geiſç filius Vngarorum rex uita exceſsit, continuato ferè funere cũ duobuspatruis Ladislao & Stephano, qui alter poſt alterum infeliciter regnum eius inuaſerant. Huic autem frater germanus Bela tertius ſucceſsit. Porrò ſequenti anno cum Vuladislaus rex Boemorum ſenio confectus, Fridericum filium natu maximum inconſulto Friderico Imperatore pro ſe regnum adminiſtrare iuſsiſſet, ſucceſſorem ab Imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium patruelem ſuum, quem aliquandiu in uinculis aſſeruarat. A` quo cum ſibi metueret, ſolum uertit cum uxore & liberis, & intra quartum menſem in Germania diem clauſit ſupremum. Sobeslaus autem regio nomine abſtinens, principatum paucos annos geſsit. Ac totus tunc ferè orbis Chriſtianus mutuis bellis collidebatur. Veneti quidem cum Vngaris & Orientis Imperatore Emanuele de Dalmatiæ dominatu decertabant. Idem autem Emanuel ab Alexandro pontif. max. nõ ignarus inimicitiarũ eius cũ Friderico Barbaroſſa magnis pollicitationibus ac donis Occidẽtis imperiũ ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomam Canthuarienſem archiepiſcopũ, uirũ ſanctum, libertatẽ & immunitatem

eccleſiaſti-

Vernerus epiſcopus Plocenſis Boleſtæ fraude occiſus.
Boleſtæ familia.
** Petrus archiepiſcopus Gneſnenſis.*
Interdictum archiepiſcopi.
Boleſta parricida uiuus exuſtus.
Miracula ad Verneri ſepulchrum.
Lupus epiſcopus Plocenſis.
Boleslai mors.
1173 ann.
Leſcus Boleslai filius.
Stephanus Vng. mortuus.
Bela rex Vng.
Vuladislaus rex Boemorum regno motus.
Sobeslaus dux Boemis datus ab Imperatore.
Veneti cum Vngaris & Græcis bellum gerunt.
Emanuel ambit Occidentale imperium.
Thomæ Cãthuarien. archiepiſcopi cædes.
Angliæ rex regno pulſo.

A

B

A ecclesiasticam defendentem cum occidisset, à filio regno pellebatur. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germaniæque motus ab Henrico Saxonum duce concitatos compescebat. Verùm nos à nostris ne longius recedamus. Ante obitum Boleslai Crispi, Gedeon gente Gryphius, post Matthæum, hominem gulosum & helluonem, qui Roberto uiro bono pioq; Radosi successori, successerat, episcopus Cracouiensis factus est: & ab archiepiscopo Gnesnensi Petro, ut tunc moris erat, assentiente Boleslao, confirmatus. Qui post est Kelce oppidum in remotis syluis condidit, in eoq; templum secto lapide exædificauit, & collegium sacerdotum primariorũ, quos prælatos & canonicos uocant, iuxtà ac uicariorum ibi instituit, cum eis pagos ac decimas attribuisset. De Matthæo uerò illud memoratur: Eum Boleslai principis nuncium, subsidium in sumptus belli postulantem, ad latrinam duxisse, & spurcè, ibi facultates suas reconditas esse, dictitasse. Per eadem ferè tempora Crusuiciensis cathedra Vuladislauiam translata est ab Honoldo Italo, eius oræ episcopo.

Friderici Imp. acta. Gedeon episcopus Cracouiensis. Episcoporũ confirmatio ab archiepiscopo. Kelcense oppidũ & collegiũ à Gedeone episcopo conditũ. Matthæi episcopi Cracouien. ingluuies. Vuladislauiam translata sedes episcopi.

MIECISLAVS SENEX.

BOleslai Crispi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratrib. eius, frarrisq; Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe instituitur. Et quanquam omnis eius oræ, quæ minor Polonia dicitur, procerum & equitum studia Cazimirum inclinabant, uicit tamen maior pars, quæ Miecislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ præerat, urpote natu maiorem, nequaquam prętereundum esse censebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, Senis cognomen adeptus erat, suscepto principatu, prouecta iam ætate, spes hominum fefellit. Nam consultore malo Henrico Ketlicio utens, initiò statim aspero & auaro dominatu hominum uoluntates offendit, noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponens, & leuibus de causis, uelut ob cæsum ursum aut ceruum, captum'ue capreolum bonorum confiscatione multans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubique uenationes. Ad hæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possessiones & facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certè permittebat: neq; afflictorum querimonias audiebat, sed eos inclementioribus dictis à conspectu suo repellebat. Iudicia & alia munera publica quęstuosè mandabat: ita ut mirum non esset, plura peccari ab huiusmodi magistratibus, quàm ab ipso principe. Vendebant enim ij liberè quæ ipsi emerant. Audiebantur uulgò suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorum hominum. Quibus permotus Gedeon Cracouiensis episcopus, uir magni animi & constãtiæ, Miecislaum semotis arbitris adit, mixtisq; cum grauitate blanditijs orat & admonet, placidè & benignè more maiorum ut regnet: contentusq; usitatis uectigalibus, & operis hominum, ne quid præterea à libero populo exigat: abhorrere enim uehementer animos popularium à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magistratus ritè atq; ordine idoneis hominibus mandet, neu quid iniustè aut crudeliter ab eis fieri patiatur. Eius enim periculo omnes eius uicarios & ministros peccare. Commemorabat nonnulla exempla domestica, uetustiora & recentia, quibus eum ab instituto deterreret. Sed nihil planè profecit, nisi quòd infensum eum sibi reddidit, & ita dimissus est, ut sua curaret: illa ad ipsum nihil pertinere. Additq; princeps: non ad cuiusquam præscriptum, sed suo arbitratu se gesturum esse principatum. Tam superbè & procaciter reiectus Gedeon, haud remisit tamen solicitudinem subueniendi afflictæ patriæ, atq; emendãdi principis. Cum autem apertis monitis suis pręclusum esse aditum ad aures eius intelligeret, callidè comminiscitur, quomodo eũ ipsiusmet iudicio reuincat. Mulieré subornat, quæ sordido & miserabili habitu assumpto, ubi in conspectũ principis uenit, lamẽtabili uoce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus eius lachrymis & importuno clamore Miecislaus, accitam, quid queratur, quid'ue sibi uelit, rogat. Ibi illa: gregem se ouium numerosum habuisse, & filio cõmendasse, illum porrò mediastinis pascendum cõmisisse: eorum negligentia gregem à lupis dilanitatum, seq; ad extremam inopiam inde redactam esse: rogare, ut cuius culpa damnum datum esse, ab eo præstaretur. Citati mediastini, qui pariter subornati uenerant, negant sua negligentia damnũ datum esse, uerùm adolescentis, qui priuignus, non filius esset eius mulieris culpa. Eum enim uenationi deditum, feros canes alere, qui soluti partim ipsi gregem laniarint, partim disiectum ac dissipatum lupis in prædam dederint. Eum igitur damnum præstare oportere: se neque canes abire, neque dispersis ouibus succurrere

Miecislaus mutauit mores. Miecislai asper dominatus. Venationes principis erant in Polonia. Magistratuum peccata. Gedeon episcopus corripit principem. Miecislai cõtumacia. Sapiens cõmentum.

succurrere potuisse. Aderat & adolescens, crimenq; in mediastinos referebat: se præsidio gregi canes alere. Neq; tamen satis illorum dicta refellebat. Cognita causa Miecislaus, cum nonnihil cogitasse, condemnat matri siue nouercæ adolescentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant senatores principis iudicium. Ibi tum Gedeon: Iustè, inquit, & sapienter iudicasti, princeps inclyte. Adolescens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam sustinet, quippe qui eiusmodi canes apud gregem habuerit, & relaxarit, qui non modò præsidio gregi aduersus lupos no fuerunt, uerùm ipsi uel concerpserunt, uel cetè dissiparunt, quo magis luporum morsibus esset obnoxius. Verùm tunc demum iusti & ueri iudicis functus eris officio, si iudicatum ipse facias: & quę in alios statuis, primus ipse in te pręstes. In te ipse nunc iustam tulisti sententiam: te ipse condemnasti. Tu namq; matrem tuã, rempub. Polonam florentissimam dudum & & amplissimam, affligis. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris fastigium extulit: tibi gregem suum, seq; ipsam curandam atq; tuendam commendauit. Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & magistratibus tradis: tu feros canes, hoc est, acerbos & crudeles exactores & præfectos facul-
,, tatibus & sanguine innocentium hominum saginas: quorum cęca cupiditate & aspe-
,, ritate fit, tenuiores ut à potentioribus, perinde quasi à lupis, impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommoda reipublicæ abs te præstanda sunt, quéadmodũ ipse iudicasti, si nõ humano, at diuino quidẽ certè iudicio: quod nemo, quamuis magnus, quãuis potẽs, quamuis sapiens recusare potest, aut effugere. Quan-
,, quã aũt te uolẽte ac iubente ista fieri, uita abs te antè acta, cuius meritò Senis cogno-
,, men iam inde à puero meruisti, credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret. Tu mali occasionem das, dum canes illos tuos non coerces, dum lupos non persequeris dum deniq; precio magistratus addicis. Resipisce igitur, & miseram sordidatamque matrem, afflictam rempublicam, quam florentem accepisti, respice: ne eas perditum quam seruare debes. Si præstare præterita non uis, aut non potes, at in posterum ne quid loci querelis hominu relinquas. Ita autem existimato, per me tibi nunc uniuersam rempublicam ad genua tua accidentẽ supplicare. Quod si preces eius repudias, illa quidem fortasse diuinitùs salutem & præsidium nacta fuerit: at tu ultorem Deum experiere, seueriorem fortasse, quàm cognominis tuus Miecislaus rex, quàm Boleslaus eius nominis secundus, maiores tui, quàm Vuladislaus frater, quàm denique omnes quicunque usquam auarè & crudeliter dominati sunt, quando quidem eorum exemplis & exitu non commoueris. Incensus hac oratione episcopi Miecislaus, fremens è senatu sese proripuit multa Gedeoni, multa cæteris senatoribus, qui Gedeonis dicta opprobare uidebantur, minitans, & plusculum iræ & odio suo indulgens. Grauior etiam deinceps hominibus esse pergit. Fortè is in maiorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti primores, cum auctam etiam esse monendo acerbitatem principis uiderent, & minas atque sæuitiam eius cum animis suis reputarent conueniunt certo loco, & secretò inter se de salute sua & reipublicę consultant. Princeps Gedeon, amouendum esse principatu Miecislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, censet. Eius sententiam sequuntur cæteri: sed unus omnes premebat scrupulus: quem ei successorem darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouiensis Cazimirũ Sendomiriensium ducẽ nominat: grauitatẽ eius, humanitatẽ, facilitatẽ, iusticiam, solertiam, uigilantiam & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magistratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitijs etiam suorum ministrorum in primis laudat. Quàm sit fratris dissimilis, uel uno facto eius posse cognosci. Accidisse aliquando, ut cũ aulico quodã suo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incensum utrunque uincendi studio, in profundam noctem ludum produxisse: pertæsos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu summam reliqui lusisse: uincentemque Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum esse: illumque noctis beneficio elapsum, postridie inuentum. & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruisse, qui principis maiestatem minuisset: Minimè gentium inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deli-
,, quisset: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulcisci non posset, in se fortu-
,, næ alumnum commotus esset. Se magis in culpa esse, qui conditionis suæ ac digni-
,, tatis oblitus, eum ad ludendum prouocasset. Non modò igitur se illum absoluere, uerùm

Gedionis oratio liberior ad principem.

Miecislaus contumacia.

Procerum de principe consultatio.

Cazimiri Sendomiriensium ducis laus.

Iusticiæ & moderationis insigne exemplum.

A uerùm etiam ipsi gratias agere, quòd se ictu illo admonuisset, ne quid indignum principe in se admitteret, neu se ludo, aut vlli rei leui ac inhonestæ deinceps daret. Sic igitur illum principem, seueriorem in seipsum quàm in alios iudicem, homini à quo læsus erat, omnium iudicijs damnato, indulsisse. Quin & argentum omne quod ludo quæsierat, ipsi reddidisse. Ad eum igitur deferendum esse principatum: eum iure & more Miecislao succedere debere: eum fama virtutum suarum & gratia plurimùm valere apud omnes ordines, ita vt ei nihil negocij futurum sit, vim Miecislai, si is principatum repetat, repellere. Si recuset, consensu suo & authoritate reipublicæ, cuius ipsi personam sustineant, vel inuitum cogendum esse, vt causam publicam suscipiat. Huic sententiæ cum omnes assensi essent, indidem ad Cazimirum rectà contenderũt: eum recusantem, & pietatem suam, ætatisque fraternæ prærogatiuam causantem, & repudiatum à se prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt, quòd dicerent, longè diuersam esse rationem huius temporis à superiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam consilio & conspiratione delatum principatum, nõ sine iusta sigillatione violati officij in optimè de se meritum, & iustè impetrantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc verò Miecislai mores atque tyrannidem publicè perosis omnibus, neque diutius ferentibus, à publico eum consilio rogari & flagitari, vt afflictæ & oppressæ patriæ subueniat. Si persistat recusando, videat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, ne ue ea aliunde opem sibi petere necesse habeat. His atque alijs dictis vix tandem eum, vt postulatis suis annueret, impulerunt. Sic Miecislaus cum non multum supra quatuor annos asperè & impotenter dominatus esset, absens principatu deiectus est, anno post Christum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius pontifex maximus Friderici imperatoris vim metuens, ad Venetos confugisset, & Otto Imperatoris filius cum classe Pontificem repetens, à Venetis victus & captus esset, pax Italiæ reddita est. In Asia verò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimissus, paulo pòst obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus tutor
B à patre datus, extinxisset, imperium vacans occupauit. Ad nostra reuertamur.

Cazimirus reluctans ad principatum uocatur.

Miecislaus quãdiu principatum obtinuerit.

1117 ann.

Alexander Papa tertius fugit ad Venetos.

Otto Frid. Imp. filius captus.

Emanuel Cõstant. Imper. captus & mortuus.

CAZIMIRVS. Boleslai iii filius

CAzimirus igitur ad ineundum principatum, redigerendumque in suam ditionem Cracouiensem tractum, qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus est: ne non accitus, sed velut inuasor alieni, venire videretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atque ordinis hominum multitudo, liberatorem & seruatorem eum salutans. Cracouiensis quoque vrbis atque arcis portæ ei apertæ sunt, & breui nemine aduersante rerum potitus est. Certior autem de exclusione sua factus Miecislaus, cum intelligeret summo totius conuentus Cracouiensis consensu Cazimirum fratrem receptum esse, & ita se comparare, vt nihil domesticas ipsius vires atque potentiam reformidaret, ad externa sibi auxilia confugiendum esse existimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus necessitudines, plerasque affinitatibus constitutas. Nam generi eius erant Sobeslaus Boemorum princeps, Saxonum item atque Lotariorum siue Lotoringorum duces, quemadmodum vult Dlugossus. Ac apud Saxonas quidem Henricum, cuius mentionem superius fecimus, tunc dominatum esse, eundemque Norico, seu Bauariæ fuisse reperio. De Lotoringo verò nihil constat: nec eum, aut quenquam alium præter hos duos Miecislao generum tunc fuisse Vincentius memorat, quorum is opem implorarit. Hi verò rogati, nihil tunc opis socero attulerunt, partim domesticis dissensionibus atque bellis, partim auxilijs Imperatori mittendis in Italiam & Asiam, quemadmodum Dlugossus scribit, impediti. Sobeslaus quidem Boemus à Friderico Vuladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo etiam ad extremum victus, & principatu eiectus est. Saxonum verò dux Henricus cum Fridericum imperatorem in Langobardia bellum gerentem deseruisset, & Germanos in eum concitaret, absens in comitijs Germanorum damnatus ab Imperatore, dominatu ferè omni exutus est, vt scribit H. Mutius. Nam Asiatica expeditio posterius à Friderico comparata est. Deiectum autem de spe externorum auxiliorum Miecislaum, ac de recuperando principatu solicitum, grauior etiam casus perculit. Otto enim filius eius natu maximus procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Miecislai adhuc erat, occupatis

Miecislai conatus ad recuperandum principatũ.

Miecislai affines.

Boemici motus.

Sobeslaus principatu eiectus.

Henricus Saxo dominatu pulsus.

Miecislaus senex ab Ottone filio pulsus.

nonnullis arcibus & munitionibus, ipsi eripuit: misisque ad Cazimirum legatis, in potestate eius fore se, & imperata facturum recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæque ditionis suæ natu minoribus filijs, è tertia vxore susceptis, destinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternæ ditionis Ottonem facilè passus est: Gnesnam modò, propter veterem loci dignitatem, quippe quæ metropolis Poloniæ fuisset, in potestatem suam redegit.

Gnesna Cazimiro conceditur.

Exemplum Ottonis Pomerani quoque proceres secuti sunt, & in Cazimiri fidem se contulerunt.

Pomerani à Miecislao ad Cazimirum deficiunt.

Atque is citeriori quidem Pomeraniæ, in qua Gdanum, siue Dantiscum est, Samborium comitem, Ziræ, quem Lesco puero fratris filio curatorem dederat, filium, vt vult Vincentius: vlteriori verò quæ Stolpensis dicitur, Boguslaum, seu ducem, seu comitem gente Gryphium præfecit. Quorum vterque posteriori tempore non pro præfecto, sed pro domino atque principe gerere se cœpit, conciliatis sibi popularium & vicinorum studijs.

Pomeraniæ præfecti.

Quanquam perplexi hic sunt nostrates Scriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pomeraniam omnem à Miecislao ad Cazimirum deficientem duobus præfectis gubernandam mandatam esse scribunt, ijdem alibi ante hæc tempora Sobeslaum, & filios eius Mesciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant. Boguslaum etiam à Criuousto Boleslao, Pomeranis & Cassubijs ducem datum esse testantur. Ad hæc Boguslaum patrem & filium, duces maritimæ oræ, generos Miecislai, Pomeranorum verò & Rugianorum ducum filias cum eiusdem Miecislai filijs nuptas fuisse produnt. Posterius autem Lescum principem Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij quererentur nimis longè se à principe, Cracouiæ ferè degente, ius petere, Suentopelco Mesciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum summa potestate mandasse, & Gdanensem Suecensemque palatinos ei parêre iussisse: atque eum ipsum denique Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuisse.

Gdanẽsis et Suecensis palatini.

Nos hanc difficultatem sic explicabimus. Pomeraniæ nomen longè lateque patuit, atque etiam nunc patet, in eo tractu, qui est secundum sinum maris Venedicum, à Vistula flumine fermè vsque ad Chersonesum Cymbricam, ac Danicam, à Slauis siue Polonis eius oræ habitatoribus inditum: quasi quis dicat maritimam.

Pomeraniæ descriptio et nomen.

Eam à suis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuisse, testes sunt Saxo Grammaticus Danicæ historiæ scriptor, & Albertus Crantius: & nos etiam superius aliquoties indicauimus. B

Pomeraniæ ulterioris duces.

E quibus Varcislaum, de Popeli fortasse posteris ortum, Boleslai Criuousti opera cum gente sua ad religionem Christianam conuersum fuisse, illi memorant.

Varcislaus dux Pomer. Christianus.

Nos etiam è Dlugosso & Vincentio magnam Pomeraniæ partem, quæ citerior est, ab eodem Boleslao subactam: vlteriori verò ad Odram flumen, vbi Stetinum est, Boguslaum (Varcislai illius, ni fallimur, filium) ducem datum, seu verius relictum esse, retulimus. Hic autem Boguslaus cum à Friderico imperatore incitatus, Danos bello prouocasset, vt scribit Crantius, ab eis victus fractusque, Vologlossum, Iulinum, Osnam, Camenum vrbes, & alia nonnulla minora oppida à Danis capta, amisit.

Boguslaus dux Pomeranorum à Danis uictus.

Cætera, vt videtur, retinuit, cum se ad Polonorum opes contulisset: in quorum fide & clientela metu Danorum deinceps etiam mansit.

Boguslaus in clientela Polonorum.

Stolpensis.

Citerior verò à præfectis Boleslai, ac deinde filij eius Miecislai, cognomento Senis, administrata, cum ad Cazimirum, vti dudum ostendimus, defecisset, ab eo Samborium satrapam siue præfectum accepit: qui & ipse postea pro principe se gesit, Oliuense monasterium vno ab vrbe Gdano milliario Cisterciensibus monachis condidit.

Pomeraniæ citerioris ducum origo.

Samborius satrapa.

Oliuense monasteriũ conditum.

Lescus deinde Cazimiri huius filius Poloniæ principatum adeptus, Suentopelcum Mesciugi (siue is Samborij frater, siue alioqui præpotens in ea gente vir fuit) filium, oræ illi præfecit: ad quem ij Pomerani, qui à Danis subacti erant, defecerunt. Quo successu ille auctus & elatus, contemptis Polonorum viribus & imperio, principatum arripuit, aut certè à patruo patreque suo dissimulanter vsurpatum, apertè & ex professo sibi vendicare & gerere cœpit, & ad posteros transmisit.

Suentopelcus præfectus Pomer. principatum arripuit.

Fieri autem potuit, vt librariorum errore Mesciugi & Samborij pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idem est Zira, apud Vincentium ac Dlugossum legatur. Nec insitatum est Dlugosso temporum rationem peruertere, & nonnullos non suis titulis appellare. Quod hic quoque accidere ei potuit, nempe vt ante hæc tempora ducum nominibus appellauerit eos, qui posterius ea vsurparunt: & generos affinesque Miecislai vocarit, qui postea facti sunt, vel etiam nunquam fuerunt.

Dlugossi iniuria.

Vincentius quidem Mesciugum duntaxat quæstorem & generum fuisse Miecislai memorat.

Mesciugus quæstor & gener Miecislai.

Recuperauêre deinde Poloni magnam Pomeraniæ citerioris partem. Nec paruam Marchiones Brandenburgenses interuertêre, quod vtrumque suis locis narrabitur. Vlte-

Pomerania ditionis Polonicæ.

A riorem verò partim à Saxonibus Mechelburgen. & iisdem Marchionibus accisam, partim citerioris detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: sed stirpis Germanicæ, & Romano Imperatori non ita pridem facti obnoxij. Fuêre aliquando etiam in clientela regum Poloniæ, quemadmodum ostendetur inferius. Suntque modò quoque, Bythouiæ arcis, & Lemburgi vrbis, ac totius illius territorij nomine. Sed nos ad nostram historiam cursum reflectamus. Pulsus & exclusus omni suo dominatu Mieczislaus, Ratiboriam cum vxore & liberis se recepit. Inde ad Fridericum imperatorem affinem suum profectus, cum nequicquam opem eius implorasset, propterea quòd is & Italicis rebus distinebatur, & in Asiam expeditionem parabat, reuersus, & omni auxilio destitutus, ad fratris misericordiam per internuncios confugit. Nec sanè durum se & inexorabilem Cazimirus fratri calamitoso & supplici, & summo principatu se abdicanti, suamque modò portionem petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrem nihil malè vnquam de se meritum, filij scelere omnibus fortunis exutum, exulare & egere: commouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, & inconstans humanarum rerum conditio. Itaque ad senatum de reuocando Miecislao, & ad dominatum suum restituendo refert. Grauiter cunctus senatus, & non obscuro murmure eam orationem principis excepit: petitoque seorsum ab ipso colloquendi & consultandi spacio, obiurgat principem, quòd priuatum officium publicæ saluti atque tranquillitati anteferret, præsentemque pestem optimè de se merenti patriæ, ac sibi ipsi quoque vellet accersere. Illum nunquam conquieturum, neque vllam recuperandi summi principatus occasionem prætermissurum esse: nihil de moribus & crudelitate sua mutaturum, eiectionis suæ recordatione. Desineret itaque restitutionis illius mentionem facere, aut ipse quoque sibi ab infensa Miecislao multitudine caueret. Hoc responso senatus deterritus Cazimirus, gratias agere de tam constanti erga se voluntate, neque quicquam deinceps apertè de reuocando Miecislao mouere: clàm tamen, vincente misericordia & pietate, impensius ipsi fauere, & vt sibi aliqua ratione prospiceret, monere: non aduersante se id facturum esse. Habebat Miecislaus filiam nuptam cum Mesciugo, cuius

Pomeraniæ fines mutati.

Pomeraniæ duces clientes imperij Pol.

Miecislai exilium.

Cazimiri pietas.

Senatus principi aduersatur.

B mentionem paulo antè fecimus, siue is oræ maritimæ princeps fuit, siue satrapa & quæstor Miecislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum Miecislao in illa demum aduersa ipsius fortuna generum factum esse indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis sibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gnesnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim vi, partim per deditionem recepit, non ignaro, verùm conniuente Cazimiro. Quibus rebus consternatus Otto, petita & impetrata venia, patris potestati sese omniaque permisit. Sic Miecislaus post biennium rursus omni dominatu suo à patre attributo potitus est. Cazimirus verò initio statim principatus sui, vectigalia illa & labores, cæteraque onera, quibus instituendis & exigendis Miecislaus offenderat, sustulit: iudicia correxit: magistratuum licentiam coercuit: infinitamque potestatem circumscripsit: calumniatores vel exilio multauit, vel inusta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animum intendit. Inoleuerat superiorum principum negligentia & conniuentia prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, vt iter facientes, quotiescunque & vbicunque collibitum esset, agros atque prata agrestium & oppidanorum depascerentur, ac non modò pabulum, sed etiam victum omnem ipsis imperarent, siue adeò ipsi effractis horreis atque cellis per vim auferrent: neque contenti quantum libuisset absumpsisse, reliquum etiam maliciose profundebant, dissipabant, & corrumpebant: iumenta è pascuis & stabulis, atque etiam iuncta curribus & aratris vtenda, vel potius ad cursum abutenda abducebant: eaque vel defatigata & enecta dimittebant, vel si fortè placuissent, retinebant & vsurpabant. Ad hæc, in possessiones & facultates morientium episcoporum, ac cæterorum sacerdotum inuadebant, easque diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebant, & principis horrea, prædia, fiscumque facultatibus, quæ cultus diuini administris & egentibus dedicatæ erant, augebant. Hæc quamuis iniqua, iniusta, crudelia & impia, quamuis acerba miseris hominibus & intolerabilia, tamen quia longa consuetudine inueterauerant, legisque vim propemodum obtinebant, & à proceribus, quibus erant vtilia, defendebantur, perdifficilè erat abrogare. Sed tamen anno Christi 1180. comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura studioque contendit & perfecit Cazimi-

Miecislaus Pomeranorum ope ditionem suam recuperat.

Otto Miecislao patri reconciliatus.

Cazimiri studia digna principe.

Barbara procerum immanitas lege abrogata.

Ecclesiastica bona uexata.

1180 ann.

Comitia Lenciciæ.

Synodus Lēciciæ.
Execratio uim facientiū bonis ecclesiasticis, et agrestium.

rus, & legem pertulit, qua barbarici illi, & indigni Christiano populo mores & abusus omnino sublati sunt. Ac ne quando resumerentur octo episcopi, qui in ijs comitijs aderant, de synodi eam ob rem institutæ sententia graui anathemate, audiente & assentiente vniuerso conuentu execrati sunt, dirisq; deuouerunt, quicunque in posterum agricolæ cuipiam pabulum, annonam, obsonium, iumentúmue vi aut arte aliqua, præterquam ad hostium aduentum denunciandum, rapuisset, rapi'ue iussisset: item qui in bona episcoporum & sacerdotum decedētium inuasisset, aut inuasorem recepisset, adiuuisset, defendisset, quocunque is tandem esset genere, honore ac dignitate, etiam summa præditus.

Episcopi Poloni.
Zdislaus archiepiscopus

Fuêre verò episcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui non multo antè Petro defuncto successerat, Gedeon Cracouiensis episcopus, Ziroslaus Vuratislauiensis, Onoldus Vuladislauiensis, Cherubim Posnaniensis, Lupus Plocensis, Conradus Camenensis, Gaudentius Lubussensis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Posnaniensis, Boleslaus Vuratislauiensis, & Lescus Masouiensis, duces. Deinde legati ex eo conuentu ad Pontificem maximum, de confirmando salutari illo & pio decreto simul & constitutione missi, facilè quod petebant ab Alexandro tertio impetrarunt. Domesticos quoq; motus quosdam per ea tempora excitatos optimus princeps placidè & sine bello composuit, ita vt nulla non pars reipublicæ curata, ac melius quàm dudum constituta esse videretur.

Silesiorū duces reconciliati.

Obtinebāt Silesiæ dominatum certis ac distinctis finibus Vuladislai filij, quemadmodum superius exposuimus. Ex his Miecislaus sorte sua non contentus, Vuratislauiam Boleslao ademerat: verùm Cazimirus inter eos pacē fecit, & Boleslao quidem Vuratislauiam restituit: Miecislao verò, quo æquiori animo conquiesceret, Osuencimense territorium de suo largitus est:

Osuencimense territoriū Silesiæ additum.

filiumque tunc ei natum è sacro fonte suscepit, ac de suo nomine Cazimirum appellauit. Nam quod Dlugossus etiam Bythomiense territorium Miecislao tunc à Cazimiro donatum esse scribit, non placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, sicuti nos ex eiusdem Dlugosi sententia suprà memorauimus. Subdit idem Dlugossus, Brestensem, Drohicinensem, Vuladimiriensem & Præmisliensem oram omnem, quæ non parua est pars Russiæ, tunc à Cazimiro in potestatē redactā esse.

Russiæ pars recuperata Polonis.
Breste Lituaniens. receptum à Polonis.

Ac Brestensem quidē cum à Polonis defecisset, à Cazimiro mox receptam esse, etiam Vincentius, quo viuente hæc acta sunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullam facit mentionem. Verùm Drohicinensem non incredibile est pariter in potestatem Polonorum venisse, quippe quæ Brestensi proxima sit: Præmisliensem necessarium etiam, si ad hostes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, vt statim exponemus, nisi per Præmisliensem terram. Cæterùm Vuladimiriensem tractum, posterius victis prælio Russis, vt mox dicemus, cum duce Romano in fidem eius venisse credibile est. Adfuit quidē Romanus Cazimiri filio Lesco, quod suo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugossus, Cazimirum Breste oppidum intra duodecimum, posteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum esse: authores defectionis, capitis pœna affecisse: arcem

1182 ann. supra oppidum extruxisse, eiq; præsidium imposuisse: atque hæc anno Christi 1182 acta esse.

Haliciense bellum.
Polonorum fremitus.

Inde porrò ad Haliciam duxisse exercitum, Mescislaum ducem, quasi nothum à fratribus pulsum, reducentem. Molestè ferebāt eam expeditionem pleriq; proceres, fortasis recordatione cladis apud illum oppidum Criuousto Boleslao regnante acceptæ: mussitabantq;, se ad externum & iniustum bellum pro notho contra iustos duces & hæredes procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, dissimulauit, & in proposito perstitit. Ad Haliciam ventum erat, cum nunciatur, Vuseuolodum Belsensium, & Volodimirum Haliciensium ducem Mescislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Russorum auxilijs appropinquare. Tunc verò apertè nostri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouiensem ductorem exercitus, velut authorē illius expeditionis: queri, se planè prodi hostibus.

Rußi magis & sagis dediti.
Cazimiri oratio ad milites.

Contrà Russi alacres, & pleni bonæ spei ex responsis sagarum, magorum & aruspicum, quibus ea gens, quamuis Christiana, apprimè dedita est, prospera omnia suis pollicentiū, conuitijs nostros lacessebāt. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capessendum cohortatur. Eosdem esse hostes, quos ipsi cùm aliàs sæpenumero, tum superioribus aliquot annis apud Posnaniam fratribus suis ducibus pauci multos vicissent atq; profligassent: alacritatem illam inconsultæ temeritatis, conuitia vero
›› mulierositatis esse argumentum. Ipsi qui se viros semper, quàm mulieres esse maluis-
›› sent, manu ferroq; maledicas linguas vlciscerentur: seq; indignos esse illis maledictis,
›› dignos maioribus suis Russiæ domitoribus ostenderent: & manibus partim patrum,

partim

A partim propinquorum ſuorum, qui iis ipſis in locis non virtute, ſed dolo ac proditione victi cecidiſſent, ſanguine perfidorum hoſtium parentarent. His animatos in aciem educit: ac ſiniſtro quidem cornu Palatinum Cracouienſem præficit, ipſe verò dextrum adminiſtrat: nec mora, ſignis canere iuſsis, pugnãdi poteſtatẽ facit. Explicant & Ruſsi ſuas acies: concurritur infeſtis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur noſtri in ſiniſtro cornu à ſagittarijs, nec iam ſatis ſeruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, ſubſidium ſuis laborantibus ſubmittit: ſiue adeò ipſe ſatagens, vt ſcribit Vincentius, magno vitæ ſuæ periculo ſuccurrit, & inclinatam aciem vix reſtituit. Reprimuntur feroces Ruſsi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Inſtant noſtri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati ſeſe mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerſo cæteri, qui dextrum noſtrorum cornu adhuc ſuſtinebant, terga vertunt & ipſi. Perſequuntur noſtri: maiorem longè in fugientibus, quàm dudum in reſiſtentibus, ſtragem edunt: permultos viuos capiunt: duces hoſtium, commutando equos euaſere. Deinde reuerſi noſtri, caſtra opulenta diripiunt: Halicienſes mox deditionem fecere. Quibus Cazimirus Meſcislaum ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd ſemper in fide & clientela principum Poloniæ futurus eſſet. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. Nempe ſtatim poſt receptum Breſte, Cazimirum de aduentu hoſtium certiorem factum, diſsipatis ſuis, cum parua manu ferociter & animosè in multos & inſtructos impetum feciſſe, & per hoſtilem aciem cum victrice aquila penetraſſe. Id conſpicatos cæteros Polonos, & ipſos perturbatis hoſtibus inſtitiſſe: atque ita parta victoria, fugatisque hoſtium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contendiſſe, eiusque dominatum Meſcislao ſororis ſuæ filio tradidiſſe. Dum hæc in Ruſsia geruntur, Miecislaus ſenex, iam antè ad omnem recuperandi ſummi principatus occaſionem intentus, & multa ſæpe apud ſuos de Cazimiro fratre queſtus, conatusque clàm procerum animos ab eo alienare, ac ſibi adiungere, tunc verò abſente Cazimiro magis etiam curam atque cogitationem ſuam omnem in id ſtudium intendit. Leſcum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziramque comitem, qui curator Leſco à Cazimiro datus, Maſouiam atque Cuiauiam omnem, & Leſci conſilia guberna-

Cazimiri victoria de Rußis.

Miecislaus in Halicienſem principatum reſtitutus, in fide & clientelæ Polonorum principũ ſe fore promittit.

Miecislaus Maſouia & Cuiauia potitur.

Zira curator Leſci.

B bat, muneribus & ingentibus promiſsis, fallacibusq; dictis induxit, vt ipſe à Leſco, qui lento morbo conſumebatur, hæres ſcriberetur, tutorque, reiecto Cazimiro, nuncuparetur. Videbat enim permultum rebus atque viribus ſuis acceſſurum eſſe, ſi Maſouiam & Cuiauiam ſibi adiunxiſſet. Et expugnata quidem eſt adoleſcentis conſtantia, curatoris perſuaſione, quod verebatur is, ne paulo pòſt à curatione illa, Miecislai authoritate amoueretur. Aſſeuerabat enim Miecislaus, conueniſſe ſibi ſecretò cũ Cazimiro fratre, vt ipſe pro interuerſo principatu ius ſuccedendi Leſco haberet. Igitur cum à Ruſsica expeditione Maſouij & Cuiauij reuertiſſent, iurant omnes in verba Miecislai, iubente Leſco. Id cum accepiſſet Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere: verùm tacitus apud ſe, quid nam facto opus eſſet, cogitare. A' ciuili quidem bello vehementer abhorrebat. Inſultare ipſi plerique proceres, quòd intempeſtiua lenitate ſua & miſericordia eò redactus eſſet, vt hoſtem experiretur, cui ipſe impẽſius indulſiſſet, quemq; meritò pulſum exulem pati nequiuiſſet. Ferebat autem hæc æquo animo Cazimirus, & quauis alia ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium ſanare, & ius ſuum recuperare malebat. Et citò ſanè manſuetudini & lenitati eius fortuna reſpondit. Nam vt Miecislaus curationem Leſci ac dominatus eius adminiſtrationem inijt, amouit veteres præfectos & magiſtratus in Maſouia & Cuiauia, nouosque arbitratu ſuo inſtituit, ac pro domino, non pro curatore gerere ſe cœpit. Moleſtè ferebat Leſcus, negligi ſe, viuentemque dominatu ſuo penè excludi: Zira verò authoritate ſua excidiſſe ſe, & ad extremùm contemptum ſpretumque iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis conſilij, quo ſe ab optimo & benigniſsimo principe Cazimiro alienaſſent, & vltimam patris voluntatem temerè immutaſſent. Ad hæc, quo magis inſignem illam iniuriam diſsimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potentiam eius reformidabant. Itaque optimum factu rati, malè conſulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Maſouijs & Cuiauijs proficiſcuntur. Fatentur peccatum: excuſant imprudenterius, quàm malicioſè factum: deceptos ſe eſſe, & in fraudem inductos à Miecislao, quòd ei credidiſſent affirmanti, ita ſibi cum Cazimiro conſtitutum eſſe, vt ipſe Leſco hæres eſſet. procidunt: errati veniam petunt: orant, & obſecrant lachrymantes, vt ſe in gratiam fidemque recipiat: deierant fore ſe deinceps ſemper in poteſtate eius, & Miecislaum cum magiſtratibus eius propulſuros. Ignoſcit Cazimirus ſupplicibus, comi-

Miecislaus hæres à Leſco tutórque ſcriptus.

Cazimiri lenitas & manſuetudo.

Leſci pœnitentia.

ter prius castigatis, & quòd resipuissent, collaudatis. Inde Lescum amplexatus, exosculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda sua reuerti iubet. Atque ita ille fecit, & vix biennium postea vixit.

Cazimirus Masouiã & Cuiauiam redigit in potestatem suã.

Cum autem diuturno ac perpetuo morbo exhaustus, destitui se viribus & vitali vigore sentiret, Cazimirum ad se accersijt, & se viuente Masouiæ & Cuiauiæ possessionem adire iussit, ne quid postea Miecislaus turbaret. Mortuus, Plosci à Cazimiro honorificè sepultus est. Ex eo tempore Masouia semper, Cuiauia etiã aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & posterorũ eius permansit. Aegrè successionẽ illam Cazimiri tulit Miecislaus, q, diceret, iure se quoq; è semisse fratris filio hæredem esse.

Lescus mortuus.

Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quieuit.

1185 ann.

Anno deinde post Christum natum millesimo centesimo octogesimoquinto bellum Russicum, & ex eo natum Vngaricum Cazimirum excepit, ex huiusmodi causa.

Mescislaus dux Haliciẽsium ueneno sublatus à suis.

Mescislaus ad Haliciensem principatum à Cazimiro, quemadmodum dudum exposuimus, reductus, vix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum se præsidij causa habebat, in eosque erat propensior, parum fidei suis habens, veneno sublatus est, & reuocatus Vulodimirus ex Vngaria, quò se ex aduerso illo Haliciensi prælio receperat.

Vulodimirus à Bela rege Vngariæ captus.

Atque is quòd audierat Romanum Vuladimiriensium ducem, fratris sui filium, à Cazimiro Polonorum principe missum Haliciam contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed non modò non impetrauit, verùm etiam in vincula coniectus est: missusque celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in ditionem suam redigeret.

Vngari Haliciam interuertunt.

Venienti Andreæ magno cum plausu Halicienses portas arcis aperiunt, rati Vulodimiri eum, non suam agere: præsertim affirmante illo, Vulodimirum ponè se sequi. Occupata arce, profitetur id, quod erat, non Vulodimiro, sed sibi se dominatum quæsiuisse. Deinde iurare omnes in verba sua cogit. Renuentes, aut cunctantes modò capit: cæteros arce excludit, magistratibus amouet: ac per suos Vngaros omnia administrat.

Vulodimirus elapsus principatũ Haliciensem repetit.

Cæterùm Vulodimirus tam apertè circumscriptus à Bela, cum biennium ferè in custodia asseruatus esset, corruptis custodibus effugit, iisdemque ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: sed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Russi, cum quibus viciniam omnem latrocinijs infestare cœpit, ingentesque prædas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Præmisliensi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorum erat, egit.

Cazimirus Russos latrocinantes reprimit.

Non tulit id Cazimirus: verùm misso cum expeditis copijs Nicolao Cracouiensi palatino, prædatores illos persecutus, in remotiores syluas ac montes, quibus Polonia & Russia ab Vngaria disiungitur, propulit. Cum autẽ in angusto res suas positas esse Vulodimirus secum perpenderet, iamque non tam derecuperanda Halicia, quàm de salute sua cogeretur esse solicitus, damnabat ipse consilium suum, quòd Russos atque Polonos, à quibus auxilium sperare debuerat, parui compendij causa in se prouocasset. Respicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide venisset, facilè non modò veniam, sed etiam auxilium impetrauit, dato iureiurando, se in fide & potestate Polonorum semper fore.

Vulodimirus à Cazimiro reducitur.

Mittitur ad eum reducendum cum valido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cunctis tantam in Cazimiro vel facilitatem, vel leuitatem animi, atque temeritatem, quòd hostem adiutum iret, amicumque regem, & quidem præpotentem bello lacesseret. Verùm Cazimirus non tam misericordia exulis & supplicis Vulodimiri commouebatur, quàm sibi surreptam esse Haliciensem ditionem per iniuriam atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occasionem, Russis ipsis, qui Vngarorum dominatum iam oderant, inuitantibus & fauentibus, non amittẽdam sibi esse iudicabat.

Halicia obsessa à Vulodimiro.

Coniungunt se cum nostris Russi, pariterque corona Haliciam obsident, fossisque & castellis circummuniunt, ne quid ad obsessos importaretur, quos nouerant breui difficili annona vsuros esse. Alacres initiò obsidionem atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebantur, quòd propediem Belam regem cum magnis copijs ad liberandum filium affore sperabant.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obsessis suppeterent, deditionem fecere, pacti cum Nicolao palatino, vt sibi cum rebus suis saluis discedere liceret. Excedentibus adiunxit Palatinus præsidium militum vsque ad fines Vngariæ, ne quid hostile paterentur. Arx & dominatus Vulodimiro tradita sunt. Magnam ea victoria & restitutione Vulodimiri laudem atque gloriam apud exteras gentes, & maximè apud Russos Cazimirus adeptus est, quòd, quem Bela hospitem violarat ipse hostem,

deuicto

A deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna sede collocasset. Hoc anno, qui fuit à natali Christi 1188, Hierosolyma à Saladino potenti & bellicoso Saracenorum rege capta sunt, post octauum & octogesimum annum, posteaquam in Christianorum potestatem redacta erant. 1188 añ.

Hierosolyma à Saracenis capta.

Eam ob rem Clemens tertius pontifex max. de recuperanda ea urbe solicitus, cum omnẽ, quòd dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoq; totius ecclesijs, episcopis & sacerdotibus decimam, misso ad id legato, imperauit.

Decima imperata ecclesiasticis à põtifice.

At Bela rex nõ ferens contumeliam oppugnati, obsessi & eiecti filij, ereptæq; Halicię, quę rebatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore sanxissent, & ad illud usque tempus seruassent. Et iustum quidem in Polonos bellum maiore ui moliebatur: tunc autem misso, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus est.

Vngaricum bellum.

Idem fecerunt nostri uicissim in Vngaria. Vastabantur utrinque agri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miseri agricolæ & mercarores in seruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre nostri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuscitatumq; minimè necessarium bellum perfidi hostis gratia: quem non adiutum ac restitutum, sed supplicio, propter temeritatẽ uexatamq; Poloniam, affectũ esse oportuerit. Ne Vngaris quidem bellum illud placebat. Et distinebantur ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo.

Vngari cum Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

Quod tamen ipsum quoq; Clementis pontificis max. opera duorum annorum inducijs interceptum est. Concitabat enim tunc is pontifex omnes Christianos principes atq; ciuitates, ad recuperandã Hierosolymã, ferendamque rebus Christianorum in Asia afflictis opem. Effecitq;, ut Veneti & Pisani classes suas in Asiam mitterent, Fridericus uerò Imperator, Philippus Gallorum, Guilelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Otto dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & episcopi, ipsi per se cum magnis copijs eò proficiscerentur.

Christianorum expeditio in Syriam.

Sed ea quoque expeditione uon multum operæprecij factum est. Nam plurimi mortales de exercitu Christiano morbis, peste fameq; absumpti sunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in Armenia minore, dum se in flumine quodã abluit, ui fluminis & uortice correptus, extinctus est anno Christi millesimo centesimo nonagesimo.

Friderici imp. mors. 1190 añ.

B Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Pisanis ex eo tempore postea diuturnis & grauibus bellis inter se conflictati sunt.

Gallorũ cũ Anglis & Venetorum cum Pisanis belli origo.

Sed unde digressi sumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrentibus, agitur de pace per proceres utriusq; gentis. Quæ cum difficilius coiret, quòd utriq; ab alteris iniuria se affectos esse asseuerarent, tandem triennes induciæ, fiunt ut interim de pace pro ocium constitueretur.

Induciæ cum Vngaris.

Collegerat permultum odij Cazimirus apud plerosq; proceres atq; equites illa Vulodimiri restitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is fortè in Russiam controuersiarũ quarundã de finibus inter Vuseuolodum Belsensium, & Romanũ Vuladimiriensium duces cõponendarũ causa profectus esset, celeriter cõtra eum conspirarũt. Miecislaũ accersunt ad recipiendũ amissum pridem principatũ: & quo magis studia populi in eum inclinent, fingunt Cazimirũ in Russia ueneno extinctum esse. Accurrit propere Miecislaus: recipitur à ꝓceribus, præfectis, & cętera multitudine.

Miecislaus senex à minoribus Polonis ad principatũ reuocatur.

Cracouiã ueniẽti, portæ urbis aperiuntur: arcis uerò aditu arcetur à Fulcone episcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Lissijs, siue Vulpijs, qui à conspiratione illa alieni, firmo eam arcem militũ & clientum suorum præsidio tenebant.

Cracouia arx clauditur Miecislao.

Nec mora, aliam ex aduerso illius arcẽ in oppido excitauit Miecislaus, è materia duroq; robore: Bochnæ item aliam: de quarum munitionibus aduersariorũ & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipse uicissim aduersarios impeteret. At Cazimirus certior factus de defectione suorum, auxilia Vulodimiro, Romano & Vuseuolodo imperat, ipsosque duces proficisci secum iubet: præterea quantum potest uoluntariorum & mercenariorum militum cogit.

Cazimirus principatũ recuperat Russorũ auxilio.

Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit se cum eo Nicolaus palatinus, cum non contemnenda manu. Miecislaus, ubi appropinquare Cazimirũ cum ualido exercitu cognouit, Boleslaum filium cum Henrico Kitlicio, qui ipsi cùm aliorum consiliorum, tum repetendi principatum semper author fuerat, in præsidio nouæ ararcis relinquit: ipse in maiorem Poloniam maioris exercitus comparandi causa, magis itineribus contendit. Verùm antequam ille ueniret suis suppetias, Cazimirus summa ope adnisus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur) uel per deditionẽ accepit & exussit. Fratris quidem filio & plerisq; omnib. aduersæ partis militibus non modò uitam & libertatem concessit, uerùm etiam ampla munera largitus est. Qua indulgentia & clemẽtia sua ita sibi cùm omnium, tum in primis Miecislai fratris

Clementia Cazimiri.

animum deuinxit, ut nunquã is deinceps, quoad uixit Cazimirus, de repetendo principatu cogitarit. Cęterùm Kitlicius, cũ culpam illius belli solus sustineret, supplicioq; destinatũ se esse intelligeret, in penetralia primarij tẽpli, quod Trinitatis appellatur, Cracouię sese abdiderat. Sed Rusſis uictorię fiducia, innata auaritia ad diripiendũ templũ irruentibus, in turbã se immiſcuit, ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Russorũ, interuentu Cazimiri sedato, defensoq; thesauro templi, Kitlicius in turba agnitus & cõprehensus, Romano duci à Cazimiro traditus est in exiliũ deportandus. Rusſi pręmijs affecti, domos remiſsi sunt. Cum Vngaris deinde certa pax constituta, siue adeò innouata est, & principum ipsorum congressu apud antiquũ pagum in Scepusiensi territorio cõfirmata, ea lege, ut obliteratis utrinq; iniurijs, & cõdonatis inuicem offensis, rex Vngarorum Haliciensi ditione & Rusſia omni se abstineret, communes amicos, communesq; hostes Vngari & Poloni haberent: ad extremùm proceres & principes ipsi donis inter se certarunt, conuentumq; amicè soluerunt. Pacatis domi rebus, Cazimirus Prusſis ijs, quos Polesſianos uocant, sicut scribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem sub Boleslao Crispo acceptam, fratrisq; Henrici mortem ulcisceretur, & gentem barbaram atq; rebellem domaret. Secuti sunt ipsum ad eam expeditionem Boleslaus Miecislai, Boleslaus altus, & Miecislaus Vuladislai, fratrum filij. Vbi ad fines barbarorum uentum est, cautius exercitum ducere Cazimirus, instructaque acie, & exploratis itineribus progredi, pabulatum & frumentatum non nisi cum armatorum præsidio mittere: omnia denique circumspicere, ne quid detrimenti per insidias à uafro hoste acciperet. Nec sanè cassa fuit ea cura atque diligentia. Obseruabant enim nostros ex insidijs barbari, ad omnem occasionem bene gerendæ rei attenti. Sed in irritum ipsis cadebant omnes conatus atque doli. Nostri quàcunque proficiscebantur, incendijs atque cædibus omnia uastabant, nec ulli ætati aut sexui parcebant, iusta ira & memoria cæsorum suorum animos omnium extimulante. Quibus malis uicti Prusſi, pacem supplices à Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs suis flagitarunt: superiorũ annorum tributa persoluerunt: imperata omnia in posterum se facturos sanctè promiserunt: obsides centum dederunt, primorum filios: captiuos Polonos dimiserunt: signa superiori bello de nostris capta reddiderunt. Nam ad religionem Christianam, quam abiecerant, reduci se pasſi non sunt. His legibus pacem impetrarunt. Cazimirus, deducto è Prusſia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, sapientia & felicitate sua extinctis, pacis artibus, hoc est àrcibus & oppidis instaurandis, moribusq́ue & legibus ciuium emendandis reliquum ętatis tempus transmittere cogitabat: & magnam sibi uirtutis & sapientię opinionem apud exteros iuxtà atque suos conciliauerat, ita ut felix, & admirabilis, & omnibus suis charus deinceps regnaturus esse uideretur, cum subitus eum casus humi prostrauit. Impetrarat à Pontifice maximo Lucio eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris: easq; ab Ægidio Mutinensi episcopo allatas, ad septimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, & solenni sacerdotum pompa obuiam progressus, reuerenter exceperat, & in suburbano Cracouiæ Septentrionali, quod pòst in formam oppidi redactum, Cleparia nunc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idq́ue templum splendida supellectili dotauerat, & collegium sacerdotum canonicorum in eo instituerat, attributo ijs censu luculento tum de suo tum de Gedeonis episcopi beneficentia: peculiariter autem Præposito maximam partem redituum, parœciæ diui Michaelis Rupensis detractam addixerat, & summa ueneratione nouum hospitem & patronum prosequebatur. Fortè dies martyris memorię sacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuersaria instituta est, aduenerat. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temere eos lusibus & conuiuijs contaminabat. Insequenti die grande conuiuium instruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine, non inepta in medium proposuit. Erat enim ab ineunte pueritia non pesſimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subitò concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitus'ne morbus eum inuaserit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sanè immunis & incorruptus

ab illi-

H. Kitlicius malus consultor in exilium missus.

Pax & cõgressus regis Vngari cũ duce Polono.

Vngari Rusſiæ dominatu sese abdicarunt.

Prusſicũ bellum.

Prusſis pax data.

D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiam apportatæ.

Clepariense oppidum, tẽplum & collegium sacrum.

Cazimiri pietas.

Cazimiri mors.

Mores & Studia.

A ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiam aliquando à Fulcone episcopo admonitus & obiurgaus sit, uixisse fertur. Cæterà moderatus, candidus, frugi & abstinens, seuerus iuxtà atque clemens, bello paceque clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratiâ subiret. Diuini cultus perquàm studiosus, multa ad ornatum templorum contulit. Monasterium Suleouiensi in Gnesnensi diœcesi Cisterciensi sodalitati, antequam summum principatum adeptus esset, in uilla Ruslai comitis, qui decedens absq; liberis, Christum hæredem instituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monasterio postea Petrus archiepiscopus etiam complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu uerò Floriano martyri ædem atq; collegium, ut iam commemorauimus, instituit, & Copriuunicense monasteriũ eidem Cisterciensi sodalitati excitauit. Quod amplius etiã deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletarunt, principis exemplum secuti. Fit enim plerunq;, ut ad principis sui studia homines libenter sese accommodent. Itaque sub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monasteria condidere: uelut Gedeon Cracouiensis episcopus Vanchoscense in sua diœcesi ijsdẽ Cisterciensibus: Vitus uerò Plocensis episcopus, gente Ianinius Buscense in Cracouiensi diœcesi, Vitouiense in Gnesnensi, & Plocense, partim uiris, partim puellis Præmonstratensis sectæ: Oliuiense quoq; Cisterciensibus item monachis in Vuladislauiensi diœcesi eodem tempore à Samborio conditum esse, nos è Dlugosso superius retulimus. Regnauit autem Cazimirus annos septemdecim propemodum, uixit sex & quinquaginta. Reliquitque duos filios impuberes, Lescum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit, & Conradum: & filiam Adleidam, quæ septimodecimo post patrem anno mortua est, cum castè religioseque uixisset. Nam Boleslaũ puerum admodum uiperę morsu extinctum, uiuens Cazimirus amisit. Fuit autem is annus, quo mortuus est Cazimirus, pòst Christum natum millesimus centesimus nonagesimusquartus. Quarto uerò post mortem die in basilica Cracouiensi sepul-
B tus est, magna uxoris, filiorum, & omnium ordinum comploratione.

Fulco episcopus Cracouiensis. *Suleouiense monasteriũ.* *Copriuunidense.* *Vanchocẽs.* *Buscense.* *Vitouiense.* *Plocense.* *Oliuense.* *Liberi Cazimiri.* 1194 añ

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, Liber Septimus.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

FVNEBRIBVS iustis Cazimiro peractis, non existimarunt proceres cessandum sibi esse, quin primo quoque tempore nouum principem crearent, ne qui nouus motus domi foris'ue, præbente occasionem interregno, excitaretur. Itaque Cracouiæ ut frequentes ad funus Cazimiri conuenerant, comitia instituunt. Ibi dies aliquot uarijs studijs atque sententijs certatum est. Et Fulco quidem episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni successit, ob memoriam Cazimiri meritorum, censebat ad filium eius Lescum natu maiorem deferendum esse principatũ, & quidem priusquam Miecislaus senex, aut Vuladislai filij moliri aliquid possent. Negabat enim omnino ex re atq; dignitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fore, aliunde principem sibi adsciscere. Atque huic sententiæ Nicolaus palatinus Cracouiensis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adstipulabatur. Alij contrà, stultum & periculosum esse affirmabant, puero tanti imperij habenas cõmittere: cauendum esse, ne hęreditarium principatũ facerent, quem liberis suffragijs, cui uellent, mandare more maiorum possent. Quod si ualere quicquam deberet sanguis & successio, Miecislaum senem unum de filijs Boleslai Criuousti superesse: ei deberi principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius pristinam & impotentem dominatum perhorrescerent, esse proximos gradu

Comitia Cracouiæ de creando principe.

gradu Silesiæ duces, Vuladislai principis, qui natu maximus liberorum Criuousti fuerit, filios. Ex his Miecislaum Oppoliensium & Ratiboriensium ducẽ & uicinum sibi esse, & armis prudentiaque multum ualere: eum, si princeps renunciatus sit, & Miecislai senis conatus, quem uerisimile sit non esse quieturum, reprimere, & tributarios principes atque populos, si qui fortè ad res nouas adspirent, in officio posse continere. Quanquam autem non est proditum, quínam huius sententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta est: uicissetque adeò, ni Fulco eam refellisset, quòd diceret, referendam esse hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij posthabeantur. Potentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitijs, atque dominatu hæreditario, quàm utrunque Miecislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem consilij quis causificetur, nihil esse. Esse iam pubertati propinquum Lescum: nec obstare quicquam, quin ei, dum adolescit, curatores & moderatores consiliorum de senatu dentur. His grauiter & copiosè dictis assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum Cazimiri filium natu maiorem, principem renũciant. Sed interim dum is adolescit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & summi principis authoritatem esse iubent, ea quidem lege, ne quid illa sine consilio episcopi & palatini Cracouiensis, qui curatores puero & gubernatores principatus dati sunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principem suum, ac de studio erga filiũ eius Lescũ, primusq; in uerba eius iurat: & quoniam se cum fratre curatorem eius esse uoluissent, eiusmodi iusiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propensa in Miecislaos senem & Oppoliensem studia suspecta habens. Nec mora, iurant cuncti, semper se Lesco principi fideles & obsequentes fore.

Lescus Albus princeps creatur.

Curatores principis.

Iusiurandũ in uerba principis.

Hæc ubi Miecislao seni ita ut acta erant, nunciata sunt, excanduit maiorem in modum, non modò quòd præteritus esset, sed quòd temporis etiam puncto exclusus, ne adesse sibi in comitijs posset. Itaque & ipse arma ad persequendam iniuriam comparare, & suos, atq; etiam Silesios iritare, quòd ad creandum communem principem, quẽ cõmuni totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neq; uocati, neq; expectati essent. Facile aũt persuasit Silesiorũ ducib. ut secũ consilia armaq; communi causa coniungerent: quippe quos idem stimularet dolor, surrepti quasi per fraudẽ principatus, quẽ ad se maximos natu Criuousti Boleslai nepotes potius quàm ad Lescum puerũ, eius quẽ Boleslaus pater exortẽ & exhęredẽ esse uoluisset, filiũ, pertinere asserebãt, & in cuius adipiscendi spẽ nõnullã Miecislaus Oppoliensis iam uenerat. A' Mesciugo quoq; genero, Pomeranorũ siue duce, siue satrapa, auxilia Miecislaus senex corrogauit: & è suis quantum potuit maximum exercitum coegit, & magna celeritate Cracouiam contendit, sperans terrore solo exercitus, absq; ulla prelij dimicatione, se aduersarios & principatum ipsum in potestatem suam redacturum esse. Sed eum spes fefellit. Nam Cracouiensis palatinus cognito hostili aduentu, non contemnendas & ipse copias ex omnibus regionibus, quæ in ditione Cazimiri erant, collegit: & Romanus Vuladimiriensium siue Luscensium dux euocatus, nõ paruam Russorũ manũ in auxilium Lesci adduxit. Iam in Cracouiensis oræ fines Miecislaus senex inuaserat, & apud Mosgauã amnem septimo à Cracouia milliario statiua habebat: cum hostes adesse prius propemodũ uidit, quàm audiuit. Nondũ ei Silesiorum auxilia conuenerant. Id cũ scirẽt aduersarij, anteuertendũ sibi esse prælio existimarũt, dum pares hostib. esse possent: quibus uniuersis, si se cõiugerent, impares futuri erãt. Itaq; instruũt acies, & pugnãdi copiam faciunt. Nihil cunctatus Miecislaus, educit & ipse suos. concurritur in festis animis: magno ardore utrinque pugnatur: cerneres miserabile spectaculum notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum atq; fratrum, deuoto odio, nullaq; misericordia aut respectu pietatis inter se confligentium: cadebant multi utrinque: nemo referebat pedem: & magis quisque ferire hostem, quàm declinare ictum studebat. Boleslaus Miecislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in conspectu patris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulneribus acceptis, Russis suis partim cæsis, partim disiectis, prælio excessit semianimis. Miecislaus ipse sauciatus, cum sese quínam esset, detracta casside prodidisset, & supplex uitam peteret, seruatus, & ex acie clàm eductus, fuga sibi consuluit. Tunc demum maiores Poloni ad paucos redacti, amissis ducibus (nam & Miecislaum cecidisse putabant) pugnandi pertinaciam remisere. Nec minores cedentibus institere, lassi & ipsi, debilitatique uehementer: & quòd satis sibi esse ducebant in funesto ciuilique bello,

Miecislaus iterum ad principatũ adspirat.

Bellum ciuile inter Polonos.

Mosgaua fl.

Prælium ad Mosgauam.

Boleslaus Miecislai filius, occisus.

Romanus Vuladimiriensium dux uulneratus.

Miecislaus uulneratus.

A B

bellì

A belli authores sustulisse. Et ipsi enim credebant, Miecislaum in acie inter confertos milites prælиantem perisse. Ita ex acie quasi ex composito utrinque discessum est, cũ dubio marte à mane usque ad uesperam propemodum pugnatum esset. Nec multo pòst, Lescianis cæsos recognoscentibus, & spolia legentibus, superuenere Miecislaus Oppolensium & Ratiboriensium dux, & Iaroslaus Boleslai alti Vuratislauiensium ducis filius cum recentibus copijs: ad quos se recollegere dispersi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixisque signis quasi uictores, haud longè à loco certaminis consedere, cum ij, qui ex aduerso erant perterriti atque diffugientes, pugnandi copiam facturi non esse uiderentur. Sed non tulerunt ij intempestiuam Silesiorum exultationem, cum ignominia sua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomiriensi, cuius agmen subsidijs superiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciem processere. Nec Silesij feroces pugnam detrectarunt. Certatum est collatis signis, ab his quidem, ut rem sua mora perditam restituerent: ab illis uerò, ut uictoriam partam retinerent. Cum ingens utrinq; cædes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo facto, minores Poloni perturbati terga uertêre: sed nox tamẽ fugientes texit. Postero die Silesij, cũ Miecislaum senem saucium lectica domum referri cognouissent, & à maioribus Polonis atq; Pomeranis ducem suum sequentibus deseri se uiderent, nec usque adeò fractos profligatosque minores Polonos esse animaduerterent, quin ij recollectis animis atque uiribus prælium instaurare, aut alioqui negocium facessere uictoribus paucis, & non incruenta uictoria usis, domi præsertim possent: trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate, domum reuerterunt. Erat Fulco siue Pelca episcopus in uilla sua Dersanzina, uariosq; de exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erant secundæ res Lescianorum, tristiores tamen etiam aliquanto, ut fit ferè, afferebantur. Itaque anxius & pendens animi, misso uno de sacerdotibus administris suis ad locum prælij, qui duobus tantum aberat milliarijs, rem omnem certò cognoscit: & quod uerebatur, ne Miecislaus senex reparato exercitu mox ad expugnandam Cracouiam & occupandum principatum rediret, conscenso equo Romanum Vuladimiriensium ducem fugientem curriculo insequitur: quem cum nocte altera consecutus esset, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deserat. Excusat ille debilitatem suam è uulneribus, & partim cæsos, partim dissipatos suos: nec retineri se ullis precibus passus est. Inde reuertens Fulco, cum fratrem suum Nicolaum palatinum ex fuga nõ contemnendas copias collegisse, & persequi hostes, acceptamq; ignominiam detergere uelle accepisset, ad eum se contulit, & ut Cracouiam potius aliasq; arces opportunas præsidijs muniret, persuasit: dubiam esse Martis aleam, hostes diuersos abijsse: metuendum esse, ne, dum alteros insequeretur, alteri ipsum à tergo adorirentur, aut sanè uacuas defensoribus munitiones inuaderent: deinde parum esse animorum & roboris in militibus, aduerso prælio dudum perculsis: tum autem incertum esse, quantum sit fidei in singulis præfectis arcium, atq; etiam in oppidanis. Solere plerunq; homines aduersis principum suorum rebus nutare, atq; adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuere, distributis in cæteras munitiones pro necessitate & ratione locorum militibus, ipsi cum maiore parte Cracouiam tenuere, ubi uxor & liberi Cazimiri sese continebat. Quieuere tamen permultum tempus tam Silesij, quàm Miecislaus senex, cùm quòd non satis prosperè primi conatus ipsis cesserant, tum quòd Cracouiensibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Mosgauiensi prælio, neque animos, neque uires, neque constantiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant. Dum in hoc statu est respubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à pontifice maximo Cœlestino, eius nominis tertio: habitisque synodis, cùm alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in sacro pariter & profano ordine inoleuerant, correxit, tum sacerdotibus imperauit, ut concubinas & uxores, quibus tunc passim liberè utebantur, à se abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi sunt. In Boemia uerò cum idem legatus hoc ipsum ageret, parum abfuit quin à sacerdotibus occideretur. Non adscripsissemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis synodorũ & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictũ fuisse presbyteris, diaconis, & hypodiaconis, nisi à Dlugosso, uiro graui, memoriæ proditum esset, nisique Lampertus Saffnaburgensis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis

B

Prælium renouatur.

Gouoricius palatinus captus.

Silesij uincunt.

Fulconis episcopi studiũ.

Fulconis cõsilium.

Legatus põtificis max. uenit in Poloniam.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Legati apostolici periculũ in Boemia.

septimo

septimo pontifice maximo, ante centum annos ætate sua in Germania tentatum esse A scriberet: & eodem quidem ferè successu, quo in Boemia Dlugossus memorat. Constituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. *1197 ann.* Annus, quo hæc acta sunt, fuit 1197, Christo nato. Insequenti anno Vulodimirus Haliciensium dux mortuus, nouæ expeditioni occasionem Polonis præbuit. *Haliciensiũ dux Vulodimirus mortuus.* Ambiebant dominatum Haliciensem, nonnulli Russorum duces, & in his facile princeps Romanus dux Vuladimiriensium, suo quodam iure sibi eum deposcebat, quod & Vulodimiri fratris filius esset, & bene meritum de Polonis & Lesco principe ciuili illo bello se esse diceret. Poloni cupiebant Haliciam in formam prouinciæ redigere: sed eos respectus ciuilis belli nondum extincti mouebat, ut eam Romano traderent, tributo constituto, quod ille Polonorum principi quotannis penderet. Verebantur enim, ne si nulli Russorum eam concessissent, omnes eos penitus à se alienarent. Quanquam autem non satis consultum esse uidebatur reipub. Polonæ, Romani potentiam, quæ non minima iam tum erat in Russis, accessione illa Haliciæ magis etiam augere, tamen offendere eum repulsa alieno suo tempore, minus tutum iudicabant: quippe qui repulsam passus, non modò auxilia negaturus, uerùm etiam ultrò bellum nostris illaturus esse uideretur. Itaque decreuit frequens senatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Haliciensem principatum induceret. *Haliciensis principatus Romano duci concessus.* Abhorrebant enim à Romano Halicienses, crudelitatis eius metu. Ibi Lescus cupere cum exercitu illo proficisci. Pertæsum se esse mollis & ociosæ uitæ, quam eo usque inter cœtus muliebres apud matrem exegisset: uelle deinceps armatum inter armatos uiros uersari, & quæ principis essent munera, usu condiscere. *Lesci principis indoles.* Si adhuc nequiret alium, tamen eum se usum in exercitu præstiturum, quem signa sua præstaret. Quod si non impetrarent, tamen uel cum uno comite se castra secuturum esse. Itaq; approbante senatu, & indolem dignã principe, & neutiquam degenerem à maiorib. ipsius certatim extollente, cum exercitu proficiscitur, palatini Cracouiensis custodiæ commendatus. *Russi à Lesco profligati.* Vbi in Haliciensem agrum uentum est, occurrunt Halicienses armati & instructi: præsenserant enim, Romano se addictum iri. Excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulsi fusiq;, ueniam B petunt: auri & argenti, gemmarum, uestium & equorum magnam uim Lesco pollicentur, si ipse eos in ditione sua teneat, nec Romanum ipsis dominum imponat. *Romanus dux iurat in uerba Lesci.* Posteaquam id non impetrarunt, imperata omnia se facturos promiserunt: portas arcis aperuerunt: iusiq; Romano sacramentum publicè dixerunt. Is porrò Lesco & Poloniæ principibus fidem suam obstrinxit: Haliciensibus autem iustè & clementer se dominaturum esse sanctè promisit. Quod tamen postea non præstitit. His peractis, dimissoq; exercitu, Lescus Cracouiam redijt.

MIECISLAVS SENEX ITERVM.

Miecislaus uerò senex, quamuis post Mosgauiense prælium ad malè tentata prius esset segnior, animo tamen haudquaquam conquiescebat: neq; cogitationem recuperandi iniustè prærepti sibi, quemadmodum ipse existimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta ui peruenire se ad eum posse diffideret, ad dolos conuersus est. *Cuiauia subacta à Miecislao sene.* Ac primùm quidem Cuiauiensem oram, quæ in potestate Cazimiri liberorum erat ditioni suæ finitimam per fraudem quarto postquam apud Mosgauam malè pugnauerat anno intercepit. *Dissensio palatinorum.* Quod facinus eius cum armis uindicatum non esset, propter ætatem puerorum, atque dissensionem palatinorum Cracouiensis & Sendomiriensis (quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, *Gouoricij fuga.* eò usque progressa est, ut Gouoricius solum uertere cogeretur) maiora deinde moliri Miecislaus cœpit. *Miecislai conatus.* Episcopum Cracouiensem, & palatinum fratrem eius donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem solicitat. Quod ubi non successit, muliebrẽ sexum credulum, atq; deceptioni propter infirmitatẽ consilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Lesci matrem, penes quam tunc erat summa rerum, allegat: negat Lescum ritè principem creatum esse, neq; se inuito certum stabilemq; principatum obtinere posse: quem ipse bis sibi præreptum, omni ratione repetiturus atq; uindicaturus esset. Non deesse sibi consilia, non uires domesticas, non auxilia externa: Lescum uerò puerum esse: curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm secum sentire: senatũ in duas factiones diuisum inter se dissidere. Hæc omnia pro se, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipsam declarasse, cum Cuiauiensem terram impunè occupasset. Verùm si sibi ea principatum concedat, redditurum

se esse

A se esse filijs eius Cuiauiam, cincturumq; ipsos militari baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certosque sibi successores in principatu ipsos designaturum. Et sanè senem se esse, nec diu uiuere & regnare posse: interim dum Lescus aptus fieret principatui, rectius atque conuenientius eum à se, qui tamen de regia stirpe, & patruus Lesci esset, quàm ab alienis ac seruis suis administrari posse. Dedignari Polonos equites atque proceres æqualium dominatũ, se & cæteros duces ducibus ortos, & regibus oriundos minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Lesci unà cum ditionibus paternis in discrimen uenturum esse. Eius rei non obscurum argumentum esse Gouoricij cum Nicolao dissensionem. Quem, quamuis in præsens potentiori Nicolao cesserit, credibile sit, non esse quieturum, cùm familiæ & factionis suæ uiribus, tum Boemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus sit, auxilius fretum. Hæc omnia authoritate sua si princeps factus sit, sedatum pacatumq; iri, tranquillumq; & florentem principatum maturè se esse Lesco relicturum. His inducta & persuasa credula mulier, nequicquam aduersantibus curatoribus, ac ceteris proceribus, annuit Miecislai postulatis, modò ut is iurisiurandi religione promissa stabiliat. Quod ille cum se facturum recepisset, condicta die, quæ diui Bartholomæi memoriç consecrata est, Cracouiam cum splendido procerum suorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & proceres utriusq; partis, se ea omnia, quemadmodum conuenissent, rata firmaque habituros esse. Episcopi uerò, authore Henrico archiepiscopo Gnesnensi, qui Zdislao defuncto, Miecislai contentione, non liberis suffragijs successerat, diris caput eius deuouerunt, quisquis aliquid eorum non seruasset. Ita rursus Miecislaus principatu potitus est. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòst Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus esset, è Boemia redijt. Hoc anno, qui fuit à Christo nato 1200, ad quintum Nonas Maij, terræ motus uehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus consequentibus permulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius conquassauit. Quæ res inaudita propemodum in his regionibus, prodigij loco habita est. Eodem anno Constantinopoli à Gallis & Venetis capta, Imperator Constantinopolitanus Alexius pulsus, Haliciam ad Romanum confugit:

Miecislai iusiurandum. *Henricus archiepiscopus Gnesnensis.* *Miecislaus principatũ recuperauit.* *1200 añ.* *Terræ motus.* *Constantinopolis à Gallis & Venetis capta.*

B cui cum Alexius puer à uictoribus suffectus, & paulo pòst interfectus à suis esset, Balduinus Gallus successit, Orientemq; sublato schismate Rom. ecclesiæ reconciliauit & subdidit. In Asia uerò Christianorum res per id tempus in deterius lapsæ, nec multo pòst euersæ sunt. Quin Betica etiam, siue Granata à Saracenis subacta est. Anglia & Hibernia insulæ Rom. Pontifici uectigales factæ sunt. In Germania uerò Henricus imperator Friderici filius & successor, cum regnum Siciliç uxoris Constantiæ nomine recepisset, ac Fridericum filium trimulum Cæsarem siue regem Romanorum renunciasset, moriens longam litem & controuersiam de Imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæsaris non pro tutore, sed pro Cæsare se gessit, inunctusq; & coronatus est ritu solenni Maguntiæ. Id uerò molestè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius pontifex max. Philippo diris deuoto, confirmauit. Inde studijs partium crescentibus, Germania intestino bello aliquandiu collisa est: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio suscepto, pacem restituit. Ab hoc autem Philippo Præmislus, siue Ottocarus Boemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili distentis neglectum ex interuallo tertius, suscepit, & successoribus suis reliquit. A' Friderico autem tributi, & munerum quorundam Imperatori debitorum immunitatem obtinuit. In Vngaria uerò per idem tempus Emericus post Belæ patris mortem, cum paruo tempore, nec sine impedimento Andreæ fratris regnasset, Ladislaum filium, & eo statim extincto, Andream successorem reliquit. Sed ad nostra redeamus. Annum totum nequicquam Helena Miecislaum senem literis atq; legationibus crebris de promissis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduersam ualetudinem causificantem. Ad extremum ipsa eum Cracouiæ adit, eadem illa, quæ in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blandis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Instare illa importunius, fidemque datam requirere, & iurisiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam dissimulans, iniquis pactis & iureiurando, contra ius gentium atq; ipsius naturæ exacto, se teneri negat: habere se iure gentium & naturæ certos & suos hæredes, filios ex iusta uxore susceptos, & quidem iam adultos, atq; maturos principa-

Orientales coniuncti cũ Romana ecclesia. *Granata à Saracenis subacta.* *Anglia & Hibernia Romano Pont. uectigales.* *Henricus imperator Rõ.* *Germanici motus.* *Fridericus secundus Cæsar.* *Præmislus Ottocarus rex Boemorum.* *Emericus rex Vngarorum.* *Ladislaus & Andreas reges Vng.* *Miecislaus promissa nõ seruat.*

tui. Eos nefas esse pactis ullis aut priuilegio à successione sibi debita excludi: & adultis filijs præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimissa atq; reiecta Helena, ingenti animi sui dolore damnare ipsa credulitatem suam & præceps consilium: serò procerum dicta & consulta, quibus in tempore non obtēperasset, probare. Neq; tamen solicitudinē pro filijs remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis circum proceres Cracouienses, quorum prius consilia contempserat, & apud quos gratam Cazimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq; nuncijs, de iniuria & perfidia Miecislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatimque extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solitudinem, & indignam deiectionem, Miecislai fraude & sua stulticia factā, deplorat. Quæ à se malè cōsulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando suo se inauspicatis illis pactis cum Miecislao staturos esse promisissent. Promissa etiam non leuia addit: adhæc odiū Miecislai exaggerat. Et offenderat is iam sanè non leuiter animos procerum atq; equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easq; possessiones suis quibusdam è maiore Polonia asseclis & ministris donarat: & quòd eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens.

Helena pro filijs solicita.

Miecislai odium.

LESCVS ALBVS CVM HELENA *matre iterum.*

ITAQVE quasi sublato signo pleriq; omnes proceres Cracouienses in Miecislaum conspirarunt. Quorum princeps Nicolaus palatinus Cracouiensis idoneam, absente tunc fortè Miecislao, occasionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamque cū Lesco filio celeriter accersitos intromisit. Reliquas deinde arces atq; munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedentibus ultrò, qui eas pro Miecislao tenebant, cum totius Cracouiensis conuentus consensum & conspirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugossus, in potestate Miecislai mansit. quod oppidum ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Silesiorum iam inde ab initio in eiusmodi casus mœnibus & præsidio munierat. Sed quomodo ea in potestatem eius uenerit, cum in Oppoliensis ducis ditione prius fuisset, non reperio. Inde postea excursiones crebræ in subiectos agros pagosq; factæ sunt. Hoc anno Boleslaus procerus, siue altus, Vuladislai filius, dux Vuratislauiensium, amissis intra breue spacium temporis quatuor filijs, mortuus, solum Henricum Barbatum hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi monasterio collocauit, de Portensi monasterio euocatos: qui delicatorum malorum genus, quæ etiamnum Deporta siue daporta uocantur, in Polonia propagarunt. Filius uerò eius de quatuor natu maximus Iaroslaus episcopus Vuratislauiensis, Nyssam urbem cum territorio à patre sibi datam, Vuratislauiensi episcopæ sempiterno iure adiunxit. Tertiùm deiectus principatu Miecislaus, non destitit tamen rursus ad eum aspirare: nec eum conatus fefellit, & quidem ijsdem, quibus prius, artibus grassantem. Bello enim repetere amissum principatum, perdifficile sibi esse ducebat. Sed Helenam iterum blanditijs atq; dolis aggreditur. affirmat, non per se stetisse, quo minus pactis satisfaceret: uerùm per proceres Cracouienses, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non siuisse se promissa implere: eamq; eiectionis suæ causam esse, quòd obnixius contra eorum sententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum esse fidem suam liberare, & absque ulla procrastinatione Cuiauiensem tractum ipsi & filijs eius redditurum. De cæteris quoque quæ in pactis essent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum esse. Quibus cum eam emolliuisset, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à se amoueat & releget, si sibi liberisque suis bene consultum uelit: illum seditiosum esse hominem, & pro libidine sua principes instituere ac destituere, ut ipse alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miecislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus conuentus Cracouiensis sequebatur, sibi ad recuperandum principatum obstare. Nec difficulter persuasit mulieri omnia timenti, & omnia credenti. Nec deerāt inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis
„ iritarent. Fit enim ferè, ut rectè geri summi magistratus absque offensione multorum
„ non possint. Tametsi ipsis quoq; secundis rebus, atq; etiam rectè factis, necessaria
„ propemodum comes est inuidia. Neq; Gouoricium tantam ulciscendi inimici occasionem ne-

Lescus Cracouia potitur.

Bythomia retēta à Miecislao.

Boleslaus Vuratislauiensium dux mortuus.

Hēricus Barbatus.

Lubense monasterium.

Deporta mala.

Nyssa episcopæ Vuratislauiensi donata.

Helena à Miecislao decepta.

Nicolaus Palatinus Cracouiensis ob ex conatuū Miecislai.

A onem neglexisse credibile est. Factus autem certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita sua & studium in illos commemorat: orat, ne se, famam, caputq; suum æmulis & inimicis suis prodant: quos quidem inimicos cæpisset, dum ipsis fidelis esse studet, dumq; caput suum pro eorum salute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiusquam odio se oppugnari, sed obstantem uafris Miecislai conatib. & Cazimiri optimi ac de se bene meriti principis filiorũ partes enixius defendentẽ, summa cum contumelia remoueri: propterea quòd se incolumi, circumscribi illi, & à principatu excludi non possent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregem, aut in pecudes grassentur: ne resipiscerent, in ipsorum capita citò hoc malum esse redundaturũ. Vbi uidet nõ cõmoueri precibus suis implacabilẽ mulierẽ, Posnaniam ad Miecislaum, quamuis infensum sibi hostem, contendit, saluti & incolumitati suæ prospecturus: simul & inimicos, ingratamq; mulierem ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illustres uiri: sepeq; iritati, impotentia animi ad multa se indigna impelluntur, atq; adeò in perniciem patriæ nonnunquam feruntur præcipites. Existimabat autem, non ingratam Miecislao transitionem suam fore Nicolaus, quippe qui sciret, quantum in se uno momenti esset, ad assequendum & obtinendum principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur ueniam præteritarum offensarum petit, & in posterum ei studium suum defert. Qua fide erga Cazimirum & liberos eius eò usq; fuisset, eadem se erga ipsum fore: quantumq; dudum obfuisset, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miecislaus, benigneq; & liberaliter habitũ, & magnis promissis oneratum, dimisit. Ac per eum nullo negocio Cracouiensem omnem regionem in ditionem suam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Nicolaus palatinus ad Miecislaum transijt.

Cracouiensem principatum Nicolaus palatinus reddit Miecislao.

MIECISLAVS SENEX

Tertium.

B Tque inde iam apertè profiteri Helenæ Miecislaus, se pactis & iureiurando non teneri, quòd non ipsius concessione aut ex pacto, sed Nicolai opera principatum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauiensem tractum, quin & Vislicense territorium, & tria præterea castella de Sendomiriensi ditione ipsis ademit: sua illa esse, & ad principatum pertinere asseuerans. Hæc agentem, ac de redintegratione uniuersi principatus atque regni Polonici cogitantem, mors inopinata oppressit, septuagesimumtertium uitæ annum agentem, anno Christi 1202. Sepultus est Calissiæ, in templo Pauli apostoli memoriæ dicato, quod ipse condiderat, & collegio sacerdotum canonicorum instituto ornauerat. Verùm oppido temploque in alium locum postea translato, sepulchrum eius sub diuo relictum est. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landense & Vangrouecense monasteria iam inde à pulso fratre Vuladislao condidit, & locupletauit: & in ambobus Teuthonas Cisterciensis sodalitatis, ex monasterio Veteris montis tertio à Colonia milliario deductos, collocauit: edictoque perpetuo sanxit, ut non nisi Colonienses ad ea monasteria cooptarentur & reciperentur, propterea quòd honorificè à Coloniensibus habitus esset, cum eò adolescens religionis causa uenisset, Ita quidem Dlugossus & Miechouiensis de his duobus monasterijs memoriæ prodiderunt. Tametsi ex diplomate ipsius Miecislai, cuius exemplum nos uidimus, non apparet ea Coloniensibus uel Germanis duntaxat solis esse attributa. Extruxit etiam idem Miecislaus ptochodochium, siue hospitale, ut uocant, recipiendis & sustentandis egenis, Posnaniæ apud diui Michaelis, & compluribus pagis dotauit, curam militibus ijs, qui Hospitalarij dicti sunt, mandauit. Sed ijs postea deletis, ad eos qui S. Ioannis Ierosolymitani appellantur, ea curatio translata est. Curator, qui unus est, & regio beneficio præficitur, Cõmentator uulgo uocatur. Cosciolense quoq; monasteriũ Benedictinorũ in suburbano Calissiensi, eiusdẽ Miecislai opus esse Dlugossus scribit: itemq; Lubense ad Odrã amnẽ in diœcesi Vuratislauiensi. Tametsi q, ad Cosciolense attinet, nõ conuenit ratio tẽporis. Nam octauo demũ anno post Miecislai mortẽ cõditũ id esse memorat. Nisi fortè uiuente eo inchoatũ, tũc demũ à liberis eius perfectũ, uel ex testamento ędificatum est. De Lubensi aũt uariat idem scriptor: quod ex ijs quę superius cõmemorata sunt, deprehendi potest. Sed Lubinense opinor dicere uoluit, supra Vartã flumen in diœcesi Posnaniensi situm. Reliquit autem Miecislaus senex hęredes, Ottonem & Vuladislaum filios, nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non

Miecislaus pactorũ immemor.

Miecislai mors.

1202 añ.

Calissiense collegiũ conditum.

Landense & Vangrouecense monasteria Teuthonibus attributa.

Hospitale Possnaniense.

Cosciolense monasteriũ.

Lubinense monasteriũ.

Miecislai senis filij.

Vuladislaus Sputator. ita multo pòst patrem secutus est, relicto Vuladislao item filio impubere: cui Sputatori postea, propter crebræ sputationis uitium, cognomen fuit. Cuius tutelam Vuladislaus patruus, qui Magnus, & Lasconogus etiam à gracilitate crurum dictus est, aliquandiu gessit. A

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

Comitia de creãdo principe.

Iecislao sene defuncto, in Lescum album rursus uniuersi ferè conuentus Cracouiensis studia prona erant, negabantq; locum esse creando principi, uiuente Lesco, qui iustus princeps esset, omnium suffragijs creatus, se fraude doloque Miecislai bis principatu summotus esset. Eius autem principatum diuino quoque iudicio comprobatum esse, inuasore Miecislao iusta numinis uindicta tam citò de medio sublato. Aduersabatur huic sententiæ Nicolaus palatinus, cum Fulcone fratre episcopo, quorum magna tunc erat authoritas & potentia, propter splendorem familiæ, magnasque necessitudines & clientelas, ita ut perdifficile esset in conuentu quippiam ijs inuitis statuere. Erat autem Nicolaus infensus Helenæ Lesci matri, obdudum memoratam iniuriam. Ad hæc sciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in consilio atque in amicitia Lesci & Helenæ locum obtinere. Cessere tamen & ipsi consentienti multitudini. illud uero peruicere, ut ea demum lege Lescus principatum reciperet, si Gouoricium relegaret, Missi ad Lescum legati, mandata conuentus exponunt. At ille dubius animi ob adiectam de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberabat. Stultum, aut certè damnosum esse uidebatur, principatum ultrò oblatum refutare, & subesse alteri malle, omnibus præesse, cum posset. Sed eijcere per summam iniuriam charum sibi fidumq; consiliarium, ac de se bene merentem, nolebat: indignumque iudicabat, tam duras & iniustas leges sibi dici. Cunctantem Gouoricius ultrò hortatur, ne sua causa tanta commoda negligat. Malè uerò sibi suisq; posteris Lescum consulturum esse, si propter se unum seniculum, & pauculos, atq; eos incertos, dies uitæ suæ, in aliam familiam transferri principatum sinat. Libenter se pro eius commodis atq; honore in exilium abiturum, pro quo uitam quoq; ponere deberet, atque cuperet. Felix ac sempiterna posteritatis memoria gloriosum exilium illud suum fore, susceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Lescum ea Gouoricij oratio, & insignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta, in eam quidem partem, ut is ilico negaret, tanti se facere principatum, ut eius adipiscendi gratia tam fidum consiliarium proderet, immerentemq; magistratu simul & patria eijceret. Principatum quidem duplici nomine ad se pertinere, quòd & hæres Cazimiri esset, & à conuentu pridem electus & expetitus, nunquam se eo abdicasset. Verùm tyrannicam illam uocem, Si ius uiolandum sit, regnandi causa uiolandum esse, non placere sibi, qui iusto & legitimo imperio suos regere, à patre & à maioribus suis didicisset. Proinde alium sibi Cracouienses proceres istis legibus quærerent: se in paterna ditione sua acquieturũ esse potius, quàm per scelus principatu potiturũ. Et cũ his mãdatis legatos dimisit mœstos, & palatini sui fastũ, arrogantiã, & impotentem iracundiam detestantes. Cognita Lesci sententia, denuò consultatur in cõuentu Cracouiensi de principatu. Displicebat multis iniquitas & acerbitas decreti superioris de relegando Gouoricio: admirabantur Lesci uirtutem, & excelsum uereq; regium spiritum, qui carere principatu mallet, quàm insontem consiliarium iniuria afficere. Nicolao succensebant: neq; tamẽ mutare decretum illud poterant, refragante eo, & responsum Lesci quasi superbũ & plenũ contemptus cauillante. Nam quo clarius dederat Lescus propensæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat, contendebatq; summo studio, ut cuiuis potius quàm Lesco principatus mandaretur: perfecitq; tandem, ut Vuladislaus Lasconogus, Miecislai senis filius, quasi iustus hæres, absens princeps renunciaretur. Missi ad eum legati, uix, ut oblatum principatum susciperet, ei persuaserunt: nec aliter tamen, quàm si Lescus eum omnino refutasset. Verebatur enim eius potentiam, memineratq; patrem suum semel atq; iterum in gratiam eius à Cracouiensi conuentu uel deiectum, uel eiectum. Itaq; ad Lescũ mittit: postulata Cracouiensis cõuentus, & quid ipse respõderit, exponit: negat se prorsus quicquã aduersus sentẽtiam Lesci facturũ, ad quẽ lõgè antè delatũ esse principatũ sciret, quẽq; inimicũ capere nollet: nec se tã cupidũ esse, ut principatus causa ius sanguinis uiolandũ sibi esse duceret. Respõdet Lescus: ea lege, quæ sibi à Cracouiensibus procerib. diceretur, principatum se accipere noluisse, nolleq;: nec aduersus animi sui sentẽtiã facturũ

Nicolai palatini Cracouiensis implacabilis iracundia.

Gouoricij palatini Sẽdomiriensis pietas in principem.

Lesci albi iusticia, & animi magnitudo.

B

Vuladislaus Lasconogus princeps creatur.

Vuladislai æquitas & modestia.

esse Vu-

A esse Vuladislaum, si eum delatum accipiat. Hoc ubi responsum à Lesco Vuladislaus accepit, tum demum postulatis Cracouiensium legatorum annuit, & Cracouiam profectus principatum inijt: magnaq; facilitate, humanitate & iusticia, atq; liberalitate etiã studia & uoluntates hominũ adiungere sibi cœpit. At Rom. Vuladimiriensiũ & Haliciensiũ dux immemor iurisiurãdi sui, inaudita crudelitate nobilitatẽ ferè omnẽ Halicíensem, nullo non supplicij genere usus, extirpauerat: dictum illud subinde vsurpans: Melle neminem, nisi interfectis apibus securè uesci posse. Interfectorum autem & proscriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiscarat, magnasque diuitias conflarat: unde potens effectus, finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret sibi tributarios, & alios eijceret, alios institueret. His rebus elatus, ubi Lescum principatu excidisse accepit, contemnere animi eius angustiam, ut ipse interpretabatur, & ætatem: maioraque moliri cœpit. Ac primùm clandestinis excursionibus in Lesci ditionem suæ finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Russia rationes habentium, direptione, patientiam Lesci tentauit. Mox legatis eius amicè res repetentibus, durius ac superbius respondit, ac Lublinensem tractum ultrò à Lesco & Conrado poposcit mercedis nomine, ob stipendia facta aduersus Miecislaum, & ob detrimenta in prælio Mosgauiensi accepta. Sed cum postulata eius Lescus & Conradus refutassent, quòd dicerent, desertori, & ei qui ex acie profugisset, nihil se debere, accensus ira, apertè iam Lublinensem oram latrocinio & populatione agrorum infestabat. Cohibebat uerò Sendomiriensis nobilitas liberiores eius excursiones, & ex eius agris uicissim prædas agebat. Maiore deinde ui Romanus bellum gerere instituit: coactoq; ualido exercitu, non modò Poloniam omnem animo & spe complexus, uerùm etiam Latinorum literis atque religioni (sic enim Russi nos, qui rectè in religione Christiana sentimus, & principatum Romani pontificis agnoscimus, appellant) exitium superbè minitans, Polonię fines ingreditur, ac Lublinẽsem arcem toto mense obsedit. Sed certior factus, Lescum & Conradum copias contra se comparare, soluta obsidione ad eos magna fiducia uirium suarum ad interiora Polonię contendit, immaniter & contumeliosè in omnem sexum, ætatem, statumque, & maximè in sacerdotes, atq; etiã in innoxia tecta sęuiens: legatos Polonorũ æqua omnia pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocensis episcopus, (nã de Fulcone Dlugosso non assentior, quippe qui alienus tunc esset à Lesco) cum incerto responso dimittit: Transmissoque partim nauibus, partim uado flumine Vistula, apud Zauichostum oppidum in ripa castra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoscit nostros appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos esse. Vbi se opinione sua falsum esse, & Polonos instructis aciebus adesse uidet, consternari ac trepidare cœpit, quòd imparato sibi præter opinionem dimicandum esset. Neque rectè explicare ordines poterat, nostris perpetuo cursu & magna cum uociferatione irruentibus, cum ira & indignitas belli à socio ac tributario duce, ac de quo Lescus optimè esset meritus, illati animos ipsi adderet, præterea autem nostris Cristinus comes, gente Gosdouius, cuius lilium insigne est, palatinus Plocensis, uir acer, & rei militaris peritus. Nam Lescus & Conradus adolescentes aberant de consilij sententia cum aliquanta manu præsidij causa addita, à longè euentum prælij expectantes, ut si qui durior casus exercitum afflixisset, recipere se commodè ad tutiora loca possent. Romanus uerò in acie inter primos uersabatur, boni ac strenui ducis fungens officio, ne manus quidem à nostris abstinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis utrinque cadentibus, cum nostris ira uirtusq; suffragarentur, hostes uerò abundarent multitudine, & dux ipse cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes sisteret, conspicati id nostri, globo facto impetum in eum faciunt. Nec segnius ille resistit, donec strage suorum, confossoq; multis uulneribus equo fugę præsidium mandare coactus est, equã effœtam nactus. Qua uectus cum Vistulam iam tranasset, immixtus multitudini suorum fugientium, à Polonis instantibus in turba interfectus est. Exercitus autem hostilis partim pugnans, partim fugiens ad internecionem ferè deletus est. Nam Poloni longius, & propè Vuladimiriam usque, ut vult Dlugossus, fugientes persecuti sunt. Multi in agris & in syluis latitantes, à rusticis hominibus conquisiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demersa perijt, partim fugam præcipitans, & in angusto uado se impediens: partim ruinam faciente ripa ulteriore, pressa pondere multitudinis, quæ prima fugiens, tranato flumine conuersa & conglobata constiterat. Reuertentes nostri, castra

Romani Vuladimiriensium ducis tyrannis & superbia.

Prouerbiũ.

Rußicũ bellum.

Minæ Romani.

Lublini obsidio.

B

Prælium apud Zauichostum.

Christinus comes palatinus Plocensis.

Gosdouia familia.

Romani fuga, & interitus.

Rußi profligati.

copioſa & opulenta diripuere. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iuſto hono A
re tumularunt. Verùm poſtea id effoſſum Leſcus, Ruſsis flagitantibus, & captiuos
Epiſcopi integritas.
omnes dimittentibus, ac mille marcas argenti appendentibus, reddidit, ut Vuladimi
riæ in ſepulchro maiorum ſuorum ſepeliretur. Fertur autem Romanus expeditionem
Vuladica epiſcopus apud Ruſſos.
illam in Poloniam facturus, miſsis munerib. petiuiſſe à Vuladimirienſi epiſcopo, quē
Ruſsi Vuladicam uocant, ut ſe exercitumq; ſuum ſolenni precatione & omine, ſiue be
nedictione, ut uulgo dicimus, dignaretur. Quod cum ille recuſaſſet, affirmans, ne-
„ fas eſſe, Chriſtianos Chriſtianis iniuſtum bellum inferentes eo honore dignari,
„ indignatum Romanum, mortem ei minatum eſſe, cum ex eo bello uictor do-
mum reuertiſſet. Illum uerò conſtanter reſpondiſſe, ſe mortem pro ueritate neutiquā
reformidare: neſcire autem Romanum, an ex eo bello reuerſurus ſit. Vnde poſtea epi-
ſcopus ille ſanctitatis opinionem apud uulgus nactus eſt, quaſi diuinitùs futurum bel
Somnium.
li euentum præſciuiſſet. Fertur item idem Romanus, nocte ea quam prælium conſe-
cutum eſt, ſomniaſſe, magnam multitudinē paſſerum, à longe minori numero achā-
tidum ab ea parte quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatam eſſe. Idque
ſomnium, cum amicis manè narraret, ſenioribus atq; prudentiorib. triſte & mali omi
nis uiſum eſſe. Dies quo apud Zauichoſtum pugnatum eſt, fuit ad tertiumdecimum
1205 añ. Calendas Iulij. Et quoniam is Geruaſij & Protaſij Chriſti martyrum memoriæ dicatus
Lituani à Rußis uicti, & uectigales facti.
eſt, aram poſtea Leſcus eorum nomine in baſilica Cracouienſi dicauit. Sed eius aræ ꝓ-
uentus uberes, uehementer acciſos eſſe ſucceſſu temporum, Dlugoſſus memorat. Per
hoc tempus Lituani, gens fera, ſyluestris & obſcura, Ruſſorum agros prædis agendis
Liuones ad religionem Chriſtianā adducti.
infeſtare cœpere. A' quibus cruento prælio uicti, ſubera, reſtes & faſces frondeos, qui-
bus ea gens in balneis ſudorem prouocare ſolet, tributi nomine deinceps pendere iuſ
ſi ſunt. Apud Liuones uerò, cum Meinardus epiſcopus, & poſt eum Albertus, Chri-
ſtianam religionem paulo antè propagare cœpiſſent, Albertus alter, quo facilius bar-
Ordo militiæ Chriſti in Liuonia.
bariem inde extirparet, ordinem ſiue ſocietatem, quæ militiæ Chriſti dicta eſt, inſtitu
it, ac tertiam partem redituum Rigenſis epiſcopæ ipſi attribuit.

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAgnam è Ruſsica uictoria uirtutis & felicitatis opinionē Leſcus apud ſuos B
pariter atque exteros conſecutus eſt, eoq; maius ſui deſiderium in animis
Cracouienſis conuentus accendit. Summis eum laudibus paſsim omnes
efferebant, Vuladiſlaumq; ſuum prę eo contemnebant: Patrum etiam u-
triuſq; merita inter ſe comparabant: & reiectum à ſe temerè & iniuſtè optimi principis
Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem per id tempus, nondum circumacto
Leſcus ad principatū reuocatur.
anno à Zauichoſtenſi prælio, Nicolaus palatinus Cracouienſis uita defunctus eſt. Itaq;
ſummoto iam eo obice, qui ſolus Leſco ad principatum obſtiterat, ſummo conſenſu
conſpirāt, ut excluſo Vuladiſlao, Leſcum iuſtum principem accerſant. Acto conuen-
Vuladiſlai Laſconogi modeſtia.
tu, cui & Fulco epiſcopus interfuit, legatos cum decreto ad Leſcum mittūt. Nec ille,
cum uniuerſi conuentus conſenſum uideret, cūctatus eſt, quin poſtulatis eorum annu
eret, ueniensq;, Cracouiam & omnes, quæ ad principatum pertinebant, munitiones
1206 añ. nemine repugnante in poteſtatem ſuam redigeret. Nam Vuladiſlaus, uir modeſtus &
Cracouienſis epiſcopi prærogatiua.
quietis amans, cognito conſenſu conuentus, ceſsit, & Poſnaniam ſe recepit, nec ulla
re poſtea Leſco moleſtus fuit. Annus autem quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natū
1206. Inſequenti anno Fulco quoq;, ſiue Pelca, Cracouienſis epiſcopus, Palatini frater
Vincentius Cadlubcus epiſcopus Cracouienſis.
uita exceſsit: qui ſibi & ſucceſſoribus ſuis prærogatiuam loci & ſuffragij ſecundum Ar-
chiepiſcopum in Gneſnenſi prouincia ab Innocentio tertio pontifice max. impetra-
uit. Succeſsit autem ei magiſter Vincentius, cognomento Cadlubcus, præpoſitus Sē
domirienſis, gente Roſeus, uir doctus, ut tūc ferebāt tempora, & pius: qui primus Po-
lonorum, hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit: liberis collegij ſacri ſuffragijs creatus & ex-
Epiſcopi libera electio
peditus. Perfecerat enim id collegiū per Ioannē archidiaconū, ut libera ſibi deinceps
eſſet electio epiſcopi, in quā ſe principes peruerſo more etiam tunc ingerebāt. In Ruſ-
ſia deinde Leſcus princeps per legatos res quaſdā uario marte geſsit, ſiue excurſionib.
eis gētis in Poloniā prouocatus, ſiue ad ferendā Colomāno Vngarorum regis filio opē
Ruſſorū duces multi, ac dißidentes inter ſe.
inuitatus, ſiue utrūq;. Neq; enim conſtat hic ſibi Dlugoſſus, & Vngarorum annales
totum id bellum præterierunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, ſecundū Dlu
goſſum, res habuit. Poſt Romani mortem, Ruſſorum ducibus, qui in magnum iam
numerū excreuerant, diſsidentibus inter ſe, & alijs alios pellentibus, debilioribusq;

A contra potentiorem aliquē, patronum atq; defensorem sibi accersentibus, cum à Polo
nico nomine propter proximam superioris temporis cladem abhorrerent, Coloman-
nus Andreę regis Vngarorum filius Haliciensem principatum adeptus est, à Rusſis ex-
petitus. Veniens autē Haliciam cum magnis copijs, ab episcopis, quos in comitatu suo
habebat, solēni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ siue Haliciæ appellatus est:
quod iam inde ab initio de sententia Andreæ patris constitutum erat. Inscientibus au
tem Rusſis hæc acta sunt: itaq; confestim eorū animos à Colomanno alienarunt, sic vt
nō diuturna illi esset principatus illius & regni possesſio. Non multo enim pòst, cum il
le pacata omnia sibi esse crederet, partemq́; exercitus in Vngariam remisisset, conspirāt
contra eū Rusſi, autore Mescislao, Mescislai illius (opinor) qui à Cazimiro principe re-
ductus, Haliciensium dux fuit, filio, viro forti & magnanimo, ita vt & ipse Chrobri co-
gnomentum adeptus sit: qui ante aduentū Colomanni Haliciensem dominatum sibi
vendicabat. Is igitur ex Rusſis & Polouucijs valida manu facta, Colomannum eijcit cū
omni comitatu ipsius: in quo Vincentius Cracouiensis episcopus, & Iuo Sauli comitis
filius, gente Odrouansius, cancellarius Poloniæ, qui & ipse postea fuit Cracouiensis e-
piscopus, fuisse memorantur. Nos, quid ibi duo isti tunc egerint, aut cur potisſimùm à
Cracouiensi episcopo Colomannus vnctus, ac regio diademate cinctus sit, nō intelligi
mus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam ignauos, tunc fuisse Polonos, vt non mo
dò præripi sibi Haliciensem dominatum, quē armis suū fecerāt, ab Vngaro paterentur,
verumetiam consilio ad id ipsi auxilioq́; suo accommodarent. Itaq; existimamus, Colo
mannum non à Rusſis expetitum esse: sed vxore ducta Salomea, Lesci Albi sorore, Ha-
liciensem dominatum controuersum in dotē, concedentibus Polonis, accepisse: eoq́;
nouam nuptā ab episcopo Cracouiensi, & à Cancellario ad constitutum locū deductā,
& possesſionem Haliciæ Colomanno traditam esse. Quod cum displiceret Rusſis, ex-
terni dominatus insolentibus, & veritis ne cum principe religionē pariter, cuius tena-
cisſimi sunt, mutare cogerentur, libenter eos cū Mescislao, qui Haliciam iure hæredita
rio repetebat, aduersus Vngaros & Polonos conspirasse. Nec nobis fit verisimile, Colo
mannum Galatiæ, siue Haliciæ potius q̃ Rusſiæ principē atq; regem se dici passurum
B fuisse, si Russorum consensu atq; decreto communi accitus fuisset. Longè enim clarius
atq; splendidius Rusſiæ totius, q̃ vnius ciuitatis Haliciæ, nomen erat. Nec planè dissen
tit ab hac nostra sententia Dlugossus. Mox enim post eiectionem Colomanni, subdit,
eodem anno Salomeam ipsi nupsisse. Quàm aptè verò cum strage ac turpi fuga cohæ-
rent nuptiæ. Inuertisse igitur ordinem rei gestæ videtur Dlugossus, vt nonnunq̃ aliâs.
Sed vtut est, sequenti quidem anno Lescus Colomanno cum exercitu Haliciam repe-
tenti, non contemnenda misit auxilia. Colligebat & Mescislaus ingentes copias: con-
iungebant enim se cū eo Volodimirus Rurici, Roscislaus Dauidis, & alter Roscislaus
Mescislai, ducū filij: educebat & valida Polouuciorum auxilia: qui propriū etiam dolo
rem interfecti superiori anno ducis sui vlcisci in Vngaris cupiebāt. Primo aduentu re-
cepêre Vngari & Poloni Haliciam: communitaq́; diligentius arce, & Colomanno cum
vxore & imbelli multitudine in ea relicto, hostibus aduentantibus obuiam progresſi,
prælium commiserunt. Nec difficulter Poloni, qui dextrum tenebant cornu, Russos lo
co mouerunt, fugientesq́; longius persecuti sunt. Quin in altero quoq; cornu iam ad
Vngaros inclinabat victoria. Ibi Mescislaus cum Polouucijs eos à tergo adortus, facilè
securos disſipauit, & magna strage profligauit. Maiorem etiam in Polonis sine ordine
reuertentibus stragem edidit, cum vexillum eorū captum erexisset. Accurrentes enim
ad id, à Polouucijs pariter & Rusſis conuersis excipiebantur & trucidabantur. Ita to-
tus ferè ille exercitus ad internecionem deletus est. Colomannus autē à victoribus in
arce diu obsessus, tandem fame & siti adactus, deditionem fecit, & annum ferè totum
vnà cū vxore Salomea in custodia asseruatus est à Mescislao. Deinde Andrea patre sata-
gente per legatos, dimissus est: conuenitq́; inter regē & Mescislaum, vt Maria Mescislai
filia, Belæ filio eius natu maiori nuberet, post triennium autē Mescislaus Haliciam Co
lomanno redderet. Quod cum ille fecisset, nō multo pòst Colomannus à Daniele Ro-
mani filio rursus exactus, & à patre longè pòst, ab Asiatica, vt videtur, expeditione re-
uerso, restitutus, cum vix triennium pacatū regnum obtinuisset, incertum veneno'ne
an morbo extinctus, vacuā Haliciæ possesſionē, & belli materiā Rusſis reliquit. Ex eo
tempore Vngari reges Rusſia prorsus exciderunt: nihilo tamē minus Galatiæ & Lodo
meriæ (Vuladimiriā fortasſis corruptè sic vocātes) reges deinceps appellari voluerunt,
ꝓpterea q̄ vtrunq; principatū Romanus, cui succedebat Colomānus, tenuisset. Elati vi
ctoria illa tā insigni Rusſi, adiūctis etiā Lituanis, crebris excursionib. Poloniā vexarūt,

Colomānus Haliciæ rex factus.

Mescislaus dux.

Colomānus Halicia pellitur.

Colomānus coronatus ab episcopo Cracouiensi.

Colomanni uxor Salomea Lesci soror.

Rusſi tenaces religionis.

Polonorum auxilia Colomanno contra Russos missa.

Russorum uictoria de Polonis & Vngaris.

Colomānus captus cum uxore.

Colomānus Haliciam recuperauit.

Vngari Halicia exciderunt.

Galatiæ & Lodomeriæ regnum cur Vngari sibi uendicant.

& afflixerunt. Qua re motus Lescus, Sulislaum Castellanum Sendomiriensem cum A

Russi à Polonis profligati.

expeditis copijs ad vastandam vicissim Russiam misit. Cui cum occurrissent Russi, magna clade profligati sunt: cæsi multi, capti non pauciores: inter quos quinque fuere duces,

Russorũ duces capti.

Suentoslaus Mescislai, eius opinor, qui cum Vuseuolodo Romani patre & viro sororis suæ de Vuladimiriensi principatu bellum gessit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volodimirus, & Constantinus: qui ad Lescum adducti, & ab eo aliquandiu in vinculis habiti, postea dimissi sunt. Poloni verò magnam prædam tunc è Russia retulerunt. Fuit autem hic annus à Christo nato 1211.

1211 ann.

Cometes.

Quo cometes decem & octo diebus mensis Maij, coma in orientem obuersa apparuit, futurorum malorum, quæ statim Sarmatiam vtranque afflixerunt, prodigium.

Pax inter Polonos et Russos.

Aliquandiu postea tacito quasi consensu pax fuit inter Polonos atque Russos. Cuius & illa non minima causa fuit, quòd Russi anno sequenti nouum dirumque hostem nacti sunt, qui vires eorum deinceps penitus attriuit, & multas alias Christiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatibus atque cladibus inuoluit, ac penè funditus euertit.

Tattari, seu Tartari.

Tartari enim, Scythica gẽs, siue à fluuio, siue à multitudine nomen habens, quod ipsa quoque vsurpat. Vsus Tartaros propter Tartaricam immanitatem eos dici obtinuit. Hi ergo cum antè vltra Caspium mare, & intra Imaum montem ad orientem solem obscuri ignotiq; Græcis iuxtà ac Latinis habitassent, circa annum Christi 1202. vel, vt alij volunt, 1188. finibus suis egressi, deuicto & interfecto Indorum rege, cui seruierant, Asiam penè omnes victores longè lateq; peruagati, & Rha siue Volga

Polouucij.

flumine transmisso, ad occidentem progressi, vicinis Russorum Polouucijs, campestria ad Tanaim & Mæotim paludem loca habitantibus (indeq;, vt nostra fert opinio) finitimorum Russorum lingua non valde diuersum à Polonis nomen sortitis, bellum intulerunt. Quamuis autem perpetui Russorum hostes essent Polouucij, necessitate tamen adacti opem eorum implorarunt. Nec defuêre Russi rogantibus in communi periculo. Quin legatos Tartarorum monentes, ne sese eo bello implicarent, contra ius gentium interemêre.

Polouucij et Russi à Tartaris uicti.

Commisso prælio victores Tartari magna strage Polouucios & Russos fudêre & fugauêre. Fugientes autem Russos ipsi etiam Polouucij excepêre, & spoliatos trucidauêre.

Tartarorum sedes.

Munitiones dein Polouuciorum expugnatæ: ipsis deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cum Taurica Chersoneso à Tartaris habitari cœpta.

Russi Tartaris uectigales.

Deinde Russi debellati & subacti sunt, ita vt non modò tributa ipsis penderent, & B iussa facerent, sed etiam seruis antè suis Lituanis prædæ essent. Quod suo fortassis loco attingemus. Nunc nostra persequamur.

Lescus studia pacis amplexus.

Nullum deinde Lescus quoad vixit bellum gessit, pace & ocio impensius delectatus. In pace verò iustè, clementer & moderatè principatum administrauit: ædificia publica partim collapsa instaurauit, partim noua excitauit.

Iudicia principis.

Obibat autem cunctas regiones ditioni suæ subiectas, causasque & controuersias hominum omnibus in locis ipse per se cognoscebat & iudicabat: in sontes, &

Calumniatores coerciti.

maximè in sycophãtas siue calumniatores animaduertebat: oppressos potentiorũ iniurijs vindicabat. In Pomeraniam verò cum venisset, atque eadem illa, quæ alibi, ageret, rogatus à Pomeranis, quòd longius ij se ius à principe non sine magno incommodo atque impendio petere quererentur, quemadmodum superius attigimus,

Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.

Suentopelcum vniuersæ Pomeraniæ præfecit, & amplissimam potestatem atque iurisdictionem etiam in Palatinos, qui tunc duo erant, nempe Gdanensis & Suecensis, & in cæteros magistratus ipsi concessit.

Pomeraniæ uectigal.

De reditibus autem totius Pomeraniæ 1000. marcas siue 500. pondo argenti quotannis fisco principis Polonorum vt pẽderet constituit, & iureiurando in sua posterorumque suorum principum Poloniæ verba eum adegit. Quam tamen ille fidem non diu seruauit, quemadmodum posterius exponemus.

Lescus fratri Masouia & Cuiauia cessit.

Masouiam verò & Cuiauiam Lescus de consilij conuentusque sententia Conrado fratri minori in sortem patrimonij concessit, comitijs eam potissimum ob rem Sendomiriæ habitis.

Grimislaua Lesci uxor.

Deinde duodetrigesimum agens annum, rogatu procerum vxorem duxit Grimislauam Iaroslai vnius de Russorum ducibus, quem captiuum habuerat, filiam, anno Christi 1220.

1220 ann.

Boleslaus Pudicus.

Ex qua anno sequenti Boleslaum filium, qui postea Pudicus appellatus est, suscepit, in arce Corcinensi editum: deinde filiam Salomeam. Neque memorabile quicquam præterea est in principatu Lesci huius, quamuis diuturno, præter mortem eius: quam priusquam persequamur, nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Polonia non indigna memoratu, breuiter exponemus.

Hẽricus Barbatus diuidit principatum inter filios.

Henricus Barbatus dux Vuratislauiensium ex Heduigi vxore, filia Bertholdi ducis Carinthiæ & marchionis Morauiæ, fœmina lectissima, Henricum & Conradum, cui Crispo cognomen fuit, filios habebat. Et maiorem quidem mater, minorem pater plus diligebat: sed tamen partitus

inter

A inter eos dominatum pater, vxoris ſuaſu minori quidē Luſaciam & Lubuſſenſem tractum, Henrico verò maiori reliqua omnia cum Vuratislauia aſsignauerat. In qua partitione cum Conradus non acquieſceret, bellum fratri fecit, nequicquam diſſuadentibus ac deprecantibus parentibus. Nec Henricus iunior ſibi defuit: ſed coacto & ipſe tumultuario exercitu, obuiam fratri prodijt. Pugna commiſſa in loco cui nomen Studnicia, inter Legniciam & Goltibergam, Henricus victor extitit. Conradus cum ſe ex fuga Glogouiam ad patrem recepiſſet, ſalutem conſecutus eſt. Verùm non ita multo pòſt in Tarnauienſi ſaltu venationi vacans, & feram agitans, lapſo equo ceruices fregit. Fertur autem Heduigis diuinitùs filij interitum præſciuiſſe. Tam enim religioſa & pia fuit ea mulier, & ſanctimonia vitæ præſtans, vt Prophetico ſpiritu à Deo dignaretur. Huius rogatu Henricus Barbatus Trebnicienſe monaſterium tertio à Vuratislauia milliario maximis ſumptibus exædificauit, & puellis Ciſtercienſis ſectæ attribuit. Addixit autē Heduigis, indulgente viro, illi monaſterio oppidum ipſum Trebniciam, & complures pagos ſuos dotales, ita vt in mille hominum alimenta reditus eius ſuffecturi eſſe viderentur. Quod exemplū ſecutus Nicolaus Henrichouius, vir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à ſecretis fuit, & ipſe patrimonium ſuū omne Ciſtercienſibus monachis, aſſentiente Henrico Barbato, donauit: extructoq; eis monaſterio in pago ſuo Henrichouo, ipſe quoq; ibi religionē profeſſus, vitā peregit. Tantum verò tunc pacatis rebus vigebat in Polonis religionis amplificandæ ſtudium, vt eo potiſsimū inter ſe certarent. Nam & Miecislaus Vuladislai filius, dux Oppolienſis & Ratibořiēſis, Ribnicienſe monaſterium Præmonſtratenſis ſectæ puellis condidit ac dotauit: qđ poſtea filius eius Cazimirus, quē vnicū reliquit, Ciarnouanſum tranſtulit. Et Vincentius Cracouienſis epiſcopus, cū baſilicæ Cracouienſi, cuius ſupellex vniuerſa, tacto de cœlo ærario conflagrarat, multa contuliſſet, decimasq; nonnullas collegio eiuſdē baſilicæ in diſtributiones quotidianas, & in lucernā, quę perpetua in templo arderet, addixiſſet, epiſcopa ſe addixiſſet, epiſcopa ſe abdicauit, nequicquā aduerſante principe, ac diſſuadēte collegio ſacerdotum, & in Andreouienſi monaſterio reliquos quinq; vitę annos religioſè exegit, cum decem annis epiſcopus fuiſſet. Huic verò Vincentio qui ſucceſsit, Iuo Sauli filius,
B cuius etiā ſuperius mentionē fecimus, Romam profectus, ac Dominici Calaguritani, qui tunc nouæ ſectæ & ſodalitatis, quā à ſtudio concionandi Prædicatorum vocant, auctor florebat, doctrinā vitamq; admiratus, Iacicū ſiue Iacinctū gentilē ſuū de territorio Oppolienſi canonicū Cracouiēſem atq; tres alios de comitibus ſuis, à Dominico inſtitutū vitæ illius edoctos atq; profeſſos, Cracouiā ſecū reduxit: nouæ ſodalitati primariū in vrbe Cracouiēſi templū, quod Trinitatis nomine appellatur, attribuit: copioſam ſupellectilem templo dicauit: victū veſtitumq; ſodalibus ſuppeditauit. Parœciā verò inde ad templū virgini matri Dei Mariæ dicatū, ob id tūc à ſe conſtructū, tranſtulit. Complura deinde eidē ſodalitati cœnobia in Polonia cōdita ſunt. Quin Kiouiam quoq; & Haliciam ea paulo pòſt colonias ſuas deduxit. Sed nō potuit eā diu ferre Kiouiæ dux Volodimirus, veritus ne ab ea Ruſsi ſui à ſchiſmate & ritibus Græcorum abſtraherētur. Idem Iuo Cacicenſe etiā monaſterū Ciſtercienſibus monachis cōdidit: nec multo pòſt Mogilam locū à Vendæ reginæ tumulo dictū vno à Cracouia milliario ſupra Viſtulā id tranſtulit, & magnificè locupletauit. Præterea egenis, & morbo ac ſenio debilitatis Prochodochium, ſiue hoſpitale, vt vulgò vocant, in ſuburbano ſuo Cracouiēſi, Prandnico dicto, exædificauit, pagosq; ac decimas quaſdā in alimēta attribuit, eiusq; hoſpitalis curā & adminiſtrationē hoſpitalarijs fratribus, qui ſe de Saxia vocāt, mandauit. Poſterius autē incommoditatem loci, ab vrbe & frequētia hominū remoti, cū animo ſuo perpendens, Cracouiam id tranſtulit, extructis nouis ædibus atq; templo, qđ Spiritui ſancto dedicauit. Quo tempore etiā parœciam vicinā, ſanctæ Crucis dictā, in vrbe, & alterā in pago ſuo Biſcupicēſi, altero ab vrbe milliario, illis ipſis hoſpitalarijs iure ſempiterno addixit. Sendomiriæ quoq; idem epiſcopus Dominicanis fratribus ſiue prædicatoribus monaſterium erexit. Tameſi variat Dlugoſſus. Nam ab Adleida Leſci ſorore monaſterium illud conditū eſſe, alibi memorat. Quæ tamen aliquāto ante inuectam eā ſectā in Poloniā, vt ipſe vult, obijt. Niſi fortè pecuniā eius teſtamēto relictā Iuonem in ædificationē monaſterij impendiſſe exiſtimandū eſt, ita vt ambo, hic opera, illa ſumptu conditores illius monaſterij fuiſſe videantur. Idem Iuo etiam Meſtouienſe atque Dlubnenſe monaſterium, & Derzanſnenſem, Vuauurincicenſem, Daleſsicenſem, & ſancti Pauli apud Sendomiriam parœcias condidit. Iam Henricus archiepiſcopus Gneſnenſis Theodorici ducis Bernenſis ex Eudoxia Polona filius, bonam & ipſe in hoc

Luſacia & Lubuſſenſis tractus in ditione Polonorum.
Bellum inter fratres.
Conradi interitus.
Heduigis ſanctimonia.
Trebnicenſe monaſteriū conditum.
Trebnicienſis monaſterij prouentus.
Henrichouiēſe monaſterium.
Ribnicenſe monaſteriū.
Cracouienſi baſilicæ ſupellex et decimæ à Vincentio epiſcopo donatæ.
Vincentius abdicauit ſe epiſcopa.
Iuo epiſcopus Cracouienſis.
Dominicanorum ſodaliū ſecta Cracouiam inducta.
Iacinctus in diuos relatus.
S. Trinitatis monaſteriū.
S. Mariæ tēplum Cracouiæ.
Hoſpitalarij de Saxia.
S. Spiritus ptochodochium Cracouiæ.
S. Crucis parœcia.
Sendomiriēſe monaſteriū Domin.
Meſtouienſe & Dlubnenſe monaſteria.
Parœciæ quædam.

Ecclesiastici ordinis exceptio à iurisdictione iudicum profanorum.

hoc pietatis studio nauauit operá. Perfecit enim diligétia & autoritate sua, vt principis A
atq; omnium ducum procerumq; Polonorũ cõsensu, & vniuersi conuẽtus constitutio
ne, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cũ adscriptitijs etiam & subditis suis ab omnium
profanorũ iudicũ, etiam ducũ atq; ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber es
set, ita vt ne per exceptionẽ quidẽ ullam, aut reconuentionem pertrahi sacrorum mini
stri ad vllum profanũ, siue laicũ, vt vocant, forũ possent. Eamq; constitutionẽ Pontificis
max. & sedis apostolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes verò omnes ex decreto sy-
nodi à se cõuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebãt adhuc pleriq; post edictũ le-
gati pontificij, abdicare coegit, iureiurãdo ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à sede apo
stolica archiepiscopis Gnesnensibus perpetuæ legationis munus. Mortuus deinde est
anno Christi 1219. cũ decẽ & nouẽ annis ecclesię illi præfuisset. Cui Vincẽtius successit.

Sacerdotibus uxores ademptæ.
Legatio nata.
Vincẽtius archiepiscopus.

Biennio pòst densi atq; continẽtes per totã æstatẽ imbres ingenti aquarũ inundatione
vehemẽter Poloniã afflixère: plurimos pagos atq; vicos euertère atq; abripuère: sege-
tes hybernas vastauère: vernam sementẽ fieri pasi nõ sunt. Consecuta mox est hyems
acris & horrida. Inde fames & pestis postea totũ triennium sæuientes, maximã vim pe
cudum, imentorũ atq; hominũ absumpsère: in his tantis malis, Iuonis episcopi benefi-
centia egentibus passim exposita, permultis saluti fuit. Et sanè mirũ est tunc longè mi-
nores, q̃ nũc sunt, reditus episcopæ suffecisse tamẽ pio & benefico episcopo in tot tan-
tosq; sumptus, in cultũ diuinũ & subleuationẽ egentiũ, vt par fuit, collatos. Verùm di
uinę benignitatis fuit, vt liberaliter seminãti vber messis proueniret. Moderati verò ac
temperãtis episcopi, vt paruo contẽtus, dispensatorẽ nõ dominum se esse meminisset.

Inũdatio, fames pestis in Polonia.
Iuonis episcopi beneficentia.

Sed institutũ nostrũ vrgeamus. Masouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatũ Lescus Con-
rado fratri, quemadmodũ iam antè diximus, concesserat. Sed quoniã is iuuenis admo
dum erat, & ocio, desidiæ, voluptatibusq; deditus, Cristini palatini Plocẽsis grauissimi
& clarissimi viri, cuius etiã superius meminimus, nutu & arbitrio pleraq; omnia admi
nistrabat. Et rectè is sanè se gerere: domi scelera seuerè coercere: foris Prussis, & Lithua
nis finitimis formidabilis esse, ita vt vulgò iam ab exteris magnus Masouiæ palatinus
vocitaretur. Inuidere ipsi eam gloriã atq; autoritatẽ multi, atq; in his Ioannes Ciapla,
Scholasticus Plocẽsis, & cancellarius ducis, cæteris impensius. Itaq; is sedulò Cristino
apud Conradum obtrectabat, & inuidiã odiumq; omni ratione cõflabat. Admonebat B
crebrò Conradum Cristinus officij sui: & cũ remissiorem & nequiorẽ in dies fieri ani-
maduerteret, in frequẽti quoq; senatu fortè acrius obiurgarat. Eã igitur occasionẽ exo
ptatam æmuli eius cupidè arripuère, iratumq; sua spõte Cristino Conradũ magis etiã
iritarũt, multis falsis criminibus in eũ cõfictis, & in primis, q, is ad dominatũ Masouiæ
aspiraret, & Conradi vitæ insidiaretur. His incitatus Cõradus, Cristinũ in vincula con-
iecit, deinde excæcauit, postremò necauit, & liberos eius proscripsit: optimè merẽtem
„ pessimè remuneratus. Verùm nõ nouum, neq; inusitatũ hoc est apud principes: apud
„ quos ferè plus loci est perditis palponibus, assentatoribus, atq; calumniatorib. q̃ recta
monentibus. Sed non impunè id scelus Conradus abstulit. Nam vbi sublatũ de medio
Cristinum, quẽ Deum vocabant, Prussi accepère, resumptis animis in ditionẽ Conradi
incursarũt: & Chelmnensis quidẽ, siue Culmensis tractus magnam partẽ, palatini eius
loci (cũ is puellę cuiusdã Prussæ amore captus esset) proditione in potestatẽ suam rede
gerunt. In Masouiã verò progressi, maximis eã affecère incommodis, ferro & igni lon-
gè lateq; grassantes, ita vt Ploscum etiã oppidũ, Masouiæ caput exurerẽt. Nam arx cum
basilica in ea sita, iam antè fortuito conflagrarat incendio, quo supellex basilicæ, perq̃
splendida absumpta est. Ad quæ incõmoda illud etiã accessit Masouiæ, q, cathedra Plo
censis post mortẽ Goslai bienniũ episcopo caruit, cũ plures pariter à dissentiẽte colle-
gio electi essent. Quibus malis adactus Conradus, cũ Prussorũ excursionibus cohiben
dis per se ipse par nõ esset, Cruce signatos milites in auxiliũ cõtra barbaros Christiani
monachi sectæ Cisterciẽsis opera vndequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erãt
Henricus dux Silesiæ, Vuratislauiensisq; & Lubussensis episcopi, & multi è nobilitate
Polonica. Quorũ ope cũ Chelmnensem siue Culmensem & Lubauiensem tractũ in po
testatem suã redegisset, Christianũ ibi primũ episcopũ constituit, quo per eũ barbari ad
religionẽ Christianã adducerẽtur: eiq; & successoribus eius episcopis Prussiæ, siue Cul
mensib. partẽ tractus Chelmnensis, in quo fuerũt arces, Grudentũ, Vapscũ Coprinum
(Coprivunum fortè) Villisazũ, Colnum, Ruch, Razinum, profundum Turnum, Pinum
& Plochum, cum omnibus villis & prædijs, ac centum pagis iure sempiterno donauit.
Adiecit etiam Gedeon Plocensis episcopus, assentiente sacro collegio Tarnouum,
siue

Conradi nequitia.
Inuidia et calumnia in aulis principũ regnant.
Cristini palatini cædes.
Prussi Culmensem tractum in potestatem suã redegere, & Masouiã uastauere.
Ploscum incensum à Prussis.
Plocensis episcopa bienniũ uacauit.
Cruce signati in Prussos immissi.
Christianus episcop. Culmensis.
Culmẽsis episcopæ bona & reditus.

A siue Tornniam & Papouiam cum omnibus eius oræ pagis seu villis suis, & omni iure profano iuxta ac ecclesiastico, q^d habebat in tractu Culmẽsi: atq; etiã decimas, ijs bonis exceptis, quæ tunc Silesiæ, dux Henricus obtinebat. Id adeò anno Christi 1222 Louitiæ actum est, vti videre est ex diplomate à Conrado & Gedeone suprà memoratis, pariterq; à Lesco Poloniæ, & Henrico Silesiæ ducibus, Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, Cracouiensi, Posnaniensi, Vuratislauiensi, Lubussensi episcopis consignato. Cuius exemplum extat in archiuo regio. Vnde licet colligere, archiepiscopum quoq; ac cæteros episcopos Conrado contra barbaros adfuisse. Nec tamẽ ab illo Cruce signato exercitu perdomari Prussi potuerunt. Itaq; inito consilio, & missa ad Albertum archiepiscopum Rigensem legatione, sodales siue fratres militiã Christi professos, qui rubri ensis imaginem cũ cruce in pallio insutam gestãt, è Liuonia euocauit: eisq; Dobrinensem tractum inter Camenizam & Culmenizam riuos attribuit, vt sibi contra Prussos præstò essent. Verùm ij quoque vnò prælio, quod biduo durasse memoratur, obtriti à Prussis ac deleti sunt, ita vt quinq; soli euaderent: qui & ipsi Dobrino repudiato in Liuoniam sese receperunt. Dum hæc ita geruntur, Lesco principi nouus hostis exortus est ex huiusmodi causa. Suppetias is Conrado fratri cõtra Prussos siue miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius gente Gryphius, equestri, nec sanè obscuro loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur, cum aliter q̃ ipsis & genere eorum dignum erat, se gessissent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi, ignominia notati, & magistratibus amoti sunt à Lesco, Iuonis episcopi & Hostasij comitis Odrouansiorum, aduersæ factionis, suasu & consilio. Permolestè tulit eam notã familiæ suę inustam Marcus palatinus Cracouiensis (nam Gryphius & ipse erat) itemq; Andreas magister & canonicus Cracouiensis, suprà memorati Ioannis frater. Itaque cum clàm contra principem cum cæteris suæ factionis conspirassent, Marcus palatinus ad Henricum Barbatum profectus, persuasit homini, vt ad principatum, iure optimo ad se pertinentem (quippe qui natu maximus tunc esset in familia Criuousti Boleslai monarchæ) sibi vendicandum adspiraret: operam ad id studiumq; suum, & maximę partis procerum equitumq; Cracouiensis conuentus, quibus exosus B sit Lesci dominatus, prolixè ipsi deferens, affirmansq; eum nullo negocio voti compotem fore. Henricus (vt est ingenium hominũ, quod opes, honores & eminentiam attinet, insatiabile, & facilè sperat, creditq; quod optat) passus est sibi persuaderi ab homine, quem illustri familia ortum, ac summo honore fungentẽ, gratia & authoritate plurimùm valere in conuentu Cracouiensi nouerat. Itaq; facta de suis manu satis valida, spei plenus, frustra reclamãte vxore Heduigi, Cracouiam contendit. Neq; Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaq; exercitũ quantum potest maximum contrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubniam amnẽ vno à Cracouia milliario Henricus cum suis copijs peruenerat, cũ de apparatu & exercitu Lesci maiore q̃ suo, cognoscit, & maiorem longè q̃ Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscẽdi principatus reperit. Nec ausus rem prælij periculo committere propter nõ obscurum pauorem suum, ad Lescum misit, tempus locumq; & modum colloquij petens. Non abnuit Lescus, pacis & ipse amans. Conuenitur vtrinq; pari numero procerum & stipatorum, erecto inter castra tentorio. Aderat autẽ & Conradus. Ibi multis vltrò citroq; sermonibus habitis, tandem Iuonis episcopi opera maximè pax componitur inter duces. Henricus iure suo, si quod haberet ad principatum, sese abdicat. Vtriq; verò, nunq̃ se alterorum bonis & possesionibus inhiaturos, sed cõmoda honoremq; alterorum inuicem curaturos defensurosq; esse paciscuntur. Deinde inuitatus Cracouiam à Lesco Henricus, octo dies splẽdidè & honorificè acceptus atq; habitus, qui hostis venerat, amicissimus discessit. De Marco palatino nihil memoriæ proditũ est, quid factũ sit. Sed verisimile est, ei Lescum Henrici opera reconciliatũ esse. Nam post Lesci mortẽ in eo conuẽtu, qui de eligendo principe nouo habitus est, interfuit, & vxori filioq; Lesci nõ defuit. Eodem tempore maior quoq; Polonia nõ immunis fuit ab intestinis dissidijs & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomen fuit, nondum egressus ex ephebis, æqualium suorum suasu & cõsilio liberari à tutela patrui Vuladislai Magni, siue Lasconogi, & partiri eum secum dominatum flagitabat. Cum nõ impetraret, coacta clàm aliquãta manu, Calisiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Lasconogus, celeriter cũ tumultuarijs copijs nobiliũ iuxtà ac rusticanorum accurrit: arcem obsidet, nõ instructam ad longam obsidionem perferendam. Quintumdecimũ diem iam durabat obsidio, cũ commeatus obsessos deficere cœpit.

Quocirca

Tarnouia, siue Tornnia in Culmẽsi.
Papouia.
1222 ann.
Liuonienses milites Christi contra Prussos euocati.
Dobrinensis tractus.
Liuonienses milites deleti à Prussis.
Ioãnes Gryphius ignominia notatus.
Hẽricus Barbatus ad inuertendũ principatũ concitatur.
Henrici Barbati expeditio in Cracouiẽsem principatum.
Dlubnia fl.
Pax & fœdus inter cognatos principes.
Vuladislaus Sputator Calißiam intercepit.

A

Quocirca qui in præsidio erant, vitam & incolumitatem pacti, arcem Lasconogo dedidere. Porrò Sputator per noctem cum septem tantum comitibus effugit, & ad Lescum principem Cracouiam, deinde in Vngariam se recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouem fermè annos apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquanto antè acciderant. Post hæc Vuladislaus idem Sputator societate & affinitate clàm per internuncios cum Suentopelco Pomeraniæ præfecto inita, quòd filiam eius Helingam siue Helenam vxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt, & Suentopelci ope Vsce arcem, cum duorum fluminum Notesij & Guidæ allapsu & ambitu, tum manu quoque munitissimam intercepit, indeque subiectas ac vicinas oras vexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnense monasterium diripuit: complures equites, qui cum Lasconogo sentiebant, interfecit: Alberto & Laurentio, Ioannis filijs, non obscuris iuuenibus in primis adiutoribus vtés. Hæc vbi accepit Lasconogus, validum ex omni dominatu suo conscribit exercitum: arcem Vsce, cùm difficilis esset expugnatu, obsidione cingit, castella pluribus in locis extruit: vnde dispositi in stationibus milites obseruarent, ne quid ad obsessos importaretur, ne'ue iterum Vuladislaus Sputator manus suas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, & machinis murum nequicquam quatit. Vbi hàc non proficit, diuturna obsidione & fame ad deditionem obsessos adigere statuit. Cumque ad medium mensis Iulij à primo vere duraret obsidio, nec obsessi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpere agi in exercitu. Rari, atque ij inermes ferè, atque ebrij quoque in stationibus apparere. In castris etiam pauci ac dissoluti obuersari. Hoc animaduerso, hi qui obsidebantur, alere etiam ipsi data opera simulato metu obsidétium negligentiam. Die quadam cum infrequentes admodum stationes & infrequentia castra supernè conspexisset Vuladislaus Sputator, celeriter instructis in arce ordinibus, cohortatusque paucis milites, apertis portis erumpit: deiectaque nullo negocio statione hostium, ad castra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis, stragem edidit: donec Lasconogus retractis & animatis suis, globoque facto, in cæde exultantes repressit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & palatinum Posnaniensem, Dobrogostium Lasconogus amisit. Quo incommodo consternatus, postero die obsidionem soluit. Discedentem Sputator magna iam fiducia suarum virium secutus est, & multi ad eum à Lasconogo, accepta fama prælij, quę deteriorem etiam quàm erat rem Lasconogi fecerat, deficiebant. Posnania quoque & Calisia, primaria oppida, non grauatè sese ei venienti dedidêre. His tam secundis generi sui rebus Suentopelcus Pomeranorum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra mariq; partis, & gratia populari tumeret, insolentior factus, à Lesco principe magnopere contendit, vt se ducis, siue principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, & sempiternum id sibi posterisque suis esse iuberet, vt ij tamen summo Polonorum principi obtemperarent. Concessisse id auum eius Criuoustum Boleslaum in inferiore Pomerania & Cassubia Boguslao gentili suo. Refutauit postulata Suentopelci Lescus. Qua repulsa ille accensus, ad defectionem spectare cœpit, neque pensionem annuam de more Lesco misit. Lescus igitur cum consilium eius non modò hominum sermonibus, verùm etiam re ipsa deprehendisset, communicato cum Henrico Barbato consilio, Gansauam, quę villa est Tremesnensis monasterij prope Znenam in maiore Polonia sita, vniuersæ Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris, quæ dies Martini sancti episcopi memoriæ dicata est, indicit, quasi de republica ac de componendis intestinis ducum maioris Poloniæ dissidijs: re vera autem, vt Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, sine armis & bello opprimeret. Subolfecit id Suentopelcus, & vltrò in principem insidias intendit vnà cum Vuladislao genero: quòd eius quoque iuxtà ac suam rem agi, nec minus illius, quàm suo periculo comitia illa institui diceret, & ad spem summi principatus adipiscendi eum incitaret. Conuenêre ad præstitutum locum atque diem Lescus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vuladislai duo, Lasconogus & Sputator duces, archiepiscopus Gnesnésis, Cracouiésis, Vuratislauiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis & Lubusensis episcopi, & electus nuper Plocensis, magnusque procerum numerus. Porrò Suentopelcus nectebat moras: missisque subinde per speciem excusandæ suæ moræ hominibus statum omnem comitiorum cognoscebat, & occasionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vuladislaos actum atque tractatum esset, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quòd totius conuentus sententiæ eò inclinabant, vt ipse & Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detri-

B

Vsce arx à Vuladislao Sputatore intercepta.

Notesus fl.

Guida fl.

Vsce arcis obsidio.

Drobogostius Palat. Pos. occisus.

Vuladislaus Lasconogus uictus.

Vuladislaus Sputator maiorem Poloniã occupat.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Comitia apud Gansauam.

mentis

mentis cum Sputatore illatis satisfacerent, quartaque dies curandis corporibus data esset, ad balneum se Lescus & Henricus contulêre. Ibi Suentopelcus cũ expedita suorum manu adest: propè enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrumpens, obuios quosq;, rei nouitate attonitos, facilè aut remouet, aut obtruncat: Lescum quærit: ad balneum, vbi eum esse acceperat, contendit. Interim exaudito tumultu certior factus Lescus de hostili aduentu Suento pelci, exilit: & equũ nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cũ plerisque suis persequitur: illum vnum se potissimùm petere, in vno illo capite omnia sibi posita esse dictitans. Vbi effugere Lescus insequentium & prementium se manus non potuit, conuerso equo & reuocatis fugæ comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis restitisset, fortiter dimicãs apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perscrutandum in balneo principem descenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam desperauerat, impetum faciunt. Sed eum aliquot vulneribus debilitatum prostratumq;, Peregrinus Veisemburgius, vnus de aulico ipsius comitatu, corporis sui obiectu protexit, confossusq; & concisus deficiente vita superiacentis domini sui corpus se proiecit. Percussores rati vtrunq; exanimem, discessêre, & recolligendi sui spacium Henrico concessêre: qui raptim furtimque Vuratislauiam delatus à suis, haud ita multo pòst sanitati pristinæ restitutus, & posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus prosecutus est. Annus, quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato 1226, secundum Vincentium: vel, vt vult Dlugossus, 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ gerere se cœpit. Lesci verò corpus Cracouiam relatum, in basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos trigintatres propemodum, cum puer admodum ad principatum euectus esset. Sed in his trigintatribus annis Miecislaus quidẽ duos ferè, Vuladislaus verò filius eius tres annos, quibus summoto Lesco principatum obtinuêre, sibi vendicant. Per hoc tempus Prussis Masouiam vehementer vexantibus & vastantibus, inops consilij Conradus dux, habito conuentu suorum, tandem Christiano episcopo suggerente & suadente, fratres siue sodales Teuthonicos, & ipsos piam contra barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos (qui paulo antè à Saracenis è Syria eiecti fuerant) per eum ipsum Christianum Roma acciuit: Chelmnensemq; seu Culmensem tractum, & quicquid terræ est inter Vistulam, Mocram, atq; Deruanciam flumina, eis tradidit: his legibus, vt contra Prussos sedulò & summis viribus bellum gererent. Vbi verò eos domuissent, Culmensem quidem tractum redderent: cætera verò quæcunque de barbaris cepissent, arbitrio bonorum virorum ex æquo secum, seu cum posteris suis partirentur: Polonis ne quàm vim aut iniuriam facerent, néue hostes eorum reciperent, aut vllo fauore prosequerentur: contra barbaros autem, & à religione Christiana alienos, vt ipsis, cum opus fuerit, præstò essent. Si quid horum transgrederentur, pœnæ, quæ contra ingratos est ex iure gentium, subiacerent: hoc est, beneficia accepta amitterent. Hæc ita inter Conradum & suprà memoratos fratres Crucigeros, quorum tunc Hermannus de Salza summus magister erat (sic illi ducem suum appellant) conuenêre, & à Gregorio nono pontifice max. approbata & confirmata sunt: quæ nos è libro vetusto Germanica lingua scripto, qui in arce Lubauiensi asseruatur, viri pietate iuxtà ac doctrina & integritate summa præditi Stanislai Hosij, dudum Culmensis, nunc iam Varmiẽsis episcopi beneficio eruta & subministrata, bona fide hîc inseruimus. Nã pacta ipsa publicis literum monnimentis consignata, partim iniuria temporum & negligentia nostrorum amissa, partim fortassis etiam studio Crucigerorum suppressa periêre. Friderici quidem secundi Imperatoris diploma sub bulla aurea diligetius ijdem Crucigeri asseruarunt: quo ille confirmauit ipsis possessionẽ terræ Culmensis, & quicquid ij de Prussis postea capturi essent, itemq; terram quam eis Conradus dux Masouiæ deinceps adhuc donaturus esset inter Prussiam & nouam Marchiam: quasi verò imperium aliquod atq; iurisdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuisset vnquam. Ac terram quidem illam, quæ est inter Prussiam & nouã Marchiam, siue ea Cuiauia, siue Pomerania est, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Culmensem tractum & Masouiam attingit eis, iure hæreditario filijs suis & vxore assentientibus, cõcessit. Vxor autem eius fuit Agaphia Russa, siue ea est Agapia, siue Agathia potius. Etenim Rusi θ Græcum, hoc est th, quasi ph siue f pronunciant: vt est videre in Theodoro, quem illi Phedorum dicunt, & alijs similibus. Oscam nostri vocarunt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionem superius fecimus. Adiecit etiam mi-

Lescus interfectus à Suẽtopelco.

Hẽricus Barbatus à Peregrino Veisemburgio protectus et seruatus.

1227 anni.

Suẽtopelcus dux Pomerãniæ citerioris.

Teuthonicorum S. Mariæ ordo.

Culmensis tractus Teuthonibus cõcessus iure hospitij.

Pacta Conradi cũ Teuthonibus fratribus.

Hermannus de Salza primus Magister Teuthonicorum in Prussia.

Stanislaus Hosius episcopus Varmiensis.

Friderici secundi Imperatoris diploma.

Dobrinum donatũ Crucigeris.

θ quomodò Russi pronũcient.

Crucigeris donata. litibus illis Crucigeris Guntherus episcopus Plocensis, Gedeoni paulo antè mortuo suffectus, uillam cum insula magna in eo ipso territorio, itemq; decimas ad episcopam suam pertinentes ex ijs agris, quos Germani agricolę colerēt. Quin & collegium Vuladislauiense ius suum omne in villa Visin eis concessit, accepta à duce Conrado compensatione. Atq; hæc ferè suprà memorato anno Christi 1228 acta sunt. *1228 ann.* Libet autem hîc adscribere nomina & ordinē testium, quibus præsentibus supra ripam Vistulæ ex aduerso Plosci hæc confecta, ac diploma consignatum est. Michael episcopus Cuiauiensis, Mikul archidiaconus, magister Ioannes Dobroslaus, magister Petrus, canonici Plocensis ecclesiæ, Gotardus cancellarius, Gregorius succancellarius, Ioannes abbas beati Alberti Plocensis, Venceslaus abbas, Gerardus præpositus, Petrus prior Ciruenensis *Ciruensco.* ecclesiæ, Bogussa palatinus Masouiæ, comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraam pincerna, Martinus dapifer, Vitus castellanus de Plōsk, Matthæus castellanus de Racianz, Seguta dapifer, Barta succamerarius, Adalbertus castellanus antiquæ Vuladislauiæ. *Nessouia Crucigeris donata.* Biennio porrò interiecto Nessouiam arcem cū tribus pagis in ditione Cuiauiensi, Conradus addidit: Christianus verò episcopus omnia, quæ ab eodem Conrado in tractu Culmensi acceperat, pręter ducentos aratores, & quinq; pręedia eis concessit: modium tritici, & alterum siliginis de singulis aratris in omni agro Culmēsi sibi & posteris suis episcopis quotannis dari pactus. *Culmēsis episcopus sua donauit Teuthonib. Crucigeris.* Paulò aliter hæc à Dlugosso memoriæ prodita sunt: sed nos vetusta scripta ac diplomata, quæ post Dlugossum nostra memoria in archiuū regium è Prussia relata sunt, secuti sumus. Ita Crucigeri Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Conrado Landisbergio duce, quem Hermannus de Salza ipsis præfecit, magistrumque appellauit, Masouiorum & Polonorum defendendorum, & Prussiæ barbaris eripiendę prouinciam suscepêre: & mox primam in terra Culmensi munitionem in ripa Vistulæ excitarunt, eamq; Fogelsangum ab auiū cantu, Germanica lingua, dixêre. *Fogelsang castellum.* Inde verò Masouijs adiuuantibus, & voluntarijs multis vndique pietatis ergò accurrentibus, barbarorum excursiones reprimere, & ipsorum agros pagosq; vicissim infestare cœperunt. *Toruni c. Rogozno.* Toruniam deinde, Risembergam, quæ eadem Prabuta est, & alias quasdam arces & oppida non ignobilia paucis annis munierunt. Rogouiam verò, q̃d Rogoznum est, & Culman, & alias quasdam à barbaris munitas siue interceptas, in potestatem suam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incrementa fecerunt. *Culma siue Chelmno.*
Frider. 2. Imper. expeditio in Syriā. Per hoc ipsum verò tempus Fridericus Imperator sublatis æmulis, post vexatā Italiam, vix adactus à Gregorio nono pontifice maximo, expeditionem in Syriam suscepit. Sed nihil memorabile ibi gessit, nisi quòd Ierosolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq; eius vrbis ritu solenni appellari se curauit. *Friderici Imper. rex Ierosolymorum.* Mox reuersum Italici motus excepêre: quos ille quidem placidè composuit, sed Ierosolyma non multo pòst amisit. Titulum tamen eius regni etiam posteri & successores eius retinuêre. Sed nos ad nostra.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Octauus.

BOLESLAVS PVDICVS.

Monarchia elanguit. NVLLAM quidem propemodum vim & authoritatem Lesci Albi principatus inter cæteros duces Polonorum habuit: nec ferè is in quenquam, nisi in suæ ditionis homines, perinde atque cæteri potestatem exercebat: suáne id ignauia & angustia animi, an illorum contumacia, an verò vtroque, non quærimus. Cæterùm post mortem eius maior etiam confusio & perturbatio consecuta est, ita vt vix aliquod summi principatus, & communis reipublicæ vestigium in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Lesci filius puer admodum esset, necdum aptus administrando per se principatui, excludi eum quidem à principatu non placuit: sed de eius tutela ac de summa rerum nihil constitui publico consilio potuit, *De tutela Boleslai & administratione principatus cōtrouersia.* cum proceres inter se dissentirent, & nonnulli Conrado, Lesci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem esse debere asseuerarent: alij verò, quorum multo maxima pars erat, vnà cum Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiēsi, atq; Pacoslao Sendomiriensi palatinis, profligatos Conradi mores perosi, atque sæuitiam reformidātes,

A ad Henricum Barbatum, ducẽ Vuratislauiensium, tutelam pueri, & administrationem principatus deferrent. Neq; verò illi liberis comitiorum suffragijs rem permisêre, sed armis ac per vim, quasi oblatam fortuitu prædam, dominatum pro se vterque vsurpare aggresi sunt. Itaq; comparatis vterq; magnis viribus, in Cracouiensem oram inuasêre. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislaua cum liberis obtinebat: Henricus verò maiore quàm Conradus celeritate vsus, & procerũ fauore fretus, duas extemporè munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandnicus amnis alluit, alteram ad Mezibozum: easq; validis militum præsidijs muniuit, vt inde aduersariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in potestate sua teneret, nec facilè intercludi à sua ditione posset. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Crucigeris, vti modò exposuimus, constituta, omnia sibi in eo posita esse existimabat, si nouas munitiones & præsidia Henrici deijceret, quòd eorum fiducia Cracouienses sibi resisterent. Itaq; ad Scalensem munitionem oppugnandam contẽdit. Occurrit ei Henricus: durũ prælium committitur. In quo multis vtrinq; candentibus, Præmislus quoque Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerso casu fractus Conradus, receptui canere iussit, & pro victo abijt. Nec multo pòst ad alteram munitionẽ duxit, quasi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam deleturus. Verùm ibi quoq;, cum eum Henricus cõsecutus esset, apud Vurocirissum pagum eodem quo prius, ac deteriore etiam euentu pugnauit. Profligatus autem, in syluas & montes proximos, inde verò in Masouiam ad redintegrandum exercitum se recepit. Henricus verò debellatum iam credens, & q. hyems instabat, vt tempori agricolę sementem facere possent, dimisit exercitum. Ipse verò sine vllo metu cũ paucis comitibus in Cracouiensi tractu versabatur. De quo certior factus Conradus à sui studiosis, improuisus cum expedita manu aduolat: Henricumq; in Spitcouicensi villa diuinæ rei vacantem capit, & in Masouiam asportat. Hoc posteaq̃ accepit Henrici filius Henricus, raptim quantum potest maximum conscribit exercitum, ad liberandum patrem. At Heduigis pia, quæ ab initio futuri, vt credibile est, præscia, viri consilium illud de principatu adipiscendo non probarat, tunc quoq; dubios euentus belli secum reputans, & sanguinis Christiani atq; cognati profusionem, quæq; bellum consequi solẽt calamitates & nefanda sce-
B lera perhorrescens, iuncto curru in Masouiam ad Conradum, expeditionẽ filij anteuertens, excurrit, & oriens detestandi atq; parricidialis belli incendium sapientia sua restinxit. Eius enim precibus atq; suasu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimisit: duasq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs suis Cazimiro & Boleslao vxores despondit. Henricus autem tutela Boleslai & administratione principatus, iureiurando interposito se abdicauit. Exinde Conradus, nequicquam renitente Grimislaua, Boleslai nomine principatum apud minores Polonos administrare cœpit. Per quod tempus Præmislus siue Ottocarus rex Boemorum vita defunctus, Venceslaum filium, quem viuẽs designauerat, ac diademate cinxerat, successorem reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ res per id tempus fuêre. Nam Vuladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem, de qua superius mentionem fecimus, similemq; fugæ receptum, coadunatis nouis copijs, & vicinorum auxilijs, recuperare amissa, & vlcisci fratris filium statuit. Nec ille segnior, quamuis inferior tunc viribus (quippe qui soceri auxilia dimisisset) ad resistẽdum patruo occurrit, & superioris temporis successu confisus, temerè magis q̃ animosè pugnandi copiam fecit, commissoq; prælio fusus, viuus in patrui potestatem venit. Verùm aliquanto pòst, custodum fauore elapsus, ad Suentopelcum socerum profugit. Quem nõ modò armis atque copijs instruxit Suentopelcus, verùm etiam ipse prosecutus est. Ad primum autem aduẽtum eorum Lasconogus suis diffisus, quos propensiores in Sputatorem esse animaduertebat, non tentata belli fortuna (tametsi superatum prælio nonnulli volunt) cessit, & Ratiboriam ad Cazimirum ducem se recepit. Vbi cum in quartum annum exulasset, multiq; è maiore Polonia, quos vel Sputatoris tædium cæperat, vel æs alienum, sceleris'ue conscientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conuenissent, aut per internuncios sua ei studia significassent, magna spe rursus ad recuperandum dominatum adspirare cœpit. Sed eũ fortuna in ipso cursu destituit. Facta enim aliquãta manu Gnesnam, cum ea venienti portas clausisset, oppugnare adortus est, sperans nõ illos modò oppidanos, sed & plerosq; alios, atq; etiam nobilitatem ad se defecturam. Verùm vbi frustra duos menses in obsidione Gnesnæ contriuit, neq; quisquam omnino per id tempus ad eum desciuit, & Vuladislaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copijs ad-

Bellum ciuile inter Henricũ & Conradum duces.

Præmislus Conradi filius occisus. Cõradus bis uictus ab Henrico.

Hẽricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Hẽricum uirum liberat, & pacem inter cognatos duces cõponit.

Affinitas inter Masouios & Silesios duces.

Venceslaus rex Boem.

Vuladislaus Sputator pellitur.

Vulad. Lasconogus eijcitur.

Gnesna obsessa.

uentare nunciatum est, soluta obsidione mœstus abijt: nec multo pôst mœrore confectus, Srodæ vitam cum morte commutauit, & in Lubinensi monasterio, vel (vt alij volunt) Ratiboriæ sepultus est, vir propter libidines & fœdos mores suis exosus. Hic autem Vuladislaus Stolpensem ditionem in Pomerania incuria sua, vel sanè domestico bello implicatus amisit, ab Eduardo Danorum rege, qui maternũ genus ad principes Poloniæ referebat, vi subiugatam. Ita quidem Dlugossus, inconuenienter, vt videtur, ijs quę alibi scripsit. Nos verò quid ex alijs Scriptoribus ea de re acceperimus, superius in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipsa Pomeraniæ pars superbam & iniustam externi regis dominatioñe indignè ferens, ad Suentopelcum Pomeranorum dominum siue ducem transijt. Nullos autem Vuladislaus Lasconogus reliquit liberos. Itaq; eius morte vniuersa maior Polonia in ditionem Vuladislai Sputatoris recidit. Reperio tamen Boleslaum Lesci filium à Vuladislao (sed Lasconogo'ne an Sputatore, incertum est) anno Christi 1228 adoptatum esse. Cuius adoptionis diploma sub ipsius Vuladislai signo ac titulo extat in basilica Cracouieñsi. Sputator verò Dei benignitati successus suos acceptos referens, vt aliquod grati animi documẽtum in propagando cultu diuino ederet, Olobocẽse monasterium Cisterciensis ordinis virginibus condidit, & locupletauit. Quanquã Virbenta quoq; eques Clementis filius nonnihil contulit. Donauit itẽ hic ipse Vuladislaus, quemadmodum Dlugossus memorat, ecclesias Gnesnensem & Posnaniensem, & oppida pagosq; earum, etiam quos in posterum ecclesiæ illæ acquisituræ essent, vacatione omnium laborum atq; munerum, & immunitate pensionum, quæ principibus ducibus'ue debentur: ad hæc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfectorum, palatinorum, atq; adeò ipsorum principum iurisdictione omnes, quicunq; in ditione illarum ecclesiarum essent, liberauit. Quanquam hoc prius iam in vniuersa Polonia Henrici archiepiscopi opera in conuentu effectum esse diximus. Fecit etiam idem Vuladislaus potestatem archiepiscopo Gnesnensi & episcopo Posnaniensi monetam cudendi, & venandi in syluis atq; bonis suarum ecclesiarum: quod antea nemini præter principem licebat. Crobiam quoq; amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nunc oppidum, Posnaniensi episcopo donauit. Quæ quidem largitiones inuidiam ipsi, iniustus verò & superbus dominatus odium etiam apud plerosq; omnes proceres conflarunt, ita vt in eius expulsionem coniurarent, & Henrico Barbato, quẽ propter Gansauiensem proditionem & vulnera hostem Vuladislao esse senserant, accito, se dominatumque omnem dederent. Nec ausus est Vuladislaus Henrico cum valido exercitu venienti sese opponere, diffisus viribus suis, & voluntatibus militum. Sed Bnino atque Sremo arcibus, quòd non satis munitæ essent, crematis, Gnesna verò firmo præsidio munita, ad Suentopelcum socerũ cõfugit. Henricus verò munitionibus plerisque omnibus atque oppidis facilè potitus, Bninum quoque & Sremum refecit, & præsidia opportunis locis imposuit, eisq; Boriuoium nepotem suum ex filia Adleda, Dipoldi marchionis Morauiæ filium, præfecit. Ipse reliquas copias domum reduxit, domesticóne aliquo bello reuocatus, an vindicandæ tutelæ Boleslai pueri, & administrationis principatus gratia, non constat. Vindicauit quidem certè utrumque, priusquam ad subiuganda reliqua, quæ in fide Vuladislai perstiterant, reuerteretur. Nam vt Conradus dux Masouiæ, concedente & abdicante se Henrico, quemadmodum superius narrauimus, pro tutore & principe gerere se cœpit, Iuo episcopus Cracouiensis, siue Henrici voluntate, siue sua sponte, & metu odioque Conradi, cui aduersatus erat sedulò, profectus ad pontificem maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter vixerat, acceptusque ab eo Perusiæ honorificè, relaxationem per vim exacti iurisiurandi Henrico impetrarat. Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricum prono studio pariter cum matre ferebatur, siue adeò sui iam iuris esse cupiebat. Hæc vbi non obscuris indicijs atque signis intellexit Conradus, Boleslaum vnà cum matre per speciem colloquij euocatum capit: Cirscumque, quæ arx est in Masouia, asportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata sententia, suasu Vuladislai Sputatoris, & Marci palatini Cracouiensis opera, in Secechouiense monasterium, quod in tractu Sendomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. Ipse verò cum nonnullis ducibus finitimis, & cum nouis hospitibus ac defensoribus Crucigeris, expeditionem in Prussiam fecit, hostilemque regionem longè & latè igni ferroque vastauit. Dum autem Conradus eo bello distinetur, interim Boleslaus cũ Grimislaua matre, opera abbatis Nicolai

Franci,

Vuladislai Lasconogi mors.

Pomerania Stolpensis siue Stolpẽsis amissa, & à Suentopelco recepta.

Boleslaus Pudicus à Vuladislao adoptatus.

Olobocense monasteriũ.

Gnesnensis et Posnaniẽsis ecclesiarum immunitas & prærogatiuæ.

Ecclesiarum Polonicarũ immunitas.

Monetæ cudendæ et uenandi ius.

Crobia episcopo Posn. donata.

Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.

Bninum & Sremum arces incẽsæ et refectæ.

Boriuoius nepos Henrici ducis.

Poloniæ minoris motus.

Iuo episcopus ad Pontificem profectus.

Absolutio à iureiurãdo.

Boleslaus Pudicus captus à Cõrado, et elapsus.

Cirscũ arx.

Prussia uastata à Masouijs et Crucigeris.

A Franci, partim corruptis, partim inebriatis & sopitis custodibus, intempestæ noctis silentio dispositis clàm equis effugit, Zauichostoq; & Sendomiria potitus, non ausus est tamen vsquam in sua ditione consistere, propterea quòd præcipuis arcibus Conradus Masouios suos præfecerat: sed in Silesiam ad Henricum profectus est. Venientem humanissimè, vt par erat, Henricus accepit, & consolatus est: comparabatque exercitum, quo eum reduceret, Conradumque eijceret. At Cracouiensis conuentus plerique omnes ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obscurè illis fauere, & in Conradum conspirare. Erat in Sendomiriensi tractu Boleslaus Conradi filius, siue à patre, ad Prussicum bellum proficiscente, ne quid fortè ipso absente nouaretur, cum imperio relictus, siue tunc primùm accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim sic eum appellemus, quo dilucidior fiat historia) ac de motu Sendomiriensium atque Cracouiensium nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus. Is igitur facta manu suorum, crudeliter in eos, quos aduersæ factionis esse didicerat, imò verò promiscuè, nulloque amici & inimici discrimine cædibus & incendijs debacchabatur: & Visliciæ belli sede constituta, in Cracouiensem oram populabundus excurrebat. Porrò aduersarij Visliciense territorium vicissim infestabant. Venit tandem cum valido exercitu Henricus, Boleslaum Pudicum secum ducens: ac decedentibus metu Masouijs, magno omnium ordinum consensu atq; alacritate susceptus est, & Cracouiensem & Sendomiriensem oram omnẽ facilè in suam redegit potestatem. Et quoniam permagnos sumptus fecerat, paternus autem Boleslai thesaurus à Conrado direptus erat, Cracouiensem quidem ditionẽ vnà cum principatu summo, permittente Boleslao, Henricus sibi retinuit, Sendomiriensem verò ei concessit. Cum autem is non satis tutò se in vicinia Conradi esse existimaret, Scalam Præginensem arcem cum territorio in Cracouiensi tractu, ab Henrico, vbi cum matre vitam degeret, impetrauit, & quinquennium fermè ibi vsq; ad Henrici obitum exegit. Atq; eo quidem anno, qui fuit post Christum natum 1234, Conradus à Prussica expeditione reuertens, satis habuit exortum domi inopinatum bellum propulsare. Siquidem Misnensis Marchio, cum ipse quoq; piæ aduersus barbaros Prussos militiæ nomen dedisset, Ploscum arcem eius interceperat, incertum B cupiditate'ne ductus, an iniuria prouocatus. Sed eum Conradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæsis, multisq; cum basilica in quam confugerant, crematis. In sequenti verò æstate Conradus in Henricum arma mouit, & proceres Cracouienses atq; Sendomirienses nequicquam ad defectionem solicitauit. Cum autem omnes à se alienos esse animaduerteret, admouens exercitum propius Cracouiam, Scarbimiriense & Prandocinense templa, & monasterium Andreouiense communiuit, præsidijsq; firmauit. Deinde Cracouiam oppugnare adortus, in radice mõtis cui arx imposita est, & ad mœnia vrbis castrametatus est, templumq; diui Andreæ, quod tunc suburbanum erat, castelli loco communiuit, primus Polonorum ausus Deo cõsecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, sed tamen vniuersæ dimicationis discrimini rem non committebat, facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari posse Conradum existimans, propterea quòd sibi domi bellum gerenti rerum omnium copia suppetebat, hosti verò longius frumentari & pabulari, aut domo supportare commeatum non sine periculo necesse erat, cum subinde dispositæ ab se turmæ ex insidijs in pabulatores & frumentatores impetum facerent. Qui verò in præsidio Cracouiæ erant, omnes oppugnantium conatus frustrabantur. Itaq; Conradus his difficultatibus implicatus, vastatis agris, incensis pagis & villis, non modico etiam vicissim detrimento accepto, in Masouiam redit. Neq; tamẽ præsidia de quatuor, quib. diximus, locis deduxit. Verùm ea pòst Henricus, extructis & munitis è regione castellis, in angustum redegit. Illud verò quod in templo diui Andreæ erat, longa obsidione ad deditionem compulit, & aduersarios incolumes decedere permisit. Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuentumq; vt Henricus iuxtà atq; Conradus tutela & principatus gubernatione se abdicarent, præsidia deducerent: ac Boleslai Pudici, qui iam pubescebat, arbitrio permitterẽt, vtrum ipse sibi curatorem sumeret, cuius consilijs in administrando principatu niteretur. Facta potestate euestigiò is patruo præterito, Henricum sibi delegit. Molestè id tulit Conradus, verùm tamen præsidia ex pacto deduxit. Et desponsas pridem filijs suis Henrici neptes, Constantiam quidẽ natu maiori Boleslao, Gertrudim verò Cazimiro vxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Ziemouitum dominatum suum, quibus quisque finibus post se dominaretur, ne quid dissidij se defuncto inter eos oriretur. Ipse verò quoad vixit, nihilominus omnia admi-

Cracouiẽsis nobilitas alieno à Conrado.

Boleslai Masouij crudelitas.

Henrici Barbati expeditio in minorem Polon.

Hẽricus principatum obtinet.

Scala Præginensis arx.

1234 ann.

Ploscũ à marchione Misnensi interceptum et recuperatum à Conrado.

Cõradi expeditio in Cracouiensem oram.

Cracouia obsidetur.

Conradus rebus infectis discessit.

Pax inter duces.

 nistrauit.

Miesco Cossisco dux à muribus absumptus.

nistrauit. Vnde fit verisimile, post Miesconis, siue Miecislai, sui Cosisconi cognomentum fuit, interitum hanc diuisionem factam esse, quamuis de eo posterius Dlugossus memoret. Scribit autem, eum cum Cuiauiæ dominatum à patre accepisset, & inopum, viduarum ac pupillorum bona diriperet, indeque quodam tempore conuiuium multis inuitatis præberet, ab ingenti multitudine murium inuasum, & frustra naui fugientem, muribus etiam per aquas eum persequentibus, miserabiliter perijsse, exemplo ,, futurum posteris, ne se rapinis, iniurijs & sanguine miserorum hominum saginent. A

Cazimiri Oppoliensis mors et filij.

Bela quartus rex Vngariæ.

Henrici Barbati acta.

Leges malæ abrogatæ ab Henrico.

Hoc tempore Cazimirus dux Oppoliensium & Ratiboriensium Miecislai filius vita excessit, & Miecislaum atque Vuladislaum filios ex Venceslaua vxore susceptos reliquit. Quorum Miecislaus cum Iuditham Conradi Masouij filiam vxorem duxisset, sine liberis decedens, fratrem habuit successorem. In Vngaria verò Bela eius nominis quartus Andreæ patri in regno successit. Facta pace cum Conrado Henricus, quamuis principis ac ducis Cracouiensis & Sendomiriensis titulo abstineret, tamen suo nutu eas regiones gubernabat, & magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, vt sumptus in bellum factos compensaret. Et rectè vtiliterque multa de consilij sententia constituit: leges quasdam improbas & pestilentes, quæ auxiliares, virginales, & viduales dicebantur, sustulit: meliores nonnullas sanxit: ecclesiarum immunitates confirmauit: magistratus bonis & industrijs viris mandauit: in maleficos & calumniatores seuerè animaduertit.

Opotauia Lubussensi episcopo donata.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

Dlugossi perplexitas.

Opatouiam verò oppidum cum sexdecim pagis, amotis inde templarijs, in quorum ditione fuerat, Lubussensi episcopo iure sempiterno adiunxit, & addixit, assentiente Boleslao. Quin & in Silesia Borcum oppidum & territorium, & in maiore Polonia postea Cazimiriam, cum quatuordecim pagis atque decimis, eidem episcopo donauit. Quod quidem ille miseratione episcopi fecisse videri potest, propterea quòd ei Landigrauius nescio quis aliquanto prius arcem Lubussensem cum oppido intercepisset, quemadmodum Dlugossus memorat. Idem autẽ non multo pòst prodit, à Villebrando Magdeburgensi archiepiscopo eam ipsam munitionem expugnatã esse, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperatore Romano, olim cum Criuousto Boleslao bellum gerente, eam captam, & ecclesiæ suæ donatam esse diceret. Verùm ab Henrico Pio postea, cum is patri Barbato successisset, recuperatã esse. Quæ quidem inter se nõ satis congruunt: nisi hanc archiepiscopi Magdeburgensis inuasionem in Lubussum ad superius tempus retrahamus, eandemq; esse putemus cum illa Landigrauiana, qui archiepiscopo eam munitionem quæsiuisse, vel sibi quæsitam, illi ex pacto tradere potuit: at verò post priorem illam interuersionem ab Henrico Barbato recuperatã fuisse existimemus, & pro ea Henricum illa, quæ dudum commemorauimus, episcopo Lubussensi in compẽsationem dedisse, statimq; eam rursus amisisse. B Nunc quidem oppidum id est in ditione marchionis Brandeburgensis. Fieri autem potuit vel librariorum, vel ipsius Dlugosi errore, vt Landigrauium scriberet pro marchione, quem Germani Margrauium vocãt. Cæterùm illud longè etiam inconuenientius, quod idem Dlugossus vigintisex annis ante illa Landigrauij tempora, Boleslaum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandenburgensi illud ipsum territorium vendidisse, & ex eo tempore à Polonia alienatũ fuisse scribit. Quo quidem tempore necdum Henricus patri successerat, nescio an iam tũ vxorem habuerit. Quin vnicũ is filium reliquit moriens, Henricum, nõ Boleslaum. Sed nõ vnum hoc est Dlugosi peccatũ in huius temporis historia. Sic enim ferè hic omnia confudit & implicauit, vt in veritate & ordine rerum explicãdo, Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus sit. Verùm de Lubussi alienatione nos inferius ex eodẽ Dlugosso referemus.

Cracouiensis & Vuratisl. episcoporum contentio de loco.

Laurentius episcopus rosarum odore extinctus.

Cracouiensi episcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retẽta.

Iuonis episcopi Cracouiẽsis mors.

Nunc ad curriculũ reuertamur, si pauca prius de Iuone episcopo prætermissa resumpserimus. Is igitur cũ in contentionẽ de loco cũ Laurentio Vuratislauiensi episcopo (qui postea ex rosarum odore decessit) in synodo prouinciali venisset, nec ei, quamuis probãti prærogatiuã suam sedis Apostolicę diplomate, Vuratislauiensis cederet, profectus iterũ ad Pontificem max. quo tempore Conradus dux Masouiæ principatum administrare cœpit, quemadmodũ superius attigimus, metropoliticam dignitatem Cracouiensi ecclesiæ, quam Lampertus Zula episcopus ante centum quinquaginta annos negligentia sua amiserat, recuperauit. Verùm cum Romam religionis ergò Perusia (vbi Pontificem conuenerat) profectus esset, reuertens æstate media, æstu & itineris labore confectus, in morbum incidit: ex quo non multo pòst prope Mutinam decessit, cum duodecim annis episcopus fuisset. Cuius corpus postea Cracouiam à Dominicanis fratribus relatum, & in ipsorum templo conditum est.

Nec

Nec postea curæ fuit successoribus eius episcopis, ut metropoliticum honorẽ resumerent. Pallio quidem margaritis distincto etiam nuncij sacris operantes, more archiepiscoporum utuntur. Nisi fortè hoc solum ius pallij tunc impetrauit Iuo. Apud basilicam sanè nullum extat eius rei monumentum. Vacauit autem Iuone mortuo, cathedra Cracouiensis biennio, propterea quòd Vislaus Coscelecius canonicus gente Zabauius, & magister Andreas Gryphius Scholasticus Marci palatini Cracouiensis filius, qui cum Iuone in Italiam profectus erat, de ea litigarent: hic quidem prouisione Pontificis max. ille uerò legitima electione nixus. Ad extremum peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eam Pontifex adiudicaret: Andreas uerò postea post Petrũ Plocensis episcopus factus est. In interregno autem illo, ut ita dicam, basilica Cracouiensis fortuito incendio in turri, quæ ex testamento Iuonis plumbo tegebatur, excitato conflagrauit. Quam Vislaus postea instaurauit, & alteram quoq; excitauit. Nunc iam ad maiorem Poloniam reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleslai & principatu cũ Conrado belligeratur, Boriuoius, qui ab eo cũ pręsidio in maiore Polonia relictus erat, cœpit abuti potestate sua. Etenim cũ fines bonorũ episcopi & ecclesię Posnaniensis inuaderet, nec alijs iniurijs abstineret, ac Paulus episcopus Posnaniensis ex cõdicto Sremum ad eum uenisset, ut certorũ hominum arbitrio ijs de rebus cũ eo transigeret, captus ab eo, & in uinculis habitus est. Verùm nõ impunè ei cessit uiolasse sacrosanctam episcopi maiestatẽ. Nam & episcopus, cum fortè euasisset, è cœtu Christianorũ eũ eiecit, & Vuladislaus cum prædatoria manu, qua agros aduersariorũ & oppida uexabat, noctu à custodib. in arcem Sremensem intromissus, ipsum cũ Sendiuoio, nobili & potenti equite, multisq; alijs militibus, qui ad primũ tumultũ nõ diffugerant, obtruncauit, arcemq;, ne receptaculũ deinceps hostibus suis esset, exussit. Tametsi Dlugossus uelle uidetur, aliũ ab illo, cuius superius mẽtionem fecimus, hũc fuisse Boriuoium, Polonũ, equestri familia ortũ. Henricus cognitis ijs, quę maiore Polonia gerebãtur, à Cracouiensib. rebus eò conuersus, ut Vuladislaũ reprimeret, neq; ullã ei munitionẽ, ex qua bellum renouare posset, reliquã faceret exercitum cõscribit, & ad Gnesnam, quæ adhuc Vuladislai præsidio tenebatur, ducit. Materia ferè & roboribus Gnesna munita erat antiquitùs, sed egregiè tamen à militib. Vuladislai defendebatur, multiq; oppugnantium, cũ sub mœnia successissent, saxis atq; alijs telis, aut contis etiã supernè icti cadebant. Erumpendo item sæpius obsessi, obsidentes magnis incõmodis afficiebant, ita ut iam segnius munia sua obirent, & machinæ quædã ad expugnationẽ excitatæ (quas tamen bombardas fuisse, quæ posterius inuentæ sunt, credere non libet) suóne uitio collapsæ, an hostium ui disiectæ, ruinam fecere. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Silesicæ suę ditionis res componendas reuocatus, soluit obsidionem, & ad extremas ditionis suæ Silesicæ oras contendens, in itinere apud Crosnam grauiter ægrotare cœpit: nec multo pòst ritè sacris mysterijs procuratus, diem clausit extremum anno Christi 1238. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab Henrico filio, cui Pio cognomẽ datũ est, relatum, honorificè sepultũ est. Nam Heduigis uxor in illo ipso monasterio degens, neq; ęgrotũ uisere, neq; mortui funus deducere, aut obuiam ei prodire uoluit, ne quo rerũ humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quinetiam cæteris, uiris iuxtà ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè cõiunctissimi mariti mortem tulit, impium esse uoluntati diuinæ aduersari, dictitans. Ac ne uiuentem quidem illum sæpe adijt, nisi fortè ut egenis & iniuria affectis opitularetur. Communi enim consensu totos ferè triginta annos disiuncti & continentes uixere. Ex quo tempore Henricus barbam promisit, atq; inde Barbatus uocitatus est. Eo defuncto, adspirare rursus Vuladislaus ad amissum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo uoluntatibus omnium, præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemq; suam obligantibus, mœrore ac dolore animi in grauem morbum incidit, cum apud socerum esset in Pomerania: & paucis diebus moritur, relictis Præmislo & Boleslao, qui postea Pius dictus est filijs. Corpus eius Posnaniam relatum, permittente Henrico Pio, in basilica (nam ita mãdârat moriens) sepultum est. Post eius mortem Naclense & Vscense territoria cũ arcib. suis in fide filiorum eius permansere. Gnesna uerò deditione facta in potestatem Henrici uenit. Cæterùm Conradus Masouiæ dux Henrici morte rursus in spem Boleslai Pudici fratris filij opprimẽdi erectus, uexare ditiones eius clandestinis latrocinijs, ac mox etiã apertis excursionib. cœpit. Ad cuius conatus reprimẽdos Boleslaus, aut externa quoq; auxilia sibi adiungeret, ad Belam quartum Vngarorum regem legatos misit:

De Cracouiensi episcopa lis.

Vislaus episcopus Cracouiensis.

Cracouiẽsis basilica ardet.

Poloniæ maioris motus.

Boriuoij impotentia & cædes.

Paulus episcopus Posnaniensis captus.

Vulad. Sputator Sremẽsem arcẽ recepit.

Hẽrici Barbati expeditio in maiorẽ Poloniam.

Gnesna oppugnata, nec tamẽ expugnata.

Henrici Barbati mors, 1238 añ.

Heduigis res humanas despexit.

Henrici Barbati cũ Heduigi uxore continentia.

Henricus quare Barbatus dictus est.

Vuladislaus Sputator mortuus.

Vuladislai filij.

Henricus Gnesna potitus.

Conradus uexat terrã Sendomiriensem.

Boleslai fœdus & affinitas cũ Bela Vngarorum rege.

cuius legationis principes fuere, Clemens Clementouius castellanus, & Ianusſius palatinus Cracouienſes: noua cum eo fœdera icit, ſiue adeò antiqua firmauit: filiam eius

1239 ann. Kingam, quæ & Cunegundis dicta eſt, anno Chriſti 1239 uxorem duxit, puellam moribus & ſanctimonia uitæ nobilem. Dos ei quadraginta millium marcarum fuit. Tali autem coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata poſtea conſenſu mutuo religione, ambo perpetuam uouêre continẽtiam. Hinc Boleslao Pudico cognomẽ inditũ. Poſt hæc aũt fœdera & nuptias Conradus Boleslaum bello laceſſere auſus non eſt. Verùm Bydgoſtiam arcẽ in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipſum & Henricum bello uiginte, à Suentopelco Pomeranorum domino intercepta erat, in poteſtatẽ ſuam redegit. Nec tamẽ quieuit Suentopelcus: quin poſtea tumultuaria excurſione Inouuladislauiam oppidum, compluresq; pagos circũcirca ferro & igni depopulatus eſt. Porrò à Pruſsis quietior iam erat Cõradus. Nam ij Crucigerorum & uoluntariorum quorundam Teuthonũ ducum, atq; etiam Pomeranorũ armis fracti, & in anguſtũ redacti erant. Cæterum domi nõ perinde trãquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, ſua ſibi temeritate & furore præcipiti, falſa ſuſpicione inflammato, accerſiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vuratislauiam, ut ſponſam & affines ſuos uiſeret: captusq; cõſuetudine ſponſæ, diutius ibi, nequicquam reuocãte patre, cõmoratus eſt. Suſpecta res ea Cõrado, ut eſt ferè ſuſpicax & ſollicita tyrãnis, eſſe cœpit, uerito, ne quod filius cum Henrico ſocero (uiuebat enim adhuc) cõtra ſe & cæteros fratres conſilium iniret. Neq; enim adhuc Hẽrico quamuis reconciliato, ac duplici affinitate ſecũ cõiuncto, credebat. Erat cum Cazimiro Ioannes Ciapla iuris peritus, Vuladislauienſis & Plocenſis Scholaſticus, atq; Ducalis cãcellarius, cuſtos & moderator adoleſcẽti à patre datus. Eũ igitur Cõradus, quaſi conſcium, ſiue adeò authorẽ conſiliorũ filij, literis reuocauit: captumq; cauſa nõ cognita in carcerẽ cõiecit, ac mox quæſtionibus ſubiectum, eodem furore in patibulũ egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Ploſcum Conradus ante aliquot annos, condito eis monaſterio, induxerat) depoſuiſſent, & Chriſtiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi uxor mariti furori ſuffragata, ereptũ, & in plauſtro duob. bub. contumeliæ cauſa uectũ, noua furca ad id ex tempore ad ædem atq; monaſterium Dominicanorum ex aduerſo baſilicæ erecta, iterum appendi iuſsit. Nec tamen deterriti ſunt fratres Dominicani, quo minus iterum id deponerent, atq; honorificè ſepelirent. In quo quidem euidenter diuina iuſticia apparuit, ſceleſta & ſacrilega tyranni manu ad ultionem patrati prius à Ioanne illo ſceleris uſa, propterea quòd is iniuſtæ & nefariæ *Criſtini* palatini necis autor, aut ſanè incentor fuerat. Et ſanè huiuſmodi ferè ſunt ſuſurronum ac delatorum, quibus aulæ & aures principum patent, exitus. Hoc uerò Conradi facinus, & patratum in ſacerdotem Dei parricidium Andreas Plocenſis epiſcopus, Marci palatini Cracouienſis filius, uindicare auſus non eſt, ne quid & ipſe à tyranno pateretur. Cæterùm Petrus archiepiſcopus Gneſnenſis, cuius genus & familia non memoratur, re cognita maiore animo uniuerſæ Plocenſi diœceſi ſacris interdixit. Quamobrẽ excanduit quidẽ primum Conradus, uerùm pòſt ad ſe reuerſus agnouit culpã, & Lenciciã ad archiepiſcopũ, ut ille iuſſerat, uenit: de admiſſo ſcelere archiepiſcopo arbitratu ſatisfecit: Louiciã uillã cũ circumiacentib. ſyluis ſanè quàm uaſtis archiepiſcopo Gneſnenſi ſempiterno iure donauit, ea lege, ut is Plocẽſis canonici ius ſemper obtineret, & marcam auri duci Maſouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Vuladislauienſi item & Plocenſi eccleſijs idem Conradus multa largitus eſt. Atque ita archiepiſcopus interdictum ſuum relaxauit, & Conradus dux à delegatis Pontificis maximi Gregorij IX, epiſcopo Vuratislauienſi, & Scholaſtico Cracouienſi à crimine abſolutus eſt, cum ea quæ archiepiſcopo, & Vuladislauienſi atque Plocenſi epiſcopis receperat ac donarat, unà cum filijs ſuis confirmaſſet. Id adeò 1240 Chriſti anno actum eſt.

1240 añ. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobium Cracouiæ ſodalitati diui Franciſci Aſiſinatis, nouo tunc inſtituto uiuenti, Praga accitæ, condidit: itemque Pompo ſecundus magiſter Crucigerorum, Toruniæ: nec ita multo antè Theodorus palatinus Cracouienſis gente Gryphius, qui Cedro uulgò appellatus eſt, in pago Sciricio monaſterium Ciſtercienſibus monachis excitauit & locupletauit: quod in Ludimiro hæreditario pago ſub Carpatho monte prius ædificauerat: uerùm transferre coactus eſt, quòd locus ille in confinio Vngarorum ſitus, infeſtus eſſet latrocinijs. Cuius monaſterij reditus Vislaus & Prendota epiſcopi Cracouienſes attributis decimis quibuſdam auxerunt. Broniſius etiam

Cunegundis uxor Boleslai Pudici. Coniuges cõtinentes. Boleslaus unde uocatus ſit Pudicus. Bydgoſtia intercepta & recepta. Suentopelcus Cuiauiam populatur. Pruſsorũ uires fractæ à Teuthonibus. Ioannes Ciapla Scholaſticus Plocenſis à Conrado ſuſpenſus. Calumniæ pœna. Interdictum archiepiſcopi in Plocenſi diœceſi. Conradi pœnitentia. Louicia archiepiſcopo donata. Archiepiſcopus Gneſnẽſis canonicus Plocenſis. Monaſteria Franciſcani ſodales. Pompo ſecũdus Magiſter Teuthonicorum in Pruſsia. Sciricienſe monaſteriũ.

sius etiã comes gente Vienauius, cuius insigne est caput bisontis, in pago suo hæreditario Goscicouo in Posnaniensi diœcesi ijsdem Cisterciensibus monasterium condidit, quod Paradisi nomine tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet. Nec ita multo antè, Brescense etiam monasterium supra Vistulam quinto à Cracouia miliario, Præmonstratensibus monachis ab Iuone episcopo Cracouiensi conditum, possesionibusq; ac decimis dotatum est. Consecutum est deinde tempus, quo Polonia tota, dudum intestinis motibus atq; ciuilibus bellis exagitata, ferarum etiam barbararumq; gentium quasi inundatione quadam noua, miserabiliter diuexata & afflicta est. Tattari nanq; Rusia, quemadmodum suo loco narrauimus, peruastata, & maxima ex parte subiugata, anno Christi 1240 Sendomiriensem tractum in Polonia Rusiæ finitimum magno impetu inuaserunt, exustaq; arce Lublinensi, omnem illam regionem usq; ad Vistulam longè lateq; depopulati, Zauichostum etiam arcem in ripa Vistulæ sitam, incenderunt: indeq; in Rusiam reuersi, deposita tuto loco pręda, quam ingentem abegerant, & asportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuersi sunt, transmissoq; Vistula flumine glacie cõcreto, Sendomiriam expugnauere: Copriuunicense monasterium, quod etiam Pocriuunicense appellatur, diripuere: utrobiq; præter ciues magnam agrestium & nobilium multitudinem, quæ illuc confugerat, unà cum monachis interfecere: progresiq; longius nemine prohibente per Visliciam Scarbimiriam usq;, quod oppidum septem miliarijs abest à Cracouia, peruenere. Inde uerò in capite quadragesimæ anni sequentis omnis generis præda onusti, ingentem etiam hominũ utriusq; sexus forma & ætate florentium, multitudinẽ loris adstrictam in morem pecudum præ se agentes reuertebantur. Continebat se Boleslaus princeps Cracouię simul cum matre, nusquã ausus tantæ hostiũ multitudini sese opponere. Cęterùm Vulodimirus palatinus Cracouiensis coacta aliquãta manu insecutus abeuntes, apud Turscum pagũ uno à Polanecia oppido miliario statiua habentes, ex improuiso adortus est, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis initio, stragẽ edidit. Verùm postea Tattari animaduersa nostrorum paucitate, facilè multi paucos, & multa cæde fatigatos, superarunt, & cæsis nonnullis, reliquos in fugam uerterunt. Neq; tamẽ longius insequi fugientes ausi sunt, ueriti ne in insidias præcipitarentur. Interim aũt dum pugnabãt Tattari, captiui discisis uinculis in proximas syluas effugerunt.

Paradisi monasterium. Brescense monasteriũ. Tattari Poloniam uastant. Zauichostũ incensum. Sendomiria expugnata. Copriuunicẽse monasteriũ direptũ. Tattari ad Scarbimiriam usq; prædas agendo progresi. Poloni apud Turscum à Tattaris funduntur.

Porrò Tattari sua strage perculsi, metuentesq; ne maioribus nostrorum copijs opprimerentur, raptim atq; tumultuariè sese recipientes, & saucios atq; ęgrotos abijcientes, prope Secechouiam in magna sylua, quę Stremech dicitur, aliquot diebus delituere, ut insequentes fallerent. Inde postea in Rusiam redire. Nec multo pòst auctis maiorem in modum copijs, irarum pleni in Poloniã reuertere. Et cũ apud Sendomiriam biduò statiua habuissent, quo plura populationibus complecterentur, bifariã diuisi sunt. Ac pars quidem Lenciciensem & Cuiauiensem oram duce Kaidano uastarunt, cũ reliquo uerò exercitu Battus summus eorum dux & imperator, Sendomiriensem tractum uersus Camionam fluuium & Isilzam siue Ilzam arcem & oppidum episcopi Cracouiensis infestauit. Vnde & Batti uiam haud longè ab eo oppido nuncupari, Dlugossus memorat. Tametsi Bonfinius in libris de rebus Vngaricis, Battum per id tempus cum longè maximis copijs in Vngariam expeditionem fecisse scribit: Petam uerò ab eo cum parte exercitus missum ex Rusia, in Poloniam excurrisse, ac deinde per Silesiam & Morauiam in Vngariam ad Battum uenisse. Satis quidã cõstat, Tattaros Batto & Kaidano ducibus per idem tempus Vngariã omnem cum finitimis Rascia, Bosna, Croatia & Bulgaria toto triennio cædibus & incendijs deuastasse, Bela rege profligato, & in Dalmatiã fugato. At proceres & equites Cracouienses & Sendomirienses, non ferentes charisimam patriam, se inspectantibus tam crudeliter uastari, parentes, uxores & liberos suos dulcisimos omni genere contumeliæ affectos, uel miserabiliter trucidari, uel in fœdam seruitutem abduci, uillas atque penates incendi, religiones sanctisimas atque templa Dei opt. max. cædibus & libidinibus & sanguine sacerdotum pollui, Christi IESV Dei & hominis corpus cœlitib. uenerandum, impuris barbarorum pedibus conculcari. Hæc inquam non ferentes, simul autem conflictu Turscensi animati, facta manu Tattaris apud Chmelicum pagum, non longè à Sidlouia oppido occurrunt, eo quidem proposito, ut uel corporibus suis uiã ipsis ad ulteriora obstruerent. Tattari ubi de aduentu Polonorum cognouerunt, duas acies instruunt: quarum altera magno cum clamore in nostros aduenientes procurrens, ut mos est genti, prælium commisit; altera in subsidijs erat, ut laborantibus suis fer-

Captiui Tattarorum elapsi. Tattari iterum biparti to agmine totam Poloniam peruastant. Battus dux Tattarorũ. Batti uia. Peta Ta. dux. Vngaria cũ finitimis prouincijs triennio uastata à Tattaris. Polonorum clades apud Chmelicum à Tattaris accepta.

ſuis ferret opem. Noſtri, quòd pauci erant, ſimplicem aciem inſtruxerant, & omnes pariter pugnam capeſſebant. Et læuum quidem cornu Cracouienſes cum Vulodimiro palatino & Clemente caſtellano Cracouienſi tenebãt. In dextro aũt Pacoslaus palatinus, & Iacobus Ratiborij filius caſtellanus Sendomirienſibus ſuis præerant. Pugnatũ eſt horis aliquot acriter: ad extremũ Tattari multis fortib. uiris amiſsis, cedentes ad ſubſidiariã aciẽ ſeſe recepere, noſtris alacriter inſtantib. & debellatũ eſſe credentibus. Ibi uerò denuò inſtauratur præliũ. Tattari integri & recentes feſsis & ſaucijs ſuccedũt. Noſtri primo ſucceſſu freti, extremũ conatũ faciũt, ut aut plena uictoria potiãtur, aut uerò honeſtè pro patria mortẽ oppetãt. Tandẽ amiſsis ducib. & fortiſsimis quibuſq; militib. ad paucos redacti terga dedere, & itinerum notitia ſyluisq; tecti, euaſere. Ceciderũt eo prælio inter cæteros maximè nobiles & præſtãtes, Criſtinus Sulcouicius, Albertus Stẽpocius, Nicolaus Vitouius, Zemẽta, Grambina & Sulislaus. Factum eſt aũt

Boleslai Pudici fuga.

hoc prælium decimaoctaua die Martij. Cõtinebat ſe per id tẽpus Boleslaus Pudicus cũ Grimislaua matre & Kinga uxore in arce Cracouienſi. Sed accepto nuncio de clade ſuorum, in Vngariam cum familia & ſupellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerũ ꝓfuit, nihil tuti Cracouiæ & in tota Polonia à barbarorum furore ſibi ducens. Sed cum Vngariam quoq; maior etiam uix eorundem barbarorum infeſtaret, ad fines Poloniæ

Pienina arx

ſe recepit, & in Pienina arce ſupra Donaiecium fluuium, haud longè ab oppido Sandecia ſub Carpatho monte ſita, aliquandiu commoratus eſt. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerũt. Tenuiores uerò in ſyluas, montes & paludes ſeſe abdiderũt.

Cracouia incenſa à Tattaris.

Porrò Tattari poſt Chmelicenſem uictoriam ad Cracouiam contenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ, ac domicilium principis eſſe didicerant: & cum uacuam defenſorib. reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt.

S. Andreæ tẽplum defenſum.

Templum tamen diui Andreæ nomine dicatum duabus turrib. munitum, quod etiam tum extra oppidum erat, egeni ac debiles, qui in id ſe receperant, interfectis ſupernè compluribus barbaris, qui propius acceſſerant, defenderunt. Neq; enim immorari Tattari in expugnatione tẽpli uoluerunt, ne quid ſpacij darent alijs ad colligendum ſeſe, aut fugiendum.

Sileſia à Tattaris uaſtata

Sed in Sileſiam ingreſsi, cum diſiectos Odræ pontes reperiſſent, compactis ex tempore ratibus apud Ratiboriam flumen traiecerunt. B

Seruabat ripam ulteriorem Miecislaus dux Ratiborienſium Cazimiri filius cum parua manu. Is igitur in eos, qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragem edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauigendo pariter & natando (ualẽt

Tattari natandi periti.

enim ea re ipſi, iuxtà ac equi ipſorum) ſuperueniente, ceſsit, & Legniciam ad Henricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, ſe recepit, & cum eo ſe coniunxit.

Vuratislauia incenſa.

Tattari uerò continuato curſu ad Vuratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium eſſe acceperant, feſtinarunt: uerùm id incenſum repererunt. Oppidani namque cognito aduentu barbarorum, munitioni oppidi diffiſi, ſupellectili ſua, frumento, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò, qui in præſidio arcis erant, uacuum, ne hoſtibus prædę uel receptaculo eſſet, incenderant.

Tattari ab arce Vuratislauienſi refugerunt.

Quam ob rem indignati Tattari, arcem obſederunt. Sed fruſtrà conſumptis diebus aliquot, cum obſeſsi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imparati eſſe uiderentur, irrito cœpto inde ſimiles fugientibus abierunt: diuino, ut poſtea compertum eſt, oſtento perterriti, quod fuit huiuſmodi.

Miraculum.

Cieslaus unus de comitibus Iuonis epiſcopi Cracouienſis, Romæ diui Dominici uitæ inſtitutum profeſſus, præerat conuentui Vuratislauienſi apud diui Adalberti, & ad primum tumultum cum cæteris ſodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei miſericordiam, & præſentis periculi depulſionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit, & ſtatiua Tattarorum, omneq; territorium ingenti atq; terribili fulgore colluſtrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obſidionem ſoluerunt, & Legniciam, ubi Henricum ducem cum magnis copijs & auxilijs eſſe cognouerant, contenderunt auctis uiribus ſuorum aduentu, quos in Lencicienſem & Cuiauienſem tractum excurſionem feciſſe, ſuperius memorauimus.

Vitouienſe monaſterium direptum.

Buſcenſe monaſterium.

A' quibus etiã Vitouienſe monaſterium in tractu Siradienſi direptũ, & monachæ omnes, præter tres, quæ in ſyluam profugerant, interfectæ ſunt. Vnde poſtea quæ ſuperfuêre, Buſco eum locum commutarunt, & monachi eiuſdem ſectæ locum illum incolere cœperũt. At Henricus aduẽtu hoſtiũ cognito, obuiam ei progreditur, ꝓcurato à ſacerdotib. ſacris myſterijs exercitu, eo quidẽ animo, ut aut uinceret, aut fortiter ꝓ aris atq; focis, & pro populo ſuo dimicans occumberet: non modò non deterrente, ſed etiam atq; etiam hor-

etiam hortante matre Heduigi, quæ futuri præscia, tamen diuinæ uoluntati repugnare nefas esse ducebat. Quinq; autem agminibus exercitus eius cõstabat. In primo erant cruce signati ex uarijs gentibus, summi Pontificis autoritate & cohortatione post cladem superioris anni collecti: cum quibus ordinati erant fossores ex metallis Goltibergensibus. Cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi marchionis Morauiæ filius. In secũdo erant maiores Poloni & Cracouienses nõnulli, quos quidem ducebat Sulislaus Vulodimiri palatini Cracouiensis frater. In tertio erat Miecislaus dux Ratiboriensis & Oppoliensis cum suis copijs. Quartum tenebat Pompo magister Prussiæ cum suis Crucigeris. In extremo erat ipse Henricus cum flore militiæ Silesicæ & Polonicæ & mercenarijs externis. Totidem Tattari fecerunt.

Hẽrici exercitus.

Est sub Legnicia planicies spaciosa ad Nyssam amnem, quæ Bonus campus dicitur. In ea igitur concurrunt acies, primiq; cruce signati (nam id ab Henrico impetrarant) pugnã ineunt, & primos barbarorum præcursores facilè fundunt. Verùm illis siue pulsis, siue de industria cedentibus (etenim fugiendo pugnare genti maximè usitatum est) primum illud agmen cruce signatorum productum longius à suis, & à multitudine barbarorum circumdatum, denso imbre sagittarum obruitur, ita ut pauci inde euaderent: magna siquidem ex parte nudi erant. Tametsi ne loricæ quidem, aut thoraces, aut galeæ satis uim Tattaricarum sagittarum sustinent. Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnans cecidit.

Prælium cũ Tattaris apud Legniciam.

Tattari fugiendo pugnant.

Sagittæ Tattarorũ penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Succedit alterum agmen ex duobus iunctum, cui dux Oppoliensis & Sulislaus præerant. Atq; id facto impetu in hostes in cæde primorũ exultantes, magnam stragem edidit, cum balistarij contra sagittarios eorum constitissent. Quod animaduertentes Tattari, duo item agmina suis laborantibus succursura submittunt. Neq; tamen segnius nostri pugnam cient, donec quispiam de exercitu Tattarorum eques ab latere nostris ex improuiso apparẽs, Polonica lingua, ut fugerent, identidem uociferatus, eos cõturbauit, & in fugã conuertit, orto fugę initio à Miecislao Oppoliensi, qui uocem illam amici esse, saluti suorum consulentis, quasi iam reliqua agmina à barbaris deleta essent, credidit.

Stratagema Tattarorũ.

Silesiorũ & Polonorum fuga.

Ibi Henricus nihil suorum strage fugaq; deterritus, extremo agmine cum Crucigeris cõiuncto, fugientes insequentium Tattarorum impetum excipit: instauratoq; pręlio, Tattaros uicissim premit. Succurrit & Battus, siue Peta suis uehementer debilitatis. Certatur utrinq; totis uiribus pro uictoria: exæquataq; rursus aliquandiu pugna, tandem Henrici res uirtute militum, meliore loco esse cœperant. Ibi Tattari fugam neutiquam simulatam capessunt. Instant nostri fugientibus. Erat in extremo illo agmine inter alia signa uexillum insigne, cuius pictura X literæ figurã præseferebat: in cuspide uerò imago erat tetra nigraq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum cũ signifer uehementius quateret, fumum atq; nebulam densissimã & fœtidissimã exhalabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum nostris adimebat, uerùm etiam odore teterrimo eos enecabat, totumq; adeò exercitũ nouitate & miraculo rei stupefactum perturbauit. Incantationibus id quibusdam Tattari effecerant, quibus iuxtà ac ariolationibus atque diuinationibus cæteris cùm alias, tum in bello plurimum utuntur, ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti.

Tattari uincunt Polonos magicæ artis præsidio.

Tattari magica arte multum utũtur.

Tunc uerò barbari, ubi nostros trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciunt: perturbatisq; ordinibus magnam cædem faciunt: in qua Pompo magister Crucigerorum cum fortissimis quibusq; suorum occubuit. Diffugiunt cæteri ex acie, præter eos, qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere, non inultus mori uolebat.

Pompo magister Crucigerorũ Prussiensium occisus.

Ad extremum tamen, cum aliquandiu fortiter pugnans hostium uim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, ut se melioribus rebus seruaret: perruptisq; hostilibus cuneis, quatuor tantum comitantibus, nempe Sulislao, de quo superius, Clemente palatino Glogouiensi, Conrado Conradi, & Ioanne Iuani filijs nobilibus & fortissimis uiris, iam periculum euasurus esse uidebatur, cum subitò fortuna conatũ eius destituit. Equus enim, cui insidebat, multis uulneribus in prælio acceptis, debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipsi à cubiculario eius petitum subministrarat, tamẽ dum insequentes & obuios barbaros ferro summouet, & in prementẽ se maximè Tattarum sublato brachio gladium uibrat, ab alio quodam hasta sub ascella ictus, moribundus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorem attollũt, deductumq; per manus Henricum ad alterum balistæ iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis & uestimentis relinquunt.

Henrici fuga & cædes.

Tres quoq; illi, qui eum fugientem comitati sunt, pugnantes cecidere. Nam Ioannes imposito in alium equũ duce, ferro per medios hostes uiam sibi atq; duci patefaciens, saucius cũ duob. ministris uix euasit.

Poloni Ioannis fortitudo.

euasit. Quem cum nouem Tattari pertinacius ad unum miliarium persequerentur, nactus Lusmánium quendam, & ipsum cum duobus fugientem, conuersus & eius ope fretus, octo de persequentibus se Tattaris peremit, nonum captiuum abduxit.

Stragis magnitudo.

Tantus autem eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, ut singulis singulæ auriculæ à Tattaris præcisæ, nouem ingentes saccos explerent. Inter quos in primis clari Poloni fuêre, Stephanus Virbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreæ filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput hastæ infixum Tattari ad arcem Legniciensem (nam oppidum nostri iam antè cremarant) accedentes prætulerunt, deditionemq; eos qui in præsidio cum liberis Henrici erant, poscebant.

Legnicia arx defensa

Quam cum negarent illi, uastatis per circuitum uillis atq; pagis, recesserũt ad Othmuchouum. Vbi cum quindecim diebus statiua habuissent, Ratiboriensem oram repetita excursione uastarunt: octoq; dies ibi commorati, in Morauiam inuadunt.

Tattari Morauiam infestarunt.

Quam cum nemine prohibente, & Venceslao rege in Boemia delitescente, amplius uno mense usq; ad Austriæ & Boemiæ fines crudeliter diuexauissent, in Vngariam superatis montibus atq; syluis peruenerunt. At Henrici corpus post discessionem Tattarorum inter cadauera sex digitorum in læuo pede argumento Anna uxore indicante, inuentum, cum alijs nonnullis nobilioribus Vuratislauiam deductum, & in sancti Iacobi, quod monasterium Franciscanis ipse inchoauerat, Anna uerò uxor postea consummauit, honorificè sepultum est.

Henrici cadauer inuentum.

Cæterum Heduigis mater, quæ monasterij Trebniciensis munitioni diffisa, Crosnam unà cum grege monacharum & Anna nuru sub aduentum barbarorum se receparat, nihil nuncio cladis & interfecti filij commota est. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter consolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo, quòd eius munere talem filiũ peperisset, cuius ipsa uiuentis pietatem summam in se experta semper esset, quique ad extremum pro religione & populo suo uitam alacer proiecisset.

Heduigis cõstantia.

Fertur autem, cum Henricus exercitum Legnicia contra Tattaros educeret, saxum grande è culmine tẽpli uirgini Christi matri dicati ante pedes eius decidisse, ita ut parum abfuerit quin eũ extingueret. Quæ res infausti ominis uulgo iudicata est.

Omen infaustum.

Henrico Pio cæso, Boleslao Pudico nusquam comparente, oppidis, uicis atq; pagis ad uastitatem redactis, nobilitas Cracouiensis & Sendomiriensis deteriora etiam timens, quòd sine principe & Magistratibus esset, inito consilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu maximo principatum detulit. Atq; is princeps factus, statim magistratus creauit: pleriq; *enim* tempestate illa Tattarica desiderati erant, Clemẽtemq; Rusciũ Sulislai filium gente Gryphiũ Cracouiensem palatinũ fecit.

Boleslaus Caluus ad principatũ uocatur.

Clemens de Ruscia palatinus Cracouiensis.

Permolestè tulit Conradus dux Masouiæ alienũ sibi, Cazimiri principis filio Lesci albi fratri, in principatu prælatum esse. Itaq; colloquium à Suentopelco Pomeranorum duce petijt: fœdus cum eo percusit: auxiliaq; ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipse Suentopelcus negauit ad id bellum se posse proficisci, alijs curis & occupationibus distentum, de quibus paulò inferius memorabimus. Interim autem dum Conradus in apparatu belli occupatus est, Tattari ex Vngaria per Scepusiensem tractum excursione rursus facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq; urbe, & maiore quàm prius cæde hominum facta, cum ingenti præda in Vngariam per Osuencimense territorium citi reuersi, atq; ibi tres annos commorati sunt.

Tattari Poloniam populantur, & Cracouiam diripiũt.

Conradus uerò dux omnibus ad bellum ritè comparatis, accitisq; Pomeranorum auxilijs, in Sendomiriensem, ac deinde in Cracouiensem tractum duxit exercitum: & facilè munitiones omnes, opera Zegotæ gente Toporij, eiusq; familæ & clientium, dedentibus sese ultrò omnibus, in suam redegit potestatem.

Conradus Masouiorũ dux principatum inuadit.

Cæterùm Clemens palatinus Cracouiensis, & alij qui cum Boleslao Caluo sentiebant, cum impares essent conatibus Conradi reprimendis, Scalensem arcem ualido præsidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tunc adortus est: sed Cracouiam ueniens, arcem muniuit: constitutisq; rebus, in Masouiam redijt. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu suo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatum.

Scala arx Conrado dedita.

Cum autem Cracouiensem arcem expugnare niteretur, recognita superuenit iterum Conradus cum maioribus copijs, cum quibus Boleslaus Caluus congredi non ausus, in Silesiam se recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Nec mora, Clemens palatinus destitutum se ope Boleslai cernens, petita impetrataq; à Conrado uenia, arcem ei dedidit. Potitus iam omni principatu Conradus, cum belli sumptibus exhaustus esset, grauia mox uectigalia & exactiones non modò oppidanis & agrestibus, uerùm etiam equestri & sacro ordini

Conradus asperiori dominatu Cracouienses à se alienat.

imposuit:

imposuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis ueteribus, & extruendis nouis munitionibus acerbè uulgus exercere cœpit. Quæ post tantas clades atq; calamitates à Tattaris illatas, famemq; grauem cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderentur, magnum odium Conrado conflarunt. Redierat is fortè in Masouiam. Ibi proceres Cracouienses clàm de eijciendo ipso consilia ineunt: nonnullos conscios, qui Boleslaum Pudicum perquirant, dimittunt. Atq; is de uoluntate & studio suorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porrò Cõradus cum alienatos esse à se Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus animos accepisset, ac de cõsilio reuocãdi Boleslai Pudici, & eijciendi sui persensisset, properè accurrit cũ non contẽnendo comitatu suorũ: dissimulatoq; cõsilio comitia apud Scarbimiriã indixit. Ad quæ cum frequẽtes proceres & equites conuenissent, capiuntur quidã ex eis nobiliores, qui contra eum sentire uidebantur, & in Masouiam uincti abducũtur. Cæterum Clemens palatinus cautior, & aduentũ Conradi celerẽ, comitiaq; illa ęstate media præter morẽ indicta suspecta habẽs, cũ Sulcone & Theodoro fratribus, & alijs nonnullis ad Boleslaũ Pudicũ, qui in Pienina arce in Vngarię finibus ad eũ diem latuerat, profugit. Nec sanè multo pòst prima die mẽsis Augusti illi qui in Masouiã abducti erant, fractis cõpedibus, intẽpesta nocte cũ euasissent, omnẽ suorũ multitudinem palàm cõtra Cõradum concitabãt. Eorũ reditu cognito Clemẽs palatinus cõfestim aduolat, & facta manu, cõiunctisq; uiribus Cracouiam in potestatem suã redigunt eiecto Conradi præsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus cum uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ętatis, atq; sexus, exultans atq; gratulabunda obuiam sese effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota episcopo Cracouiensi, gente Odrouansio, cognomẽto Bialacouio, qui nuper Vislao Coscelecio defuncto successerat, denuo iurant in uerba principis. Quo cõsensu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebãt, Boleslao eas reddiderunt. Factus aũt certior Cõradus de defectione minorũ Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itineribus Cracouiam accurrit: cumque uideret Boleslaum Cracouiensis arcis munitione (neq; enim spacium cogendi exercitus habuit) sese cum præsidio continere, obsidere eum cœpit: & quòd longius ductam iri obsidionem, neq; satis uirium se ad bellum in hostico gerendum habere sentiebat, templis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerso arcis in eodem colle situm, tunc extra munitionem erat, nunc intra arcem est, castellorum loco uallis atq; fossis cõmunitis, cõmendataq; cura exercitus & obsidionis Boguthę equiti Cracouiensis territorij, secũ sentiente, in Masouiam, ut mox maiores copias adduceret, recessit. Nec mora, Bogutha mutata fide de tẽplis pręsidia deduxit, obsidionẽq; soluit. At Conradus conscripto maiore exercitu, accitis etiã auxiliũ Pręmislo Posnaniensi & Miecislao Oppoliensi ducib. Lituanisq; itẽ & Iazygibus, siue Iazuingis barbaris, tractũ Sendomiriensem populabundus ingreditur. Ac de Lituanis quidẽ, qui nam sint, superius memorauimus. Iazyges uerò siue Iazuingi eiusdem cum Lituanis linguę, ut uolunt nonnulli, eorũdemq; morum & religionũ fuere, & ad Austrum extremas Litvuaniæ syluas Poloniæ finitimas incoluere. Quæ regio à nostris Polesse siue Podlesse, quasi syluestris & subsyluana uocatur: alij uerò Podlasse, quasi Lachis, hoc est, Polonis finitimam à Russis dici uolunt: cuius caput est Drohicinum oppidum. Gens bellicosa admodum, contemptrixque mortis: uerùm pugnandi cupiditate & pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta est à nostris, quemadmodum inferius exponemus. Ipse quoq; Coradus cũ suis Masouijs eam inimicã & infestã expertus est. Quod uel è diplomatis eius quibusdam per hoc ipsum tempus, quod nunc persequimur, editis constat. Quorum diplomatum copiam mihi fecit nuper uir amplis. Iacobus Vchanius Gnesnensis archiepiscopus, ad eam familiam, ad quam ea pertinent, genus suum referens. Testatum enim ijs facit Conradus, se assentientibus filijs suis uillam Sluzeuum immunem cum quibusdam prærogatiuis donasse Gotardo comiti Lucæ filio, propterea quod is nauiter & animose cum Prussis, Livuanis, & Iazuingis dimicans, septem duces Iazuingorum captiuos abduxisset, sibique repræsentasset: qui singuli septingentis marcis argenti puri sese redemerint. Sed ad curriculum reuertamur. Fuerunt etiam Dacis & Pannonibus finitimi Iazyges Metanastæ, nescio an ijdem cum his, & an illinc huc, an uerò hinc illuc aliquando commigrarint. Extantq; etiam nunc eorum reliquiæ ad Tybiscum fluuium in campestribus Vngarię. Hos igitur populos Cõradus dux tũc cõtra Boleslaũ exciuit. Nec Boleslaus cõmittendũ sibi existimauit, quin sua defenderet. Itaq; magna celeritate quãtũ potuit e-

Fames in Polonia. *Boleslaus Pudicus reuocatur.* *Comitia Scarbimiriæ.* *Cracouienses proceres & equites capti à Conrado, & elapsi.* *Boleslai Pudici reditus.* *Prendota episcopus Cracouiensis.* *Boleslaus Pudicus principatum recuperat.* *Cracouiẽsis arcis obsidio.* *Boguthæ defectio.* *Cõradus bellum infert Boleslao.* *Iazyges siue Iauzingi qui nã fuerint.* *Polesse seu Podlasse.* *Drohicinum opp.* *Iacob. Vchanius Gnes. archiepiscopus.* *Gotardi comitis uirtus.* *Iazyges Metanastæ.*

Prælium apud Suchodolum.

xercitum comparauit, in quo erant & Vngari: & ad Suchodolum pagũ Conrado occurrens, quamuis esset uiribus longè inferior, tamen pugnandi copiam fecit. Et fauit sanè iustiori causæ Deus, hominũq; preces pro Boleslao paßim supplicantiũ exaudiuit. Cõmisso enim prelio, numerosus ille Cõradi exercitus cũ ducib. suis à Boleslao fusus, & in fugam actus est. Victorq; uictoria moderatè usus, neq; fugientes longius persecutus est, & saucios benignè recreauit, & captiuos dimisit. Cuius quidẽ moderationis fructum mox consecutus est. Etenim statim reliqui de nobilitate Sendomiriensi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erant, unà cũ munitionibus quas obtinebãt, in potestatem eius uenere. Conradus uerò, qui Prendotę episcopo Cracouiensi extrema quęq; dudũ cõminatus erat, quòd ipso authore eiectũ se esse non ignorabat, turpiter uictus in Masouiam se cũ Cazimiro filio, cęteris domos suas dilapsis, recepit. Boleslaus recuperatis omnib. quę absens amiserat, Cracouiam reuertens, ingenti omnium gratulatione exceptus est. Nec in maiore Polonia post Tattaricũ bellum quietæ res fuere. Nã post interfectum Henricũ Pium à Tattaris Boleslaus Caluus filius eius natu maximus cũ dominatũ suscepisset, grauis nobilitati & cæteræ multitudini esse cœpit: atq; externos indigenis, Teuthonas Polonis, & quidẽ infimos optimatibus præferebat. In hos perparcus & restrictus, in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magistratus eis mãdaret: & quòd sine modo familiaritate eorũ delectaretur, in cõsiliũ quoq; eos adhibebat. Malè hæc res Polonos proceres habebat. Itaq; questi inter se de fastu ducis, & contẽptione sui, celeriter cõtra eum authoribus Bogumilo palatino Posnaniensi, Cecundo Gnesnensi, Thoma Posnaniensi castellanis & Domaratho iudice conspirarunt: & conuentu apud Posnaniã acto, Pręmislaum & Boleslaum Vuladislai Sputatoris filios, bonæ indolis iuuenes, accient: abdicatoq; Boleslao Caluo, duces eos sibi constituunt. Commorabantur autẽ ij in arce Vscensi, quam de patrimonio solam habebant reliquam. Naclum enim Suẽtopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, una excepta, cui Præmentæ nomẽ: cuius pręfectus in fide Boleslai Calui perstabat. Quam tamen haud ita multo pòst nobilitas expugnauit. Tulit eã iniuriam & contumeliam non iniquißimo animo Boleslaus Caluus, suadente auia Heduigi, quę & antea maritum, posterius filium ab eo dominatũ frustra auocauerat: & tunc nepoti, ne iniustè iustis hęredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, persuasit. Quin is posteriori tẽpore affinitatẽ etiam cũ Præmislo contraxit, collocata ei in matrimoniũ sorore sua Elizabetha, una de quinq;. Verùm id post mortem Heduigis actum est. Vix enim uno anno ea postea uixit, altero post filium defuncta: qui fuit à Christo nato 1243, septimo Idus Octobris. Corpus eius, q, croceũ, dum uixit, propter rationẽ uictus duram atq; tenuẽ, asiduaq; ieiunia fuerat, post mortẽ insolito splendore coruscasse fertur, Deo perhibẽte testimonium sanctimonię & pietati eius. Quanquã tertio demũ & uicesimo anno pòst, à Clemẽte pontifice maximo in numerũ sanctorũ, examinato bene ac diligenter negocio, relata est. Sepulta est autem Trebniciæ. Crucigeri quoque Teuthones eodem tempore, hoc est post Tattaricam illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magistrum suffecissent, non modò Prusiam bello quæsitam, sed etiam ea, quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiserunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Conrado contra Prussos cum barbaris bellum uaria fortuna gesisissent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipsi condidissent, quædam de hostibus cepissent, atque ex his nonnulla rursus amisissent, & quodam tempore ui barbarorum magna strage uicti cæsique in arctum redacti essent, ad extremum tamen multis Germaniæ principibus opem ferentibus magna ex parte Prussos debellatos domuerunt, & ad recipiendam religionem Christianam adegerunt. His eorum successibus inuidens Suentopelcus, simul autem sibi ac dominatui suo metuens, Prussos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atque rebellionem sollicitauit: & quo magis eos sibi obnoxios, & Crucigeris infestos & irreconciliabiles hostes redderet, persuasit ijs, qui Christiani iam facti erant, religionem Christianam, quam inuiti susceperant, rursus abijcerent: Germanosque & Polonos omnes, qui uel negociabantur apud ipsos, uel etiam domicilia in Prusia fixerant, constituta certa die trucidarent. Quæ cum illi impigrè peregissent, munitionesque omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubique præfectis & præsidijs, in potestatem suam redegissent, Suentopelcum belli ducem creant, eique parituros se esse recipiunt. Accepit lubens delatum

Marginalia:
Boleslai uictoria & moderatio.
Conradi fuga.
Boleslaus Caluus propter propensionem in externos exosus suis.
Maiorũ Polonorum defectio à Boleslao Caluo
Bogumilus palat. Posnan.
Vuladislai Sputatoris filij.
Naclum à Suentopelco interuersum
Præmenta arx expugnata.
Boleslaus Caluus æquo animo tulit se eiectum è maiore Polonia.
Heduigis sanctæ mors 1243 añ.
Heduigis in diuos relata.
Suentopelci bellum contra Crucigeros Prußienses.
Crucigerorum res gestæ in Prusia.
Prussorum defectio à religione & Crucigeris.
Balga & Elbinga munitiones retentæ à Crucigeris.

A delatum imperium Suentopelcus, confestimq; obsessis terrestribus iuxtà ad fluuiali-
bus itineribus, quicunq; Crucigericarũ essent partium, siue in Prusiam proficisceren-
tur, siue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactisq; celeriter Prussorũ atq; Pomera
norũ suorum copijs, Culmẽsem tractũ omnẽ ferro & igni uastauit. Vbi ad quatuor mil
lia hominũ partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrũ quicquã in eo tractu,
pręter Toruniã, Culmã, siue Chelmnũ & Razinũ arces, quib. potiri nõ potuit, reliquit.
Neq; eũ authoritas Guilelmi episcopi Mutinẽsis legati Apostolici ab incœpto deterru-
it. Qui quidẽ legatus Prusiam tũc in diœceses & episcopas, nẽpe Varmiensem, Sambi
ensem & Pomesaniensem distinxit, quemadmodũ uult Dlugossus. Tametsi nondũ eę
regiones penitùs à Crucigeris subactæ erant. Fungebatur tunc apud Crucigeros ma-
gistratu, quẽ illi Marsalcum uocant, Ditrichus, siue Theodoricus. Is igitur cõuocato cõ
silio, cõsultat quid facto opus sit. Incõsultum ac temerarium uidebatur, in prælij dimi-
cationẽ cũ Suentopelco uenire, cuius uires Prusis & Pomeranis cõiunctis maiores e-
rant, quàm ut à se tũc sustineri possent. Itaq; placuit omnibus, ut munitiones suas de-
fenderent, & per omnẽ occasionẽ Suentopelci terras uicissim infestarent. Zartauicia
arx erat in Pomerania, Crucigerorũ ditioni finitima, arte & præsidio bene munita, u-
bi thesaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ est ante terti-
um nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis scalis, & custodibus par-
tim interfectis, partim captis, intercepit: thesaurũ, in quo diuæ Barbaræ (illus'ne An-
tiochenæ, cuius celebre est nomen apud Christianos, an alterius cuiuspiam, incertũ
est) corpus erat, asportauit, arcemq; accito & imposito præsidio suo muniuit. Aduo-
lat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq; nequicquã expugnatione, & par-
te copiarum ad obsidionem relicta, cum reliquis in Crucigerorum ditionem excursio-
nem fecit. Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ Cõradi fi-
lio, quẽ Ditrichus haud falsò cõijciens euenturũ id quod euenit, in auxiliũ acciuerat.
Cõferuntur manus: uincitur & fugatur Suentopelcus. Neq; cõtenti uictores præsenti
uictoria, in Pomeraniã etiam inuadunt. Coniunxit se cum eis Præmislus dux maioris
Polonię, precib. Crucigerorũ euocatus. Quã quidẽ expeditionẽ eo lubentius suscepit,
ut suam quoq; iniuriam in Suentopelco auo materno ulcisceretur. Nec satis habue-
B runt agros, uicos atq; pagos populari, Vissegradum etiam urbem expugnarunt. De-
inde motis ad Naclum castris, arcem per deditionem recipiunt, & Præmislo reddunt.
Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq; metuens, pacem cum Crucige
ris Guilelmi legati Apostolici opera facit, datis obsidibus Mesciugo siue Mestuino fi-
lio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinq; dimissi ex
pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Crucigeri, adducit nequiuere.
Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo pòst uiolato
fœdere, uocatisq; in auxilium Prusis Culmensem regionem ingressus, crudeliter
eam uastauit. Non tulere Crucigeri eam uastationem, & cum prohibere non possent,
reuertentem tamen hostem adoriri, & prædam excutere studebant. Sed erat inter eos
dissensio. Ditrichus enim antiquus Marsalcus, cum suas uires impares hostilibus esse
iudicaret loci opportunitatem, quo hostem inuaderet, quærebat: uolebatq;, ut apud
Reusinam paludem, quæ Prusis & Pomeranis transeunda erat, in extremos impetum
facerent, cum primi in transeunda palude impediti essent: cui prudentiores facilè as-
sentiebantur. Improbabat hoc consilium nouus marsalcus Berlinus, utpote ferocior,
& minus usu rerum peritus, quòd diceret, prædam sibi abactum ereptumque iri, si
extremum agmen inuaderent. Vicit huius sententia. Quare aperto campo ultra Os-
sam reuertentes hostes consecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui
paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio superantur, & ad interneci-
onem cæduntur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderẽt. Quin & alterum agmẽ in
auxilium suis superueniens, facilè profligatur. Suentopelcus geminata uictoria lętus,
cum ingenti præda domum reuersus est. Subornat deinde Remcam aduocatum, &
nonnullos alios oppidanos Culmenses, magnis pollicitationibus illectos, ut obsides
suos, qui in arce Culmensi asseruabantur, solutos sibi remittant. Sed prodito consi-
lio, proditores in arcem intromissi non sunt. Obsides uerò noctu clàm Zartauiciam
deportati sunt, quæ arx firmo tenebatur præsidio Crucigerorum. Animaduertens
autem Suentopelcus dolos suos non procedere, subornat qui Culmense & Zartaui-
cense oppida incenderent. Ipsi uerò cũ Prusis in Cuiauiam excursionem facit, eamq;
longè lateq; ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cru-

Suentopelcus à Prußis bello præficitur.

Razinũ arx

Prußiæ episcopæ.

Zartauicia arx à Crucigeris intercepta.

Crucigerorũ uictoria.

Præmislus dux maioris Poloniæ.

Vissegradũ captũ à Crucigeris.

Naclum ereptum, & Præmislao redditum.

Msczug.

Pax inter Suentopelcum & Crucigeros.

Suentopelcus Culmensem oram iterũ uastat.

Consiliũ senile & iuuenile.

Crucigeri uicti à Suentopelco.

Cuiauia uastatur.

cigeris contra se uenisset. Neq; authorirate legati Apostolici, ac ne interdicto quidem
ab instituto dimotus est. Quin iritatus magis, cunctæ Poloniæ minari cœpit. Excita-
Zantir arx condita. taq; arce, quam Zantir appellauit, supra Vistulam in tractu Culmensi, seu Pomesaniensi
nauigationes & commercia Polonorum cum Crucigeris prohibebat, nauesque diri-
piebat. Quibus malis fracti Crucigeri, de pace cum Suentopelco per Samborium
fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoque ob-
sidem remitti sibi poscebat. Facilè intelligebant Crucigeri, quàm infirma & incerta
ea pax futura erat, si filium Suentopelco remisissent. Itaque in Pannoniam superiorẽ,
quæ iam Austria dicitur, eum relegarunt, & Friderico duci adseruandum commenda
runt. At Suentopelcus priore non contentus, alteram quoq; arcem, cui Suece no-
Suece arx condita. men est, in ripa Vistulæ citeriore, ubi uorticosissimus amnis est, ædificat, frustra pro-
hibentibus Crucigeris, & aliam arcem Puterborgum ex aduerso ædificare orsis. Nam
Puterborgũ arx. à cœpto postea destitere. Cæterùm auxilijs Friderici ducis Austriæ, & aliorum quo-
rundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauiæ auctis copijs, in Pome-
raniam excursionem fecerunt: in qua nouem dies morati, reuertentes ingentem præ-
dam abigebant, cum in eos Suentopelcus, accitis properè Prussis (nam ipse cum suis
adoriri eos ausus non est) impetum facit. Et auxiliares quidem, qui cum præda an-
tecedebant, hostium uim non sustinentes funduntur, fuganturq;. Extremum quoque
agmen Cazimiri & Crucigerorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Mar-
tinus Crusuiciensis signifer cohortatione sua pugnam restituit. Cumq; neutra pars
referret pedem, pars Austriorum è primo agmine retrò ad suos se recipiens, fortè fortu-
Pomerani uicti à Crucigeris, na in Pomeranos cum suis dimicantes incidit, hostesque auersos adorta, cum anceps
illis esset dimicatio, in fugam uertit. Aduenlens autem Opisso abbas Messanensis ab
Innocentio quarto pontifice max. Gregorij noni successore legatus, pacem inter Suẽ-
Legatus Põtificis Opisso abbas. topelcum & Cazimirum & Crucigeros redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurã-
do, quod nihil deinceps commune cum Prussis habiturus esset. Quib. factis, ab inter-
dicto Guilelmi prioris legati eum absoluit. Sed iam missis Crucigeris & Pomeranis,
Lituanorũ & Iazygũ excursio in Poloniam. ad Boleslaũ nostrũ reuertamur. Conradus dux Masouię pòst Suchodolensem cladẽ de
ulciscendo Boleslao Pudico sedulò cogitabat: & cum imparẽ se eius uiribus uideret, B
Lituanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrentis in morem, in
Sendomiriensem oram sibi proximam tunc usq; ad Vistulam inundarunt, & magnam
pecudum, iumentorum atq; hominum prædam è Lucouiensi, & Secechouiensi terri-
torio abigebant. Nec aberat Cõradus cũ suis, cęde & incendijs in obuia quęq; sęuiens.
Boleslaus Pudicus uictus fugatusq; à Conrado & barbaris. Coegit & Boleslaus exercitum, quantum angustia temporis patiebatur, querelis &
lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum
bellum propulsaturus. Commissaq; apud Iarossinum pagum pugna, uincitur, &
multis cæsis captisq;, fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriensem nobi-
litatem inuasit. Quocirca metu & præsenti periculo constricta, desperato Boleslai
principis auxilio, Conrado sese dedidit. Et parci quidem tunc iussit Conradus cę-
Sendomiriensis nobilitas Conrado sese dedit. teris omnibus. Solas episcopi Cracouiensis possessiones, quòd is in Boleslai fide
permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atque ea calamitate Kelcense, Cuno-
uiense, atque Tarzecense, quod nunc Bozentinense dicitur, territoria in tractu Sen-
Episcopi Cracouiensis possessiones uastatæ à Conrado. domiriensi tunc adflicta sunt. Nam Secechouiense barbari iam deuastarant. Hac
iniuria commotus Prendota episcopus Conradum uelut inuasorem ecclesiastico-
rum bonorum, incendiarium, & sacrilegum, publicè anathemate atq; diris deuo-
uit. Quas Fulco siue Pelca archiepiscopus Gnesnensis cum uniuersa synodo, ea de
causa conuocata, comprobauit. Muniuit autem Conradus arces quasdam in Sendo
Cõradus anathemate ictus. miriensi tractu. Verùm eas non ita multo pòst Boleslaus deiectis eius pręsidijs rece-
pit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prussorum excitus discesisset.
Barbari enim siue à Suentopelco incitati, siue sua sponte ob negatam mercedem naua-
Prußi Masouiam uexarunt. tæ dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugossus, operę indignati, siue a-
deò iusto Dei opt. max. iudicio mala in authorem conuertentis, in Masouiam ipso ab-
sente excursionem fecerant, ad Cechanouiam usq; oppidum progressi. Quanquã nõ
Prußi profligati à Masouijs. impune illud eis cessit facinus. Nam à Cechanouia reuerti cum ingenti præda incipiẽ-
tibus ad tertium Idus Iulij, Masouij Lencicienſesq; equites iuxtà atque agrestes manu
facta occurrerunt, & prælio inito, nongentis cæsis, captis ducentis, reliquos excus-
Ploscum incensum. sa præda in fugam præcipites egerunt. Exustum est autem Ploscum oppidum uacuũ
habitatoribus, quòd ij sub aduentum hostium in arcem confugerant: sed ea'ne, an

anteriore

anteriore quadam barbarorum excursione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulsis barbaris, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit unà cum Cazimiro filio, & Miecislao genero duce Oppoliensi: & in Cracouiensem oram duxit exercitũ. Continebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque è regione arcis Conradus castra metatus est, quo loco Rudaua amnis Vistulæ miscetur: eumq; locum fossis, aggeribus, castellisq; muniuit. Et quod obsidio longior fore uidebatur, uno à Cracouia miliario supra Vistulam nouam arcẽ munijt in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum decimo à Cracouia miliario. Et hanc quidem Miecislao commendauit, illam uerò suo firmauit præsidio. His actis in Masouiam reuertit. Post cuius discessum Boleslaus Tinecensem arcem in suam redegit potestatẽ. Quo cognito ij quoq; qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessere, ueriti ne & ipsi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miecislao mortuo Lelouiensis quoq; arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque sumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pòst is extremum uitæ clausit diem, relictis tribus filijs superstitibus, Boleslao, Cazimiro, & Ziemouito, anno Christi nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Cazimirus non acquiescens in Lenciciensi & Cuiauiensi dominatu, quem ipsi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirũ, & Rospram arces inuasit, & fratrem cũ uxore Gertrudi captũ in uincula coniecit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacẽ nactus, collapsa & uastata bello instaurare, deprauataq; corrigere instituit, magnaq; mãsuetudinis & probitatis laudẽ etiã apud exteros adeptus est. Qui status rerũ minoris Poloniæ hoc fuit admirabilior, quòd nõ modò cætera Polonia, uerùm etiã tota penè Europa bellis tũc ardebat. Ac in Vngaria quidem Bela rex, posteaq; Tattari accesserũt, nihil antiquius habuit, quàm recollectis afflicti regni uirib. Fridericũ Austriorũ ducẽ ulcisci, ꝓpterea quòd is sibi sub tẽpestate illa Tattarica tria territoria, & argẽti auriq; permultũ uiolento pacto extorsisset, Vngariaq;, nihilo mitior Tattaris, populatus esset. Cõmisso aũt prælio Fridericus occisus est. In Boemia uerò Præmislus Venceslaũ patrẽ regno spoliauit. Sed mox captus ab eo, ac dimissus, in Morauiã illo iubente concessit. Porrò Fridericus Imperator Italiam infestabat, factionesq; Guelforum & Gibellinorum, sumpto à Pisis initio, in singulis ferè urbibus tunc excitatæ, diu postea ipsam exercuerunt & afflixerunt. Cumq; Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare non posset, coacto Lugduni concilio imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanosq; principes concitauit, ut Henricum Lantgrauium Turingiæ diuæ Elizabethæ filium, successorem ei absenti crearent: quamuis ipse Fridericus, post Henricum filium captum & mortuum, Conradum alterum filium successorem sibi destinasset, regemque Romanorum appellasset. Cum autem Henricus Turingus apud Vlmam interfectus esset, Guilelmum Holandiæ comitem ijdem princeps regem appellarunt. Nec multo pòst Fridericus quoq; profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio capto, in Apulia perijt anno Christi 1250. Sed mittamus externa. Nec in maiore Polonia & Silesia quietæ res tunc fuere. Belli uerò principium illud fuit in Silesia. Henricus pius dux Silesiæ à Tattaris interfectus, ex Anna uxore, Ottocari primi regis Boemorum filia quatuor reliquit filios, Boleslaũ cognomento Caluum, Henricum, Conradum, & Vuladislaum. Ex his duo postremi & natu minimi ab Heduigi auia sacerdotio destinati, & in Italiam missi, literis nauabant operam: & Conrado quidem Bambergensis episcopa, Vuladislao uerò Salisburgensis archiepiscopa promissa erat. Itaq; reliqui duo fratres de Annæ matris & consilij sententia dominatum paternum in Silesia inter se partiti sunt, ita ut Boleslao, cui Caluo cognomen fuit, Vuratislauiensis, Henrico uerò Legniciensis tractus sorte obtingeret: & ne duo illi minores omnino exhæredes essent, Conradus quidem Henrico in Legniciensi, Vuladislaus uerò in Vuratislauiensi Boleslao consors accederet. Verùm paulo pòst Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legniciensem portionem meliorem esse iudicaret, Conradumq; fratrem, qui in ea consors Henrico factus erat, iam hypodiaconum, portionem suam petiturum non esse existimaret, repudiato Vuratislauiensi dominatu Legniciensem usurpauit, Henrico uerò Vuratislauiensem concessit. Atq; hic fomes postea ciuilium & paricidialium bellorum inter ipsos fuit, quemadmodum suo loco exponemus. Tunc autem Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, quòd maioris Poloniæ dominatum à Præmislo & Boleslao Vuladislai Sputatoris filijs præripi sibi suadente auia passus esset, ad recuperandum eum adspirare cœpit:

Conradi expeditio contra Boleslaum Pudicũ.
Cracouia obsidetur.
Rudaua fl.
Tinecensis arx.
Lelouia.
Tinecensis & Lelouiensis arces recuperatæ.
Miecislaus Oppoliensis obijt.
Conradus Masouiorũ dux obijt.
1247 añ.
Boleslaus Conradi filius mortuus
Boleslai Pudici studium
Vngaria uexata ab Austrijs.
Fridericus Austriæ dux occisus.
Italiæ status
Guelfi & Gibellini.
Friderico abrogatum imperium in concilio.
Germaniæ motus.
Henricus Cæsar.
Conradus Cæsar.
Friderici Imperatoris mors.
Gulelmus Cæs.
Entius Friderici F. captus.
1250 añ.
Henrici Pij filij.
Silesiæ principatuum diuisio.
Dissidium inter fratres.

Copanicia arx. *Poloniæ maioris diuisio.* *Pax inter maiores Polonos & Silesios.*

arcemq́; nouã Copaniciam ſupra Odram in finibus ditionis Præmiſli muniebat. Iam enim Præmiſlus quoq; cum fratre dominatum partitus erat: & Caliſsienſem quidem tractum à Proſna amne ad Præmentam arcem, & inde ad Vartam fluuium, & Moſinam arcem, & Sepnum paludem fratri conceſſerat, Poſnanienſem uerò & Gneſnenſem ipſe obtinebat. Ad eam igitur munitionẽ prohibendam Præmiſlus & Boleslaus fratres copiaſcõ parabant. Sed proceribus utriuſq; partis interuenientibus pax inter affines duces conſtituta eſt, his quidem legibus, ut Prçmiſlus Boleslao Caluo Santocum, Medireciam, & Sbanſinum (quam arcem non ita pridem condiderat) daret: ille uerò nouam munitionem demoliretur.

Sbanſinum arx cõdita. *Barnimus Caſſubiorũ dux.* *Santocũ oppugnatum.* *Santocũ maiori Poloniæ adiunctum.* *Lãdenſe monaſteriũ captum, & receptum.*

Nec multo pòſt Barnimus Caſſubiorum & Slauorum dux, ſiue is à Samborio, ſiue à Boguslao, ſiue aliunde ortus fuit, Santocũ ſibi uendicare, & cum exercitu oppugnare adortus eſt. Et facilè quidem paucis arcem defendẽtib. expugnaſſet, ni properè ei Prçmiſlus ſuccurriſſet. Nec mora Boleslaus quoq; Caluus ad ferendam ſuis opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obſidione receſsit. Boleslaus autem ut Præmiſlo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub idem tempus Cazimirus dux Lencicienſis atque Cuiauienſis, ut cum alterius iniuria dominatum ſuum amplificaret, Landenſe territorium in tractu Caliſsienſi inuaſit, monaſteriumque eiuſdem nominis ſupra Vartam fluuium ſitum præſidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Caliſsienſis deiecto Cazimiri præſidio mox recepit: diſiectisque propugnaculis, monachis reſtituit. Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, non modicum ſuorum detrimentum tunc accepit.

Suentopelcus Culmenſem & Cuiauiam infeſtat. *Golubum.* *Suentopelbus bis uictus à Crucigeris Pruſsienſibus.*

Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quæ cum Cazimiro & Crucigeris icerat, cum ſubitò cum Pruſsis in Crucigerorum ditionem irrupiſſet, multosq́; mortales apud Golubum incautos oppreſsiſſet, in Cuiauiam quoque impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros ſibi deuinceret, ſuorumq́; inopiam releuaret. Anguſtiore enim annona Pomerani iuxtà atq; Crucigeri tunc utebantur. Itaque magna clade Cuiauiam affecit, plurimisque interfectis hominibus abſque ullo ſexus ac ætatis diſcrimine, incenſis uillis atq; pagis, permagnam prædam aſportauit. Quanquam ea præda à Crucigeris excuſſa eſt, cum Suentopelcus reuertens: ex itinere munitionem, quam tunc illi è regione Chriſtiburgi arcis muniebant, expugnare adortus, cõmiſſoq́; prælio ſuperatus eſſet. Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, ſed reparato exercitu mox ad Chriſtiburgum redijt: cumq́; præmiſsi ab eo præcurſores à decurrentib. ex arce Crucigeris reiecti, tumultuoſius ad reliquum agmen ſe reciperet, exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum ſe mutuo præcipites in Viſtulam impellunt, multi de exercitu Suentopelci periere.

Pomerania uaſtata à Crucigeris. *Crucigeri ad internecionem profligati à Pruſsis.* *Pruſſorũ cõuentus ſiue regiones à Crucigeris ſubactæ, & Chriſtianæ factæ.*

Freti autem hoc ſucceſſu Crucigeri, uiciſsim Pomeraniam excurſione facta, maiorem in modum uaſtauerũt. In Pruſſiam quoq; ij, qui Balgæ & Elbingæ in præſidijs erant, populabundi excurrere. Sed cũ præda onuſti reuerterẽtur, in inſidias à barbaris præparatas incidere. Vbi cùm propter iniquitatem loci, & circumfuſorum barbarorum multitudinem neq; recipiendi ſe facultas, neque ex æquo pugnandi copia eſſet, hoſtibus ſeſe, fruſtra diſſuadentibus Magiſtro & Marſalco, dedidere, & ad unum omnes trucidati ſunt. Qua clade uehementer eorum uires attritę ſunt: ſed recreatę non multo pòſt Germanorũ principum auxilijs: atque ita recreatæ, ut non modò reprimerent ij feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, uſq; adeò, ut quinq; conuentus, nimirum Pomeſanus, Erminius ſiue Varmienſis, Pogeſanus, Barthenus, & Nactaginus ſiue Nactanginus ſubacti, religionem Chriſtianam reciperent.

Pax inter Pomeranos & Crucigeros. *Legatus põtificius Iacobus Leodiẽſis archidiaconus.* *Synodus Vuratislauiæ.* *Subſidium pontifici ab epiſcopis Poloniæ decretum.*

Suentopelcus quoque cum iam ſenio confectus eſſet, his Crucigerorum ſucceſsibus, & authoritate Iacobi Leodienſis archidiaconi legati Apoſtolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio pontifice maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato & afflicto aliquid ſubſidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vuratislauiam epiſcoporum ſynodo impetrauit, ut quinta pars redituum eccleſiaſticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod eſt ſolenne cunctis Chriſtianis ante Paſcha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri inſtituto vulgò ſeruarent, indulſit, ut eſſet deinceps hebdomadarum ſex & dimidiæ. Per eadem tempora Sileſia, Boleslao Caluo authore & incentore ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato ſacerdotio à Boleslao fratre, præter ſpem eius, portionem Legnicienſis dominatus ſibi deſtinatam repeteret, Vuladislaus uerò archiepiſcopus factus, partem ſuam in

Vuratiſla-

A Vuratislauiensi non peteret, Boleslaus ad Vuratislauiensem, quem prius contempserat, redire velle cœpit. Negante Henrico, exercitum coegit: è Germania mercenarium militem acciuit: Vuratislauiensem Henrici fratris ditionem armis atque flammis infestauit: Neimarco oppido cum templo & hominibus incenso, Vuratislauiam contẽdit. Nouis tunc mœnibus Vuratislauia muniebatur, & iure Teuthonico ciuitas instituebatur. Et tamen trimestrem Boleslai obsidionem sustinuit, obsidentesque crebris eruptionibus exagitatos, re infecta discedere coegit, cum Henricus impar fraternis viribus, ad prælij dimicationem prodire non esset ausus. Redijt mox Boleslaus cum maioribus copijs, & frustra tentata iterum Vuratislauiæ expugnatione, vastatis longè lateq; agris atq; pagis, cũ munitiones Heinrici pręsidijs teneretur ac defenderetur, reduxit exercitum tristior, q, duabus expeditionibus sumptuosis nullũ tantis sumptibus dignũ operæprecium fecisset. Sed tamẽ tertiã deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipsius animi sententia cessisset, nec haberet vnde stipendia debita mercenarijs militibus dissolueret, infestare ij latrocinijs ditionẽ eius cœpêre: inde odisse eum iam sui, ac deserere. Qua re adactus, supellectilem omnẽ suã in stipendia militum distraxit: & cum ne ita quidem eis satisfaceret, arces eis quasdã & possessiones hypothecæ nomine habendas dedit. Deniq; Lubussense territoriũ Brandenburgensibus marchionibus Ioanni & Ottoni oppignerauit. Atq; ex eo tempore id in Saxonum potestatem venit. Cum autẽ Boleslaus inops egensq;, & suis exosus, nec satis compos mentis oberraret, ab Henrici militibus exceptus, & Vuratislauiam adductus, fratris benignitate & misericordia statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate & mansuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai victa est. Quin is Legniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum animo suo, & cũ externis militibus (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat: neq; Conrado portionẽ ipsius, quemadmodum receperat dudum Vuratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zythauiam & Gerliciam oppida suis quibusdam hominibus oppignerauit. Hinconẽ Mirsonis castellani Crosnensis filium, q, magnas pater eius facultates habebat, vt pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cũ alijs finitimis

B ad Conradũ ab eo defecit. Sed cũ is comparari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neq; satis virium ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoq; parũ spei sibi reliquũ esse cerneret, ad Pręmislum Posnaniensium & Calissiensium ducẽ supplex confugit. Quẽ benignè accepit Præmislus, & bene sperare iusso, sororẽ suam Salomeam ipsi despondit: nuptijsq; Posnaniæ celebratis, Thomam castellanũ Posnaniensem, & Thomislaum pincernã cum filio gente Nalencios, quos in vincula quasi cõtra se conspirassent coniecerat, archiepiscopo Gnesnẽsi, episcopo Posnaniensi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimisit. Reuera autẽ illi ea re animũ Præmisli offendisse existimabãtur, q, factũ eius improbabãt, cũ is absq; consilij sententia Gnesnensem tractũ Boleslao fratri pro Calissiensi adempto dedisset. Post nuptias aũt illas Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationẽ misit, postulans vt ij Conrado fratri iustã partẽ patrimonij concederẽt. Ac Henricus quidẽ negauit à se repetendã esse Conradi portionẽ, sed à Boleslao: & cũ eo acturũ se ea de re pollicitus est: Boleslaus verò durius respõdit: Conradum sacris initiatũ iure omni patrimonij repetẽdi excidisse. Quocirca Præmislus cũ exercitu suo, fratrisq; Boleslai, Legniciensem tractũ ingreditur, Cõradum secũ ducẽs: & magna celeritate arcẽ Bythomiam siue in veteribus ruinis, siue alio quodã opportuno loco supra Odrã nõ procul à Glogouia excitauit, & turribus, aggeribus, fossisq; muniuit: turmasq; aliquot & cohortes Conrado attribuit, cũ quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tamdiu vexaret, quoad ius suũ ab ipso consequeretur. Et paucis quidẽ diebus debellatũ erat, si ad extremũ fortuna Conradi cœptis respondisset. Nam Boleslaus Caluus dũ incautius fortè aduersariorũ copias & nouam munitionẽ speculatur, comprehensus ab aduersarijs in statione excubias agentibus, & in custodia à Conrado habitus, ad quamuis iniquas cõditiones adduci potuit, nisi corruptis custodibus euasisset. Dum autẽ Præmislus cũ fratre Boleslao Silesico bello occupatus abest, Barnimus Cassubiorũ & inferioris Pomeraniæ dux arcẽ Drenum, quã Germani Dresnam vocant, noctu sopitis custodibus intercepit. Sed eam Præmislus post vnum mẽsem expugnatam recepit, hostesq; in præsidio repertos captiuos abduxit. Sbansinum quoque tunc à latrunculis è Lubussensi arce excurrentibus interceptum, idem Præmislus paruo negocio recuperauit. Nam cum ij fortè in gregem quendam incidissent, eumq́ue abigere vellent, pastor gregis direptionem deprecatus, præmij lo-

Ieiunij quadragesimalis moderatio.

Silesici motus, & bellũ inter fratres.

Neimarcũ.

Vuratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.

Boleslaus exosus suis ob iniurias, & mẽte captus.

Lubussense territorium Marchionibus oppigneratum.

Boleslaus captus à fratre, & dimissus.

Zythauia.

Gerlicia.

Crosnẽses ad Conradum defecêre.

Salomea Cõradi uxor.

Nalencij in uincula coniecti.

Conradus portionẽ patrimonij bello repetit.

Bythomia condita, uel instaurata.

Bolesl. Caluus iterũ captus & elapsus.

Drenum, siue Dresna arx intercepta à Cassubijs, & recuperata.

mij loco indicauit eis, proximam arcem, Sbansinum ea erat, quæ à tribus tantum habitaretur, & à succedentibus sibi quotidie per vices vicinis rusticis custodiretur, facilè ipsos capere posse, si rusticano cultu quasi ad custodiam venientes, ianitores fallerēt. Itaque introgresi, ianitores constrinxerunt, & arce potiti sunt. Qua de re cum Præmislus nocte sequenti certior factus esset, postero die aulico tantum comitatu suo stipatus, cæteris sequenti iussis, festinus ad Sbansinum accurrit, & ostentata specie obsidionis ad deditionem adegit prædones illos, vitam tantum pactos. Redegit autem hic ipse Præmislus tunc in suam potestatem Rudense, seu Velunense territorium: quod cum ad maiorem Poloniam pertineret, Miecislaus dux Oppoliensis & Ratiboriensis interceperat, quo tempore Henricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulso Vuladislao Præmisli & Boleslai patre, inuasit. Ad quod recuperandum Præmislus huiusmodi occasione vsus est. Miecislao sine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus, legitimus hæres fuit. Is, cum vxori Miecislai Iudithæ Conradi ducis Masouiorum filiæ dotem quingentarum marcarum argenti, & alterum tantum quod contradotem vulgò, elegantiores verò Donationem propter nuptias vocant, de more atque iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus est cum fratre & curatore eius Cazimiro, vt loco illius pecuniæ Rudense territorium ipsi daret, cuius possesionem non satis certam firmamque sibi esse intelligebat. Traditioni certa dicta est dies. Quod cum rescisset Præmislus, anteuertens Cazimirum, arcem (vnde iam Vuladislaus præsidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis vltrò in fidem & potestatem eius venit. Nec multo pòst aduenère, qui à Cazimiro ad accipiendam possesionem misi erant: sed cum didicissent, à Præmislo Rudam teneri, re infecta recessère. Neq; postea Vuladislaus ea de re aduersus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam verò Henrico duci Vuratislauiensium, qui Iuditham posterius vxorem duxit, numerauit. Alio quoque incommodo idem Vuladislaus paulo antè affectus est, à Brunone Olomucensi episcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vuladislao, oppidum Ratboriense armata manu aggressus, cum templis & monasterijs exussit. Ab arce siue repulsus, siue tribus millibus marcarū à Vuladislao acceptis (nā & hoc fertur) placatus, recessit. B

Rudense seu Velunēse territorium receptum à Præmislo.

Vuladislaus dux Oppoliensium.

Ratiboria incēsa ab episcopo Olomucensi.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBUS GESTIS POLONORUM, *Liber Nonus.*

CAETERUM in minore Polonia cum pacatum iam principatum Boleslaus Pudicus obtineret, anno Christi 1252 salis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum est, quinto à Cracouia milliario inuenta sunt. Vnde vberes principi reditus accessère. Kingæ, siue Cunegundis vxoris Boleslai pietati & sanctimoniȩ beneficium id, non modò Polonis, verùm etiam finitimis populis perutile, acceptum refertur. Excinditur autem id etiam nunc altisimis & latè sub tetra patentibus puteis, siue specubus, supernè egesta humo, solidum duritie lapidea, molesque ingentes trochleis, equorum, vel hominum opera circumactis extrahuntur, nonnullæ crystalli penè in modum pellucidæ. Quin ex eo quoque columnæ miræ magnitudinis excisæ, fornices è sale itidem excauatos, & contignationes specuum cum omni superiacētis terræ mole, & oppidum ipsum superædificatum villasq; sustentant. Aqua item è puteis illis hausta, in sal candidum excoquitur. Aliquanto post etiam apud Veliscā vno ac dimidio à Cracouia milliario ad eundē modū id excindi & excoqui cepit. Cum hoc metallo simul alius quoq; thesaurus ingēs & incomparabilis extitit Cracouiȩ. Nam D. Stanislaus martyr Christi, & episcopus quondam Cracouiensis, satagēte Boleslao principe, & episcopo Cracouiensi Prendota, ab Innocentio quarto pontifice max. de amplisimi collegij sentētia, re diligentisimè iterum atq; iterum examinata, in numerum sanctorum relatus est, centesimo demū & quinto ac septuagesimo anno post mortē, qui fuit post Christi natalem 1253. In qua re perficienda cū non minima difficultas esset, propter tantā temporū intercapedinem & vetustatē, vno atq; altero miraculo diuinitùs edito, sublata est omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hostiensis episcopus vir grauisimus, & summa in collegio Cardinalium authoritate præ-

1252 ann. Salinæ Boehnenses.

D. Stanislaus martyr in diuorū numerum relatus.

1253 ann. Miraculum.

tate præditus, qui maximè huic negocio aduersabatur, subito grauissimoque morbo correptus, & aliquot dies noctesque afflictus, nocte quadam in lecto vigilans, virum quendam augusta specie, cultu pontificali perquàm splendido sibi adstantem, nomenque suum & morbi illius causam edentem cum vidisset audissetque, impetratâ venia è vestigio sanitati restitutus est: eodemque puncto temporis ad Pontificem cunctis rei miraculo stupentibus profectus, visum ei suum, ac tam subitam valetudinis mutationem ordine enarrauit: nempe Stanislaum episcopum sibi paulo antè apparuisse, & ab eo clementer obiurgatum se esse, quòd vnus maximè ipsi aduersaretur: morbumque suum subitò depulsum esse, cum de sententia decessurum se esse polliceretur. Itaque orare atque hortari pontificem, vt sublata omni comperendinatione sanctum episcopum in album martyrum adscribat. Quo euidenti miraculo permotus pontifex Innocentius rem tam diu comperendinatam tandem ad sextum Idus Septembris, Asisij in basilica diui Francisci memoriæ dicata solenni ceremonia peragere statuit. Ea verò die illucescente cum ipsemet sacris operaretur, ecce in basilicam infertur adolescens nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus prosequente. Ibi pontifex humi prostratus Deum orat, vt iuuene illo ad vitam reuocando sanctitatem sui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum viuus atq; sanus exurrexit, qui erat mortuus, quasi de somno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus ritè peractis ipse pontifex è superiore loco pro concione grauem & luculentum sermonem habuit de vita ac meritis Stanislai: eiusque memoriæ diem anniuersarium ad octauum Idus Maij, quo die cæsus est, dicauit. Deinde anno sequenti Prendota episcopus Cracouiensis sacri corporis eius reliquias solenni pompa de sepulchro leuauit, & hominum venerationi exposuit. Interfuêre verò ei celebritati archiepiscopus & episcopi Poloniæ quicunque per valetudinem potuêre, itemque Gerardus Russorum, & Vitus Lituanorum episcopi. Nam & hi ad religionem Christianam iam accedebant, & illi ad societatem ecclesiæ catholicæ sese adiunxerant, quod vtrunque mox plenius exponemus. Adfuêre etiam cum Boleslao Pudico, Præmislus Posnaniensium, Cazimirus Lenciciensium atq; Cuiauiensium, Ziemouitus Masouiorum, & Vuladislaus Oppoliensium duces, & Opisso iterum legatus Apostolicus: præterea sacerdotum, abbatum, monachorum, nobilium, & promiscui vulgi non modò ex Polonia, sed etiam è Silesia, Morauia, Boemia & Vngaria tanta multitudo, vt vrbs non exigua eam non caperet, sed in campis ea sub diuo gregatim diuersari cogeretur. Præcessit autem anno vno celebritatem illam ingens aquarum inundatio in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus ab Aprili mense vsque ad vicesimam quintam Iulij delapsis, ita vt campi, agri, syluæque nauigabiles essent. In Masouia verò præterea Lituani Viznensem oram vastarunt. Tertio deinde anno Lublinensem quoque tractum depopulati sunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lituanorum dux Mendocus siue Mindacus, qui Crucigerorum armis debilitatus, & in angustum redactus, anno Christi 1252 religioni Christianæ initiari cum suis assensus est, & Samagitiensem, Veisensem, Curoniensem, & Iazygum siue Polessensem tractum donaturum se esse Crucigeris promiserat, vt imminenti ab ipsis exitio sese eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus est à summo Pontifice, & à Rigensi archiepiscopo atque Culmensi episcopo solenni ritu diademate cinctus. Verùm non multo pòst stabilitis rebus suis, neque Crucigeris promissa præstitit, & religionem abiecit, & ex finitimis Christianorum regionibus prædas agebat, vt tunc è Lublinensi, pòst ex alijs, quemadmodum suis locis exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit causa. Post interfectum Austriæ ducem Fridericum Præmislus, siue Ottocarus Venceslai Lusci regis Boemorum filius Austria potitus erat, ducta in matrimonium sorore Friderici Margarita iam anu, quę prius cum Henrico Friderici Imper. filio nupta erat. Ac Styriam quoq; & Carinthiam & Histriam idē Ottocarus sibi adiunxerat: quod eo facilius fuit factu, quòd imperium in Germania tunc vacabat post mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabāt, intra breue spacium temporis extinctis. Huic igitur Ottocaro cū Bela rex Vngarorum bellum facere vellet, & virium ad id satis non haberet, Boleslaum generum Cracouiensem principem in auxilium euocauit. Nec ita multo antè Venceslaus rex post Miecislai Ratiboriensium & Oppoliensium ducis mortē, cùm is nullos reliquisset liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio suo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, vt in gratiā soceri manum

Miraculum.

Russorum episcopus catholicus.

Lituanorum episcopus primus.

Opisso legatus apostolicus in Polonia iterum.

Inundatio.

Lituanorum excursio in Masouiā & Poloniam.

Lublinensis arx incensa.

Lituani religionē Christianam accipiunt, et abijciunt.

Mindacus Lituaniæ rex creatus.

Morauicum bellum.

Venceslaus Luscus rex Boemiæ.

Austria & Styria in ditione Boemorum.

Bela rex Vngariæ Austrijs bellum infert.

Opauia à Boemis occupata.

Boemorum

Opauiensis tractus uexatus à Polono. Boemorum distineret, Opauiamque Poloniæ rursus adiungeret, in Opauiensem oram cum exercitu ingressus, ferro & incendijs eam longè latéque vastauit, magnamq; prædam abegit: nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæprecium vllum fecit. Quin à Morauis fusus fugatusque esse fertur. *Hageci nugæ.* Venceslaus Hagecus & superiora aliquanto aliter narrat, & huius belli & excursionis Polonicæ ad Opauiam nullam prorsus facit mentionem. Nugatur autem de auxilijs à Venceslao rege missis Cracouiam contra Tattaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principatus Poloniæ ad Vuladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, verùm à Præmislo repudiatus sit. Sed nos Hagecum animo suo indulgere sinamus. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excursio Lituanis in Poloniam. *Venceslaus rex Boemiæ mortuus.* Venceslaus quidem rex per illud tempus mortuus apud Boemos, Præmislum filium, qui & ipse Ottocarus dictus est, successorem accepit: cum quo Bela pacem fecit. *Ottocarus regnat apud Boemos.* In Silesia verò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomiensi armis infestabat. Quem quo expeditius adiuuaret Præmislus socer dux maioris Poloniæ cum Boleslao fratre, quem iniuria, quemadmodum superius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone archiepiscopo reductus est: *Præmislus cũ fratre redit in gratiam. Fulco archiepiscopus.* ac denuò dominatum cum eo, conuentu apud Gezum acto, partitus, Gnesnam, Calissiam, Rudam seu Velunum, Pysdros, Srodam, Bninum, Biechouiam, Gezum & Pobiediscos ei concessit. *Poloniæ maioris noua diuisio.* Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipse retinuit. His ita transactis in Vuratislauiensem regionem duxit exercitum, & omnem eam oram, quæ est circa Olesniciam, Sytzouiam, Trebniciam, & Cerequiciam oppida, vsque ad Vidauam amnem vno à Vuratislauia milliario, deinde & vltra Odram vadato flumine depopulatus est, *Præmislus dux Silesiam infestat.* propterea quòd Henricus dux Vuratislauiensis neque ipse partem patrimonij Conrado reddebat, neque ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Adhæc, non soluebat Præmislo quinquaginta marcas argenti, de quibus pro redemptione cuiusdam Germani captiui fide iusserat. *Præmisli religio.* Templis tamen & monasterijs, & possessionibus eorum atque hominibus ecclesiasticis omnino manus abstinuêre milites edicto Præmisli. Erat tunc Vuratislauiæ Opisso legatus summi Pontificis, existimabatque contumeliam fieri sedi Apostolicæ, quòd se præsente & penè inspectante Vuratislauiensem oram Præmislus infestaret. Itaque sacris ipsi & omnibus qui sub ditione eius erant, interdixit. *Sed mox* postulante Præmislo interdictum illud abrogauit, veritus, ne ad summum Pontificem deferretur, quòd intemperanter fines legationis transgressus esset. Pax deinde & concordia inter Silesios fratres, episcopi Vuratislauiensis & aliorum procerum interuentu componitur: *Lituanorum excursio in Masouiã & Prussiam.* & Glogouiensis dominatus Conrado à Boleslao Caluo, quanquam inuito, conceditur: Conradus obsides & captiuos dimittit. Alijs item, qui prius ex pacto dimissi erant, æstimationes capitum remittit. *Plocẽsis arx incensa.* Dum hæc ita geruntur in Silesia, Mendocus dux Lituanorum abiecta religione Christiana, quam simulatè ad tempus susceperat, infestior indies Christianis vicinis erat. *1255 ann.* Coactoq; è suis Lituanis pariter atq; Prussis idem sentientibus valido exercitu, in quo triginta millia armatorum censebantur, Masouiam omnem crudelissimè vastauit: pagos & oppida q̃ plurima, & caput gentis Plocensem arcem defensoribus vacuam, incẽdit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorum præda domum remissa, in Crucigerorum ditionem eodem furore inuasit: *Boemorum ducis & aliorũ Christianorum expeditio in Prussiam.* eaq; peragrata & exusta, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæteram verò prædam permagnam abegit. Crucigeri nõ ausi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tũc sese continuêre. *Ermeland, Varmia.* Postea verò anno Christi 1255, aduenientibus Ottocaro duce Boemorum, necdum enim diadema regium susceperat, marchioni bus Brandenburgensi & Morauiæ, Pragensi, Olomucensi, & Ermeliensi (qui fortè Varmiensis fuit, quem etiamnũ Teuthones à ditione siue diœcesi Ermelandensem vocãt) *Sambiensis terra subacta à Crucigeris, et ad religionẽ Christianã adacta.* episcopis, cum magnis copijs, magnaq; item multitudine crucis militiã professa, aucti viribus & animis, vicissim Prussis bellũ inferunt: & illis ad prælij dimicationẽ nusquã prodeuntibus, ferro & igni in obuia quæq; desæuiunt. Quibus malis adacti hi, qui Samensem siue Sambiensem regionem incolebãt barbari, in potestatem Crucigerorum venêre, & religionem Christianam suscepêre. *Pregla fl.* Et ne facilè ij rursus deficerent, duas ibi arces Crucigeri cũ socijs condidêre, præsidijsq; firmauêre. *Regius mõs, siue Kynixberga arx condita.* Quarum altera ad Preglam fluuium & sinum maris Balthei sita, Kynixberga lingua Germanica, quasi regius mõs: altera Brunsberga, quę aliquandiu postea fuit sedes episcopi Varmiensis, appellata est. *Brũsberga.* Hæc quidem ob honorẽ & memoriam Brunonis episcopi Pragensis, siue Olomucensis, vt

fis, vt

sis,vt vult Hagecus atque Dubrauius,illa verò Ottocari regis Boemorum: quæ postea tribus oppidis peramplis ac splendidis adiunctis, & portu maris amplificata, magistri quodam tempore fuit,nunc ducis est domicilium. Cum autem Ottocari huius & Kynixbergæ mentio facta sit,operæprecium est Æneę Syluij errorem,quem nonnulli alij secuti sunt,redarguere:qui Ottocarum huncomnes eas regiones,quæ inter Boemiam & mare Baltheum sunt, imperio suo subiecisse, deuictisq; Tattaris Kynixbergã arcem & oppidum in Prussia condidisse scribit. Quę ipsi'ne de se Boemi finxerint,an Aeneas gratiam ab ipsis inire voluerit,non constat. Rem quidem ipsam ab Aeneæ narratione diuersam, quemadmodum se habuerit, series historiæ nostræ & consequentium cum præcedentibus consensus, euidenter ostendit, ita vt pluribus hic verbis triplicem Æneæ errorem coarguere necesse non sit: nempe de superatis ab Ottocaro in Prussia Tattaris, qui eò tunc non peruenêre: de subactis intermedijs populis, nempe Silesijs & Polonis,vel Saxonibus & Pomeranis: & quod suum ille omnino aliquod in Prussia bellum gesserit, suisque viribus confecerit. Aut dicat Æneas, quomodo & quando Boemi rursus Prussiam, & interiacentes illas prouincias amiserint. Conditum est etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Prussia, in memoriam Ottonis marchionis Brandenburgensis. Et tamen marchiones sibi Prussiam eam ob rem non vendicarunt. Sed nos ad institutum reuertamur. Pacem fecerat cum Crucigeris Suentopelcus Romanorum dux, vt superius narratum est. Sed quietis impatiens,nouum excitauit bellum. Etenim misso clàm cum expedita manu filio, quem obsidem pace facta à Prussis receperat, Naclum arcem Præmisli nepotis sui, conscio & adiuuante vno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod vbi Præmislo nunciatum est, quantum potest cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum, tanquam ad restinguendum commune incendium. Boleslaus quidem Pudicus mille armatorum, Ziemouitus autem dux Masouiæ octingentorum. Porrò Boleslaus Præmisli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lenciciæ, & Cuiauiæ, ipsi suas copias ad eam expeditionem adduxêre. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmislus. Et cum arx situ arteque munitissima, egregiè à Pomeranis defenderetur,ac difficilis esset eius expugnatio, aliam eregionè eius ad occidentem solem summa celeritate excitauit,eique importato copioso commeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad vexandos, & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo facto dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ vtrinque ex arcibus eruptiones, & conflictus Marte vario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro fecit expeditionem in Pomeranos: & omissa Nacli expugnatione, noctu silenti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauiensi,vt videtur, & Masouiensi, in quam se magna multitudo Pomeranorum facultatibus suis propter bellum contulerat, contendit: eamque antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad primum tumultum custodibus, verùm inopinata re perculsis,& quasi capta iam arce discursantibus, ac de propugnaculis sese præcipitantibus, incendio consumpsit. Post cuius discessum Suentopelcus cum exercitu nõ contemnendo,hostibus ex noua arce obsistere non ausis, in Naclum perrupit, & commeatu importato,suos laborantes victus inopia,confirmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem vel capiendam vel euertendam cõuertit. Primumq;, quo minore suorum periculo quod volebat efficeret,sarmenta & pinguia ligna in fossas,quibus arx munita erat,comportari iubet,vt ea strue incensa arcem cremaret. Magna vi lignorum multo labore à militibus coaceruata,cum ij plura etiam è remotioribus syluis petitum iuissent,erumpunt præsidiarij,subiectoque igni,id quod iam comportatum erat materiæ,sine vllo arcis periculo comburunt. Hoc primo conatu frustratus Suentopelcus, vi arcē expugnare nititur: factaq; è clipeis testudine,milites eius siccas fossas transgrediuntur, & sub ipsa propugnacula subeunt:atque alij ignem subijciunt, alij ascijs & securibus ligneos arcis parietes perrumpere conantur. Sed saxis & magnis molibus supernè deiectis, iaculisq; vehementius afflicti,viginti desideratis,compluribus vulneratis, irrito cœpto recesserũt. Nec tamen destitit Suentopelcus ab incœpto. Cumque aperta vi noua arce potiri non posset,ad dolos se conuertit. Reducto enim domum exercitu, aucto que,statim reuertitur,nec longè ab arce in conualle quadam in insidijs considit: suis in antiqua arce noctu per fidum internuncium, quid fieri velit,præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua arce,quemadmodum iussi erant,decurrũt,& aduersarios ad pugnam prouocant. Non detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam simulant;instant Poloni fugientibus,ita in insi-

Aeneæ Syluij error de Ottocaro.

Brandeburgum in Prussia conditũ.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Nacli obsidio.

Noua arx e regionè Nacli.

B

Racianzũ incensum.

Racianzum triplex.

Noua arx frustra oppugnata.

Poloni funduntur à Suentopelco.

in insidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt. Quibus ad vnum partim cæsis, partim captis, Suentopelcus victoriæ signa præ se ferens, ad nouam arcem accedit: deditionem postulat. Respondent ij, qui erant in præsidio: Plures in arce superesse qui de fraudulentis victoribus pœnas expetituri essent. Videns autem Suentopelcus omnes suos conatus in irritum recidere, difficulterq́; se Naclum retinere posse, ad pacem cum Præmislo faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea, Popone vno de Crucigeris, qui Suentopelcum & Præmislum materno sanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus per sententiam Poponis ex compromisso latam Pręmislo Naclum reddidit, Præmislus verò Suentopelco pro impendijs & Racianzi demolitione quingentas marcas argenti, certis pensionibus exoluturum se esse, nouem obsidibus nobilibus datis, cauit: & exoluit postea. Captiui vtrinque dimissi: Pax perpetua mutuo iureiurando firmata est, ita vt neuter alterius ditionem vnquam inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmislus triginta sex annos natus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, & Posnaniæ sepultus est. Mitissimus sui temporis princeps, & prudens: iusticia autem & animi moderatione in iudicando tanta, vt eius iudicium victus atque victor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum nemo vidit. Vsque adeò verò addictus fuit religioni & cultui diuino, vt per tempus quadragenarij ieiunij cilicio super nudum corpus, & vino diluto admodum, aut insipidiore ceruisia vteretur. Nocturnis temporibus cum dormire putabatur, prolixæ precationi vacabat. Porrò qua die cœnam Christi vltimam anniuersario ritu recolimus & repræsentamus, duodecim pauperum pedes reuerenter abluere, extersosq́; deosculari, & pauperes ipsos vestire quotannis solitus est. Ouanscense monasterium Cisterciensis sectæ puellis ad Vartam fluuium condidit. Srodicense verò Dominicanorũ Posnaniam transtulit: Gnesnense etiam xenodochium, siue hospitale sepulchri Christi militibus contulit & commendauit, & præposito Miechouiensi subiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gnesnẽsi quidem ecclesiæ Cirnelinum pagum, Posnaniensi verò Bucum donauit, non sine inuidia & offensione procerum. Plurimis alijs laudibus eum cumulari à Bascone annalium scriptore, custode Posnaniensi Dlugossus memorat. Sed eius Basconis scripta nos nõ vidimus. Reliquit autem Præmislus quatuor filias, Constantiam, Veronicam, Oscam siue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha vxore susceptas, & filium posthumum post quartum mensem natum: cui paternum nomen inditum est. Eodem anno, qui fuit post Christum natum 1257, Iacicus siue Iacinctus diui Dominici institutũ vitæ professus post exhaustos multos labores in Polonia & Russia pro religione Christiana, de exilio huius vitæ in cœlestem domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septembris. Qui multis post mortem annis interiectis propter sanctimoniam vitæ actę & miracula, nostra memoria in numerum sanctorum relatus est. Non omnino tunc Silesia ab intestinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amissæ Glogouiæ percitus, cum bello superiore exhaustus, vt iram simul & cupiditatẽ suam expleret, facinus aggressus est impium & sacrilegum. In episcopum enim Vuratislauiẽsem Thomam templum Goreum se dedicantem, & Bogusalum præpositum, & Heccardum canonicum, cum Teuthonibus satellitibus suis manus iniecit, captosque ad subuculam vsque expoliauit, & in arcem Vulai, atque inde Legniciam deportauit. Poscebat autem eos decem millia marcarum. Quæ cum non darent, coniecit eos in tetrum carcerem constrictos compedibus. Qua re cognita Fulco archiepiscopus Gnesnensis Lenciciam synodum conuocauit, ac de synodi sententia Boleslaum Caluum diris deuouit. Vuratislauiensi verò omni diœcesi sacris interdixit. Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) pontificem maximum Alexandrum quartum certiorem ea de re fecit, & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Rescripsit ille archiepiscopo, vt Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum sumenda Crucis militia promulgata vnà cum cæteris episcopis concitaret. In eandem sententiam Magdeburgensi quoque archiepiscopo de concitandis Germanis rescripsit. Sed interim Thomas pertæsus diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarũ manipularium in pecuniarias per totam diœcesim suam, vnà cum præposito & canonico se redemit. Conscijs fratribus Henrico & Conrado Boleslaum hæc patrasse creditum est, propterea quòd illis quoque commodo pactum illud de commutandis decimis fuit. Retinueruntque mordicus tam ipsi, quàm posteri eorum id, quod tunc ab episcopo per vim expressum est. Neque verò vno illo scelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Con-

Pax inter Suentopelcũ & Præmislum.
Xyna oppidum.
Præmisli mors & laudes.
Sobrietas et animi moderatio.
Pietas & religio principis.
Ouanscense monasteriũ conditum.
Basco annalium scriptor.
Præmisli liberi.
Præmislus posthumus natus.
1257 ann.
Iacicus monachus sanctus.
Boleslai Calui facinus impium.
Vuratislauiẽsis episcopus in uincula cõiectus.
Vulai arx.
Boleslaus Caluus excõmunicatus.
Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vuratislauiensi diœcesi.

radus

radus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudum datis, exuere adortus est. Sed hoc non itidem successit. Certior enim factus Conradus de insidijs fratris, cum Legniciam ab eo dolosè ad conuiuium vocaretur, cum expedita manu profectus est: & reliquis in sylua propinqua Legniciæ latêre iussis, cum paucis expeditioribus veniens, à Boleslao simulati officij causa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conspicit loca superiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus: captumque eum, metu perculsis omnibus, asportauit, & in custodia habitum aliquandiu, atque ea, quam ab episcopo Vuratislauiensi emunxerat, pecunia multatum, postea dimisit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipse se implicauit. Anno sequenti terræ motus vehemens Poloniam concussit, & animos hominum propter raritatem rei, nõ metu tantum, verùm etiam religione impleuit, velut magnorum malorum, quæ mox consecuta sunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excursionibus afflicta est. Ciuilium bellorum Cazimirus dux Siradiensis, Lencicensis, & Cuiauiensis causa fuit: cuius inexplebilis cupiditas eò progressa est, vt Ziemouito fratre in vincula coniecto, quemadmodum superius memorauimus, Siradiensem tractum, cuius hæreditas secundum Boleslaum fratrem iure ad vtrumq; peruenire debebat, solus occuparet: Landense territoriũ, vnde prius à Boleslao Pio duce Calissiensi depulsus erat, iterum inuaderet: itemq; Racianzum episcopo Vuladislauiensi auferret: quod tamen pòst reddidit, cum ei litem intendisset episcopus: Lelouiense verò territorium Boleslao Pudico adimeret, munita vel præsidio firmata arce in colle supra oppidũ. His igitur de causis primus omnium Boleslaus Pius Calissiensium dux in eum arma sumpsit, inita societate cum Varcislao Boguslai filio, Cassubiorum & Stolpensium Pomeranorum duce, q, is Suentopelco, cuius tunc gener Cazimirus factus erat, propter iniurias quasdam infensus esset. Obtinebat Boleslaus etiam Posnaniensem dominatum, vtpote tutor liberorum fratris defuncti. Itaq; conscripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisq; cum Varcislao viribus Cuiauiam vastabundus ingreditur. Inouuladislauiam arcem cum primo impetu capere nequiuisset, obsidione cinxit. Non habebat Cazimirus exercitum, & Inouuladislauiæ cæterisq; munitionibus suis metuebat. Itaq; consilium ex re capit. Legatione ad Boleslaum missa, bellum deprecatur. Landense territorium redditurum se ipsi esse promittit, arcemq;, quam in eo præsidij causa communierat, demoliturum. Secutus fidem eius Boleslaus, obsidionem soluit, exercitumq; dimisit. Sed Cazimirus nõ modò non præstitit Boleslao quæ receperat, verùm etiam Calissiensem tractum vicissim insequenti anno populatus est, cum de clade Varcislai, cui Boleslaus ex fœdere auxilia miserat, in Pomerania, cognouisset. Proficiscebatur tũc Boleslaus Calissia Posnaniam, cum de excursione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum solo comitatu suo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agrestibus, quos hostes damno affecerant, sequentibus, in sylua cui Soleciæ nomen est, non procul ab Opatouico archiepiscopi pago, hostilem exercitum consequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremisq; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multò, quàm erant insequentium se copias (propterea quòd sylua longiorẽ prospectum adimebat, clamantium verò sonitum ampliorem reddebat) esse credentibus, vniuersum agmen in fugam agit, prædam excutit, & cùm alios quosdam ex hostibus, tum Martinum Cuiauiensem palatinum saucium, captiuum abducit. Nec tamen clade hac affectus Cazimirus acquieuit. Sed non ita multo pòst Hercaboldum Gnesnensem (quanquam is mendosè fortasse Gnesnensis pro Posnaniensi Duglosso appellatur) Nicolaum Calissiensem palatinos, Simonem sacerdotem Hercaboldi fratrem, & alios nonnullos ex nobilitate per speciem colloquij euocatos, cepit, vt captiuorum commutatione palatinum suum recuperaret. Deinde Pacossum oppidum, quod in Boleslai ditione erat, capit, & arcem in eo munit. Indeq; Calissiensem oram liberius infestabat. Ibi tunc Boleslaus Pudicus, & Ziemouitus Cazimiri frater, vt & Boleslao subueniret, & suo quoque nomine Cazimirum vlciscerentur, coniunctis cum Boleslao Pio viribus, Lenciciensem tractum crudeliter vastant, arcem ædificant, & commeatu copioso implent, ac Ziemouito commendant. Fractus hisce incommodis, metuque maiorum Cazimirus, inducias duorum mensium petit, æqua omnia se esse facturum promittit iureiurando dato. Sed elusis ducibus, amotoque præsenti periculo, nõ seruauit fidem. Itaque insequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante verò Cazimiro, non prius deduxit, quàm ille arce Landensi & Pacosso præsidia deduce-

Bolesl. Caluus à fratre captus.

1258 ann.

Terræ motus.

Cazimiri ducis cupiditas & scelera.

Ziemouitus frater captus.

Siradia prærepta.

Landẽse territorium inuasum.

Racianzum captum.

Lelouia intercepta.

Lelouia arx munita.

Varcislaus Cassubiorũ dux.

Cuiauia infestata à maioribus Polonis.

Inouuladislauia obsessa.

Calissiensis regio uexatur.

Boleslai audacia & uictoria.

Mart. palatinus Cuiauiensis captus.

Palatini Posnaniensis et Caliss. capti.

Pacossũ oppidum captum.

Lenciciensis arx munita, & Ziemouito tradita.

Landa & Pacossũ Boleslao Pio reddita.

ret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus necessitate fecit, cum alio quodam infortunio maximo multatus esset. Nam duo filij eius, Lescus, cui Nigro cognomen fuit, & Ziemomyslus, è priore matrimonio suscepti, veneno, vt aiebant, à nouerca appetiti, vt verò credere par est, iusta Dei vindicta incitati, Siradiensem atque Lenciciensem ditionem absente patre, proceribus cum omni nobilitate fauentibus occuparunt: & Lescus quidem Siradiensem, Ziemomyslus verò Lenciciensem obtinuit. Ita qui aliena iniustè appetebat, sua turpiter amisit. Atque hi tunc sanè ciuiles motus in Polonia inter propinquos, agnatos, fratres, parentes, atque liberos extiterunt. Dum autem hi sic inter se bellum gerunt, ecce Tattarorum ingens vis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam sese per Rusſiam mense Decembri effudit, Rusſis ipsis adiutoribus atque ductoribus, nec scio an authoribus etiam, vt Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erant. Itaque summa celeritate vsi, & Lublinensem oram, quam à Lituanis vastatam superiori tempore Daniel Russorum rex arce Lublinensi intercepta, ac turri rotunda præsidioque firmata vsurparat, prætergresſi, in interiorem Sendomiriensis tractus impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt, monasterium Zauichostense, quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat, & vigintiquinque pagis dotatum puellis diui Francisci, siue diuæ Claræ, quod perinde est, vitæ institutum professis attribuerat: diripiunt, itemque id, quod in Lyssecio siue Caluo monte situm est: Sendomiriense oppidum incendunt: arcem, nullo respirandi spacio defensoribus dato, die nocteque oppugnant, verùm nullo operæprecio. Nam a multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis vicina nobilitas, & oppidani atque agrestes multi cum vxoribus, liberis & fortunis suis, ad primum aduentum hostium eò confugerant. Ibi Russorum duces, Leo & Romanus, Danielis filij, & Basiliscus frater, qui in castris Tattarorum erant, primùm per internuncios, deinde per se ipsi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, vt si se, arcemque seruatum ire velit, ad Tattarorum duces in castra veniat: & imperata se facturum profesſus, paruo se, arcemq; & omnem multitudinem redimat: fidem dāt, nihil in ea re fore periculi: se hæc ita confecturos esse. Credidit præfectus, Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodnm præ se ferebant, illa suadere & recipere. Confirmabant autem promissa sua impetratis aliquot dierum inducijs. Itaque præfectus cum Sbigneo fratre & primoribus ex nobilitate ad castra hostium, quemadmodum conuenerat, proficiscitur: duces barbarorum, vt erat edoctus à Rusſis, *adorat*: de salute sua & arcis supplex agit. Barbari in supplices impetum faciunt, spoliatos & verberatos immaniter obtruncant. Et confestim sublato clamore, effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectātibus defensoribus, inuehūtur, & promiscua cæde in perterritos & latebras quærentes grassantur. Matronas tantum & puellas formosiores ad contumeliam & explendam libidinem (vt est gens libidinosissima) adseruarunt. Defessi autem cædendo, reliquum vulgus hominum gregatim in Vistulam impulerunt. Tanta verò cædes in arce tunc facta esse dicitur, vt sanguis cæsorum ad Vistulam vsque deflueret. Incensa arce barbari nulla mora interiecta versus Cracouiam Rusſis ducibus itineris contendunt, & vrbem defensoribus vacuam incendunt, valetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria in Vngariam cum vxore (mater enim anno superiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in syluas sese abdiderat, partim munitionibus arcium sese defendebat: & Cracouiensem quidem arcem Clemens palatinus tutatus est. Tattari verò cædibus & incendijs vsque ad Bythomiam in Oppoliensi tractu impunè prouecti, post alterum siue adeò tertium mensem præda onusti in Rusſiam reuerterunt. Annus autem quo hæc gesta sunt, fuit post Christum natum 1260. Tametsi Dlugossus etiam præcedenti anno de eadem Tattarorum excursione, & strage Sendomiriensi memorat. Nisi fortè bis tunc Tattari in Poloniam excurrerūt. Quod quidem inde mihi fit credibile, quòd priorem illam sub brumā initio mensis Decembris factam esse scribit idem. Nam eam, qua Sendomiria capta est, æstatis initio accidisse constat ex eo, quòd in hodiernum vsque diem strages illa quasi martyrum Christi, anniuersaria celebritate postridie Calendas Iunij, Sendomiriæ magno populi concursu recolitur, magna Alexandri quarti pontificis max. indulgentia cumulata ac dedicata. Per hæc tempora Michael Palæologus imperium Constantinopolitanum, pulsis Gallis cū Balduino Imperatore post annos quinquagintaocto, vel (vt alij volunt) tres & sexaginta, Græcis restituit: ne multo pòst in Lugdunensi concilio concordiam inter

Cazimirus à filijs Siradia & Lencicia pulsus.

Tattari uastant Poloniam.

Lublinum à Rusſis interceptum, & turri munitum.

Zauichostēse monasterium conditum, & mox direptum.

Sendomiria incensa.

Russorū dolus.

Adoratio principis apud Tattaros.

Sendomiriensis præfectus à Tattaris occisus.

Sendomiriēsis arx capta & incensa.

Strages insignis.

Tattari libidinosi.

Cracouia iterum incensa à Tartaris.

Boleslai fuga in Vngariam.

Arx defensa.

1260 ann.

Martyrum dies Sendomiriæ.

Constantinopolitanū imperium Græcis restitutū.

A Græcos & Latinos tredecies scissam & refectam, redintegrauit. Siculum verò & Neapolitanum regna, quæ post Friderici Imperatoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaserat, Clemens quartus pontifex maximus Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit. A' quo Manfredus, & mox alio prælio Corradinus, Friderici è Conrado filio nepos, interfectus est. Tattarorum autem duces quidam in Asia religionem Christianam susceperunt, & magnas res in Syria & Persia socijs Armenorum regibus contra Saracenos & Ægyptios aliquandiu gesserunt. E' quibus vnus Cassanus, successoribus suis Persarum regibus nomẽ dedit. Quòd autem Russorum regis mentionem dudum fecimus, ita se res habuit. Post mortem Colomanni Vngari Haliciensium regis, Daniel Romani ducis filius aduersæ factionis ducibus vel domitis, vel in suam sententiam adductis, magnam potentiam & monarchiam ferè in Rusśis Australibus vsurpabat. Et quo maiorem sibi authoritatem compararet, legatione ad Opissonem legatum apostolicum in Poloniam missa, cum promitteret se cum vniuersa gente sua ad Romanæ & catholicę ecclesiæ societatem siue vnitatem accessurum, & Christianas regiones aduersus Tattaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Christianis incusserant, defensurum, nomen ac diadema regium sibi & posteris suis, nequicquam dissuadente Opissoni Prendota episcopo Cracouiensi, & nonnullis alijs, impetrauit. Verùm consecutus id quod concupierat, fidem & iurisiurandi religionem violauit, & in pristinum errorem relapsus, non modò non defendit à barbaris Christianos, verùm etiam cum Tattaris, vt iam diximus, pariter infestauit, mox etiam cum Lituanis. Nam cum eis Suarnonem sororis filium, cum magna manu ad populandam vastandamque Masouiam misit. Qui celeritate vsi, Ziemouitum ducem cum Conrado filio & aulico comitatu in Iassouusco prædio securè rusticantem, cepêre, & supellectilem eorum omnem diripuêre. Et Ziemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit, Conradum verò Mindacus, cui cesserat, seruauit, precioque accepto postea dimisit. Tunc autem his patratis, Masouiam penè omnem duce orbam Rusśi cum Lituanis populabundi peragrarunt. Non tulêre Masouij, duces suos circumuentos esse, & patriam vastari. Itaque facto agmine equites pariter & agrestes hostibus obuiam

B prodeunt: & quamuis longè impares viribus, tamen indignatione animos ministrante, apud Dlugosedlum pagum impetum in eos faciunt, & magnam quidem in eis stragem edunt, sed ad extremum abundante hostium multitudine superantur, & fugam capessunt. Hac elati victoria barbari, Cuiauiæ quoque magnam partem depopulati, incensis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegêre. Miseratus autem acerbam illam cladem Masouiæ Boleslaus dux Calisśiensis, & precibus Gertrudis Ziemouiti vxoris exoratus, venit cum exercitu in Masouiam, copiosum commeatum & fabros secum ducens: releuataque populi calamitate & inopia, & arce Plocensi, quæ ab hostibus exusta fuerat, refecta, & munita, & viduæ liberisque eius Boleslao & Conrado tradita, discesśit. Reuertuntur deinde æstate sequenti Lituani in Masouiam, & non respondente eorum cupiditati atque spei præda, longius progresśi, transmisso flumine Vistula, Louiciense territorium, quod Archiepiscopo Gnesnensi à Conrado primo Masouiorum duce donatum esse memorauimus, ferro & incendijs vastarunt. Graues autem iam admodum non modò Masouiæ, sed & Boleslai Pudici ditionibus Lituani esse cœperant, ni diuinitùs auxilium affulsisset. Intestini enim eorum motus respirandi spacium nobis dederunt. Etenim Mindacus Lituanorum dux à Stroinato fratris filio per insidias dormiens cum filijs interfectus est, & Stroinatus dominatu potitus. Nec pacatior is futurus erat, aut mitior in Christianos. Mox enim initio principatus sui Masouiam circa Ciruinum depopulatus est, captaque Orsimouia arce mares quidem puberes trucidauit, impuberes verò cremauit: porrò fœminas cum cætera præda captiuas abduxit. Sed citò scelerum suorum pœnas dedit. Nam à Voisalco Mindaci interfecti filio superstite, qui monasticæ vitæ institutum apud Russos professus erat, & à Theophilo eiusdem Mindaci consobrino venationi vacans captus, excruciatus, atque necatus est. Nec ita multo pòst Voisalcus Lituanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Russorum regis filio per dolum interfectus est. Dum hæc ita turbantur in Lituania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam sibi esse illam occasionem, quin Iazygas finitimos & infestos ditionibus suis vlcisceretur. Itaque duxit in eos exercitum, & quidem composito agmine, instructaque acie incedebat. Neque enim dubitabat eos, vt erat gentis ad moriendum iuxtà ac vincendum pertinacia, ad pugnam quamuis iniquam sibi occursuros esse, neque passuros, vt se inspe-

Græci cum Latinis coniuncti.
Siculum & Neapolitanũ regna ad Gallos trãslata.
Manfredus & Corradinus occisi.
Tattari Christiani.
Persarum reges à Cassano Tattaro originem et nomen habent.
Daniel rex Russorum.
Russorũ perfidia.
Suarno dux Rusś.
Ziemouitus Masouiorũ dux interfectus.
Cõradus redemptus.
Masouia uastata à Rusśis.
Masouij uicti.
Cuiauia uexata à barbaris.
Plocẽsis arx instaurata.
Louiciense territorium uastatũ à Lituanis.
Mindacus Lituanorũ rex interfectus.
Orsimouia arx.
Stroinatus trucidatus.
Voisalcus Lituaniæ dux interfectus.
Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti.

ctantibus regio sua vastaretur. Nec sanè opinione sua falsus est. Nam vt is fines eorum A ingressus est ad vicesimam secundam diem mensis Iunij, adest mox omnis multitudo barbarorum Conatho duce ad depellendum bellum parata, & vix præuisa à speculatoribus nostris illucescente sole ad statiua nostrorum magna alacritate contendit. Educit suos Boleslaus in aciem: concurritur infestis animis: cumque aliquot horis Marte dubio pugnatum esset, tandem superante nostrorum multitudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemque inter primos pugnam cientem amittunt. Nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter dimicantes ad internecionem vsque cæsi sunt, adeò vt ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum sit. Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Christianam religionem suscipere, capitali pœna in contumaces sancita, coegit: & ne regio vasta & inculta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto pontifice maximo impetrauit mandatum ad Archiepiscopum Gnesnensem, vt nouum genti præficeret episcopũ, cuius exemplum extat apud Dlugossum. Verùm id fortassis tunc ad rem collatum non est. Nunc sanè tractus ille est in diœcesi Lucensi, seu Luceoriensi: quæ episcopa Ludouici regis studio & opera posterius condita est. Annus hic fuit post Christum natum 1264, quo post cometæ trimestrem apparitionẽ pestis acerba in pecora & pecudes in Polonia grassata est. In Prussia verò Crucigeri aduersa fortuna vsi penè deleti sunt à barbaris. Magistrum quidem Helmericum, qui Conrado Landigrauio Turingiæ successerat, cum Theodorico Marsalco in prælio quodam amiserunt. In sequenti anno Russi, duce Suarnone, magna vi in Sendomiriensem oram populabundi inuasêre. Sed à proceribus Sendomiriensibus cum nobilitate & agrestibus præter opinionem occurrentibus, & impetum in palantes facientibus, insigni clade profligati, & cæsis captisq; multis, & prędа omni excussa, in turpem fugam acti sunt. Irritatus autem vehementius quàm solebat Boleslaus excursionibus Russorum, eas pariter & Ziemouiti cædem vltum ire cupiens, anno sequenti expeditionem in Russiam suis indicit. Ad Ropcice oppidum conuenire omnes iussi. Summa rerum & administratio belli Petro palatino Cracouiensi commissa. Nam Boleslaus ipse ad eam expeditionem profectus non est. Verùm precationibus & supplicationibus cum Kinga vxore vacans exercitus sui curam & protectionem Deo commendabat. Petrus verò suscepto exercitu hostilem regionem ingressus, prudenter & B accuratè omnia agere, instructis ordinibus, cautè progredi, speculatores quoquo uersus dimittere, castris loca opportuna capere, excubias in omnes partes seruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores absque firmo armatorum præsidio castris emittere: non ignorans, cum vafro hoste sibi rem esse. Nihil autem nisi de castrensis consilij, & maximè Ioannis Sendomiriensis palatini sententia faciebat. Non multum in hosticum progressis Polonis apud Pietam, hoc loco nomen est, occurrit Suarno dux (nam Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingentes Russorum & Tattarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec longè à nostris castrametatus est. Et eo quidem die quieuêre nostri. Sequenti verò, qui erat decimusnonus Iunij, quòd eo die prosperè contra eosdem Russos apud Zauichostum ante complures annos dimicatum erat, educit suos in aciem Petrus, diei illius victoriæque admonitos. Nec detrectat pugnam Suarno. Eminus primùm Poloni balistis, hostes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pugnandi genere meliore loco erat res hostium, expeditiori genere armorum plures de Polonis vulnerantium, magno mox impetu Poloni in hostiles acies inuehuntur, & cominus hastis atque gladijs rem gerunt. Nec mora, superiore loco nostrorum res esse cœpit. Referunt pedem hostes, instant nostri, Nitebatur restituere pugnam Suarno. Sed cum nihil ageret, in fugam se conijcit. Hic verò vniuersa acies hostium conuertitur, & mutuò sese impellit & impedit. Cædunt nostri terga fugientium, & plurimos abiectis armis viuos capiunt, & plena potiuntur victoria, direptisque opulentis castris, & agris maiorem in modum vastatis, victores in Poloniam reuertuntur. Ita verò vires & animi Russorum ea clade fracti sunt, vt ij permultis deinceps annis nihil hostile contra Polonos molirentur. Porrò Boleslaus abundè contentus repressisse ea victoria feroces Russos, ipse quoque quieuit, benignus & mitis princeps: cuius cum vxore precibus à Deo impetrata esse illa victoria existimata est, magis quàm humanis viribus parta, de tanta scilicet hostium multitudine, vt quadruplo ea nostros excederet. Quin & illud memoratur, oranti Kingæ astitisse duos viros candidatos, & futurum belli euentum prædixisse. Atq; ij Geruasius & Protasius martyres, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatum est, fuisse crediti sunt.

Conath dux Iazygũ interfectus.
Iazygum reliquiæ ad religionẽ Christianam adactæ.
1264. añ.
Pestis in Polonia.
Crucigeri afflicti à Prussis.
Russorũ excursio in Poloniam.
Rußi pulsi.
Rußicũ bellum.
Ropcice oppidum.
Exercitus ducendi ratio.
Danielis regis mors.
Rußi et Tattari profligati à Polonis.
Suarnonis fuga.
Precum piorũ efficacia.

Vastata

Vastatá est hoc anno rursus à Lituanis & Prussis Masouia, Boleslao & Conrado ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Boleslaus dux Calissiensis cum Conrado marchione Brandenburgensium, de Santoco bellum, quanquam incruentum, gessit. Cuius originem perplexè Dlugossus attigit. Nam cum Boleslaum Conrado marchioni Constantiam Præmisli fratris filiam despondisse, & Santocum in dotem dedisse memorasset, quinto pòst anno scribit idem, Santocum à Polonis negligentius custoditum, à Saxonibus interceptum esse, & Conrado traditum. Atque id molestè ferentem Boleslaum, exercitum duxisse ad recuperandam arcem. Sed intercedentibus vtrinq; proceribus, conuenisse inter duces, vt Boleslaus Santocum, Conradus verò Drenum, ne prædonibus & publicè pacis turbatoribus essent receptui, demolirentur. Duplex hîc peccatum est. Nam si Santocum in dotem datum fuit Conrado prius, quomodo postea vel ab eodem interceptum, vel à Boleslao, qui dederat, armis repetitũ est? Deinde quid in Drenum Conradus iuris habuit, quod ante aliquot annos in potestate Præmisli Boleslai fratris fuisse, & ab eo recuperatum esse, cum à Cassubiorum duce interceptum fuisset, idem Dlugossus scribit? Nos in ea re quid sequamur non habemus. Non stetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu fabrisq; reuertens, magna celeritate castellum intra ambitum ruinarum arcis Santocensis muniuit: commeatum importauit, & præsidium imposuit. Quo cognito Marchio, post perfectam munitionem atque discessum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè voti compos factus esset, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erant, quàm vt sustinere vim oppugnantium diutius possent, ni citò Boleslaus saluti suorum, qui in præsidio erant, consulens, missa ad Conradum legatione, seruaturum se esse pacta recepisset. Nec mora, deducto præsidio demolitus est arcem. Ita tunc bellum illud inter initia restinctum est. Fatale hoc tempus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vuratislauiensis dux veneno, vt creditum est, extinctus est, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impuberibus. Quorum tutelam Vuladislaus patruus, archiepiscopus Salisburgensis paucis annis, quibus superstes fuit, gessit. Deinde Salomea Haliciensis regina Boleslai Pudici soror, cum post mortem Colomãni viri integra in Zauichostensi monasterio, deinde in Scalensi (nam eò id Boleslaus transtulerat) sanctè pieque vitam exegisset, natu iam grandior defuncta est, & funus Cracouiam ad diui Francisci illatum. Fertur autem corpus eius multis diebus post mortem seruatum, suauẽ odorem spirasse, & oleum sudasse, quo inuncti ægroti conualuerint. Iisdem diebus Cazimirus quoque Cuiauiensis & Lenciciensis dux obijt, qui moriens Lescum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradiensem ditionem retinere passus est, vt ab eo fuerat occupata: reliquas verò Ziemomyslo Lesci germano, cui Suentopelci filiam Salomeam desponderat, cum tribus alijs, nempe Cazimiro, Vuladislao cui Loctico, quasi cubitali propter breuem staturam cognomen fuit, & Ziemouito ex altero matrimonio susceptis, partiendos reliquit. Et Cazimiro quidem Lenciciensis obtigit: Cuiauiensem verò Ziemomyslus & Vuladislaus inter se diuisêre, ita vt Ziemomyslo Vuladislauiensis, Vuladislao Brestensis tractus cederet. Dobrinensem verò Ziemouitus obtinuit, quam vel promisso tenus acceperant, ac non re ipsa obtinuerant Crucigeri, vel certè reddiderant Cazimiro post longas controuersias: quas extitisse inter eos, argumento sunt arbitria & compromissa, quæ extant in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Christi 1233 editum, Culmensis tantummodo terræ concessionem à Conrado patre factam Crucigeris approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monasterium Dominicanis in Breste oppido. Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodem anno mortuus est ætate decrepita. Reliquit autem quatuor filios, Mestuinum siue Mesciugum, Varcislaum, Samborium & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, vt bello Crucigeris inserendo, quoad possent, abstinerent: Polonos verò duces omni ratione & beneuolentia sibi deuincirent. Quorum illi præceptorum immemores magnis se postea calamitatibus implicarunt. Per idem tempus Clemente eius nominis quarto pontifice sancto & religioso vita defuncto tribus ferè annis sedes Romana vacauit, propter ambitionem ac dissidium Cardinalium. Porrò Ziemomyslus Cazimiri filius Vuladislauiensem dominatum adeptus, despicatui suos habere cœpit: cum Crucigeris, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius viuere, eorum arbitratu omnia agere, & consilijs niti. Quibus rebus offensa nobilitas, mussitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremùm eo non mutante mores, Boleslao Calissiensium duci sese

Masouia à Lituanis & Prussis uastata.

Brandeburgense bellũ.

Conradus marchio Brandẽburgensium.

Santocũ & Drenum arces dirutæ.

Drzen.

Hẽricus Vuratislauiensium dux obijt.

Vuladislaus archiepiscopus Salisburgensis.

Salomea Haliciensis regina mortua uirgo sancta.

Scalense monasteriũ Zauichosto trãslatum.

Cazimirus Cuiauiensiũ dux mortuus Cazimiri filij.

Lescus Niger Siradiensium dux.

Locticus curuocatus Vuladislaus.

Cazimirus Lenciciensium, Ziemomyslus Vuladislauiensiũ.

Vuladislaus Brestẽsium.

Ziemouitus Dobrinensium.

Suentopelci ducis Pomeranorum obitus.

Suentopelci filij.

Suentopelci præceptum.

Apostolica sedes uacauit tribus annis.

Bydgostia Boleslao Calißiensi tradita. Berda fl. Boleslai cum Ziemomysło trāsactio. dedidit. Qui iam Bydgostia supra Berdam fluuium sita Theodorici Prussi proditione, qui post susceptam religionem Christianam à Cazimiro Ziemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem spe præmij frustratus esset proditor, à famulo, sicut ipse iusserat, interfectus, proditionis pœnam exoluit. Exorauit postea Boleslaum Ziemomyslum, vt sua sibi redderet, donato ei territorio Crusuiciensi, placataque nobilitate, quòd reciperet, nihil sibi commune deinceps fore cum Crucigeris. Dissidium autem illud Ziemomysli cum suis ansam dedit Lituanis, vt Cuiauiam popularentur. Quod sanè fieri non potuit, nisi percursa prius Masouia. Hoc *1269 ann. Culmēsis episcopi cū Plocensi transactio.* anno, qui fuit à Christo 1269 longa inter Plocensem & Culmensem episcopos controuersia arbitrio episcopi Vuladislauiensis & magistri Crucigerorū sublata est, ita vt Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauiensi daret Plocensi episcopo, pro decimis & possessionibus, quas ille sibi in Culmensi diœcesi, præter eas, quæ illi ipsi ecclesiæ donatæ erant, vendicabat. Eodem autem anno bellum inter Boleslaum ducem Calissiensem & Saxonas, siue marchiones Brandeburgenses, recruduit, ex huiusmodi causa. *Brandeburgense bellū. Otto marchio Brandeburgensis. Sulentia arx condita. Medirecia arx munita.* Otto marchio Conradi frater cupiens Santocense territorium in potestatem suam redigere, arcem Sulentiam, inter Lubussum & Medireciam comportata celeriter domo materia, extruxit, & argilla altrinsecus, ne incendio esset obnoxia, contexit. Id vbi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinio Poloniæ munitam esse, tamen quia in suo solo eam Otto munierat, oppugnatione quidem eius abstinuit, ne prior fœdus rupisse argueretur: cæterùm Medireciam ipse vicissim fossis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans oppidum diripit, & incendit, arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hostem discedentem cum expeditis, quos ad manum subitò habere potuit, persequitur: & cum consequi eum intra fines suæ ditionis non posset, Lubussense territorium per circuitum vastauit: deinde ad Sulentiam arcem expugnandam reuertitur. *Sulētia expugnata & incensa.* Nec mora, milites facta è scutis & clypeis testudine, munitionem subeunt, dimotaque securibus argilla, ignem subijciunt. Qui subministratis alimentis mox arcem omnem, nequicquam restinguere conantibus Saxonibus corripuit, & cum præsidiarijs pariter absumpsit. Pauci cū Sabello præfecto arcis flammis sese eripientes, viui in potestatem nostrorum venêre. Ad extremum nostri restincto igne prędam ambustā diripuêre. Ita tūc Boleslaus Ottonem vltus, reduxit exercitum. Sequentis autem anni initio, cum Boleslaus Calissiensis Cracouiam, vt viseret Boleslaum Pudicum, profectus esset, non prætermisit eam occasionem Otto: sed *Santocū restauratum. Drenum refectum, & à Saxonib. interceptum.* magna celeritate vsus, quamuis hyberno tempore, Santocensem arcem ligneis propugnaculis, vallis, fossis, commeatu, & præsidio muniuit. Reuertens autem Boleslaus, vbi pacta cū Conrado inita ex professo temerata esse comperit, ipse quoq; Drenum instaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impositoq; præsidio discessit. Sed aliquanto pòst, cum nostri negligentius, vt solent, arcem custodirent, à Santocensi præsidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita est. *Portēta & prodigia. Pueri 36. uno partu editi.* Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouiensi quidem regione honesta quædam matrona Margarita Virboslai comitis vxor triginta sex pueros viuos vno partu edidit, vicesima die mensis Ianuarij. Sexta verò die Decembris crepusculo nouus & insignis splendor in figuram crucis efformatus, cœlitùs non modò vrbem, sed omnem circumcirca regionem *Monstrum.* illustrauit. Calissię intra octauam diem natalis Christi natus est vitulus cum duobus caninis capitibus, atq; dentibus, & septem pedibus vitulinis: capitum autem maius quidem antrorsum in loco suo, minus verò retrorsum ad caudam situm erat. Ab eius cadauere canes atque volucres abhorruêre. *Inundatio insolita.* In Silesia verò apud Michalouum pagum, & inter Odram & Nyssam fluuios triduo sanguine pluisse dicitur. Præcedenti quoque anno ferebantur visæ esse in aere armatorum acies inter se concurrere. Æstas eius anni tota ferè continentibus pluuijs, & insolita aquarum inundatione non modò segetibus, verùm etiam pecudibus & iumentis, pagisque & oppidis plurimùm incommodi attulit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incussissent, supplicationibus & sacrificijs publicè procurata sunt. Consecuta sunt autem cùm externa quædam aduersa nostris bella, tum domestici motus. Quæ ordine exponemus. *1271 ann. Brandeburgense bellū.* Insequenti anno, qui erat post Christum 1271, Boleslaus Calissiensis Santoci occupatione atque Dreni ereptione iritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauiensium & Ziemomysli adiutus, bellum fecit marchionibus Brandeburgensibus: & cum illi ad

prælij

prælij dimicationem non descenderent, munitionibus sese defendẽtes, uastato Santocensi agro, ad Soldinum duxit: & scalis admotis oppidum cępit, diripuit, & incendit; magnãq; prędã abegit. Reuersus Crusuiciense territoriũ Ziemomyslo pro nauata opera reddidit, arcẽ demolitus. At in Silesia parũ abfuit, quin Boleslaus Caluus Conradũ fratrẽ caperet in Boleslauice oppido securũ. Sed tamẽ effugit is, de hostili aduẽtu fratris in ipso articulo factus certior. Oppido aũt Boleslaus potitus est. Duxit autẽ Conradus uxorem alteram, priore defuncta, Brigittam Theodorici Misnensis marchionis filiam, quæ cum Corradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat: cum qua non multo pòst, Crosnam, Greifensteinũ, & Prinũ oppida, quæ ei dotalia constituerat, amisit. Nam cum post mortem eius dotem non redderet, pater Brigittæ possessionem eorum bonorum adijt, & Magdeburgensi archiepiscopo ea decem millibus marcarum uendidit. Sequenti deinde anno, bellum quod à Boleslao Calisiensi cum Brandeburgensibus marchionibus gerebatur, in Pomeraniam translatum est ex huiusmodi causa. Post Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius Mesciugum & Varcislaum exortũ erat. In eo cũ firmiores essent partes Mesciugi, Varcislaus è carcere fratris elapsus, Conradi marchionis Brandeburgensis opem implorauit, iustam remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cum autem pignoris loco Gdanum ei tradidisset Varcislaus, paucis diebus illis in ipso apparatu belli mortem obijt. Repetit à Conrado Gdanum Mesciugus: negat ille se redditurum, ni sibi sumptus in bellum facti, quos permagno ęstimabat, exoluantur. Magna tũc sanè erat potẽtia marchionum, ut est etiamnũ, ita ut longè imparem uiribus se illis esse Mesciugus nõ ignoraret. Venit autem ipsi in mentem belli, quod Boleslaus Calisiensis cũ ijsdem marchionibus gerebat. Itaq; missa legatione, non difficulter impetrat à Boleslao, ut secũ aduersus communes hostes arma coniungat. Duxit ergo in Pomeraniam exercitum Boleslaus, & iunctis cũ Mesciugo copijs, ad Gdanensem arcem admouit. Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulsata machinis arce nullo operæprecio, nona deinde die factis testudinibus ex asseribus, Poloni audacius succedunt sub ipsa mœnia & propugnacula, præsertim cum defensores à sagittarijs eminus uulnerarentur: & alij quidem conuellunt & rescindunt munitionẽ, utpote ligneam: ignem alij subijciunt, alij scalis admotis mœnia scandunt: & quamuis supernè cum pice & aqua feruenti perfunderẽtur, tum saxis & alijs telis obruerentur, tamen pertinacius urgentes oppugnationẽ, ad extremũ, cum hostibus tela deficerẽt, ui irrumpunt, & ira odioq; inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli hostium in editiorem turrim euaserant: uerùm ij quoq; cum arcem à nostris teneri cõspicarẽtur, uitam tantùm pacti, proiectis armis sese dedidere: qui compedibus uincti in seruitutem abducti sunt. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. E' quibus paucos quosdam, qui impensius fauerant Saxonibus, uita & bonis mulctauit Mesciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorum bonis duos pagos, Scrobotouum & Vitominũ Vuladislauiensi episcopo donauit. Boleslaum uerò honorificè habitum & remuneratum cum exercitu dimisit. Qui domum reuersus, quatuor mensium spacio militibus ad quietem dato, rursus contra Marchiones expeditionem fecit, eique expeditioni Præmislum iuuenem fratris filium, sextumdecimum annum agentem, præfecit, adiunctis quorum consilio faceret omnia, Predipelco palatino Posnaniensi, & Ioanne Castellano Calisiensi, grauibus & prudentibus uiris, & peritis rei militaris. Dreno præterito uastatur longè lateq; hostilis regio, quæ cis Odram est, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnatur, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamen, deprecante Præmislo, uita conceditur. Abigitur ingens præda. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitum dimitteret, cognoscit, Drenum arcem paruo hostium præsidio teneri, Cassubiosq; qui in castris eius militarãt, domũ abeũtes nauigio primã portã arcis incẽdisse. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenũ cõtendit, & Saxonib. deditionẽ faciẽtibus, arcẽ recepit, præsidioq; cõmuniuit. Dedititios uerò liberos dimisit, datis qui eos deducerẽt, ne quam uim à nostris paterẽtur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuere. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis cessatum est, pacéne facta, an inducijs, an pertęsis belli ducib. cõquiescentib. nihil cõpertum habemus. Interea uerò minor Polonia quasi uicissitudine quadã bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo episcopo Cracouiensi, gẽte Polucosio, Iasci siue Ioãnis comitis Premencouij filio, qui cum canonicus Cracouiensis & Boleslai Pudici secratarius

Soldinũ captum & incensum.

Crusuiciense territoriũ Ziemomyslo redditũ diruta arce.

Boleslauice oppidum à Conrado duce captum.

Crosna, Greifensteinum, & Prinum à Polonis alienata.

Przin.

Dißidium inter Suentopelci filios.

Gdanum in pignus datũ marchioni Brandeburgensi.

Bellum contra marchionẽ in Pomerania.

Gdanensis arx expugnatur.

Oppidũ deditum.

In marchiã Polonorum expeditio.

Præmisli ducis Posnaniensium tyrocinium.

Strelce arx condita, & mox capta & incensa.

Drenum receptum.

Pauli episcopi Cracouiẽsis contaminata uita & improbitas.

siue cancellarius esset, Prendotæ episcopo mortuo, à collegio sacerdotũ electus, succes-sit. Is enim suę dignitatis immemor, cũ totus uoluptatibus, uenationi & libidini deditus, & subditis suis grauis, aduersus principem uerò Boleslaũ contumax esset, nec precibus & monitis, neq; collegij sui, neq; principis flecteretur, & pręterea monacha quadam de Scalensi monasterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouiensi pędio degens ab Ottone & Zegota iuuenibus, equestri Toprorum familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Lesco Nigro in honesta custodia mensem unum seruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei comprobauit, uel iussu, uel permissu. Sed cum Ioannes archiepiscopus Gnesnensis omni prouincię suæ sacris eam ob rem interdixisset, conuitijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus dimitti eum iusserat, & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipsi appendisset. Nec tamen conquiescebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulcisceretur, & cum Lituanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoq; factiosorum hominum animos in principem concitabat, in primis uerò eorum, qui cum sua turpiter prodegissent, & ad inopiam redacti, aut etiã ære alieno oppressi essent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia scelera pœnas metuebant, siue adeò multati iam erant, aut etiã in pace cupiditatibus suis minus commodè satisfaciebant. Ferè enim eiuscemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; fortuitu oblatum cupidè sequuntur. Incensis autem complurium animis, nec occasio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum siue Ottocarum regem Boemorum & Boleslaum Pudicũ inimicitiæ, propter surreptam Polonis à Boemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Boemos. Ac fecerat quidem cum Ottocaro pacẽ Bela paulo ante mortem suam, cum in Morauia malè rem gessisset. Sed Stephanus filius eius suscepto paterno regno bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam uenerat, & cũ eo fœdus paternum renouarat. Mox cùm per Vngaros, tum per Chunos siue Hunnos magnis incõmodis Boemos affecit. Quibus adductus Boemus, ut Polonorum auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao Pudico de Opauia transigere statuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igitur anno Christi 1273, ad constitutum tempus Opauiam is profectus erat, & cum Boemo conuentum agebat. Hoc tempus nacti coniurati, quo plerique proceres Boleslao fauentes cum ipso simul aberant, B maturant defectionem illam aduersus Boleslaum, offensionis causam prætexentes, quòd is se inscijs, nec de conuentus sententia Lescum Nigrum (hoc enim cognomen habuit) ducem Siradiensem propinquum suum, hæredem nuncupasset. Erant & aliæ quædam causæ, quæ bonos etiam uiros non paucos infensiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgentia aut negligentia quadam calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus implicati simpliciores, multi graues mulctas expendere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neque uerò usquequaque incorruptus iudex ferebatur esse Boleslaus. Ad hæc autem onerosus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atq; subuectiones ipsi prębere omnibus passim, quacunque iter faciebat, necesse erat. His igitur de causis cõplures ei infensi erant, spearabantque mutatione principis defunctum se iri malis illis. Itaque conuenticulo habito, Paulo authore ad Vuladislaum ducem Oppoliensium mittunt, principatumq; ei deferunt. Animaduertebat quidem Vuladislaus difficulter se tunc uiuente Boleslao Pudico principatu potiri posse. Sed quoniam senex iam erat Boleslaus, nec ullos habebat liberos, & alienas esse sciebat à Lesco multorũ uoluntates, uel in posterum utile id sibi fore iudicabat, si tunc oblatum principatum non refutaret. Itaque conuentum illum omnem ad se Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumentis confirmaretur. Faciunt illi iussa, & frequentes Oppoliam proficiscuntur. Nihil horum latebat Boleslaum. Saluto igitur conuentu Opauiensi rebus infectis & inducijs tantum in uiginti annos cum Præmislo factis, festinus ad sedanda domestica mala reuertitur, & proficiscentes Oppoliam aduersarios incompositos & inopinantes cum aulico suo procerumque comitatu apud Bogucinum pagum altera die Iunij mensis adoritur. Nec illis animus ad defendendum sese defuit. Committitur atrox pugna, nemine referente pedem. Ad extremùm Boleslao cessit uictoria, sed non incruenta tamen. Plurimi ibi mortales exceptis ferè aduerso pectore uulneribus utrinque cecidere, sed multo plures tamen ex aduersarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppoliensem ducem euasere. Bona cæsorum & profugorũ partim confiscata, partim inter uictores distributa sunt. Oppressa cõiuratione

Paulus episcopus captus, & Siradiã asportatus.
Interdictum Archiepiscopi.
Paulus episcopus dimissus.
Pauli episcopi conatus improbi.
Conspiratio minorũ Polonorum cõtra principẽ.
Nouarũ rerum cupidi quinam esse soleant.
Stephanus post Belã patrem apud Vngaros regnat, & Boemis bellum facit 1273. añ.
Boleslai Pudici conuentus cum rege Boem.
Lescus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico.
Iudiciorum prauitas & corruptela.
Boleslai Pudici prauitas in iudicijs.
Nobilitatis onera.
Poloni minores ad Vuladislaum ducem Oppoliensium desciunt.
Polonorum cum Boemis induciæ.
Boleslai Pudici uictoria contra defectores.

siue adeò bello ciuili, paucis diebus Lituani in Lublinésem oram excursionem fecere, magnamque prædam auexere, nemine prohibente. Nam uires minoris Poloniæ Bogucinensi illo prælio uehementer attritæ erant. Creditum est autem, à Paulo episcopo barbaros etiam tunc excitos esse, ut cæsorum apud Bogucinum sanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tamq; sceleratum animum diuina clementia paululum tunc repressit nouo & inusitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadam die cœlitùs increpitus esse fertur, huiusmodi uerbis: Vę tibi Paule episcope: Melius tecum actum esset, si natus non fuisses. Atque hanc uocem à septuaginta hominibus tunc eum circumstantibus auditam esse. Monachus etiam quispiam per quietem uidisse dicitur lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Væ tibi Paule episcope, quoniam cepisti, & occidisti. Hoc quoque cum ille renunciante monacho accepisset, expauefactus, fertur scelera sua maiorem in modum deplorasse. Dumq; solus in cubiculo fletibus indulget, rursus talibus dictis compellatum esse memorant: Ne timeas Paule episcope: Age quod lubet, septimo deinde anno morieris. Atq; eum respondisse: Optimè secum acturam esse Diuinam misericordiam, si sibi septem annorum spacium ad expianda prę terita peccata concederet. Has quoq; uoces ab ijs, qui ad fores cubiculi obseruabant exauditas esse. Credibile est autem, Sathanæ eas fuisse, primùm desperationem, deinde securitatem illi & maiorem licentiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciam suam quamdiu uixit Boleslaus. Neq; uerò inulta Lituanis excursio illa fuit. Nam dum illi Lublinensem oram populantur, Polessensis eorum ditio & Prussia uicissim à Masouijs & Cuiauijs uastata est. Resumpserant enim uires tunc Prussi cũ Lituanis coniuncti, magna strage profligatis aliquoties Crucigeris, & munitionibus eorum quibusdam expugnatis, & solo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vuladislao duci Oppoliensium, quòd suis nouas res molientibus fauisset, exercitu cõscripto, accersitisque à Boleslao Calissiensi & Lesco Siradiensi ducibus auxilijs, Oppoliensem & Ratiboriensem oram omnem infesto agmine depopulatus est, ita ut suburbana quoque primariorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladislaum potuit. Sed carpsit is tamen ex insidijs hostes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinque in sequentem annum bellum parabatur: cõtrahebantur auxilia conscribebantur milites mercenarij. Sed gliscens bellũ Boleslai Calissiensis opera consopitũ est. Nihil autẽ illo & proximo deinde anno memorabile usquam in Polonia gestum est, præter contracta & conciliata quædam decum matrimonia. Nam Præmislus iunior dux Posnaniensis sextumdecimum annum iam egressus, uxorem duxit Lucardem Henrici, siue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum seu Vinidarum ducis filiam, neptem Barnimi Scecíensium ducis ex filia, suadente Boleslao patruo, qui nullos ad huc susceperat liberos ex Iolenta siue Helena Belæ regis Vngarorum filia, sorore Kingæ. Boleslaus uerò Caluus priore coniuge mortua, alteram duxit Adleidam Samborij ducis Pomeranorum filiam. Sed ea deinde uiri contumelia propter pellicem offensa, pedestris paternam domum redijt. Porrò Lescum Siradiensem cum Griffina uxore Roscislai Bulgarorum siue Russorũ, ut vult alicubi Dlugossus, ducis filius Boleslaus Pudicus Siradiã profectus in gratiam reduxit, cũ illa accusata publicè uiri frigiditate, detractaq; uitta matronali resumptoq; uirginali cultu corporis totos quatuor annos sese ab eo seiunxisset. Duo uerò portenta illo biennio in Cracouiensi territorio extitisse memorantur. Puer dentatus eodem, quo natus est die, distinctè & articulatè locutus est, donec religioni Christianæ initiatus, & dentes, & sermonis usum amisit. Alius uerò semestris in urbe Cracouiensi prolocutus, Tattaros aduenturos, & Polonorum capita præcisuros esse prædixit. Rogatusque, diuinitùs id se scire, & sibi quoque illud malum impendere respondit. Quod post duodecimum annum euenit, quemadmodum suo loco exponemus. Non libet autem & miraculum silentio præterire, quod illo tempore multis testibus accidit. Homo quidam splendidus equestris ordinis, sed uiolentus & rapax, & suis iuxtà ac alienis hominibus grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religiosis quibusdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ suæ saluti consuleret, negauit sibi ueniæ locum relictum esse. Iam enim diuino iudicio traditum se esse dæmonum potestati. Nec mora, audiuntur à circumstantibus uehementium uerberum, & percussionum strepitus. Apparent in corpore ægroti, fœdi liuores atque uibices, ita ut omnes obstupescerent.

Lituani Lublinensem oram populãtur.

Paulus episcopus diuinitùs admonitus.

Polessensis terra & Prussia uastata à Masouijs & Cuiauijs.

Silesiacũ bellum.

Præmisli Posnaniensium ducis nuptiæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

Griffina Lesci Nigri uxor.

Portenta.

Vaticinium infantis.

Rapacis & iniusti hominis supplicium.

Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullumq; gemitum edens, ter infelicem animã exhalauit, hic orsus supplicia, quæ deinde apud inferos æternùm expenderet: ut esset

1276 añ.

exemplo ijs, qui ex aliorum incommodis student sua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus cognomento Hunnus apud Vngaros post Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Boemis infensior etiam patre esset, cum Rudolfo Cæsare, qui post diuturnam dissensionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem societatẽ belli inijt.

Ladislaus rex Vngarorum.

Rudolfus Cæsar bellũ infert Boemis.

Fuerat quidem Rudolfus hic comes Habspurgensis Ottocari stipendiarius & Marsalcus, siue Magister curiæ. Sed cum ille imperatorium decus sibi delatum superbius aspernaretur, ad huncid delatũ est à principib. electoribus. Faciebat aũt imperator designatus bellũ Ottocaro, in uerba sua iurare dedignanti: simulque repetebat ab eo Austriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras secundum Fridericũ & Vlricũ duces iure feudi, ut uocãt, & caducæ hæreditatis ad Imperium deuolutas esse diceret.

Silesici motus.

Post id tempus Silesia rursus intestinis dissidijs exagitari cœpit, materiã subministrãte inuidia. Grauiter ferebãt & duces, & proceres, Crosnã, Prinũ, & Greifensteinũ Cõradi culpa in externorũ potestatẽ recidisse. Sed neq; Cõradus ipse, neq; frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignerata poterãt. Nam decẽ millia numûm aureorũ archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vuratislauiensis, Henrici tertij fratris eorum filius, quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque suasu procerũ suorũ redemit is territoria illa.

Inuidia.

Crosna redẽpta ab Henrico Vuratislauiensi.

Quæ res inuidiam ipsi conflauit apud patruos. Acerbior tamen erat Boleslaus. Et cum Henricum circumuenire decreuisset, misit ad eum legationem sub specie repetendæ portionis hæreditariæ, secundùm mortem Vuladislai fratris, qui archiepiscopus Salisburgensis fuerat, reuera autem solicitandorum quorundam Vuratislauiensium procerum causa, quos patrem Henrici, atque patruum Vuladislaum ueneno sustulisse erat suspicio. Dissimulato autem dolo, cum ad omnem occasionem attentus esset rusticantem fortè Henricum in uilla sua Ielce, & nihil tale metuentem missis satellitibus cepit, & in arcem Lehen deportatum, asseruari diligenter iussit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret.

Henricus quartus dux Vuratislauiensis captus à Boleslao patruo.

Lehen arx.

Charus B erat suis Henricus, propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus est: itaque eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberando eo consilia ineunt: exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus, Boleslao Pudico Cracouiensi & Sendomiriensi, Boleslao Calissiensi, Præmislo Posnaniensi, & Vuladislao Oppoliensi, indignitate rei motis magna auxilia impetrant.

Henricus Probus.

Silesiorũ intestinũ bellum.

Displicebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque misit & ipse Vuratislauiensi conuentui auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorato Vuratislauiensium apparatu, magna celeritate Saxonas, Misnios, Bauaros, atque Sueuos mercede conduxit, & prior in Vuratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vuratislauienses suas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Inter Scorolcium & Procianum in planicie congressi exercitus, magno ardore committunt prælium: & neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conspecta suorum & cæsorum strage, & pugnantium paucitate, uno tantum comitatus milite, clàm se ex acie subduxit.

Boleslai Calui fuga.

Henrici filij fortitudo.

At filius eius Henricus, de tribus natu maximus maiore animo, boni imperatoris fungens officio nutantes suos confirmabat, laborantibus succurrebat, & non modò instaurauit prælium, sed etiam uictor magnam in hostibus stragem edidit. Quæ eo maior fuit, quo pertinacius utrinque pugnatum est. Captus est in eo prælio Præmislus dux Posnaniensium.

Præmislus dux Posnaniensium captus.

Clade hac perculsus Vuratislauiensis conuentus, Ottocari siue Præmisli Boemorum regis opem implorat. Et cum antehac Crosnense territorium Ioanni Brandeburgensi marchioni hypothecæ nomine quatuor millia marcarum ab eo mutuati tradidissent, ne Boleslaum Caluum aduersum se adiuuaret, tunc porrò Closcum dant Ottocaro, ut afflictis Henrici rebus subueniret, quòd & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud sororis filium Boleslaum Caluum meritò ualere debebat.

Crosna marchioni Brandeburgensi oppignerata.

Closcũ Boemorum regi traditum.

Dant autem ea lege, ut id post obitum Ottocari in Henrici ducis sui potestatem recideret. Itaque Ottocarus cum ademptas sibi à Rudolfo Cæsare terras, quarum superius mentionem fecimus, bello repetere necesse haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricum: sed iniquis Henrico conditionibus, nempe ut is Boleslao patruo, Stregomum,

Pax iniqua in Silesia.

Nouum

Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Prinum, & Gesuindidorsum (oppida ea sunt) iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus, ut se & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euasisset, recuperauit à Marchione Crosnam, numeratis ei sex millibus marcarum.

Crosna redēpta.

Nam duo millia is Henrici causa falso expensa referebat. Cæpit uerò Henricus, & in carcerem compegit suos nonnullos ex equestri ordine, quòd cum Boleslao sensisse dicerentur. Eodem anno Lituani cum Prussis peruastata Masouia, Culmensiq; & Cuiauiensi tractu, Lenciciensem quoq; crudeliter depopulati, ingentem prædam abegerunt, in qua ad quadraginta millia hominum fuisse memorantur.

Prußi & Lituani Masouiam, Culmensem, Cuiauiensem, & Lenciciensem tractum uastant.

Tunc quoque prodigium circum Cracouiam apparuit. Etenim nocte media, in qua initium noui anni est, cœlum clara & non iniucunda luce ad breue tempus resplenduit, principis mortem, quod re postea comprobatum est: portendens.

Prodigium.

Memoratum autem & spectrum quoddam tunc in eodem Cracouiensi tractu apparuisse.

Spectrum.

Lacum enim quendam peramplum infestatione dæmonum, piscationibus & usibus hominum exemptum fuisse. Ad eum hyberna glacie concretum uicinos cum sacerdotibus uexilla, cruces, & reliquias sacras, quibus uis dæmonum propulsaretur, ferentibus, piscandi gratia conuenisse. Immisso autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piscatoribus tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutum, tertio denique monstrum horrendum caprino capite, & in speciem ignis ardentibus oculis extractum esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem sese immersisse, ac toto lacu discursans terribilem strepitum ac sonitum edidisse, afflatosque ab eo nonullos homines fœda ulcera retulisse.

Brandēburgense bellū.

Resumpsit æstate sequenti Boleslaus Calissiensis cum Præmislo fratris filio expeditionem aduersus marchiones Brandeburgenses ob Santocum, auctus Pomeranorum auxilijs. Vastanti autem ei hostilem regionem cis Odram occurrit Otto Longus marchio Ottonis tertij filius cum non contemnendis Saxonum copijs, & alijs quibusdam auxiliaribus apud Soldinum. Commissoque prælio facilè funditur, fugaturque, ut pote uiribus inferior: ac deinde intra munitiones arcium se continuit.

Marchio Brandeburgensis uictus à Polonis.

Boleslaus uerò omnem oram cis Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitum, & intra anni decursum febri extinctus est, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit.

Boleslaus Pius dux Calissiensium obijt.

Condidit hic uiuens tres arces, Dupinum, Neslussum, & Boleslaueciam in territorio Velunensi.

Dupinum, Neslußū & Boleslauecia arces cōditæ 1279 añ.

Condidit & monasterium Gnesnę puellis diui Franscisci, seu diuæ Claræ institutum uitæ professis.

D. Francisci cœnobium.

Consecutus est autem sub finem eiusdem anni ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiensis & Sendomiriensis, & Cracouiæ apud diui Francisci, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est: benignus & religiosus princeps, & in egentes, cultumque Dei, ac ministros eius munificus.

Boleslai Pudici mors.

Cuius illa extant in Cracouiensem episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, quibus cunctos sacri ordinis homines, eorumq; adscriptitios omni prorsus onere seruitutis atq; pensionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq; ipsius iurisdictione exemit. Episcopum autem omnino ducali iure in bonis suis esse iussit, modò ut semel quotannis principem hospitio acciperet, subuectionesq; ipsi ut præberet, quando ei usuueniret per episcopalia prædia iter facere. Ad hæc fecit potestatem singulis prælatis, ut uocant, & canonicis basilicæ Cracouiensis, senos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellent ac expeditione bellica eximendi, ministerij sui causa: inferiorū uerò ecclesiarum collegijs dimidium eius numeri.

Cracouiensis ecclesiæ ac diœceseos immunitas & prærogatiuæ.

Condidit etiam ac dotauit Crizanouicense monasterium supra Nidam amnem Præmonstratensibus uirginibus.

Crizanouicense monasterium.

Cracouiæ item apud sancti Marci, ei sectę mendicantium, quæ uocatur de Pœnitentia beatorum martyrum.

Cœnobium D. Marci.

Ciuitatem uerò Cracouiensem iure Saxonico, siue Magdeburgensi quod etiam Sredense & Teuthonicum uocant, quo pleraque oppida & uici & pagi utuntur in Polonia, stabiliuit.

Cracouiēsis urbs iure Teuthonico uti cœpit.

Regnauit autem Boleslaus hic, seu uixit potius post mortem patris quinquaginta duos annos.

Boleslai Pudici ætas.

Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tum, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd se coniugij uinculo tandem liberasset: ac mox unà cum sorore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calissiensi ad eam se contulerat, distractis & in usus egenorum distributi cunctis facultatibus suis, diui Francisci professioni & instituto uitæ sese addixit:

Kinga princeps cum sorore Iolenta monasticam uitam amplexa.

& ueterem Sandeciam, necquicquam refragrantibus & renitentibus proceribus, commigrauit: ibiq; reliquum tempus uitæ in monasterio à se & uiro suo condito peregit.

Sandecense monasteriū.

Non multo autem ante hos duos tertius quoque Boleslaus Legniciensium dux, co-

Boleslaus Caluus seu Rogatca Legniciensis dux obijt.

Rudolfus Cæsar.
Ottocarus secūdus Boemorum rex occisus in prælio.
Venceslaus rex Boemorum.
Dubr. lib. 17 hist. Boem.
Closcū Silesijs redditū.
Austriæ ducū & archiducum origo.
Carolus V. Imperator.
Ferdinādus Cæs. & rex.

dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis excesſit, Henrico, Boleslao, & Bernardo filijs, & quatuor filiabus relictis. Quo tempore etiam Ottocarus Boemorum rex in Austria commissa cum Rudolfo Cæsare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditione suorum occubuit. Succesſit autem ipsi in regno Venceslaus filius, quinq; aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto marchio Brandeburgensis, Boemis grauis, administrauit. Tunc igitur Henricus Vuratislauiensium in Silesia dux Closcum iure suo recepit. Atq; hoc uerius est, & ijs quæ suprà memorauimus magis consentaneum, quàm quod scribit Ioannes Dubr. Polonum eo tractu à Rudolfo donatum esse, propterea quòd is Ottocaro militans, eum prodidisset, è prælio se subducens cum Milota præfecto Morauiæ. Rudolfus quidem post eam uictoriam in Boemia nihil sibi iuris usurpauit, Albertum modo filium Augustæ Vindelicorum, in conuentu principum Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxerunt ij, qui deinceps illis regionibus præfuere usq; ad nostra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hispanorum, Indorum, Siculorum, Neapolitanorumq; regem, ac Ferdinandum Cæsarem, seu regem Romanorum, Vngarorum, & Boemorum, fratres germanos, & liberos eorum inclytos. E quibus Maximilianus natu maximus à patre Ferdinando, cum ego regia legatione apud eum fungerer, rex Rom. & successor designatus, illo intra uertentem annum defuncto: hoc biennio, dum hæc à nobis recognoscuntur, imperij gubernacula suscepit, princeps singulari elegantia, comitate, humanitate, complurium linguarum peritia, & prudentia præstans. Sed iam ita Nonum hunc librum finiemus, & ad curriculum nostrum reuertamur.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimus.

LESCVS NIGER.

Leo Russorum dux.
Russorū cū Tattaris & Lituanis excursio in Poloniam.
Russi cū barbaris superati à Polonis.
Russia uastata à Polonis.
Leopolis à Leone condita.
Luuouu.

SVCCESSIT Boleslao Pudico in principatu Cracouiensi & Sendomiriensi Lescus Niger, ex fratre ipsius patruele ortus: *quem ipse si*bi Boleslaus successorem disignarat, quiq; siue uiuente *adhuc illo*, siue iam mortuo, Cracouiam cum uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iusta persoluerat. Nec tunc sanè quispiam ipsi aduersatus est, bello à Russis ingruente: cuius metus locum atq; spacium contentionibus & nouandis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Russorum ducibus, Danielis filius, post Boleslai mortem media hyeme in Lublinensem oram cum ingenti Russorum, Tattatorum, & Lituanorum exercitu inuaserat: eaque peruastata Sendomiriensem quoq; tractum ferro & igni infestabat. Sed eū Varsius Cracouiensis castellanus, & palatini duo nempe Petrus Cracouiensis, & Ioannes Sendomiriensis, represserunt, cum ei se apud Goslice pagum, altero à Sendomiria miliario cum parua manu temerè quidem, sed tamen euentu prospero, opposuissent. Commisso enim prælio tertia die Februarij, cum nostri magno animo impetū in Russos fecissent, cæsis primis, magna trepidatio cæteros inuasit, sic ut abiectis armis terga uerterent, & auxiliares barbaros secum inuoluerent. Qui tamen, quòd fugiendo pugnare consueuerunt, represso gradu restiterunt nostris paululum. Sed mox & ipsi, deserti à Russis, instantibus nostris in ueram fugam acti sunt. Fugientes longius persecuti nostri magnam stragem edidere. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia, capta duo, militaribus signis septem nostri uictores potiti sunt. Cætera multitudo amissa præda euasit. Non contentus autem ea uictoria Lescus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita ut ad triginta equitum, peditum uerò duo millia peruenirent, & in Russiam duxit, ut Leonem ulcisceretur: qui nondum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Russiæ sese recepit. Quocirca impunè Lescus hostilem regionem ad Leopolim usq; (quæ arx cum oppido ab isto ipso Leone condita esse & nomen sumpsisse uidetur) peruagatus, direptis exustisq; multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligentius seruatæ ac defensæ erant, captis & euersis, ingentem prædam abegit: in qua ad quatuor millia hominum fuisse,

cæsa

cæsa uerò ad quinq; millia feruntur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1281, Lescus contra Vuratislauiensem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re postea longè à probitate abfuit, expeditionem instituit ex huiusmodi causa. Henricus hic, quem dico, Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibusdam, quemadmodum superius dictum est, mulctatus, induxerat & ipse in animum suum facinus probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legnicensem Boleslai Calui, & Henricum Glogouiensem Conradi filium duces, ad conuentum & colloquium, quasi de re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cæperat, & Vuratislauiam deportatos asseruabat, ut aliquid uicissim ab eis iniustis pactis emungeret. Indignè id ferre Lescus, qui uocatus & ipse unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excusatione usus, nō uenerat. Ac Præmisli maximè uicem dolens, cum crebris literis atq; legationib. nihil æqui ab Henrico impetraret, armis illum uindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Mesciugo Pomerano pollicentibus. Itaq; coadunato exercitu, & auxiliarib. illis maioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locum conuenientibus, triplici agmine Vuratislauiensem Henrici ditionem aggressus, acerbè eam diuexauit usq; ad Vuratislauiensia suburbana, maioribus Polonis maximè ob captum ducem suum in agrestes & oppidanos culpæ expertes, & in innoxia tecta sæuientibus. Nec tamen his malis, aut lachrymis & conuitijs suorum Henricus cōmotus est, ut uel propulsaret illatum bellum, & miserabilem suæ ditionis uastationem prohiberet, uel captos duces dimitteret, ac se suosq; præsentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vuratislauiensi se cōtinebat. Peruastata omni ora Vuratislauiensi, & abacta ingenti præda Lescus auxiliares dimisit, & suas copias domum reduxit. Capti uerò duces pertæsi uinculorum, eius, in cuius potestate erant, arbitratu se redemere. Ac Præmislus quidem Rudense seu Velunense territoriū ipsi concessit. Legnicienſis uerò & Glogouiensis quinquennio se ipsi cū triginta hastatis militaturos esse dato iureiurando receperūt, obsidibusq; cauerunt. Per idē tēpus Siculi trucidatis una hora per omnes urbes ex cōposito Gallis omnib. à Carolo ad Petrū Arragonensem defecerunt, & Gallū regē Hispano cōmutarunt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos seminarium fuit. Prussi uerò Crucigerorum ditionem uehementer afflixerunt, & longè lateq; ferro & igni grassati, Christiburgum, Marieuerderum, Zantirum, Clementiam, siue Plementiam, & Grudentum arces de ipsis cæperunt, ac diruerunt. Insequenti anno Lituani cum Iazygum reliquijs subita excursione Lublinensem regionem tripartito agmine crudeliter depopulati sunt. Iura tunc de more Lescus reddebat Cracouię, cum de barbarorum excursione certior factus est. Nec mora, omissis rebus omnibus arma corripere his qui circum se, quiq; in itinere erant equitibus, & se sequi iussis, magnis itineribus in Lublinensem oram peruenit. Sed hostes iam præda onusti recesserant. Itaq; agebatur animi, quòd sibi hostem ulcisci, suosq;, qui captiui abducebantur. uindicare procliue nō esset. Neq; enim cum parua manu longè maiorum hostium multitudinem per ignotos sibi, illis uerò notissimos syluarum & paludum tramites abeuntes persequi audebat. In hoc æstu animi cum eum ex labore itineris & in somnia fatigatum sopor inuasisset, expergefactus deinde postero die lætus, ab archangelo Dei Michaele in somnis confirmatum se, & sponsione certæ uictoriæ persequi barbaros iussum esse, pro concione exposuit. Quo sermone animatis militibus, & impedimentis cum commeatu ponè se sequi iussis, ipse cum expeditis arma tantum & aliquot dierum cibaria ferentibus, recentibus abeuntium hostium uestigijs insistit, & inter Naruam & Nemenem flumina tertiadecima die Octobris eos consequitur. Neq: enim illi præda impediti, celerius iter facere potuêre. Perculsi sunt inopinato Polonorū aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles atq; timidos tam longè persecuturos se fuisse suspicabantur. Sed tamen arma citò expediunt, authoribus maximè Iazygibus, qui summa erant audacia. Inuehuntur in eos nostri una & simplici acie, quòd & locus syluis cinctus angustus, & exiguæ copiæ, quippe quæ sex millia equitum uix continerent, diducere manum in plures acies non sinebant. Non segniter & illi primos nostrorum impetus excepere. Sed in pugnam intentos captiui suorum signa conspicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriuntur. Inermes quoq; & fœminæ clamore sublato suos animabant, & hostibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos secum ducebant barbari, & qui dudum lætiore ululatu aduenientibus nostris gratulari uisi erant, sæuis morsibus barbaros ipsos impetebant. Itaq; ancipiti malo perturbati, effusa fuga

1281 anno

Hēricus Probus nomine, non re.

Duces tres dolo capti ab Henrico Probo.

Lescus bellū infert Henrico Vuratislauiensium duci.

Velunensis terra Hērico Vuratislauiensium duci concessa.

Sicilia à Gallo ad Hispanum defecit.

Siculæ uespere.

Prussi multa de Crucigeris cæperunt

Lituanorū excursio in Lublinēsem oram.

Somnium.

Narua fl. Nemenes.

Lesci Nigri insignis de Lituanis & Iazygibus uictoria.

proximas ſyluas petunt. Inſtat fugientibus Leſcus: inſtant & captiui mutuo ſeſe cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem perſequendi finem fecit. In eo prælio reliquię Iazygum,, qui pertinacius noſtris reſtiterant, & à ſuſcepta religione defecerant, penitus deletę ſunt.

Iazygum reliquiæ deletæ.

De Lituanis quoq;, qui quatuordecim millia bellatorũ expleuiſſe dicebãtur, nõ multi euaſerunt. Cõplures enim qui effugerant, partim pudore, partim timore ſuorum, mortẽ ſibi conſciuere. De noſtris, quod mirum cuiq; ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidẽ deſideratus eſt. Leſcus recuperata omni prę da, & cumulata etiã hoſtium cęſorũ ſpolijs, uictor in Poloniã reuerſus, Lublini tẽplum, monimentũ uictorię ſuę condidit: ac diui Michaelis, quem in ſomnis uictoriã ſibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitum ab externis hoſtibus parta, ciuiles motus Leſcum exceperunt.

Sendomiriẽſiũ defectio à Leſco. Cõradi ducis Maſouij fuga.

Sendomirienſis enim conuentus Ioanne palatino & Criſtino Caſtellano eius oræ authoribus, cum quibus & Paulus epiſcopus Cracouienſis ſentire dicebatur, ab eo defecit, & Conrado Maſouiæ duci accito ſeſe munitionesque ſuas ſubdidit: nec uinci beneficijs & ſecundis rebus Leſci potuit, ut conceptum in eum iam indè ab initio odium deponeret. Verùm Leſcus hoc ſic abire paſſus non eſt. Nam coacto tumultuario exercitu de Cracouienſi ditione & aulico ſuo comitatu, in Sendomirienſem oram contra Conradum profectus eſt. At ille de aduentu Leſci certior factus, cum ſe non ſatis crederet Sendomirienſibus, & paruam ipſe manum ſecum adduxiſſet, in Maſouiam celeriter ſe recepit, promittens confeſtim ſe cum maioribus copijs reuerſurum.

Leſci benignitas & moderatio.

At Leſcus magna animi moderatione & manſuetudine uſus, proceres authores defectionis deſtitutos à Conrado, facile ſibi reconciliauit: per quos conuentũ omnem unà cum munitionibus in poteſtatem ſuam redegit, gliſcensq́; ciuile bellum ſapienter oppreſsit.

Fames in Polonia.

Laboratum eſt fame eo & ſequenti anno in Polonia uſq; adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis præſens malum euitaturi; in Vngariam atq; Ruſsiam commigrarent. Sed utrobiq; pro ſalute acerbiori calamitate per gentium illarum immanitatem & perfidiam operti ſunt. À Ruſsis quidem tributi nomine Tattaris in ſeruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Hunnis barbaris uenundati.

Legatus põtificius in Poloniam & Pruſsiam.

Per hoc tempus Philippus epiſcopus Firmanus legatus pontificius ex Vngaria uenit Cracouiam. Humanius acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorum rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Hunnas pellices poſt leniores admonitiones diris deuouerat.

Ladislai Vngarorum regis nequitia, improbitas, & interitus

Sed ipſe quoque rex pòſt ab Vngaris ſuis in honeſta cuſtodia aſſeruatus aliquandiu, ad extremum ab *Hunnis*, quorum conſuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit. È Polonia uerò legatus in Pruſsiam contendit, & controuerſiam inter Meſciugum Pomeranorum ducem & Crucigeros diremit.

Pomerani duces Crucigeris ſua donarunt.

Etenim Varcislaus Meſciugi frater, cum ſe ad Crucigeros contuliſſet, eorum uitę inſtitutum amplexus, patrimonium ſuum ipſis donarat. Eius exemplum ſecuti alij duo fratres, & ipſi bona ſua eiſdem Crucigeris addixerunt, honeſtum uictum quoad uiuerent ab eis cum familia ſua pacti. Ac donationes quidẽ illas legatus reſcidit.

Gneuenſe territorium donatũ Crucigeris.

Cæterùm Meſciugum induxit, ut Gneuenſe ſiue Meuenſe territorium ipſe donaret Crucigeris.

Gneua arx condita.

In quo mox illi arcem condiderunt, præſidioq́ue firmarunt, Puterburgum demoliti.

1283 ann. Lituani Sendomirienſem agrum uaſtant.

Sequenti anno menſe Octobri rurſus Lituani per Lucouienſe territorium in Sendomirienſem tractum improuiſi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine reſiſtente. Namque nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Leſcus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia noſtri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excurſione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant ex equeſtri ordine, cæterisq́ue ſine mora ſequi iuſsis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hoſtem perſequitur. Sendomirienſis autem conuentus nobilitatem ſimul & ruſticanos homines, præmiſsis ueredarijs de aduentu ſuo certiores facit, & occurrere ſibi curriculo iubet.

Leſci oratio ad milites.

Concurrentibus omnibus, ubi haud longè ſe ab hoſtibus abeſſe ſenſit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hoſtem animat, ut uiri eſſe pergerent, & coniugibus ac liberis dulciſsimis, propinquis, neceſſarijs, atq; etiam agricolis ſuis, qui in fœdam ſeruitutem à barbaris abducebantur, ſubuenirent. Cæſos ſenes atque paruos pueros, uaſtatos agros, incenſas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata ſacra nauiter ulciſcerentur, & inſignem ſuam patriæq́;
» communis ignominiam, uel cum uitæ ſuæ diſcrimine uindicarent. Honeſtiſsimum
» eſſe pro patria, & pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bo-
» nos forteſq́; uiros cupidiores eſſe debere. Non prouenire autẽ magnam atq; ſolidam

gloriam

A loriam sine magnis periculis. Neque tamen eo se hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculosum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eosdem enim esse, quos anno superiori intra ipsorum iam fines penè ad internecionem, nullo de suis amisso, profligassent, quiq; furtis modò & clandestinis latrocinijs uicinos infestare soliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæsisq; suis eorum sanguine parentarent, & captiuos opem suam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore spe & fiducia diuini auxilij Dei contemptorem hostem adorirentur, confessione eos peccata expiare, & sacrosancta eucharistia communire se iubet. Atq; ipse princeps sanè quàm religiosè hoc fecit. Præsensere aduentum Polonorum barbari, & anni superioris fortunam reformidantes, in proximas syluas in Lucouiensi territorio sese subducunt, atq; ibi de salute sua consultant. Syluis sese diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebant: nec adeò tutum sibi receptum esse animaduertebant, eo quòd experti iam nostrorum audaciam, etiam in intimam Lituaniam persecuturos se eos esse certò sibi persuaderent. Nec in armis magnam spem habebant. Sed tamen hoc sibi tentandum extrema penè adducti necessitate constituũt. Itaq; relictis in sylua cum paruo imbecilliũ & ægrotorum præsidio sarcinis, captiuisq; arctius colligatis, ne sibi rursus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in nostros feruntur. Perturbauit nonnihil nostros primus eorum aspectus, propterea quòd præter omnẽ expectationem ad se contendere eos uidebant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine ij superabant. Sed tamen cohortante duce, & instruente acies, citò animos resumpsere. Duas autem is incursantibus hostibus acies obiecit: quarum alteri Zegota Cracouiensis, alteri Ioannes Sendomiriensis palatinus præerat. Ipse in omnes partes oculos & totũ corpus circumferre, ac sollicitè circumspicere, quid quaq; in parte gereretur, ut sicubi laborantes suos conspiceret, mox subsidia summitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit, Sed uirtute nostrorum, quasi firmo muro obiecto, statim refractus est. Primi, qui cum Cracouiensi palatino, & aulico Lesci comitatu cõcurrerant repressi, ad fugam spectare cœperunt. Quo animaduerso cæteri quoq; conuersi syluas petiuerunt. Inde porrò continuato cursu quoquouersum diffugerunt.

E Poloni deposita in syluis præda potiti sunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros, quicunq; in sylua delituerant, conquisitos trucidarunt. Reuertentesq; magna omnis generis hominũ occurrentium lætitia excepti sunt. In Paulum episcopum Lescus Lituanicarum illarum excursionum, atque item defectionis Sendomiriensis conuentus culpam conferebat. Habebat enim Paulus magnas necessitudines & clientelas in tractu Sendomiriensi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Lesco uerò iam inde ab initio propter captiuitatẽ suam infensus erat, ita ut non incredibile esset, cùm nobilitatem Sendomiriensem ab eo concitatam fuisse, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Lescum inuisum apud omnes, suis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is est iterum à satellitibus Lesci, & Siradiam deportatus. Dimissusq; deinde maiorem immunitatem bonorum suorum ecclesiasticorum, & in Derzanzina pago quicquid ad ducem pertinebat, castellano & palatino, decanoque & Scholastico Cracouiensi arbitris, à Lesco accepit. Nam tria millia marcarum argenti, quæ & ipsa soluere Lescus debuerat, remisit. Extat ea de re diploma Lesci in basilica Cracouiensi. Insignis est hic ipse annus & alio insolenti facinore. Etenim Lucardis Præmisli ducis maioris Poloniç uxor à pedissequis suis iugulata est. Nec expers huius culpç Prçmislus, quòd ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset, habitus, & vulgari carmine notatus est: quod carmen sua ætate Dlugossus vulgo cantari solitum esse memorat. in quo oratio fœminæ illius repræsentetur orantis maritum pro amore coniugali, & honore, quem illi semper habuisset, ne uitam sibi adimat, sed ut uel una subucula tectam in domum paternam se remittat. Causa uerò huius parricidij Præmislo ea fuisse fertur, quòd nullos ex ea susciperet liberos. Quasi uerò id ‚‚ in arbitrio sit cuiuspiam, ac non diuinitùs concedantur liberi. Sed non inultum id sce- ‚‚ lus tulit Præmislus. Quamuis enim alteram uxorem duxisset non multo posterius, Rixam Suetiæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduersitatibus fuit obnoxius. Insequenti enim anno Henricus dux Vuratislauiensium Calissiensem arcem proditione Sendiuoij præfecti traditam ipsi eripuit. Oppidum enim paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sendiuoius Ioannis

Lituanorum consultatio.

Lituani iterum uicti à Lesco.

Paulus episcopus turbator iterũ captus.

Derzãzina episcopo Cracouiensi donata.

Lucardis Præmisli uxor iugulata.

Calißia Henrico Vuratislauiensium duci prodita.

palatini Posnaniensis filius iratus Præmislo, quòd ab eo in mandandis magistratibus A & honoribus præteriretur. Et nisus est quidem Præmislus arcem ui & armis in potestatem suam redigere, sed repulsus à præsidio Henrici, proceribus intercedentibus

Olobocum à Polonis recuperatum.

cum Henrico pacificatus est ea conditione, ut pro Calisiensi arce Olobocense territorium Henrico daret, & arcem ei suis sumptibus in eo exędificaret. Quam arcem tertio pòst anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmisli potestatem redegerũt.

Hẽricus Probus ad dolos factus.

Neq; eá tunc Henricus armis uindicauit, sed dolos uersabat in pectore: ad quos ita factus erat, ut ne à sacris quidem rebus & sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamen iusta diuini numinis uindicta postea alienis, cum suo hærede careret, reliquit.

Vuratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ usurpatæ ab Hẽrico duce.

Atq; ut prætermittamus, quod Calisiensis arcis proditorẽ Ioannem cum Beniamino nescio quo equite in carcere aliquandiu tenuit (qui minus etiam dignum facto suo præmium tulere) illud quidem certè detestabile eius facinus silentio prætereundum non est, quod in ecclesiam Vuratislauiensem, & in episcopũ eius Thomã secundum Thomæ illius, quem Boleslaus Clauus in uinculis habuerat, sororis filium patrauit. Etenim per magnam uim pecuniæ ipsi, & uniuerso ordini ecclesiastico eius diœceseos præter ius & morem in bellum, nescio an illud, quod cum Præmislo de Calisiensi dominatu gerere uolebat, imperauit.

Othmuchouia arx.

Quæ cum non daretur, arcẽ episcopi Othmuchouiam, & Nyssam oppidum, ac deinde cætera omnia episcopi & sacri ordinis bona inuasit: mox & decimas omnes usurpauit. Nec ea reddere episcopo per honestos & graues oratores, ac postea per se ipsum flagitanti uoluit: superbeq; insuper & minaciter respondit.

Iacobus Suinca archiepiscopus Gnesnensis non per electionem.

Erat tunc archiepiscopus Gnesnensis Iacobus, gente & cognomento Suinca, Ioanni defuncto post undecim annorum uacationẽ & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; Pontificum maximorum mutationem fauore & arbitrio Martini quarti pontificis (electione collegij Gnesnensis posthabita) successor datus.

Interdictum ac diræ Archiepiscopi cum synodo in Henricũ.

Is igitur synodo Lenciciæ coacta, de eius sententia Henricum ducem communione Christiani populi unà cum socijs & fautoribus sceleris & sacrilegij exclusit: Vuratislauiensi uerò ciuitati & omnib. locis, quę in ditione Hẽrici erant, sacris interdixit.

Franciscani sodales interdictum contempsere.

Cui decreto paritum est ab omnibus, præter Franciscanos fratres, pluris facientes emolumenta sua & fauorem ducis, quàm disciplinam ecclesia- B sticam. Quę res maioris pertinacię & crudelitatis Henrico causa fuit.

Episcopus cum sacerdotibus eiectus è Vuratislauiensi diœcesi.

Iritatus enim, episcopum & sacerdotes omnes ditione sua eiecit. Qui quócunq; in Poloniam commigrabant, humanè & benignè recipiebantur.

Lugdunense concilium.

Episcopus autem cum in concilio Lugdunẽsi de ui & iniuria Henrici nec quicquã questus esset, propterea quòd ille iam prius aures concilij falsis criminationibus per legatos occuparat, reuersus mœrens Ratiboriam se contulit: ubi à Cazimiro duce Vuladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus est. Quo factum est, ut æquiore animo auxilium illud suum in quintum usque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatem exatiauit. Nam is & nobiles quosdam bonosque uiros de suis, à quibus reprehensus erat de scelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expostulauit, quòd inimico suo receptum præberet: minasque adiecit, ni eum pelleret.

Cazimirus dux Ratiboriensium.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptum episcopi & sacerdotum exulum.

Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obsidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar arcis munitione se continebat. Cum aliquot dies duraret obsidio, murmurare contra episcopum & cæteros sacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præsertim ij, quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ uictis captisque urbibus ab irato hoste euenire solent. Quare cognita episcopus collocutus cum suis, indignum esse ait, ut sua paucorum exulum causa, bene merita de se ciuitas periculum subeat, aut ullo prorsus afficiatur incommodo ac detrimento. Præstare, ut ipsi soli uel capitibus suis iram tyranni exatient, quàm tot insontes & bene merentes hospites suos eodem secum exitio inuoluant.

Thomas episcopus Vuratisl. ad hostem sacrato uestitu egressus, irã eius fregit.

Induit deinde sacras & pontificales uestes, nonnullosq; de sacerdotibus, quemadmodum ad sacra peragenda solent, indui iubet. Ita spectabilis cum ueneranda illo cœtu urbe egressus, ad hostilia castra profectus est. Venientes à longè conspicatus Henricus, attonitus & quasi numine afflatus de papilione exilijt, & obuiam procurrens, ad pedes episcopi sese abiecit, & culpam supplex deprecatus est: augustius quiddam humana specie in uultu episcopi contemplatus. Benignè eum humo episcopus attollit, amplexatur, & exosculatur non sine lachrymis, certamque ueniam, si eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam diuo Nicolao dedicatam, pariter ingrediuntur. Ibi semotis arbitris inter se in gratiam redeunt,

A um Henricus redderet quæcunq; episcopo, ecclesijs & uniuerso ordini sacro ademerat, & pro perceptis emolumentis satisfacturum se esse, ad hæc ampla munera & immunitates ecclesiæ largiturum reciperet. Quibus peractis soluit obsidionem, & ab Archiepiscopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictumq; sublatum est. Vt autem referret gratiam pro hospitalitate Cazimiro Thomas episcopus, collegium sacerdotum in arce Ratiboriensi instituit, eique decimas quasdam de suis attribuit. Porrò Henricus posteriori tempore templum sanctæ Crucis in insula Vuratislauiensi à regione basilicæ condidit, & collegium sacerdotum, datis de suo luculentis reditibus, instituit. Quin etiam cum ex uxore, Ottonis Longi marchionis Brandeburgensium filia nullos liberos susciperet, Vuratislauiam ipsam cum omni territorio ecclesiæ & episcopo Vuratislauiensi sempiterno iure donabat, nisi episcopus eam donationem abnuisset. Dum hæc ita geruntur in Silesia, nec in minore Polonia quietæ res fuere, turbante maximè Paulo episcopo Cracouiensi, & omnium odia in Lescum ducē, quo captiuitatem suam ulcisceretur, inflammante. Quod malum eousque progressum est, ut iam non priuata paucorum conspiratione, sed publico procerum atque nobilitatis consilio Conradus Cirnensium Masouiorum dux ad suscipiendum principatum accerseretur. Cui cum exercitu uenienti Varsius Castellanus, & Zegota palatinus Cracouiensis, Ioannes Sendomiriensis palatinus, & Cristinus Castellanus cum Paulo episcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progresßi sunt, & in uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouiensi & Sendomiriensi dominatu omni tunc potitus est. Sola restabat Cracouia, in qua se Lescus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra se omnium conspiratione retineret. Nam & ij qui ei fauebant, quiq; in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, ueriti ne sibi fraudi esset, à publico uniuersi conuentus consilio dissentire. Desertus ab omnibus, ad Cracouiensis ciuitatis, cuius studia non aliena esse à se animaduertebat, misericordiam confugit. Eius fidei atque tutelæ Cracouiensem arcem commendauit. Ipse cum uxore, uel ut alij uolunt, uxore Cracouiæ relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suscipiunt arcis defensionem Cracouienses ciues. Et quoniam difficulter se arcem & urbem pariter tutari posse existimabant, cùm quòd humiles erant urbis muri, nec bene instructi propugnaculis, tum quòd distracta multitudo imbecillior futura erat ad sustinendam uim aduersariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe commigrant in arcem cum uxoribus, liberis, & facultatibus suis. Cognita Cracouiensium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de sententia posse credebant: & non modò impunitatem illius cœpti, sed etiam maiora à Conrado, quàm à Lesco præmia ipsis pollicentur, si consensum uniuersi conuentus secuti, Conrado sese & arcem dedant: sin recusent, minas adijciunt. Nihil neque blanditijs deliniti, neque minis territi Cracouienses ciues, respondent legationi procerum: Non licere sibi fidem & iusiurandum Lesco semel datum uiolare. Re integra in consilium illud se non esse adhibitos: ne nunc quidem ad id accessuros, cum eius rationem probabilem reddere non possent. Scirent proceres, quid agerent: se omnia charisßima, & uitam ipsam prius amittere, quàm fidem frangere decreuisse. Quæ cum Conrado & proceribus renunciata essent, iritati & multum frementes, ad Cracouiam castra admouent. Cumque perdifficilem sibi esse intelligerent arcis & armis & commeatu bene munitæ expugnationem, urbem uacuam incendunt, ut uel sic ciuium siue pertinaciam, siue constantiam præsenti priuatorum cuiusque malorum aspectu frangerent. Sed nihilo tamen segnius illi arcem defendebant. Quanquam autem uastarant paulo antè Tattari Transyluaniam & Vngariam usque ad Pestum totos tres menses, tamen impetrauit Lescus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorum & Hunnorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouiensi subueniret. Id ubi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis signis apud Bogucice pagum ad Rabam flumen uincitur: dissipatoq; longè maiori, quàm Lescus habebat, exercitu, in Masouiam usq; profugit, ueritus ne alienatis à se aduerso prælio uoluntatibus eorum, à quibus accitus erat, in potestatem Lesci ueniret. Sic euentus tunc ostendit, uter iustius arma sumpsisset. Lescus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimisit, proceribus culpam deprecantibus, ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Hunnos liberaliter remuneratos remisit: Cracouiensibus ciuibus gratias egit: urbem accuratius muniuit: eiusq; regimen

Henrici ducis cum Thoma episcopo transactio.

Ratiboriæ collegium sacerdotū instītutum.

S. Crucis tēplum & collegium sacerdotum Vuratislauiæ.

Vuratislauiæ donatio refutata ab episcopo.

Polonia minor ad Conradum Masouiū à Lesco defecit.

Cracouia in fide Lesci permansit.

Cracouiensium ciuiū fides & constantia.

Tattari Vngariam uastarunt.

Conradus uincitur à Lesco & fugatur.

Raba fl.

Cracouiæ urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Lescus cultu Teuthonico usus.

Teuthonibus, qui fidem ipsi præclarè seruassent, proprium deinceps attribuit. Quo
ad nostra usque tempora durauit. Habitu quoque & cultu corporis cum eis conform
1285. añ. to, quanti eos faceret, ostendit. Hæc anno post Christum natum 1285 gesta sunt. Qu
Masouij Russiam, Rußi Masouiã populantur. etiam Boleslaus Masouiorum Plocensium dux, Conradi frater, Russiam, siue ade
quæ Rusi in tractu Lublinensi & Polessensi de Polonis capta tenebant, repentina ex
cursione populatus, cum onustus præda domum reuertisset, moxidem incommo
dum à Rusis accepta damna ulciscentibus, inditione sua uicisim pertulit. Insequen
Gostininũ à Cõrado surreptum. ti uerò anno Conradus frater eius Gostinino, quod in ditione Vuladislai Loctici erat
per fraudem potitus est. Cum enim nonnullos de suis eò prodendę arcis causa submi
sisset, Lituanos deinde euocauit. Quibus ex improuiso aduenientibus, ij subornati
erant, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptam Conrado concesserunt, plus sex-
centis hominibus ibi partim necatis, partim captis: quos cum reliqua præda abegerũt.
Ploscũ à Vuladislao interceptum. Non tulit eam iniuriam Vuladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, silenti agmine ad
Ploscum contendit: noctuque aggressus arcem, uigilibus cæsis facilè fit uoti com-
Pax inter Lencicienses & Plocenses. pos. Deinde procerum utriusque partis opera pax fit inter duces, redditis inuicem
quas interceperant, arcibus, damnisque Vuladislao persolutis. Nec tamen impunè a-
bijt Masouijs, alienæ rei manus admouisse. Eodẽ enim anno ab ijsdem Lituanis, quos
in Gostininense territorium immiserant, graui excursione uexati sunt, & Sochaciouia
Lituani Masouiã uexãt. Ploscumq; arces negligentius custoditæ, captæ, & exustæ. Prusiam tunc nouo uermiũ
genere per æstatem infestatam fuisse ferunt, qui caudis cancrorum præditi, quos-
Sochaciouia & Ploscum arces incensæ. cunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Hoc etiam anno
Bernardus dux Legniciensium, Boleslai Claui filius, obijt. Sequenti uerò Lescus
dissimulato proposito, per speciem Lituanici belli Conrado bellum intulit. Vasta-
In Prußia uermes ueneno si. rant Lituani cum Prusis Dobrinensem tractum, qui in ditione Ziemouiti erat:
Dobrinumque oppidum magna hominum strage edita diripuerant, & incenderant,
cum in expectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupissent. Fra-
Bernardus Legniciæ dux obijt. tris igitur iniuriam ulcisci se uelle cum simulasset Lescus, comparato cùm de su-
is, tum de uoluntarijs cruce signatis non paruo exercitu, in Masouiam deflexo
itinere, obuia quæque ferro & igni, nemine resistente, uastauit, & cum ingenti
Dobrinũ à Prußis incẽsum. præda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recesit, & B
secundæ res aduersis commutatæ sunt, ne impunè ferret, Deum & homines fefellis-
se, & prætextu pietatis iræ suæ impensius indulsisse. Itaque & tunc, licet nemine per-
Masouia Cirnensis à Lesco uastata. sequente, complures tamen de suis in traiectu flumine amisit, & mox ad finem eius-
dem anni cunctæ eius terra longè lateque à Tattaris peruastatæ sunt, & ipse fuga in
Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tattari fame domestica stimulati, per
Tattari Poloniam uastant cũ Rusis. Russos & cum Rusis primùm in Lublinensem oram & in Masouiam delati, locusta-
rum in modum eas regiones, cædibus & incendijs nusquam abstinentes, depo-
pulati sunt. Inde porrò diuertentes, Sendomiriensem tractum, & nullam patrem
Siradiensis, eadem crudelitate peruagati, frustra tentata Sendomiriæ expugnatio-
Lysecense monasteriũ intactum. ne, Lysecensis monasterij, quod S. Crucis dicitur, direptione, suasu Russorum pe-
nitus abstinuerunt: & ad Cracouiam pridie natalis Christi populabundi peruenerunt.
Cracouia tẽtata à Tattaris. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amisissent, & Lescum ducem
cum uxore & primoribus in Vngariam profugisse didicissent, maiore licentia & fu-
rore in pagos & oppida usque ad Carpathum montem debacchati, Sandecense tamen
Sandecense monasteriũ intactum. monasterium, pauore, ut creditum est, diuinitùs immisso, non attigerunt. Quan-
quam aberat inde tum Kinga: nam cum duabus sororibus, Iolenta, & Cõstantia, quę
Danielis, Russorum regis uxor fuerat, & cum uniuerso cœtu monacharum, quæ ad
Pienina arx septuaginta fuere, ad hæc cum magna sacerdotum & equestrium hominum cater-
ua in Pieninam arcem, natura loci munitisimam, ac unum tantum, & eum qui-
Tattarorũ præda. dem perangustum aditum habentem, sese receperat. Tandem satiati cædibus atque
præda barbari, in Rusiam reuerterunt. Tantam autem hominum prædam tunc abe
Puellarũ captiuarũ numerus. gisse dicuntur è Polonia, ut cum eam apud Vuladimiriam recognoscerent, & parti-
rentur inter se, unum & uiginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Eas
enim libidinis causa seruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, item-
Rußis socijs etiam nocuere Tattari. que paruos pueros immaniter trucidant. Ne Rusi quidem, quamuis socij tributarij,
prorsus expertes malorum à barbaris tunc fuere. Nam barbari excessuri è Rusia, ut
Tattari maliciosi. est maliciosum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, a-
quas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæsorum cordibus, & præsentisimo
ueneno

veneno imbutis, & verubus subter aquas defixis. Vnde plurimi mortales postea ex aquæ venenatæ vsu immedicabilibus morbis correpti, miserabiliter extincti sunt, cum serius mali causa animaduersa esset. Nihil acerba illa cuncti dominatus sui vastitas animum Lesci emollijt: quin is reuersus ex Vngaria, in sequentem æstatem expeditionem contra Conradum ducem Masouiæ rursus parare cœpit. Sed cum segniorem ad eam esse cerneret Cracouiensem & Sendomiriensem nobilitatem, Matthæo Siradiensi palatino mandat, vt ipse cum Siradiensi, quę minus calamitatis à Tattaris pertulerat, in Masouiam populabundus excurrat. Fecit iussa palatinus: & iam permultis vicis pagisque vastatis, præda onustus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem suam siue ob imbecillitatem virium, siue ex industria vastari passus erat, cum valida equitum & rusticanorum manu occultis itineribus secutus, vicesimaquinta die Iunij in finibus Masouiæ adipiscitur: & securum incautumque exercitum ex improuiso adortus, non leui strage fudit ac dissipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans, occumbere, quàm fugere maluit. Præda omni Conradus potitus est. At Lescus his aduersis rebus & sugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit: quo sensim tabescés vltima demum die Septembris anni sequentis, qui fuit post Christum natum 1289, vitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est: bonus & moderatus princeps, & felix, si extrema cum primis contexuisset. Quod tamen improbitati & perfidiæ aliorum magis quàm ipsi imputádum est. Donauit hic episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis, in cuiuscunq; solo essent, intra ipsius diœcesim. Præcessit autem Lescum Ziemomyslus frater, dux Vuladislauiensium, nõ toto biennio, relictis tribus filijs, Lesco, Præmislo, & Cazimiro de Salomea filia Suentopelci susceptis. Tametsi Dlugossus nullos eum liberos reliquisse memorat. Hoc anno Cazimirus Oppoliensium dux Henrici fortè Vuratislauiensium ducis vim & arma timens, Venceslao Boemorum principi & successoribus eius sese cum dominatu & liberis suis subdidit. Quod Henricus quoq; Vuratislauiensis aliquanto prius, viuente adhuc Ottocaro rege, fecisse memoratur. Quanquam hic, cum nullos liberos reliquisset, non Boemorum principem, sed cognatum hæredem habuit.

Masouia Cirnensis uastatur à Siradiensibus.
Siradieñses fusi & præda exuti à Masouijs.
Matthæus palatinus Siradiensis occubuit.
Lesci Nigri mors.
1289 ann.
Decima ex metallis episcopo Cracouiensi donata.
Ziemomysli ducis Vuladislauiensis mors, & filij.
Oppoliensis principatus addictus prĩcipi Boemorum.
Vuratislauiẽsis item.

INTERREGNVM.

TEmpus quod Lesci Nigri mortem consecutum est, vsque ad resumptum atque renouatum à Præmislo duce maioris Poloniæ regnũ, interregnum nobis appellare visum est, propterea quòd Cracouiensem dominatum, penes qué summus Polonię principatus post exactum regem Boleslaum secundum & intermissum regnũ per multos annos manserat, nemo tunc vnus obtinuit. Quanquã enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Lescus Niger, imò & Albus ferè Boleslai pater duces Cracouienses nihil omnino authoritatis & iurisdictionis in cæterorum ducum ditionibus habuerunt, nos tamẽ quo minus perturbata esset series historiæ, eos quoq; in principum siue monarcharum ordinem redegimus. Deinceps verò pluribus de Cracouiensi dominatu contendentibus, cum penes neminem vnum summa rerũ esset, interregnum id tempus vocare collibuit: quod iam prosequimur. Lesco Nigro sine liberis vita defuncto, Cracouiensis, Sendomiriensis, atq; Siradiensis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis sibi vendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius vi & potentia vsurpabat. Primũ omnium Vuladislaus Locticus Lesci mortui frater, eodé patre, sed alia matre prognatus, Siradiensem dominatum, seiungenté sese à reliquis, & vltrò se ipsi subdenté occupauit: ad cæteros quoq; adspirabat. Verùm Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus proceres ac equites comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo episcopo authore & suasore, Boleslaum ducẽ Plocensem, Conradi fratrem, principem creauêre, posthabito Conrado, cui se bis antea viuente Lesco subiecerant: propterea quòd is remissius & ignauius tunc agere visus, oblatum sibi principatum non retinuisset, & quòd ipsi postea cum Lesco ditionem eius vastassent, veriti ne memor esset acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, possessionem principatus adit, Cracouiamq; solenni pompa deducitur. Nec multo pòst Henricus dux Vuratislauiensium, omissa Boemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouiensibus ciuibus clàm accersitus, cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè potentes erant, portas vrbis, quemadmodum conuenerat, aperuêre. Ibi Boleslaus

Vuladislaus Locticus Siradieñsem dominatum occupauit.
Bolesl. Plocensis acciecitur ad principatum.
Henricus Vuratislauiensis Cracouia potitus.

Boleslaus deseruit principatum.

noua & inopinata re perculsus, quippe qui spe quieti principatus potiundi cũ nõ maximo, & ad celebritatem & splendorem, quàm ad bellum instructiore comitatu venerat, ex arce Cracouiensi se proripuit: & nequicquam retinentibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Masouiam redijt: dictitans, se non ad bellum, sed ad pacatum principatum suscipiendum, accersitum venisse. Post discessum Boleslai, arx quoque Cracouiensis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita est. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præsenti consilio, legationem ad Henricum mittunt: leges quasdam ipsi, si apud se dominari vellet, præscribunt.

Hẽricus principatum adeptus.

Quas cum ille accepisset, princeps renunciatus est. Nec tamen diuturna ei possessio principatus fuit.

Vuladisl. Locticus principatum bello petit.

Vuladislaus enim Locticus, iam Siradiensis dux, indignũ ducens, alienum fratri suo Lesco successorem in principatu quæsitum esse, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoque frater dux Lenciciensis, & Conradus ac Boleslaus Masouij cum suis per se ipsi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis Cracouiam primo vere contendit ad deijciendum Henrici præsidium.

Silesiorũ expeditio contra Vuladislaum.

Redierat Henricus in Silesiam, relicto Cracouiæ præsidio. Factus autem certior de cõsilio & apparatu bellico Vuladislai, cum ipse ægrotaret, Henricum Legniciensem Boleslai, & Præmislum Sprotauiensem Conradi filios patrueles suos, & Boleslaum Oppoliensium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit.

Seueria oppidum.

Quorum aduentu cognito Vuladislaus, ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias eis occurrit: & prælio commisso, multis vtrinque cadentibus, ad extremum Vuladislao cessit victoria.

Vuladislaus uicit Silesios.

Præmislus Conradi Glogouiensis ducis filius, adolescens admodum interfectus, Boleslaus Oppoliensis saucius captus est. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam & Suetnicium Vuladislaus Silesios fudisse fertur.

Vuladislaus princeps renunciatus.

Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius venirent, apertis portis receptus, omnium consensu & acclamatione princeps renunciatus est.

Cracouia proditione recepta ab Henrico.

Sed hic item non diu possessionem principatus retinuit. Henricus enim Vuratislauiensis non deiectus Seueriensi clade, præsertim quòd ciues nonnulli Cracouienses clanculum spem eius alerent, nouum rursus exercitum Cracouiam cum Henrico Legniciensi (ipse enim adhuc decumbebat ægrotus) transmittit.

Vuladislaus Cracouia pulsus.

Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem sibi reliqui faciens, cum nocte intempesta ad Cracouiam accessisset, in vrbem à conscijs recipitur. Clamore sublato à Silesijs, vt fieri solet capta vrbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atque tenebræ incerta omnia, & longè quàm erant formidabiliora reddebant.

Paulus episcopus captus.

Erat in vrbe cum præsidio Vuladislaus, verùm inopinato tumultu perterritus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionemque metuens ad Franciscanos sodales se recepisset, vbi suos passim per vicos & plateas cædi, & se quæri didicit, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit.

Hẽrico principatus recuperatus.

Qui verò partium eius fuerant in vrbe, reperti ab aduersarijs partim necati, partim capti sunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem episcopus expers fuit, quòd impensius Vuladislao fauisset.

Hẽrici mors.

Deinde in agros & villas procerum & equitum, qui defectionis ad Vuladislaum capita fuisse existimabantur, ferro & igni sæuitum est.

Henricus Legniciensis Vuratislauia potitus.

Quibus malis adacti cæteri, certatim in potestatem Henrici redierunt. Henricus constitutis vtcunque rebus Cracouiæ, & valido præsidio imposito, episcopo ac cæteris captiuis dimissis, properè in Silesiam reuersus est, quòd

Henrici Vuratislauiẽsis testamẽtum.

Henricum Vuratislauiensem veneno à suis, vt creditum est, subministrato animam agere, siue adeò mortuum iam esse accepisset. Veniens autem Vuratislauiam post mortem eius, multorum ciuium & procerum ac militum fauore vrbe & arce, ac dominatu denique omni Vuratislauiensi potitus est, elapso per fugam Conrado patruo, Glogouiensium duce, quem defunctus dux testamento hæredem in eo dominatu instituerat.

Præmislus successionib. fortunatus.

Pomerania Præmislo donata.

Nam Cracouiensem & Sendomiriensem ditionem, cum ipse nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit. Quem per idem tempus Mesciugus etiam Pomeranorum dux, cum vxorem quidem habuisset, sed monacha quadam pro concubina abusus fuisset, fratribus siue iam extinctis, siue iusta vindicta præteritis, successorem sibi designauit, & mox Pomeranos in verba eius adegit: & intra quartũ annum mortuus, vacuam ipsi Pomeraniæ possessionem reliquit.

Cracouia Præmislo seruata.

Morte atque testamẽto Henrici cognito, vrbs & arx Cracouiensis Præmislo seruatur: Sendomiriensem verò dominatum Vuladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouiensi cogitabat,

Gryphina donat principatum Venceslao Boemo.

cum noua & inopinata res obiecta rationes eius omnes conturbauit. Etenim Gryphina Lesci Nigri vxor, siue pertæsa belli ciuilis, siue ne dotalibus bonis à victore eijcere-

tur

A tur verit, missis clàm legatis ad Venceslaum Ottocari & Kunegundis sororis suæ filium, Boemorum ducē, donauit ei Cracouiensem & Sendomiriensem dominatū, quē sibi à Lesco marito donatū esse, confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quáuis cassam & inanem donationē Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe qui etiam superiori anno Nicolaum fratrē suum nothum, per iniuriam Opauiensi dominatu eiecisset, & Vuratislauiensem principatū Henrici ducis morte vacuū, à Rudolfo Cæsare socero suo impetrasset. Tametsi possessionem eius non adijt. Itaq; anno sequenti, qui fuit post Christum natū 1291, cum ipse motibus quibusdā domesticis, & morte Rudolfi ac noui Cæsaris electione, cuius par cū cæteris electoribus ius paulo antè obtinuerat, impediretur, Tobiam Pragensem episcopum cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Poterat Prēmislus Cracouiam defendere ac retinere, sed quia cum Vuladislao quoq; rem sibi fore videbat, ne duplici bello pariter sese implicaret, & vt exorientem Vuladislai potentiam, quā suspectam habere cœperat, validiori hoste ipsi obiecto reprimeret, deducto præsidio suo Cracouiam Boemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiensis in potestatem eorum venit. Ad Sendomiriensem deinde animos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionē potiuntur, deinde Oblecomum arcē prope Vistulam sitam vi capiunt. Sendomiriam verò oppugnare adorti, à Vuladislao cæsis captisq; cōpluribus, & plurimis vulneratis, ignominiosè repulsi sunt. Itaq; inde reuertentes, relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti præsidio, & abducta secum Gryphina, ne sententiam suam de donatione mutaret, in Boemiam se receperūt. Ibi Vuladislaus, re apud Sendomiriam feliciter gesta erectus, munitiones aduersariorum armis aggreditur, & expugnat: Visliciam deiecto hostium præsidio recipit. Inde ad Cracouiam progressus, omnem circumcirca regionem, atq; adeò suburbana etiam ipsa vastat ac diripit. Nec tantum animorum & virium habebant Boemi & nostri qui cum eis sentiebant, vt liberiores Vuladislai excursiones reprimerent. Itaq; ad Venceslaum mittunt, vt sibi subueniat. Mittit ille ei rursus Tobiam episcopum cū mediocri manu, vt eos vtcunq; confirmaret, & vel inducijs cum Vuladislao bellum suspenderet, si cohibere eum nequiret. Sed is cum neque viribus Vuladislao parem se esse cerneret, neq; ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Boemiam rebus infectis redijt. Cum autem vexare Cracouiensem oram Vuladislaus non intermitteret, crebris suorum nuncijs & querelis excitus Venceslaus, ipse per se insequēti anno expeditionem in Poloniam fecit, & Ottonem Longum Brandeburgensem marchionem, tutorem aliquando suum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo præpotētes duces iunctis copijs per Oppoliensem tractum post medium mensem Augustum Cracouiam aduenerūt: & accepti honorificentissimè, aliquot septimanis ibi de ratione belli cū Vuladislao gerendi consultarūt, cū ille quiesceret interim, & hostium consilia obseruaret. Tandem in Siradiensem eius ditionē impetū faciunt, eamq; liberiore excursione depopulātur. Habebat quidē exercitum Vuladislaus, sed nusquā tamen ad vniuersę rei dimicationē veniebat: verùm ex insidijs vexabat hostes, & sæpe quiescentes, & corpora curantes, q̄ tumultuosissimè ad castra adequitans exagitabat: pabulatores & frumentatores & lignatores è latebris subitò prosiliens excipiebat, ita vt ij postea nusquā è castris absq; forti equitū peditumq; præsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita eis terrorem Vuladislaus incusserat. Quare non diu morati, oppido Siradiensi exusto, arce verò in palustri loco sita, ne tentata quidē, Cracouiam, atque inde mox domos suas reuerterunt gloriabundi, quasi magnum operæprecium fecissent, quòd pagos aliquot & oppidum neque manu, neque situ munitum incendissent. Nec ita multo antè Lituani, duce Vithene per syluas Masouiæ conniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiam impetum fecerant: ac Brestense territorium depopulati, magnā prædā abegerant. Annus hic insignis est etiam morte Kingæ, siue Kunegundis vxoris Boleslai Pudici, sanctæ & religiosæ fœminæ. Quæ nullius vnquam viri experta concubitū, post mariti mortē distributis in vsus egenorū, & in cultū diuinum facultatib. suis, in Sandecēsi monasterio plus duodecim annis durā exegit vitā. Sanctimonia verò eius multis & stupendis miraculis cùm ab ea viuente, tum post mortē ad sepulchrū eius editis diuinitùs comprobata fuisse, à Dlugosso memoratur. Sanctam fœminā improb. episcopus Cracouien. Paulus cōsecutus est: qui cùm alijs studijs minimè dignis episcopo, tū venationi sic fuit deditus, vt venatorem, q ferā imprudēs à cassibus repulerat, venabulo transfigeret. Accepit autē is successorē Procopium præpositū Sendomiriensem & canonicū Cracouiensem, quē Dlugossus Russum de gente Cuslorum,

Opauia Boemo quæsita.
1291 ann.
Boemorū expeditio in Poloniam.
Cracouia in potestatē Boemorum uenit.
Vislicia potiti Boemi.
Oblecomum arx.
Boemi repulsi à Sendomiria.
Vislicia recepta à Vuladislao.
Vuladislaus Cracouiensem orā infestat.
Pragensis episcopus cū exercitu iterum in Poloniam uenit.
Vēceslai Boemorum principis expeditio in Poloniam cū marchione Brandeburgensi.
Siradiensis tractus diuexatur.
Siradia oppidum exustum.
Lituani Cuiauiam populati.
1292 ann.
Kunegundis principis mors.
Castitas.
Religio.
Pauli episcopi mors, & homicidium
Procopius episcop. Cracouiensis.

& Gry-

Silesici motus.

& Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri cancellarium fuisse memorat. At in Silesia per eadem tempora Conradus dux Glogouiensis bellum aduersus Henricum Legniciensem animo versabat ob interuersum Vuratislauiensem dominatum. Et cùm imparem se illi esse viribus intelligeret, incautum dolis circumuenire studebat, & clandestinis nocturnisque incursionibus & latrocinijs ditiones eius vexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum Suidnicensium ducem felicitati fratris inuidentem, in societatem belli asciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vuratislauiensis conuentus partem illi fauere non esset nescius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratu, vt arma secum aduersus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Conrado pepigisset. Causificatur Boleslaus tenuitatem facultatum suarum. Tandem acceptis ab Henrico duobus territorijs, Iauoriensi & Stregomensi, iusiurandum dat, se ipsi non defuturum. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nunc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum. Nihilo tamen ille magis fidem promissis præstitit.

Iauoria, Stregomum, Reichembachũ, Francensteinum et Strelinum duci Suidnicensi donata.

Pacoslaus cædẽ fassus plectitur, quamuis gratiosus apud ducem.

Luticus Pacoslai filius, Henricũ dominum suũ dolo capit.

Porrò Conradus cum animaduertisset, non optima fide secum agere Boleslaum, à quo sperarat dolo captum iri Henricum, quemadmodum conuenerat, Luticum vnum de familiaribus & consiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promissis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: sed patrem eius Pacoslaum gratia & fauore principis insolescentem, Henricus capite plecti iusserat, quòd is homicidij reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eũ Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cæsum patrem professus, iureiurãdo dato persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hæc non ignota Conrado erant. Itaque cum faces Lutici animo subderet, ac malè curatum uulnus refricaret, effecit, vt plus apud eum valeret vetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vuratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis: Henricumque præmonitum quidem de aduentu suo, sed nihil tale suspicantem, nudum è balneo extrahit: & vili palliolo tectum, atque equo impositum continuato nocte dieque cursu B Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, asportat. Inde vinctus Glogouiam perductus, in angustum vas ferreũ concluditur. *In eo duo erãt parua foramina, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo vase sex totos menses asseruatus, neque sedere, neque iacere potuit. Ad extremùm eò redactus est, vt iam tabescente corpore, sanies & vermes de scapulis & femoribus eius scaturirẽt. His malis victus tandem: numeratis Conrado triginta millibus marcarum pecuniæ, datisque Namislouiensi, Beroltouiensi, Crucibergensi, Bycinensi, Cuncestatensi, Rosembergensi, Hainouiensi, & Boleslauicensi territorijs dimittitur. Nec tamen postea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo consumptus est, quintus eius nominis Vuratislauiensium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vuladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus suscipere voluit, orante patre, quàm Sobota arx sibi data esset.

**Crudelitatis exemplũ.*

Transactio Glogouiensi duci addita.

Henrici Vuratislauiensium & Legniciensium ducis mors, & liberi.

Boleslai immanitas.

Sobota arx.

Adolphus Cæsar.

Vuladislaus Locticus infestat Cracouiẽsem orã.

Tattari Sendomiriẽsem tractum depopulati.

1293 ann.

Vithenẽ dux Lituanorum uastat Lenciciẽsem tractum.

In minore autem Polonia posteaquam Venceslaus Boemus vastata, quemadmodum exposuimus, Siradiensi ora recessit, vt cum Adolpho Cæsare, qui Rudolfo successerat, affinitatem contraheret, Vuladislaus Locticus rursum subiectam illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Boemos vastationem agrorum prohibere volentes afficiebat. Verùm Tattarica rabies Sendomiriensem oram crudeliter depopulata vires eius debilitauit. Hoc adeo 1293 anno accidit. Insequenti verò Vithenen Lituanorum dux, quamuis magna strage paulo antè in Prussia fusus à Crucigeris, & vix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clàm per Masouiam traductis, ex inopinato Lencicensem tractum inuasit. Oppidum Lenciciense atque templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit & incendit, agrosque vastauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochaciouiam oppidum, vadato Bzura amne, consecutus est, collatisque signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremum in confertissimos hostes audacius prouectus, & interfectus, victoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto cæteri terga vertêre. Tantam verò prædam hominum abduxêre tunc barbari, vt viginti capita singulis cederent. Successit autem Cazimiro sine liberis defuncto in Lencicensi dominatu Vuladislaus frater. Eodem

Lencicia incensa.

Bzura fl.

Cazimirus dux Lenciciensium in prælio cæsus.

Lenciciensis dominatus Vuladislao accreuit.

anno

Anno Conradus dux Masouiæ Cirnensis morte absumptus, cum nullos haberet liberos Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo pòst Crucigeri Viznam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quòd ea receptaculum esset Lituanis, excursiones in ipsorum ditiones & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebrò à Crucigeris, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lituanis vsus, ita vt vxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hîc iam Decimo libro finis esto. Vndecimi verò initium à resumpto regno sumatur.

Conradus Masouiorũ dux obijt. *Vizna à Cruciferis exusta.* *Boleslai Masouij uxor Lituana.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vndecimus.

PRAEMISLVS REX.

PERTÆSI malorum Poloni proceres, quæ Poloniam discerpto in multos principatus regno miserandum in modum afflixerant, respicere ad regnum & vnius dominatum cœpêre. Cui rei tempus etiam ipsum optatam occasionem afferebat. Etenim Præmislus, Præmisli Posnaniensium ducis filius posthumus, vir acer, & ad res magnas gerendas factus, maiorem Poloniam omnem solus obtinebat: In marchia Brandeburgensi & in Pomerania præclarum virtutis specimen superiori tempore dederat: Pomeraniæ accessione auctus, Henricique Vuratislauiensis testamento Cracouiensium & Sendomiriensium princeps nuncupatus erat. His opibus fretus, facilè sperabatur & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulsurus esse, & cæteros duces ad officium reducturus, & cum dignitate regium nomen laturus. Etiam Cracouiensis conuentus animi à Boemo alieniores facti erant. Erat autem magno & excelso animo Præmislus, regnumque ducentis quindecim annis apud Polonos intermissum non modò non aspernabatur, sed appetebat etiam & ambiebat. Igitur anno Christi 1295, indictis Gnesnam, vetustam totius Poloniæ metropolim, comitijs, Præmislus rex creatur tricesimumoctauum annum agens: & mox vicesimasexta die Iunij solenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca archiepiscopo Gnesnensi accepit, adstantibus Ioanne Gerbisso Posnaniensi, Ioanne Romca Vuratislauiensi, Goslao Plocensi, & Conrado Lubussensi episcopis. Nam Procopius Cracouiensis, vel iam erat mortuus, vel certè ægrotabat. Vislaus autem Vuladislauiensis incertum qua de causa abfuit. Porrò Culmensis à Crucigeris prius in ordinem redactus erat, tunc autem, vt nihil ij prorsus commune cum Polonis haberent, à Gnesnensi archiepiscopo abstractus, Rigensi subiectus est. Conuentus autem vniuersus, qui erat frequentissimus atque celeberrimus, cum palatinis & castellanis gratulans, fausta omnia nouo regi acclamauit, & festis epulis ludisque indulsit. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas omnes eò cœpit intendere, vt Poloniam vniuersam pacaret, & in concordiam pristinam vnumque corpus redigeret. Ac primùm omnium, offensos ob præsumptum à se regnum cæterorum ducum animos blandis & modestis legationibus demulcere, & ad restinguenda mutua odia, ac dissidia intestina componenda cohortari instituit. Deinde externis bellis sedandis tollendisque manum admouit, quo facilius laxatæ exhaustæque suorum vires reficerentur & coalescerent. Et quoniam Crucigerorum Prusiensium vicinitatem suspectam habebat, & moliri eos iam nonnihil de adipiscendo Gdano (quod ipsi propter portus commoditatem, ac transmarina commercia fructuosius multò, quàm tunc erat, fieri à se posse intelligebant) quin potius ad Pomeraniæ totius dominatum adspirare senserat, munire Gdanum orsus est. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcîdit septimo vel octauo regni suscepti mense. Mortis eius authores marchiones Brandenburgenses fuisse existimantur: qui veteribus odijs incitati, & potentiam vicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ accessione auctam veriti, ac de Santocensi territorio, quod Polonis pridem surripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum atque tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cum ille fessum reipublicæ curis atq; negocijs animum apud Rogosnum Polonicum in vicinia marchiæ Brandenburgensis relaxaret, quòd

Præmisli opes. *Polonorũ regnum quàm diu uacauerit.* *1295 ann.* *Præmislus rex creatus Gnesnæ.* *Culmẽsis episcopus Rigẽsi archiepiscopo subiectus.* *Præmisli regis studia.* *Crucigerorum uicinitas Polonis suspecta.* *Gdanũ munitur.* *Præmislus insidijs marchionũ Brãdenburgensium sublatus.* *Rogosnũ in Polonia. Est alterũ in Culmensi.*

quòd continentes ei loco ſyluæ iucundas venationes præbebant, tempore etiam ad id *Bacchanalia.* inuitante, quo vulgo, more ex priſca, vti arbitror, Liberalium ſeu Bacchanalium ſuperſtitione, maiore licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi ſecurum & incautum opprimerent, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Conſtantia Præmisli ſorore ſuſceptis, & valida ſuorum manu nocturno *Cineris dies.* itinere per ſyluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Chriſtiani anniuerſario ritu cinere capitibus aſpergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circundant, rati omnibus qui circum regem erant longa vigilia & crapula pridiana ſopitis, nihil ſibi negocij fore in peragendo ſcelere. Expergefactus tamen primo tumultu Præmislus, nec ſubita & inopinata re conſternatus cum paucis qui euigilarant, in hoſtes ad ſe venientes, neſciens quinam, quamque multi eſſent, inſiluit: & multis ſtrenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus *Præmisli mors.* omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiunt noſtri: attollunt ſemianimem regem Saxones, & equo imponunt, vt eum ſecum abducerent. Sed cum agitationem nullam ferre poſſe videretur, pugionibus immaniter confoſſum *Zarembæ et Nalecij Præmisli necis conſcij.* reliquêre. Volunt nonnulli, quemadmodum Dlugoſſus memorat, Zarembas quoſdã & Nalencios (equeſtres eæ ſunt apud Polonos familiæ) cædis Præmisli, ſi non adiutores, conſcios certè quidem fuiſſe, quòd ſeueriorem eum vindicem ſcelerum & inhoneſtas parandę rei familiaris rationes refrenantem non ferrent: manſiſſeq; patrati ſceleris notam in his familijs, vt neque rubris veſtibus vti, neque inter equeſtres homines in acie conſiſtere eis liceret, vſque ad id prælium, quo Cazimirus ſecundus rex cũ Ruſſis conflixit. Corpus Præmisli Poſnaniam relatum, in baſilica cum maioribus eius conditum eſt. Creditur autem vxori peremptæ nece ſua pœnas dediſſe. Poſteritatem qui*Præmisli filia.*dem, vt concupierat, non reliquit, præter vnicam filiam Rixam, nomine materno dictam, decem annos natam. Peridem ferè tempus Procopius epiſcopus Cracouienſis *Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſis.* mortuus Ioannem Muſcatam artium liberalium magiſtrum ſucceſſorem accepit. Condidit autem Præmislus xenodochium ſiue hoſpitale in ſuburbano Caliſsienſi, Poſnaniæ verò cœnobium puellis ſodalitij Dominicani. Porrò Cracouienſi epiſcopo dimi*Cracouienſi epiſcopo decima in Salinis donata.*diam decimam, quæ viceſima eſt, redituum de ſalinis Cracouienſibus iure ſempiterno donauit. Cui donationi deinde Venceslaus Boemus alterũ tantùm adiecit, ita vt deinceps epiſcopo non viceſima, ſed decima penderetur. Auulſerunt poſtea marchiones Brandeburgenſes ab eccleſia Poſnanienſi præpoſituram, vt ita loquar, *Santocenſem*, *Præpoſitus Santocenſis.* peramplum ſacerdotium. Cuius erat iuriſdictio ordinaria intra Odram, Inam, Drauam, Vartam, & Noteſsium amnes. Conferendæ autem eius poteſtas penes epiſcopum Poſnanienſem fuit. Sed ereptã Marchiones Soldinenſi eccleſiæ adiunxêre. Controuerſia diu Romæ agitata, à duobus epiſcopis, tandem à tertio Ioanne cognomento Lozia neglecta eſt. Albertus Crantius etiam complura oppida tunc Polonis à marchio*Noua Marchia.*nibus Brandeburgenſibus & Miſnenſibus adempta, indeq; nouam Marchiam vult eſſe conſtitutam. Nec abhorret à vero. Nam de Pruſsis ipſi non aſſentimur. Niſi fortè Pomeranos Pruſſorum nomine appellauit.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX DESIGNATVS.

SVblato Præmislo rege, ad nonum Calendas Maij, qui dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus eſt, proceres cum nobilitate & Pomeranis de nouo rege creando frequentes Poſnaniam conuenerunt. Iniecta eſt à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Crucigeris impendêre videbatur, viro forti & *Vuladislai Loctici potẽtia, & rei militaris peritia,* potenti potius, quàm imbelli puellæ regnum mandare ſuadebat. Vuladislaus Locticus inter duces Polonos potiſsimùm idoneus viſus eſt: quippe qui & bellis compluribus geſtis acer, atque peritus rei militaris eſſet, & non parum roboris domeſticis ſuis opibus ad teneras adhuc noui regni vires eſſet adiecturus, cum Siradienſem, Lencicienſem, & Sendomirienſem tractum omnem, & Cuiauienſis magnam partem ditione teneret, Cuiauienſiumque ducum fratrum germanorum fauor & auxilia non defutura ipſi eſſe crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Caliſsienſis filiam habebat in matrimonio. Quare cum per eum maximè Polonia tot imperijs di*Vuladislaus Locticus rex creatur.*ſcerpta, rurſus in vnum corpus coaleſcere, dignitatemque ſuam & amplitudinem priſtinam recuperare, & aduerſus finitimos defendere poſſe videretur, magno conſenſu eum regem creant. Et in verba noui regis omnes iurant. Venientique arcium & munitionum

ionum omnium possesio traditur. Distulit tamē is, incertum qua de causa, solennem egibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, sed hæredis regni Polo nici vsurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cũ honore ab omnibus, etiam à Lesco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gdanumque iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secumq; abducto, Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniam se contulit, & Boemorum præsidia fautoresq; crebris excursionibus vexauit. Tametsi præter munitiones, quas præsidijs Boemi tenebant, haud ferè quisquam in fide ipsorum permanebat. Fauebant Silesij fermè Boemis, & ad cæteras oras Poloniæ aditũ eis præbebãt, Vuladislaum verò regem aspernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Vuladislaus: Silesiamque longè & latè depopulatus, luculentam prædam nemine prohibente auexit. Siquidem dissidebãt ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidnicensium dux suscepta tutela liberorum Henrici fratris ducis Vuratislauiensium & Legniciensium, moliebatur bellum aduersus Conradum patruum Glogouiensium ducem, quòd is Henricũm fratrem suum fœdo tetroque carcere ad mortem adegisset, magnaq; parte bonorum mulctasset. Verùm gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, veritos ne inter se belligerantes tertio prædæ essent, cum Conradus duo territoria, Boslauecense & Hainouiense ex pacto Boleslao reddidisset. Quorum Hainouiense quidem Cozonouia arce munitum, postea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauecense verò retinuit, & in eo Clicendorfiam arcem condidit. Idemque, cum diuitijs abundaret, Bregam, Nemcium, & Grotcouiam oppida muniuit. Et Vuratislauienses imperium suum detrectantes quodam tempore ostentata obsidione eò adegit, vt mœnium vrbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirentur: Boemum quoque bellum ibi propter Vuratislauiensem principatum tentãtem, ad Landishutam intrepidè cum exercitu obuiam progressus, ab instituto deterruit. Nec diu post pacificationem illam cum Boleslao, Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomæ episcopi Vuratislauiensis accedente Glogouiæ institutum est. Secutus est eum Boleslaus: qui primus subditis suis & Henrici fratris filiorum exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, nobilitatemq; ex censu pro magnitudine possessionum & redituum descripto militare iussit, cum viritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidnicensium, Henricum Iauoriensium, & Boleslaum Sambicensium siue Monsterbergensium duces. Conradus verò Glogouiensis Henricum & Conradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri succesit, Conradus verò gibbosus Stinauiensis dux, præpositus Vuratislauiensis fuit. Vocatus autem ad archiepiscopam Salisburgensem, cum in itinere apud Viennam accepisset, ceruisiæ vsum ibi non esse, repudiata archiepiscopa reuersus est. Homo stolidus, si nihil aliud eum nouit. Quasi verò ne frumentum quidem ibi nasceretur, nec posset illuc tantopere concupitæ ceruisiæ coquendæ artifices deducere. Reuertens autem à fratre compedibus vinctus est. Vnde suorum vi & ope liberatus: paruo tempore vixit. Post mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouiensi potitus est. Per hoc demum tempus Venceslaus Boemus cum Iuditha vxore, quæ paulo pòst obijt, Pragæ ritu solenni regium diadema suscepit. At Vuladislaus Locticus post Silesicam illam expeditionem, in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti se & ocio voluptatibusq; dedit. Quæ res ei perniciosa fuit. Etenim milites in bellis rapto viuere assueti, ne in pace quidem ab iniurijs atque vexationibus tenuiorum, & ecclesiasticorum bonorum direptionibus, ingenuarumque matronarum & virginum stupris sibi temperabant. Eam licentiam ille non modò non coercebat, sed indulgentia magis etiam alebat. Cætera quoque boni & vigilantis principis munera negligentius obibat, mulierculam amoribus irretitus, ita vt externi quoque & finitimi Saxones plerasque Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infestarent. Quibus de rebus cum frustra admonitus & reprehensus esset aliquoties ab Andrea Posnaniensi episcopo, cumque nihilo minus ecclesiastica bona vexarentur, episcopus toti diœcesi suæ sacris interdixit. Et quamuis satisfecerit episcopo Vuladislaus, tamen odium eius ita altè radices egit in animis hominum, vt conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi, absenti tunc fortè, & in minorem Poloniam profecto, post tertium annum abrogarent: Henricoque Glogouiensi, qui id ambiebat, & alijs suæ stirpis ducibus præteritis, Venceslaum Boemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quasdam in tractu

Hæres regnũ Poloniæ.
Lescus Gdanum occupauit.
Voislaus Pomeraniæ præfectus.
Silesijs bellũ facit Vuladislaus rex.
Silesiorũ ducũ dissidia.
Cozonouia arx.
Clicendorfia arx.
Brega, Nemciũ & Grotcouia oppida munita.
Vuratislauiensium cõtumacia coercita.
Conradus Glogouiẽsis mortuus.
Glogouiensẽ collegium.
Bolesl. Suidnicienfis obijt.
Militãdi ratio iusta.
Bolesl. Suidniciẽsis filij.
Cõradi Glogouiẽsis filij.
Cõradus archiepiscopã Salisburgensem repudiauit propter ceruisiam.
Cõradus captus à fratre.
Venceslai coronatio apud Boemos.
Vuladislai incuria & ignauia.
Militum licẽtia.
Vuladislaus Locticus a moribus deditus.
Interdictum episcopi Posnaniensis.

1300 añ. *Iubileus institutus.* *Lituani cum Prussis Crucigeris graues.* *Cruciger. in Liuonia episcopis graues.* *Ottomanus Turcarum rex primus.*

Cracouiensi, & nemo potentior hostis obijci Vuladislao posset. Id autem anno Christi nati 1300 factum est. Quo anno Romæ Iubileus, imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pontifice maximo primùm institutus est. Per hæc tempora Lituani cum reliquijs Prussorum assiduis excursionibus Crucigeros in Prussia & Liuonia affligebant. Nihilo tamen magis ij insectandi suos episcopos, & in bona munitionesque eorum inuadendi studium remiserunt. Itaque & Fridericum Darbatensem episcopum eiecerunt, & Rigensem archiepiscopum Ioannem patronum suum, quo facilius Rigam ipsi auferrent, in vincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quispiam obscuro loco natus apud Turcas dominatū arripuit, & res magnas gessit, ac posteris suis regnum & nomen reliquit.

VENCESLAVS REX.

Venceslaus Boemus coronatur Gnesnæ, et Rixā Præmisli regis filiam uxorē ducit. *Vuladislaus bonis omnibus spoliatus.* *Russi Sendomiriēsem agrum uastarunt.* *Corcinensis arx incensa à Russis.* *Dobrinū uastatum.* *Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.* *Amedeus palatinus Vngariæ.* *Gostininum & Ploscū à Boemis oppugnatur.* *Boemi Polonis præfecti.* *Albertus Cæsar.* *Pestis in Polonia.* *Vngarorum reges.*

Ccitus igitur splendida legatione Venceslaus, adfuit sine mora, Gnesnæque de more à Iacobo archiepiscopo inunctus, ac regio diademate cinctus est: & mox Posnaniam profectus, procerum suasu vxorem duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta est, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum suum apud Polonos stabiliret. Deinde dimissis quoquouersum copijs cū Henrico siue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vuladislai fuerant, in potestatem suam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Russi tempus aduenisse rati, quo tanquā in vacuam finitimæ sibi Poloniæ possessionē impunè possent inuadere, dū Vuladislaus desertus ferè à suis de retinendo, siue adeò recuperando regno laborat. Venceslaus verò nouus rex stabiliendo eo, & redigendis domi in potestatem suam ijs qui imperium eius adhuc detrectabant, occupatus est, magnis copijs Sendomiriensem tractum infestarunt: & longè lateque peruagati, capta & incensa arce Corcinensi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cū ingenti præda domum se receperunt, prius ferè quàm ad Venceslaum regem de excursione eorum nuncius perferretur. Per idem ferè tempus Lituani Dobrinum depopulati sunt. Malebat autem Venceslaus tunc Vuladislaum persequi, quàm Russos vlcisci. Verùm Vuladislaus cautus atque callidus, nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes habere suspectos, in syluis & solis locis latitare, locumque subinde mutare, famem cœlique B inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos vbi partim alienos à se esse, partim arma Boemorum, & Poloniæ totius consensum *metuere*, decretumque comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoq; omnī à Boemo spoliatus est, abiecta spe recuperandi regni, & insidias aduersariorum declinans, in Vngariam secessit. Inde porrò Romam priuati habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuersus in Vngariam, Amedei palatini Vngariæ hospitio vsus est annis aliquot, occasionem expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex subactis omnibus, quæ in ditione eius fuerant, Gostininum quoque & Ploscum adortus est. Sed re infecta, agris tantùm vastatis, è Masouia sese recepit. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ ipsi causa vel inuadendæ Masouiæ, vel re infecta inde discedendi fuerit: nisi fortè cum initio Masouij regem eum agnoscere noluissent, armis belloque territi, & in potestate eius fore se professi, eum placarunt. Constitutis autem rebus suis in Polonia, relictisque præfectis Boemis, penes quos rerum summa esset, in minore quidem Polonia Nicolao duce Opauiensi, in maiore Fricio Silesio: in Cuiauia verò Tassa Vissemburgio, in Boemiam redijt: siue quia prouiso sibi opus esse putabat, ne quid se absente Albertus dux Austriæ, & nouus Cæsar victo & interfecto Adolpho turbaret in Boemia vel Morauia: seu quia pestis Poloniam infestare cœperat: seu quia Vngari quoque, post Andreæ cognomento Veneti, qui Ladislao successerat, mortem, regem eum sibi expetebant. Quanquam enim miserat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adolescentulum Caroli Galli Siculorum regis filium, ex Vngara matre natum, viuente adhuc Andrea, sed non omnes cum eo sentiebant. Multis displicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Nec tamen ipse Venceslaus delatum ab Vngaris regnum suscepit: sed filium suum Venceslaum duodecim annos natum eis regem dedit. Nec multo pòst repudiantem controuersum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab ijsdem accitus & coronatus, à Ladislao palatino Transyluaniæ captus est: nec dimissus, donec & ipse regno se abdicauit. Post id tempus Venceslaus Poloniam nunquam aspexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm vetusta

A uſta Lublini ereptione, tũ noua in Sendomirienſem oram excurſione, de qua dudum
iximus, iritati, vltrò expeditionẽ aduerſus Ruſſos ſuſceperunt. Cuius non ignari Ruſ
i, magnum & ipſi coegerunt exercitum, Lituanorumq; ac Tattarorum auxilia ſibi ad-
unxerunt, & apud Lublinum noſtris aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam
ecêre, freti multitudine ſua. Nec noſtri, quamuis lòngè pauciores, pugnam detrecta-
runt, & ſumma ope adnixi, victos hoſtes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea
ſtrages Ruſſorum & barbarorum fuit: fuiſſetq; maior, ni propinqua arx Lublinenſis re
ceptum eis præbuiſſet. Tametſi ne munitio quidem ſatis eos tutata eſt. Obſeſſi enim à
noſtris, cum eruptionem tentare auſi non eſſent, fame inualeſcente, vt fit in magna ho
minum multitudine deditionem fecêre. Ita Lublinenſis arx poſt ſeptimũ & quinqua-
ſimum, ni fallor, annum, poſteaquam à Ruſsis capta erat, à Polonis recuperata eſt. Con
didit autem Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij
& Bialæ fluminum, ſub Carpatho monte, quem Crempacum opinor noſtri vocant. Et
erat quidem ager ille in ditione epiſcopi Cracouienſis, verùm Venceslaus eũ Biecienſi
arce & oppido, quod & ipſum in confinio Vngarorum ſitum, nomen Vngarico q̃ Polo
nico ſimilius habet, commutauit: Parœciæ tamen conferendæ poteſtatem penes epi-
ſcopum reliquit. Cuius rei monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugoſſus
memorat. Nobis quidẽ id videre non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiuſdem
temporis vidimus, quo is arcem & territorium Ploche prope Sandeciam epiſcopo Cra
couienſi donauit. Cæpit deinde noua ſpes recuperãdi regni affulgere Vuladislao, cum
Polonis exoſa iam eſſe inciperet Boemorum ſuperbia & auaricia, & Venceslaus Vnga-
rice bello ſeſe implicaſſe videretur pro Venceslao filio. Harum rerum cum nõ ignarus
eſſet Vuladislaus, arripuit oblatam occaſionem: & Amedei hoſpitis ope adiutus in Po
oniam cũ aliquanta manu Vngarorum contẽdit. Adueniens ex improuiſo Pelciſcam
arcem, quæ in ditione eccleſiæ Cracouienſis tunc erat, Visliciæ imminentem occupat.
Mox Boemorum præſidium Vislicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Lelouiam
arcem & oppidum in ſuam redegit poteſtatem. Hinc iam omnis vicinia vi & metu ada
cta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius.
Nam non ita multo pòſt Venceslaus, vt fortè Vngarorum perfidiam peroſus, ex Vnga-
ria filium repudiato regno reduxerat, Pragæ morbo correptus, vel veneno, vt exiſtima-
tum eſt, appetitus, lenta tabe abſumptus eſt, nono Calend. Iulij, anno Chriſti 1305. Eius
morte cognita, res Vuladislai aliquanto meliore loco eſſe cœperunt. Nec magno is ne-
gotio agreſtium ferè opera Sendomirienſem tractum omnem, deiectis vndiq; Boemo
rum præſidijs, recepit. Tunc demũ primores cùm pleraq; omni nobilitate Cracouien-
ſis & Sendomirienſis conuẽtus fortunam ſecuti, cum Vuladislao ſe coniungunt, & ad
ſubigendas Cracouienſis oræ munitiones ducem eum ſequũtur. Iam verò & Ioannem
Muſcatam Cracouienſem epiſcopũ Vuladislaus ſibi reconciliauerat, cum ei Biecienſe
territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus ſuis capta redditurũ ſe eſſe promiſiſſet.
Venienti cum exercitu Cracouienſes ciues Alberto aduocato authore portas vrbis ape
ruêre. Nec mora, arcem quoq; Boemi dedidêre, cũ tardius ipſis ſubueniret iunior Ven
ceslaus (qui patri hæres in Boemia ſucceſſerat) & victus atq; commeatus inopia preſsi,
longiorem obſidionem ſuſtinere nõ poſſent. Fecit tandem anno ſequenti Venceslaus
iunior expeditionem in Poloniam, regni paterni repetendi cauſa, cuius iam titulum v-
ſurpabat. Sed antequã Poloniæ fines attingeret, Olomuci quod oppidum primarium
eſt Morauiæ, meridiano tempore in cubiculo quieſcẽs interfectus eſt, à ſuis ne, an ſub-
ornatis ab Alberto Cæſare percuſſoribus, ne tũ quidem in recenti ſcelere cettò ſciri po
tuit. Vtrumq; ſanè fama vulgatum fuit. Ex eo tempore Boemi externos reges & princi
pes habere cœperunt. Ac primùm quidem ad Henricum ducem Carinthiæ, cum quo
Venceslai iunioris ſoror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum ſtatim Albertus Cæ-
ſar expulit, & Rudolfum filium ſuum cum Rixa ſiue Elizabetha regina vidua matrimo
nio coniunxit, & principem eis dedit. Qui cum paulo pòſt Pragæ obijſſet, Boemi Hen
ricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæſar eis inuitis præficere vo-
lebat: ſed in ipſo apparatu belli à Ioanne Rudolfi fratris ſui filio interfectus eſt. Nec ta-
men Henrico diuturnus fuit principatus. Peroſi enim hominis mores Boemi, ab Al-
berti ſucceſſore Henrico Cæſare eius nominis ſeptimo, Ioãnem filium Lucemburgen
ſem comitem, Elizabethæ Venceslai regis iunioris ſororis maritum, ſibi regem dari po
ſtularunt, & impetrarunt, & ritu ſolenni regnare iuſſerunt. Hæc omnia intra ſextum
annum peracta ſunt poſt mortem Venceslai.

Minorũ Polonorũ expeditio contra Ruſſos.
Ruſsi cũ Tattaris & Lituanis uicti à Polonis.
Lublinenſis arx per deditionem recepta à Polonis.
Sandecia cõdita.
Sandecz.
Biala fl.
Crempac mons.
Biecz arx et oppidum.
Ploche arx epiſcopo Cracouienſi donata.
Vuladislaus regnum repetit.
Pelciſca arx eccleſiæ Cracouienſis.
Vislicia.
Lelouia.
Venceslai regis mors.
1305 ann.
Biecz arx ab Vngaris capta.
Cracouiã recepit Vuladislaus.
Venceslai iunioris expeditio in Poloniam.
Venceslaus interfectus.
Boemorũ regum ſtirps defecit.
Boemorum principes poſt Venceſlaum tertiũ.
Albertus Cæſar interfectus.
Henricus ſeptimus Cæſar.
Ioannes rex Boemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

Boemi Polonia excessêre.

Maiores Poloni Henrico Glogouiẽsi sese subijciunt.

Orte autem eius vulgata apud Polonos, tunc verò Boemi, qui iam antè alienatas esse à se Polonorum voluntates persenserant, sibi prospicere, ac de præsidijs vndique decedere. Nostri verò, quos ad eundem diem metus Boemorum continuerat, in potestatem Vuladislai veniunt: & habitis Cracouiæ comitijs, magno omnium conuẽtuum consensu Vuladislaus iterum rex creatur. Posnanienses modò & Calisienses aberãt, q; abhorrerẽt ab imperio Vuladislai, pristinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & veriti, ne is grauius in se animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Itaque à cætera Polonia sese tunc ij segregarunt, atque Henrico duci Glogouiensi Conradi filio, quod ex sorore Præmisli natus erat, subdiderunt. Quod quidem dissidium in causa fuit, quo minus tũc Vuladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur, & Archiepiscopus sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici esset.

Metropoliticæ sedis uacatio.

Ianislaus archiepiscopus Gnesnensis.

Tametsi vacua tunc fuit rursus annis aliquot sedes metropolitica post obitum Iacobi Suincæ archiepiscopi, propter diuturnam Cardinalium dissensionem in creando pontifice maximo post Benedictum vndecimum, qui Bonifacio octauo successerat, & quòd ad extremum Borislaus electus archiepiscopus, confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio successit, antequam Auinione discederet, extremum vitæ clausit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimæum dedit successorem.

Vuladislaus Henrico duci bellum fecit.

Pomerani iurant in uerba Vuladislai.

Gdano præfectus Bogussa.

Fecit autem bellum Henrico Vuladislaus: verùm illo nusquam in dimicationem prodeunte, ac munitiones modò defendente, vastatis per æstatem aduersariorum agris, villis, & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Posnaniensis palatinus, descendit: & Gdani ab vniuerso Pomeranorum conuentu iusiurandum accepit, quòd in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem Præmislum & Cazimirum duces Ziemomysli fratris filios toti Pomeraniæ, Gdano excepto: quod pariter cum arce Bogussæ iudicis Pomeraniæ fidei commendauit.

Lituani maiorem Poloniã uastant.

Calißia & Stauißinum oppida incensa.

1306 añ.

Cracouiẽsis arx & basilica arsit.

Nancerus episcopus Cracouiensis.

Collecta seu contributio ad instaurationem templi Cracouiẽsis.

Dum autem Vuladislaus Gdani commoratur, Lituani silenti agmine per syluas progressi, in maiorem Poloniam excursionem fecêre, Calissiam & Stauissinum oppida incendêre, & omnem circumcirca regionem vastauêre, & ingentem prædam dissimulantibus Masouijs & qui Vuladislao parebant, abegerunt. Eodem anno, qui fuit 1306, octaua die Maij Basilica Cracouiensis & arx tota, quæ lignea tunc erat, *penitus* conflagrauit, cum ex ea parte vrbis, quæ circum ædem omnium sanctorum est, *fortuito* incendio ardente carbo ardens vento delatus in tigno basilicæ plumbo tectæ inhæsisset. B Sed basilica dirutis veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet formam & amplitudinem post quartumdecimum annum reædificata est à Nankero episcopo Silesio nobili, gente Oxio, qui Ioanni successit, conferente in eam rem pecuniam non modò collegio & episcopo, verùm etiam vniuerso ordine ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi: ad hæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quæcunque per illud tempus vacare contigit, in eum vsum conuersis.

Pomerania marchionibus prodita.

Palatinus Gdanensis.

Petrus cancellarius Pomer. proditor captus, et dimissus.

Gdanenses dedũt se marchionibus.

Non diu verò pacatam tenuit Pomeraniam Vuladislaus. Author nouorum motuum fuit Petrus cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ siue Suanzæ palatini Gdanensis filius, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Vuladislao in quibusdam postulatis passus esset, consilium cæpit nefarium prodendæ marchionibus Brandeburgensibus patriæ, patre si nõ impulsore, certè non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouem arces Petrus in sua potestate haberet. Sed proditis, re nondum matura, eius consilijs, aduolat Vuladislaus, captumque Petrum Cracouiam secum abduxit. In quem si minus lenis fuisset, minus fortassis postea negocij cùm ipse, tum posteri eius habuissent. Sed erat in fatis, vt Polonia Crucigerorũ armis exagitaretur. Dimisit enim eũ non multo pòst Vuladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij se obsides pro fratre obtulissent. Atque ij quoque, cum negligentius adseruarentur, breui euaserunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati sceleris infamia iritatũ, se de ipsorum tamẽ salute sollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem sustulêre. Acciti Ioannes & Voldemarus tutores eius marchiones, cum exercitu Pomeraniam ingressi sunt. Nec mora, plerasque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepêre, partim expugnauêre, adiuuante Petro cum fratribus, necessarijs & clientibus. Ad Gdanum deinde castra admota sunt. Et oppidani quidem, cũ magna iam ex parte Teuthones essent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas vrbis

aperuerant.

A peruerant. Arcem tenebat Bugossa iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ se perfidia Petri non contaminarat. Is igitur veritus, ne obsessi extrema pati cogerentur, ne'ue aut molestia diuturnę obsidionis fracti, aut largitione corrupti, hosti arcem dederent, cum Nemira honestissimo equite maximis itineribus ad Vuladislaum, commendata alijs arce, excurrit: repertumq; Sendomiriæ, de statu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanensis arcis edocet, opemque eius implorat. Pollicetur Vuladislaus, breui se eis affuturum esse auxilio. Sed quia tardius id fore iudicabat Bugossa, quàm præsens necessitas postulabat, si tunc primùm indici vniuersæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præsertim æstate iam declinante, suggerit Vuladislao, vt Crucigerorum Prussium opera ad defendēdum arcem vteretur, tantisper dum ipse commodè bellum aduersus Saxonas comparare posset. Erant vicini Gdano Crucigeri, semperq; ferè in armis erant, & facultatibus abundabant. Ad hæc Polonorum se amicissimos esse, ita vt iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Itaque approbat Bugossæ consilium Vuladislaus: extemploque Bugossa ipse cum regijs mandatis ad magistrum Crucigerorum proficiscitur.

Bogussæ fides.

Perniciosum concilium.

Gdanēsis arcis defensio commendata Crucigeris Prußiensibus.

Dato cōcilio, commemorat Polonorum, & maximè Vuladislai maiorum in Crucigeros beneficia: pro ijs vnā illam gratiam postulat, vt arcem Gdanensem aduersus Saxonas defendendam suscipiant. Non immemorem, nec ingratum fore erga ipsos Vuladislaum. Prolixè illi omnia polliciti, constituerūt cum Bugossa, vt dimidiam diam arcem ipsi tenerent, & annum vnum suis sumptibus defenderent, deinceps verò post exactum annum quæcunque impendia facerent, vt ea Vuladislao expensa referrent: nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Damnorum verò, si qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta amica, dignamq; religione & professione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ se ferebant.

Pacta Crucigerorū cū Bogussa defendenda arce Gdanēsi.

His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam vim commeatus secum importarunt. Ac munera domiciliaq; cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant satis defendere munitionem, sed crebris eruptionibus hostem lacessebant, ita vt is in oppidum se recipere cogeretur, & ad extremum instante hyeme obsidionem solueret, relictoq; in oppido aliquanto præsidio discederet. Verùm id quoque non ita multo pòst expugnatum, & præsidium interfectum est, ac de autoribus defectionis sumptum supplicium.

Gdanum receptum.

B Et iam non magnopere opus erat adiutoribus ac defensoribus Crucigeris: verùm tamen alebāt ij metum Pomeranorum, & subinde plures armati in arcem submittebantur. Cum autem superiores iam se esse Pomeranis animaduerterent, ferocius sese gerere, ac sæpe cum illis iurgari atque rixari: ad extremùm apertius totam sibi arcem vendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipsumque præfectum arcis Bugussam in carcerem compegerūt. Qua necessitate adductus Bugussa noua pacta cum ipsis iniuit, nimirum vt totam arcem ipsis concederet, ipsi verò eam Vuladislao ad primam eius petitionem deinde redderent, cum is impensas belli eis exoluisset. Suspicabantur quidem Pomerani subesse dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præsens exitium ante oculos obuersabatur. Itaque cuncti arce excesserūt.

Gdanensem arcem Crucigeri in suā redegerunt potestatem.

Bogussa cū præsidiarijs Pomeranis captus à Crucigeris.

Qua re ad Vuladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere consilij, de acctendis in auxilium contra Saxonas Crucigeris. Videbat enim se lupis, quod dicitur, oues commendasse, & non sublatum, sed duplicatum sibi esse bellum, duosq; se pro vno hostes cæpisse. Ac tum demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante, Crucigeros ad interuertendum Gdanum aspirasse: nec multo dissimili cupiditate, quamuis dissimili arte, Michalouiensem ditionem Culmensi ac Dobrinensi finitimam vsurpasse. Acceperant eam hypothecæ nomine à Lesco duce Cuiauiæ, ac domino Vissegradensi (hoc enim titulo is in diplomate suo vsus est) datis ei mutuò trecentis marcis Torunensibus, quibus ille se in bello Vngarico à Venceslao Boemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Crucigeris cum Lesco, vt si is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure sempiterno Crucigerorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Lescus cum fratribus pecuniam intra constitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, degustata semel possessionis & vtilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud caussificantes, donec aliquanto pòst Lescus necessitate adductus, acceptis insuper ab eis ducentis sexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure suo omni sese abdicauit.

Michalouiensem ditionem quomodo adepti sint Crucigeri.

Crucigerorum pacta cum duce Cuiauiæ.

Hæc tum secum de Crucigeris Vuladislaus reputabat. Nec tamen spem penitus omnem de fide eorum abijciebat. Existimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen si ipse in colloquium cum eis veniret, facilè authoritate sua ad æquas conditiones rem perduci posse. Alebant illi hanc spem eius blandis responsis,

quo maiore vi ac diuturnitate temporis Gdani possessionem sibi stabilirent. Tandem A constituto loco atque tempore conueniunt rex & magister Crucigerorum Henricus apud pagum Craiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus vterque suis. Ibi Vuladislaus exorsus, longa oratione cum magistro de iniuria occupatę arcis, & eiectorum suorum expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Crucigerorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referant, quàm gratis bonisque viris, & eximiam ,, pietatem atq; religionem nomine & habitu profitentibus dignum sit. Atque vt ingra- ,, ti, iniusti, atque impij esse vellent, fidem quidem certè vel vnicum, vel maximum so- ,, cietatis humanæ vinculum, & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temerè violarent, seruare eos debuisse. Ad hæc Magister nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæque exprobratione commotus, placidè & modestè respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vuladislai fecisse. Metuentem enim ne Pomeranorum insolentia, suorúmque impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse. quam retinere ipsi per se non possent. Paratum autem se esse eam reddere, si impendia sibi persoluerentur. Æquum eum postulare Vuladislaus ait, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum (genus est Boemici numismatis, quarta parte nostratem grossum excedens) poscit. Negare Vuladislaus iustam esse eam æstimationem, bonorumque virorum arbitrio in ea stare velle. Recusare id magister, & quantum edidisset poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonæ vtilitate. Itaque re infecta, & irritatis magis animis disceditur. Crucigeri omnem iam Pomeraniam animis complexi, maiore vi bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundæ eius, quòd sciebant, Vuladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniæ possessione distineri: & à Lituanis insuper non minus ipsius, quàm aduersariorum eius agros infestari. Nam excurrerant ij superiori tempore populabundi non modò in Calissiensem oram iterum, sed etiam in Siradiensem, quæ in Vuladislai ditione erat. Ipsi verò Crucigeri prosperiore fortuna contra Lituanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate sibi vtendum rati, anno Christi 1310, magnas è Germanis suis copias conducunt, cum marchionibus Brandeburgensibus fœdus iciunt, ea lege, vt ij retinerét, quicquid B superiori bello in Pomerania occupassent: Gdanum verò, Dersauiam, & Suece muniones in ripa Vistulæ sitas sibi bello quærendas concederent. Et sanè facilè est de alieno esse munificum. Deinde Crucigeri ad Gdanense oppidum, quod in potestate Vuladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, castra admouent, eo potissimùm tempore, quo plurima eò multitudo hominum vndique ad mercatum & anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est, primis Augusti mensis diebus. Idque eo maximè consilio fecêre, vt ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates suas eò importarat, pecuniam in stipendia militum & in cæteros vsus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenuè, plurimumque negocij in expugnando eo habituri esse videbantur Crucigeri, ni proditio interuenisset. Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teuthonici generis aperta porta intromisi, oppidum cæperunt, ingentemque cædem hominum omnis ordinis, ætatis atq; sexus ediderunt, vt eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione cæterarum munitionis deterrerent. Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab vllis barbaris, q̃ tunc à religiosis illis, & Polonorum beneficiarijs effusum sit. Gdano potiti, ad Dersauiam, quæ Tyscioum appellatur à Polonis, ducũt exercitum: neq; tamẽ interim populationibus & incendijs pagorũ & villarum, hominumq; cædibus abstinẽt. Præerat arci Cazimirus dux, cui cũ Præmislo fratre Pomeraniam à Vuladislao commendatam fuisse, superius memorauimus. Is igitur de aduentu hostium factus certior, ad castra eorum cum Vincentio decano Gnesnensi proficiscitur, quòd nõ parua ei erat cum Crucigeris & Magistro consuetudo. Sperabat enim eos sua causa susceptum bellum depositurus esse, propterea quòd meminerat, prolixè eos sibi fratriq; suo de studio & beneuolentia sua polliceri. Admissus in conspectum Magistri & Commendatorum (nam sic ipsi vocãt eos, qui rectius legati vel præfecti dicerentur) supplicis habitu, Magistri erga se fratremq; Pręmislum beneuolentiã atq; pollicitationes cõmemorat. Eius hortatu se administrationẽ Pomeraniæ suscepisse. Nihil vnq̃ hostile, sed bonam vicinitatẽ, & auxilium ab eo sperare iussos. Orat deinde, vt pollicitationum suarum & officij memor esse velit, exercitumque deducat. Si quid ipse frater'ue suus, aut Pomeranorum quisquam, aut patruus denique suus Vuladislaus in eum,

Margin notes: Vuladislai cum Crucigeris expostulatio. — Magistri Crucigerorum responsum. — Lati grossi siue Pragenses. — Lituani Calissiensem et Siradiensem tractum uastant. — 1310 ann. — Crucigerorum fœdus cũ marchionibus. — Pomerania bello petita à Crucigeris. — Gdanenses nundinæ. — Gdanensis urbs prodita Crucigeris. — Crucigerorum crudelitas. — Tsczouu. — Commendatores Crucigerorum. — Cazimirus dux supplex Crucigeris.

A eũ, uel in ordinẽ Crucigerorũ deliquiſſet, cumulatè ſatisfacturos eſſe. Superbè & im
bè ei Magiſter reſpõdit, faſſus ea, q̃ ille cõmemorarat: uerùm eò id ſe feciſſe, q̧ ipſos,
uàm potentiorẽ quempiã uicinũ habere mallet. Nunc ſe, quàm illos, Pomeraniã ob-
nere malle. Sibi ſe eſſe amiciorem, quàm ipſis. Verùm eã tamẽ ſe eis gratiã facere, ut
is præſidiũ deducere, & res ſuas ſaluas auferre liceat: aut ſi id nollent, ſeſe ſuaq; de-
enderẽt. His dictis, menſam apponi iubet: inuitat hominẽ comitesq; eius comiter.

Magiſtri ſuperbum & improbũ reſponſum.

Dum illi prandent, interim exercitus Crucigericus arcem obſidione cinxit. Peracto
prandio, cũ Cazimirus nihil æqui à Magiſtro impetraret, & in arcem cum ſuis reuerti
uellet, uidet aditum obſeſſum ab hoſtib. Mittit ad Magiſtrum, qui eum admoneant,
præter officium & ius gentium id ſibi factum uideri, quod interim dum ipſe de pace a-
git, arx obſeſſa ſit, & ipſe ab ea excludatur. Reſpõdet Magiſter, Erraſſe Cazimirum, qui
exiſtimarit, ſe cum tanto exercitu ad quietem ſomnumque capiendum eò ueniſſe, ul-
lumque tempus uacuum à rebus gerendis intermiſſurum eſſe donec Pomeraniam in
ſuam redigat poteſtatem. Si ſibi ille auſcultare uellet, arcẽ ſibi, deducto præſidio, rebus
que exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cũ ſciret arcẽ non ſatis munitã eſſe aduerſus tã-
tam uim hoſtium, neq; cõmeatu inſtructã, conſiliũ cæpit neceſſariũ dedendæ arcis: ſal
uisq; rebus & hominibus ad Præmiſlum fratrem in Suecenſem arcẽ ſe cõtulit. At Cru
cigeri Derſauia incenſa, ulterius progreſsi, Nouum, Choiniciam, & alia quædam igno-
bilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exuſſerunt.

Derſauia dè rita Crucigeris.

Choinicia et Nouum oppida capta.

Deinde ad Suece caſtra mouerunt, quæ una erat arx reliqua in Pomerania, natura
arteque bene munita, & ad ferendam longiorem obſidionem inſtructa, quòd in
eam ſe Premiſlus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quæ ſupererat,
cũ copijs & facultatibus ſuis cõtuliſſet. Quod cũ intelligerẽt Crucigeri, maiore cura ad
expugnationẽ eius animos intendere cœperunt: excitatisq; machinis aliquot, mœnia
arcis, quæ lignea ſed limo oblita erant, quatere inſtituerũt. Ac duob. patibulis è regio-
ne arcis poſitis, exitium obſeſsis, ni arcem dederent, minabantur. Quo uerò maiorem
terrorem eis incuterent, quotidiè aliquot homines ruſticanos captos appendebãt. Fa-
cilè autem omnes alios Siffridus quiſpiam Commendator, optimus ſcilicet pietatis &
humanitatis præceptor (nam & hoc ſibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui
B quotidie compluribus funibus atq; reſtibus in equum impoſitis, deuouebat non pri-
us ſe ſumpturum eſſe cibum, quàm omnes illos funes atq; reſtes in ſuſpendẽdis Polo-
nis ſiue Pomeranis expẽdiſſet. Verùm hãc eius plus quàm barbaricã immanitatẽ iuſta
numinis uindicta diutiùs impunè graſſari paſſa non eſt. Etenim quadam die cum ad
focum adſtaret, furijs derepentè exagitatus, in ignem ſe proiecit, & ſic infelix, qui
permultos iniuſtè perdiderat, iuſtè perijt.

Suece arx obſeſſa & oppugnata.

Siffridi Cõmendatoris mira improbitas.

Siffridi interitus.

Nihil tamen Crucigerorum illa crudelitas
minæque, eorum qui in præſidio erant, animos à defendenda arce & obſidione per-
ferenda retardabat. Crucigeri cum animaduerterent ſedendo ſe tempus terere, & a-
perta ui nihil proficere, ad dolos ſeſe conuertunt. Andream Cedrouicium quempi-
am de Pomeranis, auro corrumpunt, ut arcem ſibi proderet. Is autem nocte qua-
dam chordis catapultarum, & baliſtarum, quibus noſtri maximè hoſtium uim e-
minus reprimebant, ſuccifis, ad Crucigeros transfugit: & quid egerit, exponit.

Andreas Cedrouicius proditor.

Igitur poſtero die Crucigeri magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis
propius, ꝓuolũt ab ea parte, quę interrupto fluminis ambitu liberiorẽ ꝓbebat aditum.
Noſtri cũ ſummouere hoſtẽ ſolito ferocius urgẽtẽ oppugnationẽ, uellẽt, reperiũt bali-
ſtas & catapultas redditas eſſe inutiles. Re noua ꝑculſi, tamẽ oblatis fortuitu telis extre
mũ conatũ faciunt: & partim cõtis mœnia ſcãdẽtes hoſtes detrudũt, partim ſaxis & mo
lib. deiectis audacius ſuccedẽtes obruũt, ita ut receptui canere Magiſter cogeretur. At
noſtri periculo illius diei admoniti, ac ueriti, ne grauius in ſe à Crucigeris capta
arce conſuleretur, miſſo caduceatore menſtruas inducias à Crucigeris impetra-
runt, deditionem pacti, ni ſibi intra id tempus ſubueniretur. Vuladiſlaum de omni-
bus rebus certiorem faciunt: niſi celeriter opem ſibi ferat, actum eſſe de ſe, ac de arce,
docent. At ille cum domi quietas res non haberet, Andream Roſpirenſem caſtella-
num cum aliquanta manu in auxilium Pomeranis proficiſci iubet, ut bellum modò
duceret. Verùm is negligentius agens, neque auſus per hoſtilem exercitum in
arcem perrumpere, priuſquam conſpexiſſet hoſtem, retrò abijt. Finitis inducijs, cũ
nulla ſpes auxilij obſeſsis oſtentaretur, poſt ſeptuageſimum obſidionis diem exce
dunt arce Præmiſlus & Cazimirus duces cum Bogumilo præfecto arcis, & Otto-
ne Lexico caſtellano, atque omni præſidio, armiſque & facultatibus ſuis, & ad

Andreas Caſtellanus Roſpirenſis timidus.

Suece deditur.

Pomerania subacta à Crucigeris.

Vuladislaum profecti, humanè ab eo recreati sunt. Ita nunc Suecensem arcem simul & omnem Pomeraniam Vuladislaus amisit, dum de maiore Polonia sibi adiungenda sollicitus est.

Maiores Polonia in fide Vuladislai ueniunt.

Etenim cæperat iam maiores Polonos Henrici tædium, quòd contemni se ab eo, & iura institutaque maiorum suorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gnesnę habito, deserto Henrico, in Vuladislai fidem & potestatem reuenerât. Quod cum accepisset Henricus, Ioannem Bibersteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos misit.

Posnanienses Henrici præsidiũ recipiunt.

Cui uenienti Posnaniam ciues, authore Premeco quodam, portas urbis aperuêre, præsidiumque accepere. A' quo in prælatos & canonicos, domosque eorum in insula ad basilicam sitas, sæuitum est, quòd cum Vuladislao sentirent: & Nicolaus cognomen Samotula archidiaconus Posnaniensis interfectus est.

Silesiorũ militum acerbitas.

Ad cætera uerò subigenda pergenti Bibersteino, Dobrogostius Samotulius, cognomento Paruus, Thomislai palatini Posnaniensis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: initioque prælio multis utrinque cæsis, ad extremum uictoria potius est.

Silesij eiecti à Polonis.

Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum: in ciues quòd Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse uidebantur, ea pœna sancita, ne liberi eorum in collegia basilicarum seu cathedrarum episcopalium cooptarentur, reciperenturúe.

Posnaniensium pœna.

Henricus à Boleslao uictus & mortuus.

Nec ita multo pòst Henricus domi à Boleslao duce Vuratislauiensium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore cum ægrotasset, quinto Idus Decembris mortuus est, relictis quatuor filijs.

Henrici filij. Glogouiēsis dominatus diuisio.

Qui sic inter se partiti sunt patrimonium, ut Henrico Zeganensis, Conrado Olesnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo uerò natu minimo Glogouiensis dominatus cederet. Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aspirauere quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vuladislaus:

Cazimirus filius Vuladislao natus.

suscepitque eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij.

Fames in Polonia.

Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. Subacta omni Pomerania, non deposuere tamen sollicitudinem Crucigeri, ueriti ne bello à Polonis ea, constitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut sibi possessionem eius stabilirent, colloquium à Vuladislao magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit.

Poloni regis conuentus cum crucigeris apud Breste.

Nec renuit Vuladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare se à Crucigeris amissam Pomeraniam posse. Itaque anno sequenti præstituto die apud Breste Cuiauiense oppidum conueniunt. *Ibi Magister* grauiter à Vuladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo proceribusque Polonis contendit, ut Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri & argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo & Murinouo pagis uicissim à se acciperent. Ad hæc quadraginta hastatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hostem Crucigerorum stipendijs militatura promittit: addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunque monachis uellet Vuladislaus, pro salute eius maiorumque eius conditurum se esse. Quasi uerò fraude quæsitis, aut per uim raptis muneribus placetur Deus. Offensus hac oratione Magistri Vuladislaus, quòd irrideri etiam se ultrò ab eo existimabat, indignabundus & minitabundus discessit.

Pomeraniã emunt Crucigerià marchionibus Brandenburgensibus.

Magister uerò repulsam passus, ut aliquem tamen duntaxat in speciem iustum titulum sceleri suo prætexeret, à marchionibus Brandenburgensibus Ioanne & patruo, tutoreque eius Voldemaro decies mille marcis latorum grossorum eandem Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudũ depulerat, emit, eamq; emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo confirmari curauit.

Riga erepta Archiepiscopo, & Crucigeris addicta.

Nec dissimili scelere Liuonienses quoque Crucigeri eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium archiepiscopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Crucigerorum, quindecim milibus aureorum acceptis, addixit.

Crucigerorum facinora.

Multa præterea nefaria utrique Crucigeri in Prussia & Liuonia, ac Lituania quoquo designabant, unde appareret eos delendæ potius, quàm propagandæ apud barbaros religionis Christianæ curam habere. Quæ literis Clementis quinti pontificis max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni archiepiscopo Bremensi, & magistro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac disertè descripta sunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugossum.

Templarij deleti.

Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per u-

A erunitiersum orbem Christianum, quasi dato à Pontifice signo è Viennensi conci-
io, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones:
onaque eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos nostra
persequamur. Quo minus autem statim Prussienses Crucigeros Vuladislaus ul-
cisceretur, suaque ab ijs erepta recuperaret, ciuilibus quibusdam motibus, & Cra-
couiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regio-
nes, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, uisit, ciues Cracouienses, Alberto aduo-
cato authore, Boleslao Oppoliensium duci sese subiecerunt, accitumque in urbem
receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vuladislai permanebat, adiuue-
runt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam
uenerat, posset, aduocati domum in ipsis mœnibus urbis prope portam, quæ à
diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum suis occupauit.
Qua de re certior factus Vuladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin
manu facta ad eijciendum inuasorem contenderent. Legatos tamen ad Bolesla-
um præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent: monerentque eum, ut
sua sponte excedere, quàm arma sua experiri mallet. Paruit monitis Vuladislai Bo-
leslaus, cum non ignoraret, eum cum magnis copijs subsequi, deductoque de do-
mo aduocati præsidio, urbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui de-
fectionis capita fuerant, secuti, in Silesia deinceps Boemiaque exulauerunt. Pro-
fugorum bona Vuladislaus aduenìens in fiscum suum redegit. Aduocatiæ reditus per-
amplos è molis, macellis atque tabernis ademit: primarios quosdam ciues, ut
exemplo suo terrori deinceps alijs essent, diris supplicijs affecit, partim equis di-
scerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in
porta D. Nicolai excitauit, præsidioque suo muniuit. Ciuitati uerò ius omne
creandi senatus, & ex eo octonos in singulos annos eligendi, penes quos admini-
stratio urbanarũ rerum esse solet, abstulit, & in palatinum transtulit, ut uel ita super-
biam & rebellionẽ ciuium in posterũ reprimeret. Insimulatus est etiã Ioannes Musca-
ta episcopus Cracouien. cõscius fuisse illius defectionis: quod eo facilius creditũ est,
B quòd esset Silesius. Itaq; multis pòst incõmodis affectus est à Vuladislao: captũ quoq;,
& in custodia seruatũ referũt. Biecẽse quidẽ territoriũ ei nõ reddidit Vuladislaus quẽ-
admodum promiserat. Atq; ex eo tempore id in regum potestate mansit. Quin ad Mie-
chouiensem quoq; præpositũ omnis culpæ expertem, serpsit pœnæ contagio. Nam
Lentcouice pagum luculentũ & uberẽ ei Vuladislaus ademit, propterea quòd eius u-
sumfructum Albertus aduocatus præpositi frater habebat. Nec ita multo pòst Bolesla-
us Oppoliensis è uita excessit. Masouiæ quoq; dux Boleslaus eodem anno, nempe
1313 mortuus, Ziemouitum & Troidenum filios è Lituana uxore susceptos, & Vences-
laum seu Vanconẽ è Boema hæredes reliquit. Per idẽ tempus Henrico Imperatore ui
ueneni eucharistia dati extincto, Principes electores per contentionem duos crearunt
Cæsares, Fridericũ Austrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam a-
liquandiu ciuilibus bellis distinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de
causa, Vuladislaus: nec ad uindicandam Pomeraniam animum adiecit. Nisi fortè fa-
mes in causa fuit, quæ anno Christi 1315. ac deinde anno uno interiecto iterum duo-
bus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij gene-
re, ac ne cadaueribus quidem humanis vulgò abstineretur: ac si Dlugosso credendum
est, ut parentes in liberos, & hi uicissim in illos sæuirent. Quam famem, ut par erat,
dira pestis consecuta est. At Crucigeri augescente in dies cupiditate, ut solet in ijs, qui
intercute morbo laborant, sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis, iniustas manus
abstinuere. Sed ut antea Culmensem ecclesiam occuparãt, & à Gnesnensis Archiepisco
pi iurisdictione abstractam, Rigensi subiecerant, ita tunc in Pomerania possessio-
nes ac prædia ecclesiarum inuasere: decimas è suis arationibus sacerdotibus omni-
no denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias pensiones commutarunt, & ita
diminuerunt, ut ex manso siue laneo (modus hic est agri aliquod iugera continens)
quaterni tantum grosi penderentur. Quibus rebus factum est, ut derelictui habe-
rentur, ac deinde malignè à Crucigeris supprimerentur multa sacerdotia. Iniquius
hæc tulerunt archiepiscopus Gnesnen. & Vuladislauiensis atque Posnaniensis epi-
scopi, qui decimas è Pomerania capiebãt: itẽq; Ioãnes Plocen. cui etiã ex territorio Mi
chalouien. decima negabatur. Et cũ hoc quidẽ Carolus Magister transegit ea lege,
ut septem annis immune esset id territorium à pensione decimæ: post eos uerò
nonaginta

Cracouiẽses ciues ad Boleslaum Opoliensem defecerunt.

Aduocati domus Cracouiæ.

Cracouia recuperata à Vuladislao rege.

Aduocatia Cracouiẽsis.

Cracouienses ob defectionem puniti.

Senatus electio translata in palatinum.

Ioannes episcopus Cracouiensis captus.

Biecense oppidum non redditum episcopo.

Lentcouice pagus præposito Miechouiensi ademptus.

Boleslai Opoliensis mors.

Boleslai Masouij mors et liberi.

1313. an.

Henricus Imperator ueneno sublatus.

Fridericus et Ludouicus Cæsares.

Fames & pestis horrẽda in Polonia.

Crucigerorum iniquitas in ecclesiasticos.

Decimæ usurpatæ, & sacerdotia suppressa à Crucigeris.

Mansus siue laneus quid.

[Crucigeri ex cõmunicati.] nonaginta marcas Torunen. episcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri uerò cum tenaciores essent iuris sui, Magistrum, Commendatores, & cæteros Crucigeros publicè in templis execrabantur, & locis quibusdam sacris interdixere. *[Polonorum legatio ad Pontificem max.]* Verùm cõtemnebant eam disciplinam, religiose semper à bonis pijsq; hominibus obseruatã, Crucigeri, prętextu prouocationis ad Pontificem max. Qua re adducti episcopi, cõmunicato cũ Vuladislao rege cõsilio, Gerardũ Vuladislauien. episcopum, in cuius diœcesi est pleraq; omnis Pomerania, ad Ioannem eius nominis uicesimumsecundum pontificem max. *[Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.]* qui tunc demum post duorum annorum triumq; mensium uacationem Clementi quinto successerat, miserunt, ut nõ modò de ecclesiasticis bonis ac decimis, uerum etiam de erepta per summam iniuriam Pomerania, regis & uniuersæ Polonię nomine Crucigeris litem intenderet: simul autem ut Vuladislao diadema & nomen regium impetraret. *[Corona iterum petita Polonis à Pontifice.]* Existimabant enim inauspicato id sibi Præmislum iniussu Pontificis assumpsisse, quod non ignorarent interdictũ fuisse eo decore nomini Polono post cędem diui Stanislai. Non latuit consilium Polonorũ Crucigeros: & ne id procederet, omni ope enitendum sibi esse existimarunt. Itaq; miserunt & ipsi ad Pontificem, qui nostrorum conatibus obsisterent, litemque quantum possent ducerent. *[Ioannes rex Boemorum.]* Regnabat tũc apud Boemos, Ioannes cuius mentionem superius fecimus: nec solum Boemorum, sed & Polonorum regis nomen quasi hæreditarium secundum Venceslaum sibi uendicabat. Eum igitur etiam promissis & muneribus induxere Crucigeri, ut Vuladislao negocium facesseret, & ne regnũ ei decerneretur, summa ope apud Pontificem intercederet. *[Pomeranis tributum impositum.]* Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Crucigeri, tributum Pomeraniæ toti imperarunt binos grossos in singulas marcas: unde triginta millia marcarum redacta esse dicuntur. *[Lex Rhodia de mercibus naufragio eiectis.]* Ad hæc eiectas naufragio merces in mari lege Rhodia usurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, ut toto fermè quadriennio nihil aliud impetraret Gerardus à Pontifice, quàm ut cognitio causæ inter Polonos & Crucigeros Archiepiscopo Gnesnensi, Posnanien. episcopo, & abbati Mogilnen. delegaretur: *[Iudices delegati à Pontifice inter Polonos & Crucigeros.]* quòd uerò ad regnum attinet, ut non impediret Pontifex, quo minus Poloni iure suo uterentur. Nam apertè Vuladislao regnum decernere noluit, cùm quod necesse non esset, tum ne Ioannem, & socerum eius Philippum regem Francorum offenderet. Secreto tamen uoluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Eamq; Gerardus literis suis regi descripsit: ipse uerò Auinione, ubi tunc degebat Pontifex, mansit, suam cum Crucigeris litem persequens. Cum igitur sentẽtiam Pontificis nõ tam rescripto ipsius, quàm literis Gerardi perspectam haberet Vuladislaus atq; proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad uicesimam diem Ianuarij mensis, *[Vuladislaus cum uxore Cracouiæ coronatur. 1320 ann.]* Vuladislaus cũ uxore Heduigi in basilica Cracouien. tunc primùm instaurata & consummata ab Archiepiscopo & cæteris episcopis ritu solenni coronatur anno Christi 1320. *[Regni insignia Cracouiam translata.]* Atq; ex eo tempore ius coronandi reges, atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam, propter amplitudinem splendoremq; urbis, & plurimas maximasq; commoditates, translata sunt. *[Elisabetha Vuladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupsit.]* Nec multo pòst Vuladislaus rex Elisabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis uiduo in matrimonium collocauit, & Budam ad sponsum cum splendido comitatu misit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad persequendam litem contra Crucigeros. *[Crucigeri à delegatis Apostolicis dãnantur, & excommunicantur.]* Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorũ, apud Breste Cuiauiense ius dicentium. Sed tamen refutata à iudicibus friuola appellatione, (cum causam suam Vuladislaus plurimorum fide dignorum, sacri pariter & profani ordinis hominum testimonijs luculentè probasset) damnati sunt: & Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaq; triginta millia in litem expensa numerare iussi. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita ut nusquam ijs pręsentibus sacra fieri liceret. *[Dobrinum uexatum à Lituanis.]* Per id autem tempus Lituani impunè Dobrinũ rursus & Masouiam depopulati sunt. *[Silesiorũ ducum intestina bella.]* Dum hæc ita geruntur in Polonia & Pomerania, Silesia paricidialibus ducum suorum bellis exagitata & labefactata est, & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudẽ amissa, Boemorum iugum accepit, magno reipublicæ Polonæ detrimento, nec minori suo malo ac dedecore. *[Silesiæ à Boemis interuersæ causæ.]* Author eorum malorum Boleslaus natu maximus filiorum Henrici quinti ducis Vuratislauiensium & Legnicensium fuit: *[Boleslaus Vuratislauiensium dux, prodigus & auarus.]* cuius auaricia maximam dedit Ioanni Boemorum regi uel dolo interuertendæ, uel per uim subigendæ Silesiæ occasionem. Cum enim adoleuisset hic ipse Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Suidniciensium duce, per se ipse paternũ dominatum administraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offensi cæteri fratres,

cum &

m & ipsi iam adolescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres par s pro numero fratrum factæ, Vuratislauiensis, Legniciensis, & Bregensis. Quæ cum æquales essent, placuit, ut cui Bregensis, quæ minima erat, sors obtigisset, ei cæte certam pecuniam annumeraret. Legniciensis quidem trigintaduo millia marcarum, uratislauiensis uerò octo & quadraginta. Non tentata sortitione, Bregensem ultrò oleslaus accepit, illectus pecunia, quâ in sumptus quotidianos indigebat. Reliquis erò duobus sortitis, Henrico quidem Vuratislauiensis, Vuladislao uerò qui iam hyodiaconus erat, Legniciensis obuenit. Qui cum uterq; præsenti pecunia, quam fratri oleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à suis hominibus mutuam ccepit & exoluit, Vuladislaus uerò Boleslao Legniciense territorium cũ oppido hyothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cũ tenui admodum fortuna esset, malo usus onsilio, uexare & suam & Boleslai ditionem latrocinijs & populationibus instituit, t Boleslaum ad remittendam sibi pecuniam, reddendamq; Legniciam adigeret. At le abundans uiribus, cũ fratris conatus improbos aliquoties repressisset, ad extremũ um cæpit, & in uincula coniecit. Deinde, proceribus interuenientibus, cum eo pacicatus est ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legniiensi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu stetit Vulaislaus: uerùm infestare rursus latrocinijs instituit Boleslai ditionem ex Hornisperga astello cuiusdam equitis. Dumq; incautius prædas agit in Bregensi ditione, à rusticis aptus cum uiginti socijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem conietus est. Vbi cum unum annum asseruaretur, in furorem actus est: dimissusq; postea isericordia fratris, egens uagusq;, nec satis compos mentis uixit: & in Masouiam rofectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Olesnicenum duci bellum fecit Boleslaus Bregensis, quòd in eius ditione fermè erant oppida , quę auus ipsius Cõradus dux Glogouiensium ab Henrico patre suo iniquis pactis, uemadmodum suprà memorauimus, extorserat. Cumq; regionem omnem Olesni ensem peruastasset, eò adegit Conradum, ut is icto fœdere, Namislouiam, Berolouiam, Cruciburgum, Bycynam & Cuncestadiam oppida sibi traderet: uicissim auem ipse ei Boleslaus, misertus egestatis eius, Volauiam & Lubensum donauit. Neque tamen hæ tantæ accessiones inopiam Boleslai releuarunt. Sed cum omnia tanquam in barathrum quoddam, aut in pertusum dolium caderent, homo sumptuosus c prodigus tantum æs alienum contraxit, ut Nemciense territorium Bernardo Suidicensium duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vuratislauiensibus ciuibus oppineraret. Aliud deinde cæpit parandarum opum consilium. Nam ab Henrico fratre, uòd is nullos masculos haberet liberos, contendit, ut sibi Vuratislauiensem dominaum concederet, Legniciensem uerò à se acciperet. Quod cum negatum esset, facile ger sua sponte animus eius à Ioanne Boemorum rege in deteriorem partem impuls est. Parebant iam Oppoliensium, Ratiboriensium, Cessinensium, Bithomien. uces Boemis, à Venceslao rege blanditijs & muneribus allecti. Emerat & Closcũ oannes Rex à Boleslao Zambicensium siue Monsterbergensium duce: unde cum roximas Silesiæ oras latrocinijs per suos infestaret, eò rem perduxit, ut Francsteinũ uoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum lieciſſet, fauentibus ciuibus magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum orum ducem uel blanditijs uel precio ad se pellici, ac ne ui quidem perpelli posanimaduerteret, ueneno eum sustulerat. Cumque Præmislo Henricus & Ioannes fratres pariter successissent, & Conrado tertio fratri Stinauiam concessissent, aruo negotio rex à Ioanne, qui conscius fortasse necis fraternæ fuit, dimidium Glo ouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum eam in suam redegerat potestatem. Tametsi recepit aliquanto post paternam porionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio. Nam ipse Hencus senior non diu calamitati illi superstes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Siesia Ioannes rex, totiusq; regionis sibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boeslaiq; Bregensis & Legniciensis auaritiam atque egestatem suis fraudibus maximè opportunam esse iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendũ Henrico Vuratislauiensium duci bellum perpulit. Quare clandestinis primùm incur ionibus Boleslaus Vuratislauiensem oram latrocinantis in morem uexauit, deinde pertis uiribus infestare adortus est. Agebat hoc quidem Rex, ut fratrũ dissidijs res uas in Silesia stabiliret, commissosque inter se ut facilius opprimeret, aut uerò alteri

Diuisio dominatus inter fratres.
Bregensium dux Boleslaus.
Henricus Vuratislauiensis.
Vuladislai latrocinia.
Hornisperg arx.
Vuladislaus Legniciensis in carcerem coniectus à fratre.
Boleslai prodigalitias.
Oppoliensis Ratiboriẽsis Cessinensis, & Bythomiensis duces Boemo subditi.
Closcum à rege Boem. emptum.
Francsteinũ emptũ à rege Boem.
Præmislus Glogouiensis ueneno sublatus.
Glogouiam rex Boemorum in suam redegit potestatem.
Hẽricus Zeganensis mortuus.
Bellum inter fratres.
Ioannis regis Boemorum uafriꝰ ingenium.

ferendo opem & illum sibi obnoxium faceret, & alterum subiugaret: sed eum prima hæc spes fefellit. Henricus enim, cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim arcendo cohibere tamen satis non posset, ad Vuladislai regis Polonorum auxilium confugit, eiusque fidei se ac dominatum suum omnem tradidit. Ac

Vuratislauiensis dominatus regi Polonorum deditus, & ab eo redditus.

facile sanè Vuladislaus Boleslai conatus fregit, metuq; proprij periculi eum cōpescuit. Quo facto, uir bonus Henricum sua sibi habere iussit, ut sorores nubiles elocaret. Id ubi cognouit Ioannes rex, qui iam de Vuratislauia propemodum desperarat, noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit. Henricum per speciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio deniq; inimici fratris tandem induxit,

Vuratislauia potitus est rex Boemorum.

ut sibi Vuratislauiensi dominatu cederet: Closcumq;, quoad uiueret, utendum fruendum à se acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam usus proceribus & ciuibus Vuratislauiensibus, quorum consilijs Henricus utebatur, pecunia corruptis. Ita Vuratislauia potitus Ioannes, non multo pòst Hainouiense & Goltibergen-

Perfidiæ pœna Hainouia & Goldiberga Vuratislaniēsibus adempta.

se territorium, quæ Vuratislauiensis senatus hypothecæ nomine à Boleslao duce possidebat, per iniuriam ei ademit, dignamq; nauatæ sibi ab ipso in adipiscendo dominatu operæ gratiam retulit. Expostulauit cum eo de prærepta Vuratislauia Boleslaus, fœderisq; & iurisiurandi, quod sibi inuicem dederant, ne quid alter contra alterum moliretur unquam, eum admonuit. Commemorauit etiam sua merita & beneficia, quòd eum difficilimo eius tempore eiectum à Boemis omni ope adiuuisset. Sed

Legniciensis dominatus in clientelam Boemorum regis uenit.

ea expostulatione tantum profecit, ut Ioannes propinquiorem se sibi esse, quàm illi responderet, atq; ad eius quoq; ditiones per fas atque nefas in potestate suam redigendas animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diuina quadam uirgula oblata occasio. Vuladislaus enim tertius Boleslai frater, quem exclusum Legniciensi dominatu in Masouia uxorem duxisse superius diximus, dissipata dote, reuertens in

Boleslaus dux filios oppignerauit.

Silesiam, Legniciam Ioanni uendere se uelle ostendit, literasq; Legniciensium exhibuit, quibus illi se ad Vuladislaum iure pertinere, & in potestate Regis Boemi libenter fore ostendebant. Deliberandi spacium Ioannes cæpit, interim Boleslaum ad se

Legnicienses æs alienū sui ducis dissoluerunt.

accersit, & quæ secum Vuladislaus egerit ipsi exponit, & literas Legniciensium commonstrat. Addit deinde: Si Legniciam ipse retinere uelit, in sua & Boemorum fide atque clientela semper se fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia a-

Silesij duces reliqui Boemo sese subdidere.

missurum. Quo metu perculsus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut filios quoque ad extremum Vuratislauiensibus mercatoribus oppigneraret. Sed cum uxorem quæ regis Boemi soror fuit, amisisset, & alteram bene dotatam Cracouia duxisset, re-

† Milicia arx episcopi intercepta à Boemis.

leuatus aliquantulum, ipse quidem Bregam secessit, filijs uerò Venceslao & Ludouico Legniciensem dominatum ingenti ære alieno grauatum concessit. Verùm post Legniciensis conuentus, collata in commune pecunia, omne id exoluit. Post hæc reliqui quoque duces Silesiorum, nempe Glogouiensium, Zeganensium, Olesnicensium, Stinauiensium & Falkembergensium ultrò in ditionem Boemi regis concessere,

Ioannes rex diris deuotus

& partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vuladislai regis libertatem suam

Nancerus episcopus Vuratislauia excessit.

Boemis prodidere. † Miliciam uerò arcem episcopi Vuratislauien. idem rex Ioānes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu post Nankerus episcopus & anathemate regem præsentem senatumq; Vuratislauiensem regis adiutorem deuouit, & ipse cū omnib. presbyteris & monachis Vuratislauia excessit: nec tamen arcē re-

Suidnienses soli in fide Polonorum permansere.

cuperauit. Solus Bernardus Suidnicensium dux gener Vuladislai regis, & post eum filius eius unicus Boleslaus aliquandiu postea in fide & societate Polonorum permansere. Retinet etiamnum pleraq; omnis Silesia uestigium uetustæ originis suæ à Po-

Sancti Petri numus per Silesiam.

lonis deductæ pensionem, quam S. Petri numum uocant: cuius antea mentionem fecimus. Quæ quidem per illa ipsa Silesicæ defectionis tempora eò redacta est, ut nu-

S. Petri numi ratio mutata.

mus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotannis penderetur, cum antea tres oboli & cribrum auenæ in singulas familias pendi soleret. Per idem tempus Lusatia quoq; regno Boemorum accessit, cum Henricus dux Furstenbergensis ius suum omne in ea regi concessisset. Quod itidem fecit etiam in Lubussensi ditione,

Vuladislai regis Poloni difficultates & consultatio.

& Francofordia ad Oderam. Sed nos Silesios deinceps deseramus, nisi sicubi necesse erit propter lucem historiæ institutæ: iamq; ad Vuladislaum reuertamur: quem tot tantæq; difficultates simul implicarant, ut singulis explicandis uix par esse posset. Nam solicitum eum faciebat erepta à Crucigeris Pomerania, & auulsa à Boemis Silesia: postremò crebræ Lituanorum in Poloniam excursiones intendere eum animum

ad illa

ad illa bella non sinebant. Itaque incertus consilij deliberabat quid faceret, & quò se primùm uerteret. Videbat Crucigeros non modò non acquiescere in Pomerania, sed Dobrinensi quoque tractui inhiare: quem redactum penè in solitudinem à Lituanis, ipse nuper à Vuladislao duce Ziemouiti fratris filio acceperat, concessa ei quoad uiueret, Lencicia. Animaduertebat ita coniunctos esse cum Crucigeris Boemos, ut ab eorum societate auelli non possent, præsertim cum Silesia in ditionem suam redacta nuper inescati, in spem totius Poloniæ occupandæ per eos uenirent. Vterq; per se satis ualidus & potens hostis erat, nec tamen alter lacessi poterat, quin cum utroque dimicatio futura esset. Iam Saxones quoque Brandeburgenses lingua & fœdere cum Crucigeris coniuncti, nō defuturi ipsis esse uidebantur: & alioqui imminebant ipsi quoq; Poloniæ per omnem occasionem, & qua ui, qua fraude fines eius carpebant. Intento autem in hæc bella Regi, uel prodenda erat Polonia Lituanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excursiones eorum arcēdas præsidio militū distinendæ minuendæq; uires, quæ ne integræ quidem aduersus alios illos hostes admodum sufficiebant. Assiduis enim excursionibus iam has, iam illas oras Poloniȩ Lituani uexabāt. Ac per illud ipsum tempus etiam Poltouiam episcopi Ploscensis oppidum ac centum triginta pagos in Masouia diripuerant, & incenderant. Neque uerò facilè ij domari poterant, cum neq; foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerent, & domi fluminum obiectu syluarumq; & paludum latebris, ac deniq; incultarum solitudinum uastitate tuti essent: ita ut si quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoste fugaci & insidioso, quàm cum uiarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame conflictandum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si forte ij mitigari ulla ratione, & in societatem pertrahi possent. Ad quam rem perficiendam nonnullam spem illud faciebat regi, quòd communes sibi cum illis hostes Crucigeros esse nouerat. Assidua nanque bella Crucigeri cum Lituanis uaria fortuna gerebant. Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad Gediminum principem gentis, siue magnum Ducem, quo nomen à Russis acceptum, à Lituanis quoque usurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Casimiro regis filio uxorem petant: nec dotem aliam ab egeno principe, quàm captiuorum omnium Polonici generis missionem postulent. Non grauatè Gediminus legatorum postulatis annuit: initaq; cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atq; ætatis captiuorum cateruis comitata, ueniens Cracouiam, religionemq; Christianam à Nankero episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextumdecimum annum agenti nupsit, anno Christi 1325. Atque ex eo tempore Polonia, magna ex parte uastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorum, populosior & cultior esse cœpit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & societate cum Lituanis constituta, maiore iam fiducia studioq; in Crucigericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere: primumq; Masouios & Saxonas Brandenburgenses, qui utriq; fœderati erant Crucigeris, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere instituit. Quocirca misso in Masouiam exercitu è Cracouiensi & Sendomiriensi nobilitate comparato, ferro & igni eam longè lateque uastauit, & oppidum Plocense incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per se ipse in Marchiam Brandenburgensem expeditionem fecit, magna Lituanorum & Russorum auxilia secum habens: & ad Francofordiam usque cum infesto exercitu progressus, cum nemo contrà prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abstinuit, populationes uerò in omnes partes exerceri iussit: incensisque plurimis pagis atque uicis, magnum captiuorum numerum & cæteram prædam ingentem inde abegit. Crudelius in eo bello se gessere barbari, & magnam hostium cædem fecerunt, matronas atque uirgines contumeliose constuprarunt: delubra ac templa passim profanarunt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem forte & præclarum monachæ cuiusdam facinus: quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheretur, rogauit eum ne sibi uim faceret: mercedis autem loco promisit, se eum edocturam esse, quî corpus eius uulnerari nullo unquam ferro posset. Quod cum discere ille percuperet, iugulum ei fortis puella præbuit, ut in se eius rei periculum faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprumque turpe morte honesta euasit. Dimissi Lituani, per Masouiam

Dobrinò rex Vuladislaus potitus.

Boemorum cū Crucigeris societas.

Poltouia direpta & incensa.

PoltouuseK.

Lituanorū domandorū difficultas.

Gediminus magnus dux Lituanorū.

Polonorum cū Lituanis fœdus.

Cazimirus Vuladislai regis filius Lituanam uxor duxit.

Dos Lituanæ sponsa.

1325. añ.

Poloni Masouiam populantur, & Ploscum incendunt.

In marchiā Brandenburgensem expeditio Vuladislai regis cum Lituanis.

Francofordia ad Odrā.

Lituanorū crudelitas.

Monachæ facinus memorabile.

Lituani Masouiam uastant.

prædabundi domum reuertere. Non tulit autem uaſtationem illam Lituanorum

Andreæ audax facinus.

Andreas quidam eques Maſouius. Verùm maiore inflammatus, facinus audax & memorabile aggreſſus eſt. Nam cum ſe inter barbaros inſinuaſſet. Dauidem præfectũ Gartinenſem, inſignem inter Lituanos uirum, in medijs caſtris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euaſit.

Lituanorũ in Marchiã excurſio.

Sequenti item anno Lituani in Marchiam excurſionem fecere, & cum cædibus & incendijs in obuia quæq; deſæuiſſent, prædã raptim abegere.

Couale arx capta & incenſa à Crucigeris.

Crucigeri uerò cum Venceslao Maſouiorũ duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem ceperunt & incenderunt. Non putauit ſibi diutius differendum eſſe bellum in eos Vuladislaus, qui ne Pontificis quidem maximi authoritate, ut Pomeraniam ſibi redderent, commouebantur, quin etiam ueteres iniurias nouis cumulabant.

1328 añ.

Pruſsicum bellum.

Itaque in ſequentem annum, qui fuit milleſimus trecenteſimus uigeſimusoctauus, expeditionem toti Poloniæ in Crucigeros indicit: à Carolo rege Vngarorum genero ſuo non contemnenda auxilia impetrat: à Lituanis item atque Ruſsis finitimis. Cum quibus omnibus copijs hoſtium fines ingreſſus, Culmenſem tractũ omnem uſque ad Oſſam amnem flammis, cædibus, & populationibus peruaſtauit:

Septentrionales populi expugnãdarum munitionum imperiti.

nec tamen elicere hoſtes in aciem è munitionibus, in quas ſe abdiderant, potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorſus abſtinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut ſunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimiſit deinde auxiliarios: ſuis uerò præcepit, ut Maſouiam infeſtarent.

Crucigeri et Maſouij uicti à Polonis.

Quod cum factum eſſet, non multo pòſt excurrerunt uiciſſim Crucigeri cum Maſouijs in Cuiauiam. Quò cum properè noſtri accurriſſent, collatis ſignis funduntur hoſtes: & Maſouij quidem cum duce ſuo Venceslao diffugerunt: Crucigeri uero fortiter dimicantes, ad internecionem unà cum Commendatore Torunenſi cæſi ſunt.

Nancerus è Cracou. epiſcopa ad Vuratislauienſem tranſfʃt.

IoannesGrotus epiſcopus Cracouieſis.

Hoc anno Nankerus epiſcopus Cracouienſis ad epiſcopam Vuratislauienſem lite duorum competitorum per ſeptem annos uacantem tranſlatus, Cracouiæ ſucceſſorem accepit Ioannem Grotum Slupecium, Ioannis papæ authoritate ultrò datum, cum quo adoleſcens Bononiæ familiaritatem contraxerat.

Ioannes Boemorum rex in Pruſsiam cum exercitu uenit.

Inſequenti anno Ioannes rex Boemorum à Crucigeris in auxilium uocatus, cum grandi exercitu uere ineunte in Pruſsiam aduenit, & cum Crucigeris ſe coniunxit.

Dobrinum deditum & Crucigeris traditum.

Arx inde Dobrinenſis diu & acriter oppugnata & labefactata deditionem tandem fecit, dedente præfecto Paulo Spicimirio, cognomento Ogono palatino Lencicienſi: eiectisque Polonis, Crucigerorum præſidio, concedente Boemo munita eſt. Vexabant tamen noſtri, carpebantque hoſtilem exercitum, & ex inſidijs in pabulatores & prædatores crebrò impetum faciebant: commeatum quoq;, qui Viſtula ſupportabatur, expugnatis nauibus intercipiebant. Sed ad uniuerſæ rei dimicationem, cum eſſent longè impares, non ueniebant.

Vuladislauia capta et incenſa.

Cechocinũ epiſcopo Vuladislauienſi ablatum.

Itaq; hoſtes motis ex Dobrino caſtris, trãſmiſſoq; Viſtula flumine, Vuladislauiam oppidũ adorti, primo impetu cæperũt, & exuſſerunt: & ab epiſcopi quidem ſacerdotumq; cæde abſtinuere, cæterum edixerunt eis, ne quod omnino ædificium ibi denuò excitarent. Cechocinenſe quoque territorium, quod in ditione epiſcopi erat, abſtulere.

Prodigioſus partus 12 filiorum.

Erat autem tunc epiſcopus Vuladislauienſis Mathias Golancieuius, cognomẽto Paluca, Slauunici caſtellani Nacleuſis filius, gẽte Toporus: qui Gerardo Auinione mortuo à Pontifice max. ſuffectus fuit. De cuius prodigioſo ortu illud memoratur, Matrem eius duodecim filios uno partu edidiſſe: uerum ex ijs unum illum uixiſſe, reliquis mox ut nati erant mortuis.

Maſouia Plocenſis in ditionem Boemorũ uenit.

Deinde in Maſouiam pariter ingreſsi Boemi & Crucigeri, eamq; crudeliter depopulantes, eò adegere ducem gentis, ut ſe Ioanni quaſi iuſto Polonorum regi ſubijceret. Quis nã uerò is dux fuerit, Dlugoſſus non memorat: ſed Venceslaum fuiſſe indicant Ioannis regis literæ, quæ extãt in archiuo regio: quibus ille teſtatur, Venceslaum à ſe Maſouiam, & præſertim Plocenſem, Viſſegradenſem, & Goſtininenſem iure feudi, ut uocant, obtinere.

Pomerania Crucigeris donata à rege Boemorũ.

Dobrinũ uẽditum.

Dum autem iuſti uideri uolunt Crucigeri, ne iniuſtè ac per uim Pomeraniam uſurpaſſe dicerentur, perfecerunt precibus atq; precio apud Ioannem regem, ut ſibi Pomeraniã iure ſempiterno donaret. Cuius donationis exemplum eſt apud Dlugoſſum. Dobrinũ quoq; idẽ ipſe Ioannes quatuor millibus & octingentis ſexagenis (ſic enim appellat) Pragẽſibus eiſdem Crucigeris ſe uẽdidiſſe cõſignatis literis teſtatur: his quidẽ legibus, ut eos priuilegio pontificio à penſione decimarũ ex eo territorio liberet, nec aliter pacẽ faciat cũ Vuladislao, qui ſe aſſerit regem Cracouiæ (ut eius uerbis utamur) quàm ſi is, itemque Ziemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinenſis ſeſe abdicarit. His peractis, ingruente hyeme reduxit Ioannes exercitum, & ſtulta uanitate

de ſubactis

A de ſubactis, & ad religionem adactis barbaris triumphauit. Dubrauius cum Hageco memorát eum grandi pecunia, nempe quadraginta millibus numum aureorum Loſtico inducias uendidiſſe. Aeſtate uerò ſequenti, matureſcentibus ſegetibus conuenit rurſus magnus Germanorum & Boemorum militum mercenariorũ numerus ad Crucigeros: & coniunxerant ſe cum eis Liuonienſes quoq; iam inde ab initio. Cum quibus copijs illi facto impetu in finitimas oras Polouiæ, Viſſegradum Cuiauienſe & Naclum arces ui, ſed non ſine magna ſtrage ſuorum cæpere, & excuſſere. Nam Radeouiam noſtri cremarant, ne capta, receptaculum eſſet hoſtibus ad excurſiones. Apud Racianzum epiſcopi Vuladislauienſis arcem diutius morati ſunt, & multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiſerunt, quod à multis ea nauiter defendebatur: ad extremum tamen ea quoq; potiti ſunt, adempto puteo, qui ſolus ijs, qui in arce erant, aquam ſuppeditauerat. Itaque ibi maiorem exercuere crudelitatẽ in omne genus hominum, ut uulnera ſua cædemq; ſuorum ulciſcerentur. Paucos de nobilitate, cum ira iam deferbuiſſet, uiuos ſeruarunt: in quibus erant inſignes, Suentoslaus frater epiſcopi, & Vincentius caſtellanus Starogrodẽſis. Quos omnes epiſcopus quadringẽtis marcis pecuniæ redemit. Ad hæc ut bona ſua recuperaret, pepigit idem cum Crucigeris ut ſenos modò groſſos annuos in iugera decimę nomine tam ipſe, quàm ſacerdotes eius omnes de Pomeranienſibus agris acciperent. Qua re uehementer acciſi ſunt reditus Vuladislauienſis epiſcopæ. Tandem ubi aduentare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorum Auſtriorum, atque Lituanorum auxilijs Crucigeri accepere, omiſſa oppugnatione alienorum, ad ſua defendenda redierunt. Poſteaquam autem hoſtium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateque populationes in tractu Culmenſi iuſsit: nec ullum crudelitatis genus ab iratis omiſſum eſt. In tranſmittendo Deruancia flumine aliquantum difficultatis fuit. Nam uada eius ripaſque Crucigeri caudicibus ac ſudibus per longum ſpacium impedierant, ipſiq; in ulteriore ripa caſtra metati, tranſire noſtros prohibebát. Rex facta ibi aliquot dierũ mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinam Lubiciá, cum animaduerteret quò ſe cunq; ipſe uerteret, hoſtem ſibi occurrere, delectas aliquot turmas occultè prope id uadum reliquit:

B Ipſe cum cętero omni exercitu auerſo ab eo loco itinere, uerſus Brodniciam ire pergit: conſequuntur hoſtes, nihil de fraude ſuſpicati. Ibi noſtri, ut iuſsi erant, è latebris prorumpentes, uadum præſidio uacuum ſuperant, fumoque ſignum dant ſuis. Quo uiſo Rex citato agmine retrò unde profectus erat reuertitur, & fluuium traijcit. Grauioribus utebantur equis hoſtes, itaque non potuere tempori ad uadum noſtris occurrere: aduentantiumq; uim ij qui primi de noſtris tranſmiſerant, fortiter ſuſtinuere, donec omnis exercitus traiecit, & ad ordines redijt. Crucigeri inopinata re perculſi, ceſſere noſtris pugnandi copiam facientibus, dilapſique in munitiones ſeſe recepere. Ibi uerò noſtri effusè agros pagosq; hoſtiles uaſtarũt: uillas, uicos, & ſuburbana munitiorum oppidorum, qualia ferè ſunt in eorum ditione, exuſſerunt. Deinde præmiſſa in Poloniam præda omni, Dobrinenſem oram ingreſsi ſunt: & arce Dobrinensi tentata, cum eam egregiè tutantibus Crucigeris capere non poſſent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquum in Culmenſi tractu uſque ad Oſſam amnem ferro & igni abſumpſere. Pruſsia ultra Oſſam, quæ iam Crucigeris patebat, erat reliqua. Quam cum noſtri intactam dimiſſuri non eſſe uiderentur, tunc demum Magiſter cum primoribus Crucigerorum, qui Grudenti ſiue Gruzanzi erant, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ ea conditione, ut Dobrinenſem arcem atq; tractum & Bydgoſtiam Crucigeri Vuladislao mox redderẽt. De Pomerania uerò Carolus Vngarorum & Ioannes Boemorum reges arbitri capti. Quanquam Carolum tunc aduerſus caſus unà cum uxore & liberis penè perculit. Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictũ, dextram modò eius leui ictu perſtrinxit: Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit: filios uerò eius, pædagogi accurrentes obiectu corporum ſuorum protexere. Mox paricida à Ioanne Patocio, nobili iuuene, proſtratus, concurſu ſatellitum regiorum membratim diſſectus eſt. De cauſa ſceleris uariant authores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidem uolunt: alij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre ipſa conſcia & conciliatrice illatum, ulciſci eum uoluiſſe memorant. Non ita multo pòſt idem Carolus cum Bazarado Tranſalpinenſium Valachorum palatino temerè bellum intuliſſet, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus cum Crucigeris conſtitutis, reduxit Vuladislaus e-

Crucigerorum cũ Boemis altera in Poloniã expeditio.

Viſſegradũ & Naclum capta & incenſa.

Redeouia incenſa.

Racianzũ captum.

De decimis Pomeranicis tranſactio.

Vuladislaus cũ exercitu ingreßus in Prußiam.

Deruantiæ fluuij traiectus.

Gruziadz.

Induciæ inter Polonos & Crucigeros.

Caroli Vngariæ regis periculum.

xercitum, auxiliaq; dimisit. Illi porrò liberati præsenti metu, minus iam pacem cupere: nec Boemum ad arbitrandum de Pomerania, sicut conuenerat, adducere, cum Carolus rogatu Vuladislai præstò esset. Paruo deinde momento, ut fit, ad renouandum in sequentem annum, qui fuit 1331, bellum impulsi sunt.

1331. ann.

Chencinensia comitia. Chencini.

Comitia Vuladislaus rex æstatis initio apud Chencinos habuit. In ijs cùm alia nonnulla de republica salubriter de amplissimi consilij sententia constituit, tum quòd graue sibi & periculosum bellum cum Crucigeris impendere non ignorabat. ætatemq; suam ingrauescentem, & uires laboribus & aduersis rebus attritas & afflictas considerabat,

Cazimirus regis Vuladislai filius maioris Poloniæ præfectus.

Cazimirum filium unum & uiginti annos natum maiori Poloniæ toti præfecit, ut fama nominis eius non tam facilè se Boemi & Saxones commouerent: ad hæc ut tuto is esset, si quid aduersi sibi in Prussico bello accideret.

Vincentius Samotulius transfugit ad Crucigeros.

Grauiter tulit Vincentius Samotulius siue Pomoranius (utroq; enim modo cognominatus est) palatinus Posnaniensis, gente Nalencius, præfecturam illam sibi ademptam esse, ignominiæ loco id ducens. Simul autem uerebatur, ne priuatus, inuidia & odio populari conflagraret, cũ non usquequaq; inculpate magistratũ gessisset. Itaq; ira & metu pessimis consultorib. usus, clá ad Magistrũ Crucigerorum Marieburgum profectus est: & causis aduentus sui expositis, molienti sua sponte bellum aduersus Polonos facile persuasit, ut in maioré Poloniam

Crucigerorum expeditio in maiorem Poloniam.

expeditas copias mitteret, quòd ibi non modò magna prẹda potiri, sed & munitiones plerasq;, & Cazimirum regis filium sua suorumq; opera facilè in potestaté possent redigere. Præfecti copijs Theodoricus Aldenburgius Marsalcus & Otto Luterbergius de sententia Vincentij omnia facere iussi sunt. Qui traiecta apud Toruniam Vistula profecti, parum abfuere, quin Breste & Vuladislauiam ex improuiso caperent, ni citato cursu armorumque & uexillorum forma proditi, ab ipsis usque portis concursu nostrorum cum ignominia, ducentis amissis, repulsi essent. Nec eis tunc uacabat oppugnationi oppidorum insistere, ad aliud longè maius facinus profectis: cuius per agendi spem omnem in celeritate, nostrorumq; securitate ponebant. Itaque magnis & occultis itineribus in maiorem Poloniam perueniunt: & capta primò impetu exu-

Slupcia incensa. Pysdri capti & incensi. Cazimiri fuga.

staq; Slupcia Posnanien. episcopi oppido, continuato itinere Pysdros contendunt, in quo oppido Cazimirum esse didicerant: magnoque impetu adorti oppidum non munitum, facilè eo potiuntur. Sed euentus eorũ spei non respondit. Paulo enim antè Cazimirus de aduentu hostium factus certior, cum paucis comitibus oppido se eiecerat, & in proximam syluam receperat. Quamobrem irati Crucigeri, ac dolore amissæ prædæ, cuius causa maximè uenerant, incensi, omni crudelitate oppidanos deseuierunt: direptumq; oppidum cũ templis, & sacris iuxtà ac profanis rebus omnibus exusserunt. Deinde uiciniam omnem cis & trans Vartá ferro & igni depopulati sunt. Atq; inde cum ingenti præda retrò unde uenerant, abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem & operam suam Crucigeris. Itaq; & tunc pro nauata opera muneratus est, & maioribus promissis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos esse cœpit, sicut eius arbitrio multa in eo bello gererentur. Cum autem maior militum numerus ex interiore etiam Germania & Liuonia ad eos confluxisset,

Crucigeri in Poloniã rursus.

rursus eadem æstate uexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorum populationibus erat, statuunt: eò scilicet adacturi Polonos cladibus domesticis, ut sibi ius omne in Pomerania, atque aliquid etiam præterea lubentes concederent, pacemq; redimerent. Profecti igitur composito & pacato agmine per Cuiauiam, quòd eam reuertentes suæ ditionis facere destinabant,

Lenciciensis arx capta et incensa. Calisiensis tractus uastatus.

in Lenciciensem tractum insultum faciunt, arcem ui capiunt & incendunt, pagos & oppida crudeliter uastant. Deinde in Calisiensem oram iter flectunt: qua omni peruastata, oppido tamen potiti non sunt, non fine cæde inde reiecti. Vbi cum quinque dies commorati, Ioannem Boemorum regem frustra expectassent, progressi longius populando,

Gnesna, Znena, Naclũ, Sroda, Pobedisca, Clecicũ, Costrinum oppida direpta & incensa.

Gnesnam, Znenam, Naclum, Srodam, Pobedisca, Clecicum, Costrinum oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exusserunt, ne templis quidem & monasterijs sacrisq; rebus sacrilegas manus abstinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupidè quæsitas, sed occultatas à ministris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Boemorum hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs, contra Austrios magnis Vngarorum & Polonorum auxilijs adiutos, prospero ubique successu expeditionem fecisse: inde Lucemburgum & in Gallias iterum profectum esse. Et quasi hoc parum esset, addit Ioannes Dubrauius tertiam quoque contra Fridericum Mysnensem expeditionem, inter duas superiores interiectam. Sed horũ fides penes authores esto. Nos ad Crucigeros reuertamur.

Qui dein-

A Qui deinde in Siradiensem tractum impetū fecerunt, & pari celeritate uniuersum percurrentes, ferro & igni cuncta uastarunt. Quo incendio, Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Shadecum oppida cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginū, etiam Deo dicatarum, pudori usquam parsum est. In direptione autem Siradiensis monasterij cum præses sodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingensem cōmendatorem Elbingæ cognitum agnouisset, cædemq; innocentiū hominū, qui eò cū facultatibus suis cōfugerant, atq; direptionē monasterij sui supplex deprecaretur, Prussico uerbo, Neprest, quod est, non intelligo, ab eo reiectus est. Quasi nō satis esset re ipsa barbarum esse, nisi & lingua id profiteretur. Ad Calissiam deinde expugnandam reuertere: sed amissis nonnullis militibus, post paucos dies re infecta discessere. Est enim permunitum id oppidum, non tam arte quidem, quàm situ & natura loci, nempe à Prosna flumine latius, ut in magna planicie, restagnante ambitum. Hinc Coninense oppidum & territorium uastarunt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum & Glussinum oppidum habitabant, equestres pariter & agrestes munito loco se cum uxoribus, liberis & familijs, cum gregibus & armentis & cæteris facultatib. suis continebant: ductaq; fossa longa ad septem miliaria, & lacu in eam immisso, aditū ad se hostibus præcluserant. Qua re cognita Crucigeri magnitudine prædæ allecti, tria millia equitum ad expugnandum locum mittunt. Quibus uenientib. nostri cum paucis turmis à Rege ad huiusmodi causam submissis, ad aggerem intrepidè occurrunt: consertoque prælio, fusos & impeditos ingenti strage interficiunt, ita ut pauci admodum manus nostrorum longè agilioribus equis utentium effugerent. Quin & alijs locis opportunis eos palantes, & liberius prædas agentes nostri excipiebant atque trucidabant. Neque enim longè Vuladislaus rex cum non contemnendis suorum copijs aberat, sed nusquam certo loco figebat pedem, nec audebat prælio rem committere, non ignarus, quantum esset robur Germanicarum phalangum & cataphractorum equitum. Discruciabatur autem summopere, uidens patriam charissimam tam immaniter uastari, flagrantes & fumantes circumquaque pagos & oppida, & innumerabilem penè hominum omnis generis atque ordinis multitudinem partim cæsam, partim captam. Augebat dolorem eius, quòd neque opem nul-
B lam rebus suis tam calamitosis afferre, neque hostem ulcisci procliue sibi esse arbitrabatur. Cum igitur inops consilij, animum in omnes partes uersasset, una tandem uia utriusque rei expediendæ ipsi se ostendit: nimirum, ut Vincentium sibi reconciliaret, eiusque proditione uel circumueniret hostes, uel consilia eorum perturbaret. Intelligebat enim, quantum in eo momenti Crucigeri ponerent. Itaque secretò per internuncios eum hortatur, ut afflictæ ac penè perditæ patriæ misereatur, impunitatem admissi pollicens: addit alia, quæ ad flectendum placandumque eius animum ualitura esse iudicabat. Nec malè ipsi consilium hoc cecidit. Subijt enim animum Vincentij patrati sceleris pœnitentia. Reputabat secum diligentius, quantum infamiæ sempiternæ notam nomini suo inustam ad posteros esset transmissurus. Itaque proditione proditionis memoriam obliterare, & recenti beneficio priorem iniuriam obscurare statuit: constitutoq; tempore, nocte quadam per speciem exploratoris è castris Crucigerorum egressus, ad Regem uenit, ueniam supplex petijt, & impetrauit. Deinde eum ad conserendas cum hoste manus animat. Docet in tanta multitudine plurimam esse fæcem hominum inermium & imbellium. Si nostri uiri esse pergerent, & in inopinantes impetum facerent, fore ut uel perturbatos opprimerent, uel certè fracta prima hostium acie, cæteri neq; uim nostrorum sustinerent, & in fuga se inuicem impedirent. Sibi uerò eas partes sumit, ut hostem ab omni suspicione prælij auersum fallat: ac deinde intentum in pugnam, à tergo cū suis adortus, noua re perturbet. His ita constitutis, in castra Crucigerorum reuertitur: nihil à Polonis periculi ipsis esse renunciat: Regem pauidum & conscium uirium suarū non diutius exercitū tenere, aut lacessere eos statuisse. Quod ubi accepere Crucigeri, sublata spe prelij, cum satis iam debacchati in Polonia essent, & ingentem prędam uix traherent, ad hæc imbrib. & frigoribus autumnalibus urgerētur, reuerti in Prussiā incipiunt. Et quoniam pręda grauiorib. & impeditis lentius progredi necesse erat. Ottonem Brunsdorfium commendatorem magnum, & Russum Plauium cum expeditiori parte copiarum ad expugnandum Breste ex itinere præmittunt. Iam extremum agmen ad Blerum siue Plouuce pagum prope Radeouiam peruenerant, ubi latè patens est planicies, ita ut opportunioris locus ad prælium esset nostris equitatu maximè

Siradiensis tractus uastatus.

Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus & Shadecū arces & oppida incēsa.

Neprest.

Calissia defensa.

Calissiæ situs.

Coninū uastatum.

Crucigerorum strages apud Nezamyslum lacum.

Phalanx & cataphracti Germanorū

Vincētius Samotulius redit in gratiā cum rege.

Plouuce pagus clade Crucigerorum nobilis.

ualentibus, quàm hosti, cum subitò illucescente die, ij qui extremas seruabant excubias in exercitu Crucigerorum, renunciant in castra, Polonorum exercitum adesse. Non creditum est narrantibus, Vincentio maxime sibi ea exploratioria esse affirmante donec strepitus aduentantium, & hinnitus equorum exaudiri cœptus est. nam conspectum densa nebula adimebat: & tamen non credebant nostros, quos penitus contempserant, rem uniuersæ dimicationi commissuros: sed abeuntium modo iter solitis adequitationibus & particularibus certaminibus impedire conaturos. Vbi uerò aciem ad dimicandum instructam cum signis adesse sensere, tunc demum tumultuari, & ad arma cōclamare primores: perturbari re noua cætera multitudo, cum uix armādi se spacium haberent, qui pridiana crapula & ebrietate grauati & sopiti, classico expergefacti erant, & semisomnes, quid nam rei esset alius alium percontarentur. Instructis tandem utcunq; primis ordinibus in aciem prodeunt: cathenisq́; per baltheos primorum & antesignanorum immissis, ordines & phalangem colligant, ne perrumpi & perturbari ab equitibus nostris posset Rex, parumper impetum suorum inhibuit,

Vuladislai regis ad milites concio.

donec nebula, quæ incerta omnia reddiderat, resideret: atq; interim milites graui oratione ad pugnam incitauit: quæ huiusmodi fuisse fertur. Non uos latet, milites, cum quibus nobis hostibus res sit, nempe qui beneficiarij sunt maiorum nostrorum, acciti in hæc loca, & liberaliter inuitati, ut eis auxilio essent contra uicinos barbaros. Nuncij ingrati & impij pro maximis beneficijs parricidialia arma in nos conuertere.

Crucigerorum crudelitas & impietas.

Pomeraniam nobis surripuere uerius quàm eripuere, itemq́; Cuiauiam penè omnem, reliquæ etiam inhiant: neque hoc satis illis est. Cernitis iam omnem ferè Poloniam crudeliter ab eis uastatam, populatos agros, incensos pagos, euersa oppida, aratores uestros ignominiose necatos, parentes, coniuges, liberosq́ue uestros dulcissimos uel cæsos, uel in fœdam & contumeliosam seruitutem abstractos: quorum quidem ploratus & eiulatus miserabiles exaudire potestis. Adsunt enim probè, & proditi fidem uestram incusant: implorarent, si uos adesse intelligerent. Quid ego commemorem profanata ac direpta templa Dei opt. max. & monasteria? abreptas ab ipsis aris & adytis ad incesta stupra monachas? respersa sanguine innocentium hominum & sacerdotum, qui pro uestra salute & incolumitate huius regni sacra faciebant, ueneranda Christi *IESV* mysteria? Hæc uos pati potestis milites? tam ferrei estis, ut uos uestrarum coniugum, sororum, & filiarum ad stupra trucium Teuthonum asseruatarum non miserat? tam duri, ut non paruorum liberorum & fratrum uestrorum misera conditione moueamini? quos Germani milites cauponibus, lanijs, coquis & meretricib. in intima Germania in perpetuam seruitutem addicent. At sacra Polonorū pietas tam indignè & contumeliose attrectata fere non debetis: acrius ac promptius pro his semper maiores uestri, quàm pro liberis & coniugibus, nedum pro facultatibus suis dimicarunt. Quid uerò? creditis consceleratos hostes malis nostris iam satiatos, modum ullum cupiditati & credulitati suæ posituros esse? Non facient profectò, nisi uos sedibus uestris omnino propulerint, aut sanguinē uestrum prorsus exorbuerint, nomenq́; extirparint:

Germani olim humanis hostijs deos placarūt.

nisi uos fugit gentis immanitas, humanis hostijs olim deos placere solitæ. Sed ne ego uirtuti uestræ diffidere uideor, qui uos tam diligenter in hostem tam trucem incitare instituerim: quasi uerò non per me steterit hactenus, ne cum eo manus consereretis. Fateor equidem, ad hancusque diem obstidisse me sedulò uobis prælium poscentibus, & uel hostium, uel si ita sors tulisset, uestro ipsorum sanguine patriæ flagrantis incendia restinguere cupientibus. Sed melioribus rebus & minori discrimini uos seruaui, milites. Neque enim semper aperto Marte bella gerenda esse existimo. Arte doloque utendum, ubi impar sis uiribus. Plurimum etiam momenti habent temporum & locorum opportunitas. Ita sæpe maximos hostium exercitus à pauciorib. nostris fusos profligatosq́ue reperiet, qui ueterum reminisci uolet. Nunc ita nobis instructa expeditaq́; sunt omnia, ut diuina iustitia, quæ proculdubio fauebit iustiori causæ, & uestra uirtute fretus, confidam in manibus nos habere uictoriam, daturosq́ue nobis ilico perfidos & impios hostes condignas scelerum & audaciæ suæ pœnas. Primùm enim certum exploratumq́; habeo, multitudine eos nobis præstare, non uiribus. Quanquam ne multitudine quidem iam superant. Nuper enim florem ipsum & robur exercitus sui ad subigendā reliquā Cuiauiā præmiserūt. Fex ferè imbellis cū captiuis, sarcinis & impedimētis mansit. Neq; par illis nobiscū dimicatio est. Illi enim mercede conducti ferè, & alienū bellum belligerantes, & multorum scelerum sibi conscij, minus studij minusq́; animorum ad

A prælium afferent. Vos pro ijs rebus, quæcunque homini sunt charissimæ, & pro patria ipsa iusta & pia arma sumpsistis. Tum autem securi hi dudum, & soluta omni disciplina militari re noua & inexpectata conturbantur. Auditis enim clamorem illum dissonum & inæqualem, timoris argumentum. Aspicitis cursitationem trepidationemque ad signa concurrentium, imò verius fugam circumspectantium. Postremò ita nobis constitutum est, vt eos in pugnam intentos, si modò primum vestrum impetum sustinebunt, alius & inopinatus hostis à tergo inuadat. Vincentius is est palatinus quondam Posnaniensis, cuius ope & consilio in primis nituntur. Is namque iustas iras vestras hostium capitibus placare, & nouis meritis priorem infamiam delere decreuit. Agite ergo milites, impigri & alacres, pugnam capessite, totque millia captiuorum fratrum, liberûm, coniugum, & aratorum etiam vestrorum vindicate: cæsos vlciscimini, fumantesque adhuc pagos & vicos vestros inuiso cruore respergite, imperium & libertatem vestram defendite: quæ vtraque in discrimen veniunt, si quid fortè, quod omen Deus auertat, titubaueritis. Denique Deum piorum adiutorem, & scelerum atq; flagitiorum, contaminatorumque sacrorum suorum & religionis sacrosanctæ vltorem inuocate. Hæc elocutus, vbi alacres & incitatis animis pugnam poscentes aspexit, & iam nebula residere cœperat, canere signa iussit. Prima de quinque acies aulicorum, quæ erat firmissima, magno impetu & infestis animis in hostes inuehitur. Excipiunt illi qui contra constiterant non impigrè. Deinde cæteræ acies concurrunt præter subsidiarias. Pugnatur vtrinque summa contentione, neque quisquam pedem referebat. Adest omnibus locis Vuladislaus suos animans, & fessis integros submittens: ipse indefessus, quamuis effœto & senili corpore. Feruescente autem prælio cũ Vincentius adhuc nusquam appareret, subuereri iam rex cœperat, ne quẽ is dolum necteret. Circumspiciebant & milites, memores promissorum regis: cum ille à tergo hostium, sublato clamore cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi verò turbari illi re noua perculsi, primi quoq; exaudito post se clamore ac tumultu respicere, & sciscitari inter se, quid nam id esset. Instant nostri acrius respectantibus & remissius pugnantibus. Nec mora cæsis ducibus, totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fugientium strages, quàm B quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò nanq; dolori iracundiæq; Poloni indulgebant, vt neminem viuum seruarent. Et iam plena victoria potiti esse videbantur, cum ecce longo interuallo, vtpote discussis iam prorsus nebulis, nouas copias hostium effuso cursu aduenire aspiciunt. Erant autem ij, quos ad Breste capiendum præmissos esse diximus: qui certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias suis veniebant. Ibi Vuladislaus captiuis aliquot nobilioribus cum præsidio retro amandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori succumberent, neu sibi partã victoriam eripi finerent, mox in venientes impetum facit, ne quod eis clade suorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines sese immiscente perturbatis, colligendi sese spacium daret. Nec par superiori prælium illud fuit. Non enim vim nostrorum recenti victoria ferocium hostes sustinuêre. Itaque paruo negocio vertuntur in fugam. Nec tamen multi euadere potuêre, graui armatura & longo cursu defatigatis equis pariter & militibus, alioqui etiã laboris impatientibus. Cæsa feruntur his duobus prælijs hostium viginti millia. Tametsi Dlugossus supra quadraginta millia refert. De nostris quingenti, vel, vt apud alios repe rio, triginta tantũ de promiscua multitudine, ac duodecim de nobilioribus cecidêre. Inter quos insignes fuêre Zegota Morauicius, Cracouiensis signiferi duo, Cristinus Ostrouius, Prendotæ castellani Cracouiensis filius, Sendomiriensis, & Iacobus Suinkius, vel, vt alij habent, Smnscius castellanus Zarnouiensis. Dies, quo hæc gesta sunt, fuit xxvij. Septembris, qui translatis diui Stanislai ossibus festus est apud Polonos. Et quoniam ferè ad vesperum pugnatum erat, reliquum diei illius, & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postero die cæsorum, quem dixi, numerus recognitus, & spolia lecta sunt. Vbi rex obequitans, fortè conspicatus est vnum de suis, hominem equestris ordinis multis vulneribus debilitatum, resupinato corpore iacentem, & ilia per vulnus effluentia manibus cohibentem: conuersusque ad comites, Quàm magnus hic est, inquit, huius viri cruciatus. Respondit ille: Maiorem esse eius, qui in eodem pago malum vicinum habeat, qualem ipse expertus sit. Rex contrà, Bono, inquit, animo es. Isto ego te malo liberabo, si vixeris. Et sublatus curatusque, totum pagum amoto malo vicino regia munificentia adeptus est: insuper præclarum virtutis testimonium consecutus, ad posteros transmisit, vt stemma eius familiæ,

Aulicorum acies.

Vincẽtij Samotulij proditio.

Cruciger i uincuntur.

Pugna instauratur.

Victoria geminata.

Strages Teuthonum.

Vicinus malus.

Ielitorum familia.
quæ tres haſtæ tranſuerſæ ſunt, Ielitorum, hoc eſt, ilium nomine appelletur, cum prius
Kozleroghi.
Kozleroghi ab Hirci cornibus diceretur. Fuit autem is Florianus cognomento Shari.
Vincẽtius Samotulius priſtino honori reſtitutus.
Vincentius palatinus ob nauatam bene operam, non modò impunitate donatus, verùm etiam abrogata infamia priſtino honori reſtitutus eſt. Sed non impunè ei ceſsit hoſtes in patriam induxiſſe. Inſequenti enim anno conſpiratione nonnullorum equitum, quos ira & dolor amiſſarum rerum chariſsimarum in eum ſtimulabat, interfectus
V.ncentij Samotulij cædes.
eſt. Statuerat Vuladislaus curſum illius victoriæ mox proſequi, ſed eum Boemi cum Sileſijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui cum primùm cladis ſociorum nuncium acceperunt, rati Vuladislaum poſt victoriam illam in Pomeraniam, & in Crucigerorum
Boemorũ expeditio in Poloniã.
ditionem ducturum eſſe exercitum, cum ſubitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt inſultum, Poſnaniamq́ue obſidere cœperunt, vt auerſo rege Crucigeri reſpirare poſſent. Quod cum accepiſſet Vuladislaus, mutato conſilio, ad propulſandum nouum bellum cum vniuerſo exercitu contendit. Nec tamen hoſtem adeptus eſt. Nam
Boemi repulſi.
is cognito Vuladislai aduentu, in Sileſiam præproperè ſe recepit. Nec eum tunc Vuladislaus perſecutus eſt, quòd & hyems iam inſtabat, & quies danda erat militibus, vt vires in ſequentem æſtatem refocillarent. Ferunt quidam, è Boemis & Sileſijs apud Poſnaniam cecidiſſe ſupra ſeptingentos, præter foſſores, qui in cuniculis opus facie-
Ioannes Dubrauius.
bant. Aliquanto aliter narrat hæc Ioannes Dubrauius, & quidem nullo, quod ſciam, authore. Nempe Ioannem regem à Pruſsis euocatum in Pomeraniam primum duxiſſe exercitum, vt ea quæ Polonus ibi interceperat, Magiſtro reſtitueret. Quo facto, ad populandam Poloniam cum Pruſsis eum contendiſſe, vt vlciſceretur incommoda à Polonis circum Opauiam vaſtatis agris nuper data. Peruaſtatis autem impunè circum Poſnaniam agris, cum nemo ipſi occurreret, Cracouiam obſediſſe. (quaſi non longius ea abſit à Poſnania, quàm Olomucia à Cremeſirio, vel Vyſcouia, cum tamen abſit ferè ſexaginta milliaribus Polonicis.) Et quamuis fame premeretur exercitus eius, non prius tamen diſceſsiſſe ab obſidione, quàm rex Polonus quadraginta millibus nummûm aureorum inducias ab eo redemit. Sic Dubrauius. Quæ quàm ſint veriſimilia, cuiuis facilè eſt iudicare. Tentata eſt deinde pax inter Vuladislaum & Crucigeros, Carolo & Ioanne arbitris. Quæ tamen non conuenit, Crucigeris Pomeraniam non reddentibus. Et paucis pòſt diebus ij cum è Germania nouis copijs aucti eſſent,
Crucigeri Cuiauiam populati.
Cuiauiam quatuordecim diebus ad finem Nouembris populabundi infeſtarunt. Nec multo pòſt initio noui anni, nihil morati aſperitatem hyemis, iterum, ſed maiore ap-
Breſte obſeſſum & deditum.
paratu, in eandem Cuiauiam ingreſsi, Breſte oppidum obſederunt, rati fame ſe oppidanos ad deditionem compulſuros. Sed cum fruſtra tres menſes in obſidione inſumpſiſſent, ea die, qua vniuerſus Chriſtianus orbis ſalutarem Chriſti Ieſu mortem anniuerſario ritu recolit, quæ Paraſceue dicitur, ſumma vi oppidum oppugnant. Nec ſegnius noſtri defendunt: verùm quatriduano labore defatigati, tandem quinto die oppidum dedunt. Alij ſeptimo obſidionis die deditum id eſſe memorant, cum die cœnæ Domini hoſtes id obſidere cœpiſſent. Crucigeri impoſito ibi præſidio, ad Inouuladislauiam caſtra mouerunt, eamq́ue mox dedentibus oppidanis acceptam, itidem præſidio munierunt. Progreſsi vlterius, Gneuucouiam arcem oppugnant. Erat in ea Cazimirus dux, Vuladislai fratris filius. Is igitur pactus cum hoſte, vt ſibi ſuisq́ue res ſuas aſportare liceret, ipſe inſpectantibus & permittentibus Crucigeris, arcem incendit. Et cum miſerabili illo ſuo Cuiauienſis nobilitatis comitatu ad Vuladislaum regem profectus eſt. Ignobiliora deinde oppida ſeu vicos Crucigeri facilè in poteſtatem ſuam redegêre. Pacoſſum arcem Albertus Coſcelecius palatinus Breſtenſis egregiè tutatus eſt, & non paruis incommodis hoſtes affecit. Vt autem Cuiauiæ ac Dobrinenſis oræ poſſeſsionem ſibi ſtabilirent Crucigeri, demoliti Breſte vetus, munitius id loco condiderunt, & arces quaſdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladislaus maturas ſegetes, & Vngarorum auxilia expectauit. Quæ cum conueniſſent,
Poloni Culmenſem tractum infeſtant.
per Maſouiam in Culmenſem tractum infeſtum duxit exercitum. Et hoſtibus prælij ſuperioris euentu pauidis, & pugnam detrectantibus, vaſtare eorum regionem longè lateq́ue cœpit. Excitus autem quoquouerſus collucentibus pagorum & vicorum ſuorum incendijs cædibusq́ue agreſtium Lutherus magiſter, decernere prælio cum rege
Induciæ annuæ inter Polonos et Crucigeros.
cupiebat: verùm Commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore conſilio vſus, caduceatorem ad regem miſit, & cum æquas pacis conditiones accepturum ſe eſſe reciperet, facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus conſtitutis rex, ne nihil tantis copijs ſumptibusq́ue dignum egiſſe videretur, vtq; Sileſios,

qui

ui superiore anno Poloniæ arma intentarant, vlcisceretur, in Silesiam copias duxit. c nemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hostium epit, & incendit. Costenum, quod oppidum cum arce inter stagna & paludes situm, alido hostium præsidio tenebatur, obsidione cinxit. Irridebant obsidionem nostro-um ij, qui erant in præsidio, fisi viribus suis, & situ arcis. Itaque motus hac indignita-e Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam cir-um se habebat, ad mœnia progressus, vi expugnare munitionem adortus est. Quod onspicatus reliquus exercitus, ducem secutus, non prius oppugnare arcem destitit, quàm ea per vim potitus est. Quo facto, mox oppidani sese dedidêre. Sæuitum est au-em in præsidiaros atrocius, quòd non pauci de nostris in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Costenum rursus in potestate est Polonorum. Extremum id o-erum Vuladislai regis fuit. Reuersus enim ab eo bello Cracouiam, donatisque ac di-nissis auxiliarijs, languere cœpit. Ac sensim inualescente morbo, vbi imminere mortẽ ibi sensit, ritu Christiano sacris Christi mysterijs participauit: deinde admonitus à pro imis, Cazimirum filium proceribus assidentibus languida voce commendauit, & vt um post se regem crearent, rogauit. Ipsum verò ad colendam iustitiam & clementiam n suos, & ad persequendos bello ingratos Crucigeros, recuperandaque ea, quæ illi à regno suo abstraxerant, adhortatus est. Post hæc ad sextum Idus Martias anno Christi 1333, inter suorum lamentantium manus animam exhalauit, & in basilica Cracouien i ad læuam aræ maximæ sepultus est. Cuius extat adhuc monumentum. Fertur cor-pus eius pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo dia-demate cinctus est, annis tredecim & paulo amplius: princeps singulari patientia & mansuetudine animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura perbreui: cæterùm manu promptus: virtute verò tanta, & animi magnitudine vsque ad decrepitam æta-em varia fortuna exercita, vt cum maximis regibus rectè comparari possit. Ac eo qui-em magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Polonorum expeditio in Silesiam.
Costenum captum.
Vuladisl. Locticî mors. 1333 ann.
Vuladislai uirtutes.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Duodecimus.

CAZIMIRVS SECVNDVS, COGNOMENTO MAGNVS, REX.

IVSTIS funebribus Vuladislao ritè peractis, habita sunt comitia Cracouiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorum, petierunt vt Cazimiro regnum post patrem mandaretur, auxilia ipsi contra quemuis hostem pollicentes. Et facilè ij quod postulabant impetrarunt, cum absque eo omnium procerum pariter & equitum voluntates eòdem inclinarẽt. De vxore noui regis scrupulus iniectus est. Negabat enim Heduigis Cazimiri mater, se regina uperstite eã coronari debere. Tamen exorata à filio cessit: atq; vt iniectum scrupulum prorsus demeret, Sandeciam antiquam secedens, diui Francisci institutum vitæ profes . est. Itaq; Cazimirus vnà cum Anna vxore xxv. die Aprilis in basilica Cracouiensi ab anislao archiepiscopo solenni ritu inunctus diadema accepit. Datus est autem ei iuue ilium consiliorum moderator Iascus, siue Ioannes Melstinius, castellanus Cracouien s, vir grauis & prudens, & amans reipubl. Et quoniam videbat Cazimirus omnem pe è Poloniam Crucigerorum armis, atq; domesticis latrocinijs, quæ patre regnante im-unitate increbuerant, attritam, domesticis malis priusquã externis manus admouit. Et cum Crucigeris quidem inducias fecit, per quas perpetua pax suprà memoratis Vngarorum & Boemorum regibus arbitris componeretur. Adiectum in pactis, vt ma-gister Crucigerorum Breste oppidum Ziemouito duci Masouiorum Cirnensium, aut Matthiæ Vuladislauiensi episcopo tenendum concederet, qui id pace firmata Cazimi o traderent: sin minus coisset pax, magistro redderent. Verùm in eo magister fidem non

Comitia Cracouiæ.
Vngari oratores.
Heduigis regina in monasterium se cessit.
Cazimirus cum uxore coronatur.
Ioãnes Melstinius moderator regis.
Induciæ cũ Crucigeris.

non ſeruauit.Nihilo tamen minus manſêre induciæ : quibus durantibus,diligenter v biq; prædones & infeſtatores publicarum viarum perquiſiti,exquiſitisq́; ſupplicijs af fecti ſunt.Neq; quicquam præterea memorabile eo & ſequēti anno in Polonia geſtum

Nix ſub finē Aprilis.

eſt,niſi quod xxiij.die Aprilis intra annum à coronatione regis ingens nix decidit,qu cum quinq; dies duraſſet,præter omnium expectationem , eximiam fertilitatem agri

1335 ann. Locuſtæ.

attulit.Inſequenti verò anno,qui fuit 1335, tanta vis locuſtarum peruagata eſt,vt volantes ſolis aſpectum hominibus adimerent: humi verò ſtratæ equorum vngulas altitudine ſuperarent: quæ depaſtæ matureſcentes ſegetes,anguſtiorem annonam fecêre.No

Cazimirus rex in Vngariam profectus.

Pax inter Polonos & Crucigeros.

uembri demum menſe eiuſdem anni pax inter Cazimirum & Crucigeros arbitrio Caroli & Ioannis regum Viſſegradi in Vngaria facta eſt,iniquior Cazimiro, q̃ Ioannes homo callidus atq; diſertus ſatagens pro Crucigeris Carolum in ſuam ſententiam adduxiſſet,aduocati magis q̈ arbitri functus officio: id quod deprehendere eſt ex eius ipſius literis ad Theodoricum magiſtrum ſcriptis. Accepit tamē eam pacem Cazimirus,plus q̈ dignum erat quietis & ocij cupidus. Fuit autem in conditionibus, vt Crucigeri Pomeraniam concedente rege retinerent,atq; etiam Neſſouienſem arcem in Cuiauia ſupra Viſtulam,nempe vt vtranq; ripam & naulum in poteſtate ſua haberent, eodem iure quo Culmenſem atq; Torunenſem tractum olim à maioribus Cazimiri accepiſſent. Dobrinenſem verò & Cuiauiam , ne ea quidem portione excluſa, quæ ad Cazimirum ducem , Ziemouiti filium pertinebat, regi redderent, ac decem millia florenorum pro damnis datis annumerarent. Etſi in decreto nulla fit mentio eius pecuniæ : ſed ex diplomate pontificio,quo cognito controuerſiarum inter regem & magiſtrum certis iudicibus poſtea,cum non ſtarent pactis Crucigeri,delegata eſt,apparet, id quoq; conue

Pacta inter Boemum et Polonum reges conuēta.

niſſe.Profugis autem vtriuſq; partis,vt liceret ad poſſeſsiones derelictas reuerti,vel vendere eas arbitratu ſuo.Dubrauius cum Hageco memorant,inter ipſos quoq; reges Polonum & Boemū Vngari arbitrio tunc pacta conueniſſe, vt Polonus Boemo ius omne in Sileſia concederet: Boemus verò ne regis Polonorum appellationem deinceps vſur paret,ac ius tributi à Polono rege exigendi vt remitteret, acceptis à Carolo quingenti

Boemicorū ſcriptorum diſſenſio.

libris auri puri puti. Ac de his quidem conditionibus conſentiunt: de illa verò diſſentiunt, quòd Dubrauius illud quoq; conueniſſe ſcribit, vt Polonus Boemo pecuniā debitam (pro redempta pace, opinor) exolueret: Hagecus cōtrà,viginti millia marcarum Polono à Boemo numerata vult eſſe , ne quid iuris in Vuratislauienſi ditione, & in omni Sileſia & Oppolienſi ſibi vendicaret. Addit idem,ſocietatem tunc *ab omnibus tri*bus regibus contra Ludouicum Cæſarem initam eſſe : quod Dubrauius prætermiſit: vultq́; idem, & quidem ſolus, hæc omnia viuente & præſente Loctico confecta eſſe. Aliquid horum tunc actum eſt, mortuo quidem Loctico : cæterùm tributum illud , cuius & Bonfinius facit mentionem,vnde aut quando Boemo natum ſit in Polonia,nō poſſunt oſtendere iſti , ſi vltima cum primis aptè & conuenienter volunt contexere. Proſpectum eſt etiam tunc, quid fieri oporteret aduerſus turbatores pacis, permiſſumq́ue ſubortis,ne haberent neceſſe,præſto eſſe ſuo vtrique regi, qui pacem turbaret. Sponſalia quoque pacta interuenerunt inter reges. Cazimirus enim deſpondit Elizabetham filiam Ioanni Henrici Bauariæ ducis filio , Ioannis regis , nepoti, impuberem impuberi , cum dote quinque millium ſexagenarum Pragenſium . Quibus Boemus ſeptem millia & quingentas de ſuo addebat. Sed hæc per legatos acta eſſe videntur

Crucigeri pactis conuentis cū Polono non ſteterunt.

in Boemia : nec diu durata fuerunt. Soluto conuentu , non tamen reddebant ex decreto & pacto Cuiauiam Dobrinumq́ue Crucigeri Cazimiro , quamuis approbaſſet is ſententiam regum ex comprouiſo latam , niſi etiam diſertè vnà cum ſenatu , nobilitate , & ciuitatibus , diplomatis & iureiurando dato Pomeraniam , Culmenſem, & Michalouienſem tractum à ſe & à poſteris ſuis prorſus abdicaret. Quod cum ille ad ſenatum & comitia retuliſſet , omnibus indigna res viſa , poſt tam iniquum arbitrium nouas etiam durioresq́ue pacis leges ab hoſte perinde atque à victore ſibi ferri . Itaque bellum malle , quàm tam iniquam & ignominioſam pacem. Cum autem

Legatus Cazimiri regis ad Pontif.

Delegati Papæ de controuerſijs Polonorum cū Crucigeris.

de ratione belli gerendi conſultaretur , placuit non inferre id quidem : ſed ſi inferatur,propulſare : atque ad Pontificem maximum primo quoque tempore de vi & iniurijs Crucigerorum , propter religionem ad eius iuriſdictionem pertinentium, referre. Legatus ad eam rem curandam miſſus Ioannes Grotus Slupecius epiſcopus Cracouienſis,qui nequicquam inficientibus negotium aduerſarijs,magna cura ac diligentia tandem perfecit apud Benedictum eius nominis duodecimum pontificem maximum,vt is Galardum Titulenſem præpoſitū, & Petrum Geruaſium Anicienſem canonicum

cum legatos & iudices ea de re in Poloniam & Prussiam mitteret: qui Polono regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Crucigeris curarent: de cæteris verò controuersijs cognoscerent. Crucigeri verò, vt prætextum aliquem iniuriæ, & neq; arbitrorum decreto, neq; Pontificis mandatis parendi haberent, perfecerunt apud Ludouicum Cæsarem, cui tunc neq; cum regibus, neq; cum Pontifice cõueniebat, vt is Magistro Theodorico Aldemburgio & vniuerso ordini grauissima pœna adiecta interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquã de ijs terris, quas sub imperio haberent, cuiquam concedant, néue apud vllos iudices de ijs disceptent, præter assensum suum.

Ludou. Cæsaris interdictum.

Cum autem iudices à Pontifice delegati Varsauiæ cognoscendæ causæ aliquandiu operam dedissent, refutata friuola detrectatione & prouocatione Crucigerorum, anno Christi nati 1336 adiudicarunt Cazimiro & Polonis Pomeraniam, Cuiauiam, Dobrinensem, Culmensem & Michalouiensem ditionem. Crucigeros autem ad centum nonaginta quatuor millia & quingentas marcas Polonicas pro damnis datis, itemq; ad mille sexcentas marcas, impensarum nomine condemnarũt: ad hæc vt ij templa & monasteria in Polonia superiore bello direpta & exusta instaurarent, cumq; iudicata non facerent, anathemate deuoti sunt, & sacris interdictũ omnibus locis, quæ in ditione eorum essent, & ad quę quispiam eorum peruenisset.

1336 ann.
Decretũ contra Crucigeros.
Crucigeri anathemate deuoti.

Interim annis aliquot quietæ res fuerunt in Polonia, nisi quòd Lituani crebris excursionibus Masouiam, quamuis affinitate ducum sibi coniunctam depopulati sunt. Tametsi non omnes illæ excursiones prosperè eis ciderunt. Nam anno 1337, cum direptis Cechanouia & Poltouia oppidis cum copiosa præda incomposito agmine, vt solent, reuerterentur, ingruentibus exinopinato Masouijs, cum trepidi mutuò se in tractu Naruæ fluuij impellerent & impedirent, plurimos de suis partim cæsos, partim impetu & altitudine fluminis absorptos, & prædam omnem amisêre.

Lituani Masouiam uastarunt.
1337 ann.
Lituani Cechanouiã et Poltouiã diripuêre.
Narua fl.
Lituani fusi.

Ne contra Crucigeros quidem satis prospera fortuna tunc vsi sunt. Libet autẽ insigne quoddam facinus eorum commemorare. Cum Crucigeri Germanorum quorundam principũ auxilijs adiuti agros eorum infestarent, & arcem Pullen obsedissent, barbari qui erant in præsidio, desperatione retinendæ arcis inducti, pyram in medio accenderunt, & facultates, liberos, & vxores suas, ac seipsos ad extremùm in eam coniecerunt, ne viui in potestatem hostium venirent.

Lituanorũ facinus forte.

Quid interim Cazimirus rex egerit, non constat. credibile tamen est, eum studia pacis, ad quæ factus erat, coluisse: arces & oppida muniuisse: leges partim nouas condidisse, partim veteres correxisse, iudiciorum rationem emendasse. Huius enim regis ea sunt maximè opera in Polonia: quæ certè vno & altero anno perfecta nõ sunt. sed hæc pluribus persequemur inferius.

Cazimiri regis studia.

Vnum quidem nunc est commemorandum, quod propriè huius temporis est: quod is cum nullos ex Anna vxore liberos susciperet, præter vnam filiam, successorem sibi in regno designauit, indictis ad eam rem comitijs Cracouiam ad viij. diem Maij anno Christi 1339. Vbi re in consultationem senatus posita, quamuis alij Ziemouitum, alij Ianussium duces Masouiorũ, alij verò Vladislaum Oppoliensem mallent, quòd omnes hi è vetusta regum Poloniæ prosapia oriundi essent, peruicit tamẽ Cazimirus, vt omnium sententiæ in Carolum regem Vngarorum sororis suæ virum, & filios eius inclinarent, refutatis aliorum, qui dissenserãt, sententijs: quod diceret, Silesios quidem defectione ad Boemos, indignos sese eo honore reddidisse: è Masouijs autẽ nihil dignitatis & amplitudinis regno accessurum esse, cum ij stipendiarij, socij & vasalli, vt vulgari verbo vtamur, Polonorum sint. In neutris verò satis fore virium & præsidij contra hostes. Porrò Caroli filios Ludouicum & Stephanum, præclaræ indolis iuuenes matre Polona ortos, ac tanti regis filios, amplificaturos esse regni maiestatem: nec eis defuturas esse Vngarorum opes, siue ad defendendos, siue ad proferendos fines Poloniæ.

Cazim. successorem sibi designauit regem Vngariæ.
1339 ann.

Re confecta ex animi sententia, conuentuq; dimisso, mox Vissegradum in Vngariam ad Carolũ se contulit Cazimirus cũ splendido procerum & equitum comitatu. Ibi fœdera inter vicinos duos populos renouata & confirmata sunt, & pacta cum rege & regijs filijs de sententia totius conuẽtus Polonici inita.

Cazimirus in Vngariã profectus.
Fœdera inter Vngaros & Polonos.

Eodem autem anno Cazimirus vxorem Annam amisit, mulierẽ lusibus & choreis supra modum deditam, & musicos, qui voce, flatu, & pulsu canendo eam oblectarent, quócunq; iter faciebat, circumducere secum solitam.

Anna regina musicis et lusibus dedita.

Sequentem annũ Russia meridionalis subacta, & in prouinciæ formam redacta insignẽ facit. Fuerat ea quidem olim in ditione regum & principum Polonorum, quemadmodum superioribus libris exposuimus, Boleslaorum maximè armis subiugata: sed cum suos tamen duces indulgentia nostrorum haberet, pedetentim deinde iugum excussit eo potissimùm

Russia Australis quando à Polonis defecit.

tempore,

tempore, quo Polonica respublica multis imperijs discerpta, mox etiam ciuilibus atq adeò parricidialibus bellis concussa ac euersa propemodum, neque spacium, neque vires ad coercendos rebelles Russos habuit. Ad extremùm paulo antè hæc tempora, in quibus nunc versamur, cum mascula progenies Danielis regis liberorum, quorũ summa erat in Rusſis authoritas & potentia, defecisset, Lubartus Gedemini Lituanorum ducis filius, cum Vuladimiriensium ducis filiam vxorem duxisset, omni eo tractu Russiæ, qui Lituanis finitimus est, Rusſis ducibus, quorum propter multitudinem atque discordias extenuatæ erant vires, vel deuictis, vel in deditionem acceptis potitus est.

Rusſia à Lituanis occupata.

Bolesl. Masouius dux Russorum.

Nã cætera Rusſia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniam vergit, in Boleslai, qui Troidem Cirnensium Masouiorum ducis filius fuit, ditionem concesſit, quòd ei Maria Russa matre de genere ducum Russorum edito, legitima secundum auunculos succesſio deberi videretur. Nec tamen hic dominatus diuturnus ei mansit. Offensi enim Russi intemperantia eius, & sororum, vxorum, filiarumque suarum stupris, siue grauioribus exactionibus, siue ob magistratus externis mandatos, seu denique propter diuersitatem religionis siue rituum, veneno eum de medio sustulêre.

Boleslaus ueneno extinctus.

Cazimiri in Rusſiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita et incẽsa.

Thesaurus Leopoli inuentus.

Quod vbi accepit Cazimirus rex, ratus venisse tempus, quo Rusſiam maiorum suorum negligentia amissam, facilè in potestatem suam posset redigere, subitario exercitu de aulico suo procerumque suorum comitatu coadunato stipatus, mense Aprili magnis itineribus in Rusſiam contendit: Leopolim caput gentis circunsidit. Nec longum tempus intercesſit, cum sese arcemque superiorem & inferiorem, atque oppidum Rusſi dedidêre, illud vnum pacti, vt retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri & argenti, gemmarum, preciosarum vestium, & reliquæ supellectilis, vetusta Russorum ducum gaza, in ijs arcibus reperta est: in qua insignes erant duæ cruces aureæ, plurimis & preciosis gemmis distinctæ: quarum altera portionem ligni, in quo Christus Iesus pependit, inclusam habuit: quæ extat etiamnum in basilica Cracouiensi: itemque duo diademata cum sella, & veste auro gemmisque rigente. Quam gazam Cazimirus reuertẽs in Poloniam secum asportauit, & arces ipsas, vtpote ligneas concremauit, ne earum fiducia Rusſi debellarent, cum ipsi distrahere in præsidia earum copias suas exiguas n satis tutum sibi esse existimaret. Tantisper autẽ commoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione vniuersali, copiæ ad certum locum conueniunt, rursus cũ B ijs copijs ad subigendam reliquam Rusſiam reuertitur instante iam messe, nulloq; negocio Præmislia, Sanoco, Halicia, Trebouulia, Lubaciouia, Tustano, cæterisque omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita vt ad Cremeneciam vsque arma circumferret.

Rusſia à Polonis subacta.

Cazim. fœdus cum Lituanis ducibus.

Rusſia Lituanicæ ditionis.

Olgerdus princeps Lituaniæ.

Quam tamen ex pacto cum Iauunuto, Keistuto, & Lubarto Lituanis ducibus Gedimini filijs, eiusdemque nepotibus duobus Georgijs Narimundi & Coriathi filijs inito penes Narimundi filium ad tempus sequestratam esse passus est. Vuladimiriensem verò, Luscensem, Belsensem, Chelmẽsem, & Brestensem dominatus ad biennium intactos eis reliquit. Cauebat enim, ne sibi ad cætera stabilienda impedimento essent. Hoc autem pactum paulo pòst, Iauunuto summo principe & natu maximo inter filios Gedimini ab Olgerdo & Keistuto fratribus capto ac de principatu deiecto, Olgerdus idem, cum ipsi succesſisset, renouauit. Extat eius exemplum in archiuo regio Cracouiensi: in quo enumerantur arces, quas Lubartus in Volynia, quas'ue Keistutus in Polessensi tractu retinebant: additur etiam, quòd rex & Lubartus mutuã sibi opem ferre debebant. Si quid autem controuersiæ inter ipsos exoriretur, vt ea regis Vngari arbitrio decideretur.

Rusſi exæquati cũ Polonis iure et prærogatiuis

Lituani Masouiam uastarunt.

Iaroslaus archiepiscopus Gnesnensis.

Nancerus episcopus obijt.

His ita gestis rex conuentu Russorum habito, in formam prouinciæ Rusſiam à se subactam redegit: Palatinos, castellanos, præfectos, iudices, & alios magistratus Polonorum more instituit, Russosque eodem cum Polonis iuris esse iusſit. Neque deincep consilio publico ea pars Rusſiæ à Polonis desciuit. Cæterùm Lituani rursus duce Keistuto Masouiam depopulati sunt. Per hoc tempus Ianislaus archiepiscopus Gnesnensis extrema senectute defunctus successorem accepit Iaroslaum Scotnicium, gente Bogorium. Nankerus quoque Vuratislauiensis episcopus religiosisſimus, & continentissimæ vitæ veneno, vt creditum est, extinctus, Prædislaum Pogorelecium gente Crimalium, Bononiæ tunc studijs doctrinæ vacantem, successorem accepit. Qui cum Ioanne Boemorum rege de iniurijs ecclesiæ Vuratislauiensis pontifice maximo arbitro transegit. Cumque Grotcouiam arcem & oppidum à Boleslao Bregensium duce emisset, & ecclesię Vuratislauiensi adiunxisse, eius nomine in fide & clientela regis Boemi se vnà cum sacro eiusdem ecclesiæ collegio esse foreque semper, professus est. Cætera eius ecclesiæ libera manserunt aliquandiu. Idem autem episcopus Vuratislauiensem senatum

nudis

nudis pedibus & capitibus, discinctumq;, & pallijs depositis ad se venientem, & satisficientem, pro eo, quod in Nankerum episcopum & ecclesiam deliquerat, deprecante Carolo marchione Morauiæ, in gratiam recepit: arsitque non multo pòst tota Vuratislauia. Reuersus à Rusſico bello Cazimirus, cum luctum annuum post mortem Heduigis matris expleuisset, viduus ad vxorem ducendam rursus animum appulit. Despondit autem ei Ioannes rex Boemorum filiam suam Margaritam viduam (quæ cum Palatino Rheni nupta prius fuerat) icto contra quosuis hostes fœdere. Cum autem ea defuncta esset ante nuptias, fœdus quidem cũ Ioanne & Carolo eius filio marchione Morauiæ confirmauit ea lege, vt Ioannem in loco patris, Carolum verò in loco fratris vterini haberet: cæterùm regem Vngarorum & Boleslaum ducẽ Suidniciensium clientem suum nominatim exciperet: quibus se deesse posse negauit, si eis Boemus bellum inferret. Extant apud Boemos eius fœderis diplomata, anno Christi 1341, Pragæ conscripta: apud nos non extant. Hoc autem ita constituto, vxorem duxit Cazimirus Adleidam, siue Heduigim, Henrici Hessorum Lantgrauij filiam cum dote duûm millium sexagenarum Pragensium (sic enim in pactis scriptum est) promissa. Quę cum esset deformior, mox eam despicatui habere cœpit: & concubinarum, quas pluribus in locis alebat, amoribus & illecebris captus atq; fascinatus, segregatam à se in Zarnouecensem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret. Anno sequenti ad funus Caroli regis cohonestandũ, consolandamq; sororẽ in Vngariã profectus, mox ad voluptates & libidines suas redijt. Quę quidẽ sic animũ eius emollierũt atq; dementarunt, vt paternorum præceptorũ dignitatisq; suæ oblitus, iniquas pacis conditiones à Cruciferis acciperet potius, quàm erepta ab ijs bello repeteret. Ad quod quidẽ gerendum satis virium, præsertim accessione Rusſiæ, habere videbatur. Lite enim cum eis ad extremum perducta, quemadmodum superius commemorauimus, cum ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur, vt iudicata soluerent, facilẽ Cazimirus concessit petẽtibus, vt iure omni quodcunq; illi à maioribus suis Poloniæ principibus haberent in Pomerania, Culmensi & Michalouiensi ditione, sese posterosq; suos iureiurando interposito & literarum monumentis consignatis abdicaret: ac de sigillo etiã, quo diplomata regia signantur, Pomeraniæ nomen eraderet, quo Cuiauiam ac Dobrinensem ditionem ab eis reciperet. Itaq; constituto cum Magistro Crucigerorum congressu Inouuladislauiæ ad xxij. diem mensis Iulij, comitia quoq; suis indixit. Vbi abdicatio illa promulgata, Calisſiæ verò non modò regis, verumetiam Ziemouiti Visnensium, Ziemouiti Cirnensium, & Boleslai Plocensium Masouiorum ducum, procerum item quorundam Polonorum, & ciuitatum nonnullarum diplomatis consignata est. Episcopi neq; vt signarent, neq; vt approbarent adduci vlla ratione potuêre. Annus autem quo hæc acta sunt, fuit 1343. Tam damnosa pace facta, recuperataq; Cuiauiæ ac Dobrini possessione, Cazimirus reliquo eius æstatis & autumni tempore Henrico Zeganensium duci bellum intulit, & quidem magnis viribus, eo quòd verebatur, ne Ioannes Boemorum rex suppetias ei veniret. Causa belli fuit, vt recuperaret Vuschouense territorium, quod Teuthones Freistatense, siue Frauenstatense vocant, ab Henrico duce Glogouiensi huius Henrici auo interceptum, & à maiore Polonia auulsum. Donarat autem Ioannes Stinauiensis dux mortis causa Boemo id oppidum: itemq; Stinauiam, Goram, & Lubinum. Vnde fit verisimile, Ioannem de alieno liberalem fuisse, vel eo mortuo Henricum oppido potitum esse. Vbi ad oppidum ventum est, quassatis aliquot diebus deiectisque muris, captum id est, nequicquam defendentibus Silesijs: quos capi rex iussit, & bona eorum militibus diripienda concesſit: cæterùm oppidanis parsum est, & cùm alia, tum cudendæ monetæ ius, quod à duce acceperant, concessum & relictum. Inde progressus, Stinauiam cępit, ac diruit, agrumque circumiacentem depopulatus est. Inde porrò ad Zeganum cum duceret exercitum, Henricus dux supplici legatione ad eum missa, ac deinde in castra ipse cum fratribus suis Conrado, Ioanne & Præmislo venire iussus, pacem æquissimis legibus impetrauit, Vuschouensis tantum territorij iure omni ac vendicatione à se abdicata. Ita bellum illud paucis diebus solutum est. Hoc ipso anno comperio transactionem quandam inter hunc ipsum regem & Carolum marchionem Morauiæ regis Boemi filium Neumburgi in Silesia ad Pentecosten factam esse, qua remisit Cazimirns Carolo decem millia sexagenarum grossorum Pragensium, quę ipsi mutua dederat: itemque alias pecunias literis obligatas (verba sunt diplomatis) & quod idem Verinco (de quo mox plura) debebat, regi autem soluturum se esse alio diplomate receperat. Collocauit etiam eodem anno Cazimirus

Vuratislauiẽses supplices episcopo.
Vuratislauiæ incendium.
Cazimiri libidines.
Zarnouecia arx.
Carolus rex Vngarorum mortuus.
Cazimiri regis trãsactio cum Crucigeris.
1343 ãn.
Cazimiri expeditio in Silesiam.
Vuschoua capta.
Stinauia diruta.
Pax cum Zeganensi duce.

Pomeranorum ducum fœdus cũ Polono rege.

zimirus filiam ſuam Elizabetham è priore vxore ſuſceptam in matrimonium Boguſlao duci vlterioris Pomeraniæ ſiue Scecinenſium, quos Germani Stetinenſes vocant. Societatemq́; cum eo & fratribus eius Barnimo & Varcislao inijt his legibus, vt fœderati mutuam ſibi opem ferrent contra quoſuis hoſtes, nominatim autem contra Crucigeros, quoties opus eſſet, cum quadringentis galeatis, eosq́; intra menſem, ex quo eſſent admoniti, mitterent, vel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione vtriq; auxiliaribus commeatum & pabulum ſuppeditarent, in hoſtico autem ſibi quiſq́; proſpiceret. munitiones ab hoſtibus recuperatæ, vt redderentur ei cui ademptę fuiſſent. Quæ verò ad neutros prius pertinuiſſent, captę inter ſocios diuiderentur: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomeranorum ducũ cum Polonis fuit, non minus metu Crucigerorum, q̃ affinitate conciliatum.

Dos regiæ filiæ.

Dos autẽ puellæ fuit viginti millia ſexagenarum Pragenſium, pręter cæteram ſupellectilem & paraphernam peramplam ſanè & ſplendidam. Viciſsim autem Boguslaus duûm millium ſexagenarum prouentus annuos nouæ nuptæ promiſit. Nuptiæ Poſnaniæ ſub finẽ Februarij ſequentis anni magna pompa celebratæ ſunt.

Locuſtæ in Polon a Tattarorum excurſio in Rußiam & Poloniam.

Quo quidem anno magna vis locuſtarum ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tattarorum copiæ in Ruſsiam & Poloniam inundauêre, à Daſcone, quem rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele Oſtrogio, & nonnullis alijs Ruſsis res nouas molientibus euocatæ. Nam ij nacti tempus, quo rex Cazimirus longiſsimè aberat, Crucigerorum colloquijs, Sileſico bello, & filiæ nuptijs occupatus, miſsis clàm legatis, admonuêre Tattarorum principem ſiue Cæſarem, ne tributariam ſibi Ruſsiam à Polonis occupari pateretur: non defuturam ipſi fidem ſuam operamq́; polliciti. Habebant autem ij inuiſum Polonorum imperium, cùm quòd non libenter ferè externis parent homines, tũ quòd ſectæ ritibusq́; ſuis, ne callidè ſenſim abolerentur, metuebant. Videbant enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam, ſiue adeò catholicam eccleſiam tranſire, pluresque in dies honoribus & alijs præmijs à rege oſtentatis inuitari. Ab his igitur exciti Tattari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſsia, in Poloniam magna vi contendunt. De quorum aduentu cum tempori Cazimirus à ſuis è Ruſsia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomirienſem tractum obuiam ei profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, non auſus cum longè maioribus copijs manus conſerere. Eminus modò hinc baliſtis, illinc arcubus velitatum eſt.

Albertus palatinus Sendomirienſis à Tattaris occiſus.

In qua velitatione Albertus palatinus Sendomirienſis, gente Habdancus ſagitta ictus cecidit. Tattari fruſtrà tentato multis in locis tranſitu Viſtulæ magno cum tumultu populabundi, & ferro atq; igni obuia quæq́; vaſtantes per Lublinenſem tractum retrò abiêre. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatam, expugnare potuêre.

Maſouiorũ cum Sileſijs bellum.

Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno Maſouios malè pugnaſſe apud Oleſniciam, ſiue Elſam, contra Sileſios. Sed quod nam id bellum fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem excitatum, nõ reperio. Nec ſanè Maſouij confines vſquam ſunt Sileſijs.

Lituania uexata ab Vngaris, et Boemis, & Crucigeris.

Contra Lituanos quidem expeditionem Ioannes Boemorum rex cum Carolo filio marchione Morauiæ, & Ludouicus Vngarorum hyberno huius anni tempore magnis viribus, ſed ſucceſſu non ſatis pari apparatui Crucigeris opem ferentes feciſſe memorantur.

Ioannes Cæcus rex Boemiæ bellum infert Polonis.

Inſequenti autem intulit Ioannes bellum Poloniæ, Zeganenſi bello, cuius paulo antè meminimus, prouocatus, cum Henricus dux opem eius imploraſſet, ſeq́; & ſua omnia eius fidei permiſiſſet. Ac tanto quidem ardore animi id fecit rex ſeniculus, laboribusq́; confectus, cùm alterum quoq; oculum iam amiſiſſet, vt tum deinde libenter ſe moriturum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu victrice pulſaſſet. Sed eum ſpes ſua fefellit. Et venit is quidem per Opauienſem, Ceſsinenſem & Oſuencimenſem tractum in conſpectum Cracouiæ, cum maximis Boemorum, Sileſiorum atq; Teuthonum copijs, biduoque apud Cirinum pagum abbatis Mogilenſis caſtra habuit.

Cracouiæ obſidio.

Sed noſtris neq; frumentari, neq; pabulari liberè eum ſinentibus, neque tamen pugnandi copiam facientibus, veritus, ne in anguſtum redigeretur, ſiue commeatu, vt ſcribit Æneas Syluius, deficiente, ſiue metu Vngaricorum auxiliorũ Polonis à Ludouico nouo rege Caroli filio & ſucceſſore miſſorum, vt vult Antonius Bonfinius, ſoluit obſidionem: bipartitoq́; agmine, quo plura populationibus complecteretur, exercitum reuerti iuſsit: ipſe cum paruo comitatu præceſsit. Et vnum quidem agmen verſus Ilcuſſum, alterum autem verſus Lelouiam abijt. Quod vbi didicere noſtri ab exploratoribus, bipartito & ipſi hoſtes abeuntes concito curſu inſequuntur:

Boemi profligati à Polonis.

& hos quidem apud Bialam pagum, illos verò apud Pogoniam adepti, vtroſque magno impetu à tergo adoriuntur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam vertunt. Pauci famæ &

æ & honoris amantes resumptis animis insultum nostrorum paulisper sustinuêre. erùm ij quoque paruo negocio, vtpote pauci & perturbatis ordinibus, fusi fugatique ınt. Cecidêre in vtroq; prælio & fuga de primoribus Boemis, Zagiz, Ptarsco, & Also trambergius, seu Sternbergius: captus Hinco Dubius: multi præterea de inferiorius ordinibus cæsi, captiq;. Captiui Cazimiri iussu benignè curati sunt: diu tamen catiuitatem pertulêre. At Ioannes rex accepto à fugientibus suis cladis nuncio, mœstus n Boemiam redijt: nostri verò cum victoria non contemnendam prædã reportarunt. Palma rei bene gestæ Prendotæ Galcæ gente Odrouanzo data. Itaq; magnis præmijs & militari baltheo à Cazimiro is ornatus est. Topori verò Hinconis nomen ab Hincone Boemo capto deinceps vsurpare cœperunt. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1345. Paulò aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipse non regias copias Polonis profligatas esse, verùm alias quasdam, quas tunc proceres quidam Boemi re i suo in auxilium adducebant. Excessisse tamẽ statim Ioannem è Polonia magno inommodo accepto. Causam autem belli huius vult idem præbuisse Polonos, propterea quòd Opauiensem tractum priores infestassent, dum Boemo, qui Suidniciensium ucẽ bello premebat, par pari referre studẽt. Conatus est enim Ioannes rex Suidnicienem ducem Boleslaum Bernardi filium, qui vnus inter duces Silesiorum cum Polonis dhuc sentiebat, subigere, oppugnauitq; Suidniciam: sed repulsus inde, Landishutam æpit, nec multo pòst rursus amisit, cũ Boleslaus armatos curribus prætextu mercium euectos eò clàm immisisset, præsidiumque Boemorum partim interfecisset, partim xpulisset. Dlugossus Suidniciensium duci posterius, quàm Polonis tũc bellum à Boenis illatum esse velle videtur. Extat autem exemplum diplomatis, à Conrado duce Olensi, Henrici, ni fallor, fratre hoc anno confecti, quo is testatum facit, se Goram, Stinaiam, Fraunstadiam, & alia quædam eiusdem oræ Ioanni regi oppignorasse quinque illibus marcarum Polonicarum in bellum contra regem Cracouiæ (hoc enim verbo itur) ab eo impensis. Neutrum autem bellum persecutus est Ioannes, cùm stabilieni Carolo filio imperij studio, tum morte præpeditus. Principes enim electores, Clenente sexto pontifice maximo & Philippo Francorum rege adnitẽtibus, filium ipsius Carolum Morauiæ marchionem Ludouico Cæsari viuenti adhuc, sed podagrico ac diis deuoto, per id tempus suffecerunt. Nec diu postea vixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorum regi affini suo suppetias contra Anglos iuisset, inclinante ad Anglos victoria in aciem se produci iussit, ibique interfectus occubuit. Perfecit is apud Pontificem maximum, vt Pragæ deinceps esset archiepiscopus, qui ius haberet coronandi reis. Successit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæsar. Nec multo pòst Ludouiıs quoque Cæsar perijt. Quo imperante in plerisque Italiæ vrbibus noui tyranni extêre. Qui postea ducum & marchionum titulis, indulgentibus pontificibus, sese conestarunt. Per idẽ tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poni militarunt, duxit in Italiam, vt Andreæ fratris Neapolitanorum regis mortem vlsceretur. Nam eum Ioanna vxor, eademque cognata strangulauerat, & Philippum Tantinum principem, & ipsum cognatum thori regnique consortem fecerat. Quibus actis Ludouicus regnum in suam potestatem redegit. Nec multo pòst adnitente ontifice maximo, Ioannæ id certo pacto restituit: illa verò Auinionem vrbem Narbonensis prouinciæ Pontifici in loco mercedis iure sempiterno donauit, perfrictaque mel fronte, totam sese libidinibus dedit. Interim in Polonia nihil memorabile geım esse proditur, præter pacem nouam inter Cazimirum & Carolum Cæsarem Naislouiæ compositam. In qua conuenit etiam, ne noster à Boemo debitum repeteret. Leges etiam in comitijs Vislicienſibus scriptæ sunt, quibus palatinorum & iudicum finita potestas certis cancellis coercita est, vt ne ex moribus aut è libidine sua, sed è ripto iure deinceps iudicarent. Certę etiam mercedes eis & alijs administris iudicioım constitutæ sunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigeretur: mulctæq; quas iuices arbitratu suo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc sublatus mos barbarus iusiurandi conceptis verbis dandi, in quo si quis verbo lapsus esset, atque adeò titubaset, causa, quamuis iusta, cadebat. Nec illud sanè silentio prætereundum est, quod eolem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum conscelerati quidam homines sacrilega upiditate adducti, sanctissimum corpus Christi sub forma panis reconditum cum ferulo suo è templo Omnium sanctorũ memoriæ dicato suffurati essent, atque id fercuım non aureum, vt crediderant, sed æreum inauratum esse comperissent, apud Bubaım, siue Bauolum pagum suburbanum, qui erat in ditione collegij basilicæ Craco-

Prendota Galca.

1345 añ.

Suidniciensiũ duci bellum illatum à Boemis.

Landishuta amissa et recuperata.

Carolus Cæsar & rex Boemorum.

Ioannis Boemorum regis mors.

Pragẽsis archiepiscopus.

Carolus rex Boemorum.

Ludou. Cæsaris mors.

Italiæ tyranni.

Ludouici regis Vngarorum expeditio in Italiã.

Ioanna regina Neapolitana scelesta & libidinosissima.

Regnũ Neapolitanũ Ioannæ concessit Ludouicus.

Auinio donatus Rom. pontifici.

Leges Cazimiri regis.

Iurisiurandi barbarus mos sublatus.

Miraculum.

Bauolus pagus.

uienſis, in cœnoſam paludem id irreuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignibus atque faculis dies noctesque aliquot perpetes colluſtratus eſt. Id miraculum cum ad epiſcopum perlatum eſſet, neq; cauſa tamen eius pateret, poſt indictum triduanum ieiunium epiſcopus eò cum ſolenni pompa ſacerdotum, & ſupplicationibus profectus eſt: repertamq; ſanctiſsimam Euchariſtiam ingenti cum veneratione eò, vnde ſublata erat, retulit. In eo verò loco, vbi ea reperta eſt, Cazimirus inſequenti anno auguſtũ templum

Cazimiria cum templis condita.

titulo corporis Chriſti decoctis lateribus ædificauit: ſucceſſuq; temporis peramplum ſpacium muro complexus, nouum oppidum condidit: & Cazimiriam de ſuo nomine appellauit. In quo monaſterium etiam aliud excitauit ſodalitati eremitarum Auguſtinenſium.

1347 añ.

Petrus epiſcopus Cracouienſis.

Mortuus eſt eodem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1347, Ioannes Grothus epiſcopus Cracouienſis: qui præter voluntatem Vuladiſlai regis Nankero ad Vuratiſlauienſem epiſcopam propter iram & contumeliam eiuſdem regis tranſeunti ſucceſſor datus erat. Ei verò Petrus Falcouius gente Doliuius à collegio ſurrogatus eſt.

Bozenta epiſcopus Cracouienſis.

Qui cum regio nomine legationem obiret ad Pontificem maximum intra vertentem annum Auinione mortuus, ſucceſſorem accepit à Pontifice Bozentam Iancouium gente Roſeum, decanum Cracouienſem, qui comes ipſi fuit itineris.

Socolnici oppidum.

Scarbimirienſis præpoſitura.

Fuit autem Grothus vir excelſi & conſtantis animi, ita vt Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope Scarbimiriam condentē authoritate eccleſiaſtica, deſiſtere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, vt eo oppido condito Scarbimiria, quæ eſt in ditione præpoſiti Scarbimirienſis, desereretur. Quin & patrocinium eiuſdē præpoſituræ, vt ita dicam, concedēte rege ſibi & ſucceſſoribus ſuis epiſcopis vendicauit.

1349 añ.

Ruſsicũ bellum.

Volynia, Belſenſis, Chelmēſis et Breſtenſis prouinciæ à Cazimiro rege ſubactæ.

Anno deinde 1349 fecit Cazimirus rex expeditionem in Ruſsiam, vt eam quoque partem eius, quam Lubartus & Keiſtutus vſurpabant regno ſuo adijceret: magnaq; fœlicitate vſus, vna æſtate expugnatis arcibus Luſco, Vuladimiria, Breſte, & Chelma, cæteris in deditionē acceptis, Volyniam omnem, Belſenſemq;, & Breſtenſem tractum in poteſtatem ſuam redegit: Ruſſos duces deditionem facientes retinere ſua iuſsit, primarijs modò munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior quietiorque ipſi eſſet Ruſsiæ poſſeſsio, quoniam Vngarorum reges ad ſe eā pertinere antiquo iure, ſicuti ſuprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, aſſentiente etiam Stephano fratre Ludouici

Cazim. trāſactio de Ruſsia cum Vngaris.

duce Slauoniæ ac Dalmatię tranſegit, & contra Crucigeros ſocietatem inijt.

Ludou. rex Polonorum deſignatus.

Atq; eundem Ludouicum certum ſibi ſucceſſorē in regno Polonorū deſignauit, ſi *ipſe* ſine maſculis liberis decederet. Quòd ſi Ludouicus quoq; nullos maſculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratris eius filius rex Polonorum eſſet.

Poloni iurarunt in uerba Ludouici regis.

Miſit autem tunc Ludouicus matrem ſuam in Poloniam, vt ſuo nomine iuſiurandum à Polonis acciperet.

Cazim. flagitia & ſcelus in preſbyterum.

Reuerſus autem à Ruſsica expeditione Cazimirus, & ſecundis rebus, laudibusq; hominum inſoleſcens, neq; de libidinibus quicquam remiſit, ſed palàm concubinas Opocini & Creſſouiæ alebat: & cum à Bozenta epiſcopo Cracouienſi officij ſui admoneretur, non modò non reſipuit, ſed etiam ſubiectos ipſi homines in territorio Sendomirienſi per Ottonem Pilecium gente Topororum, palatinum & præfectum eius loci indebitis tributis & laboribus vexauit.

Opocinum Creſſouiæ.

Mart. Bariſca demerſus iuſſu Cazimiri.

Porrò cum his de rebus epiſcopi Poloni Pontifici maximo indicaſſent, iſq; moneri eum ſuo nomine vellet, Martinus cognomento Bariſca vnus de vicarijs canonicorū baſilicæ Cracouienſis, qui ſolus id facere auſus eſt, in profluentem Viſtulę demergi ab eo iuſſus eſt. Verùm nō diu ſcelus id diuina maieſtas inultum eſſe ſiuit.

Cazimirus iterum excōmunicatus ab epiſcopo.

Nam & rex diris deuotus eſt à Bozenta epiſcopo, & peſtis acerba, quam epidemiam Græci vocāt, quaſi nos dicamus popularem, duobus illis annis Poloniam omnem peruaſit, tanta vi graſſata, vt pagos atque oppida hominibus vacua redderet. Ac initiò quidem triduana febris ardens cum ſputo ſanguineo miſeros mortales paſſim abſumebat: deinde verò in quintum prolata diem, carbunculis & apoſtematibus enecabat. Quanquam autem arcano id fiat Dei optimi maximi iudicio, & ab hominū intelligentia abſtruſo, tamen non nouum, neque inuſitatum eſt, pro principum peccatis ſubiectam eius multitudinem pœnas expendere.

Peſtis in Polonia.

Iudæi trucidati.

Flagellantes ſeſe.

Nec Poloniam ſolùm peſtis tunc vexauit, ſed vniuerſum ferè orbem terrarum peruagata eſt. Creditum autem eſt vulgò, eam à Iudæis infectis veneno fontibus, effectam eſſe. Itaque exquiſitis ſupplicijs ij nullo neque ſexus, neque ætatis diſcrimine per Italiam, Germaniam, & Gallias affecti, & facultatibus ſpoliati ſunt. Increbuêre tunc per vniuerſum ferè Chriſtianum orbem greges virorū pariter ac mulierū nudis ſupernè vmbilico tenus corporibus obambulantiū & flagellantium ſeſe, diuinamque clementiam miſerabilibus vocibus implorantium, vexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoque ij tunc venêre ex Vngaria. Sed cum

ea ſiue

e ſiue religio, ſiue ſuperſtitio à flagitijs & prauis dogmatibus non penitus immunis e deprehenderetur, pœnis coercita & extincta eſt. Neque tamen hic tunc malorum fis Poloniæ fuit. Quin vbi peſtis conquieuit, Lituani ob ereptam ſiue præreptam ſiam iritati, quamuis graui bello à Crucigeris, qui magna tunc habebant Germa-orum & Gallorum auxilia, premerentur, tamen crebris excurſionibus Sendomirien-m tractum penè omnem vaſtarunt, fuſis fugatisque noſtris, ſi qui fortè obijcere ſeſe ſis auſi ſunt. Ruſsiæ quoque eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripue-t, Ruſsis fidem mutantibus, & præſidia Polonorum eijcientibus, in poteſtatem ſuam degerunt. Vuladimiria, Chelma, Belſo, & Breſte, quam arcem Cazimirus cocto latere unierat, per deditionem potiti. Vnde liberius finitimam oram Poloniæ populaban-r. Habet enim Breſte ſitum verſus Poloniam Bugo flumine nauigabili, & paludibus ermunitum. Inde ad Leopolim excurrentes, cum vtranq; arcem nouis muris & præſi o Polonorum munitam eſſe cognouiſſent, non tentata oppugnatione, circumiacen m oram omnem ferro & igni fœdè vaſtarunt. His tot tantisq; detrimẽtis excitus tan em Cazimirus anno Chriſti 1351, comparatis magnis copijs, vnà cum Ludouico Vn-arorum rege in Ruſsiam rurſus expeditionem fecit: victisque leui prælio Lituanis, ac uce eorum Lubarto (quanquam variat Dlugoſſus, & Keiſtutum hoc loco, non Lubar m nominat) capto, arcem tractumq; omnem Vuladimirienſem recepit, exercitumq; imiſit hyeme appetente, ſiue adeò remittente, vt vult Bonfinius. Nam is hyeme con-elatis paludibus, lacubus & fluminibus, & non in Ruſsia, ſed in Lituania bellum hoc eſtum eſſe memorat. Lubartus autem cum religionem Chriſtianam ſuſcepturum ſe ſe vnà cum cæteris fratribus deieraret, non ita multo pòſt è captiuitate euaſit. Verùm imiſſus'ne à rege, an cum negligentius aſſeruaretur, cuſtodias fruſtratus, non ſatis li-uet. Fidem certè fefellit, fœdusq; ictum ſtatim rupit. Vnde fit veriſimile, dimiſſum eſſe to fœdere, vt alibi Dlugoſſo placet. Ingreſſus autem cum tumultuaria manu in Ruſ-am, & Vuladimiriam ex improuiſo adortus, in ſuam poteſtatem redegit, direptamq; cendit. Atq; ita omnem illum tractum Ruſsiæ dudum à Cazimiro ſibi ereptum, recu erauit. Haliciam hîc Dlugoſſus memorare videtur pro Vuladimiria: ſed librarij fortaſ s id mendum eſt. Longiſsimè enim abeſt à Lituanis Halicia, confinis Vngariæ & Va-achiæ. Et repetitam quidem eſſe bello poſthac à Polonis Vuladimiriam, inferius idem Dlugoſſus refert. Quando verò eam amiſerint, poſteaquam ſemel ea tunc potiti ſunt, libi non prodit. Infeſtarunt deinde ijdem Lituani Sendomirienſem tractum vſque ad Zauichoſtum. Nec deerãt de noſtris, qui ſe barbaris duces ad vaſtandam patriam præ-erent. Inter quos inſignes à Dlugoſſo memorantur, Petrus Pſonca gente Ianinius, & Otto Scecarouicius de Topororũ familia: qui locorum & rerum periti, clàm excurſio-es Lituanorum dirigebant, & noſtrorum conſilia ipſis prodebant, ac ſicubi cauendæ ſent inſidiæ, aut vis noſtrorum, præmonebant. Fortè fortuna Petrus à barbaris in in-riorem Poloniam excurrere deſtinantibus, ad exploranda vada Viſtulæ præmiſſus, uentum vadum & infixis in alueo fluuij prælongis ſtipitibus notat, Lituanis renun-auit. Paulo pòſt cum piſcatores ad eum locum nauiculis aduecti ſtipites infixos ani-aduertiſſent, id quod erant ſuſpicati, euulſos eos non longè in profundiori & vorti-oſo flumine infixerũt. Nocte intempeſta Lituani, quo facilius noſtros fallerent, & in-utos trans flumen opprimerent, ad Viſtulam venientes, ſecundum ſigna monſtran-e Petro traijcere incipiunt: & non pauci qui primi ex agmine in flumen ſe præcipita-erant, eius altitudine & vorticibus abſorpti vnà cum equis perierunt. Id vbi duces a-imaduertêre, dolum ſubeſſe rati, Petrum quaſi proditorem in ripa capite plexerunt: aioresque inſidias veriti, interdiu latitantes, nocturnis itineribus receſſerunt. Fertur utem poſtea Iagello, cum eſſet rex factus, tam Petri, quàm Ottonis bona propter il-d facinus confiſcaſſe. Ac Sciecarouice quidem vix extremo tandem vitæ tempore agnis procerum precibus exoratus, Zaclicæ Tarloni Ottonis nepoti reddidiſſe: Criſ onouum verò, quod Petri fuiſſet, Lubinenſi præfecturæ adiunxiſſe. Tattari quoque eridem tempus ab Olgerdo vno de ducibus Lituanorum euocati Ruſsiam inferio-em, quæ Podolia dicitur, quæ & ipſa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati ſunt. His tot tantisque calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admiſſum in ſa cerdote necando ſcelus lachrymis & auſteriore vita expiare inſtituit: miſſoque Albri-co ſiue Alberto cancellario Dobrinenſi, abſolutus, & ſocietati eccleſiaſticæ à Clemen-te ſexto pontifice maximo reconciliatus eſt. Simul autem impetrauit, vt ſibi decima decimarum ab vniuerſo ordine eccleſiaſtico totius Polonię quadriennio in ſubſidium

Lituani Sendomiriẽſem tractum uaſtarunt.

Ruſsi à Polonis ad Lituanos defecere.

Bels.

Bugus fl.

Leopolis munita à Cazimiro.

1351 ann.

Ruſsicũ bellum.

Lubartus dux captus & elapſus.

Lituani Sendomiriẽſem agrum populati ſunt.

Pſonca & Scecarouicius proditores.

Piſcatorum fraus.

Petrus Pſonca proditor iugulatus.

Proditorum bona confiſcata.

Tattari podoliã populati.

Cazimirus abſolutus.

Decima decimarum regi donata à Põtifice.

aduersus barbaros Lituanos atque Tattaros conferretur: itemque, ne Vuratislauiensis ecclesia à Gnesnensis archiepiscopi iurisdictione abstracta, Pragensi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Boemorum, addiceretur. Restituit autem tunc Cazimirus ecclesiæ Cracouiensi immunitatem ademptam, cùm quæ ad ascriptitios eius & agrestes pertinebat, tum quæ ad conuectionem & venditionem decimarum, rapinasque earum coercendas. Ad hæc possessiones & prædia Radlouiensia, Vsuensia, cæteraque in regione submontana, quæ per vim occuparat, episcopo reddidit. Quarum rerum extant eius diplomata in basilica Cracouiensi. Condidit etiam complura templa, partim cocto latere, partim secto quadroque lapide: in quibus sunt, Sendomiriense, Vislicienſe, Sidlouienſe, Stobnicense, Zagoscense, & Gargouiense. Multaque præterea ad placandam diuini numinis iram pia & præclara opera tunc edidit. Extat in archiuo regio conspiratio siue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Christi 1352 facta & conscripta, atque vno & viginti signis consignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittuntque conspiratores, se non prohibituros, quominus pecudes & iumenta sua pignorentur. Quòd si regem vel præfectum non exorauerint, soluturos quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata sit, & quid sibi voluerit, quóue pertinuerit ea conspiratio, non liquet, nisi quod iniurijs fortè & asperitate præfecti regij expressa esse videri potest. Inde quietæ res domi forisque complures annos fuêre. Cæterùm Prussiam Lituani crebris excursionibus infestarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura studioque regis effloruit, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Quæ priusquam exponimus, libet rem miraculi loco habitam, quæ tunc in Polonia accidit, non præterire. Anno Christi 1353, cum Martius, Aprilis, & Maius vltra medium verno ac penè æstiuo calore ad calamos & aristas segetes perduxissent, coorto derepentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit, & in sextum vsque diem durauit. Qua soluta postea, cum corruptas esse segetes omnes existimarent, tanta præter spem vbertas frugum, quanta vix vnquam aliàs fuit. Intercesserunt etiam hoc anno pacta quædam inter Carolum Romanorum & Boemorum, & Cazimirum Polonorum, reges, quibus Carolus abdicauit se iure omni, quod vsurpabat in Plocensi principatu & Masouia. Cazimirus autem vicissim Bycinam & Cruciburgum ei concessit. Assensus est etiam, vt Boleslaus Suidnicienſis & Iauorienſis dux, collocata Carolo in matrimonium Anna Henrici fratris filia, principatus suos quasi dotales causa mortis ei donaret, si nullos ipse mares liberos relinqueret. Anno deinde 1355, missi ad Ludouicum regem Vngarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se neque posteros suos vllum tributum aut exactionem vlli ordini Polonorum neque sacro, neque profano imperaturos, neque iter facientes oneri cuiquam omnino futuros. Prætereà damna ac detrimenta in expeditionibus, quę fiunt vltra fines regni accepta, militantibus exoluturos. Accessit eodem anno Masouia ad societatem cæteræ Poloniæ, & regiæ authoritati sese subdidit. Quod vt planius fiat, paulò altius quædam de Masouiorum ducibus repetenda, ac de profundis tenebris, quantū licebit, eruenda sunt. Conradus & Boleslaus, de quibus in Boleslao Pudico multa memorauimus, Ziemouiti ducis Masouiorum filij fuêre. Ex his Conradus cum sine liberis decessisset, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Præislaua Russa, siue Lituana priore vxore duos filios, Ziemouitum & Troidenum, è Boema verò Vanconem, siue Venceslaum suscepit. Hi post mortem patris Masouiam ita inter se partiti sunt, vt Ziemouito Cirscum, Raua, Liuum, Gostininum: Troideno Varsauia, Sochaciouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodum, & Nouiduorum: Vanconi vero Plocensis tractus cederet. Ex his Ziemouitus vnicum sui nominis filium successorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati sunt: quorum Boleslaus Russiæ principatum adeptus, quemadmodū superius exposuimus, veneno extinctus est: Cazimirus verò patri successit. Porrò Vanconi vnicus itidem filius Boleslaus hæres fuit. Atque hi omnes clientes, & vt ita dicam, feudatarij Cazimiri fuêre: quanquam non comperio, sua'ne sponte regis authoritatem secuti, an vi subacti sint. Illud quidem in pactis fuisse constat, Si quis eorum nullos mares liberos reliquisset, vt ei rex hæres esset. Itaque cum primus omnium Boleslaus Plocensis orbus vita decessisset, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcemque Plocensem cocto latere muniuit. Nec multo pòst duobus millibus marcarum pecuniæ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eā ipsam arcē hypothecæ nomine ipsi addixit. Neque tamen

Ecclesiastica immunitas Cracouiēsis diœceseos.
Decimarum conuectio et uenditio.
Radlouiēsia & Vsuensia bona reddita episcopo.
Tēpla à Cazimiro condita.
Maiorū Polonorum cōspiratio.
1353 ann. Nix & gelu post mediū Maium.
1355 ann. Ludouici priuilegium Polonis datū de nouis exactionibus dānisq; in bello acceptis.
Masouia Poloniæ redintegrata.
Masouiorū ducū genealogia.
Masouiæ diuisio.
Masouij in fide & clientela regis Polonorum.
Plocensis ditio in potestatem regis uenit.
Ploscum mutuum.

…amen diu superstes is ipse dux Cazimirus fuit. Anno enim 1354. extremum uitæ clu…t diem, nullis & ipse relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploscum, & ditio…em eius omnem in suam redegit potestatem. Supererat Ziemouitus, qui sibi legiti…mam successionem secundum fratres patrueles uendicabat. Veritus autem rex, ne is …d Boemos, uel ad Crucigeros deficeret, fraternamque hæreditatem bello repeteret, …ta cum eo constituit, ut ei totius Masouiæ dominatum traderet, dummodo ille non …æreditario iure, sed regia munificentia, & in feudum, ut uocant, se eum habere, re…gisq; maiestatem se cum posteris suis comiter cõseruaturum, & contra quosuis hostes, …barbaros iuxtà atq; Christianos, auxilio semper Polonis affuturum, neq; cum quo…quam fœdus ullum inconsulto rege icturum, solenni ritu & iureiurando profiteretur. …Cui rei dies dicta est Calisiæ ad sextum Cal. Ian. anno Christi 1355. Itaq; uenit eò ad …egem ex condicto Ziemouitus cum Nicolao Plocensi episcopo, & magna caterua pro…erum & equitum Masouiorum, & publicè uexillum ad pedes regis proiecit, & in uer…a eius posterorumq; regum Poloniæ iurauit. Ad hæc diplomate subiectionem suam …estatus est, cuius diplomatis exemplũ extat apud Dlugossum, ex archiuo regio descri…ptum. Quo illud etiam cautum est, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuum acce…ta rex nemini solueret: Plocensem autem tractum omnem, quoad uiueret, retineret. …Porrò secundum mortem regis in ditionem Ziemouiti is unà cum Vissegrado & Plon…sco eodem iure, quo cætera, recideret. Quoniam autẽ Elizabetha Vanconis quondã …xor, tunc uerò uidua, pleraq; mariti sui bona dotis nomine retinebat, ita de ijs cũ Zie…mouito rex transegit, ut post mortem uiduæ, ea quidem quæ cis Vistulam erant Zie…mouito: ea uerò quę ultra flumẽ, sibi primũ, ac post suã demum mortem eidem Ziemo…uito cederent. Hæc tunc sic acta atq; transacta sunt. Intercessere tamen pòst inter hos …principes nonnullę bonorum cõmutationes. Facit quidem Dlugossus & alterus Zie…mouiti Visnensium ducis, qui & ipse supscripsit pactis Prusicis, mentionẽ: itemq; Ia…nusij ducis Masouiæ. Sed undénam ij orti sint, aut quẽ hæredem Ziemouitus hic reli…querit, quam ue partem Masouiæ Ianussius obtinuerit, & quando mortuus sit, quem …deniq; successorẽ habuerit, neq; ille ꝓdidit, neq; ego inuenio. Nunc ad Cazimirũ regẽ …reuertamur. Qui cũ Poloniã atq; Rusiã partim bellis superioribus & excursionib. bar…barorũ, partim pestilentia exinanitã, minus cultam, minusq; populosam esse cerneret, …Teuthonici generis hominibus siue accitis, siue ultrò uenientibus agros attribuit: …quorum non exiguæ reliquiæ in submontana & Vngaris finitima regione & Rusia in …hodiernum usq; diem manent, utentes lingua crassiore, ac non dissimili ei, qua in …Silesia, Morauia, Boemia, & Prussia uulgò utuntur. Indeque sumpta nomina pa…gis & oppidis à se conditis uel habitatis indiderunt. Qualia sunt Lemberga, Landes…hutta, Pilsna, Gorlicia, Freistadia, Hicinũ, quod Germani Ticinum uocant, Rosem…berga, & alia eiusdem modi. Eorum cura & opera Polonia frequentari, & cultior …de pagis & oppidis cœpit. Sunt enim ij frugaliores ac diligentiores in re paranda ac …tuenda, & lautius habitant. Fuit autem in eos & in cæteros oppidanos & agrestes …propensior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus uel exactioni…bus, aut ullis iniurijs præfectorum suorum, siue adeò procerum etque nobilitatis pre…mi passus est, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuscemodi ausi essent: ita ut uulgò …rusticorum siue plebeiorum rex uocarentur. Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Sa…xonico siue Magdeburgensi uti permisit: sed suis quoq; Polonis, nobilitate excepta …indulsit. Quoniam uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgense tribunal prouocabatur, …non sine quadam ignominia Poloni nominis, & magno sumptu ac dispendio litigan…tium, sustulit eam prouocationẽ Cazimirus, & in arce Cracouiensi supremũ & prouinci…ale iudiciũ Teuthonicũ cõstituit, ad quod prouocationes omnes ab inferiorib. iudici…js ex tota Polonia fierẽt. Cui quidẽ iudicio præsidet peritus eius iuris aduocatus cũ …septem scabinis (sic enim appellari eum quæsitorẽ cũ iudicibus usitatum est) quos ma…gnus procurator arcis legit. Ab eo quoq; iudicio ad regem est prouocatio. A' quo extre…ma causæ cognitio binis sex oppidorum siue ciuitatũ decurionib. seu consulibus dele…gatur. Ab his non est prouocatio. Sunt autem eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bo…chnia, Velisca, Cazimiria, & Ilcussum. Tametsi receptum est posterius, ut rex ipse …etiam, si uelit, de ijs prouocationibus cognoscat. Habent autem suprà memorati …septem iudices cum quæsitore suo ab eodem Cazimiro immunitatẽ omniũ onerum …atque exactionum regiarum: neq; iudicari à quoquam nisi à rege, aut peculiariter de…legatis ab eo iudicibus possunt. Ita tunc Cazimirus populosiorẽ cultioremq; externis

Pacta Cazimiri regis cũ Ziemouito Masouiorũ duce.

Masouij iurant in uerba regis Poloni.

Pactum cũ Venceslai uxore.

Germani incolæ Poloniæ.

Plebeiorum rex.

Iudicij Teuthonici supremi institutio Cracouiæ.

Sex ciuitatũ iudicium.

colonis Poloniam reddidit: & ne ij cum indignitate sua ac totius reipublicæ ius aliunde petere necesse haberent, prouidit. Coercuit etiam succrescentia rursus latrocinia, unius maximè splendidi & potentis uiri supplicio. Fuit is Mathias Borcouicius, ortus equestri Napiuonum familia, cuius insigne est, ceruus inter cornua lupum gestans, palatinus Posnaniensis, uir impiger. Qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debebat, consuetudine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quę res cum ad regem crebris querimonijs hominum perferretur, nec ille tamen, quamuis admonitus & obiurgatus, ab incœpto desisteret, captus est Calisiæ, cum eò fortè ad regem uenisset: & in Olstinensem arcem deportatus in tetro & obscuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioannes frater ulcisci uelle diceretur, iussu regis interfectus est. Bona eorum, in quibus erant Cosminum & Zacia munitiones, confiscata sunt. Filius uerò Mathiæ profugus, cum ex marchia Brandenburgensi in Polonos mercatores atq; equites postea grassaretur, quodã tẽpore in oppido Rosrazouo ab agrestibus trucidatus pœnas dedit. Fuere, ut habet Dlugossus, qui existimarent causam tam diræ mortis Mathiæ palatino fuisse, quòd de stupro reginæ insimulatus esset. Sed quæ nam ea regina fuerit, Dlugossus non memorat. Secunda quidem Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecia castello quasi relegata, honestè tamen & lautè habita, uixisset, ad extremum biennio ante hanc palatini necem, à patre, nemine prohibente, domum reducta est, & paulo pòst è uiuis excessit. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiam duxit, Heduigim Henrici Glogouiensium ducis filiam. Post cuius nuptias anno sequenti, illud quod diximus supplicium de palatino Posnaniensi sumptum esse Dlugossus memorat. Insequenti anno controuersiæ quædam de iure decimarũ, de iurisdictione ecclesiasticorũ iudicũ, de uisitationib. & exactionib. archidiaconorũ, præpositorũ, & parœcorũ, de nouis parœcijs instituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de semestribus uacantium parœciarum reditibus, qui iam inde à Nankero episcopo in instaurationem basilicæ Cracouiensis usurpabantur, inter Bozentam episcopum Cracouiensem, & nobilitatem Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus exortæ, interueniente rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gnesnensi archiepiscopo, extinctæ: sunt & Lublinensis, ac Secechouiensis territorij homines, propter uastitatem ex Tattarorum & Lituanorum crebris incursionibus immunitate decimarum spacio triginta annorum donatæ. Statimque illis ipsis diebus Cazimirus ignominiosam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priusquam persequimur, explicanda est origo gentis, si quid modò certi è tantis tenebris eruere possumus. Dacia secundum ueterem gæographorum descriptionem, Tyra fluuio, quẽ nos Nestrum uocamus, ab ea Sarmatiæ parte, quæ nobis Rusia & Podolia est, diuidi scribitur: ab occidente sole Iazygas Metanastas finitimos habet: ab Oriente Hierasso, quẽ Pruthum nunc dici opinor, & Istro siue Danubio fluuijs ab inferiore Mœsia, quæ nunc Bulgaria est: à Meridie uerò eodem Danubio à superiore Mœsia, quæ nunc Bosna & Seruia est, disiungitur. Ea post multa bella cum Romanis gesta, ad extremũ à Traiano Imperatore, quemadmodum scribit Eutropius, subacta, & in formam prouinciæ redacta est. Cum autem bellis superioribus exhausta esset infinitas hominũ copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros urbesque colendas eò transtulit. Sed tamen haud ita multo pòst, sub Galiéno, ac deinde sub Aureliano Imperatoribus barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam sub Gratiano principe possederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum, commercijs & connubijs commixtorum, Valachi orti, lingua noua ex ueteri sua barbara & Romana confusa ac corrupta utuntur. Per multa tamen retinent Latina uerba. Tametsi Rusiam quoque Slauicam linguam in usu habent, siue propter uicinitatem & commercia, siue quòd à Slauis ea quoque regio, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæotide palude & Ponto usque ad Adriaticum mare pertinentes, subacta fuit: quemadmodum Libro primo ostendimus. Nec totam tamen ea gens Daciam tenet. Est enim pars eius occidua Transyluania, Vngarorum prouincia, quæ ab Vngaris Saxonibus, Ceculis, & ipsis quoque Valachis nunc habitatur. Ripensem uerò Rascij incolunt. Sunt autem Valachi gens dura, bellicosa, & fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem est opinio, sed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quopiam siue præfecto, siue domino eos nomẽ hoc accepisse, ut primùm Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulassi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque Slauorum lingua non modò hi populi, uerumeti-

Marginal notes: Borcouicius palatinus latro. — *Napiuonũ familia.* — *Cosminum & Zacia confiscata.* — Heduigis reginæ mors. — 1358 añ. — *Ecclesiastici ordinis cum equestri controuersiæ in Cracouiensi diœcesi compositæ.* — *Daciæ descriptio.* — Dacia à Traiano Imp. subacta. — Eutropius. — Valachorũ origo. — *Valachorũ lingua.* — *Slauica lingua unde apud Valachos.* — Valachorũ mores. — Valachi unde dicti.

ærumæriã omnes qui ſunt Italici generis Vulaſsi & Vuloſsi dicuntur: q; ipſum etiã ar-
ımento eſt, Italicam hanc gentem eſſe. Agros non magnopore colunt Valachi, ſed *Valachorũ*
ımẽtis atq; gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis paſcuis abundet eorum *ſtudia.*
egio. Inde fit fortaſſe, ut noſtras aliquanto maiores oues & boues ibi naſcantur: quo-
ım maximam ac penè infinitam uim nõ modò finitimis Ruſsis atq; Vngaris, uerũe-
am Polonis, Pruſsis, Sileſijs, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcisq; quotannis
ıppeditant. Religionem Chriſtianam colunt, ſed Græcorum ritu. Obſcura & igno *Religio Valachorum.*
a penè uſq; ad hæc tempora, quæ nunc perſequimur, ea gens fuit. Primumq; hoc no-
nen in Vngarorum hiſtoria reperio tempore Caroli regis: qui anno Chriſti 1330,
ontra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uo- *Voieuoda Valach.*
ant, Latinè palatinum dici uſus obtinuit, bellum geſsit. Vocatur etiam Moldauia hæc *Moldauia.*
oſa regio à flumine, an aliunde, nondum ſatis compertum habemus. Poſteriori qui-
em tempore gens una in duos dominatus ſecta, nominibus quoq; diſtingui cœpit, ſic
tij, qui ad Orientem & Septentrionem uergunt, & Podoliæ finitimi ſunt, Valacho-
ım nomen retineant: qui uerò Meridionale Tranſyluaniæ latus attingunt, Multani *Tranſalpini ſiue Multani.*
noſtris, à cæteris uerò Tranſalpinenſes uocentur. Nonnulli hos proprie Valachos,
los Moldauos appellant. Huic ergo genti huiuſmodi de cauſa bellum fecit Cazimi-
ıs. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius Stephanus & Petrus de *Valachicũ bellũ, eiusq; cauſa.*
rincipatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem in-
olem & morum ſuauitatem plures fauebãt. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia,
aq; nullo negocio dominatum occupauit. Excluſus dominatu Stephanus, ſimul &
ıſidias fratris metuens, in Poloniam cum nonnullis ſuæ factionis nobilibus Valachis
d Cazimirum regem profuit: & cum ſe in poteſtate & clientela eius fore polliceretur,
acilè ab eo impetrauit, ut ſe ad paternum dominatum ui & armis reduceret. Igitur
Cazimirus conſcriptum è minore Polonia & Ruſsia exercitum non contemnendum,
ıitio menſis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano miſit. Nec malè Polonis
ı ſuccedebat expeditio principiò. In uelitationibus enim & particularibus certa-
ıinibus ferè ſuperiores euadebant. Petrus ubi ſe imparem eſſe animaduertit eorum
iribus, ad dolum ſe conuertit. Et quo facilius incautos falleret, clàm per internun
os cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam
ıgreſſuris ſylua denſa & impedita, quæ Ploniny è ſole ſterilitate uocatur. Eam igi- *Ploniny.*
ır Petrus cum ſuis inſedit, & qua noſtri iter facturi erant, arbores ſuccidit, ita ut trun-
is tamen utcunque hærerent. Vbi noſtri indaginem illam ingreſsi ſunt, ibi coor-
ex inſidijs Valachi, arbores ſuccisas ui impellunt ab extremis orſi, ita ut cæteræ mu
ıò ſeſe impellerent. Qua ruina noſtri ſic obruti ſunt, ut qui obtriti & extincti non *Poloni à Valachis cõtrucidati.*
ınt, uiui tamen ferè, debilitatis & colliſis membris, in hoſtium poteſtatem uenirẽt.
auci de extremo agmine ſalui euaſere. Capta ſunt in eo conflictu tria uexilla magna,
Cracouienſium, Sendomirienſium, & Leopolienſium: ſigna minora militaria ſeu
gentilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Liſſorum, Rauiorum, Gryphiorum,
Senauiorum, Habdancorum, Polucoſarum, & Stremeniorum. Cazimirus clade hac
a. ſe perlata mœſtus, ac de proditione exulum queſtus, de redimendis captiuis ad ho
ſtem miſit, & facilè impetrauit. Fuerunt autẽ inter eos maximè inſignes Nauoius Ten *Nauoius Tẽcinius.*
cinius Andreæ palatini Cracouienſis filius: & Sbigneus Oleſnicius Sbignei eius, qui *Sbigneus Oleſnicius.*
poſtea fuit epiſcopus Cracouienſis & Cardinalis presbyter, auus. Cladem Valachiam
a non minor domeſtica poſt unum annum conſecuta eſt è peſtilentia: quæ cũ per *Peſtis.*
populos latè ſerperet, Poloniã quoq; ſex menſibus autumnalib. & hibernis afflixit, ita *Lituania uaſtata à Crucigeris.*
ı in oppidis atq; pagis dimidiam fermè partem hominũ abſumeret. Cracouiæ quidẽ
uiginti millia mortuorũ cenſa ſunt. Magis aũt ea in nobiles & locupletes, quàm in uul-
gus graſſata eſt. Crucigeri uerò ope Ludouici marchionis Brãdeburgẽſis, qui fuit filius *Keiſtutus Lituanus ter captus à Crucigeris.*
Ludouici Cæſaris, Lituaniam tribus excurſionibus uehementer tunc afflixerunt, Kei-
ſtutumq; ducem Gedimini filium cæperunt. Sed is commutatione captiuorum libe-
ıtus eſt: nec multo pòſt iterum ac tertium captus, cuſtodias fruſtratus euaſit. An-
o ſequenti, qui fuit 1361, Cazimirus rex miſsis Auinionem ad Vrbanum quintum *1361 añ. Pragẽſis academia.*
ontificem max. Innocentij ſucceſſorem oratoribus, impetrauit, ut in Ruſsia cathe-
ra metropolitica, Cracouiæ uerò ſiue adeò Cazimiriæ noua academia inſtitueretur: *Archiepiſcopa in Ruſsia inſtituta.*
d quod Carolus Imperator & rex Boemorũ Pragæ iam fecerat. Atq; illud quem per-
fectum eſt eodem anno, primusq; archiepiſcopus Leopolienſis fuit Criſtinus, homo
equeſtris

equestris ordinis, quanquam non memoratur cuius gentis fuerit, à Gnesnensi archiepiscopo præsente rege consecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorum consequentibus annis magno sumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non est, Cazimiri morte intermissum. Inuidere ipsi fortassis fata hanc gloriam, ut integra solidaque Vuladislao Iagelloni maneret. Præterea repululans rursus inter episcopum Cracouiensem & regem, sacrumq; & profanum ordinem controuersia de iure decimarum & interdictorum, eodem anno arbitrio Iaroslai archiepiscopi Gnesnensis, qui tunc fortè Cracouiensem diœcesim uisitabat, ex compromisso sedata est. Cuius decreti exemplũ extat in cõstitutionibus regni & synodalibus uulgò editis. Hoc eodem anno Vuratislauia fortuito incendio conflagrauit. Insequens annus annona penuria & fame apud Polonos & uicinos populos insignis est. Ac ueris quidem tempore lætæ arriserunt segetes: Iunio uerò mense tempestates & aquilones cũ pluuijs coorti florem segetũ decussere, & iam enascentia grana corrupere. Itaq; fame uulgò laboratum est: quod malum tamen regis beneficentia & solertia non sine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atq; horreis ingens uis frumenti è superiorum annorum ubertate reliqua: id frumentũ rex externis quidẽ ac ditioribus suis iusto precio uendi iussit: plebs uerò egena partim commutatione rerũ frumẽtũ accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidẽ tẽpore cõplures arces & oppida muris, uallis, atq; fossis munita sunt: piscinę, aggeres, & aquę ductus multis in locis facti. Atq; inter cętera alueus à Cracouia Bochniam usq; per quinq; miliaria duci institutus, quo deriuata ac immissa aqua ex Vistula, sal, ligna, ac cæteræ merces ultrò citroq; nauibus uel ratib. portarentur. Verùm is alueus perfectus non est. Redegit autem & pecuniã nõ modicã Cazimirus è frumento uendito. Quæ splendori eius anno sequenti nõ minimũ suffragata est in nuptijs neptis, filiæ Boguslai ducis Scecinensiũ: de quib. breuiter cõmemorabimus. Inimicitiæ erant inter Carolũ imperatorẽ & Boemorũ regẽ, & Ludouicũ Vngarorum regem, qui gener Caroli fuerat, leuibus quibusdam iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ, sed conuicio Caroli sic auctæ, ut bellum utrinque magnis uiribus appararetur. Ludouicus Cazimirum cum Russorum ac Tattarorum auxilijs, & per eum Sigismundum Danorum regem, Boguslai propinquum in societatem belli pertraxerat. Carolus Boemiam, Morauiam & Germaniã omnem ad arma cõcitabat. Hoc ubi accepit Vrbanus pont. max. de pace cum utrisq; diligenter egit per legatum suum, Ioannnm quempiam sodalem Franciscanum, uirum prudentem & eloquentẽ: qui cum impigrè iam ad Carolum, iam ad Ludouicũ & Cazimirum recurreret, Carolumq; eò adduxisset, ut is satisfacturũ se esse aduersarijs de conuicio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, non modò pacem inter inimicos reges, uerumetiam affinitatem confecit, nempe ut Carolus imperator neptem Cazimiri regis, Elisabetham Boguslai filiam, quartam uxorem duceret. Tertiam enim, Annam Bernardi Suidniciensium ducis filiam, per quam Suidniciensem dominatum sibi & successorib. suis Boemorum regibus quæsiuit, paulo antè morte sublatam amiserat, cum Venceslaum filium ex ea suscepisset. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, quod Carnispriuium uulgò uocant. Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum, Sigismundus Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerso Istro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Russiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Bauarorum, Ziemouitus Masouiorum, Boleslaus Suidniciensium, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppoliensium, & Boguslaus cum sponsa filia. Ad extremum uenit Carolus cum splendido comitatu. Cui uenienti omnes principes atque reges cum Cazimiro Cracouia ad unum miliarium obuiam profecti sunt, & non modicum spacium pedibus progressi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter se consalutarunt. Cum autem urbi appropinquaret Carolus, sponsam cũ patre & magna puellarum ac matronarum caterua obuiam habuit: deductusq; cum ingenti pompa, in arce, Cazimiro petente, diuertit: cæteris in urbe hospitia distributa. Omnes autem hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissimè habiti sunt, durantibus usque in uicesimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum suppeditarentur hospitibus regiorum procuratorum atq; dispensatorũ prouidentia, tamẽ ne quid magnificentię desideraretur, magna dolia in foro seu circo urbis collocata sunt, alia uini, alia auenæ plena, unde sumerent quantum quisq; uellet. Præerat autem procuratoribus ac dispensatoribus omnibus

regijs

Academia Cazimiriæ inchoata. — *Vuratislauia arsit.* — *Fames in Polonia.* — *Munitio arcium & oppidorum.* — 1363 añ. — *Inimicitiæ inter Carolum Imp. et Ludouicum regem Vng.* — *Legatus põtificius.* — *Pax & affinitas inter reges.* — *Regum & principum conuentus Cracouiæ.* — *Caroli Imperatoris aduetus Cracouiam.* — *Nuptiarum apparatus.*

egijs Verincus Germanus, conſul Cracouienſis, quem Cazimirus propter ſingularẽ nduſtriam atque dexteritatem in rebus agendis theſauro ſuo præfecerat, & omnium onſiliorum ſuorum nõ modò participem, ſed moderatorem propemodum habebat. igitur cum eſſet ditiſsimus, non habuit ſatis nuptias illas regio nomine quàm ſplen idiſsimè adminiſtrare, ſed ut ſua quoque magnificentia Poloniæ ſplendorem adde- et, Imperatori, regibus, ducibus & proceribus eorum domi ſuæ conuiuium magni- co apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus eſt: in primis autem regi ſuo azimiro, ita ut quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æſtimata eſſe di- antur. Nuptijs ritè peractis, & fœdere ſempiterno inter reges icto, ac iureiurando fir- nato, & miſsis inter ſe ultrò citroq; ampliſsimis muneribus, domos quiſq; ſuas diuer i diſceſſerunt ad fines uſq; regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimi us nepti in dotem centum millia florenorum. Infeſtata eſt etiam deinde hoc ipſo nno Polonia peſte populari. Sequentis uerò anni hyems tam fuit aſpera & niuoſa, ut eras quoq; beſtias in ſyluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Cazimirus animũ d recuperandam eam partem Ruſsiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos efectione Ruſſorum magis, quàm ui Lituanorum amiſerat: indictaq; toti Poloniæ xpeditione, cum magnis copijs aduerſus Ruſſos & Lituanos profectus eſt. Cum au- em Belſenſium fines primùm attigiſſet, uenit ad eum Georgius dux eius oræ, & pla- ato rege imperata facere pollicitus, impetrauit, ut ditionem illam ſuam retineret. taq; ibi nihil hoſtile noſtri fecere. Quin & Chelmenſem ditionem cum Chelma ar- e de Lituanis captam Cazimirus ei adiecit. Nam Lubarto petenti ueniam dare no- uit. In Volyniam deinde ſiue Vuladimirienſem tractum exercitum promouit: & um nemo pugnandi copiam faceret, Luſcum, Vuladimiriam, & Oleſcum arces ui i ditionem ſuam redegit: cæteras per deditionem accepit. Atq; ita Lubarto eiecto am illam omnem ſubactam ac tributariam factam, Alexandro duci Michaelis Coria ti filio, Gedemini nepoti, attribuit. Et quo facilius eum in fide & officio cõtineret, Luſcum & Vuladimiriam ipſe retinuit, præſidiaque ijs arcibus impoſuit. Deinde ſuc- eſſu temporis Vuladimiriam, cum lignea fuiſſet, latericio muro muniuit. Et Alexan- er quidem in Cazimiri fide perſtitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties poſtea ebellionem tentauit. Porrò Lituani nunquam deinde, quoad uixit Cazimirus, neq; Ruſsiam, neq; Poloniam infeſtarunt, eo quòd ſatis habebant negocij cũ Crucigeris, quòd pręſidia contra eos opportunis locis rex collocarat: Maſouiã ſemel duce Kei uto impunè depopulati ſunt, ad Poltouiam uſque prouecti. Quo oppido direpto ncenſoque, quippe quòd munitum non eſſet, arx quoque cum plurimis mortalibus, ui in eam ſe cum facultatibus ſuis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incẽ io ſubijcientibus. Neque memorabile ullum Cazimiri regis factum poſt ſubactam Ruſsiam quatuor illis annis, quibus poſtea uixit, memoratur, niſi quòd cum Petro quoque Lubuſſenſi epiſcopo, quem bonis quibuſdam ſpoliarat, tranſegit, ea lege ut piſcopus Lubuſſenſis bona, quę antiquitùs intra fines regni Polonici iam inde à tem ore Henrici Barbati ducis habebat, retineret, regem autem dominum & patronum uum agnoſceret: & quòd comites Dreni ipſi quoq; cum ea ipſa arce & Santoco ſe in itione Cazimiri & regum Polonorum antiquitùs eſſe, ac deinceps fore iurati pro- eſsi ſunt: itemq; quòd idem rex magna parte Poloniæ peragrata, in Pruſsiam ſe con- ulit cum pacato comitatu, uidendi Marieburgi aliarumq; arciũ & oppidorum cau ., quæ Crucigeri frequentia & permunita, & bene conſtituta habuere, ut ad eorum xemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi perhumanè & honorificè à Crucigeris, quocunque adijt, acceptus eſt. Quin & inimicitias cum Carolo impera- ore ſuſcepit, idque ſiue ſua ſponte & aliqua iniuria prouocatus, ſiue Ludouici regis ngarorum gratia: qui hoc ipſo tempore bellum Carolo indixiſſe, & Morauiam infe- ſſe memoratur. Extat quidem in archiuo Cracouienſi fœdus & ſocietas Cazimiri um Ludouico anno Chriſti 1369, diſertè contra Carolum Imperatorem & regem oemorum inita. Nec illud ſilentio prætereundum eſt, quòd per hoc tempus me- alla Bythomienſia plumbi cũ argento intermixto feracia euanuerunt, poſt interfectos udeliter ab oppidanis publico conſilio duos ſacerdotes, Petrum parœcum oppidi, Nicolaum, qui ipſi erat à ſacris concionibus. Neque hac modò pœna Bythomi- nſes facinus illud luerunt, ſed etiam ab epiſcopo Cracouienſi interdicto perculſi, & onore omni priuati ſunt, damnatique, ne qui ex poſteritate eorum deinceps ſacris itiarentur, aut ulla ſacerdotia obtinerent. Sed ab interdicto & cæteris pœnis poſt

biennium

Vernici Germani dignitas ac magnificentia.

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Peſtis.

Hyems aſpera.

Ruſsicũ bellum.

Georgius dux Belſenſium.

Chelma Ruſſica capta.

Volynia ſubacta, & Alexandro tradita.

Luſcum & Vuladimiria arces Polonorũ præſidijs munitæ.

Vuladimiria muro conſtructa.

Maſouia uexata à Lituanis.

Poltouia incenſa.

Cum Lubuſſenſi epiſcopo tranſactio.

Comites Dreni & Santoci dedunt ſe regi Polon.

Cazimirus rex in Pruſſiam profectus.

Cazimiri cũ Ludouico fœdus contra Imperatorẽ 1369 an.

Bythomienſium metallorũ interitus.

Bythomienſium pœna interfectos ſacerdotes.

biennium demum apud Pontificem max. permagno ſe redemerunt. Erat auter
Florianus episcopus Cracouienſis.
tunc epiſcopus Cracouienſis Florianus Morſcius gente Ielitius, Caſtellani Sendomi
rienſis filius, poſt Bozentam, qui Bozentino arci & oppido nomen dedit, amiſſoqu
uiſu obijt. Sub hoc ipſum tẽpus Boleslaus dux Suidnicienſium & Iauorienſium mo
Bozentinũ arx & oppidum.
tuus, Carolum Imperatorem & regem Boemorum affinem ſuum ex pacto hæreden
reliquit. Ita tunc Sileſiæ quod reliquum fuerat, Boemorum regno adiectum eſt. Se
iam Cazimiri mors ſtylum noſtrum ad ſe reuocat. Anno igitur Chriſti 1370. cun
1370 añ.
hyemem Cracouiæ Cazimirus exegiſſet, uere appropinquante in maiorem Poloni
profectus, per æſtatem ibi commoratus eſt. Deinde autumno inde diſcedens, in Sen
domirienſi tractu & in Ruſsia uenationibus hybernum tempus dare decreuerat: iam
Prædboria.
que Prædboriam, quod oppidum in Siradienſi tractu eſt, peruenerat, cum eum gra
uis caſus afflixit. Fortè enim ad ſextum Idus Septemb. qui dies Mariæ Dei matris na
Cazimiri caſus.
talis anniuerſario & ſolenni ritu à Chriſtianis celebratur, uenatum in proximas ſyluas
fruſtra diſſuadentibus nonnullis pijs hominibus profectus erat: ubi, dum cupidius cer
uum fugientem impedito loco & inter uepres perſequitur, labente magno cum impe
tu equo quo uehebatur, uehementer homo ſenex & carnoſus conquaſſatus eſt, ita ut
febre exagitaretur. Relatus autem Prædboriam, & citò medicorum ope releuatus,
Sendomiria fructuum optimorum ferax.
Sendomiriam contendit. Vbi cum ſpretis medicorum præſcriptis, intemperantius
uiueret, & piris, maliſque, ac cæteris fructibus, quos locus ille producit eximios, ſeſe
ingurgitaret, balneiſque nimium uteretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris
ea fuit, quin rheda uehi poſſet, medicis Cracouiam proficiſci ſuadentibus, quòd ibi
Chrobrzany.
faciliorem eſſe medicationem dicerent. Itaq; Sendomiria Chrobranos profectus, cũ
ex agitatione itineris grauiore æſtu urgeretur, frigidam aquam præter ſententiam me
dicorum bibit. Atque inde maiores flammas concepit. Quibus medicorum arte mi
tigatis, lectica in Copriuunicenſe monaſterium delatus ſuccollantibus aulicis, octo di
es ibi quieuit. Releuatuſque aliquantulum, iter inſtitutum proſecutus eſt. Offe
autem cum alterius de medicis Matthæi permiſſu mulſam bibiſſet, rurſum deterius
bere cœpit: ſed tamen Corcinũ, atq; inde poſt aliquot dies pridie Calendas Nouẽbr.
Cracouiam delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Craco
uiam perueniſſent: tacitè eos admonens promiſſorum, quibus ei Cracouiæ certam
quodammodo ſanitatem erant polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè ſibi dicãt,
an de uita ſua deſperarent. Sed ijs, ut ſolent, bonam ſpem oſtentantibus, nihilomi-
Vuladiſlaus dux Oppolienſis.
nus cum deſtitui ſe uiribus animaduerteret, accito epiſcopo Cracouienſi Floriano,
ac Vuladiſlao duce Oppolienſi ſororis ſuæ nepote, quem Ludouicus rex Vngarorum
illis ipſis diebus ad uiſendum eum miſerat, itemq; inſignioribus nonnullis de cœtu
ſacro baſilicæ Cracouienſis, ad hæc & aulicis miniſtris ſuis, in Chriſtiana religione, uti
Teſtamentũ Cazimiri regis.
Chriſtianum decet, mori ſe profeſſus eſt: teſtamentumque condidit, quo multa mul-
tis cùm ſatellitibus, tum nothis filijs ſuis, plurima Cazimiro Scecinenſium Pomerano
rum duci largitus eſt: quædam etiam Gneſnenſi & Poſnanienſi baſilicis: Cracouien-
ſi uerò crucem illam inſignem, quàm Leopoli deportarat, cum incluſa portione li-
gni crucis Chriſti. Duabus uerò filiabus è tertia uxore ſuſceptis, ſtragulam ueſtẽ om-
nẽ, ac dimidiũ aureę, argẽteę, & gẽmeę ſupellectilis: reliquũ aũt eiuſdẽ ſupellectilis ma
tri earũ uxori ſuę legauit adminiſtrationẽq; ſiue executionẽ teſtamẽti Ioanni Strelcio,
cognomẽto Suchyuilco, decano Cracouiẽſi & Cancellario regni cõmiſit. His ritè pera
ctis, ſacris myſterijs de more procuratus Nonis Nouemb. uitam cũ morte cõmutauit
ac tertia die pòſt, in baſilica Cracouienſi ad dextram aræ maximæ honorificè ſepultus
Cazimiri. mors. Aetas.
eſt. Vbi extat adhuc eius monumentum cũ imagine ſculpta in marmore. Regnauit
autem Cazimirus annos trigintaſeptem, uixit ſexaginta: pacis quàm belli artibus &
operibus clarior: unde etiam Magni cognomentum ſolus hic inter Polonorum prin-
Magni cognomentũ unde.
cipes nõ tam uirtute bellica & uictorijs meruiſſe uidetur, quàm operibus magnificis,
& plurimarum arcium & oppidorum munitione, & quòd omnium ſummorum pari-
ter & infimorum hominum erga ſe beneuolentiam ijſdem, quibus collegerat, uirtu-
tibus, hoc eſt, iuſtitia, facilitate, humanitate, elegantia, & clemẽtia, ad extremũ retinuit.
Etenim ad gloriam quidẽ plus ualent bellicæ uirtutes: præſens uerò hominũ beneuo
lentia lenioribus his uirtutibus facilius comparatur. Magis illas ferè homines admi-
rantur, ſed has gratiore memoria proſequuntur. Tametſi bellicæ quoque gloriæ nõ
expers fuit cùm alibi, tum in Ruſsia maximè: quam à maioribus ſuis amiſſam, maiore
felicitate, quàm ſudore recuperauit. Nonnulli à corporis habitu & ſtatura Magni co-
gnomentum

nomentũ ei datum esse uolunt. Hic princeps inextricabiles iuditiorum laqueos re-cuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, uel sustulit, uel correxit adeun-dus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: te-uiores à potentiorum ui & iniuria uindicauit, sicut æquior plebi, quàm nobilitati se uideretur: captos ab hostibus suos promiscuè redemit: ne cuiquam oneri esset, ca-t: seueritate, ut medici solent ustionibus & sectionibus, non nisi necessariò usus est: oloniam superiorum temporũ bellis & alijs calamitatibus fastã & infrequentẽ, po-ulosiorem reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agrestes, : Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorũ in Polonia plerorũq; mnium munitiones, ac templa lateritia, eius sunt opera. Hic enim Cracouiensem rcem exornauit, cuius tamen exornationis uix iam ulla extant uestigia: Cazimiriam istula disiunctam à Cracouia, Veliscam, Scauinam, Ilcussum, Bendinum, Lelouiam, endomiriam, Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Opocinum, Vauelniciam, Lubli-um, Calissiam, Pysdros, Stauissinum, Velunum, Coninũ, Petricouiam, Lenciciam, loscum, Inouulodum, Leopolim, Sanocum, Crosnam, Cichouum oppida & castel-l mœnibus cinxit. Arces Posnaniensem, Calissiensem, Sendomiriensem, Lublinen-sin, Leopoliensem utranq;, Pysdrensem, Siradiensem, Velunensem, Lenciciensem, olensem Plocensem, Nepolomicensem, Sidlouiensem, Prædboriensem, Bresnicen-sm, Boleslauecensem, Ostressouiensem, Premisliensem, Landiscoronensem, Bendi-iensem, Lelouiensem, Sorstenensem, Ocecensem, Crepiciensem, Secechouiensem, So-lcensem, Zauichostensem, Corcinensem, Coninensem, Naclensem, Velenensem, ledirecensem, Crusuiciensem, Zlotoriensem, Bydgostiensem, Lubassouiensem, rebouuliensem, Haliciensem, Tustanensem, Opocinensem, Prissouiensem, luensem, & Vissegradensem uel denuò muniuit, uel uetustas refecit. Templa uerò peter ea, quæ suprà enumerauimus, Nepolomicense, Corcinense, Solecense, Opoci-nnse, Lapsicense, & in arce Cracouiensi duo, quorũ alterũ sancti Michaelis, alterum S. Georgij nomine dedicatum est: è conspectu uerò eiusdem arcis Rupense diui Sta-nislai cæde nobile, itemq; ptochodochium siue hospitale Stradomiense condidit. Præ-terea Corcini, Petricouiæ, Calissiæ, & Lenciciæ monasteria: quibus omnibus amplã & luculentam supellectilem ad cultum diuinum accommodam attribuit. Mogilense quoq; monasteriũ imperfectum cõsummauit. Basilicam etiam Cracouiensem exorna-uit. Eius etiam opus sunt tabernæ mercatorum & propolarum in circo Cracouiensi. Fecit & uiuarium sub arce Cracouiensi ad Vistulã: cuius uestigia se uidisse Mathias Me-couiensis paulo antè nostra tempora memorat. Locus etiamnum uetus nomen reti-net, Zvuerzinecz dictus lingua uernacula. Ziemouitum Masouiorum ducem, episco-po Posnaniensi ut decimas de noualibus agris reddi in sua ditione iuberet, condem-nauit. In summa, publica regis huius acta, & opera pleraq; omnia laude digna sunt: ac eo quidem magis, quòd dissimilem habuit successorẽ. Cæterùm domestica uita fuit impurior: in cibo potuq; intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter gre-ges concubinarum, cum quibus magis, quàm cum iustis uxoribus consueuerat, Boe-miam quandã Rochicianã, captus eius pulcritudine, in loco iustæ uxoris haberet, pro-missa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non posset) fide matrimonij, interueni-ente abbate Tinecensi thyara ornato: quem mulier episcopum Cracouiensem esse cre-didit. Sed eam deinde cum caluam & scabiosam esse comperisset, eiecit, & Iudææ cu-iusdam Hester consuetudine usus est, de qua Nemiram & Pelcam filios suscepit. Nam filias natas, ut in Iudaica religione permanerent, matri indulsit. Huius Hester o-pera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à regè adepta est, cùm nouas, tum quas ipsis olim Boleslaus dux Calissiensis in sua ditione concesserat. Quin & peri-culi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano in-tentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in causa fuisse existimant. Itaq; iusta pœna diuinitùs affectus esse uidetur Cazimirus, quòd nullos post se mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinosus ipse esset, tamen continentes sacerdotes singula-ri fauore prosecutus est. Quòd si industria dexteritateq; etiam præditi essent, mul-tum eis utebatur: & quamuis plebeij & obscuro loco nati essent, nobilibus eos non modò exæquabat, verumetiam anteponebat. Curabat autem, ut omnes sacerdotes, quoad fieri poterat, sacerdotia sua per se ipsi præsentes administrarent. Statura proce-ra fuit & corpulentus, capillo denso & crispo, promissa barba, uoce sonora, sed bal-bus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines suis laudibus defrau-

Cazimiri uirtutes & præclara facta.

Arces & oppida munita à Cazimiro magno.

Templa à Cazimiro condita.

Zuuerzinecz.

Vitia Cazimiri.

Iudæorũ prærogatiuæ in Polonia unde sint.

Effigies Cazamiri.

Vuladislauiensis basilica noua. *Vuladislauia & Racianzum arces munitæ ab episcopo.*

demus, Mathias Golancieuius, gente Toporus episcopus Vuladislauiensis, qui 42 annos episcopi munere functus est, basilicā Vuladislauiēsem nouā cōdidit in oppido, cum prius sub arce fuisset. Aliud item templum Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido construxit: arces Vuladislauiensem & Racianzum cocto latere muniuit: deinde senio confectus, & uisu orbatus, Sbilutho propinquo suo præposito, eiusdem basilicę episcopam cōcessit. Quanq̄ postea pœnituit eū facti, cum non pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scotnicius gente Bogorius, archiepiscopus Gnesnensis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infrà recensebuntur. Per hoc tēpus Crucigeri Prussienses atq; Liuonienses, & Lituani mutuis populationibus, & munitionum euersionibus inter se certabant: nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In Germania uerò Heluetiorum siue Suitensium societas, ante septuaginta ferè annos instituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa. Sed iam Librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: sequentesq; externi generis regibus dedicemus.

Heluetiorū incrementa.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, *Liber Tredecimus.*

PROOEMIVM.

Externi reges.

IAM inde à Lecho conditore usq; ad mortem Cazimiri secundi, semper Polonia sui generis reges atq; principes habuit, Venceslao Boemo, de quo in superiore Libro pertractauimus, excepto. Deinceps uerò, cum Cazimirus rex moriens, quemadmodum superius commemorauimus, nullos mares liberos ad hocusque tempus, quo hæc scribimus, reliquisset, exteri apud Polonos regnarunt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lituanus cum sua posteritate, quæ in huncusq; diem durat atq; regnat. Quæ tempora dum persequimur, nemo B à nobis exactam eorum omnium, quæ ij reges usquam alibi gesserunt rationem expectabit. Quanquam enim per reges atque principes historiam ducimus, tamen instituti nostri est, non tam uitas regum ipsorum atque principum, quàm res gestas Polonorum persequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox scribere aggrediar, siue in Vngaria, siue in Italia, siue usquam aliàs gessit, quæque ij, qui post eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicam historiam non pertinebunt, uix & obiter attingemus. Lituanicas uerò res à tempore Iagellonis regis, quòd coniunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omittemus, nisi si quæ erunt, quæ minus ad nos pertinere uidebuntur. Hæc semel pręfati, iam susceptum opus à morte Cazimiri secundi regis prosequamur.

LVDOVICVS VNGARORVM ET *Polonorum rex.*

Ziemouitus Masouiorū dux munitiones quasdam occupat.

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Ziemouitus dux Masouiorum à Ioanne filio, quem hac de causa ministerio regis addixerat, illico Ploscum, Rauam, Vissegradum, Gostininum, & Sochaciouiam arces in suam redegit potestatem, dedentibus eas ultro præfectis, cùm quòd sciebant ex pactis conuentis eas Ziemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo redempti erant. In utraq; etiam Polonia & in Russia post vulgatam mortem regis noui quidam motus exciti sunt à finitimis. Nam Hasso siue Hessus quispiam Ottonis marchionis Brandeburgensis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæsaris, præfectus, cum didicisset proditione trium Saxonum, qui in præsidio Santoci erant, arcem eam à paucis custodiri, & à commeatu imparatam esse, præfectumq; eius Sendiuoium Virium castellanum Bninensem abesse, cum tumultuaria agrestium ferè manu eò accurrit, arcemq; oppugnatam acrius, tandem Sendiuoio Slesinio impigro iuuene, qui cessantibus Saxonibus proditorib. cum paucis suis arcem defendebat, uigilijs & labore confecto per deditionem accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lituanus cū Keistuto fratre & expeditis copijs Vuladimiriēsem arcē in Volynia,

Santocū Polonis ereptū. *Sendiuoius Slesinius.* *Vuladimiria à Lituanis per deditionem recepta.*

Volynia, posteaq̃ primo impetu capere non potuit, circũsedit. Præerat arci Petrasius
Turscius de satrapia Lenciciensi. Is quáuis diutius obsidionẽ sustinere potuisset, tamẽ
Alexandro duce, cui Volynios parêre Cazimirus iusserat, Cracouiã profecto, cũ necũ-
que quicquã opis expectaret, ferocitate & minis Lituanorum territus, arcẽ ligneam ue-
terem, quã tuebatur, dedidit. Acceptam Lubartus ualido præsidio firmauit. Nouã uerò,
quam Cazimirus duobus annis magna cura sumptuq; cocto latere muniuerat, neq; ta-
mẽ cõsummauerat, diruit, & solo æquauit. Inde in Lublinensem atq; Sendomiriensem
tractum excursionem fecere ijdem barbari, magnasq; prædas egere. Ac inter alia Lys-
secense siue Calui montis monasteriũ diripuere. Vnde cũ inter aliã prædã portionẽ cru
cis Christi auro inclusam asportarẽt, & ad fines Poloniæ peruenissent, memorabilis
res accidit. Plaustrũ enim, quo crux cũ cętera præda uehebatur, nulla ui neq; iumẽtorũ
neq; hominũ loco moueri potuit: quin subitò cõcidebãt exanimati homines, equi &
boues, quicũq; id plaustrũ attigerãt. Obstupefacti re noua Lituanorũ duces, cum ex
russo quopiã miraculi & cladis suę causam cognouissẽt, mox crucẽ cũ Chorabala quo
dã nobili captiuo, libertate donato ad locũ suũ remisere: ipsi cũ reliqua p̄da domos suas
salui peruenêre. Neq; enim erat q̃ nostros in arma coegeret, ut fit soluta disciplina om-
ni morte principis.

Petraßius Turscius.

Lituanorum excursio in Poloniam.

Lyßecense monasteriũ direptum.

Miraculum.

Nam Ludouicus rex Vngarorũ, quem Cazimirus multo antè suc-
cessorem sibi designarat, licet mox de morte auunculi certior factus esset, tamẽ conti-
nuit sese domi: & quorsum consilia Polonorum urgerẽt, expectabat. Verebatur enim,
ne ij mutata sententia alij regnum mandarẽt. Erant enim superstites duæ filiæ Cazimi
ri: Erat & Cazimirus Scecinensium dux, nepos ex filia: Erant etiã Cuiauiensiũ & Ma-
souiorum duces propinqui & necessarij. Matrẽ tamẽ suam Ludouicus Cazimiri regis
sororẽ celeriter in Poloniã p̄misit. Nec ita multo pòst uenerũt ad eũ Vissegradũ è comi
tijs Polonorũ oratores, Florianus episcopus Cracouiensis, & Ioãnes Strelcius cãcellari
us Poloniæ, rogãtes ut primo quoq; tempore in Poloniã ueniret, regnumq; destinatũ
susciperet, ac præsentia simul & impendẽtia pericula depelleret. Audita ille legatione,
aliquandiu, quid faceret, deliberauit. Cunctãti cũ & nostri orando, & Vngari proceres
dissuadendo instarent, tandem respondit: Non satis intelligere, neq; hos quid suadeant,
neq; illos quid petant. E' neutrorum enim id re fore: sicuti ne duobus quidem gregi-
bus expediat, unum habere pastorem. Satis & abundè esse negocij, uni populo præes-
se. Duas respub. uix ulla ratione sine alterutrius, siue adeò utriusq; malo & incõmodo
ab uno administrari posse. Ita tũc Ludouicus. Sed tandẽ uictus precib. oratorũ, annuit.

Ludouici regis cũctatio.

Elizabetha regina Vng. uenit in Poloniam.

Polonorum oratores ad Ludouicum.

Sapiens dictum.

Regna plura nõ bene ab uno administrari.

Bonfinius, audita morte Cazimiri auunculi, statim eum ingenti delectu habito in Po-
loniam profectũ esse, regnumq; testamento legatum à proceribus & legatis populorũ
petiuisse, & facilè impetrasse scribit. Venientem proceres Poloni cum frequenti nobi-
litate ad Sandeciam obuiam progressi excepere, & Cracouiam deduxere. Ibi rursus
armatæ ciuitatis occursu honorificè consalutatus est. Postero die rogatus publicè à Io-
anne Cancellario, an testamentũ Cazimiri regis ratum esse iuberet, præcipitanter as-
sensus est. Sed admonitus ab ijs qui proximi de senatu aderant, multum detrimenti
eam rem Poloniæ allaturam esse propter profusas donationes & legata Cazimiri, &
quòd de fide quoq; scripturæ testamenti dubitaretur, ad senatum ea de re per Vuladis-
laum Oppoliensium ducem retulit. Senatus porrò, ne quem offenderet, cæteras qui-
dem omnes donationes ualere, de ea uerò, qua Scecinensi duci Siradiensis, Lencici-
ensis (quam post mortem Ziemouiti auunculi sui Cazimirus recuperauerat) ac Do-
brinensis ditio, itemq; arces Crusuicia, Bydgostia, Vulotouum, & Valcia cum suis ter-
ritorijs donabãtur, itemq; de ea, quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terrestres iu-
dices, quos uocant, disceptandũ esse censuit. Itaque Pelca Zambrus iudex Sendomi-
riensis, & Vilcicus Naborouius subiudex terræ Cracouiensis lecti iudices, re bene
perpensa, decreuerunt eas donationes irritas esse debere, quòd non de sententia sena
tus factæ, ualde damnosæ essent reipub. Cui decreto senatus rogatus à rege subscribere
noluit.

Ludouici regis aduẽtus in Poloniã.

De legatis Cazimiri iudicium.

Iudices delegati.

Et sanè in utranque partem res erat perdifficilis de Scecinensium duce. Nam
si omnibus ijs, quæ sibi donata erant, potius esset, permultum regi detractum esset:
cauendumq; erat, ne fretus ea potentia, regnum inuaderet: sin repulsam pateretur,
bellum ab ipso & à Carolo Imperatore, cum quo soror eius nupta erat, expectandum.
Quocirca ita cum eo transegit Ludouicus, ut is in Dobrinensi tantum ditione, & Byd-
gostia, Vulotouo, & Valcia acquiesceret, cætera regi relinqueret. Quibus rebus tunc
peractis, rursus de coronatione regis ab archiepiscopo & maioribus Polonis scrupulus
iniectus est, quòd ij contendebant, ut ea Gnesnæ more ueteri fieret. Sed Ludouicus

Transactio Ludouici cũ duce Pomeranorum.

De coronatione cõtrouersia.

Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.

proximorum regum Vuladislai aui & Cazimiri auunculi exemplum in ea re secuturũ se esse dixit. Quo responso sedatis maioribus Polonis, decimoseptimo die Nouembris ab Iaroslao archiepiscopo Gnesnensi, adstantibus Floriano Cracouiensi, & Petro Lubussensi episcopis in basilica Cracouiensi diadema solenni ritu accepit.

Ludouicus rex Polonicarum rerũ negligens.

Nec tamen desiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum rex nouus euulsit: imò plus etiam accendit, cum non modò dissimilis esset Cazimiri, sed ne adiri quidẽ à nostris sine interprete posset: quin res quoque Polonicas negligere ac parui facere uideretur, ac non modò non intenderet animum ad recuperanda ea, quæ superiori tempore à Polonia auulsa erant, uerumetiam enormem donationem adijceret,

Ludouici profusa donatio, Oppoliensium duci facta.

qua Vuladislao duci Oppoliensium, Vngariæ palatino, Ostressouiensem & Velunensem tractum omnem, qui Rudensis olim dictus est: itemq́; Olstinense, Crepiciense, & Bobolicense territoria in satrapia Cracouiensi: adhæc BreznicSiense in Siradiensi donauit. Sed tamen tum ab hoc ipso Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinensi (quanquam de Vuladislao uariat Dlugossus) solenne iusiurandum accepit, quòd perpetuò in potestate ipsius & regum Poloniæ deinceps futuri essent, & quòd illæ omnes eorum ditiones regno accrescerent, si ij nullos mares liberos relinquerent.

Pomeranici & Oppoliẽsis duris iusiurandũ regi Pol. datũ.

Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo mortuo apparauit. Vbi permultum argenti facti basilicæ Cracouiensi oblatum atq; donatum est, & infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu & eiulatu ingens defuncti regis desiderium testata est, præsertim quòd cum eo successionem regum suorum uetustissimam à Piasto usq; propagatam, extinctam esse cerneret, regnumq́; ad externum regem peruenisse, qui longè abfuturus esset.

Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.

Quod cum Ludouicus animaduertisset, ueritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Vngariam, & constituto ibi iudicio, perfecit ut non ex iusta uxore natæ, atq; exhæredes pronunciarentur. Quòd adeò ingrati hominis facinus non sine iusta diuini numinis uindicta factum esse uideri potest, ut filiæ Cazimiri paternarum libidinum & stupri, ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodem penè loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Postea tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci nuptui tradita est. Vt uerò postulatis maiorum Polonorum satisfaceret Ludouicus, in maiorem Poloniam post paucos dies profectus est, & biduum Gnesnæ commoratus, paratum sibi in basilica Gnesnẽsi soliũ ascẽdere noluit, affirmans id neq; sibi, neq; Polonis decorum fore, ut coronationem Cracouiæ peractam quasi in dubium reuocarent.

Vngarorum uiolentia.

Deinde Cracouiam reuersus, cum animos Polonorum uexatione, uiolentia, & rapinis Vngarorum offendisset, neq; de recuperando Santoco & Vuladimiria cõsilij quicquam iniuisset, mox in Vngariam redijt, Transalpinensium Valachorum Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Poloniæ matri commissa.

Elizabethæ reginæ administratio regni commissa.

Nec mora, cum duobus exercitibus Valachiam Transalpinensem ingressus, alterũ quidem in syluis circumuentũ ab hostib. amisit, cũ altero uictor defectores in suam redegit potestatẽ: & ne tã facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinum oppidum, q. fortè Zuuerinũ Slaui dixêre, instaurauit, præsidioq́; firmauit.

Ludouicus Transalpinam recuperat.

Seuerinum.

Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri usa consilio iuuenes & imperitos homines in senatum allegit, compluresq́; bonos & graues uiros magistratib. mouit, & nihili homines atq; assentatores eis suffecit. Ac inter alios in primis Prædislaus Goluchouius palatinus Calissiensis uir magnanimus & moderatus, præfectura maioris Poloniæ motus, eiq́; Otto Pilecius successor datus esse memoratur.

Goluchouius motus præfectura maioris Poloniæ.

Quã rem ægrè tulere maiores Poloni, & parêre Ottoni, quãuis & genere & uirtute præstanti, detrectabant, propterea quòd nullas is habebat possessiones in maiore Polonia, atq; ita contra leges præfecturã obtinebat.

Otto Pilecius præfectus maiori Poloniæ contra leges.

Sed tamen homo splendidus & liberalis, ut quemque de nobilitate factiosissimum & sibi maximè aduersarium esse nouerat, ita os eius comitate & munificentia sua primum obstruxit. Sic aliquanto patientius deinde imperiũ eius ferri cœptũ. Sed cũ ora illa Poloniæ finitimorũ latrocinijs infestaretur, neq; Otto domesticis opib. quas ibi nullas habebat, compescere ea posset, & nobilitas uulgo eius odio militiã detrectaret, cessit inuidiæ, & præfectura se abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena successor datus est.

Sendiuoius Subinius præfectus maiori Poloniæ.

Neque is tamen satis prædonum uim & furta coercuit. Pestilens hic, itemq́; sequens annus Polonis fuit.

Pestis.

Prodigium.

Prodigium etiam insigne Posnaniæ accidit. Basilica enim cum adhærente sibi turre dextra de cœlo tacta est, ita, ut perrupto culmine & angulo turris, parua fissura facta in fornice in sacellum regium fulmen penetraret: ac cæteris rebus intactis, solas Præmisli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Insequens annus nihil ferè me-

morabile

morabile habet, præter quædam de Iaroſlao archiepiſcopo : nempe quòd is Ziemouitum Maſouiorum ducem eccleſiaſtico interdicto perculit, eoq; adegit, ut duorum pagorum donatione ipſi ſatisfaceret, pro eò quòd Petraſsius Criſtini palatini Plocenſis filius bona eius eccleſiaſtica in Maſouia iubēte uel certè conniuente Ziemouito latrocinio infeſtaſſet, uexaſſetq;. Nec multo pòſt ſenio confectus & oculis captus Iaroſlaus, cū ſupra triginta años archiepiſcopus fuiſſet, Nicolao Coſſutouio præpoſito Gneſnenſi propinquo ſuo archiepiſcopam concedere ſtatuerat. Sed cum is improuidè ſine regia commendatione & collegij Gneſnenſis conſenſu Auinionem ad Gregorium undecimum pontificem max. ea de re ſe contuliſſet, infecto negocio inanis redijt. Neque tamen Iaroſlaus dimittendæ archiepiſcopæ cogitationem depoſuit: ſed Ioannem Suchyuilcum iuris canonici Doctorem cuius antea mentionem fecimus, ſororis filium ſucceſſorem ſibi legit. Verùm is quoq; pluſculum negocij in conficienda re habuit, palàm commendante, & clàm impediente eius cauſam Ludouico apud Pontificem max. Ad extremùm tamen noua regis commendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus eſt. Iaroſlaus uerò Pomeranicis & Opatouicenſibus poſſeſsionibus ac decimis in ora Caliſsienſi indulgentia Pontificis max. ad uſum ſuū retentis, in Landenſe monaſterium ſeceſsit, & biennium ferè ibi exegit. Deinde pertæſus monaſterij Caliſsiam commigrauit, ubi intra uertentem annum uita exceſsit. Permultum hic archiepiſcopam amplificauit, & ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces condidit: aulas archiepiſcopales Gneſnæ, Lenciciæ, Veluni, Caliſsiæ conſtruxit. Louicienſes reditus primus ita auxit, ut cum antea cenſus duas marcas non excederet, tunc ad octingentas perueniret. Aedificauit etiam templa Gneſnæ, Caliſsiæ, Curelouiæ, Opatouici, & Vneouiæ: ubi & collegiū ſacerdotium inſtituit, & monaſterium Benedictinis condidit, ac Tinecenſis abbatis iuriſdictioni id ſubdidit. Dotauit idem nouam parœciam in oppido nouo Crepicienſi rogatu Cazimiri regis. Atq; ob eam rem iuriſdictionem ſibi poſteriſq; ſuis archiepiſcopis in ea parœcia, in Cracouienſi diœceſi ſita, uſurpauit, cōniuente Bozenta epiſcopo Cracouienſi, qui dotare eam noluit. Iſtiuarta enim amnis eo loci Gneſnenſem & Cracouienſem diœceſes dirimit. Memoratur etiam de eo illud excelſi animi facinus, quòd cum iuuenis adhuc Bononienſis academiæ rector eſſet, tranſtulit inde academiam ſua autoritate propter Britannum ſiue Anglum quendam ſcholaſticum à magiſtratu urbis capite plexum: nec prius eam reſtituit, donec pro cæde Angli ſatisfactū eſt. Fertur autem Iaroſlaus mandaſſe moriens, ut cadauer ſuum non oſtio, ſed pertuſo pariete in baſilicam ſepeliendum inferretur, quòd non rìtè neq; ordine archiepiſcopum ſe factum eſſe diceret. Hæc de Iaroſlao ſuffecerint: quæ omitti certè hic à nobis non oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gratiam redijt, ac filiam ſuam natu maiorem Mariam filio eius Sigiſmundo, è quarta uxore ſuſcepto, paruulo etiamtum deſpondit, & in aula ſua ipſum educauit. Pater uerò marchiam Brandeburgenſem ab Ottone Ludouici filio ipſi emit, cum autem duas filias ex Elizabetha Stephani Boſnenſium reguli filia ſuſceptas, duoq; regna haberet Ludouicus, utriq; filiæ uiuens cupiebat proſpicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidem iam uni proſpexiſſe uidebatur: de altera autem ſolicito, fortuna ſiue conſilium talem occaſionem obtulit. Poſcebat is Polonos uectigal, quod regium & poradline, quaſi raſtrale dicitur, duodenos groſſos latos, & ſingulos modios ſiliginis & auenæ in iugera ſiue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi ſolitum erat. Negabant proceres ſacri pariter & profani ordinis, quòd ab eo Poloniam immunem factam eſſe liberalitate Cazimiri dicerent. Cumq; ille admonitus à nonnullis, promiſſam modò, non etiam datam eſſe à Cazimiro immunitatem illam argueret: ſolutū enim eſſe id uectigal quo ad uixerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuncios, ut ſi alterutrum de filiabus ſuis regnare deinceps apud ſe Poloni iuſſuros ſe eſſe reciperent, binos tantum groſſos quotannis deinceps in iugera pénderent, quibus regem agnoſcerent: ab reliquis penſionibus & oneribus, quæ regibus ac ducibus antiquitùs debebantur, cuncta nobilitas, eíque ſubiecti homines perpetuam uacationem & immunitatem haberent, præterquam ſi rex nouam arcem conderet, aut ueterem tempore belli reficeret, tunc demum ut nobilitatis ſubditi cū regijs opus facerent. Accepere conditionem Poloni. Atque inde in hodiernum uſq; tempus manet uectigal hoc ita imminutum regi. Tametſi epiſcopi tunc ne id quidē ſuos agricolas péndere paſsi ſunt, defendentes mordicus Boleſlai Pudici & Cazimi-

Ziemouitus Maſouiorū dux diris deuotus, quòd nō coerceret bonorū eccleſiaſticorū inuaſores.

Iaroſlaus cæcus abdicauit ſe archiepiſcopa.

Ioannes archiepiſcopus Gneſnenſis.

Iaroſlai mors.

Louicia Opatouicum, Vneouia & Camenū arces conditæ.

Louicienſes reditus.

Vneouienſe collegium.

Fines diœceſeon.

Iaroſlai archiepiſcopi magnus animus.

Iaroſlaus nō ritè factus archiepiſcopus.

Sigiſmundo Caroli filio Ludouicus rex filiam ſuam deſpōdit

Marchia Brandeburgenſis à Carolo Imperatore empta.

Poradline uectigal imminutum.

Poloni alteram de filiabus Ludouici reginā ſibi deſtinarūt

Polonorum equitum immunitas & libertas.

Epiſcoporū ſubditi immunes à poradline uectigali.

Cracouienſis eccleſiæ immunitas.

ſi magni remiſsionem. Cuius quidem remiſsionis Cracouienſi duntaxat eccleſiæ factæ, extant diplomata utriuſq; principis in baſilica Cracouienſi. Monaſteriorum uerò adſcriptitij, præfectis regijs exigentibus, & conniuentibus epiſcopis aliquandiu totam ueteri more péndere coacti ſunt.

Honores & magiſtratus ne ſupprimantur.

Externi & illuſtres ad honores & magiſtratus non admitendi.

Illa quoque in pactis fuere, ne rex magiſtratum ſiue honorem ullum perpetuum ſupprimeret, néue externo cuiquam conferret, ac ne præfecturam quidẽ arcis cuiuſquã aut oppidi, iuriſdictionẽ adiunctam habeat: imò ne indigenę quidem illuſtri, ducum genere orto. Hæc ita tunc conuenere Caſſouiæ anno poſt Chriſtum natum 1374.

1374 añ.

Ducum Cuiauienſium propago.

Nunc iam nouos motus, quibus Polonia deinceps exagitata eſt, perſequamur, paulo altius repetito principio. Ziemomyslus Vuladislai Loctici frater tres filios moriens reliquit: qui ſic patrimonium inter ſe partiti ſunt, ut Pręmislo Bydgoſtia cederet, Leſco Inouuladislauia, Cazimiro Gneuucouia. Ex his ſolus Cazimirus liberos reliquit, Elizabetham & Vuladislaum, cognomento Album. Atq; Elizabetham quidem cum Caroli regis Vngarorum uxor Loctici filia educandam ſuſcepiſſet, Boſnenſium regi Stephano in matrimonium collocauit: de qua Elizabetha item filia nata eſt, quæ ſecunda Ludouici regis uxor fuit.

Ludouici ſecunda uxor.

Vuladislai ducis Cuiauiæ acta.

Vuladislaus uerò cum patri & Præmislo patruo, concedente rege Cazimiro, ſucceſsiſſet, cauſamq; de ui & alieno agro uſurpato quodam tempore apud eundem regem dicere iuſſus eſſet, furore percitus temerè Bydgoſtiam repudiauit: nec eam pòſt ullis precibus recuperare à Cazimiro potuit.

Bydgoſtia in poteſtatẽ regis redacta.

Gneuucouia empta.

Poſtea Gneuucouiam quoq;, acceptis mille florenis, regi conceſsit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus eſſet, tandem Ciſtercium ueniens, monachus factus eſt. Nec multo pòſt mutato conſilio, Diuione in Burgundia Benedictinorum ſectæ ſeſe addixit, & complures annos ibi commoratus, & ſororis Cazimiriq; regis liberalitate ſuſtentatus eſt.

Vuladislaus monachus acceſſitur ad regnum.

Cum igitur proceres quoſdam de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos pœnitere externi regis & abſentis, muliebriſq; dominationis cœpiſſet, communicato clàm inter ſe conſilio legationem ad acciendum Diuione Vuladislaum miſere, quòd nemo eo propinquior Cazimiro & Vuladislao regibus agnatus uiueret. Ac facilè is, ut erat leuis, in ſpem & cupiditatem adipiſcendi regni adductus eſt. Quoniam autem diaconus iam erat, Auinionem ad Pontificem max. obtinendæ indulgentiæ ſiue diſpenſationis cauſa contendit, legatis Baſileæ ſe expectare iuſsis. Et quamuis nihil à Pontifice impetraſſet, tamen Baſileam, atque inde legatorum ſuaſu, dimiſsis eis, in Vngariam diſsimulato propoſito ad affinem regẽ profectus eſt: apud quem reginæ propinquæ ſuæ magnis precibus perfecit, ut ad Pontificem max. pro ſe legationem mitteret, quo ſibi mutato ordine, & abiecta profeſsione poſſeſsiones & principatum obtinere liceret.

Vuladislaus dux res nouas molitur in Polonia.

Sed repulſam etiamtum paſſus, clàm ſe cum quatuor tantum comitibus ex Vngaria ſubduxit, & ueniens, Inouuladislauiam arcem ex improuiſo occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba ſua iurare iuſsit. Inde Gneuucouiam, eadem celeritate uſus, in poteſtatem ſuam redegit, Romliconem Zlotoriæ arcis præfectum in agro fortè repertum cæpit, & Zlotoriam quoque eodem die per deditionem accepit, cum necem præfecto ſub arcem adducto minaretur, ni ea ſibi dederetur. Ita tribus arcibus uno die potitus, cum uoluntarij multi ad eum concurrerent, ſumpta maiore fiducia poſtero die Sarleium arcem oppugnare adortus, tertio die in deditionem accepit.

Sarleiũ arx.

Subinius præfectus obſtat conatibus Vuladislai ducis.

Hæc ad Sendiuoium Subinium præfectum maioris Poloniæ cum perlata eſſent, celeriter Ludouicum regem de ſtatu rerum Cuiauienſium certiorem facit: ſimulque facta non contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos conatus Vuladislai contendit. Obſeſſa primùm Inouuladislauia, cum nihil eſſet ſpei in Vuladislao, deditionem fecit. Qua re permotus Vuladislaus, ſimul & ab ijs, qui cum eo ſe coniunxerant, deſertus, reliquas quoq; arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam & munificentiam regis.

Vuladislai noui conatus.

Qua diutius expectata cum fruſtraretur, & inopia premeretur, rurſus eadem, quæ prius moliri ſuadentibus & incitantibus quibuſdam improbis inſtituit. Sed cum Sendiuoius præfectus conſilia eius ſenſiſſet, ratus, ita ut erat, Scripinium ſororis ſuæ uirum, quem Zlotoriæ præfecerat, ſenem inertem & ebrioſum, inſidijs eius maximè opportunum eſſe, amouere eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & ſorore ſua, ne id faceret, exoratus eſt.

Scripinus per ebrietatem Zlotoriam amiſit.

Ad hunc ergo fallendum ſubornat Vuladislaus piſcatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum eſſet, ſopito eo pariter & cuſtodibus, ut ferè ad exemplum heri familia ſeſe componit, nocte intempeſta miſſa à Vuladislao manus ſcalis admotis arcem, cuſtodes, præfectumq; cæpit: ſed Scripinium propinqui poſtea mille florenis redemêre. Hinc rurſus magnus egentium, ære alieno

oppreſſorum,

A ppreſſorum, & facinoroſorum hominum concurſus ad Vuladiſlaum factus eſt. Inter lios etiam Vlricus Bodcæ Drenij, qui ſuperiori tempore inopem Vuladiſlaum faculatibus ſuis ſuſtentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum equitumque nanu in auxilium ei veniens, Racianzum arcem epiſcopi ex itinere capere nixus eſt: ed repulſus ab ijs, qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: & fauentibus atque diuuantibus oppidanis, arcem incendit, præfectumque arcis Gerardum Sloneuium iuum in poteſtatem ſuam redegit, quem Sendiuoius poſtea magno redemit. Infeſtabat autem Vuladiſlaus ex arce Zlotorienſi maiorem Poloniam latrocinijs vſque adeò, t Sendiuoius ſolus cum maioribus Polonis reprimere eum non poſſet. Itaque & Iaſcus ſiue Ioannes Cmitha gente Srenauius præfectus Siradienſis cum nobilitate Siralienſi ad reſtinguendum gliſcens incendium profectus eſt. Verùm eius currus, & imedimenta cum alia via ſubſequerentur, à Vuladiſlao intercepta ſunt, Iaſcus tamen ihilo ſegnius cum Bartholomæo Veiſemburgio præfecto Breſtenſi coniunctis copijs, 'uladiſlao ad vexãdos Inouuladiſlauienſes numeroſam magis quàm bellicoſam mul tudinem ducenti apud Gneuucouiam occurrit, conſertoque prælio, facilè eum fuit fugauitque. Nactus autem nauiculam Vuladiſlaus fugiens Viſtulam traiecit, & in lotorienſem arcem ſe recepit. Et quamuis Sendiuoius præſidium militum in muniione Iaroſlai Sluzeuij ad arcendas excurſiones eius collocaſſet, agebat ille tamẽ nihilo ninus prædas ex vicinia. Quare maiore vi Sendiuoius contra eum bellum gerere inſti uit, maioribus Polonis cunctis, & Cuiauijs ſumere arma iuſsis, accitoque etiam in auilium Cazimiro Scecinenſium duce. Ab his copijs Vuladiſlaus in arce Zlotorienſi op pugnatus ac circunceſſus aliquandiu, non modò ſuſtinuit obſidionem, verumetiam non leuibus incommodis ac detrimentis obſidentes ſe afficiebat. Nocturno enim tem ore expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, qui præuecti ſilentio caſtra obſiden um, non modò eos qui longius à caſtris egreſsi erant, excipiebant, verumetiam extre na ſtatiua infeſtabant: quin machinis etiam quibuſdam artificioſis oppugnationi inentos ex arce conuulnerabant, & ſummouebant. Earum verò machinarum opifices & dminiſtri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vuladiſlao prodiderat, alter, ui nomen Hanco, Breſtenſis moletrinæ hæres captus ſuperiori tempore à Vuladiſ-

B lao. Cum autem hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quam diu ſuſtineri on poſſe propter commeatus penuriam videbat, ſecum reputaret, metuens ne fraudi bi eſſet hoſtes patriæ iuuiſſe, conſilium cæpit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quiuſdam deprehenſa, ſubiectus quæſtionibus, rationem & ordinem omnem meditatę roditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emiſit Vuladiſlaus Hanconis generum d hoſtes cum mandatis ipſius de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam ca tæ arcis & confecti belli ſolus obtinere cuperet, Cazimirum quidẽ ducem cæteroſq; roceres conſilium ſuum celauit, ipſe verò intempeſta nocte, quemadmodum conſtiutum erat, cum expedita ſuorum manu ſine vllo ſtrepitu ad arcẽ acceſsit: patefactaque porta, cum iam vigintiſex milites immiſiſſet, antequam ipſe cum cæteris ingreſſus eſt, nilites Vuladiſlai, qui hæc ſupernè clàm obſeruabant, celeriter cratem portæ impenentem deiecêre: cuius pondere & clauis prominentibus inſignes duo equites Poloi, Fridericus Vedelius, & Vſcenſis dominus oppreſsi ſunt. Nec mora, illuſtrata igniis arce, vigintiſex illi qui primi ingreſsi erant, ſaxis & iaculis vndique coniectis obru ſunt. Ita in inſidias præcipitatus Sendiuoius, tot fortibus viris amiſsis triſtis mœenſque in caſtra redijt. Illuceſcente verò die fremens ob acceptam ignominiam, totis ribus arcem oppugnauit vſq; ad veſperam, nec tamen capere eam potuit. In ea oppu natione Cazimirus Scecinenſium dux ſaxo per caſsidem ictus in capite, non diu poea vixit. Poſtero die cum Vuladiſlaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palàm nte arcem molitore ac genero eius, itemq; ijs, quorum opera arcem interceperat, dedi onem fecit, & ad regem in Vngariam miſſus, decẽ millia florenorum ab eo pro Gneucouienſi territorio accepit. Adhæc abbatia quadã luculenta in Vngaria donatus eſt. qua aliquantiſper commoratus, Diuionem redijt: ibiq; reſumpto monachi habitu, tam finiuit. At illi, qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerant, partim voluntaum ſibi exilium indixêre, partim carcere & bonorum confiſcatione damnati, pœnas edêre. Aliquanto aliter Albertus Crantius hæc de Vuladiſlao duce, quem & ipſe Alım vocat, ac toti Poloniæ vult præfuiſſe, commemorat. Sed quorſum attinet omnes mnium opiniones perſequi? Pertæſa Polonicorum motuum Elizabetha Ludouici gis mater, exceſſerat è Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum

Gneuucouia incenſa.

Iaſcus Cmitha.

Vuladiſlaus dux uictus.

Hanco proditionẽ molitus.

Cazim. Scecinenſiũ Pomeranorum dux interfectus.

Vuladiſlai exitus.

Alber. Crantius.

Elizabetha Poloniam redijt.

recepta, à filio acceperat: ſed non ita multo pòſt pœnitentia ducta, indulgente eodem in Poloniam redijt. Venienti cum magno & ſplendido comitatu proceres Poloni Cracouienſes & Sendomirienſes apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: ſimulq́ue renunciarunt, compertum ſe habere Lituanos de inuadenda vaſtandaq́ue Po-

Muliebris ſtultitia.

lonia conſilium iniuiſſe. At illa muliebri leuitate, quietos & ſecuros eos eſſe iuſsit, filium enim ſuum tam longis grauibusq́ue manibus pręditum eſſe, vt ad ſolum nomen

Lituanorum excurſio in Poloniam.

eius non modò Lituani, ſed & cunctæ in circuitu nationes contremiſcant. Nec mora, Lituani cum valida manu è Lituania & Ruſsia coacta, ducibus Keiſtuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurſo magnis & clandeſtinis itineribus, propter vaſtitatem, Lublinenſi tractu, quicquid loci in Sendomirienſi tractu eſt ad Sanum & Viſtulam flumina populabundi & vaſtabundi magna celeritate peruagati ſunt, ita vt permulti mortales de nobilioribus quoque & locupletioribus vel in fuga, vel in domibus ſuis incauti à barbaris opprimerentur. Itaq; permagna ea barbarorum præda fuit: quã

Samagitia uaſtata à Crucigeris.

integram, nihil vſquam hoſtile paſsi, abegêre. Quanquam per idem tempus ipſi quoque à Crucigeris Pruſsienſibus domi ſuæ magno incommodo affecti ſunt, ſex territorijs Samagitiæ vna atque altera excurſione peruaſtatis. Neque tamen Elizabetha quic-

Elizabetha muſicis & choreis dedita.

quam de luſibus & choreis atque ſymphonia; quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, clade illa mota remiſit, donec eam præſentius aliud malum perculit. Vngari qui cum ea venerant, domeſtica conſuetudine fœnum atq; auenam, cum Cracouiam ſiue ad mercatum, ſiue ad priuatum cuiuſpiam vſum importaretur, paſsim diripiebãt.

Vngarorum uiolentia & rapinæ.

Id Prędborius Brezius nobilis adoleſcens ne ipſe quoque pateretur, familiam ſuam armatam ante domum ſuam, quæ ad portam vrbis Cazimirienſem ſiue Bochnenſem dictam ſita erat, obſeruare iuſsit. Ibi cum Vngari in fœnum, quod aduehebatur, impetum

Prædborius Brezius.

facerent, Prædborij verò miniſtri prohiberent, iurgium atq; prælium inter Vngaros & Polonos ortum eſt. Quod cum concurſu vtrinq; ſuis opem ferentium atrocius fieret,

Iaſcus Cmitha interfectus ab Vngaris.

miſſus à regina Iaſcus ſiue Ioannes Cmitha, præfectus Cracouienſis ad ſedandum tumultum, ſagitta Vngarica in turba in ceruicem ictus, ex equo defluxit, & expirauit. Cui neceſſarij & familiares eius furẽtes, facto vndiq; concurſu in Vngaros coorti, magnam

Vngarorum cædes Cracouiæ.

cædẽ fecêre, nõ eorũ tantùm, qui ſe in tumultu illo obtulerant, ſed eorũ quoq;, qui in B hoſpitijs ac diuerſorijs inuenti ſunt. 160 Vngari eo die trucidati feruntur. Atq; ij modò ſalui fuerunt, qui in arcem effugere potuêre. Triduo deinde arx clauſa, & ab armatis

1376 ann.

obſeſſa fuit. Annus quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum 1376. Paruo autem in-

Petrus Cmitha præfectus Lenciciæ.

teriecto tempore Elizabetha mœſta in Vngariam reuerſa eſt, Petro Cmitha Iaſci filio in ſolatium necis paternę præfecto Lencicienſibus dato. Per hoc tempus Gregorius pontifex eius nominis vndecimus, cum cathedram & curiam pontificiam poſt ſeptuageſimum annum Auinione Romam retuliſſet, accepiſſetq;, Turcas Amurathe duce, traie-

Pontifex Auinione Romam migrauit.

cto nauibus Genuenſium Helleſponto, plurimas Græcorum & Conſtantinopolitani Imperatoris (à quo contra rebelles principes in auxilium ex Aſia prius euocati erant) vrbes cæpiſſe, magnaque ſtrage Bulgaros, Serbos, & Albanos profligaſſe, Italiæ me-

Turcæ Græciam inuaſerunt.

tuens, vndique ſubſidia corrogabat. Itaq; & in Poloniam ea de re legatum miſit Nicolaum Maioricenſem epiſcopum. Qui coacta Vneouiæ ſynodo epiſcoporum, vix illud impetrauit, vt bini groſsi de vniuſcuiuſq; marcæ prouentu ſacerdotiorum in ſum-

Legatus pontificius in Poloniam.

ptus eius belli conferrentur. Quoniam antem epiſcopus Vuratiſlauienſis Prædiſlaus Pogorelius paulo antè exceſſerat, relicta magna pecunia, præter contributionẽ redegit

Synodus Vneouiæ.

legatus ex illa hæreditate 30000 aureorum, & inſuper 8000 annua pactus eſt pontifici è reditibus eius epiſcopę, donec aliquis Prædiſlao ſucceſſor daretur. Cuius renuncia-

Cõtributio. Vuratiſlauienſis epiſcopæ uacatio.

tionem ſiue approbationem ob id Pontifex in vij. annum diſtulit. Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de ſententia matris inſtituit: in maiore quidem Polonia Domaratum Pirſchnicium, tranſlato Cracouiam Sendiuoio Subinio. In Cuiauia verò amotis Bartholomæo Veiſemburgio, & Bartholomæo Socolouio Petraſsiũ

Præfecti Poloniæ.

Malocham: propterea quòd hic quidem pluris, quàm illi, præfecturæ illius fructus redimeret, Domaratus verò multis Vngaris in cæde ſuprà memorata ſaluti fuiſſet. Quo-

Subſidiũ ab eccleſiaſtico ordine regi negatum.

niam autem Ludouicus excurſionibus Lituanorum in Poloniam, & Belſenſium ducis defectione motus, bellum contra eos parabat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad epiſcopos & vniuerſum ordinẽ eccleſiaſticum totius Poloniæ, ſubſidium ab eis, & ab eorum agricolis ad pium bellum contra barbaros hoſtes petiuit. Negatum

Ruſsicũ bellum.

eſt, veritis epiſcopis ne munificentia illa ſua in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus proſequi inſtitutum bellum perrexit Ludouicus: indictaque toti

Poloniæ

A oloniæ expeditione, & omnibus ad Sendomiriam conuenire iussis, ipse cum non ontemnenda Vngarorum manu transmisso Carpatho per Sanocum rectà Sendoiriam profectus est. Ibi conuentu habito, recensitisque copijs, cum abundaret vibus & multitudine, partem exercitus, in qua erat Cracouiensis & Sendomiriensis no ilitas cum Sendiuoio, ad recipiendam Chelmam misit: ipse cum reliquo ad Belsum astra mouit. Ac Sendiuoius quidem intra octauum diem Chelma potitus, Grabouejam quoque & Grodlum & Seuolossum munitiones cæpit: deinde ad regem Belsum dhuc obsidentem reuertit. Erat enim arx ea natura loci permunita: itaque fame rex ræsidiarios ad deditionem compellere decreuerat. Venit interim in castra regis Keitutus dux Lituanorum, ex hoste pacificator factus: & his legibus pacem impetrauit, t Georgius dux sese Belsumq; regi dederet, ac Lituani captiuos omnes Polonos rederent. Quæ cũ impleta essent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationibus denitus, non modò Belsum ei reddidit, sed etiam Lubaciouiam, & centum marcas anuas in stipendium è salinis Bochnensibus adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in de atq; clientela Polonorum semper futurus esset. Fortassis autem & illud adiumeno fuit Georgio atque Lituanis, quòd orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro afranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiam vulnerato, ad seditionem & edem res spectare cœperat. Itaq; Petri quidem dolorem rex donato ei territorio cum rce Pieschoua scala mitigauit, exercitum verò, ne quod maius malum iritatis vtrinq; nimis excitaretur, statim dimisit. Septem vexilla tunc habuisse sola Topororum famia fertur. Bis postea rursus Rusiam à Lituano duce vexatam esse, bisq; eiectis barbaris rege pacatam Bonfinius memorat. Cum autem ipsi vber & fertile solum Rusiæ plauisset, & frequentari eam à catholicæ fidei cultoribus animaduerteret, missa Auinioem ad Gregorium eius nominis vndecimum pontificem maximum legatione, effet vt duæ ibi cathedræ episcopales, nimirum Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ verò rchiepiscopalis instituerentur. Ita quidẽ Dlugossus scribit. Sed si prius metropolis Leooli constituta fuit, quemadmodum nos superius ex eiusdem Dlugossi sententia proidimus, episcopalẽ Haliciæ constitutã esse oportet. Vna enim archiepiscopalis est in usia, & ea quidem Leopoli. Nos initio Leopoli episcopalem cathedrã regnante Ca-
B amiro institutã fuisse existimamus. Neq; enim archiepiscopus vsquam instituitur, qui ullum in ditione seu prouincia sua episcopũ habeat: sicuti tunc in Rusia nullus fuit: d cum Ludouici opera plures episcopæ fierẽt, metropolim Haliciæ constitutam esse, uæ postea Leopolim translata sit, episcopatu Cameneciam translato. Cæterùm quoiam propensiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quàm in Polonos, Vngaris adngere Rusiam instituit, Polonis, à quibus subacta fuerat, ademptam. Obtinebat in a nonnullas præfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppoliensium Ludoui beneficentia iure hæreditario donata, ita vt iam dux Rusiæ vulgò appellaretur, & ise hunc titulum vsurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perficeet, dedit Vuladislao Dobrinensem ditionem atq; Bydgostiensem, quæ antiquitùs Vis gradensis vocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quę nuper Cazimiri Sce nensium ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladislauiam, Gneuucouiam, lotoriam, & Sarleium, quæ à Vuladislao albo duce, quemadmodum dudum memouimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, vt sacramento adactus, in fide & ientela, quod Feudum vulgò vocant, regum Polonorum semper esset, & ad solos ma los hæredes ea transmitteret. Rusicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris ribuit. Recenset autem Bonfinius Emericum Agriensem episcopum, Georgium Zu rem cum fratribus, deinde Emericum Bebecum, & Ioannem Zapolæum, qui Rusm Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suspecta & molesta ea res de Rusia lonis fuit: sed mussantur ferè principum & potentium iniuriæ. Nec sanè tunc in omptu erat, quid ea re facerent absente rege, aut quomodo voluntati eius refragantur. Quin alia magis præsentia mala eos à sensu illius, quod in diem differebatur, ertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum & improborum hoinum: debilior prædæ erat potentiori: vis, non ius valebat: iudicia vel silebant penis, vel potentiorum iniuriæ contra tenuiores suffragabantur, propterea quòd nemo us vindex legum, scelerumque vltor erat, quem cæteri omnes reuererentur. Hæc puca quidem mala, sed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud ideri faciebãt, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaq; de præfecturis Rusiæ panter tũc latũ: de domesticis verò incõmodis crebris literis atq; nuncijs, & querimo-

nijs

Sanocum.
Chelma recepta.
Grabouecia.
Grodlum.
Seuolossum.
Belsum.
Georg. dux Russorum regi sese et Belsum dedidit.
Ludouici facilitas.
Iurgium inter Polonos et Vngaros.
Pescouasca la Petro Safranecio donata.
Topororum uires.
Episcopæ in Rußia conditæ, Præmisliensis, Vuladimiriensis, quæ nũc Lucensis est. siue Luceoriẽsis.
Haliciẽsis archiepiscopa Leopolim translata.
Camenecensis episcopa.
Rußiam Ludouicus Vngaris attribuit.
Vuladislaus dux Rußiæ.
Dobrinensis & Bydgostiensis tractus Vuladislao pro Rusia datus.
Bydgostiẽsis Vissegradensis olim.
Gneuucouia.
Poloniæ mala ob absentiam regis.

nijs multorum cum rege actum. Quibus ille commotus, cum ipse non veniret in Poloniam, quòd negaret auram Polonicam se ferre posse, Vuladislaum Oppoliensem pro
Vuladislaus dux gubernator Poloniæ. se gubernatorem & vicarium misit. Et erat quidem id non ingratum plebi ac tenuioribus. Cæterùm nobilitas cum proceribus duobus conuentibus, altero Visliciæ, altero verò Gnesnæ actis, negarunt se homini, quem ipsi sibi principem non constituissent, pariturum esse, propterea quòd id contra leges & instituta maiorum suorum esset. Atq;
Conuentus Visliciæ & Gnesnæ. cum his mandatis legati de primoribus è comitijs ad regem missi, facilè effecerunt, vt is Vuladislaum reuocaret. Verebatur enim, ne Poloni ea offensa ad res nouas incitarentur.
Poloni non parent externo. Interim autem dum hæc ita fiunt, vectigal, quod rastrale superius appellauimus, & quod ad duos grossos à Ludouico redactum esse diximus, dimidium eius, quod antiquitùs pendebatur, iussu regis ab ecclesiasticorum agrorum cultoribus exigi cœptum
Legatio Polonorum ad regem. est, hoc est, seni grossi, & singuli modij siliginis & auenæ in iugera, negantibus exactoribus regijs, gratiam illam, quæ nobilitati facta esset, etiam ecclesijs & sacro ordini factam esse. Debere autem ecclesiasticos homines æqui boniq; facere, quòd dimidium ferè eius vectigalis sibi suisq; agricolis remittatur. Quod si recusent, integrum se veteri
Synodus Calisiæ. more exacturos: ita enim se à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes archiepiscopus Gnesnensis synodum Calissiam conuocauit: vnde legati in Vngariam missi Floria-
Rastralis uectigalis moderatio ex agris ecclesiasticis. nus episcopus Cracouiensis, ac Dobrogostius decanus, impetrarunt, vt eodem iure, quod ad illud vectigal attinet, cũ nobilitatis bonis ecclesiarum bona censerentur. Hæc vsq; ad annum Christi 1378, octo annis regnante Ludouico in Polonia acta sunt, eo ferè ordine, quo hîc à nobis conscripta sunt. Per quod tempus Lituani & Crucigeri mu-
1378 ann. tuis se excursionibus & cladibus vehementer afflixerunt: & Carolus Imperator extre-
Crucigerorum cum Lituanis bellũ. mo anni tempore vitam cum morte commutauit, cum aliquanto antè Venceslaum filium natu maiorem adolescentulum regem Boemis designasset: ac deinde, redemptis magno principibus electoribus, Cæsarem fecisset. Constituit is vniuersi conuẽtus Bo-
Carolus Imperat. obijt. mici consensu & pacto iurato, vt regnum illud esset deinceps hæreditarium in mascu-
Vencesl. Cæsar & rex Boemorum. lis duntaxat, sublata fœminarum successione, quam ipsam quoq; prius sanxerat. Episcopum autem Olomucensem, ac ducẽ Opauiensem à potestate & iurisdictione Marchionis Morauiæ fecit immunes. Hoc eodem autẽ anno & sequentibus aliquot nõ vsquequaq; tranquillæ res fuerunt in maiore Polonia. Quanquam publico consilio nul-
Borcouiorũ latrocinium. lum bellum gestum est: sed priuatis viribus & latrocinijs propemodum cùm à Polonis finitimi populi, tum ab illis Poloni infestati, & vis vi vltrò citroque propulsata est. Primùm enim Borcouij Pomerani homines equestris ordinis Valcienses oppidanos ita vexarunt, vt cum oppidum id fortuito incendio conflagrasset, aliò ciues commigrare populariter voluerint, ni Domaratus præfectus maioris Poloniæ cũ expedita suorum manu ingressus in Pomeraniam, Borcouios, peruastatis eorũ prædijs, vicis atq; pagis,
Sendiuoius Virius Pomeraniam infestat. coercuisset. Deinde Sendiuoius Virius castellanus Bninensis gente Nalencius ditionẽ Suatobori Scecinensiũ Pomeranorũ ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamẽ matre) defuncto successerat, igni ferroq; depopulatus est, adiutus ope Ioan. Ciarnicouij iudicis Posnaniẽsis fratris sui filij. Causa verò hostilitatis denũciatę hæc fuit, q, Sendiuoius Cazimiro duci cũ Ottone Brandeburgensi marchione bellum gerẽti aliquandiu cum numerosa cohorte militauerat, nec ei Suatoborus Cazimiri hæres merita stipendia persoluebat. Suatoborus verò vastatione agrorum suorũ commotus, coacto de suis iusto exercitu, accitisque Stargardensium, & aliarum maritimarum ciuitatum au-
Zlopum oppugnatum. xilijs equestribus & pedestribus Poloniæ fines ingressus, ad arcem Zlopensem, quæ erat Ioannis Ciarnicouij, castra metatus est. Postero die non ita multo pòst ortum solis arcem vi capere adortus, vsque ad vesperum casso labore suos defatigauit, nisi quòd nõ paucos fortes viros aridas fossas sub testudine transgressos, & ascijs ac securibus munitionem perfringere conatos, saxis telisque supernè obrutos amisit. Induciæ deinde in sequẽtem diem factæ interueniente Sulisio Vedelio sepeliendorum interfectorum causa. Quibus sepultis Suatoborus pridiana clade deiectior ab obsidione discessit, bipartitoque agmine circumiacentes pagos exussit: nec multo pòst pacem cum Sendiuoio fecit, cum ei debitorum stipendiorum pariter ac damnorum nomine satisfecisset. Nec tamen diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etenim anno sequen-
1380 ann. ti, qui fuit 1380, Ioannes Vedelius cum à Ioanne Ciarnicouio arcem ac territorium
Vedelius infestat Pomeraniam. Zlopense hypothecæ nomine vtendum fruendum accepisset, facta de asseclis suis ac de Zlopensibus Tusnensibusque aliquanta pedestri equestrique manu, in Scecinensium fines excursionem fecit, ratus impunè id facinus sibi fore, propterea quòd sciebat

Suatoborum

A ſatoborum alio bello cum Brandeburgenſibus, & alijs Pomeranis gerendo diſtineri.
d eum ſpes fefellit. Reuertentem enim cum luculenta præda è Piricenſi ora abacta,
ſatoborus cum expeditis copijs in finibus Poloniæ cõſecutus eſt. Et poterat quidem
edelius cum ſuis in arcem Zlopenſem propinquã euadere, ſed cum prædam partam
olleт amittere, nihil motus paucitate ſuorum, qui ruſticani ferè & oppidani erant, ma
ıs cum longè validiori hoſte cõſeruit, pœnasq́; temeritatis dedit. Cecidêre in eo præ-
o de Polonis quadringenti quinquaginta, centum in propinquo lacu ſubmerſi periê
. Nec tamen Pomeranis incruenta ceſsit victoria. Per hoc tempus (quod certè ſilentio
ætereundum non eſt) machinam æneam, quam à ſono terribili bombardam vocãt,
ertiſsimo vitæ & virtutis humanæ exitio Germanus homo apud Venetos excogita-
it. Inſequens annus Elizabethæ ſenioris reginæ matris Ludouici regis, & Ziemouiti
laſouiorum ducis morte inſignis eſt. Ac Ziemouitus quidem moriens, duos filios
annem & Ziemouitũ è priore vxore Nicolai Opauienſium ducis filia ſuſceptos hæ-
des reliquit, ita vt Ioanni Varſauienſis, Ziemouito Plocenſis ditio cederet. Ex altero
tem matrimonio Zambicenſium ducis filię Henricum filium & duas filias ſuſcepe-
t. Atque ex his alteram Vuladislao Oppolienſi, alteram verò Cazimiro Scecinenſi, ac
einde viduã Henrico Bregenſi Ludouici filio in matrimonium collocarat, Henricum
erò ſacris initiatum Plocenſem & Lencicienſem præpoſitũ fecerat. Et Lencicienſem
uidem nõ ſine vi & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id ſacerdotium archiepiſcopus Gneſ-
enſis contulerat. Nam & poſſeſsiones eius ſacerdotij manu armata inuaſit, & Loui-
iam cum exercitu obſedit: nec prius ſoluit obſidionẽ, donec Pelca Henrico ius ſuum
onceſsit. Porrò matrem huius Henrici Ziemouitus, cum in eam deperiret, per ſatelli-
es iugulauit, ꝙ adulterij inſimularetur. Sed eum poſtea facti vehemẽter pœnituit, cum
hil certi de crimine eius comperiſſet, liberosq́; ex ea ſuſceptos perſimiles ſibi eſſe co
nouiſſet. Fuit autem Ziemouitus hic liberalis, ne dicam prodigus: eoq́; grauior ſuis,
um crebris exactionibus exhauſtum profuſo ſumptu ærarium replere cogitur. Multa
ineunte ætate eccleſijs largitus, prouectior factus, eas vexauit & afflixit. Atq; ob id
ris non ſemel deuotus, & anathemate perculſus eſt. Hunc ſecutus Dobeslaus cogno
ento Sovuca Plocenſis epiſcopus, ſucceſſorẽ accepit Sciborium archidiaconum ap-
B roperata electione, metu ducum Maſouiorum, ne ij fratrem ſuum collegio ſacro inui-
obtruderẽt. Nec mora confirmatus is eſt à Ioanne archiepiſcopo: eaq́; confirmatio-
e nõ contentus, Romam excurrẽs, aliam ab Vrbano pontifice obtinuit. Cæterùm Lu-
ouicus rex matre defuncta cum aſsiduis & grauibus Polonorũ querelis fatigaretur,
t reipubl. Polonæ conſtituendæ, iudiciorumq́; aliquã rationẽ iniret, Budam eis comi
a indixit ad mediã Quadrageſimã. Erat res noua, multaq́; ſecũ ferebat incommoda,
c etiã pericula proceribus atq; nobilitati, & vniuerſæ reipubl. ad exteras oras per tan
a locorũ interualla euocari. Frequentes tamẽ proceres eò profecti ſunt, frequentiores
nulto ex alijs ordinibus quos priuatæ iniuriæ, factaq́; ſpes iudicij regij excitarat. Mul-
a ibi variaq́; de adminiſtratione reipubl. abſente rege, ac de ſumma iudiciorũ iactata.
d extremũ de ſententia regis paucis approbantibus ſumma rerũ Polonicarũ iudicio-
umq́; tribus, nempe Zauiſſæ Curoſuãcio gente Roſeo epiſcopo Cracouienſi, qui non
a pridẽ Floriano mortuo ſucceſſerat, & Dobeslao caſtellano Cracouienſi Zauiſſæ fra-
i germano, & Sendiuoio Subinio palatino Caliſsienſi & præfecto Cracouienſi man-
ata. Iudicja verò nulla ibi exercuit Ludouicus, verùm omnia ad vicarios illos ſuos, ſi-
e triumuiros (nihil enim vetat eos & hoc nomine appellare) reiecit. Ad hæc autẽ fecit
oteſtatẽ Zauiſſæ epiſcopo omnium magiſtratuũ & honorũ, quicunq; vacaturi eſſent,
xceptis Caſtellania & palatinatu Cracouienſi, in Polonia conferendorũ. Ita conuẽtus
le ſolutus eſt, & calamitoſi homines ſpe iuris ſui obtinẽdi fruſtrati, mœſti domos re-
ertêre. Porrò triumuiri illi propoſitis de iure dicẽdo edictis, cũ obire Poloniam, à Cu-
uia & maiore Polonia orſi, cœpiſſent, noua, ſed tamẽ falſa ſpe rurſus animos hominũ
rexerunt. Et audierunt ij quidem in compluribus oppidis magno hominũ concurſu
uerimonias & cauſas multorũ: ſed nuſquam ius dixerũt, omnibus Caliſsiam ſe ſequi
iſsis, ꝙ eò Zauiſſam epiſcopum, ſine quo iudicare nolebant, venturum eſſe ſperabant.
Nam is profectus non erat cum cæteris, ſed magiſtrum Ioannem Naſsichouicium, ar-
hidiaconum Cracouienſem, & cancellarium ſuum pro ſe miſerat. Hoc autẽ reſponſo
ccepto, omnis illa querentium multitudo maledictis inceſſens regem atque trium-
iros, dilapſa eſt. Vexata ſunt eo anno in Polonia nonnullis in locis bona eccleſiaſti-
a. Nam Vuladislaus quidem dux Oppolienſium vetuit in Dobrinenſi tractu decimas

Poloni à Pomeranis victi.

Bombarda inuenta.

Elizabethæ ſenioris reginæ mors.

Ziemouiti Maſouij ducis mors & liberi.

Hẽricus præpoſitus Plocenſis & Lẽcicienſis.

Ziemouitus uxorem occidit.

Ziemouiti mores.

Polonorum comitia Budæ.

Triumuiri in Polonia.

Zauiſſa epiſcopus Cracouienſis.

Poteſtas conferendi honores & magiſtratus epiſcopo data.

Plocensis episcopæ iniuria.

dari Plocensi episcopo. Insuper ab agricolis eiusdẽ episcopi quaternos & vicenos grossos in iugera seu laneos exegit. Sed anathemate perculsus à Dobeslao episcopo, interueniente Ioanne archiepiscopo Gnesnensi, & Sbiluto episcopo Vuladislauiensi in arce Zlotoriensi cum eo in gratiam rediit, ac de omnibus iniuriis satisfecit. In maiore verò Polonia cum Bartholomæus Chotelius (nisi fortè Chotetius potius apud Dlugossum legendum est) qui etiam Cosminius appellatus est, cum is igitur viciniam omnẽ latrocinio infestaret ex arce sua Odalanouia, Domaratus præfectus eius oræ nobilitate arma capere iussa mandato regio expeditionem contra eum fecit. Ibi vulgus equitum crudeliter admodum in bona Gnesnensis & Lubussensis ecclesiarum debacchatum est: Bartholomæo verò petẽti pax data his conditionibus, vt Regi arcem territoriumq; omne traderet: æstimationem verò eius, hoc est, decem & octo millia florenorum acciperet, deducta tamen inde ea pecunia, quę Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo pòst, Vneouia arx Archiepiscopi Gnesnensis, à Bernardo Garbouio intercepta est. Præerat ei arci Pelca Bernardi frater præpositus Curelouiensis: qui inuitatus ad conuiuium à Petrasio Malocha præfecto Lenciciensi & Cuiauiensi, rixa de venationibus cum Nicolao castellano Lenciciensi excitata, ab eo interfectus est. Sed ne Castellanus quidẽ fugiens manus ministrorum Pelcæ euasit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior esset ad sustinendam vim & obsidionem, si qua alicunde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcem importauit, hominum quantũ potuit in societatem adsciuit, & cum his thesaurum Archiepiscopi diripuit. Nec prius arcem Archiepiscopo reddidit, quàm impunitatem facti simul ac direpti thesauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petrasio Malocha, & quibusdam aliis proceribus interuenientibus pactus est. Receptam arcem Archiepiscopus Petro & Nicolao fratribus tenendam & administrandam commisit. Insequentem annum 1382, aliquot primorum episcoporum, & regis mors, subsecutique motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuarii Zauissa episcopus Cracouiensis in prædio suo Dobrouoda, seu repentino & vehementi morbo, seu de scala lapsus, cum aceruum fortè ad constuprandam rustiacanam puellam ascenderet, (variat enim fama) extinctus est. Cuius funus cum pompa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre castellano Sendomiriensi elatum esset, ferunt noctu in basilica Cracouiensi, vbi sepultus est, exauditos esse strepitus & hinnitus equorũ discursantium, dæmonumque voces vociferantium: Proficiscamur meretricatũ. Et mirũ est, sed multorũ sermonibus ac testimoniis celebratum, hoc ita ferè visu venire in hac basilica, non modò post funera nonnullorum clarorum hominum, vt aliqua terriculamenta existant, verùm etiam vt principum, episcoporum, atque etiam prælatorum, vt ita dicam, & canonicorum propinquæ mortes signis quibusdam prænuncientur. Instituit autem hic episcopus in basilica Cracouiensi collegium quoddam sacerdotum, quos Mansionarios vulgò vocant: alioqui profanis negociis & voluptatibus magis, quàm diuinis rebus addictus. Præfuit Cracouiensi ecclesiæ annis duobus & dimidio. Successit autem ei Ioannes Radlicius regius medicus & cancellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauissam post alterum mensem Nicolaus Curnicius Posnaniensis episcopus secutus est, carcinomate morbo in genitalibus membris biennio, ac deinde febre quartana & gutturis atq; linguæ exulceratione tanta, vt vsum sermonis amitteret, afflictus, & ad extremum extinctus: homo garrulus, contentiosus, & amans litium. Et intra paucos dies Ioannes quoque archiepiscopus Gnesnensis decessit, vir dexteritate ingenii, prudentiaq; commendatior vulgo, dum priuatus vixit, quàm in magistratu, præcipiti iracundia, in ecclesiasticos homines dictis ac factis contumeliosus, nec satis acer defensor & vindex sacerdotum & bonorum ecclesiasticorum. In agnatos plus æquo propensus. Diripuerunt autem ii supellectilem omnem & facultates defuncti: quin & bona archiepiscopalia vexauerunt, & Vneouiam vix tandem successori eius Bozentæ, gente Seligio, reddidêre. Porrò Ziemouitus Plocensium dux, cum Archiepiscopum defunctum esse vita accepisset, facta manu pagos archiepiscopales populatus est, Louiciamq; obsedit. Legato autem Gnesnensis collegii Andreæ Ceretensi episcopo, qui vicarius siue à suffragiis erat Archiepiscopo, causas belli sciscitanti respondit: Ad se pertinere, vt bona Archiepiscopi, quæ à maioribus suis profecta essent, obtineret, dum cathedra illa vaca. Neque tamen id se postulaturum fuisse, si Louiciam canonicus quispiam, ac non inimicus suus Derslaus Iuenius castellanus Gnesnensis teneret. Quo responso accepto, maturauit collegium noui Archiepiscopi electionem. Electus est autem Dobrogo-

Bartholomæi Chotetii latrocinium.
Odalanouia regi quæsita.
Vneouia intercepta & reddita.
Pelca præpositus Curelouiensis occisus.
1382 ann.
Zauissæ episcopi mors pudenda.
Cracouiensis basilicæ prærogatiua.
Ioannes Radlicius medicus episcopus Cracouiensis.
Garruli & contẽtiosi episcopi supplicium.
Ioannis archiepiscopi mors & mores.
Archiepiscopi bona direpta.
Bozenta archiepiscopus.

stius

A us Nouiduorius iurecõsultus, cantor Gnesnensis ac decanus Cracouiensis, gente Na
ncius. Quo postulante soluit Ziemouitus obsidionẽ. Sed tñ Archiepiscopã Dobrogo
ius tunc adeptus non est, aduersante ipsi Ludouico rege, q̃ eum Ziemouito, vt sibi in
gno Poloniæ succederet, fauere Domarati præfecti delatione accepisset. Cum autem
obrogostius præter sententiam regis Romam ad Pontificem max. vnà cum Nicolao
osnaniensi episcopo designato profectus esset, Taruisij ambo à Venetis à Ludouico
bornatis capti sunt, ac detenti aliquandiu. Bozenta verò Seligius, qui regius procura
r Cracouiæ fuerat, ab Vrbano vj. pontifice max. qui Gregorio successit, Archiepisco-
us renunciatus est. Posnaniensis verò episcopus Ioannes cognomento Cropidlo Bo-
slai Oppoliensium ducis Vuladislai fratris filius, adolescens admodũ factus est. In v-
oq; perperã Vrbanus Ludouico rege petenti gratificatus est, vt in schismate, quo tũc
cclesia Romana differebatur, fauorẽ eius sibi adiungeret, siue adeò retineret, & benè
erenti gratiã referret. Miserat enim Ludouicus eo postulante Carolum fratris filium
m exercitu in Italiam, vt Ioannam reginam Neapolitanam, cuius studio æmulus Vr-
ano à Gallis Cardinalibus excitatus erat Clemens vij. vlcisceretur. Per idem tempus
udouicus rex cum languere se, ac sensim viribus destitui sentiret, vt viuens adhuc res
iarũ stabiliret, indixit Polonis comitia sub finem Iulij Zuolenum, siue Zolium, quod
ppidum est in Scepusio. Quò cum frequens senatus conuenisset, successores sibi desi-
nat in regno Polonorum, Mariam filiam natu maiorem cũ Sigismundo sponso eius,
archione Brandeburgensi, Caroli Imp. & regis Boemorum ex Elizabetha nepte Ca-
iniri regis filio, xiiij. annum tunc agente. In quorum verba proceres Poloni, iussu Lu-
ouici statim iurarunt. Eundémne autẽ Sigismundum Vngaris & Polonis, an hũc qui-
em Polonis propter vicinitatẽ Marchiæ Brandeburgensis, Guilelmum verò Austrio-
m ducẽ Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim vxorem destinarat, Vn
ris propter similem causam atq; commoditatem regem dare voluerit, nõ constat. So
to conuentu Zoliensi profectus est Sigismundus in Poloniam cũ primoribus, & non
ntemnenda Vngarorum manu ad sedandos intestinos motus, & adeundam viuẽte
lhuc socero regni possessionem. Veniens autẽ in maiorem Poloniam Cosminum ar-
B m & oppidum, itemq́; Nabyssice & Cosminecium castella Bartholomæi Chotecij,
rtè q̃ is latrocinari nõ intermitteret, in potestatem suam redegit. Odalanouiam verò
cumsedit. Nam eam Bartholomæus post priorẽ obsidionem ex pacto nõ tradiderat.
einde cum aliò festinaret Sigismundus, nouis pactis cum Bartholomæo initis, in Ma
uiam contendit, vt Ziemouitum ducem detrectantem, per vim sacramento adigeret.
am Ioannes frater eius vltrò iam id fecerat. Itaq; vastare ditionem Ziemouiti Sigis-
undus cœpit. Interim Ludouicus rex xiij. die Septembr. Tirnauiæ, quo conuentum
ngaris edixerat, vitam finiuit. Mortem eius cometes prænunciauit. Quo nuncio acce
to Sigismundus, omisso in præsens Ziemouito, Posnaniam se recepit: Ludouici verò
nus Albam regiam, vbi regum Vngarorum ferè sepultura est, solenni pompa elatum
t. Regnauit autem Ludouicus apud Polonos quidem xij. annis, apud Vngaros verò
o & quadraginta: vixit sex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominentibus
ulis atq; labris, capillo barbaq́; crispa, sereno vultu, humeris parũ incuruis. Moribus
rò ita temperatis fuit, vt foris bella acriter & excelso animo gereret, domi placabilita
& iusticia pacem coleret: vtrobiq; prudentia & animi moderatione singulari esset:
contumaces seuerus, in supplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio superari se
patiebatur: in doctos viros fuit propensior. Nam & ipse studia bonarum literarum
q; artium libenter coluit: nec ferè quicq̃ inconsulta astrologia solitus erat auspicari.
etatis atq; religionis ita fuit obseruans, vt nõ in postremis duceret, Iudæos & Cunos
sorum deorum cultores ad Christianam religionem adducere. Quod in Cunis qui-
m assecutus est: Iudæis autem cum neq; minis, neq; præmijs propositis persuadere
sset, omnes proscripsit. Plebis non minorem quàm nobilitatis curam gessit. Itaque
nnunquam dissimulato habitu vicos & oppida perlustrauit, vt cognosceret, quid de
blicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se denique vulgus ho-
inum assentandi nescium sentiret, multaq́; ex huiusmodi sermonibus in se suisq́; ca-
gauit. Hic rex rebelles Vngaris Bulgaros, Bosnẽses, Serbos, Croatas, Transalpinosq́;
officium reduxit: Valachiam siue Moldauiam cum Bogdano palatino in clientelam
cepit: Dalmatiam Venetis eripuit: In Italia nonnulla bella gessit. Quibus negocijs di
stentus, non potuit tantam, quantam res postulabat, curam
rebus Polonicis impendere.

Dobrogostio electo archiepiscopo, rex obstitit.

Bozenta archiepiscopus.

Schisma in ecclesia.

Ludou. rex Carolum fratris filium cũ exercitu misit in Italiã.

Polonorũ comitia in Scepusio.

Sigismundus rex Polonorum designatus.

Sigismundi aduentus in Poloniam.

Masouia uastata à Sigismundo.

Ludou. rex mortuus.

Ludouici effigies & mores.

Ludouic. sermones hominum de se captauit.

Ludouici res gestæ.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Quartusdecimus.

INTERREGNVM.

Rußia ab Vngaris præfectis Lituanis prodita. Volynia in poteſtatē Lituanorū redacta.

DIVVLGATA morte Ludouici regis, Vngari, qui Rußiæ pleraſq; A præfecturas, quemadmodum ſuprà memorauimus, ab eo obtinebant, Cremeneciam, Oleſcum, Grodlum, Lopatinum, & Sniatinum arces cum territorijs ſuis Lubarto Lucenſium duci, magna vi auri & argenti ab eo accepta, prodidêre. Sed neſcio, an Sniatinum pro Rathno ſiue Rohatino, apud Dlugoſſum perperam ſcriptum ſit. Sniatinum enim longius abeſt ab eo tractu & Lituanis: Rathnum verò eſt inter enumeratas modò arces, longaq; fuit de ea iuxtà ac de cæteris inter Polonos & Lituanos controuerſia, quemadmodum ſuis locis fortaſsis attingemus. Nec tamē eam proditionem impunè tulêre Vngari.

Proditores pœnis affecti.

Etenim à regina Vngarorum Elizabetha Ludouici vxore infamia notati, boniſq; multati, & partim capitali, partim tetri carceris pœna damnati ſunt. At in Polonia cum Sigiſmundus marchio rex iam eſſet deſignatus, non magna re magna facta eſt voluntatum commutatio. Poſtularunt ab eo proceres cum frequenti nobilitate, vt Domaratum à præfectura maioris Poloniæ amoueret.

Sigiſmūdus cur contemptus ſit à Polonis.

Quod cum ille negaſſet, omnis illa multitudo, quæ ad eum confluxerat, domos dilapſa eſt. Profectus autem Poſnania, Gneſnam venit: acceptusque à Bozenta nouo archiepiſcopo honorificè, ſolennes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiam diuertit. Ibi denuò maiorum Polonorum legatione de amouendo Domarato ſolicitatus, cum durius & minaciter reſpondiſſet, ſic animos eorum à ſe alienauit, vt mox conuentu apud Miloslauiam habito legationem mitterent ad minores Polonos, vt ij conuentum ſecum pariter de ſtatu reipublicę, ac de nouo rege apud Radomſcos agere vellent.

Miloslauia. Comitia Radōſcis de nouo rege creando.

Obſecundatum eſt. Lecti de proceribus atque nobilitate minoris Poloniæ conſtituto loco cum maioribus Polonis ad viceſimamquintam diem Nouembris conuenêre, B eoque inclinabant plurimorum ſententiæ, vt Heduigim Ludouici natu minorem filiam Ziemouito Maſouiorum Varſauienſium duci vxorem cum regno darent. Tuebantur Sigiſmundi partes Bozenta archiepiſcopus, ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaque res ad contentionem & altercationem venerat. Tandem ita decretum eſt, vt memores pactorum cum Ludouico initorum, & iuriſiurandi ſui eſſent, neque progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterùm eum de generis Ludouici regem crearent, qui in Polonia præſens per ſe ipſe regnum adminiſtraturus eſſet. Quo quidem verbo tacitè Sigiſmundus excludebatur, qui Vngariam ſimul obtinere cupiebat.

Comitia Visliciæ. Sigiſmūdus uenit ad comitia. Oratores Elizabethæ reginæ.

Altera deinde comitia minorum Polonorum Visliciæ ad ſextam diem Decembris habita: quo viciſsim legati maiorum Polonorum venerunt. Venit & Sigiſmundus marchio cum Bozenta archiepiſcopo ac Domarato præfecto, ne deeſſet cauſæ ſuæ. Aduenerunt autem & à regina Elizabetha oratores Stephanus Agrienſis, & Ioannes Chanadienſis epiſcopi. Atque hi facta dicendi poteſtate, gratias egerunt Polonis, quòd fidem datam Ludouico de filiabus eius ſeruarent: idemque deinceps etiam vt facere pergerent, hortati ſunt. Deinde poſtularunt, ne ſententiam præcipitarent, neu quem prorſus regem ſibi ſumerent, donec à regina matre de filiabus conſtitutum eſſet, vtram in Vngaria, vtram in Polonia regnare vellet. Cupidè hæc oratio à conuentu audita eſt, quòd cum decreto Radomſcenſis conuentus, & cum voluntatibus omnium ferè congruebat. Itaque in eam ſententiam itum eſt: placuit autem alia comitia Siradiam ad viceſimamſextam diem Februarij ſequentis anni indici, & ibi certum à regina reſponſum expectari, necquicquam deprecante Sigiſmundo.

Sigiſmūdi offenſæ apud Polonos.

Offenderat enim is Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quòd eijci Polonos, cum cibum ſumpturus eſſet, patiebatur: & quòd ſacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Boemo contulerat.

Sigiſmūdus excluſus Cracouia.

Quocirca repulſam paſſus, Vislicia diſcedens, Cracouiam diuertere voluit. Sed eum Dobeslaus Curoſuancius caſtellanus Cracouienſis non intromiſit: veritus, ne eam vel dolo, vel vi accitis mox ex Vngaria militibus in poteſtatem ſuam redigeret, indeque promiſsis & largitionibus proceres & nobilitatem ſollicitaret, & ſibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam rediit.

Sumptus

A Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, quoad per Poloniam iter fecit. Vbi in Vngariam venit, reperit Mariam sponsam suam ab Vngaris iam, non reginam, sed regem renunciatam & coronatam. Sed ibi quoque maiores etiam motus eum exceperunt, alienata ab eo socrus voluntate, siue vt ipsa cum filia arbitratu suo regnaret, seu qua alia iustiore de causa. Quæ res ipsum quidem & sponsam eius in extremum periculum adduxit, socrui verò exitio fuit. Etenim cum mulieres arbitratu Nicolai Garæ palatini regnarent, eumque & necessarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio rege è Gallijs accersendo clàm consilia caperent, moti indignitate rei plerique proceres Carolum Neapolitanum regem, Ludouici defuncti regis fratris filium ex Italia euocarunt. Cuius aduentu cognito, Mariam ferunt cum Sigismundo nuptias accelerasse, cessisse tamen Sigismundum ex Vngaria in Boemiam, metuentem Vngarorum insidias, quemadmodum scribit Bonfinius. Carolus verò partim dolis, partim aperta vi regnum adeptus, haud multo pòst reginæ senioris opera interfectus est. Quo facinore perpetrato mulieres securæ omnium ad inferiores partes regni, & versus Croatiam iter fecêre. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum vocant, Caroli, cui ipse studuerat, mortem vlturus, impetum in reginas fecit: trucidatisque palatino & Blasio Farcasso Caroli interfectore, ac cæteris dissipatis, Elizabetham quidem in profluentem demergi iussit, Mariam verò aliquandiu asseruauit. Ad extremum Sigismundo Budam venienti, & bellum contra se comparanti, eam remisit. Ita demum eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigismundus apud Vngaros regnare cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis statu paulo prolixius hîc persequi libuit, quo planior nobis historia nostra decurrat. Ad quam iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla spes regni Polonici Ziemouito Masouiorum duci: quam Bartholomæus Chotecius homo audax & factiosus auxit, cum ad eum venisset, operamque suam & fidem ei pollicitus esset. Visum est autem, facilius eum voti compotem fore, si quas munitiones Poloniæ in potestatem suam redegisset: itaque ad eam rem profectus Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Calisisiam arcem noctu intercipere conatus est. Et iam quispiam de militibus eius portam arcis terebra perforauerat, immissaque serra, capax hominis foramen faciebat, & alij murum ascendere nitebantur, cum exauditus est à

B vicino pistore strepitus, excitique vigiles, saxis alijsque telis fortuitu oblatis hostem ad eruptionem intentum supernè simul & ex æquo cominus repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus, munitionem suam Cosminecium, non ita pridem à Sigismundo marchione captam, recepit: Choteciam item præsidio communiuit, & Prosna amne transmisso Cosminum contendit. Verùm illinc à præsidio Domarati præfecti repulsus, Parcum Michaelis Thomassij munitionem octo diebus obsedit: eoque dominum loci redegit, vt is deserto Domarato, in partes suas transiret. Maiora autem in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat odio Domarati, quòd ille (veris'ne criminibus, an inuidia hominum, nescio) tantum sibi vulgò conflarat, vt publico placito nobilitas plenaque omnis parêre ei detrectaret. Quin cum is satisfacere in Vislicìensibus comitijs, minoribus Polonis arbitris vellet, responsum est: Non aliter satisfacturum esse, quàm si magistratu abiret. Auxit verò maiorem in modum odium eius, fama, quòd in Saxonibus, Boemis & Cassubijs copias comparare diceretur, quibus aduersariorum contumaciam reprimeret, & vinculis, contumelijs, bonorū direptionibus, & alijs malis eos coerceret. Quæ consilia eius vt præuerteret nobilitas, authore ac duce Vincentio de Kempa palatino Posnaniensi arma sumpsit, Bartholomæumque cum Masouijs adiutoribus sibi adiunxit. Primumque medio Ianuario ad Pysdros itum, & oppidum post tertium diem in deditionem acceptum est. Arx deinde post triduum dedita, saluis dimissis, qui in præsidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibus. Inde ad Calisisiam castra mota sunt. Sendiuoius verò Suidu̅a castellanus Naclensis cum parte copiarum Posnaniā missus, vt esset præsidio illi oppido, ne quid hostile à Domarati præsidio, quod in arce cum Predipelco Stasseuio Medirecensi castellano erat, pateretur. Miserant enim Posnanienses ciues simul & alij quidam oppidani publicè legationem ad Vincentium palatinū, quòd in potestate eius futuri essent, si contra vim Domarati defenderentur. Aduenienti autem Calisisiam Vincentio oppidani portas oppidi aperuêre. Arx à Domarati præsidio, cui Ioannes Lencosinius Lencicìensis castellanus præerat, tenebatur. Nam ipse Domaratus in Saxonas, Cassubios & Pomeranos exercitus comparandi causa profectus erat. Obsessa est igitur arx Calisiensis, cum esset expugnatu difficilis, excursionesq; factæ in agros & pagos aduersariorum. Dum autē obsidetur,

Maria regio diademate coronata ab Vngaris.
Sigismūdus ingratus etiam socrui.
Nicol. Gara palatinus Vngariæ.
Carolus ab Vngaris ad regnum uocatur.
Sigismūdus excessit Vngaria.
Carolus rex Neapol. & Vngar. interfectus.
Horuatus Banus Croatiæ.
Elizabethæ reginæ mors.
Maria in custodia asseruata.
Sigismūdus quando adeptus regnū apud Vngaros.
Ziemouitus Masouius ad regnum adspirat.
Bartholom. Chotecij conatus.
Calisia tentata.
Domarati odium.
Bellum ciuile Polonorum.
Vincentius Kempius palatin. Posnaniensis.

aduenit Conradus Olesnicensium dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio castellano Gnesnensi Domarati fratre, in auxilium euocatus. Verùm vbi vidit aditum arcis à Vincentio interceptum esse, retulit pedem, & grauiter obiurgatus à Vincentio domum rediit. Cæterùm apud Posnaniam remissius cuncta fiebant. Nam Suiduua domum modò quandam in oppido è regione arcis castelli loco munierat, ad prohibendas hostium in oppidum eruptiones. Exteriore verò porta, quæ in agrum vergit, ij qui in arce erant liberioribus excursionibus aduersariorum & ecclesiastica bona depopulabantur. Porrò Suiduuæ minus liberæ erant magisq; damnosæ excursiones. Nec alibi res quietiores fuêre à factione Domarati: quæ Naclum, Labissinum, Pacossum, Medireciam, Sbansinum, Medichodiam, Velenum, & Keplouiam arces atque castella obtinebat, & ex his viciniam omnem armis infestabat. Erant autem in partibus Domarati insigniores Grimala Olesnicius Costrinensis, Andreas Suiradouius Camenensis castellani, Virbenta Smogulecius, Theodoricus Margoninius, propinqui & necessarij eius, preter eos quos paulo antè commemorauimus. Fuitq; miserabilis tunc facies maioris Poloniæ, cū nullus penè locus, nulla cuiusquam possessio, nemo neq; vir, neq; fœmina extra munitiones & præsidia vtriusq; partis vexationum, direptionum, & aliorum malorum, quę bellum secum trahit, exors esset. Nam quicunq; ab alteris stetisset, alterorum iniuriæ erat obnoxius. Neq; mercatores & insontes agricolæ expertes illarum calamitatum erant. Adhæc pestis popularis eo ipso anno Poloniam, sicut multas alias regiones, infestauit. Aduenit deinde Domaratus cū externo milite, bellum illatum depulsurus: metatusq; castra in Piotricouice Suiduuæ prædio, Vuroncos & Samotulos oppida diripuit. Quæ cum Suiduua ab exploratoribus didicisset, Bartholomęum Chotecium, & Sremensem castellanum cum suis copijs clàm asciuit, noctuq; cum his ad Domarati castra contendit. Præmonitus quidem erat de aduentu Suiduuæ Domaratus: verùm de Bartholomæo & Sremensi castellano nihil suspicatus, contempto Suiduua, quem paruam manum habere nouerat, quiescere suos iusserat. Illucescente verò die xv. Februarij hostes ab ijs, qui in statione fuerant, magna celeritate adesse nunciantur. Trepidatur totis castris, nec satis spacij ad expedienda arma frenandosq; equos fuit. Neq; verò castra munita erant. Itaq; Domaratus cum ijs, quos primùm ad manum habere poterat, obuiam hosti progressus, non instructis ordinibus manus cum eo conserit. Et paruo negocio dissipatis suis, in fugam actus est. Fugientes Suiduua longo est spacio persecutus. Fortè Virbenta Smogületius trans Vartam amnem cum centum hastatis equitibus & quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hostium ad oppugnāda castra Domarati noctu certior factus, in auxilium Domarati veniebat. Cum autem comperisset Domaratum profligatum esse, nihil ea clade suorum deterritus, concito gradu aduersus hostes tetendit, palantesq; per agros, dum fugientibus instant, nactus, magnam in eis stragem edidit. Interim Suiduua cum paucis expeditioribus longius Domaratum persecutus, victor captiuis spolijsq; onustus reuertebatur. Cognitoq; statu suorum perturbato, nihilominus contra nouum hostem ire pergit. Sed conspecta cominus multitudine consternatus, prospicere sibi quemq; iubet. Ipse in Ostrorogum castellum Derslai Grocholæ castellani Santocensis concitato equo profugit, & vix persequentium se Virbentæ ac Domarati, qui iam sese ex fuga recollegerat, manus euasit. Magna vtrinq; strages hominum variante fortuna fuit. Ostrorogum deinde Domaratus acriter vsq; ad vesperā oppugnauit: sed cum nouas hostium copias in auxilium Suiduuæ aduentare falsò accepisset, soluit postero die obsidionem, & in Obornicos oppidum copias suas deduxit: indeque quicquid loci inter Posnaniam, Bucum, Vuroncos oppida, & Vartam fluuium interiacet, infestauit. Instabat iam tempus præstitutum comitijs. Quapropter Elizabetha regina, vt in Vislicïensibus comitijs anni superioris conuenerat, flagitantibus Polonis proceribus, ac pericula ciuilis belli denunciantibus, Vesprimiensem episcopum cum alijs duobus proceribus Vngaris misit Siradiam, qui Polonos de voluntate sua certiores facerēt. Hi reginæ mandato proceres atq; nobilitatem iurisiurandi religione, quo se Mariæ natu maiori Ludouici filiæ, & Sigismundo sponso eius obstrinxerant, primùm soluerunt: deinde postularunt, vt regnum ad Heduigim natu minorem decreto comitiorum deferretur, sed vt ea tamé, vbi ad proximum pascha in Poloniam deducta atq; coronata esset, triennio deinceps propter teneram & immaturam regno viroq; ætatem, in Vngaria apud matrem educaretur. Re in consultationem posita, variæ dictæ sunt sententiæ: & aberat non contemnenda pars senatus atq; nobilitatis ex maiore Polonia, ciuili bello distenta. Itaq; placuit comitia ad xxviij. diem Martij prorogari,

Conrad. Olesnicensium dux. — *Pestis.* — *Vuronci & Samotuli oppida.* — *Domaratus profligatus à Suiduua.* — *Suiduua victus & fugatus à Smogületio.* — *Ostrorogū castellum.* — *Obornici oppidū.* — *Bucum.* — *Comitia Siradiæ.* — *Oratores Vngari ad comitia.* — *Poloni soluti religione iurisiurandi Mariæ et Sigismundo dati.*

prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter dissidentes regi. Lecti ad eam rem Spitco Melstinius Cracouiensis, Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini, Nicolaus Bogoria Zauichostensis castellanus & Creslaus Sciucouius, viri graues & prudentes, cum literis Elizabethæ reginæ ad eam rem conscriptis. Qui cum ad Calissiam accessissent, imperarunt præfecto arcis Ioanni Lencossinio, vt sibi arcem traderet: nec ille renuit. Quanquam nõ constat hîc sibi Dlugossus, Nam aliquanto inferius post constitutas inducias obsessam tamen esse nihilominus Calissiam à factione Bartholomæi, quæ eadem Vincentij palatini Posnaniensis fuit, memorat. Nisi fortè paruit legationi Vincentius, non paruit autem Bartholomæus. Peruicit autem Vincentius, vt ea Ioannis Calissiensis castellani fidei committeretur. Inde reuersi Cracouiensis & Calissiensis palatini, in Vngariam ad reginam profecti sunt: sed qua de causa, non proditur. Reliqui verò duo legati Posnaniam profecti, aduocatis dissidij capitibus & Wadimi tantum amnis interlapsu diremptis, inducias vsq; ad viij. Calend. Iulij, qui dies sui Ioannis Baptistæ natalis est, inter eos confecerunt ea lege, vt arces Domaratus in potestate sua retineret. Frequentes deinde proceres atq; equites Siradiam ad constitutum diem conuenêre, & omnium penè sententiæ in Ziemouitum Masouiorum ducem inclinatæ erant, vt ei cum Heduigis Ludouici regis filiæ coniugio regnum mandarent. Aduenerat etiam Vuladislaus dux Oppoliensium, cum quo Ziemouiti soror nupta erat, non sine spe aliqua adipiscendi regni, propterea quòd propinquitate Cazimirum regem attingeret. Is igitur Ziemouiti fautoribus obnixè refragabatur: sed parum abfuit, quin ab eis caperetur, ni primorum senatorum autoritas interuenisset. Fauebat & Bozenta archiepiscopus Ziemouito. Atque ei roganti, placerétne regnum Ziemouito mandari, magna acclamatione vniuersus conuentus assentiebatur. Sed vnus homo oratione sua mox omnium voluntates conuertit. Iascus is fuit, siue Ioãnes Tencinius Voinicensis castellanus, Andreæ, qui fuit palatinus Cracouiensis, filius: qui impetrato silentio, in hanc sententiam verba fecisse dicitur. Non equidem consensum istum & iudicia vestra reprehendo, proceres: nec à Ziemouito alieno sum animo. Sed videte, ne quam infamiæ labem nomini nostro Polono aspergamus. Ego si integra ea vobis res esset, liberaque prorsus suffragia, tamen de re tanta consultantibus amplius deliberandum esse censerem. Periculosa est enim in re qualibet inconsulta festinatio: « & præceps consilium ferè pœnitentia sequitur. « Nunc verò cum mortui regis Ludouici filiæ fidem nostram obstrinxerimus, perpendite cum animis vestris diligentius, an ea præterita rectè nobis regem creare possimus. Equidem fallendi iurisiurãdi nunquam vobis autor ero. Quòd si quispiam est in hoc cœtu, qui religionem illam iurisiurandi, « sanctissimum societatis humanæ vinculum, paruipendat, ab hoc mihi liberè dissentire « liceat. Neq; enim ego ita sum institutus, vt aut homines fidem meam secutos mentiendo, aut Deum mentium inspectorem, quẽ volens sciensq; iurisiurandi testem adhibui, peierando fallam. A' vobis quoq; patres, & à genere nostro talem mentem, seu verius dementiam, Deus vt auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergóne rege orbi, mutuis cædibus & intestinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicam quod sentio. Differendam ego hanc de creando nouo rege consultationem adhuc esse censeo. Adsunt hîc oratores senioris reginæ: quę mandata, siue aliò postulata ad nos attulerint, non ignoratis. His igitur ita respondendum esse iudico. Non mutare vos id, quod semel cum Ludouico rege vestro iureiurando dato constituistis. Liberatos autẽ à Sigismundi marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem seruaturos esse. Sed quòd Polonia tandiu rege orba in maximo versetur discrimine, petere vos etiam atque etiam à regina seniore, vt Heduigim filiam primo quoq; tempore ad vos mittat, diadema ritu solenni suscepturam, & nupturam viro sibi nobisque grato, & cum eo regnum administraturam. Quòd nisi illa ad proximam venturam Pentecostem desiderio vestro satisfecerit, tum demum testati, non per vos stare, quo minus pacta conuenta cum Ludouico seruentur, siue Ziemouitum, siue quem alium videbitur, regem creabimus. Neque enim eousque cunctantem, ne dicam llificantem nos reginam expectare debemus, dum funditùs interimus. Cunctis sententia Ioannis placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum est. In quo illud adiectum est, vt Heduigis adueniens, si regina esse vellet, reciperet se de consilio Polonorum nupturam, & in Polonia cum viro mansuram: & summo studio annixuram esse, vt Velunensem Dobrinensemque tractum, & in Russia quicquid Poloniæ detractum esset, recuperaret. Et cum hoc responso oratores Vngari dimissi sunt, solutusque conuentus.

[Margin: Comitia prorogantur. — Minorũ Polonorum legatio ad maiores. — Sczucouius. — Poloni oratores ad reginam. — Siradiensia comitia. — Vuladislaus dux Oppoliensium ad regnum adspirat. — Ioannis Tencinij oratio. — Comitiorũ decretum.]

uentus. Inſtante autem Pentecoſte frequentes proceres atque equites Sandeciam, qua Heduigim reginam deſignatam venturam eſſe ſperabant, honoris illius cauſa profecti ſunt. Sed illa ad conſtitutum tempus non venit. Cæterùm palatinus Caliſsienſis cum mandatis Elizabethæ veniens, moram eius excuſauit, quòd diceret, eam cupientem Polonorum votis ſatisfacere, Caſſouiam vſque perueniſſe: inde porrò commodè progredi non potuiſſe, imbrium vi & inundatione aquarum prohibitam. In hoc tamen eam eſſe, vt periculo ſe commiſſura ſit potius, quàm vt ipſorum voluntates offendat. Orare autem, quod ſine incommodo ipſorum fiat, vt ipſi Caſſouiam ad ſe veniant, & melius atque certius præſentes cum præſente omnibus de rebus conſtituant.

Poloni primores Caſſouiam profecti.

Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera multitudine domos reuerſa, primores de ſenatu, nempe Dobeslaus Curoſuancius caſtellanus, Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis, Iaſcus Tarnouius Sendomirienſis, Vincentius Kempius Poſnanienſis, Sendiuoius Subinius Caliſsienſis palatini, ac Domaratus caſtellanus Poſnanienſis, & præfectus maioris Poloniæ Caſſouiam profecti ſunt. Ibi noua pacta cum regina inita ſunt: nimirum vt ad tertium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini epiſcopi memoriæ ſacra eſt, Heduigis in Poloniam veniret, ac de ſententia amplißimi conſilij matrimonium iniret.

Fœdus Vngarorum cũ Polonis.

Quod ſi ea deinde nullis liberis relictis decederet, vt Maria ſoror cum ſua poſteritate ipſi in regno Polonorum ſuccederet, viciſsimque idem ius eſſet Heduigi ſecundum Mariæ mortem in Vngaria. Ita ſempiternum fœdus inter Vngaros ac Polonos ſancitum. Interea Ziemouitus dux ex actis Siradienſium comitiorum, & non obſcuris plurimorum procerum ſtudijs in magnam ſpem adipiſcendi regni & coniugij Heduigis erectus,

Ziemouitus dux Cracouiam nõ intromiſſus.

cum quingentis ſuis equitibus archiepiſcopo ac Bartholomæo Coſminio comitantibus Cracouiam contendit, eo conſilio, vt Heduigim ex Vngaria venientem, ſi potiri coniugio eius aliter non poſſet, vi raperet. Nec eius aduentus cum tam inſigni comitatu latêre Cracouienſes ciues potuit. Quapropter in vrbem intromiſſus non eſt, veritis ciuibus, ne per vim eam occuparet: ſed in ædibus præpoſiti Clepartenſis, quas Bozenta archiepiſcopus, cum adhuc eſſet præpoſitus eius templi ædificarat, diuertit. Nec ibi diu perſtitit. Nam cum ſuſpectum ſe eſſe Cracouienſibus intelligeret, veritus, ne qua in ſe eruptio ex vrbe fieret, poſtridie

Corcinũ Noua ciuitas.

Corcinum, quæ etiam Noua ciuitas appellatur, ſe recepit. Atque ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Caſſouienſis conuentus exitum præſtolatus, in maiorem Poloniam præproperè abijt, vt maiorum Polonorum ſtudia propenſiora in ſe, quàm minorum, retineret, augeretq́;.

Spitco Melſtinius.

Spitconi verò Melſtinio maximè infenſus, quod aduerſari eum ſibi accepiſſet, oppidum eius Xianzum incendit. Creditum eſt autem aduentum Heduigis propter inſidias Ziemouiti euitandas tamdiu prorogatum fuiſſe. Ille verò poſteaquam animaduertit nihil ſe dolis proficere, ad apertam vim conuerſus eſt:

Cuiauiã Ziemouitus redegit in ſuã poteſtatem.

miſſoque Abraamo palatino Plocenſi, & Creslao Dobeslai Cruſuicienſis caſtellani filio, cum expeditis copijs, pleraſque omnes Cuiauiæ munitiones in ſuam redegit poteſtatem, Petraſsio Malocha præfecto, & caſtellano Breſtenſi, qui Cruſuiciæ præerat, cuius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obſcura ſtudia in Ziemouitum Stiborius Moſcicius ſucceſſor datus erat ab Elizabetha,

Lẽcicia Ziemouito dedita.

ſerò tamen is ex Vngaria venit, occupatis iam à Ziemouiti exercitu arcibus. A' Breſtenſibus modò oppidanis crudelitatem Ziemouiti formidantibus receptus eſt: ſed non multo pòſt excedere oppido coactus, cum à Maſouijs circumſeſſus eſſet.

Siradiæ comitia.

Accepto per deditionem oppido, multi oppidani in carcerem coniecti, & bonis multati: Lencicia quoque per eundem Petraſsium præfectum in Ziemouiti poteſtatem venit.

Ziemouitus rex Polonorum renunciatur.

Igitur acceſsione Cuiauiæ & Lenciciæ auctus animo viribusque Ziemouitus, apertè iam regnum ſibi vendicare: indictisq́; vniuerſæ Poloniæ comitijs Siradiam ad quintamdecimam diem Iunij cædes & incendia comminari ijs, qui dicto audientes non eſſent. Aduenêre Nicolaus Vuladislauienſis, & Stiborius Plocenſis epiſcopi, & Bozenta archiepiſcopus cum aliquanta maiorum Polonorum caterua. Ibi Ziemouitus ab archiepiſcopo rex renunciatur, acclamantibus qui aderant ex equeſtri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues viri diſſuaſiſſent.

Caliſsia obſeſſa à Ziemouito.

Conuentu ſoluto, Ziemouitus Caliſsiam cum exercitu contendit, arcemque cum oppido obſedit.

Conradus dux Oleſnicenſium.

Ibi ſe cum eo coniunxit Conradus dux Oleſnicenſium, cum trecentis haſtatis adueniens, Odalanouiam mercedis loco, concedente Bartholomæo, ſibi pactus.

Poloniæ maioris motus.

Quin ipſi quoq; maiores Poloni per idem tempus rurſus nouis motibus agitabantur.

Znena oppidum.

Nam Coſtrinenſis & Camenenſis caſtellani, & Virbenta Smoguletius facta manu Znenam archiepiſcopi oppidum natura

loci

loci munitum capere conati sunt: sed oppidanis petentibus dierum aliquot indicias, dum archiepiscopum dominum suum ea de re consulerent, concessere. Atq; interea Gembice oppidum, quod in Ziemouiti partibus erat, diripuere. Bendimirus uerò Radicius eiusdem factionis homo Camenum oppidum & arcem archiepiscopi per deditionem intercepit, cum archiepiscopum à regina proscriptum, solum uertisse affirmaret. Porrò archiepiscopus numeratis quadragintaquinque marcis latorum grossorum, donatisq; insuper decimis Palucensibus, Znenam liberauit. Quo facto eius iritati Abraam palatinus Plocensis, & Slauecius uexillifer Masouiæ, qui Cuiauiam cum præsidio tenebant, Quecissouum oppidum eiusdem archiepiscopi cum circumiacentibus pagis depopulati sunt. Et iustè fortasis hęc mala tunc in Archiepiscopum ingruerũt, quòd & cathedram illam excluso alio, qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorũ decretorumque comitialium immemor, priuato consilio ad Ziemouitum transierat. Neq; hic tamen malorum finis ei fuit. Nam Domaratus castellanus Posnaniensis, qui iam præfectus maioris Poloniæ esse desierat, successore accepto Peregrino Venglesinio Floriani episcopi Cracouiensis fratris filio, ex Vngaria reuersus, cum socero suo Alberto palatino Cuiauiensi, Grimala & Virbenta gentilibus Znenam ad eum uenit: callidoque commento persuasit, ut Grimalæ & Virbentæ Znenam ad tempus obtinẽdam concederet, quod eum ab Elizabetha regina & Sigismundo genero eius hostem publicum iudicatum esse diceret: missosque ab his ad summum Pontificem, quia amoueri eum ab archiepiscopa peterent, quòd cum Ziemouito sentiens, perduellis & iurisiurandi sui fœderumq; publicorum præuaricator esset. Pactus est tamen ab eis Bozenta archiepiscopus, ut nihil hostile cuiquam facerent, neq; ullam postea impendiorum rationem ducerent. Per idem tempus Glogouiensium duces Henricus & frater eius rati commodam se nactos esse occasionem recuperandæ Vuschouæ in interregno, dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, sumptis armis oppidum id ui capere adorti sunt: sed reiecti turpiter ab oppidanis, territorium omne populabundi peruagati sunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus præfectus maioris Poloniæ, simulq; ut Calisiæ obsessę opem ferret, delectum habere instituit. Sed paucis conuenientibus & nomina dantibus, nullum operæprecium fecit, bona tantum ecclesiæ Posnaniensis, & Lubinensis monasterij depopulatus est. Adhæc Thomislaum Vissotam cum fratre, quòd Poneciam Conrado Olesnicensium duci dedidissent, cæpit, & in uincula coniecit. Deinde ad Poneciam profectus, arcem incensam à Silesijs præsidiarijs aduentum eius non ferentibus instaurauit, non sine pressura & calamitate agrestium adscriptitiorum Posnaniensis ecclesiæ, qui circum Crobiam atq; Dolscum sunt. Alterum deinde delectum apud Vinecium episcopi Posnaniensis pagum agere instituit. Ad quem frequentiores equites conueniebant. Sed eum Bartholomæus Cosminius disturbauit, cum ex inopinato impetum in eos fecisset, oppressosque armis & equis exuisset, ac nonnullos captiuos abduxisset. Hæc cum ad minores Polonos apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur, minores quidem Poloni fratrum uicem doluêre: & indictis Cracouiam ad octauum Calend. Augusti, qui dies diui Iacobi apostoli memoriæ dicatus est, comitijs, exoratisque Ziemouito duce, & Bozenta archiepiscopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Poloniæ & concordia cum eis diligenter egêre. Vix tandem inducias bimestres confecere. Tametsi perstitit nihilominus in obsidione Calisiæ Bartholomæus, magnisq; incommodis circumiacentes pagos & oppida contemptis inducijs affecit, donec à Ziemouito ueniente abscedere & quiescere iussus est. In Cuiauia quoque præfecti & legati Ziemouiti aduersariorum bona nihilo secius uexabant. Porrò Elizabetha regina Sigismundum marchionem generum suum, atque Demetrium Strigoniensem archiepiscopum cum duodecim millibus armatorum in Poloniam misit, ad coercendum Ziemouitum & factionem eius, pacandamque maiorem Poloniam. Transmisso autem Sigismundus Carpatho monte, apud Sandeciam statiua habuit. Quò cum proceres Cracouienses & Sendomirienses siue ultrò, siue euocati ad eum conuenissent, disceptatum est, an Ziemouito bellum inferri fas esset, quòd alij negarent uiolandas esse inducias, alij contrà iam ab ipso priore uiolatas esse contenderent. Vicitque hæc posterior sententia. Quapropter sumpsere & ipsi cum Vngaris contra turbatorem publicæ pacis arma. Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiam pariter Poloni & Vngari duce Sigismũdo ingresi sunt, & Ziemouito nusquam faciente pugnãdi copiam, ditionem eius omnem acerbè igni ferroq; uastarunt. Cæterùm Ioannis fratris eius

Gembice direptum.
Camenũ interceptum.
Quecißouũ direptum.
Archiepiscopi iusta pœna.
Znena intersa.
Vuchouense territorium uastatum.
Ponecia arx incensa à Silesijs, à Polonis instaurata.
Idẽ, qui Odalanouius & Chotelius siue Chotecius.
Comitia Cracouiæ.
Induciæ.
Cosminius turbator.
Vngarorũ expeditio in Poloniam.
Masouia uastatur.

ditione abstinuere, propterea quòd is quiescebat, nec temerabat pacta cum Ludoui- A
co publicè de regno inita. Per idem tẽpus Peregrinus Venglesinius præfectus maio-
ris Poloniæ fiducia propinqui exercitus suarum partium erectus, facta aliquanta ma-
nu cum Vincentio palatino Posnaniensi, Derslao Ostrorogo cognomento Grochola
Santocensi, Sendiuoio Suiduua Naclensi castellanis, Arnoldo Valdouio, & nonnul-
Gnesnæ domus sacerdotum direptæ. lis alijs ad Znenam castra posuit, quòd archiepiscopus cum Ziemouito sentire uidere-
tur. Sed repulsi ab oppido, in agrestes & suburbana sæuierunt: raptaque præda Gnes-
nam profecti, domos archiepiscopi & sacerdotum diripuere: Naclense territorium,
quod à Domarati factione tenebatur, uastauere. Domaratiani autem uicissim, cum
Lecnum oppidum incẽsum. præter Lecnum oppidum prædas agerent, oppidanos ad excutiendam prædam effu-
sos persecuti, oppidum id cæpere & incendere. Porrò Drogosius Chrobrius præfe-
Volboria arx intercepta. ctus Siradiensis Volboriam arcem episcopi Vuladislauiensis, conniuente Henrico ca-
nonico Vuladislauiensi, qui tunc ei post mortem Sbiluti episcopi præerat, intercepit,
oppidanosque & agrestes finitimos uexauit, ratus, his malis eò se adacturum esse col-
Ioãnes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus. legium Vuladislauiense, ut fratri suo Nicolao episcopam mandaret. Sed eum spes fe-
fellit. Nam Troiano præposito Posnaniensi & canonico Vuladislauiensi ea mandata
est. Tametsi Vrbanus sextus pontifex maximus reiecta ea electione, Ioannem Cro-
pidlonem Oppoliensis ducis filium, de Posnaniensi episcopa translatum Vuladisla-
Sigismũdus Cuiauiã uexat. uiensem fecit. Cæterùm Sigismundus peruastata Masouia, in Cuiauiam duxit exer-
citum, & Breste undecim diebus obsedit. Induciæ deinde semestres cum Ziemoui-
Breste obsessum. to usque ad pascha factæ interuentu Vuladislai Oppoliensium ducis. A' quo Doma-
ratus, cum studium suum operamque Sigismundo probare uellet, cum Saxonibus &
Induciæ. Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas agens, apud Inouuladislauiam non leue de-
trimentum acceperat, quòd per ditionem eius ipso inuito Cuiauiam infestasset. Inter-
fuit autem illis pactis etiam archiepiscopus: & cum è Sigismundo cognouisset, se fal-
sis terroribus à Domarato circumuentum esse, ut Znenam necessariorum & gentiliũ
Znena recuperata ab Archiepiscopo. eius fidei committeret, discedente Sigismundo poposcit eos, ut eam sibi redderent.
Negantibus autem illis, & impendiorum solutionem contra pacta conuenta reposcẽ-
tibus, constituta re clàm cum magistro ciuium & primoribus oppidanis, aduenienes B
receptus est in oppidum: & eiectis ui Saxonibus Pomeranisq; præsidiarijs, Iarandum
Lituani Masouiam populantur. decanũ Gnesnẽsem oppido præfecit. Dum hæc ita geruntur turbanturq; in Polonia,
Lituani occasionem bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio duce Masouiam
inuasere: Drohicinum arcem, quam Ioannes dux Masouiorum Keistuto duci socero
Drohicinũ obsessum. suo ciuili bello occupato non ita multo antè unà cum Melnico, Camenecia, & Suras-
so interuerterat, obsidione uallauere. Forte tunc aberat præfectus arcis Sassinus ma-
gister curiæ, siue, ut uulgò dicunt, Marsalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in
qua nihil ipse præsidij reliquerat, accepit, cum subitaria triginta hastatorum & sexa-
ginta balistariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hostes in arcem per-
rumpens, receptus est à suis. Qua eius audacia barbari de spe potiundæ arcis deiecti,
Drohicinũ incensum. abire parabant. Interim Rusi quidam, à quibus ora illa ferè habitabatur, proditionẽ
cum eis pacti, arcem incenderunt, & per funes in stationes hostium sese dimiserunt.
Lituani arcem flagrantem summa ui oppugnarunt, ne quod spacium nostris restin-
guendi incendij darent. Ita plurimi mortales partim hausti incendio, partim hosti-
libus telis necati sunt. Præfectus uerò cum paucis reliquis, omni ope desperata uiuus
in potestatem hostium uenit. Turbauerat Polonorũ mentes Elizabetha regina, quòd
Heduigim filiam ad constitutum tempus ipsis non mittebat. Itaq; frustra expectato
1384 añ. Nouembri atq; Decembri mense, post initium noui anni 1384, Sendiuoius Subi-
Sendiuoius Subinius in Dalmatiam excurrit. nius palatinus Calisiensis & præfectus Cracouiensis de sententia episcopi & aliorum
procerum Cracouiensis conuentus cum nobilissimorum quorumq; adolescentum co
mitatu ad Elizabetham, Iaderam usq; Dalmatiæ profectus est. Statum rerum Poloni-
carum, & postulata procerum diligenter exposuit, minasq; precibus adiecit. Petebat
autem ab ea, ut quamprimum Heduigim ad breue tempus in Poloniam mitteret, co-
ronatam mox ipsi remissum iri pollicebatur, ut cum ipsa esset, donec adolesceret. Ob
Reginæ consilia. sidesq; ad eam rem nobilium filios, quos secum adduxerat, dabat. Nectere moras Eli-
zabetha, & aliam ex alia excusationem quærere, ambiguisq; responsis Sẽdiuoium du-
cere. Quibus rebus exacerbatus ille iram non obscurè præ se ferre, velleq; discedere.
Quod vbi regina animaduertit, verita ne is, in cuius potestate erat Cracouia, reuersus
turbas cieret, Iascum siue Ioannem Tarnouium castellanum Sendomiriensem ad
occupan-

Subinij celeritas.

occupandam arcem Cracouiensem misit: Sendiuoium autem discedere uetuit. Non latuit Sendiuoium reginæ consilium. Itaq; unum de comitibus fidelem curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduentum anteuerteret, curaretq́;, ne arx ipsi dederetur, etiam si ipse extrema pateretur. Ipse uerò clàm sese Iadera euoluens, ferè intra uiginti quatuor horas sexaginta milliaria bene longa, ut sunt Vngarica, crebrò mutando equos emensus, Cracouiam lassus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores fecit.

Comitia Radomscis.

Indixerant Lelouiam comitia minores Poloni ad secundam diem Martij: sed adueniente Sendiuoio Radomscos ea transtulere, ut maiores quoq; Poloni ad ea propinquitate loci inuitati uenirent, & in commune de repub. consuleretur. Et frequentes ij conuenêre, cum de legatione & reditu Sendiuoij cognouissent. Vbi cum multa de superbia & frustratione Elizabethæ, de sedandis intestinis disidijs, ac de nouo rege creando tractata essent, neq; tamen creatio noui regis malorum finem allatura esse uideretur, propterea quòd neq; foris pacem ob uiolata pacta cum Ludouico initat, neq; domi quietem in tantis animorũ atq; studiorum dissensionibus habituros se esse iudicabant,

Senatusconsultum.

ad extremum placuit, ut reginę animũ adhuc leuiore legatione pertentarent, si fortè legati humilitas, quæ magnam offensionem & alienationẽ animorum significaret, pertinaciam reginæ frangeret. Deinceps uerò, ne quis omnino ad eã neq; publicè, neque priuatim proficisceretur. Statuta reginæ dies, octaua Maij, ut Heduigim Cracouiæ tandem sisteret, si regnare eam in Polonia uellet. Ni faceret, aliter sibi prouisuros esse. Hæc ut ita rata manerent, iureiurando mutuo se obstringunt. Missus cum his mandatis Prædislaus Vauelius equestri familia nõ illustri, commouit reginã, ita ut Sigismundum generum suum uiris, equis, armisq́; instructum ad gubernandam Poloniam, tantisper dum adolescit Heduigis, mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres percrebuit, indignati ludibrio se esse fœminæ, eiusq́; & Vngarorũ arbitratu sibi præfectos atq; adeò dominos imponi, & Sigismundum peculiariter perosi, exercitum contrahunt, & Sandeciam contendunt.

Sigismũdus marchio uetitus uenire in Poloniã.

Inde Lubouuliam siue Libliũ, quæ tunc Vngaricæ ditionis erat, legationem ad Sigismundum mittunt: monent, ne se inuitis in Poloniam ueniat. Si aliter faciat, pro hoste se eum habituros esse. Itaq; repressit gradũ Sigismundus: sed illud uicissim impetrauit à Polonis, ut nonnulli de primoribus ad se uenirent, ac de rebus quibusdam secum constituerent. Missi Spitco Melstinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius. A' quib. illud modò impetrauit Sigismundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecosten usq; expectaretur. Author expectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigismundus receperat, liberaturum se esse nobiles illos adolescentes, qui post fugam ipsius Iaderæ detenti in custodia asseruabantur: qui ferè propinqui erant Sendiuoij. Neq; tamen præstitit promissa Sigismundus propter motus fortasis illos Vngaricos, quorum superius mentionem fecimus.

Poloniæ maioris motus.

Interim rursus non quiescebat maior Polonia: certatumq́; est mutuis cædibus atque captiuitatibus inter proceres & equites. Quin & castella quædam magna ui oppugnata: inter quæ Bythinum fuit Nicolai Lodij siue Lozij castellum.

Bythin castellum oppugnatum.

Qui quòd in Domarati partibus erat, obsessus in eo & oppugnatus est à Vincentio palatino, Peregrino præfecto Posnaniensi, & Suiduua castellano Naclensi. Verùm ij non paruis incommodis in oppugnatione acceptis, re infecta discesserũt, pagos tamẽ adiacentes diripuerũt, & incenderũt.

Induciæ.

Cazimirum & Samotuli oppida direpta.

Induciæ deinde inter disidentes factiones factę. Quas cũ Suiduua & Vissota Curnicius contemptu Domarati seruaturos se esse negarent, magnis incõmodis à Domarato affecti sunt, direptis eorum oppidis Cazimiro & Samotulis cum adiunctis pagis. At uerò Cracouienses & Sendomirienses proceres ad octauam diem Maij, quemadmodum constituerant, conuentum rursus egere apud Sandeciam, Heduigisq́; aduentum præstolabantur.

Sandeciæ cõuentus.

Sed cum ea non ueniret, placebat rursus oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius dissuasisset, quòd diceret, aut se mendacij, aut conuentum omnem leuitatis argutũ iri, si cum constituissent, & reginæ denunciassent, neminẽ se deinceps neq; publicè neq; priuatim ad eã proficisci passuros esse, nouam legationem mitterent, contemptumq́; iri eam legationem. Itaq; placuit in commune, ut mittenda legatione pariter & creando rege ad tẽpus adhuc supersederent. Sendiuoius uerò Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium iuuenum detentio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniam ueniret.

Heduigis reginæ aduentus in Poloniam.

Comitati sunt eam Demetrius tituli sanctorum quatuor coronatorum presbyter Cardinalis & archiepiscopus Strigoniensis, & Ioannes Chanadiensis episcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduẽtus famam exciti Polonorum proceres cum frequenti

nobilitate

nobilitate Cracouiam accurrêre: & qui tempori aduenerant, uenienti usq; ad fines Vngariæ obuiam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cũ perampla ac splendida aurea, & argentea, & stragulæ uestis supellectili, qualis decebat tanti regis filiam Idibus Octobris, qui dies memoria diuæ Heduigis Legniciensis apud Polonos festus est, regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta archiepiscopo solenni ritu inuncta & coronata est, magna omnium lætitia & fausta acclamatione: regniq; amplissimi administratio teneræ puellæ commissa. Lenitum erat in animis Polonorum regis desideriũ propter suaues & liberales mores Heduigis reginæ, cum uerecundia, modestia, prudentia, decentiq; suauitate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare condimentum erat, forma corporis eximia. Nec grauatim uiri muliebri imperio parituri esse uidebãtur, nisi ad domesticas procerum inter ipsos dissensiones sedandas, & externorũ bellorum impendentium motus parum authoritatis & pręsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto reginæ pudor illa ętate, illaq; forma, & necessaria cũ uiris consuetudine sine coniugio futurus erat. Ad hæc posteritati quoq; prospiciendum erat. Itaq; noua cura procerum animos incessit, de adiungendo reginę marito, qui regiam dignitatem & molem rerum maximarum rectè sustinere posset. Destinarat quidem Ludouicus rex adhuc uiuens generum sibi & successorem siue in Vngaria, siue in Polonia Vilelmum Austriorum ducem, & puerum admodum in aula sua educarat, promisso ei Heduigis filię matrimonio. Sed non magnopere placebat Polonis eum habere regem, qui propter paternum principatum, longo spacio & interiectu terrarum distantem à Polonia, longius aliquando à regno abfuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna & potentia domestica Poloniæ in rebus dubijs afferre posset. Dum autem diutius de re tanta consultatur, commodùm aduenerunt oratores ab Iagellone, magno duce Lituanorum. Cuius genus explicandum nobis est prius, quàm cætera prosequimur. Erat apud Vitenen magnum Lituanorum ducem magister stabuli Gediminus, uir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo, dominatum inter suos arripuit, & latè propagauit, nonnulla parte Russiæ partim ui & armis, partim pactis sibi adiuncta. Huic septem fuere filij, Montiuidus, siue Moniuidus, Narimundus, Olgerdus, Iauunutus, Keistutus, Koriatus, & Lubartus: filiæ item aliquot, de quibus unam Cazimirus secundus rex Polonorũ uxorem duxit, quemadmodum superius exposuimus. Iter filios uiuens adhuc Gediminus dominatum partitus est in hunc modũ, ut Moniuido Kernouia & Sloninum, Narimundo Pinscum de Russis uel bello partum, uel pacto quæsitum, Olgerdo Creua, Keistuto Troci, Coriatho Nouogrodecum, Iauunuto uerò Vilna obueniret. Nam Lubartus cũ Russam uxorẽ Vuladimiriensium ducis filiam, quemadmodum superius memorauimus, duxisset, ac socero hæres factus esset, nullam inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keistutus coniunctissimè inter se uixere, & uegetiora nacti ingenia, molestè tulerunt, penes Iauunutum nihili hominem principatum esse. Itaq; hi duo post mortem patris, Iauunuti Vilna ac de principatu deturbandi consilium cæpere, diemq; patrandi sceleris inter se constituêre. Obuenerat etiã Olgerdo in Russia Vitepscensis dominatus, cum unicam ducis eius oræ filiam uxorem accepisset. Itaq; cum eò profectus esset, non uenit ad constitutã cũ Keistuto diem. Keistutus, ut constitutũ erat, cũ non contẽnenda manu improuisò Vilnam adueniens, arcem utramq; occupauit. Iauunutus inter primum tumultum elapsus, in sylua à Keistutanis perquisitus, captus, & Vilnam reductus, in uincula à fratre coniectus est. Aduenit paulo pòst Olgerdus. Ibi præclarũ inter cõiunctissimos fratres certamen fuit de principatu non ambiendo aut usurpando, sed recusando. Keistutus Olgerdo uelut natu maiori cõcedebat: Keistutũ uicissim Olgerdus sibi eum habere iubebat, quem ei fortuna uirtusq; obtulisset. Tandem sic inter eos conuenit, ut Iauunuti portionem inter se partirētur, principatus tamẽ cũ Vilna penes Olgerdum maneret: neuter alterius ditionẽ inuaderet: sed uterque alterius commoda, perinde ac sua, curaret. Si quid seu bello, seu quauis alia ratione deinceps uteruis quæsiuisset, ex æquo ut inter se partirentur. His conditionibus fœdus inter eos ictum, & iureiurando mutuò sancitum. Iauunuto uerò Zaslauiensis tractus in Russia fraterna misericordia datus. Potitus principatu Olgerdus, multa cum finitimis Crucigeris Prussiensibus, atq; Liuoniensibus bella uario Marte gessit, quæ persequi hìc nobis necesse non est. Suscepit autem è Maria Russa uxore Thuuerensium ducis filia duodecim filios, Iagellonem, Skirgellonẽ Suitrigellonem, Borissum, Coributhum, Vigundum, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthauum. Ex his omnib. Iagellonẽ natu maximum

Margin notes: Heduigis coronatur. — Heduigis mores & forma. — De rege cõsultatio. — Vilelmus dux Austriæ. — Lituanorũ ducũ stirps et propago. — Gediminus. — Gedimini filij. — Lituaniæ diuisio inter filios Gedimini. — Olgerdi & Keistuti amicitia. — Olgerdus Vitepscum dotale accepit. — Keistutus Vilna potitus. — Iasnuta captus à fratre. — Præclarum certamen. — Fœdus inter Olgerdum & Keistutũ. — Zaslauiẽsis dominatus. — Olgerdus princeps, seu magnus dux Lituaniæ. — Olgerdi uxor & filij. — Iagello princeps designatus. — B

A maximum dilexit pater, quòd esset præclara indole, successoremq; sibi in principatu annuente Keistuto fratre designauit. Habebat & Keistutus sex filios, Vitoudum, Patrikium, Totiuilum, Sigismundum, Voidatum, atque Dougotum. Sed Vitoudum & ipse successorem sibi præ cæteris designauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expresſius patrem referebat.

Vitoudus.

Inter hos duos, Iagellonem inquam & Vitoudũ patrueles, summa erat animorum & uoluntatum coniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Christi 1381, Iagello paterno principatu, fauente Keistuto, potitus est. Erat apud eum gratiosus in primis Voidilo quispiam rusticanæ & obscuræ sortis homo, callidus & impiger: qui cum primùm pistrinam apud Olgerdum exercuisset, & industriam suam probasset principi, cubicularius, ac deinde pollicitator ei factus est, fuitque in intimis Olgerdi, quoad is uixit.

Voidilo ex humili fortuna euectus.

Neq; Iagello quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin sororem ei suam in matrimonium collocauit. Quæ res non leuiter Keistutum offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculum adiret apud principem affinem, criminari Keistutum apud Iagellonem instituit: eoq; consilijs suis iuuenem perpulit, ut is clàm fœdus cum Crucigeris Prusſiensibus aduersus patruum iniret.

Iagellonis fœdus clandestinum cõtra Keistutũ.

De eo fœdere Keistutus Osterrodensis commendatoris, qui filiam eius Ioanni Masouiorũ duci nuptam de sacro fonte susceperat, proditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente quieuit, donec Iagello bellum contra Polocenses imperium suum detrectãtes suscepit.

Iagello bellum infert Polocẽsibus rebellib.

Quo cum ei magister Liuoniensium Crucigerorum suppetias uenisset, tunc uerò sublata omni dubitatione Keistutus, contractis raptim copijs Vilnam inuasit, & in potestatem suam redegit. Accitoq; Vitoudo filio (neq; enim is arma contra amicũ cæperat) deprehensa fœderum monumenta ostendit.

Vilna à Keistuto intercepta.

Sed ab eo tamen exoratus, Vilnam modò Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam & Vitepscum retinere eum passus est. Voidilonem uerò in crucem egit.

Voidilonis exitus.

Sed non multo pòst, dum Keistutus Coributum rebellem armis ad officium reducere nititur, siue ut Lituanorum annales habent, Nouogrodum Seueriense oppugnat, Iagello non modò Vilnam proditione recepit, uerùm etiam Trocos oppugnatos per deditionem accepit.

Iagello Vilnam recuperauit.

Deinde nouos uterq; compararunt exercitus: Keistutus è Samagitis ferè, Iagello è Prusſis & Liuonibus: ille ut recuperaret Trocos, hic ut defenderet. Sed cum in conspectum uenissent, antequam infestis signis concurrerent, Iagello Keistutum & Vitoudum per speciem colloquij se uocatos cæpit: & Keistutum quidem cathenis uinctum, & Creuam missum in carcere necauit.

Keistutus captus, & in carcere necatus.

Vitoudus uerò Vilnæ in custodia diutius asseruatus, neq; Lituanorum, neq; magistri Prusſiensium Crucigerorum, neq; fratrum & patruorum deprecationibus liberari potuit.

Vitoudus in custodia seruatus.

Postea Creuam missus, & morti destinatus, uxoris misericordia doloq; liberatus est. Nam ea cum liberam haberet commeandi ad uirum potestatem, nocte quadam commutato cum una de duabus pedissequis habitu ueste muliebri indutum eduxit.

Vitoudi uxoris amor coniugalis & uirtus.

Emissus ille in Masouiam ad Ioannem ducem affinem suum, atq; inde in Prusſiam ad Crucigeros confugit. A' quibus obiurgatus primùm, quod aduerso demum tempore suo societatem ipsorum expeteret, deinde benignè recreatus, & bene sperare iussus est: Iagello uerò dominatu pacato potitus.

Vitoudi fuga in Prusſiam.

Quanquã enim fecerunt Crucigeri cum Samagitis, qui Vitoudo non obscurè fauebant, impetũ in Lituaniam, Trocosq; munitionem expugnarunt: sed mox inde eiecti à Iagellone è Rusſia reuerso, ad sua sese receperunt. Hæc altius repetere libuit, tum propter Iagellonis genus, tum ut lucem afferremus historiæ, quàm deinceps de Lituanicis & Prusſicis bellis, quatenus ad institutum nostrum pertinere uidebuntur, persequemur.

Nunc ad intermissam seriem narrationis reuertamur. Ab hoc igitur Iagellone missi oratores Skirgello & Borissus fratres principis, & Hanulo præfectus Vilnensis perampla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugium eius regnumq; dotale principi suo petiuerunt, multa magnaque pollicentes, quæ ad amplitudinem reipublicæ Polonæ, & ad incrementum religionis Christianæ pertinere uidebantur.

Iagellonis legatio ad reginam & Polonos proceres.

Non surdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita est. Cæterùm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propositæ oratoribus causæ, quam ob rem non impetrarent, quibus de rebus uenissent, nimirum quòd Christianæ cum barbaro nuptæ esse non liceret, & quòd pacta iam quædam cum Vilelmo Austriorum duce de matrimonio prius intercesſissent, adiecta ducentorum millium florenorum pactione, ni pactis conuentis statum esset. Ad hæc oratores responderunt: Quòd ad religionem Christianam attineret, Iagellonem cum cæteris fratribus Christiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate

Conditiones futuri matrimonij.

te ætate Christiana religione imbutum, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius mysterijs de more initiatus non sit. Sed quòd multis principibus uiris petentibus hactenus negauit, id eum Heduigi & matrimonio eius daturum esse, ut se pariter & fratres, & gentẽ suã omnẽ Christianis mysterijs initiari sit curaturus. Illa uerò ducenta millia ipsum etiam præstaturum, & si necesse sit, exoluturum se esse, thesaurosque suos omnes & maiorum suorum in Poloniam comportaturum, & Lituaniam Poloniæ adiuncturum, ut eodem deinceps cum ea imperio censeatur. Permouebant hęc magnopere Polonorum animos. Magna uidebatur fore ad amplitudinem regni Lituaniæ accessio. Perutile non modò pacem, uerum etiam auxilium eius gentis adiungere, cuius hostiles excursiones, quibus magna pars Poloniæ superiori tempore ad uastitatem redacta esset, perdifficulter cohiberentur: præclarum & gloriosum nomini Polono, si eius opera Lituania religionem Christianam susciperet. Verùm tamen nihil præter senioris reginæ sententiam his de rebus statuendum esse uisum est. Ad quam Heduigis etiam prouocabat, cum aliter procerum postulationem rectè refutare non posset. Itaq; ad Elizabetham oratores in Vngariam ire iussi: missiq; cum eis de conuentu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauicostensis castellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna siue suppincerna, ut uulgò uocant, Cracouiensis, & Cristinus Ostrouius præfectus Cazimiriensis, optatum responsum retulere. Respondit enim eis Elizabetha: Si id Poloni ex re sua publica fore existimarent, non remoraturam se esse eorum commoda, neq; religionis Christianæ incrementa præcisuram. Nec multò pòst in Croatiam cum altera filia tendens, ab Horuato Bano de medio sublata est: quemadmodum superius memorauimus. Hoc responsum Elizabethæ cum in Poloniam relatum esset, de uniuersi conuentus sententia (in quo tamen pauci aderant de maiore Polonia, siue quod Ziemouito ferè fauebant, siue quòd intestino bello distinebantur) Lituani oratores dimissi, & Vulodicus atq; Cristinus suprà memorati, itemq; Petrus Safranecius, & Hincia Roscouicius (nescio an Rogouius) legati ad Iagellonem cum eis missi sunt, ut eum ad coniugium Heduigis & regnum Polonorũ uocarent, & secum adducerent, si is suprà memoratas conditiones accepisset, & iureiurando suo stabilisset: una insuper adiecta, de recuperandis ijs, quæ in eum diem à iurisdictione Polonorum regum quoquo modo exciderant. Cum Ziemouito autẽ transegit regina, his conditionibus, ut is munitiones in Polonia sub interregno captas redderet, ac pro ijs decem millia sexagenarum Pragensium ab ipsa acciperet: Cuiauiam autem hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia sibi numeraretur: captiui utrinq; dimitterẽtur liberi: iniurijs intra inducias ultrò citroq; illatis & acceptis delecti utrinq; arbitri arbitrarentur: pactum quod de Lencicia cum proceribus Polonis Ziemouitus iniuerat, esset irritum: deniq; Mogilnense monasterium idem Ziemouitus recuperaret, ac redderet. Dum hæc ita fiunt, interea Vilelmus Austrius certior factus de statu rerum Polonicarum, ac de propensa Heduigis reginæ erga se uoluntate, siue eius ipsius nutu, ut creditũ est, à Gneuosio Daleuicio gente Stregomio succamerario Cracouiensi (cui sese illa concredebat) ne ipse sibi deesset admonitus & adductus, cum splendido comitatu & apparatu magnisq; diuitijs Cracouiam inopinatus aduenit. Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuancij castellani Cracouiensis, & aliorum procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit. Conuenitq; cum eo identidem Heduigis regina in cœnobio diui Francisci luce clara, aulico suo uirorum & puellarum comitatu stipata, & choreis indulsit. Quin fama etiam seu uera, seu falsa uulgatũ est, eam consummandi cum illo matrimonij, priusquam Iagello ueniret, tanta cupiditate flagrasse, ut cum ille thalamo eius arceq; arceretur, ipsa portam arcis clausam effringere, & in urbe optatis nuptijs cum eo defungi tentarit, nisi Demetrius Goraius thesaurarius regni ei dissuasisset. Intelligens antem Vilelmus apertè sibi Polonos proceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantam moram clàm sese euoluit Cracouia, depositis apud Gneuosium thesauris, quos secum apportarat. Vnde Gneuosius postea multas amplasque possesiones sibi comparasse existimatus est: sed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ ac dilapidatæ sint. Aduentabat iam cum fratribus Iagello, & cum magno comitatu Lituanorum. Sed ei Heduigis nupturam se non esse præ se ferebat, Vilelmi amore capta: cui se à patre desponsam esse, eodemq; lecto paruulam cum paruulo cubuisse asseuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, quod eum breui statura, deformem & barbarum barbaris moribus esse accepisset. Negabant proceres, ualere id matrimonium, quod inter

Lituani oratores in Vngariam profecti.

Elizabetha regina interfecta.

Polonorum legati ad Iagellonem.

Cõditio adiecta.

Reginæ pacta cum Ziemouito Masouio.

Vilelmi Austrij aduentus Cracouiam.

Vilelmus arcis ingressu exclusus.

Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.

Gneuoßij Dauelicij opes.

Heduigis alienus animus à nuptijs Iagellonis.

inter impuberes contractum esset. De Iagellone autem orabant reginam, ut maiorẽ reipub. & sanctissimæ religionis propagandæ, quàm suarum uoluptatum rationem duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cùm multiplici persuasione & precibus, tum legatione Zauissæ Olesnicij, qui ad contemplandam speciem moresq; Iagellonis per speciem salutandi missus, utraq; commodiora opinione in illo esse renunciarat, tum demum pauci proceres ei obuiam profecti sunt: in quibus principem locum Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis obtinebat. Qua re magnam is apud Iagellonem gratiam inijt: plures eum Cracouiæ cum regina expectarunt. Aduenit autẽ Cracouiam Iagello duodecima die Februarij, anno Christi 1386, qui fuit quartus post Ludouici mortem, habens in comitatu suo cùm alios complures duces atq; proceres Lituanos atq; Russos, tum Borissum & Suitrigellonem fratros germanos, & Vitoudum patruelem. Iam enim eum sibi reconciliauerat, & è Prusia reuocarat, concesso ipsi Grodnensi dominatu, Breste, Drohicino, Melnico, Bielsco, Surasso, Camenecia, Volcouisco oppidis atq; territorijs, pactus sibi fidem & obsequium eius, ita ut is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Lituanorum annales etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo tunc datam esse à Iagellone memorant. Sed certiora sunt quæ nos ab ipso Vitoudo literis mandata & consignata in archiuo regio uidimus. His igitur comitatus Iagello uenit. Adueniens, in thalamo Heduigim reginam magna cum admiratione eximiæ formæ eius salutauit: postridie uerò perampla ei dona cum Vitoudo, Borisso, & Suitrigellone misit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni & Quartidecimi libri finem nobis faciat.

Iagello uenit Cracouiam. 1386 añ.

Iagellonis cum Vitoudo reconciliatio & pacta.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, *Liber Quindecimus.*

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

De origine & moribus Lituanorum scripsimus in superioribus libris, quantum quærendo inuestigare, & è situ obscuritatis magis quàm uetustatis eruere potuimus. Nec de religione pauca, quæ ad rem pertinent nobis repetenda sunt ante, quàm Iagellonis regnum stylo persequimur. Ad hæc usq; tempora, fuit gens Lituanica priscæ multorum deorum, seu uerius dæmonum superstitioni dedita. Quin & ignem pro deo colebat, & eum in celebrioribus locis atq; oppidis perpetuum asseruabat. Fulmini quoq;, quod Percunum uocabat, diuinum honorem tribuebat. Lucos & eximias quasdam arbores in syluis sacrosanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas esset: nec impunè erat tale quicquam ausis. Nam uiolentia dæmonum uel interibant subitò, uel membro aliquo capiebantur. Viperas item atq; serpentes diuinitatis non exortes esse credebat, & alebantur ij quasi lares quidam familiares in singulis domibus atq; familijs, lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabantur. Eratq; inauspicatum & exitiabile toti familiæ, quempiam ex ijs occidisse, aut uiolasse. Erat autem apud eos quotannis solenne sacrificium sub initium mensis Octobris post collectas fruges, ad quod frequentes cum uxoribus & liberis seruitijs cõueniebant, ac toto triduo epulabantur de ijs quæ dijs mactarant & obtulerant. E bellis etiam reuertentes manubias, & unum aliquem de captiuis eximium uictimæ loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum preciosissima supellectili, qua uiui maximè usi erant, & cum equis & armis cremabant, & ad busta propinquorum lacte, melle, & mulso parentabant. Hos igitur errores cæterasque omnes superstitiones Iagello, priusquam cum Heduigi matrimonium iniret, unà cum fratribus & proceribus, atq; uniuerso comitatu suo, exceptis ijs, qui iam apud Russos initiati erant, abdicare iussus, xiiij. die mẽsis Febr. à Bozẽta archiepiscopo, & Ioãne episcopo Cracouiensi sacro fonte ablutus, & Christianæ religioni initiatus, Vuladislai nomen accepit, & mox matrimonium cũ regina solenni ritu contraxit: Lituaniamque omnem cum Samagitia, & ea partu Russiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in unum corpus redegit, iureiurando interposito. Ad hæc Vitoudus cum Michaele du-

Lituanorũ superstitiones. Dij Lituanorum. Serpẽtes pro dijs habiti. Sacrificium solenne. Humanæ uictimæ. Funerum ritus. Iagello baptisatus Vuladislai nomẽ accepit. Lituania, Samagitia & pars Russiæ adiuncta Poloniæ.

ce Zaslauiensi, & Lubarto pro ipso his ipsis de rebus reginæ & proceribus Polonis fidem suam obstrinxere, & obsidum loco fuere. Quarto autem die pòst unctus ab archiepiscopo diadema regium nouum suscepit. Nam uetus in Vngariam à Ludouico asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbe soléni pompa deductus, in foro posito solio collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus & alijs oppidanis de more accepit. Lituani quoq; & Rusi duces atq; proceres, qui tunc aderant, in uerba regis & reginæ iurarunt: consignatisque diplomatis in fide & clientela ipsorum & regni Polonici se cum ditionibus suis deinceps semper fore promiserunt. Idem postea cęteri quoque fecerunt. Extantq; in archiuo regio ea diplomata sub titulis & signis Demetrij Coributhi Nouogrodensium Seuerianorum ducis, & octo ducum procerumq; eiusdem ditionis pro Coributho fideiubentiũ: Skirgellonis, Alexandri Vigundi Kernouiensis, Theodori Lubarti Lucensis & Vuladimiriensis, Basilij Pinscensis, Vulodimiri Kiouiensis, Simonis Languini filij, quem rex Nouogrodo præfecit: Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ, Michaelis filiorum, ducum. Indultumque est conuiuijs, choreis, & lusibus complures dies. Per quos dies magister Crucigerorũ Prussiensium Conradus Celner, spreta inuitatione regis & reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hostiliter in Lituaniam uacuam tunc ducibus & militibus duplici agmine inuasit: & longè lateq; eam depopulatus, Lucomliam arcem ui cæpit, & Andream Iagellonis fratrem apud Russos religionem Christianam professum, quo authore & concitatore expeditionem illam in Lituaniam susceperat, cum præsidio in ea reliquit. Cui se Polocenses quoq; dediderunt. Russorum historia non à Prussiensibus, uerùm à Liuoniensibus Crucigeris Andream hunc adiutum esse memorat. Quod sanè probabilius est: quandoquidem uiciniores ij sunt Polosco & Lucomliæ: extantq; in archiuo literæ induciarum anno sequenti inter Lituanos & Liuones constitutarum. Nisi fortè & hi & illi operam Andreæ nauarunt. Id quod inde non malè colligitur, quòd noster Dlugossus memorat, Crucigeros duplici agmine Lituaniam tunc infestasse. Eodem autem tempore ex composito Russorum Smolenscicorum dux Suetoslaus Lituaniam & ipse circum Vitepscum & Orsam uexauit, & Mescislauiam oppugnauit. Hæc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoudum cũ Lituanis, & cum Polonis uoluntarijs in Lituaniam misit, qui festinantes cum crucigerorum exercitum Lituania excessisse didicissent, Lucomliam partim trucidato, partim eiecto Andreæ præsidio, receperunt. Inde ad Mescislauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram in potestatem suam redegerunt: Suadoslaoq; interépto, filium eius Georgium iurare in uerba Vuladislai & Skirgellonis iussum, Smolenscijs præfecerunt. Poloscum quoq; recuperarunt ac de authoribus defectionis pœnas sumpserunt. Dedit & Andreas dux postea temeritatis suæ pœnas, toto triennio in arce Chencinensi squalore carceris confectus. Cæterùm rex ipse Iagello perfectis ritè solennibus regni mandati cerimonijs, ad pacandam maiorem Poloniam animum intendit: profectusq; eò cum Heduigi regina & magno comitatu armatorum minorum Polonorum, Posnaniæ Pascha sacrum peregit: & Grimaliorum atq; Nalenciorum familias capitalibus odijs inter se dissidentes, cum ducibus suis Domarato & Vincentio palatino, de quibus superius multa cõmemorauimus, in concordiam redegit. Bona ecclesiastica à quibuscunq; per uim siue dolum occupata erant, iustis dominis restituit: Bartholomæum Cosminium prædonicam exercentem, & uenire ad se recusantem, proscripsit: Odalanouiam uerò arcem eius in suam potestatem redegit: Ioannem Venetium gente Plomenium, iudicem terrestrem, ut uocant, Posnaniensis conuentus, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata, cruenti dæmonis cognomentum meruit, confiscatione bonorum & carcere puniuit. Cum autem Gnesnam uenisset Vuladislaus, & commeatum, seu stationem, ut uocant uulgò, à collegio eius basilicæ petisset, nec impetrasset, fertur more barbarico pignerasse facultates adscriptitiorũ ecclesiæ: sed cum eam ob rem sacris ciuitati interdictum esset à Nicolao Strosbergo præposito & uicario Archiepiscopi, Posnania orto, reprehensus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iussit. Ibi illa suspirans: Pignora quidem reddemus, inquit, agrestibus, cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & sempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum, placidè Vuladislaus composuit. Autumnus totus cum æstate his rebus constituendis datus. Hyeme & sub sequentis anni initium Vuladislaus nouus rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua stipatus unà cum regina in Lituaniam se

Fideiussores & obsides.
Vuladislaus Iagello coronatur.
Corona Polonica in Vngariam asportata.
Lituani & Russi duces iurant in uerba regis & reginæ.
Crucigeri Lituaniam populantur.
Lucomlia capta.
Andreas regis frater.
Polocensium deditio.
Smolensciorũ dux Suetoslaus Lituaniam infestat.
Lucomlia recepta.
Smolenscij à Lituanis et Polonis subacti.
Poloscum receptum.
Andreas dux in carcerem compactus.
Vuladislaus rex in maiorem Poloniã profectus.
Grimalij & Nalencij reconciliati.
Ecclesijs bona sua reddita.
Barth. Cosminius proscriptus.
Odalanouia regi quæsita.
Iudex iniustus punitus.
Commeatus seu stationes ab ecclesiasticis regi negatæ.
Heduigis reginæ pietas.

Lituanorũ conuentus.

Vuladislai Iagellonis studiũ propagandæ religionis Christianæ.

aniam se contulit: Archiepiscopum Gnesnensem & multos sacerdotes ac pios homines secum duxit. Ziemouitus etiam & Ioannes Masouiorum, & Conradus Olesnicensium duces eum comitati sunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocensium, Vitoudus Grodnensium, Vulodimirus Kiouiensium, & Coributhus Nouogrodensium duces, fratres principis, & infinita equitum plebisque multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum deorum & omni superstitione diligenter actum, ipso rege maximam ei rei nauante operam, non solum hortando & orando, & præmijs inuitando, sed etiam docendo, cum nostri sacerdotes linguæ imperiti essent: ipse autem Rusſicam callens, Polonos loquentes intelligeret.

Ignis sacer extinctus, et luci succisi.

Vuladislaus rex euangelistæ & catechistæ functus officio.

Ægrè gens barbara maiorum suorum religiones relinquebat. Sed cum iussu regis sacer ignis extinctus, templum araque eius diruta, & adytum, unde oracula à sacerdote edebantur, euersum Vilnæ esset, necatique serpentes, & succisi luci nulla cuiusquam læsione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum uerò barbari uanitate sua agnita, alacriores ad principum suorũ religionem facti, & aliquot diebus capita religionis, quod Symbolum uocatur, & orationem Dominicam, pio rege nullum laborem subterfugiente, edocti, Christianis mysterijs de more initiati sunt.

Baptisatio Lituanorũ.

Lituanorũ uestitus.

Sed cum immensi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honor habitus: reliquum uerò vulgus turmatim distributum, aqua lustrali siue sacra à sacerdotibus conspersum est, unumque nomen cuique turmæ tam uirorum quàm mulierum inditum. Plurimam ex his multitudinem rex aduectis è Polonia pannis laneis & calceis uestiuit, cum ad eum diem gens illa conficiendarum earum rerum ignara esset, sed aduectitijs tantum nobiliores uterentur: nam uulgus agreste peronibus magna ex parte etiam nunc utitur, & lineis uestibus pelliceisque tunc utebatur.

Vilnensis episcopa & basilica condita.

Parœciæ primæ Lituanicæ.

Heduigis reginæ pia munificentia.

Basilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque sacerdotijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta archiepiscopo consecrata est, institutusque in ea episcopus, Andreas Vasſilo Polonus gente Iastrembecius, de Franciscanorum sodalitate, qui Elizabethæ reginæ à confessionibus fuerat. Septem pręterea parœciæ à rege constitutæ dotatæq;, Volcomiriensis, Mſſogolensis, Nemencinensis, Mednicensis, Creuensis, Obolcensis, & Hainensis. His omnibus templis regina plurimam supellectilem ad cultum diuinum accomodam largita est.

Vitepscũ & Poloscũ pacata.

SKirgello Lituaniæ præfectus à rege.

Remissa deinde regina in Poloniam Vuladislaus rex totum annũ propagandę in Lituania religioni Christianę uacauit, plurimaq; loca per se ipse obiuit. Dobrogostium uerò Posnaniensem episcopum ad Vrbanum pontificem allegauit, eiq; se dicto audientem fore solenni regum Christianorum more promisit. Deinde Vitepscum & Poloscum profectus, nouos motus sedauit, sumpto de seditiosis supplicio. Inde Vilnam reuersus, Skirgellonem fratrem pro se summæ rerum apud Lituanos præfecit:

Lex de matrimonio disparium in religione.

Ecclesiastica immunitas.

legem condidit, ne Rusſis & catholicis matrimonium inter se contrahere liceret, nisi Russus uel Russa à suis ad nostros transiret. Aliam item, qua bona ecclesiastica omni onere, labore, pensione, & iurisdictione principis & profanorum quorumuis liberauit: quàm stulte abrogare conantur ij, qui posteriore immunitates suas saluas esse uolunt.

Alexandra regis soror cum Ziemouito Masouio nupta.

Lusci præfectus Polonus.

Valachia in fidem regis Poloni uenit.

Sorori Alexandræ Ziemouito iuniori Masouio in matrimonium collocatæ, magno apparatu nuptias fecit. Radomiensem ditionem nouo affini in dotem promisit. Reuertens autem in Poloniam, per Rusſiam iter fecit, Creslaumque Curosuancium castellanum Sendomiriensem Lusco præfecit: Leopoli Petrum palatinum Moldauiæ siue Valachiæ cum proceribus ipsius solenni iureiurando adactos, in fidem & clientelam accepit, cum ij ab Vngaris sub interregno defecissent.

Lituanorum ducum dissensio.

Vitoudi fuga in Masouiã, & mox in Prusſiam.

Nec diu post discessum regis quietæ res fuerunt in Lituania. Cum enim esset æmulatio inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignum duceret Vitoudus, excelsi animi uir, deteriori parêre, nec stare promiſsis regem, aut respondere spei meritisq; suis animaduerteret, nec ignoraret etiam Skirgelloni homini feroci, & lingua manuque prompto, & qui per ebrietatem compotores suos plerunque ferro peteret, uicissim se suspectum esse, metuens eius insidias, Grodno & Breste arcibus suis ualido præsidio firmatis, in Masouiam ad Ioannem ducem sororis suæ maritum cum Anna uxore profugit: inde ad Ziemouitum eius fratrem se contulit. Sed cum ab utroque malignius tractaretur, in Prusſiam ad Crucigeros contendit. A' quibus comiter acceptus & habitus est, quòd ij per eum facilè se Samagitia & Lituania potituros esse sperarent. Commoratus autem ibi aliquandiu, administrationem rei familiaris & linguam Germanicam aliqua ex parte didicit. Interim Lituania

Lituania uexata à Prussis & Liuonijs.

Crucigerorum Prusiensium pariter & Liuoniensium armis uexata est, & in duas factiones, quarum altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuisa, intestinis dissidijs laborare cœpit.

Nicolaus Moscorouius cũ exercitu in Lituaniam missus.

Veritus autem Vuladislaus rex, ne Vitoudus Vilna Russorum impensius ipsi fauentium proditione per inscitiam & ingnauiam Skirgellonis potiretur, misit eò Nicolaum Moscorouium procancellarium Poloniæ cum mediocri militum Polonorum præsidio, & apparatu bellico, ut arcem utranq; tueretur. Icerat quidem Vitoudus fœdus cum Crucigeris, & spe potiundæ Lituaniæ ab eis onerabatur: sed cum

Vitoudus regi recõciliatus, redit in Lituaniam.

suspectam eorum fidem siue uana suspicione, siue coniecturis quibusdam habere cœpisset, clàm sibi per internuncium Vuladislaum regem, proditionem Russorum & Lituanorum metuentem, reconciliauit: & accepta ab eo spe adipiscendi principatus, siue magni ducatus, ut vulgò dicunt, in Lituaniam inscientibus Crucigeris reuertit, &

Crucigerorum arces à Vitoudo exustæ.

in itinere tres arces Crucigerorũ Samagitis cõfines, Iurgẽburgũ, Mergẽburgũ, & Nauãzũ uel Neihansum fortè, cũ uelut socius & amicus intromitteretur, cæpit & exussit, præfectis & præsidiarijs militibus Crucigerorum partim cæsis, partim in seruitutem abductis, ut aliquo tamen cum munere ab hostibus ad suos rediret.

Vitoudus iterum transit ad Crucigeros.

Cum autem spem sibi datam à rege diutius duci uideret, consilium cæpit Vilnæ per proditionem capiendæ. Verùm fraude intempestiuè detecta, spe frustratus, in Prussiam, reconciliatis sibi per literas & internuncios Crucigeris, sese recepit, indeq; biennio Lituaniam cum

Lituania à Vitoudo uexata.

auxilijs eorum infestauit.

Simultas inter regem et reginam.

At in Polonia lites & simultates inter regem & reginam suspicionibus quibusdam ac susurronum delationibus excitatæ eousque increuerant, ut non longè essent à dissidio, ni primores intercessissent. Conuenit tandem, ut delatores utrinq; ederentur.

Gneuossius Daleuitius infamia notatus.

Editus Gneuossius Daleuicius succamerarius Cracouiensis, qui sanctissimam fœminam Heduigim reginam clàm apud maritum regem probri insimularat, quòd diceret, absente illo Guilelmum Austrium secretò Cracouiam uenisse, & aliquot diebus cum regina consueuisse. Qua de re satisfecit regina regi iureiurãdo: cæterùm in Gneuossium iudicium de infamia Visliciæ in conuentu procerum institutum est. Ibi accusatus, damnatusq;, cum non probasset quæ dixerat, nec dixisse se negare posset, ex decreto iudicij mentitũ se esse clara uoce & latratu subter scamnum edito professus est.

Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.

Est autem ea grauissima apud Polonos & infamiæ plena mẽdacij retractatio, quæ fit publicè latratu canino adiuncto. Ita sublata omni suspicione, amor coniugalis inter regem & reginam redintegratus est.

Ioannes Cropidlo archiepiscopa exclusus à rege & Vuladislauiensem episcopã amisit.

Per illud tempus cum Bozenta archiepiscopus Gnesnensis esset mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodum prius Posnaniensem, ac deinde Vuladislauiensem sedem inuaserat, Gnesnensem etiam neq; suffragijs collegij, neq; regis commendatione adiutus, unius de duobus, qui de Pontificatu maximo tunc contendebant, authoritate inuadere conatus est. Sed rege aduersante neq; Gnesnẽsem adeptus est, & Vuladislauiensi excidit, Hẽrico Legnicensi duce successore accepto.

Cropidlo episcopus captus.

Cum autem pertinacius de archiepiscopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Brezio marsalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regisq; iussu dimissus, inopem uitam aliquot annis egit, donec Camenensis episcopus in Pomerania, ac deinde Henrico mortuo, & Nicolao Curouio successore eius ad Archiepiscopam translato, Vuladislauiensis iterum rege indulgente factus est.

Dobrogostius archiepiscopus Gnesnensis.

Bozentæ autem Dobrogostius Nouiduorius episcopus Posnaniensis, qui Cropidloni Vuladislauiam translato successerat, uoluntate regis successor datus est.

1390 añ.

Vuladislaus rex ducit exercitum in Lituaniam.

Fecit deinde Vuladislaus rex anno Christi 1390 expeditionem in Lituaniam, ut gliscens inter Lituanos & Russos studio partium dissidium reprimeret, Vitoudiq; potentiam frangeret, atq; excursiones arceret: cuius iuuandi gratia Crucigeri Prusienses exercitum in Germania cõparabant. Tenebantur Vitoudi præsidijs arces Breste, Camenecia Polessensis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excursiones.

Breste captũ

Camenecia capta.

Eas igitur arces primùm rex in potestatem suam redigere adortus, Breste intra decimum diem cæpit, & Hinciam Rogouium equitem Polonum cum præsidio ibi collocauit. Inde cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli commeatusque penuria missionem efflagitassent, cum aulico suo comitatu & paucis uoluntarijs, qui nongentorum numerum non explebant, ad Cameneciam castra mouit, captamq; nullo negocio arcem Zindrami Mascouicij equitis Poloni fidei commẽdauit.

Grodnum obsessum.

Inde porrò, nihil paucitate suorum ac dubia Lituanorum & Russorum fide deterritus, transmisso Nemene fluuio, ad Grodnum castra metatus est. Ibi conuenere ad eum Skirgellonis, Vulodimiri, & aliorum Lituanorum ac Russorum ducum atque procerum non contemnendæ copiæ. Coributhus uerò Nouogrodensium Seue-

xianorum

rianorum dux cum Ruſsis de religione ſentiens, per ſe ipſe cum inſigni equitatu in caſtra regis fratris uenit. His copijs Grodnum, cum non facilè ui caperetur, obſeſſum eſt. Non latebant hæc Vitoudum, nec ignorabat is, Grodnenſes diuturnam obſidionem ferre non poſſe. Properè igitur cum non parua Pruſſorum & Crucigerorum manu in auxilium ſuis aduenit, ac cis Nemenem è regione arcis caſtris poſitis, nouam arcem in aggeſto de terra tumulo munire inſtituit. Verùm nihil ea re obſeſsi releuabantur.

Vitoudus cū Crucigeris. Grodnenſis arx capta.

Et iam inferior arx inſpectante ipſo expugnata erat. Igitur intermiſſo cœpto opere, ferream is cathenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, eaque continuatis nauibus in flumine pontem iunxit, quo facilius laborantibus ſuis ſubueniret, commeatum ſupportaret, ægros atq; ſaucios ad ſe transferret, & pro his recentes ſubmitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas ſiue pinaſtros in ripa ſucciſas, & in amnem deiectas ſecundo flumine impulerunt: quæ impetu rapidi amnis celeriter delatæ cathenam perruperunt, nauesq; nonnullas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerſerūt. E' quibus unus quiſpiam Germanus in ulteriorem ripam ad regia caſtra, fruſtra inclamantibus ſuis, ut in undis periret potius, quàm in hoſtium poteſtatem ueniret, enatauit. De quo rerum hoſtilium ſtatus omnis cognitus eſt. Inſequenti autem nocte Vitoudus cum ſuis deſperata defenſione arcis fugienti ſimilis diſceſsit, & arx poſt quinquageſimum obſidionis diem in ditionem regis uenit.

Obſidentiū patientia. Panis Lituanicus.

Nec ſanè multo leuior ea obſidio obſidentibus, quàm obſeſsis fuit. Tanta enim commeatus pabuliq; penuria ij quoq; preſsi ſunt, ut uix ater ac de ſiligine pariter cum ſpicis molita factus panis (quali etiamnum uulgus Lituanorum ferè utitur) militibus ad ueſcendum ſuppeteret: equis uerò frondes arborum ac uetus palea de ruſticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco eſſet. Ab ea Grodni deditione Vuladislaus profectus in maiorem Poloniam, Varcislaum ducē Pomeranorum Scecinenſium ritu ſolenni iuratum, in fidem & clientelam ſuam atq; regni, & in ſocietatē cōtra Crucigeros Pruſsienſes accepit.

Pomeranorum duces in fidem & clientelam regis Poloni ueniunt.

Extat enim in archiuo regio diploma Varcislai hoc anno conſcriptum: quo is profitetur, ſe iuſiurandum eo nomine regi & regno dediſſe: idemq; Boguslaum fratrem facturum eſſe Pyſdris: & pro tertio fratre Barnimo itidem promiſſurum eſſe, promittit. Recipit etiam ſe Naclū regi eſſe redditurum, recepta ab eo Bydgoſtia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conſcriptum & conſignatum, quo ij redditam ſibi eſſe à rege Bydgoſtiam teſtatum faciunt, certumq; modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur.

Bydgoſtia conceſſa Pomeranis ducibus.

Quomodo autem Naclo potiti fuerint, quod reddebant, & Bydgoſtia, quam repetebant rurſus amiſſam, exciderint, nihil compertū habemus: niſi fortè in interregno ac ciuili bello maiorum Polonorum, munitiones illas interceperant: aut Naclum quidem interceperant, Bydgoſtiam uerò poſt mortem Cazimiri itidem ducis Pomeranorum Scecinenſium, ſiue fratris, ſiue propinqui ſui iure ſucceſsionis ſibi uendicabant. Superius enim memorauimus, eam inter alia ipſi à Cazimiro magno teſtamento legatam, & à Ludouico conceſſam, rurſusq; poſt mortem eius recuperatam eſſe. Interea uerò dum rex expeditione Lituanica occupatus fuit, fertur Heduigis regina alterum de Polonis exercitum comparaſſe, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecum, Haliciam, Treboujliam, ſuperiorem Leopolim, & alias quaſdam arces in Ruſsia meridionali in poteſtatē ſuam redegiſſe, eiectis Sileſijs & Vngaris, quorum fidei arces illæ à Ludouico rege olim commendatæ erant.

Ruſsiæ munitiones receptæ ab Heduigi regina.

Matureſcētibus autem ſegetibus, cum Lancaſter Henrici regis Anglorum filius cum permagna Anglorum, Francorum, Teuthonumq; uoluntariorum manu in Pruſsiam piæ contra barbaros militiæ opinione ueniſſet, triplici agmine in Lituaniam itum eſt, Vitoudi uindicandi reſtituendiq; prætextu, reuera autem ut Lituaniam ſibi Crucigeri ſubiugarent.

Crucigeri Lituanis bellū inferunt. Cauuna oppidum.

Ducebat autem unum agmen Vitoudus, alterum magiſter Liuonienſium Crucigerorum, tertium ipſe dux belli Conradus Valerodus magiſter Pruſsienſium. Apud Cauunam, quod oppidum in confluente Nemenis & Viliæ fluuiorum ſitum eſt, eæ copiæ conuenere. Inde ad Trocos peruentum, & oppidum id crematum eſt. Hinc ad Vilnam caſtra mota. Ibi regij hoſti aduentanti occurrere: commiſſoq; prælio terga dedere, multis fortibus uiris amiſsis: inter quos clari maximè fuere duces, Simon Iauunuti, Glebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo.

Troci incēſi Lituani fuſi à crucigeris.

Deinde arx Vilnenſis inferior, quam Curuam uocant, uixdum obſeſſa à proditoribus Ruſsis & Lituanis ſuccenſa eſt. E' quo incendio cum ſeſe Corigello frater regis ſubduceret, ab hoſtibus exceptus, & capite plexus eſt. Cætera multitudo omnis in ea arce partim abſumpta incendio, partim

Arx Vilnenſis inferior incenſa à proditoribus Ruſsis. Corigello dux captus & occiſus.

Strages Lituanorum.

ferro hostili crudeliter cæsa. Ad quatuordecim millia hominum ibi perijsse existimantur.

Vilnēsis arx superior à Polonis defensa.

Superiorem arcem Poloni cum Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum & conflagratione arcis inferioris aut minis hostium & ostentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem compelli poterant. Veriti autem proditionem, ipsi inter se custodias ac cætera defendendæ arcis munia, submotis Rusis atq; Lituanis, partiti sunt. Loca deiecti muri uel humo fimoq; opplebant, uel corijs pecudum & iumentorum laxè prætendebant, & sic tormentorum ictus eludebant: deniq; corporibus suis hosti irrumpere conanti aditum obstruebant. Skirgello quoq; regius frater, noctu ferè cum suis Lituanis & Rusis erumpens non paruis detrimentis atq; cladibus hostes afficiebat. Cum autem tres menses plus minus arx irrito labore obsessa & oppugnata esset, primis demum Octobris diebus hostes magna non modò profanarum, sed & sacrarum ædium uastitate, & inermium hominum atq; infantium cæde perpetrata, ab obsidione discessere. Non paucos tamen & ipsi fortes uiros in ea obsidione desiderauere. In his fuit Algardus comes Hoensteinensis.

Narimūdus et Totiuilus duces interfecti.

De ducibus autem hinc Narimundus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoudi frater periere: hic quidem tormento ex arce ictus, ille uerò in singulari certamine uictus, captus & pedibus ex ultimo iussu Vitoudi suspensus, & sagittariorum spiculis confectus.

Vitoudi excursio altera in Lituaniā.

Depopulatus est deinde finitimā Prussiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetensi, & præfecto Insterburgensi, quibus hoc negocij datum erat à Magistro.

Vuladislai expeditio in Lituaniam.

Porrò Vuladislaus rex opem laturus afflictæ patriæ mense Nouembri cum magno apparatu armorum, commeatuq; copioso uenit in Lituaniam, & nutantes dubiosq; Russorum & Lituanorum animos liberalitate & largitione maximè lanearum uestium, quarum permagnam uim secum apportarat, confirmauit.

Ioannes Olessnicius.

Et quoniam Nicolaus Moscorouius præfectura se abdicabat propter Skirgellonis superbiam & crudelitatem, hostiumq; potentiam, & Russorum atq; Lituanorum fluxam fidem, Ioannem Olessnicium Polonum gente Dembnium successorum rex ei dedit. Skirgellonem verò vt Vilna amoueret, Kiouiensi oræ præfecit.

Drohicinēsis tractus Ioanni Masouiorum duci donatus.

Drohicinensem tractum cum Drohicino, Melnico, & Bielsco arcibus Ioanni seniori duci Masouiæ hæreditario iure donauit, pactus ut is tractus, sicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoque pertineret. Idem autem eius nomine dux regi præstaret, quod alij duces in Lituania præstent. Deinde hyeme rex in Poloniam reuertit.

Cum Silesijs induciæ.

Cum Silesijs ducibus, Henrico Glogouiensi atq; Stinauiensi, & Conrado Olessnicensi & Cozlensi inducias pepigit ea conditione, ut ij Calissiam ad se uenirent, ac de controuersijs atque damnis datis secum transigerent. Vnde apparet, ipsis aliquid dissidij cum Polonis intercessisse. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lituaniam deinde milites in supplementum, commeatum, atque arma Olessnicio rex transmisit.

Vitoudus Vilnam rursus oppugnat.

Aestate sequenti rursus Vitoudus cum Crucigeris ad Vilnam duxit exercitum spe proditionis ab ijs, quibus exosus erat Skirgello, faciendæ inductus. Cognito uerò aduentu hostium Olessnicius præfectus, urbem ne receptaculo esset hostibus cremauit, septisque de uiridi robore extructis, aditum ad arces impediuit, & inuenientes hostes ad ædem Virginis matris intra mœnia urbis, quam Franciscani sodales obtinent, impetum fecit: nulloq; de suis amisso in arcem se recepit. Animaduersa nostrorum audacia, desperataq; ob amotum Skirgellonem proditione Vitoudus & Crucigeri paucis diebus soluerunt obsidionem: & ne nihil egisse uiderentur, reuertentes, Vilcomiriam & Nouogrodecum castella supra Vilnam fluuium à Skirgellone condita ui cæpêre, & incendêre, interfectis nostrorum præsidijs.

Vilcomiria & Nouogrodecū oppida incēsa.

MedniKi et Velzani uici exusti.

Duabus deinde alijs excursionibus eadem æstate Lituaniam populati, Mednicos & Velzanos in Samagitia exussere.

Cauunum obsessum.

Hyeme uerò ad Cauunam, quæ regio præsidio tenebatur, profecti tres munitiones in circuitu excitarunt, Neigardum, Metemburgum & Ritteruerderum. Et hæc quidem extrema Vitoudo cum suis concessa: reliquas uerò duas Crucigeri suis præsidijs firmarunt, & ex his subiectam oram infestarunt. Porrò Ioannes Olessnicius ut hostium conatus reprimeret, Alexandrum Vigundum regis fratrem cum expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones misit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, sed mox infecta re discessit, cum propè abfuisset, quemadmodum postea cognitum est, ut id caperet.

Commeatus Lituanis è Polonia suppeditatus.

Cæperat iam Vuladislaum eius belli satietas propter Polonicas occupationes, quibus distinebatur, & magnitudinem sumptuum. Cogebatur enim per omne id bellum frumento, larido, leguminibus & pecudibus submittendis non modò præsidiariorum, sed & Lituanorum ipsorum nobi-

rum nobi-

rum nobilium atque popularium inopiam releuare, ne regionem hostilibus excursionibus peruastatam, & alioqui incultam tunc ferè atque sterilem desererent, & hostibus occupandam permitterent, néue ipsi ad eos deficerent. Itaque Henricum Ziemouiti Masouij filium, qui Plocensis episcopus post Sciborij mortem designatus erat, subornat, vt ad Vitoudum profectus clàm de pace ageret. Sublatus erat veneno per eos dies Alexander Vigundus regis frater, qui propter industriam atque dexteritatem in rebus agendis & mores minimè barbaros regi charus fuerat, & Bydgostiam Inouuladislauiamq; ab eo acceperat, & Vuladislai Oppoliensium ducis filiam vxorem duxerat, sed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus vulgò insimulatus est. Hoc igitur extincto, facilius de pace inter regem & Vitoudum conuenit, cum rex ei principatum siue magnum ducatum, posthabitis fratribus germanis superstitibus, pollicitus esset, cùm quòd illos ignauos & venationibus modò atque ebrietati deditos esse cerneret, tum vt se molestia belli Lituanici, & metu insidiarum Vitoudi liberaret. Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vuladislao reconciliauit: & ipse iam hypodiaconus repudiato sacerdotio filiam Vitoudi Ringalam vxorem duxit. Sed paucis diebus veneno extinctus, temerati voti pœnas dedit. Qua re cognita Bonifacius pontifex, cum Plocense collegium sacerdotum alium sibi episcopum eligere cunctaretur, Mamphiolum propinquum suum episcopum dedit Plocensibus. Sed cum is possessionem episcopæ adipisci non posset, aduersantibus ducibus sacroque & equestri ordine, Iacobum Corskeuium siue Carduanouium equitem Polonum, iureconsultum & auditorem palatij Apostolici, in locum eius suffecit. Atque hic quoque ægrè receptus est. Vitoudus autem rebus suis cum Vuladislao ex animi sui sententia compositis, Crucigeros atque Teuthonas mercatores in Ritteruerdero castello secum commorantes comprehendit, & incenso castello vinctos in Lituaniam abduxit. Abeuntem Crucigeri è reliquis duobus castellis persecuti, & adorti, paruo negocio fusi fugatique sunt, & castella à Vitoudo vi capta, & exusta. Veniens autem Vilnam Vitoudus cum captiuis, & non contemnenda præda parta de Crucigeris, honorificè ab Olessnicio, quemadmodum rex iusserat, acceptus est. Quibus de rebus certior factus Vuladislaus, ad finem mensis Iulij properè in Lituaniam profectus, apud Ostrouum Vitoudum cum suo comitatu supplicem obuium habuit: & clementer eum consolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit, cum ei rex promitteret, ac diplomate etiam caueret, se Vilnam, Vitepsum, Mereciam & Gartenam arces ipso inscio nemini traditurum esse. Vbi Vilnam ventum est, ibi rex Vitoudum amoto de præfectura Olessnicio, summæ rerum apud Lituanos atque Russos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum semper futurus esset. Hoc idem Anna vxor eius pro se & pro marito spopondit, & literis consignatis cauit. Id adeò anno Christi 1392 actum est. Nec tamen datus Vitoudo principatus, pacem Lituanis attulit. Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerunt, quòd germani fratres Vitoudo patrueli à rege posthabiti essent. Ac Suitrigello quidem cum minus animi & virium haberet, ad Crucigeros profugit, & Lituaniam cum eis vltrò in Vitoudum incitatis, crebris populationibus diuexauit. Per quod quidem tempus Surassum, Gartenam, & Stramelam arces Crucigeri de Lituanis cæpêre. Skirgello verò maiore animo & opibus præditus, ex æmulatione & iurgijs ad testatas cum Vitoudo inimicitias venit. Quorum malorum sedandorum causa rex rursus cum regina anno sequenti in Lituaniam contendit, Skirgellonem, adiecto ei Cremenecensi, Starodubensi, & Starotrocēsi tractu, placauit. In posterum si quid noui dissidij inter eos ortum esset, conuenit, vt reginæ arbitrio staretur. Ita quidem Dlugossus, & post eum Miechouiensis. Verùm extant Vitoudi literæ, quibus id testatum facit, se cum Skirgellone in gratiam redijsse, societatem contra quemlibet, excepto rege Polonorum, iniuisse. Ac se quidem Kiouiensem domi natum armis quærere, ipsique & hæredibus eius iure sempiterno tradere debere: Vuladislaum verò regem, se assentiente, Cremeneciam, & Stoscum eidem donasse, propterea quòd is patrimonio in gratiam suam cessisset. Lituanica historia hîc Skirgellonis mentionem non facit: sed Coributhum fratrem eius detrectantem imperium Vitoudi comparato exercitu cum Vitoudo conflixisse: victumque Nouogrodecum, vbi vxorem & liberos habebat, fugisse, & cum his, expugnata arce, à Vitoudo captum esse. Atque hinc nata esse videtur sponsio Alexandri Rezanensium ducis pro Coributho regi facta, & literarum monumentis, quæ extant in archiuo regio, signata, cum eum rex è vinculis liberasset. Nec multo pòst Andreas quoque frater eius, qui

Hēricus dux designatus episcopus Plocensis.

Vigund. dux ueneno extinctus.

Vitoudus regi reconciliatus.

Hēricus Masouius hypodiaconus, uxore ducta ueneno sublatus est.

Plocensibus episcopus à Pontifice datus.

Iacob. Corsceuius auditor palatij Apostolici.

Vitoud. Crucigeros damno & clade afficit.

Vitoudi reditus in Lituaniam.

Vitoud. princeps, seu magnus dux Lituanorū creatur.

Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum.

1392 ann.

Suitrigello ad Prussos transijt.

Lituania uastatur à Crucigeris.

Coributhus cū uxore & liberis captus à Vitoudo.

Andreas dux dimissus.

Chencinis aſſeruabatur, dimiſſus eſt, Vitoudo & alijs quibuſdam ducibus interue- A
nientibus, regique pro ipſo fideiubentibus. Theodorus verò dux Vuladimirienſis do-
minatum Seuerienſem tunc à rege accepit, promittens conſignatis etiam literis, in fi-
de & poteſtate regis ſemper ſe futurum eſſe. Ita conſtitutis rebus Lituanicis, rex & re-
gina in Poloniam reuertêre. Orſam deinde iuſſu regis à Vitoudo expugnatam eſſe Li-
tuanica prodit hiſtoria, Vitepſcum verò per deditionem receptum eiecto Suitrigello-
ne, qui Theodorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege poſt mortem matris præ-
fectum excluſerat, & per dolum interfecerat. Atque hæc fortaſſe Suitrigelloni cauſa
ad Pruſſos fugiendi fuit. Occurriſſe autem Vitoudo eam expeditionem facienti du-
ces Odruſcenſes: Smolenſcenſem verò Vitepſcum veniſſe, & omnes profeſſos eſſe, ſe
in poteſtate ipſius ſemper fore. Vere autem proximo eundem Vitoudum Zitomi-
riam & Kiouiam in poteſtatem ſuam redegiſſe: amotoque Vuladimiro duce, Skirgel-
loni eam, ſicuti promiſerat, tradidiſſe: à Skirgellone verò Cercaſſos & Suinigrodum
munitiones captas eſſe. Nec multo pòſt ipſum ad venationem profectum, à monacho
quodam Ruſſo Metropolitæ vicario ad villam inuitatum, venenatoque poculo de me-
dio ſublatum, in Pieciaris honorificè ſepultum eſſe. Sunt autem Pieciari ſpecus va-
ſtiſsimus apud Kiouiam, illuſtrium Ruſſorum ſepultura nobilis. Dlugoſſus in arce Viſ-
ſegradenſi occiſum propter intolerabilem crudelitatem refert. Proſequitur deinde Li-
tuanica hiſtoria, Vitoudum Kiouienſibus miſiſſe ducem Ioannem Olgemundi filium:
Rezanenſem autem tractum per Simonem ducem magna ex parte vaſtaſſe: ipſum ve-
rò Smolenſcum contendiſſe, ac ducem eiùs oræ Glebum rebellantem amouiſſe, &
alium Smolenſcijs præfeciſſe: eoque ad Vitoudum veniſſe Baſilium ducem Moſcho-
rum generum, & honorificè ac liberaliter acceptum eſſe, ac dimiſſum. Tattaros dein-
de à legato Vitoudi Olgerdo duce profligatos, cæſis tribus eorum ducibus, quibus Po
dolia tributum pendebat: Theodorum autem Coriathi filium Podoliæ ducem, im-
perium Vitoudi detrectantem victum, captumque, & Bratislauiam, Cameneciam, Smo
triciam, Scalam, Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in poteſtatem redactam eſ-
ſe. Poſtea verò Vitoudum Vuladislao regi petenti partem Podoliæ cum ſuprà memo-
ratis arcibus conceſsiſſe, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis. Hæc ita B
bona fide è Lituanica hiſtoria hîc retulimus. Tametſi quòd ad Podoliam & Came-
neciam attinet, vel erraſſe vel data opera ſeriem rei deprauaſſe videtur ſcriptor, quiſ-
quis ille fuit. Primùm enim vt demus Lituanis, eam oram Podoliæ Tattarorum in-
curſionibus deſolatam, à Coriathi filijs occupatam, ab eiſdemq; arces ſuprà memora-
tas, excepta Bratislauia, munitas eſſe: viciſsim illi nobis concedant oportet, id quod
ſuperius expoſuimus, Ruſsiam meridionalem & Podoliam vſque ad Cremeneciam, à
Cazimiro magno Polonorum rege ſubactam eſſe: idque nos non leui coniectura col-
legimus, ſed pactis ipſorum ducum Lituanorum, inter quos fuit Georgius vnus de
Coriathi filijs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei oræ finitimis interfectum Li
tuanica hiſtoria memorat, comprobauimus. Deinde cum vt quæque ora ad regnum
adiuncta eſt, ita eius oræ palatinus in amplisſimo ſenatu regio locum tenet, Podoliæ
palatinus Belſenſem præcedit. Iam autem hoc tempore, cuius res geſtas nunc perſe-
quimur, Belſenſis tractus in ditione Polonorum erat: imò ſequenti, aut certè tertio
anno pòſt, Ziemouito Maſouiorum duci à rege donatus eſt. Ad hæc, ſicut cæteræ Ruſ-
ſiæ, quæ in ditione Polonorum regum tunc erat, ita Podoliæ quoque Vngaros rex Lu-
douicus præfecit, ſicuti nos ſuprà memorauimus. Et extant in archiuo regio binæ lite-
ræ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, quę arx eſt in Vngaria, paulo pòſt
hæc tempora ſcriptæ: quibus teſtatum facit, ſe cum Vuladislao rege Polonorum tranſe
giſſe, & cum Podolia ipſi ſeſe in fidem & clientelam tradidiſſe. Poſtremò extat exem-
plum diplomatis ipſius Vuladislai regis ſub titulo & ſigno Alberti archiepiſcopi Gneſ
nenſis, ex ipſo exemplari deſcriptum, quo rex indicat, Camenecenſem arcem ac ter-
ritorium Vitoudo & hæredibus eius in Feudum, vt vocant, à ſe dari, idque anno Chri-
ſti 1394 factum eſſe. Quod quidem tempus congruit cum eo, quo ſcriptor ille ean-
dem Cameneciam cum cæteris eius orę arcibus Vitoudum per vim cæpiſſe memorat.
Quo fit, vt ſit veriſimilius, Vitoudum, cum partem Podoliæ eam, in qua eſt Zitomiria,
& Cercaſsi, in poteſtatem ſuam redegiſſet, Cameneciam quoque de Vngaro duce par-
tam, precario tamen à rege, vt quæ ad regnum pertineret, obtinuiſſe. Reliquum verò
eius oræ Vngarum indulgentia regis deinceps quoq; retinuiſſe. Per hoc autem tem-
pus Crucigeri Pruſsienſes incitâte Suitrigellone Lituaniam crebris excurſionibus lon
gè lateq;

Theodorus dux Seuerienſis iurat in uerba regis.
Orſa capta.
Vitepſcũ receptum.
Odruſcenſes & Smolenſcenſes duces ſubditi Vitoudo.
Scirgello dux Kiouiæ.
Cercaſsi & Suinigrodum.
Scirgellonis mors.
Pieciari.
Ioannes dux Kiouienſiũ.
Rezania uaſtatur.
Baſilius Moſchorũ dux, gener Vitoudi.
Tattari profligati à Lituanis.
Podolia ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.
De Podolia uerior hiſtoria.
Podoliã non à Vitoudo, ſed à Cazimiro rege ſubactã eſſe.
1394 añ.
Crucigeri uexant Lituaniam.

gè lateq; vexarunt: munitiones etiam nonnullas cæperunt, & caput gentis Vilnam tentarunt spe subornatæ per Russos monachos proditionis & incendedarum arcium: sed cum ab vno ex ipsis detecta esset proditio, sumptumq; de conscijs supplicium, Crucigeri re infecta recesserunt. Erant quidem ad manum Lituanis non contemnenda Polonorum partim à rege missorum, partim voluntariorum auxilia: sed nusquam tamen ad vniuersam prælij dimicationem cum hoste ventum est. Satis habuêre nostri ex insidijs hostiles vires carpere, nonnunquam etiam ipsi in hostilem agrum populabundi excurrêre. Quo factum est, vt nō minus incommodi acceperint Crucigeri, quàm intulerint. *Vilna oppugnata.*

Dum hæc ita geruntur in Lituania, rex & regina studijs pacis occupati, muros arcis Cracouiensis, qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarunt, præfectis vigilum, quos Burgrabios vocāt, stipendia auxerunt: & vt singulos equites sagittarios in promptu semper haberent, iniunxerunt. In suburbano etiam Cracouiensi septentrionali, & in ora Clepariæ oppidi monasterium titulo sanctæ Crucis inchoarunt, & in Slauos Benedictinæ sectę Praga accitos, qui Slauica lingua sacris operarentur, collocarunt. Quanquam autem templum id atque monasterium consummatum non est, morte Heduigis reginæ intermissum, cantatum tamen ibi, & sacra facta Slauica lingua vsq; ad suam ætatem Dlugossus memorat. Aliud item monasterium in eodem suburbano occiduo, titulo sanctæ Mariæ in arena Carmelitis sodalibus mendicantibus condidêre. Psaltarum quoque siue psalteristarum collegium in basilica Cracouiensi ijdem instituêre, attributo eis de salinis salario. *Cracouiēsis arx firmata. Burgrabij. Templa circum Cracouiam. Sacra Sclauico sermone.*

Sub idem tempus Ioanne, cognomento Paruo, episcopo Cracouiēsi mortuo, successor à collegio designatus est Setegius siue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina postulantibus Bonifacius nonus pontifex maximus, Ioanne reiecto, Petrum Vissum iureconsultum præpositum Vuladislauiensem & cancellarium reginæ, equestri Brogorum siue Aceruorum familia ortum, non optimo consilio episcopum fecit. Sed luit is pòst ambitionis suæ pœnam. *Electio episcopi abrogata. Petrus Vissus episcopus Cracouiēsis.*

Venit per ea tempora in Poloniam Sigismundus rex Vngarorum visendæ Heduigis reginæ causa. A' qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus, & post longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimissus, in Vngariam reuertit. Id adeò post Mariæ reginæ, quæ Sigismundi vxor, Heduigis verò soror fuerat, mortem factum esse, ratio temporum argumento est. Scribit enim Antonius Bonfinius, Multum negocij Sigismundo Croatas, Bosnenses, Bulgaros, Valachos, atque Transalpinos, mulieris & externi regis imperium aspernatos, exhibuisse: armisque ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuisse, Stephanum verò vtriusque Valachiæ palatinum denuò rebellasse. Interim autem dum eum bello persequitur Sigismundus, Mariam reginam obijsse: eóque cognito, Vuladislaum regem Polonorum cum valido exercitu in Vngariam inuadere conatum esse, vt Heduigis vxoris nomine hæreditarium regnum in potestatem suam redigeret: sed occurrente sibi ad fines Poloniæ Ioanne Canysa Strigoniensi archiepiscopo cum armata manu, cœpto destitisse. *Sigismūdi regis Vngarorum aduētus in Poloniā. Rerum Vngar. Decad. 3. lib. 2. Vuladisl. rex conatus Vngariam inuadere.*

Extant etiam in archiuo regio diplomata fœderis cum Mircio Transalpinæ Valachiæ palatino fœderato regis Vngarorum à Vuladislao paulo ante hoc tempus icti: quo cautum est, ne alteruter altero inscio Vngarorum regi bellum inferat: inducias verò aut fœdus ab altero ictum vterque vt approbet. Inde fortassis ortum est illud colloquium Sigismundi cum Heduigi non officij gratia, quemadmodum Dlugosso placet, sed de stabiliendo regno suo apud Vngaros: quos ille sibi iam inde ab initio infensos, in Heduigim verò vti iustam hæredem Ludouici regis propensos esse non ignorabat: vt ea delinita & assentiente, tranquillius regnaret. *Mirc. Transalpinēsis palatinus fœderatus Polonis.*

Per idem tempus Henricus episcopus Vuladislauiensis in fidem Vuladislai regis concessit. Vltróne autem, an vi adactus, non comperimus: ac ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit, nisi quòd verisimile est, cum Cuiauiam rex & regina Ziemouito Masouiorum duci hypothecæ nomine tradidissent, eum quoque cum Cuiauijs Ziemouiti fidem secutum fuisse. Tametsi extant literæ Ziemouiti quarto demum anno pòst scriptæ, quibus is testatum facit: Decem millia sexagenarum, quarum nomine Cuiauiam tenuerit, à rege & regina sibi soluta esse: nec tamen adijcit, reddat ne, an iam prius reddiderit Cuiauiam. Extant enim Vuladislai Opoliensium ducis literæ per hæc tempora scriptæ, quibus ille Cuiauiæ quoque ducem se nominat, ita vt eam dotis nomine in pignus accepisse à Ziemouito videri possit. Habebat enim eius filiam Agathiam in matrimonio. Nisi fortè quod Inouuladislauiense territorium habebat in Cuiauia, Cuiauiæ ducem (vt faciunt vulgò principes) sese vocitabat. Fecit quidem per illud ipsum tempus rex bellum huic Vuladislao. *Vuladislauiēsis episc. iurauit in uerba regis. Vulad. dux Cuiauiæ. Vuladisl. regis bellū cū Vuladisl. rege Oppoliēsi.*

Nec

Nec tamẽ reperio Cuiauiam obnoxiam fuiſſe eius belli incommodis, præſertim cum in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduerſus Vuladiſlaum Cuiauij militarunt. Cauſæ autem belli regi hæ fuiſſe memorantur, vt ſe religione iuriſiurandi, quod initio regni ſui dederat de recuperandis iis, quæ ſuperiori tempore à Polonia auerſa erant, exolueret, & Vuladiſlaum detrectantem imperium ſuum coerceret. Nam neque reddebat ille, quæ prodiga Ludouici regis donatione, quemadmodum ſuo loco expoſuimus, acceperat, neque iuſiurandum dabat, ſe illarum ditionum nomine in fide & poteſtate regis Polonorum iure Feudi, vt vocant, ſemper fore: in quo rex acquieturus erat.

Zitno oppidum.

Quinetiam contemptim atque ſuperbè legatis regijs reſponderat, ac tumulis etiam compluribus excitatis ditiones illas ſuas ad Zitnum oppidum ab reliqua Polonia diſiunxerat.

Dobrinũ oppigneratum Crucigeris.

Ad hæc Inouuladiſlauienſe, Vuladiſlauienſe, Tuſſnenſe, atq; Tucholienſe territoria rege inconſulto Heduigi filiæ, quæ cũ Alexandro duce nupta fuit, donarat. Magiſtro autem Conrado Valrodo atq; ordini Crucigerorum Pruſsienſium primùm Zlotoriam ſex millibus ſexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totam Dobrinenſem terram quinquaginta millibus oppignerauerat.

Conſiliũ regis cum quinque conſiliarijs.

Quo facilius autẽ eum incautum rex opprimeret, cum quinq; modò conſiliarijs (quinam verò hi fuerint, non proditur) rem communicauit.

Tranſactio regis cũ Ziemouito.

Cum Ziemouito iuniore Maſouiorum duce genero ſuo, & affine Vuladiſlai, de quibuſdam controuerſijs, ſiue eæ fuerunt de Cuiauia, ſiue de dote ſororis ſuæ, quod veriſimilius eſt, bona eius conditione aſſentiente regina tranſegit:

Ruſsiæ pars magna Ziemouito Maſouiorum duci data.

& Belſenſem, Lubaciouienſem, Buſcenſem, Grabouienſem, Grodlenſem, Seuoloſſenſem, & Lopatinenſem præfecturas iure ſempiterno & in hæreditatem ei dedit, his legibus, vt eas non niſi regno Polonico ſubiectis hominibus vendere poſſet: expeditiones bellicas cum rege & Polonis obiret: nec bellum cuiquam rege inconſulto inferret.

Criſtinus Oſtrouius.

His ita prouiſis, & indicta toti Poloniæ expeditione, Criſtinum Oſtrouium caſtellanum Sendomirienſem cum parte copiarum aduerſus Dobrinum præmiſit: ſiue vt Vuladiſlaum à ſuſpicione propinquioris belli auerteret, ſiue vt duplici bello vires eius diſtineret:

Olſtinũ expugnatum.

ipſe cũ reliquo exercitu, cũ ſe Criſtinum ſubſequi ſimulaſſet, deflexo itinere ad Olſtinũ caſtrametatus, tertio die eã arcẽ expugnauit.

Arces in deditionem acceptæ.

Ad cæteras deinde arces, partitus cũ Spitcone Melſtinio palatino Cracouienſi copias, aduẽtu Ziemouiti & Ioannis ducũ Maſouiorum auctas, properè diſcurrit, ne quod perterritis recolligendi ſe ſpacium daret, intra vij. diem Crepicia, Velunum, Oſtreſſouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem accepta. B

Cienſtochouienſe monaſterium.

Monaſteria Cienſtochouienſe & Velunenſe ſuburbanum haud multo antè à Vuladiſlao duce condita, vnà cum poſſeſsionibus ſuis edicto pij regis intacta ab huius belli clade manſère.

Boleſlauecia ſeptem annis obſeſſa.

Reliqua erat vna arx Boleſlauecia, loco arteque munita, ſupra Proſnam flumen ſita. Quæ quia armis, præſidio & commeatu, ſecundo flumine importatis abundabat, ſeptem annis obſidionem pertulit.

Poloni Dobrinum infeſtant.

At Criſtinus caſtellanus Sendomirienſis, vt primùm Dobrinenſem oram attigit, adiunctis ſibi Cuiauijs, Bobrouunicos arcem circunſedit: ſed cum accepiſſet magiſtrum Crucigerorum Pruſsienſium Conradum contra ſe cum validis copijs aduentare, ſoluit obſidionem.

Vuladiſlaus dux latrociniũ exercet.

Ipſe verò Vuladiſlaus dux è Sileſia regias ditiones latrocinantis in modum infeſtauit, & mercatorum Polonorum ad Vuratiſlauienſes nundinas proficiſcentium merces & facultates cum curribus diripuit.

Oppolienſis tractus vaſtatus à rege Polonorum.

Confluebãt enim ad eum è Polonia multi, partim qui ſuis bonis profuſis, alienis inhiabãt: partim qui rei capitalis damnati aut proſcripti erant, aut conſcientia ſcelerum ſuorum profugerant. His igitur iritatus rex, in ditionem eius paternam cum exercitu impetum fecit: caſtella quædam & oppida cæpit: agros pagosq; depopulatus eſt: & Oppoliam primarium eius oppidum cum duabus arcibus obſedit.

Vuladiſl. regis fœdus cũ Vẽceſlao Cæſare & rege Boemorum.

Et implorauit quidẽ Vuladiſlaus dux Venceſlai Cæſaris & regis Boemorum opem: ſed nõ impetrauit, propterea ꝙ icerat is paulo antè fœdus cum rege Polonorum, quo 600 haſtatorum, ac totidem baliſtarum auxilia contra quemuis hoſtem, contra rebelles autem ſubditos ſocietatẽ principes hi ſibi inuicẽ promittebant.

Vuladiſlaus dux cum rege reconciliatus.

Quanquam exceperat Venceſlaus Electores Imperij, Vuratiſlauienſem epiſcopũ atq; ciuitatem, ducesq; Polonos & Sileſios Boemorum clientes: verùm eatenus modò, vt ne neceſſe haberet contra eos Polono auxilia mittere.

Lublinecia et Strelce in tractu Oppolienſi Spitconi donata.

Cum igitur in illo nihil eſſet ſpei, Vuladiſlaus dux Conrado Oleſnicenſium, & Bernardo fratre Nemodlienſiũ, ſiue Falkembergenſium ducibus deprecatoribus ad Vuladiſlaum regem miſsis, vt vult Dlugoſſus, pacem impetrauit his conditionibus, vt ablata mercatoribus bona reſtitueret: rex verò Lublineciam, & Strelce arces, & præterea neſcio quæ caſtella & oppida de ipſo capta, iure belli retineret. Quæ mox Spitconi Melſtinio vtenda fruenda dedit.

dedit. Cæterùm extat in archiuo regio transactio Boleslai & Bernardi ducum Oppoliensium, & fratris ipsorum Ioannis (Cropidlonis nimirũ) episcopi Camenensis cum Vuladislao rege sub Oppolia, defuncto interim, vt videtur, Vuladislao facta, & nouem signis signata: qua disertè cauetur, vt illi ipsi duces Oppoliam, Glogouiam, minorem videlicet, Strelce ac Domarazum arces, oppida ac territoria deinceps retinerent, sicut Vuladislaus patruus ipsorum tenuisset: prouiderent autem ne quid nocumenti inde regi Poloniæq; inferretur: captiui vtrinque vt redderentur: Boleslaueciæ, quæ à præsidio Vuladislai defuncti Agathiæ vxoris eius nomine tenebatur, ne quid commeatus vel auxilij contra regem submitterent: curarent autem vt arx ea nemini alij, quàm regi Poloniæ dedatur: de Olesno verò & Lublinecia ne quid negocij facesserent Spitconi Melstinio. Omnia tamen hæc vt ita fierent, ne quid iuris regi Boemorum derogarent. Fideiusserunt autem pro suprà memoratis ducibus cuncta hæc rata firmaq; fore, Venceslaus episcopus Vuratislauiensis, Ludouicus Bregensium, Conradus Olesnicensium & Cozlensium, & Præmislus Opauiensium duces, promittentes cum rege se futuros esse contra illos, si quid fefellerint. Magistratus verò vrbani Oppoliæ, Glogouiæ, Strelce & Crepiciæ promiserunt se sine vlla tergiuersatione oppida illa sua regi certisque proceribus Polonis ab eo designatis dedituros esse, si suprà memorati duces sui pactis pactis non steterint. Hæc nos, quàm Dlugossum sequi malumus. Oppignerauit autem postea Melstinius Lublineciam, Olesnũ & Gorzouum Præmislo duci Cessinensium, & filijs eius Boleslao & Præmislo mille marcis Pragensibus. Eiusq; rei monimentum extant literæ ab ijsdem ducibus consignatæ. Dlugossus autem memoriæ prodidit Vuladislaum regem ea bona reddidisse Bernardo suprà memorato Oppoliensium duci, cum is Heduigim filiam Melstinij vxorem duxisset, ac Boleslaueciam regi Vuladislai ducis defuncti vxor reddidisset. Hoc ipso autem anno, nempe 1396, Sigismundus rex Vngarorum, cum Turcæ duce Baiazete Amurathis filio Thracibus, Græcis, & Macedonibus deuictis, Mysos, hoc est, Bulgaros & Rascios vexarent, & Vngaris abstraherent, coadunato è varijs gentibus Christiani nominis ingenti exercitu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapsus tamen, traiecto naui Danubio Constantinopolim fuga delatus est: & inde aliquanto pòst Rhodum, ac deinde in Dalmatiam & Vngariam reuersus. Interim autem Turcæ anno sequenti Vngariæ prouincias fœdè populati sunt: cumque Sigismundus rex perijsse putaretur, Vuladus Transalpinæ palatinus, & comes Seuerinensis, siue Zuuerinensis, cum ditione sua in fidem & clientelam Vuladislai regis Heduisque reginæ Polonorum, vti hæredis Vngariæ vltrò concessit. Alij præcedenti anno funestum illud Christianis prælium commissum esse prodidêre. Militauerunt autem in eo bello contra barbaros etiam Poloni voluntarij, & nonnulli ex ijs fortiter dimicantes occubuêre. In quibus nobiles in primis fuêre Basilius castellanus Vissegradensis cum Rolando filio, & Thomas Calscius. Sciborius verò Sciboricius gente Ostoius fugiens cum rege, & Vngaris, cum nauim ingredi non posset, insequentibus Turcis, ita vt erat armatus, in Danubium se proiecit, & enatauit, charusque postea Sigismundo regi fuit. Insequenti anno Vuladislaus rex iratus Crucigeris Prusiensibus, quòd ij violato fœdere arma contra se sumpsissent, Dobrinúmque improbè inuertissent, simulque (& magis quidem fortasse) quòd Lituaniam infestare non intermitterent, & magnam Samagitiæ partem occupassent, bello eos persequi cogitabat. Sed abhorrebant ab eo bello procerum Polonorum animi, quòd non ignorabant se vniuersam Germaniam in se concitaturos esse. Itaque re in consultationem posita, cum maxima pars senatus quieta consilia magis probaret, placuit vt conuentus cum Crucigeris ijs de rebus Inouuladislauiæ ageretur, ad eumque conuentum vt regina modò cum proceribus proficisceretur: verebantur enim, ne rex dolore acceptarum in Lituania iniuriarum exacerbatus, asperiore aliquo dicto intempestiuum bellum exuscitaret. Neque tamen sic æqui aliquid à Crucigeris impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excusationes, nostrorumque patientiam eludere, vt sibi diuturnitate temporis possesionem Dobrini firmarent. Ibi Heduigis reprehensa eorũ cùm præsenti auaritia & fœderis atq; iurisiurandi violatione, tum superiorum temporum ingratitudine & impietate, qua in patronos suos Polonos vsi erant, disertè quasi fatidico ore adiecit: Se quidé viuente nihil eos aduersi pro illis ausis passuros esse: post mortem verò suam maximis incommodis atq; cladibus suis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neq; certa pace, neq; aperto bello, Inouuladislauia discessum est. Hoc auté anno Vitoudus expeditioné illam in Tattaros, cuius paulo antè è Lituanica historia

Oppoliensium ducum cum rege Polonorũ transactio.

Lublinecia Olesnum duci Ceßinensium oppignerata.

1396 ann.

Sigismũdus rex Vngarorum à Turcis profligatus apud Nicopolim.

Vulad. Trãsalpinæ palatinus in fidẽ & clientelã regis Polonorũ uenit.

Sciborius Polonus armatus Danubiũ tranauit.

Consultatio de bello Crucigeris inferendo.

Conuẽtus reginæ cũ Crucigeris.

Heduigis reginæ uaticinium.

Vituodi expeditio prior contra Tattaros.

historia mentionem fecimus, fecisse memoratur: ac tribum vnam Tattarorum, quam

Orda.

illi Ordam vocant, cum pueris & mulieribus abegisse, partemq; captiuorũ regi & pro-

Tattari in Lituania collocati.

ceribus Polonis dono misisse: Reliquos in media Lituania supra Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocauisse. Qui manent ibi vsque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliâs, & virtutis priscæ armorumq; non immemores: ritus autem patrios Mahometicæ superstitionis adhuc seruant. Tametsi negant ij se à Vitoudo subactos, verùm ciuili bello domo pulsos, siue adeò in auxilium contra Crucigeros à Vitoudo euocatos, in Lituaniam vltrò venisse, & in eo, quem incolunt, loco à Vitoudo sibi concesso domicilium fixisse. Cui rei argumento est illud, quòd ij in hanc vsque

Sigismũdus rex Vngar. uenit Cracouiam.

diem liberi legibus suis viuunt, ex æquo cum Lituanis magni ducis imperium agnoscentes. Verùm vtut est de ijs, victorem quidem certè exercitum è Scythia tunc Vitoudus reduxit, aut recepit, si quidem per legatum id bellum gessisse fertur. Inescatus au-

**1399 añ.*

tem hac victoria, & re bene gesta, annum quidem vnum quieti & comparandis maio-

Contra Tattaros altera Vitoudi expeditio.

ribus copijs dedit. Quo anno Sigismundus rex Vngarorum Cracouiam siue visendi regis & reginæ, vt vult Dlugossus, siue res suas stabiliendi causa, magis etiam alienatis ab eo post cladem illam Nicopolensem Vngarorum animis, & non obscurè nouas res molientibus, iterum venisse fertur. Et sanè pepigit is tunc cum Vuladislao inducias ad an-

Nobiliores Poloni qui ad bellũ Tattaricum nomina dedêre.

nos sexdecim. * Insequenti verò anno Vitoudus, necquicquã dissuadentibus rege & regina, alteram expeditionem fecit in Tattaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate gloriæ cupidi nomine dedêre. Multi Heduigis reginæ aduersos eius expeditionis successus prædicentis authoritate de procinctu retracti sunt. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maximè insignes Raphael Tarnouius Iasconis si-

Podolia Spitconi Melstinio donata siue oppignerata.

ue Ioannis Castellani Sendomiriensis filius, Sendiuoius Ostrorogus, Dobrogostius, Samotulius, Ioannes Glouacius palatinus Masouiensis, Ioannes Dambrouius, Varsius Michouius, Socha Plocensis palatinus, Thomas Verincus, & illustris in primis Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis, ac dominus inferioris Russiæ siue Podoliæ, quam ei Vuladislaus rex ante duos annos frustrà reclamâte regina cum proceri-

Tamerlanes prîceps Tattarorum maximus.

bus donarat, siue adeò certo pacto obligarat, ea lege, vt accitus à rege ad quoduis bellum cum auxilijs præstò esset. Recensitis apud Kiouiam copijs Vitoudus bonæ spei plenus Scythiam cum infesto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tattaros Ta-

Baiazetes Turcarũ prîceps à Tamerlane captus, & in cauea circũuectus.

merlanes, humili quidem loco natus, verùm scientia rei militaris & felicitate eò potentiæ prouectus, vt duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis, imperatoreque eorum Baiazete capto, & in ferrea cauea ferę in modum secum circunuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Persia, Mesopotamia, Asia & Ægypto incredibili celeritate vastatis, orbem terrarum terrore sui nominis impleret. Iamque transmisis Sula & Psola fluminibus ad campestria Tattariæ, & ad Vorsclam amnem

Sula fl.

Psola fl.

Vorscla fl.

Vitoudus nemine repugnante peruenerat, cũ Edigam vnum inter duces Tattarorum potentissimum Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs obuium habuit. Ibi consternatis nostrorum animis reginæ monita in mentem veniebant. Itaque suadente maximè Spitcone, de pace cum barbaris agi placuit. Neq; illi pacem aspernabantur.

Tattarorum uictoria de Lituanis & Polonis.

Verùm id maiorum natu consilium quasi timidum ferociores plerique cum reprehenderent, re vniuersæ dimicationis discrimini commissa, vicerunt barbari, non incruenta quidem victoria. Quod ni multitudine abundassent, virtute nostrorũ superati fuis-

Duces cæsi à Tattaris.

sent. Cecidêre de nostris plurimi, nec inulti tamen. In his fratres regis Andreas & Demetrius Coributhus, & alij nouem duces Lituani & Russi: pauci viui capti. Vitoudus

Vitoudi fuga.

cum Suitrigellone patruele, Ostrorogo & Samotulio, cum inclinari aciem suorum cerneret, pernici fuga euasit. Melstinius cum seu fuga, seu ducis hostium indulgentia, cui

Melstinij mors præclara.

virtutem & prudentiam suam inter colloquẽdum de pace probarat, saluus esse posset, inter confertissimos hostes honestissimè occumbere maluit, quemadmodum ipse optarat & prædixerat Paulo Sciucouio. Nam is ipsi pacem suadenti timorem, & a-

Tamerlanis mors.

morem venustæ vxoris exprobrarat: & tamen ipse dictis, quàm factis fortior, primus propemodum fugam inijt. Nec diu Tamerlanes ei victoriæ superstes fuit, eo ipso

Tattari Russiam uastarunt.

anno extinctus. Porrò Tattari continuantes cursum victoriæ in Lituaniam populabundi vsque ad Luscum excurrerunt. Kiouienses tamen tribus millibus rublorum oppi-

Rublus.

dum agrumq; suum, ne vastaretur, redemerunt. Continet autem in se rublus apud Lituanos centum grossos. Sub idem ferè tempus Heduigis regina filiam Elizabetham

Heduigis reginæ mors & laudes.

Bonifaciam primo partu enixa est, eique post tertium diem extinctæ nec ipsa diu superstes fuit: & in læua parte basilicæ Cracouiensis ante aram maximam sepulta est, e-

lata

lata magnificentissimo funere, multorum regum & summi pontificis Bonifacij noni splendidis legationibus celebrato. Tametsi non ad exequias, verùm ad leuandam de sacro fonte prolem regiam, rege ipso inuitante eæ missæ erant. Fuit autem Heduigis singulari pietate & sanctimonia vitæ prædita, ab omni fastu, leuitate, & iracundia aliena, ocij iuxta ac alienorum à suo sexu atque dignitate negociorum fugiens, tempus omne suum vel diuino cultui, vel lectioni eorum, quæ ad pietatem moresque formandos pertinerent, vel denique audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miserabilium hominum querimonijs impertiebat. Facultates verò suas, quas amplissimas è paterna domo secum aduexerat, liberaliter in vsus egentium, in cultum diuinum, & in publicas vtilitates expendebat. Ac præter ea, quæ superius commemoraui-mus, viuens aras duas in basilica Cracouiensi dotauit: Pragæ verò domum peramplam Lituanis, qui honestis disciplinis operam darent, siue emit, siue condidit: possesionesque peramplas, vnde eis sumptus suppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ vulgò dicta, Dlugosi temporibus hæreticorum furori intacta vnà cum possessionibus suis fuit. Sed ad nostram memoriam non permansit. Moriens verò Heduigis quicquid habuit reliquum in supellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad excitandam Cracouiæ & consummandam Academiam, quam Cazimirus magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus vltimæ voluntatis suæ, Petro episcopo, & Ioanne Tencinio castellano Cracouiensi. Donauit etiam basilicæ Cracouiensi vestem ad sacra peragenda factam, margaritis & lapidibus preciosis distinctam. Duo anni tempora, Quadragesimam & aduentum Domini religiosa abstinentia & ieiunio semper coluit. Delicias, pompas, & ostentationem diuitiarum contempsit, ita vt cum propinqua partui, regali cultu atque magnificentia exornare cubiculum regis absentis literis iuberetur, respondisse ei feratur, se pompam omnem & inanem splendorem pridem abdicasse: nec inscium esse, sæpe mortem partui comitem esse. Tum autem rectius se vilitate & neglectu mundani fastus diuinæ benignitati, quæ sterilitatis probrum à se amouerit, responsuram esse. Feruntur autem ob sanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius postea fuisse edita.

Lituanorũ collegium Pragæ.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Sedecimus.

IVSTIS reginæ peractis, Vuladislaus rex mœstissimus, ac de retinendo regno addubitans, quòd non ignorabat se externum vxoris nomine apud liberrimam gentem eò vsque regnasse, in Russiam secessit: cogitabatque vltrò regno se abdicare, & ad paternum principatum reuerti potius, quàm vt vi & armis summa cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem primores Poloni placidè consolati confirmarunt, cum ei studia sua in posterum quoque detulissent. Quod si quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amissa vxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, ostendebant ei rei remedium, quod ipsa etiam Heduigis regina moriens indicasse ferebatur, nimirum vt Annam Vilelmi Ciliæ comitis filiam, cuius sororem iam Sigismundus rex Vngarorum post Mariam in matrimonio habebat, secundam vxorem duceret. Eam enim iustam regni hæredem esse, propterea quòd Cazimiri regis neptis esset. Placuit consilium Vuladislao. Quocirca missi oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius castellanus Sremensis, Hincia Rogouius, & Ioannes Ostrouicius, optata omnia retulêre, simulque sponsam ad sedecimam diem Iulij mensis anni sequentis Cracouiam adduxêre. Et cum ea nullius linguæ præter Germanicam gnara esset, octo menses condiscendæ linguæ Polonicæ operam dedit, priusquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lituaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lituanis suo Polonorumque nomine renouauit: vbi promissum est, & literarum monumentis cautum, vt si Vitoudus sine liberis decederet, in regis & regni Poloni potestatem reciderent omnia quæcunque is possedisset, vnà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigismundo Vitoudi fratri cedere debeant, ea quidem lege, vt

Vuladisl. cogitat regnũ relinquere.

Secundæ nuptiæ Vuladislai.

Rex in Lituaniam profectus.

Pacta cũ Vitoudo & Lituanis renouata.

is tamen regi & regno sit subiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ vxoris Vitoudi, quæ post eius demum obitum ad regem atque regnum redire deberent. A Hæc adeò anno Christi 1401 acta esse, literis ea de re tunc conscriptis & consignatis constat.

1401 añ.

Reuertens autem rex è Lituania, quoniam à nuptijs propter deformitatem sponsæ abhorrebat, proceribus Polonis interuenientibus mense Februario apud Biecium oppidum cum Ciliensibus proceribus conuentum habuit, nouisque pactis initis, seu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna vxore interfuêre. Coronationem verò nouæ reginæ in sequentem annum dilatam esse Miechouiensis refert. Per hæc fermè tempora Academia Cracouiensis ex testamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita est: duæ domus siue collegia excitata, alterum philosophis & theologis in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuę Annæ nomine nuncupatur, alterum iureconsultis & medicis, quà ex vrbe ad arcem itur. Tametsi medici cum philosophis sese coniunxêre. Accitique magistri & doctores omnis generis è Pragensi academia, censusque his in perpetuum attributi à rege è salinis & telonio, & adiuncta sacerdotia omnia apud diui Floriani, præter præposituram, vt vocant. Auctior deinceps ea ipsa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorum ipsorum beneficentia reddita, magnopere quodam tempore studijs dialecticis, mathematicis, philosophicis, atque theologicis effloruit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoque florebant pacis studia. Non item alibi. Apud Boemos quidem & Germanos Venceslaus Cæsar totum se compotationibus, lusibus & nequitiæ dabat, ita vt cum de arcis cuiusdam suæ conflagratione nuncium accepisset, rogasse dicatur, An cella vinaria incendio superfuerit. Proinde ita contemptibilis erat, vt primùm à Pragensibus ciuibus caperetur, & aliquot mensibus asseruaretur: inde verò cum euasisset, iterum à proceribus quibusdam Sigismundo fratre conscio captus, Viennam custodiendus deduceretur: inde quoque cum elapsus esset, à principibus Electoribus Imperio amoueretur: & Robertum palatinum Rheni Bonifacio nono pontifice maximo approbante successorem non inuitus acciperet. Infestata est etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Boemia verò à Mysnensibus & Morauis marchionibus, incitante Sigismundo. Ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigismundus rex, dum fraterno regno inhiat, suum penè amisit: captus quidem & ipse est à suis Vngaris, ob seueriorem in aduersarios suos animaduersionem, post Nicopolensem cladem, & filijs Nicolai Garæ in custodiam traditus, in arce Soclossensi adseruatus est, Ladislaus verò rex Neapolitanus Caroli interfecti filius: qui tamen cum in Dalmatiam peruenisset, inde Neapolim reuerti necesse habuit, siue pulsus à Sigismundo, cum is è custodia dimissus esset, siue ad comprimendos nouos motus suæ gentis reuocatus. Iam & Galeatius Vicecomes dux Mediolanensium totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cæsarem magna mercede & promissis in auxilium euocarant. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam se recepit. Porrò tota respublica Christiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. Nam Clementi Galli Cardinales, & qui cum eis sentiebant, Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Aragonensem, Vrbano verò Itali Bonifacium nonum, eoque per hoc tempus defuncto Innocentium septimum, & huic mox Gregorium duodecimum suffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij sequebantur. Ipsi Pontifices se inuicem execrabantur, & pro schismaticis habebant, & studia principum multa indulgendo & conniuendo sibi comparabant: & tamen pro se vterque concordiæ in ecclesia redintegrandæ, vel cum iactura pontificatus dignitatisque suæ se studere, iureiurando etiam interposito & chirographis præ se ferebant. Ita tunc perturbatus erat omnino status Christiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè erant omnia. Itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile gestum esse memoratur, præter, quòd perduellium quorundam vias publicas infestantium latrocinia tunc Vuladislaus rex coercuit, expugnata per aulicum suum comitatum Ciorsteno arce, quæ illis receptaculo fuerat. Fuêre autem latronum illorum principes, Grotus Sulpecius de Rauiorum familia, & Ioannes Rogala, quod etiam equestris familiæ nomen est, castellanus Vuladislauiensis. Quorum hic quidem captus multis annis carcerem pertulit, donec in Zauisij Nigri gratiam dimissus est: ille verò euasit: sed arx eius Conari in tractu Sendomiriensi diruta est. Latrocinandi verò occasionem ei dederat prior proscriptio ob cædem Ioannis Ossolinij castellani Vislicienis, dum disceptant inter se de limitibus agri præbendæ Sendomiriensis

Vuladislai regis secundæ nuptiæ.

Academia Cracouiensis condita.

Quibus disciplinis potissimùm floruerit Cracouiensis academia.

Venceslaus imperat. bis captus, et ab imperio amotus.

Robertus Cæsar.

Boemia & Morauia uexatæ.

Sigismundus rex captus ab Vngaris.

Ladislaus rex Neapolitanus ab Vngaris expetitus.

Galeat. dux Mediolanensium.

Schisma in ecclesia Christi.

Ciorstenum arx expugnata ab aulico Vuladislai comitatu.

Grotus Slupecius et Ioannes Rogala latrocinantur.

Conari arx diruta.

B

domiriensis, quam filius Ossolinij obtinebat, patratam. Vlricus verò Dreni hæres Vuladislai regis & regni potestati sese subdidit ea lege, vt si decederet sine liberis, arx ea regi cederet, præfectique arcis deinceps etiam ipso viuente in verba regis iurarent. Per idem tempus apud Posnaniam, cum diuinum Christi corpus in specie panis, (quemadmodum antiquissimo totius ecclesiæ Christianæ ritu & ipsius Christi & Apostolorum eius instituto in templis publicè vulgò distribuitur) ab infelici quadam muliercula ore sublatum, vt Iudæis ad ludibrium venderetur, mutataque sententia in pratis suburbanis eius oppidi abiectum esset, miraculis quibusdam insignibus proditum est, & repertum. Itaque templum in eo loco Vuladislaus rex condidit, & sanctissimi corporis Christi titulo dedicauit. Tarnouiæ verò collegium sacerdotum Petrus episcopus Cracouiensis Ioanne domino loci palatino Sendomiriensi petente, & rediuum partem de suo conferente instituit. Per hoc ipsum tempus Dobrogostius siue Bonauentura archiepiscopus Gnesnensis mortuus, successorem accepit Nicolaum Curouium gente Srenauiũ: qui Vuladislauiensem quoq; episcopã, vnde transferebatur, fauente rege toto biennio simul retinuit. Anno sequenti, qui fuit à Christo nato 1403, Valachiæ palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è potestate & vinculis Suitrigellonis à rege liberatus esset, iurati vnà cum consiliarijs in verba regis, in potestate eius atque regni se esse, foreque professi sunt: Romanus verò etiam societatem belli contra quosuis hostes, Prussis atque Lituanis propter locorum intercapedinem exceptis, promisit. Boguslaum verò Pomeranorum ducem rex in aulam suam suscepit, octingentarum marcarum stipendium ipsi pollicitus, vt quoties opus esset, cum centum hastatis sibi militaret. Porrò Vilhelmus marchio Misnensis fœdus & societatem cum eodem rege pepigit: itemque Vngari proceres cum Polonis: quo cautum est, ne alteri contra alteros regibus suis opitulentur. Ad regem quoque Vuladislaum ijdem Vngari pòst de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis misêre: sed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem constat, quid his fœderibus causam prębuerit: nisi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem suum Sigismundum. Sed magno studio Vuladislaus de liberando eo laborasse fertur, ita vt regnum quoque à proceribus Vngaris sibi oblatum contemneret. Quin Sandeciam profectus est, vt propinquitate loci terrorem Vngaris obijceret. Euasitque tunc Sigismundus misericordia nobilis matronæ, cuius filijs in custodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipsi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Boemorum superiores Vngariæ partes Poloniæ & Morauiæ finitimas in fide eius continuit, compluresq; aduersariorum munitiones in suam potestatem redegit, & proceres quosdam captos in vinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquam, deficeretur, à Vuladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisque nouam Marchiam, quæ simul cum veteri hæreditario iure ad Sigismundum pertinebat, ipsi oppignerauit. Cuius rei monumentum extat in archiuo. Quanquam tunc non nisi quatuor millia ei numerata sunt: nec de reliqua pecunia postea numerata, neque de possessione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio. At Vitoudus magnus dux Lituanorum cum Smolenscijs rursus rebellibus bellum gerebat, fretusque Polonorum auxilijs, arcem Smolenscum, in quam ciues & nobiliores quique vxores, liberos, & fortunas suas contulerant, aliquandiu obsessam & oppugnatam amissis compluribus fortibus viris Polonis, vi cæpit, magnasque opes in ea repertas partim Vuladislao regi transmisit, partim militibus, vt quisque meritus erat, dilargitus est. Cæteras verò arces in deditionem accepit, & principatum omnem in formam prouinciæ redegit. Dux in Vngariam profugit, & in ministerio Sigismundi regis vitam finiuit. Cum Crucigeris quoq; Prussiensibus & Liuoniensibus bellum paruo tempore intermissum, Suitrigellonis opera ipse recruduerat. Nunquam is tamen hostibus ditionem suam infestantibus occurrere ausus est: verùm Liuonienses cum pręda reuertentes vestigijs clàm secutus, cum ij diuersi domos abijssent, agros eorum vicissim longè lateque vastauit, pagos vicosque incendit: ac Zuuinam munitum oppidum, quod à flumine nomen habet, ac Germanis Duneburgum est, vi cępit atque diripuit: arcem verò oppido imminentem in deditionem accepit: incensisque arce pariter & oppido cum ingenti præda in Lituaniam se recepit. Nec multo pòst rursus Lituania hinc à Prussiensibus, illinc à Liuoniensibus Crucigeris vehementer peruastata est, multique mortales in seruitutem abacti: quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vuladislaus rex afflictæ patriæ vicem miseratus, Suitrigellonem

Drenũ arx regi dedita.

Christi corpus in pratis Posnan. repertum.

Templũ corporis Christi in suburbano Posnaniensi.

Tarnouiæ collegium sacerdotũ institutum.

Nicol. Curouius archiepiscopus.

1403 añ.

Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Misnense fœdus.

Vngarorum procerũ cum Polonis fœdus.

Vuladisl. regis studium erga Sigismundum.

Sciborij Sciboricij fides erga Sigismundum regem.

Noua Marchia Vuladislao regi oppignerata.

Smolenscij subacti à Vitoudo.

Smolenscioɾũ dux profugus.

Crucigeri Lituaniam infestant.

Zuuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incẽsa.

Lituania rursus uexatur à Crucigeris.

Suitrigello reuocatus è Prussia. fratrem exulem è Prussia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. A Ac ne quod ei cum Vitoudo noui dissidij seminarium relinqueret, Podoliam ei quinque millibus marcarum Pragensium à filijs Spitconis Melstinij redemptam, con-*Podolia & præfecturæ quædam in Polonia Suitrigelloni attributa.* cessit: itemque Strium, & Zidaciouiam in Russia, Sidlouiam, Stobniciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è salinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis animum Suitrigellonis sanauit. Conuentum deinde rex cum Prussicis Crucigeris apud Racianzum episcopi Vuladislauiensis oppidum ad Pentecosten anni sequentis habuit: vbi sic de pace conuenit, vt rex quinquaginta millia (licet quadraginta sint apud Dlugossum) florenorum Crucigeris exolueret, *Pax & pacta cũ Crucigeris Prussiẽsibus.* Dobrinumque & Zlotoriam reciperet: verùm vt ratas tamen Magistri donationes atque largitiones haberet, & pacta à Cazimiro magno cum eius conuenta rata esse iuberet: deinde vt Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia verò Crucigeris cederet: ipsi verò vt omni iure quod habebát in Lituania, sese abdicarent: nec paterentur hostilem aliquem exercitum per ditiones suas in Lituaniam transire, neque ipsi per eam sine permissu regis copias suas ducerent: neque receptarent proscriptos è Lituania, ac ne profugos quidem propinquos regis: denique vt liberam mercaturam atque societatem haberent inter se Lituani atque Prussi. His autem conditionibus implendis annuum tempus constitutum. Sic necessaria magis, quàm speciosa pace facta, Vuladis-*Vuladisl. rex Toruniam profectus.* laus rex inuitatus à Magistro Toruniam cum magna parte procerum diuertit, triduóque ibi mansit, splendidè & magnificè acceptus: per quos dies simulachro equestris pugnæ inter Teuthonas & nostros edito, cum superiores illi ferè essent in eo genere, in *Dobesl. Olesnicius.* quo sunt exercitatissimi, ad extremum tamen Dobeslaus Olesnicius vnus de nostris palmam & brabium obtinuit. Dum autem Vuladislaus obequitans, situm, munitio-*Rex perfusus à muliercula.* nem, atque ædificia vrbis contemplatur, sordibus culinæ à muliercula quapiam seu casu, seu data opera perfusus, mulierculæ morti ob id destinatæ impunitatem impetrauit. *Vuladislai clementia.* Inde discedens in maiorem Poloniam diuertit, æstateque ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis (qui tunc primùm haberi propter nouam rem cœperunt) Cor-*Comitia Corcini.* cinum, quo comitia toti Poloniæ ad xi. diem Nouembris indixerat, venit: perfecitque precario, vt sibi redimendi Dobrini causa agraria contributio noua omnium ordinum *Agraria siue iugeralis contributio noua decreta.* consensu extra ordinem decerneretur, nempe deni grossi in iugera ab agrestibus tan- B tum & oppidanis culta. Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum grossorum, quam Rastralem appellauimus, coniuncta, ad centum millia marcarum tunc redacta esse memorantur. At nunc quando longè cultior atque populosior est Polonia, lon-*Summa exactæ pecuniæ.* gè minus ex ea contributione conficitur. Vuratislauiam deinde rex splendido plus quàm quinque millium equitum comitatu profectus est, cum Venceslao rege Boemorum, illo postulante, congressurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis *Vuladislai cum Venceslao Boemorum rege cõgressus apud Vuratislauiam.* stupidus, cœnoque voluptatum penitus immersus, se de summa rerum periclitari: bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigismundus frater, vt sibi regno Boemorum cederet, contendebat, & non obscurè fauebant ei Boemi proceres. In gratiam eius etiam dux Austriæ Morauiam infestare videbatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduersariorum Venceslaus, & regnum suum stabiliret, regis Poloni amici-*Venceslai regis Boemorũ fortuna.* tiam & societatem certo fœdere sibi adiungere satagebat. Itaque aduenientem perhumanè lauteque accepit, non sine admiratione opum eius: ita vt etiam Sbigneo Brezio cum sexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adesse ratus, ex-*Marsalci Poloni comitatus.* tra vrbem obuiam prodijsse dicatur. Octo diebus de fœdere inter consiliarios regum tractatum est, & eò res propemodum perducta erat, vt Boemus Polono Silesiam omnem redderet, Polonus illi vicissim cum quadringentis hastatis equitibus, quoties opus esset, præstò esset. *Acta inter Polonos & Boemos.* Sed vel indigna res visa est Polonis proceribus, Boemis esse obnoxios, vel certè Ioannes Smiritius consilio & authoritate præstans inter Boemos superueniens rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Po-*Ioannes Masouiorũ dux captus à Crucigeris.* lonis fuit à Crucigeris. Etenim cum expedita manu clàm in Masouiam ingressi, Ioannem ducem Cirnensium nihil hostile suspicantem in prædio quodam, siue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpêre, & equo impositum, ac subter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incensa secum abduxêre: non multò pòst tamen à rege de violato fœdere admoniti dimiserunt. *Varsauiæ collegium sacerdotũ institutum.* Dimissus, paulo pòst in eam curam diligenter incubuit, vt nouum prælatorum & canonicorum, & item vicariorum collegium in templo & parœcia Varsauiensi institueretur. Et institutum id est ab Alberto Iastrembecio Posnaniensi episcopo, cum Ioannes dux luculentos reditus de bonis suis,

Anis ſuis, ac de decimis à Plocenſi epiſcopo permutatione quadam acquiſitis vtrique illi collegio, atque parœcias aliquot & quædam alia ſacerdotia, ſuppreſsis veteribus titulis, addixiſſet. Anno à Racianzenſi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Crucigeris de perficienda pace inchoata habitus eſt. Ibi noua res à Crucigeris oblata, negocium omne infecit. Poſtulabant ij, vt Rex Pomeraniæ nomen in inſcriptionibus & ſigillis ſuis non vſurparet, quemadmodum cum Cazimiro rege multo antè conuenerat. Negabat ille, conſiliarijs diſſuadentibus. Itaque Crucigeris Dobrinum non reddentibus infecta pace diſceſſum eſt. Tametſi extant in archiuo regio literæ Conradi magiſtri, hoc ipſo tempore ſcriptæ: quibus teſtatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria ſibi numerata eſſe. Et ſanè ſcribit Dlugoſſus, non multo pòſt bello conflato, primum omnium Dobrinum à Crucigeris oppugnatum eſſe. Quo fit, vt conueniſſe tunc pacem, Dobrinumq; redditum eſſe Polonis, verius ſit. Alterius quidem conuentus cum eiſdem Crucigeris à Vitoudo acti deterior euentus fuit. Nam is cum ægrè ſe aduerſus potentiam & vim eorum defenderet, ceſsit ipſis Samagitia. Detrectabant quidem Crucigerorum imperium Samagitæ, & nocturnis incurſionibus atque inſidijs præſidium eorum affligebant: Vitoudumque obſecrabant, ne ſe immanibus Teuthonibus proderet: ſed vincebat vtilitatem neceſsitas. Itaque iuſſu principis obſides dedêre Crucigeris. Quo facilius verò eos Crucigeri in officio continerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas ſupra Neuazam fluuium, tertiam verò in confluente Nemenis atque Dubezæ. Profugerat iterum in Pruſsiam Suitrigello ſpe totius Lituaniæ per Crucigeros potiundæ: ſed Podoliam nihilominus præſidijs ſuis tenebat. Itaque conuentu Gneuucouienſi ſoluto, Rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamque eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorum palatino, iam inde à duobus annis ſibi addicto, & conſiliarijs eius Cameneciam euocatis ſolenne iuſiurandum, quod in fide & clientela ſua, reginę, ac filiorum, & regni Polonici permanſuri eſſent, accepit. Quanquam idem anno ſuperiori Romanus palatinus & ipſe fecerat: cuius rei extant monumenta in archiuo regio vtriuſque diplomata. Vnde credibile fit, eos inter ſe de principatu contendiſſe. At in maiore Polonia Thomas Vengleſsinius caſtellanus Sendomirienſis & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcē ab ijs, qui religioſam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quatriduo expugnauit: eiectoque præſidio in poteſtatem ſuam redegit. Vitoudus verò pacem nactus à Crucigeris, eodem anno, qui fuit 1406 tranſmiſſo Vgra flumine primam fecit in Moſchos expeditionem, ſiue proferendorum finium gratia, ſiue iniuria prouocatus à genero, duce gentis Baſilio. Parua & obſcura initiò gens Ruſſorum fuêre Moſchi, quemadmodum Primo libro indicauimus: ſed iam tunc acceſsione finitimarum gentium, partim ſucceſsionibus iuſtis adiunctarum, partim vi vel fraude ſubactarum, non parua incrementa cæperant. Nec tamen elici ad pugnam potuêre. Peruaſtata igitur longè lateque eorum regione, Vitoudus præda onuſtus in Lituaniam redijt. Fuerunt ei expeditionis illius ſocij complures de nobilitate Polonica, qui præda hoſtili magnopere ditati ſunt. Maiore is vi poſtea in id bellum anno vno intermiſſum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Sbigneus Brezius marſalcus præfuit, & Crucigerorum auxilijs: & vſque ad Occam fluuium permagnum populabundus peruenit. Quo minus autem fluuium tranſmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus eſt. Nam is ſeu leuitate quadam ingenij, ſiue inuidentia ſtimulatus, Branſco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incenſis, ad Baſilium hoſtem Vitoudi transfugerat, bonamque illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex inſidijs & iniquis locis laceſſendo. Atque hinc poteſt colligi, Suitrigellonem aut non ad Crucigeros profugiſſe paulo ante id tempus, ſicuti nos dudum è Dlugoſsi ſententia narrauimus, aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo icti ab eis exactum ſiue excluſum, cum hoſtibus eius Moſchis ſeſe coniunxiſſe. Impetrauit tandem à Vitoudo pacem Baſilius æquis conditionibus. Qua conſtituta Vitoudus properè equos permutādo in Lituaniam ad vxorem (vt erat in Venerem pronus) contendit. Exercitus verò eius ſine imperio & ordine ex Moſchouia decedens, cum per vaſtata dudum à ſe & ab ipſis etiam Moſchis loca iter faceret, fame afflictus & magnis incommodis propter cœli intēperiem in limoſo ſolo affectus, & à Tattaris etiam, quos Moſchus velut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & ab lateribus incurſantibus vehementer vexatus eſt. Verùm ij tamen virtute Polonorum atque Crucigerorum

Gneuucouiēſis conuentus cū Crucigeris.

Pax cū Crucigeris infecta.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

Samagitia cōceſſa Crucigeris.

Samagitæ detrectarūt Crucigerorum dominatum.

Neuaza fl.

Dubeza fl.

Suitrigello iterū ad Pruſſos fugit.

Podolia redacta in ditionem Polonorum.

Valachiæ palatini cū proceribus iurāt in uerba regis Cameneciæ.

Drachimū arx recuperata à Polonis.

Moſchicum bellū Vitoudi.

Vgra fl.

Moſci.

Sbign. Brezius dux copiarum Polonicarum.

Suitrigello Moſchis adeſt cōtra Vitoudum.

Lituanicus exercitus incommodo affectus.

Moschi cum Tattaris uicti.

gerorum pedestri magis quàm equestri prælio victi pulsiq; sunt. **Poloni amissis armis** & equis reuertentes, liberalitate regis abundè recreati. Lituanica historia nullam belli cuiusquam à Vitoudo contra Moschos suscepti mentionem facit: & quidem trans Occam non Moschica, sed Rezanensis ditio est, quam à Vitoudo vastatam esse constat: quę quamuis nunc Moschorum duci pareat, tunc quidem suum adhuc habebat ducem, Olgum nomine. Per hoc tempus Iacobus Cobilenius gente Grimalius, Nicolaus Chranstouius Stregomius, & Andreas Tencinius Toporus de adulterio Annæ reginæ insimulati sunt. Et Chranstouius quidem solum vertit: Cobilenius verò triennio in arce Leopoliensi in carcere asseruatus est: Tencinio, quòd minus suspectus esset, nihil actū. Obiurgatus autem rex à senatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudicium in delatores instaurauit: vbi Clemens Moscorouius castellanus Visliciensis & præfectus Cracouiensis delator editus, publicè & solenni ritu dicta sua reuocauit, & mendacij se ipse damnauit. Paulò autem antè Cracouiæ vulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicquam prohibentibus illo ipso Moscorouio præfecto, & Nicolao Lituos procuratore arcis, sæuitum est: direptæ & incensæ eorum domus: serpsitque per plateas aliquot etiam in Christianorum tecta incendium. Quin & ædes diuæ Annæ, circum quam tunc erant Iudæorum domicilia, conflagrauit: Academiæ domus, quam Collegium maius vocant, ægrè à studiosis iuuenibus defensa. Magnam autem Christiani in Iudæorum pueris, quibus parsum erat, educandis, & Christiana religione imbuendis, curam impendêre. Adulti quoque, qui cædi superfuêre, plerique vltrò Christiani facti. Inuidia opum fraude & vsuris quæsitarum, & opibus aucta licentia, ac scelera flagitiaque impunita, ipsis cladis illius causæ fuêre. Porrò in Lituania post Moschicam illam expeditionem, qua vires Lituanorum vehementer attritæ erant, Crucigeri nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atq; belli causas quærere, neque iniurijs abstinere. Quibus rebus adductus rex Vuladislaus, cum ad pacem quamuis iniquam pronior, quàm ad iustum bellum esset, conuentum cum Vlrico Iungingo magistro Crucigerorum Prusiensium apud Cauunam oppidum egit. Sed nihil æqui à feroci homine, & ex mansuetudine aliena maiores spiritus sumente impetrare potuit: amicè tamen missis vltrò citroq; muneribus discessum est, Crucigeris bellum, quod meditatum nondum maturauerant, dissimulantibus. Nec diuturna tamē ea dissimulatio fuit. Nam vt reuertit rex in Poloniam, viginti naues frumento onustas è Cuiauiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, vt inde porrò aduerso Nemene in Lituaniam ducerentur, subuenturus genti suæ, inopia ex tenui prouentu frugum tunc laboranti. Eas naues Crucigeri intercepêre. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tuliscouius Calissiensis, & Vincentius Granouius Naclensis castellani, re infecta rediêre, caussificantibus & cauillantibus Crucigeris, arma ijs nauibus cōtra se barbaris supportata esse. Mox & alteram iniuriam adiecêre. Etenim Lituanos mercatores apud Ragnetam violarunt, & merces eorum diripuerunt. Hac gemina iniuria iritatus Vitoudus, prior bello persequi Crucigeros adortus, Rumboudum marsalcum clàm cum expeditis copijs in Samagitiam misit: præsidia Crucigerorum, quæ erant cum Michaele Cochmeistero præfecto siue aduocato nouæ Marchiæ, vel cæpit, vel interfecit, vel eiecit, & Samagitiam omnem iam inde ab initio à Crucigerorum imperio abhorrentem, in suam ditionem redegit. Venêre deinde anno sequenti, Oborniccos ad regem legati Crucigerorum, questum de erepta Samagitia, captisq; & cæsis ibi præsidijs suis: & cum bello sibi tantam iniuriam vlcisci necesse esset, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quærebant ij à rege, esset'ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladislaus, quid faceret: si deesset Vitoudo, Crucigeris eum atque patriam suam planè prodebat: sin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in se & Poloniam, commodiorem prædas agentibus & bellantibus, quàm Samagitia est, attrahebat: & abhorrebant ab eo bello Polonorum animi. Itaque ad amplissimum consilium atq; comitia rem integram reiecit, neq; certi quicquam legatis tunc respondit. At illi elati superbia & impatientia, & protestati, non à se, verùm à rege fœdera violari, minabundi discessêre. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimamseptimam diem Iulij habuit. Inde cum omnia prius experiri, quàm ad arma venire, in commune placuisse, tres legati ad Magistrum missi, ijdem qui prius, vltimo excepto. Postulabant hi à Magistro, vt conuentu constituto amicè cum rege de rebus omnibus iniurijs transigeret. Regis enim, non Vitoudi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ.

Rezania à Vitoudo uastata.
De stupro reginæ insimulati.
Moscorouius castell. Visliciēsis de mēdacio dānatus.
Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.
Cracouiæ incendium.
Conuētus regis & magistri Crucigerorum apud Cauunam.
Naues Polonicæ cū frumento interceptæ à Crucigeris.
Polonorū legati ad Magistrum.
Mercatores Lituani interfecti à Crucigeris.
Samagitia recepta a Vitoudo.
1409 añ.
Crucigerorū legati ad regem.
Comitia Lenciciæ.
Poloni oratores ad Crucigeros.

Excandescere

Excādeſcere Magiſter, & morā pati nolle, cōfeſtimq́; arma ſe Lituaniæ illaturū eſſe mi
ari. Ibi Archiepiſcopus nō ferēs Magiſtri ſuperbiam: Deſinas, inquit, nos bello terre
e: Si arma cōtra Lituanos cęperis, uiciſsim arma noſtra domi tuæ ſenties. Quod dictū
ı mādatis ne Archiepiſcopus à rege acceperit, an bili percitus incōſideratius protule-
it, incertū eſt: optatū quidē certè Magiſtro accidit. Quocirca ſtatim is ſubiecit: Bene
e rem habere: cū ſententiā regis teneat: caput ſe potius petiturū, quàm pedes, & cul-
a magis, quàm inculta, agros uberes potius, quàm ſyluas & ſolitudines. Ita tūc legati
mpatientia bellū approperatū eſt. Nec mora, dictis facta Magiſter adiecit. Dimiſsis e-
im legatis, ad mediū Auguſti mēſis cū exercitu Dobrinū magna ui oppugnatū cæpit
z incēdit: Polonos, qui arcē defendebāt, unà cū præfecto arcis Iacobo Plominio capi-
ali pœna affecit. Inde Ripinū & Lipnū oppida primo impetu capta uaſtauit, magnaq́;
n oppidanos & agreſtes crudelitate debacchatus, ne tenerę quidē ętati & muliebri ſe-
ui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos caſtris arcē oppugnare orſus, in deditionē
ccepit: quamuis defendi ea diutius, arte, præſidio & cōmeatu munita, potuiſſet. Qua-
e præfectus arcis Varciſlaus Gotartouicius de Liſſorū familia fœdū carcerē poſtea re-
gis decreto pertulit. Cæteri uerò equeſtris ordinis, qui in pręſidio fuerant, infamia no-
ati. Tametſi ea infamia Bartholomęus Plomycouius unus de his anno ſequenti, cum
multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdenſi edidiſſet, ſeſe liberauit. Nunquam ta-
men poſtea ſatis compos rationis fuit, cū ſemel dolore infamiæ de ſtatu mētis dimo-
tus eſſet. Zlotoria deinde acriter oppugnata, poſt octauum diem in deditionē Crucige
rorum uenit, cum magna pars defenſorum ictu baliſtarum & bombardarum interfe-
cta eſſet: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum poſtea cum Vi
toudo conueniſſet, tamen Crucigerorum perfidia, cum ij ſuos recepiſſent, dimiſsi
non ſunt. In Bydgoſtia expugnanda cum pluſculum laboris ſentirent, propterea
quòd arx ea munitior erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Bur-
grabium uocant, ea potiti ſunt. Quo cognito præfectus arcis Thomas Vengleſsini-
us, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, abſens magno mœrore con-
fectus, non ita multo pòſt uita exceſsit, & ſucceſſorem Vincentium Granouium
caſtellanum Naclenſem accepit. Rex ubi hæc crebris certiſque nuncijs accepit,
minimè ceſſandum ſibi ratus, expeditionem & ipſe toti Poloniæ, Ruſsiæ & Litua-
niæ contra Crucigeros indixit: minores Poloni cum Ruſsis ad Volboriam, maiores
ad Lenciciam conuenire iuſsi. Quod ubi factum eſt, recenſito apud Radeouiam
exercitu, ad Bydgoſtiam ſub finem Septembris caſtra admouit, arcemque obſedit.
Ibi Magiſter, cum retinere ſe eam poſſe diffideret, Conradum Oleſſnicenſium ducē
ad regem cum his mandatis miſit, ut rex Venceslaum regem Boemorum de Bydgo-
ſtia ſecum pariter arbitrum caperet. Quanquam autem hoc ille agebat, ut appara-
tum regium eluderet, non abnuebat tamen Vuladislaus, ſi non modò de Bydgo-
ſtia, uerùm de cuncto Dobrinenſi tractu, atque adeò de omni controuerſia Magiſter
illum ſibi arbitrum ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lituanis
ueniebat, miſſoque excuſandi ſui cauſa ad regē nuncio, inducias ſuadebat. Dum cūcta
tur Magiſter conditionem oblatam à rege accipere, Bydgoſtia poſt octauum diem à
Polonis expugnata, & mox refecta, præſidioq́; munita eſt. Magiſter ad Suece ſuos cō
uenire iuſſerat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum ſtatim eò miſit: pulſi diſsi
patiq́; qui primi de hoſtibus conuenerant, & caſtris exuti. Interea interuenêre ora-
tores regis Venceslai, Conradus ſenior dux Oleſſnicenſium, & Ienco Vuratiſlauien-
ſium ac Suidnicenſium præfectus: bellumque, inducijs utriuſque partis conſenſu uſ-
que ad uiceſimamquartam diem Iunij ſequentis anni conſtitutis diremêre, ut inte-
rea Venceslaus de tota controuerſia inter diſsidentes arbitraretur. Quo nomine ſe-
natus regius vulgo malè audiuit, quaſi corruptus à Crucigeris non ſatis decoras ſibi
inducias confeciſſet. Ita tunc ab armis diſceſſum eſt. Quanquam Sigiſmundus
Coributus frater Vitoudi, cum nihil adhuc de inducijs compertum haberet, è Litua-
nia excurſionem fecit cum Lituanis in Pruſsiam: ac tribus oppidis hoſtilibus, plu-
rimiſque pagis direptis & incenſis magnam prædam reportauit. Quos ut ulciſ-
cerentur Crucigeri, qui excuſationem ignorantiæ non accipiebant, menſe Martio an
ni ſequentis clàm per auias ſolitudines atque ſyluas tacito agmine progreſsi, tranſmiſ-
ſo Netupa amne, & ſtatione Lituanorum apud Iaſcrum, prodente eam fumo, op- 1410 añ.
preſſa, in Volcouiſcos improuiſò impetum fecere, multoſque mortales, qui ad rem
diuinam feſto die conuenerant, uico incenſo, captiuos abduxere. Vitoudus uerò cum

Magiſtri Cōradi ferocia.
Dobrinū captum & incenſum.
Ripinum & Lipnū oppida direpta.
Sæuitia Crucigerorum.
Bobrouunici dediti.
Varciſlaus Gotartouicius proditionis dānatus cū alijs compluribus.
Plomycouius uirtute infamiā deleuit.
Zlotoria dedita.
Bydgoſtia prodita.
Vincentius Granouius præfectus maioris Poloniæ.
Polonorū expeditio contra Crucigeros.
Bydgoſtia recepta à Polonis.
Pruſsi apud Suece malè accepti.
Induciæ inter Polonos et Crucigeros.
Venceslao regi Boemorum arbitrium delatū.
Lituani Pruſsiam uaſtarunt, & tria oppida incenderūt.
Lituania uiciſsim uexata à Crucigeris.
Netupa fl.

septẽ milliaribus ab eo loco abesset, ac de aduentu hostium certior factus esset, raptim A in interiores syluas cum uxore sese abdidit, donec discessisse eos cognouit. Sub initium autem huius belli Prusici concilium Pisis in Hetruria apertum est, extinguendi schismatis causa, quod supra quadraginta annos, binis, ac interdum ternis de summo pontificatu contendentibus, rempublicam Christianam afflixit. Ad id concilium Petrus Vissus episcopus Cracouiensis profectus est: cæteri uerò episcopi Polonici, itemque academia Cracouiensis, collegium Plocensis basilicæ, quæ tunc episcopum non habebat, & abbas Tinecensis legatos misere. Sed non modò non oppressum, sed auctum etiam ibi schisma est, cum duobus, nempe Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunensi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus est, necquicquam reiectis tertius Petrus Cretensis de sodalitio Franciscano pontifex creatus esset, Alexandri quinti nomen adeptus. Causa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum sanctè uterque promisisset se redintegrandæ ecclesiæ gratia abiturum esse pontificatu, ubi id Cardinales postulassent, ludificabantur eos, qui fidem suam secuti essent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus est autem Vuladislaus rex concilij authoritatem, cum superiori tempore Gregorium pro pontifice habuisset. Per idem tempus Praga, ac mox tota Boemia nouis motibus agitari Ioanne Husso, & Hieronymo Pragensi authoribus cæpit, uicinasque Morauiam, Silesiam, & Germaniam, ac Poloniam etiam partim pestifero nouæ hæreseos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis magnisque incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contentione scholastica orto initio: rege Venceslao non modò non compescente, sed compendij sui causa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anserem (hoc enim Husi cognomen apud Boemos sonat) aurea sibi oua párere. Ac suppressit quidem utcunque incendium id oriens Sbinco archiepiscopus, quoad uixit: sed cum ipsi Albicus medicus homo auarus successisset, nec multo pòst, emptam archiepiscopam auariori etiam Conrado Vestfalo uendidisset, atque is muneris sui negligens, pecuniam modò cùm ad propinquos ditandos, tum ad res suas dubias auarè corraderet, ac miserè comparceret, diffudit id sese longè lateque, fomentum subministrante disidio pontificum, & crucis militia, quæ iussu Ioannis uicesimitertij pontificis contra Ladislaum regem Neapolitanum per totum orbem Christianum, uenia peccatorum omnium proposita, concitabatur. Grauiter enim edictum illud pontificium, ac deinde uitia sacerdotum Hussus, ut erat disertus, secundo populo insectatus est: & hoc quasi gradu facto mox cum sacrum ordinem inuisum uulgò reddidisset, Ioannis Viclefi Angli hæretici praua dogmata unà cam Hieronymo disseminare cœpit. Quorum successu inuitati Iacobellus & Petrus Mysnenses Germani, nonnihil & ipsi de suo ad ea dogmata adiecere. Inde uires sumente multitudine, ducesq; improbos nacta, coitiones non modò contra magistratum Pragensem, sed etiam contra regem ipsum vulgò haberi, & res gladijs, non uerbis geri, bonisq; ecclesiasticis manus admoueri cœpte: mox omnia summa & ima permixta, iuraq; humana ac diuina euersa, ita ut neq; Venceslaus rex, amissis semel per incuriam & conuenientiam habens regni, subuenire pertitis rebus poterit: ac ne Sigismundus quidem frater eius, cum ei mortuo successisset, quamuis multa consilio pariter & armis contra contumaces tentasset. Sed nos ad nostra redeamus. Reuersus à bello Prusico Vuladislaus per maiorem Poloniam, apud Nepolomice comitia habuit. His peractis, legatisque ad Venceslaum regem ad tractandum de pace cum Crucigeris designatis, mox Breste Lituanicum contendit, & ibi cum Vitoudo de ratione totius belli gerendi secretò, solo Nicolao Tramba præsente, constituit. Inde in Russiam diuertens, uenationibus uacauit, confectamque bisontium, onagrorum atque ceruorum magnam uim, & sale condîtam, secundis fluminibus Narua & Vistula Ploscum transmisit. Inde porrò sequentis anni initio per Chelmensem, in Lublinensem & Sendomiriensem tractum reuectus, nusquam uenationes intermisit. Inde cum eum Hermannus comes Ciliæ frater patruelis Annæ reginæ uisisset, ac de congressu cum Sigismundo Vngarorum rege instituendo confecisset, Russia ac Podolia rursus cursim peragrata, post Pascha Sandeciam pariter cum Vitoudo aduenit quò iam complures proceres iussi conuenerant. Expectabat etiam Kesmarci Sigismundus. Nec tamen conuenerunt reges. Sed missus à Vuladislao cum nonnullis proceribus Polonis ad Sigismundum Vitoudus de stabiliendis cum eo in reliquos quatuor annos inducijs, quę in sexdecim annos olim pactę erant, id respon si accepit:

Vitoudus in syluam sese abdidit. — *Consilium Pisanum.* — *Boemici motus.* — *Hußicæ sectæ initium et incrementum.* — *Venceslai regis auaritia.* — *Hus.* — *Episcoporũ auaritia.* — *Hußi fauor apud Boemos ex edicto pontificio.* — *Ioannes Viclessus hæresiarcha.* — *Comitia Nepolomiciæ.* — *Rex in Lituaniam.* — *Venationes Rußicæ.* — 1410. añ. — *Hermannus comes Ciliæ.* — *Vitoudus à rege ad Sigismundum in Vngariã missus.* — *Sigismũdus cursauit Crucigeris.*

A accepit: Si Vuladislaus bellum Crucigeris faceret, Sigismundum eis deesse non pos-
e. Etenim Roberto Cæsare per id tempus uita defuncto, adspirabat is ad Romanum
mperium, quod & consecutus est. Quamobrem gratiam Germanorum principum,
pud quos gratiosi erant Crucigeri, aucupabatur. Quin ipsi Crucigeri quadraginta
nillia numûm aureorum ei promiserant, si Polonis bellum indixisset. Cæterùm ad pa-
em componendam operam suam regi pollicitus est Sigismundus. Cum Vitou-
o autem secretos sermones absq; arbitris habuit, quib. eum ad se allicere, & à fide ac
ocietate Vuladislai, spe regni Lituanici iniecta auocare conatus est. Verùm Vitoudus
olis Sigismundi intellectis, insalutato eo discesit. Sed intra unum milliarium con
ecutus eum Sigismundus, honorificè, magnis donis muneratum, dimisit. Nec cela
it is Vuladislaum de Sigismundi consilijs atq; artibus: quibus etsi tunc captus non
st, postea tamen irretitus fuit, quemadmodum suo loco dicemus. Condidit autem
er hoc tempus Vuladislaus rex Sandeciæ monasterium Pręmonstratensibus, quos uo
ant, monachis, abbatique eius curam propinqui ptochodochij mandauit. Ad bel-
um deinde Prusicum summo studio cœpit incumbere, spe pacis Crucigerorum im-
robitate, & iniquitate Venceslai prius quàm moreretur, pręcisa. Nam is cũ arbitriũ in-
er disidentes ex compromisso ad se delatum recepisset, ut erat homo nihili, & uolu-
tatibus atq; ebrietati penitùs immersus, ne cognita quidem causa, de sententia Io-
oci marchionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullam prorsus neq; iustitię neq; æqui-
atis rationem duceret, & ineptisimè quæ extra controuersiam erant adiungeret, ut
Poloni scilicet non nisi ex Occidentalibus oris regem sibi deinceps peterent, Dobrinẽ
em autem tractum, ut ipse uno anno obtineret, atq; interim deliberaret, utri parti
eum adiudicaret. Quæ sententia cum Germanica lingua à Scriba recitari inciperet, no
stri discessere, negantes se Germanicæ concioni propter linguæ imperitiam interesse
uelle. Erat autem Iodocus infensus Vuladislao, propterea quòd is æmulum ipsius Pro
opium contra ipsum armis adiuuisset. Desperata igitur æqua pace Vuladislaus, di-
nissis in omnes partes literis restibus alligatis, quæ ex eo restium nomen obtinent a-
pud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ edixit. Ne quid autẽ absente se, & in Prus
cum bellum intento Sigismundus turbaret, quemadmodum præ se ferebat, Ioannẽ
B cecocinium castellanum Lublinensem & præfectum Sandecensem gente Odrouan-
um cũ omni Sciriciensis atq; Biecensis oræ nobilitate ad tutandá illam oram ab Vn-
garis reliquit: Vitoudum & aulicum suum comitatum, ut se ad bellum compararent,
dimisit: militem mercenarium cum ductoribus ordinum atq; centurionibus, metan-
orum castrorum, & instruendarum acierum peritis è Boemis atq; Morauis de senten
a Sbignei Brezij marsalci (alijs aduersantibus, & sumptuum magnitudinem, dubiáq;
& infirmam externorum militum fidem causificantibus) acciuit: cum Sbigneus dice-
et, uictoribus quidem illis uictos hostes stipendia pensuros esse: si verò victi fortè es-
ent, pro cęsis captisq; nõ fore qui ea peterẽt: fidelem aũt operam eos nauaturos esse in
onspectu eorum, apud quos stipendia facerent, dimicantes, & infamiam ignauiæ siue
erfidię ex disciplina militari metuentes. Misit tamen iterum Vuladislaus legationem
d Sigismundum regem, eumq; & fœderũ, & promissi de tentanda pace inter se & Cru
igeros admonuit. Et prolixè quidem ille promisit, ipsum se ad Crucigeros ea de causa
rofecturum esse: sed mutata sententia Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Sci-
oricium Polonum Transyluaniæ palatinos, & Georgium Kersdorfium Silesium le-
gatos misit in Prusiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium flore-
norum à Crucigeris emungendorum causa. Benigneq; ij legati habiti à Vuladislao, &
n Prusiam usq; eius iussu atq; sumptibus deducti sunt. Nihilo tamen magis remitte-
batis institutam expeditionem. Erant in aula & ministerio Sigismundi complures
Poloni equestris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauisius cognomento Niger,
& Ioannes Farureius Garbouij fratres germani gente Sulimæi, Thomas Calscius Ro
eus, Albertus Malscius Nalencius, Dobeslaus Puchala Vienauius, Ioannes Broglo-
ius Grimalius, & Scarbicus Gorscius Habdancus, qui propter præclara merita sua
non contemnendas facultates & possesiones in Vngaria beneficentia eius regis a-
depti erant. Qui omnes ubi regem suum Vuladislaum ad Prusicum bellum pro-
icisci, & Sigismundum ad uiolandum cum eo fœdus pronum esse senserunt, reli-
tis possesionibus, & ingentibus Sigismundi pollicitationibus repudiatis, memo-
abili exemplo Vuladislaum secuti sunt. Nec malè eis postea respondit Vuladislai
gratitudo & liberalitas. Proficiscens autem is ad bellum Prusicum, Nicolaum Cu-
rouium

Roberti Cæsaris mors.

Sigismundus Cæsar creatus.

Sigismundus rex redẽptus à Crucigeris.

Sigismũdi regis Vngarorum artes

Monasteriũ Sandecense.

Venceslai regis Boem. arbitriũ inter Polonos & Crucigeros.

Iodocus marchio Morauiæ infensus Vuladislao regi.

Restes.

Prusicũ bellum.

Ioannes Scecocinius Odrouanzus.

Sciriciensis & Biecensis nobilitas relicta in præsidio contra Vngaros.

Centuriones & rei militaris periti acciti è Boemia.

Mercenarij milites externi an utiles sint.

Legati Sigismũdi ad crucigeros.

Polonorum equitum factum laude dignum.

Archiepiscopus gubernator Poloniæ

ronium archiepiſcopum Gneſnenſem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profuſa in egenos largitione utebatur.

Slupia oppidum.

Cum autem Slupiam, quod oppidum epiſcopi Vuladislauienſis ſub Lyſſecenſi monaſterio ſitum eſt, perueniſſet, biduo ibi commoratus, diluculo ad ædem ſacram ligno crucis Chriſti celebrem in excelſo monte poſitam pedeſter aſcendebat, nec niſi ueſperi ad ſumendum cibum in oppidum deſcendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacaſſet.

Religio Vuladislai regis.

Poloni uexant Pruſsiam.

Iam induciæ cum Crucigeris expirarant, Poloniq; equites, quos rex de aulico comitatu ſuo ad præſidium Inouuladislauiæ, Breſte, & Bydgoſtiæ præmiſerat, initiũ belli fecerant, incenſis compluribus pagis in ripa Viſtulæ, Magiſtro Crucigerorum cum legatis Sigiſmundi non ſine perturbatione animi inſpectante.

Induciæ.

Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur, rurſus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametſi nihil per eas de pace actum eſt, tamen ex re noſtrorũ fuere, quòd nondum copiæ ad conſtitutum locum conuenerant. Cum autem eæ apud Ciruenſcenſe monaſterium conueniſſent, nauali ponte iuncto, qui multo antè ad eum uſum apud Cozinicios ſaltus paratus erat, Viſtulam cum impedimentis, curribus & bombardis tranſmiſere, & in ulteriore ripa caſtra poſuêre.

Vitoudi exercitus.

Eò Vitoudus cum Lituanicis ac Tattaricis copijs aduenit. Neq; uerò is ſuos tantum Lituanicos Tattaros adduxit, ſed Zauolgenſes ſiue Tranſuolganos etiam, quos per hyemem unà cum liberis & uxoribus eam ob rem ſuſtentarat.

Polonorum prima de Crucigeris uictoria.

Exactis inducijs, cum ne tentata quidem pax eſſet, Ioannes Broglouius, quem rex præſidio Bydgoſtienſi præfecerat, cum non cõtemnenda ſuorum manu noctu in Suecenſe territorium ingreſſus, inſidias opportuno loco poſuit: ipſe uerò poſtridie cum paucis circum arcem & oppidum populabundus hoſtes elicuit, & ſimulata fuga in inſidias induxit: ubi à fronte & à tergo circumuenti, omnes ad unum partim cæſi capti ſunt. Quo cognito Crucigeri Henricum Plauenum commendatorem Suecenſem cum præſidio tueri oram illam iuſſerunt. Venerũt deinde in caſtra regis legati Sigiſmũdi, & perſpecta uolũtate regis ad pacẽ æquis conditionibus componendam inclinata, ad Crucigeros reuerterunt.

Pacis conditiones à Polonis propoſitæ.

Fuerunt autem conditiones à rege editæ, ut Crucigeri Dobrinenſem ditionem ſibi redderent, Samagitia abſtinerent de damnis uerò ut Sigiſmundus arbitraretur. Nec eas tamẽ Crucigeri accipiebant, indignum rati, ab hoſte armato, ac ditiones ſuas infeſtante cuiuſque modi conditiones accipere: quaſi uictoriam in manibus haberent. Cum autem nihil reſpõſi rex ab Vngaricis legatis acciperet, miſit ad eos Petrum Corsbocũ equitem, ut de Crucigerorum ſententia certior fieret.

Crucigeri belli quàm pacis cupidiores.

Re in conſultationem Crucigerorum à Magiſtro poſita, fremere omnes, & bellum quàm pacem malle: unus ab omnibus commendator Meuenſis comes Vendenſis, annis & uſu rerum prudentior, diſſentiebat, pacem ſuadens, & communem eſſe Martem, dubiumq; euentum belli dictitans.

Meuenſis cõmendatoris conſilium.

Tetingeri ferocia.

In quem Vernerus Tetinger Elbingenſis commendator grauius inuectus: Poteras inquit, cum iſto animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille: Ego, inquit, quæ recta & utilia iudicio, in medium conſulo: ſed tamen ſi his aliter uidebitur, ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignum eſt: Tu uide, ne ſis dictis ferocior, quàm factis fortior. Intercepit rixã cõmendatorũ Sciborius, pacemq; enixius ſuadere cœpit. Sed eum quoq; Magiſter increpuit: Polonus, inquiens, cum ſis Scibori, quæ in rem Polonorum ſunt, loqueris. Interea dum hæc fiunt, promouebat caſtra Vuladislaus, & quodam tempore ex compoſito hoſtium aduentum nunciari iuſsit, ut inopinato tumultu negligentiam & ſecuritatem ſuis excuteret.

Vucra fl.

Rex à conſiliarijs grauiter obiurgatus de Lituanorũ ac Tattarorũ licentia.

Cum autem ad Vucram amnem caſtra haberet (qui locus Maſouiticæ quidem ditionis erat, ſed eum tunc Crucigeri datis duci mutuò quinque millibus marcarum Pragenſium hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lituani atque Tattari non ſecus ac in hoſtes omnem crudelitatem, nulla neque ſexus neque ætatis miſeratione, exercuere. Qua de re grauiter reprehenſus rex è primoribus Polonorum, cum ſe ij cum omni nobilitate Polonica tam impia caſtra deſerturos eſſe minarentur, captiuos omnes ſolui iuſsit, ac dimitti.

Aquila Polonorum principũ inſigne

Vuladislai regis oratio pia.

Motis autem ex eo loco caſtris, cum primùm hoſtium fines attigit, expandit acies in latè patenti planicie, acceptumque manu ſua uexillum maximum, (cuius inſigne eſt alba aquila coronata hiante roſtro, & extenſis alis) explicat, ſuſpiransq; & lachrymabũdus ſonora uoce ita fatur. Deus optime maxime, non modò factorum atq; dictorum, ſed & cogitationum omnium cognitor, tu mihi teſtis es locupletiſsimus, me inuitum ad hoc bellum cũ Chriſtianis qualibus qualibus, Chriſtianis tamen, gerendum deſcendere, maximis & intolerabilibus Crucigerorum

cigerorum

gerorum iniurijs prouocatum, & officio meo adductum, ut populos abs te curæ & dei meæ concreditos de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infandis contume s uindicem. Tu nosti, consilia pacis me nunquam defugisse, & uel iniqua pace ium bellum redimere cupiuisse, si quem religiosi homines insatiabili cupiditati, & irligiosæ superbiæ suæ modum statuere uoluissent. Sed quando nihil apud eos manetudine & patientia uix priuato homini, nedum principi consentanea, proficio, tuę stitiæ fiducia iusta piaque arma sumpsi, tuisq; auspicijs uexillum hoc nunc explico. u quæso iustiori causæ faueto, & sanguinem Christianorum hominum, qui immater hactenus à Crucigeris trucidati sunt, quosq; hoc bellum utrinq; absumet, ab illis, ui bello causam dederunt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. lem fecere deinceps Vitoudus, & Masouij duces, & proceres tam Poloni quàm Litani. Deinde Poloni abstersis lachrymis, carmen patrium, siue pæana Virgini matri ei dicatum, cuius authorem diuum Adalbertum episcopum ferunt, cecinere. His eractis, quæsitus est, cui summa administratio totius belli secundum regem commit retur. Detrectantibus autem tantum onus maximo cum periculo coniunctum Boe is & Morauis, qui scientia rei militaris præstare in primis uidebantur, ad Zindramū Mascouicium ensiferum Cracouiensem, ortum ex ea familia, cuius insigne sol est, mu us id defertur. Erat is quidem statura parua, sed ingenti spiritu, & ingenio solertiaue non uulgari. Huic adiuncti consiliarij, Vitoudus, Cristinus Ostrouius castelnus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogus Posna iensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis palatini, Nicolaus Tramba præposius apud S. Floriani & procancellarius, Sbigneus Brezius marsalcus, & Petrus Saffra ecius magister cubiculi, siue succamerarius, ut uocant, Cracouiensis. His constitutis, ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam nostri succenderant, castra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lituanorum supplicio disciplina militaris in exercitu sancita est. Dira ac detestanda scelera Lituani atq; Tattari in excursionibus atq; populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas atq; uirgines constuprabant, infantes dissecabant, templa cum sacris diripiebant, & quodam loco anctissimum Christi IESV corpus, quod in templis de more apud Christianos asserua tur, de argenteo ferculo profanè in terram abiecerant. Id ubi resciuere nostri, freme e cuncti: & ni plectantur sacrilegi, militiam se deserturos esse populariter minari. Hoc lamore & fremitu commotus rex, authores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Liuani, Vitoudi iussu ipsi sibi patibulum excitarunt, & suis uterque manibus barbaro, ed patrio tamen more, sese suspenderunt, obiurgantes sese mutuò, ne sua cunctatioe iram principis in se magis accenderent: quasi is atrocius etiam aliquid in eos poset statuere. Nec ferè tale quippiam postea designatum est, territis cunctis duorum suplicio. A' Luterberga deinde ad Curetnicum, quod oppidum cum arce superposita d Rubicouum lacum est, haud procul à Deruancia flumine, castra mota. Vnde cum pabulatum nonnulli de nostris excurrissent, quinquaginta equos hostium, qui in flumine adaquabantur, sessoribus deiectis cæpere: & cum his reuertentes, eminus conpecti, cum speciem hostium aduentātium præbuissent, tumultum in castris conciuee. Sed mox is resedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictum est publicè regis iussu, ne quis absq; commeatu castris egrederetur, néue in castris tuba uteetur, præter unum regium tubicinem. In mouendis autem castris hæc ratio institu a, ut ad primum regij tubicinis cantum cuncti sese armarent: ad secundum, equos sternerent & frenarent: ad tertium uerò ut Marsalcum cum regio uexillo minore præcedentem compositi suo quisq; ordine sequerentur. Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quòd haud procul castra habebant Crucigeri, traiectu fluminis nostros prohibituri, cuius utramque ripam & alueum densis stipitibus & & sudibus præfixis impedierant. Quibus rebus cognitis rex, ne suos in extruendo ponte fatigaret, ac dimicationi obijceret, reflexo ad caput amnis per aspera & montosa loca itinere, prope Zialdouiam oppidum castra metatus est. Venit eò ad regem Fri cius Reptius Silesius cum mandatis legatorum Sigismundi regis: & quando frustra de pace apud Crucigeros tentatū esset, bellum Vuladislao Sigismundi nomine in secreta magistri militiæ & octo consiliariorum audientia, denunciauit. Soli autem regi secretius in aurem insusurrauit, ne quid ea denunciatione terreretur. Quadraginta enim millium aureorum à Crucigeris emungendorum causa eam factam esse: animauitq; eum, ut ne conserere manus cum Crucigeris, quorum uires longè essent inferiores

Bogarodiza pæand. Adalberti.

Zindramus Mascouicius dux belli delectus.

Consilium castrense.

Luterberga oppidum.

Lituanorum impium facinus.

Polonorum pietas.

Supplicij sumendi mos apud Lituanos.

Curetnicum oppidum.

Rubcouo lacus.

Druuāza fl.

Tumultus in castris.

Edictum regiū ad disciplinam militarem pertinens.

Zialdouia oppidum.

Sigismūdus rex bellum Polonis indicit.

feriores, reformidaret. Dimiſſus cum eo reſponſo, quo Vuladislaus Sigiſmundo ex-
tremam pro compluribus maximiſque ſuis beneficijs ingratitudinem exprobrauit, &
ultionem diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus eſt. Vbi in
caſtra Crucigerorum redijt Fricius, certiores eos fecit de caſtris regijs. Crediderant
enim ij Polonos atq; Lituanos ſubito pauore perculſos, fuga diſsipatos eſſe. Nec mul
Dambrouuno oppidum direptum et incenſum. to poſt ab exploratoribus nunciatum eſt, Polonos Dambrouunũ, quod Gilgemburgũ
Teuthones uocarunt, oppidũ frequens & opulentum, & lacu in orbem ferè circum-
fuſo, & ſpiſſo muro munitum expugnaſſe, direptumque incendiſſe, & uerſus Marie-
burgum iter intendere. Quo nuncio accepto Crucigeri ira perciti uociferari, indigniſ-
Crucigerorum ferocia. ſimum facinus impunè ab his ditiones ſuas uexari, quibus ipſi prius Pomeraniam atq;
Dobrinum eripuiſſent, & quorum regionem ferro & igni quodam tempore longè la-
teq; peruaſtaſſent: nec ferendum amplius, quin de ſumma rerum cum Polonis primo
quoq; tempore decernerent. Itaq; in hoſtem ſe duci flagitabant. Neq; Magiſter ab-
nuit. Rex cum altero quoq; die apud Dambrouunum expugnatum ſtatiua habuiſſet,
captiuoſque omnes, exceptis Crucigeris religionem profeſsis, benignè relaxaſſet,
prædaq; & commeatu copioſo exercitum ditaſſet, tertia die, hoc eſt quintadecima mẽ-
ſis Iulij, facto duûm milliarium itinere, inter fruteta & nemora prope Gruneualdum
& Tannebricum pagos caſtra metatus eſt. Fuerat nox præcedens tempeſtatibus in-
quieta, ſed apud Crucigerorum, quàm noſtrorum caſtra longè inquietior, ita ut eo-
Rex rei diuinæ uacare ſolitus. rum tentoria diſijceret: manè autem ualidiores uenti flare cœperant. Quam ob rem
cum rex non facta re diuina præter morem caſtra mouiſſet, apud Gruneualdum de-
mùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit. Interim ei nunciatur ab exploratoribus, a-
lio ſuper alium accurrentibus, hoſtes adeſſe. Ad extremùm ueniens ipſe Vitoudus,
nunciat hoſtes in conſpectu eſſe: maturetur, in imparatos impetum daturos. Nec ta-
men auelli rex ab altaribus, donec ſacra peragerentur, potuit. Et fuit ſanè res in pe-
riculo, ſi hoſtes aciebus noſtrorum nondum inſtructis ilico ſigna intuliſſent. Sed *ne*
id facerent, diuinitùs, uti creditum eſt, impetiti ſunt, ueriti, ne quid fraudis & *inſi-*
diarum noſtri nemorum opportunitate occultarent. Interea commodè à Zindramo & B
Vitoudo acies inſtructæ: læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuere. Quinqua-
Signa Polonorum & Lituanorũ. ginta fuere ſigna Polonica, Lituanica quadraginta. In prima acie robur totius exer-
citus & ueterani milites collocati. Iamq; pugnæ ſignum à rege poſcebatur, & ſinguli
bini, ternique inter duas acies procurrentes cum pari numero hoſtium manus conſe-
rebãt: & rex iam peractis ſacris armatus in aciem ꝑdibat, imbellemq; ſacerdotũ & ſcri
Caduceatores Crucigerorum. barũ turbã in caſtris relinquebat, cũ ex hoſtili acie duo caduceatores ꝑgreſsi, quòd mã
data ad regẽ à Magiſtro ferre ſe ſignificabant, ad regẽ deducti ſunt. Hortabantur autẽ
ij regem Magiſtri nomine, ne tam cunctanter & meticuloſe pugnam iniret: & quo
Gladij miſsi regi à Magiſtro. incunctatius id faceret, duos gladios ſtrictos & cruentos (quemadmodum carmen
uulgare de prælio hoc compoſitum, quod in hanc uſque diem extat, habet) ei & Vi-
toudo obtulere, ut uel ijs aduerſus Crucigeros uterentur. Ne quam uerò anguſtiarũ
ad explicandos ordines excuſationem necterent, néue, inter nemora latitarent, cõceſ-
ſurum ipſis eſſe Magiſtrum plus campeſtris ſpacij. Hæc tam ſuperba mandata dum
caduceatores exponunt, interea Crucigericus exercitus, ut fidem dictis eorum præſta
Regis modeſtum reſponſum. ret, non modico interuallo retroceſsit. Rex (nam Vitoudus aberat Lituanicam aciem
obequitans) communicato cum his, quos circa ſe, quemadmodum diximus, habebat,
conſilio, placidè & modeſtè caduceatoribus reſpondit. Quamuis armorum ſatis ha-
beat in exercitu, accipere ſe tamen in Dei nomine gladios contumeliæ cauſa ab ho-
ſte miſſos: atque ita accipere, ut omnem uictoriæ, quam ſibi armorum traditio por-
tendat. Nunquam ſe quidem à pace abhorruiſſe: ſed quando bellum mallent Cruci
geri, & ſanguinem Chriſtianum tantopere ſitirent, ſperare, manſuetudini ſuæ & iu-
ſtiori cauſę diuinum auxilium affuturum, ac de illis condignas crudelitatis atq; ſuper-
biæ pœnas expetiturum. Omnem autem eam rem unà cum electione campi ſe diui-
næ ſapientiæ & iuſtitiæ committere. Accepti gladij, in ærario regio in hanc uſque di-
em aſſeruantur. Caduceatores autem alter Sigiſmundi regis, alter Scecinenſium du-
Rex exceſsit ex acie. cis inſignia præ ſe ferebant. Mox Vuladislaus paucis pro tempore milites adhortatus,
excedens ex acie (nam ita uiſum erat proceribus atque conſiliarijs, ut is aliquo loco
cum delecta manu, quæ ipſi cuſtodiæ & præſidij cauſa attributa erat, extra diſcrimen
Prælium. prælij conſiſteret) canere ſigna iuſsit, ſimulq; exercitus omnis alacer patrium pæana
cecinit. Editiore loco Crucigeri conſtiterant: inde cum duas bombardas dato lo-
co eiacu-

o eiaculati essent, nec ullo tamen ferè detrimento nostros affecissent, per decliue cũ nfestis signis decurrêrunt. Occurrere & nostri aduenientibus. Commissum utrinue summa ui prælium, ita ut fragor sonitusque armorum procul exaudiretur. Iamue ad unius fermè horæ spacium pugna durauerat, & neutrò tamen inclinabat uicto a, ibi Crucigeri animaduertentes debilius esse dextrum cornu nostrorum, in quo ituani, Rusi atque Tattari, armis, equis & multitudine Polonis aliquanto inferioes, turmatim instructi erant, cum aliquot alarum subsidijs maiorem in id impetum edere, eo consilio, ut eo pulso, totis uiribus læuum, in quo pertinacius Poloni dimi abant, adorirentur. Nec uanus omnino conatus hic fuit. Statim enim res nostro um in ea parte deteriore loco esse cœpit, Lituanis atque Tattaris sensim pedem refeentibus: & ad extremum, cum ad unius iugeri spacium tamen utcunque hostium imetum sustinuissent, in fugam, nequicquam reuocante Vitoudo, effusis. Nec ij si ullo modo potuere, sed perpeti fuga pleriq; in Lituaniam contendentes, actum esde uniuerso exercitu renunciarunt. Soli Smolenscij Rusi, qui sub tribus signis eodem cornu constiterant, fœditatem fugæ detestati, eximiæ uirtutis laudem meêre, & una turma penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu sese cônxêre. Alia ibi erat rerum facies: nostri enim acerrimè dimicantes, uexillum regiũ, uius signifer fuit Martinus Vurocimouicius uexillifer Cracouiensis, ab hostibus deieum, summa ui connixi, recuperarunt. Ibiq; primùm inclinari cœpit hostilis acies. stabant nostri perturbatis: & commodùm leni pluuia delapsa, puluis, qui longiorem spectum adimebat, resederat. Affuere quidem (sed post tempus fermè) ij qui Litua os à dextro cornu pulsos longius persecuti erant: & ni confusi iam fuissent suorum ordines, restituissent proculdubio pugnam. Verùm ij quoq; & fatigati, & suorum perturbatione consternati, & sine ordine inuecti, non diu Polonorum impetum sustinure. Erat extremum agmen Crucigerorum sub sexdecim signis, quod nondum rælij fortunam tentauerat, in quo Magister & primores Crucigerorum erant. d ubi suorum fortunam cognouit, circumduci cœptum, ut ab latere nostros inuaeret. Fortè in ea parte rex cum globo suo & minori uexillo constiterat, euentũ pugnæ expectans: ratusque in se aciem illam dirigi, Sbigneum Olesnicium scribam n aciem ad suos misit, ut cohortes aliquot subsidiarias inde sibi adduceret. Sed is re ectus à Nicolao Kelbassa gente Nalencio, negante id fieri commodè posse, ne speciẽ ugientium exhiberent, & hostib. perculsis quidem, sed nõ deuictis terga obijcerent: etulit, nullum in acie cuiusquam imperium exaudiri. Ibi rex cum experiri nihiloinus fortunam prælij cuperet, retentus est ab ijs, quorum fidei à toto exercitu comendatus erat: & uexillum minus, ne ex eo ibi esse agnosceretur, occultatum. Interim usacius quidam Dipoldus Kikericius miles strenuus, totum corpus armis tectus, ex stili acie procurrens, regem & ipsum armis insignem infesta hasta petere uidebatur. eum & rex uicissim hastam direxerat: sed Sbigneus Olesnicius inermis cum semiacta hasta percurrẽs, ut uel suo periculo regium periculum auerteret, ab latere uibra hasta de equo Dipoldum deiecit: deiectum rex hasta in frontem reuoluta casu casde apertam, ferire satis habuit. Sed regij satellites eum interfecerunt. Præclam & memorabile nobilis adolescentis facinus: quod rex postea magnis donis & piscopa Cracouiensi remuneratus est, cum ille sacris initiari cogitans, baltheum ilitarem abnuisset. Iam nostri totam hostilem aciem, seu quæ initiò contra se onstiterat, seu quæ actis in fugam Lituanis posterius accesserat, ingenti strage actam profligarant, cum illum fortè cuneum sub sexdecim signis procul aspexê: & primùm quidem Lituanos esse è fuga reuersos credidere: deinde cum error obeslai Olesnicij opera & audacia discussus esset, signa in eum cuneum à nostris illta sunt: & auctus is erat accessione non modica eorum, qui è profligata acie fu eò delati erant. Sed eadem ibi fortuna fuit: uicti hostes non maximo negocio. æsis enim primoribus, qui primi pugnam inierant, facilè reliqua multitudo, cum hil iam spei opisque usquam cerneret, in fugam acta est. Fugientium terga nostri rementes, eodem impetu castra iunctis carris atque curribus munita cæperunt, & urimos ibi mortales, ira nihil pensi faciente, contrucidarunt, ita ut inde torrens nguinis longius profluxisse memoretur. Sed uinum id fuit, sanguine cæsom tinctum. Nam cum nostri captis castris ad prædam uersi essent, & magnam ni copiam, ut in opulentis ac delicatis castris, reperissent, auidius eo se, ut qui tu ac labore diuturno & vulneribus confecti impense sitirent, ingurgitare cœpe-

Lituanorũ fuga.

Smolenscioꝛum uirtus.

Vexillũ regium recuperatum.

Rex non permissus pugnam inire.

Sbignei Olesnicij uirtus.

Crucigeri uicti à Polonis

Castra capta.

rant. Quare ne à continuanda uictoria retraherentur, neu immoderatiore potatione morbum contraherent, dissectis regio iussu uasis, uinum inter cæsorum corpora profluens, speciem sanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga multi hostium euasere. Nam fugientes quoquouersus nostri persecuti ad aliquot milliaria partim ceciderunt, partim captiuos abegerunt. Quodam autem loco palustri aliquot turmæ latitantes armorum splendore proditæ, abiectis armis pecudum in morem nostris præ se agentibus in castra compulsæ sunt, paucis, qui primùm resistere ausi erant, interfectis.

Cæsorum et & captiuorum numerus.

Cæsa feruntur hostium ea die quinquaginta millia, in quibus Magister & comendatores, paucis exceptis, fuere: capta ad quatuordecim millia ut prodidit Vapouius, signa militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam uideri debet. Nam ad centum quadraginta millia hostium fuisse, autores habeo.

Magister occisus.

Crucigerorum copiæ.

Et sanè omnis ferè Germania tunc autoribus Crucigeris in exitium Polonorum conspirauerat. Silesiorum item & Slauorum, siue Pomeranorum, qui ad mare Balticum & Chersonesum Cymbricam accolunt, duces in consanguineorum ac progenitorum suorum perniciem deuoti, armis Crucigeros uirisq; iuuerunt.

Olesnicēsis & Scecinensis duces capti.

Ex his Conradus Albus Olesnicensis, & Cazimirus Scecinensis, qui soli per se ipsi cum auxilijs affuerant, uiui capti: multi item alij insignes & illustres uiri: castra opulenta direpta. Ibi magna uis tædarum ad incendia Poloniæ magna catenarum funium & compedum ad uinciendos nostros comparatarum, malo dominorum suorum reperta. Vlrici Magistri torquem cū cruce aurea gemmis preciosis distincta Mscingus Scrinnius ad regem attulit, à gregario milite suo, qui eum interfecit, detractum.

D. Stanislaus Polonis dimicantibus adfuit.

Fertur autem à multis, ex utroque exercitu per omne tempus prelij conspectus esse in aere uir uenerandus pontificali habitu, dimicantes nostros confirmans, hostibus uerò terrorem incutiens. Atque is diuus Stanislaus episcopus Cracouiensis fuisse existimatur.

Ostentum.

Quin & ea nocte, quæ prælium hoc præcessit, ostentum in cœlo circa lunam, euentum prælij portendens, multis testibus apparuisse memorant. Monachum enim cum rege aliquandiu depugnasse: & ad extremum, monachum uictum, ac cœlo deturbatum esse.

" Nec sanè nouum & inusitatum est, futuros maximarum rerum euentus ostentis &
" prodigijs quibusdam, siue cælestium conuersionum efficientia, siue sanctissimarum
" mentium, quos Angelos uocamus, siue impurorum dæmonum, caliginosum hunc
" ac terræ uicinum aerem incolentium ministerio, non sine diuino tamen nutu, editis significari. Et affuit sanè Polonis non obscurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tattarorum, Russorum, & Lituanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis perpauci cecidere: inter quos Iacubouius gente Roseus, & Imbramus Ciulicius gente Ceuinius maximè insignes fuere.

Iacubouius & Ciulicius interfecti.

Nonnihil fortasse momenti ad uictoriam nostris & Boemi Morauique mercenarij, sed imprudentes, attulere.

Boemorum secessio.

Nicolaus Tramba.

Zarnouius Boemus infamis.

Muliebris uirtus.

Nam ij cum uno uexillo, cuius signifer fuit Ioannes Zarnouius Boemus, siue metu, siue auro Crucigerorum corrupti, sub initium pugnæ secesserant. Conspicatus autem eos in sylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iussu regis in castra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos: & grauiter obiurgatos in aciem redire compulit, in ductorem suum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps infamis fuit ac despicatus ob id factum, ut ne uxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciem, speciem noui exercitus hostibus præbuere, terroremque addidere. Dum autem nostri post uictoriam pertinacius hostes fugientes persequuntur, rex cum impedimentis subsecutus, haud longè à loco prælij uersus Marieburgum fixit tentoria, & ad uesperum suos cum spolijs & magna captiuorum multitudine reuertentes, ingenti lætitia in castra recepit. Ibi defessa totius diei labore, æstu & inedia corpora, cibo potuque, ac deinde somno curata sunt. Quo quidem factum est, ut complures saucij in loco certaminis neglecti, nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intemperie afflicti extinguerentur. Insequenti die sacris in primis Deo solenni pompa peragendis, hymnisque iussu regis uacatum est.

Regis pietas & humanitas.

Hinc cæsorum funeribus cura impensa: collectaque Magistri Vlrici & principum Crucigerorum (inter quos comes Vendensis erat, qui ita, ut prædixerat, fortissimè dimicans occubuerat) corpora, & curribus imposita Marieburgū transmissa sunt à rege, mortem hostium simul & humanarum rerum uicissitudinem pijs suspirijs & lachrymis prosequente. Relata deinde ad regem capta signa, & captiui omnes exhibiti, ac secundum nationes distincti atque descripti. Ac cæteri quidem omnes sponsione militari, ut se ad diem sancti Martini Cracouiæ sisterent, à Sbigneo marsalco, &

Petro

A Petro Saffranecio succamerario Cracouiensi obligati, iussu regis domos dimissi sunt, dato etiam pro cuiusq; conditione uiatico : Cazimirus uerò Scecinensium, & Conradus Olessnicensium duces, Christophorus Kersdorfius Silesius, Venceslaus Duninus Boemus, & quicunque erant de Crucigerorum ordine, in Poloniam missi, per arces asseruandi distributi sunt. De duobus modo, Marquardo Salisbachio commendatore Brandeburgensi, & Sumbergio, nequicquam deprecante rege, à Vitoudo sumtum supplicium: quòd ij in colloquio quodam prope Cauunam, matri eius probrum obiecissent, & tunc captiui nihil de fastu suo diminuissent.

Vitoudi ira.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimusseptimus.

DIMISSVS autem in Poloniam ueredarius cum nuncio uictoriæ & literis ad archiepiscopum, episcopos, ac præsides Academiæ, & ad senatum Cracouiensem à rege scriptis, celeriter cunctam Poloniam immensa lætitia repleuit. Quamobrem solennes supplicationes apud omnia templa habitæ, diesq; iduum Iulij mensis tam insigni uictoria memorabilis, quo dimissio, siue diuisio Apostolorum CHRISTI repræsentatur, inter festos relatus. Triduo uerò in iisdem statiuis nostri mansere non optimo consilio, & contra sententiam eorum, qui magnum inte militari usum habebant, quibus placebat, continuari cursum uictoriæ, neq; ullum recolligendi sese spacium dari hostibus: si mox ad Marieburgum eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi posse. Ea uerò capta, omnes Crucigerorum munitiones in potestatem regis & Polonorum uenturas esse. Et sanè ita euenisset. Perpauci enim eam arcem asseruabant, atque ij uictis B & ad internecionem cæsis suis inopes animi & consilij partem de deserenda arce, partim de deditione cogitabat: donec tertio die Herici Plauenij Suecensis commendatoris, qui ad præsidium eius oræ relictus prælio non interfuerat, aduentu confirmati sunt. Adduxit autem is quinque millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigismundi regis cum de clade Crucigerorum, & nece Magistri Marieburgi cognouissent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magister annumerari iusserat, ad regem suum reuersi sunt. Acceperant nostri, qui ad præsidium oræ Pomeranis finitimæ cum Mathia Vansosio gente Toporo, palatino Calissiensi, & præfecto Naclensi relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaele Cochmeistro aduocato nouæ Marchiæ tertio die ante Gruneualdense prælium, cum in hosticum populabundi excurrissent: eiusque rei culpa in præfecto hæsit, qui nostris acriter cum hoste obuio dimicantibus primus fugam inijt: sed percommodè accidit, quòd de ea clade post uictoriam demùm in castris regijs cognitum est. Debilitasset enim proculdubio nostrorum animos, si ante conflictum nunciata esset. Mouit deinde castra rex: & cum oppida quædam cum arcibus, nempe Hohensteinũ, Morangum, Preismarcum, Zirgonum in deditionem accepisset, repertamque copiosam supellectilem Crucigerorum in milites distribuisset, septimis demùm castris ad Marieburgum peruenit, & postridiè oppidum expugnauit: parumque abfuit, quin eodem impetu arcem quoq; caperet, nostris refugientium è capto oppido terga prementibus. Quoniam autem arx amplo & spacioso ambitu est, ueriti hostes, ne si undique ea eodem tempore oppugnaretur, diducti, & rarefacti pauci sufficere defensioni non possent, pontem quo Nogatus, qui Vistulæ pars est, iungebatur, exusserunt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcem alluit, securi essent. Arx deinde distributo in terna castra exercitu obsideri à nostris cœpta: quorum una Poloni in superiore parte, altera Lituani in inferiore, tertia uerò inter utrosq; interiecti ad Meridiem Russi & Podolij obtinebant: bombardisque distributis, & nonnullis in templo oppidi, alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, utrinque quassata mœnia. Dum hæc ita apud Marieburgum geruntur, pleraque omnis nobilitas Prusica, Culmensis, & Pomeranica, cum quatuor episcopis, Culmensi, Varmiensi, Pomesaniensi, & Sambiensi, ultrò in potestatem regis uenit: arces quoq; & oppida in deditionẽ

Diuisionis Apostolorũ festus dies.

Poloni nesciuere uti uictoria.

Hericus Plauenius Marieburgum præsidio firmauit.

Poloni incõmodo affecti à Crucigeris

Mathias Vãsosius pal. Calissiensis.

Hoensteinũ Morangum, Preismarcũ & Zirgonũ oppida in deditionẽ accepta.

Marieburgum oppidũ captum.

Nogatus fl.

Marieburgẽsis arx à Polonis obsessa

Prussia ferè omnis in deditionem accepta.

Vrbes Prusicæ.

accepta, in primis Gdanum, Elbinga, Torunia, Chelmum siue Culma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyscióuum siue Dersauia, Nouum, Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunum siue Engelsberga, Grabinum, Venceslauum, Golubum, Grudentum, Allenburgum, Osterroda, Nidburgum, Zialdouia, Scythnum, Curentnicum, Brathianum, Couale, Hamersteinum, Bythouia, Lemburgum, Holandia, Piscaria, Rogoznum, Stuma, & Tucholia. A

Elbingensiũ studiũ erga Polonos.

Sed Elbingensium maximè studium in Polonos enituit: qui Vernerum Tetingerum commendatorem suum, hominem dictis quàm factis ferociorem, ex arce, quò se ex prælio Gruneualdensi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq; regi dediderunt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouiensis fidei commendauit: repertaq; ibi centum uasa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo missa accepit. Nobilitatem uerò omnem & oppidanos, cum in uerba sua iurassent, suo sibi iure utrumq; ordinem uiuere permisit.

Largitio regis in Prussia.

Ex his uerò arcibus atque oppidis Kynixbergam & Holandiam Vitoudo duci, Osterrodam & Nidburgum Ioanni, Zialdouiam & Scythnum Ziemouito, Masouiorum ducibus, Bythouiam uerò & Hamersteinum, itemq; Sipelbeinum, Fridlandiam, & Balgenburgum, ac dimidium Slochouię Boguslao Stolpensium duci concesſit.

Boguslaus Pomeranorũ Stolpẽsium dux cũ suis iurat in uerba regis Polonorum.

Coniunxerat quidem se Boguslaus hic anno superiori cum Crucigeris, prioris pacti cum rege oblitus, uerùm pari leuitate ijs desertis, post pugnam Gruneualdensem ad regem in castra uenit, & in fide atq; clientela eius Polonorũq; se fore deinceps, suisq; impendijs cõtra Crucigeros, & quemuis alium hostem intra fines maioris Poloniæ, extra uerò, regis stipendijs perinde atq; alij clientes militaturum esse, solenni iureiurando interposito, consignatoq; diplomate promisit, Vngaros modò excipiens, quatenus ij ab æquis conditionibus pacis nõ abhorrerent. Ac de his omnibus etiam subditi ipsius Pomerani, pro ipso fide iusserunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò enumerauimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimisit, cum ipse Boguslaus cum suis, eiusque subditis de sistendo eo quò rex iuberet, fide iussisset. Cæteras uerò arces inter proceres & equites Polonos, ne Boemis quidem præteritis, pro meritis cuiusq; distribuit.

Gdanensi ciuitati donata à rege.

Ciuitati uerò Gdanẽsi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumque unius milliarij spacio circum urbem (exceptis ecclesiasticis & priuatorum hominum proprijs bonis, & pratis ad arcem pertinentibus) aliasque item certas uillas, & liberam in mari piscationem per duomilliaria in parte Orientali portus, denique parœciæ primariæ, scholæque, & campanaturarum, ut uocant, conferendarum ius donauit. B Reliquæ erant arces Radinensis, Gdanensis, Plochouia, Suecensis Brandeburgensis, Balga, Ragneta, & Troipeda siue Memela, quæ hostium præsidijs tenebantur. Ex his Gdanẽsis, ne quid aduersi à nostris pateretur, pacto de deditione, cũ primũ Marieburgo rex potitus esset, facienda, sese liberauit. Dum autem continuatur Marieburgi obsidio, quadam die obsessi, cum negligentius stationes à nostris seruari animaduertissent, cum impetu erupere: sed mox concurrentibus nostris, non sine strage in arcem compulsi sunt: quos nostri temerè prouecti, usq; ad murum arcis persecuti sunt.

Incommodũ apud Marieburgũ è Polonis acceptum.

Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaque facilè eum hostes in nostros incautius succedentes impulerunt, eaque ruina non paucos oppresserunt. Fuerunt in ea statione ij, qui sub Dobeslai Olesſnicij, Cmithæ Visnicij, & Gryphium uexillis militabant.

Plaueny oratio ad regem.

Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à rege colloquium: adueniensq; in castra cum fratre & paucis Boemis atq; Silesijs supplicis habitu, ita apud regem uerba fecisse perhibetur. Deuicti abs te rex maxime grauisſimo prælio, & ad extremum ferè deleti, nihil est quòd uel tua uictricia arma incusemus, uel fortunæ succenseamus: penes nos ipsos huius cladis atque omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarunt, culpa est. Nos iniustè tua appetiuimus, atque diuexauimus: nos stultè mansuetudinem & patientiam tuam contempsimus: nos denique te grauiter læsum, & tamen æquisſimas pacis leges ferentem superbè aspernati sumus. Itaque iusta diuini numinis uindicta abs te, tuoque inuicto exercitu perculsi & afflicti sumus. Sed iam satis abundè pœnarum tibi Deoq; ultori dedimus, non modò exercitibus nostris ad internecionem deletis, uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa nostra, exiguæ miserorum Crucigerorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ue ad extremũ nos excindas. „ Eiusdem est uirtutis, rex inclyte, Parcere subiectis, & debellare superbos. Nouimus te Christianum principem esse, & clementiæ magis atque bonitatis, quàm fortitudinis laudem expetere. Quanquam quæ fortitudinis laus esse potest, si prostratos atq;

tos atque iacentes proteras? Ne leones quidem atq; ursi, id facere dicuntur. Quid
tibi seu commodi, seu uoluptatis nostrum afferet excidium? Multa fateor, in te tuosq;
Lituanos atq; Polonos peccauimus. Verùm quo maior est culpa nostra, hoc illustri-
or erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus, neq;
incolumitatem impudenter petimus. Pomeraniàm, Culmensem & Michalouien-
sem tractum, & si quid aliud de Polonis siue bello, siue qua alia ratione quæsiuimus &
usurpauimus, tibi ut habeas, per nos licebit. Prussiam modò, quàm olim nostri ma
iores, dum Masouiam atq; Poloniam illo præmio inuitati defendunt, iustis armis &
sanguine suo barbaris eripuêre, nobis concedas, per te salutarem Christi *IESV* mor-
tē, & sanctissimæ matris eius Mariæ nomē, sub cuius signis nos militamus, rogamus &
obsecramus. Maiori tibi tuisq; Polonis & Lituanis usui posthac fuerimus in extremo
illo terræ angulo relicti, quàm ex hisce sedibus nostris penitus eiecti & exterminati.

Variè hæc oratio Plauenij à consilio regio excepta est. Flexerat enim, nonnullos ad mi *Consultatio Polonorum.*
sericordiam, humanitatis atq; religionis intuitu, & ipsa æquitate conditionū atq; po-
stulatorum, perpendentes secum fortunæ inconstantiam, & rerum humanarum uarie-
tatem: alij uerò secundis rebus elati, præsentisq; fortunæ cursum proprium ac perpe-
tuū sibi pollicentes, præsertim quòd innata genti Teuthonicę siue magnitudo animi,
siue superbia uerisimile faciebat, non nisi ab extrema desperatione tam demissam atq;
supplicem orationem profectam esse, incumbēdum esse perculsis, extirpandumq; pe-
nitus ex illis oris germen improbum & insatiabile: ne, quæ tunc necessitate concede-
ret, mox resumptis uiribus per uim atq; fraudem usitatam repeteret. Et uidebatur Ma
rieburgum, ubi tunc summa rerum erat, diuturnam obsidionem tolerare non posse.
Vicitq; hæc in senatu sententia: in quam Sbigneus Brezius marsalcus Plauenio respon
dere à rege iussus: Accipere eum à uictore conditiones pacis, non domo afferre debu- *Responsum à Plauenio rege datum.*
isse, dixit: aut si afferet, non ea sanè uictoribus eum concedere oportere, quæ ipsorū
& olim fuissent, & nunc denuò iure belli atq; deditione facta essent: Marieburgum
potius, & quæ alia in potestate sua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam ui-
ctoris imploraret. Offensus hoc responso Plauenius, cum aliud instanti non reddere- *Plauenij responsum magnanimum.*
tur: At ego, inquit, æquissimas uobis & ultrò expetendas conditiones attulisse me
arbitrabar: sed quando aliter uobis & regi uestro uidetur, Marieburgū cæterasq; mu-
nitiones, quas adhuc retinemus Crucigeri, prius quàm ego dedā, extrema quæq; ex-
periar: & respiciet iam nos, uti spero, deinceps magis propitius Deus, quandoquidem
iram & offensionem eius ruptione fœderis & superbia nostra contractam, partim
supplicijs nostris, & mortibus eorum, qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demis
sa & supplici hac petitione nostra satis, ut opinor, expiauimus. Et cum his dictis, mul-
ta Deum rerum omniū arbitrum & inspectorem testatus, in arcem se recepit. Neq; irri- *Fortuna Polonorū mutata.*
tæ fortassis eæ Plauenij preces Deo acciderunt. Nam ex eo tempore minus prosperæ
nostris res esse, retroq; relabi cœpere. Paucis diebus, quibus hæc acta sunt, statio Velu-
tensium pulsa, bombardę deiectę, & alia quædā parua incōmoda accepta. Nec multo
pòst Hermānus Liuoniensiū Crucigerorū magister clàm cū quingētis militib. in Prus- *Liuoniensis magister Prußiensibus in auxilium uenit.*
siam aduenit, occasionem bene gerēdæ rei captans: qua quidē non difficulter per frau
dē potitus est. Nam ut Rex de aduētu eius cognouit, Vitoudū cū suis, & cū duodecim
uexillis Polonorū cōtra eū misit. In quē cūm Vitoudus apud Passariā amnē ultra Holan
diam oppidū impetū facere uellet, ille ab armis ad dolos cōuersus, colloquio Vitoudi *Hermanni magistri callidum consilium.*
secretò impetrato, persuasit ei, ut suam potius, quàm Polonorū rem ageret: ac Samagi-
tarū Sudorūq; oras pactis secum & cū Crucigeris ineundis sibi pacaret atq; stabiliret.
Itaq; eo authore Hermānus cætera manu apud Balgā & Brandeburgū relicta, cū quin-
quaginta equitib. ad Regē in castra, atq; inde permittente Rege in arcē obsessam, qua-
si sequester deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plaueniū & obsessos cōfirmauit, cū
eos de uoluntate Vitoudi certiores fecisset: ac de ratione prosequēdi, si opus sit, belli,
& amissa recuperandi cū eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discessit. Inde
iam auctus animo Plauenius, nullā facere pacis mentionem: à nostris uerò factā ita ac-
cipere, ut quas ipse prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò & ipse missi- *Vitoudus è castris discessit.*
onem à rege flagitabat, & eum ad soluendam cœptā obsidionē inducebat. Verùm hoc
tamen non persuasit, illud partim precibus, partim odio, multa causificando, post na-
talem demū sanctissimæ Marię impetrauit. Mox & Masouiorū duces indulgente Rege *Masouij duces discessere*
discessere. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanensis senex admodum, quasi mo- *Parœci Gdanensis fraus.*
lestias obsidionis diutius tolerare non posset, ex arce Marieburgensi, nostris permit-

tentibus, & nihil fraudis subesse suspicantibus, ætatiq; & sacerdotio honorem habentibus excessit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum nummûm dupliciũ, siue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta secum exportauit: & Gdanensi, Slochouiensi & Suecensi commendatoribus, ut ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit.

Aurei nobiles siue duplices.

Sed lentius id erat, quàm ut sustineri posset tam diu obsidio: quæ difficilis iam atque molesta esse Boemis mercenarijs, propter frumenti penuriam dysenteria vulgò afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato consilio per Ioannem Socolum Boemum, & ipsum in castris regijs militantem, de arce dedenda cum Rege constituebant, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad senatum relata, turpe uisum nostris, auro & proditione hostilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Boemi.

Proditio refutata à Polonis.

Falso deinde rumore in castris regijs percrebuit, Sigismundum Cæsarem cum ualido exercitu in Poloniam inuasisse. Quo commoti nostri missionem à rege flagitabant: & suadebant id Regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius castellanus Voinicienſis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugossus memorat, desiderium.

Andreæ Tencinij consilium.

At uerò primores nobilitatis ciuitatumque Prussicarum & Pomeranicarum, quæ post uictoriam Gruneualdensem ad regem defecerant, sedulò dissuadebant, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rursus Crucigerorum fore, quæ in potestatem eius dudum uenissent: excusantique regi inopiam pecuniæ in stipendium, suadebant ut tributum sibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis dedititijs oneri esse nollet, fuere qui suaderent, ut arces atque oppida earum regionum mercenarijs militibus debiti stipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues essent, neu qua siue ab his, siue ab illis proditio fieret.

Prussorũ fidele consiliũ & studiũ erga regem.

Itaque repudiatis salutaribus consilijs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò uerbis, sed etiam lachrymis suadens, nequaquam cœpto desistendum esse, ad tertiumdecimum Calendas Octobris incensis statiuis, & mediocri aulicorum comitum præsidio cum Andrea Brochocio Stumæ ad infestandam oram Marieburgensem relicto, ab obsidione discessum est.

Nicolai Trãbæ consilia. Obsidio Marieburgẽsis soluta. Andreas Brochocius.

Iucundum id fuit spectaculum obsessis: qui eò iam inopiæ redacti fuerant, ut uix pauculos dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne sese arcemque regi dederent: quòd diceret exploratum se habere, soluturos esse obsidionem Polonos. Ni facerent ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu suo arcem dederent. Quo minus autem lætus discessus ille discedentibus nostris esset, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terramque scalpens ungula adstiterat, dum rex eum abiturus conscendit, subitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis vulgò est habita.

Omen infaustum.

Discedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obsidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdensi frustra tempus triuerat, in deditionem accepit, cum iam eam milites facto impetu portaque effracta ferè cæpissent. Quindecim ibi Crucigeri insignes reperti, & in Poloniam captiui abducti sunt: reliqua multitudo nihil aduersi passa. Arx Ioannis Socoli Boemi fidei commendata. Eoque mox Toruniæ, quò regem secutus erat, ueneno à ciue quodam Torunensi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malscio pariter rex custodiam eius mandauit. Socoli uerò paruos filios propter merita patris honestè & liberaliter educari Cracouiæ iussit.

Radinũ per deditionem acceptum. Socoli liberi regis impendijs educati.

Non cessabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magister Crucigerorum factus erat: sed undique contrahebat exercitum, acceptis mutuò in stipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanensi, quæ iam rursus in fidem Crucigerorum inclinauerat: totidemque, & insuper quindecim millibus à Venceslao rege Boemorum, cum ei bona Chomentouiensia, quæ ordo Crucigerorum in Boemia habebat, hypothecæ nomine tradidisset.

Hẽricus Plauenius Magister Crucigerorum creatus. Gdanenses ad partes Crucigerorum sese rursus inclinãt.

Et quę prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaele Cochmeistro, aduocato nouæ Marchiæ, duce Tucholiam arcem obsedit. Nam oppidani primo aduentu hostium deditionem fecerunt. Nessouiæ tunc rex erat, cum hæc ad eum perlata sunt. Neque is expediebat, quomodo cùm his, tum alijs suis, qui similem fortunam ab hostibus expectabant, succurreret, uastationemq; ditionis suæ prohiberet.

Tucholia arx obsessa à Crucigeris.

Centum modò uel paulò plures hastatos de aulico suo comitatu, & ipsos necessariam missionem flagitantes, precibus promissisque adduxit, ut cum suis quisque ministris, quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur: quibus Petrus Miezuuecius gente Stariconius,

Aulici equites in præsidium missi. Petrus Miezuuecius.

præfectus

A præfectus eſt. Opportunè autẽ Sendiuoius Oſtrorogus palatinus Poſnanienſis, & Dro bogoſtius Samotulius caſtellanus cũ ſuis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labiſsinius palatinus Breſtenſis è vicinia cum his ſeſe coniunxêre. Atque hæc manus omnis, ſeu quòd aditu Tucholiæ interclusa eſſet, ſeu qua alia de cauſa Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum haud longè abeſt à Tucholia) ſubſtitit.

Sendiuoius Oſtrorogus Dobrogoſtius Samotulius, & Martinus Labiſsinius, uoluntarij militarunt.

Coronouia oppidum.

Cujauienſem verò atque Dobrinenſem nobilitatem rex Brodniciæ, Breſte, Ripini & Nacli in præſidijs eſſe iuſsit, ad tuendas eas munitiones, arcendáſque hoſtium excurſiones. Ipſe Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu manſit: & quidem damnans conſilium ſuum deſoluta obſidione Marieburgi, dimiſſoque exercitu, cum alia ſuper alia aduerſa ipſi renunciarentur. Nam & Oſterroda, Nideburgum, Zialdouia arces per eos dies ab hoſtibus receptæ ſunt, & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synouetz Stariconius, cum de præſidio Coronouienſi deceſsiſſent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præſidium in magno eſſe periculo. Erant enim in propinquo iam ſatis magnæ vires hoſtium cum Michaele Cochmeiſtro.

Cuiauienſis ac Dobrinẽſis nobilitas in præſidia diſtributa.

Oſterroda, Nideburgũ, & Zialdouia arces à Crucigeris receptæ.

Stanislaus Charbinouius & Nicolaus Sinouetz.

Atque ij quidem, vt de aduentu & paucitate noſtrorum cognouerunt, paucis ad obſidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderunt, vt noſtros nec opinantes opprimerent. Et ſanè aſpirare initiò conatibus eorum fortuna viſa, tamen non ad extremum vſque reſpondit. Etenim cum exploratores Polonos incautius progreſſos excepiſſent, & ex his callidè & conſtanter omnia eleuantibus, exiguam modò promiſcuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam eſſe didiciſſent, contemptim, turbatiſque ordinibus ex equis delapſi, latrocinantium in morem impetum fecêre in oppidum. Noſtri vbi adeſſe hoſtem ſenſêre (& fortè tunc prandebant) tumultuariè correptis armis ad monaſterium in crepidine montis ſupra Berdam amnem ſitum intrepidè ſeſe recollegêre, celeriterque aciem inſtruxêre.

Berda fl.

Quod cum præter expectationem hoſtibus accidiſſet, curriculo ij ſeſe ad equos ſuos recepêre, atque his conſcenſis retroceſſêre: idque ſiue re inopinata perculſi, ſiue certo conſilio, vt equites noſtros à peditum auxilio longius abducerent. Et ſanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus inſtitêre, audacius adequitando, iaculando, & cominus eB tiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites conſequerentur. Vbi ad Lanſcum, qui pagus monachorum Coronouienſium eſt, vno ab oppido milliario, non ſine multis hoſtium vulneribus peruentum eſt, ſubſtitêre Teuthones in colle quodam editiori, & raptim ordines inſtruxêre. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecêre. Erant enim vtrinque milites & numero, & virtute, & ſcientia rei militaris ferè pares. Sed erat aſcenſus ad hoſtem ab ea parte qua Poloni conſtiterant, arduus atque difficilis. Itaque ne ſimul cum hoſte & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori aſcenſu aciem aduerſus collem erexerunt. Prius verò quàm ſigna canerent, Conradus Nemcius Sileſius, de cohorte regis Sigiſmundi ex hoſtili agmine eques in medium procurrit, aliquem de Polonis ad ſingulare certamen prouocans. Incunctanter ſeſe ipſi Ioannes Scycius, gente Doliuius obtulit. Concurſum infeſtis haſtis: victus atque captus à Polono Sileſius, non leue de euentu vniuerſi prælij omen atque præiudicium ſuis vterque attulit. Confeſtimque ſublato vtrinque clamore ſigna collata. Aliquandiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm conſtiterat, referente pedem. Itaque defatigatis militibus, quaſi ex compoſito pugna vtrinque intermiſſa, diuerſi paulum retrocedunt, ſaucios ſummouent, vulnera alligant, commutant captiuos, ſudorem ſibi quiſque òcioſè abſtergunt. Quin & pocula inter ſe miſiſſe memorantur, ita vt colludentium, non infeſtis odijs concurrentium agmina videri potuerint.

Singulare certamen.

Szczitsci.

Prælium apud Coronouiam.

Pugnæ intermiſsio ſemel atq; iterum.

Vbi aliquantiſper reſpiratum eſt, ſigno dato redintegrant prælium, non minore quàm prius pertinacia. Vulnerantur & cadunt vtrinque multi: nec tamen in alterutram partem inclinat victoria. Rurſus ergo conſenſu quodam mutuo ceſſatur, & reſpiratur. Refocillatiſque, ſicuti prius, viribus, tertiò concurritur, obſtinatis vtrinque ad vincendum, vel moriendum animis. Ibi Ioannes Oſtrouicius cognomento Naſsianus, gente Toporus, adacto equo vexilliferum hoſtilem obtruncat, vexillumque, quo vno totus eorum exercitus (itidem atque noſter) vtebatur, abripit. Qua re tandem hoſtium acies perturbari, ac deteriore loco eſſe cœpit. Inſtitêre noſtri acrius trepidantibus. Ibi verò illi metu pudorem ſuperante auerſi fugam capeſſunt. Premunt fugientium terga noſtri: nox tandem perſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia. Captorum

Crucigeri uincuntur à Polonis.

numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Insignior hæc victoria superiore illa Gruneualdensi habita est, propterea quòd maiore contentione & labore parta est, quòd ita ea vires atque animi Crucigerorum fracti sunt, vt per multos annos postea nunquam auderent rem vniuersæ dimicationi committere. Parta est autem decima die Octobris. Sequenti die spolia à nostris lecta, humatique, qui ceciderant. Deinde motis castris Bydgostiæ prædam inter se partiti, Inouuladislauiam ad regem cum longo captiuorum ordine peruenêre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus, quorum illustriora merita esse constabat, perampla munera data sunt.

Humanitas regis erga captiuos.

Captiuis verò lautè instructa cœna: qua peracta, sermonem apud eos rex de Crucigerorum superbia & iniustitia, ac de sua mansuetudine & æquitate habuit: illosque, quòd iniquiori causæ fauissent, clementer obiurgauit. Deinde benignè consolatos, & militari sponsione vt sese certo loco ad præstitutam diem sisterent, obligatos omnes dimisit: excepto Michaele Cochmeistro duce exercitus, quem aliquandiu postea in arce Chencinensi in vinculis habuit.

Mich. Cochmeister captus.

Tucholia dedita Crucigeris.

Nihil tamen consternati animis ex ea clade ij, qui ad obsidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipsos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis eos ostentantes, magna strage se deuicisse nostros apud Coronouiam illis testificantibus mentiti, persuaserunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atque præsidij, vt arcem sibi dederet.

Noua expeditio in Prussiam.

Augebatur autem indies Crucigerorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excursionem facturus esse videbatur. Id ne accideret, celeri consilio prouidendum sibi esse rex Vuladislaus existimauit. Quocirca nouam expeditionem Poloniæ, excepta ea, quæ minoris nomine censetur, atque Rusia, indixit. Nec segniter ea manus Bydgostiam, vt à rege imperatum erat, conuenit.

Petr. Saffranecius dux exercitus.

Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis sub signis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmissisque sexcentis balistarijs, qui prædas agendo, vastandoque subiectam Tucholiæ oram, hostem elicerent, ipse cum reliquo exercitu opportuno loco in insidijs substitit. Simulatque conspexêre equitatum Polonicum per agros palantem hostes, contempta eius paucitate, cum pertinacius eum fugam simulantem insecuti essent, in paratas insidias præcipitati sunt.

Crucigeri rursus profligati à Polonis.

Quas cum maturè animaduertissent, pedem retulêre. Ibi nostri tardius, quàm res postularat, signo dato, pauciores aduersus plures coorti ex insidijs, vsque ad portas oppidi fugientes persecuti sunt: & quoniam agilioribus equis vtebantur, multos ex illis partim interfecêre, partim viuos cæpêre, & castris hostium, quæ ante oppidum posita erant, vacuis potiti sunt. Non pauci oppido, ne nostri simul irrumperent, exclusi, inconsideratè in vndas sese præcipitantes, mersi sunt. Fuêre inter captiuos insignes quinque ductores ordinum, tres Boemi, vnus Silesius, & vnus Lusacius.

Monsterbergensis ducis fuga.

Porrò Ioannes dux Monsterbergensis, & Eberardus episcopus Vinceburgensis, qui & ipsi voluntarij in castris Crucigerorum militabant, fuga euaserunt. Quod si maturius nostri ex insidijs consurrexissent, creditum est, & oppido & arce eos potiri potuisse. Sed siue imperitia, siue insidias & ipse metuens Saffranecius, tardius signum dederat. His ad vicesimamoctauam diem Octobris gestis, captiuisque ad regem missis, exercitus omnis, præter aulicam cohortem, mox iniussu regio domos dilapsus est, propter tempus anni, cuius rei magis, quàm bello gerendo, commodum. Captiuos rex, accepta ab eis, itidem atque ab alijs prius, sponsione, dimisit. His verò cladibus permotus Plauenius magister Crucigerorum, non ausus denuò fortunam aduersus regem tentare, in interiorem Prussiam reliquias profligati exercitus deduxit:

Stuma per deditionẽ recepta à Crucigeris.

& Stumam arcem aliquandiu obsessam, in deditionem accepit, nostris, qui in præsidio eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obsidionem ferre non valentibus, & vt sibi saluis rebus suis abire liceret, pactis.

Morangum deditum.

Eam deditionem Morangi quoque deditio secuta est.

Radinũ arx obsessa, nec expugnata.

Inde ad Radinum castra mota, circumsessaque ea arx sex septimanis. Sed cum in spem Toruniæ Gdanique per deditionem recipiendi Magister venisset, soluta obsidione, saucijsque, quorum non exiguus erat numerus, cum præsidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas vrbes profectus est.

Radinũ oppidum receptum & incensum à Polonis.

Quo discedente, Poloni accitis celeriter his, qui erant in præsidio Brodniciæ, impetum fecêre in oppidum: expugnatumque paruo negocio, diripuêre & incendêre. Non parum autem & ibi nostros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi, quę ad arcem spectat, sita bombarda. Ea, cum hostes conferti aperta porta in nostros fortè erupissent, à sacerdote quodam temerè succensa, non modicam in suis stragem

edidit,

eidit, de nostris tres modò extinxit. Quo factum est, vt illi perculsi, dolumque subes-
frati, abiectis armis viui ferè in potestatem nostrorum venirent. Temperatum est au-
tem à cæde supplicum. Porrò Torunenses & Gdanenses ciues aduentãte Magistro cum
exercitu, miserunt ad regem, vt sibi celeriter opem ferret, quòd ipsi per se oppida sua
defendere non possent. Sed cum præter opinionem eorum accidisset, vt rex tempori
sillis affuturum esse promitteret, nec mora eò contenderet, rursus ei legationem ob-
uiam misêre Gneuucouiam: Se iam necessitate adactos, deditionem cum Magistro pa
ctos esse. Itaque rex dimissis contra sententiam multorum legatis saluis, quòd diceret
testatum se cunctis facere velle, non suam illis, sed sibi illorum fidem defuisse, Inouula-
dislauiam se recepit. Magister acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, ar-
cem Torunensem nequicquam oppugnauit. Nam ea strenuè à præsidio regio defensa
est. Rex Gnesnam ad sepulchrum diui Adalberti, & Posnaniam ad ædem sanctissimi
corporis Christi, votorum, quæ ante prælium Grunealdense nuncuparat, exoluen-
dorum causa profectus, equestrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditio-
nem in Pomeraniam exciuit: eaque manus ductu Sendiuoij Ostrorogij palatini Pos-
naniensis Nouum oppidum vi cæpit & exussit: Pomeraniamque omnem, omissa ar-
cium & oppidorum oppugnatione, longè lateque ferro & igni vastauit. Dum hæc ita
geruntur in Prussia & Pomerania, interea Sigismundus rex Vngarorum, vt Vuladis-
laum à Crucigerico bello auerteret, promisisque, ob quæ quadraginta millia floreno-
rum à Crucigeris acceperat, satisfaceret, Sciborium Transyluaniensem palatinum cum
duodecim vexillis Boemorum, Morauorum, & Austriorum (nam Vngari fœdera sibi
cum Polonis constare causati sunt) misit ad vastandam submontanam Poloniam, cum
iam nostri, qui ad præsidium eius oræ relicti à rege erant, hyeme ingruente domos di-
lapsi essent. Sed celeriter tamen ij ad primum nuncium concurrentes, hostem præda
ex agro Sandecensi capta grauem, abeuntem persecuti sunt, & non procul à Bartfa si-
ue Bardeouia adepti, magnoque impetu adorti, profligarunt. Maior pars hostilis exer-
citus vel cæsa, vel capta à longè paucioribus nostris. Quanquam ne nostris qui-
dem incruenta fuit victoria. Iamque ad fugam spectare cœperant, nisi Bohunek, Ca-
spar, & Dalibor ductores ordinum, fugam inhibuissent, præliumque restituissent.
Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agriensis episcopus
cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius, Ioannes Sciecocinius castellanus Lu-
blinensis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et vastauit ea manus deinceps repeti-
tis excursionibus finitimam Polonis Vngariam. Hæc de nouo ex Vngaria illato bel-
lo vbi ad regem Inouuladislauiam reuersum perlata sunt, veritus ne quo grauiori in-
commodo Sigismundus Poloniam se absente afficeret, simul autem quòd permo-
lesta & perdifficilis erat viris equisque hyberna militia, mittit ad Magistrum de in-
ducijs. Constituta colloquio dies Racianzi in Cuiauia ad octauam diem Decem-
bris. Interea verò nostri penultima Nouembris memorabili rursus victoria de Liuo-
nibus potiti sunt. Hermannus Magister Liuoniensium Crucigerorum non contem-
nendas copias militum è Germania & Boemia in Prussiam adduxerat: ijsque a-
pud Globum relictis, ipse cum paucis equitibus Marieburgum, vt de ratione bel-
li cum Prussiensibus Crucigeris consultaret, profectus erat. Id cum comperissent
nostri, qui Ripini & Bobrouunicis in præsidijs erant, ausi facinus audax, ductore
Dobeslao Puchala, ad hostem viris armisque longè superiorem contendêre: insi-
dijsque apto loco dispositis, pauci per agros palantes, & prædas agentes, sub Go-
lubo sese ostendêre. Quos hostes correptis armis auidius persecuti, locum insidia-
rum incautè præteruecti sunt. Ibi consurgens Puchala cum toto agmine à tergo
eos adortus, perterritos & incompositè fugientes vsque ad oppidum insecutus est.
Oppidani, vbi id animaduertêre, veriti ne patentibus portis nostri permixti suis
fugientibus pariter in oppidum irrumperent, portas clauserunt. Ita exclusi oppi-
do hostes, cum cæderentur passim in medio, proiectis armis supplices nostris se-
se dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum, quàm eorum qui eos
cæperant, fuisse proditur. Verùm illi re inopinata perculsi, alium longè maiorem e-
xercitum nostrorum in syluis latuisse crediderant. Ripinum tandem captiui cum
appulsi essent, ingenti cum dolore ac pudore errorem suum cognouerunt. Inde
porrò Breste ad regem transmissi, sub militari sponsione omnes dimissi sunt, Cu-
rouiensibus modò, quòd fidei tenaces non essent, & ijs qui religionem professi e-
rant, retentis. Conuentus deinde inter regem & Crucigeros habitus; verùm in eo ta-
men de

Torunẽses et Gdanẽses ad Crucigeros defecêre.

Torunensis arx defensa.

Nouum oppidum captũ à Polonis et incensum.

Pomerania uastata.

Sigismundus rex, Poloniæ fines circum Sandeciã populatus est.

Vngari noluerũt arma sumere cum rege suo contra Polonos.

Bartfa, siue Bardeouia.

Sigismundi copiæ profligatæ à Polonis.

Vngariæ fines uastati à Polonis.

Crucigerorũ exercitus uictus à Polonis.

Dobeslaus Puchala.

Captiuorum multitudo.

Induciæ mẽstruæ. *Radoßice oppidum.* *Vitoudi malum consilium.*

men de inducijs non conuenit. Posterius autem eæ menstruæ tantum per Petrum Saffranecium confectæ sunt. Quibus durantibus rex properè in Poloniam excurrit, & apud Radoſsice oppidum cum regina congressus, excitisque denuò ad expeditionem cunctis Polonis ad integrandum cum Crucigeris bellum post noui anni initium reuertit. Vitoudus quoque cum Lituanicis auxilijs Vuladislauiam ad eum venit, eiusque consilium de circumuallanda Torunia, vbi Magister & primores Crucigerorum erant, spe pacis iniecta, mutauit: persuasitque, vt in sylua quadam castra haberet. Interea de pace in insula Torunensi agi cœptum. Fortè accidit, vt induciæ expirarent, & consensu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes Broglouius præfectus Bygostiensis præsidij, cum permagnum numerum equorum hostilium apud Pappouiam esse didicisset, traiecta cum quadraginta modò equitibus Vistula, & facto impetu ex improuiso in antemurale Pappouiense, equos ibi stabulantes abegit, & antemurale incendit. Qua re Toruniam subitò nunciata, emissi sunt non pauci equites, qui eum persequerentur. Hoc animaduerso Broglouius, cæteris cum equis captiuis præcedere ac tranare Vistulam iussis, ipse cum duodecim modò equitibus persequentes se hostes sustinuit, non ausos sensim cedentem pertinacius sequi metu insidiarum. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incommodo flumẽ traiecit. Pax deinde victoribus quàm victis iniquior, instante maximè Vitoudo, proceribus verò Polonis regi dissuadere non ausis, confecta est: cuius hæc potissima fuêre capita, vt Samagitiam Vitoudo & regi, quoad ij viuerent, Crucigeri concederent, ducentaque millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum vertentem tribus pensionibus numerarent: Ziemouito autem Masouiorum duci Zauucrense territorium redderent: Rex Crucigeris, quæ de ipsis bello cæperat, remitteret: Dobrinum vbi haberet: captiui omnes inuicem vti dimitterentur: de Dreno & Santoco, & alijs controuersijs, seni viri vtrinque delecti arbitrarentur. Quòd si inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere rex quidem duces Stolpensium & Masouiorum: Magister verò Sigismundum regem Vngarorum, si is vellet: interim autem, dum de eo non constat, ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua nostris pax, stipulatione vtrinque interposita, cum Magister Henricus in castra regis venisset, firmata est, & mox captiui omnes sponsione soluti. Munera deinde inter principes vltrò citroque missa. Vitoudo autem ibi rex, inconsulto senatu Polonico Podoliæ dominatum, amoto à præfectura Petro Vulodico Charbinouio, vtendum fruendum concessit, non sine magno Polonorum incommodo. Dimissoque deinde exercitu in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Russiam contendit, cum Alexandro palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente suo nouam contra Sigismundum regem Vngarorum societatem inijt, Sniatinumque & Colomeiam, & omnem tractum Pocuciensem ipsi oppignerauit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, siue ciclis argenti. Eodemque anno Stephanus, cum Alexandro siue extincto, siue pulso in principatu successisset, missis ad regem quatuor oratoribus, in fide & clientela ipsius itidem vt maiores sui fuissent, se fore, & vbi accitus ab eo fuerit, venturum, solenneque iusiurandum daturum, neque repetiturum vnquam Pocuce, sed præsentem cum præsenti rege arbitratu ipsius de eo transacturum esse promisit. Quod quidem literarum monumentis, quæ in archiuo extant, satis constat. Vnde sanè colligitur, Pocuce vel non fuisse traditum Alexandro, vel certè mox receptum à rege. Alioqui cur pactus esset Stephanus id se repetiturum non esse? Transactum autem esse de ea ditione, argumento est diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipsum extat in archiuo, redditum procul dubio à Valachis. Per idem tempus opera Zauissij nigri apud Vngarorum iuxtà ac Polonorum regem gratiosi, effectum est, vt primores Poloni & Vngari simul apud Nouam villam conuentum de pace inter reges redintegranda agerent: sed ea non confecta, octo mensium inducias tantùm constituerunt ea lege, vt Polonis cum Crucigeris pax rata maneret. Quòd si eam Poloni nouo bello rupissent, illæ quoque induciæ cum Sigismundo & Vngaris irritæ forent: sin Crucigeri priores id facerent, Sigismundus sese deinceps ab amicitia & societate eorum seiungeret. His ita compositis, rex per Chelmensem oram sub initium veris in Lituaniam secessit. Ad Ioannem verò pontificem, qui Alexandro quinto mortuo successit, oratores misit, Andream Lascarem præpositũ Vuladislauiensem, Martinum Vurocimouicium vexilliferum Cracouiensem, & Sbigneum Olessnicium secretarium suum cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus vestibus

Pappouiæ antemurale direptũ & incensum. *Pax et trãsactio regis cũ Crucigeris.* *Conditiones pacis.* *Podolia Vitoudo concessa.* *Vuladisl. regis iter in Rußiam.* *Procuce oppigneratum Palatino Valachiæ.* *Stephani palatini Valachiæ promissa.* *Polonorum cum Vngaris conuẽtus et pacta.* *Rex in Lituaniam profectus.* *Oratores Poloni ad Pontificem maximum.* *Dona Pontifici missa.*

estibus sabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex armelhorum pellibus consuta, obedientiam suam ipsi delaturos, postulaturosque, vt Pontifex declararet, ipsum iustè bellum contra Crucigeros suscepisse: & quicquid rerum sacarum è templis Prusicis per id bellum ablatum esset, rectè in Polonica templa diributum esse: deinde, vt ipsi Pontifex crucis militiam contra Tattaros concederet. c cætera quidem impetrata sunt: extremum hoc ne impetraretur, illud obstitit, quòd eusdem modi militia contra Ladislaum regem Neapolitanum ab ipso Pontifice proulgabatur: & obstabant Polonis Sigismundi regis & Crucigerorum oratores, veriti rtassis, ne contra se rex vteretur illis militibus. Sub id tempus Iacobo Haliciensi chiepiscopo, & Alexandro Camenecensi episcopo mortuis, huic quidem Andreas escio quis, illi verò Nicolaus Tramba prò cancellarius, rege petente à Ioanne vigesio tertio, vno de tribus de pontificatu maximo contendentibus, successores dati sunt.

Nicol. Tramba Leopol. & Gnesnensis archiepiscopus.

uanquam Nicolaus Tramba eodem ipso anno ad Gnesnensem archiepiscopam, æter collegij Gnesnensis voluntatem, quod Albertum Iastrembecium episcopum osnaniensem postularat, translatus est, secundum mortem Nicolai Curouij archiepiopi: qui cum in Rusia regi è Lituania reuertenti, ab ipso euocatus occurreret, ca- equi collisus & extinctus, iudicio regis & Vitoudi sese subtraxit. Nam regina ei crien intenderat, quasi ipsam de stupro sollicitasset. Reliquit autem is permagnas uitias: quas Petrus frater eius cum alijs fratribus & agnatis diripuit. Trambæ verò annes Ressouius in Haliciensi successor datus: qui archiepiscopam illam postea Leoolim transtulit. Venit deinde rex Cracouiam pedester religionis causa incedens: ve- llaque & signa militaria vnum & quinquaginta de Crucigeris capta ad sempiteram tam insignis victoriæ memoriam in basilica suspendit, quæ in hanc vsque diem tant. Haud multo pòst inde discedens in Lituaniam, partem hyemis in venatioibus exegit.

Nicolai Curouij archiepisc. mors.

Archiepiscopi facultates direptæ à fratribus.

Haliciẽsis archiepiscopa Leopolim translata.

Signa militaria Crucigerorum in basilica Cracouiensi appensa.

Rex in Lituaniam iterum.

1412 ann.

Sequentis autem anni, qui fuit 1412, initio properè Cracouiam reuert, de aduentu Hernesti ducis Austriorum certior factus. Cum quo affinitatem iunit, collocata ei in matrimonium Cimbarca Ziemouiti Masouiorum ducis & sororis æ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorum hastatorum stipendium egi pollicens, si Sigismundo bellum facere pergeret. Iam erat creatus Cæsar Sigismundus: facessebant autem ei negotium Veneti in Dalmatia. Ipse verò à Ioanne ontifice in Italiam & ad liberandam de manu Ladislai regis Neapolitani Romam, scipiendumque diadema imperiale inuitatus, Foroiulianam Venetorum ditionem festabat. Auerti igitur eum Veneti, ac distineri bello Polonico volebant. Sed nil impetrarunt. Cauebant enim proceres Poloni ne vetusta cum Vngaris fœdera viorentur. Et cum sensisset id agi à Venetis Sigismundus, misit & ipse legatos ad Vudislaum regem, Brandam Cardinalem presbyterum, & Sciborium palatinum Tranluanorum, de renouando fœdere, aut certè de conuentu & colloquio.

Venetorũ legati Polonos cõtra Sigismundum incitant.

Sigismũdus Cæsar cũ Venetis bellum gerit.

Roma à Ladislao rege capta.

Conuentus d certam diem Lubouiliam siue Liblium impetratus. Prior Anna regina eò proecta est, Barbaram sororem, quæ cum Sigismundo nupta erat, visum. Rex deinde, ui Sandeciæ substiterat, secutus, Boleslao duci Masouio, & Sigismundo Coributo atruele, & multis proceribus Polonis deducentibus. Venienti Sigismundus obuiam rodijt vnà cum vxore vsque ad iugum montis. Atque ibi septem diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace, cum discedere iam Vuladislaus vellet, ad secretum colloquium semotis prorsus arbitris à Sigismundo inuitatus, blanditijs eius c ingentibus pollicitationibus expugnatus, tandem homo minimè malus in graiam cum eo pactis iureiurando mutuò firmatus redijt.

Regum Pol. & Vng. conuentus Liblij.

Pax inter reges constituta.

Erat autem in pactis, vt Sigismundus cum Vuladislao & Vitoudo duce contra quosuis hostes, & in primis ad exrpandos Crucigeros arma coniungeret: ac Prusia quidem eiectis Crucigeris inter eges pro portione copiarum vtriusque ad id bellum adductarum diuideretur: Pomerania verò, Culmensis & Michalouiensis integrè Vuladislao Polonisque, quoum fuissent olim, cederent. Porrò de Rusia, Podolia & Valachia, quæ iuris Pololici & tunc erant sine controuersia, & antiquitùs fuerant, vt nulla fieret mentio aut ontrouersia, quoad ambo viuerent, & quinque annis proximis post obitum eus, qui prior de ipsis obijsset: Valachi duntaxat Sigismundo cum Turcis bellum erenti, mandato Vuladislai, vt essent auxilio, si ipsi Vuladislao & Polonis tunc on militarent. Quòd si dicto audientes non essent, ambo simul reges eos belo persequerentur, ditionemque eorum subiugatam, certis finibus inter se partirentur: tamen vt ea nihilominus sub conditionem suprà memoratam quinque annorum

Pacta secretò conuenta et societas inter Vngarorum & Polonorum reges.

De Prusia.

De Rusia et Valachia.

post

De priuatorum controuersijs disceptandis.

post mortem alterius caderet. De priuatis verò hominum interipsos iniurijs constitutum in posterum, vt Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam siue Leiciam referrent: & quaterni vtrinque designati omnium controuersiarum atque iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertendi in sontes potestatem haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim conuenêre. Publicè verò ne qua mentio Prusiæ & Crucigerorum fieret, Sigismundi precibus perfectum est: quòd is diceret, Minimè sibi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Crucigerorum legati: quibus seorsum prolixè omnia pollicebatur, vt aliquid rursus ab eis emungeret. Quo factum est, vt caput illud de Prusia diplomatis à regibus & proceribus eorum consignatis disertè non insereretur: sed in genere modò caueretur, vt reges contra quosuis alterutrius hostes, nemine prorsus excepto, fœderati inter se essent, ac ne assensu quidem alter alterius hostibus & rebellibus faueret: quin vterque alterius incommoda pro viribus præmonendo & omni ope auerterent.

Sigismundi Cæsaris calliditas.

Pacta publica Sigismundi cum Vuladislao.

Nec hoc solum perfecit Sigismundus, verumetiam cum Vuladislaum sub specie venationum longius in Vngariam secũ, nec quicquam reclamantibus consiliarijs, & in primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouiensi, extraxisset, persuasit homini simplici & credulo, vt se iudicem & arbitrum, propitium quidem, vt videri volebat, controuersiæ cum Crucigeris per compromissum sumeret: promittens, idem facturos Crucigeros, & iudicato parituros: ni facerent, vim suam experturos. Iam enim rursus Vuladislaus non obscurè præ se ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij primam pensionem ex pacto Torunensi ad præstitutam diem sibi non soluissent. Cum autem iudicium id Sigismundus sanè quàm libenter assentientibus Crucigeris instituisset, varias nectebat moras, vt cum Vuladislaum spe pacis duceret, tum Crucigeros obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos caussificatus, cognitionem causæ proceribus quibusdam Vngaris delegauit. Interim aduenêre iterũ legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus rogatu Sigismundi spem pacis æquissimis conditionibus conficiendæ fecisset. Ac tentata quidem *Vuladislao* interueniente, sed non confecta pax est, propterea quòd nihil æqui Veneti afferebant, nec reddebant Sigismundo ereptam Dalmatiam.

Arbitriũ inter Polonos & Crucigeros Sigismũdus Cæsar sibi sumpsit.

Dalmatiam Veneti Vngaris eripuêre.

Dum autem Vuladislaus Budæ commoratur, venit eò fortè ad ipsum splendida legatio Tattarorum cum muneribus, magna auxilia, sicubi opus esset, ei pollicens. Honorificentissima hæc erat ei legatio apud exteros. Persuasit autem is legatis, vt eadem Sigismundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimissis legatis, ludis ac deinde venationibus vacatum est. Vbi cum Vuladislaus bubalinis caseis recentibus sese replesset, ac deinde calido balneo vsus, in profluente Danubij de more gentis suæ diutius sese abluisset, febrim contraxit. Ab ea verò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & amplissimis muneribus à Sigismundo donatus, per Morauiam atque Cessinensem oram in Poloniam reuertit, quinto demum mense, posteaquam Vngariam ingressus fuerat.

Tattarorum legatio ad Vuladisl. Budam profecta.

Vuladisl. ægrotauit in Vngaria.

Fuerunt autẽ præcipua dona, quæ à Sigismundo acceperat, corona, sceptrũ, & pomum aurea, & Boleslai Chrobri gladius, insignia regni, quæ Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam asportauerat, verita ne Poloni mutata sententia alium sibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens publicè sibi præferri iussit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomiriensem & Chelmensem tractum profectus, supra Bugum fluuium prope Rubessouum oppidum cum Vitoudo de omnibus, quæ in Vngaria egerat, communicauit.

Insignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Venerat eò ad exorandum regem Petrus Vissus episcopus Cracouiensis, magna necessariorum caterua stipatus, quòd ab eo de Cracouiensi episcopa in Posnaniensem, quasi delirus & inutilis Alberti Iastrembecij episcopi Posnaniensis & cancellarij regni ambitione detrudebatur: sed nihil impetrauit. Et aduersa is quidem vsus est valetudine, ex quo ex concilio Pisano, & longiore ad sepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, stupore quodam & lethargo afflictus: sed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in dissidio Pontificum Rex quæ volebat obtinuit. Non fuit tamen sine metu postea Iastrembecius, propinquis Petri ad omnem occasioné intentis, qua eum de medio tollerent.

Petr. Vissus è Cracouiensi ad Posnaniensem episcopam detrusus.

Albertus Iastrẽbecius episcopus Cracouiẽsis per ambitionem factus.

Dimisso deinde Vitoudo Russiam Rex obibat. Quò cum legati Sigismũdi regis ad eum venissent, octoginta millia sexagenarum Pragensium ab eo mutua acceperunt, oppignerato ipsi Scepusiensi tractu cum tredecim oppidis, arce tamen Scepusia excepta. Atque ex eo tempore Scepusium in ditione Polonorum est, vsque in hanc diem. A' Crucigeris autem ea pecunia sumpta est: quibus Sigismundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in insula Torunensi cum Vuladislao initis non satisfecissent. Ita quidem habet Dlugossus. Verùm nos reperimus in archiuo literas

Scepusiũ oppigneratũ regi Polono.

literas Ioannis xxiij. pontificis maximi, quibus is postulat à Vuladislao, vt proroget Crucigeris tempus numerandæ pecuniæ, quam ij ex pacto ipsi deberent. Vnde nobis verisimile fit, in pactis Torunensibus de ea pecunia numeranda, Crucigeris cum rege conuenisse, licet literis pactorum id insertum non sit. Quin extant testimonia Benedicti Macrini, cui Sigismundus delegerat arbitrium, & in rem præsentem in Prussiam & Lituaniam eum miserat: qui testificatur Vuladislaum quidem & Vitoudum iudicatum fecisse, Crucigeros verò minimè. Inde autem apparet, Sigismundum iudicasse quidem tunc inter dissidentes. Quid autem iudicarit, non liquet, præter quòd Vuladislaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidêre Magistro Crucigerorum diplomata super Samagitia: tametsi Heduigis regis filia testata est, se ei traditioni aduersari.

Crucigeri non paruerunt decreto Cæsaris.

Samagitiæ ius datũ Crucigeris.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimusoctauus.

RVSSIA peragrata in Poloniam Rex reuertit: paucisq; diebus Nepolomiciæ exactis, in Lituaniam rursus secessit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigiosè mitis fuisse memoratur, ita vt initio Februarij flores & olera in regione frigidissima existerent. Verno atque æstiuo tempore Poloniam is rursus ferè omnem peragrauit. Posnaniam autem cum venisset, Petrum episcopum in delubrum seuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, q. eum sede Cracouiensi pręcipitanter eiecisset. Apud Grodlum deinde supra Bugum amnem Polonorum & Lituanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: concessumq; ius nobilitatis Lituanis ijs duntaxat, qui ritus ecclesiæ Romanæ & catholicę seruarent, iisdem vt insignibus, & imaginibus, iisdemq; prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, vterentur: præterquã vt deinceps quoq; iussu magni ducis arces conderent, vias publicas reficerent, tributaq; solita penderent: senatum autem & magistratus more Polonorum haberẽt: nec tamen honores & magistratus alienis ab ecclesiæ Romanę institutis mandarentur: ducem, quando vsus postularet, nõ nisi de sententia regis & amplissimi consilij Polonorum legerent: vicissimq; Poloni, vt ne inscijs & inconsultis duce & senatu Lituanico regem sibi crearent, comitijs communibus quoties opus esset, vt ea Lublinum vel Parsouiam, vel aliàs quò videretur mutuo consensu indicerentur: ordo item ecclesiasticus vt eodẽ iure iisdemq; pręrogatiuis, quibus in Polonia vteretur. Hæc omnia proceres Lituani, libertatẽ & prærogatiuas nobilitatis adepti approbarunt, & literarũ monumentis consignarunt. Soluto conuẽtu, quia pestilens autumnus erat in Polonia, in Lituaniam rex secessit. Inde porrò in Samagitiam profectus, gentẽ eam quæ nondum falsorum deorũ cultum penitus abdicarat, magno studio, magnaq; cura, extinctis sacris ignibus, succisis lucis, necatisq; serpẽtibus & alijs sacris animalibus, ad religionẽ Christianam conuertit, partim donis alliciens, partim auctoritate & minis adigens, nõ modò pij regis, verùm etiam doctoris & Apostoli fungẽs officio, suggerentibus sacerdotibus nostris, quę diceret, quæ'ue faceret, cum ipsi barbaros loquentes nõ intelligerent, nec ab eis vicissim intelligerentur. Populariter autẽ Samagitæ tunc religionẽ Christianã susceperunt, per vnum natu maximum apud regem professi, se quos in eum diem deos coluissent, velut infirmos & ignauos deserere, & in eius ius concedere, cuius numine illi à rege victi & profligati essent. Cum autẽ nonnulli adhuc, si resuscitare ignẽ extinctum è calidis fauillis post regis discessum possent, relapsuri esse in pristinum errorẽ viderentur, & hæc inter se mussitarẽt, substitit ibi rex diutius, q̃ statuerat, locumq; ignis largiore aqua inundari iussit. Episcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs continetur Samagitia) vt ijdem canonici Mednicenses essent, instituit. Quanq̃ hęc quarto demum anno pòst à Ioanne archiepiscopo Leopoliensi, & Petro Vilnensi episcopo consummata sunt. Tunc autẽ rex præfecto genti Kesgellone nobili Lituano, & religionis curã in primis in rudi populo gerere iusso, in Lituaniam, atq; inde porrò post anni sequentis initium in Poloniam, & in Cuiauiam ad constitutũ cũ Crucigeris apud Slonscum conuentum contẽdit. Iam summum apud Crucigeros magistratum Michael Cochmeister

Hyems calida.

Rex ueniam petijt ab episcopo.

Conuentus Polonorũ et Lituanorũ apud Grodlum.

Lituanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

Samagitia ad religionẽ Christianã conuersa.

Samagitæ falsos deos abdicant.

Episcopa Mednicensis siue Samagitiæ instituta.

Kesgello Samagitiæ præfectus.

1414 añ.

Conuentus regis cũ Crucigeris.

H. Plauenius magistratu amotus, & in carcerem coniectus.

gerebat, amoto & in carcerem coniecto Henrico Plauenio, siue propter profusas larg tiones, siue propter inuidiam, siue q, à Michaele ambitioso & feroci homine, quasi Po lonis impensius faueret, insimulatus esset. Quo comperto Vlricus Henrici frater com mendator Gdanensis metuens & ipse sibi, clàm ad regem perfugit. Fugisset Henr cus quoque è custodia, re clàm per internuncios cum rege composita, nisi eum Ioan nes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus, cũ quo fortè rex ea de re secretò commun carat, prodidisset. Pace cum Crucigeris tentata, sed non confecta, causa verò tota à Str goniensi archiepiscopo delegato Sigismundi Cæsaris iniquissimè disceptata, cum Cr cigeri iniurijs nullum modum statuerent, mercatoresq; Posnanienses Gdani, direpti eorũ mercibus crudeliter interfecissent, & per subornatos homines, quemadmodun ferebatur, multa oppida & pagos in Polonia incendissent, latrocinantiumq; in moren è Dobrinensi & Polonia finitima prædas agerent, & captos homines, non modò ple beios, verùm etiam equestres in patibulum agerent, cumq; ad extremum sub signis p pulandi in Dobrinum excurrissent, ac subito pauore turbati diffugissent, nouam in eo expeditionem rex Polonis, Russis, atq; Lituanis cunctis indixit. Dum autẽ bellum i adornatur, ipse maiorem Poloniam percurrit. Fortè tunc Petrus Vissus episcopus Pos nanienis lento morbo confectus obijt. Quod ni obijsset, restitutus fuisset authoritat Constantiensis concilij ad Cracouiensem episcopam, Alberto deiecto: sed profuit Al berto mors eius, vt facilius à concilio, rege petente, veniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contendentibus, & Ioanne Husso turbas ciente in Boe mia, Sigismundus Cæsar magno studio, labore & cursitationibus perfecit, vt cõcilium œcumenicum consensu Christianorum principum, & primorũ ecclesiasticorum apud Constantiam Germanorum aperiretur: quod quidem durauit in quartum annum. In eo cùm alia multa reipubl. Christianæ salutaria cõstituta sunt, tum Hussus hæresiarcha condemnatus & exustus, & post eum Hieronymus Pragensis. Ad extremum autem sublato dissidio, cum tres illi pontificatu partim amoti essent, partim vltrò ipsi se abdi cassent, Martinus eius nominis quintus pontifex creatus est. Verũ hæc & externa sunt, & posterioris temporis. Tunc autem cum collegium Posnaniense petisset à rege, vt sibi episcopum arbitratu suo legere liceret, non abnuit is: solusq; in consilium sacerdotum reuerenter ingressus, impetrauit, vt de quatuor à se editis, inter quos fuit Alexander du cis Masouiæ filius, è sorore eius natus, vnus legeretur episcopus. Lectus est absens ma gno omnium consensu Andreas Lascaris Goslauicius decanus Cracouiensis, & cano nicus Posnaniensis, gente Gozembius: qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs ad Sigismundum Cæsarem de causa Crucigerica profectus erat. Ægrè tamen is decre to collegij cum voluntate regia coniuncto assensus est, vir bonus, & non ignarus, quan tum onus in se susciperet. Cuius similes perpaucos fortasse illa ætas habuit: nostra v num, quod sciam, habet. Quo libentius tam rarum integritatis & modestiæ exemplũ commemorauimus. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Russia, Lituania & Maso uia cum suis ducibus Volboriam conuenerant. Tattarorum etiam non contemnen da auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Boemis atque Si lesijs non exiguus numerus. Ad hæc Silesiorum duces Bernardus Oppoliensis, Ioan nes Ratiboriensis, Boleslaus Cessinensis, Conradus Olessnicensis, Venceslaus Zega nensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Cozlensis, & Venceslaus Opauiensis au xerant exercitum regium. Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauię vnum vexil lum militum in auxilium regi miserat: ita vt tantus ille esset exercitus regius, quantus non modò ad Prussiam, sed ad magnam orbis partem perdomandam sufficere posse videretur. Itaque rex non moratus diutius, in terram hostilem eum duxit, instructum inspectantibus legatis hostium, qui siue ad auertendum bellum, siue ad speculandum vires nostrorum venerant. Verùm non ita multũ operæprecij cum tantis copijs factum est. Oppida modò & castella quædam ignobilia partim vi expugnata, partim in dedi tionem accepta, partim vacua dilapsis habitatoribus occupata, direpta & exusta. Inter quæ fuêre Nidburgum, Hoensteinum, Allesteinum, Guttestadia, Zirgonum, Prabutha, Bissouisuerderum, quod nostrates Biscupecium appellant, & Cruciburgum. Nam ab Helsbergæ obsidione Ioannes Varmiensis episcopus, cuius ea arx est, precibus regem auertit. Holandiæ obsidio cũ in longũ extractum iri videretur, omissa est. Et nonnihil ibi incommodi Lituani, cum incautius prædas ageret, accepêre. Capti ab hostibus Bu trim magister curiæ, siue marsalcus Vitoudi, Mikita, & nõnulli alij. Peruastati tamẽ agri longè lateq; nemine obuiam prodeunte. Cum autẽ Chelmi, siue Culmæ atq; Toruniæ oppidorum

Vlricus Plauenius cõmẽdator Gdanensis ad regem perfugit.

Cropidlo episcopus arcanum regis prodidit.

Crucigeri Polonis iniurij.

Albertus Iastrembecius ægrè episcopam Cracouiensem retinuit.

Constantiense cõcilium.

Andreas Lascaris Posnaniensis episcopus electus rege præfecte, uix assensus est.

Prussicum bellum.

Duces Silesij in exercitu regio.

Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.

Oppida Prussica à rege capta.

Varmiensis episcop. supplex regi.

Lituani incommodo affecti à Prussis.

oppidorum dedendorum regi nonnulla spes facta esset, eò moturus erat castra, ni eum Magister Crucigerorum vafro consilio elusum, aliò auertisset, subornato homine cum literis, commendatoris Brodniciensis nomine ad se confictis, quibus perscriptum erat, arcem Brodniciensem à commeatu tormentisque bellicis imparatam, longiorem obsidionem sustinere non posse. Quæ literę, capto & excusso tabellario, cum fidem fecissent nostris, hoc perfecerunt, vt eius arcis potiundæ spe conatus meliores frustrarētur, viresque nostrorum non hosti magis, quàm sibijpsis propter difficultatem annonæ granes, inerti obsidione languidas & inutiles redderent. Nam Brodnicia, præterquā quòd natura arteq; permunita est, valido hostium præsidio tenebatur, & commeatu armisq; abundabat. In eius igitur obsidione rex cum omni exercitu totum mensem frustra consumpsit. Inde Vitoudus, nequicquam retinente rege, non sine animi eius offensione discesit. Etiam morbus vulgò in corpora militum ex panis penuria grassari cœperat. Continuabat tamen rex obsidionem, dimissisq; quoquouersus frumentatoribus cum præsidio armatorum, frumentum in castra comportabat. In eos cum quadam die hostes, ad omnem occasionem rei bene gerendæ intenti, impetum fecissent, longè plures à paucioribus fusi fugatique sunt, sexaginta captis, ducentis desideratis. Venit interim ad regem legatus pontificis maximi Ioannis xxxiij, Ioannes Lausanensis episcopus: qui facilè impetrauit à rege desidis & famelici belli (sic enim vulgò appellatum id est postea) iam pertæso, vt duorum annorum inducijs cum Crucigeris constitutis, Constantiensis concilij iudicio causam & controuersiam suam omnē cum Crucigeris permitteret. Itaque rex dimisso exercitu reuersus in Poloniam, de amplissimi consilij sententia legatos ad concilium misit, Nicolaum archiepiscopum Gnesnensem, Ioannem Vuladislauiensem, Iacobum Plocensem episcopos, Andream Lascarem electum Posnaniensem, Ioannem Tuliscouium Calissiensem castellanū, & Zauissium Garbouium cognomento Nigrum, virum clarissimum. Pollicebatur autem Sigismundus, non defuturum se ibi esse causæ regię contra Crucigeros, eiq; vicissim rerum Vngaricarum curam commēdauit. Idemq; fecit concilium illud, scriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit quidem Vuladislaus amici officium. Nam cum Turcæ Vngariam infestarent, Bosnamq; à Sigismundo prius recuperatam, ipsi iterū eriperent fusis profligatisq; Vngaris, Vuladislaus missa ad Turcas graui & minaci legatione, sex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris proceribus liberatis, confecit. Pacem quoq; perpetuā confecisset, ni Pipo Florentinus comes Themessiensis temerè omnia turbasset, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace venienti tutum ad Vngaros accessum præstructurus antecesserat. Prosperè tamē postea rem cōtra Turcas gessit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, absente Sigismundo, eosq; Bosna expulit. Interea Vuladislaus rex Lituaniam, Poloniam, Russiam continentibus ferè itineribus obiuit. Et Sniatini cum esset in Russia ad Pentecosten anni sequentis, venit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & splendida nobilitatis suæ caterua stipatus: adoratoq; publicè rege, & vexillo ad pedes eius proiecto, & lato conceptis verbis iureiurando, in fide & clientela eius atq; Polonorum se fore semper promisit, & perampla munera ei dedit, ab eoq; vicissim accepit. Venit & ab Imperatore atque Patriarcha Constantinopolitanis legatio, frumentarium subsidium petens. Vehemēter enim Turcæ Thraciā infestabāt & premebāt. Quorū princeps Mahometes recuperatis in Asia ijs, quæ Tamerlanes auo eius ademerat, Imperij sedem Prusa Adrianopolim transtulerat: & iam transalpinos Valachos vexabat, Constantinopolique ac toti Græciæ ferox imminebat. Vuladislaus rex inopia laborantibus Constantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumentum admensus est. Sniatino in Lituaniam rursus diuertens, viginti millia marcarum Pragensium, quadraginta vestes Sabellinas eximias, centum equos, totidemque aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno sequenti cum Annam reginam mortuam Cracouiæ sepelisset, rursus in Lituaniam profectus, apud Velunam Samagitiæ cum Crucigeris Prussiensibus pariter atq; Liuoniensibus de regundis finibus Samagitiæ, ac de pace perpetua constituenda conuentum egit. Sed Crucigeris intolerabili fastu tumentibus, neque vllam æqui aut iniqui rationem ducētibus, re infecta discessum est. Augebat autem eis spiritus, vt creditum est, societas cum Tattaris inita, qua eos ad vastandos Russiæ fines excitârant. Nec multo pòst ingens vis barbarorum duce Ediga in Kiouiensem tractum improuisò effusa, ferro igniq; omnia crudeliter depopulata est. Vrbem quoque ipsam Kiouiam diripuit ac diruit. Atque ex eo

Vafrum consilium Magistri.

Brodnicia arx munita, frustra obsessa à Polonis.

Vitoud. è castris discessit.

Prussi à Polonis fusi.

Legatus Pōtificius ad regem.

Famelicum bellum.

Induciæ duorum annorum.

Constantiensi concilio cōtrouersiæ Prussicæ disceptatio permissa.

Vuladisl. curā gessit Vngariæ, Sigismundo absente.

1415 ann.

Palatin. Valachiæ Alexander iurat in uerba regis Polonorum.

Legati Constantinopolitani Imperatoris ad regē Polonorum.

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

Dona regi à Vitoudo data.

Anna regina mortua.

Conuētus Lituanorū cū Crucigeris.

Tattari Russiam uastarunt.

tempore ea splendorem pristinum nunquam recuperauit. Arce quidem, summa vi oppugnata hostis potiri non potuit. Rex pro eo quòd hostes bello persequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate sua, ducta in matrimonium Elizabetha Pilecia Ottonis palatini quondam Sendomiriensis filia, viduę proue ctæ iam ætatis, & complurium virorum thoros experta. Quæ virgo propter magnitudinem dotis à Morauo quodam rapta, eique aliquanto pòst ab alio quodam Morauo itidem erepta, & interfecto priori raptore in loco iustæ vxoris habita, ad extremum Vincentio Granouio castellano Naclensi gente Toporo, despondente Spitcone Melstinio propinquo, nupserat: perque eam Granouius sese in familiam Leliuiorum inseruit. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo se tam impari matrimonio implicauit, magnam certè nomini suo infamiam non modò apud suos, verùm etiam apud exteros aspersit: ita vt concilium quoque ea fama, traducentibus Crucigeris, impleret. Huc accessit, quòd Christianorum institutis incestum id erat coniugium, cum illa regi in loco sororis esset, propterea quòd is à matre eius de sacro fonte leuatus erat. Sed instante rege concilium indulgenter legitimas esse iussit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginam quoque eam ritu solenni fecit, nequicquam aduersantibus nõnullis proceribus, & in primis Sendiuoio Ostrorogo palatino Posnaniensi. Quoniam autem ea ab archiepiscopo Leopoliensi Ioanne Ressouio coronata erat, veritus Nicolaus archiepiscopus Gnesnensis, qui tunc in concilio Constantiensi propter splendorem gratiosus erat (ita vt summus pontificatus ad eum, si Dlugosso credimus, deferretur, si eum suscipere voluisset) ne sibi posterisque suis archiepiscopis Gnesnensibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas præriperetur, obtinuit apud Concilium, vt archiepiscopus Gnesnensis deinceps Poloniæ primas haberetur. Perfecit autem idem cum collegis suis, vt Ioannes quispiam Falchembergius sodalis Dominicanus decreto Concilij in tetrum carcerem compingeretur, quòd subornatus à Crucigeris satyram siue famosum libellum in Vuladislaum regem, & in omne Polonum nomen conscripserat. Cum verò mitius cũ eo postea Martinus eius nominis quintus pontifex maximus, cui Nicolai archiepiscopi fauor ad pontificatum nõ parum suffragatus erat, ageret, rem nouã legati regis ausi, ad Basiliense concilium, quod in decimum annum indicebatur, prouocarunt. Verùm satisfecit eis deinde Pontifex authoritate Patrum adductus. Cæterùm libellus ille famosus Lutetiæ archiepiscopo oblatus erat, cũ eius vrbis doctores academiæ conuiuio accepisset. Etenim Sigismundo Cæsari ad conciliandum concilio regem Arragonum, & ad pacificandum Francorum & Anglorum reges proficiscenti, comes itineris vnà cum Tulifcouio & Zauisio de concilij sententia adiunctus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex inducias cum iisdem Crucigeris in aliud biennium, Cæsare & rege Francorum Carolo petentibus. Et anno sequenti, qui fuit 1418, rursus apud Velunam Samagitiæ cum Crucigeris de pace conuentum egit, deductis secum primoribus Polonorum. Vnde cum re infecta discessisset, dimissisq; proceribus ipse cum paucis apud Vigros, syluę id nomen est, venationi vacaret, parum abfuit, quin in Rastemburgensis commendatoris insidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amissa paulo antè Anna vxore, alteram duxit Iulianam viduam, prioris materteram. Atq; id matrimonium incestum Ioanes Cropidlo episcopus Vuladislauiensis, qui etiam regem fortè in Lituaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasticam iunxit, cum Petrus Vilnensis, vt id faceret, nequaquam adduci posset. Ita plurima sibi
» sibi plerunque præter ius & æquum permittunt homines excelso loco nati. Insequenti anno cum rex in Poloniam reuertisset, venêre ad eum legati Martini pontificis maximi, Iacobus Camplus Spoletanus, & Fernandus Hispanus Lucensis episcopi, de pace cum Crucigeris conficienda postulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius voluntate ad pacem propensa, in Prussiam inde ad Crucigeros contenderunt. Quorum corrupti muneribus, cum monumenta ad causam ipsorum pertinentia inspexissent ac descripsissent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendam, Crucigerorum rogatu atque sumptibus venerant) regis causam incognitam temerè testimonio suo damnarunt. Qua de re grauiter postea rex cum Pontifice questus est. Ac fecit is deinde regi potestatem producendi documenta causæ suæ. Dimissis autem legatis pontificijs, rex Cassouiam profectus est, ad colloquium à Sigismundo Cæsare inuitatus: ibique blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Crucigeris ex compromisso de contumelijs, damnis & injurijs, quas ab illis acceperat, reclamantibus, quos secum duxerat,

Margin notes: Rex Elizabetham Pileciam uxorē tertiā duxit. — Elizabetha coronata. — Archiepiscopus Gnesnensis primas. — Ioannes Falchēbergius carcere punitus propter famosum libellū. — Prouocatio à Pontifice ad conciliũ futurum. — Poloni oratores cũ Cæsare missi in Gallias. — Induciæ cũ Crucigeris. — 1418 añ. — Lituanorũ conuētus cũ Crucigeris. — Insidiæ in regem intētæ. — Vitoudi uxor altera. — Legatio pōtificis Martini ad regē Poloniæ. — Legatorum mala fides. — Vuladisl. regis congressus cum Sigismundo.

duxerat, proceribus, & ad extremum, vt certa tamen formula, certoque die id compromissum adstringeret suadentibus: quorum princeps fuit Albertus episcopus Cracouiensis, idemque Cancellarius Poloniæ. Recusabant autem id compromissum Crucigerorum legati, qui tunc ibi aderant, siue adeò recusare se ex composito simulabant. Qua re Cæsar vehementer, vt videri volebat, iritatus, arma se cum Vuladislao contra eos coniunctorum iureiurando interposito pollicitabatur. Qua de causa remittere ei Vuladislaus pecuniam, quam mutuam dederat, Scepusiumque mox reddere cogitabat, ni proceres, cum quibus ea de re communicarat, id ei dissuasissent. Soluto conuentu Vuladislaus in Poloniam reuersus, magna cura bellum aduersus Crucigeros apparauit. Misit & Cæsar episcopum Passauiensem imperialem curię Cancellarium, & Ioannem comitem de Herdek Cracouiam, vt in speciem arma & cætera ad Prusicum bellum necessaria exercitui suo compararent. Quibus lautè à rege sumptus suppeditati sunt. Sed ij cum supra quadraginta dies Cracouiæ mãsissent, vltróne an reuocati, incertum est, in Vngariam ad Cæsarem reuerterũt. Redijt deinde ad Regem ex Vngaria Sbigneus Brezius marsalcus, qui ad deducenda à Cæsare auxilia relictus erat, vanitate Cæsaris perspecta. Lactatus inanibus Cæsaris promissis Vuladislaus, tamen institutam in Prusiam expeditionem non remisit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, vt in aliud tempus id bellum differretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeque per Masouiam progressæ ad fines hostium peruenerant, cum venit ad regem in castra Bartholomæus Capra archiepiscopus Mediolanensis, legatus à Cæsare dirimendi eius belli causa. Et confecitis quidem rursus, adiuuante maximè Vitoudo, & accedente Pontificis maximi autoritate, duorum annorum inducias, cum compromissi sui regem admonuisset, & aliud ei ex aduerso respondens ipse à Crucigeris attulisset. Præfinita autem compromisso dies ad viij. Idus Ianuarij, quam Epiphanias Christiani dicimus. Itaque irritus tantus ille conatus atque apparatus belli fuit, non sine magno omnium fremitu, imprudentiam regis in faciendo compromisso incusantium. Verùm eam culpam rex in Cancellarium reiecit. Quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ & Noruegiæ rege, ac duce Pomeraniæ, eiusque consiliarijs publicè à Vuladislao & Vitoudo in castris tunc ictum est fœdus & societas, cùm contra alios vtriusque partis hostes, tum nominatim contra Crucigeros, ea lege, vt etiamsi quis principum ab eo fœdere vellet discedere, subditi tamen ipsius eo nihilo minus tenerentur. Ne tamen inscijs alteris alteri Crucigeris, vel cuiquã omnino bellum inferrent. Excepti sunt aũt à Vuladislao & Vitoudo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus rex Boemorum, propter priora cum ipsis fœdera. Reuertens autem ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit. Posnania verò Srodam proficiscentem aduersus casus perculit. Nam sub vesperum cum serenum esset cœlum, subitò atris nubibus obductum est: vnde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidẽs quadrigas carpẽto, quo rex vehebatur, iunctas, duosq; stipatores regios, itemque Posnaniensis & Sendomiriensis palatinorum, & nouem alios regiorum comitum equos vnà cum regio, cui cubicularius quidam hastam regis ferens, insidebat, vno ictu interfecit: aurigæ & sessoribus equorũ nihil actum, nisi quod cubicularij vestis discerpta est. Rex cum aliquandiu exanimatus iacuisset, tandem respirauit, cæterà sospes, pręter quòd surdaster paucos dies, & modico manus dextrę dolore affectus fuit. Vulgò creditum est, propter incestum matrimonium diuinitùs eo terrore correptũ fuisse. Per illud tempus Ediga princeps Tattarorum missa legatione cum muneribus ad Vitoudum, fœdus cum eo icit. Sub idem tempus cum vires sumeret hæresis Vicleffi & Husi in Boemia, motusque magni cùm Pragæ, tum alibi cum summo contemptu regis existerẽt, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter & agrestium cum mulieribus ac paruulis ad montem quendam coiuissent, magistratusque nouæ Pragæ concursu populi trucidatus esset, anxio fuit animo rex Venceslaus: & ita fortè in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum suis manibus vellet, paralysi affectus concidit, & paucis diebus postea vita excessit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigismundus Cæsar, cũ hæc ad eum perlata sunt. Obierat enim paulo antè Mahometes imperator Turcarũ: vnde Sigismũdo cõmoda occasio recuperandi ea quę de Vngaris cęperat, & vlciscendi clades suas, oblata esse videbatur. Cũ igitur distracto esset animo: impetrato à rege Polonorum colloquio, Sandeciam venit. Ibi de Boemicis rebus ac de Turcico bello consultatum. Suadebat Cæsari Vuladislaus, vt Boemia ante omnia in potestatem suam redigeret, hæresimque sumentem vires opprimeret: & ad

Compromissum regis.
Vuladislai credulitas.
Albertus episcop. Cracouiensis, et cancellarius Poloniæ.
Sigismundi Cæsaris astus & uanitas.
Legati Cæsaris ad Vuladislaum.
Legatus Cæsaris.
Induciæ inter Polonos & Crucigeros.
Apparatus belli irritus.
Alberti episcopi Cracouiensis odiũ.
Danicũ fœdus.
Fulminis impetus in comitatum regium.
Rex exanimatus.
Tattari pacem petunt à Vitoudo.
Boemici motus.
Vẽceslai Boemorum regis mors.
Mahometes Turcarũ imperator mortuus.
Sigismundi Cæsaris cũ Vuladisl. rege congressus Sãdeciæ.

Sigismundi bellũ in Turcas. hæc peragenda auxilia ipsi pollicebatur. Sed ille dum inconsultè & intempestiuè Turcicum bellum Boemiæ pacandæ præuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis irritauit, non ausus cum exercitu Danubium transmittere, illis ulteriorem ripam tenentibus, & Boemiæ potitus non est. *Vngaria uastata à Turcis.* Ac Vngariam quidem atque Transyluaniam Turcæ Baiazetis noui imperatoris, qui patri Mahometi successit, ductu siue auspicijs magnis affecere incommodis: Boemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæsare, paruerunt, & in potestate eius fore se polliciti sunt: ac fecerunt etiam iussa Pragenses, qui *Pragensium potentia.* tunc factionibus & hæreticorum consensu potentes erant, amoliti castella quædam contra arcem erecta, cathenasque & repagula, quibus plateas urbis impediuerant. *Vuratislauiæ magistratus amoti.* Amoti sunt etiam præfecti, quos post Venceslai mortem arcibus regijs imposuerant. Sed cum Sigismundus Berna non in Boemiam, sed Vuratislauiam iter deflexisset, ibique de seditiosis, qui magistratum urbis necauerant, supplicium sumpsisset, Pragen- *Pragenses repugnant Sigismundo regi.* ses ueriti, ne sibi idem ausis idem euenerit, cauere sibi impensiùs cœpere: Taboritas, promiscuam illam fecem hominum, quæ à castris nomen sumpsit, sibi adiunxere: portas urbis regi uenienti clausere, copiasque eius Germanis & Vngaris ualidàs profligauere, & castris exuere: ubi plurimi de proceribus & nobilitate Boemica, qui cum rege *Sigismundi fuga.* sentiebant, cecidere: ipse uerò Sigismundus post susceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga saluti suæ consuluit. Sed hæc paulo posterius acta sunt. Illa prius. Sigismũdus Vuratislauiam se sequi legatos Polonorum & Crucigerorum iusserat, ut ibi inter eos arbitrium perageret. Sed ipse ad extremam demum compromisso præfinitam diem post initium noui anni eò uenit. Veritus igitur, ne die lapsa irritum esset cō- *Decretũ Sigismũdi Cæsaris ex compromisso.* promissum, ut Crucigeris gratificaretur, causa non cognita neq; disceptata, sententiã ex scheda, quam in pera paratã habebat, insertis quibusdam, quę in controuersiam nō uenerant, recitauit, reclamãtibus nequicquam nostris, & fidem religionemq; iudicis re- *Oratores Poloni ad Cæsarem.* quirentibus. Fuere autem archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis & Plocensis episcopi: palatini, Cracouiensis, Posnaniensis & Sendomiriensis, itemq; Calissiensis castellanus, marsalcus regni, & Zauisius Niger: qui omnes duobus relictis actutùm discessere Cæsare nequicquam retinente, & errorem quidem agnoscente, sed culpam in alios transferente, & moderationem decreti pollicente. *Sigismundi Cæsaris decretum.* Quam tamen legati Crucigerorum fieri passi non sunt. Eò uerò spectabat potissimùm decretum illud Cęsaris, ut abolito decreto delegatorum apostolicorũ, Caroli Vngarorũ & Ioannis Boemorum regis arbitrium, pactaq; apud Toruniam inter Polonum regem & Magistrum conuenta, rata essent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Crucigeri non stetissent. Additum nonnihil de Zlotoria Iaseneciaque arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditionum Crucigericarum cum Masouia, itemque cum Samagitiæ parte, quæ Lituanis relinquebatur. Qui fines tantisper duraturi essent, quoad rex & Vitoudus uiuerent. Pœna autem apposita est decem millium marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad Vuladislaum, in Lituania tunc uenationibus cum Vitoudò uacantem perlata sunt, dolore & ira uterque ad lachrymas usque & ululatum exarsit. *Vuladislai & Vitoudi mandata ad Cæsarem.* Mox communicato cum paucis consilio, rex curriculo Sbigneum Olesnicium ad Cęsarem misit, qui ei beneficia sua plurima & maxima, & ipsius non modò ingratitudinem & summam iniustitiam, uerùm etiam perfidiam & periurium exprobaret, seque pariturum esse illi sententię negaret. Quod cum Sbigneus in frequenti episcoporum & principum consessu grauissimis uerbis fecisset, simulq; Nicolaus Cebulca subsecu- *Sigismundi Cæsaris præceps iracundia.* tus, Vitoudi nomine cùm alia quædam acerbè in Cæsarem dixisset, tum fœdus & amicitiam eius refutasset, ita accenderunt Cæsarẽ, ut eos uiolato iure gentium in profluentem demergere uoluerit, nisi eum qui proximi assidebant episcopi & principes à tam præcipiti & nefario consilio auertissent. Sine responso autem ij dimissi sunt. Nec ita multo pòst Cæsar missis duobus legatis ad regem, correcturum se esse pollicitus est, quòd non maliciose, uerùm imprudenter Crucigerorũ fraude circumscriptus deliquisset. Verùm ne in eo quidem seruauit fidem, cum Vuladislaus rursus episco- *Consultatio Polonorum.* pum Cracouiensem & marsalcum ea de re ad eum misisset. Relata deinde re ad senatum, parendum'ne esset iniquissimo decreto Cæsaris, an eo spreto inferendum bellum Crucigeris, placuit ad tempus quiescere & expectare, ecquam priores *Crucigeri non faciunt satis decreto Cæsaris.* Crucigeri, non parendo decreto Cæsaris, iustam belli occasionem darent. Nec ea diu expectata est. Cum enim ij duodecim millia & quingentos aureos numos regi decreto Cæsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent, legati regij Ioannes Coscelecius palatinus Vuladislauiensis, &

Sbigneus Olesſnicius ſecretarius argentum quod in ſupplementum auri dabatur, non acceperunt: dieque lapſa, teſtati priores Crucigeros iudicatum non feciſſe, diſceſſere. Quæ res apprimè grata & exoptata regi Poloniſq;, atque etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu poſtea res fuere inter Polonos & Lituanos atque Crucigeros. Cæterùm domi in comitijs Lencicienſibus ad uiceſimamquintam diem Iulij parum abfuit res à pernicioſa ſeditione & cæde.

Comitia Lẽciciæ turbulenta.

Infenſa erat Elizabetha regina Alberto epiſcopo Cracouienſi, cùm quòd is matrimonium ſuum cum rege in primis improbabat: tùm quòd Ioanni filio ſuo, quem Vincentio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à rege contra leges publicas ornatus erat, non ſignabat.

Regina cur infenſa Alberto epiſcopo Cracouienſi.

Cum autem ea non ignoraret, infiniti compromiſsi culpam à rege in Albertum epiſcopum, Tuliſcouium caſtellanum Caliſsienſem, & Sbigneum Brezium marſalcum, quos etiam alienioribus credo à ſe animis eſſe ſentiebat, reijci, mulier uindictæ cupida, urgebat eam occaſionem, regemque in eos aſsiduò incitabat: & ut ſunt efficaces ferè apud uiros mulierum ſuaſiones atque preces, quæ noctu & in geniali thoro adhibentur, propemodum eò regem perpulerat, ut Alberto indicta cauſa Cancellarij munus abrogaret. Id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs inſtauraretur. Et mortua quidem eſt regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum, præterquam regis ipſius, lætitia, quam ſplendidior ueſtitus omnium teſtatam faciebat.

Elizabethæ reginæ mors omnibus grata.

Iudicium tamen nihilo minus in epiſcopum & reliquos duos, quos diximus, inſtitutum eſt.

Iudicium in epiſcopum Crac. & alios duos proceres.

Ibi cum propinqui & clientes Petri Viſsi epiſcopi ueteris iniuriæ memores, frequentes Alberto inſultarent, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimæus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, cauſam aduerſus Albertum dicens, acerbius in eum inueheretur, non tulerunt id Alberti fratres, propinqui & clientes, quorum numeroſa turba ſtipatus aduenerat. Creſcebat iniurijs & conuicijs mutuis tumultus, & ab utriſque ad arma ſumenda, acciendoſq; ſocios ex arce in oppidum decurrebatur.

Iurgium in comitijs.

Rex cum primoribus in penitius cubiculum ſe ſubduxit. Quòd ni mox porta arcis clauſa, & pons ſublatus eſſet, multum ibi ſanguinis effuſum eſſet. Repreſſa tandem eſt à primoribus gliſcens ſeditio, rexq; reconciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſis opera & induſtria.

Rex reconciliatus epiſcopo, &c.

Ioannis Tarnouij authoritas.

Conſultatum deinde eſt de repub. & in primis de Boemis, an eos petentes rex in fidem ſuam reciperet. Nam ij uicto pulſoque Sigiſmundo, ad Vuladislaum regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentius agitata in ſenatu, placuit, ut rex regnum à Boemis delatum ne reciperet, propter hæreſes, quæ uariè totam Boemiam infecerant, & propter inteſtina gentis diſsidia factioneſque diuerſas, & quòd inimicus capiendus erat Sigiſmundus Cæſar, ad quem regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamen id refutaret, ſed ambiguos legatos dimitteret, ut eo metu Sigiſmundus in officio contineretur.

De regno Boemico ſuſcipiendo cõſultatio.

Soluto conuentu, uenere deinde Boemorum legati: quibus queſtis de Sigiſmundi ſuperbia & acerbitate, regnumq; Vuladislao deferentibus, reſponſum eſt: Regem uicem eorum dolere, ipſum quoq; multis inſignibus iniurijs à Sigiſmundo affectum, ut meritò Boemis, pro tam propenſis eorum in ſe ſtudijs, auxilio aduerſus eum eſſe deberet: ſed quoniam res magna eſſet ac difficilis, quàm poſtularent, nolle eum quicquam de ea ſine Vitoudi fratris conſilio ſtatuere.

Boemorum legatio ad Vuladislaũ regem.

Reſponſum regis Boemis datum.

Hoc reſponſo accepto pars legatorum in Lituaniam ad Vitoudum profecta eſt: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, ſumptusq; ſuppeditati, ne in urbe propter hæreticorum præſentiam ſuperſederi ſacris neceſſe eſſet. Indictis deinde rurſus comitijs Nepolomice ad undecimã diem Nouembris, legati Boemorum (iam enim & ij qui ad Vitoudum iuerant, reuerſi erant) nõ præciſa apertè ſpe ſuſcipiendi à Vuladislao regni dimiſsi ſunt.

Comitia Nepolomiciæ.

Reuerterunt autem ij poſt inſequentis anni initium, repertoq; rege unà cum Vitoudo in Lituania apud Mereciam, idem quod prius poſtularunt, adijcientes: ſic eum facilius coniunctis Boemorum & Polonorum uiribus, & Crucigerorum & Sigiſmundi communis hoſtis iniurias ulciſci poſſe. Quod ni faceret, Boemis ſubactis, ne Poloniam quidem ab iniuſtis Sigiſmundi armis tutam fore.

Boemorum legati iterũ ad regem.

Quod ad religionem attineret, omnia ſe moribus & inſtitutis Eccleſiæ catholicæ remiſſuros eſſe, quatuor capitibus exceptis: quæ ipſa à Sigiſmundo quoque concedi ſibi poſtularant, ſed repulſam acceperant. Erant autem ea capita: Vt ſub ſpeciè panis & uini Euchariſtiam ipſis vulgò accipere liceret: ut libera eſſet cuiuis uerbi Dei prædicatio: ut publica eſſet facinorum correctio: & ut prædia cæteraque bona Eccleſiaſtica, quæ eccleſijs & ſacerdotibus eripuerant, ne redderent. Quòd ſi Vula-

Boemorum poſtulata ad religionem pertinentia.

Responsum Boemorũ oratoribus datum.

dislaus regnum illud abnueret, ut Vitoudus id susciperet. Diu eos Vitoudus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, uel Sigismundi ulciscendi causa se id non recusaturum. Tandemque ad decimumoctauum Calendas Septembris Lublini certum eis responsum regis pariter ac ducis nomine datum est. Cuius ea fuit sententia.

Vuladislaus rex & Vitoudus repudiãt oblatum regnũ Boem.

Licet ambo grauiter à Sigismundo læsi sint, non esse tamen sibi in animo, improbitate cum eo certare. Scire se, Boemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigismundum fratrem pertinere: Meminisse fœderum, quæ cum ipso sibi constent, quamuis non eadem fide utrinq; seruentur: Religionem etiam sibi esse, apud hæreticos regnare. Honoris autem Boemorum gratia se omni ratione curaturos esse, ut eis Sigismundum & Pontificem max. & Ecclesiam catholicam, à qua desciuissent, reconciliarent. Quòd si patiatur Sigismundus alium eos habere regem, siue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectæ religionis & ad societatem uniuersæ Ecclesiæ redire uelint, reipub. Christianæ causa alterutrum de ipsis, si ita Pontifici max. uideatur, non esse recusaturum, quo minus id regnum suscipiat.

Poloni oratores ad Sigismundũ Cæsarem.

Dimissa cum his mandatis Boemorum legatione, misit rex legatos ad Sigismundum Cæsarem, Ioannem Tarnouium palatinum Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secratarium: qui cõmemoratis modestè superioribus Vuladislai in eum beneficijs, illiusq; uicissim in Vuladislaum iniurijs, perstare tamẽ Vuladislaum in amicitia, nec mutare fidem ostenderent: peterentque ab illo, ut cum Boemis in gratiam redire, Ecclesiæq; reconciliare clementer eos uellet. Si ille pateretur, utranq; rem Vuladislao curæ fore, & uel armis, si aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius societatemq; Ecclesiæ catholicæ redacturum esse: modò ut postea uicissim Sigismundus cum ipso contra Crucigeros secundum pacta conuenta tandem arma coniungeret. Eius autem rei præstandæ pignus interim Silesia in potestate Vuladislai ut esset tantisper, quoad Sigismundus fidem suam apud eum liberasset.

Sigismundi respõsum & pollicitationes.

Grata hæc fuit legatio Sigismundo, maioraque ei ultrò Vuladislao, quàm quæ postulabant legati, obtulit nimirum coniugium unicæ filiæ suæ, cuius Vngaria & Boemia hæreditaria regna futura essent, aut uerò Agathiæ uiduæ, quæ cum Venceslao rege fratre suo nupta fuisset, si magis par coniugium ipsi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigismundi. Ei uerò uiduæ dotem fore Silesiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæsare ad regem retulissent, missus est inde Sbigneus ad Vitoudum in Lituaniam, ut cum eo rem omnem communicaret.

Comitia Nepolomiciæ.

Zauißius orator regis captus à Boemis.

Res autem ipsa reiecta est ad comitia Nepolomicensia. Inde Zauissius Niger de amplissimi consilij sententia ad Sigismundum de Agathiæ matrimonio conficiendo missus, cum Cæsarem in expeditione Boemica occupatum sequeretur, eoque ab hæreticis profligato in proximum oppidum Goram cum multis alijs ex acie sese recepisset, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in potestatem ipsorũ uenit: Pragamque ductus, per longum tempus in custodia habitus est. Et poterat quidẽ ante obsidionẽ oppidi euadere: sed extrema queq; pati, quàm socios suos, & milites Cæsaris deserere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur.

Marchia Brandeburgensis quomodo ad Burgrabios Norembergenses peruenit.

Friderico marchioni Vuladislaus filiam despõdet.

Dum hæc fiunt, Vuladislaus rex cum Friderico marchione Brandeburgensi, qui cum esset Burgrabius Norembergensis, Marchiam à Sigismundo Cæsare dono acceperat, siue emerat, affinitatem iunxit, desponsa filio eius natu maximo Friderico unica filia sua Heduigi. Atq; is cum impubes etiam tum esset, in aula regia deinceps ab Elia theologo decano Sendomiriensi, & Petro Chelmio honesto equite, honestè & liberaliter educatus est.

Pacta publicè cõuenta inter regem & marchionem Brandeburgensem.

Conuenerat enim inter affines, assentiente senatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quò Fridericus senior ea de re aduenerat) ut si Vuladislaus nullos mares liberos susciperet, regnum Poloniæ post eius mortem dotale Fridericus gener, etiamsi ante nuptias moreretur sponsa, acciperet: Marchiamque paternam suam ditionem, quæ detrimentis Poloniæ euenisset, iure sempiterno eidem rursus adiungeret, quemadmodum Dlugossus prodit, tametsi hoc in pactis sponsalibus disertè cautum non est. Si quas uerò alias filias rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem rex relinqueret, centum millium aureorum Vngaricorum puellæ dos esset, intra duos annos post consummatum matrimonium exoluenda: quæ tamen, Heduigi defuncta, ad regem & regnum rediret, si Fridericus ex ea nullos liberos suscepisset. Quod si Fridericus dote non accepta è uiuis excederet, Heduigis tamen nihilo minus, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atque bonorum ducentis millibus aureorum æstimatorum usumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater

Vuladis-

Vuladislao magna aduersus Crucigeros auxilia, quoties opus esset. Sed ea cum ex pacto paulo pòst posceretur, negauit in eum annum se mittere posse persuasitq; regi, ut insequentem annum bellum Crucigericum differret, quòd diceret, initurum se esse rationem, ut Crucigeri ultrò imperata regis facerent, & uel culinarium eius currum ducerent. Accessit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quem tunc causa inter regem & Crucigeros, Paulo Vuladimirio custode & canonico Cracouiensi negocia regis Romæ gerente, disceptabatur. Et uenit quidem sequentis anni qui fuit à Christo 1422, initio legatus Pontificis Antonius Zenus iurisperitus, uir integer & incorruptus, siue ad componendas res inter dissidentes Polonos & Crucigeros, siue ad cognoscendam diligentius causam, & audienda utriusq; partis testimonia, describendaq; monimenta. Secutus autem is est regem in Lituaniam. Nam ibi tunc ille inconsulto senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Russa, cui Sophiæ postea nomen fuit, Andreæ Kiouiensium ducis & sororis Vitoudi filia, celebrabat. Id uerò matrimonium sine dote Vitoudus, nequicquam aduersantibus Polonis, qui cum rege erant, conciliauit, usus illa occasione, quòd Zauisio capto, nihil ad eam diem cum Cæsare constitutum erat.

Friderici Marchionis ingẽtia promissa. *Induciæ cũ Crucigeris.* *Paulus Vuladimirius.* *1422 an.* *Legatus apostolicus Antonius Zenus.* *Quartam uxorem ducit Vuladislaus.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Decimusnonus.

REVERTENTI è Lituania regi legatus ducis Montensis siue Bergensis occurrit, orans ut eum ducem rex in fidem & clientelam suam susciperet. Sed ei responsum est: Neq; regi, neq; duci eam rem, propter tãtam loci inter eos intercapedinem commodo esse posse. Est enim is dominatus ad Rhenum in interiore Germania. Cum autem esset rex in Polonia, poposcit ordinem ecclesiasticum quinque millia florenorum, quæ ei Pont. max. exigenda concesserat. Verùm ea de synodi sentẽtia negata sunt, ne quid eiuscemodi in cõsuetudinẽ ueniret, & quòd nullum tũc rex bellũ aduersus hæreticos Boemos gerebat. Nã in eũ usum Pont. eã exactionẽ indulserat. Bellũ deinde regi cũ Crucigeris prẹter omnẽ opinionẽ exarsit. Nauiter operã dabat causę disceptãdę Zenus legatus, & iã finis induciarũ appetebat. Egit ergo legatus cũ utrisq; de prorogãdis inducijs: eoq; rẽ perduxerat neutris recusantib. ut eę cõuenirent, ni fraus Crucigerorũ deprehẽsa esset. Offensus enim iniquitate Cęsaris Vitoudus, Sigismundũ Coributhũ fratrem cũ non contemnendis Polonorũ & Lituanorũ copijs in Boemiam ad recipiendũ ac defendendum aduersus eum gentis illius regnum haud multo antè miserat, si non annuente, certè non aduersante rege. Id cũ ęgerrimè ferret Cęsar, Crucigeros ad inferendũ Polonis bellum incitabat: & ut facilius incautos fallerent, suadebat vt inducias nõ abnuerunt, illa conditione in pactis adiecta, ut eatenus eę firmæ essent, quatenus ipsi quid aliud siue à Pontifice max. siue Cæsare in mandatis non haberent. Ea de re cum Cæsar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magistrum Crucigerorum perferendas dedisset, unæ ex his inter uestes mendici apud Coninum fortè mortui inuentæ, dolum detexerunt. Itaq; cun Crucigeri in inducijs Pontificis siue Cęsaris autoritatem disertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à nostris Crucigerorum fraude, iritatisq; animis, discessum est, bellumq; magna celeritate & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Russia, & Lituania, quò iussæ sunt, conuenêre. Interim autem Zenus cũ cognitioni causæ apud Vuratislauiam insisteret, mandato Pontificis importunitati Cæsaris concesso reuocatus est. Suspecta enim eius fides & integritas Crucigeris esse cœperat. Ingressus autem rex hostilem terram, composito agmine, perinde ac si hostes in conspectu essent, incedebat: & habebant ij sanè supra triginta millia equitum pariter atque peditum, commissuriq; erant rem uniuersæ dimicationis discrimini, ne uastari sua sub oculis suis paterẽtur, nisi Conradus Nẽcius Silesius uir scientia rei militaris prẹstãs, temeritatẽ eorũ qui cũ tãto exercitu pauci dimicare uellẽt, redarguisset. Erat enim supra cẽtũ millia bellatorũ in castris regijs. Itaq; Crucigeri mutato consilio ad tuẽdas munitiones dilapsi sunt, relicta aliquãta manu ad prohibẽdũ nostris Deruãciæ amnis

Dux Montẽsis non susceptus à rege in clientelã. *Contributio à põtifice cõcessa regi, à clero negata* *Prussicũ bellum.* *Coributhus cũ exercitu in Boemiam profectus.* *Sigismundi Cæsaris conatus.* *Antonij Zeni integritas* *Cõradus Nẽcius.* *Regius exercitus.*

amnis transitum. Sed ea facile à nostris pulsa est, cæsis captisq; compluribus. Circum castella deinde & oppida nostri arma circumtulere: Fridecum, quod Vambreznũ nostri uocant, ubi domicilium erat Culmensis episcopi, & Golubum oppida cæpere, diripuere, & incendere.

Vambrezezum olim sedes episcopi Culmensis.

Golubũ oppidũ, & arces duæ.

Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præsidiarij milites Crucigerorum ipsi incenderunt, quo facilius superiorem defenderent, & equos suos, ne prædæ Polonis essent, interfecere. Sed superiore quoq; Poloni, cum machinis eam quassassent, per deditionem potiti sunt. Præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cum quindecim Crucigeris in uincula coniecti.

Legatio Cæsaris ad regem Vuladislaum.

Ibi dum rex castra habebat, uenit ad eum Corbauiensis episcopus legatus à Cæsare, petens, ut Coributhum è Boemia reuocaret: Crucigeros ne bello uexaret: si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret: quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiusmodi esset, corecturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cæsare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem disceptandam secundum fœdera permitteret. Ad hęc sic ei responsum est,

Responsum regis.

Quod ad Crucigeros attineret, Regem satis perspectam habere fidem & æquitaté Cęsaris: pariturum tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Crucigeri priores id contempsissent. Deinde prorogaturum quoque nihilominus inducias cum eis fuisse, ni sublestam fraudem ex literis Cæsaris deprehendisset. Illud etiam quale esset, quod is opera sua Antonij Zeni legati pontificij incorrupti uiri iudicium intercepisset? Itaq; oportere regem armis sua repetere, quando aliter non possit. Coributhum non regis iussu in Boemia cum exercitu esse.

Vitoudi responsum.

Intulit mox Vitoudus: A' se eum illuc missum esse, ut Cæsaris iniurias & uiolata fœdera ulcisceretur: futurumq; ibi esse deinceps etiam, ut intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cũ his responsis dimissus legatus. Non intermittebant interea nostri populabundi hostiles agros longè lateq; dispersi infestare.

Valachorũ auxilia ad bellum Prussicum regi missa.

Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim Palatinus regi in auxilium miserat (sub Marieburgo prædas agebant. In eos Crucigeri magno numero ex arce effusi, impetum fecerunt. Valachi uenientium contra se hostium multitudine animaduersa, in proximam syluam se recipiunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter condensas arbores sese defensuri. B

Valachorũ uictoria de Prussis

Descendunt & Germani hostes, ut latitantes, quemadmodum opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox defenso sagittarum imbre obruti, cæsis captisúe primis, fugá capessunt. In fuga quoq; à persequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cum præda & captiuis in castra reuersi sunt.

Andreas Brochocius.

Alia quoq; non minore clade per idem tẽpus Crucigeri inter Orlouiam & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochocio præfecto Brestensi gente Offorio, non magis uiro forti, quàm pio atq; religioso. Erat is cum Mathia Labissinio Brestensi, & Ioanne Coscelecio Inouuladislauiensi palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauiensi relictus à rege ad præsidium eius oræ cum imperio, ne quid à Crucigeris ibi moueretur. Indignati uerò palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparandi cõmeatus recesserant. Perstitit in castris Brochocius, nihil ea discessione deterritus, diligentiusq; seruabat excubias quoquouersus dispositas. Erant in præsidio Nessouiæ octingenti equites Crucigerorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur seruari excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellere tamen. Et primas quidem excubias securas oppressere: uerùm à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cum suis exciuit.

Nessouienses præsidiarij fusi à Brochocio.

Armis raptim correptis, hosti septa castrorum conuellere iam incipienti intrepidè occursum est: commissoque prælio (& lucebat fortè luna) cessit nostris uictoria: dissipati fuga hostes, cum per ignota sibi loca syluasque errarent, agrestibus prædæ fuere per subsequentes dies. Magnusque fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunensis uicarius, ac duodecim Crucigeri fuerunt. Nam commendator ipse fuga elapsus est.

Coualouia Schonesee.

Rex Golubensi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani Schonesee uocant, castra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipsi Crucigeri succenderant.

Drahimũ captum et receptum.

Captus cum paucis Dobrogostius Camenensis castellanus, per cuius incuriam Drahimum haud multo antè interceptum erat à Germanis militibus in Prussiam contendentibus. Tametsi intra paucos dies arx ea à nostris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cum esset inter præsidiarios hostium, Polonos clàm noctu cassibus uenatorijs in arcẽ sustulit: à quibus mox præsidium hostile deiectum est. Paulus perpetuo censu donatus à rege in

A alinis Velifcenfibus. Omiffa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam rex duxit.
'ortè didicerat ab exploratoribus, Crucigeros non contemnendas copias coegiffe.
Quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio manus conferere, fed occafio-
iem & opportunitatem rei bene gerendę captabant. Contra hos ergo fexdecim Po-
onorum, totidemque Lituanorum uexilla mifit. Sed priufquam in confpectum
entum eft, hoftes aduentu noftrorum cognito, fuga dilapfi funt. Rex cum pe-
tem graffari Toruniæ accepiffet, contagionem metuens, mutato confilio, uaftatis
nodò fuburbanis, in Culmenfe territorium exercitum reduxit, ut id fiue peruaftaret,
ue in poteftatem fuam redigeret. Interea Crucigeri, & ipfi inaufpicati belli per-
æfi, & nobilitatis oppidanorumq; fuorum clamoribus & querimonijs defatigati,
egatos ad eum de pace miferunt. Non difficulter impetratum: pacis leges fupra Of-
m fluuium & apud Melnum lacum in caftris confcriptæ: inter quas erant præcipuæ,
t rex Galardi & Petri iudicum à Pontifice maximo delegatorum decretum: Magiftri
erò Crucigerorum, Prufsienfium quidem Paulus, Liuonienfium uerò Sifridus pa-
a Torunenfia, & Sigifmundi Cæfaris decreta duo ex compromiffo lata repudiarent:
amagitiam, Sudos, Neftouiam, arce tamen ab ipfis diruta & materia afportata, rex
aberet, itemque dimidium Viftulæ & nauli apud Toruniam: Crucigeris uerò red-
eret, quicquid de ijs tunc cæpiffet: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod
utriuis bellum renouare uellent, ut fubditis eorum impunè liceret dominis
is nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam regi Crucigeri numerare de-
ebant: quanquam hoc monumentis literarum mandatum non eft. Hæc ita
onuenta, Eberhardus quoque generalis Crucigerorum Magifter literis fuis com-
obauit.* Nec tamen rata fuere. Nam difcedente rege, non impleuerunt Cruci-
eri promiffa, ita iubente Cæfare. Vnde cum iritatio animorum inter principes
aiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum noftris
xpetiuere. Nec difficulter impetrarunt, ut ad Kefmarcum oppidum delecti à re-
e de fententia comitiorum fecum conuenirent. Ibi conftitutum, ut ad medi-
m Quadragefimæ anni fequentis ipfi inter fe Cæfar & rex conuenirent, & pro-
eribus Vngaris & Polonis arbitris quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mu-
B is difceptarent: Crucigerorum quoque legati cum luculentis mandatis ut adef-
nt. In eo uerò conuentu cum Nicolaus Tramba archiepifcopus Gnefnenfis mor-
us effet, fucceffor ei Albertus Iaftrembecius, quamuis reluctans, rege authore
atus eft. Poft eum uerò Sbigneus Oleffnicius aduerfante primùm, deinde uerò
uente & adiuuante Vitoudo (nam in Lituania tunc rex erat) Cracouienfis epi-
opus factus eft. Congrefsi deinde Cæfar & rex ad præftitutam diem apud Sta-
folum, fiue antiquam uillam, cum de iniurijs mutuis inter fe audientibus proceri-
us expoftulaffent, pacem inter fe renouarunt: Crucigeri quoque pacta conuenta
pud Melnum lacum feruare iufsi, dicto audientes fuerunt: & controuerfa quædā
actorum conuentorum capita, ad mercaturam & commercia pertinentia, conuen
cum Polonis apud Neffouiam inftituto, explicarunt. Reuocatus deinde eft à re-
Coributus è Boemia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem fi-
apud Boemos, præter Zifcæ factionem comparauerat: Pragenfem ciuitatem leni-
te cum feueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Aeneas Syl-
us, redegerat: arcemq; munitifsimam, cui Carlifteino nomen eft, fex totos menfes
uftra obfederat, & cum Sigifmundi copijs leuibus prælijs aliquoties profperè fermè
micauerat. Reuerfus inde, cum Dobrinenfem dominatum à Polonis non impetra-
t, folicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum fibi odium apud re-
m & proceres conflauit. Mifsi deinde à rege Sbigneus defignatus epifcopus, Sen
uoius Oftrorogus palatinus, & Dobrogoftius Samotulius caftellanus Pofnanienfis,
& Stanislaus Ciolcus procancellarius ad regundos fines cum Crucigeris in Samagi-
tiam, certis fignis Samagitiam à Crucigerorum ditione diremerunt. Nihil præterea
memorabile eo anno geftum, nifi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Varten
fibus rege abfente leges quafdam condidêre. Infequenti autem anno, duodecima
de Februarij, Sophiæ reginæ diadema folenni ritu impofitum eft. Quam celebri-
tatem præter Polonos & Lituanos proceres, Sigifmundus Cæfar cum Barbara uxore:
Ericus rex Danorum, qui tunc fortè Ierofolyma religionis ergò iter habebat: Bran-
d cardinalis cognomento Placentinus legatus Pont. maximi: Iulianus Cæfarinus
auditor cameræ Apoftolicæ, qui poftea Cardinalis fuit: Ludouicus Bauarorum, Zie-
mouitus,

Crucigeri pacem petūt à rege, & impetrant.

Pacis apud Melnum factæ conditiones.

** Pax infecta iußu Cæfaris.*

Vngarorum & Polonorū procerū cōuentus apud Kefmarcum.

Albertus Iaftrembecius archiepifcopus Gnefnē.

Sbigneus Oleffnicius epifcopus Cracouien.

Sigifmundi Cæfaris & Vuladislai regis cōgreffus.

Pax renouata inter Cæfarem & regem.

Cum Crucigeris pacta nouata.

Coributus è Boemia reuocatus.

Fines reguntur inter Prußiam et Samagitiā.

Comitia Vartæ abfente rege.

1424 añ.

Sophia regina coronata.

Principum conuentus Cracouiæ.

Legatus apoftolicus.

mouitus, Vuladislaus, Cazimirus & Alexander fratres Masouiorum: Bernardus Opoliensium, Boleslaus Cessinensium, Ioannes Ratiboriensium, Cazimirus Osuencimensium, Venceslaus Oppauiensium, duo Conradi albus & niger Cozlensium, Venceslaus Zeganensium, Sigismundus Coributus Vitoudi frater, duces: itemq; Elbingensis & Torunensis commẽdatores nomine magistri Crucigerorum Pauli Rusdorui cohonestarunt. Vitoudus uenire noluit, nescio qua de causa infensior reginæ factus. Tentatum est in illo conuentu à principibus de Heduigi regis filia Boguslao duci Stolpensium Cęsaris necessario in matrimonium collocanda,

Rex alienatus à Friderico marchione.

cum Vuladislaus non obscurè alienum à Friderico marchione, cuius filio ea desponsa erat animum præ se ferret, propterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipsi ad bellum Prussicum miserat. Sed nihil tamen ea de re impetratum est, dissuadentibus regi proceribus, fidemq; rebus omnib. potiorem ducentibus. Dissuasit & Vitoudus absens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur,

Marchiones Brandeburgenses gentiles Columnensium.

cum res tota ad eum à rege reiecta esset, Cæsarque & reges ad ipsum ea de re oratores allegassent. Accessit etiam Pontificis autoritas postea, qui Fridericum è sua familia Columnensi originem ducere profitebatur. Effectum autem est in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut rex Vuladislaus Cæsari præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebãtur, quinque millia equitum ad bellum contra Boemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in secretis colloquijs. Post quintumdecimum tandem diem reges & principes liberalissimè & magnificentissimè habiti, suas quisque domos discessere. Vuladislaus rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Boemorum conuenit,

Coributus ad regnũ à Boemis uocatur.

petens, ut quando ipse Vitoudusque nollent, Coributum sibi regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Boemis industriam, uirtutem ac diligentiam suam.

Boemorum repulsa.

Non modò negatum, sed bellum quoque denunciatum Boemis, ni hæresim abijcerent, & Romano pontifici dicto audientes essent.

Coributus ad Boemos profectus.

Profectus est tamen iterum ad Boemos Coributus rege inscio cum aliquanta facinorosorum & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem suspicionem Cæsaris, multorumq; præterea uitare Vuladislaus non potuit,

Vuladislaus misit auxilia Cæsari contra Boemos.

quamuis promissa equitum auxilia duce Petro Mezuuezio Cæsari misisset. Quin ea quoque, cum per Morauiam iter facerent, & suspecta se esse ijs, quibus suppetias ibant, haud obscurè animaduerterent, oppidisque excluderentur, uerita necubi opprimerentur, in Poloniam ab Olomucio reuertêre.

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

Hoc anno natus est Vuladislao filius pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & post quartum demum mensem religioni Christianæ ritu solenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cerimoniæ Pontificis maximi, Cæsaris, Venetorum & Mediolanensium ducum, & nonnullorum aliorum principum à rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis, Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero misit. Remisit autem uicissim Vuladislaus omnibus munera.

Legatus põtificius in Poloniam.

Clauus sacer

Aduenit postea legatus pontificis Latinus Vrsinus cardinalis episcopus Hostiensis, afferrens regi dono unum de clauis, quibus Christus IESVS author salutis nostræ cruci affixus fuit. Acceptus est summo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum sacerdotibus & monachis obuiam effusa: clauusque sacer uoluntate regis in basilicam Cracouiensem illatus: ubi in hanc usque diem asseruatur.

Vuladislaus rex crus fregit.

Nihil præterea memorabile gestum duobus illius annis, propterea quòd pestis Poloniam & Lituaniam peruagata est, ita ut rex cum regina & Vitoudo in syluis degere cogeretur. Vbi cum uacaret uenationi, casu crus fregit, in quo curando menses aliquot

1426 an.

Ziemouito Masouio rex recõciliatus.

Crasnistauiæ absumpsit. Anno uerò millesimo quadringentesimo uigesimosexto, ad Pentecosten Lenciciæ comitia habita. Ad ea rex per Masouiam proficiscens, Ziemouitum seniorem ducem in gratiam recepit, cum is ipsi primùm per filios, deinde per se ipse satisfecisset de eo, quòd insimulatus erat, quasi in potestate regis esse nollet.

Synodus Lẽciciæ.

Cui quidem suspicioni Stanislaus Paulouius archidiaconus Plocensis occasionem dederat, cum is fortè anno superiori in synodo Lenciciensi, in qua de uiginti millibus florenorum regi Pontificis maximi iussu ab ordine ecclesiastico inferendis frustra actum est, negasset mandatum illud pontificium ad Plocensem diœcesim pertinere, quòd in ea ac in tota Masouia rex nihil prorsus iurisdictionis haberet. Atque id de sententia ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multo pòst Iacobo episcopo mortuo, Plocensis episcopus designatus erat, dixisse uidebatur.

Comitia Lẽciciæ.

In comitijs uerò LencicienSibus permissum Crucigeris, importunissimè efflagitante Vitoudo, ut mole-

moletrinam Lubicensem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, instaurarent.
lissi ea de re legati ad Vitoudũ Sbigneus episcopus Cracouiensis, Domaratus castel-
nus Biecensis, Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis, & Nicolaus Dreui-
us scriba regius, ducem de temeritate promissi & importunitate grauiter obiurgarãt.
æ se ferebat enim Vitoudus, nisi id precibus suis datum esset, se Dolangense territo-
um in Samagitia ad mare uergens Crucigeris donaturum esse. Alia res magna in ijs-
em comitijs à rege tentata, sed non impetrata est: cum is promissa eam ob rem in su-
erioris anni comitijs Brestensibus non præstaret. Promiserat aũt, confirmaturũ & au-
urum se nobilitatis prærogatiuas, stationes ecclesijs & monasterijs remissurum, Cui-
uienses autem auenæ pensione liberaturum, si filium suum anno superiore natum, re-
em post se designarent: conueneratq;, ut ijs de rebus rex in proximis comitijs diplo-
atis in singulos tractus siue palatinatus datis, diligenter caueret. Verùm is mutato,
asu Cæsaris, consilio, cum negaret id se facturum esse, consurgens omnis senatus,
ploma suum, quo regi de filio promittebat, à Sbigneo episcopo, cuius fidei con-
reditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu rege inspectante con-
rpsit. Sic re infecta conuentus ille solutus est. Alia tamen uia rex id quod cupie-
at, postea perfecit, cum singulos senatores priuatim, quemadmodum Cæsar mo-
uerat, prensasset, & à singulis chirographa exegisset: itemque à ciuitatibus, & ple-
sque conuentibus nobilitatis, præsertim Rusiæ & Podoliæ. Perpauci de proce-
bus reperti, qui maiorem reipublicæ, quàm priuatorum commodorum suorum &
ratiæ regiæ rationem ducerent. Natus autem est eo anno regi alter filius Cazimi-
s, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia ma-
no numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pscouen-
es Russos, liberos tunc, sed postea in ditionem Moschorum redactos. Nec ea expe-
itio satis prospera ei fuit initiò, quippe quæ nulla iusta de causa suscepta esset, pe-
ennibus ferè pluuijs madente humo per se etiam uliginosa, ita ut neq; progredi com
modè exercitus, neq; pabulari posset. Ad extremum tamen Pscouenses magna ui
uri & argenti infecti pariter & signati pacem redemerunt. Vuladislaus uerò per idem
empus de nobilitate Rusica ditionis Polonicæ, quæ uergit ad Meridiem, quinq;
millia equitum duce Ioanne Cobilenio gente Grimalio præfecto Sanocensi in auxi-
ium Sigismundo Cæsari contra Turcas misit. Qui ad Brailouum usque (quod
ppidum ad confluẽtem Serethi ac Danubij fluminum in extremis Moldauiæ ac tran
alpinæ Valachiæ finibus fuit) longum iter emensi, duos menses in eo loco campe-
tri unà cum Valachis (qui & ipsi ex fœdere iussu regis præstò fuerunt) castra habuere,
lum Cæsarem ultra constitutum tempus expectant. Vbi uerò non Boemicis rebus
mpeditum uenturum esse intellexerũt, pacato agmine, quemadmodũ profecti domo
rant, reuertêre. Detrectarant nonnulli de Rusis eam militiam, propterea quòd
uinæ marcæ in hastas ex Ludouici regis sanctione ipsis non dabantur: eos rex
arcere diuturno coercuit, & bonis multauit. Sed remisit pòst omnibus mul-
am rogatu procerum. Aduocatiam modò Crosnensem retinuit. Mortuus est eo-
em anno Ziemouitus dux Masouiorum relictis quatuor filijs, & quinq; filiabus.
c filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, ut Ziemouito Rauen-
is, Vuladislao Plocensis, Cazimiro Belsensis ditio cederet: quartus Alexander e-
tors patrimonij, sacris initiatus episcopus Tridentinus, postea Cardinalis pre-
byter fuit. De filiabus uerò Cimbarca Ernesto Austriorum duci nupsit, de qua Fride
icus tertius Cæsar natus est: Eufemia Venceslao Cessinensium: Cunilia Boguslao
tolpensium duci: quarta Osca, quæ eadem Agathia est, Michaeli duci, qui Sigismũ-
i, Vitoudi fratris filius fuit: quinta innupta obijt. Lascaris quoque episcopus Posna
iensis eodem anno mortuus, longam & perniciosam successoribus, Miroslao Nalen
io iureconsulto ac datario Apostolico, & Stanislao Ciolco procancellario regni litem
eliquit: cum hic sacri collegij suffragijs, & regis authoritate, ille Pontificis proui-
ione niteretur: & Miroslaus quidem consecratus, possesionem tamen bonorum
dire inuito rege non potuit. Stanislaus uerò omnia bona episcopi in potestate
ua habuit, quanquam non nisi post biennium episcopus à Pontifice renunciatus,
Miroslao uita defuncto. Lascarem haud multo pòst Ioannes Pella Vuladislaui-
ensis episcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni successerat, secutus, Ioan-
nem Saffranecium decanũ Cracouiensem & Cancellarium regni habuit successorem.
Insequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginæ memorabilis est. Eius uerò au-

Lubicensis moletrina.
Vitoudi temeritas & importunitas.
Vuladislaus laborat, ut filius suus infans rex designetur.
Senatus regi factum insigne.
Cazimirus filius Vuladislao natus et mortuus.
Vitoudi bellum in Pscouenses.
Rusi & Valachi in auxilium missi Cæsari contra Turcas.
Serethus fl.
Rusi contumaces coerciti à rege.
Ziemouiti ducis Masouiorũ mors & liberi.
Alexander Masouius Tridentinus episcopus et Cardinalis.
Cimbarca Friderici tertij Cæsaris mater.
Lis de Posnaniensi episcopa.
Rex cõt~ psit prouisionẽ pontificiam
Ioannes Saffrancecius episcopus Vuladislauiẽsis

Inquisitio in pudicitiam reginæ.

thor Vitoudus fuit: qui siue odio reginæ, siue cupiditate regni, quam apertius postea præ se tulit, stimulatus, seu denique rumoribus hominum vulgatis permotus, augente suspicionem in decrepita regis ætate tertio, quod instabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ pedissequæ reginæ, Catharina & Elizabetha, sorores Sciucouiæ, quæ omnium esse consciæ existimabantur, terrore tormentorum adhibito, confessæ sunt de libidinibus reginæ: sed ueréne, an falso, incertum est. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere cõsueuisset, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Crasca, Ioannes Conespolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij.

De reginæ adulterio rei.

De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta causa in carcerem coniecti, proceribus, qui cum rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu assentientibus: pedissequæ in Lituaniam relegatæ, maritos ibi postea nactæ sunt.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.

Salubriter Regi consulta.

Regina non audita plena mœroris ex tam insigni infamia Cracouiam remissa est. Remittebatur in Lituaniam asseruanda in custodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, cuius magna tunc erat authoritas, dissuasisset. Is enim, cum id à rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipsius confessione cognouisset, percontatus est regem, Quid pueris ex ea natis facturus esset? Cumq; rex, secum eos fore, & in spem regni educatum iri, respondisset. Apage, inquit Tarnouius: túne reges nobis relinquere uis, quos ipse, dum matrem ipsorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoscis?

Reginæ purgatio.

Cæterùm senatus frequēs eò rem perduxit, ut regina se suo ipsius, & septem honestarum & nobilium fœminarum iureiurando purgaret. Iurarunt cum ea, Catharina Nicolai Michalouij Sendomiriensis palatini uxor: Cochna, quæ cum Iacobo Conespolio Siradiensi: Heduigis, quę cum Ioanne Glouacio Masouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marsalco: Clichna, quæ cum Nauoio Mocriscio nupta fuerat: Helena Pauli Bogumilouicij iudicis uxor: & Helena Cotca uirgo.

Ioanes Strassus ob infamiam latã reginã in carcerem coniectus.

Iudicium deinde in Ioannem Strassum à regina efflagitatum est, quòd is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoudum & Germanos sparsisse diceretur: atque is neque confessus, neque conuictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui rex cognitionem eius causæ mandarat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à rege coniectus est Sendomiriæ: ubi parum abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarum enecaretur. Sed hoc posterius mortuo demum Vitoudo accidit.

Andreas Cazimirus filius Vuladislao regi natus.

Tunc autem non multo pòst regina filium peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit.

Vaticiniū astrologicum de filijs regijs.

Erat Cracouiæ Henricus quispiam Boemus insignis astrologus. Hic infantem recens natum longæuum, sed infelicem fore, Poloniamque multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex astris prædixit: fratrem uerò eius Vuladislaum clarissimum atq; uictoriosissimum futurum: & ni fata longiorem ei uitam inuiderent, multis gentibus imperaturum. Quæ utraq; euentus postea comprobauit. Post hæc reginæ infamia, conquieuit.

Sigismundi Cæsaris maleuolentia.

Vuladislaus Vitoudi consilijs nitebatur.

Sed tamen res ea dissidij, quòd deinceps inter regem & Vitoudum accidit, seminarium fuit. Id uerò dissidium gliscens, Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cum enim subolfecisset, subiratum esse regi Vitoudum, conciliandum esse eum sibi existimauit, de cuius consilijs regem pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter ipsos, uel facilius ipse regem minimè malum circumscriberet. Itaq; colloquium utriusque expetiuit, Verùm id, Turcio bello implicatus, in tertium annum distulit.

1428 an.

Turcis bellū facit Sigismundus Cæsar, euētu nõ satis prospero.

Duxit autem exercitum in Turcas insequenti anno, quo Golubeciam arcem à Rasciano quodam Turcis, cum ipse emere eam nollet, paruo uenditam, recuperaret: siue adeò, quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Boemico Martino pontifici max. id urgenti, quemadmodum scribit Dlugossus, excusaret. Sed priusquam ad congressum cum hostibus ueniret, retro se transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus ad tutiora loca in Transyluaniam recepit, proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuere: in quibus fuit Zauissius Niger præfectus Scepusiensis, de Boemorum captiuitate dimissus.

Zauissij Nigri præfecti Scepusiensis mors.

Qui submissum à Sigismundo lembum ascendere noluit, malens fortiter occumbere, quàm turpiter socijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo, in confertissimos hostes irruit, & multis præclaris operibus editis, ad extremum conglobatis circa eum Turcis uiuus captus, & cū pro magno munere ad tyrannum uir robore corporis, oris dignitate, & auratis armis

insignis

nsignis duceretur, controuersia inter duos barbaros orta, quod uterq; captiuum si-
i uendicabat, ab imbecilliori desecto capite interfectus est: uir in omni uita belli pa-
isque artibus clarissimus, & sempiterna memoria dignus. Per idem uerò tempus
Vitoudus fretus Polonis militibus, quos multos circum se & præstantes habebat par-
im uoluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodensibus Russis Pi
couensium uicinis, libero populo prætextu controuersorum finium bellum intu-
it: superataque præter spem eorum difficultate itineris, cum ad Oposcam castra ha-
eret, supplicibus & ingentia dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea
xpeditione de Polonis insignes in primis, Cazimirius dux Masouiorum, Vincenti-
s Samotulius castellanus Medirecensis dux copiarum, Iacobus Cobylenius, Ioan-
es Cizouius, Mesciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Mathias V-
cius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauiani-
s, Nicolaus Sepinius. Viguisse autem in primis in toto illo exercitu disciplina mili-
aris memoratur, Vitoudi seueritate sancita: præter quòd confecto bello, & tunc & a-
âs solebat is relictis copijs in hostico, domum præcurrere. Vnde cum sine duce &
rdine redirent Lituani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur.

Nouogrodẽses pacem à Vitoudo redemerunt.

ed unde digressi sumus, reuertamur. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuer-
s Cæsar, Vuladislaum regem incusabat, quòd is promissa sibi auxilia non misisset
quæ tamen ille superiori anno frustra miserat) & maiori in eum odio exardescens,
rgere consilium illud suum de adiungendo sibi Vitoudo, colloquiumque efflagita-
e. Nec difficulter id impetrauit. Dies dicta cõuentui apud Luscum, ad sextam diem
anuarij sequentis anni. Interea filij Ziemouiti Masouij superiore anno defuncti ue-
ientes ad regem Sendomiriam solenni ritu in uerba eius iurarunt. Et intra paucos
dies Ioannes patruus eorum dux Varsauiensium uita excessit. Cum autem cõuenissent
Luscum Cæsar cum Barbara uxore, rex & Vitoudus, actum est aperta fronte de mu-
uis offensis, ac de Moldanis maximè. Postulabat Cæsar ex formula fœderis, ut rex
& Vitoudus Moldaniam secum pariter subiugarent, & partirentur: propterea quòd
nemini satis fida ea gens esset, & quòd sibi ad Turcicum bellum dudum præstò non
uisset. Negabat Vuladislaus, id se facturum passurumúe esse: parêre enim sibi Mol-
anos antiquitùs. Nã quòd suppetias Cæsari non uenissent, ipsius, non illorũ esse cul-
am. Venisse enim unà cum Russis, & expectasse frustra superiori anno. Et cessit quidẽ
 ea re Vuladislao Cæsar: cęterùm secretò longè alia cum Vitoudo egit. Societatem e-
im cum eo inijt, ac diadema regium ipsi pollicitus est, ut eum cum Vuladislao Polo-
isq; committeret. Non abnuebat Vitoudus, homo ambitiosus, & ingentis spiritus: sed
egabat, sibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaq; ad Vuladislaum callidè & plan-
è affectata à Cæsare & uxore eius uia: perfectumque est, ut is cohonestandæ patriæ
ratia non renueret, si senatus Polonicus assentiretur. Ad senatum uerò cum res rela-
 esset, & præsens ipse Vitoudus hoc sibi concedi peteret, dicendisq; sententijs, quo
inus liberè diceretur, nõ optimo exemplo interesset, princeps Albertus Iastrêbecius
rchiepiscopus Gnesnẽsis longis uerborũ ambagibus usus, nihil tamẽ certi statuebat.
ost hunc Sbigneus Olesnicius Cracouiẽsis episcopus præfatus: Indiguisse rem tãtam
ngiore deliberatione, grauissimis uerbis Vitoudi præsentis consilium reprehendit:
actorum conuentorum quæq; rex, quæq; ipse cum Polonis sanctissimo iureiurando
nterposito olim firmassent, & quibus Lituaniam Poloniæ adiunxissent, admonuit.
urpem esse prudenti seni, & saturo gloriæ principi intempestiuam illam ambitionẽ,
uæ magnas secum clades atq; calamitates Lituanis iuxtà ac Polonis importatura
sset. Cogitaret Vitoudus, uenenatam esse illam offam, & exitiale munus, quod sibi
deuoto & communi hoste Cæsare offerretur: non hoc illum agere, ut eum cohone-
tet, sed ut dissidium inter eum & Vuladislaum faciat, & quos coniunctos nullo incõ-
odo possit afficere, disiunctis ac dissidentibus omne malorũ genus inuehat. Reputet
cum ingentia Polonorum & Vuladislai beneficia magis, quàm recentes & insidio
s Cæsaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neq; cum ipso, neque cum Vula-
slao amicitiam coluisse: pacta conuenta toties irrita fecisse: sub specie beneuolentię
el maximè semper nocuisse. A' Polonis uerò Lituanos omnium rerum egenos, &
duersus Crucigeros ægre sese tuentes in societatem receptos, & ad regnum, postha-
itis claris & potentibus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque sangui-
e inexplebilem Crucigerorum crudelitatem à ceruicibus eorum depulsam esse: ip-
m à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lituanorum adeptum, regni

Masouij duces iurant in uerba regis Polonorum.

Ioannes Varsauiensium dux mortuus.

Cæsaris cum Iagellone et Vitoudo cõuentus apud Luscum.

De Moldanis contẽtio inter principes.

Sigism. Cæsaris secreta pacta cũ Vitoudo.

Vitoudus admissus in senatum Polonicum.

Senatus cõsultatio de regno Vitoudi.

Sbignei sententia fortis.

etiã administrandi moderatorẽ ferè magis quàm participẽ adhiberi. Vafrum illud Cæsaris cõsilium multo antè sibi notum fuisse: sed non se credidisse, Vitoudum tanta prudentia præditum, unquam eo captum iri. Rediret ad se, neq; pateretur, tot res tantasque in eam diem à se præclarè gestas, & sempiternam sui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hæc elocutum Sbigneum excepit Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, grauiq; oratione & ipse rem illam & conatum Vitoudi exaggerauit. Hos frequens senatus magno consensu secutus est. Itaq; repulsam passus Vitoudus, iratus fremensq; foras se proripuit, minitans, quando sic ipsis uideretur, alia id se uia tamen assecuturum esse. Correptus deinde rex à senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hostem suum in regno in perniciem suam reiq; publicæ Polonæ grassari pateretur. Ni sibi caueret etiam atq; etiam, futurum esse, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Lusco frequentes discedunt: quos rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritusq; ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, properè in Vngariam redijt. Venerat autem Luscum ad regem & ad Vitoudũ Andreas Constantinopolitanus, theologus de sodalitio Dominicano, magister palatij Apostolici, legatus Pontificis max. postulans, ut ij uel pacatis consilijs & pactionibus, uel armis Boemos ad rectam religionem pacemq; reducerent. Pergraues enim ij erant Cæsari, & uniuersæ Germaniæ sæpe magnos exercitus profligarant: Silesiam, Misniam, Austriam, & cæteras finitimas regiones infestabant & subigebant, ita ut Sigismundus Alberto genero suo Austriorum duci Morauiam donaret, quo eam ab hæreticis uindicaret: Ziscam cæcum hostium ducem, quem armis uincere non poterat, ingentibus promissis ad se pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter dissidium regis atq; ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum assentatores (quibus plenæ semper sunt principum aulæ) ut cœptam rem perageret. Itaq; missis Gastoudum palatinũ Vilnensem, & Romboutum marsalcum oratores ad regem & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad regem de impediendis Vitoudi consilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum siue uolentibus, siue nolentibus Polonis regem fore. Ad eam legationem qui responsum Vitoudo referrent Sbigneus episcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomiriensis de senatu missi, cũ eum fœderum & iurisiurandi, ac temerarij perniciosiq; incœpti admonuissent: ac ni desisteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros asseuerarent. Ille in Vuladislaũ culpam reiecit: ab eo se detrectantem ad id impulsum esse. Non fore autem è dignitate sua, si rem semel institutam, leuiter remitteret. Nec sanè remisit: quin per internuncios promissum à Cæsare diligentius exigebat, incitantibus maximè Crucigeris, qui nullam incommodandi Polonis occasionem etiam in pace prætermittebant, fœdusq; & societatem cum Vitoudo inibant. Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literę & nuncij aliquot intercepti erant) conuenère proceres ad regem Sendomiriã ad natalem diuæ Mariæ (nam eum diem ibi rex, sicut obitus siue assumptionis eiusdem Visliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudum: cuius principes fuere Sbigneus episcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. His datum in mandatis, ut si aliter animum Vitoudi à proposito flectere nequeant, Polonorũ regnum, concedente Vuladislao, ad eum deferrent, ut, quãdo tam appetens esset regni, ab amicis id potius, quàm ab hostibus acciperet. Cæterùm sperarint'ne beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduersando frangere non poterant, an reuera id egerint, impẽdens à tanta illa conspiratione exitium patrię quoquo modo propulsare cupientes, certum non habeo. Vuladislaus quidem non tam altos, seu potius tumidos spiritus nactus, & pristinum ingenij sui, quantuluscunq; is fuit, uigorem ætate magis ac magis indies hebescentem, ac propemodum iam extinctum, uiresq; defectas sentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori solertioriq; regnum concedebat, cuius iam ipse satur & penè pertæsus erat: & filios paruos, regnoque administrando inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, rediturum esse haud ita multò pòst, intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogesimum annum excesserat. Huc accedebat non aliena à Vitoudo plerorumque procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipse quoque Vuladislaus per multum tempus eius consilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia sua apud Polonos auxerat, ut illum magis quàm se reuererentur. Flexisset hæc talis oratio quamuis præfractũ & pertinacem Vitoudi animum, nisi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei præferentes, ut largitiones eius in se as-

sentando

Marginalia: *Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.* — *Rex à senatu obiurgatus.* — *Cæsaris discessus.* — *Legatus põtificius ad regem & Vitoudum.* — *Boemi Sigismũdo Cæsari & finitimis Germanis graues.* — *Lituani oratores ad Polonos.* — *Polonorum legatio ad Vitoudum.* — *Crucigeri inimici Polonis.* — *Polonorum legatio ad Vitoudum.* — *Poloniæ regnum Vitoudo oblatum.* — *Vitoudi ætas.* — *Vitoudi authoritas apud Polonos* — *Proditio in senatu Polonico.*

ntando magis augerent, clàm eum per internuncios hortati essent, ut persisteret in
roposito. De quibus etiam cognouerat, priusquam legati aduenirent, quid ij affer-
nt. Itaque respondit is: Nolle se esse tam impudentem & impium, ut Vuladislaum
gno spoliaret: cæterùm cœpto per omnium gentium atq; principum ora vulgato, &
uius author sibi Vuladislaus fuerit, desistere, turpe sibi & indecorum uideri. Nihil se
duersus regem & Polonos moliri. Sed si quod bellum sibi ab eis inferatur, omni co-
tu propulsaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus est
itoudo à Cæsare draco affabrè factus, pignus societatis, expetitumq; ab eo iusiuran-
um de seruanda societate certis legibus. Ac draconem quidem pro hospitali mune-
, non pro pignore societatis accipere se respondit: iusiurandum uerò nullum dedit,
ueritus legatos regios, qui grauiter & seuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidē
ngè, quàm collega liberius. Itaq; illum amplis donis Vitoudus honorauit, siue quòd
eneuolentiorem sibi esse crederet, siue ut Sbigneo ægrè faceret: cùm Sbigneo uerò
xpostulauit, quòd solus desiderio suo aduersaretur, Tarnouio collega non aduersan
. At Sbigneus perspectam habens fidem & integritatem Tarnouij, respondit incun-
anter: se quoque ipsi assensurum esse, si Tarnouius assentiretur. Ita Vitoudum refel-
t uir excelsi animi, & raræ integritatis. Nec tamen ille cœpto destitit. Dum hæc ita
unt, constituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certoq; die simul con-
enirent, ac de resarcienda regum suorum amicitia toties interrupta inter se tractarent.
ed neq; ad constitutam, neq; ad comperendinatam diem Vngari affuerunt. Omnia
erò tentabat rex, ut ne consilium Cæsaris de coronando Vitoudo procederet. Itaque
 ad Pontificem max. questum ea de re misit. Et ille utrumq; missis literis ab institu-
o dehortatus est. Intelligens autem Vuladislaus, quorsum Cæsaris & Vitoudi conatus
& molimina, & noua cum Crucigeris Prussiensibus atq; Liuoniensibus fœdera inita
ectarent, * anno sequenti, qui fuit post Christum natum millesimus quadringente-
mus trigesimus, comitijs Iedlinam (pagus hic est in tractu Radomiensi uenationi-
us tantum nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs suis, sibi liberisq;
uis obstringeret, regniq; successionem alteri de filijs suis, utrum ipse pòst ederet, sta-
B biliret, ueteres priorum regnum ac principum donationes & immunitates confirma-
it: permulta equestri ordini, nonnulla etiam ecclesiastico, pauca oppidanæ rustica-
eq; plebi indulsit, ac de pensionibus & oneribus remisit. Quæ quidem his ferè capi-
ibus continentur. Honores & magistratus sacri iuxtà ac profani ut non nisi indigenis
n suo cuiq; tractu mandentur: neq; quicquam eorum cuipiam, priusquam uacet, pro-
nittatur: arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, néue externo commit-
antur: ecclesiæ & monasteria cum suis præsidibus ut pensionum, quas stationes siue
rocurationes uocant, immunitatem prorsus habeant: equites ut absq; ullo stipendio
egni fines per se ipsi defendant: si extra fines ad bellum proficisci iubeantur, quinas
narcas in hastam stipendium accipiant: Quòd si fortè accepto eo, intra biennium non
ducantur, deinceps ut pro eo nihil debeant: si prælium intra fines commissum sit, ca-
ti ut à regi redimantur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur: ca-
tiui hostes ut eorum sint serui, à quibus capti fuerint: pro unoquoq; autem rex, si
elit, duos florenos ei qui cepit, numeret: monetam ne quam rex, nisi de senten-
ia senatus, cudat: equitum aratores & adscriptitij ut immunes sint ab omni frumen-
i iuxtà ac pecuniæ pensione, procuratione, subuectione, & alio quouis onere regi
ræstando, excepta rastrali pensione, cuius iam antea mentionem fecimus: & ab ea ta-
men sculteti siue aduocati, qui patroni sunt pagorum, & oppidani, agros colētes, ut im
munes sint, itemq; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros colunt: eque-
strem hominem indicta causa ne liceat prehendere, aut supplicio afficere, excepta cau-
sa furti, incendij, homicidij uoluntarij, stupri uirginum & matronarum, latrocinij, &
ijs qui uadimonium promittere nollent, aut non possent: Bona item ne rex cuiquam
equiti absq; iudicij authoritate auferat. Ad fines regundos recuperatores, quos com-
missarios uulgò uocant, qui in rem præsentem ueniant, ne cuiquam neget: de contro
uersijs si qui pendente lite amicè inter se composuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab
eis exigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipse eas rex per se, uel
per quæstores siue procuratores suos exigat, neq; cuiquam exigendas donet: actuarij
siue notarij terrestres, ut uocantur, ut ipsi per se adsint in omnibus iudicijs, nec ui-
carijs, nisi necessaria causa impediti, utantur: & eos autem uicarios, ut integræ famæ
apud præsides iudicij edant: Russi ut eodem penitus iure sint cum Polonis, auenæ

Vitoudi responsum.
Cæsaris legatio ad Vitoudum.
Olessnicij atq; Tarnouij integritas & cōstantia
Cōuentus Polonorum cū Vngaris.
Legatio Vuladislai regis ad Pont.
Vitoudi fœdus cum Crucigeris.
*1430 ań.
Comitia Iedlinæ.
Vuladislaus cōfirmat Polonis priorū regum beneficia, & noua largitur.
De honorū et magistratuū collatione.
De ecclesiarū immunitate.
De defensione regni & expeditione extra fines.
De redēptione captiuorū
De solutione damnorum.
De captiuis.
De moneta.
Nobilitatis subditorū immunitas.
Sculteti & oppidani immunes à rastrali pensione.
Nobiles quādo capi possint.
De bonis nobilium.
De recuperatoribus siue commißarijs
De mulctis.
De actuarijs siue notarijs terrestribus.

modò pensione Vuladislao,quoad uixerit,salua: Cuiauij quoq;,ac Dobrinenses post decem annos deinceps ut ab auenæ pensione immunes sint.

Cuiauiensibus ac Dobrinen. immunitas promissa.

Hęc tunc à rege concessa publicè,& literarum monumẽtis consignata:receptumq; ei uicissim de alterutro filio, uter aptior regno administrando fore uideretur, rege creando, & cum adoleuerit,& prærogatiuas atq; beneficia superiorum regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit,coronando.

Poloni regis Vuladislai filium regẽ sibi designãt.

Obstrinxit etiam uniuersus conuentus ille fidem & honorem suum quisq;,se pro hoste habiturum,quisquis communi illi placito aduersari, aut turbas aliquas tumultumq; in regno ciere uellet,aut conspiraret ulla de re,aut hæreticis denique & hæresibus faueret.

Cõfœderatio Polonæ nobilitatis cõtra turbulentos et fautores hæreticorum.

Atque hæc deinceps quoque ternis comitijs Posnaniæ,Breste,ac Dobrini paulo ante mortem regis repetita sunt à proceribus & nobilitate. Quo demum tempore diploma regis suprà memoratum scriptum reperio. Missi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum, Sbigneus episcopus tertium,& Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro rege satisfacerent.

Legatio regis & Polonorũ ad Vitoudum.

Querebatur enim Vitoudus, traductum se esse ab eo apud Pontificẽ maximum, & alios principes Christianos. Ad hęc,ut fœderum eum admonerent iterum atq; iterum,& ad sanã mentẽ reducerent. Rebellionẽ enim moliens, nouo sacramẽto Lituaniam omnẽ adigebat,& arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic est enim ambitio,ut modum prorsus nesciat, si semel ei habenas laxaueris.

Vitoudi conatus.

His responsum à Vitoudo datum,quo ille præ se ferebat,nõ nouandarũ, sed stabiliendarũ rerum suarũ causa ea se facere, ne incautus ab hostibus opprimeretur, ptopterea quòd accepisset petiuisse à rege Boemos,ut se per Poloniam in Prussiam & Lituaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo se pręter morẽ à rege celatũ esse. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de sententia deduci posse animaduertit, simulq; maturari coronationẽ præstitutam ad decimumsextum Calendas Septẽbris die didicit, negocium dat Ioanni Ciarnicouio succamerario Posnaniensi, nobili & impigro homini, ut ad confinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi possessiones ipse lucuĺẽtas habebat,obseruaret,atq; internũcios Cæsaris & Vitoudi per Prussiam ultro citroq; commeantes interciperet.

Ioãnes Czarncouuski.

Nec malè successit Ciarnicouio negocium. Etenim Baptistam Cigallam iureconsultum Genuensem, & Sigismundum Rothum Silesium, à Cæsare ad Vitoudum proficiscentes cæpit, excussosq; incõsultè dimisit: scripturas autẽ ab eis ablatas ad regem attulit.

Legati Cæsaris capti et excussi à Zarnicouio

Missi autem ij erant,ut Vitoudo dubitationem omnem eximerent. Dubitabat enim is, an Cæsar, siue ut uulgò loquuntur, rex Romanorũ, qui Imperatoriũ diadema nondũ adeptus est, potestatem habeat noui regni instituẽdi: simulq; ut diplomata Cæsarea, quibus in Lituania regnum constituebatur,& Vitoudus rex creabatur,ipsi afferrent,ac diadema ad tempus allatũ iri ab alijs legatis promitterent.

Legatio Cæsaris ad Vitoudum.

Habebant & alia quædam mãdata de fœderibus & societate Prussiensium atq; Liuoniensium Crucigerorũ aduersus Polonos. His cognitis rex Ciarnicouium splendidè pro meritis remuneratum, & amplioribus pollicitationibus oneratum ad insidendas diligentius uias remisit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum & Boemorum legationes splendidæ cum diademate à Cæsare ad Vitoudum profecturæ erant.

Maiorũ Polonorum studium.

Sed cum Ciarnicouius aduersa ualetudine præpeditus, uacare ei rei non posset, nobilitas omnis maioris Poloniæ Sendiuoio Ostrorogo palatino & prefecto,Dobrogostio Samotulio castellano Posnaniensi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladislauiensi ducibus nemine iubente quasi sublato signo armata syluas apud Turagoram insedit, dimissis quoquouersus stationibus & exploratoribus,ut quocunq; opus esset,etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cuncta accurreret, uel cũ longè maioribus copijs pro patriæ tranquillitate & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ supra Odram est, legati prætergressi erant, cum obsideri uias omnes à Polonis acceperunt: & non ausi periculo sese cõmittere, cum duos menses frustra expectassent, ad Cæsarem reuertẽre.

Legati Cæsaris retrocesserunt.

Non omisere tamẽ Poloni longiorem custodiam: quæ cum suspecta esset Crucigeris, suorum sibi consiliorum & conatuum conscijs, misit Paulus Rusdorfius magister perquisitum ab ijs,hostes'ne eos, an amicos ducere deberet?

Magistri Crucigerorum legatio ad Polonos.

Responsum est: Nihil eius referre, si ipsi intra fines suos armati rerum suarum curam habeant. Si bellum illaturi sint, inducturos id esse prius.

Responsum Polonorum.

Ægerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi rescijt: sed tamen dolorem apud hospites ad celebritatem inuitatos, sedulò dissimulauit,& ad finem usq; Septembris eos apud se retinuit. Fuerunt autem ij, duo magistri Crucigerorum Prussiensium & Liuoniensium cum primoribus commendatoribus: Moschorũ, Tuuerensium, & Odoiouiensium Russorum duces, & principes Tattarorum.

Inuitati à Vitoudo ad celebritatẽ coronationis.

Forte tunc anthracem morbum siue ex angore animi, seu qua alia ex causa Vitoudus contraxit: neq; tamen

Vitoudi morbus.

quicquam de ambitione ſua detraxit. Cum autem inuitis Vuladislao & Polonis voti
ſe compotem fieri poſſe deſperaret, arte ſibi tentandum eſſe duxit, quod aperta vi pera *Vitoudi calli*
gere non poterat. Sciebat Vuladislaum haud difficulter exorari à ſe poſſe, ſi eum in Li- *dum conſi-*
tuaniam, cuius viſendæ deſiderio teneri eũ nouerat, extraxiſſet. Quòd ſi qui fortè pro- *lium.*
ceres Poloni cum eo veniſſent, eos quoque vel blanditijs deliniri, vel muneribus cor-
rumpi, vel metu deniq; compeſci poſſe. Itaq; miſſo in Poloniam legato, pręterita excu
ſat: iam ſe omnem de regno cogitationem depoſuiſſe oſtentat: in Lituaniam regem ad
venationes inuitat. Cupiebat rex ire in Lituaniam: ſed ſuſpecta erat proceribus, qui cũ
eo Lublini tunc erant, Vitoudi inuitatio, tamq́; repentina mutatio. Nouerant eius inge
nium, nouerant ſpiritus, & coniunctam his pertinaciam. Aliquid eum doli nectere ſu-
ſpicabantur. Sed ſanari rurſus animum eius poſſe regis præſentia & ſermonibus non
deſperabant. Quare mittuntur cum rege cùm alij quidam proceres, tum Sbigneus epi *Sbignei Ole*
ſcopus, cuius neq; prudentia facilè circunſcribi, neq; integritas corrumpi, neq; conſtan *ſnicy uirtus.*
tia frangi à Vitoudo poſſet: quemq́; rex reuereretur, vt ne quid præter ſententiam eius
faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaq; cum regem & cæteros omnes, qui cum eo
veniebant ab extremis finibus Lituaniæ comiter & liberaliter acciperet, vnum Sbi-
gneum negligebat. Vbi Vilnam peruentum eſt, inſtabat regi Vitoudus orando, ne ſibi
regium diadema inuideret. Negabat ille, licere id ſibi concedere Polonis reclamanti-
bus, eaq́; de cauſa Sbigneum ſibi in Lituaniam proficiſcenti adiunctum eſſe comitem,
ne quid præter ſententiam eius faceret. Illum prehenſandum, & quoquo modo expu-
gnandum eſſe. Allegat Vitoudus ad Sbigneum, qui eum orent ſuo nomine, & ingenti- *Vitoudi ad*
bus promiſsis onerent, ne ſolus honori ſuo aduerſetur. Si dimoueri ille de ſentẽtia ne- *Sbigneũ al-*
queat, vt exiſtimationi tamen ſuę vtcunq; conſulat, & ſimulari momento temporis co *legatio.*
ronationem ſinat. Acceptum diadema ſtatim ſe depoſiturũ eſſe. Si pertinacior ne hoc
quidem cõcedat, pro hoſte ſe illum habiturum eſſe, & manibus pedibusq́; adnixurum,
vt de epiſcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Viſſus antea deiectus eſſet. Immotus
ad hæc omnia Sbigneus renunciari Vitoudo iuſsit. Dignißimum eum ſibi videri regio *Sbignei Ole*
diademate, & ſummis quibuſq; honoribus. Verùm ſaluis fœderibus & iuriſiurandi re- *ſnicy reſpõ*
ligione aſſequi id eum nõ poſſe. Quocirca ſuadere ſe, deſineret id cupere, quod ei non *ſum.*
honorem, quemadmodum ipſe putet, ſed dedecus & infamiam ſempiternam paritu-
rum, Poloniæ verò & Lituaniæ præſens exitium approperaturum eſſet. Ne erret, non
honoris eius gratia id ei ſuadere Cæſarem & Crucigeros, deuotos & ſempiternos non
magis Polonorum quàm Lituanorum hoſtes: ſed vt duos coniunctißimos populos,
qui coniuncti graues ipſis eſſent, diſiunctos commiſſosq́; inter ſe inteſtinis atq; ciuili-
bus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idq́ue Cæſarem vulgò iactare, dicti-
tantem ſe os in medium duorum canum conieciſſe, ob quod ij ad mutuum vſque inte
ritum concertaturi ſint. Poneret ergo Vitoudus modum inconſideratæ & intempeſti-
uæ ambitioni. Non conuenire ætati & prudentiæ eius, vt ſeniculus capulo proximus
nullos habẽs liberos, quibus regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id aſpi-
ret. Se quidem neque precibus emolliri, neque largitione corrumpi, neque minis de-
terreri poſſe, quo minus in hoc cupiditati eius aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidem, vir
tutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiam & omnes theſauros Vitoudi. Mira
ri verò ſe magnopere, quòd is Petri Viſsi, eiusq́; deiectionis mentionem faceret, quam
ſine ſua regisq́ue infamia commemorare nõ poſſet. Neque id ſe reformidare. Alia iam
eſſe tempora, & minus turbulenta, minusq́; deprauata, quàm tunc erant cæca plurium
de pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem ſe eſſe non hono-
ris modò, verùm etiam vitæ diſcrimẽ adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuæ fidei
credidiſſet: neq; falſurum eſſe vnquã eius expectationem. Atque ita quidem Sbigneus,
non ſine magna ipſius Vitoudi admiratione. Inualeſcebat interim Vitoudi morbus, ita
vt ipſe deſperatione vitæ ſuæ cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem,
vti Chriſtiano principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex vbi animaduer- *Rex Polo-*
tit, viuere eum diutius nõ poſſe, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam *nos à ſe a-*
amandauit, q; intelligebat ijs præſentibus Suitrigellonem fratrem ſe Lituanis ducem, *mandat.*
quemadmodum deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autem Sbigneus, cum ro-
garetur ab Iuliana Vitoudi vxore, vt ſupellectilem ſuam gazamq́; inde aſportaret, ac ſu-
perſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autem humanitùs ſibi accideret, vt eam ad cultum diui-
num conuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoudus verò, cum ſe viribus deſtitui ſentiret, ritu
Chriſtiano ſacris procuratus, & verè Chriſtianum ſe mori teſtatus, veniam ſuperiorum

admissorum à Vuladislao petiuit, & Lituanos ei commendauit, petẽs vt acta donationesq; suas ne rescinderet. Nec multo pòst apud Trocos spiritum exhalauit, cum octogesimum annum excessisset: princeps impiger, & vegeto ingenio: abstemius in omni vita, nihil præter aquam bibere solitus: in victu temperans: temporis perparcus, ita vt supra mensam iudicaret, & responsa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior: in externos liberalis: suos verò metu magis, quàm beneficentia in officio continere solitus: statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas solitus, qualem apud Trocos in templo depictum vidimus. Habebat autem in more, vt procuratores bonorum suorum rapinis ditatos excuteret, atq; expilaret, rursusq; præficeret.

Vitoudi mors, mores & effigies.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vicesimus.

OST mortem Vitoudi, suspensi animis Lituanorum & Russorum proceres hærebant, quid'nam se fieret. Supererat Coributus Vitoudi frater: sed aberat, Boemorum furori ducem se præbens: nec vllum præclari ingenij specimen in Lituania ediderat. Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudum metuens ad Sigismundum Cæsarem aliquanto antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lituaniam redierat, homo erat nihili, & ebriosus, & præcipitis iracundiæ, sed tamen liberalitate multorum sibi animos conciliarat: in primis autem Russi ei fauebant, propterea quòd à sua secta non alieno eum animo esse existimabant. Sed tamen sensum regis, penes quem rerum Lituanicarum summa erat, non tenebat. Posteaquam verò persenserunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc verò certatim omnes ad eum concurrere, studiaque ei sua probare velle, ita vt ingens circa regem solitudo esset. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello ingenti turba stipatus: elatusque fauore hominum, Vilnensem, Trocensem, & alias quasdam primarias arces occupauit, & pro duce gerere se absque authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis insolescens, assentatoribus frigidam, quod aiunt, suffundentibus, oblitus omnium beneficiorum regis, fraternæque necessitudinis, contumeliosius eum tractare: carceris & exilij veteris memoriam refricare: venisse tempus dictitans, cum vlcisci eum probè posset: Polonos, qui cum rege erant, asperius appellare: internuncios, qui à rege in Poloniam, quiue ex Polonia ad regem mittebantur, excutere, epistolasque refringere. Plus eius amentia atque temeritate, quàm suo periculo rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & insolentiam lenitate & comitate sua mitigabat. Placatiorque is iam futurus esse videbatur, cum res noua oblata denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus episcopus Camenecensis, vir humili quidem loco natus, verùm generosi spiritus, Risco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Mirsilo fratres Buciacij, & Crusina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinum Vilnensem, qui Podoliam Vitoudi nomine administrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium cæperant: arcemque Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Cieruonigrodum occuparant, & magnam partem Podoliç facilè in potestatem suam redegerant, vt regi eam & Polonis restituerent, & ne in ditione Lituanorum ea deinceps esset. Id vbi factum resciuit Suitrigello, homo violentus & impotens, fremere in regem, & maledictis eum Polonosque incessere, palamque vincula aut necem præsentibus intentare, ita vt excubare omnes die noctuque circum regiam necesse haberent. Et non deerat nostris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum sese atque regem, sed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed rex siue quòd sibi metuebat, siue quòd Suitrigellonem impensè diligebat, seu denique quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incrementis & amplitudini impensius fauebat, incõsultis omnibus assensus est de Podolia, Suitrigelloni, recipienti vnà cum proceribus Lituanis, regi se eam bona fide redditurũ esse, si de ea inter Polonos & Lituanos non conuenerit: ac deinde ius suum persecuturum atque repetiturum: eaque de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis misit, qui eam Michaeli Babæ Russo Suitrigellonis nomine recipiendam, & obtinendam traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat:

Suitrigellonis mores.

Russorũ studia erga Suitrigellonẽ.

Suitrigel. apud Lituanos principatum arripuit.

Suitrigellonis impotentia animi.

Podoliorum præclarũ facinus.

Podoliã rex concedit Suitrigelloni.

Lituanorũ promissa.

erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius custos Sendomiriensis, cui rex annulum suum signatorium, cancellario & procancellario absentibus, credebat. Igitur hi duo ducti amore patriæ scripsère Michaeli Buciacio, qui Cameneciam obtinebat. Regem extrema necessitate adactum Podolia Suitrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum vellet, non modò non paréret mandatis regijs, verùm Zaclicam pariter & Babàm comprehenderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes iter capessentes excutiente, conuolutas ceraque contectas, vt speciem cerei præ se ferrent, Zaclicæ puero omnium inscio, paucula pecunia præ manu ei data, dedêre: vt is cum primùm Cameneciam venisset: cereum illum Buciacio præfecto redderet, atque hæc verba adderet: vt si errare ille nollet, ex eo cereo vnà cum magistratu vrbano lumen quæreret. Cum autem puer bona fide omnia fecisset, miratus Buciacius, quid sibi cereus ille, & ambigua mandata vellent, non de nihilo tamen omnia illa esse suspicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicam & Babam in custodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lituania, cognouêre tandem Poloni referente Ioanne Olessnicio marsalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera post reconciliationem à Suitrigellone regi donata in thesaurum Polonicum inferre iussus erat, quo in statu regis sui res essent: & iure quidem optimo ei aduersa, quæ accidissent, accidisse cuncta censebant: verùm aliud tamen succensendi & reprehendendi eius tempus fore rati, de liberádo eo seclusa omni mora agendum sibi esse existimarunt. Grassabatur quidem tunc dira pestis in omni ferè Polonia, sed nihilo tamen segnius comitijs Vartam ad sextam diem Decembris indictis frequẽtes conuenerunt. Re diligentius in consilio agitata, expeditio in Lituaniam decreta: edictumque, vt ad medium Ianuarij apud Kianos pagum supra Veprum amnem armati omnes præstò essent. Tentari tamen prius legatione Suitrigellonis animũ placuit. Ad eam obeundã designati Sbigneus Cracouiensis, & Ioannes Vuladislauiensis episcopi: Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis palatini. Sed ij cum Varsauiam vsque progressi essent, mandato regis nunciantis liberum se iam esse, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartensibus comitijs acta ac decreta essent, liberũ ac reconciliatum sibi regem dimisit. Ne pontifex quidem maximus Martinus quintus prætermiserat ad Sigismundum Cæsarem & ad Suitrigellonem de liberádo Vuladislao scribere, cum detineri eum in Lituania celeri nuncio accepisset. Eiusdem autem Vartensis conuentus decreto cura regiorum liberorum educandorum & instituendorũ magistro Vincentio Cotho Dembenio custodi Gnesnensi, & Petro Riterscio equiti mandata est. Post insequentis anni principium rex per Chelmensem tractum è Lituania reuersus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi cũ de Suitrigellonis insolentia siue amẽtia plenius cognitum esset vulgò, afferreturque, etiam munitiones & castella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumsessam (cuius tamẽ obsidio nostrorum virtute nõ sine strage Lituanorum soluta rursus erat) Trebouulienfem & Leopoliensem oram excursionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps & peruersum regis consilium: & bellum aduersus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit rex, vt legatio prius ad eum missa res repeterétur. Missi Stanislaus Posnaniensis, & Ioannes Chelmensis episcopi: Sendiuoius Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis palatini, cũ his mandatis, vt Suitrigello castella, quæ in Podolia cæpisset, redderet. Lusco & Volynia decederet, ad regem ad certam diem veniret, ab eoq; principatum Lituaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuasisset. Aliter necesse fore Polonis cum rege ius suum armis persequi. Ferocius his responsum est à Suitrigellone. Nihil enim eorũ, quæ postulabãtur, faciebat: & asseuerabat, se quicquid egisset, agerétue, rectè & iure optimo egisse & agere. Quin etiam reliquã Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentius & acrius postea per Basilium ducem Russum, cognomẽto Crasni, apud regem ab eo repetita. Interea dũ hæc fiunt, venit ad regem Coributus cũ cæteris Boemorum hæreticorum, qui post mortẽ Ziscæ cæci Orphanos sese dixêre, ducibus: qui Boemia siue pulsi, siue vltrò excedentes, cum Lusatiam diuexassent, Silesiam quoque, belli sede Gliuiciæ posita, longè lateq; vastabant: oppida hostiliter diripiebant, & incendebant, & in templa atq; monasteria, sacerdotesq; & monachos potissimùm barbarico furore debacchabantur, Ziscæ ducis sui immanitatem secuti: qui quasi viuens parum insanisset, moriens cutem sibi detrahi, eamq; timpano induci iussit: fore pollicens, vt ad eius timpani sonum animis conciderent ipsorum aduersarij. Cum his autem coniun-

xerat

Andreæ Tẽciny & Nicolai Dreuicy charitas in patriam.

Michael. Buciacy factũ.

Polonorum procerũ studiũ erga regem.

Pestis in Polonia.

Comitia Vartæ, absente rege.

Decretũ de rege liberando.

Veprez flu.

Põtificis maximi studiũ de liberádo Vuladislao.

Educatores regiorum liberorum.

Comitia Sẽdomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

Suitrigellonis ferox responsum.

Coributus Orphani.

Ziscæ cæci immanitas.

xerat sese Coributus, captus, & mox pulsus à Pragensibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad regem venerat, accepta ab eo fide publica. A Actum cum his de religione: adhibiti doctores Academiæ Cracouiensis, qui errores

Regis oratio ad hæreticos.

ipsorum disputando refellerent. Rex ipse simpliciore oratione vsus, quanta rerum omnium perturbatio secuta apud eos ex mutata & perturbata religione esset, commemorauit: vt florentissimum quondam Boemorum regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus sacris iuxtà ac profanis, euersis oppidis & munitionibus, cæsis vel fuga dilapsis optimatibus, constupratis honestis matronis atque virginibus, coniugijs nobilissimarum fœminarum in agrestes homines & in infimam fecem plebis vulgatis, agris partim hostiliter vastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis, profanatis, direptis, ac dirutis templis, abrogatis sanctissimis ceremonijs, sacrosancta religione contaminata, ac tam varijs, portentosis & abominandis opinionibus discerpta, vt nemini propemodum cum altero conueniret, denique peruerso rerum omnium, atque naturæ ipsius ordine. Quæ omnia, ni maturè resipiscerent, præsens & extremum exitium consequi necesse esset. Quòd si his rebus commouerentur, pollicitabatur se perfecturum, vt æquis conditionibus res eorum ,, componeret. Sed surdis auribus Boemi hæc accepêre. Neque enim facile est, cum im- ,, petu ruentes semel in præceps, in viam reuocare. Quoad autem ij substitêre Craco-

Interdictum Cracouiæ propter hæreticos.

uiæ, cessatum est à sacris interdicto Sbignei episcopi, consecratumque ab eo chrisma in Mogilensi monasterio. Itaque propter solennes Paschæ dies Cazimiriam Boemi cum Coributo à rege eiecti sunt frementes in episcopum, alia quoque de causa ipsi

Rex Cazimiriam hæreticos eiecit.

infensi. Nam cum paulo antè Lechnicense monasterium in finibus Vngarorum diripuissent, Sbigneus facta de clientibus propinquis & amicis subitaria manu, reuertentes persecutus erat: & paucos, qui agmen raptim sese recipiens consequi non poterant, exceperat. His ergo de causis Coributus indignans, coram rege cum Sbigneo

Episcopus etiam armatus hæreticis restitit.

iurgatus est: discedensque Cracouia cum cæteris, non modò ipsi, sed templo etiam ac diuo Stanislao sublata manu comminatus est. Verùm eæ minæ diuinitùs mox in irritum cecidêre. Reuertentes enim, cum Gliuiciam à Conrado albo Olessnicensium

Coributi minæ cōtra episcopum.

duce per proditionem captam, direptam & incensam, suosque magna strage cæsos re- periissent, ad paucos redacti, & rerum omnium egeni in Boemiam recessêre. Ab ijs B

Boemi minaces profligati.

autem & Poloni equites latrocinari cum didicissent, quodam tempore Cienstochouiense monasterium, quod propter peculiarem Virginis matris cultum, & frequentissimas non modò Polonorum, sed etiam vicinorum Vngarorum, Morauorum, Boemorum, Silesiorum, Saxonum, Prussorum, atque Lituanorum peregrinationes magnis diuitijs refertum esse credebatur, diripuêre: atque vt patrati sacrilegij suspicionem à se in Boemos hæreticos auerterent, imagini virginis matris, quæ vulgò magna religione colitur, vulnus inflixêre. Sed minorem opinione prædam reperêre: meritasque sacrilegij pœnas intra illum ipsum annum expendêre. Fuerunt autem autho-

Crucigerorum legatio ad regē Polonorum.

res sceleris Iacobus Nadobni Rogouius gente Zialossius, & Ioannes Curopatua gente Srenauius. Dimissis Boemis cum Coributo Vuladislaus rex Biecium profectus, bellum in Suitrigellonem parabat. Eò venit ad ipsum Ludouicus commendator To-

Vuladisl. cōmendat Crucigeris Suitrigellonē.

runensis legatus à magistro Crucigerorum, deferens eius operam ad componendas res inter dissidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaque potestas vt id ageret. Tametsi secretò aliud actum esse Dlugossus memorat: nempe postulasse regem à magistro, vt Suitrigelloni faueret: seque expeditionem faciente in Russiam, vt ipse Poloniam

Suitrigello legatum regium uiolauit.

armis infestaret. Citatque idem non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm rege diuulgatus latè manarit: quem nos vnà cum ipso Dlugosso neque affirmamus, neque refellimus. Misit deinde rex Ioannem Brezium Lutici filium scribam ad Suitrigellonem, vt eum ad saniorem mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excan-

Bellum contra Suitrigellonem.

descens contra ius gentium violauit. Quare iritatus rex, maturauit expeditionem, motisque castris, ad Grodlum oppidum supra Bugum amnem duodecim dies statiua

Grodlū op.

habuit: & maiores Polonos tardius venientes, & hostiliter penè in suos quacunque

Bugus fl.

iter faciebant grassantes, expectauit. Deinde Bugum amnem traiecit. Interim vulgus

Maiorū Polonorum licentia.

omne eius oræ cum iumentis, pecudibus & facultatibus suis in densas palustresq; syluas sese abdidit. Aduenit & Suitrigello cum sex ferè millibus armatorum, arcemq; Lucensem armis, commeatu, præsidioque muniuit. Certatum est deinde leuibus ali-

Senco dux occisus.

quot prælijs cum hoste: in quibus omnibus nostri vel nullo vel paruo incommodo accepto superiores erant. Senco dux Russus occisus: captiui non pauci ad regem adducti:

incensa

Vuladimiria incensa.

Incensa Vuladimiria: peruastatum Vuladimiriense territorium, quod rex Theodoreco siue Feidusconi duci Russo fratris filio donauit: qui dux non multo pòst mortuus regem fecit hæredem.

Feidusco dux.

Non intermittebat tamen rex Suitrigellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, regem breui inde ad aliud bellum à Crucigeris, cum quibus fœdus icerat, reuocatum iri.

Suitrigel. fœdus icit cum Crucigeris.

Aduenêre deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta disciplina militari in itinere, obiurgatis, rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luscum alluit, difficili ac profundo transmisit, cum Suitrigello pontem disiecisset, vlterioremque ripam frustra seruasset.

Styrus fl.

Videns autem is se valde imparem esse tanto exercitui, incenso Lusco oppido, arce verò Iurzæ Rusi fidei commendata, ne tentata quidem prælij fortuna fugam inijt.

Luscum oppidum incensum.

Ducem suum secutæ copiæ, diuersæ & ipsæ dilapsæ sunt. Sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæsi captique.

Suitrigellonis fuga.

Inter captiuos insignes maximè fuêre, Rumboudus marsalcus Lituaniæ, & Gastoudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cum spopondisset regi, eos Cracouiam, cum rex iussisset, venturos esse. Creditus est autem & Suitrigello cecidisse, cum vestis eius cruenta inter cætera spolia reperta esset.

Rumboudus & Gastoudus Lituani capti.

Cecidêre tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes viri, dum incautius Tattaros, qui in castris Suitrigellonis militabant, persequuntur. Alia quoque per eosdem dies victoria de eodem hoste Belsensem tractum vexante Polonis parta est.

Lituani iterum uicti in Belsensi tractu.

Nam eò sex millia hominum rex cum Cazimiro duce Masouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio præfecto Rusię ad prędidium suis miserat. A' quibus Olescum arx, cum capi posset, tamen in potestate Bogdani Rohatinij Rusi, qui ad Suitrigellonem nulla necessitate adactus perfugerat, præfecturamq; eius arcis ab eo, confiscatis à rege bonis suis, adeptus erat, relicta est, ea conditione, ut eam regi redderet, cum is Lusco potitus esset.

Olescũ arx.

Obsessa est deinde à toto exercitu arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remissè admodum, atque segniter, indulgentia quadam regis, uti creditum est.

Lucensis arx obsessa.

Et cum pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta esset, frustra tamen impetus factus est. Trium deinde dierum induciæ, per quas de deditione deliberarent, obsessis datæ à rege frustra dissuadentibus consiliarijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta sunt: saxa, & alia missilia congesta: & aqua importata, cuius haustu à nostris arcebantur præsidiarij.

Induciæ dãnosæ.

Deinde iterum quoque idem factum non sine murmure totius exercitus. Fuêre tamen inter proceres & consiliarios regios, qui noctu clàm cum obsessis colloquia habere, & arma eis commeatumque suppeditare soliti esse dicerentur. Et probri loco id obiectum est postea Laurentio Zarembæ castellano Siradiensi à Stanislao Zuuicla gente Labencio.

Proditores in exercitu Polonico.

At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, vt ipse existimabat, commento nostros ab instituto deterrere aggressus est, confictis literis nomine principis Tattarorum ad regem, vt is Podoliam Suitrigelloni à se donatam redderet. Cæterùm vbi id commentum sibi non procedere Suitrigello animaduertit, legationem de pace ad regem misit, siue ex animo id agens, siue ducendi belli, & obsessis subueniendi causa simulans.

Suitrigello pacem postulat.

Intelligebat enim Polonos belli ob aduentantem hyemem, grassantemque in equos luem pertæsos, domos reuerti cupere: & ipse Tattarorum & Valachorum auxilia, cum quibus per hyemem Rusiam & Poloniam infestaret, expectabat. Conuenit, vt proceres vtrinque delecti certa die de conditionibus pacis inter se tractarent. Interea dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum prodentibus eam Rusis defensoribus ab hostibus capta & exusta est, Chelmensisq; ora diuexata.

Rathnũ proditione captum & exustum.

Sed eos Ciolcus præfecti Chelmensis vicarius, siue supræfectus cum centum triginta non amplius hominibus facto in securos animosè impetu, vltus est, ita vt trecentos ex eis interficeret, quadraginta viuos caperet.

Lituani fusi in Chelmensi territorio.

Ad Cremeneciam quoque eodem tempore bene res à nostris oram eam depopulantibus gesta est. Cum enim hostes in nostros paucos consultò per agros palantes, ex arce decucurrissent, excepti insidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis vel cæsis, vel captis.

Lituanorum clades apud Cremeneciam.

Continuabatur autem ab reliquo exercitu Lusci obsidio, & maioribus odijs, quàm viribus inter obsidentes & obsessos certabatur. Lituani & qui cum eis sentiebant Rusi quoscunque Polonici generis & Latinorum, vt ipsi dicunt, rituum in arce repererant, exquisitis supplicijs in propugnaculis, vt inspectarent nostri, necabant,

Russorum sæuitia.

& omne genus contumeliæ in nostros iactabant, fisi incantationibus, quibus gens ea valde vtitur, & magicis artibus:

Rusi incantationibus dediti.

quarũ professores Iudæi, cùm alia quædam abominanda faciebant, tũ captiuũ quendam Polonum eleganti forma infixo in iugulum cultro mactarũt: haustumq; sanguinẽ, & intestina vitaliaq; mẽbra extracta, & in minuta frusta

Impius ritus lustrandi.

concisa

concisa prunis imposuerunt & adoleuerunt: eoq; suffitu impias & sacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos lustrarunt. Sæuiebant & Poloni uicissim in Russos quoscunque cæperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: sed eam Suitrigello approbare noluit, nisi Crucigeri quoque & Valachi fœderati & socij sui pacis eius legibus continerentur. Vtrosque enim in societatem adsciuerat, eoque magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Crucigeri uiolato fœdere Cuiauiam atque Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam & Rusiam finitimam armis infestarent. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Sniatinensi, Halicienſi & Camenecensi agro capta reuertentes, Rusi regij Buciacijs fratribus ducibus è castris regijs curriculo profecti & consecuti, magna strage fuderunt, prædamque excusserunt. Alexander quidem palatinus dux & author belli fuga elapsus est: uerùm non multo pòst, pœnitentia facti & mœrore confectus obijt. Nec dissimili, sed pro numero tamen aliquanto minore clade Crucigeri quoque Crainensem oram uastantes affecti sunt ab agrestibus Cuiauijs ac Dobrinensibus, Ioanne Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Vissemburgio Nalencio, ac Dobrogostio Colinio equestris ordinis ducibus, cum ij accepto domesticæ calamitatis nuncio, præpeti cursu è castris domum contendissent. Neque parsum est arma abijcientibus. Theodoricus modò marsalcus Liuoniensis, & septem commendatores capti cum quatuor uexillis, Cracouiamque ad regem missi, omnes præter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerso autem agmine illo, in quo septingenti Liuonienses equites, præter cæteram Torunensium, Suecensium, Tucholiensium, Slochouiensiumque equitum pariter & peditum manum, fuere, paucissimi equestres ferè euaserunt. Nam reliquus Crucigerorum exercitus peruastata longè lateque Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, uigintiquatuor oppidis (in quibus præcipua fuere Inouuladislauia, Vuladislauia, & Nessouia Toruniæ æmula) & plurimis pagis direptis & incensis, arceque Nessouiensi præsidio munita, incolumis & præda onustus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ spes ab Iodoco Tucholiensi commendatore ostensa longius prouexerat. Et quidem non sine magno compendio, nisi id sanguine suo exoluissent. Nec mirum cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa excursione acceptum esse. Proposuerant enim Crucigeri præmia incendiarijs, oppidorum quidem ternas marcas, pagorum uerò singulas. Munitioribus autem oppidis & arce Nessouiensi proditione Nicolai Tumigralæ Siecouij, quē rex ad custodiā Cuiauię reliquerat, potiti erant: Breste frustra tentarunt. Sed ad Luscum reuertamur. Cum igitur de conditionibus pacis regi cum Suitrigellone non conueniret, inducijs interceptum est bellum, ut postridie Cal. Februarij sequentis anni in conuentu Parsouiensi accuratius de pace tractaretur. Nec mora, soluta est Lusci obsidio, dimissusque exercitus. Actum demum Cuiauienses illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiusdem oræ equites cursu omnia præuertentes, & cū agrestib. coadunati, illam, quam dudum commemorauimus, de Crucigeris uictoriam adepti sunt. Miserant quidem rex & Suitrigello pariter, inducijs sic inter se factis, legationem ad Crucigeros, ut ne Poloniam bello uexarent: sed tardius ea peruenit, cum iam hostes satis in homines omnis ordinis atq; ętatis, & innocua tecta debacchati, præda graues domum reuerterentur. Illud Crucigerico illo bello animaduersum, uariè suspicandi hominibus ansam dedit, quòd Masouiorum fines intacti prorsus ab omni ui hostium fuerunt. Rex uerò à Lusco discedens, in Chelmensi ora aliquandiu substitit: per quod tempus Rusi Volynienses nullum genus crudelitatis omiserunt in nostros, qui ibi post pacem factam & discessum regis cum mercibus omnis generis Lucensibus uenum expositis, siue alia quauis de causa remanserant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quæcunque Rusici ritus non essent, impiè & immaniter exusta & euersa sunt. E Chelmensi deinde rex Leopolim profectus est: quò cum ingens Cuiauiensium ac Dobrinensium equitum multitudo conflueret, opem & subsidium regis afflictis & perditis Crucigerica incursione rebus suis atque suorum implorans, magna in cunctos ac profusa benignitate usus est, nonnullos præsente pecunia subleuans, nonnullis uerò possessiones de suo largiens: cumque non illius modò, sed & cuncti superioris temporis immensis donationibus sese & ærarium suum exhausisset, superessentque adhuc multi, quibus ipsis cum liberis & uxoribus etiam subuento opus esset, ecclesiastica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorum usufructu sustentarentur. Perni-

Crucigeri Cuiauiā ac Dobrinū infestarūt, Valachi Rusiā & Podoliā.

Alexander palatinus Valachorū extinctus.

Crucigeri profligati à Polonis.

Craina.

Crucigeri insignes capti.

Oppida incensa à Crucigeris.

Nessouiensis arx præsidio firmata.

Incendiarij conducti à Crucigeris.

Tumigralæ proditio.

Induciæ cū Suitrigellone.

Masouiorū ditiones expertes incōmodorū belli.

Vuladislai beneficētia in calamitosos.

Calamitosi immissi à rege in bona ecclesiastica

A ır.Perniciosi exempli res ea visa antistitibus. Itaq; Albertus archiepiscopus Gnesnen-
s,& Sbigneus episcopus Cracouiensis cum primoribus ecclesiarum suarum sacerdo-
bus properè ad regem excurrerunt,tam iniustas donationes eius repressuri. Et archie
iscopus quidem submissius frustra orabat regem: Sbigneus verò maioris animi &
onstantię vir,grauius in eum inuectus est,iniustas illas alienorum bonorum donatio-
es reprehendens: ni cœpto desisteret, grauiore se in eum censura & animaduersione
urum esse minitans. Excusantiq; necessitatem,& piam calamitosorum hominũ com
iserationem, adiecit: Nihil ea commiseratione & misericordia opus futurum fuisse,
isi ipse calamitatem illam tam multis inuexisset. Vulgò enim iactari,ab eo ipso Cruci-
eros quiescentes excitatos esse. Quod si id verum non sit,non esse tamen ipsum cul-
æ expertem, propterea quòd iustum aduersus ingratũ & sceleratum fratrem bellum,
uod paruo negocio debellari potuerit, peruersa quadam indulgentia sua duxisset,
ommeatumque & arma obsessis Lucensibus subministrasse diceretur. Inducias qui-
em certè, per quas illi se recrearent, bis eis contra omnium sententiam concessisset.
a tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam rex in Cracouiensi diœcesi, præter quæ-
am Miechouiensis monasterij, donarat, Sbigneum reueritus. Atque id ipse tum com
ıemorabat. Sed nihil tamen ea res animum Sbignei mollijt, non tam suam, quàm
ublicam ecclesiastici ordinis causam agentis. Reuersus deinde rex est in Poloniam
d comitia, quæ Nepolimiciam ad vndecimam diem Nouembris indixerat. Ibi He-
uigim filiam Friderico iuniori marchioni Brandeburgensi desponsam, immatura
ıorte defunctam amisit. Creditum est vulgò, veneno eam à nouerca sublatam esse,
e quo filijs suis impedimento ad regnum adipiscendum esset: propterea quòd ea Ca
imiri magni regis, cuius grata etiam tum erat apud Polonos memoria, proneptis es-
et. Rex quoque ipse æquiori, quàm par erat animo mortem eius tulisse visus est. Post
ıitium verò insequentis anni Lublinum is magna procerum caterua stipatus profe-
tus est: proceresque omnes, excepto Alberto archiepiscopo, Parsouiam ad conuen-
um cum Suitrigellone agendum transmisit. Verùm ij cum diu frustra Suitrigellonem
noras nectentem expectassent, re infecta discesserunt. Erat autem apud Suitrigello-
ıem Ludouicus commendator Torunensis, qui hoc agebat sedulò Crucigerorum no
B nine, ne pax cum Polonis coiret. Rex de statu reipublicæ, ac de impendentibus vn-
lique periculis anxius, ad vicesimamtertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi
Vuladislaus maior natu regis filius regni successor à patre designatus, totiusque con-
ıentus suffragijs approbatus est. Constitutum est etiam, vt si plura simul bella ingruis-
sent, cæteris omissis ad tempus, in id quod esset grauissimum, toto conatu & cunctis
viribus incumberetur, ne diductæ multipliciter & extenuatæ copiæ nulli rectè susti-
ıendo satis essent. Nicolaus verò Tumigrala proditionis, cuius superius meminimus,
bi damnatus est: quamuis necessitate, cum nullas ad resistendum hosti vires haberet,
eò adductus esse plerisque videretur. Vucieleius is gente fuit, cuius insigne est latrun-
cularia tabula. Nuptias deinde rex Eniliæ Masouiorum ducis & sororis suæ filiæ, Bo-
guslao Stolpensium duci in matrimonium collocatæ, splendido apparatu fecit. Re-
ıertentem in minorem Poloniam, Pàbianice quod oppidum cum omni territorio sa-
cri collegij Cracouiensis basilicæ est, legati Boemorum hæreticorum conuenerunt, au
xilia contra Crucigeros pollicentes, & Coributo regem reconciliantes. Ad hæc Basi-
iensis concilij propensionem erga se nunciantes. Etenim indixerat Basileam Mar
tinus pontifex anno superiori concilium, eique suo nomine Iulianum cardinalem dia
conum præfecerat: cumque interea vita defunctus, Eugenium eius nominis quartum
successorem accepisset, nihilominus patres, qui conuenerant, Sigismundo Cæsare au-
thore id prosecuti sunt, & cùm alia multa ad salutem reipublicæ Christianæ pertinen-
tia faciebant & sanciebant, tum ad Boemos Egræ conuentum agentes miserant orato
res, qui eos blandè in viam reuocarent, aut certè ad congressum & colloquium amicè
inuitarent, prolixè multa pollicentes. Hæc igitur tunc Polonorum regi Boemi nuncia-
bant. Grata fuit ea legatio regi & proceribus, bellum in Crucigeros molientibus. Qua-
re comiter & lautè legati habiti sunt, & assentientibus archiepiscopo & episcopis, qui
tunc aderant, ad sacrorum communionem admissi. Perfuncti verò legatione, cum re-
uerterentur, & Cracouiam contra præceptum regis ex itinere diuertissent, cessatum est
à sacris mandato episcopi licet absentis, adstipulante vniuerso cœtu sacerdotũ, & theo-
logorum, & iureconsultorum, quos Vicarius episcopi ea de re conuocarat. Contume-
liosum id visum Boemis: regi verò (qui tamen futurum id diuinauerat) & cæteris epi-

Rex ab episcopis obiurgatus ob largitionem ecclesiasticorũ bonorum.

Sbignei episcopi libertas dicendi.

Comitia Nepolomiciæ.

Heduigis Vuladislai regis filia mortua.

1432 añ.

Conuentus Parsouiæ nõ successit.

Comitia Siradiæ.

Vuladislaus Vuladislaũ filium regẽ Poloniæ designat.

Tumigrala proditionis damnatus.

Vucieleia familia.

Boemorum hæreticorũ oratores ad regem.

Basiliense concilium.

Boemi admissi ad sacrorum communionem à rege & episcopis.

Interdictum sacris Cracouiæ propter Boemos.

ſcopis permoleſtum fuit, quòd Sbigneus vnus omnium acta ac placita irrita faceret. Accendebant etiam magis iram regis Ioannes Menzicus Dambrouius palatinus Ruſſiæ, & Petrus Corsbocus, qui Boemos honoris cauſa iuſſu regis deduxerant. Itaque

Rex iratus Sbigneo epiſcopo. *Sbignei oratio ad regẽ.*

excanduit is in epiſcopum, & venienti ad ſe Visliciam, dextram beneuolentiæ ſymbolum non porrexit: quin aſperioribus etiam verbis eum increpuit, & Petri Viſsi fortunam ei comminatus eſt. At ille imperterritus reſpondit: Fauorem ſe, non offenſam regis meritum arbitrari, quòd ſolus & ſalutis & exiſtimationis eius, quæ ab inimicis eius, & maximè Crucigeris cum aliàs, tum in Baſileenſi concilio proſcinderetur, optima fide curam haberet, prouideretque omni ratione, ne rex meritò pro fautore hæreticorum traducatur. Et cum de religione agitur, neque regis, neque cuiuſquam omnino vultum atque minas ſe reformidare, quin id faciat, quod rectum eſſe intelligat. Authoritate archiepiſcopi & cæterorum epiſcoporum nihil ſe in hac parte moueri, habentem adſtipulatores diuini humanique iuris profeſſores. Petri Viſsi calamitatem deſineret rex commemorare, quæ non tam innocenti epiſcopo, quàm iniurioſo regi ignominioſa accidiſſet. Neque verò ea ſe terreri: paratum non modò quaſuis contumelias pro religione, verumetiam exilium atque mortem ſubire. Cum autem rex ſubijceret, Se quoque diuini & humani iuris peritos diuerſæ ſententię authores habere, acciti primores academiæ Cracouienſis, & cum his commiſsi Ioannes Saffranecius Vuladislauienſis, Ioannes theologus Chelmenſis epiſcopi, & Vuladislaus Oporouius pontificij iuris peritus, procancellarius regis, qui poſtea Vuladislauienſis epiſcopus fuit, haud difficulter refutati ſunt. Neque tamen penitus regis ira in Sbigneum reſedit: admonitusque is eſt ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, vt ſibi diligẽter caueret. Subornatos.n. eſſe à rege, qui eũ de medio tolleret. Et egit quidẽ gratias palatino Sbigneus: ſed nihil tamen ea nocte, in quam ſibi periculum comparatum eſſe acceperat, de conſuetudine ſua remiſit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam ſibi cuſtodiam adhibuit: nocteque intempeſta cum vno ſacerdote & puero lumen præferente ad matutinas precationes ad templum adijt. Neq; aduerſi quicquam ei accidit, quòd vel rex mutaſſet conſilium, vel vanus ille terror fuiſſet. Nec multo pòſt, ſacerdotẽ hæreticum, qui ad regem venerat, idem Sbigneus eiecit, vir excelſi animi, & ſempiterna poſteritatis memoria dignus.

Sbignei magnus animus contemnẽsq́; periculi.

Cypri regis legatio ad Vuladisl. regem Poloniæ.

Venit autem eòdem ad regem illuſtris legatio Iani Cypriorum, Hieroſolymorum & Armeniorum regis, mediterraneo mari per Propontidem & Pontum Euxinum, atque inde aduerſo Danubio aduecta in Moldauiam, & inde porrò terreſtri itinere non ſine magna difficultate in Ruſsiam & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris marſalcus Cypri donis regi & reginæ oblatis connubium Heduigis regiæ filiæ, regis ſui filio, ac ducenta millia aureorum numûm ipſi regi mutua petebat, beſſemque, hoc eſt duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratum, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniam ſe rex habere aſsiduis bellis exhauſtum negauit.

Rex Lituanos in Suitrigellonẽ concitat. *Suitrigellonis fuga.* *Suitrigello uexat Lituaniam.* *Sigiſmũdus dux Lituanis à rege præficitur.* *Pacta Lituanorum cum Polonis.* *De feudo.* *De ſocietate & fœderibus.* *De Podolia.* *De regno.*

Miſit deinde Vuladislaus Laurentium Zarembam caſtellanum Siradienſem legatum in Lituaniam, admonendi in ſpeciem, & ſanandi Suitrigellonis cauſa: reuera autem, vt Lituanorum procerum animos ſua ſponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propenſiorem erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitaret: Sigiſmundumque Vitoudi fratrem germanum, Starodubenſium ducem ad inuadendum principatum Lituanorum animaret. Neque irritus hic conatus fuit. Cognita enim voluntate regis Lituani cum Sigiſmundo conſpirantes, aduerſus Suitrigellonem apud Oſſmianos tunc agentem arma ſumunt. Et euaſit quidem Suitrigello fuga in Ruſsiam, ab Ioanne Moniuido de inſidijs præmonitus: cupideque receptus eſt, cùm à cæteris Ruſsis, tum à Smolenſcijs: indeque poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Lituaniam vexauit. Vxorem verò eius Ruſſam Tuuerenſium ducis filiam Sigiſmũdus cæpit, Lituaniamque omnem in poteſtatem ſuam redegit. Deinde ad regem miſit oratum, vellet iuberet, ſe principem eſſe Lituaniæ. Miſsi in Lituaniam ſeptem de primoribus Polonorum, conditiones Sigiſmundo tulerunt, vt iureiurando interpoſito reciperet: Se in fide & clientela regis, qui ſupremi ducis Lituaniæ titulum retinebat, & Polonorum, ſemper futurum: eoſdem cum eis amicos hoſteſque habiturum, ſuiſque ſtipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Crucigeris nullum fœdus contra regem & Polonos ſeruaturum: Oleſcum, quod tunc ab exercitu regio obſidebatur, Grodlum, Rathnum, Vetiios, Lopatinum, & omnem Podoliam, quæ in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoq; eſſe paſſurũ: diadema contra ſententiam Polonorum ne vltrò quidem

oblatum

De successione.

oblatum à quoquam accepturum: neminem alium q̃ regem & liberos eius in principatu successorem relicturum: Michaelem verò filium, & reliquos hæredes suos legitimos in Trocensi tantum dominatu & patrimonio: & quidem fidem & subiectionē regi regnoq; profitentes: ijs verò, si absq; suis hæredibus decederent, regem & regnum hæredes fore:

De Volynia.

Volyniam quoad viueret, sibi concessam & adiunctam quemadmodum & Vitoudo concessa esset, se mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuersuram esse. Hęc omnia Sigismūdi ipsius, & filij Michaelis, senatusq; Lituanici, & vniuersæ nobilitatis cōsensu approbata & accepta, & vnis atq; alteris literarum monumētis consignata sunt.

Principatus insigne.

Quibus ritè peractis Sbigneus episcopus princeps legationis regiæ gladium, principatus insigne, Sigismundo regis nomine publicè tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus commēdator Torunensis cum tribus collegis à Paulo magistro Crucigerorum ad ineundam nouam cum Sigismundo, posteaquam Suitrigello principatu eiectus erat, societatem missus.

Crucigerorum conatus.

Georg. Butrim.

Atque is enixè studuit infecta reddere quæcunq; à Polonis proceribus agebantur, adiutorem ad id nactus Georgium Butrim Lituanum, hominem ingeniosum & callidum, quippe qui multas Christiani orbis regiones peragrasset. Sed irriti tamen ij conatus fuêre: iussique Crucigerorum legati, velut hostes, Lituaniæ finibus statim excedêre. Compositis rebus Lituanicis, ad Podoliam pacandam rex animū intendit.

Olesci obsidio.

Et miserat quidem eò nonnihil copiarum: sed in Olesci obsidione tempus eæ terebant, & minores erant, q̃ vt Podoliam, cuius nonnullæ munitiones adhuc Suitrigellonis pręsidijs tenebantur, subigere possent. Itaq; ipse Leopolim profectus est, vt ex propinquo rectius è re nata rebus consuleret.

Lucensium priuilegiū.

Ibi Lucensi conuentui ad priores immunitates adiecit, vt nobilitatis subditi nō nisi aduenienti ad id territorium regi commeatum & stationes præberent: templa Russorum ne vastarentur, neq; cogeretur quisquam transire ad religionem catholicam. Fortè per eos dies Olescum expugnatum erat. Eas igitur victrices copias nouo supplemento auctas ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ misit. Nec magno eæ negocio in potestatem regis redactæ sunt.

Podolia recepta à Polonis.

Bratislauia incensa.

Fedco dux Ostrogius.

Bratislauiam verò arcem, ne nostri ea potirentur, Theodoretus siue Fedco Ostrogius dux Russus partium Suitrigellonis vir strenuus & bellicosus, vnà cum oppido incendit. Habebat is quidem circa se non contemnendam manum. Sed nusquam aperto marte cum nostris rem gerebat, nec se certo loco tenebat. Ex insidijs verò nostros lacessens, sæpe fusus fugatusq; erat. Cum autē hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu vagantem adipisci & perdomare difficile esset, tempusq; anni hybernum bello gerendo minimè aptum esset, reuertebantur nostri. Reuertentes Fedco occultus sequebatur, opportunitatem & occasionem rei bene gerendæ captans: & non minimum auxerat vires suas auxilijs Valachorum, Tattarorum & Bessarabum, ita vt numero nostros longè vinceret.

Moraqua fl.

Moraqua amnis est, qui in Nestrum siue Tyram influit, limosus & latè restagnans, ac per syluestria loca means. Et iam fragili glacie concretus erat. Quam vt firmior facta transitum præbēt reuertentibus, certo loco nostri virgultis consternebāt. Eo igitur alio itinere præcurrens Fedco, occultus & syluis tectus cum exercitu in vlteriore ripa consedit. Iam pars nostrorum angusto tramite impeditum locum transiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta sequebantur: cum subitò ille magno cum impetu, clamore, ac dissono tubarum, tibiarum, tympanorumq; cantu & strepitu inuectus, nec opinantes primos adoritur.

Polonorum cum Russis prælium.

Trepidi nostri re noua & inexpectata, cū neq; ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij spes affulgeret, tamen impetum hostium vtcunq; sustinuêre. At qui in extremo agmine erāt, vbi suorum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per constratam viam, euersis & in cœnum deiectis carris, partim per infirmiorem amnis restagnantis glaciem superata difficultate, auxilio suis iam laborantibus accurrerūt, & prælium instaurarunt. Superabant tamen multitudine hostes, perturbatosque nostros & sine ordine pugnantes premebant: pars etiam, quasi parua iam victoria ad diripiendos carros discurrebat: deplorata res nostrorum erat, cum subitò quasi diuinitùs eis auxilium affulsit.

Kemlicius instaurat pugnam.

Kemlicius quispiam tribunus militum cum centum equitibus pabulatum præcesserat. Is cum è clangore tubarū, & fragore armorum pugnari eminus cognouisset, instructa subitò acie, sublatoque maximo clamore in auersos & prælio intentos hostes impetum fecit. Qua re & illos vehementer perturbauit, & nostris animum addidit.

Russi victi.

Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à fronte cæduntur hostes: & qua fugæ patebat exitus, dissipantur. Fugientibus institêre nostri vsque ad mediam ferè noctem, quæ tunc sublustris erat, & cum neminem viuum seruarent, magnam hominum

ſtragem fecerunt, duodecimque ſigna capta retulerunt: dux ipſe fuga euaſis. De no- A ſtris non adeò multi deſiderati ſunt, & ij quidem ferè gregarij. Abeſt locus ille prælij à

Rumor celer.

Leopoli non minus quadraginta milliaribus bene longis: & tamen quo die hæc geſta ſunt, hoc eſt vltimo Nouembris, cum rex in templo, vbi tunc totos dies tranſigebat, diuinam opem ſedulus imploraret, non ignarus cum quàm grauibus & inſidioſis hoſtibus exercitui ſuo res eſſet, rumor de victoria ſparſus totam vrbem impleuit. Nec autor eius rumoris inueniri potuit, ita vt vana lætitia exultaſſe homines viderentur. Poſtero deinde die certo nuncio res omnis, vt geſta erat, cognita eſt, gratiæque actæ Deo, ac dona à rege miſſa militibus. Nec multo pòſt cumulata eſt regi ea lætitia, profligato à Sigiſmundo duce apud Oſſmianos inſigni ſtrage Suitrigellonis exercitu, è Ruſsis, Tattaris & Liuonienſibus collecto: de quo ad decem millia cæſa, quatuor capta eſſe, relata ſunt. Suitrigello quidem pernici fuga crebro mutãdo equos euaſit.

Suitrigello fuſus & fugatus à rege.

Oſſmianenſe collegiũ.

Sigiſmundus monimentum victoriæ templum & collegium ſacerdotum apud Oſſmianos poſtea inſtituit. Hac gemina victoria rex lætus, Leopoli diſcedens, Cracouiam ad comitia, ad natalem Chriſti indicta, venit: & ouans pedibus vrbem ingreſſus, apud complura templa feſtas ſupplicationes obiuit, priuſquam arcem aſcenderet.

Comitia Cracouiæ.

Comitia Sẽdomiriæ.

In comitijs deinde de Pruſsico bello agi cœptum, resq; integra ad alia comitia, quæ ad ſecundam dominicam Quadrageſimæ Sendomiriam indicebantur, reiecta. Eò porro aduenerunt oratores è concilio Baſileenſi, quod Eugenius pontifex cum ab initio approbaſſet, Ferrariam transferebat, atque adeò diſſoluebat. Concilium contrà, abrogare pontificatum Eugenio nitebatur.

Baſilieñſis cõcilij oratores ad regẽ.

Cõcilij cum Pontifice diſſidium.

Sigiſmũdus Imperator factus.

Quanquam obſtabat Sigiſmundus imperator, vt gratiam referret Eugenio, à quo Romæ paulo antè diadema imperatorium ritu ſolenni acceperat. Poſtulabat autem ea legatio, vt rex cum omnibus populis ſui concilio aduerſus Pontificẽ faueret, & vt vexandis bello Crucigeris ſuperſederet, concilioque cauſam illam omnem cognoſcendam & arbitrandam permitteret. Cui reſponſum eſt. Non abhorrere à pace regem, ſi à Crucigeris ipſi ſatisfieret.

Reſponſum regis oratoribus concilij.

Porrò de ijs, quæ præterea oratores poſtulabant, diligentius eum conſultaturum, ac deinde miſſurum legatos ſuos ad concilium cum certo reſponſo. Ita dimiſsi oratores concilij, in Pruſsiam ad Crucigeros, vt eos ad accipiendam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti ſunt. Cæterùm in comitijs Sendomirienſibus de cogitatione & apparatu belli nihil à noſtris remiſſum eſt. Tametſi geren- B di eius ratio non expediebatur, propterea quòd rex ſenio confectus, & caligantibus oculis munia belli per ſe ipſe obire non poterat: & Lituanorum, Ruſſorum atque Valachorum auxilia, cùm eæ gentes partim proprijs ac domeſticis bellis implicatæ eſſent, partim à fide regis deſciuiſſent, defutura erant.

Epiſcopi refragati, ne rex hæreticorum auxilijs uteretur.

Bellum Pruſſicum.

Itaq; tertia comitia armatorum ad diem ſancti Ioannis Baptiſtæ natalem Colum indicenda, & Boemorum hæreticorum auxilijs vtendum eſſe, quamuis refragantibus epiſcopis, decretum eſt. Nec ita multo pòſt, conuentu inter noſtros atq; Crucigeros opera oratorum concilij de pace fruſtra inſtituto, cum Crucigeri quidecim dies ultra condictum expectati non venirent, euocati Boemi à rege, duce Ciapcone præſtò fuêre: coniunctiq; cũ maiorib. Polonis, quibus Sendiuoius Oſtrorogus iuſſu regis præerat, nouã Marchiam Crucigerorum imperio ſubiectam crudeliter vaſtarunt, duodecimq; oppida munita partim vi, partim per deditionẽ cæperunt: quæ quidem omnia direpta ac diruta ſunt, Choſſno, quam Teuthones Ernisbergam dixêre, excepto: quod quoniam erat munitiſsimum, præſidio firmatum eſt, quo facilius omnis ea regio in fide regia contineretur.

Noua Marchia ſubacta à Polonis.

Choſſno oppidum à Polonis munitum præſidio.

Liuonia à Lituanis uaſtata.

Per eoſdem ferè dies Sigiſmundus dux Lituanorum coadunatis magnis copijs, duodecim dies. Liuoniam depopulatus eſt, & ingentem prædam inde aſportauit. In Ruſsia verò Riſco ſiue Gregorius Kerdeius Noſſum ducem Ruſſum Suitrigellonis partium, qui Luſcum non ita pridem interceperat, profligauit atq; cæpit.

Noſſus dux uictus & captus à Kerdeio.

Coli comitia armata.

Vbi ſtatuta armatorum comitiorum dies aduenit, frequens conuentus ſciuit, vt rex in Polonia ſubſiſteret: exercitui verò vniuerſo, & ſummæ rerum præfectus eſt Nicolaus Michalouius gente Roſeus caſtellanus & præfectus Cracouienſis. Huic rex dedit in mãdatis, vt hoſtiles regiones longè lateq; vaſtaret: munitionum oppugnationibus abſtineret. Retinuit autẽ ſecum nonnullos de ſenatu graues & grandæuos viros, cum quibus quacunq; de re ad ſe referretur, conſultaret.

Nicolaus Michal. dux exercitus Polonici.

Choinicia obſeſſa à Polonis.

Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniam, non diu mandatorum regiorum memor fuit. Iam maiores Poloni cum Boemis ſubacta omni noua Marchia, pręter Landisbergam oppidum, in Pomeraniam anteceſſerant, & Choiniciam obſidebant: quoniam autẽ conſultiſsimum videbatur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquum exercitum Michalouius: facileque perſuaderi ſibi ab Oſtrorogo paſſus eſt, vt cœptam

Choiniciæ

Choiniciæ obsidionem prosequeretur. Erat autem oppidum bene munitum, commeatu, præsidio, & omni apparatu belli instructissimum. Vbi in longius tempus obsidionem eius duci animaduersum est, institutus cuniculus, quo ex improuiso in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priusquam perduceretur, subsidente sabuloso solo obrutus est. Tentata deinde vi & impetu oppugnatio, exiccata fossa oppidū ambiente. Sed inde quoque multis vulneribus acceptis, re infecta discessum est, cum primi Boemi in tutum se recepissent. Iam difficiliore annona, propter multitudinem, & vias ab hostibus infessas, nostri vtebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant.

Lues equorum.

Itaque serò regiorum mandatorum recordati, cum totos duos menses in obsidione Choiniciæ casso labore consumpsissent, ea soluta, castra mouerunt, & in interiora Pomeraniæ populabundi progressi sunt: prætergressique nonnulla oppida, direpto Pelplinensi monasterio magnificentissimè ædificato & opulento, ad Tiscioum siue Dersauiam peruenerunt.

Pomerania uastatur.

Pelplinense monasteriū direptum.

Præcesserant & præterierant oppidum Boemi, qui primas stationes seruabāt, & loca metandis castris capiebant. Poloni verò quo minus in suburbana prędandi causa discurrerēt, cohiberi à ducibus nequiuêre. Erat in oppido validū hostium præsidiū. Nam ij quocunq; admoturos esse nostros intelligebāt, omnia præsidia ex propinquis munitionib. deducta noctu eò cōtrahebāt. Id igitur præsidium occurrit nostris ex extrema suburbana: sed tamē quo minus ea incenderētur, prohibere nō potuit. Itaque latè vagante incendio in oppidum se hostes receperunt. Nec mora, aduerso ac vehementi vento flante vrbana quoque ædificia flamma corripuit: nec ea restingui vllo cùm hostium ipsorum, tum ad extremum etiam nostrorum conatu potuit. Sic oppidum longè munitius & opulentius quàm Choinicia, quasi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, præter eam, quæ in subterraneis cellis & fornicibus absconsa erat, igne corrupta: captiuorum supra decem millia fuisse dicuntur.

Dersauia incensa.

Ex his quicunque Boemici generis fuerunt, Ciapco reuertens, vt sibi condonarentur, impetrauit. Traditos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos eiusdem secum linguę & originis militarent, corripuit, pyraque ingenti extructa exussit. Eius exemplum secutus Ioannes Strassus Bialaciouius piratas seu nauticos homines in ergastulo conclusos, quorū non exiguus numerus inter præsidia Crucigerorum fuit, circumiecta palea & arida materia succendit. Et effregerunt ij quidam ergastulum ligneum: sed cum effugere vellent, aduersis hastis à nostris excipiebantur, donec Michalouius superueniens cædem eorum repressit, ignemque restinxit.

Ciapconis acerbitas in Boemos.

Piratæ combusti.

Matronis verò & puellis captiuis iustus honor habitus: adhibitaque publicè custodia, ne quid in eas contumeliosè à quoquam fieret: factaque diligenti conquisitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Vistulam deductæ, traiectæque nauibus, liberè dimissæ sunt. Perhonorificum id fuit nostris apud ipsos etiam hostes, omnesque eis omnia bona precari: suis verò, qui longè essent, fuissentque in populabunda Polonia dissimiles, mala imprecari.

Fœminis captiuis honor habitus à Polonis.

In templis, monasterijs, & rebus sacris nostri nō eadem abstinentia vsi sunt. Sed plus hic valuit ira & dolor immanissimè direptorum à Crucigeris in Cuiauia templorum. Itaque Oliuense quoque monasterium paulo pòst direptum & incensum est. Inde ad Gdanum castra mota, quatriduoque in conspectu eius vrbis statiua habita: per quos dies omne id territorium peruastatum, munitio portus lignea disiecta. Equites cum ad mare venissent, longius in salum atque fluctus ludibundi & gratulabundi sibi inuicem, quòd mare infestis armis attigissent, procurrêre. Feruntur etiam Boemi marinam aquā haustam laguncul is domum deportasse.

Oliuense monasterium incensum.

Poloni exercitus lætitia, quòd ad mare peruenissent.

Peruastata satis vsque ad mare Pomerania reuertentes nostri alio itinere, Tucholiensem & Iasenecensem oram vastabant. Cum autem apud Iaseneciam statiua haberent, de pace ab hostibus tractari cœptum est. Et Boemi iam præcesserant, vt se in Polonia reficerent. Dum colloquuntur inter se primores, pauci de nostris iuniores temerè impetum in arcem fecêre: eosque prægressos exercitus omnis, cum esset sine imperio, quasi dato signo secutus est. Capta momento arx, & direpta, & improbitate cuiusdam militis incensa est. Captiui ad vnum omnes trucidati, furore militum ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente.

Iasenecia arx capta et incensa.

Permolestè id factum, dum de pace agitur, tulêre Crucigeri. Sed nostris iniussu id suo, & tamen iure belli, neque pace, neque inducijs adhuc constitutis, factum defendentibus, acceleratæ sunt induciæ trium mensium. Interim autem ad Calendas Decembris, vt in conuentu Brestensi de conditionibus pacis constitueretur. Captiui Crucigerorum nobiliores facta sponsione sistendi sese, si de pace non conuenisset, dimissi: tenuiores & gregarij vel commutati, vel binis florenis redempti. Nostri muni-

Induciæ.

tiones in noua Marchia quæſitas retinuêre, pacti nihil munire interim, nec reficere. Mi A
rum autem eſt, tum demùm Crucigeros de pace & inducijs quàm diligentiſsimè egiſſe, cum noſtri peruaſtata omni Pomerania (ita vt ſoli quatuordecim pagi inter lacus & paludes intacti relinquerentur) domum reuerterent. Senſerant fortaſsis nutare incommodis affectas plebes. His peractis exercitus omnis accepta à Michalouio miſsione, ſuam quiſq; domum dilapſus eſt. Sed Boemorum primores Pyſdros ad regem, vt erat

Poloni non corrupti cõſuetudine Boemorum.

ab eo præceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati ſunt. Neq; verò labis quicq̃ tunc noſtri ex eorum conſuetudine contraxêre: quin odiſſe magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpêre.

Fœdus cũ duce Pomeraniæ Scecinẽſis.

Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus dux Pomeraniæ Scecinenſis cũ rege icit, veteri, quemadmodum credere par eſt, violato: quo recepit ſub fide & honore ſuo vnà cum primoribus ſuis, nullam opem ſe laturum eſſe Crucigeris aduerſus Polonos: neq; paſſurum eſſe quenquã, qui contra eos arma ſumpſerit, per ditionem ſuam tranſire. Hoc fœdere icto, & Boemis dimiſsis, rex in Sendo-

Peſtis in maiore Polonia.

mirienſem tractum ſe recepit, fugiens peſtem, quæ maiorem Poloniam inuaſerat: qua quidem Ioannes Saffranecius epiſcopus Vuladislauienſis abſumptus, Vuladislaum Oporouium decanum Cracouienſem & procancellarium regni, rege ſuffragante, ſucceſſorem accepit.

Prædictio mortis regiæ.

Cum autem rex eſſet Priſſouiæ, venit ad eum Boemus quiſpiam ſacerdos hæreticus à Chriſtianno aſtrologo, nuncians, vt mortem propè ſibi imminentem caueret. Id cum ille ſemotis arbitris ageret, Sbigneus epiſcopus Cracouienſis veritus, ne quid de religione hæreticus ille regi ſuaderet, grauiter obiurgauit regẽ, quòd neminem de conſiliarijs ad audientiam Boemi adhibuiſſet. Et ſatisfecit quidem rex Sbigneo, nihil Boemum neque de religione, neque de republica ſecum locutum eſſe: ſed tamen coactus eſt eum primo quoque tempore inſtante Sbigneo dimittere, pro-

Cometes.

pterea quòd ſpargebat is vulgò praua dogmata. Non multo autem pòſt cometes non obſcurus, plus quàm vnum menſem pernox, face ad Occidentem verſa apparuit: regiæ

Comitia Nepolomiciæ.

mortis, vt vulgò tunc creditum eſt, poſtea euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomiciæ iam rex erat, quò comitia ad diem diui Martini epiſcopi memoriæ dicatum in-

Elias palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis.

dixerat: eò venit Elias Alexandri palatini Moldauiæ defuncti filius à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, regis opem implorans, & in fide clientelaq́ue regis & filiorum eius ac Polonorum ſe fore ſemper ſolenni iureiurãdo recipiens. Con- B
ſecuta eſt eum & Stephani fratris legatio cum ſplendidis donis, Lenciciam vſq; regem ſequens, & poſtulans, vt ipſi potius quàm fratri omnibus inuiſo, rex faueret.

Pacta cum Steph. palatino conuenta.

Fore & ipſum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater maioresq́ue ipſius fuiſſent. Offenſam autem à patre paulo ante mortem contractam, damnaq; data Podolijs, vt ipſi rex condonaret. Habebat quidem Elias in matrimonio ſororem ger-

Sepinenſis terra donata à Valacho.

manam Sophiæ reginæ: ſed tamen re in conſultationẽ ſenatus poſita, placuit, vt Stephanus, in quem ſtudia gentis inclinaſſent, dato iureinrando in verba regis & regni Polonici, retineret Valachiam, tractumq́ue Sepinenſem cum Chocimo, Ceciuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure ſempiterno reciperet.

Eliæ palatini conditio.

Eliæ verò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ poſſeſsiones à rege in Polonia datæ ſunt. Sed cum in his ille non acquieſceret, & ad recuperandum dominatum paternum aſpiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps ſub honeſta cuſtodia cum vxore & liberis vixit.

Tattari fuſi & repreßi à Stephano Moldauiæ palatino.

Stephanus verò, ſicut conuenerat, Sociauiæ ſolenne iuſiurandum legatis regijs exigentibus dedit, promiſitq; etiam, ſe, cum iuſſus fuerit, in Ruſsiam venturũ, & iuſiurandum illud coràm repetiturum eſſe: & vt gratiam referret regi, non ita multo pòſt Tattaros in ditiones Polonicas excurſionem parantes repreſsit: Bratislauiam, quæ inſtaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præſidio tenebatur, interceptam regi reſtituit.

Conuẽtus Polonorũ Breſte cum Crucigeris.

Ex ijſdem comitijs miſsi ſunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentum Breſtenſem agendum cum Crucigeris. Verùm ex eo conuentu infecta pace, & iritatis animis, incertum qua de cauſa, diſceſſum eſt.

Conſultatio de ratione belli.

Lenciciæ rex euentũ illius conuentus expectabat. Vbi rediêre ad eũ legati è conuẽtu, de bello agi cœptum: viſumq́; eſt, nõ expectandam eſſe æſtatem, ſed quamprimùm immittendũ in terras hoſtiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus atq; lacubus, quibus abundat Pruſsia.

Fremitus nobilitatis Polonicæ apud Choiniciã.

Vna res difficultatem faciebat, q; pecunia regi deerat in ſtipendium, & propè abfuerat res à ſeditione ſuperiore æſtate apud Choiniciam, fremente vniuerſa nobilitate contra proceres, q; ij bellum extra fines Poloniæ ſine ſtipendio decreuiſſent: receperantq́; illi nunquam id ſe deinceps admiſſuros eſſe.

De ſtipẽdio ſoluẽdo nobilitati cautio.

Inuentus tandem modus eſt eius difficultatis explicandæ, vt Palatini ſuæ quiſque ditionis nobilitati de ſtipendio ſoluendo cauerent. Hæc

vbi

ubi didicere Crucigeri, missis mox ad regem legatis, quas antea repudiarant conditiones ultrò accepere, in duodecim annos pacti inducias. Adiectum, ut ad natalem Virginis matris diem sequenti anno apud Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc marsalcus Crucigerorum Liuoniensium ex pacto dimissus, siue adeò sponsione militari solutus: dimissus enim erat, cum desistendo eo, quum rex iussisset, Suitrigello quoque cauisset: ac Theodoricus Buciatius præfectus Camenecensis pro eo receptus. Captus hic à Fedcone duce Camenecensem agrum & suburbana uastante, cū paucitate prædatorum contempta temerè in eos erupisset, & in paratas insidias incidisset, Magistroq; Liuoniensi petenti à Suitrigellone donatus erat. Neq; enim quiescebat Suitrigello cum Rusis: sed cum ipse per se auxilia Liuonum habens, Lituaniam tum per Fedconem & Nossum duces Russiam regiam æstate præterita Crucigeris incitantibus infestarat, illa occasione usus, quòd nostri Prusico bello distinebantur, & quòd is Sigismundum ducem Lituanorum inuisum iam esse plerisque Lituanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulo antè supplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocensi, & Rumboudo supremo marsalco Lituaniæ authoribus conspirationis, quæ in eum comparata esse dicebatur. Itaque liberè tunc Suitrigello Lituaniam depopulatus est, Sigismundo habente quidem & ipso exercitum, sed non satis ei fidente, propter necessarios & propinquos interfectorum procerum: opportunis modò locis exercitum hostilem is carpebat. Itaque non multum operæprecij tunc fecit Suitrigello, nisi quòd Vilnam, Trocos & Lidam oppida immunita exussit: Breste Rusicum per Fedconem & Nossum duces obsedit: nec difficulter eo potitus esset, propter commeatus inopiam, dubiamq; Russorum fidem, nisi Masouios arma iussu regis sumpsisse, & aduentare eò renunciatum esset. Tattaros quoq; magnis donis ad uastandam eam oram Rusiæ, quæ Sigismundo parebat, concitarat. Verùm ij cum aliquousque progressi, Sigismundum in clientela regis Polonorū esse accepissent, mutata statim sententia in Kiouiensem & Ciernicouiēsem tractum, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Insequens annus 1434 Vuladislai regis morte insignis est. Ac initio quidem eius anni in Lituaniam is rogatu Sigismundi ducis profectus, Krincos peruenit. Inde uerò stabilito Sigismundi principatu, magnisq; muneribus ab eo acceptis, Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad concilium Basileense designati sunt, qui & uniuersi regni personam ibi sustinerent, & Sigismundi imperatoris, Crucigerorumq; obtrectationes & criminationes, quæ aduersus Vuladislaum regem iactabantur, refellerent, ac de uniuersa causa cum Crucigeris disceptarent. Fuerunt autem principes eius legationis Sbigneus Cracouiensis, Stanislaus Posnaniensis, episcopi Ioannes Conespolius cancellarius regni, & Nicolaus Lassocius decanus Cracouiensis. Non putauit autem Sbigneus pretermittendam sibi occasionem castigandi regis, priusquam peregrè proficisceretur. Itaq; in illo ipso consessu amplissimo grauissimis uerbis id egit, in hanc sententiam locutus: Non recusare se iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ simul & regis: sed non posse tamen, quin regem quibusdam de rebus pro officio suo, priusquam proficiscatur, admoneat. Vereri enim se, ut eum reuertens è concilio superstitem reperiat, quippe qui tam grandis natu esset, & profligatis iam uiribus. Nescire etiam, quónam pacto plerasque Imperatoris & Crucigerorum criminationes in ipsum diluat. Nam & ipsum se, & alios plerosque omnes in illo consessu animaduertere in eo nonnulla reprehensione digna. Multas quidem in eo dignas bono principe uirtutes relucere: sed non carere eum & uitijs, quibus uirtutum illarum splendor obscuretur: qualia sint, quòd ipso uel iubente uel permittente multis per iniuriam, aut certè summo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris bona adimantur: quòd oppresi à potentioribus non uindicentur: quòd calamitosorum hominum causæ non audiantur atque decidantur, ipso in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti somno absumente. In itineribus etiam per grauem eum esse ecclesiasticis iuxtà ac equestribus hominibus, oppidanisque & agricolis, propterea quòd aulicum suum comitatum à rapinis, stupris & iniurijs non cohibeat: subuectionesque & procurationes præter ius & æquum acerbè & pigneratione iumentorū exigi patiatur. Ad hæc monetæ cedendæ fœminis eum potestatem fecisse: eam uerò perleuē cudi magno reipublicę detrimento. Superstitiones uerò eius quasdam ex prisco dæmonum cultu retentas, quas ipso quoq; non

Induciæ 12 annorum cū Crucigeris.

Theodoricus Buciacius captus et liberatus.

Suitrigello infestus Lituaniæ & Russiæ.

Sigismūdus inuisus Lituanis.

Moniuidus & Rumboudus proceres Lituani, læsæ maiestatis damnati.

Tattari à Suitrigellone euocati, ipsius ditionem uastant

Rex in Lituaniam profectus.

Comitia Corcini.

Legati ad conciliū Basileense.

Sbigneus episcopus regē obiurgat

Vuladislai uitia.

ignoret, reticere se, pudore præpeditum. Egisse se his de rebus plerisque omnibus A cum ipso primùm quidem semotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuisse: uerùm quando in eam usque diem nihil profecisset, in amplissimi consilij consessu id sibi facere necesse fuisse, ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat cohiberet. Quod ni hæc quoque profutura essent, acerbioribus deinde medicamentis ad sanandum eum usurum esse. Licere quidem sibi non minus quàm alijs dissimulando, uel etiam assentando gratiam eius aucupari, sed memorem se esse officij sui, & nullo neq; metu, neq; gratia deserturum esse stationem, in qua se Deus & rex ipse, senatorem & episcopũ constituisset. ,, Pluris se facere incolumitatẽ patrię, quàm omnia quę vulgò cõcupiscantur: & ꝓ magnis regis in se beneficijs, antiquiorem sibi esse eius salutem, quàm pręsentem & assentando quæsitam gratiam, quæ tamen certa & stabilis esse non soleat. Non poterat se diutius rex tenere, quin sermonẽ eius interrumperet, ira fremens atq; lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs senatoribus cum archiepiscopo ipso primate & moderatore cõsilij tacentibus, unus tam acerbè in se inuehatur.

Senatus Polonici constantia.

Ibi assurgens cunctus senatus, eandem omnium esse sententiam, & illam episcopi Cracouiensis orationem, suam esse professus est. Quo audito rex accẽsus magis, è consilio sese proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad se reuersus, impensius Sbigneum postea coluit: & corrigere ea, quæ ille reprehenderat, studuit.

Candor archiepiscopi Alberti.

Albertus uerò archiepiscopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai successore dignum erat, regis peccata corrigere aggressus esset. His ita actis, & conuentu soluto, rex Cracouiam profectus est, ut inde porrò in Russiam proficisceretur, iusiurandum à Stephano palatino Moldauorum promissum ipse coràm ritu solenni accepturus.

Boemi profligati in finibus Vngariæ.

Dum autem itineri se accingit, nunciatum est, Fridericum quempiam Russum ducem exulem cum non contemnenda Boemorum manu arcem nouam prope Ciorstenum munire instituisse, une in finitimos Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, misso confestim aulico comitatu suo, manum illam dissipauit:

Grodecũ oppidum.

deinde iter institutum ingressus, cum Grodecum (oppidi id nomen est in Russia) peruenisset, inter prandẽdum ualida febri correptus est.

Causa morbi.

Quam inde accidisse existimatum est, quòd nocte B præcedenti, quæ præter tempus anni frigida fuit, in syluis diutius lusciniæ cantu sese de more oblectans, cœli intemperiem pertulisset.

Extrema acta Vuladislai regis.

Vbi uitæ suæ finem adesse sensit, sacris mysterijs procurari se postulauit: offensas omnibus remisit, sibiq; uicissim ab omnibus remitti petiuit: testamentum condidit: si quid cuiquam per iniuriam abstulisset, reddi iussit. Filios proceribus præsentibus atq; nobilitati commendauit: ac Vuladislaum quidem diligentius. Nam eum tenerius diligebat.

Vuladislai Iagellonis mors.

Sbigneo uerò episcopo annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipse in omni uita sua habuerat, dono misit, ueniam superiorum omnium admissorum ab eo petens, & animã suam liberosq; superstites ei commendans. Deinde pridie Cal. Iunias septimodecimo die posteaquam ægrotare cœperat, animam exhalauit, cum regnasset annos duodequinquaginta, & tres ferè menses. Nam quantum uixerit, non constat: Vitoudo quidem natu maior fuit.

Liberalitas siue prodigalitas Iagellonis.

Munitionũ negligentia.

Tanta autem fuit liberalitate & munificentia, ut non modò fiscum exhauriret, uerùm etiam magnam partem regiarum possessionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cæterarum uoluptatum suarum, quanquam non inhonestarum, asseclis & ministris dilargiretur, ac tota interdum singulis hominibus donaret territoria: sic ut quodam tempore Martinus quintus pont. max. prodigalitatem eius inhibendam sibi esse duceret, dato ad archiepiscopum Leopoliensem mãdato, ut donationes eius rescinderet. Arces & urbes neq; nouas condidit, & uetustas neglexit.

Chelmensis et Kiouiẽsis episcopa institutа.

Basilicas Chelmensem atq; Kiouiensem in Russia instituit, & episcopis attribuit. Ex his ad Chelmensem Ioannem theologum sodalitij Dominicani extulit:

Lublinẽsem tractũ Sbigneus ab episcopa Cracouien. auelli passus non est.

& in gratiam eius Lublinensem tractum omnem à Cracouiensi diœcesi abstrahere, & Chelmensi adiungere conatus est: perficere tamen id, constanter aduersante Sbigneo Cracouiensi episcopo, nequiuit.

Lublinense monasteriũ.

Cazimiriæ canonici regulares.

Monasterium quoq; præter ea, quę superius commemorauimus, Lublini diuę Brigitę nomine condidit: in Cazimiriensem uerò parœciam canonicos diui Augustini institutũ professos induxit: Gnesnense, Sendomiriense & Vislicіense templa Gręca pictura decorauit.

Venationũ studium.

Venationũ sine ullo modo auidus fuit: interfectas feras maiores, & præsertim bisontes, in prælatos & canonicos, Academięq; ac ciuitatis Cracouiensis præsides & magistratus partiri solitus: in peregrinos hospitalis & munificus. Nullum quamuis exiguũ munus aspernabatur: nec eos qui donarãt, irremuneratos

remuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à se, ferè dimidium eius quod petissent, largiebatur. Itaq; duplum petebant, qui simplum auferre cupiebant. Offensarũ mmemor: ad supplicia de sontib. sumenda lentus: assentatorib. ac delatorib. aurem benter accommodabat: cultui diuino apprimè deditus: ieiuniorum diebus pane & qua ferè utebatur. Superstitiones quasdam ab ineunte ætate imbibitas, ad extremũ sq; retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priusq̃ prodiret in publicum, ter sese n gyrum uertebat, & stipulam ter confractam in terram abijciebat. Abstemius in omi uita sua, nec nisi aquæ potu usus: cęterùm cibi appetentissimus fuit, itemq; balnei, c ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie usum esse ferunt. Cultu corporis eglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè uestibus usus. A' malis abhorruit, ut ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, mara, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & fastigiato: oculis nigris, paruis, & instabilibus: ceruice longa, uoce graui citaque. Corpus eius magna pompa Cracouim relatum, & intra mensem in basilica Cracouiensi magno procerum atque nobilitatis concursu funus celebratum est. Extat eius sepulchrum in media ferè basilica ad dexrum latus, à Sigismundo rege nepote eius, paulo ante nostram memoriam magnificè instauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis scripta sunto. Deinceps de Vuladislao, eius filio prosequemur.

Lenitas. Ieiunia. Superstitiones. Victus. Cultus corporis. Effigies.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, *Liber Vicesimusprimus.*

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

AM Sbigneus cæteriq; legati ad concilium missi, Posnaniam peruenerant, cũ de morte Vuladislai regis nunciatũ est. Hoc igitur nũcio accepto, conueniunt mox Posnaniam frequentes proceres & nobilitas maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoq; consilio, ex eius sententia Vuladislao natu maiori defuncti regis filio regnum decernunt, eique solenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij statuunt: & ad Sigismundum magnum ducem Lituanorum, ut ad eam celebritatem uel ipse adsit, uel legationem mittat, oratores mittunt. Molestè hoc maiorum Polonorum præiudicium minores tulere: sed tamen quia Sbigneus episcopus Cracouiensis, homo suarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. esse maximè uidebatur, ne qua dissensio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipsi sententiam decretum fecerunt. Dies modò ad octauum Cal. Augusti prorogata est, quo mactiore ac splendidiore pompa omnia fieret. Erant in equestri ordine duo nobiles, factiosi, ac turbulenti iuuenes, Spitco Melstinius, ac Derslaus Rithuianius Martini Lencicíensis palatini filius, agnatus Alberti archiepiscopi Gnesnensis. Quorum hic quidem ingentem thesaurum ab archiepiscopo magno patruo suo clàm paucis conscijs (inter quos ipse quoque fuit) defossum, paulo antè effoderat, & Eufemiæ Boleslai ducis Masouiorum filiæ insano amore captus, paruo tempore decoxerat: sed magnas tamen sibi prodigalitate sua clientelas cõpararat: ille uerò patris palatini quondam Cracouiensis, & maiorum suorum opibus & imaginibus tumens, nullo neq; honore, neq; magistratu auctum se esse indignè ferebat. Cum igitur uterq; res nouare cuperet, & uterque magnas post se iuuentutis cateruas traheret, conuenticulum Opatouiæ ad tertiũ Idus Iulias communicato cum suis consilio instituêre. Ibi omnium una erat sententia. Malè tantum regnum puero committi, cuius ætate & regina mater, superba mulier, & primores ad dominatum abusuri essent: aliter de repub. constitui oportere. Confirmabat autẽ id in primis Gouorcus Chrobranius homo senex, multa ex uetere memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Conespolio cãcellario, reuocatus ex itinere reliquis duobus legatis institutum iter Basileam prosequentibus. Ab eo igitur Sophia regina non ignara consiliorum Spitconis atque Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficisceretur, turbulentaque iuuenum consilia dissiparet.

Maiores Poloni cũ Sbigneo episcopo Vuladislao regis defuncti filio regnum decernunt. Minores Poloni ægrè assentiuntur tamen maioribus. Spitco Melstinius. Derslaus Rithuanius. Cõuenticulũ Opatouiæ. Gouorcus Chrobranius. Sbigneus episcopus dissipat consilia iuuenum.

ſiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs, qui conuenerant. Sed tamen ille ſingulari patientia uſus, & in conſilium admiſſus, graui & prudenti oratione plurimis perſuaſit, ut abiecto nouandarum rerum ſtudio, ne quid diſsidij alieniſsimo tempore in Polonia exuſcitarent, præſertim quòd res iam integra non eſſet, Vuladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in comitijs ſummo omnium conſenſu rege iam deſignato. Ita conuentus ille re infecta nequicquam frementibus ſeditionis authoribus, ſolutus eſt. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures ſententiæ ſuæ adſtipulatores. In

Abraam Sbanſcius. Ioānes Straſſus.

quibus præcipui fuerunt Abraam Sbanſcius iudex Poſnanienſis conuentus, & Ioannes Straſſus. Nam cum frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præſtitutam diem conueniſſent, iniectus eſt ab ijs ſcrupulus, quòd dicerent, nouum & inuſitatum eſſe, impuberi diadema imponi: in diſcrimen autem adduci libertatem &

Cōtrouerſia de coronatione & iuramento regis noui.

prærogatiuas equeſtris ordinis, magno labore & ſanguine maiorum ſuorum partas, illa impuberis regis coronatione. Neq; enim rectè ab impubere iuſiurandum dari poſſe. Quod ſi id in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo, qui iam rerum potiatur. Verùm hic quoque ſcrupulus à maioribus natu exemptus eſt, producto à Sbigneo codice è baſilica Cracouienſi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, & primores ſacri pariter & profani ordinis pro eo fideiuberent, nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quàm iuſiurandum ritè præſtitiſſet. Conquieturi iam turbatores illi uidebantur, cum in ipſo co-

Factioſi turbas cient.

ronationis articulo nouas conciuerunt turbas, uociferantes, ne ſibi inuitis paucorum conſpiratione rex imponeretur. Inita denuò ſuffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factioſis illis altercando tempus extrahentibus, ut præteriret dies, & interim ipſi plures de nobilitate ad ſe pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta conſilia, ut tædio diuturnę moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduerſum eſt, Ioannes Oleſſnicius cognomento Glouacius marſalcus è ſenatusconſulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vuladislaum coronari, in dextram diſcederent: qui aliter ſentirent, in læuam. Id ubi factum eſt, una uoce omnes Vuladislaum regem eſſe iuſſerunt. Melſtinius uerò cum Sbanſcio & Straſſo, qui in editiorem locum contradicturi conſcenderant, turpiter deturbati ſunt. Non abſtinuit tamen maledictis Melſtinius, cùm in alios, tum in Marſalcum. Verùm ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne inſtitutum negocium impediretur.

Vuladislaus tertius rex coronatus.

Nec mora, coronatio regis in baſilica ritu ſolenni peracta eſt, ſole ad veſperum declinante: poſtridie in vrbem deſcenſum ad recipiendum ab oppidanis & plebe iuſiurandum. Nec tamen aſcendit tunc rex in præparatum ſibi in foro ſolium, conten-

Epiſcoporū & Maſouiorum ducum de loco controuerſia.

tione orta inter epiſcopos ac duces Maſouiorum, quòd proximum regi locum utrique ſibi uendicarent. Subſequentibus deinde diebus conſultatum eſt à proceribus de ratione adminiſtrandæ reipublicæ. Multorumque ſententiæ in Ziemouitum ducem Maſouiorum inclinabant, ut is gubernator regni eſſet. Erat enim uir

Ziemouitus dux Maſouiorum.

bonus, & magno conſilio. Sed uicit plurimum ſententia, metuentium ne is dominādi dulcedine deguſtata, ambitione deprauatus, aliquid aduerſus regem & rempub. moliretur: & indignum uiſum eſt, ad eum ſummam rerum Polonicarum deferre, qui

Prouiſores inſtituti in Polonia.

in clientela Polonorum eſſet. Itaq; placuit, in ſingulis ſatrapijs ſiue palatinatibus ſingulos prouiſores, in Cracouienſi uerò propter monetariam officinam duos ex ijs qui ſummis in repub. honoribus non fungerentur, conſtitui: qui quæſtores regiorum redituum eſſent, & intra ſuos quiſq; fines negocia publica regio nomine adminiſtrarēt. Sed ne quid tamen noui in republ. niſi ex ampliſsimi conſilij decreto ſtatuerent. His

Ruſsica & Podolica nobilitas exæquata cum Polonica. Ruſſorum onera.

quinquagenæ marcæ annuæ in ſumptus conſtitutæ. Ibi etiam Ruſsica & Podolica nobilitas cum Polonica omni iure exæquata eſt à nouo rege, non ſine murmure multorum, qui remitti illa quoq; Ruſsis ęgre ferebant, quòd neceſſe eis fuit antiquitùs, quandocunque & quócunq; rex iuſſerat, ſine ullo ſtipendio ad bellum proficiſci: ad arces muniendas & reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemq; ſiliginis modios, & quaternos groſſos quotannis regi pendere. Verùm illud

Pericula Poloniæ impendentia.

maximè permouit regem, quòd à patre & ſenatu illam exæquationem promiſſam eis eſſe conſtabat. Inceſsit deinde cura conſiliarijs conſtituendæ reipublicæ atque pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cum Crucigeris adhuc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat. Sigiſmundus quoque imperator ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolataq; ſępius cum Iagellone amicitia, contēpta

pueri

pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Silesij post mortem regis finitimas sibi oras Nicolao Cotificio cognomento Sestrenecio duce latrocinijs infestabant. Ne domi quidem usquequaq; quietæ res erant, nouatorib. illis, quos dudũ memorauimus, nobilitatẽ aduersus ecclesiastici ordinem ob repressos conatus suos concitantibus, & ius decimandi censuræq; ecclesiasticæ, siue excõmunicationis in cõtrouersiam reuocãtibus. His de rebus omnibus in frequenti senatu actũ. Et ad Sigismundũ quidem imperatorem missi legati, Conespolius cãcellarius, & Olesnicius marsalcus, quo æquiorib. cõditionibus pacẽ cõficerent, cõiugium duarũ filiarũ Alberti ducis Austriorũ generi imperatorij nouo regi, fratriq; eius petere iussi sunt. Sed reiecta res ab Imperatore, ut prius dissidiorum causæ cõuentu instituto summouerentur, eiq; rei constituta dies ad Pentecosten insequentis anni. Quòd aũt tunc nihil impetratũ est, in causa fuit illud, quòd Imperator tutelam regis, & gubernationẽ regni sperabat & ambiebat, legatosque largitione & pollicitatione frustra tentarat, ut eum sibi honorem publicè uel simulate deferrent, repudiaturo honestius, quàm diuulgarat. In eam autem spem adduxisse eum ferebatur Ioannes Gamratus præcursor ante legatos missus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffranecio palatino Cracouiensi ei nunciarat. Cum Crucigeris conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad natalem diuæ Mariæ: sed utrinque re infecta discessum, propterea quòd in expectatione erant Crucigeri, quónam modo succederet Liuoniensibus, qui Samagitiam & Lituaniam cũ Suitrigellone tunc bello infestabant: & iam nostri discedẽtes Breste Cuiauiense peruenerant, cum eos commendator Osterrodensis consecutus est, de pace postulans. Fefellerat enim Crucigeros euentus Samagitici belli. Nam Liuonienses præda onusti è Samagitia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti à Samagitis, & circumuenti, magnaq; strage profligati erant. Atque id nostri quoque eo ipso puncto temporis, quo commendator aduenit, cognouerant. Prorogatæ sunt tamen induciæ ad tertium Nonas Maias insequentis anni, & de alio conuentu constitutum. Cum Silesijs quoque Bendini conuentus actus est ipsis postulantibus, propterea quòd Cristinus Cozeglouius castellanus Sandecensis damna passus à prædonibus Silesijs, cũ fœnore ipsis uicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Silesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pacis unà cum socijs suis utrinque pelleretur: damna data acceptaque inuicem ut compensarentur. Deinceps uerò si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis persequendum ut præstò essent ij quoque ipsi, à quorum parte id extitisset: nec diu tamen hæc à Silesijs obseruata sunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infestaret, ac Theodoretum siue Fedconẽ Nesuissensem ducem cæpisset, repressus est à nostris ducibus Vincentio Samotulio, & Michaele Buciacio, receptusq; & liberatus Fedco, Bratislauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxq; rursus concedente rege eas, quoad uiueret retinendas recepit, cum se unà cum posteris suis Sbarassum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retenturis, in fide & clientela eius & Polonorum fore solenni iureiurando professus esset: promisissetque, non nisi iuratis in uerba regis atque regni præfecturas & custodiam illarum arcium se mandaturum esse. Porrò domi diutius res agitatæ inter sacrum & profanum ordinem, conuentumque sæpius, neque tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melstinio, Sbanscio & Strasso omnia turbantibus. Temperatum tamen est à ui, metu interdicti ecclesiastici. Ad extremùm pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex ijs, qui signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei iudicio, quemadmodum creditum est, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculsis. Illud autem in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere constitutionẽ Iaroslai archiepiscopi, qua sanciebatur, ut qui agri ex illo tempore coli cœpissent, ex ijs ne manipularis decima penderetur. Verùm ea constitutio per uim expressa esse ferebatur. Prętera, quem agrũ quisq; eques agresti & adscriptitio depulso sibi ipse coleret, ut inde parœco suo decimam penderet, quamuis alij prius ea pendi solita esset. Sed neutrum extortum: illud modò concessum, ut quoscunq; agros eques coleret, ex his canapale ne solueret, neq; conueheret suo curru decimam: neq; delectum in ea sacerdos haberet, nisi data opera uiciosum frumentũ ab equite reliquerentur. Aliud quoq; equitũ minoris Polonię intestinũ inter ipsos dissidiũ mortuo Spitcone palatino Sẽdomiriẽsi, de cõferẽdis honorib. in cõuentu Visliciẽsi diuersis partiũ studijs excitatũ, sedatũ est, cum esset constitutũ, ut uacantes honores ijs, qui essent gradu proximi conferrentur. Itaq; Ioannes Cijzouius, qui castellanus Sendomiriensis erat, palatinus

factus

Nicolaus Cotificius.
Nobilitas contra ecclesiasticum ordinem fremit.
Legatio Pol. ad Sigism. Imperatorẽ.
Sigismundus tutelam Vladislai regis expetiuit.
Ioannes Gãratus.
Petrus Saffranecius palatinus Cracouiensis.
Conuentus cum Crucigeris.
Liuones profligati à Samagitis.
Induciæ prorogatæ.
Cristinus Cozeglouius ultus est Silesios, & Gliuiciam cæpit.
Pacta cum Silesijs.
Fedco dux captus.
Bratislauia & Cremenecia & reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.
Aduersarij ordinis ecclesiastici extincti.
Causæ dissidij inter ordines.
Nobilitati prærogatiuæ concessæ à sacerdotibus.
Constitutio de honoribus distribuendis.

factus est. In eius uerò locū castellanus Lublinensis suffectus, & sic alijs alij deinceps successerūt: Biecēsem uerò castellaniā Clemēs Strelcius cognomento Vantropca alter de prouisoribus Cracouiensis tractus, nobilitatis suffragijs adeptus est. Verùm hęc duo

1435 an.

extrema insequēti ferè anno, qui fuit à Christo nato 1435 acta sunt.

Conuentus cū Crucigeris irritus.

Conuentus deinde rursus cum Crucigeris apud Breste Cuiauiense & Sluzouiam eodē planè, quo superiori anno, euentu actus est, Crucigeris itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & nostrorum facilitate abutentibus, & ad octauum Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus.

Eliæ Valachi fuga.

Inde Siradiæ comitia rex habuit. Ibi de dimittendo Elia Valacho petitum ab eius fautoribus: nec tamē impetratum. Sed post paucos dies is siue pręfecti conniuentia, siue custodum negligentia euasit, & miscere Moldauiam ciuili bello adortus est.

Suitrigello & Liuones uicti à Polonis et Lituanis.

Autumno uerò Suitrigellonis exercitus cum auxiliaribus Crucigeris Liuoniensibus insigni strage in Lituania à Polonis duce Iacobo Cobilanio in auxilium Sigismundo duci à rege missis, & Michaele Sigismundi magni ducis filio ad Vilcomiriam profligatus est: multi mortales capti, multi cæsi: multi Suentę fluuij undis, ubi cōmissum est prælium, extincti. Ibi robur omne Liuoniensium cum magistro & marsalco concidit.

Sigismundi Roti fidefragi interitus.

Captus est in eo prælio Sigismundus Rotus Silesius is, qui à Cæsare ad Vitoudū proficiscens, à Ioanne Ciarnicouio captus, & sub militari sponsione dimissus fidem fregerat:

Coributi mors.

itemq; Coributus, qui paulo antè è Boemia, ubi negligi iam se animaduerterat, per Prussiam cum auxiliaribus Boemis & Silesijs reuersus, cum Suitrigellone se coniunxerat. Vterq; in profluentem demersus. Tametsi de Coributo fama uariat. Nam & ueneno in medicamentum infuso à Sigismundo duce extinctum esse uulgatum est.

Russi à Suitrigellone ad Sigismūdum magnū ducem Lituan. defecerunt.

Suitrigello uerò cum paucis Russis effugit. Sed ex eo tempore Smolēscum, Orsam, Poloscum, Vitepscum, & Russiam ferè omnem, uictoris fidem secutam, amisit.

Sigismundi Imperatoris legatio ad Vuladislaū regem.

Miserat interim dum hæc in Lituania geruntur, Sigismundus Imperator legationē ad Vuladislaum regem, ut bellum inter cognatos duces dirimeret, non tam pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quem ipse uanis promissis ad id bellum concitarat, metueret. Ei legationi, priusquam de exitu belli Lituanici cognitum esset, responsum est. Libēter id facturum fuisse regem, si integrum esset: uerùm credere eū, illos collatis signis iam ferro inter se decreuisse. Vtrilibet aūt cessisset uictoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdum legati discesserant, cū de uictoria Sigismundi allatum est. Quo minus postea negocij fuit cū Crucigeris in cōficienda pace perpetua, cū ij fracti animis duriores etiā conditiones acciperēt.

Vngarorū procerū cū Polonis cōuentus apud Kesmarcū.

Pax redintegrata inter Vngaros et Polonos.

Insequenti anno ad Pentecostē proceres Vngarorum & Polonorū apud Kesmarcū conuenerunt: sublatisq; disidiorum causis, pacem inter reges suos fecerunt. Qua confecta, misit rursus Vuladislaus rex legationem ad Imperatorem, coniugium neptium eius sibi fratriq; postulans. Nec ille abnuit, sed in aliud tempus, quo esset bellicis curis & negocijs Boemicis solutior, eam rem reiecit.

Boemorum incommoda ex dissidio religionis.

Iam enim pertęsum erat Boemos proceres ciuesq; Pragenses malorū, quę ex disidio domestico, ac Taboritarū & Orphanorū licentia magis ac magis indies pullulabant.

Sacrificulorū impotens dominatus.

Inter quos desertores sacrificuli potissimùm pretextu religionis impotenter dominabantur, & in quos collibitum erat sæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus sacrorū non conueniret, ut fit ubi semel à legibus & institutis maiorum priuata paucorum temeritate discessum est, alij in alios leuem credulamq; multitudinem concitabant, ita ut plurimum sanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magistratus in urbibus & oppidis è profligatissimorum hominum libidine instituerentur ac destituerentur: quin ad supplicia quoque raperentur: urbes denique & oppida diriperentur.

Sigismundi Imper. studium pacādæ Boemiæ.

Quæ cum explorata haberet Sigismundus, nihil curæ ac diligentiæ prætermittebat, quo eos, qui quietis & ocij cupidiores esse uidebantur, sibi & Ecclesię catholicæ reconciliaret. Ad quam rem conficiendam concilij Basiliensis ope & authoritate usus est.

Communio sub utraq; specie Boemis concessa à cōcilio Basiliensi.

Ac indultus quidem est eis à concilio promiscuus usus Eucharistiæ sub speciebus panis & uini, ubi is iam inoleuisset: eā tamen lege, ne diuersum usum improbarent, neu se ab Ecclesia catholica in cæteris ritibus dogmatibusq; seiungerent.

Sigismūdus rex Boemorum appellatus.

Quibus rebus ita transactis, publicè ab ea gente Sigismundus per hoc ipsum ferè tempus, quod persequimur, rex appellatus est: ingressusq; Boemiam, ad pacandas res animum intendit. Nec diu postea uixit. Neq; Vuladislaus bis reiectus, urgere deinceps desiderium suum de uxore eo uiuente perrexit.

Moldauiæ diuisio.

Porrò inter Moldauos fratres disidium tunc rex per legatos composuit, partitus inter eos dominatum, ita ut inferior & maritima ora, quam Bessarabiam uocant, in qua Bialogrodum arx est, & Kilia Stephano, superior uerò, hoc est Occidētalis, & Russis uicinior,

cum

A um Sociauia metropoli, Elię cederet. Qui quidem Elias incunctáter Leopolim ueni ns, in uerba regis pręsentis, & habitu regio pręsidentis unà cũ procerib. suę partis iura it, uexilloq; ritu solenni ad pedes regis abiecto, in fide & clientela eius & omniũ dein eps regũ Poloniæ semper se fore, & contra quosuis hostes summa ope ipsis affore ꝓfes ıs est. Quo facto rex eum subleuatũ exosculatus est: procerib. verò Moldauis dextram edit, tributũq; centum equorum, totidẽ, siue ut uolunt alij, quadringentorũ sericorũ annorum, quę Camchę vulgò vocantur, totidẽ boũ, ac ducentorũ curruũ Visonis siue Vsionis (piscis id pręgrãdis nomẽ est, cuius ferax est Danubius) in singulos annos imosuit. Quanq̃ pisces bouesq; muneris tantũ loco tũc ab eo regẽ accepisse, nõnulli ꝓliderũt: Sepinẽsem verò tractũ, diplomaq; paternũ, quo is tractus Stephano donabatur x pacto ab eo recepit in cõpensationẽ damnorũ, quæ Alexander pater eius in Colome ensi & Sniatinẽsi pręfecturis dederat. Tametsi eo demũ anno, quo Vuladislaus rex pe ijt, munitiones eius tractus Ioãni Cyzouio castellano & pręfecto Cracouiẽsi, & Petro Odrouãzo palatino & pręfecto Rusię à Marilia siue Maria uxore Elię & pręfecto Chocimensi traditas esse reperio. Porrò Haliciensis arcis possesionem Elię, quoad uiueet, rex concesit, Cuius precibus adductus Ioannem Odrauanzum, Leopoliensem rchiepiscopum esse post Ioannem Ressouium paulo antè mortuum iusit, amoto Sylestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Ostendebat & Stephaus, missa ad regem legatione cum amplissimis donis, & commemoratione studij meritorumq; suorum erga ipsum recentium, simile iusiurandum se uelle dare, cum diu id prius facere distulisset. Sed nescio cur siue ipse distulit, siue reiectus est: nisi forte satis esse uisum est, quod is Eliæ fratri palatino fidem suam Bialogrodi obstrinxit. Sed post quartum demum annum & ipse, & Elias frater iterum cum uniuerso senatu suo in uerba eiusdem regis iurarunt. Sub finem anni pax cum Crucigeris Prussiensibus & Liuoniensibus Breste Cuiauiensi facta est à rege: qua cautum est fide & iureiurando principum inter cætera, ut fœdus Crucigerorum cum Suitrigellone esset irritum: episcopis & Ecclesijs Polonicis bona sua ac decimæ in ditione Crucigerorum saluæ ut essent atque liberæ: fructus præteritorum duorum annorum interuersi, ad Pascha proximum ut eis à Crucigeris restituerentur: episcopo Vuladislauiensi mille B ducenti aurei pro domo Gdanensi diruta soluerentur: Nouam marchiam & Chosnum rex Crucigeris, ipsique uicissim Nessouiam ac dimidium traiectum Vistulæ apud Toruniam regi redderent, & nouem millia florenorum & quingentos aureos numerarent: Iaseneciam retinerẽt: nec fraudi esset cuiquam, à suis dominis ad hostes defecisse: finium regundorum ratio certa præscripta. De cõtrouersijs dirimendis conuenit, ut quotannis bini utrinq; delecti arbitri certo loco conuenirent: sed ita, ut Polonos magister, Prussienses rex ederet. Atq; hęc pacta conuenta noui reges, magistri, atque duces intra annum uertentem à creatione sua, consiliarij uerò atque subditi decimo quoque anno solenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: nobilitas atque ciuitates cauerent sibi inuicem, non fore se dicto audientes dominis suis, si ij contra hæc pacta uenire uellent: idque impunè fore, principes ipsi suis quisque subditis intra certum, tempus cauerent. Quod quidem fecerunt postea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiscopis. Nam & Albertus Iastrembecius Gnesnensis archiepiscopus eodem autumno uitam cum morte commutauit: cui collegium illius ecclesiæ Vincentiũ Cotum Dembenium gente Doliuiũ, custodem Gnesnensem, & pędagogũ regium, successorem dedit, nequicq̃ aduersantibus proceribus & curatotibus regijs, qui Vuladislaum Vuladislauiensem episcopũ, velut ordine & gradu proximũ, cum Sbigneus Cracouiensis renueret, sufficere Alberto uoluerant. Superiori aũt anno Ioãnes Lubenius cognomento Slezus Pręmisliẽsis episcopus mortuus, Nicolaum Chranstouium gente Stregomium regis & procerum voluntate, summoto Francisco Orecio decano Leopoliensi & canonico Præmisliensi, qui à collegio electus erat, successorem accepit. Sequens annus nulla re memorabilis est, nisi quòd cũ Sigismundo Lituanorum principe de Suitrigellone reconciliando per principes senatus Polonici, legatos à rege missos frustra actum est. Commouerat enim Suitrigello regẽ senatumq; ad misericordiam supplici habitu aduenieus, & Luscum, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod non multo pòst rex Sigismundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorũ cum tota Volynia recideret. Dougerdus uerò cum creatus esset palatinus Vilnensis, iusiurandum dedit, se post Sigismundi magni ducis mortem non nisi Vuladislao & successoribus eius regibus Po-

Elias palatinus Valachiæ iurat in uerba regis Leopoli.

Moldauorũ tributum.

Vsio piscis.

Sepinensis tractus regi & regno restitutus.

Haliciensis arx Valacho concessa ad tempus.

Ioannes Odrouãzus archiepiscopus Leopoliẽsis.

Stephani pal. Valach. legatio ad regem.

Stephani palatini iusiurandum.

Pax Brestẽsis & pacta cum Crucigeris.

Vincentius Dembenius archiepiscopus Gnesnẽsis.

Nicolaus Chrãstouius episcopus Præmisliẽsis

De Volynia pactum.

Vilnensis palatini iusiurandum.

D lonorum

1438 añ.

lonorum arcem Vilnensem traditurum esse. Insequenti anno, qui fuit 1438, non usq; adeò quietæ res fuere domi forisq;.

Spitco Melstinius Visseuense castellum episcopo intercepit.

Etenim Spitco Melstinius partim inueterato in Sbigneum episcopum, quòd conatibus suis ad nouandas res intentis obstitisset, odio, partim etiam nouo, quòd de hæresi Boemica exagitaretur, inflammatus, bona eius Visseuensia Melstinio arci suæ propinqua armata manu inuasit atq; diripuit: castellum interceptum præsidio muniuit.

Sbigneus Spitconi reconciliatus.

Citatus autem à rege uelut publicæ pacis turbator in gratiam cum Sbigneo redijt, cum ei communium amicorum arbitrio satis fecisset. Quæ tamen gratia diuturna non fuit.

Comitia Corcini.

Constitutio contra persequẽtes armis ius suum & fautores hæreticorũ.

Ea uerò, nisi fallor, causa fuit utriusq; ordinis proceribus, ut in comitijs Corcinensibus mense Aprili habitis sanctè se obstringerent, pro perduelle habituros, quisquis iudicia contemneret, armisq; priuato consilio sumptis ius suũ persequeretur: & quisquis hæresim ullã profiteretur, aut profitẽtes defenderet.

Prouisores amoti à minorib. Pol.

Vbi etiã minores Poloni frequentes cõstituerunt inter se, prouisoribus siue curatoribus regijs deinceps non parêre, dominatus eorum pertæsi, siue adeò indignum esse rati, à paribus regi.

Derslaus Rithuianius Zatoriã intercepit.

Vixdum hoc malum conquieuerat, cum subitò aliud exortum est. Derslaus Rithuianius auctus opibus & animo ex direptis facultatibus pro patrui sui Alberti archiepiscopi superiori anno defuncti, ualidam peditum equitumq; manũ coegit. Accitusq; ad regem, negauit se quicquam contra rempublicam moliri. Dimissus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & scalis admotis oppidum id cæpit, oppidanis nihil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuencimensem tractum omnem in ditionem suam redigere adortus est, & magnum uicinis Silesiorum ducibus terrorem incussit.

Sigismundi Imperatoris mors.

Et iam Sigismundus Imperator, ac Vngarorum & Boemorum rex ætate, laboribus, morboq; confectus obierat. Molestum tamen regi senatuiq; fuit, quemadmodũ scribit Dlugossus, uicinũ & amicum principem, eamq; oram, quæ promptuariũ quoddam est Cracouiæ, à suis uexari. Nec tamẽ reuocari se Derslaus à cœpto passus est, donec, dum incautius statiua habet, fusus fugatusq; à Silesijs, regi Zatoriam tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorum nomine.

Osuencimẽses duces in fide & clientela regis Pol.

Berualdum accepit rex pro Zatoria.

Rex uerò non prius eam Venceslao Osuencimensium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorum se unà cum Præmislo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps solenni iureiurando spopondit, & Berualdum castellum in fame latrocinijs ipsi concessit.

Silesij Poloniam latrocinijs uexarunt.

Laurentius Zaremba Silesios ultus.

Dederant autem ei rei causam duces ipsi Silesij, qui cum latè propagati patrimonia sua in tenues portiones diduxissent, neq; commodè & pro dignitate inde sustentare se possent, rapto uiuere neutiquam turpe aut ignominiosum ducebant: & cùm aliàs in mercatores uiatoresq; grassabantur, tum post pacẽ haud multo antè cum Polonis factam, Velunense territorium nouo latrocinio infestarant: quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba cæteraq; Velunensi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapsi sunt. Sic ergo tunc Vuladislaus Silesios ultus est. Quo fit, ut minus molestè factum illud Rithuianij tulisse uideatur.

Barbara imperatrix capta.

Albertus rex Vngar.

Boemicum deinde bellum exarsit, neq; spacio temporis diuturnum, neq; exitu funestum. Cuius hæc fuit causa. Sigismundus Imperator moriens, cum animaduertisset Barbaram uxorem suam, de regno magis, quàm de uita sua sollicitam, cum primoribus Boemorum clandestina consilia conferre, Albertum generum suum ducem Austriorum Vngaris & Boemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladislaum regem Polonorum dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta est. Neque satis constat, an ita Sigismundus ipse iusserit.

Cazimirus Iagellonis filius à Boemis ad regnũ uocatus senatu Pol. improbãte.

Post Sigismundi mortem nihilo minus Boemi in duas factiones diuisi, partim Albertum, quem Vngari iam sibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirum Vuladislai regis fratrem regnum inuitarunt. Acceptauit delatum regnum Cazimirus, magna & saniore senatus Polonici parte nequicquam dissuadente: cæterùm iunioribus, & prouisoribus siue curatoribus regni, compendij sui causa, quemadmodum creditum est, in primis suadentibus.

Polonorum expeditio in Boemiam.

Albertus rex Boemorum.

Itaque missi in Boemiam ad adeundam possessionem regni nomine Cazimiri Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis palatini, cum non contemnendis copijs, uel ut habet Bonfinius, cum duobus tantum millibus equitum, pacato agmine per Silesiam iter fecerunt. Cum his sese non exiguus Boemorum numerus coniunxit, ita ut ad quatuordecim millia essent in eo exercitu. Vastabatque is aduersariorum agros. Præuerterat eos Pragam Albertus, iamque solenni ritu diadema susceperat. Quin coegerat etiam longè ualidiorem exercitum cùm de Boemis & Vngaris, tum ex omni ferè Germania. Cum eo igitur, obuiam hostibus prodijt.

Cazimi-

Cazimiriani ne iniquo loco cum longè potentiori hoste pugnare cogerentur, ad Thaborum oppidum fossis & carris castra communiunt. Nec Albertus castra oppugnare ausus, non longè & ipse castra sua metatus est. Crebris excursionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinq; damna accepta. Cum autem Cazimiriani, quo tutiores essent ab ictibus bombardarum, quibus acriter petebantur, in oppidum se recepissent, dimisit Albertus exercitum. Nam difficili & ipse pabulatione atq; annona iam utebatur, & perdifficilis erat oppidi operibus præsidioq; permuniti oppugnatio. Cazimiriani quoq; nullo operæprecio facto numis exhausti, & amissis equis, Boemia excesserunt. Verùm id priusquam Vuladislaus rex factum resciret, quoniam de periculo eorum certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniam omnem ad bellum Boemicum exciuit: & qua proximus patebat aditus Cracouia proficiscenti, in Silesiam cum infesto minorum Polonorum exercitu ingressus, longè lateq; eam uastauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiore Silesia fecère. Causæ autem uexandæ Silesiæ hæ fuerunt, quòd Silesij partes Alberti sequebantur, & quòd latrocinijs Poloniam infestare non intermittebant: ad hæc adulterina moneta cudenda & importanda non parum incommodi Poloniæ afferebant. Itaque ui metuq; adacti Venceslaus Opauiensium & Ratiboriensium, Boleslaus Glogouiensium & Oppoliensium, Bernardus item & Ioannes & Nicolaus Oppoliensium duces, & nobilitas Bregensis, fœdus cum Vuladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirumque electum regem Boemorum approbarunt, pollicentes tum demum se in uerba eius iuraturos esse, ubi is diademate à Boemis redimitus fuerit: de falsa quoque moneta inhibenda receperunt. Osuencimensium uerò duces Venceslaus, Præmislus & Ioannes, primi omnium spoponderunt, se contra Cazimirum nemini affuturos esse. Quòd si aliorum Silesiorum uoluntates in eum inclinarent, se in uerba eius iuraturos esse. Hæc tunc acta in Silesia. Inde uerò in Boemiam rex progredi, & suis opem ferre parabat. Sed cum de statu rerum Boemicarum apud Opauiam è palatino Sendomiriensi è Boemia reuertente, cognouisset, exercitum dimisit, domumque redijt.

Poloni re infecta Boemia excessere runt.

Vuladislai regis expeditio in Silesiã

Silesiorũ pacta cum rege Polonorum & fratre eius Cazimiro.

Non fuerunt in ea expeditione Rusi & Podolij, clade domestica, quam insignem eius æstatis initio à Tattaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiam absentes obruerentur ueriti. Excurrerant enim Tattari populabundi in Podoliam, ingentemque prędam abigebant. Recedentes eos cum Podolij ualida manu facta persequerentur, in limosam quandam paludem ex metu recipere se coegerunt: ignariq; locorum, adactis equis impetum in eos fecerunt. Stabant contrà instructi Tattari æquiori loco, eminusq; imbrem sagittarum in nostros cũ cœno conflictantes iaculabantur. Ibi ancipiti malo perculsi primi, extremis, ut retrocederent, sibiq; explicandi sese ex illa difficultate locum darent, significabant. At illi actum esse de suis rati, in fugam se prorsus coniecerunt. Nec Tattari occasioni defuerunt. Obtritis enim primis, cæteros auersos obstinatè persecuti, magna strage profligarunt, neminem uiuum seruantes. Ibi pleraq; omnis nobilitas & firmamentum Rusiæ cum Michaele Buciacio præfecto Podoliæ concidit, ita ut crebris deinceps excursionibus Tattari omnem illam regionem absq; metu peruastarent. Non est autem prætereundum egregium fortis uiri facinus, tolerantiæq; exemplum singulare, Ioannes Vulodicus gente Sulimæus multis vulneribus confectus, cum inter cadauera iacens à uictoribus despoliaretur, ita compressit uitalem spiritum, ut cum barbarus caligas de pedibus eius non sine vulnere rescinderet, digitumq; cum annulo præcideret, tamen nullam doloris atque sensus significationem edidit, & incredibili patientia uitam seruauit. Vidisse eum se postea cum illis notis Dlugossus memorat. Per illud tempus Albertus rex Cæsar à Germanis principibus appellatus est. Quem honorem uix, ac non nisi assentientibus Vngaris, quibus promiserat se eum non esse suscepturum, suscepit. Barbara uerò socrus cum ei cunctas possesiones, quas dotales in Vngaria Boemiaq; habebat, concessisset, ac duodenũm millium aureorum pensionem anniuersariam ab eo accepisset, dimissa ab eo, ex Vngaria in Poloniam commigrauit: & à Vuladislao rege perhumanè atq; honorificè accepta, Sendomiriensem arcem cum præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum, & habitandum, quoad uiueret, accepit. In Boemia tamen eam nequiter, libidinose, sine ulla religione & spe futuræ uitę reliquũ ætatis exegisse, uitaq; defunctam, in arce Pragensi in sepulchris regũ solenni pompa à Georgio Podiebradio gubernatore conditam esse, Vngaricarum & Boemicarum rerum scriptores memoriæ prodidere. Eodem anno confirmatum est Vuladislao regnum

Tattari Podoliã uastarunt, & Podolios profligarunt.

Michael Buciacius à Tattaris interfectus.

Ioannis Vulodici patiẽtia.

Albertus Cæsaris.

Barbara Sigismundi Imp. uxor in Polonia Sẽdomiriensi præfectura à rege donata est.

Barbaræ imperatricis nequitia.

in comitijs Petricouiensibus mense Decembri habitis: amotiq; ab administratione curatores siue prouisores, cum rex iam quintumdecimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus est) attigisset, ac iusiurandum solenne dedisset. Sigismundo magno duci Lituanorum renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis stabilitus principatus regio diplomate. Monetæ probandæ qui præessent in singulis ciuitatibus designati: Valde enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum ualuit, præterquàm in minore Polonia & Rusia. De pace deinde inter Cæsarem & regem agi cœptum. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & concilium Basileense. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat, quò iam Ioannes Palæologus Imperator, & Iosephus patriarcha Constantinopolitam cum compluribus Græcis episcopis ea ipsa de causa appulerant. Concilium uerò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium Pontificem creabat. Et concilium tamen & Pontifex per oratores de pace inter Cæsarem & regem Polonorum componenda diligenter egerunt, quo commodius sublato inter hos principes bello, Græcis atque Vngaris subueniretur. Vtrisque enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: Transalpinensem Valachiam uectigalem sibi fecerat: ac per illud ipsum tempus Rasciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunum siue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quēadmodum nostrates uocant, urbem in ripa Danubij non multo infra Bielogradum, quam Nandor Albam appellant, sitam obsidebat & oppugnabat: nec succurrere socijs Cæsar commodè poterat Polonico bello distentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem. Iam enim refrixerant studia Boemorum in Cazimirum: Silesij uerò Alberto marchione Brandeburgensi duce accepto à Cæsare, crebris populationibus, quemadmodum scribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniam uexabant: siue adeò, vt vult Bonfinius, vexare parabant. Itaque ex illis ipsis comitijs Petricouiensibus quatuor de primoribus Polonis legati missi ad Cæsarem Vuratislauiam, quò is uenerat è Boemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut potestas fieret Boemis denuò, quem uellent, regem creandi. Id eo lubentius faciebant nostri, quòd Cęsar secretò pollicitus esse dicebatur archiepiscopo principi legationis Polonicæ, daturum se Cazimiro Boemiam in dotem cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, uariante Cæsare conditiones pacis, Teuthonum quorūdam consilio & maleuolentia. Nam ipse uir bonus erat, & pacis amans. Discedentes aūt legati infecta pace, precibus legatorum Pontificis atq; concilij ægrè reuocati sunt. Namyslouiæ denuò tentatum de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea conuenit: inducię modò quadrimestres, per quas commodius pax conficeretur, constitutę. † Atq; id anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni principio actū est. Quo quidem anno pax foris fuit: domi turbę quędam, siue nouandarum in religione rerum studio, siue ecclesiastici ordinis odio & inuidia, siue utroq; excitatę, paucorum supplicio sedatę sunt. Corcinum ex composito, quemadmodum vult Dlugossus, indicta erant comitia post Pascha. Et iam rex peragrata maiore Polonia & parte Rusię, eò uenerat: conueniebant & proceres: cum Spitco Melstinius facta clàm non contemnenda manu equitum assectarum, agrestibusque suis armatis apud Piascum maiorem pagum suæ ditionis, in oppidum improuisus irrupit: & impetu facto in diuersoria Vuladislai Vuladislauiensis episcopi, & Nicolai Lasocij decani Cracouiensis summo mane, quiescentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idemque monasterio fecit, cum ibi Ioannem Conespolium cancellarium, & Ioannem Olessnicium marsalcum, qui ibi diuerterant, non inuenisset. Commodum enim sese subduxerant, præmoniti à quibusdam Spitconis socijs, quòd eum infensum ipsis esse nouerant: quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit, & è regione oppidi, ubi Nida restagnans Vistulæ miscetur, castra curribus & fossis munire cœpit. Sed priusquam ea perficeret, coadunati omnes, qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Sciecocinio inermes ferè in armatum fecerunt: commissoq; prælio, cum Spitconem ipsum inter primos pugnam cientem interfecissent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multum ibi sanguinis fusum est. Parci enim rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erant, iusserat. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulsi, submersi sunt. In Spitconem palpitantem adhuc iudiciū institutū: dānatusq; perduellionis triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapstinum arx eius in ditionem regiam redacta: Melstinum uerò uxori eius deprecanti concessum. Quin & iudicium decretumq; suum rex proceribus supplicantibus, ne

Marginalia: Comitia Petricouiæ. Prouisores abrogati. Tutelæ finiendæ tēpus legitimū apud Pol. Iusiurandū regis. Lituanorū cū Polonis pacta renouata. Monetæ probandæ magistri. Cōciliū Ferrariā ab Eugenio reuocatum. Græci uenēre ad concilium. Basileense conciliū Eugenio pontificatū abrogauit. Oratores Eugenij & Basil. concilij ad Cæsarem & Pol. Rascia & Serbia à Turcis afflictæ. Smiderouia obsessa. Silesij Poloniam infestant. Polonorū legatio ad Albertum Cæsarem. Induciæ Polonorum cū Cæsare. †1439 an. Comitia Corcini. Spetco Melstinius interfectus, & perduellionis dānatus. Rapstinum arx Spitconi adempta.

bus, ne quid factum eius posteris obesset, clementer rescidit, quòd is amentia deliquisse diceretur. In Sbigneum uerò episcopum conatus illos suos maximè intendisse Spitco existimatus est, partim propter litem quandam priuatam ex affinitate ortam, partim etiam, quòd diris deuotus, & senatu abstinere iussus erat ab eo propter hæresim.

Spitco cur Sbigneo fuerit infensus

Sed uim eius Sbigneus præmonitus, ad comitia non ueniendo declinauit. Vulgò etiam creditum est, quemadmodum Dlugossus memorat suasu & instinctu Sophię reginæ Spitconem facinus illud aggressum esse. Sed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura assequi non possum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erant, Abraamo Sbanscio concitante. Fauebat & hic Boemorũ sectæ, Boemosq; sacerdotes hæreticos domi suæ alebat, per quos uirus in populũ spargeret: Orthodoxis uerò sacerdotibus, & episcopo Posnaniensi Stanislao Ciolco infestus fuerat, ita ut is Cracouiam commigrare cogeretur.

Abraam Sbãscius fautor hæreticorum.

Stanislaus episcopus Posnaniẽsis cessit Sbanscio.

Eo uerò defuncto, & Andrea Bninio successore ei dato, magis etiam insaniebat Abraamus. Et perculit quidem eũ anathemate Andreas episcopus: sed cum ea uia nihil proficeret, ui coercere nouatores adortus est. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clientib. suis ad Sbansinum arcem duxit, dediq; sibi quinq; Boemos sacerdotes coegit. Quos instaurato Posnaniæ iudicio publicè cremauit. Nec multo pòst Abraamus ipse mœrore, ira & pudore confectus perijt. Sic incendium illud pestilens haud leuiter iam gliscens in maiore Polonia, uirtute episcopi restinctum est.

Andreas Bninius episcopus Posnaniensis Sbansinum adortus armis propter hæreticos.

Habuit autem hic Andreas in episcopa competitorem Nicolaum Lasocium decanum Cracouiensem, quem bona pars collegij Posnaniensis elegerat, & rex Eugenio pontifici max. commendarat. Sed tamen Andream prætulit Pontifex infensus Lasocio, quòd legatus regio nomine in Basileensi concilio, cum ibi de abrogando ipsi pontificatu ageretur, fuisset.

Nicolaus Lasocius electus Posnã. sed non confirmatus.

Hoc anno Stanislao Paulouio episcopo Plocensi mortuo, Paulus Gizicius scholasticus Cracouiensis & canonicus Plocensis succesit, confirmatus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, propterea quòd de Eugenij pontificis max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur.

Paulus Gizicius episcopus Plocen. ab Archiepiscopo confirmatus.

Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus salis, & nonnulli alij de senatu urbis ob importatam adulterinam monetam populari inuidia penè deflagrarunt. Quod ni conspirationem hominum subodorati, in arcem properè fugissent, cæsi essent tumultu & concursu populi. Gliscentem seditionem Sbigneus episcopus represit, coniectis reis senatoribus in carcerem, & post aliquot septimanas desidenteira hominum, dimissis.

Cracouiæ incendium.

Cracouiæ tumultus cõtra senatum.

Ad Pentecosten eiusdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipsis absentibus quicquam confectum. Reiecta res ad congressum ipsorum regum. Qui antequam contingeret, Albertus Cæsar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio instituerat, reuertens, dysenteria ex immoderato esu peponum contracta, uitam finiuit.

Conuentus Vngarorũ cũ Polonis.

Alberti Cæsaris mors.

Post cuius mortem Vngari recta secum ratione perpendentes, in quantis essent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæsaris & regis sui uxore Elizabetha consilio, ad Vuladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipsius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametsi prægnans tunc erat Elizabetha: sed neq; certum erat, marem ne paritura esset, neque tutum, maturam regno ætatem pueri expectare.

Vngari Vuladislaũ regem Pol. ad regnũ uocãt

Missi publicè ad acciendum Vuladislaum è Polonia Ioannes Signiensis episcopus, Matco siue Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant, Emericus Marcellus magister curiæ regiæ, Ioannes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius, mense Februario insequentis anni cum splendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & postulata totius Vngariæ Vuladislao regi exposuerunt.

Oratores Vngarorũ in Poloniã.

Re in consultationem senatus posita, uariabant sententiæ senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq; duorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerãtibus: alijs contrà rem splendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam esse censentibus, neque prodendam barbaris cum florentissimo regno salutem & amplitudinem reipublicæ Christianę, quę illo quasi firmissimo quodam propugnaculo niteretur: & præstabilius autem consultiusq; esse, Polonos Vngarorum armis atq; periculo contra Turcarum uim sese tueri, quàm illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi ac difficilimi belli molem sustinere.

Consultatio senatus Pol. de regno Vngarorũ.

Pronior in eam partem erat Vuladislai animus, ut regno suo paterno contentus esse uellet, cùm propter illas, quas paulo antè exposuimus causas, tum quòd adolescens prouectæ mulieris coniugium fastidiebat. Sed tamen cessit plurium diuersum suaden-

Turcarũ legatio ad Vuladislaum regem.

tiũ ſententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæſare miſſa, fœdus & amicitiã tyranni, pecuniamq́ue & centum millium armatorum auxilia Vuladislao contra Albertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum.

Pacta Vuladislai regis cũ Vngaris.

Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata diſertè proferentibus, ut ſi Elizabetha regina ex Alberto Cæſare maſculum poſthumum peperiſſet, eum Vuladislaus ad Boemorum regnum adipiſcendum adiuuaret, Vngaricum ipſe ad poſteros ſuos tranſmitteret. Quòd ſi nullos mares liberos relinqueret, dum demum ut Alberti poſthumus in Vngaria ipſi ſuccederet.

Vngari oratores reuocãtur è Polonia.

Hæc dũ ita cõſtituũtur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius cũ literis ad legatos, quib. ſcriptũ erat, ut re infecta redirẽt, eo quòd regina filiũ peperiſſet.

Ladislaus poſthumus Alberti Cæſaris filius.

Verùm nõ putabãt id legati ex dignitate ſuæ gẽtis fore: & habebãt in eũ quoq; euẽtũ diſerta mãdata, ut etiãſi regina marẽ peperiſſet, nihilominus Vuladislao regnũ deferrẽt. Abiecerat eo nũcio rex omnẽ de ſuſcipiẽdo eo regno cogitationẽ: ſed tamẽ uictus eſt legatorũ perſeuerãtia.

Turcicæ legationi reſpõſum à rege datum.

Tum demũ Turcarũ legationi, q̃ aliquot menſes Cracouiæ expectarat, reſpõſum à rege datũ eſt, Regnũ ſibi ab Vngaris delatũ eſſe. Quòd ſi Amurathes amicitiã ſuã expeteret, Vngariã ne infeſtaret, ſocijs & clientib. Vngarorũ Raſcijs redderet, q̃ ademiſſet. Nã is poſt expugnatã Smiderouiã, alias etiam quaſdã Raſciorũ munitiones partim uiuẽte, partim defuncto iam Alberto cęperat. His ita cõfectis, legati Vngarorũ, duob. ad deducẽdũ regẽ relictis, cęteri in Vngariã reuerterũt.

Vngari oratores ab Elizabetha regina capti.

Ac Perenæus quidẽ apud Sariſſam arcẽ ſuæ ditionis regem ueniẽtem hoſpitio accepturus ſubſtitit: Mathias uerò & Emericus ad reginam dolorem & iram diſsimulantem, contenderunt: eiuſq́; iuſſu comprehenſi, & in uincula cum omni comitatu ſuo cõiecti ſunt.

Poloni oratores ad reginam.

Id ubi Sendiuoius Oſtrorogus palatinus Poſnanienſis, & Ioannes Coneſpolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vuladislao ad reginã miſsi erant, accepere, omiſſa, Simonis Agrienſis epiſcopi ſuaſu, legatione, in Poloniam reuerterunt.

Vngarorum diuerſa ſtudia.

Scinduntur in duas partes Vngari, cum alij reginæ, alij Vuladislao ſtudent. Nihil tamen hæc Vuladislaum mouebant, ut mutaret ſententiam. Quin aliud quoq; longè maius impedimẽtum fortuna ei obiecit.

Sigiſmũdus dux Lituanorũ à ſuis interfectus.

Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariam, nũcium accepit è Lituania, Sigiſmundũ ducem Lituanorum auarè & crudeliter dominãtem, conſpiratione Iuani ſiue Ioannis Ruſsi ducis Ciartorienſis, & aliorum quorundã Ruſſorum & Lituanorum procerum, apud Trocos interfectum eſſe, permultorumq́; maximè Samagitarum ſtudia in Michaelem filium eius inclinare:

Luſcũ à Suitrigellone interceptum.

Suitrigellonem uerò Luſcum proditione rurſus in poteſtatem ſuam redegiſſe.

Trocenſis arx à duce Ciartorieñſi occupata.

Magnos etiam theſauros Sigiſmundus reliquerat, eosq́; Ioannes interfector unà cum Trocenſi arce occuparat. Sic autem is Sigiſmundum ex inſidijs adortus eſſe fertur. Vrſam habebat Sigiſmundus cicurem, quam ad menſam & ad cubiculum familiariter admittebat. Ea uel non uenerat illo eunte cubitum, uel de more emiſſa exiuerat, & à coniuratis alicubi concluſa erat. Eius igitur unguium ſcalptura ad oſtium cubiculi aſsimulata coniurati intromiſsi, ducem nihil tale ſuſpicantem trucidarunt.

Cazimirum fratrem rex Lituaniæ pro ſe præfecit.

Deſiderabant nonnulli de primoribus Lituanis regis præſentiam, & res ipſa flagitabat. Nihil tamen is de ſua in Vngariam profectione mutabat, ne leuitate quadam, aut metu & anguſtia animi cœpto deſtitiſſe uideretur. Cazimiro uerò fratri recipiendæ, pacandæ & gubernandæ ſuo nomine Lituaniæ negociũ dedit.

Inundatio. Aduerſa omnia regi in Vngariã iter paranti. Hyẽs aſpera Fames. Peſtis.

Ingreſſurũ aũt iter poſt medium Aprilẽ ingẽs aquarũ inundatio, ſoluta tũc primùm niue & glacie, remorata eſt. Aſperrima enim prę terita hyems fuerat, magnaq́; niuiũ uis ante mediũ Nouembrẽ delapſa, ad illud uſq; tẽpus durarat. Neq; uerò bene ſuperiore æſtate fruges prouenerãt, ita ut hominib. uulgò folijs atq; teneriorib. frondib. arborũ, & radicib. herbarũ ueſci neceſſe eſſet. Pecudes uerò & iumẽta uetuſtis tuguriorũ ſtramẽtis detractis ægrè ſuſtẽtata: indeq́; magna uis morbi paſsim graſſabatur. Cũcta hæc agminatim cõcurrentia, ominoſa uulgò habita, regẽ tamẽ minimè cõmouerũt.

Gubernatores Poloniæ

Itaq; inſtitutũ iter adornãs, in minore quidẽ Polonia & Ruſsia Ioannẽ Cyzouium caſtellanũ Cracouienſem, in maiore uerò Albertũ Malſcium palatinũ Lencicienſem uicarios pro ſe reliquit:

Præfecti primarij mutati.

præfectos Cracouiẽſem, Poſnaniẽſem & Podolienſem neſcio qua de cauſa mutauit: & in Cracouiẽſi quidem præfectura illũ ipſum Cyzouium Ioãni Pilecio, in Poſnanienſi Creslaũ Curoſuanciũ Stanislao Oſtrorogo, in Camenecẽſi uerò Theodoricũ Buciaciũ Petro Polaco ſuffecit:

Scepuſium Sbigneo epiſcopo commendatum.

porrò Scepuſiũ Sbigneo epiſcopo Cracouiẽſi, ut inde debitũ ꝑ argẽto cęlato ſignatoq́; cuius nõ modicum pondus ab eo mutuatus erat, ſibi deduceret, commendauit: Boleslao duci Maſouiorum pręcepit, ne Drohicinenſem tractum, quẽ poſt interfectũ Sigiſmundũ Lituanorum

norum ducē ex fœdere vetusto, sed ab ipso Sigismundo renouato, occuparat, cuiq̄ concederet. His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tempore cōstitutis, cum magnificentissimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonæ splendidissimo & iusti exercitus speciē præ se ferēte in Vngariam profectus est, præmissoq; Simone Rosgonio episcopo Agriensi, Vincētio Samotulio castellano Medirecēsi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tentinio, Budam in potestatē suā redegit. Quod quidē peropportunè accidit. Paulò pòst enim Vlricus comes Ciliæ reginæ Elizabethæ propinquus cū 500 equitibus eā ob causam à regina missus venit. Sed cū cognouisset à Polonis arcē & vrbē teneri, ad reginam se vacuus recepit. Illa verò certior facta de omnibus, filium suū Ladislaum nondū quadrimestrem, sublato Alba regia diademate D. Stephani, à Dionysio Zecho cardinali & archiepiscopo Strigoniensi, præsentibus & assentientibus Benedicto Iaurinensi episcopo, Vlrico comite Ciliensi, Ladislao Gara ærarij præfecto, Nicolao Fristacio, Stephano Rosgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiscopi, coronari curauit. Posteaquā Budam venit Vuladislaus, magnaq; nobilitatis & procerū (in quibus & archiepiscopus Strigoniensis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuère) multitudo ad eū conuenit, huiusmodi concionē per interpretē habuisse fertur · Alium ego, proceres & viri Vngari, aliū longè q̄ video, regni huius statum me reperturū esse speraui. Credebā enim summo omnium ordinū hominumq; cōsensu me accitum esse, vt vobis volentibus imperarem, Turcarumq; arma ab Vngaria depellerē. Itaq; omissis rebus Lituanicis, quæ meā præsentiam nunc maximè requirebāt, desiderio vestro & precibus legatorū vestrorū satisfeci, & meū ad vos aduentū maturaui. At nunc aduenienti alia se mihi rerū facies offert. Non idē est sensus omnium: diuersa studia: habet inter vos nō paucos nec obscuros fautores Alberti filius posthumus, & iam ab his diademate redimitus est. Quid hinc aliud q̄ ciuile bellum inter vos propediē expectandū est? Eius ego vobis author causaq; esse nolo, Vngari. Abundè regno paterno contētus sum. Vos, me nihil obstante, quouis modo cōmodis vestris, & quieti, salutiq; publicæ diligenter etiam atq; etiā prospicite: mei verò nullam ducite rationē. Hæc elocuto rege, secedūt in consilium Vngari, admirātes regis modestiam, & excelsum animū. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium sententia gratias regi egit, q̄ patris clarissimi & optimi regis vestigijs insistens, religionē Christianā defendere in primis studeret, quemadmodū ille propagare studuisset, plurisq; publicā salutē, q̄ suam amplitudinē faceret: deinde orauit eum, vt susceptū semel summa omnium cū læticia & spe optima regnū ne repudiaret. Non falli eum, q̄ crediderit, publico omnium ordinū consensu id ad se delatū esse: permanere autē illum consensum, optima atq; etiā necessaria ratione nixum. Paucos siue muliebri consilio seductos, siue dominādi alio nomine cupidos, cū regina mutasse sententiam, & alienissimū ab illo tempore de infante coronando consilium iniuisse: sed eorum conatibus improbis se cunctos vsq; ad sanguinē obstaturos esse. Ne quam verò ei dubitationē relinquerent, statim cuncti in verba eius iurarunt, orsi ab Dionysio archiepiscopo: sublatumq; de more gentis in humeros Vuladislaum, acclamante populo, regem renunciarunt. Vissegradum deinde itum est, vbi asseruari solebat diadema, quod diui Stephani ferebatur. Verùm id regina inde clàm omnibus surripuerat. Quare parū abfuit, quin Ladislaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarij, tumultu populi cerperetur. Captus quidem est: sed mox regis beneficio liberatus, cum is in Poloniam statim rediturum se esse minaretur, ni sibi Ladislaus, qui fidem suā secutus eò venisset, condonaretur. Decretum autē est, vt Vissegradensis arcis præfecturam deinceps nō nisi Polonus obtineret. Itaq; Vincentio Samotulio Medirecensi castellano tunc ea mandata est. Regi verò diadema de caluaria S. Stephani detractū ad xvj. Calend. Augusti solenni ritu apud Albam regiam ab archiepiscopo Strigoniensi impositum. Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quispiam obscuræ sortis indicauit magnā auri vim ab Elizabetha regina sibi oblatam esse, vt Vuladislaum regem ferro, vel veneno de medio tolleret. Id siue verum fuit indicium, siue ementitū spe maioris muneris, Vuladislaus irremuneratum prætermisit atque dissimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam suscepti sceleris inureret. Vngari verò indicē ignitis forcipibus immaniter dilaniatum dissecuerunt. Coronatione ritè peracta rex Polonos proceres, qui se in Vngariam deduxerant, dimisit. Ex his Sbigneus episcopus nouo Cardinalis presbyteri honore tam ab Eugenio pontifice maximo, quàm ab Amadeo Allobroge, quem concilium Basileense amoto Eugenio suffecerat, & Felicem quartum appellarat, auctus, Cracouiam reuertēs, magna omniū gratulatione exceptus est. Tametsi in itinere apud Keuessum oppidum

Vulad. profectio in Vngariam.

Buda redacta in potestatem Vuladislai.

Ladisl. posthumus infans coronatur ab Vngaris.

Archiepiscopus Strigon. et Ladislaus Gara fide publica ad Vuladisl. uenêre.

Vuladisl. regis oratio ad Vngaros.

Responsum ab Vngaris Vuladislao datum.

Vuladislaus ab Vngaris rex renunciatur & attollitur.

Ladislai Garæ periculū.

Vuladislai fides.

Vissegradensis præfectura.

Vincētio Samotulio mā data.

Vuladislai coronatio.

Regis clemētia & Vngarorum ira in proditorem.

Sbign. Cardinalis designatus.

Amad. dux à cōcilio Basileensi Pontifex maximus creatus.

Sbignei periculū apud Keuessum.

in Vngaria nõ multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam A
eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæsus est, vulnerati complures. Oppidani verò multorum sanguine & nece, dimidijque oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt.

Cõuẽtus minorum Polonorum Corcini.

Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum regi in Vngariam decreuerunt.

Iugerale tributũ decretum regi in subsidium à minoribus Polonis.

Marca.

In eorum verò stipendia vt agricolæ duodenos grossos in iugera penderent: Sculteti & equites, qui nullos haberent adscriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per se ipsi eam militiam obire vellent, vt & ipsi & adscriptitij eorum ab omni pensione immunes essent. Fuit autem necessarium id subsidium, propterea quòd Vngari apertius iam factiones alerere cœperant, & partim regi, partim reginæ studebant. Et firmiores erant reginæ partes in superiore Vngaria, Austriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ: non contemnendo externi militis mercenarij præsidio duce Ioanne Iscra Boemo in fide reginæ continebantur.

Vngarorum fluxa fides.

Ioan. Iscra.

Ab his aduersariorum agri vexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur.

Ladisl. Gara cũ archiepiscopo Strigoniensi deficiunt à Vuladislao.

Ab altera quoque parte Ladislaus Gara malè referens regi liberatori suo gratiam, temerato vnà cum archiepiscopo Strigoniensi iureiurando, multos in reginæ partes potentia & authoritate sua pertraxerat, & validum exercitum contraxerat. Contra eum rex non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum suum comitatum Vngaris & Polonis constantem, & quos ad manum habuit Vngaros voluntarios, Nicolao Fristacio, siue Vilachio, vt habẽt alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus misit: & certã sibi victoriam pollicentem, insigni strage profligauit.

Nicol. Fristacius.

Ladisl. Gara fusus fugatusq́;, & à Cæsare captus.

Frideric. tertius Cæsar.

Ladislaus tamen ipse fuga euasit: sed non ita multo pòst à Friderico Cæsare, qui Alberto patrueli à Germanis principib. successor datus erat, captus, septuaginta milibus florenorum se redemit, cum reginam secutus in Austriam venisset. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimisit.

Slauonia et Croatia in potestatem Vuladislai redacta.

Qua clementia permagnam apud Vngaros gratiam inijt, Slauoniamq́; & Croatiam, misso illuc Nicolao Lasocio decano Cracouiensi legato, sine armis recepit. Fristacium verò & Huniadem amplissimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatiȩ Banum, hunc verò Transyluaniȩ B
Voieuodam siue palatinum fecit: deinde verò etiam Themessiensi & Seuerinensi præfectura auxit.

Ioan. Huniadis genus, honores & res gestæ.

Inde primum Ioannis Huniadis, quem & Coruinum, à vico in quo natus est, appellauêre quidam, nomen celebre esse cœpit: cum is antè clarus non fuisset, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigismundo Cæsare genitum esse existimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Transyluaniæ ora conditam esse, & inde cognomen ipsum accepisse existimãt. Deinde verò cum nauiter rem gereret Huniades, Turcasq́; Vngariam infestãtes aliquoties magnis cladibus affecisset, etiam Magister Vngaricæ militiæ factus est à Vuladislao.

Boemorum dißidium in creando rege.

Dum ita dissident inter se Vngari, ne Boemi quidem quieti fuêre. Edictis enim Pragam noui regis creandi causa comitijs, cũ interim Elizabetha Alberti Cæsaris vxor peperisset, ac de nato hærede regni Boemos illustri legatione admonuisset, alij bene meritorũ de se regum Alberti filium, Sigismundi nepotem, Ioannis pronepotem, prætereundum non esse censebant: alij ineptam regno administrando ætatem pueri, intestinaq́; dissidia causati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum sententia vincebat.

Albert. Bauarus regnũ Boemicũ repudiauit.

Sed Albertus molem turbulenti regni auersatus, & à Friderico Cȩsare, ne Ladislao posthumo paternum regnum præriperet, præmonitus, non accepit oblatum.

Frideric. Cæsar et regnũ & administrationẽ Boemiæ recusauit.

Ad Fridericum Cæsarem deinde itum est, vt is regnum vel ipse susciperet, vel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adolescat, administraret. Vtrumque negauit: quòd neque eum, quem omni ratione defensum ire debeat, iniuria afficere sibi conueniret, neque tam negociosum pauperq́; regnum alieno nomine gerere vellet. Ad Ladislaum potius Boemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipsi sibi legerent, penes quos foret summa rerum, quoad rex adolesceret.

Ladisl. posthumus rex Boemiæ designatus.

Meinardus et Ptarso gubernatores Boemiæ.

Fecêre iussa Boemi: designatoq́; rege Ladislao ad Meinardum & Ptarsconem primores summam administrandi regni detulerunt: quorum hic erat hæreticus, ille rectè de religione sentiebat. Nec tamẽ cessabãt domestica latrocinia. Non multo pòst extincto Ptarscone, conspiratione idem sentientium Georgius Podiebradius prætextu administrationis dominatũ arripuit: Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in potestatem suam redegit. Nec multo pòst Meinardus extremum clausit diem non sine veneni suspicione. Vires sumpsêre hæretici authore Rochezana pseudarchiepiscopo. Hæc de Boemicis rebus obiter hîc modò commemorasse suffecerit. Dum ita res turbãtur in Boemia & Vngaria, Cazimirus regis frater cum

A lerisque primoribus minoris Poloniæ, & ducibus Masouiorum Cazimiro & Boles-
lao, accepta de ærario regio pecunia, splendido comitatu pro gubernatore in Litua-
niam profectus, Vilnę dux magnus à Lituanis renunciatus est, nequicquam reclaman-
tibus Polonis, & fœdera, regisque aduersam voluntatem testantibus. Sed plus valuit
apud Lituanos præsens metus. Verebantur enim, ne, si vicarius modò ducis esset Ca-
zimirus, Michael Sigismundi cæsi filius Samagitarum & aliorum fautorum suorum o-
pe principatum arriperet, pœnasque mortis paternæ à se expeteret. Quin apud Rus-
sos iam noui motus extiterant, & Smolenscia plebs in primis tumultuata sumptis ar-
mis præfectos suos cum nobilitate profligarat & eiecerat, arcem in potestatem suam
redegerat, & Georgium Mescislauiensium ducem, dominum sibi adsciuerat. Sed Ca-
zimirus nouus dux cum subitario exercitu exusto oppido, ingentique cæde hominum
edita, arcem recuperauit. Hæc igitur causa siue prætextus fuit Lituanis, creandi sibi ma
gni ducis præter sententiam regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit ta-
men à rege postea per legatos diligenter Cazimirus, vt factum Lituanorum approba-
ret: sed non modò non impetrauit, verùm etiam vehementius eum irritauit, quòd ne-
que exemplum regi placebat, & Michaelem Cazimirus patrimonio omni exuerat, &
Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Masouiorum duci
eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo suo Ioanni ab Iagellone regi olim dona
tas, sed à Vitoudo deinde ereptas, post Sigismundi demum obitum ex pacto occupa-
rat. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, nisi quòd minorum, ac deinde ma-
iorum etiam Polonorum & Russorum auxilia partim ex mercenarijs militibus, partim
ex voluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouiensi, Ioanne Oles-
nicio castellano Sendomiriensi, Petro Odrouanzo palatino Rusiæ, Gregorio siue Ri-
scone Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomiriensi, Derslao
Rithuianio, Laurẽtio Zaremba castellano Siradiensi, Nicolao Scora iudice Posnanien-
sis regionis, & nonnullis alijs viris nobilibus in Vngariam, nequicquã prohibẽte Iscra,
ad regem venerunt. Quorum opera, ductu Tencinij, in ea quidem parte, quæ Austriæ
finitima est, superiores ferè partes regis fuerunt, Posoniensis arx obsidione liberata: a-
liæ munitiones, quæ reginæ præsidijs tenebantur, partim per vim, partim per deditio-
B nem extrema adhuc hyeme receptæ sunt: Vlricus comes Ciliæ captus: in ea verò ora,
quæ ad Poloniam vergit, diuersa fortuna regis fuit, ita vt ab obsidione Cassouiæ re in-
fecta discedere Poloni cogerentur, Kesmarcum amitterent: Scepusiensem etiam oram,
quę in ditione Polonorum est, & à Sbigneo episcopo tunc tenebatur, Iscra infestaret, &
Podolinetiam obsideret. Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permissus est,
siue propter grassantem pestem, siue quòd ij vererentur, ne pertæsus tam negociosi ac
turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, sese subduceret. Pestem
tamen ita is contempsit, vt quamuis plurimi passim repentè conciderẽt, & in intimum
quoque cubiculum eius contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minus versaretur
in publico, regiaque obiret munia. Apud Parsouiam verò Poloni proceres cum Litua
nis conuentum egêre: frustraque, Lituanis rem inficientibus, concordiam inter Cazi-
mirum regis fratrem, & Boleslaum Masouiorum ducem, & Michaelem Sigismundi
ducis filium tentarunt. Per quod tempus Moschorum dux adiunctis sibi Tattaris Casa
nensibus excursionem fecit in Lituaniam, Vesmensemque tractum ferro & igni depo-
pulatus est. Quem vt vlciscerentur Lituani, ipsi quoque vicissim ditionem eius longè
lateque vastarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moschosque se insecutos commis-
so prælio fuderunt, Cazimiro interim Smolensci euentum belli expectante. Sequenti
anno maiores Poloni facta manu Silesiam finitimam depopulati sunt: ac duo castella
Gorzouum & Cecerinum expugnarunt & incenderunt, vlti crebra Silesiorum latroci-
nia. Vexatum est tamen postea nihilominus territorium Velunense à Vuratislauiensi-
bus, duce Hasenemero, siue Zaiezo Austrio, Vierussouumq; oppidum cum castello in-
censum, ac dominus eius Vierus captus. Podoliam verò atq; Rusiam Leopolim vsque
ingentia Tattarorum examina impunè ferro igniq; vastarunt, & infinitam penè capti-
uorum multitudinẽ cæteramq; prædam abegerũt. Reuertentes Vindica Glinianorum
præfectus cum parua manu insecutus, magna strage afflixit, multosque captiuos libe-
rauit: sed ad extremum hostium multitudine circumfusus, honestissimam cum suis o-
mnibus mortem oppetijt. Rex vbi de excursione Tattarorum nuncium accepit, Polo-
nos & Russos proceres profusè magis quàm liberaliter nõ modò pecunia de reditibus
Polonicis prouenientę, verùm etiã census, possessionibus, ac totis præfecturis pręter

leges

Cazim. magnus dux à Lituanis creatus est.

Smolenscij res nouantes à Cazimiro cohibentur.

Michael Sigismundi ducis filius, patrimonio spoliatus à Cazimiro.

Bielscũ, Melnicũ, ac Drohicinum Cazimirus Masouijs eripit.

Poloni auxilia mittũt regi in Vngariam.

Diuersa fortuna regis Vuladisl. in Vngaria.

Pestem Vuladislaus contempsit.

Polonorũ cõuentus cũ Lituanis irritus.

Moschicum bellum.

1442 añ.

Silesia uexata à Polonis.

Velunẽses uexati à Vuratislauiensibus.

Tattari uastarunt Podoliam & Rusiam.

Vindica. Clades Russorum.

Vuladisl. regis profusa liberalitas.

leges Polonorum siue donatis, siue hypothecæ nomine addictis, atq; etiam alienis bo- A nis perperam per imprudentiam attributis remuneratos dimisit. Ex his Petrus Odrouanzus palatinus Rufsiæ & præfectus Leopoliensis cũ suis Rufsis properè reuertens, cũ Agriæ à Simone episcopo lautè acceptus esset, à Boemis, qui Cassouiæ erant in præsidio, summo diluculo duce Telepho in oppidum improuiso irruentibus, captus est, currusque eius direpti.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

Sed Boemos cum præda raptim sese recipientes consecuti nostri pariter cum comitatu episcopi, ad internecionem penè ceciderunt, suaque omnia præter ipsum Odrouanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quandam propinquam præmiserat. Sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit, defectionisque suæ impunitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hostium viui in potestatem nostrorum venêre: inter quos fuit ipse Telephus. Hi omnes Simoni episcopo traditi, non multo pòst ab eo, icto cum Iscra fœdere, & affinitate firmato dimissi sunt.

Iacobus Zuder.

Telephus captus.

Sub idem ferè tempus Nicolaus Ciaica Brozouecię, & Nicolaus Comorouius Podolinetiæ in Scepusio præfecti cum parua manu noctu Eperiassum oppidum, quod modico Iscræ præsidio tenebatur admotis scalis ingressi, raptim direptum incenderunt. Quo properè cognito Iscra cum expeditis equitibus eos abeuntes insecutus, facilè fusis, vel cæsis, vel captis paucis, qui cum ducibus hostem à longè conspectum temerè expectarant, prædam ferè omnem recepit, Ciaicam & Comorouium duces cæpit, & ad Brozoueciam admotis castris, altera arce siue fortuito incẽdio, siue subiecto à quopiam igni exusta, altera per deditionem potitus est. Quocirca subsidiarias aliquot cohortes Sbigneus cardinalis ad tenẽdum Scepusium mittere ex Polonia coactus est.

Eperiassũ direptum & incensum à Polonis.

Poloni fusi ab Iscra.

Brozouicia arx altera arsit, altera Iscræ dedita est.

Aestatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem ijsdem de causis venerunt: ab Eugenio quidem Iulianus Cæsarinus cardinalis episcopus Sabinensis: à Felice verò & concilio Basileensi Alexander Ziemouiti Masouiorum ducis, & Alexandræ regiæ amitæ filius, patriarcha Aquileiensis, episcopus Tridentinus, & Cardinalis presbyter tituli S. Laurentij in Damaso non ita multo antè ab ipso Felice creatus. Atque hic quidem vt Felicis, ille verò vt Eugenij authoritatem rex cum suis omnibus sequeretur, postulauit. Iustior Eugenij causa Vngaris visa est, quippe quę Græcos etiam & Armenos adstipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter pestem Florentiam translato interfuêre. Adfuit & Isidorus Kiouiensis ac totius B Rufsiæ metropolites, cum ducentorum equitum comitatu.

Legati Cardinales duorum Pontificum ad Vuladislaum regem.

Alex. Masouius Cardinalis.

Conciliũ Florentinum.

Polonis quoniam Academia Cracouiensis authoritatem concilij defendebat, & non modò Sbigneum Cracouiensem episcopum, sed etiam Vincentium archiepiscopum Gnesnensem Cardinalis presbyteri honore ornarat Felix, tutius visum neutrum, donec dissidium illud maneret, pro Pontifice maximo agnoscere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha. Quæ relicto in Austria, ac Friderici Cæsaris tutelæ commendato Ladislao puerulo cum sacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes suas secutos in fide contineret: egit & de suscipiendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum regina secretis conditionibus composita est, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani venisset, moresque & virtutem suam, ac dignitatem oris ei probasset. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex dysenteria ac dolore matricis mortua, rursus infecta est, defendẽtibus nihilo segnius partes Ladislai posthumi, seu verius suam rem agentibus, & nullo amici & inimici discrimine omnia infestantibus ijs, qui in superiore Vngaria cum regina senserant.

Pax inter regem & reginam in Vngaria.

Elizabetha imperatrix mortua.

Iactatum est vulgò, reginam veneno sublatã esse. Bonfinius quidem eam Budam ad regem venisse, & inde Iaurinum reuersam, post tertium diem torminibus ventris ingenti regis dolore extinctam esse, scriptum reliquit. Neque verò in persuadendo bello Turcico plus difficultatis sensit Iulianus, cum non tam vtilitas inferre bellum barbaris, quàm necessitas illatum ab ijs depellere, & amissa recuperare suaderet. Etenim Amurathes non ignarus Vngaricorum dissidiorum, ciuilisque belli, infestabat reliquum Rasciæ, atque Transyluaniam: Bielogradum obsederat, & summa vi oppugnarat. Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogostium Ostrorogum, & Lucam Gorcanum Polonos oratores suos postulasset ab eo, vt ab obsidione discederet, & pacem fœdusque dudum vltrò expetitum secum sanciret, ille tamen ferox amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obsidionem in septimum mensem. Nec nisi maxima suorum strage adactus ab ea recessit. Ac ne tunc quidem demisit spiritus. Quin dimittens oratores regios, ijs demum legibus pacem se daturum esse respondit, si sibi reliquum Rasciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellũ ingentia Pontificis max. & quorundam principum Christiano-

Bielogradũ à Turcis frustra obsessũ & oppugnatum.

Christianorum auxilia. Ad hęc autem Vngarorum spes per se ipsæ iam inde ab initio in Vuladislaum erectæ, rebus ad eam diem aduersus eundem hostem auspicijs eius prosperè gestis augebantur. Nam præter id quod Amurathes à septimestri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter discedere coactus erat, Ioãnes Huniades regis huius auspicijs eosdem barbaros tribus insignibus prælijs, vno apud idem Bielogradum, altero in Transyluania, tertio apud Vascapum in finibus eiusdem Transyluanię per illud ipsum vicerat, & magnis cladibus affecerat: Mezitem Bassam ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecerat: Sciabadinum alterũ Bassam trepidè fugere coegerat.

Tres victoriæ de Turcis per Huniadem partæ.

Commouebat etiam regem & Vngaros Stephani siue Georgij Despotæ Rasciæ & Albaniæ misericordia, qui paucis illis annis vtraq; ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficentia in Vngaria sese sustentabat: & cùm publicè cunctis supplicabat, tum priuatim singulos proceres prehensabat, vt in suum dominatum reduceretur. Ad extremum superba Turcarum tyranni Amurathis legatio in illud fortè consultationis tempus coniecta, omnium animos vehementer accendit. Afferebat autem ea pacem vel inducias Vngaris, si tributum tyranno quotannis penderent, aut Bielogradum (quod Nandor Albam, & Albam Græcam vocant, olim Taurunum fuisse existimatur) traderent. In quam spem barbaros Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ Banus, illorum vires & felicitatem, ac perturbatum Vngariæ statum secum reputans, & grauiora metuens, adduxisse existimatus est. Itaque procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecosten anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1443, à rege indicuntur. Ibi bellum vno omnium consensu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæsarem, & ad alios principes Christianos, & ad Crucigeros Prussienses atque Liuonienses nominatim in hostes Christiani nominis militiam professos, petitum auxilia ad tam piam, ac toti Christianæ reipublicæ salutarem expeditionem. Sed nihil vsquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæsare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduersus barbaros per omnes nationes Christianas pronunciari iussit. Inde aliquantulus voluntariorum militum, siue adeò promiscuæ multitudinis numerus confectus est: quem Iulianus legatus, cruce pro vexillo vtens, duxit. Poloni regi suo non contemnenda auxilia misere. Per id tempus Nonis Iunij magnus terræ motus Vngariam, Boemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concussæ ac deiectæ sunt.

Stephan. Despotes Rasciæ & Albaniæ pulsus à Turcis.

Amurathis legatio ad Vuladislaũ regem.

Comitia Vngarorũ Budæ.

1443 añ.

Bellum contra Turcas decretum.

Christianorum principum auxilia frustra implorata

Terræ motus.

Vicesimasecunda die mensis Iulij Buda castra mota sunt: transmissoque apud Salsum lapidem Danubio ad hostiles terras peruentum. Capta & incensa in Rascia & Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones: in his insignis in primis Sophia, quam Sardicam nonnulli antiquitùs fuisse volunt. Vbi ad Morauam fluuium, alium ab eo qui Morauiæ nomen dedit, ventum est, cum didicisset rex ab exploratoribus, in propinquo esse hostium copias, Ioannem Huniadem cum decem millibus expeditorum militum, in quibus & Poloni erant, contra eos misit. Qui cum intempestæ noctis silentio improuiso in statiua eorum impetum fecisset, magna strage ad internecionem hostes profligauit. Cæsa feruntur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraque omnis, quemadmodum Bonfinius memorat, partim per vim, partim per deditionem, ob linguæ & stirpis cognationem Polonorum opera potissimùm in potestatem regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentum est.

Sardica.

Sophia urbs capta à Vuladislao.

Turcæ ad Morauam profligati.

Altissimi & celebratissimi apud Poetas & Historicos, Græcos præsertim, montes Macedoniam atque Thraciam à Mysis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Rascij, Serbi, Albani, & Bulgari sunt, separant, nec nisi duobus locis peruij, altero ad Pontum Euxinum, & in Thraciam vergente, altero in Macedoniam perangusto ac difficilimo tramite, sed propiore à castris regijs: & insederat iam eum penè infinita vis Turcarum duce Carambeio propinquo tyranni, præfecto copiarum Asiatico, siue Beglerbeio Natoliæ, ab Amurathe ad prohibendum nostris transitum post primam illam cladem transmissa. Edixerat autem Amurathes Carambeio, prorsus ne manus cum nostris confereret: cuius tamen ille edicti, animaduersa nostrorum paucitate, tenax non fuit. Sed nostris ad montes appropinquantibus pridie natalis Christi Dei nostri impetum fecit in regis exercitum. Neque rex detrectauit pugnam: victosque & fusos barbaros, duce ipso Carambeio capto in montes compulit: & rupem, in qua statiua habebant, vsque ad vesperum summa vi frustra oppugnauit non sine suo incommodo, ita vt ipse quoque, licet armatus, aliquot sagittas aduerso pectore exciperet. Ita quidem ferè Dlugossus noster & Philippus Calli-

Bulgaria capta ab Vngaris.

Montes Macedonici.

Turcæ iterũ victi.

Carambeius Bassa et dux Turcarũ captus.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

pus Callimachus. Antonius verò Bonfinius aliter paulò hoc prælium literis prodidit. A Scribit enim is, exercitum regis, cum prope claustra montium peruenisset, partim difficultate transitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, missionem nequicquam reclamante Huniade ac deprecante Georgio Despote efflagitasse. Ac regem quidem cum cætero omni exercitu conuersis signis reuertentem, vno die præcessisse. Huniadem verò cum expeditis lentius subsecutū, quo tutiorem transitum regi præstaret. In eam manum Turcas impetum fecisse, & fusos fugatosque esse, priusquam rex cū cæteris copijs opem suis ferens reuerteret. Venientem aūt cū omni exercitu hostes fugientes ad montes insecutum esse. Ita Bonfinius: qui nescio an assentari Huniadi in gratiā Mathiæ regis filij eius, cui suos illos de rebus gestis Vngarorū libros dicabat, voluerit. Vtcunq; res acta est, satis constat Polonos bonam operam in eo prælio regi nauasse, non solùm equites, verùm etiam pedites, cum ij immixti equitibus hostilium equorum inguina suffoderent, equitibusque ipsis crura præciderent. Post hanc victoriam orabat regem magnopere Georgius Despotes, ne reduceret exercitum, priusquam Rasciam & Albaniam omnem receptam atque pacatam sibi restitueret: ac ,, centum millia numûm aureorum ei dabat. Sed vile est in fame aurum, nec adduci vllo

Fames in exercitu.

modo exercitus potuit, diutius vt illic maneret, equis & hominibus vulgò fame tabescentibus. Quoniam autem ostentabant se à tergo proficiscentibus Turcæ, veritus rex insidias, aut vim aliquam maiorem, quo expeditius agmen duceret, arma quidem superflua, vel de hostibus capta, vel à suis desideratis relicta, in terram infodit: cætera verò impedimenta & hostium spolia, quæ oneri futura erant militibus, exussit, magnisq; itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, continuato itinere Budam attigit, & nudis pedibus vrbem ingressus, signa hostium in æde Virginis matris nomine dicata affixit.

Legationes principum Christianorum ad Vuladislaum.

His in vniuersum orbem Christianum celeri fama vulgatis, frequentes à plerisque omnibus principibus & rebuspublicis, etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes tam insignem victoriam regi gratulabantur, & ad prosequendum inceptum bellum eum cohortabantur, pollicentes auxilia. Nominatim autem pontifex Eugenius cum Venetis, Genuensibus, & Philippo duce Burgundionum classem ad prohibendum Turcis ex Asia transitum deferebant.

Polonorum consilium.

At verò Poloni proceres missis publicè & priuatim legatis, verè & ipsi gratulabantur tam felices successus regi suo: obtestabantur autem eum, vt vno illo periculo defunctus, ne rursus difficilimi & longinqui belli fortunam tentaret: sed in Poloniam vt primo quoque tempore veniret, ac benemerentis patriæ saluti atque tranquillitati etiam atque etiam consuleret. B

Tattari Podoliam infestarunt.

Nam & Tattari crebris excursionibus Podoliam atque Russiam infestabant, & Lituani cum duce suo Cazimiro bellum aduersus Boleslaum Masouium ob occupatum Drohicinensem tractum apparabant, & verò è

Silesiorum motus.

Silesia magna belli moles conspiratione principum existere videbatur, ex huiusmodi principio. Sbigneus Cardinalis & episcopus Cracouiensis vt ecclesiam suam locupletaret, emerat à Venceslao Cessinensium duce territorium siue ducatum, vt vocant, Seueriensem sex millibus marcarum Pragensium.

Seueriensis dominatus à Sbigneo Cracouiensi episcopo emptus.

Sed in adeunda possessione difficultas ei à Nicolao Ratiboriensium duce obiecta est. Eum verò dum nostri publicè ea de re ductore Petro Saffranecio bello persequuntur, fortè contagio & incommoda belli Boleslaum Oppoliensium ducem, qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à nostris res repetebat. Ni redderentur, bellum denunciabat. Et adiuturi eum cæteri Silesiorum duces, vt erant ferè cognati & affines inter se, videbātur.

Regis deliberatio.

Hęc igitur præsentia pariter & impendentia mala vt rex aduentu suo sedaret & auerteret, Poloni magnopere instabant. Quòd si is à Turcico bello tamē abduci nō posset, certè ne quid se inconsultis de eo statueret. Hæc optimi regis animū in diuersa distrahebāt. Hinc dulcedo degustatę glorię, & cohortationes maximorum Christiani orbis principum: illinc Polonorum, quibus quantū deberet intelligebat, preces & impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamē causa totius Christiani orbis publica, instāte maximè legato. Cęterùm ne Polonos omnino despicatui ac derelictui habere videretur, pollicetur ad Pentecosten se in Polonia futurū, ac de amplissimi consilij sentētia rempublicā constituturum esse.

Comitia Vngarorum Budæ.

Vngaris verò ad diem S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iscra quoq; aduersę factionis princeps euocatus, data à rege fide aduenit. Nam Vngari proceres post reginę mortem omnes iam in fide & potestate regis erant.

Induciæ cū Ladislai parte.

Ibi pactis cum Iscra & factione Ladislai pueri inducijs, bellū in Turcas summo omnium ordinū consensu decernitur: oppidanis atq; agrestibus pecunia in sumptus belli, quia ærariū regiū nullum erat, imperatur.

tur. Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Varadiensis, & Simon Agriensis epi-
opi. Peractis comitijs regem in Poloniam iter adornātem Vngari proceres summo
udio atq; contentione retinuere, ueriti, ut à Polonis desiderium eius non ferenti-
us rursus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis constitit. Nam Boleslaus Oppo
ensis posteaquam cognouit, regem Turcico bello implicatum, in Poloniam uentu-
m non esse, maiore confidentia mercatores Cracouienses ad nundinas Vuratisla-
enses proficiscētes diripuit: atq; id damnum ad ducenta millia aureorum numûm
stimatum est. Quæ res cum regi in Vngaria renunciata esset, quietos esse iussit suos,
road ipse à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id comparatur, de pace
à Turcis agi cœptum est cum Georgio Despote Rasciæ, & Ioanne Huniade per spe-
em redimendi Carambeij: pro quo quinquaginta millia numûm aureorum nume-
ta sunt Despotæ. Quo uerò proniorem ad pacem redderet Huniadem Despotes,
omisit ei cuncta, quæ exul in Vngaria partim Sigismundi & Alberti Cæsarum, par-
m Vuladislai regis munificentia nactus erat. Cupiebat autem pacem Amurathes
opterea, quòd non ignorabat quanto consensu & quanta mole Christiani princi-
s contra se bellum pararent, & satis iam anno superiore solius Vuladislai uires ma
o suo malo expertus erat. Adhæc aliud ei pergraue bellum in Asia à Carmanorum
incipe imminebat: in quod totis uiribus incūbere, pace cū Vuladislao facta, cogita
t. Nec Vuladislaus neq; Vngari ab honesta & glorię plena pace abhorrebāt, ex mul
tēpore petere à Turcis, ac non dare ipsis pacem soliti: & nihil dū consentaneū pro-
issis de classibus & naualibus socijs Venetis ac Genuēsibus afferebatur. Segedinū
itur profectus rex, nō intermisso tamē apparatu belli, quo facilius hostē in suas con-
tiones pduceret, oratores Amurathis ampla dona afferentes in augusto Vngarorū
Polonorū consessu audiuit: pacemq; petentibus, siue adeò inducias decē annorū
edit his legibus, ut Amurathes Golubeciā, Synderouiā siue Smiderouiā, Zarnouiā,
russoueciam, Couinū, Seuerinum, Nouobardū, Srebernicū, Ostrouiciam, Surinū,
osnicum, Copethanum, Procopiam, Lascoueciam, Zelenigradum arces, totamq;
asciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Despotæ Rasciæ fuisset, ac duos fi-
os Despotæ captiuos redderet: ad eaq; implenda pauci dies constituti. Interim alla-
e sunt literæ à Francisco cardinali Veneto præfecto classis pontificiæ, & aliarum so
arum classium præfectis, itemq; ab Imperatore Constantinopolitano, quibus nun-
abatur, Amurathem omnes ferè copias suas in Asiam ad Carmanicum bellum tra-
uxisse: mareque socijs classibus teneri. Maturaret rex expeditionem: neq; occasio-
em tam commodam, tamq; luculentam Gręciæ liberandæ, & Europæ uindicandę
abi sibi è manibus sineret. Pollicebantur autem ij, se præstaturos esse, ne Turcæ in
uropam rursus traijcerent. Palęologus autem terrestres etiam copias & societatem
elli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem frustra dudum dissuase-
t, tunc uerò ad omissum bellum summa cura atq; diligentia regem incitare: belli
ræmia longè ampliora quàm pacis in immensum attollere: necessitate expressam
acem, quæ diuturna futura non esset, eleuare, ac temporis causa simulatam dicere.
rgumento esse, quòd lapso iam tempore, tamen promissa à barbaris non impleren-
r. Quòd si maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum Ponti-
ce, duce Burgundionum, Venetis & Genuensibus fœdera, & societatem pij belli ini
am magis ualere oportere. Quòd si qua religione rex teneretur, ne iusiurandum bar
aris datum uiolaret, illo se eum metu Pontificis maximi authoritate prorsus libera-
e. Hæc identidem agendo & inculcando, tandem perpulit iuuenem, ut nouo sacra-
ento se cum proceribus ad prosequendum bellum Turcicum obstringeret, cedente
e priore sententia etiam Huniade, Bulgarici regni promissione illecto. Non place-
at hoc regis de uiolandis pactis consilium Polonis proceribus, qui absq; eo quoque
egem illo bello tunc implicari molestè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati
rant. Itaq; cum primùm hæc acceperunt, comitia Petricouiæ instituunt: ad uicesimā
uintā diem Iulij, legationem ad regem decernunt. Sed eos ille anteuertit, misso ad
onuentum Ioanne Cruscinio custode Cracouiensi, qui indicaret, regi omnino con-
titutū esse Turcicum bellum persequi, iuberetq; Polonos auxilio esse Boleslao Ma-
ouio aduersus Lituanos & Cazimirum, si bellum id æquis conditionibus dirimere
on possent. Iam enim Cazimirus ad Drohicinum castra posuerat. Habebat & Boles-
aus exercitum genere militum hostili non imparem: in quo multi de Polonica nobi
itate uoluntarij militabant. Nec Michael Sigismundi ducis filius & Boleslai gener

Boleslaus dux Oppoliensis mercatores Polonos diripuit.

Turcæ pacē postulant à Vuladislao.

Segedinum.

Induciæ decem annorū grauibus cōditionibus Amurathi concessæ.

Munitiones Rasciæ & Albaniæ.

Absolutio à iuramento.

Poloni non probant cōsilium regis de uiolandis pactis.

Comitia Petricouiæ.

Mandata regis ad Polonos.

Bellū inter Lituanos et Masouios.

aberat, qui nõ parum momenti rebus soceri allaturus esse uidebatur, propterea quòd
complures de Lituanico exercitu cum eo clàm sentire, commissoq; prælio transituri
esse ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala succamerarius Sendomiriensis,
& magister militiæ Masouiticæ fortunam prælij absente Boleslao experiri uolebat.

Decretũ de iuuãdis Masouijs cõtra Lituanos.

Intererat enim Boleslaus comitijs. Atq; ibi eo petente, è sententia regis decretum est,
ut Lencicienses, Cuiauij, ac Dobrinenses arma pro eo sumerent. Præmissi tamen ad
Cazimirum Vincẽtius archiepiscopus Gnesnensis, & Ioannes Olesnicius palatinus
Sendomiriensis, cum pacem nequirent, inducias & controuersiæ totius reiectionem
in aduentum regis confecerunt. Sed mox ipsis inter se ducibus de re tota ita conue-

Transactio.

nit, ut Boleslaus Cazimiro omnem illam controuersam ditionem, excepto Vengro-
uiensi territorio, concederet, ac duodecim millia florenorum Pragensium ab eo acci-

Cazimirus Vẽgrouiam Masouijs eripuit.

peret. Nec ad amussim tamen Cazimirus ea pacta seruauit. Mox enim & Vengrouien
se territorium Boleslao eripuit. Legati uerò, qui ad regem designati erant, ubi de
Gruscinio cognitum est, regem iam iter ingredi, reuocati sunt. Missæ tamen pulicè
ad eum illa ipsa de re literæ per ueredarium. At ille post medium Septembris Sege-

Expeditio Vuladislai contra Turcas.

dino castra mouit non satis alacer, nec spe optima, propterea quòd uiolari à se fœde-
ra & iurisiurandi religionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios De-
spotæ, & munitiones promissas reddiderant: & adnimaduertebat, quàm longè mi-

Exercitus Vuladislai exiguus.

nores copias, quàm pro magnitudine belli, & quàm superiore expeditione duxis-
set, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Christiani orbis nationibus nõ
occurrebant, pacis conuentione decepti. Ad hæc de Polonis, qui circum regem fue-
rant, multi, quòd eorum spei liberalitas regis minus respondebat, commeatu acce-

Nicolai Lasocij tenacitas.

pto discesserant. Cuius rei inuidiam Nicolaus Lasocius, qui fiscum regis administra-
bat, sustinuit. Directo autem in Bulgariam itinere, tertia die Nouembris rex cum om-
ni exercitu apud Orsauam Danubium traiecit. Erat consilium eius, ut Callipolim ad

Consiliũ regis.

oram Hellesponti sitam, ubi erat statiò classis Italicæ, rectà duceret, & ibi se cum ma-
ritimis copijs cõiungeret. Atq; eò, si compendioso maximè itinere peruenire uellet,
per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficisci eum necesse erat. Quoniam autem
iter illud difficilimum, quemadmodum superius commemorauimus, per montes trã
situm habet, nec muniri paucitas exercitus proficiscentis obiectu curruum inter an-
gustias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad pontum Euxinũ

Nicopolis metropolis Bulgariæ.

exercitus iter habuit. Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgarię est, uicesimosexto die
cum peruenisset, uenit ad regem Vuladus, qui & Dracula palatinus Transalpinæ Va-

Vuladus siue Dracula palatinus Transalpinensis.

lachiæ ueniam petens, quòd necessarium cum Turcis fœdus superiori tempore icis-
set. Visaq; paucitate exercitus regij, in quo uix quindecim millia equitum, pedites
uerò longè pauciores, & ij ferè cruce signati erant, cum reditum regi persuadere ne-
quaquam posset, quatuor millibus suorum hominum duce filio exercitum eius au-
xit: ipse uerò domum reuertens, duos equos pernicissimos, duosq; iuuenes uiarum

Thraciæ uetera monumenta.

peritos in aduersum belli euentum ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ, multorum claris-
simorum & admirabilium signorum atq; monumentorum, à uetustis Imperatoribus
positorum (quæ barbari demoliti erant) uestigijs etiam tum uisendæ, peruentum est,

Edictum regium.

proposuit rex edictum, ut milites à Christianorum templis manus abstinerẽt: itemq;
ut Turcæ liberè & securè saluis rebus suis, munitionum præsidijs decederent: eiusq;
edicti exempla per Turcas captiuos quoquo uersus dimisit. Hinc deditæ nonnullæ

Petressum & Sumenũ arces expugnatæ.

munitiones: Petressum uerò & Sumenum, quæ Pezechium & Sunium uocat Bonfi-
nius, cum non dederentur, una die summa ui expugnatæ sunt. Vbi præclarum in pri-
mis eximiæ uirtutis specimen duo Poloni equites Ioannes Tarnouius, & Lescus Bo-

Ioãnes Tarnouius, Lescus Bobricius.

bricius, uel Vngaricorum annaliũ testimonio, edidere, dum alter Sumeni portas duo
bus uulneribus acceptis refregit, alter Petressi murũ primus ascendit. Interim Amu-
rathem cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius scribit, centum, siue ut Paulus
Iouius, octoginta millibus Turcarũ infra Callipolim paruis nauibus ex Asia traiecis-

Turcicus exercitus.

se allatum est, siue coniuentibus Venetis & Genuensibus mercede corruptis, siue cũ
commeatus comparandi causa è custodia decessissent. Nec tamen hic nuncius regẽ

Varna.

ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cum nostri ad Varnã, quam Dionysio-
polim dixere ueteres, oppidum mox clade sua nobile futurum, quod iam in deditio-
nem receperant, castra haberent, post ortum solem hostes adesse ab exploratoribus

Acies Christianorum.

nunciatum est. Laborare ex apostemate pedis rex cœperat. Itaq; Huniades militibus
prælium poscentibus, ita acies instruxit. Sub ipsis radicibus montium, qui ad Varnam
terminantur,

terminantur, lacus sinui maris continens uallem mille passuum spacio latam in medio inter se & montes relinquit. In ea igitur ualle arcuatam Huniades aciem direxit: ac dextrum quidem cornu montibus continens Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato, Varadiensi & Agriensi episcopis, & Francobano, adiuncto ijs Bobricio cum paucis Polonis attribuit: sinistrum ipse sibi desumpsit: regem media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus, qui magno pugnantibus munimento ab lateribus & à tergo solēt esse, in extremo cum imbelli multitudine relicti sunt, propterea quòd intra eos multorum ignauia facile latêre diceretur. Ita instructa acie ad duo millia passuum hostibus obuiam itum est: deinde signis defixis (quæ tamen subita tempestas in tranquillo coorta concerpsit) ad tres horas hostes expectati. Apparuerunt ij pòst, ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec eorum impetum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectum & odorem non ferentibus, Transalpinisq; illico dissipatis, sustinuerunt: fusi fugatiq; per montem uersus Galatam ad decem ferè millia passuum. Meliore fortuna à rege & Huniade ab alia parte collata signa, & ad quatuor millia passuum submoti non sine cæde barbari, instabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægrè uim barbarorum sustinebant, rex reuertens, inde quoque hostes in fugam egit, ita ut ij dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi deletis iam omnibus suis copijs. At rex fuso fugatoque iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorũ phalangem, in qua Amurathes ipse erat, & in quam Bassa siue dux Asiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis, ijsque Polonis maximè, inuectus, cum ab Huniade siue persequente adhuc hostem fugatum (ut Vngari & Turcæ ipsi) siue fugiente cum dimidia parte exercitus (ut nostri prodidere) nequicquam reuocaretur, pedem referre turpe, & se genereque suo indignum esse duxit: neganti eius esse, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confertos hostes pugnans stragem faceret, atque Asiaticum Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum sub uesperum iam equo ab Ianizeris confosso perijt, princeps longiore uita & immortali gloria dignissimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de instructa quidem acie regia non dissentit ferè ab ijs quæ nos memorauimus, nisi quòd Huniadem cum Valachis Transalpinis nullum sibi certum locum sumpsisse scribit, intentum ad subueniendum, si ubi suos laborare conspexisset. Cæterùm in conflictu eos qui in dextro cornu erant Vngaros denso sagittarum imbre à Turcis eminus lacessitos, subijsse temerè non turbatis ordinibus in aduersos colles: indeque, aucta hostium multitudine, depulsos in uallem, cum aliquandiu dimicassent, tandem dissipatos esse: & episcopos quidem fugientes perijsse, legatum uerò cum Despote & Francobano ad munitionem curruum sese recepisse, ibiq; ancipiti pugna aliquandiu dimicatum esse, donec Lescus Bobricius, qui audendo hortandoque, uim hostium potissimum sustinuerat, multis uulneribus confossus cecidit. Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in castra impetum factum esse à Turcis. Id animaduertentem regem cum Huniade accurrisse, hostemque ferocem ad duo millia passuum submouisse. Reuersos deinde diuersis locis pugnam horum restituisse, & omnem barbarorum equitatum in fugam egisse. Inde nostros ad prædam uersos, fortè in camelos onerarios incidisse: eorum aspectum & odorem insuetum equos non tulisse, nec regi aut retineri à sessoribus potuisse. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem peruenisse. Ibi cruentum fuisse prælium. Et iam Turcæ penitus ad fugam spectabant, cum nostros partim camelorum occursu, partim falsa interfecti regis fama perturbatos conspexere: ibi uerò cohortati sese mutuò Ianizeri instaurant prælium. Huniades uerò uisa suorum perturbatione & fuga, regem nequicquam inter confertissimos hostes pugnam cientem reuocare conatus est. Ad extremum is excussus ab equo saucio, Ianizerorum telis obrutus est. Huniades cum regis occisi cadauer recuperare non posset, omnibus diffugientibus, ipse quoque cum paucis Valachis meliori se fortunæ seruauit. Ita ferè, quamuis pluribus uerbis Callimachus. Nec barbari equitatu destituti persequi fugientes Vngaros atque Transalpinos, ac ne currus quidem & castra usque ad tertium diem inuadere ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat uictoriam: & insidias autem timebant. Tertio demum die castra, immaniter trucidatis ægrotis & lucijs, direpta. Iulianus cardinalis fugiens, à Transalpino nauiculatore, cum per Danubium ueheretur, propter aurum quod secum ferebat, occisus, & in profluentem nu-

Triste omē.

Conflictus apud Varnam.

Galata.

Vuladislai uirtus et audacia.

Bassa Asiaticus à rege interfectus: Vuladislai regis interitus.

Turcarũ timor post uictoriam.

Iuliani cardinalis mors.

tem nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus spoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum, perijsse scribit. De Polonis duo tantum ex eo prælio euasere, Ioannes Ressouius, qui postea Cracouiensis episcopus, & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopoliensis archiepiscopus fuit. Cecidere autem insignes maximè duo fratres Tarnouij Maior & Gratus, & Martinus atque Stanislaus Zauisij Nigri filij. De omni exercitu, qui uiginti millia pugnatorum non excessisse existimatur, uix quintam partem eo prælio desideratam esse, & tamen uix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarum autem ad octoginta millia, ut uult Dlugossus noster: secundum Bonfinium autem supra triginta millia (cum fuissent sexaginta) periere. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmensis episcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouiensis, & præpositus apud S. Michaelis, Andreas Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathosinius post ea mirabiliter euaserunt. Duodecim uerò alij ingenui adolescentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, & in cubiculum tyranni deducti essent, in necem eius coniurarunt: peregissentque facinus præclarum, & omnibus seculis memorabile, nisi in ipso articulo à Bulgaro, quem unum socium consilij adhibuerant, proditi essent. Atque ij tamen, ubi rem palàm esse cognouerunt, ne tyranni siue libidini, siue crudelitati essent obnoxij, obditis ostio pessulis armati inter se concurrerunt, & mutuis uulneribus fortiter conciderunt. Accidit autem clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringentesimo quadragesimoquarto, Regni uerò Vuladislai in Polonia quidem undecimo, in Vngaria uerò quinto, cum is uicesimum ætatis suæ annum uixdum egressus esset. Fuit autem Vuladislaus hic procera statura, facie fusca, sed honesta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientissimus, abstemius, iusticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hostes singulari, liberalitate propemodum nimia, animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo, quod consultò instituerat, auelli se pateretur. Deniq; summa in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam gessit, eiusque regni non modò ærarium in alienam rem exhausit, uerumetiam reditus profusis largitionibus extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata esset apud Polonos eius memoria, consequentia tempora effecerunt.

Polonorum strages. — *Exercitus utriusq; magnitudo, ac desideratorũ numerus.* — *Polonorum captiuorum eximia uirtus.* — *1444 ann.* — *Vuladislai regis effigies, mores et studia.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORUM, Liber secundus & uicesimus.

INTERREGNVM.

POSTEAQVAM in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant, percrebuit: ingens mœror atq; luctus mentes omnium peruasit. De rege ipso, uiueret'ne, an cæsus esset, certum sciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euasisse eum, & uel Constantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Transalpinam peruenisse affirmarent: nonnulli etiam in Rascia siue in Albania cum exercitu incolumem esse dictitabant. Et quanquam uarietas suspecta esse poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec residere sensim & languescere ea fama cœpit. Tunc uerò missi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Ressouius & Aegidius Suchodolius perquisitum regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppoliensium publicè pacti sunt Glogouiæ: quæ argumento sunt, orto à latrocinijs & iniurijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppoliensi agro commeatum

Rumor incertus de rege. — *Silesiorũ cũ Polonis offensæ mutuæ compositæ.*

commeatum petere: Duces uerò illi ne cui aduersus eos opem ferrent, neue suos homines ferre paterentur, ac ne transitum quidem præberent per ditionem suam latrunculis & hostibus Polonorum: Si quid iniuriæ damniúe datum esset alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuersa autem controuersia ut Vuladislai regis, si is reuersus esset, arbitrio staretur, si cum Polonis proceribus duces rem non composuissent. Promittebant enim ob id uenturos se esse in Poloniam. Cum Vuratislauiensibus quoq; ciuibus & Namyslouiensibus & Nouoforensibus tertio pòst anno decennes induciæ factæ iisdem ferè conditionibus. Porrò Opauiensium, Ratiboriensium, Cessinensium, Osuencinensium, & Toscensium duces eo ipso anno Cracouiam cum uenissent, pacem & concordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde satis euidens est, non leues offensas tunc Polonis cum uniuersa Silesia intercessisse ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello distentus erat. Quæ tamen magna ex parte sopitæ sunt, incerto adhuc rumore de morte eius. Cæterùm ubi cognitum est, Vngaros alium sibi regem, Ladislaum posthumum Alberti Cæsaris filium nondum quinquennem, creasse, Poloni quoque ad XXIII diem Aprilis insequentis anni post amissum regem, Siradiæ comitia perquàm frequentia de rege creando habuere: Atque ibi in Sbignei cardinalis sententiam, quamuis aduersantibus nonnullis, qui expectandum adhuc censebant, decretum factum est, ut Cazimiro Vuladislai fratri regnum mandaretur. Facilimè & æquo animo fratrem fratri cessurum, si is uel post aliquot annos reuerteret. Missi legati, quos episcopi ediderunt, ad Cazimirum in Lituaniam, qui eum, re tota suspensa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII diem mensis Augusti indicebantur, euocarent ad consultandum in commune, & constituendum de Republica Polona rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille absque certo responso dimisit: suos uerò ad conuentum Petricouiensem cum his mandatis misit: Debilitatum se ægritudine ex aduerso casu fratris, uenire eò non posse, & inopem esse consilij: præter quòd immatura sibi ea de surrogando rege consultatio uideretur. Se quidem, dum adhuc incerta essent omnia, neque regnum, neque administrationem ullam suscepturum esse. Videri autem sibi, ut ij deinceps quoq; summæ rei præessent, quos Vuladislaus in Vngariam discedens, uicarios & gubernatores reliquisset. Non acquieuit in eo responso conuentus. Itaque placuit, ut octo principes senatus ad Cazimirum proficiscerentur, ac disertè ad regnum suscipiendum eum uocarent. Si renueret, aut cunctaretur, alium sibi quæsituros esse. Neque enim tutum sibi esse, neque consultum reipublicæ, diutius principe carere. Perstabat in sententia Cazimirus, siue quòd de fratris uita non desperabat, siue quòd Lituani proceres ægrè eum à se dimittebant, lenis, ne dicam lenti imperij dulcedine degustata, ac ueriti, ne absente eo Michaël Sigismundi filius dominatum arriperet, interfectique patris pœnas à se expeteret: aut si cui alij principatus à Cazimiro mandatus esset, ne is profusas ipsius donationes in se retractaret. Adhæc Luscum & Podoliam in suam ditionem redigere cupiebant. Id autem, si regnum susciperet Cazimirus, commodè fieri non posse iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnum penitus repudiabat. Vbi per Lituanos stare, quo minus Cazimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduersum est, actum est cum eis diligenter: sed nihil impetratum. Itaque discedebant re infecta legati, testati sese Polonumque nomen omne functum esse officio suo, quod paternum fraternumque regnum Cazimiro detulissent: deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lituaniam legatos antecesserat, filium, ut saniore consilio uteretur, nequicquam obsecrabat. Quem ubi obstinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lituanorum & Russorum conuentum liceret. Ad octauum Idus Ianuarij sequentis anni, qui fuit post Christum natum 1446, eum certum responsum Polonis daturum esse. Ita dimissi legati. Vbi tempus id aduenit, frequensque nobilitas cum proceribus Petricouiam conuenit, uenêre sex legati à Cazimiro & Lituanis, differri adhuc rem postulantes. Quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius suum persecuturus esset: quem tamen dicebant in principatu Lituanorum acquiescentem, regnum non appetere. Iritati hoc responso Poloni, alium regem creare sibi statuunt. Sed cum ad rem uentum est, pœnitentia nonnullorum mentes subijt, metuentium ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos &

Ladislaus puer ab Vngaris rex creatus.

Comitia Siradiæ de nouo rege creãdo.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Polonorũ legatio ad Cazimirum.

Lituanorũ consilium de retinẽdo Cazimiro.

Reginæ studium in cuehendo ad regnum filio.

1446 an.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Lituanos dissidio, minimè defuturos esse occasioni uexandę & infestandę Poloniæ. Quare placuit rursus rem in tertium mensem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertentare. Missi ad id Prædiborius Conespolius Sendomiriensis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauiensis castellani, qui authores comperendinandi in senatu fuerant, nihilo æquius responsum retulerunt. Itaq; ad uicesimam-

Comitia Petricouiæ.

octauam diem Martij cum frequens senatus Petricouiam conuenisset, cunctusque, quo religiosius reipublicæ consuleret, sacris CHRISTI IESV mysterijs procuratus esset, inita de rege creando suffragia, ea tamen conditione, ut Cazimiro etiam tunc acceptandi regni locus relinqueretur. Persuadebant enim sibi complures, mutaturum eum esse sententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum esse.

Suffragia de nouo rege.

Et episcoporum quidem sententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandebursem, qui iam antè gener & successor Iagelloni regi destinatus fuerat, inclinabant: præter Paulum Gizicium Plocensem episcopum, qui ad alterutrum de ducibus Masouiorum Vuladislaum uel Boleslaum regnum deferebat: hunc secuti Ioannes Cizouius castellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus palatinus Posnaniensis, & maior pars senatus, & pleraque omnis nobilitas, Boleslaum regem edebant.

Boleslaus Masuouius rex à Polonis creatus.

Itaque in hanc sententiam senatusconsultum factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi rex renunciatus: designatique quinque de primoribus oratores ad eum, si Cazimirus ante Pentecosten mutatæ uoluntatis significationem nullam daret. Ibi Cazimirum, cum de ijs quæ Petricouiæ acta erant, celeriter certior factus esset, pœnitere uehementer consilij sui cœpit:

Cazimirum pœnitet non suscepti regni.

nec modò speratum regnum se amisisse dolebat, uerumetiam de principatu Lituanorum, ac de uita denique in periculum se uenturum esse propediem augurabatur. Non ignorabat, impigrum esse Boleslaum, & sibi merito suo inimicum: Michaelem uerò hostem itidem suum, generum eius esse: in eumque rursus Lituanorum & Samagitarum studia inclinata esse, alienatis à se animis, quòd molestè ferrent, Gastoudi arbitratu sibi imperari:

Gastoudi potentia & authoritas.

& meminerat aliquoties iam insidias à coniuratis capiti suo & ferro & ueneno comparatas esse, etiam ab ijs quos charissimos & intimos habuerat: in quibus Suesta quispiam Russus fuit: quem tantopere dilexit Cazimirus, ut in eodem cum eo lecto cubaret.

Suesta Cazimiro charissimus.

Cogitabat ergo, si secundis rebus suis septies tamen petitus, ægrè insidias depulisset, quid futurum esset aduersis? Itaque consultores suos, & ipsos per se peccatum suum agnoscentes, reprehendebat: & ad matrem secretò misit, petens, ut erratum suum, si quo modo posset, corrigeret.

Cazimirus Lituanorũ & Russorũ insidijs petitus.

Nec segniter ea proceres atque nobilitatem pro filio prehensauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut conuentum apud Belzice agerent, indeque Petrum Curouium castellanum Sandecensem ad Cazimirum mitterent.

Minorũ Polonorum studia in Cazimirum.

Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas, quæ frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nonnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerent.

Sbignei graue cõsilium.

Itaque reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pilecius legationem sibi desumpsit. At illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipsi quoque rursus animos inclinant, & abrogata Boleslai electione, legationem nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parsouiæ, siue usquam alibi in finibus Lituaniæ inter Breste & Parsouiam conuentum secum ageret.

Legatio Polonorum ad regem.

Deinde & minores Poloni ad XVIII Cal. Septembris Corcini conuentum rursus egerunt, & Colense decretum approbarunt. Erant enim complures de proceribus atq; nobilitate, qui amplas patris, fratrisque Cazimiri profusa liberalitate possessiones nacti, uerebantur, » ne Boleslaus, regnum adeptus irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publicis præferantur.

Cazimiri tergiuersatio.

Conueniunt ergo frequentes proceres ad constitutam diem Parsouiam. Cazimirus uerò diu frustra expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullam se significationem uoluntatis suæ de suscipiendo regno, aut de conuentu pariter instituendo dedisse Petro Curouio: sed matris & quorundam Polonorum procerum sibi amicorum precibus adductum se Breste uenisse. Si quid secum Poloni agere uellent, illuc ad se uenirent. Nimia tunc erat nostrorum hominum patientia, & misera propemodum conditio, qui barbaricum fastum & ludificationem tam æquis animis ferrent.

Legatio ad Cazimirum.

Et tamen miserunt ij sex de primoribus ad eum Breste. Nam u-

niuersos

niuersos proficisci non placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur enim Cazimirus non exiguam Lituanorum atq; etiam Tattarorum manum secum habere. Eam uerò conditionem ille legatis tulit: Non aliter se suscepturum regnum, nisi Podolia, Luscum & Olescum Lituanis redderentur. Quam cum nostri non acciperent, & re infecta recedere pararent, insusurrarunt nonnulli de nostris Cazimiro, in manu ei fore suscepto regno, ut per se ipse faceret ea, quæ tunc aliunde postularet. Ita patrem eius Melstinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo deniq; eas ipsas ditiones concessisse. Placuit Cazimiro consilium. Sic tandem Polonorum desiderijs assensus est, & ad octauum demum Calend. Iulij sequentis anni in Poloniam ad suscipiendum regnum uenturum se esse recepit. Mox autem, quemadmodum Dlugossus memorat, Lomazos & Polubice à præfectura Parsouiensi & à Polonia abstraxit, & adiunxit Lituaniæ. Non multo pòst Nicolaus & Venceslaus Ratiboriensium, & Boleslaus Cessinensium duces aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis reddita Sbigneo episcopo Cracouiensi Seueria, fecerunt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res gessit. Non multo enim post Varnensem cladem, cum à Transalpinensi palatino Dracula, à quo ex aduerso prælio fugiens captus erat, dimissus esset, coacta ualida armatorum manu Turcas Rasciam infestantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno, imminentem, peruastata ditione eius ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorum, quibus rex creatus est Ladislaus puer, uenisset, omnium consensu prorex siue gubernator factus, Transalpinensem Valachiam cum infesto exercitu ingressus est: uastatisque agris Draculam cum uno filio cepit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cæsare, ubi educabatur, bello repetijt: & Austriam, Styriam, Carinthiamque uexauit: nec tamen peruicit, ut Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Boemis quidem efflagitantibus is missus est. Itaque ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita simili quodam fato tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam Cazimiri regnum ordiamur.

Cazimirus conditiones fert Polonis.

Improbum consilium.

Cazimirus suscipit regnum.

Pax cũ Ratiboriensi & Cessinensi ducibus.

Transalpina Valachia ab Huniade uastata.

Georgius Podiebradius gubernator Boemiæ.

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

IGitur annò Christi 1447, Cazimirus insigni Lituanorum & Russorum comitatu stipatus, uicesimaquinta die Iunij, quemadmodum conuenerat, uenit Cracouiam: insequenti die ritu solenni coronatus est: tertia de more castellano Cracouiensi coronam, Palatino sceptrum, Posnaniensi uerò palatino pomum, & Sendomiriensi gladium præ- erentibus in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iusiurandum descendit. bi priusquam præparatum sibi solium ascenderet, controuersia inter episcopos c duces Masouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno superio- i obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regem in ar- em re infecta coegit. Cessere tamen postea duces episcopis. Accidit autem res ominosa inter solennes ceremonias. Nam cum de pagis aliquot Tinecensi mo- asterio subiectis pecudes pigneratæ ob negatam regi nouo inusitatam procura- ionem siue stationem essent, mulieres rusticanæ pecudes suas secutæ, eiulati- us & lamentis non sine molestia & fremitu omnium templum impleuerunt. Ionasterium quoque Mogilense, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, to- um fortuito incendio conflagrarat. Consultatum deinde est, utrum de duo- us rex pontificem max. agnosceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re ad- rant: an Nicolaum quintum, qui Eugenio mortuo, dudum à collegio Car- inalium suffectus erat, & literas ad regem miserat. Hunc agnoscere placuit: nissique ad eum legati Vissota Gorcanus, præpositus Posnaniensis, & Petrus amotulius castellanus Calissiensis, regis obsequium ei detulerunt, impetra- untque decem millia florenorum in subsidium contra Tattaros: quæ ordini cclesiastico in Polonia imperata sunt: itemque facultatem conferendi nona- inta sacerdotia, quæcunque in prouincia Gnesnensi uacatura essent, & ad s summi pontificis pertinerent. Petierant autem ij regio nomine decimam

1447. ann.

Cazimirus rex coronatur.

Masouiorũ ducum controuersia cũ episcopis de loco.

Cazimiri Masouij obitus.

Episcopi ducibus antepositi.

Mogilensis monasterij incendium.

Legatio Cazimiri ad Nicolaum pont. max.

Postulata regis à Pontifice.

Schiſma decimæ, & ius omnium ſacerdotiorum in tota Polonia conferendorum, & penſio-
ſublatum. nem ſiue denarium S. Petri. Sed ea negata ſunt. Nec multo pòſt Felix certis cum Ni-
Baſileenſis colao pactis interuenientibus pontificatu ſe abdicauit, & concilium Baſileenſe ſolu-
cõcilij acta tum eſt, cum acta eius Nicolaus approbaſſet. Peractis ritè noui regni ceremonijs, di-
approbata miſsisque, & extra portam honoris cauſa deductis Lituanis proceribus, rex Cazimi-
à pontifice. rus in maiorem Poloniam comitante matre profectus eſt: & cum eſſet Caliſsiæ, ue-
Michaelis nit ad eum Michael Sigiſmundi Lituanorum ducis filius: ſupplexque & proſtratus
Lituani re- ad pedes eius, reddi ſibi paternam hæreditatem petiuit: nihil tamen æqui impetra-
pulſa. uit. Poſnaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam ca-
Poſnania lamitatem infelicium ciuium rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex in ſontes ſup-
arſit. plicio capitis animaduertit. Lublinum quoque, Znena, Siradia, Bochna, & Xianzum
Oppida exu- oppida eodem anno arſerunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholo-
ſta. mæi memoriæ ſacrum habita: in quibus leges quaſdam rex de ampliſsimi conſilij
Comitia Pe- ſententia condidit: pacem & pacta conuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis appro-
tricouiæ. bauit: miſsisq; ad eos uiciſsim legatis, iuſiurandum ſecundum ea ipſa pacta ab eis e-
Poſtulata xegit. Rogatus autem à proceribus, ne quid eorum, quę in Polonorum ditione eſſent
Polonorũ à aut fuiſſent, Lituanis concederet. Proficiſcens in Lituaniam, ut graues & prudentes
rege nega- uiros de Polonico ſenatu ſecum duceret: Theodorico Buciacio præfecto Podoliæ,
ta. qui arces quaſdam à Lituanis interceptas recuperarat, ut ueniam daret: omnia de Li-
Theodori- tuanorum, quos ſecum habebat, conſilio negauit, & properè in Lituaniam feceſsit.
cus Bucia- Quo quidem facto additi ſunt animi improbis & ſceleratis hominibus, ut furtis &
cius. latrocinijs non modò uias publicas, ſed pagos etiam ac domos equeſtrium homi-
Latrocinia. num, & oppida infeſtarent, rege interim in Lituania uenationibus aſsiduis uacante,
Cazimirus & neutiquam curante res Polonicas. Itaque impunitate creuit licentia, adeò ut no-
Poloniam ſtri quoq; non pauci de nobilitate latrociniorum ſocietatem cum Sileſijs & Vngaris
neglexit. inirent, præfectis regijs & ſenatoribus nonnullis ſi non fauentibus, certè conniuen-
Grabouia tibus. Multorum tunc mercatorum merces prope Grabouiam direptæ: multi item pa-
opp. gi in ora Velunenſi direpti & incenſi: Bendinum quoque oppidum dolo captum &
Bendinum exuſtum. Sequenti anno ſub finem Maij comitia cum Lituanis apud Lublinum habi-
opp. ta ſunt. Poſtularunt Lituani, ut ſibi æquo iure fœdera cum Polonis eſſent, utq; caput
1448. illud, quo Lituania Poloniæ Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inferi-
ann. tur, de fœdere tolleretur: itemq;, ut Podolia, Oleſcum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum
Comitia Lu- territoria, quæ præter ius ſibi adempta eſſe aſſeuerabant, redderentur. Ad hæc ut com-
blini cũ Li- modè & placidè Poloni reſponderent, neq; Lituanorum animos à ſe alienarent, rex
tuanis. petiuit. Re in conſultationem poſita, reſponſum eſt: Commodiorem uiam ad reti-
Lituanorũ nendos Lituanorum animos non eſſe, quàm ut ij Ruſsiq; omnes Polonorum regno
poſtulata. atq; nomine, abrogato principatu ſuo, cenſeri ſe deinceps uelint. Quod cum illi ab-
Polonorum nuerent, tunc demum ad poſtulata eis reſponſum eſt: primùm quod attineret ad fœ-
reſponſum. dera, rectè ea à Vuladislao rege & Vitoudo conſtituta ac deſcripta eſſe: nec eſſe quòd
querantur de iniquitate fœderum Lituani, quibus libertatem, nobilitatem, immuni-
tates, & multa præterea præclara adepti eſſent. Non licere autem Polonis quicquam
Podolia iu- de ijs mutare, ne penitus ea labefacerent. Podoliam à Cazimiro magno rege ſubmo-
ris Polonici. tis Tattaris quæſitam, & Camenecia, Chaceno (neſcio an Chocimo potitus) Ceci-
nis, ſiue Cieciuno, Bacota, Medibozo arcibus, & quibuſdam alijs caſtellis munitam,
à Ludouico deinde poſſeſſam, ad Iagellonem quoq; unà cum regno perueniſſe. Ab
eo primùm Melſtinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremum Vitoudo ad tempus
precario conceſſam eſſe: morte autem Vitoudi ad ius Polonorum redijſſe, prouiden-
te etiam ipſo Vitoudo paulo ante obitum, & ſacramento præfectos adigente, ut non
Luſcũ iuris niſi regi eam traderent. Idq; ita factum eſſe. Nam de Oleſco, Vetlis, Lopatino, Luſco,
Polonici. & Grodlo, extare etiam apud ſe diploma Sigiſmundi magni ducis Lituanorum, te-
ſtatum facientis, ea ad Poloniã pertinere. Supereſſe etiã inter ipſos, qui hæc ita ſe ha-
bere meminiſſent. Ita tunc reſponſum Lituanis, conuentusq; ſolutus eſt. Venerat eò
Legatus põ- Baptiſta Camerinenſis epiſcopus legatus à Nicolao pontifice max. & auream roſam
tificius ad dono regi attulerat. Nullum autem honorem ei Cracouiam uenienti Academiæ præ-
regem. ſides habuere, propterea quòd affirmarent, non Nicolaum, ſed Felicem iuſtum eſſe
pontificẽ, quippe qui Eugenio ritè amoto à concilio Baſileenſi ſuffectus eſſet. Nec-
dum enim de ceſsione Felicis increbuerat. Peractis ſiue ſolutis comitijs, Cracouiam
rex adijt. Vbi paucos dies commoratus, cum legatum pontificium dimiſiſſet, & indu-

cias

cias eum Silesiorum ducibus in unum annum prorogasset, in Rusiam profectus est ad sedandos motus Moldauicos. Stephano & Eliȩ fratribus palatinis uita defunctis, huic quidem Romanus, illi uerò Petrus filij in dominatu successerant: ex his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus Romanum eiecit. Erat autem Romanus consobrinus Cazimiri regis. Eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter dissidentes patrueles componere uolebat. In itinere autem certior fit, Romanum ueneno sublatum esse: itaque accelerauit iter, Russosq; Præmislienses, Leopolienses, Belsenses, Chelmenses, & Podolios arma sumere, & se sequi iussit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iusiurandum in uerba regis, quod prius per legatos obtulerat. Leopoli cum esset rex, uenit ad eum matertera, Romani extincti mater cum ducentis equitibus Valachis. Ac equites quidem is, fide eorum commendata, præsenti pecunia subleuauit: matertera uerò Colomeiam concessit. Cameneciam deinde cum uenisset, ingenti Podoliorum lætitia & liberalitate exceptus est. Inde legatos ad Petrum palatinum misit Petrum Odrouanzum palatinum Rusiæ, & Prædiborium Conespolium castellanum Sendomiriensem, & præfectum Præmisliensem, cum his mandatis, ut ille ad se ueniret, atq; in uerba sua iuraret: Michaelem uerò Sigismundi ducis filium profugum ut sibi traderet. Nam is cum insidiari capiti suo regem intelligeret, è Lituania in Masouiam ad socerum, inde in Prusiam: & cum ne ibi quidem tutò esse posset, in Silesiam, ad extremum in Valachiam profugerat. Et ad præstandum quidem iusiurandum uenturum se esse Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michaelem uerò qui ad se confugisset, ut proderet, neq; ex fide sua, neq; ex dignitate regis fore respondit: sed iussurũ se, deinceps ut is finibus suis excederet. Itaq; ad Tattaros is deinde profugit. Non expectauit autem rex Petrum: sed missis ad eum quatuor legatis Chocimi promissum iusiurandum absens ab eo consiliarijsque & nobilitate Moldauica accepit: quo disertè illud cauebatur, irrita fore esseq; fœdera, quȩ Petrus & Valachi cum quibusuis hominibus atque principibus prius icissent. Quibus uerbis Vngari potissimùm designabantur. Ipsum autem palatinum uenturũ esse ad regem intra tres menses posteaquam accitus fuerit, datumq; iusiurandum in uerba eius iteraturum. Missis autem Chocimum legatis rex ipse properè in Lituaniam, ut tempori ad comitia Nouogrodecensia adesset, se recepit. Venerat autem ad eum Tattarorum principis legatus Cameneciam, auxilia contra Petrum Valachum pollicens: eumq; rex cum secretis mandatis dimiserat. Vix autem in Lituaniam ad constitutum locum uenerat, cum Tattari rapidi torrentis in modũ in Podoliã pupulabundi sese diffuderunt, ferro & igni cuncta uastantes. Quos tamen palatos Theodoricus Buciacius præfectus Podoliæ cum expedita manu impeditis in locis aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosq; captiuos liberauit. Reuertentes autem Tattari, à Iurza Russo siue Lituano ad Bratislauiam comiter accepti sunt. Vnde aucta est uulgò suspicio, eos siue à rege, siue à Lituanis subornatos, Podoliã uexauisse. Per hæc tẽpora Vincentio Cotto archiepiscopo Gnesnensi mortuo Vuladislaus Oporouius episcopus Vuladislauiensis à maiore parte collegij in gratiã regis suffectus est. Ei uerò in Vuladislauiẽsi episcopa, Nicolaus Lasocius à Nicolao pontifice maximo cõtra uoluntatẽ regis, qui Ioãni Gruscinio fauebat, successor datus est. Nec tamẽ possesionẽ bonorũ, rege per præfectos prohibente, adeptus est Lasocius. Anno autem sequenti peste apud Camerinũ de uiuis sublatus, liberam Gruscinio episcopã reliquit: uir ingenio, solertia, doctrinaq; singulari: cuius etiam consilio Ioannes Huniades multum usus esse fertur. Quoniam autem Huniadis mentio facta est, libet cladem eius, quam hoc anno à Turcis accepit, paucis attingere. Is igitur cum accepisset Amurathem Turcarum principem in Vngaros arma sumere decreuisse, ultrò cum uigintiduobus millibus Vngarorum & auxiliariorum obuiam hosti in Bulgariam ad Scijtnizam fluuium processit, adiunctis sibi in societatẽ belli palatino Transalpinensi, & clarissimo Albanensium principe, quem Turcæ Sanderbeiũ appellarunt. Nam Georgius Rasciæ Despotes cum post Varnensem cladem dominatum suum Amurathis munere recuperasset, fidem datam barbaro seruauit. Nec tamen Albanensis ad condictum locũ tempusq; occurrit. Triduo ibi à mane usq; ad uesperum infestis armis dimicatum est. Ad extremum superante hostium multitudine defatigati Vngari succubuere. Nec tamen Turcis incruenta cessit uictoria. Trigintaquatuor millia barbarorum in ijs prælijs cecidisse feruntur, Christianorũ uerò ferè octo millia. Huniades fuga saluti suæ

consuluit.

Moldauici motus.

Huniades gubernator Vngariæ.

Colomeia palatinæ cõcessa.

Legatio Cazimiri regis ad palatinũ Valachiæ.

Valachi cũ palatino iurant in uerba regis Polon. absentis.

Tattari Podoliam uastarunt.

Buciacius Tattaros uexauit.

Tattari comiter accepti à Lituanis.

Vuladislaus Oporouius archiepiscopus Gnesnẽsis.

Nicolaus Lasocius inuito rege episcopus factus, possesione exclusus est.

Nicol. Lasocij laus.

Vngarorũ expeditio contra Turcas.

Sanderbeius.

Rascia Turcis subdita.

Vngari uicti à Turcis.

Huniades captus à Despote Rasciæ.

Turcæ fugati ab Huniade. *Amurathis mors.* *Mahometes Turcarum princeps.*

consuluit. sed cùm in Despotæ manus incidisset, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimissus est, dato pro se obside Ladislao filio. Quem tamen paulo pòst comminatione belli repetitum recepit: Despotæq; contra Turcas, ditionem eius propter dimissum se infestantes, cum exercitu præstò fuit, & inopinato aduentu suo perterritos hostes in fugam egit. Nec diu postea uixit Amurathes. Moriens Mahometi filio, quem uiuens successorem sibi designarat, Imperium reliquit. Sed nos nostra repetamus.

1449. ann. *Seueriensis ditio in Russia à Michaele occupata, à rege recuperata est.*

Insequenti anno cum Michael dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seueriense, & nõnullas alias munitiones in Russia Moschis finitima auxilio Tattarorum intercepisset, tumultuariasq; regis copias fudisset, maiore mole rex contra eum arma mouit: eiectoq; eo, munitiones interceptas recepit.

Huniades et Iscra Polonorum opera reconciliati.

Dum autem in Lituania commoratur, Sophia regina & Sbigneus cardinalis missis in Vngariam Ioanne Zagoranio magistro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugosso maiore canonico Cracouiensi legatis regio nomine, perniciosum inter Ioannem Huniadem & Ioannem Iscram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepusiensi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt.

Comitia Petricouiæ. *Cõtentio de loco inter Cardinalē et Archiepiscopum.* *Cardinalis dignitas.*

Decembri demum mense rex in Poloniam ad comitia Petricouiensia reuertit. Vbi magna exorta est inter proceres de prærogatiua loci & sententię dicendæ controuersia; propter Sbigneum episcopum, cui à duobus pontificibus prius cardinali presbytero designato, Nicolaus paulo antè insignia eius honoris miserat. Nam illo in senatum ueniente, Vuladislaus archiepiscopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorum Polonorum proceribus, qui & ipsi prærogatiuam illam ad minorem Poloniam à se transferri nolebant, discessit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum & diaconum maiore esse dignatione, quàm episcopum & archiepiscopum, atque etiam patriarcham.

Friderici Cæsaris legatio ad Cazimirum.

Rex nihilominus cum ijs, qui manserant, senatum habuit. Friderici Cæsaris legationem pro Vuladislao Masouiorum duce propinquo suo postulantem, ut rex eum Rauam atque Belsum secundum fratres absque liberis defunctos retinere pateretur, audiuit, & causam illam cum Vuladislao in aliud tempus reiecit.

Cardinalis & archiepiscopus è comitijs discesserunt.

Expostularunt postea grauiter cum rege maiores Poloni, de senatu se absentibus habito: & ut archiepiscopus principem in senatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id sibi in manu esse: quando sic uisum sit Pontifici, authoritati eius stari oportere. Ad extrèmum, ne quo obstaculo controuersia illa esset reipublicæ, exoratus Sbigneus Petricouia discessit. Idemque fecit archiepiscopus.

Cazimirus recusauit iusiurandũ dare Polonis.

Liberius deinde habita sunt consilia de republica, quibus nonnulla salutaria statuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuere, cum rex proceribus petentibus solenne iusiurandum (quod ritè & secundum leges regnum administraturus esset) dare, & regum superiorum acta, constitutiones, & beneficia quæuis publicè & priuatim concessa, rata habere, ne quid Lituanis suis detraheret, recusaret.

1450. ann. *Conuentus minorũ Polonorum.* *Petrus Safranecius de latrocinio suspectus.* *Ioãnes Tencinius palat. Cracouiensis.* *Poloni noluerunt pro rege habere Cazimirũ, donec iusiurãdum ipsis daret.*

Sequenti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ cum solis minoribus Polonis, de inquirendis & cohibendis furtis & latrocinijs, quæ impunitate admodum inualuerant etiam inter primos de nobilitate: nominatimque Petrus Suffranecius uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquisitionem uulgò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, cuius magna erat apud nobilitatem gratia & authoritas, eam rem dissuasit: non quòd faueret is furibus & prædonibus, sed quòd agi quicquam, & statui publicè cum rege nollet aduersus uniuersæ Poloniæ consensum. Conuenerat enim inter proceres superioribus comitijs, ne pro iusto rege Cazimirum haberent, quoad is iusiurandum, quod à se petebatur, præstitisset. Quanquam solent etiam plerumque proceres plusculum sanguini suo & necessarijs indulgere, quo maiorem sibi potentiam comparent. Itaq; soluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoq; ipsi Suffranecius insidias tendere dicebatur. Misit deinde rex Petrum Odrouanzum & Prædiborium Conespolium cum exercitu Russorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rursus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Moldauorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui se nothum Alexandri palatini filium esse præ se ferebat, dominatum apud Valachos, quasi hæreditario iure secundum fratres legitimos ad se pertinentem inuasit. Supererat adhuc paruus Eliæ filius Alexander cum matre profugus: atque is reductus paulo antè fuerat iussu regis à Ioanne Sennenio Olescio, Bogdanusq; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxisset, Bogdanus, qui in montana se abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum, qui

eum

cum Alexandro sentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rursus eiecerat. Ac deliberatum quidem est in consilio regio, an rex Moldauiam omnino subigeret, atque in prouinciæ formá redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Rusſia.

Consultatio Polonorum de Moldauia redigenda in formá prouinciæ.

Sed res magnæ difficultatis uiſa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem Danubij ripam tenebant. Consultius uiſum, ut alienis uiribus & alieno periculo tam potentem hostem à ſe arcerent. Itaq; Odrouanzus cum Coneſpolio, Valachis ipſis petentibus & opitulátibus, reducere iterum Alexandrũ iuſsi ſunt. Atq; hi tripartito agmine Moldauiam ingreſsi ſunt: Alexander enim Moldauos, Theodoricus Buciacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Ruſſos Odrouanzus & Coneſpolius ducebant. Bogdanus imparem ſe hoſti animaduertens, in nemora ſeſe cum ſuis abdidit. Ac de pace tamen cum noſtris, dolos nectens, per internuncios egit: impetrauitq; ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Moldauiæ præeſſet, regiq; ſeptuaginta millia, quemadmodum Dlugoſſus ſcriptum reliquit, uel ut Bernardus Vapouius habet, ſeptem millia modò Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & certos pecorum greges quotannis penderet.

Pacta cum Bogdano palatino Valachiæ.

Moldaui uectigales regi Pol.

Pace facta reuertebantur noſtri. Ibi Bogdanus circumductis ſuis per compendioſos calles, ſyluam apud Craſne pagum, qua iter habebant noſtri angusto & impedito tramite, inſedit.

Bogdani fraus.

Burculabus.

Sed ea de re edocti noſtri à transfugis & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui ſumma fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis cum præſidio Moldauorum duce Burculabo & ala Podoliorum præmiſsis, ipſi expediti prælij fortunam æquo & iniquo loco tentare, ac honeſtè potius occumbere, quàm turpi & fugæ ſimili receptu perfido hoſti incruentam uictoriam concedere, ſtatuunt. Complures tamen de exercitu iniuſſu præfectorum clàm ſe cum impedimentis ſubduxerunt. Sexta die Septembris Bogdanus cum expedito agmine apparuit. Nec noſtri quamuis conſternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarunt. Equitatu noſtri, peditatu hoſtis pro loci opportunitate abundabat: ſed eum tamen peditatum equitatu texerat. Equeſtri pugna conſerta, & acriter inuehentibus noſtris, hoſtes cedentes, & huc atq; illuc diſsipati peditum aciem oſtendêre. Nec eo ſegnius tamen à noſtris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum eſt. Cadebant fortiſsimi quiq; de noſtris, qui in prima acie pugnam ciebant, & iam inclinari cœperat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præſidiaria illa ſua manu adueniens, noſtris animum addidit, hoſtium uerò ferociam & exultationem repreſsit, territosque in fugam uertit.

Moldaui Valachi fuſi fugatiq;.

Ita noſtri inſperata & cruenta uictoria potiti ſunt. Multos enim fortes uiros amiſêre: atque in his principes Odrouanzum palatinum, & Michaelem Buciacium. Pugnatum eſt à mane uſque ad ueſperum.

Petri Odrouanzi et Michaelis Buciacij mors.

Hoſtes fuga diſsipatos quatriduo Burculabus in ſylua conquiſiuit. Bogdanus ſoſpes Barlotum, oppidi id nomen eſt, ſeſe recepit.

Barlotum opp. Moldauiæ.

Noſtri quamuis uictores, ualde tamen debilitati, & maiorem ex amiſsis fortibus uiris dolorem, quàm ex profligatis hoſtibus lætitiam capientes, ſatis tunc habebant domum reuerti. Odrouanzum palatinum Ioannes frater archiepiſcopus Leopolienſis paucis diebus ſecutus eſt, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius è Sanoco oppido ortus, artium liberalium magiſter, cuius ſuperius meminimus, ſucceſsit.

Gregorius Sanocius archiepiſcopus Leopolien.

Non multo pòſt Tartari, ubi de ſtrage Ruſsicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Ruſsiã uſq; ad Grodecum oppidum & fines Belſenſium populabundi excurrerunt: parumq; abfuit, quin Vuladislaum ducem Maſouium, Belſenſem dominatum ſecundum fratris mortem obtinentem, & uenationi tunc uacantem, caperent: abactaq; ingenti hominũ, pecudum & iumentorũ præda, incolumes ad ſua ſe recepêre.

Tartari Ruſſiam & Belſenſem populati ſunt.

Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiã geminato malo, nõ modò Podolios atq; Ruſſos, uerùm omnes Polonos afflixit, cũ nemo eſſet, qui, ſi quid mali rurſus ingruiſſet, ſuccurreret, rege in Lituania cõmorante, & conuentũ cum Lituanis de Podolia & Luſco agente. Ne in Cracouienſi quidẽ ora quietæ res fuere per id tẽpus. Nam Premislus dux Toſcenſiũ coacto exercitu Seueriã epiſcopi Cracouienſis arcẽ oppugnauit: reiectus ueró inde cũ ignominia, tractũ illum omnẽ diuexauit.

Seueria infeſtata à duce Toſcenſi.

Sed eum Sbigneus cardinalis coadunatis aliquãtis copijs ultus eſt uſq; adeò, ut eũ ad petendã pacẽ, & ſatisfaciendũ de dãnis datis adigeret.

Sbigneus cardinalis ducẽ Toſcẽſem repreſsit.

Ad Pentecoſten demũ ſequẽtis anni rex Petricouiã ad comitia uenit: ibi actũ rurſus de Sbigneo cardinali ipſo abſente. Nã eũ rex, ne ueniret, exorauerat: ſancitumq;, ut is quidem principẽ in ſenatu locũ obtineret: deinceps uerò, ne

1451. ann.

Comitia Petricouiæ.

quis

De Cardinalatu et legatione constitutio comitialis.

quis eum,atq; legationis etiam Apostolicæ perpetuę honorem rege & senatu incon sultis peteret aut usurparet. Cracouiam deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit. Ad quem Lucas Gorcanus palatinus & præfectus Posnaniensis, Nicolaus Scora castellanus Calissiensis,& Laurentius Zaremba castellanus Siradiensis & præfectus Velunensis nomine omnium maiorum Polonorum adfuere. Tentatum ibi rursus de purganda Polonia latrocinijs. Sed inquisitionem nobilitas pleraq; abnuebat.Nec ea sanè magnopere opus erat, si rex in eos modò , quorum publica erant scelera,animaduertere, infamesq; latronum receptu munitiones Berualdum & Velcinum in potestatem suam redigere uoluisset . Velcinum Gels Silesius, Berualdum Vulodicus Scrinnius unà cum Catharina uxore latrocinans tenebat. Clausum est autem à rege mercatoribus Polonis iter, & interdictum exportatione mercium Vuratislauiam & in Silesiam propter noua telonia ibi instituta:interdictumq; externis mercatoribus,& præsertim Norimbergensibus Cracouię & aliorum oppidorum domicilijs,propterea quòd nostris uictus quærendi rationes præriperent. Cum Boleslao uerò Oppoliensium duce rursus prorogatæ induciæ.Cæterùm cum rex iusiurandum solenne posceretur, impetrauit ut ea res differretur tantisper, donec communis cum Lituanis conuentus ageretur. Atq; is Parsouiam ad penultimā diem Augusti indictus est.Impetrauit etiam , habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu,ut seni grossi in iugera pro necessarijs usibus reipublicæ conferrentur:eiusq; pecuniæ quæstores atq; dispensatores Cracouiensis & Sendomiriensis palatini constituti.Ibi Sbigneus arrepta occasione, grauiter regem increpuit cùm de alijs quibusdam peccatis, tum de Michaelis Sigismundi ducis filij iniuria, & indigna supplicis repulsa:ob quæ minus ei prosperè caderent omnia. Cumq; eum de sententia non dimoueret, Deum testatus est, eum reum fore omnium, quæcunq; hominibus ac ditionibus ipsius aduersa euentura essent. In Rusiam inde per Sendomiriam rex iter habuit.Venit autem ad eum Sendomiriam Dauid Mustaphę Amurathis Turcarum principis non ita pridem defuncti fratris filius:qui pulsus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Christianam susceperat: tunc autem cognita patrui morte, præreptum imperium repetere in animo habebat:& à Cazimiro petebat,ut sibi per eius ditiones transire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & splendida insuper munera à rege accepit: sed cū ad Istri ostia peruenisset,Mahometemq; post Amurathem patrem apud Turcas sine controuersia imperare didicisset,per Poloniam in Vngariam redijt,& ibi consenuit. Samboriæ cum esset rex Cazimirus,legatio Sophiæ reginæ & procerum Polonorum eum consecuta est,rogans & admonens,ut ne Luscum à Polonia alienari pateretur.Nam Suitrigello,qui id obtinebat,grauiter ægrotabat. Idem contendebant , qui præsentes in regio comitatu erant.Rex ad comitia Parsouiensia integram eam rem reiecit:& cupere se quidem Luscum Polonis adiungere, affirmauit, sed prouidendum esse etiam atq; etiam , ne Lituani ea re alienarentur. Venit etiam eò Maria Eliæ defuncti Valachorum palatini uxor cum Alexandro filio, regis opem aduersus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxima.Interim eos, & munitiones, quas retinebant in Moldauia , Andreas Odrouanzus præfectus Leopoliensis tueri iussus est. Comitia deinde Parsouię habita Ad quæ Lituani non ueniebant,nisi fides publica ipsis à Polonis daretur. Verùm ea negata est,ne quid fœderibus derogaretur. Tandem rex obuiam eis egressus Lomasos usq; , secum eos adduxit. Gastoudus tamen uenire renuit. Eadem autem quæ prius,Lituanorum postulata in eo conuentu fuerunt cùm de Podolia,Lusco, & cæteris eius oræ munitionibus, tum de corrigendis fœderibus , quòd ea se inscijs nō sine contumelia sua,& obnoxiæ seruitutis testificatione conscripta esse dicerent. Itaque in eandem quoq; sententiam eis à Sbigneo cardinali cunctæ Poloniæ nomine responsum est, refutatumq; euidentissimè illud, quòd illi se inscijs fœdera conscripta esse asseuerabant. Nam & Mathias Vilnensis episcopus, & alij proceres Lituani negare non poterant, se ea posterius approbasse, & iureiurando suo confirmasse , simulq; de Podolia,& cæteris quæ sibi uindicabant, professos esse , ad Polonorum ius ea pertinere. Sumerent tamen ijs de rebus quos uellent siue iudices siue arbitros, uel regem deniq; ipsum communem principem, ne quam querendi ansam , neu quod dissidij fomentum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam æquam conditionem acceperunt. Ne uerò iritatis animis discederetur, placuit in annum integram rem differri ad alia eodem in loco habenda comitia. Conuentu soluto rex in

Conuentus Cracouiæ. *Latrocinia.* *Vuratislauiam ne proficiscātur cū mercib. mercatores Poloni.* *Mercatoribus externis interdictum domicilijs in Polonia.* *Parsouiæ cōuentus Polonorum et Lituanorū.* *Sbigneus episcopus regem obiurgat.* *Dauid Turca profugus.* *Maria palatina Valachiæ.* *Andreas Odrouāzus Alexādrum Valachū tueri iussus.* *Conuentus Polonorum cum Lituanis Parsouiæ.* *Fides publica negata Lituanis.* *Gastoudus.* *Lituanorū postulata refutata.* *Legati in Moldauiā.*

ituaniam ad uenationes secesit, rerum Valachicarum cura Ioanni Gijzouio castellano & præfecto Cracouiensi Petro Samotulio Posnaniensi, & Prædiborio Conespo io Sendomiriensi castellanis mandata, Polonicis uerò quasi derelictui habitis, nihil notus recenti complurium equitum Velunensium cæde à Ioanne Gels prædone in onflictu quodam patrata. Tametsi potuit rex habere nonnullam excusationem, pes ijs uitationem: quæ grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit. Minor enim ferè mmunis ab ea fuit, quamuis magnus esset undiq; Cracouiam hominum concursus ubilæi gratia, quem Nicolaus quintus pontifex max. ad spacium unius anni post per ctum Romanum, Cracouiæ, Gnesnæ, Leopoli, & Vilnæ concesserat ea lege, ut quisue dimidium eius, quod in itinere Romano impensurus esse uideretur, in capsam re oneret. Ex ea uerò pecunia ut dimidium regi in sumptus belli contra Tattaros gendi cederet: de reliquo dimidio dimidium Sophia regina in dotem egentium puel arum auferret, reliquum uerò pontifici pro instaurandis Romæ templis mitteretur. ed cum grauis uulgò esset ea æstimatio, ad quartam redacta est.

Silesij Velunensem orā uexarunt.

Pestis.

Iubilæus in Polonia.

Pecuniæ Iubilæi dispensandæ ratio.

At illi, qui ad comonendas res Moldauicas designati erant, dum moliuntur, interea Bogdanus à Pero Alexandri Senioris notho filio (qui & ipse sibi ius in dominatu Moldauiæ uendiabat, & fœdus atq; societatē cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolum interfectus st. Nec multo pòst, ipsum quoq; Alexandrū idem ille Petrus rupto fœdere de medio ollere conatus est: fecissetq; adeò, ni se ille subduxisset. Reuersus autē cum præsidio olonorum Alexander, nihil tamen propter hybernum tempus anni, & quòd Petrus n interiora secesserat, agere potuit. Venit per id tempus ad regem Philippi Burgunionum ducis legatio, auxilia uel pecuniarium subsidium ad bellum Syriacum cōtra oldanum Aegypti & Syriæ regem petens. Sed ei responsum est, regem satis negocij abere, ut Tattarorum, qui & ipsi barbari sint, uim à suis propulset: tantum abesse, ut uietos lacessendos sibi esse putet.

Bogdanus Valachus interfectus.

Petrus dominatum inuasit.

Philippi Burgundionis ad Cazimirum regē legatio.

In Vngaria uerò peridē tempus Huniades guberator Ioannem Iscram, Cassouiam & alias quasdam in ea ora munitiones obtinentē, sibi dicto minus audientem, cum insidijs frustra appetisset, aperto bello adortus, onasterium, quod ille præsidio munierat, obsidione cinxit. Sed Iscra coadunato ra tim de Boemis & Polonis quatuor milliū armatorum exercitu, laborantibus suis, editionemq; Huniadi superbè recusanti offerentibus succurrit. Commisso autē prę io, & obsessis tempestiuè erumpentibus, uictus & magna clade affectus est Huniaes cum sexdecim millibus Vngarorum.

Huniades ab Iscra uictus.

1452 ann.

Anni sequentis, mense Februario Suitrigel o dux moriens Luscum Lituanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, im nemor & illorum maleficij, & Polonorum beneficij: cum illorum opera arcem illam tq; ditionem amisisset, horum uerò beneficio recuperasset, ac iureiurando sese & prę ectos suos nobilitatemq; omnem obstrinxisset, mortuo se non nisi Polonis parituos Et eodem ferè tempore Michael Sigismundi ducis filius apud Moschos exulans eneno opera Lituanorum procerum, ut creditum est uulgò, in poculum infuso, exinctus est. Vtriusq; corpus Vilnam relatum, honorificè à rege sepultum est. Hos paus diebus Petrus Chranstouius episcopus Præmisliensis præcesit.

Suitrigello obijt.

Luscum Lituani occuparunt.

Michael dux mortuus.

Magni inde mous in Polonia extiterunt, fremebantq; uulgò in regem tum ob Luscum ipso connientente, atq; adeò assentiente, ut creditum est, interuersum, tum ob episcopam Præmis iensem Nicolao Blascouicio homini externo, nempe Silesio, delatam. Habitaq; sunt onnulla eas ob res conuenticula à minoribus Polonis maximè, atq; Rusis. Inde oannes Olesnicius palatinus Sendomiriēsis, & Albertus Michouius castellanus Za ichostensis publicè ad regem de Lusco, de Præmisliensi episcopa, ac de iureiurando xigendo allegati, ex itinere reuocati sunt, cum castellanus Cracouiensis, rege uolene & iubente Luscum interceptum esse, affirmasset, ne contemptui esset illa legatio: decretumq;, ut minores Poloni atq; Rusi Vuladimiriam à Lituanis nuper exustam eficerent, præsidioq; firmarent, & Luscum quocunq; modo possent, in potestatem suam redigerent. Sed irritum tamen decretū id fuit metu offensæ regiæ, & quòd negliguntur ferè, quæ à multis pariter, ac non uno aliquo curanda suscipiuntur.

Polonorum fremitus aduersus regē.

Legati Polonorum ad regem.

Polonorum conatus contra regis sui sententiam.

Præceptum est autem thesaurario & salinarum præfecto, ne qua arma Luscum, quamuis mandante rege, mitterent. Hæc ubi regi renunciata sunt, grauiter in Sbigneum cardinalem, & palatinos Cracouiensem atq; Sendomiriensem exarsit, questum de ijs ad maiorum Polonorum cōuentum misit, quasi illi regnum sibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerent. A proceribus autem petiuit, ut Sendomiriam ad Pentecosten uindicandæ contumeliç & ignominiæ suæ causa ad se uenirent. Venêre Ioannes

Querela regis apud cōuentum maiorum Polonorū de minorum primoribus.

Conuentus Sēdomiriæ.

 Vuladislauien-

Vuladislauienſis epiſcopus, Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Nicolaus Sarleius Breſtẽſis, & Boguslaus Inouuladislauienſis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim: ſed ij, quòd fauere Sbigneo, in quem maximè regis ira efferbuerat, uidebantur, à conſilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus eſt, cum omnibus conſtaret, illos quos rex ac-

Primores minorũ Pol. expoſtularunt cum rege.

Regis facta reprehenſa:

cuſabat, immeritò ac falsò delatos eſſe. Vbi uenit Cracouiam, uenerunt & illi quadam die in conſilium, & grauiter cum eo expoſtularunt, quòd aſſentatoribus aures accommodaret, ut ſe pro hoſtibus traduceret, atq; infamiæ notam ſibi ſtuderet inurere. Paratos ſe eſſe purgare omni ratione ea quæ ſibi obijcerentur. De corrigenda quidẽ inutili atq; praua regni adminiſtratione, ſe pro officio ſuo egiſſe, & conſilium captaſſe, neceſſarium magis, quàm utile reipublicæ. Si quid ſecus fiat, quàm rex uellet, penes ipſum eius rei culpam eſſe, qui nec ipſe peccata ſua multa magnaque corrigeret, neq; ſalutaribus monitis obſecundaret. Ocio, uenationibus, epulisq́; uacantem eum aſsiduò, neq; cauſas afflictorum hominum cognoſcere, neq; de quiete atq; tranquillitate publica cùm à barbaris hoſtibus, tum à latronibus præſtanda conſilia inire: Superiorum regum acta, conſtitutiones & prærogatiuas ſuas cuiq; ordini benignè datas, non modò non approbaſſe adhuc toto quinquennio, ſed labefactare etiã per ſummam multorum iniuriam: Creberrimis & grauiſsimis ſubuectionibus miſeros oppidanos & agreſtes ad inopiam redigere: ab eccleſiaſticis & monaſticis hominibus inuſitatas penſiones ſiue ſtationes, & alimenta equorum exigere: nuper adeò externo homini, ſuis longè dignioribus præteritis, Præmislienſem epiſcopam deſtinaſſe: Lituanis totum ſeſe dedere, Polonis neglectis: illos ſolos in cubiculum & in familiarẽ uitæ conſuetudinem admittere: cum illis ſeria iocosq́; miſcere: in illorũ uſus atq; amplitudinem Polonicum ærarium reditusq́; exhaurire: illis deniq; Luſcum & Podoliam à Polonorum iure abſtrahenda permittere, atq; adeò fauorem opemq́; ſuam ad

Sbignei epiſcopi grauitas et libertas in dicẽdo.

id impertiri. His de rebus plerisq; crebrò eum à ſe & priuatim & publicè admonitũ, dicebat Sbigneus, qui pro omnibus uerba faciebat, nec tamen correxiſſe peccata. Itaque deinceps abſtinere ſe uelle conſilio regio, ne eius peccata approbare uideretur: ſed nihilo tamen magis eccleſiarum, monaſteriorum, pupillorum & uiduarum cauſis uel cum periculo uitæ ſuæ defuturum. Subiecerunt Cracouienſis & Sendomirienſis palatini, eandem ſuam eſſe ſententiam. Et cum dicto omnes de conſilij loco exceſſerunt, cæteris conſiliarijs, qui aderãt, tacitè eorum ſententiam ferè approbantibus, ſed rege iritato mutire non auſis. Venerant ad regem nonnulli duces uicini: aderant & aliorum legationes: quibus pudebat eum dare audientiam, primoribus ſenatus in cõſilium non uenientibus. Itaq; actum cum his eſt, utrinq; ut omnia, etiam de epiſcopa Præmislienſi, integra ad proxima comitia, quæ Siradiam ad uiceſimam quartam

Tattarorum excurſio in Podoliam.

Rouũ caſtellum captũ.

Cõuentus regis cum magiſtro Cruciferorum.

diẽ menſis Auguſti indicebantur, penderent. Ita illis delinitis, auditæ ac dimiſſæ ſunt legationes. Non multo pòſt Tattari improuiſa in Podoliam excurſione facta, propterea quòd ſtationes & excubiæ à Theodorico Buciacio prætermiſſæ erant, permagnam prędam abegerunt, & Rouum caſtellum quod noſtra memoria Bona regina inſtaurauit, & Barum appellauit, ceperunt. Rex in maiorem Poloniam, & inde Neſſouiam profectus, Ludouicũ Erlichauſium magiſtrũ cum epiſcopis & primoribus Cruciferorum ad ſe uenientem lautè & magnificè accepit, uiciſsimq́; ab ipſo Toruniam

Polonia à Sileſijs uaſtata.

Induciæ cum duce Oppolienſi.

Comitia Siradiæ.

inuitatus eſt. Interea Boleslaus dux Oppolienſiũ non tam abſentia regis, quàm mutua eius cum proceribus offenſione ac diſsidio fretus, ualida militũ manu è Boemis, Morauis & Sileſijs conducta, bellum Poloniæ indixit: Seuerienſem & Velunenſem tractũ hoſtiliter uaſtauit. Id ubi rex cognouit, ſumere arma Polonos iuſsit. Sed nemo obtemperauit. Itaq; ipſe quidem Siradiam ad comitia contendit: aulicum uerò comitatum ſuum, ne tamẽ negligere prorſus res Polonicas uideretur, ad reprimendã uim hoſtium ad oram Velunenſem miſit. Sed ea manus nulla re memorabili patrata, non-

Lituanorum legatio.

Secretum cõſilium.

Regis excuſatio, quòd nõ præſtaret promiſſa.

nullis peſte, quæ in Sileſia & finitima Polonia tunc graſſabatur, abſumptis, ad regem redijt. Et commodũ Boleslaus de pace miſit. Igitur factæ ſunt cum eo rurſus unius anni induciæ, interim ut de pace accuratius ageretur. In comitijs uerò eadem, quæ pridem, cantilena à Lituanorum legatis ſuperbè & nõ ſine minis repetita. Eiq́; modeſtè à noſtris reſponſum eſt: cum rege de iureiurando & cõfirmatione importunius actũ. Itaq; is in anguſtum redactus, cum octo primoribus conſiliarijs ſecretum conſiliũ habuit: & cum aſſeueraret, non poſſe tunc ſe ſine capitis ſui periculo atq; defectione Lituanorum poſtulatis Polonorum ſatisfacere, annũ unum impetrauit, ut interea Lu-

ſcum

ſcum & primarias Lituaniæ munitiones in poteſtatem ſuam redigeret, theſaurumq; Lituanicum in Poloniam transferret. Tametſi admonebat Sendomirieſis palatinus Oleſſnicius, uidendum eſſe, ne rex Polonos uana ſpe & pollicitatione lactaret: eoque ſyngrapha ſiue diploma, quod ea de re fidẽ faceret, ab eo exactum, & regis ac omniũ illorum ſignis obſignatum, archiepiſcopo aſſeruandum concreditum eſt: atq; ita conuentus ille ſolutus. Sub illud uerò tempus Tattari rurſus in Podoliam populabundi uſq; ad Leopolim excurrerunt: & cum ſe recedere ſimulaſſent, reuerſi quater, eos qui ex latebris ad meſſem prodierant circumuentos, in miſeram ſeruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannem Cijzouium caſtellanum, & Ioannem Tencinium palatinum Cracouienſes in Ruſsiam ad reprimendam cum Ruſsis atq; Valachis efferatam rabiẽ barbarorum proficiſci iuſsit, ipſe in Lituaniam, quamuis dira peſte afflictam, ad uenationes ſeceſsit. Sed dum noſtri ſeſe comparant, Tattari præda onuſti diſceſſere. Compertum eſt autem, à Lituanis eos immiſſos fuiſſe. Mox enim ij Radiuilum Hoſticouitium cum amplis muneribus ad barbaros remunerandos miſerunt. Sed is cum fortè in id tempus, quo Sadachmetes citeriorum Tattarorum dux cum ſuis è Podolia reuerſus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus eſt, incidiſſet, excuſſus & exutus à uictoribus, nudus dimiſſus eſt: Sadachmetes uerò fugiens cum nouem filijs, & familiaribus ſiue purpuratis, quos Murzas & Vlanos illi uocant, in Lituaniam, tanquam ad amicos, ſeſe recepit. Sed eum ſpes ſua fefellit. Nam captus à Lituanis, & cum paulo pòſt Kiouiam fugiſſet, è fuga retractus, Cauunæ in cuſtodia uſq; ad mortem aſſeruatus eſt, ut ea re hoſtem eius Ecigerem in amicitia continerent. Neque Cracouienſis ora à belli cladibus tunc immunis fuit. Etenim Pręmislus Toſcenſium, & Ioannes Oſuencimenſium Sileſiorum duces coactis nongentis mercenarijs militibus equeſtribus atque pedeſtribus, finitimam ſibi oram Poloniæ impunè populando longè lateque peruagati ſunt, nacti occaſionem commodam, quòd ſine ullo præſidio tunc ea loca eſſent, proceribus cum nobilitate ob ſæuientem Cracouiæ & circumquaque peſtem partim dilapſis, partim extinctis. Cauſa uerò belli fuit, bellum aliud inter Petrum Saffranecium & Vulodicum Scrinnium de Berualtho geſtum: cuius incommoda ut à finibus ſuis duces illi propellerent, duo millia florenorum Saffranecio promiſerant Itaque Saffranecius cum ſua cauſa id bellum motum eſſe intelligeret, è Maleſſo caſtello de illis capto, & Bendino ditiones eorum cum centum equitibus totidemque peditibus uiciſsim infeſtauit, uſque adeò ut homines tributo pacem uulgò redimere cogeret Etiam duces etiam ipſos tædium eius belli ceperat, propterea quòd ſtipendijs exhauſti erant. Quamobrem pacem à Saffranecio petiuerunt & impetrarunt his legibus, ut profiterentur, iniuſtè ſe Poloniæ bellum intuliſſe: captiuos dimitterent: & ſupra duo millia prius promiſſa, octingentos florenos ipſi ſoluerent. Ille uerò Maleſſum eis uiciſsim redderet. Atq; hæc quidem priuata ducum illorum cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt. Cum Præmislo uerò Toſcenſi induciæ in ſex menſes publicè factæ, propter hyberni cœli, quo hæc gerebantur, inclementiam. Nec tamen is fidem ſeruauit. Nanq; mercatores Cracouienſes Vuratiſlauia cum mercibus reuertentes haud multo pòſt diripuit. Per idem tempus, cum Fridericus Cæſar altero diademate præter morem, ac tertio de more unà cum noua nupta Leonora regis Portugalliæ filia Romæ à Nicolao pontifice, fauentibus cunctis Italis, coronatus in Auſtriam reuertiſſet, neq; redderet Auſtrijs, Vngaris & Boemis Ladislaum regem duodecim annos natum, quemadmodum in Italiam proficiſcens promiſerat, obſeſſus ab ijs Ciliæ comite Vlrico ductore, dimiſit eum è tutela ſua, Auſtriaque ceſsit. Nec multo pòſt miſsi ad Ladislaum in Boemiam à Cazimiro rege Polonorum legati Nicolaus Sarleius Breſtenſis palatinus, ac Derslaus Rithuianius pręfectus Sendomirienſis Elizabetham ſororem eius petitum in matrimonium, optatum reſponſum retulerunt. Nec tamen pacta ſponſalia tunc confecta ſunt, ſed reiectum id Vuratislauiam, quò Ladislaus è Boemia ſeſe uenturũ promittebat. Nec ſcio, an legati Poloni non ad conciliandas regi ſuo nuptias, uerùm ad cohoneſtandam coronationem Ladislai miſsi, iniuſſu regio matrimonij & affinitatis mentionem fecerint, uel ipſi ultro ea de re compellati ſint. Eoq; nihil tunc effectum, & Ladislai regis ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adoleſcens cuncta gerebat, legatio pauló pòſt ad Cazimirum uenit, animum eius de nuptijs exploratura, quemadmodum ſcribit Vapouius. Hoc anno cum Mahometes Turcarum princeps Carmanorum regem ſubegiſſet, turbatoque fœdere, quod cum Conſtantinopolitano Imperatore conſti-

Cautio regis.

Tattari Ruſſiam peruaſtarunt.

Lituani Tattaros in Ruſſiam immiſerunt.

Tattarorum ciuile bellũ.

Murzæ & Vlani apud Tattaros.

Sadachmetes Tattarus à Lituanis in cuſtodia habitus.

Sileſij Poloniam uexarunt.

Peſtis.

Saffranecius Sileſiam infeſtauit.

Maleſſum caſteuum.

Pacta Saffranecij cum Sileſijs ducibus.

Mercatores Cracouiẽſes direpti à duce Toſcenſi.

Fridericus Imperator bis Romæ coronatus.

Frider. idem obſeſſus in noua ciuitate.

Ladislaus rex ſui iuris factus.

Legatio Cazimiri ad Ladislaũ regem Vngarũ & Boem.

Ladislai regis et Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Turcæ Carmaniam & Cõſtantinopolitanũ imperium ſubegerunt.

tutum habebat, in ora Propontidis summa celeritate arcem excitasset, classemque armasset. qua Græcos quasi obsessos teneret, ne libero mari uterentur, Nicolaus pontifex Isidorum metropoliten Kiouiensem, legatum misit Constantinopolim: qui Cardinalis factus ab Eugenio, & à Rußsis suis, quod se cum Latinis in concilio Florentino coniunxisset, pulsus Romam reuerterat. Cum autem is metu Turcicæ classis penetrare eò non posset, ad Alphonsi Arragonum, Siculorum & Neapolitanorum regis, & Venetorum opem confugit. Habebant ij tunc pariter classem instructã aduersus Soldanum Ægypti. Ab ea igitur classe Isidorus, Turcarum classe deuicta ac disiecta, ad Imperatorem Constantinopolim deductus est. Nihilo tamen minus Mahometes insequenti anno eam urbem obsedit, & acriter oppugnauit, & post quinquagesimum obsidionis diem Gerlucæ cuiusdam Græci proditione cepit, & imperatorem Constantinum Palæologum fortissimè dimicantem ad portam urbis interfecit. Nec multo pòst Gerlucæ, cum cognouisset eum ab imperatore, quem prodiderat, magnis beneficijs affectum fuisse, iustam proditionis mercedem diro supplicio exoluit: sedemque imperij Constantinopoli posuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiusdem anni initio pauci Tattari improuiso in Lucensem & Olescensem oram excursionem fecerunt, & ad nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prædam abegerunt: ijdemque iterum ad Pascha aucti numero, Trebouuliensem agrum depopulati sunt. Hos insecuti Ioannes Lasscius Zincouiensis, Ioannes Niemez, quo nomine Poloni Germanum appellant, Laticiouiensis, & Mathias Medibozensis præfecti, noctu in securos ac sopitos perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna strage eos profligarunt, prædamque omnem excusserunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euasissent, & paucitate nostrorum animaduersa sese recollegissent, postero die denuò cum nostris manus conseruere. Sed ij quoque non resumptis prorsus ex trepidatione nocturna suorumque strage animis, paruo negotio fusi. Reliquias fuga dissipatas Bratislauienses exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miserunt, ita ut ne unus quidem euasisse existimetur. Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum cum paternum dominatum adiuuantibus Polonis recuperasset, in fide regis atque Polonorum semper se fore iureiurando coram legatis regijs dato, & literis consignatis, unà cum consiliarijs suis professus est, & societatem belli totis uiribus contra Tattaros, & quoslibet alios hostes promisit. Per idem tempus Vuladislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui Oporouiam arcem muniuit, uita defunctus, Ioannem Sprouium gente Odrouanzum præpositum Sendomiriensem, canonicum Gnesnensem, & scribam regium accepit successorem, cum plura suffragia, quàm Thomas Strempinius theologus, in gratiam regis tulisset. Tametsi Vapouius scribit, Strempinio magis fauisse regem: sed à senatu persuasum postea, Sprouium, uti digniorem, ipsi prætulisse. Archiepiscopum Mathias Vilnensis, & Paulus Camenecensis episcopi paucis diebus secuti sunt. Mense Iunio rex apud Parsouiam Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lituani proceres non adfuerunt, insidias nescio quas causificantes: legationem modò misere, quæ usitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq; Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & suis ipsorum argumentis Lituanos refellebant, quòd ij dicerent oppigneratam Vitoudo à Iagellone rege Volyniam & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuisse. Vel inde enim liquidò constare, eas terras Polonici iuris esse, & mortuo Vitoudo unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima successione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue regem, siue pontificem maximum, seu quem alium principem uellent. Tattarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, ut intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à rege & nonnullis consiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur. Sed negarunt Poloni. Deinde auditæ legationes Vuladislai & Boleslai Masouiorum ducum, nobilitatis & ciuitatum Prusicarum, & Magistri, totiusque ordinis Crucigerorum. Masouij Ticocinum & Gonianzum oppida, à Lituanis intercepta, repetebant: Prusi aduersus iniurias & impotentem dominatum Crucigerorum opem regis implorabant. Crucigeri contrà, ne rex aduersus fœdera Prusis adesset, postulabant. Responsum est Prusis & Crucigeris, Regem ueluti Christianum principem dissidia nolle alere. Si eo arbitro uti uellent, non recusaturum. Masouijs du-

rius

Isidorus Russus cardinalis legatus ad Imperatorem Constant.

Isidorus cardinalis pulsus à Rußsis.

Turcica classis disiecta à Christianis.

Cõstantinopolis capta.

Proditionis iusta merces.

Turcici imperij sedes Constantinopolim translata.

1453 ann.

Tattarorũ excursio in Rußiam.

Lascz.

Tattari ad internecionem cæsi à Rußis.

Alexander palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Polon. absentis.

Oporouia arx.

Ioãnes Sprouius archiepiscopus Gnesnensis electus.

Comitia Parsouiæ.

Lituanorũ legatio.

Refelluntur Lituanorũ postulata.

Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta.

Prußi regis opem implorant contra Crucigeros.

rius rex inconsultò senatu & non sine comminatione respondit. Quocirca grauiter à Sbigneo cardinali obiurgatus est: Non esse regium, asperioribus dictis aut factis quenquam lædere. Inter apes quoque regem aculeo carere. Masouios duces, non modò non contumeliosè, sed honorificè accipi oportuisse, quippe qui socij & consanguinei Polonorum, & propinqui regis ipsius essent. Ad hæc, causam illam ad uniuersam Poloniam attinere. Non passuram eam, socijs atque adeò sibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri senatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior postea rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis superiorum regum & principum cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit. Admonuit regem contemptus Lituanici, cùm quòd uocati ab eo ad comitia non uenirent, tum quòd alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu suo agerent. Admonuit & periculorum atque insidiarum, quibus ab eis identidem appetitus esset. Contrà, Polonorum fidem, studia, obedientiam, atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuitque, ut his uicissim quàm illis propensiorem ac magis propitium rex sese exhiberet: his quàm illis fidelioribus atque beneuolentioribus consultoribus uteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum se uigentibus & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam speraret. Se uolentes lubentesque ipsi dicto audientes esse: etiamsi fortuna paginam uerteret, se nihil de suis erga ipsum studijs mutaturos esse. Illos, qui secundis ipsius rebus tam infidi essent, quales futuros esse sperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè sententiam cæteri quoque omnes multa dixere. Audiuit hæc rex subtristis demisso capite, & crebra eximo pectore trahens suspiria. Hæc ita quidem Dlugossus de Parsouiensibus comitijs memoriæ prodidit: idemque Ioannem Osuencimensium ducem superiori anno necessitate adductum, cum arx Osuencimensis à nostris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus transactione facta, arcem certis conditionibus dedidisse memorat. Sed extant in archiuo regio pacta ipsius Ioannis cum proceribus Polonis hoc demum anno non Cracouiæ, sed Parsouiæ, & quidem absente rege conuenta: quibus ille recepit arcem Osuencimensem, quæ tunc obsidebatur, se intra certos dies castellano & præfecto Cracouiensi traditurum esse, & ad regem in Lituaniam profecturum ueniæ petendæ, dedendique sese ipsi gratia. Quòd si repulsam ab eo passus fuerit, se ei mille & octingentos aureos partim mutuò sibi datos, partim in stipendia militum & bellum expensos, ad medium mensem Augustum exoluturum esse: ac tum demum ut sibi arx sua redderetur. Deinde rex, si uellet, iniuriam suam suorumque persequeretur. Quod ni ad eam diem exolueret, post id tempus pro damnis quoque deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi satisfaceret, priusquam sibi arx redderetur. Quòd si ipse è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum fratrem Zatoriensium ducem pertinerent. Quas conditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiam recepit. Parsouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem diui Ioannis Baptistæ indicta itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugossus Parsouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab archiepiscopo regis promissio diplomate consignata, postulatumque à rege, ut ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare: daturum tamen, sed uti regem modò Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, id iusiurandum uisum est. Itaque instare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abstineret: & commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam rempublicam per se ipse diligentius administraret: Lituanos à suo contubernio amoueret: quatuor uiros de primoribus Polonorum senatoribus publicè designandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret ac decerneret: quæ uerò præter sententiam ipsorum acta uel decreta forent, ut irrita essent: stationes & subuectiones uti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius non esse expectaturos, quin sibi reique suæ publicæ aliter prospicerent: dictisque facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos esse patriæ reipublicæ. His tandem tam importunis postulatis atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera postulata remiserunt, siue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent: simul

Rex obiurgatus à Sbigneo et senatu.

Lituanorũ contumacia aduersus regem.

Polonorum obsequium.

Osuencimensis dux Parsouiam profectus.

Osuencimẽsis ducis pacta cum Polonis.

Comitia Petricouiæ.

Polonorum postulata à rege acerbiora.

Polonorum procerũ confœderatio.

Iusiurandũ regis Polonis datum.

ſperantes eum tempore ſanatum iri: Præmislo Toſcenſi è ſenatuſconſulto induciæ in biennium conceſſæ: itemque Bernardo, Boleſlao & Nicolao Oppolienſibus ducibus.

Comitia nouem dierũ.

In nonum uſque diem tunc durauere comitia: quod quidem uelut nouum & inuſitatum Dlugoſſus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cum in tertium, interdum in quartum etiam menſem durant. Cazimirus rex Petricouia diſcedens, paucoſque dies Cracouiæ commoratus, in Lituaniam ſeceſsit.

Oſuencimenſis arx fruſtra tentata à Ioanne duce.

Ratus autem Ioannes dux Oſuencimenſium abſente eo oblatam ſibi eſſe occaſionem recuperandi arcem Oſuencimenſem, quam tunc ab eo traditam Ioannes Curopatuua regio nomine obtinebat, facta manu ſubitaria, eam adortus eſt. Sed repulſus à noſtris cum ignominia, ruinas uetuſtæ arcis, cui Volco nomen fuit, refecit, indeq; latrocinio uexare Poloniam cœpit.

Volcum arx inſtaurata.

Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atq; ſuos comitatus duce Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi ad obſidendam eam arcem miſerunt: & facilè ea per uim potiti fuiſſent, niſi nobilium iuuenum, qui uoluntarij ad eam militiam conuenerant, ne quid in oppugnatione aduerſi paterentur, ratio ducta eſſet.

Oſuencimenſis principatus redijt in poteſtatem regis Pol.

Interea pax data Ioanni petenti ea conditione, ut accepto certo precio, de quo tunc cõuenit, omni prorſus ditione Oſuencimenſi regi Poloniſq; cederet. Sic tandem Oſuẽcimenſis regio longo quaſi poſtliminio in ditionem Polonorum redijt: nobilitasq; omnis eius oræ ſequentis anni initio ſolenni iureiurando fidem ſuam regi & regno obſtrinxit. Quanquam ne poſtea quidem quieuit Ioannes, donec repetitis identidẽ pactis, auctoq; precio poſt tertium annum ius omne ſuum regi conceſsit.

1454. ann.

Oſuencimenſis contentus iuratus in uerba regis Polon.

Friderici imperatoris arbitriũ inter Pruſſos & Crucigeros.

Per hæc tẽpora maiores in Pruſsia motus à nobilitate & oppidanis contra Crucigeros extiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes ſibi ſumpſerant, illos non modò non uindicaſſet ab intolerabilibus iniurijs Crucigerorum, uerùm etiam ſexcentorum millium flòrenorum multam eis irrogaſſet, ac magiſtro eos denique tanquam ſeruos addixiſſet.

Pruſsi ſe & munitiones ſuas regi Polon. dedunt.

Itaque illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, conſpiratione inter ſe facta, pleraſque omnes munitiones & oppida ſex & quinquaginta in poteſtatem ſuam, eiectis Crucigeris, redegerunt: miſſaque ad regem ſplendida legatione, ea omnia, ſeq;, & omnem Pruſsiam, Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem terram ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem è Lituania reuertentem reperit: ſed Cracouiæ Februario menſe adeſſe iuſſa eſt. Nam rex ad nuptias in illud tempus conſtitutas feſtinabat: quo etiam frequens ſenatus (quo inconſulto nihil de re tanta ſtatuere poterat) conuenturus erat.

Nuptiæ Cazimiri regis cum Elizabetha Alberti Cæſaris filia.

Nona die Februarij noua nupta Cracouiam ſplendido comitatu aduenit, à rege ipſo unà cum matre obuiam ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promiſſa, ea conditione, ut ea penes regem remaneret, etiamſi illa ſine liberis deceſsiſſet. Nec tamen ea numerata eſt. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinque millium marcarum in ſalinis Bochnenſibus & Velicienſibus conſtituit.

Contẽtio inter cardinalem & archiepiſcopum.

Poſtridie contentio inter Archiepiſcopum & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, uter eius adminiſter eſſe deberet: quòd ille Archiepiſcopus & primas, hic cardinalis & Cracouienſis epiſcopus, ubi hæc agebantur, eſſet. Re diu agitata, conuenit tandem, ut Ioanni Capiſtrano eum honorem deferrent.

Ioann. Capiſtranus Frãciſcanus uir ſanctus in Poloniã uenit.

Erat autem is Italus non ignobilis de ſodalitio Franciſcanorum, qui ſe Obſeruantes & Bernardinianos appellant, doctrina, facundia & ſanctimonia uitæ pollens, uſque adeò ut multis miraculis eam comprobaret. Suſceperat autem peregrinationem Boemorum maximè ad rectam religionem reducendorum gratia: & cum in ea re apud Boemos non multum profeciſſet, à Sbigneo cardinali accitus, anno ſuperiori Cracouiam effuſa obuiam omni penè ciuitate cum ſacerdotibus & epiſcopo atq; ipſo etiam rege & regina, aduenerat: & poſita in foro, ac deinde hyberno tempore in æde Virginis matris cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos diuina uirtute ſanabat: authorq; fuit Sbigneo, ut cœnobium omnium primum in Polonia ſuo ſodalitio ſub arce ad Auſtralem portam urbis conderet.

Cœnobium D. Bernardini.

Huic ergo tunc datum eſt negocium, nouos coniuges ritu ſolenni coniungendi. Sed cum is neque Polonicam, neque Germanicam linguam calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret, Sbigneus utriuſque linguæ peritus cedente Archiepiſcopo id peregit. Archiepiſcopus uerò ſacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit.

Pruſſorum querelæ de Crucigeris.

Poſt hæc Pruſſorum legati, quorum princeps Ioannes Baſenus erat, in ſenatum introducti, facta audientia prolixè expoſuerunt, qua improbitate, & quibus artibus Crucigeri Pomeraniam & Michalouienſem tractum olim

Polonis

Polonis interuertissent: qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Masouiam, cæteramque Poloniam parentem suam ferro & igni debacchati, in solitudinem ferè eas oras redegissent: quàm infidam incertamque pacem cum Polonis colerent, semperque coluissent: deinde quàm acerbo, crudeli, contumelioso, & impotenti dominatu in se usi essent, atque etiam tum uterentur: commemorabant eorum rapinas, stupra, & libidines in uxores, liberosq; suos è complexibus maritorum atque parentum abstractos. Quod si qui contrà mutire ausi essent, in eos uerbera, uincula, & sexcenta tormentorum genera, capitis denique supplicia deprompta esse. His tot ac tantis malis ut occurrerent, se confœderationem quandam inter se fecisse. Eam uerò à duobus Magistris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tunc Crucigeris præerat, abrogari cœpisse, & Imperatoris Friderici opem contra se quasi rebelles subditos imploratam esse. Ad eum se legationem splendidam purgandi sui, Crucigerorumque accusandorum causa misisse: legatos suos per Morauiam iter facientes à latrunculis, quos Crucigeri subornauissent, captos, & in uinculis aliquandiu asseruatos, & ad extremum dimissos, ad Imperatorem peruenisse. Ibi cum is ex compromisso iudicium instaurasset, nihil æqui se impetrare potuisse, eoque re adhuc integra iudicem illum recusasse. Nihilo tamen minus instantibus aduersarijs, & legatis principum Germanorum, quos ij corrupissent, adiuuantibus, non modò abrogatum esse fœdus suum, uerùm etiam sexcentorum millium florenorum multam sibi dictam esse: atque adeò infamia se notatos, & libertate priuilegijsque spoliatos, seruorum aut pecudum in morem tam impotentibus dominis addictos esse, & ab ijs deinde trecentos morti destinatos. Eam tyrannidem se diutius ferre non potuisse: sed sumptis armis, Crucigeros eorumque magistratus & præsidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus plerisque omnibus eiecisse, neque deinceps in potestate eorum fore. Scire autem se probè, à Polonia se, orasq; illas à se cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac per summam iniuriam auulsas fuisse: non ignorare, Crucigeros initiò Polonorum beneficio in illis oris consedisse. Ad illorum igitur, qui & Crucigerorum patroni, & iusti domini sui essent, opem se supplices confugere, eisq; se suaq; omnia dedere: orare, ne se in extrema sua necessitate despicerent, neúe opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem esse, quòd Poloni uererentur, ne ea re fœdera cum Crucigeris uiolarent.

Confœderatio Prussorum.

Prussorū legati capti.

Prußi iudicem Fridericum imperatorem recusarunt.

Prußi Polonos pro iustis dominis agnoscunt.

Iam ab illis prioribus uiolata, cum ciues Chosnenses, propterea quòd ij se urbemq; suam bello adacti Polonis dediderant, contrà quàm conuenerat, capitis supplicio affecissent, & noua fœdera cum Lituanis aduersus Poloniam dudum icissent. Non uoluntate Crucigeros, neque pacis colendæ studio, sed ui à se adactos, pacem cum Polonis fecisse, & in eam diem seruasse. Se enim cunctam superiorum bellorum molem, dum illi Marieburgensis arcis mœnibus sese ferè continent, sustentasse: defessos autem & exhaustos, ad pacem illos impulisse. Non aliena Polonos occupaturos, uerùm sua recepturos esse, quæ ipsis sedes Apostolica aliquoties adiudicasset: spondere autem sibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è sententia sua ipsorumque processura esse. Nec se sibi defensoribusque suis esse defuturos.

Crucigeri fœdera cum Polonis uiolarunt.

Huiusmodi ferè fuit Prussorum oratio. Relata re ad senatum, uera esse quæ dicebantur à Prussis, omnes recognoscebant: meminerant multi, Crucigeros quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupisse: & ad extremum, ut Pontificis maximi & Basileensis concilij authoritate id sibi facere liceret, elaborasse: ciues Chosnenses, propterea quòd se regi in bello dediderant, contra pacta & iusiurandum suum immaniter interfecisse: commercia cum Polonis capitali supplicio Prussis interdixisse. Memorabant seniores, eos cum hostibus Polonorum consilia & arma socia non semel coniunxisse, Polonisque pium aduersus barbaros bellum diuersa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infestasse: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem esse.

Crucigeri quomodo se gesserint cōtra Polonos.

Hæc tunc in senatu commemorabantur: sed tamen de acceptanda deditione uariabant sententiæ. Censebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, dissuadebant: alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius sententiæ Tencinius palatinus Cracouiensis author erat. Nec deerat suis ex altera parte Crucigerorum legatus, thesaurarius eius ordinis, qui ad cohonestandas regias nuptias missus, quinquaginta millia florenorū ad corrumpendos proceres Polonos secum attulerat. Atq; is cùm uniuersos publicè fœderum admonebat, tum priuatim singulos orando

Senatus Polonici uariæ sententiæ de recipiendis Prußis.

Crucigeri non desunt sibi.

 & polli-

& pollicendo prensabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi Polonisque Magistrum atq; Crucigeros in futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies consultando absumpti sunt. Legati Prussorum ubi comperendinari rem animaduertêre, contenderunt à rege, ne differret: alioqui se alios dominos & patronos sibi quæsituros esse, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentã conditionem accepturi essent. Apparebatque eos in Boemiam ad Ladislaum regem profecturos esse. Nam is cupere id se significabat. Interim afferebatur è Prussia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri:

Crucigerorũ res minus prosperæ.

Magistrum & Crucigeros in angustum redactos, Marieburgi & Stumæ ferè munitionibus sese tueri: Brodniciam arcem, ne in aduersariorum potestatem ueniret, Ioanni Coscelecio Inouuladislauiensi palatino à commendatore siue præfecto traditam esse. Nam oppidum in fide Crucigerorum mansit.

Prußi à Cazimiri rege Polon. in fidẽ accepti.

His igitur impulsi rex atque proceres Poloni, ne tam luculentam & insperatam occasionem recuperandi ea, quæ maiores sui olim amiserant, uix unquam postea redituram, sibi elabi paterentur, deditionem Prussorum accepere: tametsi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde consecuturi, & Poloniam atque Germaniam inter ipsas collisuri essent: uerebanturque quorsum tanta illa & inopinata prosperitas ad extremum euaderet. Thesaurarius ubi acceptam esse deditionem didicit, absque mora Cracouia discedens, in Silesiam, indeque in Misniam & Saxoniam, mercenarios milites conductum contendit. Prius tamen aculeum, & ueluti seminarium quoddam intestini mali atque dissidij, quo distinerentur nostri, immisit,

Petrus Saffranecius redemptus à Crucigeris, latrocinio turbat Poloniam.

cum Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factiosum, & latronum, furum atque sicariorum, ut inquit Dlugossus, socium & fautorem, donis promissisque clàm corrupisset, ut bello & latrocinio Poloniam exagitaret. Et facilè id erat persuadere homini turbulento, & huiusmodi rebus assueto, & qui se ob id regi bonisque omnibus inuisum esse intelligeret. Non latuit hoc regem atque proceres. Verùm nonnullis res uisa incredibilis. Alij porrò dissimulando sanatum iri insaniam eius iudicabant.

Prußi iurãt in uerba regis.

Missi extemplò in Prussiam Andreas episcopus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius, iusiurandum ab uniuersa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperunt. Episcopi in aduentum regium dilati sunt:

Arces à primarijs ciuitatib. Pruß. dirutæ.

arces, quibus rex iusserat, traditæ. Quanquam Torunenses, Elbingenses, Gdanenses, & Kynixbergenses, siue Regiomontani ciues, eas, quæ urbibus suis imminebant, diruerant. Quæ res neque nostris, neque Prussicæ ipsi nobilitati placuit. sed neque aduersandi, neque factum reprehendendi tempus tunc erat.

Noua Marchia à Friderico Brandeburgensi occupata.

Per idem tempus Fridericus marchio Brandenburgensis nouam Marchiam, quæ Cassubiæ pars fuit antiquitùs, detrectantem & ipsam Crucigerorum imperium, in deditionem accepit, missaque ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id fieret, petiuit, auxilia contra Crucigeros pollicens.

Frider. marchionis, & ducis Pomeranorum legationes ad regem Cazimirum.

Sed nihil certi responsum est, propterea quòd Stolpensium quoque Pomeranorum dux eam petebat, & suo quodam iure sibi uendicabat, & in clientela & fide regis fore se unà cum ditionibus suis, duoque millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum responsum datum. Tametsi Vapouius, Marchionem occupatione Cassubiæ, quæ iuris fuisset Polonici antiquitùs, abstinere iussum esse scribit. Ni faceret, ui & armis depulsum inde iri. Vngarorum quoque & Boemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodam suo repetebat.

Legationes à Cazimiro rege ad regem Vng. et Boem. ad Imperatorem, & ad Pontificem.

Misit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chrãnstouium tribunum Cracouiensem, ad Imperatorem uerò apud Ratisponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad Pontificem maximum Ioannem Brezium Luteci filium iureconsultum, qui factum suum defenderent, & Crucigerorum querelas refellerent: ipse Breste Lituanicum ad conuentum Lituanorum excurrit, & cum his constituit, ut Liuoniensium auxilia transitu in Prussiam prohiberent:

Comitia Lenciciæ.

inde mox Lenciciam ad comitia ad Calendas Maias indicta contendit. Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Russis aduenere. Decretum autem ibi est, ut rex Toruniam se conferret pacandiæ Prussiæ causa:

Crucigeri obseßi à Prußis.

Cuiauios atque Dobrinios, si opus esset, ad aulicum comitatum suum in auxilium Prussorum, qui tunc Crucigeros Marieburgi & Stumæ, & in Brodniciensi oppido ipsi per se simul & mercenario milite è Polonis & Boemis collecto obsidebant, adiungeret.

Masouiorũ preces irritæ.

Masouij uerò duces frustra iterum à rege & Lituanis sua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias suas regi ad

Prusiicum

Prusſicum bellum pollicerentur. In Pruſsiam deinde itum eſt, magna & ſplendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu ſolenni iuſiurandum in uerba Cazimiri & ſucceſſorum eius regum Polonorum, tribus palatinis in ſua quoque ſatrapia præeuntibus. Epiſcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmenſis, Gaſpar Pomeſanienſis, & Nicolaus Sambienſis, cum ſuo quiſque ſacerdotum collegio in uerba regis iurarunt, abiectoque regis permiſſu, cultu Crucigerico, ueterem habitum diui Auguſtini regulam profitentium reſumpſerunt. Quartus Franciſcus Varmienſis apud Crucigeros Marieburgi erat: ſed collegium tamen eius unà cum cæteris iuſiurandum dedit. Ladislai deinde regis legati Boemi Ioannes Bernſtenius ſiue Roſembergius, & Sdencus Coſtca (nam Chranſtouius nihil certi retulerat) auditi, expoſtularunt cum rege, quòd ſuo rege inconſulto Pruſſorum deditionem ſecus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepiſſet: poſtularuntque ut Pragam legatos mitteret cum luculentis mandatis ad conſtituendum de rebus Pruſsicis: quarum cura magnopere ad regem Boemorum pertineret, quòd & patronus Crucigerorum eſſet, & Pruſsiam omnem nuper interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgenſis fratre germano à Crucigeris in deditionem accepiſſet. Interim autem, ut Cazimirus obſidiones inſtitutas ſolueret, belloque Crucigeris inferendo ſuperſederet. Ridiculè ſuperba & arrogans noſtris uiſa eſt ea legatio, neque à miti ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulo pòſt ſecreto ipſorum legatorum indicio compertum eſt. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc ſumma rerum apud Boemos erat, eius legationis authorem prodiderunt. Itaque ad eam nihil aliud reſponſum eſt, quàm Cazimirum nunquam recepiſſe Ladislao, quòd ipſo inſcio Pruſſos in deditionem accepturus non eſſet. Ad cætera eum per ſuos legatos reſponſurum eſſe. Ita dimiſsi Boemi, nec permiſsi Marieburgum ad Crucigeros ire. Ladislaus uerò cum è legatis ſuis reuertentibus legationis ſuæ ſummam, reſponſumque Cazimiri cognouiſſet, Ioannem Rabſtenium ad eum properè miſit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obſtaturum ſe eſſe, quo minus ille omni Pruſsia potiretur. Grata hæc fuit legatio regi, cunctiſque. Itaque miſsi in Boemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Poſnanienſis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarent. At Cazimirus comitia Pruſſorum apud Grudentum habuit: ibi tributum ſiue exactio certa in capita conſtituta eſt, unde emerita ſtipendia Boemis mercenarijs, quos primo motu Pruſsi acciuerant, & qui Marieburgum etiam tum ignaui obſidebant, ſoluta ſunt: dimiſsique ij ſunt, ſiue quòd ambiguæ fidei eſſe uiderentur, ſiue quòd nimio conducti eſſent. Nam ſex & uiginti floreni in tres menſes equiti numerabantur. Id adeò neceſsitas Pruſsis expreſſerat, ne militari præſidio nudi à Crucigeris opprimerentur, & ut ij ſecum potius contra Crucigeros, quàm cum illis contra ſe eſſent. Pro Boemis uerò aulicum ſuum comitatum rex ad continuandam obſidionem Marieburgi miſit, præfecto ei Ioanne Sciecocinio præfecto Lublinenſi. Decretum eſt etiam, ut ſedecim ex nobilitate & ciuitatibus allecti à conſilijs regi eſſent, qui cum eo de republ. Pruſsica conſultarent, ſummoque iudicio præſiderent: itemq; ut arces & munitiones epiſcoporum atque eccleſiarum, quoad bellum duraret, in poteſtate nobilitatis eſſent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initiò deditionis Cracouiæ ipſis à rege datæ erant: quibus Pruſsi cum Polonis quaſi in unum corpus redacti ſunt, nimirum ut eorum conſiliarij cum Polonis pariter in comitijs de repub. conſultarent, ad honores & magiſtratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterùm ſuo quiſque iure, ſeu Culmenſi mallent, ſeu Saxonico, ſeu Pruſsico, ſeu denique Polonico, uiuerent: quæ bona quiſque antiquitùs ſiue priuatim, ſiue publicè obtinuiſſet, deinceps quoque retineret: telonia cuncta & portoria, nominatimq; id quod librale, ſeu funtzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebantur, & penſio ea, quæ à Polonis principibus in Pomerania olim inſtituta, Narzas ſiue porcus uulgò uocabatur, remiſſa & ſublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuiſſent, aut legitimis eorum hæredibus remiſſæ (Nam eas antea Crucigerorum præſides iniuſtè ſibi uendicabant) honores & magiſtratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo ſecundum uſum & conſuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kynixber-

gæ &

Epiſcopi Prußici iurant in uerba regis Polonorum, et cultum Crucigerorũ abyciũt.

Varmienſe collegiũ iuratm uerba regis.

Ladislai Boem. regis legatio ad Cazimirũ.

Crucigeri dedidere Prußiã Ladislao regi.

Georgius Podiebradius.

Alia Ladislai legatio.

Legatio Cazimiri ad Ladiſlaum.

Comitia Pruſſorum Grudenti.

Tributum decretum.

Stipendium equeſtre ingens.

Ioannes Scecocinius præfectus Lubelinenſis.

Conſiliarij Prußici.

Munitiones eccleſiaſticæ nobilitati cõmiſſæ.

Pruſſorũ unio cum Polonis.

Prærogatiuæ & priuilegia Pruſſorum.

Funtzol ſublatum.

Narzas.

Naufragæ merces.

Externi ab honoribus excluſi.

Moneta.

gæ & Gdani cudendæ cum imagine & inscriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis concessum. Finito uerò bello ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine sumptuq; ea cuderetur: Mercatoribus uerò potestas facta est quoquo uersus in Poloniam cum mercibus proficiscendi, easq; deponendi, & uænum exponendi ubicunque uellent. Ad extremum Ioannes Basenus, uicarius regis & gubernator, cum rex absuturus esset, constitutus: Gdanensi uerò ciuitati, cum ea splendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipsius accepisset, peculiariter census septingentarum marcarum remissus: moletrinæ omnes urbanæ, & insula minor adiacens, quã Vistula, mare, & montes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex sibi excepit, & pro his omnibus annuam pensionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Crucigeris sexaginta aureorum millia quotannis prouenisse scribit Vapouius, imposuit: itemq; ut ea quotannis quatuor dierum sumptus sibi unà cum omni comitatu suo aulico præberet: pro arce uerò diruta ut magnificum palatium sibi in urbe, horreumq; siue granarium, & stabulum cocto latere exædificaret.

Mercatura. *Ioannes Basenus gubernator Pruß.* *Insula minor.* *Gdanenses quid regi debeant.* *Gdanensiũ reditus publici.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORUM, Liber XXIII.

CONVENTV Grudentino soluto Toruniã rex rediit, cum quinque legatos è comitiis Ratisponensibus, Pontificis max. Imperatoris, principũ Electorum, Philippi Burgundionum, Ludouici Bauarorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad se uenire cognouisset. Atq; ij cum ad regem in senatum introducti essent, petebant à rege, ut Crucigeris data uenia, si quid deliquissent, Prussiam omnem redderet: atq; ad bellum Turcis inferendum, recuperandamque Constantinopolim arma secum & cum cæteris Christianis principibus coniungeret. Imperatori & Germanis curæ esse res Prussicas, & earum causa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Mœnum fluuium ad tertium Calendas Octobris indixisse. Rex, quo diutius Germanos bellum contra se molientes suspensos teneret, nihil aliud responsi legatis dedit, quàm suos se legatos ad illa ipsa Francofordiensia comitia de rebus ijs missurũ esse. Petebãt deinde legati, ut sibi ad magistrũ Crucigerorũ adire liceret: atq; ut rex Marieburgi, Stumæ & Brodniciæ obsidionem solueret. Sed neutrum impetrarunt. Sabellinis autem uestibus honorificè munerati dimissi sunt. Non multo pòst ij, qui Stumæ in præsidio erãt, fame inualescente, ita ut quinquaginta de eis perirent, arcem regi cum appatu bellico dederũt, uitam modò & res suas saluas pacti. Et quinquaginta quidem ex ijs Marieburgum ad suos se receperunt macie tabeq; luridi, centum reliqui, in quibus erant quatuor Crucigeri, in castris regijs manserunt. Apud Marieburgum uerò cum obsessi in nostros erupissent, cruenta pugna coorta, hostes magna strage in arcem compulsi sunt. Ac longè maior ea fuisset, ni hostes fugiẽtes puluis texisset. Gdanenses uerò nauem pice, resina, sulfure, & eiusmodi ignis alimentis plenam, supernè, in pontem Marieburgensem secũdo Nogato impulerunt. sed magno tamen conatu hostium pons incendio correptus, seruatus est. Iam uerò & ipsi inter se præsidiarij milites iurgio propter scortum concitato, intra arcem conflixerunt, ducemq; suum interfecerunt. Non cessabat interim thesaurarius Crucigerorum in Germania: ne Magister quidem Germanicus: atque is bona & reditus suos distraxit, ut socijs in Prussia laborantibus celeriter opem ferret. Itaque ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditum pariter & equitum è Germanis, Boemis & Silesijs conscripta, ac Baltassare & Rodolfo Zeganensium ducibus, & Bernardo Sumbergio Boemo ductoribus per nouam Marchiam in Prussiam missa sunt. Et iam Plauenius Boemus, Crucigerorum & ipse stipendia merens, cum mille equitibus à Choinicensibus in urbem receptus erat: magnaque Polonis damna agros uastando intulisset, nisi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauiensis, præfectus Slochouiensis ac Tucholiensis cum mille ducentis equitibus, & septingentis peditibus ferociam eius repressisset. Hæc ubi cùm amicorum admonitu è Germania, tum

Legationes Pontificis et Imperatoris ad Cazimirum. *Responsum regis.* *Stuma regi dedita.* *Res gestæ apud Marieburgum.* *Res gestæ apud Choiniciam.* *Plauenius.*

380

Maiores Poloni ad arcendos hostes educti tumultuantur, suaq; infestant.

nia, tum exploratorum relatione à nostris cognita sunt, rex maiores Polonos solos arma sumere, & ad Choiniciam præstò esse iussit. Adfuere ferociores quàm armatiores, ac disciplinæ militaris expertes, per suorum agros non secus quàm per hostiles rapinis, incendijs, stupris & sacrilegijs debacchantes. Venientibus ad Cerequiciã altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantesq;, ac de prerogatiuis & iuribus suis intempestiuè flagitantes uix sedauit, & in septem turmas distribuit: instructosq; ad Choiniciam, quò hostes contendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli proceres regi, ne cum imperita illa & minimè obsequenti multitudine hosti pugnandi copiã faceret: sed pateretur eũ Chioniciã ingredi. Ibi eũ facilè quasi retibus & cassibus concludi, & commeatus inopia fameq; sine sanguine citò expugnari posse. Breui enim omnem eius arcis commeatum à tanta multitudine exhaustum iri. Aut si tandem committere prælio rem nellet, quod maiores Poloni poscebant, aulicum comitatum à Marieburgi obsidione, aut uerò Ioannem Ciarnicouium castellanum Gnesnensem, & Ioannem Vedelium cum quinq; millibus, quæ ad præsidium, ni fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Dissuadebat Ioannes Conespolius cancellarius de aulico comitatu, ne obsidione remissa hostes releuarentur. Asseuerabant maiores Poloni in se satis uirium esse, usqueadeò, ut uel aurigarum suorum flagellis hostes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauatè eis rex cessit, præsertim cum de paucitate hostium intellexisset: neq; enim procul ij aberant. Fortè autem speculatores utriusq; partis in se inuicem inciderunt: commissoq; prælio, nostri nõ incruenta uictoria potiti sunt. Ad quartum decimum Calendas Octobris, cum hostes aduẽtare dicerentur, rex acies instruxit, easq; regendas atq; ducendas Lucæ Gorcano Posnaniensi, Stanislao Ostrorogo Calisiensi, Nicolao Sarleio Inouuladislauiensi palatinis, atq; Derslao Rithuianio castellano Rosperiensi. nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum usum habentibus, commisit, cum id ultrò ipsi sibi depoposcissent, & suum id esse officium contenderent. Sub uesperum tandem hostiles acies apparuere. Abscessit nostris prior illa alacritas & ferocitas conspecto hoste, cœperuntq; trepidare ij, qui nunquam armatas acies aspexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limosum, ubi equi commodè circumagi non poterant, instructum exercitum deduxere, & in confertos hostium ordines impetum fecere. Et fauit quidem initiò nostris fortuna. Turbati primi hostium ordines: Zeganensium dux alter interfectus, Bernardus Sumbergius uiuus captus. Sed mox acrius connixi hostes, sparsos & sine ordine pugnantes nostros represserunt. Ibi trepidari & concursari temerè à nostris cœptum est. Submittebant tamen duces laborantibus subsidiarias cohortes, exæquataque erat pugna, cum subitò extremum agmen, in quo rex erat, nulla euidenti causa expauefactum, in fugam se coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conspecto, ij quoq; qui in prima acie pugnabant, fugientes suos secuti sunt. Perseuerabat rex cum paucis instaurando pugnã. Quòd nisi ui ab ijs, quibus eius custodia mandata erat, abstractus esset, uiuus in hostiũ potestatem uenisset. Hostes uictores castris quoq; opulentis, in quibus ad quatuor millia curruũ fuere, potiti sunt, nec tam grauis, quàm ignominiosa ea clades nostris fuit. Vix sexaginta desiderati: in quib. insignes fuere Petrus Sciecocimus procancellarius, Nicolaus Morscius uexillifer Sendomiriensis, Ioannes Zauisij Nigri filius præfectus Colensis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta, inter quos nobilissimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioãnes Felix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Aegidius Suchodolius, Ioannes Melstinius, Sendiuoius Lezenscius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodenecius fuere. Sed in his cõplures erant, qui fugæ turpitudine secũ reputata, cum euadere possent, siue adeò iam euasissent, reuersi hostibus sese dedidere. Atq; ij Marieburgũ deducti, ac durius habiti, maxima pars interiere. Mortuos ne sepultura quidẽ crudi & immanes hostes dignati sunt: sed equis tractos, in profluentem abiecere. Eius uerò cladis culpam opinione hominum ducum imperitia, qui neq; idoneum prælio locum cepissent, neq; leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hostium ordines præmisissent, neq; quicquam omnino prouidissent, sustinuit. Sed fortasse fletibus & eiulatibus sacerdotum, monachorum, uiduarum, pupillorum & agrestium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiscentes crudeles & sacrilegas manus adiecerant, id supplicium expensum est. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atque id postea Sendiuoio cuidam theologo canonico Gnesnensi, homini pio & religioso, diuinitus

Cerequicia.

Duces copiarum.

Prælium apud Choiniciam.

Zeganensis dux occisus. Sumbergius captus.

Polonorum fuga & clades.

Cazimiri regis fortitudo.

Cæsi & capti nobiliores.

Cruciferorũ immanitas. Cladis acceptæ causa.

Czarncouium

Nota vindictam Dei ob sacerdotum oppressi calamitates illatam

Cazimirus rex à Sendiuoio canonico Gneſnenſi correptus.

diuinitùs reuelatum eſſe, eumque ad regem ueniſſe, & aſſurgere, ſtareque iuſſo dum Dei mandata audit, ſemotis arbitris magna Dei beneficia, & ipſius ingratitudinem peccataque exprobraſſe. & ni mutaret mentem, grauiora comminatum eſſe. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ ſuſpecta erat multis, clade hac non maxima expiata eſt. Cruciferi obſeſsi, ubi de ſuorum ſucceſſu certiores facti ſunt, nimia læticia, quaſi debellatum iam eſſet, exultauere: ſolus marſalcus uir prudens triſtior, uereri ſe dixit, ne plus illa uictoria uictoribus, quàm uictis mali afferret.

Marſalci Cruciferorũ prudentia.

Prußicarũ ciuitatũ ſtudiũ erga regem.

At Pruſſorum inſigniores ciuitates miſsis ad regem Neſſouiam, quò ſe receperat, legationibus, hortatæ ſunt eum, ne uno illo aduerſo caſu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem ſemel datam nunquam mutaturos, & facultatibus atque corporibus ſuis ipſi ad extremum uſque non defuturos. Rex collaudatis eis reſpondit, iritatum ſe magis eſſe clade illa, quàm fractum. Curaturum autem, ne læticia illa hoſtibus diuturna eſſet.

Arces Pruſſicæ Polonis commiſſæ.

Soluit deinde obſidionem Marieburgi, easq; copias accitas ad ſe, in præſidia arcium ac cæterarum munitionum diſtribuit, præfectis ex aulico comitatu ſuo impoſitis, propterea quòd Pruſsi minus diligenter eas ſeruabant: &

Stuma & Preiſmarca ad Cruciferos defecere.

nuper adeò Stumenſes & Preiſmarcenſes oppidani contempta paucitate præſidiariorum, qui Ioannis & Gabrielis Baſenorum familiares erant, ad hoſtes defecerant. Ad hæc Derſauia & Gneuum, quam Meuam Germani uocant, oppida in ripa Viſtulæ ſita aduenienti à Choinicia exercitui Cruciferorum ultrò ſeſe dedidere. Id igitur

„ malum ne latius ſerperet, ut ſunt ferè mentes hominum ſecundum flatum & refla-
„ tum fortunæ mutabiles, & arces rex oppidaq; præſidijs muniuit, & mercenarium militem è Sileſia, Morauia & Boemia acciuit:

Gneui Derſauiæq; deditio.

& uerò Poloniam reliquam, Ruſsis & Podolijs ad ſubitas Tattarorum excurſiones reprimendas relictis, ad bellum exciuit. Inſtabat quidem hyems, ueruntamen impigrè paritum eſt. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, delendæ, ac retinendæ Pruſsiæ.

Polonorum expeditio in Prußiam.

At Cruciferi glorioſi uniuerſam Germaniam fama uictoriæ ſuæ in immenſum extollenda impleuerunt: Pruſſos uerò dimiſsis quoquouerſus nuncijs, uenia & impunitate propoſita, ut ad ſe rurſus à rege deficerent, ſollicitabant.

Sambienſis epiſcopus ad Cruciferos defecit.

Sed ſurdis hæc auribus canebant: nec præter Sambienſem epiſcopum quiſquam inuentus eſt, qui fidem illis haberet. Atque is porrò perbenignè ſcilicet ab eis acceptus eſt. Marieburgum enim uenientem cunctis facultatibus priuatis pariter & eccleſiaſticis, quas ſecum apportarat, Magiſter exuit.

Eccleſiaſtica ſupellex conflata à Cruciferis.

Inde uerò, & ex imaginibus, aliaq; ſupellectili ſacra aurea & argentea undique comportata & conflata exiguam quandam partem emeriti ſtipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitantibus ſoluit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erant, cum eis pactus eſt, niſi ad Liberales dies, quod Carniſpriuium uulgò uocant, exolueret, Marieburgum ac cæteras munitiones ſuas captiuosque in poteſtatem eorum traditurum ſe eſſe.

Cruciferorũ pactũ cum mercenarijs militibus.

Tametſi non multum ij operæprecij fecere, neſcientes uti uictoria. Receptis enim oppidis illis, quæ ſuperius commemorauimus, Marieburgi deſides multum temporis contriuerunt. Ne noſtri quidem multo plus egerunt. Nam cum omnes copiæ conueniſſent, tranſmiſſo apud Toruniam nauali ponte Viſtula, ad Laſsinum ductæ ſunt, atque ibi in ſylua uno milliario ab eo oppido totum ferè menſem inertes ſtatiua habuere. Duo tantum oppida, Prabuta & Nekiſalca, capta ſunt.

Laßinum opp.

Prabuta & Nekiſalca oppida capta à Polonis.

Interea qui ad Boemorum regem legati miſsi erant, reuerterunt, optata omnia referentes. Hos paucis diebus Boemica legatio ſecuta eſt, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembriũ Vuratislauiam ueniret, & arctius cum Ladislao rege fœdus iceret: deinde controuerſiam quandam permagnam de finibus inter ipſum & marchiones Miſnenſes ex compromiſſo dirimeret: poſtremò ut ipſe quoque omiſſo bello cum Cruciferis, compromiſſum faceret, omnemque cauſam Ladislao arbitrandam permitteret.

Ladislai regis legatio ad Cazimirum.

Excuſauit Cazimirus, ſe ab incœpto bello abeſſe non poſſe: miſſurum tamen primores de ſenatu. Miſsi archiepiſcopus Gneſnenſis, caſtellanus Lublinenſis, & Ioannes Brezius archidiaconus Gneſnenſis: tamen controuerſiam illam cum marchionibus non diremerunt, dictitantibus ijs, ſe regi Polonorum, ac non alij cuiquam arbitrium controuerſiæ ſuæ compromiſſo permiſiſſe. Dimiſit deinde rex nobilitatem hyberni belli pertæſam medio Ianuario ſequentis anni, cum ea duodenos groſſos de ſingulis iugeribus in ſtipendium mercenariorum militum promiſiſſet, hoſte non faciente pugnandi copiam.

Iugerale tributum.

Rex quoq; ipſe, præfectis, Culmenſi quidem Andrea Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi, in-

feriori uerò Prusiæ Ioanne Colda Boemo, & omni mercenario milite ijs parêre iusso, in Poloniam discessit: atq; inde in Lituaniam profectus, nouos quosdam motus à Gastoudo excitatos sedauit: & ut Lituani socia cum Polonis arma aduersus Crucigeros coniungerent, quod detrectarant, perfecit: ibique ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tum Tattarorum ducis Ecigeris fœderati: qui ipsi auxilia contra Crucigeros pollicebatur, & ut Podoliam atque Volyniam se uiuente rex arcibus & oppidis contra impotentiam liberorum gentisq; suæ muniret, suadebat. Se enim senuisse, illos autem quietis & ocij impatientes esse.

Gastoudus turbat in Lituania.

Ecigeres Tattarus amicus Cazimiro.

Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & episcopus Cracouiensis cum Sendomiriæ quadragesimam ferè omnem arctiore abstinentia peregisset, ac die Palmarum nomine apud Christianos celebri publicè sacris operatus esset, sequenti uerò die Conespolij cancellarij exequias peregisset, ex lassitudine morbum contraxit: cruoremque exputans præfocato anhelitu postridie, quæ prima dies Aprilis erat, uitam cum morte commutauit, cum trigintaduos annos episcopus fuisset, uixisset sex & sexaginta: uir magnus, pupillorum & uiduarum patronus, in egenos liberalis, ecclesiæ uindex atque defensor acerrimus, reipublicæ studiosus & constans aduocatus, minarum periculorumque contemptor.

Sbigneī cardinalis et episcopi mors & laudes.

Hic Sandeciæ nouæ collegium sacerdotum cum prælatis instituit: facultates suas omnes egenis & studiosis adolescentibus, & Academiæ, ecclesijs item & monasterijs, propinquis præteritis, testaméto legauit. Inde domus per ampla, quæ Ierusalem uocatur, studiosorum contubernio Ioannis Dlugosi cura studioq; exædificata Cracouiæ, cæteraq; omnia uoluntate eius supremæ conuenienter impleta. Successorem accepit Thomam Strempinium theologum, procancellarium, non tam regis fauore, quàm uniuersi sacri collegij studio designatum.

Sandeciæ nouæ collegium sacrū institutum.

Thomas Strēpinius episcopus Cracouien. electus.

Quo quidem die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcensi & canonicorum plateis fortuito incendio deflagrarunt. Arx non sine labore defensa est. Gnesnæ quoque aliquoties de cœlo tacta basilica, globusque de fastigio deiectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto pontifice maximo mortuo Calixtus tertius in pontificatu succesit. Sbigneū septem ferè mensibus præcesit Boleslaus dux Masouiorum, prudens, modestus, & religiosus princeps. Qui quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Boleslaum & Ioannem, duasque filias, Annam & Sophiam, superstites reliquit.

Cracouia arsit.

Calixus tertius papa.

Boleslai ducis Masouiorū obitus et liberi.

Nihil interim in Prusia memorabile gestum est, nisi quòd leuibus aliquot prælijs certatum est: in quibus omnibus ferè nostri superiores fuere. Zialdouia oppidum Slaueci Humbouij Masouij, cuius fidei rex id commendarat, proditione in potestatem hostium uenit. Sed non multo pòst Ioannes Colda id recuperauit, direptumque incendit, intromissus ab oppidanis, cum habitum commendatoris Elbingensis assimulasset, multosque Crucigerorum milites ibi peremit. Duo uerò oppida Kynixbergæ, uetus & noua urbs in inferiore Prusia Crucigeris portas aperuere: tertium, cui Cnipouiæ nomen est, in fide Polonorum permansit: atque id hostes circumsedêre.

Zialdouia Crucigeris dedita et recuperata.

Kynixberga uetus & noua ad Crucigeros defecit.

Cnipouia diu obsessa, ac tandē per deditionē recepta à Crucigeris.

Parum autem abfuit, quin uetus quoque Torunia, quò nouæ ciues dubiæ fidei Tencinius compulerat (duo enim sunt oppida muris fossisque distincta) per proditionem duorum primariorum ciuium & parœci, atque sodalium Dominicanorum in potestatem hostium ueniret. Iamque eò Magister Bernardum Sumbergium, & quosdam alios milites, quasi aliud acturos præmiserat, & ipse cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat, cum ab apparitore ciuitatis conspiratio detecta est, sumptumque supplicium de proditoribus. Ita Magister irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Prusia rege absente acta.

Torunia propè prodita.

At rex rebus Lituanicis compositis Petricouiam ad comitia mense Maio uenit. Vbi cum Prussorum legatis instantibus de Prusico bello consultaretur, non uisum est expeditionem publicam edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis, magno incommodo hyberna superiore afflictis, & quod satis uirium erat in mercenario milite aduersus eas copias, quas tunc habebant hostes. Sed pecunia deerat, unde militi præterita simul & futura stipendia soluerentur. Quamobrem pigrius is belli munera obibat, ac munitionbus sese tueri satis habebat, neque obsessæ ab hostibus Cnipouiæ subueniebat. De pecunia igitur paranda cum ageretur, placuit, agrestibus duodenūm grossorum in iugera pensionem rursus imponere. Verùm id alteris demum comitijs ad uicesimamquartam diem Iulij indictis ægrè perfectum est: simulque decretum, ut, si opus esset, ad unicos restes, hoc est, ad unicum regis mandatum, cum alioqui tribus intra menstrua spacia sese consequentibus ex instituto & lege opus sit, nobilitas

Comitia Petricouiæ.

Comitia iterum.

Restes ternæ.

omnis certo loco præſtò eſſet ad bellum in Pruſsia proſequendum. Nihilo tamen minus ſegniter bellum à rege adminiſtrabatur, maximè quòd ei mercenarij milites hoſtium ſpem iniecerant, ſi emerita apud Crucigeros ſtipendia ſibi ſolueret, dedendarum arcium & munitionum reliquarum: quas iam concedentibus ex pacto Crucigeris in poteſtatem ſuam redegerant.

Legati miſsi in Pruſsiã.

Atque ea de re conficienda Ioannem epiſcopum Vuladislauienſem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendomirienſem ad eos allegarat. Verùm tergiuerſabantur, & extrahebant rem ij milites, qui erãt Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obſidio: prouiderantq; diligenter hoſtes, & oppidani reliquorum duorum oppidorum, quę ad eos defecerant, ne quid omnino ad obſeſſos importaretur: & alueum Prægolæ fluminis, quod oppidum alluit, tignis & roborib. impediuerant.

Prægola fl.

Rex ubi obſeſſos in extremo diſcrimine eſſe accepit, miſſa aliquanta pecunia militibus, iuſsit ut illico laborantibus ſubuenirent. Verùm dum id fit, obſeſsi non ferentes longiorem moram, deſperato omni auxilio ſeſe dedidere: ſed Zeganenſium duci ſuperſtiti, non Magiſtro.

Cnipouiæ deditio.

Quo ſucceſſu elati Teuthones milites, minus iam ſecum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex uerò amiſsione Cnipouiæ perturbatus, ueritusque ne cæteræ ciuitates illius exemplo à ſe deficerent (& ſanè de Gdano atque Torunia rumor ſparſus erat) expeditionem toti Poloniæ ſub autumnum edixit, & ad confirmandos Pruſſorum animos legationem miſit.

Polonorum expeditio in Pruſsiam.

Nec illi mutabant fidem: nonnullosq; primores ciues in oppidis, quos Crucigerorum partibus fauere perſenſerant, capitis ſupplicio affecere. Aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Pruſsia, Cnipouiæ exemplum ſecuta ſunt. Rati autem hoſtes occaſioni ſe deeſſe non oportere, ad Fridelandiam exercitum admouerunt.

Crucigerorum clades apud Fridelandiam.

Præerat ei oppido Scubela quiſpiam Boemus cum præſidio. Is ubi aduentare hoſtes accepit, ſimulata negligentia, ad ipſa uſq; mœnia oppidi pertingere eos paſſus eſt: deinde ſubitò bonbardis, quas opportuno loco collocarat, in confertos diſploſis, magna clade, maiore uerò perturbatione eos affecit. Confeſtimque in trepidantes cum ſuis erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum uiuos cepit. Cæterùm expeditio illa intempeſtiua neq; cupidè ſuſcepta eſt à noſtris, & lentior multo fuit, quàm par erat.

Polonorum licentia.

Adfuerunt quidem nonnulli maturius: ſed dum cæteros expectant, magnam frumenti uim ex agris Cuiauienſibus raptam in caſtra, quaſi ibi hybernaturi eſſent, conuexerunt: quam poſtea motis caſtris incenderunt. In itinere etiam quoquo uerſus eccleſiaſticis & regijs bonis parſum non eſt.

Eccleſiaſtica uaſa conflata à Polonis.

Rex Breſte præceſſerat: quò cum proceres Poloni ad eum conueniſſent, flagitantibus ſtipendium militibus, inita ratio eſt parandæ pecuniæ, neque honeſta, neque utilis, ſacra eccleſiarum uaſa ac donaria conflandi, archiepiſcopo, & Vuladislauienſi Poſnanienſique epiſcopis aſſentientibus. Quod cum in tribus diœceſibus, quarum epiſcopi conſenſerant, factum eſſet, ſola ſex millia florenorum redacta ſunt. Nam è Cracouienſi nihil ablatum eſt, non permittente epiſcopo.

Strempinij epiſcopi factum animoſum.

Cum autem cunctæ copiæ conueniſſent, apud Toruniam nauali ponte Viſtulam traductæ ſunt. Interea Fridericus marchio Brandeburgenſis ad Magiſtrum Crucigerorum cum quingentis cataphractis equitibus profectus, & complures dies ibi commoratus, relicto apud hoſtes equitatu, ad regem in caſtra uenit, petens ut ſe arbitro rex cum Crucigeris pacem faceret.

Fridericus marchio fauet Crucigeris.

Id uerò non ex animo faciebat, ſed ut aptum bello gerendo tempus eximeret. Vbi non abnuere regem ſenſit, reuerſus ad Crucigeros, regi renunciari iuſsit, optimas, & ultrò ipſi expetendas, meritisque eius maiores conditiones ſe allaturum eſſe.

Conuentus de pace apud Coſcelecium.

Itaque condicta ad Coſcelecium pagum die, miſsi à rege Ioannes epiſcopus Vuladislauienſis & Cancellarius, Ioannes Tencinius Cracouienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis palatini, & Hincia Rogouius caſtellanus Siradienſis, uana fuiſſe Friderici promiſſa comperêrunt. Poſtulabant enim Crucigeri, ut rex omni Pruſsia (quo nomine Pomeraniam quoque, & Culmenſem, & Michalouienſem complectimur) ſibi decederet: tum demum, quocunque uellet iudice ſecum diſceptaret. Increpitus à noſtris Fridericus, quòd non bona fide cum rege ageret, ne tamen nihil egiſſe uideretur, pollicebatur, Crucigeros Culmenſem & Michalouienſem regionem noſtris conceſſuros, ac impenſas belli ſoluturos eſſe. Quas conditiones cum non acciperent noſtri, re infecta diſceſſum eſt, ferocioribus factis Crucigeris quingentorum cataphractorum equitum acceſsione, quos Fridericus diſcedens in caſtris ipſorum relinquebat.

Laſsinũ fruſtra obſeſſum à Polonis.

Itaque intermiſſum ſpe pacis belli ſtudium reſumptum. Eodemque itinere, quo ſuperiori anno, ad Laſsinum non optimo conſilio caſtra mota ſunt. Prætergreſſus au-

tem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obsidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: sed quadringenti Crucigerorum equites præter castra nostrorum, in quibus nulla erat militaris disciplina, in oppidum ingresi, eos confirmarunt, strenueque oppidum defenderunt. Itaque obsidione in Nouembrem mensem extracta, cum maiore penè obsidentes, quàm obsessi inopia premerentur, neque commoda esset frumentatio & pabulatio tanto exercitui dilapsis agrestibus, in quos nostri nulla iniuria se abstinebant, & frumento maturè ante aduentum nostrorum in munitiones conuecto, serò consilium suum rex damnauit. Et niues autem pluuijs mixtæ, uentique acriores iumenta & homines desuetudine militiæ molliores affligebant. Igitur soluta obsidione rex dimisit exercitum domuitionem flagitantem quarta fermè parte equorum amissa. Cuius discessu ipsi quoque regiarum partium Prussi lætati sunt. Neque enim minoribus, nec scio an maioribus etiam damnis & incommodis ab eo, quàm ab hoste, agri eorum affecti erant, ita ut ne tectis quidem parceretur.

Disciplina militaris neglecta apud Polonos.

Dum hæc ita geruntur in Prussia, latrunculi è Silesia Ioanne & Cauuca Sueborouijs fratrib. Polonis, & Georgio Stosso Morauo ducibus in agrum Ilcussensem & Slauucouiensem impetum fecerunt, raptaque cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur, & Slauucouia propter iniuriam, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incensa, Velunensem quoque agrum uexarunt, & Kempnum arcem natura loci munitam, agrestium censum domino afferentium habitu ingressi, ceperunt, & Virsbentam loci dominum in Morauiam abduxerunt. Sed arx postea obsessa diu à Velunensi nobilitate, & cohorte archiepiscopi, & episcopi Posnaniensis, latrunculis pacto excedentibus recuperata est. Causa latrocinandi eis fuerunt emerita pridem in Prussia sub rege stipendia: quæ cum non numerarentur ob inopiam ærarij: illi ex professo quouis modo ea se à Polonis repetituros esse denunciarant, & magnus ad eos egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia confluebat.

Ioannes & Cauuca Sueborouij & Georgius Stossus latrocinantur in Polonia.
Slauucouia incensa.
Kempnum arx capta et recepta.

At in Masouia Vuladislaus dux Plocensis, hectica febre, quam illi familiæ hæreditariam fuisse Dlugossus memorat, exinanitus, per eos dies uita excessit, Ziemouito & Vuladislao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, cuius paulo antè mentionem fecimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi erant. Itaque Paulo Gizicio Plocensi episcopo totius Masouiæ administratio mandata publicè, quoad pueri adolescerent. Atque is bene & cum laude se gessit non sine sumptu suo: & mores quosdam legesque barbaras exercendorum iudiciorum, pœnarumque exigendarum sustulit.

Vuladislai ducis Plocensis mors & liberi.
Masouijs ducibus hectica peculiaris.
Paulus Gizicius episcopus Plocensis, gubernator Masouiæ.

Rex dimisso exercitu, apud Grudentum cum senatu de gerendo deinceps bello consultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec suppetebat pecunia in stipendium, censebant plerique de iunioribus, pensionem duodenûm grossorum agricolis imponendam esse, suis quidem atque nobilitatis simplam, regijs uerò & ecclesiasticis duplam: ad hæc ut ecclesiasticus ordo dimidios reditus suos conferret. Atque in eam sententiam decretum factum, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatum est non sine profanæ tyrannidis infamia, & ecclesiastici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis humanisque legibus concessa eripiebatur. Tametsi retractatum id decretum est in comitijs Petricouiensibus insequentis anni principio, contendentibus episcopis: decretumque, ut æstate sequenti publica in Prussiam expeditio maturè post Pentecosten fieret. Nec tamen ea facta est, propter angustiam rei frumentariæ & pabuli, ex largioribus imbribus & inundatione aquarum. Quin & superioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem inuexerat.

Decretũ iniquum de tributo ecclesiasticis imposito retractatum.
Comitia Petricouiæ. 1456. ann.

Ad hæc autem nihil ea expeditione opus esse uisum est, propterea quòd debellatum iam esse uidebatur, cum nostri, quibus id negocium mandatum erat, cum hostium militibus de dedendis munitionibus & reddendis captiuis decidissent, equitibus septenos & septuagenos florenos, peditibus uerò dimidium eius emeritorum apud Crucigeros stipendiorum nomine solutum iri pacti, urgentibus maximè Prussis, ac dimidium eius pecuniæ pollicentibus. Qua de causa rex ipse etiam in Prussiam excurrerat. Itaque alteris comitijs ad sextum Idus Septemb. Petricouiam indictis, de pecunia paranda à nostris consultatum est: nam in ærario regio prorsus nulla erat. Placuit autem uniuerso conuentui, ut rex pariter, & ecclesiasticus, equesterq; ordo uniuersus dimidium annuorum censuũ conferrent, ne honorum quidem & magistratuum fructibus exceptis: oppidani uerò soli, iuxtà ac mobilium bonorum æstimatione facta, ut binos grossos à marca pen-

Transactio Polonorũ cũ Crucigerorũ militibus.
Prussorũ studiũ erga Polonos.
Comitia iterum.
Tributũ ingens.

derent: agrestes uerò singulos grossos in capita marium & fœminarum: cæterùm equestres homines, qui nullos haberent agricolas & adscripticios neq; cēsus, uicenos quaternos grossos. Nec tamen Petricouię res ea confecta est: sed maiores quidem Poloni in Colensi, minores uerò in Corcinensi demum conuentu denuò instituto, decretum id approbarunt, lectis quæstoribus, qui eam pecuniam ex republica dispensarent. Cæterùm ecclesiastici ad synodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò siue usitatæ æstimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouiensis episcopus ultrò tres quartas, cæteri uerò episcopi iustas censuum pariter ac decimarum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hęc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi basilica à rege importunè flagitatum, sed ab episcopo constanter negatum est: placatusque rex quinque millibus florenorum episcopi & sacri collegij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea postea solueret. Missi sunt etiam legati è comitijs Petricouiensibus in Podoliam, qui arces armis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iusiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd eam Lituani missa ad regem legatione repetebant, admonentes eum iurisiurandi, quod sibi profecturus ad suscipiendum regnum dedisset. Ni faceret, non toleraturos se esse diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Crucigeri fœderati. In Moldauia uerò per id tempus Alexandro palatino ueneno sublato à suis, Petrus, cuius mentionem superius fecimus, populi fauore successit: missisque ad regem oratoribus aliquoties, tandem à distento tot simul curis & negotijs assensum impetrauit. Ita quidem Dlugossus de Petro hoc memorat: sed nos è diplomate Moldauico, Russicis siue Bulgaricis literis & uerbis conscripto, quod extat in archiuo regio Cracouiensi, comperimus, anno secundum Russicam supputationem 6963. ab orbe condito (qui est post Christum natum millesimus quadringentisimus quinquagesimusquintus) Petrum Palatinum Valachorum in uerba regis iurasse, Andrea Odrouanzo palatino Russiæ cum alijs quibusdam proceribus Polonis id iurisiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi regnoq; more maiorum suorum contra quosuis hostes promisisse: matri uerò suæ Mariæ regis amitę possessionem territorij Seretskitargensis, siue fori Seretij confirmasse, usque ad aliam transactionem cum rege. Vnde apparet, alium hunc esse Petrum Eliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus, hoc anno hunc ipsum palatinum unà cum consiliarijs suis misisse oratorem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorum tributo redimeret. Nam is post subactum Constantinopolitanum imperium uehemēter uexabat Valachiam: & distinebantur tunc Poloni bello Prussico, ne socijs & clientibus opem ferre possent. Nihil enim non agebant Crucigeri Teuthones, ut eam prouinciam nuper amissam recuperarent: ac per illud ipsum tempus Brathianum arcem munitissimam in Culmensi tractu, cum Ioannes Tresca præfectus abesset, præsidiarijs militibus corruptis receperant. Brodniciam uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, & non sine strage repulsi sunt. Porrò Torunensis plebs intemperantia, nisi fallor, nostrorum militum irritata, in Crucigerorum partes propensior, claues portarum urbis magistratibus suis sibi aduersantibus, seditione coorta, ademit. Verùm Gdanensis ciuitatis senatus accitis properè regijs militibus de proximis præsidijs eum tumultum sedauit, ducentis de primoribus plebis comprehensis, & septuaginta ex ijs, qui capita seditionis fuerant, cęsis. Multis autem in locis commissis inter Polonicos & Crucigericos milites leuibus certaminibus, Crucigerici ubiq; inferiores fuere. Per idem tempus magistratus urbis Cracouiensis Nicolaum Turscium presbyterum & Nicolaum Gnoinium & ipsum sacris initiatum, furti reos siue insimulatos captos, & quęstionibus examinatos noctu clàm capitali supplicio affecit. Quamobrē toti ciuitati sacris interdictum est, donec episcopus à rege exoratus, trecentis florenis multæ nomine à magistratu urbano acceptis, id interdictum sustulit. Inuaserant autē illi duo, alter quidem in scholastriam, alter uerò in canonicatum Cracouiensis basilicæ: quorum sacerdotiorum superstites erant possessores. Neque rex necis eorum imperatæ suspicione caruit. Comitijs Petricouiensibus, quemadmodum diximus, peractis rex auctus filio Vuladislao nequicquam retinentibus Polonis proceribus, & ut Prussicas res prius conficeret flagitantibus, in Lituaniā ad sedandos motus ibi concitatos profectus est. Etenim Lituani pleriq; absentia regis offensi, & Podoliæ sibi adiungendę cupiditate incensi, alium sibi principem creare constituerant, Simonem Kiouiensium

ducem,

Conuentus Coli et Corcini.
Episcoporū munificētia in bellum Prußicum.
Cracouiensis basilicæ argentū regi negatū.
Podolia munitur cōtra Lituanos.
Lituanorū legatio ad regem asperior.
Crucigeri fœderati cū Lituanis.
Petrus pal. Moldauiæ iurat in uerba regis.
Valachi tributarij Turcis facti.
Valachia infestata à Turcis.
Brathianū proditione captum.
Torunensis plebis motus à Gdanēsibus compressus.
Turscius et Gnoinius sacris initiati, necati à senatu Cracouiensi.
Interdictū Cracouiæ.
Senatus Cracouiēsis multatus ab episcopo propter animaduersionē in sacerdotes.
Lituani res nouas moliuntur.

ducem, Olelconis filium. Eorum principes erant Gastoudus Simonis socer, Georgius dux Ostrogiensium Russus, & Alexander quispiam humili loco natus, sed singulari regis gratia in sublime euectus. Nam Moniuidus cum suis propinquis & gentilibus, & nonnullis alijs regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia & largitionibus suppresſit magis in præsens, quàm sedauit. Culpa omnis in Gastoudo hæsit, qui legationem illam ad regem cætero conuentu inscio conflarat: & tamen impunè ei fuit. Gdani quoq; per id tempus promiscua multitudo tumultuata est authore Martino Coga, obscuro quidem, sed ingenioso & factioso homine, & Crucigerorum rebus fauente. Causa seditionis fuit, quòd regij milites suburbana eius oppidi incenderāt, & quòd rex in Lituaniam secesserat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res Prussicas curæ non esse. Antiquis ergo magistratibus quasi aduersarijs amotis, nouos creant Dum autem gliscit seditio, Vdalricus Cieruonca Boemus præfectus præsidij Marieburgensis data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiā partes dissidentes reduxit, & in fide regia continuit, ostendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis stare, à quibus magnis beneficijs & libertate donata esset, & sine quibus ægrè sese sustentare posset, quàm superbis & crudelibus Crucigeris seruire. Misit deinde ad maioris Poloniæ proceres, & ad regem, ostendens in quanto discrimine essent res Prussicæ: & ut magis eas curæ haberent admonens. Atque ex eo tempore regiarum partium studiosus esse cœpit, magnaq; beneuolentia, cum nostri ad redimendas à militibus Crucigerorum arces nondum satis parati essent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit: misêre deinde maiores Poloni palatinum Brestensem ad regem in Lituaniam: misêre & Gdanenses, orantes, ut is quam primùm ad cōponendas res Prussicas adueniret. Nec tamen quiescebat Coga, donec Ioannes Ciarnicouius castellanus Gnesnensis, qui Vuladislauiensi episcopo pro gubernatore in Prussiam à maioribus Polonis misso unà cum Calisiensi castellano adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magistratus authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio sumpta fiducia, capitale supplicium de Coga sumpsit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt. Annus hic menstrua pernoctis cometæ apparitione insignis est: quam Turcica clades apud Nandor Albam à Ioanne Huniade, & Ioanne Capistrano ducibus, quemadmodum superius attigimus, irrogata, & Mahometis imperatoris turpis fuga consecuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum Capistranum secutorum opera. Nec ita multo pòst Huniades & Capistranus uitam cum morte commutarunt. Insequenti anno Huniadis filius Ladislaus perduellionis insimulatus, cum Vlricum Ciliæ comitem insidiatorem suum interfecisset, capite pœnas luit: Mathias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege Ladislao ductus: Ioannes item Varadinensis episcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti. Mater Ladislai & Mathiæ magnanima mulier non fletibus & lamentis indulsit: sed arma contra regem pro filijs sumpsit: maiusq; facinus ira suadēte ausura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerū composita fuisset. Sed prius quàm Mathias ex pacto dimitteretur, Ladislaus rex in ipso nuptiarū apparatu Pragę obijt siue ex repentino morbo, seu ueneno clàm à Georgij Podiebradij uxore ministrato. Dira quidem tormina sensit moriens: & medici Germani, posteaquam Boemia excesserunt, uulgarunt non obscura ueneni hausti signa in eo apparuisse. Mortis causam ei fuisse existimant, Podiebradij partim ambitionē, partim offensionem uel metum. Etenim non obscurè Ladislaus iniquior & infensior erat hæreticis, eorumq; cœtus & sacerdotes, & in primis Rochezanam pseudarchiepiscopum amicum Podiebradij aspernabatur. Et sanè adeptus est regnum post Ladislaum Georgius Rochezanę & factionis eius opera, posthabitis Friderico imperatore, Sigismundo & Alberto Austriorum archiducibus è fœdere, Cazimiro autem rege Polonorum, & Vilelmo duce Saxonum iure hæreditario nominibus uxorum & liberorum suorum regnum id petentibus. Vilelmus enim maiorem natu sororem Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nam Caroli regis Gallorum legatio, qui ingētibus pollicitationibus idem ambiebat, non nisi pòst comitia publicè audita est: idque astu Georgij factum. Vngari Mathiam Huniadem annos decemseptem natum authore Michaele Saladino, siue Zilagio (sic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cū quinque, siue, ut uult Bonfinius, uiginti millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearunt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerunt. Extincto enim Ladislao pri us quàm mors eius diuulgata esset, Georgius signa-

Moniuidus.
Gastoudus
Gdanensiū seditio ab Vdalrico Cieruonca sedata.
Mart. Coga turbator.
Magistratus à plebe mutati.
Polonorum & Gdanensium legationes ad regē.
Vuladislauiensis episcopus gubernator Prußiæ.
Cometes.
Turcarū clades apud Bielogradū.
Polonorum uirtus bello Turcico.
Huniadis et Capistrani mors.
1457 ann.
Ladislaus Huniadis filius ob interfectū comitē Ciliæ, capite plexus.
Mathias captus.
Mulieris magnus animus.
Ladislai regis mors.
Ladislaus infensus hæreticis.
Rochezana.
Georgius Podiebradius Boemorū rex.
Vilelmus dux Saxoniæ.
Mathias rex Vngar. creatus et redemptus.

tis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragã deduci curarat, magnũ inde spe- rans compendium. Qua spe frustratus non est. Quin & filiam suam ei despondit, fœdusq; & societatem cum eo inijt. Et Vngari autem, quemadmodum scribit Dlugossus noster, Friderici, Cazimiri & Caroli Galli postulata, non sibi, sed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adstruentium, repudiarunt: cui Carolus filiam suam, eam, ni fallor, quam Ladislao dudum desponderat, uxorem cum summa dote pollicebatur. Vexauit autem tunc pestis Vngariam, eiusq; contagio etiam in finitimam Poloniam proserpsit. Hæc autem pleraq; hoc quidem anno, quem nunc persequimur, inchoata, sequenti uerò peracta sunt. Sed ad nostra redeamus.

Mathiæ cũ Georgio fœdus & affinitas.
Pestis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORUM, Liber XXIIII.

1457 ann.

VER E nouo prioris illius anni, nempe 1457, rex Cazimirus flagitantibus Prussis atq; Polonis è Lituania in Poloniam ad Petricouiensia comitia uenit: atque inde ad Colensem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniã pecunia deerat in stipendium mercenarijs militibus, ipsa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas susciperet: deinde in Prussiam, Gdanumque diuertit. Vbi à Carolo Danorum rege exule, pedestri extra urbem progresso, salutatus, & à Gdanensibus comiter & splẽdidè acceptus est: exolutaq; militibus hostium conuenta pecunia, nempe quater centum septuaginta sex millibus florenorum, Marieburgum, Gilauiam atq; Dersauiam ab eis recepit. Migrantes inde milites cum Magistro Crucigerorum & commendatoribus rex tutò usque ad fines Poloniæ deduci iussit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad constitutum tempus sibi soluta non esset, in fide Crucigerorum authore Bernardo Sumbergio manserunt. Maximè uerò rex à Gdanensibus ad exoluendam eam pecuniam triginta millibus denuò extra ordinem collatis, adiutus est. Nec studium Vdalrici Cieruoncæ præfecti præsidij Marieburgensis erga regem obscurum fuit: cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præstitutam diem reliqua pecunia sibi non numeraretur. Itaque quinquagintasex millibus florenorum in Suece, Golubo, Preismarca, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis rex eum muneratus est: & mox in duarum ex his primarum præfecturarum possessionem eum misit: Marieburgo quoq; eum præfecit: ipse Bydgostiam se recepit. Obsidebatur nihilominus Gneuum à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis. Iamq; tantum fames apud obsessos inualuerat, ut uix paucos dies obsidionem toleraturi esse uiderentur: sed nostri sine ulla disciplina militantes, nequicquam uetante ac deprecante magistro militiæ Prendota Lubessouio, domos dilapsi sunt, authore Ioãne Cromno Cotificio corrupto ab hostibus. Atq; ob eam rem is postea capite damnatus est à rege. Per eosdem dies malè à Dobrinensibus quadringentis ferè domi pugnatum est cõtra octingentos hostes, qui ex Zialdouia excursionem fecerant. Atq; ij uastata ora Dobrinensi non contemnendam prædã abegêre. Apud Sipelbeinum quoq; oppidũ in inferiore Prussia, quod à Crucigeris obsessum erat, infeliciter nostri ab obsidione hostem depellere tentarunt. His igitur successibus erecti Crucigeri, ad recuperationem Marieburgi adspirare cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atq; etiam equites, qui in arcis præsidio cum Cieruonca erant Itaq; constituta cum eis proditione Bernardus Sumbergius cum expedita manu adueniens noctu in oppidum receptus est, præsidiariosq; regios sine ullis excubijs per domos dispersos, & somno oppressos cõcidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euaserunt. Cieruonca tumultu oppidano excitus, hostem ad arcem concurrentem lapidibus & omni telorum genere supernè repulit. Cum autem dies illuxisset, crebræ fiebant ex arce in oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propatulum impunè prodire posset Sed in domibus ferè latitabãt hostes, perfractisq; parietibus inter se commeabant. Veriti autẽ, ne qua ex arce eruptio in se fieret, fossa & aggere ab arce oppidũ intersepserunt. Quod cũ perfecissent, traiecto Nogato in Zolauã siue insulam maiorem impetũ fecerunt, ut eam depopularentur, aut in potestatem suam redigerent. Fortè eodem Lubessouius cum reliquijs

Comitia Petricouiæ.
Maiorũ Polonorum expeditio in Prußiam.
Carolus Danorum rex exul.
Marieburgũ, &c. regi deduntur.
Gdanẽsium munificentia in regẽ.
Vdalricus Cieruõca honoratus à rege.
Poloni dilapsi ab obsidione.
Prẽdota Lubessouius dux exercitus.
Cotificius proditionis damnatus.
Dobrinẽses fusi à Crucigeris.
Marieburgi proditio instructa.
Lubessouij uirtus.

quijs dissipati exercitus,& auxilijs Gdanensium, Marieburgo succursurus, sub idem tempus aduenit, nauibus Gdano aduectus: eius milites ubi nec opinantes in hostem longè ualidiorem, quippe qui octingentorum numerum excederet, incidêre, metu perculsi, ad naues respectabant. Sed Lubessouius stricto gladio pro hoste sibi futurum minitatus, quisquis ad fugam spectaret, fugam eorum inhibuit,& castra secundũ aggerem insulæ metatus est, ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruum obiectu tutus esset. Sumbergius despecta eorum paucitate castra adoritur: defendunt illi acriter: cum ecce in ipso feruore pugnæ quadringenti armati Stargarta in auxilium nostris aduenere. Instauratur prælium maiore ui, bisq; pedem referre coacti hostes, tertium redintegrato prælio uicti, perpeti fuga Neitichum, atq; inde Marieburgum se receperunt, octoginta de suis amisis,& Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamen is de officio remisit: quin per illos ipsos dies Culma siue Chelmno oppido potitus est, proditione Boemi cuiusdam: qui cum prius stipendia fecisset in castris regijs, uxorem opulentam in eo oppido duxerat. Gilauia quoq; regio presidio, quòd pabulatũ exierat, excluso, in potestatem Crucigerorum uenit. De hac tam uaria,& maiore ex parte aduersa fortuna nostrorum cum regi renunciatum esset, perfecit apud maiores Polonos, ut in centenas marcas annui census singulos hastatos equites mitterent. Ciuitatibus pedites imperati. Sex millia peditum pariter & equitum fuere: eaq; Marieburgum ductore Sciborio Chelmski præfecto maioris Poloniæ missa sunt. Atq; is exercitus unà cum auxilijs Gdanensium & Elbingensium satis habuit hostes importando in oppidum cõmeatu prohibere: nec elici ad pugnam ab hostibus potuit, ne suburbanis quidem Torunensibus incensis. Dum hæc ita geruntur in Prussia, ne Cracouiensis quidem ora quieta fuit. Cauuca & Ioannes Sueborouij fratres cum ea quam coegerant latronum manu montem, cui Zebrace nomen est, prope Osuencimum castello communierant: atq; inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Pluribus autem indies tanquam in sentinam quandam confluentibus, in quibus & Ioannes erat, qui dux Osuencimensium fuit, alium quoq; montem, qui Vapenna dicitur, prope Dopsice, itemq; Mislouice castellum communierunt: parumq; abfuit, quin Osuencimum quoq; in suã potestatem redigerent, octo de suis, qui capti in arce asseruabantur, summa turri potitis. Qui ut decederent, non ui, sed precio ducentorum aureorum perfectum est à prefecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem sub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti sunt, ut contra latrunculos illos arma sumerent. His uerò sumptis, amicos quidem afflixerunt, in ecclesiastici ordinis bona fructusq; quà proficiscebantur impetum facientes: hostibus uerò non nocuerunt, sed cum Mislouice aliquandiu obsedissent, facto frustra aduersus castellum impetu, irrito cœpto & proteruè discesserunt, quadraginta nobilibus præter cæterã multitudinem amissis, centum sauciatis. Sexaginta millia bellatorũ in ijs castris censa esse Vapouius memorat. Penes authorem fides esto. Rei malè gestæ culpa in proceres nõnullos, quasi cum hostibus sensissent, uulgò coniecta est. At ij uicissim contumaciam equitum, ac disciplinæ contemptum incusarunt. Nec mora, nostris ad sua dilapsis, Ioannes dux Osuencimensis Clobuscum oppidum diripuit & incendit. Quocirca aliam nostri defendendi sua rationem inire coacti sunt, partitis inter proceres muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cijzouius castellanus Cracouiensis Scauinæ, Ioannes Tencinius Palatinus Ilcusi, Prædiborius uerò Conespolius castellanus Sendomiriensis Lelouię cum præsidijs essent: militibus stipendium de salinis constitutum rege inconsulto duode ni grossi in hebdomadam. Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam Tattari populabũdi improuiso in eam oram incursionem fecere. In eos Bartholomæus Buciacius præfectus Podoliæ, cum Ioanne Lasscio succamerario & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit. Sed prior tamen eos ipse animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiscuum, in minore eximij bellatores. Verùm nostri in maiore robur omne eius militiæ esse opinati, facto in id noctu impetu quo terribiliora omnia hosti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt. Tumultu exaudito alterum agmen loco cessit. Postridie illud quoq; adoriri nostris placuit nocturna uictoria ferocibus, ratisq; minus cum illo negocij sibi fore. Et sanè non malè ausus illi eis successissent, si incũctanter, quemadmodum censebat Lasscius, in perturbatos impetum fecissent. Sed dum cunctantur, barbari paucitate eorum cognita, animos resumpserũt, & in orbem nostros trepidantes & conglobatos abundante multitudine circũuecti, in medio concluserũt, & ad inter

Polonorum uictoria de Sumbergio.
Neitichum opp.
Culma prodita Crucigeris, siue Sumbergio.
Gilauia dedita Crucigeris.
Maiorũ Polonorum expeditio in Prußiam.
Sciborius Chelmski præfectus maioris Poloniæ.
Sueborouiorum latrocinium.
Zebrace mons.
Vapenna mons.
Dopsice & Mislouice oppida.
Osuẽcimum propè captum.
Minorũ Polonorum expeditio contra latrones.
Ecclesiastica bona uexata.
Clobuscũ direptum & incensum.
Stipendiũ è salinis numeratũ iniussu regio.
Tattari Podoliã populati.
Lascz.
Russorũ anceps cũ Tattaris pugna.

necionem profligarunt, non inultos tamen. Nec mora uictores populatione omissa ad sua se receperunt, ueriti necubi defatigatos, & ad paucos redactos nouus & recens hostis inuaderet. At rex Cazimirus constitutis, quemadmodum diximus, rebus Prusicis, Petricouiam ad comitia ad uicesimamquartam diem Nouembris indicta profectus est. Sed cum ibi nihil de republica ob infrequentiam senatus ad reprimendam latronum uim intenti, constitutum esset, alij conuentus Coli & Corcini acti sunt: & in his decretum, ut iugerale tributum duodenûm grossorum agrestibus imponeretur, unde satis fieret ijs, quibus emerita in Prussia stipendia soluta non erant. Pręfectura Cracouiensis, amoto ob ingrauescentem ætatem Ioanne Cijzouio, Nicolao Pienansco Vitouicio mandata est auctis reditibus, quo numerosiorem familiam pacandarum, & à latrocinijs purgandarum uiarum causa posset alere. Satisfactum dein de ijs, qui latrocinio & bello emerita stipendia repetebant: castellaq; ab eis dedita, diruta sunt regis uoluntate, ne deinceps etiam latrocinantium essent receptacula. Nobilitati uerò Osuencimensi latrunculorum uexationibus afflictæ à rege clementer subuentum est. Conuentu soluto rex unà cum regina, uti solebat, in Lituaniam secessit: indeq; ad Calendas Maias insequentis anni Petricouiam ad alia comitia redijt. Vbi cum de expeditione in Prussiam consultaretur, ac decerneretur, uenit Ioannes Iscra ex Vngaria, hortans regem, ut regno Vngarorũ hæreditario uxoris suæ iure animum adijceret, neq; occupari id à Mathia homine nouo pateretur, studium & operam ad id suam ei pollicens. Et retinebat is adhuc munitiones quasdam in Vngaria. Cum autem intelligeret, Prusicum bellum ei rei impedimento esse, componendi aut intercipiendi eius partes sibi sumpsit, rege pacem non abnuente. Ne Crucigeri quidem abhorrere à pace uidebantur: & sperabat Iscra facilius etiam fore negocium, quòd Boemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè necessarij & familiares sui essent, tunc res Crucigerorum maximè nitebatur. Sed eum spes fefellit. Elati enim hybernis successibus paulo secundioribus Crucigeri, iniqua postulabant. Quocirca præcisa spe pacis, uniuersæ regni copiæ regis edicto ad Gneuucouiam conuenere: inde Vistula nauali ponte transmisso, ad Papouiam castrametatæ sunt. Interceperant fraude eam arcem hostes, atq; inde Torunensem agrum uehementer infestabant. Sed ea permunita erat, nec sine multorum periculo à nostris expugnari posse uidebatur. Cæterùm lixæ & calones atq; promiscuum uulgus temerè & nemine iubente ad mœnia procurrens, mox omnem exercitum incredibili expugnandæ arcis ardore & spe inflammauit. Itaq; facto impetu, portaq; effracta, cum iam caperetur arx, hostes magnis clamoribus uictorum misericordiam implorarunt: exauditiq; à Petro Samotulio castellano Posnaniensi, penes quem summa in exercitu secundum regem potestas erat, minore porta à castris auersa emittebantur. Sed parum abfuit, quin ipse quoq; Samotulius ab irata multitudine uiolaretur, ob Sbigneum Iauorium Dobricium, atq; Dauidem Boemũ castrorum metatorem in oppugnatione arcis interfectos furente. Fremitus quidem aduersus regem & proceres ingens fuit, cùm propter emissos hostes, tum quòd proceres nonnulli missis ministris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparant. Quare subiecto igni à multitudine arx tota cum omni copia & compluribus satellitibus procerum, qui pertinacius cellas defendebant, cõflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoste instaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi statiua habita sunt. Inde ad Culmam siue Chelmnum mota castra. Nec tamen tentata est eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem & spaciosum est, & neq; arte, neque natura munitum: sed eò undiq; hostium copiæ confluxerant. Ad Marieburgum uerò itum est. Quod cum Bernardus Sumbergius Culmę intellexisset, nocturno itinere anteuertere eò nostros cum expedita manu instituit: perfecissetq; id adeò, ni tota nocte errasset. Orto die, ubi se in nostros incidisse animaduertit, fuga sibi quemq; consulere iussit: dissipatos persecuti nostri, nõ leui strage affecerunt, cæsis captisq; multis. Sumbergius ipse euasit quindecim milliarium itinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fecit. Ad Marieburgum deinde nostri castra posuere: ac desides ibi tempus triuere, ludificantibus eos spe pacis hostibus: ad quam conficiendam Iscra sequestrũ se interponebat. Per quos dies Nouum oppidum Pomeraniæ dimisso Polonorũ pręsidio, quasi suis uiribus se tuiturum esset, hostile accepit. E' diuturna uerò eodem in loco apud Marieburgum mora (nam in duos menses extracta est obsidio) fœtore, & pabuli uictusq; inopia regius exercitus afflictus est: ita ut octingenti homines, equorũ auté septem millia fame & peste interirent. Eam ob rem fremere multitudo, & facto agmine

Comitia Petricouiæ.
Tributum iugerale.
Cijzouius amotus à præfectura Cracouiẽsi.
Castella latronũ diruta.
1458. ann.
Petricouiæ comitia.
Iscra pacis sequester inter Polonos & Crucigeros.
Polonorum expeditio in Prussiam.
Papouia intercepta à Crucigeris.
Petrus Samotulius dux exercitus.
Papouia capta, incensa, ac diruta.
Mariebyrgum oppidũ obsessum.
Noueses ad Crucigeros defecerunt.
Strages hominum & equorum apud Marieburgum.

gmine ad regis tentorium orare, ut ui se oppidum non munitissimum capere pateretur, aut uerò obsidionem solueret: cum utrumque suasu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munera belli obibant, solutaque disciplina, neque custodias & excubias seruabant. Creuit hostibus audacia, ita ut ij erumpentes euibus incommodis nostros afficerent. Inde coorta maior indignatio: quam auxit lamor hostium, auro se redemisse, ne oppugnarentur, è mœnibus uociferantium. Et sanè deprehensi sunt nonnulli noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioannes Brezius procancellarius eam infamim uulgò sustinuit. & nisi fuga se subduxisset, uiolatus esset à concitata multitudine. Tandem induciæ cum hostibus uiginti mensium confectæ sunt ea conditione, ut intra id tempus octoni utrinque arbitri pacis apud Culmam conuenirent: inter quos i non conueniret, ut Alberti ducis Austriæ summum esset arbitrium. Interim autem Marieburgense oppidum Iscra sequester obtineret, ac utri parti id adiudicaretur, traderet: aut si infecta pace discederetur, Crucigeris redderet. Dum autem hæc fiunt, uniuersa nobilitas moræ longioris impatiens iniussu regio domos discessit, orto à Ioanne Ostrouicio, cognomento Nasiano, discedendi principio. Quocirca rex quoque suffecto in præfecturam Marieburgensem pro Cieruonca Sciborio Chelmio, discedentem exercitum sequi coactus est, nequicquam retinentibus Prussis, & in primis Gdanensibus, qui ei in quatuor millia militum stipendium, si apud Marieburgum manere uellet, pollicebantur, prospera fortuna usi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati. Sed uxoris desiderium regi fuit antiquius, ut ait Duglossus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibique legatos Georgij Podiebradij noui regis Boemorum audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia contra Crucigeros, regniq; successionem Cazimiro, quæ secundùm Ladislaum regem hæreditario iure ad uxorem liberosq; ipsius proximos Ladislai cognatos pertineret, pollicentes. Georgium procerum precibus uictum regnum suscepisse, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iustos hæredes rediturum. His responsum est, Regem fœdus & amicitiam cum Boemis semper coluisse. Cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret. Non commeruisse eum, ut cum uxore & liberis suis hæreditario regno excluderetur. Atque eam iniuriam eum ad eam usque diem patienter tulisse. Quod si deinceps Boemi officijs & beneuolentia certare cum eo uellent, non ingratum experturos. Georgium non malè fecisse, facturumq; esse, si aliquam Cazimiri liberorumq; eius rationem in suscipiendo regno duxisset, siq; legitimis hæredibus id relinqueret. Causa uerò tam modestæ & submissæ legationis Georgio fuit illa, quòd animaduertebat, nonnullos de Boemis proceribus, itemque Silesios & Lusacios alienis à se animis esse, propterea quòd cum Rochezana ab ecclesia & religione catholica non obscurè dissentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulo post acceptum ab Vngaris episcopis, quos Mathias rex miserat, diadema, Iglauia ciuitas portas ipsi clauserat. Eam cum ille cum ijs, quas ad manum habebat, copijs obsedisset, Austriorum Archiduces Iglauiensibus præstò fuere, & Morauiam infestauere. Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Boemia, cùm Iglauiæ obsidionem continuauit, tum Fridericum imperatorem in arce Viennensi ab Alberto fratre & ciuibus Viennensibus obsessum liberauit. Quanquam hoc alij posterius factum esse autumant. His igitur difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazimirum regem, qui persequi se uelle ius uxoris & liberorum suorum non obscurè præ se ferebat, tali legatione placandum atque deliniendum sibi esse existimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij sequenti anno Petricouiæ habita. Vbi de pace ac de bello cum Crucigeris consultatum est. Increbuerat enim, Crucigeros his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impensæ bellicæ nomine regi numerarent, uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent, & ut singuli Magistri in regis uerba iurarent: Prussiam uerò cunctam sibi haberent ijsdem finibus, quibus ante id bellum habuissent. Probabat magna pars senatus has conditiones: sed Prussorum legatio commodùm aduenjens orabat regem atque senatum, ne se in fidem susceptos, immanibus Crucigeris ad exquisitos cruciatus & in teterrimam seruitutem proderet: Elbingæ se conuentum egisse, nouoque fœdere sese obstrinxisse: extrema omnia pati malle prius, quàm in Crucigerorum impotentium dominorum potestatem redirent. Erant & in senatu regio, qui censerent,

Ioannes Brezius de proditione suspectus.

Induciæ uigintimensium.

Sciborius Chelmius præfectus Marieburgensis.

Gdanensium studium in Polonos & regem.

Georgij Boemorum regis legatio ad Cazimirum.

Georgius rex Boem. hæresi infectus, inuisus Morauis, Silesijs, & Lusacijs.

Iglauia obsessa à Georgio.

Fridericus Imper. obsidione liberatus à Georgio.

1459. ann.

Comitia Petricouiæ.

Consultatio de pace cum Crucigeris.

Prussorum legatio.

non ex fide atque dignitate regis & Polonicæ nationis fore, ſocios deſerere, ſuaque olim amiſſa, nuperque recuperata, rurſus prodere aut uendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: ſed perpetuorum hoſtium uires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretumq;, Non eſſe deſerendos prodendosúe Pruſſos. Verùm de

Nobilitas Polona detrectat bellum.

ratione proſequendi belli ad particulares conuentus reiectum eſt. Nobilitas enim Polona præterita expeditione uehementer offenſa, & pecuniarium ſubſidium negabat, & militiam in poſterum detrectabat. Quam ne Rex quidem probabat, propter nimiam atque perniciosam equitum licentiam. Interea rex in Lituaniam cum regina excurrit: indeque reuertens, ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum

Maiores Poloni expeditionem in Pruſsiam decreuerunt. Minores negarunt.

poſt initium æſtatis adfuit: & ut expeditio in Pruſsiam pro modo facultatum decerneretur, ab ipſis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum cenſu annuo unus eques haſtatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem ſuppeditarent. Difficiliores fuere minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magiſtratibus flagitabant. Itaque pro hoſtibus ducti ſunt à rege nonnulli, quorum inſtinctu hæc fieri uidebantur. Sed tamen eorum pertinaciæ datum eſt, ut ad Calendas Septembris Petricouiam rurſus comitia uniuerſæ Poloniæ indicerentur. Miſsi uerò octo de proceribus, quemadmodum cum Crucigeris conuenerat, in Pruſſiam ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neque illi Neſſouiam uenirent, neque noſtris Culmam ueniendi luculentam ſecuritatem præſtarent. Itaque fecerunt maiores Poloni ſatis promiſsis ſuis, ut exercitum in Pruſsiam mitterent. Verùm nihil is operæprecij fecit: agros modò ſociorum utcunque tutatus eſt per æſta-

Crucigeri uicti.

tem: ſub autumnum autem domum non expectata miſsione remeauit. Per quod tempus mercenarij milites in inferiore Pruſsia inſignem de Crucigeris uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magiſter uiuus in poteſtatem eorum ueniret. Præda ingens reperta, ita ut uiceni aurei in milites diuiderentur. Igitur

Induciæ. Lubauia defecit ad Crucigeros. Induciæ uiolatæ. Magiſtri excuſatio.

de pace rurſus agi cœptum à Crucigeris. Per quod tempus renouatis inducijs, Lubauia Crucigerorum præſidium accepit, cum ad eam diem in partibus regis fuiſſet. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna atq; aſſeres è Polonia Gdanum portantes ab hoſtibus interceptæ ſunt. Quæ cum à rege repeterentur, reſpondit Magiſter, iniuſſu ſuo à militibus id factum eſſe, neque eos imperium ſuum exaudire: atq; adeò pacis quoq; arbitrium penes eos eſſe. Clementer rex ageret, & ordinem Crucigerorum ne penitus iret perditum. Sub finem Auguſti menſis uenit ad regem Lenci-

Vuratislauienſium et Namyslouienſium deditio repudiata à Cazimiro.

ciam Vuratislauienſium & Namyslouienſium legatio, deditionem oppidorum ſuorum offerens, quòd ſub imperio Georgij regis Boemorum hæretici cum cætera Sileſia eſſe nollent. Commendata eſt eorum pietas & religio: ſed aliter ſibi proſpicere iuſsi ſunt: Cazimirum eos tueri non poſſe Pruſsico bello implicatum: ſi pacem cum Crucigeris fecerit, tunc demum recipi eos poſſe. Et ſuſtinuerunt ij unà cum epiſcopo ſuo & ſacro ſacerdotum collegio quidem aliquandiu bellum à Georgio illa-

Aeneas Syluius papa. Vuratislauienſium et Namysl. pietas & fortitudo.

tum non infeliciter: ſed pòſt à legatis pontificis max. Pij ſecundi, Aeneæ Syluij prius dicti, qui per id tempus Calixto ſucceſſerat, in eam credulitatē adducti, quòd Georgius ab Eccleſia catholica & pontifice maximo alienus futurus deinceps non eſſet, trium annorum inducias cum eo fecerunt, ut interim ſui iuris: deinde uerò, ſi is in religione catholica perſtaret, pontificisq; maximi maieſtatem conſeruaret, ſolenni ceremonia in uerba eius iurarent: ſed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde re-

Comitia Petricouiæ. Cracouienſes nuncij nō niſi ſub fide regis ad comitia uenere.

gibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita ſunt. Ad quæ Cracouienſis tractus legati ſiue nuncij uenire detrectarunt, niſi fides publica à rege ſibi daretur. Acceperant enim, regem aulicum ſuum & procerum quorundam, quibus fidebat, comitatum in armis eſſe iuſsiſſe. Nam erat is admonitus, conſilia contra ſe ab illis inita eſſe. Erat res noua & inaudita: ſed tamen, ne qua maior turba & ſeditio exuſcitaretur, datum hoc illis eſt. Principes eius legationis erant Ioann. Rithuianius præfectus Sendomirienſis, Ioann. Tarnouius, & Ioann. Melſtinius. Impetrata uerò di-

Rithuianij oratio ad regem in comitijs.

cendi poteſtate in frequenti conſeſſu Ioannis Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc ſententiam ad regem uerba feciſſe fertur: Ingentem animis dolorem haurimus, Rex inclyte, quòd nos immerentes ac tibi addictiſsimos pro hoſtibus ducis, & armatū præſidium contra nos comparaſti. Nemo eſt noſtrûm, atque adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, quē odiſſe aut metuere debeas: omnes te ſummo ſtudio & obſequio proſequimur, ſemperq; pſecuti ſumus. Verùm dura neceſsitas, & impendens exitiū nos impu

lit,

A sit, comitia hæc abs te efflagitare, non quo aliquid contra te moliremur, sed ut saluti & incolumitati nostræ, liberorum nostrorum, & longæ posteritati, simulq; dignitati reipub. nostræ calamitosæ tandem aliquando prospiceremus. Quod si roges, quid id mali, aut unde est? Vnde'nam censes? nisi unde minimè sperabamus, & unde minimè decuit: Abs te, inquam, tuisque magistratibus, quorum etiam culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modò ius non reddunt petentibus uiduis atque pupillis, uerùm etiam per summam iniuriam & potentiam nos fratresq; nostros opprimunt: bonis indicta causa spoliant: uinculis, uulneribus, & omni contumelia afficiunt: Quemadmodũ nuper post edicta hæc iã comitia Sigismundo Laticinio & Virzbentæ Semnicio ab Ioanne Curopathuua præfecto Chelmensi usuuenit. Atq; hæc tamẽ, quòd priuata sunt, & ad singulos pertinent, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acerbiora, quæ te conniuente, imò uerò indulgente Lituani in nos designant. Nempe quòd Luscum & omnem illam fertilem oram Russiæ nobis interceperunt: pagos nonnullos à Parsouiensi territorio abstraxerunt: Podoliæ quasdam munitiones occuparunt, reliquis etiam imminent: Masouiorum ducibus socijs nostris & clientibus tuis duo territoria Gonianzum & Vengrouiam eripuere. Hæc te authore facere eos necesse est: non facerent sanè, aut certè non impunè facerent, si alium regem haberemus. Tu eorum temeritatem & audaciam indulgendo alis, adeoq; prouexisti, ut non modò contra Crucigeros socia nobiscum arma ex fœdere, & gratiam nobis pro uindicata sibi Samagitia referendo non coniungant, sed superbè tuum quoq; Imperium iam detrectent. Nec tamen hæc te mouent, quo minus bonis & facultatibus huius regni tam ingratã Lituaniam ornes & augeas. Quòd si merita utriusq; populi recta ratione perpendas, reperies iniustè & indignissimè hæc abs te fieri. Illi neque tibi, neq; patri tuo unquam satis fideles fuere: & cum iure uestro eis imperaretis, contra utrunque non semel perniciosa consilia iniere: ferro & ueneno uitam utriusque appetiuere. Nos uerò illum quidem obscurum & ignotum, & angustè dominantem, ad amplissimum coniugium & florentissimum regnum ultrò acciuimus, & in uniuersum terrarum orbem celebrem reddidimus: Samagitiam & magnam partem Lituaniæ à B Crucigeris ereptam armis nostris atque sanguine restituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atque opibus nostris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipse testis es locupletissimus. Atque ut alia prætercam, Prussicum quidem bellum per tot annos in hanc usque diem & armis & facultatibus nostris nostrorumque pro te impigrè sustinuimus. Pro his meritis ista nobis abs te refertur gratia, ut Lituanos exuuijs nostris uestitum & ornatum eas? Iam ne illa quidem leuia sunt incommoda, quòd & ipse leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis: & furum latronumque examina impunè in nos & nostros grassari pateris? Quæ facilè tu, quemadmodum debes, nobis quiescentibus reprimeres, nisi regia bona & reditus perperàm dissipasses. Ad hæc procurationibus quoque siue stationibus nimium onerosis nos & homines nostros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, sed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia acerba immeritò abs te accidunt Rex clementissime fratribus nostris, quos obsequentissimos & studiosissimos tui semper expertus es. Ea ut tandem corrigas mutesque, summopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam benemerentibus: redde nobis, quæ Lituani te indulgente ademerunt: moneta leui cudenda absiste: adulterinam summoue: immoderatas stationes circumscribe: magistratuum impotentiam & petulantiam refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumque omne pro debito suo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniæ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lituaniæ. Quod si impetramus, nullus nobis labor, nulli sumptus pro tuis commodis, & ad nutum tuum graues erunt: ac ne sanguini quidem & uitæ nostræ pepercerimus. Sin repulsam ferimus, nihil est quòd extra ordinem à nobis expectes. Atq; ita tibi persuadeas, nos neq; in Prussia tibi sine legitimo stipendio militaturos esse, neq; pecuniæ quicquã collaturos, cõferriúe passuros. Ita fermè Rithuianius. Modestè ad hæc à rege, culpâ à se remouente, responsum est: sed tamen re infecta comitia soluta sunt, maioribus quidem Polonis senũm grossorũ de iugero pensionẽ non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam sibi esse potestatem à nobilitate alicuius oneris suscipiẽdi. Itaq; alia rursus comitia ad sextã diem Decembris eodẽ edicta. Vbi cũ regis senatusq; placito uiginti de primoribus, qui de rebus cõsultarent statuerentq;,

Præfectorũ regiorum iniuriæ.

Lituanorũ in Polonos peccata.

Lituanorũ dubia fides erga dominos suos.

Polonorum merita in familiã Iagelloniam.

Polonicæ opes in Lituaniam exportatæ.

Moneta.

Latrocinia.

Stationes.

Viginti uiri delecti reipub. constituendæ causa.

rentq; delecti essent, & rex correcturũ se esse deinceps peccata à nobilitate sibi obiecta, & omnia in quibus homines uulgò offenderent, recepisset, iugeralis duodenûm grossorũ exactio agricolis, & teloniũ omnium merciũ omnibus quicunq; lucrũ sectarentur, in annũ imposita: ab ecclesiastico uerò & equestri ordine octaua pars censuũ promissa regi in stipendia militantium in Prussia. Ibi etiam præfectura Marieburgensis amoto nescio quam ob rem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Coscelecio palatino Inouuadislauiensi, & Prendotæ Lubessouio à rege mandata est: fortasis ut alter territorio reditibusq; regijs, alter præsidio militari præesset. Inde etiam Iacobus Sennenius Gnesnensis & Cracouiensis præpositus orator ad nouũ pontificem Pium secundum à rege missus, ut ei de more gratularetur, & in potestate eius regem fore profiteretur. Impetrauit autem is, ut remitteret pontifex Prusis diras atq; excommunicationes, quibus eos ad parendum Crucigeris adigebat. Petebat idem de transferendis ex Prussia in Tenedon insulã Crucigeris. In quo eum omniũ ferè Christianorum principum oratores diligenter adiuuabant, propterea quòd Mahometes Turcarum Imperator Corinthum urbem Græciæ nobilissimam, & Lemnum atq; Mitylenem insulas paulo antè ceperat, & Peloponneso Eubœæq;, Imperatorũ fratrum dissidio fretus, imminebat. Verùm id impetratum non est, impensius indulgente Crucigeris & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & ministerio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortasis opera & odio in Polonos perfectum est, ut is nunquam de Polonis bene sentiret: quod è scriptis eius cuique deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Prussos promulgato impetratum tunc esse à Pontifice ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretensis archiepiscopus postea gessit in Polonia & Vuratislauiæ, quæ suo loco exponemus: uerùm in legati potius potestate positum fuisse, ut cum in rem præsentem uenisset, faceret quod maximè ex re fore existimaret. Septembri uerò mense Crucigeri non contemnendam cladem acceperunt apud Passenheimũ oppidum inferioris Prussiæ. Nam cum contra id quod in inducijs cõuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes secutos ad defectionem sollicitarent, illi re cum præfecto præsidij regij Michaele cognomento Sromothni communicata, mitti sibi prę̄sidium à Crucigeris postularunt. Missi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac cæteri quidem foris manere iussi, trecenti modò equites intromissi, ab armatis nostris, quos Michael ex alijs præsidijs ad eam rem deduxerat, facilè concisi sunt. Dolo animaduerso, reliquum agmen, cum suis in oppido clausis opitulari non posset, fuga sibi consuluit. Vernũ huius anni tempus uentorũ uehementia, & aquarũ è solutis niuibus & imbribus bimestri inundatione corruptis segetibus, nõ parum incommodi ac detrimenti Polonis attulit. Sub finem anni Elizabetha regina Ioannem Albertũ filium peperit. Insequentis uerò anni initio conuentũ Poloni cum Boemis egerunt Bythomiæ, Præmislo Cessinensium duce controuersiam de regno Boemico inter reges componere, & offensiones inter Polonos & Silesios tollere studente. Sed tamen re infecta inde discessum est, nisi quòd alius conuentus ad octauũ Calendas Iulias in idem oppidum condictus est: ad quem Boemi non adfuerunt, offensi multis oppidorum & uillarum suarũ incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodum opinabantur, subornatis. Id ubi accepit Cazimirus, non putauit sibi cõmittendum esse, quin se uxoremq; suam Georgio expurgaret: non tam quòd inimicitias eius metueret, quæ tamen & ipsæ Prussico bello durante intempestiuæ accidebãt, quàm quòd se uxoremq; suam pro incendiarijs uulgò traduci permolestè ferret. Ac ea de causa Iacobum Dembenium castellanum Malogostensem, & Albertum Gorscium legatos ad eum misit, qui se & uerbis & prouocatione ad singulare certamen, militari more purgarent. Qui cum iussa fecissent, nec inueniretur quisquam, qui asseuerare sparsum illum de rege & regina rumorem auderet, Georgius quoque nũquam id se de tantis principibus credidisse affirmauit. Sic ei satisfactum cum esset, peractus est intermissus conuentus, & pax, fœdus atq; amicitia inter reges constituta ea conditione, ut neuter alterius hostes ulla ope adiuuaret. Solus Pont. max. religionis causa à Cazimiro exceptus est De Masouia quoq;, & pro ducibus eius oræ, ne quid negocij Georgius ipsi facesseret. Adiectum, ut uno anno exacto, reges ipsi confirmandæ amicitiæ gratia apud Glogouiam congrederentur, & ibi de dote Elisabethæ reginæ non exoluta inter se transigerent. Fuere autem ad eam rem missi à Cazimiro Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatinus, Ioãnes Brezius Luteci filius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouien. & custos Vislicienis.

Teloniũ annuum institutum. *Octaua censuum ab ecclesiasticis & equitib.* *Marieburgo præfecti Ioannes Coscelecius, & Prẽdota Lubessouius.* *Iacobus Sennenius orator ad Pontificem.* *Prussi absoluti à pont. max.* *De Crucigeris transferẽdis tentatũ.* *Pius pontifex æquior Germanis, quàm Polonis.* *Crucigerorum clades apud Passenheimum.* *Annonæ difficultas.* *Ioannes Albertus filius Cazimiro natus.* 1460. ann *Conuentus Polonorum cum Boemis Bythomiæ.* *Cazimiri legatio ad Georgium Boemiæ regem.* *Pax inter Cazimirum et Georgiũ. Masouia.*

Crucigerorum artes.

Creditum est autem opera Crucigerorum & Bernardi Sumbergij submissos fuisse incendiarios illos Boemiæ: sparsumque uulgò rumorem, quasi à rege & regina Polonorum ob interuersum hæreditarium regnum iratis id fac[illegible]m esset. Idque eò fecisse Crucigeros, quo facilius ipsi bellum cum Polonis haberent, si eos Boemico quoq; bello implicassent. Nihil enim intentatum ij relinquebant, quod ad perniciem Polonorum pertinere existimarent. Nec abhorret à uero, Albertum archiducem, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Austriorum, itemq; Ludouicum Bauarorum ducem, & legatos pont. max. Hieronymum Cretensem Archiepiscopum, & Franciscum Toletanum Astigiensem Archidiaconũ Vuratislauiensibus Georgio regi recõciliandis operam dãtes, ab ijsdem Crucigeris subornatos, missis eiusdem anni initio ad Cazimirũ legationibus arbitriũ omnis inter ipsum & Crucigeros controuersiæ dirimendæ sibi poposcisse, quo facilius eum spe pacis securum & incautum fallerent. Cazimirus autem Alberto, qui primus ea de re miserat, non grauatè permisit, ut amicè si posset, inter partes componeret. Cæterùm de re uniuersa compromissum facere abnuit, ne illum pro amico inimicum caperet, cõmemorans qua fide se Sigismũdus Cæsar quondam in eiusdem modi re gessisset: Ludouico & legatis pontificijs responsum, Regẽ postulata eorum facturum fuisse, nisi Albertus id arbitrium occupasset. Erant autẽ suspecti regi legati pontificij de studio in partem aduersariam, quòd hic quidem Crucigerorum causam Romæ prius egisset, ille uerò à mercatorio quæstu ad sacerdotium nuper translatus esset. Fœdus tamen ictum cum Bauaro, itemq; cũ Cõrado Albo Olesnicensium duce: cum quo dissidij nõnihil, propter iniurias quasdam ultrò citroq; illatas, Polonis intercesserat. His dimissis in Russiam Cazimirus nondũ exacta hyeme iter instituit. Id autem apparanti nunciatur, Valciam arcem proditione Ioan. Vedelij præfecti à Gaspare Nostiuicio & Crucigeris interceptam esse. Boriuoiũ autem Scrinnium gente Labencium cum non contemnenda manu è Ziuecia & Vrimõte, Turzagoram nostri uocant, Dobsice oppido impendente, subiectam oram latrocinio infestare. Et latrocinium quidẽ Boriuoij rex per Nicolaum Pienianscum succamerariũ & præfectum Cracouiensem, & Petrum Comorouium cum aulico suo comitatu & Sciriciẽsi nobilitate missos, expugnato utroq; eius præsidio, celeriter sustulit, aut potius repressit. Valciam uerò maiores Poloni recuperare iussi, obsederũt quidem arcẽ, sed non multo pòst ab obsidione re infecta recesserunt. Rex in Russiã profectus, Ezigerẽ Tattarorũ imperatorem, & Stephanũ Moldauorum palatinũ per legatos auxilia contra hostes poposcit. Promissa utrobiq; alacriter. Peragrata uerò Russia Breste supra Bugum amnẽ cum Lituanis conuentum egit: animos eorum ad occupandã armis, cũ Poloni Prussico & Boemico, ut rebantur, bello distinerentur, Podoliam, procliues sanauit. In Poloniam uerò reuertens Maio mense, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox Lenciciæ cum maioribus conuentus egit. Consultatũ de ratione belli gerendi cum Crucigeris, missusq; exercitus ad recuperandam Valciam. Porrò cũ monachis Lubinensibus constitutũ, ut ne abbatẽ nisi à rege approbatũ, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit posterius in cęteris quoq; monasterijs totius Poloniæ, ut noui abbates assensum regis requirant. Per eosdẽ dies Marieburgenses oppidani quatuor ferè menses à nostris obsessi, oppidũ, quod propè iã aberat ut cuniculis actis caperetur, Ioanni Coscelecio pręfecto arcis dediderunt. Recepto oppido, de tribus modò oppidanis, qui defectionis authores fuisse dicebantur, capitale suppliciũ sumptũ: millites præsidiarij in uincula coniecti: cæteræ multitudini parsum est. Dũ Valcia à nostris obsidetur, Bernardus Sumbergius tria millia equitũ peditumq; Germanorũ & Boemorum per machiã Brandeburgensem Crucigeris in Prussiã adducere, & propè iã adesse, uelleq; Valciã primùm obsidione liberare, nunciatur. Ibi Iacobus Dembenius dux regiarum copiarũ ueritus ne se hostes utrinq;, aduersum pariter & auersum adorirentur, soluta obsidione in æquiorẽ locum hosti aduentanti obuiam processit. Sed priusquam is appropinquaret, milites Germani & Boemi, cum Francofordiã ad Odram sitam peruenissent, ac de deditione oppidi Marieburgẽsis accepissent, domos dilapsi, ducem cum quingentis modò militibus deseruère. Cum his autem ille iter institutũ prosequens, & nostrorum occursum obliquo tramite declinans, confectis unius diei noctisq; itinere duodecim milliarijs, & centum equis, qui laborem tanti itineris non ferebant, amissis, ad Choiniciam peruenit. Quo intellecto ij qui in præsidio Valciæ fuerunt, nocte arce incensa eum secuti sunt. Atque is Gdanum contendens, munitionem Gdanensium uno ab urbe milliario oppugnare adortus est, collocatis oppor-

Legationes pontificis et principũ ad Cazimirũ.

Alberto archiduci Austriæ permissa pacificatio cum Crucigeris.

Legati pontificij suspecti Polonis.

Valcia intercepta à Crucigeris.

Boriuoius Scrinnius latrocinatur.

Ziuecia, Turzagorã.

Valcia à maioribus Polonis obsessa

Lituanorũ comitia.

Abbatiæ sine assensu regio non accipiuntur.

Marieburgum oppidũ per deditionem receptũ à Polonis.

Iacobus Dẽbenius dux exercitus.

Crucigerorũ copiæ dilapsæ.

Valcia incẽsa.

Gdanẽses incõmodo affecti à Sumbergio.

tuno loco insidijs: ratus, id quod accidit, Gdanenses suis, qui in præsidio erant, opem laturos. Itaq; illi incomposito agmine ruentes, in insidias præcipitati, & non contemnenda clade repulsi sunt, sexaginta amissis, ducentis captis, inter quos duo consulares fuere. Nonnullam rebus Crucigerorum accessionem aduentus Sumbergij, secundumque illud prælium fecit. Mox enim Golubum oppidum proditione in hostium potestatem redactum est: in quo non pauci Dobrinenses equites unà cum facultatibus suis capti sunt: arcem Cieruonca defendit. Puscum item, quod rex Suetiæ exul tunc hypothecæ nomine, certam pecuniam Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eisdem interceptum: Bielaui oppidum toto anno obsessum: Bartensteinenses oppidū suum dedidere: Suece arx superior permunita in ripa Vistulæ fraude ab hostibus intercepta est: quos ad centum usq; captiuus quidam, qui ibi asseruabatur negligentius, cassibus in altum sustulerat: Dobrinensis ora ne uastaretur, uectigalis hosti facta. Porrò Ericus dux Scecinensium Pomeranorum propinquus & fœderatus, atq; socius regis, quem haud ita pridem rex, Calissiam ad se cum uenisset, non exiguis donis affecerat, nulla læsus iniuria, nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando Lemburgum oppidum & Bythouiam arcem fidei suæ commissa à rege, hostibus dedidit, nequicquam deprecantibus Lemburgensibus uiris iuxtà ac mulieribus, pueris atq; puellis, & precium pro redimendis tredecim quibusdam captiuis (quam causam deditionis Ericus præ se ferebat) collata publicè pecunia pollicentibus. Neq; nostris tamen penitus fortuna tergum obuertit: Quizinum & Varmia, oppida quæ Marieuerder & Fraumbergam Germani uocant, ab his noctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus est, ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iustis prælijs uicti fusique hostes apud Paradisense monasterium, & compluribus amissis in fugam acti. Ita uaria nostrorum atque hostium fortuna eo anno bellatum est in Prussia. Septembri mense excessit è uiuis Thomas Strempinius Cracouiensis episcopus, uir singulari memoria, & pietate magna præditus. Moriens utensilia quædam non parui precij basilicæ Cracouiensi, Louiciensi uerò templo mille florenos pro instituendo collegio sacerdotum, quos Mansionarios uulgò uocant, reliquit. Porrò librariam supellectilem in Gnesnensem, Posnaniensem, Vneouiensem & Louiciensem ecclesias, & in Academiam Cracouiensem partitus est. Eo mortuo tres de episcopa magno & reipub. incommodo, & authoritatis ecclesiasticæ atq; pontificiæ detrimento, & pernicioso ambitionis exemplo aliquamdiu contenderunt. Nam ubi dies electioni dicta aduenit, misit rex ad collegium sacerdotum, ad quod electio Episcopi iure, & more antiquo pertinebat, ut Ioannem Gruscinium Vuladislauiensem episcopum & Cancellarium regni, sibi optarent episcopum. Sed tamen is in tanto numero tria modò præsentium, ac totidem absentium tulit suffragia: reliqua duorum & uiginti, quibus antiquior fuit regis iussione libertas & religio, in Ioannem Brezium procancellarium regni concurrerunt. Verùm hic regijs minis deterritus, electionem suam repudiauit, Vuladislauiensis episcopæ adipiscendæ spe accepta. Certa iam spe erat de Cracouiensi episcopa Ioan. Gruscinius, cum Iacobus Sennenius Dobeslai palatini Sendomiriensis, & Sbignei cardinalis fratris filius, Gnesnensis & Cracouiensis præpositus, à Pontifice maximo, apud quem ante annum legatione regis nomine functus erat, episcopus Cracouiensis renunciatus est, cedentibus nomine Thomæ Strempinij quibusdam, quos ille paucis ante mortem diebus ad peragendum id Romæ inscio rege procuratores nuncuparat. Id ubi rex accepit, fremere in Sennenium, qui sine sua authoritate in regno suo Episcopus esse uellet: petentemque per amicos & propinquos, magnos & nobiles uiros, non modò reijcere, uerùm etiam proscribere unà cum fautoribus & receptatoribus eius adortus est, episcopo Vuladislauiensi, & Ioanne Brezio: itemque Ioanne Pilecio Cracouiensi, Luca Gorcano Posnaniensi, Stanislao Ostrorogo Calissiensi palatinis, & Ioanne Rithuianio marsalco regni incitantibus. Nec deerat sibi Sennenius. Nam & initiatus est sacris episcopalibus à Gnesnensi, Cracouiensi, & Vuratislauiensi suffraganeis, quos uocant, episcopis in arce paterna Pinciouiensi, & à Pontifice acerrimum & pœnale, ut uocant, mandatum, quo diris deuouebantur ij, qui eum pro episcopo Cracouiensi non reciperent, impetrauit. Verùm ab eo mandato uniuersum ferè collegium Cracouiensis basilicæ regio iussu & minis inductum, ad Pontificem ipsum, siue ad futurum uniuersale concilium prouocauit: sacris tamen plerique omnes canonici abstinuere. Pauci quidam ex eo collegio, & omnino

ex or-

Golubū proditum Crucigeris.
Puscum interceptum.
Belaui oppidum obsessum.
Bartēsteinū deditum.
Suece arx intercepta.
Dobrinēses uectigales Crucigerorum exercitui.
Ericus Scecinēsium dux Lemburgū et Bythouiā Crucigeris dedidit.
Lemburgenses redimere sese uoluerunt, ne dederētur Crucigeris.
Quizinū & Varmia capta à Polonis.
Crucigeri bis fusi à Polonis.
Strempinij episcopi Cracouiensis mors & testamentum.
De cracouiēsi episcopa contentio.
Ioānes Gruscinius.
Ioannes Brezius.
Iacobus Sennenius.
Pinciouia arx.

A ex ordine ecclesiastico pontificiam, quàm regiam authoritatem antiquiorem du-
centes, cum Iacobo senserunt: inter quos primarij fuere, Demetrius Sennenius Iaco-
bi frater, Scarbimiriensis præpositus, Dlugosi duo fratres, Derslaus Crizanouius, &
Nicolaus, canonici Cracouienses. Quibus sacerdotiorum reditus à Nicolao Pienan-
sco succamerario & præfecto Cracouiensi regis mandato adempti sunt: itemq; Pauli
Glouinij decani, qui negocia Sennenij Romæ gerebat. Hi, & item Georgius de Fran-
ciscano sodalitio suffraganeus Cracouiensis, qui Senenium consecrarat, Cracouia ab
esse iussi: Crizanouius uerò domo ab apparitoribus præfecti extractus, & per mediã
urbem foras eductus est eo uestitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueste li-
nea latiore, & palliolo cum cucullo ex pellibus murium Ponticorum indutus. Qua re
magnam in se populi spectantis commiserationem, gemitusq; de acerbitate regis cõ
mouit. Idem tribus alijs inferioris ordinis sacerdotibus accidit, cultui diuino uacan-
tibus. Reliquum collegium iureiurando à rege ipso adactum, ne quem iniussu suo ad
possessionem bonorum episcopalium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à
Pieniansco præfecto Cracouiensi, & alijs quibusdam, tum à necessarijs Vuladislauiẽ
sis episcopi, regio uel iussu, uel permissu, occupata tenebatur. Dlugosi domus Craco
uiæ à Stanislao & Dobeslao Curosuancijs, episcopi Vuladislauiensis propinquis re-
ge inspectante & approbante direpta. Nec modò fieri talia rex tunc permittebat, sed
iubebat. Qua in parte singularis Stanislai Vantropcæ, gente Oxij pietas & magnitu-
do animi silentio prętereunda nõ est: qui iussus à rege in bona sacerdotum cupiditati
ipsius aduersantium inuadere, regem quàm Deum offendere maluit. Sennenius ipse
obsideri in arce Pinciouiensi à rege iussus, Melstini se cum Ioan. Dlugosso seniore to-
tum annum continuit, à domino arcis Ioan. Melstinio receptus, nequicquam prohi-
bente rege, ne perduellem suum & hostem publicum seruaret. Sed ad Prussicum bel
lum reuertamur. Cum igitur Crucigeri aduentu Sũbergij, & aliquot oppidorũ, quem
admodum suprà memorauimus, accessione, non tam uiribus, quàm animis aucti,
crebris excursionibus regi subiectum agrum popularentur, rex mense Decembri Lẽ-
ciciam, atq; inde initiò noui anni, qui fuit 1461 post Christum natum, Breste in Cuia-
B uiam cum omni comitatu suo aulico se contulit: ibiq; Februario mense comitia habu
it, ueritus, ne si ea Petricouiæ, quemadmodũ indixerat, haberet, maiores Poloni, qui
in castris ad arcendos à suis hostium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequẽs
admodum senatus eò conuenisset, præsertim ex minore Polonia, nulla re memorabi
li acta, per Radomiam in Lituaniam profectus, ad ferias Paschę Vilnæ Lituanorũ co-
mitia habuit. Inde repudiatis, seu uerius in aliud tempus dilatis eius gentis postula-
tis, quibus flagitabatur, ut aut ipse secum maneret, aut Simonem Olelcouicium Kio-
uiensium principem in magni ducis loco sibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sen-
domiriam senatum conuocauit. Paucissimi affuere. Itaq; neq; ibi quicquam ferè a-
ctum. Cracouiam deinde cum excurrisset, mense Iunio Inouuladislauiam ad Prussi-
cum bellum prosequendum profectus est, nobilitate omni totius Poloniæ eòdem
conuenire iussa. Verùm ea medio demũ Augusto mense ægrè conuenit. Interim Cru-
cigeri Sipelbeinum & Rastemburgum & Bielauos oppida, & Morangum arcem ob-
sedere. Neq; rex obsessis opem tulit: sed peiore usus consilio quorundam procerum,
qui à Crucigeris corrupti esse dicebantur, in Pomeraniam signa conuertit, ut Fridlan
diam & Choiniciam reciperet, & Ericum Scecinensium ducem ulcisceretur. Iactarũt
certè Crucigeri, se auro, non ferro effecisse, ne nostri obsessis subuenirent. Cæterùm
præsidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obsidentes hostes facta, magna
strage eos repulerunt, castrisq; eorum potiti sunt. Porrò apud Rastemburgum ciuium
Magister simulata proditione parum abfuit quin Magistrum Crucigerorum in prępa
ratas insidias induceret. Fraude à quodam de comitibus Magistri animaduersa, &
Magistro ciuium ante oppidum confosso, non modò eius oppidi, sed & Morangi ob
sidio soluta est. Ne nostri quidem, qui in aliarum arcium & oppidorum præsidijs e-
rant, cessarunt. Sed cum Elbingensib. ciuibus Ioanne Scalio Boemo duce coadunati,
& nauibus eorum per Habum lacum trãsportati in Sambiam, regionem eam ferro &
igni longè lateq; populati sunt, & ingentem pręda inde asportarunt: quippe qui inex
pectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupissent. Per quos dies Elizabetha regi
na Cracouiæ quartum filium Alexandrũ peperit. Paucis uerò dieb. ante, Andreas Tẽ
cinius uir uetustate & claritate familiæ nobilis, Cracouiæ cõcursu ac tumultu urbanę
multitudinis in æde diui Francisci memoriæ dicata oppugnatus, effractisq; foribus

Sacerdotum bona inuaduntur iussu regio, et ipsi Cracouia pelluntur.

Cracouiensium Canonicorũ cultus.

Iusiurãdum exactũ à collegio sacerdotum.

Episcopalia bona occupata à profanis.

Dlugosi domus direpta.

Stanislai Vantropcæ religio.

Sennenius latuit.

Ioannes Melstinius contẽpsit regis mandata.

1461 ann.

Comitia Breste Cuiauiæ.

Lituanorũ comitia & postulata.

Conuẽtus Sẽdomiriæ.

Oppida à Crucigeris obsessa.

Crucigerorum clades apud Sipelbeinum.

Elbingenses cum Polonis Sambiã populati.

Alexander filius Cazimiro natus.

Andreæ Tẽcinij cædes.

in adyto ſeu ſacrario inuentus, immaniter trucidatus eſt. Interfecti cadauer per mediam plateam, quæ fratrum dicitur, in forum contumelioſe tractum, luto oblitum, & pugionibus confoſſum, ambuſtaq; barba & capillis ludibrio habitum, & biduo in curia ciuitatis aſſeruatum, tertia demum die amicis ad ſepulturam redditum eſt. Amici & miniſtri eius nocte dieq; inſequenti cum ſe in turri templo adiuncta ſtrenuè defendiſſent, ad extremum uitam pacti in ciuium poteſtatem uenerunt, deductique in curiam tertia die, reconciliati multi dini urbanæ incolumes dimiſsi ſunt. Filius Andreæ cum in furno apud uiduam quandam delituiſſet, noctu ex urbe ſaluus euaſit. Cauſam uerò huic malo Andreas ipſe præbuit, cum fabrum armorum, quòd arma ſibi ad bellum proficiſcenti tempori non perfecerat, bis pulſaſſet. Potuit quidem euadere initio ſtatim coorientis tumultus, reginæ nuncio, ut ſe in arcem ſubduceret, admonitus, niſi turpe duxiſſet, cedere furori concitatæ multitudinis. Et ſanxerat quidem regina Elizabetha octoginta millium marcarum pœna in ſequentē diem ut quieſceretur, donec ipſa cauſam cognoſceret: ſed uicit pœnæ metum ira dolorq; non tam priuatæ iniuriæ, quàm publicæ, ut opinabantur, contumēliæ. Hæc res in caſtra renunciata, cum leuius quàm pro atrocitate ſui ferri à rege uideretur, uehementi indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioqui expeditionem illam obeūtis. Nam & infrequens erat exercitus, & non niſi Derslaus Rithuianius palatinus Sendomirienſis, & Euſtachius Sprouius Ioann. archiepiſcopi Gneſnenſis frater, gentilicia uexilla erexerant. Et uerò diſplicebat ferè cunctis illa belli gerendi ratio, quod ab hoſtibus auerſum in ſuos conuertebatur. Excitatus ab omni exercitu Ioann. Amor Tarnouius caſtellanus Sandecenſis graui oratione apud regem atrocitatem cędis Tencinianæ exaggerauit, excuſsitq; regi & ſenatui regio lachrymas. Rex peracerbum ſibi eſſe illum Tencinij caſum teſtatus, cauſatusq; bellum, quo minus tam atrox facinus tunc uindicare poſſet, non inultum fore cum promiſiſſet, non difficulter multitudinem mitigauit: & præfectis exercitui Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi, maiorisq; Poloniæ præfecto: & Ioan. Zaremba caſtellano Siradienſi, & præfecto Velunenſi, Naclēſe territoriū ſuæ ditionis, propterea quòd tributum hoſtibus penderet, acerbè uaſtauit. Deinde admotis ad Fridlandiam caſtris, oppidum ſeptem dies obſeſſum, octauo cum oppugnare adortus eſſet, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus ſuis poteſtate hoſtium præſidio. Inde uerſus Choiniciam progreſſus, ad mille paſſus ab oppido quindecim dies in ſtatiuis nullo operæprecio conſumpſit, niſi quòd per eos dies pars quædam exercitus adhibitis Tattaris Lituanicis, qui circiter ſexcenti erant, in ditionem Erici Sceeinenſium ducis populabunda excurrit, & uaſtatis igni, quæ obuia & immunita fuere, ingentem prædam auexit. Reuertentes noſtros conſecuti hoſtes, & maiore ui adorti, magna ſtrage ab ijs profligati ſunt. Captiui regi traditi, cætera præda militibus ceſsit. Quo facto Sophia Erici uxor, mulier præſtanti forma, & liberali ingenio, ſuauique eloquio prædita, cuius hæreditarius erat principatus Scecinenſis, in caſtra regis ſupplicis habitu ueniens, regem marito ſuo placatum reddidit. Feruntque Cazimirum, formam & prudentiam eius admiratum, pœnituiſſe aliquatenus, quòd eam olim non contemnendum principatum, & magnam uim auri ab auo Erico ſeniore rege Daniæ pro dote afferentem uxorem non duxiſſet. Rege apud Choiniciam tam diu ſtatiua habente, fremere cuncta nobilitas, cùm quòd autumnalis cœli intemperies, mixtæque niuibus pluuiæ uulgo permoleſtæ eſſent: tum quòd ſe fruſtra tempus terente in Pomerania, Crucigeri in diuerſa parte nauiter rem gererent, Morangumque, Sipelbeinum, & Raſtemburgum maioribus uiribus denuò obſiderent. Exaudiebanturque uulgò uoces puerorum, malum conſilium regi acclamantium. Quare inito conſilio, cum deinceps milite mercenario bellum illud geri placuiſſet, nobilitasque omnis in ſtipendium duûm millium militum, quæ mox in Pruſsiam contra hoſtes mitterentur, uiceſimam redituum ſuorum annuorum partem (proceribus onus id recuſantibus) contuliſſet, & in ſequentem annum tributum duodenûm groſſorum in iugera ſciuiſſet, ſub finem Septembris dimiſit rex exercitum: Idque eo incunctantius fecit, quòd ad ſeditionem & ciuile bellum res uergere uidebatur, maioribus Polonis in Petrum Samotulium præfectum aſperè & auarè gerentem magiſtratum frementibus, illoque contrà neceſſarios & clientelas armante. Rex reuertens, Bydgoſtiæ dies aliquot, dum mercenarium militem, dato ei duce Petro Dunino Prauucouio ſuccamerario Sendomirienſi, in Pruſſiam tranſmittit, commoratus, acerbum de morte Sophiæ reginæ matris ſuæ nun-

cium

Ioannes Amor Tarnouius.

P. Samotulius et Io. Zarēba duces exercitus.

Naclēſe territorium tributariū Crucigeris, uaſtatum à Polonis.

Fridelandia recepta.

Tattari Lituanici.

Pomerani Scecinenſes uexati & profligati à Polonis.

Sophia Scecinenſium dux regem exorauit.

Nobilitatis fremitus in regem.

Rex puerorum clamoribus exagitatus.

Tributū decretum.

P. Samotulius inuiſus maioribus Polonis.

Petr. Duninus dux mercenariorum militum.

Sophiæ reginæ senioris mors & mores.

cium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralyſi accedente extincta eſt, uno & quadraginta annis poſteaquam Vuladislao regi nupſerat, exactis: mulier religioſa, magnanima, ſed iracunda: & cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in luxum profuſa: quo factum eſt, ut non modicum ęs alienum relinqueret: quod moriens, ut filius diſſolueret, mandauit. Extant ampla eius donaria, ueſteſque ſacræ magni precij in baſilica Cracouienſi, & in delubro, quod magnificè à fundamentis excitatum, & omni apparatu ſacrorum, collegioque octo ſacerdotum inſtructum, ac ſanctiſsimæ Trinitati dicatū baſilicæ adiunxit: in quo etiam ſepulta eſt.

Sophiæ munificentia in cultum diuinum.

Duninus accepto à rege exercitu, Suece arcem ſuperiorem in Pomerania aliquandiu à Bydgoſtienſi & Cuiauienſi nobilitate, & ab altera parte à Gdanenſibus nauali apparatu obſeſſam, aduenięns in deditionem recepit.

Suece arx à Polonis & Gdanēſibus recuperata.

At hoſtes diſceſsione noſtrorum aucti animis, Morangum, Sipelbeinum & Raſtenburgum, itemque Bielauos toto anno obſeſſos in Pruſsia præfectis dedentibus in poteſtatem ſuam redegerunt, Dunino ob ſuorum paucitatem ſubuenire obſsis non auſo, Braunsbergenſes eiecto regio præſidio cum Ioann. Scalio Boemo præfecto, Paulum epiſcopum Varmienſem cum Crucigeris ſentientem receperunt: & cum id Scalius intempeſta nocte recuperare conatus eſſet, parum abſuit quin in hoſtium poteſtatem ueniret.

Crucigerorum ſecūdæ res.

Braūsbergēſes Polonos eiecerunt.

Fridlandenſes idem conati, cum aliquoties à noſtris, qui in præſidio relicti erant, non ſine cædibus repreſsi eſſent, ad extremum hoſtibus clàm accitis primo diluculo portas urbis aperuere, eorumque ope præſidiarios incautos contrucidarunt.

Fridlandenſes præſidiū regium trucidarunt.

Stargarta ſiue Starigradum in Pomerania à tribus è magiſtratu urbano proditum. Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculum fuere, ſtudijs multitudinis propter proſperiores ſucceſſus ad Crucigeros inclinantibus, & illis multos ad proditionem ſolicitantibus cùm per alios, tum per duos quoſdam Carthuſios monachos de Paradiſenſi monaſterio: fuiſſetque perfecta proditio, ſi ad conſtitutum cum proditoribus tempus Crucigeri adfuiſſent. Deprehenſi proditores pœnas dedêre.

Stargarta prodita Crucigeris.

Carthuſij monachi Crucigerorū rebus ſtudentes.

Brodnicia quoque oppidum in Culmenſi tractu negligentius cuſtoditum à Nicolao Coſcelecio palatino Inouuladislauienſi, interceptum: arx uerò propugnaculis circunquaque extructis arctius obſeſſa eſt. In quam tamen modicum præſidium cum non copioſo item commeatu à Dunino ſubmiſſum, ui per medias hoſtium ſtationes aliquot militibus deſideratis perrupit. Quare diutius ea ſuſtinuit obſidionem.

Brodnicia arx obſeſſa à Crucigeris.

At Cazimirus Bydgoſtia profectus in maiorem Poloniam, autumni tempus ibi conſumpſit. Inde Corcinum ad comitia, ad ſextam diem Decemb. edicta, ſe contulit. Ibi auditæ legationes Ezigeris Tattarorū principis, Georgij Boemorum regis, & Friderici marchionis Brandeburgenſis. Tattario blatis muneribus, pacem, amicitiam, ſocietatem & auxilia contra quoſuis hoſtes regi pollicebantur, quamuis à Lituanis ſe ad inuadendam Podoliam ſolicitari dicerent. Boemi congreſſum cum ſuo rege Glogouiæ ad Cal. Maias, & arbitrium cunctæ controuerſiæ, quæ Cazimiro eſſet cum Crucigeris, regi ſuo poſtulabant: quod Crucigeros quoque non abnuere dicebant. Brandeburgenſes principem ſuum ſuſpectum, quòd ſentiret cum Crucigeris, purgabant, operamq; & ipſi ſuam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tattaris actæ gratiæ, miſſaq; ſplendida dona. Boemi abſque certo reſponſo dimiſsi, Cazimiro per ſuos legatos reſpondere pollicente.

Comitia Corcini.

Tattarorum legatio.

Boemorū legatio.

Marchionis Brandeburgenſis legatio.

Nec ita multo pòſt Stanislaus Oſtrorogus Caliſsienſis palatinus, & Ioannes Tarnouius caſtellanus Sandecenſis ad Georgium miſsi cum his mādatis, ut ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori cum Cazimiro congrederetur: de pace cum Crucigeris faceret arbitratu ſuo, modò ne Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem ditiones Polonis abiudicaret. Brandeburgenſi uerò exprobratæ iniuriæ, commemorataque ingratum Marchionem regia beneuolentia, quòd rex neque cum Ludouico Bauaro, neque cum Boemis coniungere ſe aduerſus eum in animum induxiſſet: de pace cum Crucigeris ſi ſe interponeret Marchio, non inuito rege facturum eſſe.

Cazimiri legatio ad Georgium Boemum.

Legatis dimiſſis iudicium contra Cracouienſes conſules de cæde Andreæ Tencinij inſtitutum eſt. Atque ij citati, cum non ſiſterent ſeſe, eo quòd beneficio Cazimiri ſecundi regis cautum ſibi eſſe dicerent, ut non niſi Cracouiæ coram rege cauſam unquam dicerent, abſentes ad capitalem pœnam, & octoginta millia marcarum damnati ſunt.

Iudicium regium de cæde Andreæ Tencinij.

Peractis comitijs, ad finem anni rex Cracouiam profectus eſt. Ibi inſequentis anni initio inſtauratum in arce in ciues Cracouienſes iudicium iure Polonico, illis nequicquam ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ ferè utuntur, prouocantibus. Sera enim ea prouocatio ſiue exceptio tunc eſſe dicebatur, omiſſa priore iudicio Corcinenſi. Pronūciata

1462 ann.

Ius Polonicū de cæde.

sententia contra ciues. Sed nihil tunc actum ijs, qui fide regia sese stiterant. Cæterùm paucis diebus missi in urbem Nicolaus Scora Gaiouius Calissiensis castellanus, & Nicolaus Pienianscus præfectus Cracouiensis quatuor è senatu urbano, totidem de plebe, & magistrum lictorum ad pœnam depoposcerunt. Dediti & iureiurando Ioannis Rabstinij siue Tencinij, interfecti Andreæ filij, secundum leges patrias rei peracti, sex tunc in arce (ne qui nouus motus existeret, si in urbe id fieret) capitibus plexi sunt: tres reliqui uita donati à Ioanne Rabstinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabstinensi asseruati sunt, donec res cum Tencinijs transacta est. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha, quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabstinium adiuisset, ueniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ restincta est sanguine, quanquam non eorum, penes quos culpa cædis fuit. Nam & Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doisuon, qui Tencinium latitantem prodidit, fuga saluti suæ consuluere. Sed nonnullorum tamen pœna sanciri placuit, ne plebs temerè se à turbulentis hominibus concitari pateretur: magistratusque ne id fieret, summa cura ut prouiderent. Sex item millia florenorum senatus Cracouiensis Ioanni castellano Cracouiensi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidem Derslai Rithuianij palatini Sendomiriensis & Iacobi Dembenij thesaurarij regni, à rege ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Sennenij precibus eò res perducta est, Tencinijs dimidium multæ siue uadij à regina editi, hoc est quadraginta millia, poscentibus. Acriter interim obsidebatur Brodnicia à Crucigeris. Itaque missi ad regem ab equestri Prussorum ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Basenus palatinus Culmensis, Otto Machuicius, & duo senatores Gdanenses Philippus Bissouius & Ioannes Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Prussicarum rerum maiorem curam susciperet, arcemque munitissimam & nobilissimam Brodniciam, quæ ægrè iam aliquot mensium obsidionem tolleraret, ne in potestatem hostium uenire pateretur: permultum in una illa arce momenti esse ad retinendam Prussiam, & confirmandos Prussorum animos. Consultissimè autem eum facturum esse, si quàm primùm in Prussiam ipse cum exercitu ueniret, ac Marieburgi degeret. Si pecunia careret, Prussos cisam siue accisam (tributum sic appellant) ac redituum suorum dimidium collaturos esse, atque adeò facultates ipsorum, & fortunas omnes in potestate regis fore. Si esset remissior, uideret ne ditiones amplissimas atque opulentas magno labore & sudore, multo sanguine, & maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hostis recuperatas, non sine summo dedecore rursus amitteret, seque in fidem receptos, tetris & immanibus tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comitatus sui, & quantum mercenariorum militum statim cogere potuit in Prussiam ad liberandam obsidione Brodniciam ad Duninum præmisit. Duninus quamuis auctus copijs, tamen obsessis non succurrebat, hostium uires reformidans: qui ad famam nostrorum aduenientium, omnes copias Brodniciam contraxerant, & oppidi munitione sese tuebantur. Itaq; obsessi, cum diutius inopiam & famem ferre non possent, mense Februario uitam resq; suas ut sibi auferre liceret pacti, arcem Crucigeris dediderunt. Per id tempus Ziemouitus Masouiorum Plocensium, & Vuladislaus Rauensium atq; Belsensium duces Vuladislai filij continuatis penè funeribus elati sunt, à Gothardo Ribenio castellano Sochaciouiensi gente Raduanio siue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere uoluerant, ueneno, ut uulgò creditum est, de medio sublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant, de successione inter cognatos eorum, & regem certatum est. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro se quisque defunctorum ditiones ad se trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agathia siue Osca amitæ defunctorum: quarum Catharina Michaeli Lituano duci, qui blandius Michalusco dictus est, matrimonio iuncta, uidua tunc erat: Agathia cum Cessinensi duce nupta, Venceslaum & Præmislum filios moriens reliquerat, qui maternam hæreditatem petebant. Petebat & Margarita soror patruelis defunctorum Ziemouiti filia, Conradi nigri Olessnicensium siue Cozlensium ducis uxor. Iam & Conradus, Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varsauiensium ducis filij, quanquam remotiores, nimirum quarto gradu defunctos attingentes: tamen quia mares, ad se iure bona eorum pertinere asseuerabant. Rex uerò quòd mortui duces nullos suos hæredes masculos reliquissent, iure feudi caduci ditiones illas sibi & regno suo uendicabat. Ac Belsenses quidē donatione Iagellonis

Cracouienses ciues capitali pœna damnati, et mulati.

Prussorū legatio ad regem.

Prussorū studiū erga regem & liberalitas.

Cisa.

Brodnicia arce potiti Crucigeri.

Ziemouitus & Vuladislaus Masouiorum duces ueneno sublati.

De successione in Masouia & Belsensi controuersia.

Belsenses in uerba regis iurarunt.

lonis haud ita pridem à regno auulsi, non difficulter Andrea Odrouanzo palatino Rusiæ & præfecto Leopoliensi, & Ioanne Curopatuua succamerario Lublinensi & præfecto Chelmensi authoribus in uerba regis iurarunt. Plocensis uerò conuentus priuato propriorum principum dominatu delectatus, authore Paulo episcopo Plocensi regis imperium, præsertim cum Cazimirum non probaret, detrectabat. Et primùm quidem Catharinam, quam superius commemorauimus: deinde quòd ea mulier & sterilis esset, Conradum de Varsauiensibus ducibus natu maximum, ducem sibi asciuit, attributis Catharinæ nonnullis possessionibus. Rauensis tamen & Gostinensis conuentus Grotho Nouomescio authore Catharinam cum non contemnenda manu ad se uenientem repulerunt. His auditis Rex Louiciam contendit, indeq; Ioannem Vuladislauiensem, & Andream Posnaniensem episcopos, Lucam Posnaniensem, & Petrum Lenciciensem palatinos, & Ioannem Tarnouium castellanum Sandecensem, uiros primarios ad Plocensem nobilitatem allegauit: à qua cum nihil aliud impetratum esset, Lenciciam ex constituto conuentum ad sextum Nonas Maias edixit. Eò cum pauci quidam de Plocensi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleslai quondam Varsauiensium ducis uxore tunc uidua conuenissent, re infecta discessum est. Itaque alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eaq; Paulum episcopum, ac cæteros Plocenses proceres, ni uim suam experiri uellent, nominatim adesse iussit. Interim autem, quoniam Rauam & Gostinum Catharina ui subigere aggressa erat, ab armis ut discederetur. His actis rex Glogouiam ad constitutum cum Georgio Boemorum rege congressum profectus est. Quibus diebus Lencicia post discessum regium conflagrauit. Nec ita multo antè, Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum sodalium è fornace alchymistica, quemadmodum uulgò iactatum est, orto arserat, ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem solem uergens absumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatem regis aduersus Iacobum Sennenium, & cum eo sentientes sacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iusserat: partim in cædem Andreæ Tencinij in æde sacra irreligiose patratam, uulgò relata est. Glogouiam aduenienti Cazimiro Georgius Boemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratislauiensi & Olomucensi episcopis, & quatuor ducibus Silesiorum splendido & ambitioso apparatu ad unum milliarium occurrit. Vicêre tamen nostri magnificentia & multitudine, in sex turmas descrip[illegible]ne mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus est: Georgius in cu[illegible] urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomię ictum inter reges, confirmatum est: adiectum, ut id ad mortem utriusque esset stabile. De Osuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecia, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs Boemus Polono ne facesseret negocium: Polonus uerò à Boemo dotem Elizabethæ uxoris suæ nomine ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuersijs delecti utrinque proceres, alternis uicibus in Polonia & Silesia certis locis conuenientes disceptarent. Proximus conuentus regum, si quis deinceps futurus esset, ut in Polonia ageretur. Ad extremum societas contra Turcas inita, promissaq; auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum esset. De rebus Prusicis nihil actum, tergiuersantibus Crucigeris, successu belli & recepti Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericū marchionem eum incitans, & contra Crucigeros auxilia uicissim pollicens. Cui quid responsi datum sit, non liquet. Reges ita constitutis rebus, & missis ultrò citroq; hospitalibus muneribus, discesserunt, Georgio Polonorum opes & splendorem admirante, nec auso unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eo quòd prior ipse ab eo inuitatus, acceptusq; magnificentissimo apparatu, prodere paupertatem suam nolebat.

Plocenses alieni à rege Poloniæ.

Rauēses & Gostinenses regis fidem secuti.

Legatio regis ad Plocēsem conuentum.

Comitia Lenciciæ.

Lenciciæ et Cracouiæ incendium.

Cazimiri et Georgij regum conuentus Glogouiæ.

Pacta regū Polon. & Boem.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

Polonorum splendor.

H 4 MARTINI

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORUM, Liber XXV.

Paluci regio. Polonorum strages. Prodigia.

CAZIMIRVS Glogouia discedens Posnaniam diuertit: ubi cum tribus septimanis subsisteret, Crucigerorũ pręsidiarij Choinicienses in Paluços populabundi excurrerunt. Nostri quoq; in nouam Marchiam excurrerant: sed ab hostibus profligati, pauci fuga euaserunt. Nec mora Inouuladislauiam rex contendit. Inde missis agrestibus cũ præsidio aulici comitatus sui, segetes hostium in Culmensi tractu succidi iussit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuisse memorantur. Quadam die sole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aere tendere uisam esse: caput uerò siue caluam diui Stanislai aliquoties dum in solenni supplicatione circumfertur, sudasse.

Latrocinia. Letaua arx.

Consecuta sunt domi quidem latrocinia. Boriuoius enim Scrinnius & Vulodicus ex Letaua mille hominum manu facta & rupe quadam inter Volcũ & Zaros, quam sola fluuius alluit, munita, Osuencimensem oram omnem infestarũt. Quos Pienanscus præfectus Cracouiensis, excita rursus Sciriciensi nobilitate, conductisq; paucis militibus mercenarijs, cum se cũ Petro Comorouio & Prædislao Dmosicio, hoc è Scepusio, illo ex Vngaria aduenientibus coniunxisset, non modò à latrocinijs cohibuit, sed in munitione illa, quá Bucoueciam dixere, obsessos aliquádiu, cum Boriuoius ex Ostrauia ipsis nõ succurreret, fame ad deditioné compulit, uitá modò & uestimenta pactos.

Bucouecia castellum latronum.

In Prussia uerò cum Crucigeri nauiter rem gereret, rex ut eorũ audaciá reprimeret, Toruniam se contulit, indeq; aulicũ suum cum Petro Dunino, & mercenario milite Varmiensi basilicæ siue Fraũbergæ obsessæ ab hoste præsidio summisit. Cuius aduentu Magister Crucigerorũ conterritus, & aleã pugnę periclitari non ausus, desertis castris fugiens soluit obsidionem. Nostri castra hostilia diripuêre. Non nihil fortasse momenti hostibus ad fugam attulit, quòd agrum suum Sambiensem à Gdanensibus Habo circumuectis acerbè uastari acceperant. Et ferè agrestibus eius oræ hostilis constabat exercitus. Itaq; retineri ij nequiuerunt, quin ad sua defendenda dilaberentur.

Fraumberga ab obsidione Crucigerorum liberata. Gdanenses Sambiã uastarunt.

Rex interea Toruniæ commoratus, & à Torunensibus liberaliter habitus, nonnunquã reginam in arce Nessouiensi degentem uisebat. Erat apud Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquãta manu hostium. Is cum è uicinis agris subinde prædas ageret, quadam die suos nauibus traiecto amne Vistula, noctu ad Nessouiam iussit excurrere. Non ita multò antè rex id oppidum in gratiam Torunensium in superiorem ripam transtulerat: cæterùm domus, quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici speciem præ se ferebant. Eum igitur uicum cum hostes noctu incẽdissent, trepidatum est à nostris, qui ibi diuerterant, nihil tale suspicantibus. Mox abiecto metu Tattari cum perpaucis aulicis ad persequendum hostem emissi, & naues repetentem amolientemq; assecuti, magnam stragem gladijs sagittisq; ediderunt, & nauibus cũctis potiti sunt: sex modò uiui cum duabus nauibus de omni illo numero euaserunt.

Crucigerorũ clades. Nessouia translata.

Porrò Duninus hostibus à Fraumberga depulsis, Gdanensemq; agrum populatione infestantibus, ipse quoq; copias suas eò traduxit. Neq; satis habuit hostem liberioribus excursionibus prohibere, sociosq; defendere: sed in hosticum progressus, Stargartensium, Bythouiensium, Lemburgensium & Puscensium, quæ territoria non ita pridem in hostium potestatem uenerant, fines ferro & igni uastare adortus est. Est autem Puscense territorium in speciem isthmi, angustis faucibus iunctum continenti.

Pomerania uexatur utrinq;.

Hostes ubi nostros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter stagna & lacus prouectos animaduertêre, ualidam & ipsi manum, deducto è proximis suis munitionibus præsidiario milite, agrestibusq; arma sumere iussis, coegerunt, opportunitate locorum contra nostros usuri. Idq; eo maiore fecere fiducia, quòd commodum Fricius Raunechius Austrius, & Caspar Nostiuicius Silesius nouos milites è Germania & Silesia ipsis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere nostris parabant: tramitesq; omnes, ne quà nostri ex angustijs effugere possent, succisis quoquouersus arboribus, intersepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantibus actutum subueniat,

ueniat, orent. Nec mora rex Albertū Gorsciū cum reliquo comitatu suo ac Tattaris Lituanicis ad succurrendū suis mittit. Id ubi duces hostiū compererunt, minore parte in castris aduersus Duninū relicta, ipsi cum maiore ac delecta ripam Vistulæ, qua Gorscium traiecturum esse existimabant, insederunt, ut eum, prius quàm se cum Dunino coniūgeret, opprimerent. Sed Gorscius deflexo itinere, alibi liberè fluuiū traiecit. Vbi id intellexerūt hostes, omisso Gorscio, propiùs ad Duninū castra mouerunt, ut eum priusquam Gorscius cum eo se coniungeret, ad pugnam elicerent: aut certè in angustijs conclusum, excluso Gorscio, obsessum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu suorum: exploratū etiam habebat, longè maiores esse hostiū uires, quàm suas. Itaq; nō minus de auxiliaris illius, quàm de sui exercitus periculo sollicitus, noctu hostes in se intentos fallere, ac per deuias syluas euadere ad Gorscium decreuerat. Id ne facere posset, hostes diligenter cauerant, transitu omni quemadmodū diximus impedito. Mutato igitur consilio, ferro per medios hostes uiam sibi ad suos aperire statuit: instructaq; equestri acie, qua peditem contegebat, in hostes contendit. Alacres & illi pugnam capessunt, magna spe uictoriæ. Et ita se authore Nostiuicio inuicem adiurarant ac deuouerant, ut qui de suis pedem retulisset, sine omni tergiuersatione pro seruo regi sese dederet. Vbi ad congressum uentum est, Paulus Iasenius gente Gosdouius aulicus regius armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, hastas hostium in nostros intentas auertit. Eodemq; momento nostri inopinata re perturbatos summa ui adoriuntur: & mox uel confractis, uel abiectis hastis, gladijs utrinque res geritur. Pugnatur acriter: audacia nostri, hostes multitudine superabāt. Cūq; totas tres horas dubio Marte pugnatum esset, utrinq; quasi ex composito discessum est. Mox recreatis paululum uiribus, utriq; non ad pugnam, sed ad persequendū alteros contendunt, utriq; alteros uictos discessisse rati. Occursu mutuo instauratur prælium, rursusq; una hora dimicatum est, donec sauciato Fricio ductore exercitus, & peditibus nostris assiduo balistarum ictu dextra hostium latera ferientibus, retrocedere sensim ij cœperunt. Sed mox reuocante & sistente Fricio, redintegrabatur pugnā, si quod nostri trepidantibus recolligendi sese spacium dedissent. Interim dum ciet pugnā, animatq; suos Fricius, interfectus corruit. Ibi tum effusa fit fuga hostium cum altero duce Nostiuicio, iurisiurandi paulo antè dati, & ab omnibus exacti, immemores. Pedites desperata longiore fuga, pars in castra sese recepere: pars ea prætergressi, stagna lacusq; propinquos petiuere. Nostri pernicitate equorum freti, fugientes persecuti, magnam cædem edebant. Vbi ad castra hostilia peruentum est, ibi nōnihil difficultatis nostris obiectum erat. Etenim hostes ea, qua parte stagno non tegebantur, fossa & sudibus acutis foras obuersis munierant. Sed cupidis uictoribus non facilè quicquam obstat. Nostri enim præuertendos sibi esse hostes perterritos, priusquam ad castrorū defensionem accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorum in morem in sudes obiectas ruebant: confossisq; equis nonnullis, tandē contextū sudiū perfregerunt, & uno impetu castra ceperunt, atq; diripuerūt, quindecim bombardis maioribus, ducētis curribus armis, impedimentis, & commeatu referta. Interim equites hostium castra sua prętereuecti, plurimi euasere. Ala una in locum deiectu arborū à se septum delata, nec inueniens exitum, à nostris concisa est. Cęsa eo die hostium duo millia, capti sexcenti, & maior propemodū quàm pro numero nostrorum strages edita. De nostris centum gregarij milites ceciderunt. De nobilioribus tantum Hector Chodorasius desideratus est: sed pauci reperti, qui saucij non essent. Duninus in fœmore & in manu uulnera accepit. Ad Puscum hoc prælium commissum est quintodecimo Cal. Octobris. Triduum pòst in ijsdem statiuis humando cæsos, & saucios curando consumptum est. Per quos dies Ericus Stolpensium Pomeranorum dux fortunam, ut credebat, sequutus, mutata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorem uenia, dudum dederat, cum sexcentis equitibus grauis armaturæ ad castra Crucigerorum contendens, cum profligatum eorum exercitum accepisset, raptim sese ex itinere domum recepit: non paucos tamen extremi agminis à nostris insequentibus partim captos, partim trucidatos amisit. Honoratus est à rege uictor exercitus: Petrus Duninus, Paulus Iasenius, Venceslaus Neborius, Nicol. Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugossus tertius canonicorum frater, & triginta alij uirtutis ergò militaribus donis insignibus ornati. Eodem illo tempore tribus alijs in locis prosperè item dimicatum est à nostris: apud Iasenecium pagum, & apud Pisiam flumen in Masouia, unde propinquarum hostilium munitionū præsidiarij milites prædas agebant,

Stulta adiuratio.

Pauli Iasenij audacia.

Prælium et uictoria Polonorum de hostibus apud Puscū.

Fricius cæsus.

Nostiuicij fuga.

Castra hostium capta.

Cæsorum et captorū numerus.

Erici Pomerani perfidia.

Polonorum uictoriæ de Crucigeris.

bant,

bant. Et apud Suece. Apud Elbingam quoq; non multo pòst nauali prælio hostes à nõstris profligati sunt. Prorogatum autem est à rege militibus stipendium, cum ecclesiasticus ordo decreto Calisiensis synodi subsidium ei in maiore quidem Polonia uicenûm grossorum, in minore uerò sensim de prouentu uniuscuiusque marcæ argenti contulisset. Sub finem Octobris Vdalricus Cieruonca Boemus, cùm à Georgio rege eius gentis carcere, in quem biennio in gratiam Crucigerorum compactus erat, Cazimiro postulante emissus esset, Golubum oppidum noctu ingressus, in potestatem suam redegit, hostili præsidio satis ualido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni subiecto in deditionem accepit: de authoribus defectionis capitale supplicium sumpsit. His successibus magna rursus animorum inclinatio in regias partes facta est. Ad comitia is deinde Petricouiam ad undecimam diem Nouembris edicta profectus est. Pauci eò de minoribus Polonis incertum quam ob causam conuenêre. Venere autem Conradus Masouiorum Varsauiensium dux cum matre Barbara, & Catharina amita, Michalusconis Lituani ducis quondam uxore, & Paulo Plocensi episcopo, comitatu octingentorum equitum: itemq; Conradus Niger Olesnicensium dux, Plocensem & Belsensem principatum cognationis iure sibi uendicantes. Dati à rege recuperatores siue iudices: Stanislaus Ostrorogus palatinus Calisiensis pro summo iudice, Grothus uerò Cazimirius pro succedaneo, quem subiudicem nostri uocant, iudicio præsidere iussi: his adiuncti palatini & castellani aliquot pro assessoribus. Instaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuianius marsalcus, & duo iurisconsulti negabant legitimæ cognatorum successioni locum esse in dediticijs seu feudalibus, ut uocant bonis, cuiusmodi esset cuncta Masouia, Polonorum regibus antiquo iure obnoxia: sed regem optimo iure defunctis ducibus dediticijs, qui nullos mares liberos relinquerent, succedere. Refellebant id Conradi Varsauiensis causidici, quòd dicerent, à Cazimiro eius nominis secundo rege Masouiorum duces è dediticijs penitus exemptos esse. Contrà regij negabant, Cazimirum aut quenquam omnino regem sine assensu amplissimi consilij tantum de commodis & iure regni detrahere potuisse. Iurasse autem pòst in uerba regis Ziemouitum, Cazimirum, Ioannem, & Vuladislaum duces. Atq; ita disceptata causa iudices secundum regem pronunciarunt, Masouijs iudicium illud frustra iam detrectantibus, & ad Pontificem maximum, & quemuis alium qui sciret, posset, & uellet iuri suo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Austriorum archiduce fœdus ictum ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris suæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs gestum est, propter senatus infrequentiam: nisi quòd Hieronymus Cretensis archiepiscopus, legatus pontificius, cuius superius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, sub finem comitiorum adueniens, ad pacem cum Crucigeris faciendam, & ad bellum Turcicum regem hortatus est publicè: priuatim autem solo archiepiscopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regem conatus est. Implorarat enim is proculdubio opem Pontificis, cum rege obstante adipisci episcopam non posset. Miserat etiam rex rogatu & sumptu Gruscinij ad pontificem oratores Ioannem Rithuianium marsalcum regni, & præfectum Sendomiriensem, & Mathiam Ratianzum iurisconsultum & canonicum Vuladislauiensem, qui Sennenij conatus impedirent. Et grauibus ij quidem criminibus eum accusabant, & ambitiosum, regi, populo, & ecclesiastico ordini inuisum, seditiosumq; reum agebant: quòd ui Thomam episcopum ad concedendam sibi episcopam adegisset, in eamq; per uim inuasisset: in qua inuasione propinquus eius Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps senatus Polonici populi Cracouiensis concursu interfectus esset, literasq; Sennenij Mãtua, cum legatione regio nomine fungeretur, ad regem scriptas, quibus incusabat is Pontificem, quasi plus æquo faueret Crucigeris, producebant: & ampla Pontifici munera regio nomine, ac Friderici Imperatoris & Georgij Boemorum regis commendaticias literas attulerant. Nihil tamen aliud à Pontifice impetrarunt, quàm ut is huic ipsi legato suo causam illam cognoscendam delegaret, atque interim Sennenio episcopo administratione interdiceret. Itaque egit diligenter Cretensis cum rege pro Sennenio, asseuerans episcopam semel à sede Apostolica ipsi collatam, inuito adimi iure non posse. Sed rege asseuerante, malle se regno excidere, quàm illum pati esse episcopum: legatoq; uicissim uociferante, præstare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas ecclesiæ perturbetur, re infecta, & iritatis utrinq; animis di-

scessum

Cõtributio.

Vdalricus Cieruonca in carcerem coniectus.

Golubũ receptum.

Comitia Petricouiæ.

Iudicium de Plocensi & Belsensi ditione.

Fœdus cum Alberto duce Austriæ.

Legatus põtificius.

Regis cum legato altercatio.

ſceſſum eſt. Conuenit tandem inter eos poſtero die, ut rex alia comitia eódem ad decimamſeptimam diem Ianuarij ediceret: interim uterque ſcriptis ad Pontificem literis contenderet, ut ſi aliter fieri non poſſet, ad Vuladislauienſem epiſcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uoluntate de pace, ad Crucigeros in Pruſsiam contendit: nec tamen ultra Breſte Cuiauienſe progreſſus, per literas & internuncios cum Magiſtro Crucigerorum de pace egit. Rex uerò diſcedens & ipſe Petricouia, Rauæ & Goſtini poſſeſsionem adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Nouomeſcio pocillatori eius tractus (Cieſnicum uocant) quoad uiuerent confirmauit: poſſeſsiones etiam quaſdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorum opera potiſsimum ditiones illæ ipſi adiunctæ eſſent. Archiepiſcopo uerò Gneſnenſi marcam auri Louiciæ nomine Maſouijs ducibus Sochaſſouiæ quotannis pendi ſolitam, in omne deinceps tempus remiſit. Quibus peractis, Radomiam ad reginam uxorem ſe contulit. Per id demum tempus Viennenſes ciues tumultu ciuili ob ſex ſenatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè menſibus obſederunt: & Georgium Boemorum regem cum exercitu liberandi eius cauſa uenientem, inſidijs exceptum in ſuburbanis Alberto Friderici fratre duce profligarunt. Pax deinde facta ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eiusque tutelam Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filios eius duces Munſterbergenſium in Sileſia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Moldauorum in uerba Cazimiri regis abſentis iuraſſe, & promiſiſſe, præſenti quoque idem iuſiurandum ſolenni ritu ſe daturum eſſe intra duos uel tres menſes, cum euocatus fuerit. Alius'ne autem ſit hic Stephanus ab illo, quem ſuperius iuraſſe narrauimus, aut ſi idem, cur iuſiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: niſi fortè ex eo, quòd is tūc retractauit omnes alias obligationes ſuas huic contrarias, colligi rectè poteſt, eum intermedio tempore mutaſſe fidem, & ad Vngarum deſciuiſſe. In quo ſuffragari nobis uidetur illud, quòd proceres & conſiliarij ipſius pro ipſo, quaſi cui ipſi fides non haberetur, ſpoponderunt, quòd eum deinceps in fide regis Poloni & officio retenturi eſſent. Poſt initium inſequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præſtitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens ſenatus, & Hieronymus legatus Pontificius, itemq; Iacobus Sennenius cum triginta modò comitibus accepta fide regia. Aduenêre & Conradi cęterorumq; fratrum Maſouiorum ducum Nicolaus Bogleuius Varſauienſis palatinus, Vincentius Gizicius marſalcus ducum, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iuriſconſulti: Lituanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sennenius quidem, quamuis ad genua regis clementiam eius implorans accidiſſet, & omnia tentaſſet, nihil tunc impetrauit, aſſeuerante rege, regnum ſe prius amiſſurum, quàm illum aut quenquam omnino non delectum in regno ſuo ſe inuito epiſcopum eſſe paſſurum. Itaque ceſsit Sennenius pertinaciæ eius, & epiſcopā Gruſcinio cōceſsit, acceptis ab eo quatuor millibus florenorū, quos liti expenſos ferebat, & nōnulla parte bonorū epiſcopalium, duobus annis ac dimidio, ex quo lis exorta erat, pręterlapſis. Quo facto, ijs quoq; ſacerdotibus, qui cum eo ſenſerant, ſacerdotiorū ſuorum fructus reſtituti ſunt. Ioannes Gruſcinius Cracouienſis epiſcopus deſignatus, in Vuladislauienſi ſucceſſorē accepit Ioannem Lutecū Brezium procancellariū regni: quorū trium ambitio & pontificiā authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ uim attulit: ita ut ex eo tēpore ea ſublata ſit, ac umbra modò eius quędā penes ſacra collegia remaneat, nō ſine grandi nō modò eccleſiaſticę authoritatis, uerùm etiā religionis & reipub. iactura. Etenim donec liberæ ſacerdotū electioni in creādo epiſcopo locus fuit, fuit tamē aliquò bonorū & malorū, dignorū indignorūq; diſcrimen, cū ſacerdotes ſumptis reuererēter tremendis Chriſti myſterijs, iurati de futuro epiſcopo ferrent ſuffragia. Virtute, doctrina & pietate tunc « ambiebatur, plus quàm fautoribus, aut neceſſariorū precibus, aut mulierū blanditijs « atq; lachrymis, aut ſplēdore comitatus, aut apparatu conuiuiorū, & cōpotationibus « aut cōmendatione generis & familiæ, aut aſſentatione, & ſacerdoti indecoris miniſterijs, aut etiā largitione. Vigebat igitur diſciplina eccleſiaſtica: minus ſibi permittebāt ij, qui epiſcopi fieri cupiebāt: ſeruiebāt famæ & exiſtimationi: & nō modò reprehenſionē collegarū, ſed etiā ſiniſtrā cuiuſuis ſuſpicionē cauebant. Epiſcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas dudū ſuos: in conſiliū eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq; reuerebantur: & officiū ſuum nauiter faciebant, me « «

Tributū Louiciæ nomine remiſſum archiepiſcopo.

Fridericus Imperator obſeſſus à Viennenſibus.

Georgius Boemus profligatus.

Maximilianus dux Auſtriæ.

Georgij filij duces facti.

Steph. Moldauiæ pal. iurat in uerba regis Polon.

Stephani dubia fides.

Comitia Petricouiæ.

1463. ann.

Iacobus Sennenius ceſsit epiſcopa.

Ioānes Gruſcinius epiſcopus Cracouienſis.

Epiſcoporū electiones liberæ.

Quales olim epiſcopi.

mores

Episcoporũ dignitas & authoritas.

mores quid solenni & seriò dato iureiurando recepissent. Ad aulas principum quo-
ties ueniebant (ueniebant autem rarius, nec tam sua suorumúe quàm publicè utilita
tis gratia) de uia ipsis decedebatur, assurgebatur, omnisq; honos habebatur, & quasi
numinibus quibusdam tantum non ad genua procumbebatur ab ipsis etiam princi-
pibus. Porrò in consilijs de republ. in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis
& hominibus ecclesiasticis, pupillisq; & uiduis, deniq; in admonendis & corrigen-
dis nõ modò infimis & mediocribus, uerùm etiã primoribus, atq; adeò regibus ipsis
liberæ erant eorum uoces & sententiæ, singularis dignitas, summa autoritas. Non in
hibebat uocem accepti beneficij memoria, nõ spes futuri. Nec eleuabat authoritatem
dicentis aut arguentis ambitio, & conscientia audientium: nec metus aut inscitia di-
gnitatem deprimebat. Non erat necesse episcopo & sacerdoti pro foribus cubiculi r
gij inter scurras & uilia uentris mancipia assidere: nec sannas & scommata leuissi-
morum quorunq; ferre: non turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò el
gantioribus istis cubiculi & mensæ regię administris, ut aliquã tamen ij uel ioco me
tionem absentis apud regem facerent: uerùm etiam satellitibus, ianitoribus, ne di-
cam etiam horum amicis & concubinis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ fæc
aulicæ, atq; ipsis deniq; catellis principũ. Itaq; florebat tunc respub. florebat religio

Scholæ sacerdotum seminaria.

florebat ordo ecclesiasticus, florebant scholæ & Academiæ sacerdotum & episcopo
rum seminaria: splendescebant templa: aulæ uerò principum, horum præceptis & e

Principũ aulæ quales olim, & quales nunc.

xemplis institutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudinis, prudentiæ, modestiæ & pudori
erant officinæ, non fastus, ignauiæ, ebrietatis, libidinum, temeritatis, impudentiæ, &
omnis nequitiæ & impietatis ganeæ ac barathra. Nunc sublata electione, hęc & mu
to plura alia mala bonis illis successerũt, & in domos ac familias, atq; adeò in ipsa in
tima cubicula episcoporum, nedum in profanorum principum aulas inuaserunt: si
mulq; dignitas sacerdotum indecorè emerendo & emendo fauore etiam abiectissi
morum hominum uiluit: labefactata est authoritas: nutat, ne dicam, ruit, Respublica
religio prostrata penè concidit. Quæ omnia principes non tam episcopis debent im
putare & sacerdotibus, quàm sibijpsis, qui nuncupandorum episcoporum ius sacri
collegijs ereptum sibi usurparunt. Nam ut nihil perperam ij faciant, nihil affectio
cuiquam indulgeãt, sed eadem illa omnia, quæ iurati sacerdotes in electionibus ep
scoporũ habere solent, ob oculos habeant: certè longè facilius unus aliquis, & is qui
dem alienis ferè oculis & auribus sentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm mul

Principes alienis oculis & auribus sentiũt.

graues, acuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunq; spectat, quàm quod po
tissimum spectandum est in deligendo episcopo: & uerò expeditius est, unum quàm
multos corrũpere. Tametsi magna, ne dicam præcipua huius rei culpa est penes Pon

Electionum sublatarum culpa penes Pontifices maximos.

tifices maximos, mea quidem sententia: qui nisi electiones collegiorum primi labe
factare aggressi essent, nunquam eò audaciæ reges prouecti essent. Sed nos inutili d
ploratione omissa, ad rem redeamus. Sic igitur de episcopa Cracouiensi tunc actu
est. Masouij nihil & ipsi impetrarunt. Petebant autem, ne ducibus suis rex molestu
esse pergeret de Plocẽsi ditione, aut certè externis & à suspicione alienis hominibu

Masouiorũ postulata.

causam cognoscendam & iudicandam permitteret. Ferebantq; regi iudicem Frider
cum marchionem Brandeburgensium, uel Albertum archiducem Austriorũ, uel Lu
douicum ducem Bauarorũ. Lituanis Podoliam, Belsensem, Olescensem, & Rathne

Lituanorũ postulata.

sem tractus non sine comminatione belli repetentibus nihil aliud responsum est à se
natu, quàm missum iri ea de re legatos ad conuentum eorum. Et mox legati designa
ti, Stanislaus Ostrorogus palatinus Calisiensis, & Ioannes Rithuianius marsalcus r
gni. Porrò in Prussiam bellum siue expeditio decreta est. His peractis Cazimirus Ra
domiam ad uxorem, & inde cum ea in Lituaniam profectus est. Quem cõsecuti lega
ti senatus Polonici, postulata Lituanorum in conuentu Vilnæ disertè refutarunt. Se
cum Lituani non acquiescerent, rex causam ad conuentum communem Parsouian
indicendũ reiecit. Legatus uerò Pontificius Petricouia discedens, in Prussiam à præ
sidio militari regis iussu ad magistrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc res n
stris erant in Prussia. Nam præter ea quæ superius commemorata sunt, apud Vormi
thãm, quam Ornetam nostri uocant, Pauli episcopi Varmiensis, qui uiolata iurisiura
di religione ad Crucigeros desciuerat, milites unà cum aulicis Magistri præsidiarij

Crucigerorum clades apud Vormitham.

cum per proditionem noctu capere id oppidum cõstituissent, proditi ab illo ipso, qui
oppidi proditionem ipsis promiserat, & à Ioanne Scalio præfecto præsidij regij præ
paratis insidijs intromissi, ad unum omnes aut capti, aut trucidati sunt, quotquot in

gressi

A gressi erant. Ná qui in extremo agmine fuere, ne multitudo hostiũ nostros pauciores prægrauaret, exclusi & inopinato periculo perterrefacti in ꝓpinquos lacus glacie cõcretos diffugerũt: ruptaq́; fragili etiamtũ glacie demersi periere. Apud Scãpe itẽ oppidũ agri Dobrinẽsis trecẽti equites hostiles è pręsidio arcis Brodniciẽsis prædatũ profecti, ab Vlrico Cieruõca, q Golubi erat, profligati sunt, ita ut ꝑpauci fuga euaderẽt: capti ex his octoginta. Arx uerò Slochouia ne proditione in hostiũ potestatẽ ueniret, pręsidiariorũ Pomeranorũ opera seruata est. Vuladislaus castellanus & pręfectus Naclẽsis illius etiá arcis pręfectus erat, eáq́; absens Georgij cuiusdã sculteti nobilis gẽte Topori, fidei cõmẽdarat. Is igitur Georgius, cũ ꝓdẽdæ arcis cõsiliũ cepisset, pręsidiarios milites, quos conatib. suis aduersaturos esse suspicabatur, ꝑ speciẽ cõmeatus ex hostico importádi emissos, arce excluserat, & (uerène an falsò, nõ liquet) pręfecti iussu id se fecisse dictitabat: nec nisi duodecim, & eos q̃dem Pomeranos, quos minus suspectos habebat, secũ reliquerat. Hi ubi eũ pactiones cũ hostib. de ꝓdenda arce inire animaduertêre, siue inuidia & auaricia incẽsi, siue officij & fidei suę memores (nõ enim cõstat) cõprehensũm eũ in fundũ turris cõcluserũt, & fide accepta pręfecto aduenięti portas arcis aperuerũt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit supplicio. Quod factũ uariè suspicãdi occasionẽ hominib. ꝓbuit. His igitur successib. nostrorũ moti Crucigeri, pacẽ afferentẽ legatũ Põtificiũ cupidè acceperunt. Promiscua uerò multitudo cùm uirorũ, tũ matronarũ & puellarũ belli & penuriæ cæterorũq́; incommodorũ bellũ consequentiũ pertęsa, lachrymare gaudio, ac desiderio pacis legatum magistratusq́; suos supplex obtestari, ut exoptatã eã sibi q̃busuis, modò tolerabilib. conditionib. cõficerent, ni se prorsus perditũ ire uellẽt. Ibi legatus ꝑ interpretẽ, quemadmodũ ꝓditũ est, laudare & cõfirmare constantiá populi: hortari, deinceps quoq; ut in fide Crucigerorũ permaneret: regẽ Polonosq́; carpere: & cùm iniq̃tatẽ causæ eorũ exaggerare, tum mores fidei, religionis & humanitatis expertes reprehẽdere: studiũ suũ erga Crucigeros omnib. modis testatũ facere: deniq; certá perpetuáq́; pacẽ, aut duodecim dũtaxat annorũ inducias ipsis, quasi regẽ quò uellet adducturus esset, certò polliceri. Ita cõfirmatis eius oratione animis omniũ, mittuntur cũ eo Breste tres legati ad tractandũ de

B pace cũ Polonis, quos eò rex eius rogatu miserat. Fuerunr autẽ ij Ioánes Vuladislauiẽsis, Andreas Posnaniensis episcopi, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, Petrus Opporouius Lenciciensis, Nicolaus Coscelecius Brestensis palatini, Sendiuoius Ciechel ꝓpositus cõuentus Clodauiẽsis, Ioánes Dábrouuca, Iacobus Schadecus, & Mathias Raciázus doctores, partim theologi, partim iuriscõsulti. Ad cõstitutá diẽ, hoc est, ad Cal. Maias conuentũ, indeq́; infectis rebus discessum est, orta inter Polonos & legatũ acerba contentione & iurgio ex huiusmodi causá. Veniebãt legati à ciuitatibus Torunẽsi, Elbingensi, & Gdánẽsi. Eos legatus pontificius ingressu oppidi & cõuentu prohiberi oportere contendebat, q eas ciuitates, simulq́; cæteros Prussos, qui cũ Polonis sentiebant, ipse siue adeò Põtifex diris deuouisset. Cõtrà Poloni, iniquiss. id esse præiudiciũ affirmabãt, & ab instituta re alieniss. Admissi igitur legati frustra reclamãte legato apostolico. Mox ille toti oppido sacris interdixit. Verùm id interdictũ Poloni contemꝑserũt orto initio à militib. q̃ per speciẽ supplicationis ob rem benè gestá à suis apud Heilgebeilã, oppidũq́; id à Scalio captũ ac direptũ, facto concursu ad tẽpla, nolarũ siuè campanarũ pulsu, festoq́; cantu oppidũ impleuerunt. Ibi uerò furere legatus: uociferari nõ modò se, uerùm etiá pontificis & sedis apostolicę authoritatẽ cõtemni. Nec cessere furori eius Poloni, grauiter in eũ inuecti per Ostrorogũ, quòd cũ pacificatoris personá sustineret, nihil minus quàm paci studeret, sed classicum etiá caneret. Cuius rei clariora etiá documenta proferebãtur eius literæ ad Crucigeros, à nostris interceptæ. Ita tunc iritatis animis discessum est. Et legatus quidẽ Cracouiá, ubi controuersę episcopæ sequester & administrator à Pontifice cõstitutus erat, proficisci cupiens; cũ prohiberetur à Polonis, Vuratislauiá se contulit: indeq́; missis ad regẽ in Lituaniá literis, questus est de Brestensi cõtumelia, in Vuladislauiensem episcopũ potiss. culpá cõferens. Quòd si rex agi de pace nihilominus à se uellet, extra fines Polonię locũ cõstitueret, quò tutius aduersarij uenire possent. Et hæc quidẽ ostentás, Prussos & Pomeranos Vuratislauiá Iubilæi gratia uenięntes, in partes Crucigerorũ pertrahere omni ratione conatus est, minis etiá intẽtatis. Quin mulierib. maritorũ consuetudine & cõtubernio interdixit ijs, quæ maritos à fide regi data auellere nequirẽt. De qua iniq̃tate eius aliquãto antè q̃ is uenisset in Poloniá, Iacobũ Senenium prædixisse Dlugossus memorat. Misit tamẽ postea Cazimirus ad eũ legatos, Ioannẽ Rithuianiũ marsalcum re-

Apud Scampe.

Slochouiæ periculum.

Pacis desiderium apud Prussos.

Legati iniquitas.

Conuentus Polonorum cum Crucigeris de pace.

Prussi propter interdictũ submoti à legato, à Polonis admissi sunt ad cõuentũ.

Legati iniquitas.

Legatus nõ admissus Cracouiam.

Legatio regis ad legatum pontificis.

cũ regni, & Iacobũ Schadecũ iureconsultũ & canonicũ Sendomiriẽsem postulatũ, ut interdictũ siue diras, quib. Prusi regias partes secuti in dicta causa deuoti erãt, relaxaret, & ęquioré se in cõponenda pace præstaret. Verùm illo nõ nisi ad tẽpus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare uolẽte, acceptũ id à rege nõ est, nec ipse in Poloniã de inceps uenit. Tametsi Bernardus Vapouius uenisse eũ, omnia ꝓlixè pollicentẽ, infectaq; pace recesisse, memorat. Verùm id nõ cõuenit cũ ijs, quę Dlugossus, cuius tẽpore hæc acta sunt, scribit: nẽpe misisse eũ postea ad regẽ, denuò deposcentẽ sibi pacificãdi ipsius cũ Magistro ꝓuinciã: missosq; uicißim ad eũ à rege Iacobũ Schadecũ iurecõsultũ, & Ioannẽ Sepiniũ, q dicerent: Regẽ nõ abnuere, modò ut is Prussos interdicto absoluat, Posnaniamq; ueniat. De dãnis & impẽdijs penes eũ fore arbitriũ, ac de ceteris, modò ut Pomeraniã, Culmẽsem & Michalouiẽsem tractũ Poloni retinerẽt. Cũq; ille nõ remitteret de interdicto, Romã eũ reuertisse Vuratislauia. Hac æstate quingẽti nostrates Rusi milites, Cafensiũ stipendio conducti, permissu regis, cũ ad defendendã eam urbẽ aduersus Turcas proficiscerẽtur, apud Bogum amnẽ à Lituanis & Volynijs deleti sunt ex huiusmodi causa. Bratislauiã Lituanicę ditionis oppidũ cum ij peruenissent, excitata temerè cũ oppidanis rixa, unum ex ij forte fortuna interemerunt: cumq; gliscere in se magis ac magis tumultũ concitatę multitudinis animaduerterẽt, oppidũ incenderunt, quo minore negocio inde sese euoluerẽt, oppidanis incẽdio restinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michael dux Ciartoriensis. Is dolore simul & ira incensus, cũ tumultuaria manu nostros abeuntes persecutus, quater in eos impetũ fecit: quaterq; non sine clade suorũ repulsus, affluente ex toto territorio oppidanorum & agrestiũ, qui propter Tattarorũ uicinitatẽ bellicosi & in armis probè exercitati sunt, multitudine, uada suprà memorati fluuij pręoccupauit, & trũcis stipitibusq; impediuit: indeq; rursus subducens sese, impeditos in traijciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cũctos atrocißimè trucidauit, ne supplicibus quidẽ parcẽs. Quinq; soli ex omni eo numero fuga elapsi sunt. Præda omnis, qua hostis potitus est, triginta millibus florenorũ æstimata. Sic urbs illa nobilis Genuensiũ colonia, Theodosia, quẽadmodum uolunt, olim dicta, frustrata nostrorũ ope & præsidio, nõ multo pòst à Turcis subiugata est. Mouerat autẽ Cafenses ad comparandũ præsidiũ Turcarum uicinitas, & infinita imperij proferendi cupido: quippe qui in ipso huius anni initio Lesbon insulam, & mox Bosnã regnũ florens opib. & munitionib. in suam potestatẽ redegissent, regemq; Stephanũ cum primaria arce Iaice in deditionẽ acceptum, cõtra fidẽ datam ad palũ alligauissent, & sagittis confixerant, exprobrante ipsi Mahomete imperatore ignauiã, quòd cũ argento & auro, cuius immensa uis in thesauris eius reperta erat, perire, quàm ad defendendũ sese & suos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tẽpore Ianizeri, quæ phalanx est Turcica, Slauica lingua uulgò uti cœpere, triginta millib. ex captiua iuuentute Bosnensi in eũ ordinẽ allectis. Longè prosperiores successus tunc habuerunt ij Poloni, qui Mathiæ regis ære conducti Felice Paniouio gẽte Goziẽbio, & Ioanne Srescouio Doliuio cognomẽto Albo ducibus in Vngaria militabant. Fuerũt autẽ ij quingẽti equites, qui ad reprimendã Turcarum excursionẽ è Bosna factã missi à rege illo cũ septingẽtis alijs equitibus Vngaris, miserti Christianorũ, qui ad septem decem millia utriusq; sexus in fœdam seruitutẽ à barbaris abigebantur (cum Vngari multitudine hostium expauefacti diffugissent) obfirmatis ad uincendũ aut moriendum animis prima noctis uigilia, ne paucitas sua conspecta hostibus animũ adderet, in barbaros impetum fecerant: resistentibusq; acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatum est. Die uerò illucescente cum barbari paucitatem eorum conspexissent, cohortati sese inuicem, & in duas acies diuisi, à fronte pariter & à tergo adoriri eos satagebant. Verùm hoc parantibus Poloni captiuorum clamore animati, acrius instabant. Aberat haud longè Rascianorum turma expectans euentum prælij, ut cum uictoribus sese cõiungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Christianorum esse animaduertisset, inuecta est & ipsa in Turcas. At illi desperatis rebus, Sauum amnem propinquũ effusa fuga petiuere. Et commodùm naues ad transportandos eos adnauigarant. Itaq; abiectis equis & armis tumultuariè ad naues perfugiebant: è quibus tamen paucæ incolumes in ulterioré ripam eiectæ sunt, cæteræ pondere insilientiũ depressæ ac demersæ periere. Fuere aũt quatuor millia Turcarum selectorũ in eo exercitu. Sic tunc Mathias Polonorũ opera, præclara, sed insperata prorsus uictoria de barbaris potitus est. Nam Vngari in fugam effusi, ad unum eos omnes perijsse diuulgarunt: quos rex insigni ignominia notauit. Polonis uerò

Rußi auxiliares Cafensium deleti à Lituanis et Volynijs.

Cafa à Turcis capta.

Lesbos insula & Bosna à Turcis subacta.

Stephani Bosnensium regis auari interitus.

Ianizeri.

Polonorum de Turcis uictoria ad Sauum fluuiũ.

Rascianorũ dubia fides.

Vngari equites ignominia notati.

& Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui solus cum sexdecim familiaribus suis cum Polonis perseuerarat, perampla dona largitus est. Et mercenarijs militibus externis è Polonis, Silesijs, Morauis, Boemis, atq; Germanis conscriptis postea multum usus est.

Mathias rex quibus militib. usus.

Nec multo pòst in Transyluania iterum eosdem hostes itidem per legatos profligauit. Cumq; Nicolaum Fristacium, & alios quosdam æmulos suos, qui Fridericum imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarant, cõmoditate sua & magnis promissis sibi reconciliasset, & cum Friderico post duo prælia diuerso euentu depugnata pacem fecisset, ac diadema sacrum, quod Elizabetha regina olim sustulerat, sexaginta millibus numûm aureorum ab eo redemisset, comparato in sequentem annum maiore exercitu ad depellenda arma Turcica, recuperandamq; Bosnam animum adiecit.

Turcæ uicti in Transyluania.

Mathias æmulos sibi recõciliauit.

In Turcas bellum comparauit.

Per eos dies, siue adeò sub ipsum tempus comitiorum Petricouiensium Paulus Gizicius episcopus Plocensis, cum tres & uiginti annos illi ecclesiæ præfuisset, è uiuis excessit: & in Poltouiensi templo, quod ipse exædificarat, & lauto canonicorum sacerdotum collegio instituto ornarat, sepultus est. In locum autem eius Sciborius Gozacicius canonicus à collegio eius basilicæ (tribus, de quibus ipse unus erat, facta per compromissum potestate legendi episcopi) suffectus est, repudiatis mandatis & nuncijs regijs, qui Iacobo Sennenio studebat.

Poltouiense collegium institutum.

Sciborius Gozacicius electus Plocensis episcopus.

Cazimirus uerò rex facturus expeditionem in Prussiam, è Lituania profectus, mense Iunio uenit Lenciciam. In eum enim locum copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat. Ibi cum de consiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerãt, cognouisset, fremere ob eam expeditionem equestrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintã diem mensis Iulij: eoq; ipse profectus, post octo dierum consultationem decreto omnium consensu senûm grossorũ ex iugero, itemq; è caupona & molettina tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remisit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Prussiam ad capiendum Gneuum misit, motus querelis Prussorum, qui minus libera nauigatione in Vistula utebantur, quòd à præsidiarijs eius arcis & oppidanis infestarentur. Ipse uerò in maiorem Poloniam sese cõtulit.

Comitia Corcini.

Expeditiò tributo redempta.

Cum autem Gneuum egregiè defenderetur ab hostibus, ita ut ij crebrò decurrentes non parum damni nostris obsidentib. inferrent, cepere nostri consiliũ longiore & secura obsidione hostes ad deditioné cõpellendi. Itaq; nequicquã prohibentibus Crucigeris circũuallarũt arcé uallo siue sepibus limo oblitis, turresq; & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid obsessis importaretur, Gdanenses classiarij obseruabant, quibus arx illa potiss. incommodabat.

Gneuum obsessum.

Sed ij dum aliena oppugnant, sua urbe penè exciderunt proditione paucorum ciuium, quorũ capita erãt Mathias Schimnan iureconsultus, & Georgius Cocus: qui sub specie remigum & baiulorum è nauibus onera ferentium non paucos iam hostiles milites in urbem receperant. Nec procul ab urbe Magister Crucigerorum cum mille quingentis equitibus aberat, ut constituta cum proditorib. die ad tertiũ Idus Iulij ex improuiso irrumperet. Sed detecto ab uno ex coniuratis scelere, euocati in curiã proditores per speciem consultandi de rep. captiq; & conuicti, capitali supplicio affecti sunt.

Gdanũ propè produtũ.

Schimnani tamé professioni honor habitus est. Nam is in custodiam episcopalis iudicis, quem Officialem uocãt, traditus, & episcopi Vuladislauiensis iussu postea dimissus, ad Magistrum profugit. Milites item hostiles in urbe deprehensi, partim capitis pœnas luerũt, partim in profluentem demersi sunt, partim diuturni carceris molestias pertulere.

De doctore non iudicarunt Gdanenses.

Magister uerò spe frustratus, ad opitulandum suis Gneui obsessis animum cõuertit: nauesq; uiginti militibus bene instructas Kynixberga emisit, Habo lacu & aduerso flumine Vistula nauigaturas. Sed re cognita nostri cum Gdanensibus classiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hostibus occurrerunt: commissaque nauali pugna, uictoria potiti sunt. Mille hostes desiderati, capti sexcenti, & cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad quintumdecimum Calendas Septembris actum.

Crucigeri fusi in Habo.

Cuius cladis nuncio accepto Henricus Plauenius commendator Elbingensis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terrestribus copijs in maiore insula aduenientem suorum classem expectabant, in diuersum dilapsi sunt. Nec multo pòst Holandiam oppidum Plauenius in potestatem suam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præsidiarios nostros populatum egressos exclusissent. Arcem tamen nostri & duas turres cum porta oppidi ad arcem uergente retinuere. Nec mora Petrum Duninum à Gneui obsidione in auxilium accersiuere. Qui cum noctu cum equitatu aduolasset, Plauenius cum suis incenso pluribus in locis oppido

Holandia Crucigeris dedita et recepta.

raptim sese euoluit. At nostri restincto celeriter incendio, oppidum recuperarūt, & in nonnullos ciues capitali supplicio animaduerterunt. Nonis uerò Octobribus Liuonienſium claſsis eodem conſilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs, qui in præſidio Nideburgi, Paſſeneimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingenſibus ſeſe coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata eſt: cæſisque compluribus hoſtibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum equis hoſtilibus captæ ſunt.

Liuonienſiū claſsis profligata.

Comitia Petricouiæ.

Maſouiorū ducum poſtulata.

Hæc eo anno geſta in Pruſsia. Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocenſi ditione rurſus actum cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Maſouiorum. Qui cum bonorum uirorum arbitrio controuerſiam componi, aut externos ac minimè ſuſpectos iudices ſibi ferri, ac deniq; Italicæ cuipiam Academiæ cauſam decidendam permitti à rege poſtularent, nihil horum impetrarunt. Reiecta eſt tamē res ad alia comitia, quòd Maſouij duces aduerſam ualetudinem cauſificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta receſsit In Pruſsiam uniuerſalis expeditio decreta. Quoniam uerò Turcarum terror capta ſuperiore anno Caſa animos cunctorum peruaſerat, miſsi in Podoliam, Ioannes Tencinius caſtellanus Cracouienſis, Derſlaus Rithuianius Sendomirienſis, & Andreas Odrouanzus Ruſsiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buciacio oppignerata cum toto territorio, ab heredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in ſumma fiſci inopia bouem in iugerum ſiue laneum ultrò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia ſub finem anni per Radomiam in Lituaniā ſe recepit. Quieuerat ea gēs per omne tēpus belli Pruſſici, nec à Polonis in ſocietatē eius belli pellici potuerat: ſed quorſum id euaſurū eſſet, ocioſe ſpectauerat. Tunc uerò longioris moræ impatiens, non inconſultum ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Pruſsico bello diſtentis. Eos igitur motus animorum rex aduentu ſuo repreſsit. Cęterùm comitia quæ communia Lituanis cum Polonis Parſouiam ad diem Purificationis ſanctæ Mariæ, qui eſt poſtridie Cal. Febr. edixerat, ad ſextū Idus Septemb. qui dies eiuſdem Virginis matris natalis eſt, reiecit, ueritus, ne qua in conuentu maior animorū iritatio fieret: cui excitādę inter diſſidētes, quāuis leuis occaſio ſufficit. His ita cōpoſitis, uere nouo inde reuertens poſt

Polonorum pauor ob captā Caſam.

Camenecia redempta et munita.

Podoliorum ſtudia.

Lituanorū conatus.

1464. ann. medium Aprilē Cracouiā uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit propter Iudęos paulo antè iniuria affectos à militib. piam in Turcas militiam profeſsis. Etenim Pius eius nominis ſecundus pōtifex max. ſubactarum à Turcis ea tēpeſtate gentiū Chriſtianarum calamitatē miſeratus, & à cæteris, quibus idem hoſtis imminebat, periculū propulſare cupiens, edicto Mantuā cōuentu cunctos Chriſtianos principes atq; populos ad piū bellum crucis uexillo propoſito cohortabatur & inuitabat, ipſe eius belli dux futurus. Ac de principib. quidem Mathias rex Vngarorū, Philippus Burgundionum, & Chriſtophorus Maurus Venetorū duces eam militiā publicè profeſsi erant: Cazimirus Polonus ne idem faceret, Pruſsico bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedere, ita ut ij propè duodecim millia hominum conficerent. Eorum igitur cruce ſignatorū militum nonnulla pars dū coit & inſtruit ſeſe Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paſchæ, re inter ſe cōmunicata in Iudęos impetū fecit: effractisq; domorū foribus facultates eorum diripuit, ac ne cęde quidē abſtinuit. Cæſi ex utroq; ſexu Iudęi triginta fermè: cęteri in uicinam Ioannis Tencinij caſtellani Cracouienſis domū confugerunt. Eam quoq; creſcēte tumultu poſtridie expugnaſſent, niſi Ioannes Gruſcinius epiſcopus, & Iacobus Dembenius præfectus urbis, idemq; Theſaurarius regni cum cohortibus ſuis aulicis, & ſenatu ac multitudine urbana licentiam atq; furorem eorum repreſsiſſent, Iudæosq; in arcem deduxiſſent. Multatus tamen ſenatus eſt. Mox ante finem eiuſdem menſis rex Corcini minorū Polonorum conuentū habuit: quibus, cum duodenūm groſſorū in iugerum tributū ſciuiſſent, unde mercenarius miles in Pruſsiā conduceretur, remiſſa eſt expeditio. His ita cōſtitutis, & latrociniorū, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore repreſſo, in maiorem Poloniā cōtendit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionē à minoribus in tributū commutatā eſſe, nō communicato ſecū cōſilio. Sed tamē ipſi quoq; cōuentu à rege ad octauū Calēdas Iulij Colū coacto, idē fecerūt: quod neq; militare ſine minorib. Polonis uolebāt, & ſecūdæ noſtrorū res in Pruſsia minimè id requirere uidebātur. Nā poſt clades illas hoſtiū, quas ſuprà memorauimus, cōtinuata à noſtris in alterū annū Gneui obſidione, obſeſsi ad extremā rerū omniū inopiā ac deſperationē ſalutis ſuæ redacti, cū inutilē bello multitudinem

Cracouienſes ciues multati propter Iudæos.

Mantuæ cōcilium.

Crucis militia contra Turcas.

Iudæi direpti Cracouiæ.

Tributum à minorib. Polonis decretum maiores ægrè tulere.

oppido

oppido eiecissent, & à nostris ea rursus in oppidū compulsa esset, prostridie Natalis Christi, quæ dies D. Stephani memoriæ sacra est, arcē simul & oppidum dedidere, uitā, & quicquid suarum rerū quatuordecim curribus possent euehere, pacti. Quadringeti milites cum magno commendatore Vdalrico Eisenhoueno, & Nicolao Veisembachio Bauaro ducibus in præsidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à nostris deducti sunt. Ex oppidanis magister modò ciuium, & alius quidā consul, qui Crucigeris impensius fauerant, siue eiecti, siue ultrò excessere, unius mensis spacio ad distrahēda bona sua à nostris impetrato. Per eosdem dies Ioannes Scalius Boemus Holsteinum magnum, oppidū Crucigericę ditionis, ex improuiso intercepit. Porrò qui Fridlādię fuerūt in præsidio milites Crucigerorū, cū sibi stipēdia nō soluerentur, hostiliter direpto & incenso oppido discesserūt. Bernardus uerò Sūbergius eadē de causa, & quòd ualde accisas esse uires Crucigerorū animaduertebat, cum rege pactus est, ut quæ tūc præsidijs suis tenebat, deinceps quoq;, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet: cum ijs uerò, qui Crucigericarū essent partium, nihil sibi commune esse duceret: bello uerò finitio, iusta mercede à rege accepta præsidia deduceret: munitiones quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodū arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Nō mediocriter & illa clades Crucigeros afflixit, quam apud Colbergam oppidū Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione episcopi Camenensis. Verùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur episcopus facta clàm aliquanta manu, acceptisq; à Crucigeris septingentorū equitum auxilijs, noctu oppidū aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodū à Gdanensibus fœderatis facti certiores de consilio episcopi, receptisq; in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere transmissis, hostem scandere muros incipientem adorti fuderunt, & ad internecionē cęciderunt. Sic igitur attritis Crucigerorū uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Prussia, pręsertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaq; disciplina militari, sed summa licentia constantes, socijs & amicis magis quàm hostibus damnosas esse animaduerterent: quòd neq; principis imperium satis exaudiebatur, & nihilo magis in sociorum, quàm in hostium agris à ui & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quòd episcopus & senatus Lubecensis Polonis iuxtà ac Crucigeris consentientibus componendæ inter bellantes pacis arbitrium sibi desumpserant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis sibi de Rostocensiū, Vismariēsium, & Luneburgensiū senatu singulis: Rigensium uerò ac Darbatensiū binis. Conuentu Colensi peracto rex Breste diuertit: Toruniā uerò ad disceptandā atq; transigendam causam suam Prussicam misit Ioannem Lutecum Vuladislauiensem episcopū, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Posnaniensem, Stanislaum Ostrorogū Calisiensem, Sendiuoium Lenzeniciū Siradiensem, Petrum Opporouiū Lencicienscm, Nicolaum Coscelcciū Inouuladislauiensem, Sciborium Basenū Culmensem palatinos: castellanos, Hinciā Rogouiū Sendomiriensem, & Nicolaū Ciarnicouiū Gnesnensem: Secretarios, Ioannē Dlugossum seniorem, Ioannem Dambrouucam, & Iacobum Schadecū: quorum posteriores duo iuris canonici consulti fuere. De nobilitate Prussica quatuor, Ottonem Maquitium, Mathiam Tolcam, Nicolaū Pilauiū, & Nicolaum Zialouiū. De ciuitatū uerò decurionibus siue consulibus, Torunensis quidē quatuor, Elbingensis autē duos, Gdanensis uerò quatuor, & quintū parœcum eius urbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à magistro & ordine Crucigerorum adfuere Iodocus episcopus Osiliensis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingensis Commendator, Gerardus Melengradus marsalcus Liuoniensis, Georgius comes Hennebergensis, Andreas Peper decanus Darbatensis, Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomesaniēsis, tres hi iureconsulti, Vilelmus Eppingenius Osterodensis, & Vilelmus Schundelus Asseradensis in Liuonia Commendatores. De nobilitate, Vlricus Gilauiensis, & Ludouicus Lubauiensis præfecti: duo consules Regiomontani, itemq; duo Reualienses è Liuonia. Inter hos igitur ad quintū Nonas Iulij tractari cœptum, & uno ac dimidio mense tractatum, ad extremū infecta pace discessum est. Conuenerat iam, ut Polonus Pomeraniā, Culmensem, Michalouiensem, & Elbingensem tractū totū haberet: reliquā inferiorē Prussiam Crucigeris relinqueret. De Marieburgo intra triginta annos proximos, ut iudicio, arbitrio, pactoúe transigeretur: interim autē in potestate regis arx ea maneret. De illis uerò cōditionibus conuenire non potuit, ut magister ac totus ordo Crucigerorum in uerba

Gneuū per deditionem receptum à Polonis.

Holsteinum magnum interceptum à Boemo.

Fridlādia incensa à præsidiarijs.

Sumbergij pactū cum rege.

Crucigerorum clades apud Colbergam.

Expeditionum publicarum incōmoda.

Lubecenses arbitri pacis inter Polonos & Crucigeros.

Pax infecta.

Conditiones pacis reiectæ.

regis Poloni iurarent, semperq; deinceps in fide & clientela eius essent. Rex uerò ut militibus Crucigerorum emerita undecim annorum stipendia exolueret ijs duntaxat, qui fuerunt in pręsidio munitionum earum, quæ ipsi tradebantur. Nam neq; hoc Poloni, neq; illud Crucigeri acceptabant. Creditum est autem siue maleuolentia Brãdeburgensium & Misnensium marchionum, & aliorũ quorundam Teuthonũ principum perfectum fuisse, difficiliores ut essent Crucigeri, metu offendendi cunctos ordines Germaniæ, & amittendi ea quæ in Germania possidebant. Et uenerãt ij in spẽ potiundi Torunia per proditionem nonnullorum ciuium, quam Hẽricus Plauenius, dum ibi de pace agitur, instruxerat. Soluto igitur conuentu illo Torunensi, bellum instauratur à rege Breste commorante. Tenebatur Nouum oppidum Pomeraniæ cum arce Crucigerorum præsidio. Id quoniam in ripa Vistulæ situm est, eam habebat opportunitatem, ut fluminis traiectum liberum hostibus præstaret, nostris uerò nauigationem impediret. Ad hæc ager syluestris abundabat materia, uallis & machinis faciendis, & alijs belli usibus aptam. Id igitur primùm adoriri, & in potestatẽ redigere placuit. Missus eò cum peditatu Thomas siue Thomiez quispiam uir maioris animi, quàm consilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo se iussus erat cõiungere, ad Nouũ castrametatus est. Hostes nostrorũ paucitate animaduersa, coadunati celeriter è proximis præsidijs impetum in eos fecere. Quanquam autẽ non improuisum id nostris acciderat, tamen uim hostium non sustinuere. Fugientibus naues regię nõ procul in Vistula stantes saluti fuere. Cẽtum aut paulo plures ex omni numero desiderati. Eodem autem die Adam Vilcanouius cõtractis tumultuariè Nideburgo, cui præerat, & Sarnouia militibus, præsidiarios Crucigerorum, qui erant Zialdouiæ, prędam agentes è Masouia profligauit, prædamq; excussit. Zialdouiam deinde Conradus dux Masouiorũ Varsauiensiũ obsidione cinxit, & per deditionẽ accepit. Rex uerò ignominia apud Nouũ accepta cõmotus, Ioannẽ Synoueciũ, & Paulum Iaseniũ cũ aulico suo comitatu eò misit: Duninũ quoq; cũ Prussis & equitatu, & itẽ peditatu recollecto eòdem iussit contendere, ut munitione potirentur. Nec tamen per uim ea capi potuit, ualido præsidio & natura loci defendente. Cæterùm obsidio in sequentem annũ extracta est. Porrò Puscũ Gdanenses cũ totos sex menses terra mariq; obsedissent, per deditionẽ in potestatẽ suã redegerunt. Rursus igitur Crucigeri pacis mentionem iniecere, siue quo liberius Toruniæ proditionẽ conficerẽt, siue reuera pacis cupidi, quòd nõ admodũ lætis successibus tũc uterẽtur, & oppidani agrestesq;, atq; adeò equites quoq; cũ iurgio defectionisq; denũciatione pacẽ flagitarẽt. Missus eã ob rẽ à rege Ioannes Dlugossus in Prussiã, cum gubernatore & primorib. triũ ciuitatũ apud Marieburgũ & Stumã colloquia habuit. Et uidebantur Crucigeri accepturi esse conditiones illas, quæ ipsis Toruniæ ferebantur, quemadmodũ ipse Dlugossus scribit. Postulabãt aũt, ut rex primores consilij sui cũ summa potestate Marieburgũ ad conficiendã pacẽ mitteret. Verùm id propter pestẽ in ijs locis grassantẽ factum nõ est. Quin cũ Breste quoq; id malũ infecisset, rex inde Clodauiã, ac deinde Lenciciam sese recepit. Vbi aliquot septimanas cũ regina, quæ filiã Sophiã Cracouię mense Maio enixa erat, commoratus, indeq; Petricouiã profectus, ad medium Octobrẽ comitia quindecim dierũ habuit. Venerant eò ex condicto Conradus Masouiorũ Varsauiensiũ, & Conradus Olesſnicensium siue Cozlensium duces, de successione disceptaturi. Sed cum res subinde tentata per amicam transactionẽ non procederet, reiecta est causa Olesſnicẽsis quidem ducis ad Pentecostem sequentis anni, Masouij uerò ad proxima regni comitia, cùm quòd pestis contagio Petricouiã quoq; & omnẽ ferè maiorẽ Poloniã iam peruaserat, tùm quòd inconsultum regi uidebatur offendere duces illos aduerso iudicio, bello Prussico nondũ confecto. Petricouia Parsouiã itum est ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Christi prius dilata, rursus ad diem S. Martini memorię sacrũ distulerat, communia futura Polonis & Lituanis. Et frequẽtes quidẽ utriq; proceres aduenere: sed cũ Lituani Parsouiam ad Polonos, hi contrà Breste ad illos uenire detrectarẽt, Lomazis tandem conuentũ. Neq; ibi tamẽ quicquam actũ, propter uici incommoditatem ac cœli inclementiam. Sed res in annum dilata est. Rex dimisso cõuentu in Lituaniã cum regina secessit. Et quoniã Vilnam quoq; pestilentia infecerat, Grodni mãsit aliquandiu. Deinde Cauunã profectus, magnã partẽ hyemis ibi exegit. Sub illud aũt tẽpus, quo Parsouiæ habita sunt comitia, Henricus Plauenius instructa, ut suprà dictum est, Toruniæ proditione, cum mille armatis noctu ad urbem accessit secundum flumen, qua parte auersa ab hostibus securiores erant oppidani atq; uigiles. Iamq;

Germani pacem infecerunt.

Thomiez. Polonorum clades apud Nouum.

Crucigeri fusi.

Zialdouia capta à Masouijs.

Nouum obsessum à Polonis.

Puscum à Gdanẽsibus obsessum, et per deditionem receptum.

Pestis.

Comitia Petricouiæ.

Conuentus Lituanorũ cum Polonis irritus.

Torunia propè capta.

les. Iamq; præteritis piscatorũ suburbanis domicilijs, & antemuralibus superatis, taciti scalas mœnib. admouebant hostes, cũ à uigilibus illucescente iam aurora animaduersi, & strepitu clamoreq; tumultuantiũ & concursantiũ deterriti, relictis scalis cœpto irrito raptim sese recepere, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuiũ opprimerẽtur. Tametsi ita consternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugã, quàm ad arma cũcti spectarent: potueritq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipsius, seu potius propitiũ numen hostibus pauorẽ iniecisset. Sed nõ multo pòst ijdẽ meliore fortuna usi sunt apud Carnisinũ Masouiorũ arcẽ: tametsi nõ diuturna ea fuit. Mox enim Masouij interceptam arcem circũuallarunt, priusquã hostes commeatũ importarent. Itaq; statim eam per deditionẽ recuperarunt. Per idẽ tempus Vngari Scepusiensem tractum, qui in ditione regis Poloni est, populabundi peruagati sunt, authore Emerico Diaco gubernatore, siue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates septẽ millibus florenorum contributis publicè pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: nisi fortè cruce signatorum militum licentiã & iniurias ulcisci uoluere. Cum enim Pius Pontifex max. in ipso procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus esset, intermissa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, scelere & rapinis nõ abstinebãt, & Vngaros agrestes & oppidanos uectigales sibi fecerãt. Exarsisset aũt proculdubio graue bellũ inter Polonos & Vngaros in sequentẽ annum, Prædislao Dmosicio præfecto Scepusiensi Vngaros ulcisci satagẽte, nisi cõsiliarij quidã regij, & in primis Iacobus Dembyenius thesaurarius & præfectus Cracouiensis dissuasissent; cẽsentes rege incõsulto nihil eiusmodi attentari oportere, præsertim cũ alioqui Vngari bello Turcico, & Bosna recuperãda destinerẽtur. Commodũ aũt & Mathias rex Vngarorũ missis in Poloniã literis pollicebatur satisfactionẽ, si quid à suis peccatum esset. Recepit autem tunc is in deditionem Iaice arcem, & uigintiseptem oppida Bosnæ & Rasciæ à Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio archiepiscopo Gnesnensi ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruscinius: huic autem in episcopa Cracouiensi Ioannes Lutecus: ei uerò in Vuladislauiensi Iacobus Sennenius à Paulo secundo Pontifice maximo, qui Pio successit, rege postulante suffectus est. Nec ita multo antè idem Pontifex Paulum Grabouium rege itidẽ commendante Chelmensem episcopum creauerat.

Carnisinũ arx capta, & recepta.

Vngari Scepusium uexarunt.

Pij Põtificis max. mors.

Cruce signati uexãt Vngariam.

Bosna à Mathia rege recepta.

Ioãnes Gruscinius archiepiscopus, Ioannes Lutecus episcopus Cracouiensis.

Paulus secũdus Pont. max.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLOnorum, Liber XXVI.

SEQVENTI anno, qui fuit millesimus quadringentesimus sexagesimusquintus, nostri uaria fortuna usi sunt in Prussia. A' quibus cum Nouum arcta obsidione premeretur, Caspar Nostiuicius laturus obsessis opem, sexcentos equites & quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære subarratos, Choiniciæ uerò luculentum stipendium se ipsis numeraturũ esse pollicitus. Eorum non paucos hyemis asperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos subsistere coegit. Reliqui uerò cum peruenissent Choiniciam, nec ipsis numeraretur promissum stipendium, frementes dilapsi sunt, nostris, qui ad arcendos eos è compluribus præsidijs conuolarant, non insectantibus discedentes. Qua re cognita obsessi Calendis Februarij, magistro nequicquam deprecante, & auxiliũ pollicente, oppidum dedidere: & liberè abire permissi quò uellent, quinquaginta tribus curribus res suas asportarunt. Non quieuit & Magister. Quam enim circa se habebat manum, in territorium Gdanense, siue insulam minorẽ immittens, acerbè eam ferro & igni diuexauit, prædamq; ingentem Stargartã importauit, quo rectius ibi sui nostrorũ obsidionem, quàm expectabant, sustinerent. Cum aũt non soluerentur nostris emerita stipẽdia, dilapsi igitur Nouo recepto, Poloniam latrocinijs infestare cœperũt. Et pars quidem eorum nonnulla Dobrinensem montem Vistulæ imminentem duce Mikesso quodam occupauit. Inde in Masouiorum & Cuiauiensium agros excurrens, & in præternauigantes impetum faciens, prædas agebat. Alij uerò cũ Thomiezo, Storzo, & Bucouio bonis ecclesiasticis, tem-

1465. ann.

Crucigerorum copiæ dilapsæ.

Nouum Polonis deditum.

Gdanẽse territoriũ uexatum à Crucigeris.

Latrocinia in Polonia ob nõ solutã stipendia militibus.

plorumq; & monaſteriorum Gneſnenſis diœceſeos ſupellectili è Labiſsino immine- A
bant. Qui facilè mille equitum numerũ explebant, exceptis peditibus. Verùm utriq;
authoritate & placidis ſermonibus atq; muneribus, hi quidẽ ab Andrea Poſnanien-
ſi, illi uerò à Iacobo Vuladiſlauienſi epiſcopis deliniti, cum hi centum quinquaginta,
illi mille florenos accepiſſent, quieuere. Mons uerò Dobrinenſis, propterea quòd per
Nicolaus Zialinius.
magnã habebat opportunitatẽ incommodandi noſtris ſi ab hoſte occuparetur, Nico-
lai Zialinij præſidio firmatus eſt, collata publicè in ſtipendium pecunia. Quæ res tar-
dius animaduerſa, tam malè habuit hoſtes, qui erant in præſidio Neimarci, ut rixaren
tur inter ſe, alius in alium culpam neglectæ cõmoditatis reijcientes. In qua rixa duo-
decim ex ipſis deſiderati eſſe dicũtur. Hæc per hyemem geſta in Pruſsia. Vere ſequen
ti rex feſtis Paſchæ diebus apud Grodnum exactis, reginã cum maiore parte comita-
tus aulici Corcinum præmiſit. Ipſe cum paucis Leopolim excurrit, quòd Ruſsi opem
Andreæ Odrouãzi impotentia.
eius contra uim & iniurias Andreæ Odrouanzi palatini & præfecti Leopolienſis im-
plorassent. Sed cum is paulo antè obijſſet, ac Ioannes frater ei hæres eſſet, illud modò
Ruſsicæ præfecturæ redemptæ ſtipe ab ipſis Ruſsis collata.
actum eſt, ut Ioannes præfecturis omnibus amoueretur accepta à rege pecunia, cu-
ius nomine fratres ipſi præfecturas illas addictas tenebant. Cum aũt pecunia rex ca-
reret, placuit Ruſsis Leopolienſibus, Podolijs, Halicienſibus, & Belſenſibus duode-
nos groſſos in iugerũ, & ſingulos boues in focum ſiue familiã ob eam rem conferre.
Ex utraq; penſione uiginti millia florenorũ redacta, Ioãni Odrouãzo numerata ſunt.
Ita Leopolienſis & Zidaciouienſis præfecturæ cum Glinianis redemptæ: Samboria
relicta, cum ad eam quoq; redimendã pecunia non ſufficeret. Ruſsicis rebus ita ut-
Cõmitia Corcini.
cunq; aliquot dierũ ſpacio compopoſitis, Corcinũ rex diſpoſitis equis contendit ad
comitia ad duodecimã diem Maij edicta. Quò ex minore quidẽ Polonia & Ruſsia fre
quentes cõſiliarij conuenerũt: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Poſnanienſis,
Stanislaus Oſtrorogus Caliſsienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis palatini, & Sci-
Maiores Poloni militãt, et tributum ſciſcunt.
borius Chelmius ſuccamerarius Poſnanienſis legati cũ libera poteſtate miſsi. Quin-
decim diebus in cõſultando cõſumptis, placuit ut maioris Polonię nobilitas in Pruſ-
ſiã expeditionẽ ſtatim faceret, Choiniciã circũuallaret, donec mercenarij milites, qb.
deinceps eo anno res gereretur, cõuenirent: eamq; ob cauſam illi ipſi maiores Poloni B
ſenos tantum groſſos, cęteri uerò alterum tantum in emerita iuxtà ac deinceps me-
Cracouiæ incendium.
renda ſtipendia ante mediũ menſem Iulium conferrent. His conſtitutis Cracouiã ſe
rex recepit. Cuius nõ exigua pars cũ æde diui Franciſci memorię ſacra nõ multo antè
ad quintũ Cal. Maias: Stradomia uerò tota, excepto tẽplo ac cœnobio ſodalitij Ber-
Pruſſorum legatio ad regem.
nardiniani ad ſeptimũ Idus Aprilis cõflagrarat. Aduenerũt eò Pruſſorũ legati, Gabri-
el Baſenus palatinus Culmenſis, ac triũ ciuitatũ ſinguli cõſules, narrantes nobilitatẽ
Neringa peninſula.
& primores ciuitatũ Crucigeris ſubiectarũ apud Neringã peninſulam, quę Habũ lacũ
à mari diſterminat, conuentũ ſecũ habuiſſe: pacẽ impenſè cupere, & quaſuis tolerabi
les cõditiones nõ abnuere. Exhauſtos enim penitus, ad extremã miſeriã redactos eſ-
ſe tam diuturno bello. Poſtulabãt igitur, ut rex gubernatori cũ cõſilio poteſtatẽ pacis
conficiendæ faceret. Id rex cũ cõſilio ſuo collocutus, negauit. Spẽ modò pacis illis fa-
cere, tẽpusq; & locũ de ea tractandi cõſtituere eos iuſsit. Tractationẽ uerò & arbitriũ
pacis cõſiliarijs regni, quos ad eã rem in tẽpore miſſurus eſſet, reſeruauit. Cũ his man
Sileſiorum duces.
datis dimiſsi Pruſsi, liberaliter à rege donati. Dimiſsi itẽ Sileſij principes uicini, Præ-
mislus Ceſsinenſiũ, Ioãnes Ratiborienſiũ, Præmislus Toſcenſiũ, Venceslaus Zatori-
enſiũ, Ioannes Gliuicenſiũ, & Ioãnes Ribnicenſiũ, qui in baptiſmo regiæ filiæ Hedui-
gis tunc natę (quę quidẽ intra annũ uertentẽ obijt) ſuſceptores adfuere. His peractis,
rex diſcedens Cracouia, Caliſsiã profectus eſt ad conuentũ cũ Cõrado Oleſſnicenſiũ
duce ad ſeptimũ Cal. Auguſti conſtitutũ. Nihil tamẽ etiã tunc de ſucceſsione tranſa-
ctũ. Sed res integra ad finẽ Septemb. reiecta, ut ibi tunc duorũ conſiliariorũ regis Boe-
mi arbitrio trãſigeretur. Inde rex Cazimirus Breſte in Cuiauiã ſe cõtulit, paci Pruſsicę
Vuladiſlaus Damobrius perduellis cum alijs ueniam impetrauit.
componendæ è propinquo affuturus, uel bello operam daturus. Ibi comperit, Vula-
dislaum Damoborium caſtellanum & præfectum Naclenſem, quingentis equitibus
quibus Nicolaus Piotrouius, Iacobus Creſa, & Ioannes Bucouius præerant, coaduna
tis, pronunciato in ſingulos dimidij floreni ſtipendio, hoſtilia in regem regnumq; ma
chinari, ob non exoluta ſtipendia, in Pruſsia emerita. Angebat ea res regem, ut quæ
maximè: dolebat reſpirationẽ dari, animosq; reddi Crucigeris, quos iam ferè deſpon
derant. Itaq; actũ cũ Damoborio, ut cœpto deſiſteret, acceptis ternis florenis in capita
militum. Vbi hac uia nihil profectum eſt, bello ſtatim perſequi perduelles placuit.

Collocantur

Collocantur Znenæ & alijs quibusdá in locis præsidia. Rex cum cæteris copijs, quas ad manum habebat, Naclum & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebantur, obsidere parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata sententia miserunt ad regem, imperata se facturos pollicentes. Iussi uenire Inouuladislauiam ad regem primores, accepta fide uenerunt: culpamq́; publicè deprecati, & ad pedes regis prostrati, nō modò ueniá cunctis impetrarunt, sed etiá pecuniam emeritorũ stipendiorum nomine acceperunt, ac denuò regi nomina dederunt, & ad Stargartá oppugnandá sub signis Pauli Iasenij missi sunt. Damoborius uerò loco ac dignitati suæ restitutus. Interea res Crucigerorũ in Prussia paulò meliore loco esse cœperát. Nam & in Masouiensem agrum duce Menzico Boemo Zialdouiensi præfecto excurrẽtes, nobilitaté eius oræ fiducia multitudinis incautius in se irruenté in insidias induxerát, & non contẽnenda strage apud Cechanouiá profligarant: & naues Torunensiũ atq; Gdanensiũ multis mercibus onustas apud Quizinũ siue Mariæuerderũ exceperát: & ad Dersauiá nobilitatem Prussicam, quæ in præsidio eius oppidi erat, cum ad pugná direptio suburbanorum elicuissent, contectis equitatu peditibus re inopinata perturbatá, sex hominibus cæsis, octoginta captis in urbé repulerant: & apud Gneuũ quinq; & quinquaginta præsidiarios milites comportandi ex agris cõmeatus causa egressos, & ab aratoribus damno affectis proditos, Stargarta effusi, intercluso ad oppidum & arcem reditu, uiuos exceperát: & postridie eius diei arcé, cum ex interceptis literis uacuá esse præsidio didicissent, oppugnarát: cepissentq́; adeò, ni Martinus Brzenius nobilis Prussus cũ paucis strenuè eam defendisset, subeuntéq́; hosté supernè coniectis lapidibus remoratus esset, donec periculo cognito sexaginta equites Marieburgo, & septuaginta pedites Gdano missi aduenere. Ibi tunc hostes recessere suburbanis direptis. Sed nihilominus omné eam oram usq; ad Gdanensiũ suburbana subitarijs excursionibus subinde infestabant. Excurrerant & in ditionem Henrici Stolpensiũ Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum episcopo Camenensi, cũctisq́; suis denuò socius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus prospera fortuna usi, profligati à duce, ac deleti sunt, perpaucis uiuis seruatis, & in carceré compactis. Cum igitur è Starigrado siue Stargarta potiss. ij qui regiarũ erant partium in Pomerania infestarentur, eò duxit Iasenius exercitum iussu regio, duabusq́; turribus excitatis ad oppidũ id assedit, ita ut patêret nihilominus obsessis liber exitus & reditus. Quo factum est, ut Iasenius eorum insidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egressi, cum sub uesperam nostrorũ specie & habitu assimulato ad mœnia accederent, contraq́; ij, qui in oppido erant, ex composito erũpentes, quasi in hostes impetũ facerent, Iasenius fortè tunc obequitans rem conspicatus, mittit ad eos, qui nostrorum speciem præ se ferebant, unum de suis comitibus sciscitatum, quí nam essent. Respondent illi, se Dersauienses esse, & ex hostico reuerti. Id uerũ esse credens Iasenius, gratulabundus ad eos procurrit: comprehensusq́; cum duobus comitibus, in oppidum ductus, & in custodia asseruatus est. Tantaq́; hostes eo capto læticię signa dedêre tympanorum nolarumq́; crepitu ac sonitu, ut debellasse sibi uiderẽtur. Sed uana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius suffectus à nostris, obsidionem continuauit. Interea uerò conuentum rursus à nostris in Neringa cum Crucigeris pridie Calendas Septembres, ac de pace tractatum per quinque dies arbitro Paulo Varmiensi episcopo electo, qui neutrarum erat partium. Sed re infecta discessum est. Illud modò conuenit Magistro postulante, ut post alterum mensem denuò eodem in loco, uel inter Marieburgum & Stumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Marieburgi mentionem Crucigeri facerent. Tametsi recipiebant ij, si Marieburgum sibi redderetur, se cum tota Prussia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & non contemnendam pecuniá continuatis aliquot annis ei annumeraturos esse. Verùm non accipiebant nostri hanc conditionem, siue quòd permagno sibi arx ea constitisset, empta à militibus: siue quòd inde perfacilè Crucigeri, quamuis leui occasione arrepta, bellum renouaturi esse uiderentur, quòd & permunita & peropportuno loco ea sita esset. Sic igitur è Neringa discessum tunc est. Conuentum deinde suorum Kynixbergæ seu Regiomonte Magister habuit. Vbi cum nobilitas & Regiomontani ciues graues ac diuturni belli pertæsi, non solum ei sumptus in bellum deinceps negarent, uerum etiam, nisi pacem cum Polonis faceret, ab eo se defecturos significarent: sex & uiginti ex eis, quos maximè aduersari uoluntati suæ cognouerat, in arcé euocatos cõprehendi, & sex primarios interfici iussit: cæteros uerò

Masouiorũ clades apud Cechanouiam.

Naues Torunensiũ et Gdanẽsium captæ.

Crucigerorum res prosperæ in Pomerania.

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

Stolpẽsium dux cum Polonis sentit, et Crucigericos milites profligat.

Starigradũ Pomeraniæ obsessum à Polonis.

Paulus Iasẽnius captus à Crucigeris.

Gothardus Radlinius, dux à militibus creatus.

Paulus episcopus Varmiensis pacis arbiter.

Pacis cõditiones à Polonis repudiatæ.

Prussi à magistro Crucigerorum puniti ob desideriũ pacis.

per præſidia diſtribuit aſſeruandos, donec pergrandi ære ſe redimerent. Nec poſteà
quenquam ad conſtitutũ cum noſtris conuentũ miſit. Nec tamen interea de belli ſtu

Res geſtæ apud Stargartam.

dio curaq; utrinq; remiſſum quicquam fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradum
ſeſe collegerat, noſtris, ut ſuprà memoratum eſt, oppidum id obſidentibus: hoſtibus
uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut anguſtiore propè annona obſidentes,
quàm obſeſſi uterentur, propterea quòd è uicinis agris neq; frumentari, neq; pabula
ri noſtri poterant, omni frumento & pabulo cũ re pecuaria tempeſtiuè in oppida è re
motioribus quoq; locis comportato & coacto. Et excipiebantur aũt ab hoſtibus, qui
circumiacentia oppida, nimirũ Choiniciã, Fridlandiã, Hamerſteinũ, Bythouiã, Lem-
burgũ, Oſiecũ, Keiſſouũ præſidijs tenebant. Quo factum eſt, ut Gothardus dux exer-
citus cum non exiguo expeditorũ militum numero comparandi commeatus cauſa

Crucigeri caſtra Polonorum oppugnãtes repelluntur.

Derſauiã proficiſci neceſſe haberet. Id ubi obſeſſi è transfuga quodam Gdanenſi co-
gnouere, eruptione facta caſtra ſemiuacua oppugnarunt. Sed ea noſtri egregiè defen
derunt, ita ut eos longè ſuperantes multitudine quater uallo ac turribus ligneis ma-
gno cum impetu ſuccedentes, uix tandem permultis amiſsis, longè pluribus ſaucia-
tis, in oppidum recipere ſeſe cogerent. Nihilo tamen minus infeſtabant ij deinceps
quoq; uias, & ne quid rerum uenalium in caſtra Polonica importaretur, prohibebãt:
ſæpeq; inter occurſantes ſibi mutuò particularia certamina committebantur. Quin
cũ bruma quoq; ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendũ fuit. Sed uicit om-
nem eam difficultatem ipſorum conſtantia, ne ab obſidione diſcederent. Quæ qui-

Tranſactio Cazimiri cũ duce Oleßnicenſium.

dem in ſequentem æſtatem uſq; perdurauit. Dum hæc ita geruntur in Pruſsia, Cazi-
mirus rex Inouuladislauia Caliſsiam ſe recepit ſub finem Septembris, ibiq; cum Con
rado Oleſſnicenſium duce & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratislauienſem
epiſcopum, & Vilelmum Roſembergium iuniorem arbitros à rege Boemorum miſ-
ſos, tranſegit ea conditione, ut ille quatuor annorum ſpacio uiginti millia aureorum
numûm à ſe acciperet: ſucceſsione omni in Maſouia & Belſenſi unà cum uxoris ſuæ
nomine ſeſe abdicaret: dotemq; poſt mortem Annæ uxoris Vuladislai Maſouiorum
ducis defuncti ne repeteret. His ita cõſtitutis, Poſnaniam rex Conrado & uxore eius

Prußicæ nobilitatis legatio ad regem.

comitantibus profectus eſt: dimiſsisq; ijs, Pruſſorum legationem audiuit. Petebat ea,
ut arx Marieburgenſis gubernatoris & nobilitatis fidei committeretur. Reſponſum:
Regem id ſine comitiorum regni decreto, & conſilio ciuitatum Pruſsicarum, quę plu
rimum ad emendam eam arcem contuliſſent, rectè facere non poſſe. His dimiſsis

Conuentus maiorũ Polonorum Coli.

Poſnania diſcedens ad medium Nouembris Coli quinq; dierum comitia cum maio
ribus Polonis habuit: deinde per Lenciciam & Radomiam in Lituaniam profectus
eſt. Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tattarorum

Ludouicus Patriarcha Antiochenus legatus ad Tattaros.

principe, apud quem pontificis maximi & Imperatoris Romani legationem obie-
rat, reuertens. Summa autem legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometen Tur
carũ imperatorẽ à bello Chriſtianis inferendo reuocaret: ſi id non poſſet, bellum ipſi
inferret, Pontifice & Imperatore Rom. ſtipendia pollicentib. ac tunc quoq; perampla
dona mittentibus. Quoniã aũt eiuſmodi reſpõſum à barbaro acceperat, ut is in bello
Turcis inferendo è conſilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici ſui pendêre ſe

Ezigeris Tattari amicitia cum Cazimiro.

oſtenderet, literasq; ad Cazimirũ ea de re daret, quibus ei faciebat poteſtatem, quic-
quid ipſi uideretur de bello Turcico conſtituendi ſuo nomine cum illis Principibus,
contendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Chriſtianus Chriſtianos adiutos uellet,
quando id in poteſtate eius eſſet. Debere hoc eum cõmuni religioni atq; pietati erga
Deũ. Rex dilata re ad regni comitia, quæ ad mediũ menſem Martiũ Petricouiã edice
1466. bat, hominẽ ſine certo reſponſo dimiſit: ac de more uenationibus uacauit. Anno inſe
ann. quenti poſt mediũ Ianuariũ archiepiſcopus Gneſnẽſis ſynodũ apud Lenciciã habuit.
Ibi Sendiuoio Lenzenicio palatino Siradienſi, & Michaele Laſocio præfecto Lenci-
cienſi oratoribus regijs petentibus, decretũ eſt ſubſidiũ regi ad bellũ Pruſsicũ è tribu-

Sacerdotalium redituũ inæqualis æſtimatio.

to ſacerdotũ, in Cracouienſi quidem diœceſi ſenûm groſſorũ, in cæteris uerò duode-
nûm in marcã argenti ſecundũ uſitatã æſtimationẽ ſiue papalẽ ut uocant taxam. Va-
rietatis aũt cauſa fuit, indulgentior in alijs diœceſibus, quàm in hac ęſtimatio redituũ

Liuonũ clades in Samagitia.

ſacerdotaliũ. Menſe Februario Liuones ſeptingenti equites pariter & pedites Cruci-
geris ſuis in Pruſsiã ſuppetias euntes, cum Samagitiã attigiſſent, nec progredi per ſyl
uas poſſent impedita à Samagitis deiectione arborũ locis opportunis uia, uerſus ma-
re iter inſtituere. Quod Samagitæ euenturum cum prouidiſſent, foueas præaltas iam
antè in ea parte foderant, ſarmentisq; contexerant. In eas igitur Liuones inedia, fri-

gore &

gore & pauore urgentibus, imprudentes præcipitati, cõtrucidati sunt. Pauci cũ ex insidijs ad lacũ euasissent, rupta fragili glacie nihilominus periere. Duo tantùm ex omni numero uiui seruati: è quibus cognitũ est, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Prusiam nauigantes, non ita multo antè naufragio perijsse. Iisdem diebus Paulus episcopus Varmiensis cum animaduerteret res Crucigerorum inclinatas esse, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum se deinceps fore professus, arcium & oppidorum suorũ adeundorum potestatem fecit regijs militibus, qui Passeneimi, Nideburgi, & Vormithæ in præsidijs erãt, ut non solum ea tuerentur, sed etiam cõmunem iam hostem inde infestarent. Quę res Magistro peracerba accidit, magisq; seriò deinceps is de pace cogitare cœpit.

Paulus Varmiensis episcopus in partes regias concessit.

Ad mediũ mensis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rursus actum est cum Conrado Varsauiensium duce, & matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus transigi res non posset, Conrado Belsensem modò tractũ remittente, rege uerò nihil præter Visnensem concedente, iudicium uerò Prusico bello durante intempestiuũ fore uideretur, reiecta res est ad alia comitia.

Comitia Petricouiæ.

Actum est & de Ioanne Pieniansco archidiacono Gnesnensi Nicolai succamerarij & præfecti Cracouiensis filio. Qui cum Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varsauiensis fuerat, filia, Iacobi Bogleuij uxore, stupri consuetudinem habuisse, eaq; conscia & adiutrice maritum eius dormientem crudeliter necasse arguebatur: literæq; eius ad mulierem, quibus patrandi sceleris ratio descripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varsauiensi fratre interfecti proferebantur. Causa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidem apprehensam occisi frater palatinus dimiserat Franciscanorum obseruantium precibus uictus: de Pieniansco uerò cum archiepiscopus Gnesnensis ex synodi, ubi etiam hæc res acta fuit, sententia supplicium sumere causa cognita debuisset, uel remissior fuerat, uel prehendere eum non potuerat. Placuit igitur toti conuentui, ut negocium daretur præfectis regijs prehendendi, & Archiepiscopo sistendi Pienianscũ. In mulierem uerò ut moribus & legibus animaduerteretur. Sed & mulier in Prusiã ad Menzicum Boemum profugit, & Pienianscus apud necessarios delituit. Sacerdotijs quidem à pontifice maximo priuatus est. Nec multo pòst, facta aliquãta manu nobilium quidem genere, sed moribus & luxu perditorum iuuenum cum latrocinari cœpisset, ab ipso patre, maius aliquod dedecus labemq; generis metuente, captus: & quoniam presbyter erat, episcopo Cracouiensi in custodiam traditus, in arce Ilzensi aliquandiu in carcere asseruatus est. Ita tunc infamia & calamitate filij pater expendit supplicium sacerdotibus, in quos immerentes manus iniecerat. Quin ipse quoq; præfectura Cracouiensi amotus est.

Ioannes Pienianscus archidiacon. Gnesnensis adulterij et homicidij reus.

Pieniansćus sacerdotijs priuatus.

Pieniansćus latrocinatus captus à patre, & episcopo in carcerem traditus.

Pieniansćus pater supplicium expendit sacerdotibus.

Ad extremum duodenûm grossorum in iugera tributum in comitijs scitum est. Affuere autem legati Prussorum petentes, ut rex Marieburgum cum aliquantis copijs quamprimum ueniret, hac ratione facilimè bellum confecturus, quòd pleræq; ciuitates subiectæ Crucigeris ad eum defecturæ esse dicerentur: & eius rei causa binorum grossorum pensionem & accisam, ut uocant, in unum annũ ei deferentes. Itaq; peracto quindecim diebus conuentu, Breste rex, Archiepiscopo, Vuladislauiensi episcopo, Posnaniensi, & Siradiensi palatinis, & Petro Gaio Calissiensi Castellano occurrentibus ac deducentibus contendit.

Prussorum legatio ad regem.

Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquanta manu præsidiariorum equitum & peditum, Melsacum oppidum Crucigericarum partium intercepit: militesq; sexaginta, qui erant in præsidio, uiuos in potestatem suam redegit. Perturbauit ea res Magistrum, ut quæ maximè, ita ut de Regiomonte is iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenses transportatis classe copijs Sambiam adoriri & infestare statuisse: eoq; copias & ipse suas Regiomontem contraxerat, quas hostibus opponeret. Ex his itaque tria millia peditum pariter & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melsacum misit, ratus Polonos paruo præsidio relicto inde discessisse: & uerò non ignorans eos, rebus præsertim secundis, securos esse solere, ita ut qua id arte, quaq; facilitate cepissent, eadem rursus amittere posse uiderentur. Plauenius igitur silenti agmine profectus, nocte intempesta oppidum diuersis quatuor locis aggreditur: iamq; una porta refracta, signa inferebat. Sed cum Poloni partim aduersi nauiter obsisterent irrumpentibus, partim supernè in subeuntes saxa deijcerent, ducentis amissis, in tutum se recepit. Postero die ut acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendensq; ad Holandiam duxit. Verùm ibi quoque nihilo meliore fortuna usus, plures etiam milites amisit. Nec magis prosperę tunc erant res Crucigerorum in Pomerania;

Melsacũ captum à Polonis.

Poloni rebus secundis securi.

Plauenius à Melsaco & Holandia repulsus.

merania;

Polonorum uictoria apud Osiecũ.

merania. Osiecum castellum obsidebant Poloni, ligneo castello è regione excitat Hostes succurrere suis laborantibus uolentes, non contemnendam manum Choin cia & Starigrado eò misere. Cui aduenienti obuiam progreßi Poloni, pugnæ cop fecere. Nec mora in fugam acti hostes, perpauci tamẽ euasere, pluribus in fuga quà in prælio trucidatis. Cæsorum spolijs nostri potiti sunt. Id ubi uiderunt obseßi, ince

Osiecum incensum & seruatum.

Crucigerorum strages apud Reslã.

Crucigeri uastant Varm.

so castello natando profugerunt. Nostri uerò accurrentes incendium restinxerunt, c stellumq; in potestatẽ suam redegerunt. Fortè etiam ij, qui Vartemburgi, quòd opp dum episcopi Varmiensis est, in presidio fuerunt hostes cum nostris, qui Reslam te bant, congreßi, nõ leui strage profligati sunt. At Ludouicus magister, quoniã mag earum cladiũ partem Pauli Varmiensis episcopi transitioni ad regias partes accep ferebat, ut eum ulcisceretur, cum sexcentis equitibus, ac totidẽ peditibus, agros op dorũ eius Brunsbergæ, Vormithę, Heilsbergę, Reslæ, Gutestadiæ, & Melsaci percu sat, & segetes conculcat, non sine acerbo dolore oppidanorum, & fremitu in episc pum, quòd cum pacati in medio belli strepitu ad eam diem fuissent, transitione ei ad regem iritatis Crucigeris hostilia pati cogerentur. Erat quidem in præsidijs eo oppidorum & aliarum uicinarum munitionũ non exiguus regiorũ militũ numer cum Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio, & Ioanne Zaco: sed exacerbatis presenti insueta calamitate oppidanorum animis, mœnibus ij sese continebant, ueriti ne p deuntes excluderentur. Increpiti uerò regijs literis atq; nuncijs, prodiere tandẽ co stituto ad conueniendũ loco. Quo cognito Magister Bartesteinũ se cum copijs su recepit. Ibi nostri uicißim liberius hostiles agros peruagati, segetes & ipsi cõculca runt, & in uillas igne desæuierunt. His diebus Cazimirus rex cum accepisset literas

Rudolphus episcopus Lauantinensis legatus apostolicus.

Hieronymi Cretensis archiepiscopi ingenium et fides.

Rudolpho episcopo Lauantinensi, qui scribebat, se uenire legatũ à Põtifice maxim ad componendam pacem inter ipsum & Crucigeros: misit ad eum Vuratislauiã, u substiterat, Ioannem Dlugossum indicans, pacem se nõ abnuere, modò ille bona fi pacificatorem sese interponeret: neq; imitaretur Hieronymũ Cretensem archiepis pum, qui regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum ad Crucigeros pro ctus esset, redemptus ab ijs calice aureo, Cretensis, ut est in prouerbio, Cretizauisse bellumq; non modò non restinxisset, uerùm etiam ultrò iam ferè conquiescens res scitasset cùm alijs factis, & improbis ac uersutis consilijs suis, tum quòd Prußis reg rum partium interdictũ non relaxasset. Si nihil eorum hic haberet in animo, uenir bono omine, fauere se ei, ut præclaram compositæ pacis gloriam referret. Prolixè il

Fridericus imperator cũ Mathia rege Vngar. reconciliatus.

omnia pollicitus est: Se dißimilem Cretensis illius fore. Inter Fridericum quoq; imperatorem & Mathiam regem Vngarorũ non ita pridem pacem se fecisse, in eaq; co ficienda incorruptum se præstitisse, ita ut incusaretur ab Imperatore, quasi homo G manus in Vngaros, quàm in suos propensior fuisset. Venerunt ijsdem diebus ad Re-

Prussorũ legatio ad regem.

gem Scibotius gubernator Prußiæ, & Gabriel palatinus Culmensis Baseni fratre cum legatis nobilitatis Prußicæ & trium ciuitatum, orantes, ut Rex Marieburgu tandem accederet, ac tam diuturno bello, quo ipsi penitus iam exhausti essent, fine imponeret. Fore enim, cum eò accesserit, ipsiq; hostium metropoli Regiomonti pro pius bellum ostẽtarit, ut ad eum ciuitates quædam deficiant, & Crucigeri ad quasu pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora postulata de Marieburgo, & alijs arcibus fidei suæ committendis. Non debere minus certam & probatam esse re gi fidem suam, quàm externorum: & minore autem impendio eas arces seruari à s posse, quàm ab externis, quorum insatiabili auariciæ explendæ neq; ærarium nequ facultates suæ sufficiant, & uerò negligi propter eos culturam agrorum. Hæc uoce & gestu asperiori exaggerantes, addebant minas: Nisi ratio precum suarum duceretu fore ut aliter sibi prospicere cogerentur. Offendit ea legatio Regem, & quotquot ips aderant in consilio, quòd quorum uindicandorum causa tantum cùm pecuniæ, tum sanguinis profunderetur, ij liberatoribus suis etiam leges ferrent. Sed dißimulat tamen temporis causa offensione, comiter eis responsum est: Regem maturè affuturum esse Marieburgi, ibique de illis & omnibus rebus cum Prußis constituturum ante messem autem cum exercitu eò proficisci commodè non potuisse, propter annonæ & pabuli penuriam. Ita dimißis Prußis rex Inouuladislauiam profectus est,

Stolpẽsium ducis legatio ad Regẽ.

quò magis accelerarent iter milites, cum Regem in itinere esse audirent. Ibi eum co ueniunt legati Stolpensium ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi saluum aduentum in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebantur: ipsumque adeò ducem præsentem affuturum, si Rex ipse foret in exercitu. Deinde percontabantur,

Choini-

A Choiniciam ne & alias Pomeranicas munitiones is oppugnaturus esset, an Marieburgum profecturus. Postremò postulabant apertè quidem, ut redimere duci Lemburgũ & Bythouiam munitiones à Crucigeris sibi ademptas liceret: cupere hoc eius subditos, & pecuniam in eam rem contulisse: ipsum uerò cum hostibus decidisse iam octo millibus florenorum, & captiuis eorum reddendis. Tectius uerò & obiter agebant, Si fortè dux de Choinicia, Stargata, siue alia quapiam munitione Pomeranica decidere cum hostibus regijs aliqua conditione posset, ut ipsi cum bona Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorum futuro. Ad tam uafram legationem, quippe quæ non obscurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud responsi datum est, quàm ut dux ipse post quintamdecimam diem Bydgostiam ad Regem ueniret, de illis, quæ postulabat, coràm acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hostibus numeraret, néue captiuos redderet: ferret potius aliquantisper adhuc detrimentum amissarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne uires hostium receptis captiuis, conductisq; illa pecunia nouis militibus, reficerentur. Bydgostiam deinde rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Sissouicium nobilem & copiosum Pomeranum è ditione Henrici ducis, domi ipsius captum, in arce asseruabat, quoad se magno ære redimeret. Et insinuarat is iam se in familiaritatem præfecti ita, ut liberius in arce diuersaretur. Erant ibi in præsidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Sissouicius clàm de proditione pactus, cum cognitã haberet angustiam rei frumentariæ in arce, ultrò pollicitus est domo aliquantam uim farinæ. Dimissus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onustos adduxit. His uerò quaternos expeditos pedites quasi custodiæ & præsidij causa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromissus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipsi esse arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis præsidiarijs comprehendit, & in imã turrim detrusit, arcemq; in potestatem suam redegit. Vehemens erat suspicio, si non iubente, certè non insciente Henrico duce facinus illud ab ipsius hominibus patratum esse: eoq; spectasse uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut sibi habere liceret per regem F munitiones, si quas pacto aliquo in potestatem suam redegisset. Itaq; increpiti legati

Slocouia fraude intercepta.

B eius, qui nondũ dimissi erant: missusq; ad ipsum à rege, qui de fraude & perfidia cum eo expostularet: minasq; adijceret, ni Slochouia redderetur. Ad ipsum quoq; Martinum Sissouicium missus alius de restituenda arce, nil nisi bona uerba retulit. Quo tempore Choinicia quoq; duces hostium aderant, pecuniam Martino grandem pollicentes, si sibi arcem traderet. Atq; ij reuerti alio tempore iussi sunt. Venerat & Dinis primarius Friderici marchionis Brandeburgensis consiliarius cum quadraginta equitibus, quasi socium se Martino ad defendendã arcẽ offerens, ut intromissus arce potiretur. Verùm intromissus non est. At rex cum conuocasset consilium, omisso Marieburgo & Regiomonte, Choiniciam adoriri, necquicq̃ reclamantib. Prussis, statuit, quo militibus hostium, qui è Germania & Boemia deducebantur, transitum intercluderet, Poloniamq; maiorem ne hostilibus excursionib. exponeret. Ad hæc autẽ Slochouiã quoq; facilius se recuperaturum esse sperabat, si propius exercitum admoueret. Hostes qui Starigradi in præsidio erant, ubi cognouerunt regem in ea ora tunc bellum gerere decreuisse, diuturna obsidione defatigati, & fame iam laborantes, relictis rebus omnib. quà patebat exitus noctu silenti agmine excessere: & equites quidem sparsim Choiniciam cõtendêre: parumq; abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cũ Felice Panieuio seu Pnouio, quemadmodum habet Vapouius, ad Choiniciam præmissi erant, inciderent. Pedites uerò in Zantiram uicum se recepêre, templumq; Vistulæ imminens, unde nauigantes infestarent, muniuêre. Postero die oppidani dilapsis defectionis authoribus cõpotes sui facti, Gothardo Radlinio sese dedidere. Quo nuncio exhilaratus rex, alacrior ad obsidendam Choiniciã comitatũ suũ aulicũ, Dunino & Synouecio ducib. misit. Quib. & proceres, qui aderãt Bydgostiæ, suos comitatus adiunxerũt: ipsi Bydgostiæ cum rege manserunt. Ludibrio primum fuit hostibus ea obsidio, abundante oppido defensorum multitudine, & quòd nostri uno in loco cæteris partib. oppidi liberis, castrametabantur. Vbi uerò fossis atq; sepibus cingi oppidum cœptũ est, erumpere frequentes, & inuadere operi intentum milite, globosq; bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Ad extremum imbutis ueneno sagittis uti, ac temerè uagãtes, ut solent, Polonos insidijs excipere. Nec paruis incõmodis nostros afficiebant, donec submissis à rege Lituanis ac Tattaris equitib. liberiores eorũ excursiones inhibitę

Zantira. Starigradũ deditum. Choinicia à Polonis obsessa.

K sunt. In-

Slochouia recuperata à Polonis.

sunt. Interea Slochouiã rex fortuna adiuuãte sexto postea quàm amiserat, die recuperauit. A Excurrerant eò quadraginta pedites Ioannis Coscelecij palatini Inouuladislauiensis, siue ut fortunam tentarent, siue ut aliquid è subiectis agris raperent. Eos Martinus Sissouicius ex arce conspicatus, omnibus militibus, quos in præsidio habebat, deductis persequi instituit.

Sacerdotum & scholasticorũ gratitudo erga Polonos.

Sacerdotes tantum duo cũ ludimagistro & aliquot scholasticis adolescentib. in arce remanserant: qui quamuis Pomerania, tamen benignioribus usi Polonis, permolestè ferebant, eos per dolum arce excidisse. Hi ergo solitudinem nacti, occasionẽ referendi gratiã bene meritis non negligendam sibi esse rati, portas arcis superioris occlusere, ostioq; turris refracto, Georgium Dambrouium cũ sexdecim socijs cassibus uenatorijs submissis extraxere, & cũ his pariter clamorem sustulere. Quo consternati Pomerani, cũ in arce se recipere uellent, subeuntesq; saxis supernè deiectis arcerentur, foris uerò à quadraginta illis peditibus significatione eorũ, qui in arce erãt, animatis peterẽtur, correptis & cõscensis celerrimè equis Dambrouij, qui in inferiori arce stabulabantur, in Stolpensem ditionem profugerunt. Remunerati à rege sacerdotes & scholastici.

Fridlandenses & Hamersteinenses regi sese dedidere.

His cognitis Fridlandenses & Hamersteinenses eiectis hostium præsidijs regi sese & oppida sua dedidere: qui propter sæuitiam & asperitatem præfecti sui Vuladislai Damoborij castellani Naclensis defecerant.

Damoborij sæuitia.

Deiecerunt hæc magnopere magistri & Crucigerorum animos, qui in spem potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine & munitione Marieburgo non multum cedit, uenerant: & Germanis principibus, à quibus ad eam diem uanis auxiliorũ promissis lactati erant, inter se dissidẽtibus, nihil spei sibi reliquũ esse in posterũ uidebant: metuebantq;, ne id quicquid haberent reliqui in Prussia, per uim aut per uoluntariã deditionem Prussorũ amitterent.

Crucigeri pacẽ petunt

Itaq; conuentu Regiomonte habito, cum non satis tutum esset aliorum cuiquam pacis mentionem facere, nonnullis ob id quemadmodum superius dictum est, supplicio affectis, primus ipse magister Ludouicus sententiam dixit: in quam ab omnibus itum est, nimirum ut pax cum Polono conficeretur, si minus æquis, at tolerabilibus duntaxat conditionibus. Missusq; è uestigio ad regem Bernardus Sumbergius, tempus locumq; colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorem secundę res regem fecerant: & iam antè ostenderat is legato Apostolico, nõ abhorrere se à pace. Sed nõ placebat ei tamen, inconsultis suis cũ hoste quicq̃ constituere. B Ad quintãdecimam ergo diẽ, iussus redire Sumbergius responsum accepturus. Eo sic dimisso, cœpit mox regem finiendi belli cupidum pœnitere, quòd rem integram ad Prussorum arbitrium retulisset. Posse enim eam infici. Itaq; mutata sententia, missi ad Sumbergiũ, qui assentiri regem eius petitioni indicarent, locumq; ac tempus certum colloquij cum eo constituerent: Indeq; rectà Marieburgũ ad conuentum Prussorũ ire pergerent: causas mutati consilij regij de eo quod is Marieburgum, ut promiserat, non ueniret, redderent: de tempore & loco constituti colloquij certiores eos facerent, & ad id colloquium inuitarent. Cõuenit, ut ad diem natalem Dei matris Mariæ rex Toruniæ, magister cum suis Culmæ essent: ij uerò, qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeseæ medio ferè utrinq; spacio conuenirent. Nihilo tamen segnius continuabatur à nostris obsidio Choiniciæ: & quo celerius ea operibus circumuallaretur, spesq; omnis auxiliorũ, & facultas euagandi obsessis præcideretur, euocatæ à rege è maiore Polonia & Cuiauia operæ ac rusticani homines cum ligonibus, securibus, & alijs eiusdem generis instrumentis non parcebant diurno ac nocturno operi.

Silesij malè animati in Polonos.

Non leuiter autem extimulabat Polonos obsessorum, qui ferè Silesij erant, ferocia, eo pertinacior, quo minus eis aduersus progenitores suos Polonos, quàm Crucigeris & Germanis conueniebat.

Henrici Stolpẽsis perfidia.

Neq; uerò leue momentum addidit Henrici Stolpensium ducis perfidia. Qui cũ Bydgostiam ad regem illis diebus uenisset, & cùm omnia socij & fœderati officia, tum operã suam efficacem ad conficiendam ditionem Choiniciæ regi sanctè pollicendo detulisset, honorificè habitus, donatus, dimissus, & Choiniciam profectus, longè diuersum egerat. Indeq; discedens, misso denuò ad Choinicienses præfectos nuncio sacerdote quodã, non regi, sed sibi Choiniciam tradi aliqua mercede postulabat. Verùm is sacerdos excussus à nostris, ad oppidum admissus non est. His igitur de causis festinabant & satagebant nostri. Et faciebat eis potiundi spem, quod nullo flumine importari in oppidum commeatus poterat.

Boemorum excursio in Poloniam.

Dum hæc geruntur in Prussia, Georgius Boemorũ rex misit aliquantam manum equitum pariter atq; peditum contra Vuratislauienses, qui ipsi dicto audientes non erãt, duce Sciborio Touaciouio Morauo: qui siue iussu regis sui, qui successibus Polonorum angebatur, suaq; interesse putabat, ut ij quamplurimùm

haberent

A haberent negocij, siue propria temeritate excursione facta in Poloniam, Cienstocho- *Cienstochouia direpta.*
uiam oppidum & monasterium,circumiacentesq; pagos diripuit,falso prætextu,quasi
rex Polonus Boemis quibusdam, qui tunc in illo exercitu militabant, emerita in
Prussia stipendia non exoluisset. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis &
Silesijs æmulis Touaciouij Iacobus Dembenius præfectus Cracouiensis, cui rex absen
te se curam minoris Poloniæ commiserat: sed malo consilio usus ipse quidem cũ par-
te copiarum, quas raptim coegerat, Osuencimi se continuit: Prædislaum uerò Dmo
sicium præfectum Scepusiensem cum expeditis ad reprimendum Touaciouium misit.
Qui tardius molitus, occasionem opprimendi hostem incautum, & securè apud Dor
nouicium pagum ex labore diurno, & nocturna compotatione indormientem amisit.
Ita Touaciouius incolumis sese cũ suis recepit,& Namyslouiẽsem agrũ diuexauit.Nec
ausus adoriri Vuratislauiã,in Marouiã reuertit.Expostulauit ea de re cũ Georgio Cazi-
mirus per internunciũ castellanũ Malogostẽsem:Sed ille negauit quicq̃ eius suo iussu
factũ esse.Cõuentus deinde inter reges per internuncios cõstitutus, ubi de iniurijs &
cõtrouersijs transigeretur, Bythomię ad diem S.Andreę memorię sacrũ.Hoc igitur tu-
multu Silesico, motus Rudolfus legatus cũ ad pacificationẽ Prussicã acciretur à rege, *Legatus põtificius.*
rescripserat se uenire ad diem statutã non posse. Verùm discessione Boemorũ repẽtè
pręter opinionẽ solutus metu,ad uicesimamsextã diem Augusti Toruniã paucis post re
gẽ horis uenit:ac die natali Marię rege cũ procerib. suis præsente apud sodales Francis-
canos ritu solenni sacra fecit.Postridie verò mandata Pontificis exposuit,regẽq; ad pa-
cem cohortatus est. Responsum est:Regem, quamuis iustum bellum satis prospero
successu gereret, uictoriamq; penè in manibus haberet,facilem tamen fore ad facien-
dã pacem,& in ęquis cõditionib.acquieturũ esse.Crucigeri aliquandiu expectati sunt,
quod legatũ in Silesia impeditũ,non uenire acceperãt.Vbi uerò ij uenere,placuit,apud
Nessouiã potius,quàm apud Culmeseã conuentũ agere sub papilionib. Nã Toruniã
Crucigeros intromittere nostris uisum nõ est, superioris tẽporis periculo admonitis.
Per eos dies hostile pręsidiũ,q, Zantirę erat, à Tomezo & Petro Rabelinio Burgrabio *Zãtiræ præsidium expugnatum.*
Marieburgensi expugnatũ est. Ad medium uerò Septembrem apud Choiniciam cum
ex oppido erupissent hostes,cõmisso cũ nostris prælio in oppidũ reiecti sunt.Nec mul-
B to pòst prandẽtib. nostris rursus erumpẽtes,cũ aliquot horis strenuè dimicassent, mul- *Crucigerorũ aduersæ apud Choiniciam.*
tis amissis terga uerterũt.Instare nostri fugientib. Hostes ueriti ne cũ suis nostri simul
irrũperent,clausis celeriter portis oppidi,permultos de suis excluserunt:qui partim cæ
si,partim capti,partim cum in fossam aquæ plenam armati sese pręcipitassent,submer-
si sunt.Nec multo pòst nostri sagittis ignẽ iaculati noctu oppidõ incẽderunt,ita ut quar
ta pars eius cum frumẽto cõflagraret. Quo uicta tandẽ est hostium pertinacia, missisq;
in castra Vdalrico Eisenoueno magno Cõmẽdatore, & Ioanne Zalio, uitã fortunasq; *Choinicia Polonis dedita.*
pacti,neq; unquã cõtra Polonos arma se sumpturos esse sanctè iurati,redditis receptis-
que uicissim captiuis,inter quos erat Paulus Iasenius,oppidum cum bõbardis & om-
ni apparatu ac instrumento bellico ad quartum Cal. Octobris dediderunt: & lachry- *Lemburgũ et Bythouia Stolpensiũ duci dedita.*
mantes Lemburgum profecti,post octauum diẽ illud quoq; oppidum atq; Bythouiã
Hẽrico Stolpẽsi,acceptis ab ipso octo millib.florenorum, captiuisq; receptis redde-
runt. Victor exercitus Toruniã ad regẽ ueniẽs,facta mutua gratulatione benignè & li-
beraliter habitus est Choinicienses autẽ oppidanos rex impunitate donauit, quamuis *Choinicienses impunitate donati.*
cuncti oppidum solo ęquandum esse suaderẽt.Iisdẽ dieb.mons Nesco supra Vucrã am-
nẽ,quẽ hostes pręsidio firmarãt,profligatis quadranginta militib.qui inde in Masoui *Nesco mons expugnatus à Masouijs. Vucra fl.*
am populabundi excurrerant, à comitatu aulico Cõradi ducis expugnatus est. Hæc
nunciata Crucigeris, incredibilia uideri primò, terrẽdiq; sui causa à nostris conficta.
Sed ubi uera esse cõperẽre, pronioribus animis ad pacem inclinari cœpere, ueriti ne
Prussia cuncta à se deficeret.Post multorũ igitur dierũ colloquia tractatusq; cũ nostris
habitos, legato Pontificio summa fide,cura,studioq; adnitẽte,& rege nihil de sua facili
tate remittente, & peste, quæ Toruniæ inualescebat, celerem discessionem suaden-
te, tandem decimanona die mensis Octobris optata diu pax confecta: in scriptum re- *Pax inter Polonos & Crucigeros Toruniæ facta. Gelda.*
dacta: legati ac trium tabellionum manibus subscripta: à rege, Magistroq; Toruniam
accito, & utriusque consiliarijs obsignata est, & in domo publica, quã Geldam uocãt,
rege & Magistro cum suis congregatis, à legato quidem Germanica, à Vincentio uerò
Kelbassa secretario regio Polonica lingua publicata, & utriusq; partis assensu & solen-
ni iureiurando approbata est.His aũt cõditionib.ea cõuenit, ut Polonus Culmensem
& Michalouiẽsem ditionẽ,& Pomeraniã omnẽ,ad hęc Marieburgum,Stumam,Cristi-

burgũ Elbingam ac Tolchemitã arces & oppida cũ suis territorijs, & iure syluatico, q;

Vualdampt.

Vualdampt Teuthonicè uocãtur, & sex pagis, qui ad arcẽ Holandiã pertinuerunt, iure sempiterno obtineret: Neringã item peninsulam, exceptis duob. pagis cũ prędio: qui Crucigeris propter cõmodiorẽ in Habo lacu piscationẽ relicti sunt. Reliquũ quicquid est in Prussia ut Magister cũ Crucigeris sibi haberent, ea quidẽ lege, ut semper sint in fi-

Crucigeri in fide & cliẽtela regis Poloni.

de & clientela regũ Polonorum, idq; solenni iureiurando quicũq; Magister ordinis deinceps unquã creatus esset intra sextũ mẽsem per se ipse ad regem ueniẽs profiteretur: seruaturus omnia q̃ tũc cõuenissent, neq; ulla tergiuersatione aut relaxione cuiusquã siue absolutione à iureiurãdo, ne ultrò quidem oblata usurus: essetq; is princeps & cõ-

Magister Crucig. princeps & consiliarius Polon. cum primoribus cõmendatoribus.

siliarius regni, & ad læuam regis primũ locũ in cõsilijs & cõsessibus publicis haberet. Primi quoq; Cõmendatores, quos Magister ederet, ut & ipsi cõsiliarij regis essent: atq; ita Magister, ordo, ac tota Prussia, & quicquid ij postea bello, uel quouis alio modo de barbaris quęreret, cũ Polonia arctissimo uinculo cõiungerẽtur, & in unũ corpus coalescerent, neq; cuiusquã omnino in terris, præterquã regis Poloni maiestatẽ, authoritatẽ, ac iurisdictionẽ (salua Pont. max. ecclesiastica sua iurisdictione) agnoscerent. Ei uerò cõtra quemuis hostem adessent, nec eum in aduersis iuxtà ac in prosperis desere-

Prussiæ cum Polonia coniunctio.

Poloni recipiendi inter Crucigeros.

rent. Ad professionẽ ordinis ut patêret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominib. dummodo ij dimidia parte Teuthonas ne excederẽt, eorumq; etiam in magistratib. & curationibus mandandis ratio haberetur: Magister uerò ne rege inscio quauis de causa amoueretur. Quòd si quæ munitiones intra fines utriusuis ab altero adhuc tenerentur, ut ante octauum Cal. Iulij bona fide redderentur: sin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, uenditiones, & aliæ quæuis alienationes bonorum ab occupatore, incommodo ac damno alterius bello durante factæ, ne ratæ essent. Profugis & exulibus equestris ordinis possessiones ademptæ, ut restituerentur. Plebeis uerò eæ modò, quæ ante initium conuentus illius uenditæ non essent. Cæ-

Culmẽsis episcopa Gnesnensi metropoli subiecta.

Pomesaniensis relicta Crucig.

terùm pro uenditis liceret precium renumerare. Omnibus autem ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur, Culmensis ecclesia amotis religiosis Crucigeris ut ad ius matricis suæ Gnesnensis metropoleos rediret, eiusq; episcopam Vincẽtius Kelbassa, simulque Pomesaniensem haberet. Eo uerò mortuo, Pomesaniensis ecclesia in Crucigerorum ditionem recideret. Arces, oppida, pagi, & quæuis bona ecclesiastica utrinque suis ecclesijs redderentur. Captiui item utrinque dimitterentur. Viæ publicæ ut essent liberæ more ueteri. Telonia siue portoria noua ne qua utrinque alteris imperarentur. Hæc ita rata firmaque esse ut omnes episcopi, duces, palatini, castellani, Commendatores, equites, ciuitates iureiurando interposito iuberent. Et quamuis authoritate legati pontificij confecta, constituta & stabilita essent, mitterent tamen nihilominus rex & Magister oratores ad Pontificem, & ab ipso approbari & confirmari pacta illa cum omnibus conditionibus peterent, adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellum Prussicum tredecim annis uaria fortuna gestum habuit. Omnibus ritè peractis ad ædem Virginis matris nomine nuncupatam itum est, Deoque actæ gratiæ. Reliquum diei festis epulis & conuiuijs da-

Rudolfi integritas.

Rudolfus cõsiliarius regius.

tum. Rudolfus legatus tam pulchrę pacis confectę meritam apud omnes laudem tulit: qua contentus, amplissima dona a rege missa refutauit. Consiliarij modò regij titulum honoremq; cum pensione siue salario ducentorum florenorum in singulos annos, quoad uiueret, in salinis Bochnensibus attributam accepit, & Vuratislauiam se recepit. Magistro item Ludouico, & ijs, qui cum eo erant primarijs uiris, Henrico Plauenio, Gerardo Melengrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano, Bernardo

Cazimiri munificẽtia in Magistrũ et Crucigeros.

Sumbergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Crucigeris cubicularijs Magistri perampla pro cuiusq; conditione ab eodem rege data munera. Cumq; is egere admodum Magistrum comperisset, præter priora dona, quindecim millia florenorum ei ultrò dono promisit in emerita stipendia militum, quo facilius Prussia excedẽtibus illis recrearetur. Remisit etiam ipsi in uiginti annos necessitatem mittendorum ex pacto auxiliorum, excepto tamen bello Turcico, si id Polonis inferretur. Vicissim autem Magister Polonis in ditione sua fundos & possessiones habentibus tributa, operas, & quęuis alia onera in uigintiquinq; annos remisit. Missi deinde oratores Romam, à rege

Legatio ad Pontificem max.

Rudolfi episcopi laus.

quidem Vincentius Kelbassa designatus episcopus Culmensis & Pomesaniensis, & Ioannes Ostrorogus iureconsultus & castellanus Medirecensis: à Magistro uerò Ioãnes Vinclerus iureconsultus: quibus mandatum, ut Pontifici maximo gratias agerent, Rudolfi industriam, fidem, integritatem, studium atque diligentiam commendarent,

& apicem

&apicem honoris Cardinalitij promeritis ei peterent. Sic igitur ille uberrimum est uirtutis & laborum suorum fructum consecutus: quos eo alacrius exhausit, q. Vuratislauia in Prussiam proficiscens uiso religiosæ cuiusdam uirginis Veronicæ Cracouiensis apud basilicam Vuratislauiensem per multos annos commorantis animatus erat. Quem illa uidere sibi uisa est coram throno Dei gladium utraq; parte acutũ confringẽtem: quo significabatur, eum bello Prussico finẽ impositurum esse: id quod euentus rei comprobauit. Non omnibus tamen ea pax grata & iucunda fuit. Nam & Prussi molestè ferebant, tantum relinqui Crucigeris in Prussia, ut facilè ij resumptis uiribus bellum instaurare possent: & Poloni proceres, qui ei paci conficiendæ non erant adhibiti, multa cauillabantur: & milites spem stipendiorum faciendorum sibi præcisam esse molestè ferebant: & Lituani dolebant, se occasionẽ recuperandæ, quemadmodũ existimari uolebant, Podoliæ, dum Poloni Prussico bello distinentur, amisisse. Iam uerò Georgius rex Boemus, qui magnam retinendi, & ad posteros suos transmittendi regni Boemici spem in eo bello collocarat, eo finito impensius sibi liberisq; suis metuere à Cazimiro rege incipiebat, quod eius regni hæreditatem ad ipsum filiosq; ipsius per Elizabetham uxorem Regis Vngarorum atq; Boemorum filiam & sororem pertinere intelligebat: seq; exosum esse apud suos, eos præsertim, qui in recta religione permanebant, non obscurè animaduertebat: neq; ignarus erat, Cazimirum ad bellum sibi inferendum cùm ab alijs Christianis principib. tum è Pont. max. incitari. À quo etiam per id tempus ipse iudicio Romæ instaurato, hæreseos & perfidiæ damnatus, omni regio, ducali & marchionali honore non in præsens modò, sed etiam in futurum tempus unà cum liberis suis priuabatur: & subditis eius indulgebatur, ut ei parêre necesse non haberent. Et egerat quidem cum Cazimiro de suscipiendo regno Boemico Rudolfus legatus quàm diligentissimè, Torunia discessurus: pollicebaturq; ipsi non solum subsidium Pontificis, uerùm etiam Silesiæ & Luzaciæ deditionem, quamprimùm arma contra Boemos sumpsisset, aut aliquem de filijs suis cum exercitu misisset: uerùm Cazimirus eam consultationem ad comitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atq; omni dissidio regum de regno Boemico fabulatur Antonius Sabellicus, scriptor alioqui diligens, solam, ut arbitror, famam popularem & rumores Riui alti secutus. Quem res ipsa satis refellit. Nobis id obiter admonuisse sufficiat. Dimisso legato & Magistro, Cazimirus ad quintum Calen. Nouembris Torunia profectus, quoniam pestis totam ferè Poloniam peruaserat, apud Cozinicios saltus aliquandiu uenationi uacauit. Interea Ioannes Srancus collectis duobus milibus mercenariorum militum, ne nihil ageret finitis stipendijs, Pelciniciam oppidum in tractu Stolpensi occupauit: nec multo pòst Drahimum arx regia ab eo, qui Pelciniciæ præfuerat, intercepta est. Regis deinde iussu ex pacto restitutio utrinque facta.

Pax quib. ingrata accidit.

Georgius rex à Cazimiro liberis suis metuit.

Georgius rex damnatur hæreseos & regno priuatur.

Cazimirus ad bellũ Boemicũ incitatur.

Antonij Sabellici error multiplex.

Pelcinicia à Polonis occupata. Drahimũ à Pomeranis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vicesimusseptimus.

1467.

Sigismũdus filius Cazimiro natus.

NSEQVENTIS anni initio, ipsis adeò Cal Ianuarijs natus est regi apud Cozinice Sigismundus filius pacata Prusia, bono quodã omine conficiendarum reliquiarum belli Prusici, quod Crucigeri successu temporis renouarunt. Sub finem uerò eiusdem mensis rex in Lituaniam profectus est: duobusque penè mensibus ibi exactis, in Poloniam reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia habuit. Ibi postulantibus legatis Crucigerorum, quorum magister Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorum procerum, qui Toruniæ non adfuerant, solenni iureiurando confirmata est. Constitutæ etiam res reliquæ Prusię, quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magistratuum atque honorum ratio, nobilitatis atque ciuitatum legatis flagitantibus. Nam gubernatione extincta, & palatinatu Elbingensi in Marieburgensem commutato, Sciborius Basenus eo honore cohonestatus est: castellanus uerò eiusdem loci siue Elbingensis Fabianus Maulus factus: palatinus Gdanensis, siue, ut nunc usus obtinuit, Pomeraniæ Otto Maquicius: castellanus autem Gdanensis Nicolaus Pilauius: deniq; castellanus Culmensis Ludouicus Mortangius creati. Palatinus enim eiusdem loci, qui secundum episcopos primus est in senatu Prusico, Gabriel Basenus uiuebat adhuc. Audita est etiam Nurduuuladi noui Tauricanorum Tattarorum principis, qui Ezigeri patri ante septem menses extincto successerat, legatio, fœdus & amicitiam paternam cum Cazimiro, eiusque ditionis hominibus confirmans, & auxilia contra quosuis hostes pollicens. Consultatum deinde de exoluendis stipendijs militum toto Prusico bello meritis, quorum permagnus numerus cum coniugibus & liberis aduenerat. Decisum cum equitibus quidem octonis florenis in singulos annos, cum peditibus uerò quaternis. Quæ suma ad bis centum & septuaginta millia florenorũ perueniebat: eaq; intra duos annos & semis exolui promissa est. Tunc quidem bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra mensem promissi. Neq; quicquam operęprecij tũc factum est per totos septemdecim dies propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinẽsi & Sredensi conuentib. renuerat tributum agrarium in eam rem petitũ. Itaq; placuit nouos cõuentus Coli quidem ad diem Sancti Iacobi, Corcini uerò ad diem sancti Laurentij, quò ex Colensi maiores Poloni aduenirent, institui. Ægrè autem milites in eo acquiescebant, Vuladislao Damoborio castellano Naclensi homine turbulento & seditioso in primis animos eorũ sollicitante: qui dudũ Slochouiam intercipere adortus, & spe sua frustratus, ex agro arci illi subiecto prædas egerat: milites arcis pręsidiarios fide data euocatos, perfidè trucidarat: Naclensi territorio pecuniam imperarat: Gnesnensis ecclesiæ bona populatus erat: & adulterinum numum cudere instituerat: nec in futurum tempus quieturus esse uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladislauiensi palatino ortus, & senator regius esset, tamen sponsores dare iussus de quiescendo, cum non daret, captus & Petro Samotulio castellano Posnaniensi & præfecto maioris Poloniæ traditus, Calisiamq; ductus, eius iussu capitali pœna affectus est. Ita unius supplicio repressa tamen sunt utcunq; latrocinia, quæ iam increbescere cœperant, ita ut Ioannes Ressouius canonicus Cracouiensis & præfectus Corcinensis Petricouia domum reuertens in itinere direpta, quam secum uehebat, supellectili sua & regia, caperetur. Adfuit & Georgij Boemi legatio, cuius princeps erat Ioannes Hicinius Morauus, fœderis apud Glogouiã icti Cazimirũ admonens, ne proceribus Boemis & Vuratislauiẽsibus perduellib. Georgij faueret. Conuenerant enim unum in locum proceres Boemi nobilissimi quiq;, & cum his Budeouicensis, Pelsnensis, & omnium ferè Morauiæ Silesiæq; ciuitatum legati: Georgiũq; tergiuersantem de religione, nec præstanté quod iureiurando interposito receperat, ꝓ rege deinceps habituros se non esse constituerant, & in aliquem de filijs Cazimiri, ut pote de stirpe regũ suorũ natis, animis inclinati esse uidebatur. Itaq; anteuertẽs eos Georgius (q, fit plerũq;, diligẽtius ut curẽtur ea q̃ ab uno, quàm quę à multis curantur) pactorũ conuentorũ Cazimirũ admonebat. Huic respõsum est: A' Cazimiro quidẽ fœdus seruari, & seruatũ esse: à Boemo uerò id uiolatum uideri. Satisfieri ab eo de dãnis datis & iniu-

Comitia Petricouiæ.

Gubernator Prusiæ sublatus.

Culmensis palatini in Prusia eminentia.

Tattarorum legatio & fœdus cũ rege.

Transactio cum militib. de emeritis stipendijs.

Vuladislai Damoborij improbitas & cædes.

Ioannes Ressouius præfectus Corcinẽsis captus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Boemorum procerũ cõsilia contra regem Georgium.

A & iniurijs oportere, si deinceps quoque fœdus integrum esse vellet. Ita spes tamen aliqua ostensa trepidanti. Nec multo pòst solutis iam comitijs adfuère & aduersariorum, hoc est orthodoxorum Boemorum legati, quorum Sdenco Conopiscius siue Sternbergius Burgrabius Pragensis princeps erat, petentes, vt Cazimirus regni Boemici, quod ipsi liberisque ipsius certa quadam successione deberetur, curam susciperet: neque id à scelerato, perfido, & hæretico inuasore occupari pateretur. His responsum: Nihil iam tunc de re tanta statui rectè posse conuentu dimisso. Cauebat nimirum Rex, ne nouo bello implicaretur, pertæsus Prusiici vt qui maximè. Nec tamen successionis iure se & liberos suos abdicare volebat: verùm spectabat quò fortuna dissidentium Boemorum inclinatura esset. Erat enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Boemia oppugnabat: & illi Budeouice insigne secundum Pragam oppidum, quinque consulibus qui cum Georgio sentiebāt, de medio sublatis, sibi adiunxerant: & verò Vuratislauienses, quo Georgium distinerent, facta è mercenario milite & vrbana multitudine manu, oppida & munitiones sibi vicinas, quæ in fide illius manentes infestabant, Francheſteinumque cæperant. Sed vicissim obsessi à Boemis & Saxonibus auxiliaribus, superuenientibus, dum intus inter se temerè tumultuatur, oppido per scalas capto exciderunt. Ac equites quidem fuga euaserunt: pedites verò ad quatuor millia partim cæsi, partim capti. Miserant autem Georgio Vilelmus Misnensium ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandeburgensium non contemnenda equitum auxilia. Hæc igitur tunc circunspiciebat Cazimirus. Peractis autē comitijs Petricouia profectus Nepolimiciam diuertit. Ibi oratores suos responsum Pont. max. referētes audiuit. Nihil ij certi retulerunt, præter quòd Culmensis ecclesia amotis Crucigeris in pristinum statum restituta, & Gnesnensi archiepiscopo denuò addicta est. Confirmatio verò pacis Prusiicæ, & relaxatio interdicti in Prussos regiarū partium promulgati Rudolfo Lauantinēsi episcopo missa, præscriptumq́; , qua lege ea regi traderet. Tametsi Culmensis quoq; ecclesiæ restitutio eidem Rudolfo mandata fuisse videtur. Qui ab quintum Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiam adueniens cum Gabriele Veronensi Franciscano hæreseon inquisitore, & Petro Ercleo decano Aquensi cubiculario Pontificio recens Roma missis regem ad suscipiendum, & à nefario & hæretico occupatore vindicandum B regnum Boemicum exhortabatur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorum Christianorum principum opem & subsidia promittebat: diplomataq́; Pontificia proferebat, quibus ea demum conditione postulatis regijs satisfacere iubebatur, si is bellum Boemicum susciperet. Et commodum proceres Boemi, qui Georgio aduersabantur, miserant & ipsi ad Cazimirum, è conuentu Iglauiensi Eliam administratorem Lutomysliensis episcopæ, orantes vt aut ipse regnum id sine longiore comperendinatione susciperet, aut aliquem de filijs vel cum mille equitibus regem sibi mitteret. Suis viribus regnū se ipsi vindicaturos esse pollicētes. Ad extremum tergiuersante Cazimiro, postulabat Rudolfus, ne tamen is pro fœderato, nec pro rege haberet Georgium, priuatum regio honore à Pontifice: sed pateretur piam crucis militiam contra eum in ditionibus suis promulgari. Offendit ea legatio regem & proceres Polonos, qui tūc ipsi aderant in cōnsilio, propterea quòd pax cum Crucigeris in dubium reuocari, prætextusq́; renouandi belli ipsis præberi videbatur, propter adiectam conditionem. Itaque res integra ad consultationē conuentus Corcinensis, qui tunc instabat, reiecta: conuentusq́; ipse propter incommoditatem loci, & pestem circumquaque sæuientem Cracouiam translatus: & ad eum maioris Polonię proceres propter nouam illam causam euocati, vix ad medium Augusti tandem, non omnes tamen, conuenêre. Quindecim ferè diebus consultatum est. Ad extremum placuit agi gratias Pontifici & Boemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro liberisque eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eum tunc propter infrequētiam senatus, cuius consilijs & auxilijs vsurus esset, rectè nō posse: differri rem ad alia comitia oportere: curæ autem regi fore, vt bellum ciuile inter Boemos gliscēs dirimatur: Georgius in viam redeat, & in potestate sit Pontificis max. Quo minore verò negocio ea confici possint, operæ preciū esse, vt aliquantisper à publicādo Pōtificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abstineatur. Cū hoc responso dimissus Rudolfus Vuratislauiam reuertit. Petro verò Ercleo Romam reuertēti adiunctus Ioānes Sempinius eques Polonus, qui de cōfirmatione pacis Prusiicæ sine conditione rursus ageret. Cui mandatum & illud est, vt peteret quo Vincentius Culmensis episcopus Paulo Varmiensi per eos dies peste seu veneno, vt creditum est, extincto successor daretur: quāuis Nicolaus Tungenus canonicus eius ecclesię

Boemorū legatio ad Cazimirum.

Boemici motus.

Vuratislauiēsium clades apud Francheſteinum.

Culmēsis episcopa in pristinum statū restituta.

Legatio Pōtificis max. ad Cazimirum regem.

Boemorum procerum legatio.

Comitia Cracouiæ.

Cazimiri responsum.

Legatio Cazimiri ad Pontificē. De Varmiēsi episcopa controuersia.

Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter Scriptores Apostolicarum literarum, ritè à collegio basilicæ illius electus esset. Sed ne Sempinius quidem quicquam impetrauit.

Legatio Polonorum ad Boemos.

In Boemiam verò missi legati Stanislaus Ostrorogus palatinus Calissiensis, Iacobus Dembenius thesaurarius, & præfectus Cracouiensis, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis.

Legati in Prussiam.

In Prussiam autem ad constituendas res Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, Vincentius Kelbassa Culmensis episcopi, & Ioānes Coscelecius palatinus Inouuladislauiensis: qui subortas cum Crucigeris nonnullas controuersias diremerunt: & quamuis ægrè, perfecerunt tamen, vt de promissis Magistro à Rege quindecim millibus florenorum duodecim millia ciuitates exoluerent.

Pestis in Polonia.

Rex tribus mensibus exactis Cracouiæ, in Lituaniam secessit. Iam enim totā ferè Poloniam, Russiam & Masouiam pestis popularis peruaserat. Ibi Nicolao Vilnensi episcopo sub finem Septembris defuncto Ioannem Lossouicium Vilnensis ciuis filium, qui tunc erat Lucensis episcopus, huic verò Martinum Cressouicium gente Gryphium successorem destinauit: Nicolao verò Camenecensi, qui & ipse ad medium Octobris peste extinctus erat, Nicolaum Golambicum gente Gryphium: sed cum is paulo pòst in itinere à latronibus interfectus esset, Nicolaum Prochnicium gente Cuslium suffecit.

Georgij regis respōsum oratorib. Polonis.

Legati regij in Boemiam profecti, multa agendo & suadendo eò rem perduxēre, vt Georgius negaret se quicquam aduersus Pontificem & pacta cum antecessore eius & cum concilio Basileensi conuenta admisisse: correcturum autem, si quid fortè eiusmodi esset: componendarum verò Boemicarum rerum arbitrum Cazimirum non recusaret.

Boemi catholici recusarunt arbitrum Cazimirum.

Cæterùm alterius factionis proceres conuentu apud Vuratislauiam habito, negarunt, se illum arbitrū accipere posse inconsulto Pontifice maximo, cuius iussu bellum suscepissent. Neque verò habendam esse fidem Georgij verbis atq; promissis: quin susciperet Cazimirus oblatum & iure sibi debitum regnum: aut verò aliquem de filijs, quos tam multos haberet in spem plurium regnorum susceptos, regem sibi mitteret.

Induciæ.

Factæ sunt autem inter eos & Georgium quinque mensium induciæ.

1468 ań.

Annonæ caritas.

Sequentis anni initio nihil memorabile actum in Polonia, præter quòd pestem latè grassantem annonę caritas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempestiuo calore ac siccitate, coorta ingenti multitudine murium, qui horrea depasti, cum se in agros effudissent, segetes quoque hybernas virescentes radicitùs arroserunt. Nihilo tamē minus primo vere Cazimirus rex cum vxore Cracouiam è Lituania reuertit.

Protasius Olomucēsis episcopus ad Cazimirum uenit.

Ibi conuenit eum Protasius Olomucensis episcopus, & ad vindicandam Boemiam, & socia cum imperatore Friderico, & Mathia rege Vngarorum arma cōtra Georgium coniungenda exhortatus est. Secreto verò quinque modò consiliarijs adhibitis suasit, vt rex fœdus cum vtroque principe noua affinitate stabiliret, collatis in matrimonium Mathię & Maximiliano Friderici filio duabus filiabus natu maximis. Consultius fore, vt per filias certam Vngarici & Boemici regni hæreditatem nomine vxoris suæ adiret, quam ad filios peruenturam expectaret, aut verò armis eam vindicaret. Non recusaturos esse principes illos cum consiliarijs suis, quin si ipsi liberos nullos relinquerent, ad Cazimiri liberos ex pacto secundum se successio pertineret. Attingebat quidem Georgium propinquitate Protasius, & magna fiducia & libertate subinde eum officij sui admonuerat:

Rochezana Georgio formidabilis.

sed cum plus apud eum valeret authoritate, siue adeò terrore minisq; Rochezana, Protasius cum rectè sentientibus Boemis sese coniunxit.

Math. rex à Boemis orthodoxis susceptus.

Et cum Cazimirus oblatum ab eis regnum nō acciperet, Mathias verò Vngarorum rex, quamuis gener & fœderatus Georgij, tamen Pontificis maximi hortatu & authoritate adductus, missa ad eos legatione vltrò id expetiuisset, non grauatè susceptus est ab eis.

Turcæ à Iaice reiecti in Asia belligerantur.

Et fortè is tunc nihil habebat negocij cum Turcis: qui reiecti à Iaice arce, quam recuperare nixi erant, in Asiam ad subiugandum Trapezuntium imperium, & contra Syros & Ægyptios arma conuerterant.

Mathiæ fœdus cum Friderico imperatore.

Quo magis autem Mathias res suas contra Georgium stabiliret, fœdus cum imperatore Friderico percussit, quo eum sibi successorem assentientibus Vngaris designauit. Cumque prouidendum sibi esse existimaret, ne Cazimirus impedimento sibi esset, Protasium, non inscio, vt credibile est, Friderico submisit, per quem vel affinitate Cazimirum sibi adiungeret. Aliquanto enim antè viduus factus erat. Id igitur tunc egit Protasius.

Responsum Protasio à Cazimiro datum.

Relata re ad consilium regium, responsum est Protasio, Cazimirum ius suum ad regnum Boemicum tam hæreditarium, quàm delatum ab ipsis Boemis non repudiasse: verùm reiecisse eam consultationem ad comitia, quæ instarent. Quod si quis interim id regnum vsurpare vellet, curæ id ipsi fore, ne id impunè ferret. Cum Mathia rege eum fœdus icere, & affinitatem statuere non posse, nisi ille iniurias & damna data Polonis exolueret. Bis ab

eius

A eius hominibus infestatam esse Scepusiensem oram: Moldauiam item anno superiori ab eo uexatam esse. Cum hoc responso Protasius, quamuis splendidè donatus à Cazimiro, non admodum lætus in Vngariam, unde uenerat, redijt. Quod autem de uexatione Moldauiæ memorauimus, ita se res habuit. Tres de principatu siue palatinatu Moldauiæ aliquandiu certarant, Stephanus, Petrus, & Berendeius: ad extremum à Stephano reliqui duo eiecti, ad Cazimirum confugerant. Sed cum is nihil opis ipsis afferret, atque adeò Stephanum principem esse iuberet, Berendeius in Vngariā profectus, Mathiæ regis opē implorauit. Qui subigēdæ eius prouinciæ occasionē non amittendā sibi esse ratus, cōparato exercitu quadraginta millium hominum, per montes atque syluas Vngariam ac Transyluaniam claudentes cum in Moldauiam penetrasset, crudeliter eam ferrò & igni uastarat. Stephanus verò quamuis ipse quoque exercitum collegisset, auxiliaque à Polonis accepisset, tamen aperto marte hostem adoriri non ausus, quòd se imparem esse uiribus eius cerneret, neque magnopere suis fideret, insidijs eum appetebat, donec Mathias in oppido Bania castrametatus, rei bene gerendæ occasionem ei præbuit. Summissis enim hominibus prima noctis uigilia, nihil tale expectantibus Vngaris, oppidum pluribus locis incendit: ipseque statim cum expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora & formidabiliora faciente, colligendi sese spaciū non dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo ferri & incendij constricti, omissa defendendi sui cura, quà quisque poterat, ex oppido sese eijciebant. Necullus planè ab his quidem fugæ, ab illis verò cædis modus fiebat, quoad in Transyluaniam peruentum est. Desiderata tunc esse dicuntur Vngarorum ad decem millia. Rex tribus vulneribus acceptis, relictis impedimentis cum reliquijs dissipati exercitus, per ignotos montium tramites Valacho quodam duce euasit. Vias enim Stephanus succisis arboribus impedierat, & obsederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miserat autem Moldauus Cazimiro regi Vilnam dona de hostium spolijs uictoriæ suæ argumenta: & in pòsterum consilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quiescebat post tam insignem illam cladem Mathias. Verùm quater centenis millibus aureorum è mulcta Transyluaniensium coactis, nouum exercitum comparabat. Sed eum contra Boemos comparari Protasius, neque id falso,

De Moldauiæ dominatu cōtentio.

Mathiæ regis expeditio in Moldauiam.

Stephani Valachi uictoria de Mathia rege Vngarorum.

Mathias rex vulneratus fugit.

Transyluanienses multati à Mathia.

B asseuerabat. Per eos autem dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha sextum filium nono partu edidit. Cui Friderici nomen Protasij rogatu inditum est. Posteaquàm autem discessit Protasius, postridie aduenit Albertus Costca Postupicius orator à Georgio Boemo, gratias agens Cazimiro de fide & constantia in seruando fœdere, ac de studio & opera nauata in reconciliandis Boemorum animis. Pergeret porrò inchoatum opus perficere, quoad durarent induciꝫ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipsi Pontifice maximo, à quo non modò Boemi, & Mathias rex Vngarorum, sed & alij Christiani principes aduersus eum cōcitabātur. Purgaturum eum esse ea, de quibus insimularetur, & Cazimiri arbitratu satisfacturum: cuius etiam filium aliquē de sententia Boemorū procerum successorē sibi præteritis filijs suis destinaret, non hæreditario iure, quod nullum esset regni apud liberā gētem, sed singulari quadā omnium Boemorū, in Cazimirum propensione, & linguæ cū Polonis communione. Eaq; de re constituenda & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Boemorum comitia. Atque hæc non sincerè, neque ex animo fiebāt & mandabantur à Georgio: sed summa necessitate exprimebantur, quo Cazimirum à suscipiendo ab aduersarijs suis oblato regno, & à societate Mathiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Mathias exercitum in Morauiam, & ciuitatibus eius oræ plerisque omnibus vltro sese ipsi dedentibus in Boemiam infesta signa inferebat. Nec minus comiter Georgij legationi responsum est postridie. Cazimirum libenter omnia Georgij causa facere, deincepsq; facturum esse, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè autem & ex officio suo facturos, & suis rebus consulturos esse Georgium & Boemos, si nō nisi de filijs Cazimiri regē sibi sumāt. Cum hoc responso dimissus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem qui superiori anno fuerāt, ad cōponēdas res Boemicas iterū proficisci iussi sunt, Dlugosso excepto: cui quòd rex liberorū suorū curā & institutionē mādarat, Nicolaus Scopus Osuēcimēsis castellanus suffectus est. Verùm ij feruēte maximè cōtra Georgiū bello, q, in Austria quidē à Friderico Imperatore depellebatur, in Boemiam uerò à Mathia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tētata, sed refutata à legatis pontificijs (Nam ad Rudolfum paulo antè Vuratislauiensem episcopum factum Laurētius Ferrariensis episcopus accesserat) pacificatione, casso labore fatigati reuerterūt.

Fridericus filius Cazimiro natus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Morauia in potestatem Mathiæ regis uenit.

Legatio Polonorum ad Boemos.

Ioānes Dlugossus regiorum liberorum præceptor.

Rudolfus Vuratislauiensis episcopus.

Ad Stepha-

Legatio ad Stephanum palatinũ Valachiæ.

Fœdus Polonorum cum Stephano Moldauo.

Ad Stephanum verò in Valachiam miſsi Dobeslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, A & Stanislaus Tencinius Ioannis caſtellani Cracouienſis filius, vt eum pollicitatione auxilij regij confirmarent, & locum tempusque cum eo conſtituerent, vbi is præſens ſolenne fidelitatis iuſiurandum regi daret. Conuenit: Renouatum eſt fœdus cum promiſsione mutuorum auxiliorum, adiectis his conditionibus: Ne Moldauus inſciente & inuito Rege cuiquam bellum faceret: Rex verò ne receptaret hoſtes eius, qui ad Palatinatum adſpirarent. Ipſe Rex dimiſsis legatis ſub finem Iunij Cracouia profectus, Pruſsicis, vt ad ſe accederet, orantibus, Visliciam diuertit: conuentum minorum Polonorum egit: ſubſidium ad exoluenda Pruſsica ſtipendia poſtulauit. Quod non abnuebat quidem nobilitas, verùm ſine maioribus Polonis ſciſcendum ſibi eſſe non putauit. Quare placuit binos è ſatrapijs ſiue palatinatibus legatos ad comitia Petricouienſia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris Regi moderati tributi poteſtatem haberent. Atque hoc tunc primùm fieri cœptum ſic inoleuit poſterioribus temporibus, vt ſine ijs legatis ſeu nuncijs terrarum (ſic enim vocantur) nulla comitia legitima haberentur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem vlla ferri poſſe videatur: auctusque eſt, & ſubinde etiamnum augetur eorum numerus. Poteſtas verò eorum inſtar Tribunitiæ apud Romanos, vel Ephororum apud Lacedæmonios eſſe cœpit. Nam tantum ij noſtra tempeſtate arrogare ſibi cœperunt, vt nullam rem maiorem iniuſſu ſuo decerni à Rege & ſenatu, aut fieri vellent, & in ſenatum, atque adeò in Regem ipſum cenſuram grandi ſupercilio ſibi ſumerent. Ad extremum creſcente indies ambitione de religionis quoque Chriſtianæ dogmatibus, ritibus ac ceremonijs diſceptare, & non accipere, ſed ferre leges ſacrorum aggreſsi ſunt. Aluerunt autem hanc eorum licentiam, eoque magnitudinis ſenſim prouexerunt partim reges ſuperiores multa ipſis indulgendo, ſiue inopiæ fiſci ſui releuandæ gratia, ſiue quieti & ocio ſuo conſulentes: partim potentiores & factioſi nonnulli proceres, certatim eos prehenſare, & epulis largitioneque ſibi adiungere, & quócunque libuiſſet incitare, & quaſi tibias (quod quoſdam ex ipſis iocari ſolitos eſſe conſtat) inflare adorti: idque ſiue vt gratificarentur, ſiue vt ægrè facerent regibus, ſiue vt potentiam ſuam ſtabilirent, æmuloſque ſuos deprimerent, aut vlciſceretur: ſeu denique vt per eos ſubornatos, quiduis perficerent, quod apertè per ſe ipſi vel aggredi non auderent, B

Legati ſiue nuncij terreſtres ad comitia mitti cœpti.

Nunciorum poteſtas.

,, vel efficere non poſſent. Eſt quidem ſalutare admodum in republica, eſſe cuſtodes
,, libertatis communis: cæterùm prouidendum eſt etiam atque etiam, ne quod ad ſalu-
,, tem comparatum eſt, abuſu vertatur in perniciem: metuendumque eſt, ne infinita il-
,, la poteſtas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicam fortaſsis vtilitatem
,, ſpectans, quàm priuatæ alicuius vnius, vel paucorum libidini & cupiditatibus, vel de-
,, nique auræ populari ſeruiens, & regere magis, quàm regi ſatagens, proſtrata & e-
,, uerſa regia maieſtate, & authoritate ſenatoria, ſummam reipublicæ confuſionem &
,, barbaram quandam exitialemque ἀναρχίαν, vt Græci vocant, Polonis aliquando pariat, aut certè graui & acerba tyrannide finiatur. Quorum vtrumuis eo quidem propius impendêre videtur, quo iuniores & imperitiores rerum, eoque audaciores ad id munus obeundum legi, ſiue adeò ipſi ſeſe vltrò ingerere cœperunt, cedentibus impudentiæ & importunitati eorum natu maioribus, vt quiſque grauitate, vſu rerum, & ſapientia maximè pollet. Quod vtinam non in conſultando quoq; vſuueniret, vt nõ id plerũq; obtineat, quod grauiſsimis aut plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſsimis, clamoſiſsimis, & minaciſsimis placuit. Quod quidem magnos & ſapientes in hac republica viros nõ ſine magno animi dolore queri nonnunquam audiuimus. Sic Romanam rempublicam ampliſsimam quondam & florentiſsimam Tribunitijs furoribus exagitatam, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſam: deinde ſeditionibus, ciuilibusq; bellis quaſſatam, cum in paucorũ dominatum, ac mox ſub vnius tyrannidem recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni calamitate foris domiq; afflictam ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis euerſam corruiſſe. Sed nos à diuerticulo ad inſtitutum curſum reuertamur. Conuentu Vislicienſi dimiſſo Rex Colum profectus, maiorum quoq; Polonorum conuentũ egit. Verùm nihilo magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum eodem loco ad xx. diem Septembris inſtituendum. Itaq; Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad iij. Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiã ſeſe effundentis ſtudio & lætitia exceptus eſt, & lautè atq; honorificè habitus, quoad ibi manſit per totos ferè xxx. dies. Et purgarant iam ei Gdanenſes literis atque nuncijs crimen, cuius

Romana reſpublica tribunitijs furoribus euerſa.

Gdanenſiũ ſtudium & liberalitas erga regem.

Gdanenſes inſimulati cogitatæ defectionis.

cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto insimulati erant, quasi ad Burgundionum ducem deficere statuissent. Instituto autem ea in vrbe, ac deinde Marieburgi conuentu Prussorum, ciuitatibus egestatem causificantibus vix eò rem perduxit, vt in octo annos tributum, quod Cisam vocant, scisceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis quarta pars illis ipsis ciuitatibus in publicos vsus, reliquę verò tres Regi in stipendia militum cederent: deinceps verò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum esset, sibi haberent: aliunde tamen quicquid proueniret, Regi annumeraretur. Sed Gdanenses præterea quinque millia florenorum de regio prouentu detrahere permissi, quæ tunc Regi mutua dederant. Triginta quoque millia eis remissa sunt, quæ anniuersarijs pensionibus per quindecim illos annos nō soluerant. Ipsi contrà, Gdanense, Dersauiense, & Puscense territoria, quæ oppignerata tenebāt, regi condonato debito reddidêre. Misit autem inde Rex legatos ad intercipiendum bellum inter Fridericum marchionem Brandeburgensem & Pomeranorum ducem Henricum paulo antè exortum. Henricus enim cum ei Fridericus auxilijs Misnensis, Mechelburgensis, & Brunsuicensis ducum, & archiepiscopi Magdeburgensis adiutus grauis esset, oratores primùm, deinde vxorem ad regem miserat, opem eius implorans, & subiectionem suam cum suis omnibus ipsi deferens, si fœdus eum nō moueret. Fortè dimiserat exercitum Marchio, cum ad eum legati regis venêre. Itaq; facilè inducias inter dissidentes confecerunt, illique Cazimiro regi arbitrio controuersiæ suæ detulerūt. Marieburgum deinde se Rex contulit: Henricum Plauenium Magistri vices gerentem cū Marsalco & aliquot commendatoribus Crucigerorum ad se venientes benignè accepit: quæ postulabant pleraq; omnia concessit. Nideburgum oppidū, quod ad eam diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuersarios conuētus cum Crucigeris Elbingæ agendos, quibus duodeni vtrinq; delecti viri controuersias vltrò citroq; suborientes disceptarent, ac deciderent, constituit: de non acceptando regno Boemorum, si absq; bello id adipisci nō posset, consilium ab eis accepit: deniq; ad maturandum noui Magistri electionem eos hortatus, quinq; millibus florenorum donatos dimisit. Deinde magistratus in comitijs regni dudum creatos stabiliuit, aliosq; insuper adiecit tres regundorum finium præsides, quos Succamerarios vocant, qui & ipsi locum & sententiæ dictionem in senatu habent. Iudicia quoque nobilitatis constituit, creatis iudicibus in singulis territorijs. Itaque constitutis rebus Prussicis Marieburgo discedens, per Culmensem oram ac Toruniam Petricouiam contendit, quò ad ix. diem Octobris comitia edixerat. Per eos autē dies, quibus Gdani & Marieburgi commoratus est, cometes inter orientem Solem & Septentrionē quindecim diebus apparuit. Quo extincto, statim alter illustrior etiam totidē diebus ad Occasum visus est, insignium malorum mortalibus impendētium prodigia. Et sanè permultum sanguinis humani hoc anno profusum est in inferiore Germania, cum Carolus dux Burgundionum Leodienses, qui dominum suum episcopum sororis ipsius filium cæperant, & in vincula coniecerant, expugnasset: amissisque in oppugnatione quadraginta millibus hominum, vrbem eam penitus excidisset, & solo æquasset. Plurimis autem in locis maximæ inundationes aquarum permagnam annonæ caritatem effecerunt. Comitijs institutis Petricouiæ, primum omnium de Vuladislao Damoborio ab vxore & propinquis eius, qui complures erant in senatu regio, actū. Querebantur eum per iniuriam indicta causa cæsum esse, eiusq; facti inuidia omnis, rege asseuerante iniussu suo cæsum, in Petrum Samotulium absentem cōferebatur. Data enim opera ob eam ipsam causam is non venerat. Itaque citari ad futura comitia iussus est. Ita tunc turba conquieuit. Introductus deinde in senatum Baltasar canonicus Vuratislauiensis à Rudolfo episcopo & legato Pontificio missus oratum, vt Rex interdictum ecclesiasticum contra Georgium Boemum, & crucis militiam promulgari in ditionibus suis pateretur. Hunc subsecutus est Georgij legatus, iustam sui regis contra rebelles causam defensans, & quàm summisse is Pontifici maximo sese exhiberet, quamque libenter desiderio consilioque Cazimiri in faciendis inducijs obsecundasset, commemorans. Ex eóque longè deteriore loco res illius esse cœpisse. Orare, ne Cazimirus amicum, eiusdémque cum suis Polonis linguæ regnum, diripi & euerti sineret: sed magis ferret opem, Pontificemq; Georgio reconciliaret. Vtriq; responsum: Regem oratores ad Pontificem de rebus illis missurum esse, eisque mandaturum vt ad Rudolfum Vuratislauiam, ac deinde in Boemiam ad Georgium diuerterent, & vtriq; sententiam eius renunciarēt. Instauratum est etiam ibi iudicium inter regem & Conradum ducē Masouiorum natu maximum,

Prußi tributum in octo annos sciuerunt.

Regis & Gdanēsium mutuæ donationes.

Legatio Cazimiri ad Marchionē Brandeburgensem.

Crucigeri primarij ad regem uenerunt.

Nideburgū Crucigeris redditum.

Succamerarij in Prussia pars senatus.

Iudices nobilitatis in Prußia.

Cometæ duo.

Leodium euersum.

Caritas annonæ.

Comitia Petricouiæ.

Legatio Rudolfi legati pontificij ad regem.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Masouia regi adiudicata.

maximum, & amitam eius Catharinam, quæ cum Michaluscone nupta fuerat, apud recuperatores, siue iudices à Rege editos, Prussici belli intuitu eousque dilatum: adiudicataque sunt Regi Sochaciouiense, Vyskitcense, Viznense, Plonense, Plocense, & Zauucrense territoria. Tractatum item de subsidio publicè in Prussica stipendia conferendo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re se habere, nouos rursus conuentus Coli & Corcini mense Decembri institui placuit. Ibi demùm ægrè perfectũ est, vt Iugerale tributum duodenũm grossorum scisceretur: cuius dimidium agricola, tantundem dominus eius solueret ne agrestes nimis prægrauarentur. Laborabatur enim passim magna inopia & caritate annonæ propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuêre de nobilitate, qui oneris illius partem cum suis hominibus sustinerent.

Tributũ iugerale partim agrestibus, partim dominis impositum.

Annonæ caritas.

Insequenti anno Cazimirus rex sub finem Ianuarij Cracouia discedens in Russiam contendit, mensemque vnum & semis Leopoli exegit, Stephanum Moldauiæ palatinum expectans, vt ab eo fidelitatis iuramentum ex constituto acciperet. Verùm ille cùm alia multa, tum Turcicæ & Vngaricæ incursionis metum causificatus, re vera aut falsò nonnullorum regiorum consiliariorum indicio, ne à rege caperetur, deterritus, tunc nõ venit: iusiurandum tamẽ Ioanni Muziloni palatino Podoliæ, & Spitconi Iaroslauio succamerario Præmisliensi legatis regijs ad se missis dedit: recepitque postea se Cameneciam, vel Colomeiam, vel Sniatinum ad regem venturum esse, modò vt duobus mensibus antè dies certa sibi præstitueretur.

Stephan. palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.

Tattarorũ principis legatio.

Adfuit autem Mengligeris noui Tattarorum principis, qui Nurdulabo seu Nurduuulado maiori natu fratri à suis eiecto successerat, legatio, fœdus & amicitiam & auxilia cõtra quosuis hostes regi deferens. His de more cum donis & gratulatione dimissis, constitutisq; pro tempore rebus Russicis, Rex ad finem Aprilis Cracouiam redijt: stipendiorum Prussicorum partem ex pacto dissoluit: legationem procerum Boemorum, Morauorum ac Silesiorum cum Ecclesia catholica contra Georgium sentientium, cuius princeps erat Ioannes Zaiecius, audiuit.

Boemorũ orthodoxorũ legatio ad Cazimirum regem.

Cruce signati cõtra Boemos.

Mathiæ & Georgij regũ congressus.

Erat iam grauis Georgio Mathias rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto valida cruce signatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaque postulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat sine arbitris apud villam Orsiciam prope Olomuciam congressos: & fortassis ea conuenisset, nec quicquam intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Boemiam missos esse suprà memorauimus, nisi legati pontificij & proceres Vngari atque Boemi pio zelo incitati, Mathiam auertissent. Induciæ modò ad finem anni illius inter reges factæ.

Induciæ.

Mathias Boemiæ rex renunciatus.

Nec mora, Mathias Boemorum regem se renunciari Olomuciæ passus est: profectusque in Silesiam ac Luzaciam, fidelitatis iusiurandum à ducibus & ciuitatibus partim vltrò oblatum, partim terrore expressum accepit. Hoc igitur factum suum Boemi proceres Cazimiro tunc excusabant, cunctatione eius & necessitate adactos id se fecisse: simulq; rogabant, vt Rex rectè de religione sentiens sibi potius faueret idem sentientibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorem ipsi Polonisque amicum fore Mathiam, quàm illum perfidum. Ad hanc legationem nihil tunc aliud responsum est, quàm Cazimirum relata re perprimam occasionem ad amplissimum consilium, cuius copiam tunc non haberet, Boemis responsurum esse. Neque enim placebat regi in vtramuis partem tunc sententiam suam aperire.

Vuladisl. Cazimiri filius rex Boemorum designatus.

Non dissimulauit is tamen lætitiam, cum ei renunciatum esset filium suum natu maximum ingenti fauore & acclamatione Boemorum, qui cum Georgio sentiebant, successorem Georgio destinatum esse, oratoribus suis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrantio, quos ad eum de conditionibus induciarum cum Mathia factarum sciscitatum miserat, ipsoque Georgio cum tribus filijs præsentibus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Boemicæ auditu iniucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, suadebatque ei, vt si ipsi Praga & Carlosteinum mox à Georgio traderetur, acceptaret oblatam conditionem. Fieri enim posse, vt cum Mathia æquis conditionibus transigeret.

Ioan. Zaiecius fauet Cazimiri liberis.

Legatio Georgij et Boemorũ ad Cazimirum.

Conditiones cum regno oblatæ à Boemis Vuladislao.

Dimissa legatione Boemica Rex in Lituaniam cum vxore iter habuit, Radomiæque de ratione depellendi belli, si quod fortè sibi à rege Vngarorum inferretur, cum consiliarijs, qui frequentes eò conuenerant, consultauit. Ibi eum consecuta est legatio Georgij & Boemorum, qui in partibus eius erant. Recensebat autem ea, quicquid per illud tempus cũ Mathia rege actum esset, & ad Cazimiri legationes responsa referebat. Deinde Vuladislao regio filio natu maximo regnũ secundum Georgium deferebat, his conditionibus: vt id Georgius quoad viueret retineret: Cazimirus eum in gratiam Pontificis maximi reponeret, & contra quosuis hostes tueretur: vxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magistratus & honores attributi,

tributi, vt salui essent: Ludimilam Georgij filiam Vuladislaus vxorem duceret. Quibus de rebus cum ad consilium relatum esset, variabant sententiæ Senatorum. Plures tamen erant, qui regnum armis & sanguine parandum, societatemque & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuius sententiæ principes erant episcopi: quibus etiam sacrorũ interdicto vti placuit propter legatos hæreticos præsentes. Verùm de hac sententia contentione aliorum consiliariorum facilè se deduci passi sunt. In quo constantius fuit collegium basilicæ Cracouiensis, cũ ijdem oratores redeuntes Cracouiam diuertissent. Tota enim vrbe à sacris cessatum est, quoad Boemi discesserunt.

Interdictum sacris ob hæreticos.

Visum est deinde senatui cum rege, denuò legatos mittere in Boemiam de conditionibus suscipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voiniciensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis castellani ire iussi.

Legati in Boemiam.

Ad controuersias verò cum Vngaris disceptandas & componẽdas designati, Ioannes episcopus Cracouiensis, Ioannes Tencinius castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis, bis casso labore defatigati sunt, non venientibus Vngaris.

Legati ad cõuentum cum Vngaris.

In Prussiam verò Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, & Vincentius Kelbassa Culmensis episcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomiriensis delegati ad res constituendas, & componendas controuersias, ne qua Crucigeris noui belli ansa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Mathia rege clàm ad res nouandas incitari. Contendit sanè Fridericus siue in gratiam Mathiæ, siue aliqua alia de causa cùm per literas atque oratores, tum per se ipse Romam profectus, ne Pontifex maximus pacem inter Polonos & Crucigeros Toruniæ compositam approbaret. Mathias verò satagebat Cazimirum quauis ratione à Boemicis rebus auertere, cum ipse minus secundo rerũ successu contra Georgium tunc vteretur, post captum per proditionem Victorinum eius filium.

Friderici Imperatoris & Mathiæ regis consilia contra Cazimirum & Polonos.

Erat enim ab Henrico capti fratre insigni clade in Morauia profligatus: & plerorumque Boemorum animos à se abalienarat: nonnulli etiam ex ijs, qui cum eo sentiebant, extincti erant. Et verò Stephani Moldauorum palatini geminata excursione in Transyluaniam non modò ignominiam & calamitatem, sed cladem quoq; duplicem acceperat.

Mathiæ regis aduersæ res.

Steph. Moldaui excursiones prosperæ in Trãsyluaniam.

Cazimirus ita constitutis rebus Polonicis Radomiæ, per Volyniam & Luscum in Lituaniam cœptum iter peregit, & apud Grodnum cum Lituanis conuentum egit. Per quos dies Tattari Zauolgenses, hoc est, qui vltra Volgam siue Rha fluuium habitant, Maniaco duce cum Borysthenem transmisissent, tribus agminibus factis in Lituaniam, Podoliam, & Moldauiam sese infuderunt. Ac in Lituania quidem siue Podolia Lituanicæ ditionis, & Volynia omnem oram circum Cremeneciam, Zithomiriam, Cusminios, Zudouiam, & Vuladimiriam impunè depopulati, ad decem millia hominum abegerunt, Lituanis propter paucitatem resistere non ausis.

Tattari Zauolgenses Lituaniam, Podoliam, & Moldauiam populantur.

Præmonuerat quidem regem de aduentu eorum Mengligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus: verùm pauci tamen Lituani quamuis iubente rege accurrerant. In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incommodi acceptum, retrocedentibus Tattaris, cum ad Trebouuliam iustus Polonorum & Russorum exercitus Raphaele Iaroslauio Leopoliensi, & Paulo Iasenio Belsensi & Chelmensi præfectis ducibus præstò esset. In Valachia verò ter, opportunitate locorum vtentibus Valachis cum Stephano palatino, profligati Tattari retrocesserunt, filio ducis amisso.

Tattari ter à Stephano in Valachia profligati.

Quem captum, cum à patre minaci legatione repeteretur, Stephanus pręsentibus centũ legatis dissecari, & mox ipsos quoq; legatos palis suffigi iussit, vno excepto, quem truncato naso & auribus nuncium rei gestæ ad Maniacum remisit.

Stephani crudelitas in legatos.

Ad comitia deinde Petricouiensia ad initium mensis Octobris edicta rex profectus, iuri dicundo & legationibus exterorum principum audiendis ac dimittendis vacauit.

Comitia Petricouiæ.

Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius, commodum à Pontifice maximo reuersi, expectationi hominum literis ex itinere scriptis, quasi omnia rectè confecissent, de se concitatæ non responderunt. Nam neque pacem Prussicam Pontifex confirmauit, neque Vincentium Kelbassam Varmiensem episcopum esse iussit. Quin etiam questus est de Cazimiro, quòd hæreticis fauere videretur, eo quòd neque interdictum, neque crucis militiam contra eos in ditionibus suis promulgari pateretur.

Pontifex nõ satis propitius Cazimiro.

De regno verò Boemico cum Mathiæ regis legati sese opposuissent, legatum Pontifex missurum se esse dixit, qui causam vtriusque diligenter cognosceret. Introducti deinde Boemi oratores Georgianæ factionis, superius expositas conditiones iterum occinentes. Quibus responsum est: Regem nihil nisi de sententia Pontificis maximi de regno Boemico statuere velle, cuius legatum indies operiretur. Post hos auditi quinque legati Friderici mar-

Legatio Boemorum.

Marchionis Brandeb. cū duce Pomeraniæ controuersia.

chionis Brandeburgēsis, quorū princeps erat Fridericus episcopus Lubussensis: & Henrici Stolpensium Pomeranorū ducis vnus, verùm catus & vafer. Contendebāt illi, Stolpensium duces marchionibus Brandeburgensibus esse obnoxios, & vt vulgò loquuntur, vasallos seu feudatarios: proferebātq; imperatoria diplomata, quibus id confirmabatur. Ex aduerso negabat hic, cuiquam esse aut fuisse obnoxios, exceptis Polonorum

Pomeraniæ duces Polonis obnoxij.

regibus Poloniæ, namque fuisse partem vniuersam Pomeraniam. Eius autem controuersiæ principes illi Cazimirum regem arbitrum sumpserant. Verùm is audita causa, in

Cazimir. arbiter controuersiæ.

aliud tempus arbitrium distulit, difficultatem & perplexitatem causatus. Doctoribus verò academiæ Cracouiensis mandauit, vt eam diligenter examinarēt, iudiciumq; suum explicarent. Videtur aūt magis offensionē vtriusq; vitasse: eoq; Sciborium Chelmium iudicem tractus Posnaniensis ad eos allegauit, qui vel amicè dissidium illud componeret, vel inducijs bellum inter eos gliscens interciperet. Voluit etiam tunc marchio Cazimiri filiam filio suo ex altera vxore nato per eosdem oratores vxorem accipere.

Comitia 40 dierum.

Nec is abnuit, sed negocium id in aliud tempus reiecit. Sub finem verò comitiorum, quæ in quadragesimum diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magister

Crucigerorum Magister H. Plauenius iurat in uerba regis Poloniæ.

Crucigerorum Prussicorum recens creatus cum duobus Commendatoribus, & iusiurandum fidelitatis regi solenni ceremonia dedit, proximusque regi ad læuam assedit: honoratusque à rege peramplis muneribus, cum in Prussiam redijsset paucis diebus apoplexi extinctus est. Postremò designati in senatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem Stanislaus Vislicius: in Boemiam Stanislaus Vantropca Sandecensis, & Nicolaus Scopus Osuencimesis castellani: in Vngariam ad proceres Ioannes Vantropca canonicus Cracouiensis: in Moldauiam Ioannes Rithuianius marsalcus regni: ad Tattarorum verò principem Zborouius. Peractis comitijs ineunte

Legationes Polon. ad externos principes.

Decembris, rex cum regina in Lituaniam profectus est. Per id tempus concretis glacie

Turcæ Vngariam & Slauoniā populantur.

fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines vsque Ciliam atrociter depopulati sunt, neque Vngaro rege, neque Imperatore sua defendentibus. Primis autem diebus anni sequentis, nempe 1470, Cazimirus eadem illa hyemis commoditate vsus, Poloscum, Vitepscum & Smolenscum, quæ loca totos sexdecim annos non visitarat, plerisque Lituanis proceribus comitantibus adijt: constitutisque rebus Lituani-

1470 añ.

Legatio Pōtificis ad Cazimirum regem.

cis, primo vere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrum Floroliuiensem episcopum legatum Pontificium ad se venientem audiuit. Excusabat autem is Pontificem, quòd Boemiam Cazimiro attribuere non posset, propter Mathiam Vngarorum, cuius insignia extarent merita in sedem Apostolicam, & rempublicam Christianam arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Ei ius quæsitum auferri non oportere: sed iungeret cum eo Cazimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterque contra Georgium hæreticum & hostem ecclesiæ arma sumeret. Addebat etiam, habere se in mandatis, vt ad Mathiam quoque adiret, si quid commodare Cazimiri rationibus posse videre-

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum.

Raphael Lescinius.

tur. Venit eòdem legatus Imperatoris Friderici Raphael Lescinius eques Polonus, verùm complures annos in ministerio Imperatoris versatus, eique inter paucos charus, homo vanus & magni animi, qui parui fecerat difficultatem itineris, pericula, & insidias à Mathia rege comparatas, quarum ergò Teuthoni legationem illam defugerant. Is igitur commemorata Friderici in Mathiam singulari, & penè paterna beneuolentia, compluribusque officijs & beneficijs, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & commendatione cum nonnulla Cazimiri suggillatione coniuncta Pontifex Mathiæ re-

Friderici Imperatoris cū Mathia dissidium.

gnum Boemorum detulisset, de ingratitudine & superbia eius questus est, quòd is, dum Fridericus abest Italiam obiens, Baumkircherum, & quosdam alios Austrios ad rebellionem & infestandam Austriam concitasset, eosque in fidem ac defensionem suam suscepisset. Proinde nihil commune deinceps Imperatorem cum eo habere ve-

Mathiæ regis ingeniū.

le. Monere autem Cazimirum, vt & ipse ab eo sibi caueret, vtpote vafro homine, fraudulento, & cupido. Porrò qua de re Cazimirus Stanislaum Vislicium oratorem ad Fridericum misisset, hoc est, de fœdere & amicitia, ipsum quoque Fridericum idem cupere: quin etiam ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Cazimirus his de rebus ad ipsum oratores cum luculento mandato. Iucunda fuit ea legatio re-

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

gi. Nec mora Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, & Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini ad Fridericum proficisci iussi, vt accipienda Vuladislao regis filio Kunegundi filia Friderici vxore, dandaque vicissim ipsi, aut certè filio ipsius Maximiliano vna de regijs filiabus, affinitatē vltrò citroq;, & fœdus contra Mathiam iungerent: quo fœdere disertè cautum esset, vt Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos in consequendo

Vngarorum

A Vngarorum & Boemorum regnis. Verùm ij fœdus modò reportarunt. Quod tamē rex cum senatu non probauit, propterea quòd in eo Fridericus se regem Vngariæ scripserat: quæ res regiorum liberorum iuri derogatura esse videbatur. Conuenerat autem, ne vterque ad alterius regna ac dominatus aspiraret. Reportarunt enim promissionem Imperatoris, de exoluenda tertia parte dotis, quæ Elizabethæ Cazimiri vxori ex Austria debebatur. Ad Georgium item missi Iacobus Dembenius cancellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius castellanus Zarnouiensis, postulaturi, vt is Vuladislao Cazimiri filio viuens regnum traderet. Iussi etiam ijdem cum proceribus Boemis Mathiæ partes sequentibus agere de reconciliatione, cum Georgij partes meliore loco iam tunc essent. Habebat enim is non contemnendum exercitum, & Gradiscum diuturna obsidione liberauerat: in Tirnauiensem agrū Vngariæ vicissim excurrerat: Mathiam cum equitatu Boemiam circum Kuthnensia metalla vexantem, raptim sese non sine ignominia & incommodo recipere compulerat: & verò Silesiam præsidijs vacuam, quippe quæ diuturno bello iam exhausta esset, longè lateque infestabat, ita vt Silesiorum duces atque ciuitates vastationem agrorum suorum magno redimere cogerentur, & Mathiæ denunciarent, se rebus suis aliter prospicere oportere, ni ille sibi maturè opem ferret. Vndecim autem septimanis Corcini commoratus Cazimirus, relicto ibi legato Pontificio in Russiam cum iusto propè exercitu trium millium hominum contendit, vt à Stephano Moldauo promissum iusiurandum exigeret. Verùm is bellum cum Radulone Transalpinæ Valachiæ palatino causificatus, non venit: sed missis oratoribus atque literis suo & procerum suorum signis signatis, ad Calendas Maias anni sequentis venturum se esse promittebat. Interim autem vt rex bellum suum cum Radulone interciperet, orabat. Quæ quidem res fuit curæ Cazimiro, verenti ne Radulo implorato Turcarum auxilio, mali aliquid Moldauiæ conciliaret. De aduentu quoque Stephani constitutum, vt sine omni excusatione adesset intra sextum mensem, ex quo à rege acciretur. His ita actis Corcinum rex redijt, & minorum Polonorum conuentum egit. Inde Petricouiam ad comitia ad vicesimamoctauam diem Octobris edicta ire perrexit. Ibi cum subsidium ad exoluenda stipendia poposcisset, quod erat caput comitiorum, obiecta est maiorum Polonorum infrequentia, & Russorum petitio, vt sibi contra

Fœdus Friderici Imperatoris cū Cazimiro Polonorū rege.

Legatio Cazimiri ad Georgiū & Boemos.

Georgij res meliores.

Gradiscum.

Tirnauia.

Valachorū Moldaui atque Transalpini bellum.

Comitia Petricouiæ.

B Tattarorum incursionem prospiceretur: denique quòd ad eam diem rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maioribus suis datas, diplomate suo non confirmasset. Recusabat enim id rex, seu verius tergiuersabatur in gratiam Lituanorum, ne recuperare ab ijs, quę detracta de Polonorum regno possidebant, cogeretur. Eò namque spectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potissimùm. Verùm vbi ille diploma quod poscebatur, consignatum exhibuit, siue adeò promisit, colonis quidem duodenûm grossorum in iugera, oppidanis autem in domos pro portione tributum impositum est. Nouus deinde Magister Prussicorum Crucigerorum Henricus Richtembergius Henrico Plauenio repentina morte extincto apud Montem regium suffectus, Petricouiam cum venisset, in senatum introductus, in verba regis iurauit. Cum Varsauiensibus etiam ducibus tractatum de Plocensi, Rauensi & Gostinensi dominatu. Ac Plocensis quidem eis concedebatur, si à rege eum iure clientelæ, siue Feudi, vt vocant, acciperet, & viginti millia florenorum, quæ Conrado Olesnicensium duci rex numerarat, renumeraret. Sed cum ij conditiones hasce non acciperent, ad alia comitia res dilata est. Datum etiam est responsum legato Pontificio, petitumq; ne Pontifex priorem de regno Boemico sententiam, qua id Cazimiri liberis iure successionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid denique præcipitanter ageret, donec regij legati cum nouis mandatis ad eum venirent. Iussique eò proficisci Michael abbas Lyssecensis, siue Caluimontis, & Iacobus Dambenius cancellarius regni & præfectus Cracouiensis. His mandatum, vt confirmationem pacis Prussicæ, & regnum Boemicum Vuladislao regis filio iterum atque iterum peterent: ad Georgium ex itinere diuerterent, eumque cum suis hortarentur, vt resipisceret ab hæresi, & in potestate Pontificis esse vellet, ac de regni sui successore staret promissis. Videbatur enim is mutata sententia Mathiæ id destinare. In Prussiam verò missi Iacobus Vuladislauiensis episcopus, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, & Ioannes Coscelecius Inouuladislauiensis palatini, exortas controuersias disceptarunt. Solutis comitijs rex cum regina Posnaniam voti à regina nuncupati apud ædem corporis Christi exoluendi causa iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, vt tributum agrarium & ipsi sciscerent perfecit. Inde porrò Radomiam se cōtulit, & ad finem anni ibi substitit. Initio verò noui anni in Lituaniam 1471 anā

Priuilegia Polonis à Cazimiro confirmata.

Crucigerorū magister Henricus Richtembergius iurat in uerba regis Poloniæ.

Cum Masouijs tractatus.

Legatio Cazimiri ad Pontificem.

Ad Georgiū regem.

cum regina de more secessit. Vbi solito diutius immoratus est, rebus componendis vacans. Nam & Liuones Magistro suo vita functo sexdecim Lituanorum pagos diripuerant, & apud Kiouienses post mortem Simonis Olelcouitij ducis non satis quietæ res erant. Etsi enim reliquerat Simon filium & filiam, eosque paruulos moriens regi per nuncios commendarat, cum ei equum & arcum, quibus contra Tattaros bella pro ipso gerens vsus erat, dono misisset: Rex tamen Lituanorum suasu in formam prouinciæ Kiouiam redegit, & Martinum Gastoudum Lituanum Kiouiensibus præfectum, siue palatinum dedit. Atilli indignum ducentes, parére homini neque illustri, neque consentienti secum de religione, & Lituano, quę gens tributaria maioribus suis fuisset, Gastoudum aduenientem bis non recipiebant: à rege autem petebant, vt Michaelem Simonis fratrem, qui Nouogrodensibus tunc regis nomine præerat, aut aliquem duntaxat Græcæ sectæ, denique vel de filijs suis aliquem sibi præficeret. Ad extremum tamē cum regem à proposito nō dimouerent, Gastoudum acceperunt. Liuones verò creato nouo Magistro, Lituanis missa ad regem legatione, satisfecerunt, pacemque instaurarunt.

Liuones Lituaniam infestant. Kiouiensiū motus. Kiouiensis principatus in formam prouinciæ redactus. Liuones pacem petunt à Cazimiro.

His ita peractis Cazimirus reditum in Poloniam maturauit, vt liberorum suorum rebus in Boemia consuleret. Varij nanque sensus animorum & motus in Boemis tunc erant. Nam Silesij duces Polonis finitimi bello ciuili inter se decertabant. Cæteri verò cùm ob reprobam monetam & sæuitiam, tum quòd à Georgij exercitu impunè vexabantur, Mathiam odisse cœperant. Boemi verò alterius factionis grandibus promissis & muneribus à Mathia inescati, diuturnique belli pertæsi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, facilioremque indulgentiam Pontificis maximi per eum sperátes, quàm si regis Poloni filium regem accepissent. Quin & Georgius ipse Mathiam successorem iam non abnuere videbatur, quòd ei quoad viueret, Mathias regnum concedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Silesiæ vel Morauiæ marchionem facere destinabat. Ad hęc, quoniam Mathias nullos habebat liberos, spes ostentabatur, eius morte ad Georgij liberos regnum Boemorum rediturum esse. Ad has autem conditiones, necessitate magis, quàm voluntate pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorum suorum animos Strigoniensi archiepiscopo & Quinqueeclesiensi episcopo authoribus à se alienatos esse intelligebat: & Turcæ subacta superiore anno Eubœa insula (quam Necropontum siue Nigropontum nunc vocant, ab vrbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Transalpinam, Valachiam & Vngariam vsq; ad Zagrabiam, & Croaciam ter excurrentes, immaniter depopulati erant. Idemq; identidem, ni reprimerentur, facturi esse videbantur, ita vt vereri Mathias cogeretur, ne dum alienum regnum appetit, suum amitteret.

Boemicarū rerum status uarius. Georgij regis inconstātia. Vngarorum procerū animi alienati à Mathia rege. Turcæ Eubœam subigunt, Vngariam infestant.

Quocirca permittente Georgio Boemi vtriusque factionis Polnam conuenerant: confecissentque rem, inclinatis ad pacem vtrinque animis, nisi Iacobus Dembenius & Michael abbas oratores Cazimiri Romam proficiscentes fortefortuna interuenissent: admonitoque Georgio cum suis fidei & constantiæ, vt res integra in reditum suum differretur persuasissent. Quibus vix Boemiam egressis, Georgius tumore pedum in reliquum corpus peruadente, vitam cum morte commutauit. Eius morte cognita Mathias cum nouem ferè millibus armatorum Posonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiscium cum duobus millibus in Boemiam præmisit, vt Boemos suadendo ac territando in partes suas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragæ creandi noui regis causa institutis, neutiquam conueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarum, alij Cæsarem cupiebāt, nonnulli Henricum Georgij defuncti filium malebant: ij potissimùm, qui ab externo rege hæresi metuebant. Pollicebantur autem ij sibi Alberti marchionis Brandeburgensis auxilia: quicum soror Henrici nupta erat. Erant, qui ad regem Francorum spectarent, quòd redimi ab eo regia & ecclesiastica bona posse existimabant. Ludouici quoque Bauari mentionem nonnulli faciebant. Iam verò Albertus Misnensis marchio sibi non deerat. Aduenerat enim cum quinque millibus militum, quasi opem laturus Boemis, si quis vim facere eis vellet. Re vera autem suum negocium gerebat.

Poloni oratores Mathiæ res infestant. Georgij regis mors. Boemorum dissensio in creando rege.

His omnibus de rebus Cazimirus partim adhuc in Lituania, partim in Poloniam reuertens certior factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vurocimouicium, deinde Dobeslaū Curozuancium equites ad Boemos allegauit, iuris sui promissique ipsorum eos admonens. Aderant & Mathiæ oratores episcopus Agriensis, & palatinus Transylvaniensis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremum ad Cuthnense oppidum comitijs, quo liberiora essent, translatis, vicesimaquinta die Maij Vuladislaus Cazimiri Polonorum regis filius rex à Boemis renunciatur, quamuis reclamantibus Ioanne Rosembergio, Stencone Conopiscio, & Henrico Gradecio proceribus, qui

Legationes Cazimiri ad Boemos. Vuladisl. Cazimiri filius rex Boemorum creatus.

A qui Mathiæ ſtudebant. Mox delecti complures legati de primoribus, nobilitate, & Pragenſi ciuitate vtraque præſtantes viri, qui Vuladislaum primo quoque tempore accirent è Polonia. Fruſtratus enim ſpe ſua Mathias, nullo crudelitatis genere à Boemis & Morauis abſtinebat. Quin & Albertus marchio Miſnenſis exercitus ſui fiducia grauis eſſe Boemis cœperat. Nec deſperabat adhuc de regno, propterea quòd Vuladislaus id ſuſcepturus eſſe negabatur. Verùm is coorto in ſe Boemorum tumultu, in quo nonnullos milites amiſit, incenſo oppido cum metallis raptim ſeſe cum ſuis recepit. His ergo de cauſis Vuladislaus maturare profectionem ſuam in Boemiam rogatus, acceptis à patre ſeptem millibus equitum, ac duobus peditum, ductoreque exercitus Paulo Iaſenio, viceſimaquinta die menſis Iulij Cracouiam egreſſus eſt, deductus à patre bidui itinere. Fuêre autem in comitatu eius inſignes, Nicolaus epiſcopus Camenecenſis, Vincẽtius Ennenſis, & Paulus Laodicenſis, à quibus Pragæ diadema ritu ſolenni ſuſcepit: Stanislaus Oſtrorogus Caliſsienſis, & Nicolaus Cutenius Lencicienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus præceptor. Proficiſcenti ſex duces Sileſiorum ſeſe adiunxêre. Apud Cloſcum autem obuiam venientibus Boemis proceribus, & omnium ordinum permagna multitudine, in leges Boemorum iurauit, & omne æs alienum, quod Georgius contraxerat, (quod quidem ad trecenta millia florenorum aſcendebat) imprudentius in ſe ſuſcepit, pacatamque regni poſſeſsionem adijt, Mathia domeſticis incommodis, & motibus Vngarorum procerum reuocato. Nam ij, poſteaquam Vuladislaum regis Poloni filium, Mathia præterito, regem creatum eſſe acceperunt, quod ſecretis conſilijs aliquandiu agitauerant in apertum proferentes, miſerunt & ipſi legatos ad Cazimirum, alterum eius filium Cazimirum regem ſibi dari petentes, quod ferre diutius Mathiæ tyrannidem non poſſent. Quod ni faciat Cazimirus, vel à Turcis auxilium ſe petituros eſſe. Sumptus autem belli ſe præbituros eſſe pollicebantur. Nec ſpreuit eorum poſtulata Cazimirus, Cazimirumq; filium cum non contemnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariam miſit, Derslaum Rithuianium palatinum & præfectum Sendomirienſem, Ioannem Tarnouium Voinicienſem, Stanislaum Vantropcam Sandecenſem, Stanislaum Sidlouecium Zarnouienſem caſtellanos, & alios quoſdam præſtantes viros comites ipſi adiunxit: & Paulo Iaſenio è Boemia reuertenti mandauit, vt è Morauia rectà in Vngariam contẽderet, & cum Cazimiro copias ſuas coniungeret. Ipſe eum

Boemia uexatur.
Miſnenſis Marchio fugatus à Boemis.
Vuladisl. in Boemiã proficiſcitur.
Paulus Iaſenius dux exercitus.
Vngarorum procerũ defectio à Mathia rege.
Vngari Cazimiri filiũ accerſunt.
Cazim. profectio in Vngariam.

B pater Sandeciam vſque deduxit. Maturè de his procerum ſuorum conſilijs factus erat certior Mathias apud Bernam ſtatiua habens. Itaque nihil ſibi reliqui fecit ad feſtinationem: & quaſcunque habuit in Morauia Sileſiaque copias, in Vngariam contraxit: primores nonnullos à ſe alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentibus promiſsis ad ſe reuocauit. Eos ſecuti cæteri, dum tardius molitur & venit Cazimirus, vacillare & ipſi, vt eſt mos gentis, fidemque mutare. Itaque aduenìens Cazimirus præterita Caſſouia ſiue Coſsicia, quæ à Palatino Tranſyluanienſi & Emerico Diaco Scepuſienſi Comite occupata iam erat, ad Otſanum oppidum diuertit. Inde profectus, apud Nitriam: quæ in ditione Strigonienſis archiepiſcopi erat, ſtatiua habuit. Neque quiſquam Vngarorum procerum per omne id tempus ad eum venit, pręter Quinqueccleſienſem epiſcopum, qui & ipſe ſtatim Strigonium, vnde venerat, ſe recepit. Mathias verò cum ſexdecim millia hominum in exercitu haberet apud Budam, occurrens aduentãti Cazimiro, trium milliarium ſpacio ab eo caſtrametatus eſt. Nec tamen pugnæ copiam Polonis faciebat, propterea quòd Vngarorum iuxta ac Polonorum, quorum non paruus erat numerus in caſtris eius, fidem ſuſpectam haberet: in agreſtibus verò, quæ maxima pars erat exercitus, exiguam fiduciam collocaret. Dum ſic vtrinque tempus teritur, venit ad Cazimirum Polonorum regem Tilemannus Slechthus canonicus Colonienſis, cubicularius & nuncius Sixti, eius nominis quarti Pontificis maximi, qui per illud tempus Paulo ſecundo vita defuncto ſucceſſerat. Hortabatur autem regem ad pacem cum Vngaro faciendam. Id adeò, ſiue quòd Mathiæ Pontifex conſultum ire cupiebat, ne regno excideret, ſiue quòd eum à Turcico bello auerti moleſte ferebat: ad quod ſuſcipiendum Paulus ſecũdus eum incitarat: permotus amiſsione Eubœæ, Tranſyluaniæq; & Vngariæ Tranſiſtranæ, Croaciæ, ſiue Liburniæ, Carniolæ, Ciliæ, Illyrici, & Iſtriæ vſque ad portas Labaci & Goritiæ dira & miſerabili populatione, incendijs, & innumerabilium hominum in barbaricam ſeruitutem abactione, cui nullum neque modum, neque finem faciebat Iſaacus Turca Boſnæ præfectus, quem ipſi Sendiacum Slauico, ni fallor, verbo vocant. Non difficile autem in eo ſe Cazimirus rex Pontifici præbuit, & vtriuſque partis proceribus pacis arbitrium permittebat, non ignarus, non reſpondere

Legatio Põtificis ad Cazimirum regem Polonorum.
Sixtus papa.
Turcarũ excurſiones.
Sendiacus.

ſpei ſuæ & pollicitationibus Vngarorum procerum filij ſui res in Vngaria. Et cum hoc A
reſponſo dimiſit Tilemannum, in Vngariamque proficiſcenti Ioannem Vantropcam
canonicum Cracouienſem cum ijſdem mandatis ad filium & Vngaros proceres comi-
tem adiunxit. Interim autem dum hæc fiunt, mercenarij milites, qui externi ferè erant,
è caſtris Cazimiri iunioris apud Nitriam poſitis dilabi cœpêre, ob nõ ſoluta ſtipendia.
Cazimiri receptus ex Vngaria. Quorum diſceſsione moti primores exercitus, perſuaſerũt Cazimiro, vt relicto ad præ-
ſidium Nitriæ Iaſenio cum quatuor millibus, ipſe cum reliquis copijs in tutum ſe re-
ciperet, prius quàm ab hoſte, qui auctis copijs adeſſe nunciabatur, obſideretur. Qui
quidem receptus effuſæ fugæ fuit ſimilimus. Non enim conſtitêre noſtri, donec Gila-
uiam peruenêre. In itinere ad ſexaginta quadrigas, quæ ſequebantur fugientes amiſê-
re, ab agreſtibus interceptas. Eius autem ignominiæ culpa penes Derslaum Rithuia-
Polonorum licentia. nium potiſsimùm fuiſſe dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidiſſe credita
eſt, propterea quòd ibi proficiſcentes in Vngariam, ſoluta prorſus diſciplina militari,
non modò à vi & rapinis ſacrorum iuxtà ac profanorum, ſed etiam à ſtupris puellarum
& matronarum, & omnis generis iniurijs & contumelijs ſibi non temperauerant. Atq;
hæc extremis anni diebus acta ſunt. Extincti autem ſunt eo anno duo epiſcopi, Scibo-
rius Plocenſis, & Ioannes Cracouienſis: Mathias Mednicenſis, ſiue Samagitiæ vno an-
Ioannes Reſſouius epiſcopus Cracouienſis. no hos præceſſerat. Ac Ioanni quidem Ioannes Reſſouius Ruſſus, à collegio baſilicæ
Cracouienſis per compromiſſum electus, ſucceſsit. Sciborius verò, propter collegij Plo
cenſis diſſenſionem, tardius ſucceſſorem accepit. Quatuor & viginti erant, qui fere-
bant ſuffragia. Ex his duodecim Sciborium Belſcium archidiaconum, ſex Cazimirum
Plocenſis collegij diſſenſio in eligendo epiſcopo. Boleslai Varſauienſium ducis filium canonicum, totidem Andream Opporouium iu-
reconſultum, ipſum quoque canonicum, & Gneſnenſem archidiaconum, quem Rex
per Nicolaum Chranſtouium vexilliferum Cracouienſem commendabat, epiſcopum
edebant. Sed Sciborius precibus & minis victus, in gratiam Cazimiri competitoris iu-
re ſuo, quod erat potiſsimum ceſsit. Opporouius vt idem faceret, impetrari à Rege
Cazimirus dux epiſcopus Plocẽſis. non potuit. Quare controuerſia inter duos diſceptanda Romam delata eſt. Ibi verò
Rege pro Opporouio, Friderico autem Imperatore pro Cazimiro contendentibus, ſe-
cundum Cazimirum decem & octo annos natum pronunciatur: Opporouio verò in
Andr. Opporouius Varmienſis deſignatus. gratiam Regis Varmienſis epiſcopa: ſummoto & in Camenenſem tranſlato Nicolao B
Tungeno, attribuitur. Sed poſt quatuor demum annos Cazimirus ſacris epiſcopali-
bus initiatus eſt: homo nihili, & miniſtri cuiuſdam obſcuræ conditionis arbitrio
cuncta gerens. Inſequens annus à cometæ ſiue pogoniæ apparitione ſumpſit exor-
1472 añ. Cometes. dium: qui paruus quidem in ſe, verùm longam & illuſtrem poſt ſe caudam trahens va-
go & incerto curſu nunc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem, nunc ad occidentem
Solem, caudam quoque nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdura-
uit, magnorum malorum, quæ cunctam ferè Europam proximis tribus annis peruaſe-
runt, & maximè peſtilentiæ per populos & gentes graſſaturæ prodigium. Cazimirus
Petri Comorouij liberalitas erga Cazimirum. iunior dies aliquot Gilauię commoratus, Roſembergæ item aliquot apud Petrum Co
morouium, nõ eam tantum arcem, ſed & Licauam, & Orauam & Gradecum, quas ob-
tinebat in extremis Vngariæ finibus, ipſi concedentem, nuſquam ſecurè pedem figens
Cazimiri uerecundia. in Poloniam ſe recepit: iuſſuſq; à patre Dobſiciæ tertio à Cracouia milliario ſubſiſtere,
aliquantiſper ibi quaſi in ſeceſſu manſit, pudore acceptæ ignominiæ lucem & conſpe-
ctum hominum fugitans: & ne patris dolorem, quem ille peracerbum hauſerat, aſpe-
Iaſenij receptus ex Vngaria. ctu ſuo exacerbaret. Iaſenius verò nec ipſe multũ Nitriæ commoratus, per tempus in-
duciarum, quas quindecim dierum cum Mathia pepigerat, trecentis modò militibus
in arcis præſidio relictis inde exceſsit. Quem Mathias violata fide inſecutus, adoriri ta
men auſus nõ eſt cautè incedentem, & ad prælij dimicationem paratum obfirmato ad
honeſtè moriendũ animo prius, q̃ turpiter fugeret, aut ſeſe dederet. Atq; is cũ Vngaria
exceſsiſſet, Mathias quatuor loca quæ Polonorũ præſidijs tenebantur, per deditionẽ
facilè recuperauit. Stropcouia ſola propter vicinitatem à Polonis retenta. Hæc omnia
Cazimiri regis Polon. egeſtas. peracerba Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, quòd non habebat
vnde militibus ex Vngaria reuerſis, & merita ſtipendia flagitantibus, diſſolueret, non
modò ærario in Pruſsicum bellum, & ſumptuoſas illas duorum filiorum in Boemiam
& Vngariam expeditiones exhauſto, verùm etiam pleriſq; prædiorũ, præfecturarum,
metallorum, & vectigalium fructibus ac reditibus oppigneratis & alienatis, ita vt ne
Milites latrocinantur. in quotidianum quidem victum ſumptus ei ſuppeterent. Eò factum eſt, vt milites,
quibus non numerabantur ſtipendia, vias publicas latrocinijs infeſtarent, & in bona
ſacerdotum

A sacerdotum inuaderent, non solum obuia queq; agentes & ferentes, uerùm etiam abstrusa perscrutantes. His incommodis Rex ut obuiam iret, ad medium mensis Martij comitia Petricouię habuit. Sed de subsidio in stipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colensem & Corcinensem conuentus. Ibi demū duodenūm grossorum in iugera tributum ei constitutum. Sacerdotalis verò ordo Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, & Posnaniēsis diœceseon haud cōtēnēdo subsidio ipsum iuuit, omnib. dimidios reditus secundū ueterē æstimationē conferentibus, præter Cracouiensem diœcesim, in qua propter exquisitiorem æstimationem octonideni grossi in marcas collati sunt. Missus deinde à consiliarijs regijs Castellanus Sandecēsis ad Vngaros proceres de pace siue inducijs inter reges conficiendis. Quanquam autem insolescebat prosperis rerum successibus Mathias, eosq; ipse apud exteros quoquouersus missis literis in immensum gloriosus attollebat, & archiepiscopo Strigoniensi & Quinqueccleslensi episcopo contra datam fidem mortem accelerauerat, annuas tamen inducias, per quas de pace ageretur, concessit Turcici belli metu. Quod tamen impendens Husancassanus Persarum rex illato Turcis graui bello, auertit. Nam Trapezuntem & Sinapolim urbem cæpit, & Asiam minorem penè omnem ferro & igni uastauit. Oblatas autem ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquioribus quibusdam conditionibus, breuiori spacio temporis terminauit, non nisi ad diem D. Ioannis Baptistæ natalem duraturas, ut interim de pace inter reges, non excluso etiam Boemo Olomuciæ per legatos ageretur. Quod tamen ob temporis breuitatem fortasis factum non est. Interim aduenit in Poloniam legatus Pontificius Marcus uenetus presbyter Cardinalis, adhortans regem ad pacem cum Vngaro faciendam, & ad suscipiendum bellum contra Turcas: ad quod & ipse Husancassanus eum per oratores suos incitabat. Nec abnuebat longiores inducias & pacem Cazimirus: uerū Mathias cognita eius inopia, nactusq; ipse per uim atq; tyrannidē (captis nonnullis proceribus, nonnullis verò sublatis) permagnas diuitias, & solutus in eum annum Turcici belli metu difficiliorem sese præbebat. Quin & pax cum Friderico Imperatore ipsi constituta ferociorem eū fecerat. Itaq; legatus Pontificius cum aliquandiu Cracouiæ, deinde Corcini, quo rex Cracouia pestem fugiens secesserat, ac Sandecię hæsisset, in Vngariamq; internuncios suos missitasset, re infecta, siue

B adeò dilata, Vuratislauiam discessit. Rex verò cōuentu minorum Polonorum Corcini acto, Petricouiam profectus comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magistratus & honores nonnullos distribuit: subsidium senūm grossorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus consiliarijs legatos ad conuentum Nyssę cum Vngaris & & Boemis de pace ad initium Februarij instituendum (sic enim inter reges denuò conuenerat) designauit: oratoribus Vuladislai Boemorum regis auditis, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorū præsidium ei misit. Inuasurus enim ea Mathias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus: ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinumq; cæteras munitiones, quascunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem reposcebat. His peractis Posnaniam rex cum regina uoti soluendi gratia profectus est. Inde in Prussiam ad res nouas spectantem contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmiensi episcopa, & ad Camenensem translatum esse à Pontifice maximo superius diximus, & partim suam ipsius cupiditate, atque dolore præreptæ episcopæ incitante, partim alijs Prussis, qui Polonis honores in Prussia mandari permolestè ferebant, quemadmodum creditum est, subornantibus, animum verò ei addentibus aduersis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agrestium numero ad eos cōfluente, episcopam Varmiensem inuaserat, partim expugnatis non sine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. In Heilsbergæ quidem oppugnatione hæsit, & propè quingentos homines de suis, quos ebrietas audaciores fecerat, amisit. Hinc factum est, ut facilius bellum illud à legatis regijs Iacobo Vuladislauiensi episcopo, & Nicolao palatino Lencicìensi interciperetur ea lege, ut de controuersa episcopa staretur sententiæ Pontificis maximi. Nec tamen præterea quicquam operæprecij tunc fecit rex in Prussia. Contendebant sanè Prussi, ut non nisi sibi arcium præfecturę mandarentur. Nec id abnuebat rex, sed pecuniam eos poscebat, qua ijs qui eas obtinebant, debita stipendia dissolueret. Quod cum Prussi recusarent, ad Pentecosten res dilata est. Venerunt autem Toruniam ad regem oratores Christierni Danorum regis, postulantes ut Cazimirus filiā marchionis Mātuani è sororis vxoris ipsius Christierni, & Alberti marchionis

Ecclesiastici ordinis benignitas erga regem.

Polonorum legatio ad Vngaros.

Episcopi à Mathia cōtra fidem datam morte multati.

Induciæ inter Vngarū & Polonū.

Turcæ bello uexati à Persarū rege.

Legatus pontificius Cardinalis ad regem Pol.

Husancassani legatio ad Polon.

Pax inter Fridericum & Mathiā.

Mathiæ exercitus in Boemia.

Victorinus dux à Mathia dimissus.

Prussici motus.

Nicolaus Tūgenus episcopam Varmiensem inuadit.

Danica legatio ad regem Polonorum.

Brandeburgensis succeptam, filio suo Vuladislao regi Boemorum desponderet. Res A ad ipsum Vuladislaum reiecta. Vexata est hoc autumno tribus Turcarum excursionibus omnis ora Illyrici, circa Sauum flumen, itemque marchia Slauonica, Histria, & Forum Iulij usque ad castellum sancti Danielis, nemine resistente.

Turcarũ excursiones.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vicesimusoctauus.

1473 añ.

Cõuẽtus Polonorũ, Vngarorum et Boemorum procerum Nyssæ.

Mathiæ regis conatus.

Ribnicensis dux à cæteris Silesijs bello petitus.

Pacta inter reges Nyssæ conuenta.

POST initium uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia discedens, per Gostinum & Varsauiam in Lituaniam iter fecit: ad mediam Quadragesimam Vilnæ Lituanorum conuentum egit: ubi senûm grossorum Pragensium tributum in aratra ipsi decretum est. Per id tempus Poloni, Boemi, & Vngari proceres cum Marco cardinali apud Nyssam cõuentum egerunt. Tametsi Mathias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præsidio teneretur, indeque uicinus circumquaque ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem spectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauiæ cum quatuor millibus militum statiua agens, Boemorum animos è propinquo sollicitabat, Silesiosque duces inter se committebat: & perfecerat, ut Ribnicensi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: captique fuissent, nisi Iacobus Dembenius, regis iussu cum tumultuaria manu in ditiones obsidentium impetum fecisset. Quo factum est, ut pacto res inter duces componeretur ea lege, ut obsessum quidem oppidum in Dembenij, captum uerò in Cropacij iunioris (qui homo equestris in ditione ducis Ribnicensis erat) potestate esset quoad inter reges dissidium componeretur. Sed tamen magna legati Pontificij cura ac diligentia uix eò res perducta est post sex septimanarum disceptationem, ut ad medium Augusti mensis alius conuentus Opa- B uiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Boëmos uerò senos ex utraque parte institueretur, Polonus rex Stropcouia præsidium deduceret, Vngarus & Boemus suarum uterque partium Boemis iusiurandum relaxaret: ipsi reges in propinquo essent: Polonus quidem apud Osuencimum, Boemus apud Closcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri posset: quòd si qua de re inter delegatos & inter ipsos reges non conuenisset, Carolus Burgundionum dux, aut si is nollet, uel non posset, Francorum rex arbitrio suo controuersiam dirimeret. Ita tunc discessum. Quo liberius autem uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate Pontificia pœnis in uiolatorem adiectis prorogauit Quæ ubi Cazimirus è Lituania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primam diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offensi enim erant distributione honorum superioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipsis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius castellanus Voinicjensis, Dobeslaus Cmitha Lublinensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis uiri clari immeritò præteriti esse existimabantur. Itaq; Radomiæ ad Pentecosten alia comitia instituta sunt: ubi delinitis offensorum procerum animis, de actis conuentus Olomucensis disputatum est. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cum è Vuladislai legato Alberto Socolouio cognitum esset, approbasse ea Boemos, & egestas autem Cazimiri, ac maior etiam Vuladislai (cui tunc pater decem millibus aureorum in usus quotidianos subuenire necesse habuit) perpenderetur, ne Poloni quidem sibi repudiandas esse eas conditiones duxerunt. Itaque designati ad Opauiensem conuentum legati, Ioannes Cracouiensis, & Iacobus Vuladislauiensis episcopi, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogus Calisiensis palatini, Dobeslaus Cmitha castellanus Lublinensis, Ioannes Rithuianius regni marsalcus, Sbigneus Olessnicius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. Stropcouia deducto præsidio Nicolao Perenæo reddita. Ad Prussos missus quispiam, qui regem excusaret, quòd ad constitutum tempus in Prussiam non ueniret, Ad Fridericum uerò Imperatoré allegatus Adã decanus Posnaniensis, ut ab eo

Induciæ prorogatæ.

Comitia Petricouiæ.

Vuladislai regis egestas.

Legati Poloni ad Opauiensem cõuentum.

Stropcouia Vngaris reddita.

Legatio Cazimiri ad Imperatorẽ Fridericum.

regni

regni Boemorum, quod iure Feudi, ut uocant, Imperatori Romano est obnoxium, confirmationem Vuladislao filio regis peteret, eaque lege societatem cum Friderico contra Mathiam utriusque nomine sanciret: adderetque, Moldauum quoque ei bello pro sua parte non esse defuturum, dummodo ipse Imperator Mathiam summa ui adoriretur.

Boemia imperio Rom. obnoxia.

Quanquam enim icerat non ita multo antè Imperator fœdus cum Mathia, sed id necessitate quadam adductus, nec satis æquis conditionibus fecisse uidebatur: propterea quòd ad Mathiæ nutum acephalus exercitus, qui se Fratres uocabant (erant autem ij cruce signatorum militum reliquiæ) Austriam grauiter infestabat: & rebelles Austrij, quorum princeps erat Baumkircheri à Friderico necati filius, ab eodem adiuuabantur.

Fratres, siue acephalus exercitus.

Austria infestata Mathiæ regis opera.

Itaque occasionem ulciscendi Mathiæ captare Fridericus existimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res est ad Imperialia comitia Augustam Vindelicorum ad Calendas Septembris edicta. Ad quæ missi oratores, à Polono quidem Paulus Iasenius, & Stanislaus Curosuancius canonicus Cracouiensis: à Boemo uerò Burianus supremus cubicularius, & alij duo. Cum autem ij neque Imperatorem, neque principes electores Augustæ reperissent, sex propè menses Tadelsbergæ apud Albertum marchionem Brandeburgensem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret.

Friderici Imp. conuētus cum Carolo duce Burgundiæ.

Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem sanciebat, unica filia eius Maria filio suo Maximiliano cum successionis pacto desponsa. Tametsi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt, propterea quòd Carolus Mathiam Vngarum fœdere illo cōprehendere contenderat. Aliquanto tamen pòst, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrensium, ad quos Maria se contulerat, fauore & studio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus est nuptijs: & Burgundiam, accisam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgū, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Artesiam in dotem accepit.

Carolus Burgundiæ dux occisus.

Maria Maximiliani uxor.

Burgundia Flādria, etc. quando ad Austriacā familiam peruenerint.

Hac igitur de causa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Pascha insequentis anni reuerterūt, optatū responsum referentes. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauiensi præstituta, Osuencimū cum sex millium ferè hominum comitatu sese contulit. Conuenerant enim ad eū cōplures uoluntarij de Polonis & Lituanis proceribus, & mille Tatari Lituanici.

Cazimiri regis comitatus.

Vuladislaus quoq; Boemorū rex apud Closcum non contemnendū comitatū habebat. Plurimorū enim studia & voluntates integritate & benignitate sua iā ad se allexerat, præsertim cū non grauatè eos iureiurando soluisset, ostendens pluris se publicam pacē atq; tranquillitatem, quàm priuata sua cōmoda facere.

Vuladislai regis Boemiæ indoles.

Quod quidem eo plausibilius erat, quòd Mathias cū idē, quemadmodū conuenerat, suis fecisset, mox pœnitentia ductus grauius iusiurandū ab eis exigebat: & recusantib. extrema queq; minabatur, palamq; testabatur, se eorū fidei negociū suum non esse crediturum.

Mathias rex pacta conuēta non seruat.

Quare cū Poloni, & Boemi partiū Vuladislai maturè Opauiā conuenissent, à Mathia præter Albertum episcopū Vesprimiensem Vngarū, & Albertum Costcam Boemū nemo affuit. Vngaros aūt alia quoq; res remorata est.

Cōuētus Opauiensis.

Ad paucos redacti fratres acephali in Austria, & partim Eicingeri armis fracti, partim calce sali & farinę immixta extincti, in Vngariam sese receperant, & siue quòd emeritis apud Mathiam stipendijs fraudabantur, siue ut egestatem suam releuarent, eam oram Vngariæ, quę ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè lateq; infestabant, munitis & pręsidio firmatis Modragora & Bucouecia castellis.

Fratres Austria eiecti.

Fratres acephali Vngariā infestant.

Iam uerò & Nicolaus Perenęus Stropcouiam eis concesserat. Sic igitur rebus domi turbatis tardabant Vngari proceres. Post uicesimā demū diem expectati aduenêre. Aduenit & Rudolfus Vuratislauiēsis episcopus cū trib. consulibus eiusdem ciuitatis. Nec tamē quicq̃ operæprecij in eo quoq; conuentu factū est, cū duriores cōditiones ab Vngaris proponerentur. Optatū tamē Polonis & Boemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui se staturos esse inconsultò promiserant, peruentura non esset, & quòd reliquorum Boemorum animi à Mathia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta discessum est. Nec cessabant fratres, de quibus superius diximus, Vngariam uexare.

Mathias rex fratres acephalos bello persequitur.

Ad quos reprimendos Mathias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter siue per uim, siue per proditionem in potestatem suam redegit, milites præsidiarios in uincula coniecit: Ioannes quidem Suchodolius, qui fuerat præsidij præfectus, euasit in Poloniam, fugáne elapsus, an dimissus, non constat. Non multo pòst is Crosnæ interfectus est, & interfector eius Cazimiri regis decreto siue iussu à supplicio & reatu absolutus.

Modragora & Bucouecia potitur.

Bucoueciam

Barzij fratres, quomodo habiti à Mathia.

Bucoueciam deinde adortus Mathias, ea quoq; per deditionem Barziorum trium frã A
trum, qui præerant præsidio, potius est: milites præsidiarios arma ad se in castra de-
portare & fustib. ignominiæ causa armari iussos (ita proditores armari debere memo-
rans) cum singulis modò uestibus emisit, sponsione ab nobilioribus accepta, ne un-

Sponsio turpis.

quam contra se, ne pro rege quidem suo & patria militarent. Quocirca comprehen-
si hi sunt posteaCazimiri iussu, & in carcerem compacti ob tam indignam sponsionem.

Aestus et siccitas.

Neq; hoc solum incommodum eo anno Polonia pertulit: sed æstu quoq; & ardore ue
xata est usq; adeò, ut aluei fluminum plerorumq; arescerent. Vistula etiam apud Toru
niam esset uadabilis: syluæ saltusq́; radicitùs arderent: segetes, uernæ præsertim, squa
lerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato intestinis interirent: Incen

Oppidorum in Polonia cõflagratio.

dia quoq; urbium, oppidorum & uillarum crebra extitere. Stradomia quidem ad ui-
cesimamsextam diem Iulij penitus conflagrauit: postridie uerò coorto in cœnobio uir
ginum apud sancti Andreę incendio, tota ea platea, quæ Arcensis dicitur, & proxima
canonicorum arsit: arx ægrè defensa. Conflagrarunt etiam Velisca, Coninum, Bel-
sum, Chelma, Lubomlia: præterea basilica Lenciciensis cum uicinis domibus archie-

Ioannis Gruscinij archiepiscopi mors & uitia.

piscopi & sacerdotum, itemque Mogilense monasterium: obijt uerò Ioannes Grusci-
nius archiepiscopus Gnesnensis, cum Cracouiam à rege euocatus uenisset, repentina
correptus amentia, ita ut neq; sacramentorũ in extremo vitę articulo more Christiano
particeps fieret, consentaneum exactę uitę exitum consecutus. Fuit enim in omne libi
dinum & audacię genus proiectus: cuius ambitione Cracouiensis diœcesis grauiter, ut
suprà memoratum est, diuexata erat, Auaritię verò & immoderati in euehendis & locu
pletandis fratrib. studij seu uerius cupiditatis fructũ qualem oportuit, uiuens nõ de-

Grusciniorũ dißidium.

cerpsit. Nam eo demum defuncto de Cosmino, q̃ grandi pecunia mercatus erat, inter
Bartholomęũ castellanum Sendomiriensem, & Nicolaum cognomento Cosmidrũ fra
tres eius germanos certatũ est. Exequias quidem nõ admodũ honorificas habuit, de-
dignantibus eum hoc honore sacerdotibus tam Cracouiensis, quàm Gnesnensis basi-

Iacobus Sennenius archiepiscopus Gnesnensis.

licæ, in qua sepultus est. Successor autem ei rege postulante à Pontifice designatus est,
priusquam dies electioni præstitutus aduenisset, non sine infamia cupiditatis Iacobus
Sennenius. Huic verò in Vuladislauiensi episcopa suffectus Sbigneus Olesſnicius pro-

Tattari Russiã uexarũt.

cancellariusregni. Clemens quoq; Kiouiensis episcopus homo plebeius, sed probus, B
eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equestri apud Lituanos familia ortum suc-

Styria et Carinthia à Turcis uastatæ.

cessorem accepit. Tattari verò Mescenecense territorium Kiouię uicinum depopulati,
ad septingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcę è Bosna excur-
rentes, omnem ferè Styriam & Carinthiam depopulati sunt. Cęterùm in Asia minore
siue Armenia bis collatis cum Husancassano signis insigni strage uicti ad quinquagin-

Turcæ à Persis bis uicti.

tasex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbassæ uocan-
tur, amisere. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator fuga e-

Mahometis fuga.

uasit. Mox saniori vsus consilio, munitis inter montium angustias castris, obiectu bom-
bardarum hostium ferociam non sine magna eorum strage represit. Vbi & Husancas-
sani filius desideratus est. Insequentes annus Polonis non quietus fuit. Mathias enim

1474 añ.

Vngari submõtana Poloniæ populantur.

rex, cum cõtra acephalos siue fratres prosperè rem gessisset, quemadmodum paulo an
tè memorauimus, quòd eos à Cazimiro subornatos cõtra se fuisse suspicabatur, siue a-
deò compertum habebat, nihil moratus hybernum anni tempus, exercitum sex milliũ
hominum duce Thoma Tarcio in submontanam Polonię oram immisit, collocato in

Smigrodum captum.

syluis Poloniam ab Vngaria disiungentibus pręsidio, ut sese tutò inde recipere possent.
Pręmoniti quidẽ nostri fuerant tẽpestiuè de hostiũ consilio, sed nihilo magis sibi pro-

Oppida submontana incensa.

spexerũt. Itaq; Vngari turmatim excurrẽtes, omnia ferro & igni uastabãt. Smigrodũ op
pidũ noctu scalis admotis cæperunt: arcem uerò ictibus bombardarũ quassatã per de-
ditionem acceperunt, & nouis ꝓpugnaculis fossisq́; munierunt. Direpti sunt ea excur
sione & incensi uici siue oppida, Iaslaum, Brostecum, Colacice, Fristatum, Dembo-
uecia, Duclia, & Pilsina (quæ tunc opulenta erat) & propè ducenti pagi: indeq́; capti-
uorum ingens numerus in Vngariam abactus. In senes uerò & pueros ferro sæuitum

Crosna.

est. Crosna oppidum, quamuis parum abfuerit quin proderetur, nauiter tamen de-
fensum: itemque arx Golessia Tinecensis abbatis. Mussina uerò episcopi Craco-

Comitia Visliciæ.

uiensis propter paucitatem defensorum ex pacto dedita. Inspectabat ferè hanc re-

Bellicæ expeditionis ratio.

gni sui uastationem Cazimirus rex, Visliciæ conuentum agens, ac de bello Vngarico,
quod sibi suisq́; ingruere didicerat, depellendo consultans. Vbi senũm grossorum tribu
tum in iugerũ impetrauit: militiam siue expeditionẽ bellicam, quæ libera & arbitraria
nobilitati

A nobilitati tunc erat, pro modo facultatum siue redituum cuiusque fieri debere decreuit: homicidij pœnam increbescentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites auxit, ut qui eques uolens ac data opera equitem interfecisset, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centũ & uiginti marcas pecuniæ proximis agnatis interfecti lueret.

Homicidij pœna aucta

Dum autem submontana quidem Polonia ab Vngaris ita uexatur, Vislicię uerò à rege & senatu de repub. consultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene gesta contra Radulonem Transalpinæ palatinum: quem Stephanus illis diebus profligarat, & cùm alias quasdam munitiones, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo cæperat, theusaurumque & uxorem cum duabus filiabus ipsius inde asportarat.

Stephani Moldaui uictoria de Transalpinis parta.

Attulerunt autem ij nuncij regi uigintiocto militaria signa de hoste capta. Hos uerò triduo consecutus est alius, qui celerem regis opem implorabat: quòd diceret Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amissas recuperasse: Moldauiamque ingressum, obuia quæque ferro & igni uastare. Itaq; celeriter missi oratores Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace uel inducijs dirimerent. Michaeli uerò Buciacio præfecto Sniatinensi mandatum, ut sine mora cum Podolica nobitate Stephano iret suppetias.

Auxilia Moldauis à rege Polono missa.

Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendum bellum Vngaricum apud Opatouecium præstò esse iussa. Verùm segnius ea conueniebat, mandata lenis, ne dicam lenti regis paruipendens, solutaq; disciplina militari, partim tardius domo sese expediebat, partim in uicinis sacerdotum possessionibus immorabatur, non modò consumens reposita, uerùm etiam domos suas asportans, ita ut non minus incommodi à suis, quàm ab hostibus acciperetur.

Polona nobilitatis licẽtia.

Expectabat rex Opatouecij, cunctantesq; crebris nuncijs dimissis frustra cõuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs vltrò citroq; missis conuentũ inter se de componenda pace instituerunt. Disceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri sese alteris credebant: & Mathiæ fides non modò nostris, sed ipsis etiam Vngaris suspecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in suo exercitu, & Osualdum Zagrabiensem episcopum unum de pacificatorib. per eos dies Liuocię siue Liblij, quasi impensius fauentes Polonis, cæpisset.

Mathiæ regis tyrãnis, & suspecta fides.

Ad extremum, cum Vngari ex antiqua uilla, B Poloni è Sramouice conuenissent, uicesimaprima die Februarij pacem fecêre his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinq; redderentur, damnorum datorum neutrobi mẽtio fieret: Vngaro cum Polono & Boemo ut triennes induciæ essent: quas si quis regnum uiolare uellet, subditi eius ne ei dicto audientes essent: aliorum uerò quisquis eiusmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoste & perduelli haberetur, nihilo tamẽ minus firmę essent inducię.

Induciæ inter Vngaros & Polonos ac Boemos.

Hoc uerò facilior fuit Mathias ad æquas cõditiones, quòd Trãsyluanienses à se alienatos Cazimiro sese dedere uelle acceperat. Et misêre ij quidẽ ad eũ legationẽ, se suaq; dedẽtes, & pecuniã, equos ac milites contra tyrannũ pollicẽtes: sed tũc demũ ea aduenit, cũ regi de pace cõfecta renũciatũ est. Quo circa infectis reb. mœrens ea discessit.

Transyluanienses ad Cazimirum deficientes nõ suscepti.

At hæc Mahometes Turcarũ imperator cũ ualido exercitu Bosnã inuaserat, & Iaice arcẽ acerrimè oppugnabat. Sed repulsus cũ ignominia, demersis in profluente bombardis abscessit, de aduentu Mathiæ factus certior.

Turcæ ab obsidione Iaice repulsi.

His tunc de causis Mathias cum Polonis & Boemis pacem siue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilo minus enim hostilem aduersus utrunque regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum episcopum atq; Prussos ac Silesios incitauit, in Vuladislaum uerò quosdam subornasse creditus est, qui eum ueneno extinguerent.

Mathiæ regis doli.

Deprehensum uenenum, confessi sontes cum quæstionibus subiecti essent, & capitali pœna affecti. Et Morauos aũt, quorũ pars magna cũ Vuladislao sentiebat, infestare & subigere nõ intermisit. Sed hæc paulo pòst animaduersa: tũc aũt pace facta, Polona quidẽ nobilitas dilapsa est: Vngarus uerò rex nihilo magis quiescebat cũ ijs copijs, quas habebat: sed Petrũ Comorouiũ locupletẽ in primis hominẽ, qui Cazimirũ regis Poloni filiũ receptauerat, ulcisci instituit: nulloq; negocio septẽ arces eius, in Vngaria quidẽ sitas, uerùm Poloniæ & Silesiæ finitimas ex inopinato adortus, in potestatẽ suã redegit, dedẽte eas defensorib. uacuas ipso Comorouio, & in Poloniã excedẽte cũ omni familia, acceptis octo millibus florenorũ:

Petrus Comorouius septem arcib. à Mathia rege spoliatus.

In Silesiam uerò duo millia cũ Ioanne Bielico Silesio misit in auxiliũ Venceslao duci Ribnicẽsiũ, q ab Henrico Georgij Podiebradij filio duce Cozlẽsiũ bello uexabatur.

Silesij duces commissi.

Ac recessit quidẽ Hẽricus ab obsidione Plesnę, siue Pelcinę, Vngarico exercitu aduẽtãte: cęterùm Venceslaus quoq; non fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clausit: & Osuencimũ ad Iacobum Dembeniũ palatinũ Sendomiriensem & præfectum Cracouien-

Pelcina in Mathiæ potestatem redacta. Cracouiensem, qui ibi erat cum præsidio, perfugit. Bielicus iritatus facto Venceslai, A Pelcinam oppugnare adortus, per deditionem eam accepit ea lege, ut liceret Venceslao ad Mathiam adire, & admissi ueniam petere. Excurrerant autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium Osuencimense populabundi, qui à Polonis profligati sunt. *Latrunculi Vngarici à Polonis profligati.* Per id tempus uenêre ad Cazimirum duo legati Veneti, alter ad Persas, alter ad Moschos transitum petentes. Non grauatè concessus est. Ab Husancassano uerò Persarũ rege Catharinus Zenus, & ipse Venetus, triennio apud eum legatione functus affuit, incitans regem ad bellum contra Mahometem Turcam suscipiendum. *Legatio Venetorum ad Persas & Moschos.* Atq; id quidem publicè. Secretò uerò filiam Husancassani natu maiorem è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij susceptam uni alicui de Cazimiri filijs uxorem deferebat, dotaléq; Græciam cum Constantinopoli promittebat, ipsius Husancassani armis uindicandam, & cum filia uxore simul tradendam. *Persica legatio ad regem Polonorum.* Contra Vngarum quoq; copias & impendia belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea legatio uisa est: neq; aliud quicquam ei responsum est, quàm, Regem per suos legatos Husancassano responsurum esse. *Husancassani promissa.* Exarsit mox aliud bellum in maiore Polonia, subornante, ut creditum est, Mathia excitatum. *Zeganensiũ dux Ioannes bellũ infert Polonis.* Ioannes enim Zeganensium dux natura amens, & post interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganensem quidem dominatum Misnensibus marchionibus uendidit: alieni uerò appetens collectis quatuor milibus militum è promiscua opificum & agrestium colluuie, transmisso Odra fluuio, ad Vuschouam, quam Freistadiam Germani uocant, duxit, bonæ spei plenus, propter quòd & bombardas à Vuratislauiensibus iussu Mathiæ regis commodatas habebat, & proditionem in oppido instruxerat. *Vuschoua incensa ac defensa.* Ac incensum quidem est sub eius aduentum duodecim locis oppidum: sed oppidanorum uirtute ac diligentia strenuè defensum, restinctaq; incendia. Quo facto Zeganensis dux omisso oppido, in quo capiendo euentus spei eius non responderat, totum territorium frequentibus & bene ædificatis uillis atq; pagis cultum percursans, ferro & igni uastauit. Deinde castris à Glogouia non longè positis, prædas agebat è uicinis oris Poloniæ. Neq; quisquam Polonorum inhibere hostiles illas excursiones satagebat, ne priuata quidem sua calamitate iritatus, aut periculo excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat. *Petrus Gunicius uir fortis.* Vnus omnium Petrus Gunicius gente Prussus, maiore animo quàm consilio, cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores impetũ B fecit: fusosq; & fugatos cũ improuidè ad castra usq; persecutus esset, coortis undiq; hostibus conclusus in medio, & oppressus, uti forti & generoso uiro dignum erat, non inultus cũ omnib. suis socijs cecidit. Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Posnaniensis, & Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini, & Mathias Mossinius præfectus maioris Poloniæ duodecim milia hominum de maioribus Polonis: sed apud Costenũ & Vuschouam desidebant, fumantes quoquouersus pagos inspectantes, & ploratus ululatusq; captiuorum tantũ nõ exaudientes. *Costenũ oppidum.* Nec modò non ibat obuiã hostibus tanta illa multitudo, uerùm etiam hostilia & atrociora propemodũ quàm hostes ipsi in suos patrabat. Nã direptionib. sacrorũ iuxta ac profanorũ. pulsationib. agrestium, incendijs, uirginũ & nuptarũ stupris, deniq; nullo scelere grassabatur. Quo factum est, ut sexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Supramemoratorũ tamen procerum possesionib. hostes pepercerũt: indeq; orta suspicio, aliquid eos cõmune cũ illis clàm habuisse. *Zaganensis dux ambustus.* Nullus aũt fuisset hostilium illarũ excursionũ modus neq; finis, nisi dux Zeganensis in oppugnatione Copanicię, dũ temerè sese incendio munitionis miscet, ambustus & semianimis sublatus esset: unde postea neq; ualetudinẽ, neq; uigorẽ animi recuperare potuit. *Copanicia arx.* Eo demùm casu ducis sui exercitus ille cõsternatus, dilapsus est. Erat eo tẽpore Cazimirus rex Torunię cõponendis reb. Prussicis intẽtus. *Tungeni episcopi conatus.* Nicolaus enim Tũgenus fauentib. & incitantibus, & clàm adiuuãtib. Prussis cùm alijs, tũ cõsulib. Gdanẽsibus, q. bus permolestũ erat, Polonũ Prussis pręfici episcopũ, cũ plerasq; alias episcopales munitiones obtineret, reliquas quoq; nẽpe Heilsbergã & Seburgũ per dolũ in potestatẽ suã redegerat, nihil moratus promissa sua de expectãdo iudicio Pontif. max. cuius etiã diras appellationib. & alijs artibus homo uafer eludebat: nec se sistebat à rege euocatus, neq; dimittebat exercitũ. Sed priusq̃ operæprecij quicq̃ faceret rex in Prussia, in Poloniã sese recipere coactus est, cùm propter pestẽ Torunię & in omni ea ora inualescentẽ, tũ ut Silesiorũ uim reprimeret. *Comitia Petricouiæ.* Quamobrẽ ad medium mensis Iunij Petricouię comitia habuit. *Boemica legatio.* Affuerunt ibi oratores Vuladislai Boemorum regis, Polonorum opem contra Vngarum Morauiam & Silesiam infestare non cessantem implorantes. Itaq; missa sunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in subsidium belli. Contra Silesios ue-

Silesij in Mathiam propensi. *Bellum Silesicum.*

sios uerò, qui & Poloniã subinde uexabant, & pleriq; à Vuladislao alieni, Mathiæ partes sequebantur, eiq; post creatum à Boemis regem Vuladislaum, Vuratislauiensibus authoribus nouo sacramento sese obstrinxerant, placuit rem geri totius regni expeditione: iussæq; omnes copiæ ad medium Augusti mensis apud Mestouiam cõuenire.

Mestouia opp. Lublinensis palatinatus instituitur.

Instituta etiam tunc est noua satrapia siue palatinatus in tractu Lublinensi, qui ad eam diẽ nullus fuerat, detracta parte de Sendomiriẽsi, cuius iurisdictio amplior esse uisa est, quàm ut eius moles commodè ab uno palatino sustineri posset. Rex conuentu soluto Corcinũ diuertit, ad bellum sese apparaturus.

Tattari Podoliã et Russiã depopulantur.

Interim ei nũciatur, Podoliam atq; Russiam à Tattaris duce Aidoro Ezigeris filio populabundis peti. Nihil tamẽ rerum utiliũ prouidit, ac ne pręmonuit quidem Podolios, ut sibi prospicerent. Itaq; factum est, ut à septem ferè millibus Tattarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum Cameneciam, Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbarassum tractus, centum ferè milliarium longitudine, latitudine uerò triginta, cædibus & incendijs miserabiliter, nemine resistente, uastaretur: plurimi mortales segetibus demetendis uacantes opprimerentur, & in barbaricam seruitutem pecudum in morem abigerentur,

Lituinouia exusta. *Sbarassũ captum.* *Dunaiouia.* *Pomorzani.* *Suinca.*

Lituinouia munitio exureretur, Sbarassum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, siue Ioannes incendio perijt: uxor uerò eius capta, & in seruitutem abducta est, & unus de tribus filijs natu minimus. Dunaiouiam oppidum suum Gregorius archiepiscopus Leopoliensis strenuè tutatus est. Pomorzanos uerò Suinca uir generosi animi cum sex modò socijs defendit. Discedentes barbaros cum ingenti præda ferè cẽtum millium hominum insecuti quidem sunt nostri facta tumultuaria manu, sed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tattari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut ualetudinem sequi festinantes non poterant, miserabilius spectaculum insequentibus exhiberent.

Tattari à Lituanis cõtra Polonos exciti.

Habebant quidem dux Ciartoriscius, & Martinus Gastoudus præfectus siue palatinus Kiouiensis non contemnendas Lituanorum copias, uerùm eæ Polonis non expectatis dilapsæ sunt: iactatumq; uulgò est, Tattaros à Lituanis proceribus, misso ad eos cum muneribus Glinscio duce, excitos fuisse: idq; etiam ipsum Tattarorum principem asseuerasse, affirmantem iniussu suo id factum esse. Et comiter autem ipsos acceptos esse à Lituanis, cum se per eorum fines præda onusti domum reciperent. Rex ad Silesicum bellum intentus, ad constitutum tempus apud Mestouiam affuit: sed copias tardius conuenientes, totas sex septimanas expectauit, ita ut commodum belli gerendi tempus præterlaberetur, fruges oræ illius direptæ absumerentur, ac ne incẽdijs quidem domesticis parceretur. Ita tunc soluta atq; adeò profligata erat omnis disciplina militaris.

Nobilitatis Polonicæ cõtentio.

Fuit autem & illa moræ causa, quòd nobilitas Cracouiensis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabstinio, & Spitcone Melstinio ducibus, negabat se ad externam militiam esse profecturam, nisi sibi præscriptũ legibus stipendium numeraretur. Quorum pertinacia ægrè uicta, sexta demùm & uicesima die Septembris rex castra mouit, aucto etiam exercitu Tattaris & Lituanis, ita ut ad sexaginta millia armatorum in eo esse crederentur. Ingressus Oppoliensem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cæpit, præsidijsq; firmauit, agros populationibus quoquouersus permissis diuexauit: transmissoq; apud Chrapcouice Odra, uadabili tunc propter siccitatem, omissa Oppoliæ oppugnatione, Vuratislauiam contẽdit, ubi à Mathia expectari se acceperat: Bregum & Olauiam obiter in potestatem suã redegit.

Mathiæ regis legatio ad Cazimirum. *Misnensium Marchionis legatio.*

Occurrerunt autem ei oratores Vngari atq; Boemi, inducias postulantes: uerùm in congressum Vuladislai filij res dilata est. Hernesti quoq; marchionis Misnensium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affuere. Nec abhorrebat à pace Cazimirus. Sed Mathias ad omnem rei bene gerendæ occasionem attentus, pacis consilia turbauit. Apud Olauiam Polonus castra habebat, quarto à Vuratislauia milliario: nec ignorabat Mathias eum cùm aliàs minus cautum esse, tũ spe pacis componendæ securius ac remissius agere.

Mathiæ regis exercitus fusus fugatusq;.

Sub noctem igitur equitatũ & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonos pabulationi intentos adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uisa est. Cum enim tota nocte exercitus ille ambulasset, oriente Sole apud Zuanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine discursantes partitis copijs excepit, & facilè in fugam uertit. Accurrunt Tattari è propinquo. Quibus uisis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: instauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à castris hæc gerebantur) summittit suis auxilio comitatum suum aulicum cum Paulo Iasenio thesaurario: ipse cum reliquo exercitu subsequi festinat. Hostes ubi aspexêre uires Polonorum augeri, re-

M trocedere

trocedere ad suos in insidijs latitantes incipiunt: sed illi quoque fuga suorum consterA
nati, fugæ & ipsi mandarunt præsidium: nec prius constitêre, quàm Vuratislauiam

Ioannes Rituianius dux copiarũ Polonicarum.

peruenêre. Debellatum tunc fuisset proculdubio, nisi Ioannes Rituianius castellanus
Sendomiriensis & Marsalcus regni, ductorq; uniuersi exercitus Polonici nostros in ho
stium tergis hærentes præproperè siue insidiarum metu, siue inscitia & imperitia re
militaris reuocasset. Quin & ab hoste corruptum eum fuisse iactatũ est, uerène à falso,
non liquet: nisi quòd in re utrinq; tam inopinata nõ uidetur locus fuisse corruptioni.
Ceciderunt autem in eo cõflictu de hostium exercitu mille: capti præter gregarios mi
lites sexaginta nobiliores, in quibus fuere Vilelmus Bernsteinius Boemus, Petrus Hu
guicius Silesius, & Paulus Caruatus siue Croata Vngarus. Post hoc præliũ ad duodeci-
mũ diem Octobr. cõmissum, oratores Misnenses nõ diu cõmorati in castris Polonicis,
quòd intempestiuum esse putarent de pace tunc agere, rebus infectis discesserunt. Il-
lud solum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganense territorium infestari à suis patere-

Boemorum exercitus.

tur. Quarta demùm & uicesima die Octobris Vuladislaus rex Boemorum aduenit, ui-
ginti millia pugnatorum habens is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione
& gratulatione mutua inter reges & consanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiã
itum est: & in conspectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs coniunctisq; castris asse-
dere. Cõmunierat aũt & Mathias castra sua ad urbẽ apud monasteriũ sancti Vincẽtij, ut
è re nata posset cõsiliũ capere. Inde tacitus speculabatur, quid reges incœptarent, cũ su-

Mathiæ generosus animus.

spirijs & vulsione capillorũ dictitãs, facilè se totũ orbẽ terrarũ imperio suo subiugaturũ
esse, si tãtas talesq; haberet copias, quãtas & quales cõtra se hostes sui adduxissent. Ce-
terùm ij desides & inertes tẽpus terere, & nihil in mediũ cõsulere. Suadebãt quidẽ nõ-

Regũ inertia.

nulli, ut reges alueũ fluminis, aqua paucorũ dierũ labore aliò deriuata, siccarẽt, tradu-
ctaq; parte copiarũ undiq; urbẽ obsidione cingerẽt. Sed & hoc, & omnia salubria cõsi-
lia in irritũ cadebãt opera unius cuiuspiã cõsiliarij, à Mathia, ut creditũ est, corrupti, in
cuius consilijs maximè reges acquiescebant, cum ipsi consilio non multum ualerent.
Atq; is quinam fuerit, Dlugossus non memorat. Agri modò & pagi uastabantur, di-
scursantib. quoquouersus Polonis Boemisq; sine certo duce ac ordine. Cumq; in eo-
dem loco diutius castra essent, & uillę ac moletrinæ circumquaq; improbè exurerẽtur,
duplex malum exercitum inuasit, pestis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem
è Boemia panis & cereuisia, sed permagno ueniebant. Nec tamen ueniebat in mentem
Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut
si ueniebat, nemo erat, qui eam curam susciperet, cũ omnes uiæ callesq; à Polonis, qui
in Vngari exercitu stipendia contra regem & populares suos faciebant, insiderentur: à
quibus permulti de Polonico & Boemico exercitu pabulatum aut frumentatũ temerè
procurrẽtes excipiebantur, ita ut plenæ essent captiuorum turres & ergastula Vuratis-
lauiensia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contẽptus imperij regij atq; ma-
gistratuum, ex quo se cum Boemis coniunxerunt. Antè enim aliquid tamẽ disciplinæ

Sacrilegi puniti.

supererat, cum tres homines equestris ordinis ob raptam è templo cum uase argenteo
sacrosanctam eucharistiam, iussu regio, inspectante uniuerso exercitu cremati essent.
Sed id quoq; iam deprauantib. nostros Boemis pro piaculo haberi desierat. Quanquã
aũt cessabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita mansere tam barbarica
& abominanda sacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam castrorũ

Castrorũ Polon. et Boẽ. incendium.

partem absumpsit, nequicquam satagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidẽ
incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus hausti sunt: repertaq; sunt in se

Polonia diuexata Mathiæ copijs.

miustulatis curribus fercula siue uascula sanctissimorũ religionis Christianæ mysterio-
rum. Mathias ubi animaduertit tantũ illum Polonorũ & Boemorũ cũ suis regibus tor-
porẽ & inscitiam, despicere eos, quos initiò plurimũ reformidarat, cœpit: missisq; in Po

Oppolienses fusi apud Clobuscum.

loniam expeditioribus copijs, cum quibus Oppoliensis quoq; & Cozucouiensis du-
ces suas cõiunxerãt, Siradiensem oram omnem, & maiorem Poloniam infestauit, & ue
hementer afflixit, nemine repugnãte. Agrestes quidem apud Boleslaueciam oppone-

Medirecia arx in Mathiæ potestatem redacta

re sese uenienti hosti ausi, paruo negocio fusi ac dissipati sunt. Apud Clobuscum tamẽ,
qui eò excurrerãt ex Oppoliensi ditione, ab agrestib. & oppidanis profligati sunt. Arx
Medirecia excursione illa in hostium potestatẽ uenit, dedẽte eam Sendiuoio Zidouio

Sendiuoius Zidouius bonis multatus.

Burgrabio. Ob quod facinus is post finitũ bellum patrimonio multatus fuit à rege. Hęc
cum ita fierent, & pestis famesque in castris Polonorum & Boemorum ingrauesce-
ret, & ineptum bello gerendo tempus hybernum urgeret, de pace inter reges agi
cœptum est. Congressi bis in patenti campo tres reges, uicesimaprima demum die
Nouembris

A Nouembris nihil aliud inter se constituêre, quàm ut delecti ab unoquoque consiliarij quaterni Vuratislauiæ conuenirent. Quod cum factum esset, re inter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit: quę satis ęquis conditionibus conuenire potuisset, nisi Elizabethæ reginę Poloniæ fastus, & pertinax odiũ obstitisset. Nam ea Mathiã affinitate bellum finire cupientem, quòd neq; regio, neq; ducali genere ortus esset, generum aspernabatur: & quòd patrui sui fratrisq; inimicus fuisset auersabatur, ita ut nullis persuasionibus de sententia dimoueri posset: indulgebat autem ei plusculũ Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta mensium constitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptæ, utrinq; redditæ. Nicolaum quoq; Tungenum Mathias in eo fœdere cum sua causa coniunxit. Finito bello Cazimirus Vuladislaum filiũ dimisit: ipse per Posnaniam iter faciens Lenciciam profectus, Ludouici Bauarorum ducis oratores, quorum princeps erat Henricus Ratisponensis episcopus, Velunia acciuit. Ibi enim ali quandiu, quoad ipse ex Silesia rediret, expectare eos iusserat. Petebant ij Georgio ducis sui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generum Cazimirus: sed Radomiæ demùm, quò is ad natalem Christi diem festinabat, res confecta est. Mathias uerò dimissis ad Christianos principes & Pontificem max. literis solita uanitate de Polonis & Boemis triumphauit: ac delere se penitus maximos exercitus potuisse iactauit, nisi Christianus Christianorum misertus esset. In Vuratislauienses uerò & nonnullos Silesiorum duces maiore licentia mox debacchatus est. Indulsit enim militibus, ut non modò ex agris sociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratislauiensium facultates grassarentur, uxoresq; & liberos eorũ secum abducerent. Gliuicensium uerò ducem captũ in custodia habuit, ac ditionis parte multauit: itemq; Venceslaũ Ribnicensem. Inuasit & Olesnicẽsem dominatũ: idemq; Cessinẽsi fecisset, nisi Præmislus dux cõsilio eius maturè explorato, Polonorum præsidio sese præmunisset. Neq; uerò induciarũ tenax fuit. Statim enim Firstensteinẽ munitionẽ in Silesia oppugnare adortus: uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulsus est. In Morauia uerò tres munitiones, redemptis auro defensorib. earũ in potestatẽ suam redegit. Sub finẽ eius anni Nicolaus Blazeouius Silesius episcopus Pręmisliensis, cũ illi ecclesię trib. & uiginti annis pręfuisset, sacris eo die operatus, quòd se languere sentiret, in lectum se cõposuit, & obdormiuit in Christo. Cui cũ collegiũ sacerdotũ eius ecclesiæ legitimè institutis comitijs successorẽ dare uellet, à rege per Spitconẽ Iaroslauiũ palatinũ Leopoliẽsem uetitum est: fuitq; sine episcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmiensi episcopo, rege petente, cõmendata est à Pontifice, ut inde se tamẽ ille sustẽtaret, qui Varmiensi episcopa potiri per Nicolaũ Tungenũ nõ potuit. Per idem tẽpus Mahometes Turcarũ imperator cũ Radulonẽ palatinum Transalpinæ Valachię, quẽ contra Stephanũ Moldauũ adiuuerat pulsumq; restituerat, in fidẽ suã accepisset, tributariũq; fecisset, missis in Moldauiam ingentib. copijs, Stephanum quoq; subigere adortus est, nihil moratus hyemis asperitatẽ. Verùm is exercitus anni sequentis initio ad sedecimũ Calendas Febr. à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut alij uolũt, triginta millia habebat ex omni suorũ hominũ, agrestiũ ferè, Trãsyluaniensiũ item atq; Cæculorũ, quos paulo ãnte ui & armis ab Vngarorũ regno auerterat, multitudine coacta, insigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnẽ & Racoueciam paludẽ profligatus est. Centũ uiginti millia in Turcico exercitu fuisse dicũtur. Nec prius fugam stitêre Turcæ, quàm Danubiũ trãsmiserunt, persequentibus fugientes Valachis, & usq; ad lassitudinẽ trucidantibus, uel in paludẽ ac Danubiũ impellentib. Itaq; ex tanto numero pauci euasere. Quin & ij, qui uiui in potestatẽ hostiũ uenerãt, Stephano iubẽte omnes, præter paucos insigniores, interfecti sunt. Bassę quatuor in eo prælio desiderati: signa militaria capta centum & amplius. Nec tamẽ Moldauo incruenta cessit uictoria: quin eius multitudine hostium prægrauata inclinare iam cœperat, nisi ipse inter primos animose pugnans pugnã restituisset. Permagnũ aũt cùm ad uictoriã, tum ad maiorẽ hostium stragẽ momentũ ipsi attulit, quòd omnẽ circumcirca regionẽ longè lateq; in primo Turcarũ ingressu ipse exussẽrat. Hinc enim factũ est, ut in magna cõmeatus & pabuli penuria Turcæ iuxtà ac equi ipsorũ debilitarẽtur. Moderatè aũt Stephanus illa sua fortuna usus est, soli Deo uictoriã acceptã referens, ac toto quatriduo deinceps omni, præter panẽ & aquam, cibo abstinẽs. Ad Cazimirũ deinde in Lituaniã, quò is post initiũ anni sese receperat, nuncios cũ quatuor primorib. captiuis, sex & triginta militarib. signis, & parte manubiarũ misit: & quoniam facilè intelligebat, non esse quieturũ Mahometẽ, petiuit ut rex cũ exercitu in Russiam propius

Cõuentus regum.

Elizabetha regina filiã suã Mathiæ nuptui dare noluit.

Cazimiri erga uxorẽ indulgentia.

Induciæ.

Bauarorum ducis Ludouici legatio ad Cazimirum.

Mathiæ regis uanitas.

Mathiæ acerbitas.

Gliuicensis et Ribnicẽsis duces capti et multati à Mathia.

Mathias inducias uiolauit.

Firstẽsteinũ.

Præmisliẽsis episcopæ uacatio.

Transalpina in potestatem Turcarum uenit.

Moldauia uastata à Turcis.

1475 ań.

Stephani Palatini Valachiæ uictoria de Turcis.

Cæculi à Stephano subacti.

Stephani moderatio animi.

Stephani Valachi legatio ad Mahometem Turcam.

accederet, uel solo nominis sui terrore Turcam repressurus, & iusiurandum fidelitatis A eousq; dilatum à se accepturus. Plurimos autem agrestiũ Stephanus fortitudinis ergò in equestrem ordinem transtulit. Ad Mahometẽ quoq; ipsum legationẽ cum donis misit questum, ditiones suas à latrunculis ex Turcia profectis infestatas esse, eamq; manũ à se profligatã meritas pœnas sibi dedisse: petebatq; ut reliquos ex eo numero, qui euasissent, ad supplicium sibi Mahometes dederet: quãdoquidẽ credibile esset, iniussu eius factũ esse, quicquid factum esset. Pontifici quoq; maximo, & Vngarorũ regi dona misit de manubijs, opẽ eorum cõtra tam potentẽ & cõmunem Christiani nominis hostem implorans.

Mathiæ uanitas & iactantia.

Adnixus est tamen Mathias gloriam illius uictoriæ in se transferre, dimissis quoquouersus literis, quibus iactabat à pręfecto suo Stephano palatino Turcas profligatos esse.

Vngari à Stephano profligati.

Nec multo antè tamen ipse nõ contẽnendam cladem ab illo ipso pręfecto, quemadmodũ uideri uolebat, suo acceperat, cũ sex millia Vngarorũ Maierbalasso duce ad uastandam Moldauiã misisset. Ita nihil pudebat hominem uanitatis suę.

Persica legatio ad regẽ Polon.

Nec ita multo pòst aduenit ad Cazimirũ Isaacus Trapezuntius Husancassani legatus ad suscipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde uerò cum benigno responso dimissus, ad cæteros principes Christianos eadem de re acturus profectus est. Non intermisit Stephanus nuncijs alijs post alios ad regẽ missis auxilia petere cõtra Mahometem, quem Adrianopoli ingentẽ belli apparatũ facere, ab exploratoribus didicerat.

Consiliũ Lituanorũ & Polonorum.

Et suadebant quidẽ Lituani, ut rex tam insigne Poloniæ & Lituaniæ contra Turcas propugnaculũ, Moldauiã summa ope defenderet potius, quàm ea amissa, seu uerius prodita, de reliquo suo dominatu dimicaret. Nihil tamen id regẽ mouebat: nihil ne Polonici quidẽ senatus preces atq; monita idem suadentis, cũ ad quintã diem Iulij Lublinũ ad eum non infrequens conuenisset, & quindecim diebus ea de re consultasset.

Rithuianij in regem inuecti.

Vbi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiensis, & Ioannes Rithuianius castellanus Sendomiriensis, & Marsalcus regni approbantib. cæteris, grauiter in regem inuecti sunt, quòd per ipsius, patrisq;, & fratris eius negligentiam & cõniuentiã Polonorum regnũ, quod ipsi florentissimũ accepissent, nõ modò ab hostibus, uerùm etiam ab ingratis socijs, & malè fœderatis Lituanis, quos ipse in potestate haberet, miserabiliter afflictum & accisum esset.

Cazimiri legatio ad Mahometẽ Turcarũ Imper.

Nihil tamen aliud ijs clamoribus & hortationibus tũc effectũ est, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouicius dapifer Cracouiensis, postulatum & monitũ pro uetere amicitia, quæ inter Polonorũ ac B Turcarũ reges cõstaret, ne ille Moldauię, quæ in ditione regis Poloni esset, bellũ facere pergeret. Aliter coactũ iri Cazimirũ bellum suis illatũ summa ui propulsare, qui nũquã quorumuis principũ precibus & cohortationib. adduci se passus esset, ut Turcas bello lacesseret. Si quid Stephanus in Mahometem peccasse uideretur, cõmunium cõsiliariorum arbitrio causam cognosci oportere. Nec defuturum esse Cazimirum, quin subditum dominus ad satisfaciendum lęso adigeret. Cum his mandatis & munere, ueste uidelicet sabellina, cuius orã margaritę exornabãt, missus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis usus in itinere, uix intra uertentẽ annum ad Mahometẽ peruenit.

Capha à Turcis capta.

Interea uerò Mahometes septuaginta nauium classe in Turcicam Chersonnesum missa, Tattaris uerò cum equestribus copijs præstò esse iussis, Capham siue Caphatam urbẽ maritimã munitissimam Genuensium ditionis, celeri emporio nobilem, terra mariq; obsedit: & quamuis reiecti essent ab oppidanis Tattari, tamen intra sextum diem in potestatem suam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinque annis instructa.

Tattarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.

Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipsisque proditoribus, & Mengligere Tauricanorum Tattarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui siue fortuito eò tunc uenerant, siue seruandi sui causa ex agro in urbem se receperant, Constantinopolim translata: plebs dimidia parte facultatum multata, in suis sedibus aliquandiu relicta est: postea tamen & ipsa aliò traducta. Moldaui mercatores, legati, & exploratores centum sexaginta omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphensium formosissimos contumeliæ & libidini barbari tyranni destinatos, & luculentam supellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris segregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præsidij causa in ea fuere, partim per speciem aquandi emissis, partim interfectis, Kiliam appulsa, in Stephani potestatem dedentibus remigibus uenit.

Bialogrodũ siue Moncastrum expugnatum uel tentatum.

Capha, & arcibus castellisque circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncastrum siue Bialogrodum nauigauit, eamque urbem ad ostia Tyræ siue Nestri fluuij in pontum Euxinum sese exonerantis sitam, adiuuantibus à terra Tattaris

expugnauit,

A expugnauit, ut uult Bernardus Vapouius: quàm non multo pòst Turcis ac Tattaris discedentibus Stephanus recuperauit. Tametsi Dlugossus, cuius ætate hæc acta sunt, imminere tantùm ei urbi tunc Turcas cœpisse memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tempus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem se esse hostium uiribus sentiens, in montium & syluarum latebris sese continuit: munitiones uerò, quo distineret hostem, præsidijs firmauit.

Polonorũ pauor ob subactam à Turcis Beßarabiam.

Hæc cum celeri nuncio scribæ cuiusdam regij, qui ad Mengligerem Tattarum allegatus erat, in Poloniã perlata essent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuasit, non secus ac si ipsa iam Podolia & Russia uastaretur.

Comitia Corcini.

Consultatumq; est aliquandiu de bello Turcico in comitijs Corcini ad initium Iulij mensis institutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma sumere, ac tam potentem hostem lacessere, reditumque Vurocimouicij expectare placuit.

Legatio regis ad Valachum.

Stephanus Valachus iurat in uerba regis Polon.

Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belsensem, & Andream Borissouium præpositum Lenciciensem & canonicum Cracouiensem legatos regios facta est, exactumque ab eo nouum fidelitatis atq; subiectionis iuramentum. Id uerò ea de causa potissimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicens, pellicere eum ad se satagebat.

Inundatio.

Per eos dies cum ingens uis imbrium decidisset, tantum inundauit Vistula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret: pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentosius fuit, quòd toto superiori triennio tanta fuerat siccitas, ut non modò apud Ploscum, sed etiam apud Toruniam uadabilis esset pediti Vistula.

Cracouiæ incendium.

Pridie uerò Calendas Aprilis eiusdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant.

Locustæ.

Porrò Siradiensem & Lenciciensem oram atque Masouiam per idem tempus locustarum uis ingens ex Vngaria, Morauia & Silesia aduenienes peruagata, non modò segetes atque parata, uerùm etiam arborum frondes depasta est, continuatis ad sesquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrentibus inter se nonnunquam, & solis aspectum densitate sua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus sex septimanis apud Corcinũ

B de repub. consultando exactis, quinq; consiliarios de primoribus utriusq; ordinis, & quatuor secretarios canonicos Cracouienses misit in Scepusium ad regundos fines cũ Vngaris, & controuersias disceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atque adeò induciæ quoq; ipsæ stabilirentur. Neque enim satisfaciebat conditionibus earum, & pactis conuentis superioris anni Mathias. Verùm Vngari Turcici belli excusatione usi, ad eum conuentum non uenêre.

Vngarorum expeditio in Turcas.

Et fecit quidem Mathias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hostem, extremam oram Vngariæ ingressum: sed tamen persequi eum longius ausus non est, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcę munitionem in citeriore ripa Saui excitatam, quinque millium militum præsidio, unde liberius in Sirmiensem agrum possent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus non sine magna strage suorum expugnauit, & mox interiorem partem regni sui cum exercitu se recepit.

Turcæ Vngariam populantur.

Nec multo pòst reuersi Turcę, usque ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora cis Tybiscum ferro igniq; peruastata, ingentem cùm aliarum rerum, tum hominum prædam asportarunt & abegerunt. Sed ad nostra reuertamur.

Heduigis Cazimiri filia Georgio Bauarorum duci nupta.

Dimisso igitur conuentu Corcinensi, legatisq; ad Scepusiensem iterum designatis, Cazimirus ad decimumoctauum Calend. Octob. Cracouiam egressus unà cum regina, Heduigim filiam natu maximam, quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio desponderat, Posnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Calisiensi atque Lenciciensi palatinis, & compluribus alijs claris & splendidis uiris atque matronis, ad sponsum misit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, sed tunc promissa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti non modò sponsus cum amicis, uerùm etiam Fridericus imperator cum nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus est.

Cõuentus cõsiliariorũ Siradiæ.

Siradiæ deinde Cazimirus rex consiliariorum conuentũ habuit ad diẽ diuo Martino sacrum ea potissimũ de causa, ut sibi publicè subsidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgensis filio desponderat) & in apparatum nuptialem conferretur. Ac non est quidem negatum: sed reiectum ad arbitrium minorum Polonorum, q non conuenerant. Ne denuò quidẽ ij ad diẽ diuo Nicolao sacrũ euocati, uenêre, non ignari quamobrẽ accerserẽtur.

 Ita ni-

Sochaciouia in potestatem regis Poloni uenit 1476. an. Ita nihil tunc perfectum est de subsidio. Rex quod reliquum erat anni partim Pysdris partim Coli commoratus, cum de Sochaciouiensi arce & territorio cum Anna, qui Vuladislai Masouiorum ducis defuncti uxor fuerat, transegisset, sub initium Februarij insequentis anni cum non contemnendo procerum & mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcemq; tradente Anna in potestatem suam redegit. *Masouij duces à Sochaciouia repulsi.* Anteuerterant quidem eum Ioannes & Boleslaus duces Varsauienses, faueute pleraq; omni nobilitate eius orę arcem occupaturi: sed eos archiepiscopi familia, quę prior in arcē peruenerat, aditu prohibuit. Cū igitur cogitatū facinus eis non successisset, orare regē instituerunt, ne se hęreditate sua defraudaret: sed nihil impetrarunt. Atq; ex eo tempore Sochaciouia in ditione regis permanet. *Induciæ inter Vngaros & Polonos.* Vngari verò & Poloni proceres cum apud antiquam uillā congressi essent, inducias inter reges suos redintegrarunt, cū inter eos conuenisset, ut Mathias Cazimiro Smigrodum, episcopo aūt Cracouiensi Mussinā redderet: episcopus verò ne prędones ibi receptaret. Cū Moldauorū palatino uterq; rex duorū annorū inducias ut seruaret: Ad utrum aūt Moldauia pertineat, vt alio cōuentu inter proceres disceptaretur. *Prussici motus.* Ad res deinde Prussicas rex animum intendit, permoleste ferens Nicolaum Tungenum inuito se in Varmiensem episcopā inuasisse, & cum Vngaro rex professo sentire. Videbaturq; res ad rebellionem totius Prussiæ spectare, quòd & proceres nonnulli Prussi, & Gdanenses ciues in primis Tungeno non obscurè fauebant: & verò magister Crucigerorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari secreta colloquia habuisse ferebatur. Ita Cazimirus maturè Sochaciouia profectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breste tamen, Nessouiæ, Toruniæq; nullo operępretio tempus triuit, minoris Poloniæ proceres diutius expectans. *Henrici magistri Crucigerorum suspecta fides.* Interea uenit ad eum Toruniam Vlricus magistri marsalcus & legatus, suspicione magistrum purgans. Ipse deinde magister Henricus Richtenbergius ad medium mensis Maij Marieburgum, quò rex iam ad finem Aprilis uenerat, accessit: acceptus perhonorificè prodeuntib. obuiam ac deducentib. duob. episcopis, aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, denuò se regi purgare instituit, & nouum iusiurandum, si posceretur, obtulit: contra Tungenum consilio & auxilio se regi non defuturum esse pmisit. Sed tamen benignè dimissus à rege, quod promisit nō pręstitit, uarias moras & excusationes nectens. *Gdani seditio.* Gliscebat tūc Gdani seditio inter senatū atq; populum. Eam rex missis illuc Iacobo archiepiscopo, & Ioāne Rithuianio marsalco sedauit. Elbingę deinde conuentū Prussorū contra Nicolaū Tungenū instituit. Sed infecere cōsilia eius Gdanenses: & res Valachicę & Podolicę eū in Poloniā reuocabant. *Mahometis responsum legato Cazimiri datum.* Redierat enim à Mahomete Turcarū imperatore Martinus Vurocimouicius, renunciabatq;, in Bulgaria apud Varnā se eū cum ingentib. copijs in Valachiam contendentē reperisse: expositisq; mandatis regijs, responsum ab eo accepisse, illum postulata regis facturum fuisse, si ea apud Adrianopolim inprocinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepisset: Transalpinensium Tattarorumq; sibi uectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud suscepisse: eis deesse non posse: daturum tamē etiamtum pacem Moldauo, si is tributum ipsi penderet, captiuos remitteret, Kiliam urbem ad ostia Danubij sitam (quæ nescio an Achillea sit integro uocabulo) Besserabibus restitueret. *Turcæ ac Tattari Valachiam infestarunt.* Quas conditiones cum Stephanus palatinus Moldauiæ non acciperet, Mahometem nauibus trāsmisso, & ob dubiam fortunam belli quinque pontibus iuncto Danubio, Moldauiæ infesta signa intulisse. *Stephani legatio ad regem Polon.* Ab alia uerò parte Tattaros quoque eam infestare: quibus dum obuiam it cum suis copijs Stephanus, spacium transmittendi per ocium Danubij Turcis datum esse. Hæc ferè Vurocimouicius referebat. *Tattari profligati à Stephani palatino.* Consequebantur autem eum ipsius Stephani nuncij alij post alios nunciantes regi, Tattaros quidem ingenti clade ab eo profligatos, fugatosque usque ad Borysthenem, præda omni, impedimentis, & uestibus atque armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euasisse. Contra Turcas uerò non satis uirium eum habere, nec audere eis aperto Marte resistere. Ipsum ditionem suam longè lateque urere, ne progredi longius hostis possit propter pabuli & commeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores necessario longius à castris progredientes ex insidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo ab hostibus circundatum, diffugientibus suis, ipsum quoque melioribus rebus seruare se coactum esse. *Turcarum strages in Valachia.* Et quamuis propè triginta millia hostium trucidata sint, tamen leuiculum uideri id detrimentū in tanto exercitu. Moldauos uerò non pluribus quàm ducentis eo conflictu amissis, tamen siue diffisos uiribus suis, siue aduersa fortuna alienatos à Stephano, sibi quemq; priuatim prospicere: nihil in commune consulere.

Sed fa-

A Sed facilè eorum animos & sanari & recreari posse vel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd si fortè Moldauia regi minus esset curæ, at de Podolia & Rusia esset sollicitus. Periculum enim esse, ne Turcæ peruastata Moldauia, in eas oras continuata Populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit. Percursata enim omni Moldauia, Sociauia & Chocimo, alijsque munitionibus frustra tentatis, Podoliæ quoque fines ij attigerunt, & aliquot vicos ignobiles atque pagos exusserunt. His igitur cognitis, Cazimirus Rusiam omnem, Podoliam, & Belsensem tractum arma sumere, & cum Paulo Iasenio thesaurario, & Belsensi Chelmensique præfecto ad Moldauiæ fines sine mora adesse iubet: ipse omissa in præsens rerum Prusicarum cura, sororeque Elizabetha vidua, quæ cum Henrico Stolpensium Pomeranorum duce nupta fuerat, & illis ipsis diebus cum filio Bogusalo siue Boguslao visendi ipsius gratia Marieburgum aduenerat, honorificè dimissa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Augusti mensis Petricouiam, quò edixerat comitia, accessit. Ibi consumptis nequicquam in consultatione de republica ac defendenda seu vindicanda Moldauia tribus hebdomadibus, nihil vtile, constitutum est. Neque enim accommodatum esse videbatur expeditioni bellicæ anni tempus autumnale: & Rusi cum Iasenio cum diutius apud Cameneciam & alijs in locis Podoliæ statiua habuissent, neque transgredi sine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus vellent, neque domos iniussu regio discedere honestum putarent, non minoribus damnis omnẽ eam oram affecerant, quàm si hostilis exercitus eam peruasisset. Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum verò Coli ad medium Septembrem instituti. Et Corcini quidem rege ipso per se postulante quaternorum grossorum tributum iugerale scitum est: maiores verò Poloni labefactationem iuris publici caussificati sunt, quòd Mathias Mosinius præfecturam maioris Poloniæ, & palatinatum Calisiensem pariter obtineret. Cazimirus Corcino Lublinum profectus, salutata regina, quæ Radomia illuc venerat, in Rusiam ad Belsum vsque progressus est, vt fama aduentus sui suos recrearet, Turcasque reprimeret. Nec mora excesserunt ij Moldauia, siue metu regis Poloni aduentantis, siue peste pariter & fame afflicti, siue quòd hyems appropinquabat. Non parum verò momenti illud quoque Mahometi ad maturandum reditum attulit, quòd
B classem, quæ supplementum militum & machinas ad expugnandas munitiones ipsi subuehebat, tempestate disiectam amisit. Aliquanto autem plus per omne illud bellum Transalpini, quàm Turcæ ipsi Moldauis incommodarunt: quippe qui & locorum periti essent, & lingua eadem vterentur. Iidemque Turcarum inopiam commeatu de suis agris supportando subleuarunt. At Mathias rex Vngarorum, vbi cognouit Mahometem se cum exercitu è Moldauia recepisse, hinc quoque vanam gloriam compendiumque apud Italos aucupatus est, abusus hominum crudelitate. À se enim pulsum Turcam turpiter fugam cæpisse, literis diuulgauit: excidiumque eius pollicebatur. Quam vanitatem eius alebant apud exteras gentes viri literati, munificentia eius deliniti, res gestas eius scriptis suis in immẽsum attollentes. Qua quidem re illud sanè perfecit, vt Pontifex maximus cum omnibus principibus & communitatibus Italiæ, præter ducem Mediolanensium, qui imponi sibi passus non est, bis centũ millia aureorum ipsi in subsidium conferret. In quo Ferdinandi Neapolitani regis opera & studium Vngaro maximè adiumento fuit. Filiam enim eius regis notham Beatricem illis ipsis diebus Mathias alteram vxorem duxerat. Sed nõ multo pòst Vngari vanitas redarguta est. Ad medium enim Octobrem Turcæ facta è Bosna excursione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem vehemẽter vastarunt, prædamq; ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt: & mox munitiones ligneas ab ipso Mathia supra Danubium paulo infra Smiderouiam extructas, & quinque millium militum pręsidio firmatas, quatuor quidem expugnarunt, quintam verò per deditionem acceperũt, ipso Mahomete cum maioribus copijs haud longè successum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum Imperator suspicatus Turcas à Mathia in ditiones suas immissos esse, simulq; ratus oblatam sibi occasionem perduellos suos, illius fœderatos, quorum princeps erat Grafniker, vlciscendi, delectu suorum habito, & quatuor millium Boemorum auxilijs à Vuladislao rege acceptis, nihil retardatus hyemis asperitate munitiones ipsorum perduellium partim per vim, partim per deditionẽ recepit. In æstatem verò maius bellum contra Vngarum apparabat: missoque oratore ad Cazimirum Raphaele Lescinio Polono, ad societatem belli eum contra communem hostem inuitabat. Huic Boemorum rex suam & ipse legationẽ eadem de re adiunxit. Quæ Vilnam prosecutæ Cazimirum, quò

Turcæ oræ Podoliæ uexarunt.
Russorũ expeditio in Turcas.
Cazimiri soror.
Bogusalus Pomeraniæ dux.
Comitia Petricouiæ.
Podolia à Rußis diuexata.
Præfectura maioris Poloniæ cũ palatinatu.
Claßis Turcicæ naufragium.
Mathiæ regis uanitas.
Mathias literatos coluit.
Subsidiũ ab Italis Mathiæ regi missum.
Beatrix altera Mathiæ regis uxor.
Turcæ Carniolam, Carinthiam & Styriam populantur.
Frider. Imperator bello perduelles suos persequitur.
Friderici legatio ad Cazimirum.

ſe, non plus quindecim diebus apud Belſum commoratus, receperat, mandata expoſuêre. A

Mathiæ hoſtilis animus in Cazimirũ & Polonos.

Habebat autem is exploratum de hoſtili Mathiæ contra ſe animo, & ſubdolis machinationibus: nimirum quòd ille Moldauo abalienandi eius à Polonis cauſa auxilia contra Tranſalpinenſes miſiſſet: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patruelem cum Alexandro filio ad ſe accitos de Berualdi, Ziueciæ, & Seflarorum munitionum Polonicarum deditione ſollicitus promittens eas, quas ipſi in Vngaria ademerat, ſe redditurum eſſe, cum Crucigeris Pruſienſibus fœdus clandeſtinum pridem inchoatum, in nuptijs ſuis confeciſſet, promiſsiſque auxilijs, ad violandam pacem & bellum faciendum eos concitaret, atque in eam rem mercenarium militem in Sileſia conſcriberet.

Comorouius ad defectionem ſolicitatus à Mathia.

Mathiæ fœdus cum Crucigeris.

1477 añ.

Comitia Petricouiæ.

Hæc igitur cum explorata haberet Cazimirus, ad medium Aprilẽ anni inſequentis comitia Petricouiam Polonis edixit, ipſeque ſubſequentibus Imperatoris & Boemorum regis oratoribus in tempore affuit. Re ad ſenatum relata, placebat quidem auxilia mitti Imperatori: ſed quónam id modo fieret, non expediebatur, propterea quòd inane erat ærarium: nobilitas verò neque militare gratis vltra fines regni volebat, neque tributum ſciſcebat. Itaque reſponſum eſt oratoribus, regem domeſtici aduerſus Turcas ac Tattaros, Crucigeroſque, atque ipſos etiam Vngaros belli expectatione diſtentum, nulla in præſens auxilia Imperatori poſſe mittere.

Legationes Polonicæ.

Et quo æquioribus animis in principes illi acciperent, ad Imperatorem quidem Andreas Opporouius Varmienſis epiſcopus, ad Boemum verò Ioannes Dreuicius ſcriba ſiue ſecretarius regius oratores miſsi. Ac Boemo quidem pater tria millia aureorum dono tranſmiſit in ſubſidium, comparandorum ac Cæſari mittendorum auxiliorum gratia.

Legati cum exercitu in Pruſsiã miſſi.

In Pruſsiam verò ac Marieburgum præſidij cauſa miſit idem Petrum Duninum caſtellanum Siradienſem & præfectum Lencicienſem, & Ioannem Bialum, quo verbo album Poloni vocant, cum ſexcentis equitibus, & quadringentis peditibus mercenarijs, vt Pruſſos in officio continerẽt, ſuſtinerentq; Crucigerorum impetum, ſi quem facerent in regiam ditionem, tantiſper donec rex ipſe cum maioribus copijs ſubſequeretur.

Pruſsi ad res nouas ſpectant.

Non modò enim incertis rumoribus iactabatur, Crucigeros ad rebellionem ſpectare, cum Vngaro per crebros internuncios fœdus & ſocietatem inire, Marieburgenſem & Culmenſem palatinos, Philippum Biſſouium conſulem Gdanenſem, & nonnullos alios regiæ ditionis in eorũ partes inclinare, ſed certis etiam indicijs & literis interceptis conſilia eorum deprehenſa erant. B

Maſouij ad rebellionem ſollicitati.

Sollicitabantur etiam ab eis ad defectionem duces Maſouij: nec admodum ij abhorrere à tam nefario facinore videbãtur propter offenſam, niſi conſiliarij quidam grauiores à concepto ſcelere eos reuocaſſent. Nec ſanè nihil actum eſt illa præſidij miſsione in Pruſsiam. Multorum enim animi ſanati ſunt, multi immatura adhuc conſpiratione à nouis rebus deterriti.

Nobilitatis & ciuitatũ Pruſsicarum ſtudium erga Polonos.

Nobilitas quidem Pruſsica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitum menſis Iunij acto, ſacramento ſe obligarunt, à Polonis nunquã defecturos. Si quod autem bellum exoriretur, ſe pro illis arma ſumpturos: agreſtes quintum quenque expedituros. Ciuitates verò ſingulæ militum certum numerum promiſerunt. Iam verò & ij, qui in ditione Crucigerorum erant, conuentu inſtituto ſtatuerunt inter ſe, non ſequi eorum temeritatem, ſi quod bellum Polonis ij facere vellent. Itaque non commouerunt ſeſe tunc Crucigeri, præſertim quòd neque Vngarus quicquam eorum, quæ conuenerant præſtabat.

Mathiæ regis exercitus fugatus è Sileſia.

Coegerat is quidem in Sileſia quinque millia mercenariorum militum: atque is exercitus priuſquam educeretur quópiam, permagna licentia in ſocios circumquaque nõ modò prædis agendis, verùm etiam incendijs, ſtupris, cædibus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Boemus, ſiue vt ſua tueretur, ſiue vt quoſuis Mathiæ conatus impediret, non multo minores copias è Boemia tranſmiſſas opponebat. Quarum aduentum cum non ſuſtineret ille Sileſienſis exercitus, in Vngariam ſeſe raptim euoluit, ſiue vt ſibi conſuleret, ſiue (quod credibilius eſt) quòd à Mathia accerſeretur. Perduelles'ne autem Imperatoris, fœderatos ſuos dudum ab Imperatore eiectos, vindicare is cupiuerit, an ſibi & Vngariæ finitimæ ab illo metuerit, incertum eſt.

Vuladisl. rex Boem. à Friderico Imp. inueſtitus.

Duxit quidem & Vuladislaus ipſe exercitum illum ſuum è Sileſia reuocatum in Auſtriam, ab Imperatore accitus: verùm non diu ibi moratus eſt, ſiue quòd ſatis habebat Cæſar Auſtriam pacaſſe, ſiue quòd deerat pecunia in ſtipendiũ tanto exercitui. Octo enim millia Boemorum habebat. Accepto igitur Viennæ ab Imperatore ſolenni ceremonia vexillo, quo ſe clientem Imperatoris Romani profitebatur, in Boemiam ſe cũ omnibus copijs ſuis recepit.

Mart. Truchſeſſus magiſter Crucigerorum.

His igitur cognitis Crucigeri quieſcebant. Nec parum & illud inquieta eorum conſilia turbauit, quòd Magiſtrum per id tempus amiſère. Ac ſuffecerunt ij quidem defuncto Martinum Truchſeſſum, quem in-

terdum

terdum Treslerum Dlugossus vocat, commendatorem Osterrodensem, pridie Nonas Augusti habitis Regiomonte comitijs: nec abhorrebat is à bello: sed eũ Fridericus Imp. minacibus literis deterruit. Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Prussia. Nõ itẽ in Polonia. Nouo .n. conuẽtu post comitia Petricouiensia Corcini instituto, fremere nobilitas & proceres in regem, nec velle tributũ ab eo petitum sciscere, aut omnino ad consilium de republica accedere, propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracouiensi post obitum Ioannis Pilecij ad castellaniam eiusdem vrbis prouecto, Ioannem Rithuianium, qui fuerat castellanus Sendomiriensis, successorem in palatinatu Cracouiensi dederat contra leges, quibus cauetur, ne vni plures magistratus honorésve mandentur, cum idem Marsalcus regni esset.

Crucigeros Imperator à bello Polonico deterruit.

Fremitus minorum Polonorum in regem.

Iam verò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros constans fama increbescebat. Et res minimè contemnenda esse videbatur, propterea quòd arces & possessiones eius in faucibus Sarmaticorum montium, qui Poloniam ab Vngaria dirimunt, sitæ, si ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipsi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter salsarum aquarum abundantiam reditus regios è salinis imminituræ essent. Inde enim salem Vngaris suppeditari posse, quem ad eum diem è Polonia petere necesse haberent. Subornati igitur à rege, qui ægrum Comorouij animum sanarent. Ad extremum Spitco Iaroslauius Leopoliensis siue Russiæ, & Stanislaus Vantropca Belsensis palatini, ad eum profecti, persuadere ei conati sunt, vt arces illas cum possessionibus regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipse tenebat, accepta: damnorum, quæ se Polonæ reipublicæ causâ accepisse prætexeret, æstimationem, bonorum virorum arbitrio permitteret.

Nicolaus Comorouius ad defectionem spectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Quibus rebus cum nihil apud eum proficeretur, missus Iacobus Dembenius palatinus Sendomiriensis, & præfectus Cracouiensis cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquagesimum diem expugnauit. Ac Berualdum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seflaros verò Marco Ratoldo addictos restituit. Tunc demum Comorouius Cracouiam ad regem accurrit, facinusque suum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus est. Et eò quidem vsque inflexerat regis clementiam, vt ipsi alia bona in territorio Chelmensi pro ademptis illis dare vellet: verùm ille superbè eam conditionem aspernatus, & in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit. Ea verò destitutus, in Poloniam redijt, & Crasnostauiense territorium à Cazimiro ægrè impetrauit.

Berualdũ et Ziuecia arces destructæ.

Comorouius bonis exutus Crasnostauiam à rege accepit.

Mathias enim tunc iritatus à Friderico, cum eum exercitum dimisisse cognouisset, nequicquam dissuadentibus ac deprecantibus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc populabantur, ire cohortantibus, in Austriam fecit expeditionem, eámque totam quanta quanta est, ad fines vsque Bauariæ peruastauit: oppida pleraque omnia & munitiones, ipsis Austrijs ferè dedentibus, in potestatem suam redegit: Viennam obsedit & oppugnauit: sed ab ea crebris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum præsidio, eruptionibus non sine magna strage repulsus est, Friderico Imperatore apud Styriam vrbem se continente, & Boemorum Polonorumque opem frustra implorante.

Mathias rex Austriam ferè subegit.

Vienna obsessa.

Iam enim hyems appetebat. Misit quidem ei Cazimirus in subsidium decem millia aureorum per Andream Borissouium cognomento Rosam, præpositum Lenciciensem: sed ea Cæsar non accepit, siue quod pauxillum id esset, siue ob spem pacis, cui componendæ non modò Pontificij & Venetorum oratores, verùm etiam Vngarorum proceres nauabant operam: idque hoc enixus, quòd triginta millia Turcarum per id tempus excursione facta in forum Iulij, omnem eam oram vsque ad Cuniglianum Venetiæ oppidum miserandum in modum vastarunt, deleto Venetorum præsidio, quod ipsis ad Sontium siue Lisontium amnem duce Hieronymo Nouello opposuerant.

Cazim. subsidium Friderico Imperatori misit contra Mathiam.

Turcæ forũ Iulij infestarunt, & Venetorum copias profligarunt.

Tardius tamen ea pax, nec nisi Vngaro tempestatibus hybernis & niuibus reiecto ex Austria, conuenit: & quidem non satis honestis Friderico conditionibus: nempe, vt is se omni iure ac titulo regni Vngarici abdicaret: Boemici verò fasces, & quod vocant feudum, Mathię conferret: eidemq; pro munitionibus interceptis in Austria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum postremę non fecit satis. Quod factum est, vt Mathias diutius munitiones Austriacas, non inuitis Austrijs, qui Fridericum oderant, retineret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuisset Mathias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerũt.

Pax inter Fridericũ et Mathiam.

Stephanus autem Moldauiæ palatinus vltrò sumptis armis Transalpinam infestauit, Radulonem siue Draculam palatinum eius oræ à Coronensibus siue Brassouiensibus ciuibus proditum cæpit: eiectisque Turcarum præsidijs Cipulissam vnum de suis purpuratis genti præfecit. Quin & Totrussiense territorium, quod in ditione Turcarum

Steph. Moldauiæ res gestæ contra Transalpinẽses ac Turcas.

erat,

erat, ferro & igni vexauit, salinasque fructuosissimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius archiepiscopus Leopoliensis, vir in studijs humanitatis & bonarum literarum nō mediocriter versatus, verùm libidinosus, cum sanus apud Rohatinum degeret, in cubiculo pronus distensis manibus mortuus repertus est: cuius vitam Philippus Callimachus Florentinus descripsisse dicitur. Post quem plus q̃ duobus annis vrbs illa caruit archiepiscopo. Boleslaus autem Masouiorum dux Annam vxorem, Pauli Hunouij palatini quondā Belsensis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxisset, eadem leuitate, qua duxerat, repudiauit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à viro plebeio vxorem nefario matrimonio sibi coniunxerat: ea verò defuncta, ac ducali pompa sepulta, alteram non minus obscuram puellam, Alexij cuiusdam filiam vxorem sibi adsciuit.

Gregorij archiep. Leopoliensis mors. Archiepiscopæ Leopoliensis uacatio. Masouiorū ducum dispa ria coniugia.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Vicesimusnonus.

CAZIMIRVS rex plus quatuor mensibus Cracouiæ præter morem commoratus, ad exitum Nouembris inde discedens, & lignum crucis Christi in monasterio Calui montis de more veneratus, Radomiæ reliquum anni tempus, & sequentis principium exegit. Ibi verò regina cum duobus filijs natu maximis, ac totidem filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimam diem Ianuarij comitia edixerat, se contulit. Nec tamen operæprecij quicquam ibi fecit, cùm propter tardiorem aduentum & infrequentiam consiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magister Crucigerorum, quamuis euocatus promisisset, veniebat, vt secundum pacta in verba regis iuraret. Quin ad rebellionem planè spectare is referebatur. Cumq; ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Crucigeris impendebat, & ad continendos in officio Prussos sumptu opus esset, & in eum vsum tributum agrarium sciscendum esse plerisque omnibus videretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt. Priuilegium autem ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomiriensem præfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret. Qui contra faceret, pro hoste publico, & læsæ maiestatis reo haberetur. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Cracouiensis perfecit, cum ex testamento Derslai fratris castellani Cracouiensis paulo ante mortui præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidisset. Conuentu dimisso rex in Prussiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem secretam, defectionem à Mathia pollicentem, sola regina arbitra & interprete audiuit. Nec tamē ei quicquam certi respondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxam expertus. Breste deinde in Cuiauia Prussorum conuentum egit, eoque magistrum rursus frustra euocauit: Prussorum suorum animos confirmauit: Sbigneum Vuladislauiensem episcopum gubernatorem eis dedit: Marieburgensem præfecturam à Ioanne Coscelecio in Petrum Duninum Siradiensem castellanum transtulit. Inde verò profectus, Lituanicum Breste adijt: ibiq; conuentu Lituanorum ad medium Martij mensis instituto, principatus illius rebus prospexit. Vicarium verò pro se de duobus filijs præsentibus vtrumuis petentibus illis relinquere noluit, quamuis Albertus tacitis lachrymis cupere id se non dissimularet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tattarorum quoque principis Nurduuuladi legationem secum ducens, amicitiam & societatem petitum amborū nomine: adijciens Tattarorum Mahometis authoritate eò adductum esse. Quibus responsum est: Regem libenter accipere, quæ sibi deferretur, suosq; oratores ad vtrunque confirmandi fœderis causa missurum. Quid autem Mahometem ad petendum à rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: nisi fortè res aduersæ, cladesque superiori bello Moldauico terra marique acceptæ: & quòd non solùm eius, quem Stephani clientis sui iniuriam vltum ire credebat, sed plerorumq; omnium Christianorum principum socia arma, coniunctasq; vires metuebat. Audiebat enim eos dudum dissidentes, in gratiam redijsse studio belli communi cōsilio & iunctis viribus sibi faciendi.

1478 añ. Comitia Petricouiæ. Sendomiriensis præfecturæ priuilegium. Vngari proceres defectionē à suo rege meditantur. Vuladislauiēsis episcopus gubernator Prussiæ. Petrus Duninus præfectus Marieburgensis. Turcica & Tattarica legatio ad Cazimirum de pace.

Prußi denuò iurãt in uerba Poloni.

A faciendi. Turcarum ac Tattarorum legatis dimißis Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecoſten edicta. Interim epiſcopus Vuladislauienſis conuẽtu Pruſſorum Grudenti poſt Paſcha inſtituto, nouo eos iureiurando, vltrò ab eis oblato, regi & regno obligauit. Id bis'ne, hoc videlicet atque ſuperiore anno factum ſit, an Dlugoſſus lapſu memoriæ repetierit, neſcio.

Crucigeri bellũ in Polonos renouant.

Ad Magiſtrum verò quinque legati miſsi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus ſalubria monita, non modò non venit Petricouiam ad comitia, ſed etiam bellum contra regem adornabat, non tam ſuis viribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principum vanis pollicitationibus, ac ſpe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus.

Brodnicia Culma & Starigrodũ à Crucigeris redempta.

Et quo maiorem haberet belli faciendi opportunitatẽ, Brodniciam & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmenſis de Ioanne Sumbergio Bernardi defuncti fratre redemit, perſolutis ſtipendijs, quæ Bernardus bello ſuperiore meruerat, & rex iam prior ſoluere cœperat. Eas igitur munitiones militum pręſidijs firmauit, ipſe cum exercitu ex agreſti ferè multitudine coacto apud Oſterrodam aliquandiu caſtra habuit, ab Vngaro promiſſa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt vt ſine difficultate & controuerſia duodenûm groſſorum tributum decerneretur in ſtipendia mercenariorum militum, per quos tunc in Pruſsia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actum in illis comitijs, niſi quòd importatio ſalis exotici in Poloniam vetita eſt, propterea quòd apud Pincum in maiore Polonia nouæ ſalinæ extitiſſent.

Salinæ Pincenſes in Polonia.

Legatio Cazimiri ad Mathiam regem.

Ad Mathiam verò miſſus eſt Stanislaus Vantropca palatinus Belſenſis poſtulatum, ne ille rebellium contra regem ſuum Tungeni & Crucigerorum defenſionem ſuſciperet, fœderi, quòd antiquitùs inter Vngaros & Polonos conſtitutum, nec ita pridem renouatum intercederet, repugnantem.

Ad Pontificem max.

Cazimiro et Vuladislao regibus interdictũ ſacris.

Porrò ad Pontificem maximum Ioannes Goslubius iureconſultus & canonicus Poſnanienſis allegatus eſt, queſtum de Balthaſare de Piſcia nuncio ipſius, qui apud Vuratislauiam degens, Vuladislao quidem Boemo vt hæretico, Cazimiro autem vt fautori hæreticorum in gratiam Mathiæ ſacris interdixerat.

Pax Bernenſis inter Vngaros & Boemos irrita.

Res Boemicæ.

Etſi enim ineunte vere pax inter Mathiam & Vuladislaum per vtriuſque conſiliarios apud Bernam ſiue Brunnam Morauię conuentu acto facta erat, Mathias tamen re apud Pelſnam, quã cum Budeouice retinebat, per præfectos præſidij ſui contra Burianum Vuladislai copiarum B ducem proſperè geſta elatus, ſimulque tumultu Pragenſis ciuitatis contra legatos ſuos Varadinenſem epiſcopum, & palatinum Tranſyluanienſem temerè concitato iritatus, bellum inſtaurabat, pacem illam irritam eſſe dictitans, quippe quę nec ſuo iuſſu, nec authore Pontifice, aut legato eius confecta eſſet:

Legatus Põtificius belli incenſor.

cui & legatus ipſe Gabriel monachus, epiſcopus Agrienſis, recens cardinalis creatus frigidam ſuffundebat, & inſanientem ſua ſponte, magis etiam concitabat: fruſtra retinentibus Vngaris & Sileſijs proceribus, quibus pax exoptata affulſerat.

Mathiæ reſponſum legato Cazimiri.

Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belſenſis Budenſi præpoſito comitatus, illud reſponſum à Mathia retulit: eum fœderatis ſuis deeſſe rectè non poſſe. Sed ſi Cazimirus bello contra Crucigeros abſtineret, habere Mathiam vias, quibus Crucigeri ad officium reuocentur, & ipſe fœdéris iureiurando cum eis ſanciti religione ſoluatur.

Legatio Cazimiri ad Mathiam.

Hac igitur de cauſa miſsi ad eum denuò legati Ioannes Dlugoſſus, & Stanislaus Marſalcouicius, qui exquirerent, quæ'nam illa eſſent, quæ Mathias tectius ſignificaſſet. Ac nihil ij quidem eiuſmodi compererunt: pernegabat enim Mathias, ſe tale quicquam Cazimiro renunciari mandaſſe. Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloniam infeſtaret, partim Crucigeros adiuuaret, conſtituerunt cum eo, vt ad initium Februarij menſis regum vterque conſiliarios ſuos Olomuciam omnium controuerſiarum componendarum paciſque inſtaurandæ cauſa mitteret, interea verò vtrinquẽ ab armis diſcederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmienſi ditione cæpiſſet. Verùm diſplicuêre vehementer hæc pacta Polonis, iniuſſu ſuo conuenta.

Bellum Pruſsicum.

Mathiæ regis copiæ bis à marchione Brandeburgenſi fuſæ, & aditu in Pruſsiam prohibitæ.

Iam enim Cazimirus exercitum in Pruſsiam miſerat: atque is Crucigeros quieſcentes adhuc laceſſere vetitus, Varmienſem oram infeſtabat. Præſtò tamen fuit Tungeno Magiſter cum aliquantis agreſtium magis quàm militum copijs. Sed noſtris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum ſe recepit. Quo facto, liberius vaſtata eſt Varmia: ac ne Sambienſi quidem agro pepercit miles: munitioneſque aliquot de Tungeno receptæ. Ad hæc auxiliares Vngari copiæ ſeptem millium militum, quæ ductu Zeloni Boemi ſub ſpecie ferendæ opis Ioanni duci Zeganenſium contra Albertum marchionem Brandeburgenſem per Pomeraniam ad Crucigeros penetrare nitebãtur, bis à marchione magna ſtrage profligatæ erant.

tæ erant. Quibus rebus perculsi Tungenus ac Magister, de pace cum Sbigneo Vuladislauiensi episcopo, Paulo Iasenio thesaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgensi regijs magistratibus tractare cœperant. Sed statim cœpto destiterunt, vbi de ictis inter reges inducijs, quibus ipsi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen destitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionumque oppugnatione. Per id tempus Tattari domestica egestate penuriaque adacti, in Podoliam incursionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per insidias hominum indicio comperissent, adesse Spitconem Iaroslauium Leopoliensem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos cum non contemnendo equitatu, discessione simulata in syluis aliquandiu delituêre, & mox secutis nostris ad Bratislauiam excurrerût: oppidum incenderunt: parumque abfuit, quin & arce potirentur: sed reiecti tamen, cum magna præda sese receperunt. Eodemque tempore Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ est inter Malburgettum, Villacum & Salisburgum, acerbè depopulati sunt: longiusque progresi fuissent, nisi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concursu facto eis obstitissent, pontemque interrupissent: vbi mille trecenti ferè Christiani cæsi sunt. Per omne autem id tempus post solutum conuentum Petricouiensem Cazimirus cum vxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcini & Cracouiæ commoratus est. Insequentis demum anni die duodecima Petricouiam rursus ad comitia profectus est. Illuc venit ad eum legatus Mathiæ regis Iaroslaus Ciarhonorius, postulans, vt conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eumque ipse veniret. Fore id ex re ipsius pariter & Vuladislai filij, minoreque negocio res Prusicas componi posse. Quod si tempus illud locusque ipsi non placeret, mutaret arbitratu suo. Sed bellum tamen Prusicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Mathias vrgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Heilsbergam primariam episcopi arcem permunitam Poloni obsidebant: Tungenus verò rebus suis diffisus, ad Magistrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. Itaque licet Tungenum propediem debellatum iri speraret, nec sibi expedire videret aliquid ei laxamenti concedere, iussit tamen exercitum suum ab Heilsbergæ obsidione discedere, & omni bello abstinere. Ad Mathiam verò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marsalcum, Paulum Iasenium thesaurarium regni, & Andream Rosam præpositum Lenciciensem, cum summa potestate misit, vt de conuentu cum illo constituerent, & spem ipsi facerent, facilè & Magistrum veniam, & Tungenum aliam episcopam, duas've pro vna impetraturum esse, si pax coiret. Decesserat enim paulo antè de statione vitæ Vincentius Kelbassa Culmensis episcopus, & perpetuus administrator Pomesaniensis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Posnaniensis, & Paulus Grabouius Chelmensis propè continuatis funeribus secuti sunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille verò duobus & quadraginta annis & sex mensibus in episcopa exactis. Ac de Posnaniensi quidem fuêre competitores Vriel Gorcanus Lucæ palatini Posnaniensis filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & cancellarius regni, cui collegium Posnaniense administrationem episcopæ vacantis commiserat, & Stanislaus Curosuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiscopo interueniente collegium Posnaniense regiam authoritatem in eligêdo Vriele secutum est: qui etiam promissum regis aliquanto antè habuisse dicitur. Reliquæ aliquandiu sine antistitibus fuêre. Obtulerat igitur sese occasio transigendi de Varmiensi episcopa. Cum his mandatis profecti oratores regij, multis cum Mathia & consiliarijs eius colloquijs habitis, tandem constituerunt, vt ad Pentecosten Mathias duos episcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis instituendum mitteret: Magister verò Crucigerorum, & Nicolaus Tungenus ipsi adessent, & communi Vngarorum & & Polonorum placito Cazimiro reconciliarentur. Exoptabant enim & Vngari pacem, quo facilius assiduas Turcarum incursiones reprimere possent: nec deerat suadendo & orando Gabriel cardinalis legatus Pontificius, Italicarum rerum & Pontificiarum partium iuuandarum studio. Ardebat enim tunc intestino bello Italia scissa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ & Neapolis, & respublica Senensium: in altera verò Veneti, Florentini, & Mediolanensium dux: quæ Gallorum quoque regem in suas partes pellexerat, & quinquaginta ferè castella Pontifici ademerat: tantoque odio inflammata in id bellum incumbebat, vt Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara siue Scodra vrbe

Marginalia (left margin, in order): Tattarorum excursio in Podoliam. — Turcarũ excursio in Carinthiam. — Drauus fl. — 1479 añ. — Comitia Petricouiæ. — Mathiæ legatio ad Cazimirum. — Tungeni aduersæ res in Prußia. — Cazimiri legatio ad Mathiam. — Episcoporũ mortes. — Vriel Posnaniensis episcopus. — Italici motus. — Veneti Turcis pacem redimunt.

Right margin letters: A (beside line 1), B (beside "discedere...Iarosla-").

dra vrbe Epiri siue Albanię, in qua defendēda permultū pecunię sanguinisq́; profuderát, eis tradita. Quo verò debilior erat altera factio, hoc ardētius Mathię opē expetebat. Eius igitur belli intuitu Mathias ad pacē cū Cazimiro faciendā propēsior tūc esse videbatur. Interea Cazimirus peractis comitijs Sophiam filiam, quā Friderico Alberti marchionis Brandeburgēsis filio natu minori desponderat, Francofordiā, quæ ad Odram est, ad sponsum cum splendido sexcentorum equitum comitatu & apparatu transmisit: ipse nouis conuentibus maiorum & minorū Polonorum separatim institutis, duodenûm grossorum tributum impetrauit: Radomiamq́ue ad reginam profectus, vsq; ad Pentecosten ibi mansit. Inde Petricouiam redijt, Siradiamq́ue nonnullos consiliarios misit: vbi Magister quoque Crucigerorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Prussiæ consiliarij affuêre. Sed cum ad vicesimam diem frustra Vngaros expectassent, Petricouiam ad regem venerunt. Ac Tungenus quidem ad pedes regis prostratus veniam impetrauit, permissusq́ue habere Varmiensem episcopam, cum rege ipse pariter, & quæ præsens aderat legatio collegij sacri eiusdem ecclesiæ pacto sempiterno constituit, vt omnes deinceps episcopi, primores siue prælati, vt vocāt, & Canonici illius basilicę intra certum tempus posteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis verbis fidem suam regi Polono obstringant, & pręstò sint ipsi, quoties opus erit contra Crucigeros: aduocatus quoque episcopalis vt & ipse in verba regis iuret: nec præficiatur quisquam ei muneri, nisi regis Poloni, aut ecclesiæ eiusdem subditus. Cæteri verò homines, qui sunt in ditione episcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant: prouocationem ad regem vt habeant: collegium sacrum vt non nisi gratum regi episcopum sibi deligat. Hæc ita tunc conuenêre. Nec multo pòst ipse Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgensi, quemadmodum conuenerat, promissum impleuit. Magister verò vanis Mathiæ promissis, clandestinisq́ue literis & nuncijs lactatus, difficiliorem se præbebat, affirmans, Cutem sibi detrahi se passurum prius, quàm in verba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Mathiæ legatio, quæ ad Cazimirum venerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradiensi, & inducijs cum Magistro ac Tungeno prorogandis: pendebat enim tunc Mathias ex euentu eius conuentus, quem cum Vuladislao Boemorum rege apud Olomuciam de pace instituebat: eoq́ue conuentu se distentum præ se ferens prorogationem conuentus Siradiensis, & induciarum à Cazimiro postulabat. Nec sanè difficilem hic se in eo, quod postulabat ille, præbuit: missisq́ue ad eum Paulo Iasenio Sendomiriensi, & Ioanne Baseno Marieburgensi, quem nunc Elbingensem vocant, castellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo sacram conuentum distulit, & inducias prorogauit: ipse interim Radomiam, vbi regina erat cum liberis, secessit, Magistro relicto Petricouiæ. Ibi enim dilatum conuentum expectare ipsi visum est, non auso ad suos in Prussiam pace infecta reuerti. Interea pax inter Vngarum & Boemum præsentis Olomuciæ coiuit, iniquioribus Boemo conditionibus. Versabatur enim is in magnis angustijs propter motus & seditiones domesticas & insidias, partim Mathia subornante, partim Georgij Podiebradij filijs, & turbulentis Calixtinorum concionatoribus incitantibus, in caput suum intentas. Conuenit autem, vterque vt rex Boemiæ appellaretur: sed Vuladislaus sola Boemia contentus esset, Mathias Morauiam, Silesiam & Lusaciam obtineret quoad viueret. Post mortem autem eius, si Boemus prouincias illas à se abalienatas recuperare vellet, quadringēta millia florenorum Vngaricalium regi & regno Vngarico, & si quid præterea in redimenda bona oppignerata impensum esset, persolueret. Si tamen Boemi eundem sibi cum Vngaris regem crearent, nihil vtroque nomine soluerentur. Paulò aliter hæc narrat Ioannes Dubrauius. Non vidit is fortasse diploma pactorum tunc conuentorum: cuius exemplum nos vidimus. Pace autem facta, cum nihilo magis appareret in Polonia Mathiæ legatio, Magister cū suis Cazimirum Corcinum, quo se contulerat, secutus est. Eò tandem sub initium Octobris Stephanus comes Scepusiensis, & Venceslaus Becicouius Boemus legati à Mathia venerunt, regemq́; suum excusarunt, quòd bello Turcico implicatus Siradiam consiliarios suos ad constitutam diem non misisset. Satagebant autem ij magnoperè Magistrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quòd se in verba regis Poloni nunquam iuraturum esse, Deo & homini fidem dedisse diceret: proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læsus esse videbatur. Quæ cum omnia clarissimè refutata essent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabantq́ue apertè, non oportere eum deinceps vllam rerum suarum spem in Mathia collocare: Barbarico bello illum disti-

Sophia Cazimiri regis filia Friderico marchioni Brandeburgensi nupta.

Nic. Tungenus in gratiā à rege recipitur.

Varmiensis ecclesiæ pacta cum rege Poloniæ.

Mathiæ & Vuladisl. regum conuentus Olomuciæ.

Conuetus et induciæ prorogatæ.

Pax inter Vngarum et Boemum.

Dubr. Boemicæ histor. lib. 31.

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

neri, neque commissurum esse, vt iniustam causam tueretur. Iam verò sui quoque eum obtestabantur, ne sese & ipsos iret perditum, ac ne minis quidem abstinebant. His igitur non tam flexus, quàm fractus, decessit tandem de pertinacia: & nona die Octobris pacem & fœdus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinensi fidelitatis & subiectionis iusiurandum regi solenni ceremonia dedit, præeunte verba Ioanne Cracouiensi episcopo.

Crucigerorū magister Martinus cū suis iurat in uerba regis Poloni.

Idem fecêre, qui cum eo venerant, primores Crucigerorum, & cum his sex alij de nobilitate, ac tres consules Regiomontani. De cæteris verò omnium ordinum, qui tunc aberant, promissum, quòd & ipsi idem iuraturi essent legatis regijs præsentibus. Iurarunt & regij consiliarij, qui recens in senatum allecti erant, se fœdus initum seruaturos esse.

Transactio regis cū Magistro.

De Brodnicia verò, & Culma, & Starigrodo à Magistro interuersis conuenit, vt is eas munitiones ad diem diuo Martino sacrum Regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno gestum est, Magistro & ordini datis, quaterni à rege Magistroque, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur. Soluitque eo nomine postea rex Magistro mille quingentos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magistrum icti placuit, vt vtrinque ad diem postridie Calendas Februarij ad Rudolfum Vuratislauiensem episcopum transmitterentur, & ab eo præsente Ioanne Lasocio Scholastico Gnesnensi, scriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperentur.

Pax inter Vngar. & Polon.

Nam cum Mathia quoque & Vngaris pax conuenerat. His ita peractis magna omnium lætitia Vngari oratores & Magister cum suis honorificè à rege accepti ac donati, diuersi discessêre. Nec ita multo pòst rex in Lituaniam cum regina & liberis festinauit, Ioanni episcopo, Iacobo Dembenio castellano & præfecto Cracouiensi, & Paulo Iasenio castellano Sendomiriensi commissa cura transigendi cum mercenarijs militibus, qui ob non exoluta Prussica stipendia passim, & maximè in ecclesiastica bona hostiliter grassabantur, à nullo scelere & flagitio sibi temperantes.

Militū grassatio ob non exoluta debita stipendia.

Moschorum dux Nouogrodum & magnā partē Albæ Russiæ subigit.

Is enim tunc erat Lituanicarum rerum status, vt regis præsentiam vehementer requireret. Nam Ioannes Moschorum dux subacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atque castellis finitimæ Russiæ, quæ Alba dicitur, magnoque Lituanorum duci parebat, in potestatem suam redactis, reliquæ Russiæ & Lituaniæ vehementer imminebat. Amplum quidem is principatum à maioribus suis acceperat: B verùm Tattaris, qui trans Rha siue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium vsqueadeò, vt legatis Tattaricis, atque etiam veredarijs tributum petentibus, vel alia quauis de causa venientibus, cum equis veherentur, dux ipse pedester obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus est Tattaris gratissimus) poculum venebundus porrigeret: si qua gutta inde in iubam equi destillasset, eam lamberet: Interpreti legenti literas Imperatoris selectam vestem Sabellinam substerneret: ipse cum proceribus eas legi auditurus genua flecteret: nec vllum tyranni imperium detrectaret, etiamsi bellum contra Christianos, fœderatos, aut necessarios suscipere iussus esset.

Moschi Tartarorum tributarij & seruitij.

Equini lactis usus apud Tattaros.

Ioannis Moschorum ducis res gestæ.

Hanc tam duram seruitutem Ioannes vir magni animi & acer cum ferre non potuisset, vxore Græca magis etiam hominem incitante sumptis armis excusserat: finitimos etiam Russorum principes consanguineos suos astu magis quàm armis subiugarat:

Russi finitimi subacti à Moschis.

& longius ad occidentem Solem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem amplissimam & opulentissimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum nummûm, quemadmodum vult Vapouius, siue ciclorum, vt scribit Dlugossus, quos Rublos vulgò vocant, magno Lituanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat solita, Lituanorum ope destitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat:

Nouogrodū magnum Lituanorū magno duci tributarium.

Nouogrodū captū à Moschis.

trecentos ciuium primores interfecerat, eorumque facultates omnes abstulerat: reliquis verò ciuibus tertia modò parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiscopi ærarium auro, argento, gemmis, margaritis, & omni genere opum per multos annos congestarum refertissimum ac ditissimum spoliarat, solumque aurum, argentum & gemmas, atque vniones trecentis curribus asportarat. Nam qui cæteram supellectilem portabant currus, fuerūt innumerabiles.

Nouogrodēsis prædæ magnitudo.

Inde igitur auctus opibus & animis Moschus, totas prouincias Lituanis, dum Cazimirus Polonicis rebus diuersa parte orbis terrarum distinetur, ademerat, omnemque adeò Russiam & Lituaniam animo complexus erat.

Cazimirus à Moschico bello abhorruit.

His ergo rebus prouisurus Cazimirus, in Lituania tunc solito diutius commoratus est. Et quamuis Lituani proceres bello repetere amissa optimum factu esse censerent, maluit ille tamē quietis consilijs cum feroci Moscho rem componere, quòd eum tanta accessione diuitiarum atque prouinciarum numerosis, & bellandi assiduitate e-

xercitatis,

A xercitatis, & memoria partarum victoriarum præsidentibus copijs abundare, suos verò longa desuetudine armorum imbelles & effœminatos esse diceret: mercenario milite contra tam potentem hostem bellum geri oportere: cuius è Polonia & vicinis gentibus tam celeriter educendi sibi copia non esset. Itaque aliquot annorum inducias cum eo pactus est. Hæc tunc in Lituania. Per id tempus autumni Turcarum centum millia, deductis secum Transalpinis auxiliaribus Transyluaniam ingressa, ad Sobinouiam siue Cibinium vrbem castra posuêre. Præsenserant eorum aduentum Vngari, & ad defendenda sua tripartito cum totidem ducibus accurrerant: fortè in vnum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcæ incidêre. Stephanus vbi se in arcto positum pugnam detrectare, & cum reliquis duobus suorum agminibus coniungere non posse animaduertit, facit tamen eos certiores de necessitate dimicandi sibi obiecta: & militibus suis voluntario iureiurando sese obstringentibus, quòd morituri prius quàm fugituri essent, arma expedit. Committitur acre prælium tribus fermè horis. Iamque Vngari prægrauante Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos sistebat Bathorus, obtestans pariter & obiurgans, & recentis iurisiurandi admonens, cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij & Rascij, citato cursu inuecta in latus hostium impetum fecerunt. At illi re improuisa consternati, aliquandiu tamen conuersis equis restiterunt: ad extremum verò conturbati & impulsi fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium strages edita. Neminem enim, præter quinquaginta insigniores captiuos, Vngari viuum seruabant. Nec tamen incruenta cessit eis victoria. Cecidêre multi fortes viri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem & sacerdotem appellant, & Iaxitius Rascius ductores agminum: quorum opera maximè victoriam illam tam præclarã & omni æuo memorabilem Bathorus, quanquam & ipse saucius, Mathiæ retulit. Ille enim graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, usque adeò afflictus, ut passim diuulgaretur, eum extremum clausisse diem, ueneno sublatum. Sed probauit is anno sequenti se uiuere, Austriam per Thomam Tarcium populatus, & Rachesburgo oppido per uim potitus, cũ à Turcis, ad alia bella, quemadmodum statim exponemus, auersis, ocium & quietem nactus esset, cum Polonis autem & Boemis pacem fecisset.

Lituani imbelles facti. Induciæ Lituanorum cũ Moschis. Turcæ Trãsyluaniã infestant. Baßa. Prælium Vngarorum cũ Turcis. Turcæ uicti ab Vngaris. Knes. Iaxitius Rascius. Mathias podagricus. Austria uexata à Mathia & Vngaris.

B Eum uerò annum & consequentes aliquot Cazimirus rex iam grandæuus, cum uxore & liberis in Lituania uenationibus uacans consumpsit: neq; memoratu dignum quicquam tunc in Polonia, pace per circuitum parta, accidit, præter quòd Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis non multo antè designatus archiepiscopus Leopoliensis, uiuere pariter & annales Polonicos scribere desijt, uir nobilis gente Vieniauius, uirtute & constantia summa, eruditione & facundia, ut illis temporibus, non uulgari, & industria ac dexteritate in rebus gerendis singulari præditus. Quas ob res, quamuis Cazimirum regem Sbignei, ac deinde rursus Iacobi Senneniorum ornamentis impensius studendo grauiter offendisset, ita ut sacerdotiorum fructibus spoliaretur, Cracouia à præfecti apparitoribus contumeliose eijceretur, proscriptusque de uita periclitaretur, postea tamen idem rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atque dignitatis, & in erudiendis liberis suis usus est. Vnde ditatus insignia reliquit beneficẽtiæ suæ pietatisque monumẽta. Sed quoniam extat uita eius, siue à Philippo Callimacho, siue à quopiam alio disertè ac diligenter conscripta, satis sit obiter hæc paucula de eo perstrinxisse. Anno dehinc tertio ad medium mensis Iunij pestis atrox ex Vngaria proserpens, Cracouiam, omnemque minorem Poloniam inuasit. Sequenti uerò anno maiorem quoque Poloniam, Masouiam, Prussiam, ac Boemiam peruasit, & plurimos mortales absumpsit. Inter quos insignis fuit Simon Lipniciensis, ecclesiastes disertus, Bernardiniani sodalitij ad meridianam portam Cracouiæ degentis, homo plebeius quidem, & obscuro loco natus, sed probitate & sanctimonia uitæ clarus. Ad cuius sepulchrum postea complures ægroti pristinæ sanitati restituti esse memorãtur. Quod quidem de Cazimiro quoque Cazimiri regis filio, non modo cõstanti fama, sed etiam certis grauibusq; testimonijs affirmatur: qui Simonem hunc intra uertentem annum consecutus est, apud Vilnã tabe consumptus, & in basilica eius urbis à patre solenni pompa sepultus: & ipse sanctitatis opinione clarus. Fertur autem is tam castè & continenter uixisse, ut medicis concubitum suadentibus si sanus esse uellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Christianæ transgredi maluerit: longè aliter sentiens, quàm multi mortales corruptissimo hoc nostro seculo, qui neque pœnitendum, neque pudendum sibi esse ducunt in cœno

1480. añ. Ioannes Dlugossus historicus, & episcopus Leopoliensis designatus obijt. 1482. añ. Pestis dira. Simon Lipniciensis. Cazimiri sancti principis mors & castitas.

Chriſtophorus Saffranecius ob latrocinium capite plexus.

libidinum volutari. Creuerat interim in Polonia licentia hominum & audacia, cœperantq; nonnulli nobiliores etiam rapto viuere. In quibus Chriſtophorus Safranecius, nobili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta manu perditorum hominum è Peſcouaſcala arce vias publicas infeſtabat, mercatoreſque Cracouienſes complures copioſos & honeſtos Lublinum ad nundinas proficiſcentes diripuerat & trucidarat. Hac igitur de cauſa proſcriptus, & cum proſcriptionem contemneret, circumuentus & captus, Cracouiæ iuſſu regio capitali pœna affectus eſt. Ita pacatiores tamen factæ ſunt viæ.

Boemia & Praga ab improbis cõcionatoribus turbatur.

Nec Boemia interim, & Praga præſertim à domeſticis motibus quieta fuit, ſchiſmaticis & profligatis ſacerdotibus atque concionatoribus in abſentes epiſcopos, Cardinales, & Pontificem maximum mox in præſentes monachos, & magiſtratus vrbanos, ac in regem denique populum concitantibus, ita vt is in aula vrbana oppugnaretur & obſideretur, & inde ſub noctem clam traiecto flumine in arcem, quã S. Venceslai vocant, ſubducere ſeſe cogeretur. Quam ex eo tempore munire cœpit. Sed nos noſtra proſequamur.

Turcarũ varia huius tẽporis bella.

In Ruſsiam deinde Cazimirus rex iter fecit, vt à Stephano Moldauorum palatino pridem promiſſum, ac diu dilatum fidelitatis iuſiurandum ritu ſolenni acciperet, ipſomet palatino, qui ad eam diem varijs cauſificationibus id extraxerat, inuitante, ex huiuſmodi cauſa. Imminebant tunc toti orbi Chriſtiano Turcarum arma.

Turcæ à Rhodo reiecti.

Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius inſulæ vehementiſsimè oppugnarat: ſed non expugnarat tamen, magna cum ignominia & ſtrage reiectus.

Appulia vaſtata.

Hydruntum captum.

In Appulia verò Beſtiam, & alia quædam ignobilia oppida vi cæperat ac deleuerat: Hydruntum autem præſidio firmauerat: indeque eam oram omnem longè lateque ferro & igni vaſtabat. Vtrumque hoc bellum per legatos geſſerat, ipſe eodem tempore cum tertio exercitu in Syriam profectus erat.

Mahometis mors.

Sed in itinere prope Nicomediam extinctus, laxamentum ijs, quibus terrori fuerat, attuliſſe morte ſua videbatur, propterea quòd Turcæ ſciſsi in duas factiones, partim Baiazeti natu maiori, partim Zizimo minori filio eius fauebant, belloque ciuili impediti erant: ita vt ij, qui Hydrunti erant in præſidio, cum ab Italis ad reſtinguendum illud quaſi commune incendium duce Alfonſo Ferdinandi regis Neapolitani filio principe Calabriæ accurrentibus premerentur, omni ope ſuorum deſtituti, deditionem facerent.

Turcarũ ciuile bellum.

Hydruntum receptum.

Vngarorum uirtus.

Vbi præclaram Chriſtianis operam Vngari, quos Mathias rex affini ſuo in auxilium miſerat, nauarunt, vtpote exercitati bellis Turcicis.

Zizimi Turcæ fuga, captiuitas & mors.

Videbatur itaque reſpiratura eſſe aliquantiſper reſpublica Chriſtiana, ipſis inter ſe Turcis belligerantibus, cum Zizimus, quem alij Selimum vocant, à Baiazete prælio ſuperatus ad Sultanum Ægypti ſe recepit, cúmque opibus & auxilijs eius fretus, bellum atque prælium inſtauraſſet, iterum victus Rhodum profugit.

Innocentius octauus Papa.

Alexander ſextus Papa.

A' Rhodienſium verò militum magiſtro ad Innocentium octauum pontificem maximum, qui Sixto ſucceſſerat, Romam tranſmiſſus, & à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cum exercitu contendente abductus, in itinere vitam finiuit, veneno, vt creditum eſt, extinctus Alexandri ſexti pontificis opera, qui tunc Innocentio defuncto ſucceſſerat.

Baiazetes imper. Turcarum.

1484 añ.

Baiazetes igitur pacem domi nactus, vt ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas vlciſceretur, anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo octuageſimoquarto, in Beſſarabiam & Moldauiam terra marique expeditionem fecit:

Kylia et Bialogrodũ vrbes captæ à Turcis.

Kyliam, quam Lithoſtomon Græcis veteribus dictam eſſe quidam autumant, & Moncaſtrum ſiue Bialogrodum vrbes munitiſsimas, illam ad Danubij, hanc verò non ad Boryſthenis, vt vult Paulus Iouius, ſed ad Tyræ, ſiue Neſtri oſtia ſitam, non ſine magna ſtrage ſuorum in poteſtatem redegit, Moldauiamque omnem eo ipſo & ſequenti anno peruaſtauit: ſubegiſſe Iouius memorat, ſed falſo: quod ſtatim planum fiet.

Pauli Iouij error.

Moldauia peruaſtata à Turcis.

Ceſsit quidem tunc Stephanus potentiæ Turcicæ, cum ei longè imparem ſe eſſe animaduerteret: tutioribuſque & impeditioribus locis, vt eſt montoſa & ſyluoſa ea regio, ſeſe continuit, Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in verba eius iuraturum ſe tandem eſſe.

Valachiæ ſitus.

Cazimiri cõſilium de rebus Valachicis.

Non putauit Cazimirus negligendam ſibi eſſe illam occaſionem deuinciendi & ſubiungendi ſibi eius principis, qui Tattaros, Turcas, Vngaros viciſſet, magniſque incommodis affeciſſet, ſuum autem imperium ad illud tempus detrectaſſet. Licet autem facilè conijceret, ſtabile firmumque non fore id, quòd non verè & ex animo ageretur, ſed temporis modò cauſa ſimularetur, conſultius tamen & cum minori periculo ſuo ſuorumque coniunctum eſſe ducebat, cum illo & per illum deuotos vniuerſi Chriſtiani nominis hoſtes à finibus ſuis arcere, quàm proditis quodammodo Moldauis, omnem grauiſsimi belli molem in ſemetipſum deriuare. Quamuis enim nullam ipſe Turcis inferendi ſibi belli

occaſionem

occasionem daret, non temperaturos tamen eos sibi esse existimabat ab inuadẽda & infestanda Rusia, Podolia & Lituania, si Moldauiam subegissent, & illum quasi intermedium parietẽ diruissent: ac uel ipsos Valachos infestissimos sibi fore, quòd ope sua destituti, in barbari tyranni potestatem redigerentur. Deniq; uel sola fama aduentus sui Moldauis quidem animos ad defendẽdum sese suaq; redditum iri, Turcis uerò terrorem incussum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in munitionib. Moldauiæ subigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum. Igitur sub initium autumni anno Christi 1485, Leopolim rex contendit, eoque 1485 añ.
Rusica & Podolica nobilitas omnis euocata ipsi præstò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lituanis uoluntarij partim officij, partim spectaculi gratia illuc ad eum confluxère, equis armisq; bene instructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorum numerum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Nestro seu Tyra amne apud Haliciam trãsmisso, Colomeiam ad constitutam cum Stephano diem sese contulit, & in latè patenti campo castrametatus est. Nec multo pòst Stephanus quoq; cum in signi procerum equitumq; caterua affuit. Peruicerat autẽ is, ne in propatulo ea ceremonia fieret. Proinde in tentorio regio sublime solium pręparatum erat: in eo rex ornatu regio sedebat, adstantibus consiliarijs. Stephanus ubi appropinquauit equo præstanti uectus, solus exclusis omnibus receptus est in medium ab equitatu regio cingente tentorium: desiliensque à primoribus regij consilij obuiam prodeuntibus ad regem introductus est, uexillum signo terræ Moldauiæ exornatum manu tenens: & adorato, ut mos est gentis, rege, uexilloque ad pedes sedentis abiecto in genua procidit. Interea solutis ex composita funiculis, qui tentorium sustinebant, detectoque tabernaculo: quæ fiebant intus cunctis longè lateque patuêre. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, solenni ceremonia conceptis uerbis iusiurandum dedit, se cum uniuersa Moldauia in fide & clientela Cazimiri & successorum eius regum Poloniæ semper fore, nec alium quenquam, præter ipsum, dominum agniturum esse: contra quosuis hostes ipsi summis uiribus præstò futurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipsum initurum, neq; hostile quicq̃ contra eum & Polonos moliturum: præmoniturum etiam, si quem moliri quippiam eiusmodi præsenserit: pacem deniq; bellumq; cum nemine iniussu regis facturum esse: quib. quidem uerbis extremis Mathias rex Vngarorum, qui & ipse Moldauię dominatum siue patrociniũ sibi uendicabat, tacitè designabatur. Extat ea de re in Archiuo regis diploma Stephani, ab ipso & quatuordecim consiliarijs eius consignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator, & superbus multorum populorũ regumq; uictor necessitate adactus regi Polono collum subdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad osculum admotus, mensæq; adhibitus cum tredecim suę gentis primoribus, & perhumanè acceptus est: deniq; hospitalib. donis ornatus, in Moldauiam se recepit, trib. millibus equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum è rege acceptis: quib. Ioannes cognomento Polacus præfuit. Post q, tempus Stephanus Polonicorum auxiliorum ope fretus, ad discrimen quidem uniuersæ dimicationis cũ Turcis non uenit, sed particularibus certaminibus eos uehementer exercuit, & sæpe non sine strage fudit, fugauitq; Moldauis, qui & ipsi æquè ac Turcæ leuiore armatura utebantur, animose in eos procurrentib. & cum permerentur, ad Polonorũ signa agmẽque extremum sese recipientibus, & cum ijs pariter hostem ferocius in se inuehentem reprimentibus. Ita retinuit tamen principatum suum Stephanus, quamuis mutilum. Excessere enim Turcę Moldauia, Kyliam tamen & Bialogrodum pręsidijs firmarunt: tractumq; illum maritimum quẽ Bessarabiam uocant, in potestatem suam tunc redactum, in hancusq; diem obtinent. Cazimirus constitutis rebus Valachicis, in Poloniã redijt: & Cracouię aliquandiu quietus, & quasi uacatione ętatis utens mansit: Fridericũ filium natu minimum studio & authoritate sua ad episcopam Cracouiensem secundũ Ioannem Ressouium tunc mortuum euexit: q, quidem anno Christi 1488 factũ est. 1488 añ.
Tattaricum aũt bellum per Ioannem Albertum filium gessit. Infestabat ea gens crebris incursionibus, magnisq; incommodis afficiebat Podoliam atq; Rusiam siue ultro, egestatisq; suę subleuandę gratia, siue à Turcis in Moldauia iritatis incitata. Fumabant longè lateq; nõ modò uillarũ & pagorum, sed etiam uicorum & oppidorum incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricam seruitutem agrestes iuxtà ac nobiles uiri, matronę & puellę: senes verò ac pueri longioris atq; celerioris itineris labori ferendo impares immaniter trucidabãtur: & miserabilis erat omnino rerũ facies. Excitus tandẽ suorum querimonijs: clamoribus, cõuicijs, & commiseratione Cazimirus anno 1489, cũ 1489 añ.

Stephanus pal. Moldauiæ cũ suis iurat in uerba regis Cazimiri.

Polonorum auxilia Stephano Valacho data.

Ioannes Polacus.

Turcæ à Stephano fatigati.

Bessarabia.

Fridericus episcopus Cracouiẽsis.

Tattarorum excursiones in Poloniam & Rusiam.

Tauane. celeri nuncio Tattaros transmisso apud Tauane Borysthene, Podoliæ & Russię imminere accepisset, Ioannem Albertum cũ expeditis copijs aulici comitatus sui contra eos misit: ac Russicæ & Podolicę nobilitati, vt cum eo sese coniungeret, impetrauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouisset Ioannes Albertus, Tattaros solita celeritate vsos, rapta præda raptim recedere, curriculo secutus eorum vestigia, per nota viarum ac *Copestrinũ.* tramitum compendia ducentibus Podolijs, ad Copestrinum vicum peruenit. Ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tattaros bipartito agmine cum duobus ducibus, quos Cæsares siue Ceąros illi vocant, reuertentes, partim haud longè abesse, partim aliquanto interuallo subsequi. Relictis igitur cum exiguo præsidio sarcinis, & ijs equitibus, qui debilitatis cursu equis sequi non poterant, in id agmen hostium quod antecesserat, maiori animo quàm consilio à tergo impetum fecit. Tattari à longè, vt in patenti planicie, nostros aduentantes conspicati, diduxêre agmen conuersis equis, vt est mos gentis: densumq; sagittarum imbrem sursum versus eiaculati, equos pariter & equites supernè consauciabãt, donec præpeti cursu inuectis nostris res cominus gladijs geri cœpit: ibi verò impares nostris armatioribus, in fugam conuersi sunt: quam tamẽ obiecta cœnosa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga cecidêre: capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum constitisse memoriæ proditum est à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hæsitantibus, pedestres euasêre. Præda omnis à nostris recuperata, & captiuis exuuijsq; hostium cumulata. Nec mora, ad cæteros, qui sequebantur, nostri retrò contendere: forte fortuna ij improuiso aduenientes impedimentis nostrorum apud Copestrinum relictis potiti erant: & cum ibi aquæ mulsæ, qua ferè in potu vtuntur Russi & Podolij, aliquantum reperissent, ex itinere sitientes largius sese ingurgitabant, diffugisse nostros rati. Id cum nostri cognouissent, in comessabundos & ebrios facto derepentè impetu, quasi in pecudum cæde ad lassitudinem vsq; versati sunt. Dux quoq; hostium alter correptis armis tentatoque nequicquam cum paucis inordinatis Marte cecidit. Decem millia equitũ in hoc agmine fuisse Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euasisse. Sunt qui ad Sauoranum flumen, quod in Bogum influit, hæc gesta esse memorent. Non quieuêre tamen postea Tattari: sed cum rursus in Podoliam populabundi hyberno tempore excurrissent, niuibus, quæ plurimæ tunc deciderant, impediti, rursus insigni strage à nostris tumultuariè coadunatis profligati sunt. Nouem millia equitum fuisse feruntur. Verùm hæc victoria posterius, neq; Ioannis Alberti ductu parta est. Tunc autem Ioannes Albertus re bene gesta, & lectis hostium spolijs victor ad patrem reuertit. Ex eo clarus charusque cunctis haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducibus virtutem, dexteritatem & prudentiam eius prædicantibus. Quæ res magno ipsi adiumento fuit ad regnum Vngarorum adipiscendum, nisi fortuna nouerca in medio cursu eum destituisset: quod mox persequemur, si paucis prius attigerimus, quæ hoc ipso anno acta sunt: nempe quòd Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarum imperatore per oratorem suum Nicolaum Firleium gente Leopardium, qui postea castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege, ne quid alter alterius ditionibus & hominibus incommodaret. Cum Vuladislao quoq; filio Boemorum rege denuo societatem cõtra Mathiam Vngarorum regem inijt. Erat enim Mathias quietis impatiens: & cum multa de Vuladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæsiuisset, plura indies appetebat, ducesq; Silesios Ioannem Zeganensem, & Henricum Munsterbergensem durissimis pactis ad dedendas sibi munitiones Zeganum, Sprotauiam, Cozuchouiam, Suebodinum, Grunbergam, Polcouiciam, Vartembergam & Franchesteinum, adegerat: contra Fridericum imperatorem, cui Vuladislaus cliens imperij rectè deesse nõ poterat, bellum instaurabat: Austriam infestabat, & multas eius munitiones in potestatem suã redigebat: quin Boemiæ quoq; imminere videbatur, & Vuladislai caput Boemos quosdã sicarios comparasse dicebatur. Vuladislaus igitur omnia domi forisq; suspecta habẽs, & in paupere regno tamẽ alieno quoq; nomine valde obæratus, cũ se Mathiæ viribus imparem esse, Fridericum verò non modò nihil opis afferre sibi posse, verùm etiam ope sua indigere cerneret, ad patris arma recurrendum sibi esse putauit. Nec ille abnuit societatem, cùm filij, tum sua ipsius causa. Nouerat enim inquietum Mathiæ ingenium. Sed insequenti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidem bellũ Austrijs: exercitum Friderici imperatoris fudit: munitiones Austriæ plerasq;, & in his caput gentis Viennam in potestatẽ suã redegit: Nouam ciuitatẽ obsedit. Verùm dũ ea obsidetur, ipse Viennę apoplexi extinctus est. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam,

Polonorũ de Tattaris geminata uictoria ductu Ioannis Alberti.

Aqua mulsa.

Sauoranus fluuius.

Tattari rursus fusi.

Ioannes Albertus Cazimiri filius clarescit.

Cazimiri fœdus cum Baiazete.

Nicolaus Firleius.

Poloniæ & Boemiæ regum societas contra Mathiam.

Mathiæ regis inquietudo.

Austria infestata ab Vngaro.

Mathiæ res gestæ in Austria.

Vienna capta.

Mathiæ regis mors.

A giam, ubi regum Vngarorum sepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Friderici imperatoris filius, quem paulo antè pater principibus electoribus assentientibus Cęsarem siue regem Rom. appellarat, & Aquisgrani coronarat, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Austriam in potestatem suam redegit, & patri reddidit: nigram legionem, reliquias Mathiani exercitus fudit ac dissipauit: mox Tirolensem comitatum, qui à Venetis infestabatur, donatione Sigismundi patrui sibi adiunxit.

Vienna & Austria recuperata à Maximiliano.

Tirolensis comitatus.

Mors Mathiæ regis, noui, quanquam non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros & Polonos causa fuit. Quod quidem ex intestino Vngarorum procerum inter ipsos dissidio coortum est. Nam ij diuersis studijs partim ad Vuladislaum regem Boemorum, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt. Nec deerant qui Maximilianum Cæsarem regnare uellent. Erant etiam, qui externos reges fastidientes, Ioannem defuncti Mathiæ nothum filium, quem blandè Hanselicum uocabant, regem appellabant.

Vngarorum dissidiũ in creando rege.

Non repudiauit Ioãnes Albertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus, qui ipsi studebant, Vngaris, patre verò suadente, & sumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à suis fautoribus celeriter cum tumultuarijs Boemorum copijs adfuit: & Budam caput regni fauore Beatricis reginæ (quæ iam inde ex quo Vuladislaus Olomuciæ cum Mathia conuentum agebat, aspectu eius capta erat, tunc autẽ nuptiarum eius spem conceperat) pulso Hanselico occupauit.

Bellũ inter fratres.

Beatrix regina Vuladislao fauet.

Id cum didicisset Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duodecim millia hominum mercede conductorum numerabantur, sub signis in Vngariam ingressus est: & Sobinouiam, Eperiassum, & alia quædam oppida, quæ ipsi Budam contendenti in itinere occurrebant, in deditionem accepit. Cassouia verò urbs & arte munita, & ualido aduersariorum præsidio munitior, & commeatu bene instructa uenienti portas clausit. Non uisum est eam Ioanni Alberto præterire, ne hostis à tergo relinqueretur, néue cæterę munitiones eius exemplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obsideri ea, & bombardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta est, sed nullo operæprecio. Ab extrema æstate in mediam hyemem extracta obsidio.

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

Cassouia obsessa à Ioanne Alberto.

Interim tentata est par inter fratres ab Ioanne Varadinensi, eodemq; Olomucensi episcopo, uiro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirũ, ex quo

B Ioannes Albertus dependebat, excurrit. Sed nihil impetrauit. Vuladislaus verò, cũ primores Vngaros plerosq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ thesaurum regium in potestate sua habebat, ad se pellexisset, exercitum ad reprimendos fratris conatus misit. Cum autem in propinquo essent duo exercitus, cœptum est ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Constitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioannes Albertus uerò patrem consuleret, ac de conditionibus pacis inter dissidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus soluta obsidione Eperiassum se recepit, & Vngari diuersi abiere. Erat Cazimirus tunc in Lituania, ad repetenda bello sua, quæ Moschi interuerterant, sese comparans. Etenim post Nouogrodum magnum subactum Russorum Seueriensium principes ultrò ad Moschos defecerant, nõ maxima re offensi: nẽpe quòd cũ Vilnã uenissent, ad regem quodã tẽpore intromissi nõ sunt: cũq; unus quispiã ex ijs importunius urgeret, ac digitũ forib. paululũ adapertis inseruisset, ianitor eũ attractis uehementius forib. pressit & cõfregit. Et luit quidẽ capite pœnã ianitor, nõ fuit tamẽ eo satiata ira principũ: quin ij rectà ad Moschorũ ducẽ ꝓfecti, eius imperio se suaq; omnia subiecerũt.

Seueriensiũ Russorũ defectio ad Moschum.

Siue aũt hęc fuit causa defectionis, siue illa potius, quòd despicatui se esse Lituanis animaduerterẽt, ac de religione rituq; sacrorũ ab illis quidẽ dissentirẽt, cũ Moschis verò cõsentirent, illa tamẽ occasione permoti meditatũ fortassis iã antè facinus maturarũt. Hęc igitur Cazimiro Moschici belli causa fuit. Et tamẽ maiore euehẽdi filij, q̃ recuperãdi amissa studio incẽsus, ira etiã in alterũ filiũ, uelut nimio plus cupidũ & in se ingratũ stimulãte, pacẽ Ioãni Alberto dissuasit, ac ꝓsequi eũ cœptũ bellũ iussit, ad futurũ se ipsi cũ ualidis copijs, ac Tattarorũ auxilijs, cũ primùm res Lituanicas cõposuisset, pollicẽs. Valde erãt diminutę Ioãnis Alberti copię, plurimis militib. ad mẽtionẽ pacis, & ꝙ per inducias angustiore annona & pabulo utebãtur, dilapsis: & tamẽ ei patris authoritatẽ secuto inchoatũ bellũ ꝓsequi in hostico placuit. Finitis igitur inducijs, cũ primũ ꝑ tẽpus anni sequẽtis potuit, ꝓxima quęq; is populabũdus uexabat, uastabatq;, donec Vuladislaus querelis suorum, quorũ agri uastabãtur, motus, octodecim millia peditũ pariter & equitũ ex Vngaris atque Boemis coadunauit. Maturandũ aũt is sibi esse duxit, quò patris aduentum præuerteret, quem sibi infestum, graue bellum comparare audiebat. Vix quatuor millia

1491. añ.

bellatorum Ioannes Albertus habebat, dilapsis cæteris: nihil tamen territus hostilis exercitus aduentantis magnitudine, turpe esse ducebat & inutile, intra munitiones sese continentem obsidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliarijs Germanicis absentis & ægrè molientis opem expectare. Itaq; cohortatus suos, ut pugnantes, & non inulti, sicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes, aut latitantes pecudum in morem trucidari se paterentur, in aciem eos eduxit. Dato utrinque signo pugnæ, ad manus uentum est: strenuè se gerebant Albertiani, primosque hostium loco mouerant: sed prægrauante multitudine represßi, multis fortibus uiris amißis cessere tandem. Dux ipse cum frustra aliquandiu instaurare prælium conatus esset, duobus equis in ardore pugnę amißis, tertio quoque grauiter sub uentrem sauciato, uix tandem Eperiassum euasit. Parum autem abfuit, quin à duobus Boemis insequentibus caperetur, cum fracto gladio, quo se tueretur non haberet: nì Crupscius eques Polonus accurrens, suum ipsi gladium porrexisset: quo quidē ille utrunq; hostem transfixit. Vuladislaus de euentu pugnę certior factus à suis, non obscurè præ se tulit, magis lętari se de salute fratris, quàm de uictoria sua: misisq; ad eū legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus, ut Vngariam is deinceps missam faceret: Vngaris, qui in uerba ipsius iurassent, iurisiurandum remitteret: acciperet autem in Silesia Glogouiam maiorem, Cozuchouiam, Sprotauiam, Zelonagorá, Suebodinum, Goram, Crosnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toscum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaq; omnia ditione teneret unà cum liberis suis marib. si quos habiturus esset tantisper, quoad rex factus non esset. Verùm vt ferrent tamen homines eorū locorū onera publica ex æquo cū Vngaris: dux aūt ipse Ioānes Albertus liber & immunis ꝓrsus ab ijs esset. Interea verò dū hęc pręstātur, Eperiassum is & Sobinouiam retineret. Quòd si Vuladislaus nullis relictis liberis decederet, Ioānes Albertus post eū regnaret apud Vngaros. Nemini aūt fraudi esset, cū eo cōtra Vuladislaū sensisse. Adhęc, ut ijs, qui Mathię regis tēpore exulassent, liber ad suos patêret reditus. Deniq; captiui utrinq; vt redderētur, itēq; munitiones captę. Hęc ita tūc inter fratres cōuenta, cōscripta, ac Vuladislai regis, & quindecim ꝓcerū Vngarorū signis consignata, extant in archiuo regio Cracouiensi. Extāt & alię literę, quib. idē rex tributa siue exactiones, quę sibi publicorū onerū nomine ex ijs locis Silesię quę fratri cōcesserat, pēdi debebāt, eidē fratri cōdonauit. Quib. peractis Ioānes Albertus in Poloniā se recepit. Vuladislaus aūt anteq̄ dimitteret exercitū, Hanselicū quoq; cū nō contēnendis Valachorū copijs Budā cōtendētem, & mox Maximilianū etiā Cęsarē q & ipse ex pacto Friderici patris (q, ille tamē Mathię armis adactus repudiauerat) regnū Vngarię sibi uēdicabat, & Albā regiā cęperat, ꝓfligauit. Sic ille tūc Vngariā pacauit. Nec tamen Beatricem uxorem duxit. Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lituania certior factus de aduersa Ioannis Alberti pugna, & quòd is saluus tamen euasisset, bello Moschico inducijs aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, vt acceptam in Vngaria ignominiam instaurato bello deleret: id adeò, siue quòd nihildum de transactione filiorum inter ipsos cognouisset, siue quòd eam transactionem non probaret. Tametsi absque eo non deerant ei causæ redeundi in Poloniam, ut Annæ filiæ, Boguslao Scecinensium Pomeranorum duci desponsæ, nuptias faceret, eamq; honoris gratia deduceret, & Rußis opem ferret. Nam rusticanus quidam homo, cognomento Mucha, collecto è Valachis & Rußis Pocucensibus decem millium hominū exercitu, Rußiā infestabat, si non cōcitante, conniuente quidem certè Stephano palatino Moldauię. Tametsi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cognomento Zemelca, uir fortis, & rei militaris peritus, cum mercenario milite Polonorum ære conducto, cui præerat, fudit & represßit, multitudinemque illam promiscuam dißipauit. Cœperat tamen Mucha posterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed cum ad mulierem quandam Russam, in quam deperibat, clanculum subinde commearet, obseruatus & captus à Rußis nobilibus, Cracouiam ad regem missus est, ibique in carcere uitam finiuit. Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cum Trocos unius diei itinere peruenisset, languere cœpit: & inualescente morbo, ubi animaduertit supremum uitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo Vuladislaum filium exhæredauit. Deinde sacrosanctis Christianæ religionis mysterijs ritè perceptis, mēse Iunio animā exhalauit, anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimosecundo. Inde funus eius in Poloniā solenni pompa elatū, in basilica Cracouiensi sepultum est. Nec multo pòst pars urbis ad Occidentem solem uergens cum ea domo academiæ, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit: diraque

Prælium inter fraternos exercitus.

Ioannis Alberti fortitudo & fuga.

Crupscius.

Vuladislai regis pietas.

Pacta inter fratres.

Glogouiensis, Opauiensis, & Carnouiensis dominatus in Silesia Ioanni Alberto concesßi à fratre.

Hanselicus, et Maximilianus Cæsar uicti à Vuladislao.

Induciæ Cazimiri cum Moscho.

Anna filia Cazimiri Boguslao Pomeran. duci nupsit.

Mucha Rußiam infestat.

Nicolaus Chodecius.

Mucha captus & extinctus.

Cazimiri regis mors. 1492. añ.

Cracouiæ incendium.

A diraque lues & pestis pecudum atque pecorum Poloniam peruasit. Aliquanto autem ante mortem regis post medium Decembrem tres soles in meridie uisi sunt: deinde cometes duûm ferè mensium spacio post Occidentē solem apparuit, prodigia, ut creditum est, mortis regiæ. Regnauit autem is annos quadragintaquinq;, uixit sexagintaquatuor. Per hoc tempus Turcæ cum Bosnam & Vngariæ fines infestarent, & Sabaciam arcem, quam rex Mathias de ipsis receperat, obsiderent, Vuladislai noui regis auspicijs ab Vngaris & Boemis reiecti & fugati sunt.

Pestis. Prodigia. Turcæ reiecti à Sabaciæ obsidione.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

Liber Tricesimus.

IOANNES ALBERTVS REX.

CAZIMIRO sepulto, ad medium Augustum Petricouiam noui regis creandi causa itum est. Ibi uaria fuere studia procerum in regis defuncti filios absentes partita. Ioanni Alberto fauebant plerique propter ætatis prærogatiuam, & specimen uirtutis bello Tattarico editum. Nonnulli, elatiore animo & supercilio eius offensi, partæ de Tattaris uictoriæ Vngaricum bellum aduerso euentu gestum opponebant: illam uirtuti militum & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptum ferentes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, suauioribus moribus & liberalitate prædito, partim Sigismundo iuniori regnum destinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni & Lituani Iagellonis regis opera coniuncti, sub unius imperio semper se fore promiserant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lituani patris morientis iussu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem sibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lituanos contra pacta conuenta uenisse, qui inconsulto senatu Polonico ducem sibi creassent: indignum esse, Polonos in rege creando eorum sequi sententiam, quibus ipsi præire deberent. Haberet sibi Alexander Lituaniam, Ioannes Albertus Silesiam à Vuladislao fratre assentientibus Vngaris & Boemis proceribus pacto promissam cum spe regni Vngarici: Sigismundum fato quodam aut prouidentia diuina Polonis regem relictum ac destinatum esse: & uegetioris autem animi eum esse, & generosioris indolis. Huius autem sententiæ authores erant Raphael Iaroslauius marsalcus regni, ac Tencinij, quos sequebatur cuncta Topororum familia. Idem sentire uidebatur Sbigneus Olessnicius archiepiscopus Gnesnensis. Tametsi creditum est, eum hoc quidem præ se tulisse, re uera autem Ioanni Masouiorum duci studuisse: cum quo fixis in patenti campo tentorijs statiua habebat. Non obscurè enim Ioannes, uelut uetusto regum Polonorum sanguine oriundus, regnum ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus unà cum fratre Conrado ad comitia uenerat. Res ad uim spectare uidebatur, insolentius & ferocius sese gerentibus Masouijs. Quo comperto, regina Elizabetha mille sexcentos equites ære suo Cracouiæ raptim conductos ad Fridericum filium episcopū Cracouiensem, & cęteros, qui Ioannis Alberti partes tuebantur, pręsidij causa misit. Et his cōplures erant, q sub Ioāne Alberto in Vngaria stipendia meruerāt. Ibi tunc superiores esse cœperunt Ioannis Alberti partes. Cumq; frequens senatus in aulam regiam, ubi Fridericus diuertebat, cōuenisset, & Fridericus archiepiscopo nō ueniēte, comitijs pręsideret, uicesimaseptima die mensis Augusti Ioānes Albertus rex renunciatus est, nō magis procerū suffragijs, quàm populi foris circū comitiū stantis clamore adiutus. Cracouiā deinde reditū est: ibiq; de more nouus rex à Sbigneo archiepiscopo ritu solenni unctus, diadema suscepit. Et quoniā non satis securus erat ab ijs, qui ipsi in adipiscendo regno aduersati erant, siue adeò quòd ulcisci ipse eos cogitabat, & potentiā tamen eorū reformidabat, cū Vuladislao fratre Vngarorū & Boemorū rege secretò fœdus icit per oratores: quo disertè cautū est, vt mutuā sibi opē ferrēt reges cōtra rebelles subditos. Nā & hic erat suis cōtēptui. Verùm nō ita multo pòst, nēpe post insequētis anni principiū Raphael Iaroslauius marsalcus, & Sbigneus Olessnicius archiepiscopus, principes eorū q Ioāni Alberto aduersati erāt, obiere, angore animi, quemadmodū creditū est, cōfecti. Tametsi Sbigneus grādęuus aqua intercute, qua iā inde ante comitia laborare cœperat, extinctus est. Ei successor Fridericus episcopus Cracouiensis rege fratre postulante ab Alexādro sexto pōtifice ma-

Polonorum procerū dissidiū in creādo rege. Ioannis Alberti indoles. Alexander magnus dux Lituanorū factus. Sigismundi indoles. Ioannes dux Masouiorū ad regnū Polon. aspirat. Elizabethæ reginæ studiū erga Ioannem Albertum. Ioannes Albertus rex Polon. creatus. Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrum regum. 1493 ān. Sbignei archiepiscopi Gnesnensis mors.

ce maximo datus est, ita ut idem episcopam Cracouiensem retineret, Cardinalitio A
quoque honore cumulatus. Adeò uerò mites fuere soles anni illius initio usque
ad medium Februarium, ut arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouós-
que fœtus excluderent. Subsecutum est autem frigus intensum diebus quindecim,
quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta rex paucos menses Craco-
uiæ commoratus, maiorem Poloniam mille sexcentorum equitum aulicorum comi-
tatu toto ferè anno obiuit. Quò uenerunt ad eum legati Venetorum, & Baiazetis
Turcarum principis, utrique regnum ei gratulantes. Ac Veneti quidem præterea,
quibus Baiazetes Albania per illud ipsum tempus peruastata, captoque Dyrrhachio
urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellum in Turcas suscipiendum regem co
hortabantur. Turca verò peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat,
siue quòd uires Polonorum eo bello, quod cum Moldauis gessit, exploratas reformi-
dabat: siue quòd prouidebat, ne pluribus simul bellis distineretur. Facilè enim conij-
ciebat, Ioannem Albertum, nisi fœdere & iurisiurandi religione adstringeretur, nō de-
futurum esse Vuladislao fratri & Vngaris: quorum ditiones proximas ipse tunc infe-
standas ac subigendas sibi proposuerat. Nec multo pòst sanè eo ipso anno ex-
currerunt Turcæ populabundi duce Cadumo Bassa in Croatiam, & usque ad Za-
grabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiam sibi progressos insi-
gni strage profligarunt. Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendę causa
fuisse uidetur. Diu fuit anceps Ioānes Albertus quid faceret, Venetísne, an Turcis grati
ficaretur. Huc eum pacis cōmoda inuitabant, illuc insitum glorię regniq; propagandi
studium, & ulciscendi patrui apud Varnā à Turcis interfecti cupiditas impellebat. Ad
bellum autem procliuior cū Turcicas uires secum perpenderet, animaduertebat appa
ratu maiori, & socijs auxilijsq; sibi opus esse. Occurrebant animo eius in primis Vnga-
ri, qui tunc à Turcis uexabātur, & Vuladislaus frater. Cum his igitur primùm de bello
Turcico commuuicare statuit. Nam Fridericus imperator senio morboq;, quē cancrū
uocant Medici, cōfectus, resecto crure, per idipsum tempus Viennę obierat. His ita ma
turo consilio apud se constitutis, uix tandē intra uertentē annum legationem Turcicā
rex dimisit, trium annorū inducias cū Baiazete pactus iureiurādo utrinq; interposito. B
Deinde cū Vuladislao fratre apud Liblium siue Leuociam conuentū egit, Sigismundo
& Friderico fratribus natu minoribus, & Friderico marchione Brandeburgensiū soro-
ris filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegratum est fœdus inter Vngaros
& Polonos. Secretò verò actum esse dicitur inter solos fratres semotis arbitris de ra
tione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è fratre, ac Sigis-
mundo in locū eius surrogādo. Sed rumor deinde siue uerus, siue celandi cōsilij gratia
cōfictus, vulgò sparsus est, infectis rebus discessum esse. Soluto fratrum conuentu, Cra-
couiā se Ioannes Albertus recepit: ibiq; legationē Turcicā alteram, quę tunc fortè obla-
tas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies ultima die Iunij a-
trox incendiū ad eam portam quę Noua appellatur, post occasum Solis grassatū, maxi-
mam urbis Cracouię partē, quę ad Septentrionē & occidentē Solem uergit, cum tectis
turrium & mœnium atq; templis absumpsit. Post quod tempus Iudæorū domicilium
qui eousq; sparsim in urbe habitarant, grassanteq; incendio illo à militib. excussi ac di
repti erant, Cazimiriam translatū est in ripam Vistulę: quē locum Cazimirus magnus
gymnasio destinarat, & exędificare cœperat. Vbi etiamnū frequentes admodū degunt.
Sub finem Septembris Tattari Tauricani siue Pręcopenses in Podoliā & Volyniā po-
pulabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicū suum comitatū ad
reprimendos eos misit: qui quū se cum mercenario milite, qui tunc paucus publico sti-
pēdio ad pręsidiū regni cōductus erat, cōiunxisset, impigrè Tattaros cū grādi hominū,
iumentorū, pecudū, & omnis generis pręda reuertētes persecutus est, & ad Visnoue-
ciā castellū Volynię assecutus, hostē nō fefellit. Excepere enim Tattari incurrentiū in se
nostrorū impetum, celeriterq; paucos pugnę intentos circūuecti, ad manus quidē non
temerè ueniebāt, uerùm sagittis eminus equos pariter & homines configebant, & ple-
na ad extremū uictoria potiti sunt, multis claris & fortib. uiris cęsis: in quib. pręstantes
fuere, Hēricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos aūt ipsos dies duo portēta
Cracouię extiterūt. Mulier enim quędā in platea, quę à sancto Spiritu nomē habet, in-
fantem exanimem peperit, cuius dorso serpens uiuus inhærebat, arrodēs ac depascens
cadauer. Altera verò in suburbana uilla, cui Nigræ nomen est, ad decimum Cal. No-
1495. an. uembr. monstrum edidit cętera quidem humana figura, sed collo & auribus leporinis,
& uno

Fridericus Cardinalis archiepiscopus & episcopus Cracouiensis.
Intemperies cœli.
Regius comitatus aulicus.
Venetorum legatio ad regem Polon.
Albania uastata à Turcis.
Turcica legatio pacē petit à rege Polon.
Turcæ Croatiam depopulati, Vngaros profligarunt.
Ioannis Alberti ingenium.
Friderici Imperatoris mors.
Induciæ cū Turcis.
Congressus regum fratrū apud Liblium.
Fœdus & pacta regū.
Cracouiæ incendium.
Iudæorū domicilium Cazimiriā trāslatum.
Tattari Podoliam & Volyniā populantur, et Polonos superant apud Visnoueciā.
Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius occisi.
Monstra seu portenta.

A & uno grandiore inteſtino totum uentrem occupante, diducto rictu ſpirans. Sequenti anno nihil memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes ſiue Ianuſsius Maſouiorum Plocenſium dux cœlebs in humanis eſſe deſijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractũ Plocenſem iure feudi, ut uocãt, ad ſe deuolutum, regno adiunxit. De reliqua verò Maſouia, Cirnenſi, Varſauienſi, Viſſegradenſi, Zacrocimenſi, Cechanouiẽſi, Lomzenſi, & Nouiduuorenſi territorijs diſtincta, cũ Conrado fratre eius ſuperſtite ſequenti anno ita tranſegit, ut is Cirnẽſem quidã dominatum ſocius & fœderatus regũ Polonorũ unà cũ poſteris ſuis maſculis tãtũ iure ſempiterno obtineret: regi cõtra quoſuis hoſtes præſtò eſſet: ipſo inſcio cũ nemine fœdus iceret, nec pecuniã ullam ſubditis ſuis imperaret: reliquas verò ſatrapias ſiue prefecturas ipſe modò, quoad uiueret, haberet, pòſt obitũ eius ad regem regnumq́; redituras. Idq́; ita ratum fore, ipſe pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorumq́; primoribus Lublinum ueniens ſolenne iuſiurandum regi daret. Verùm id uix tandem poſt alterum annum elapſum preſtitit. Inundauit eodem anno ſupra modum Viſtula fluuius eſtate media, ualidis imbribus auctus.

Ioannes Maſouiorũ dux obijt.
Plocenſis ditio Poloniæ adiuncta.
De Maſouia tranſactio regis Polon.

1496 añ.

Ne ſequens quidem annus habet quicquam magnopere memorabile, preter nuptias Barbarę Cazimiri regis filię, quam Ioannes Albertus frater uirginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio in matrimonium collocauit: & tranſactionem regis cum Conrado Maſouiorum duce in comitijs Petricouienſibus factam, quemadmodum dudum memorauimus. Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuſcus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio pręditus, uerſatus aliquandiu in miniſterio Pij ſecundi pontificis max. Deinde uerò cum ſucceſſor Pij Paulus ſecundus Pomponium Lætum, Platinam, & quoſdam alios uiros eruditos amicos Callimachi ſiue quòd de religione malè ſentirent, ſiue quòd in ſe conſpiraſſe dicerentur, prehendi iuſsiſſet, Callimachus Cazimiro adhuc regnante in Poloniam ꝓfugit, & pro pręceptore regijs filijs fuit. Cũ aũt in familiaritatẽ Ioãnis Alberti ſeſe inſinuaſſet, plurimũ apud eũ gratia & cõſilio ualuit, uſq; adeò, ut cũ Ioãnes Albertus rex factus eſſet, Callimachi arbitrio magiſtratus & honores mãdarẽtur, & res plerę; omnes publicę & priuatę regis gererentur. Qua re ingentẽ ſibi inuidiam apud

Barbara Cazimiri filia Georgio duci Saxoniæ nupta.
Philippus Callimachus.

B Polonos Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & Pontificem maximum obiens, rediturus eſſe in Poloniam non putaretur, in apertum erupit. Sed rurſus eo reuerſo non tam reſedit, quàm diſsimulata eſt, quoad ille uixit. Ad tyrannidem incitare regem, & beneficia decretaq́; eius uendere ſiue creditus, ſiue inſimulatus eſt.

Callimachus legatione functus regio nomine.

Et ita ſanè hoc fit, ut ij qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locum apud reges & monarchas obtinent, difficulter inuidiam & obtrectationes hominum uitare poſsint: quibus nonnunquam perculſi è ſummo gradu in imum decidunt. Neque enim facere poſſunt, quin multos offendant, dum quibuſdam prodeſſe ſtudent. Et illos autem quos euexerunt, æmulos plerunque experiuntur, præſertim ſi uel externi ſint, uel genere opibusúe inferiores, uel auari denique. Perijt autem Callimachus fluxu uentris exinanitus initio menſis Nouembris, quo tempore peſtis ex Vngaria & Sileſia proſerpens, Cracouiam & minorem Poloniam inuaſit: quæ cum hyeme, quæ fuit aſperrima, conquieuiſſet, æſtate ſequenti maiorem in modum recruduit, & ad hyemem uſque longè lateq́; graſſata, plurimos mortales abſumpſit. Commodùm tamen rex nobilitatem, ac de plebe quicunque militiæ nomina dederunt, ei ſubduxit: niſi quòd ijs, qui peſtem effugerant, gladius tamen hoſtilis non uſquequaq; pepercit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam ſuperius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas Chriſtianis omnibus formidabiles, hoſtes ſibi deſtinabat, idq́; ſiue pio reipublicę Chriſtianę iuuandę ſtudio, ſiue ut Vuladislai patrui necẽ vlciſceretur. Tametſi iactatũ eſt vulgò, & creditũ, eum Moldauiam ſubigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ ſe tuliſſe: & ne vltrò tam potentem hoſtem laceſſere uideretur, curaſſe per ſubornatos homines, ut ſibi renunciaretur è Podolia, Turcas infeſto exercitu Moldauiam & Podoliam petere: quod quidẽ credibile faciebat inquietũ gentis ingenium, & quòd induciarum finis iã inſtabat. Cũ igitur apparatum belli permagnum feciſſet, & à Conrado Maſouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, ſolenne fidelitatis iuſiurandum accepiſſet, ipſum quidem expeditione bellica tũc inſtante liberauit, auxiliares modo copias vt ſibi mitteret, Alexandrũ aũt magnum ducem Lituanorũ, & Ioannẽ Tifenũ Magiſtrum Crucigerorũ Pruſsienſiũ, qui Martino defuncto ſucceſſerat, è formula fœderis euocauit:

Peſtis.
Hyems acerrima.
Valachicum bellum.
Cõradus Maſouiorũ dux iurat in uerba regis Polon.
Ioannes Tifenus Magiſter Crucigerorum.

nobilitatem

Legatio regis ad palatinum Valachiæ.

nobilitatem omnem regni Maio mense ad Leopolim sibi præstò esse iussit: ad Stephanum quoque palatinum Moldauorum legatos misit, qui ipsum ad societatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tum Kyliæ & Bialogrodi recuperandi spe inuitarent. Ipse cũ Sigismundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profectus, Premisliæ substitit aliquandiu, dum copiæ conueniunt. Ibi eum Creslaus Curosuancius cancellarius, & illo ipso tempore post obitum Petri Mosinij, siue Bninij episcopus Vuladislauiensis designatus, suo & Friderici cardinalis nomine conuenit, ab instituto reuocans. Quem rex durius increpitum abire, & sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere iussit. Se uel subuculam suam concrematurum esse, si eam consilij sui consciam esse sciret. Hinc sanè nati sunt, uel confirmati duntaxat sermones hominum, quibus iactatum est postea seu uero, seu falso rumore usque ad nostra tempora, expeditionem illam suasu Callimachi à rege susceptã fuisse, quo feroces minus morigeræ sibi, diuinaque & humana iura contemnentis nobilitatis Polonæ spiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet. Porrò ij, qui in Moldauiam missi erant, renunciarunt regi. Exoptatissimum id bellum Stephano contra barbarum cùm totius Christiani nominis communem, tum suum peculiarem hostem accidere: itaque non defuturum eum esse commeatu exercitui regio suppeditando: quin & uires eum suas cum rege coniuncturum esse, ubi is ad hostium fines & Danubium peruenerit. Nam ut prius id faciat minimè expedire, ne Turcas & socios eorum Transalpinenses intempestiuè in se prouocaret. Veréne autem hoc ita existimarit, an cauere sibi hoc prætextu uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum est. Iam quidem & ipse persenserat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios submonentibus, contra se exercitum illum à Polono rege duci, ut is se amoto Sigismundum fratrem Moldauiæ præficeret. Sic enim Liblij clàm inter fratres conuenisse. Quod quidem eo studiosius uulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduersus regem Polonum iritarent: idque partim quòd molestè ferrent, secretiori consilio se à regibus exclusos fuisse, partim quòd Moldauiam bello illo à sua clientela prorsus abstractam iri uidebant. Venerat enim usu superiori tempore aliquoties, ut Moldaui posteaquam semel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in dissensione domestica de principatu, uel Turcici belli necessitate adducti, uel deniq; ut est dubia gentis fides, Vngarici regis clientelæ denuò sese addicerent. His igitur monitoribus Stephanus cautius obseruabat, quid consilij Ioannes Albertus caperet. Quem ubi comperit recensitis copijs, motisq; à Leopoli sub finem Iunij castris, non uersus Cameneciam, quà compendiosior uia est ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarumq; ditionem, iter instituere, sed ad Pocuce oram deflectere, ibi magis etiam cœpit sibi prospicere: misitq; tres legatos, uiros genti suæ primarios ad regẽ sciscitatum, amicus ne an hostis Moldauiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuisset, posse eum longè maiori cõpendio & expeditiore uia ad fines Turcarũ peruenire: seq; exercitum eius & cõmeatu adiuturum, & ubi hostium fines attigisset, copijs suis aucturum esse: sin sibi bellum inferret, daturum se esse operam, ut eum illati pœniteat. Hac tam superba & minaci legatione commotus rex, legatos contra ius gentium comprehendit, & Leopolim asseruandos misit: ipse non expectatis Lituanorum, Prussorum & Masouiorum auxilijs, cum infestis signis Moldauiam ingressus est: & omnibus rebus postpositis, interiora & caput gentis Sociauiam potissimum petiuit, sperans Moldauos nõ modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani dominatum pertæsos, & aliqui dominos crebrò mutare solitos, ultrò ad se defecturos esse. Eoq; captiuos omnes quicunq; à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cæterùm cum Sociauia Stephani præsidio firmata uenienti portas clausisset, quaternis castris in conspectu arcis positis, & curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus est. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur, exceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuisse existimati sunt, cum curruum essent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidem nostris defuêre. Sed quantumcunque eæ muri interdiu deiecerant, noctu Valachi impigrè roboribus limo fimoque oblitis reficiebant. Itaque cum in longum duceretur obsidio, Stephanus collecto è suis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs instituit. Nec tamen in apertum prodibat usquam è nemoribus, sed ex insidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atque Transylua-

Margin notes (in order): Creslaus Curosuancius episcopus Vuladislauiensis. — Ioannis Alberti tyrannicum dictũ & consiliũ. — Stephani Palatini respõsum. — Vngari Stephanum cur contra Polon. regẽ incitarunt. — Moldauorũ defectiones ad Vngaros. — Stephani legati ad regẽ. — Legati uiolati. — Ioannis Alberti consilium. — Sociauia nequicquã obsessa & oppugnata. — Polonicus exercitus. — Stephani Palatini conatus.

A Transſyluanorum, Cæculorum, Transſalpinenſium, Beſſarabum, Turcarum ac Tattarorum, quos partim prædæ, partim ſubiectionis ſuæ ſpe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam inſeſsis uijs, ne commeatus noſtris è Ruſsia & Podolia ſubueheretur. Spe defectionis Moldauorũ fruſtrati noſtri, cum difficultatem belli circumſpicerent, penuriamque annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorum, ſentire inciperent, nec Moldaui ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres eſſe, & fremere in regem: reputare ſecum ſigna & oſtenta, quæ aduerſum belli exitum portenderant: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli motis caſtris poſt exercitum agebantur, ſubita tempeſtate diſiecti erant, nec recolligi omnes potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in tranſitu modici fluminis collapſus, merſusque perijt. His igitur de cauſis miſsionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neque Lituani, neque Maſouij ueniebant: Pruſſorum verò Magiſter Tifen Leopoli ægrotus decumbebat: vbi etiam extremum uitæ diem clauſit. Accedebat eò quòd ipſe quoque Stephanus pacem petebat, Vuladislao rege Vngarorum deprecatore & pacificatore utens. Nec tamen conſtat, veréne id fecerit, an ſimularit, quo noſtros tantiſper, dum copiæ ſuæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sociauiæ auerteret, quam in extremo diſcrimine verſari didicerat. Miſit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, ſuadens & poſtulans, ut is pacem daret Moldauo, ne deſperatione ſalutis & rerum ſuarum ad opem Turcarum confugere cogeretur, eorumque uires acceſsione copiarum ſuarum augeret. Tametſi ſuam in eo rem Vngari proceres agere uidebantur, quo Stephanum omnia pollicentem cum tota gente ſibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus in illo ſtatu rerum, cum febri etiam tentari cœpiſſet, perſuaderi ſibi ab Vngaris legatis paſſus eſt. Et cum de conditionibus pacis non conueniret, induciæ conſtitutæ ſunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confeſtim ſoluta eſt obſidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumq́; iter in certum diem. Cum autem cognouiſſet Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle, quàm ueniſſent, ſiue quòd breuior ea uia eſſet in Poloniam, ſiue quòd agri à populationibus intacti faciliorem cõmeatum exercitui præbituri eſſe uiderentur, admouit regem per internuncios, conſul-
B tius eum facturum, ſi eadem uia, qua uenerat, exercitum reduceret. Nõ tam planam eſſe illam alteram, quæ ad læuam uergeret, ſed ſyluarum denſitate, & montium aſperitate, & anguſtioribus callibus impeditam. Vereri ſe, ne homines ſui agreſtes, feri & indomiti, quiq́; difficulter in officio continerentur, in anguſtijs negocium faceſſerent diſcedentibus. His monitis fides habita non eſt, quòd homo uafer & infidus ſibi ſuisq́; hoc conſilio proſpicere putabatur, ut integra ea ſibi loca ab incommodis belli manerent. Itaque itum eſt quà placuerat, nullo ordine: nec abſtinebãt noſtri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis caſtris ad Bucouinam peruentum eſt. Sylua eſt fagina denſa duûm miliarium ſpacio lata, Bucouinam ab arborum genere uocant, anguſtam habens & præruptam inter aſpera ſaxa monteſq́; uiam. Quam cum una die cunctæ copiæ tranſire non poſſe uiderentur, ad introitũ eius rex caſtra metatus ſubſtitit. Ac maiores quidem Poloni cum impedimentis ſuis præire iuſsi, ſyluam ſine ullo impedimento emenſi ſunt. Altera die rex præmiſsis bombardis & curribus, ipſe cum aulica ſua cohorte ſubſecutus eſt, carpento uectus propter aduerſam ualetudinem. Ponè ſequebantur minores Poloni cum Ruſsis in compoſiti, inermes, & quaſi in pacato ſecuri. Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium ſyluę impedimenta regia peruenerant; cum ecce agreſtes Valachi pedites undiq́; ex inſidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulſis, quas in hoc iam ante ſucciderant, arboribus uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, néue regredi prima ad ferendam ſuis opem poſſent. Nec mora ipſe Stephanus cum ualidis equitum peditumque copijs improuiſus adeſt, & ingenti cum clamore extremum noſtrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur noſtri re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma & uim hoſtium certatim pro ſe quiſque animoſe ſuſtinent: ſed ſine ſignis, ſine ducibus, & ſine ordine res gerebatur: nec exaudire quiſquam alterum poterat præ clamore, ſtrepitu, & fragore armorum, quem ſyluæ latè reſonantes magis etiam ſonorum atque terribilem reddebant. Ad extremum urgente hoſte noſtri in caſtra ſua, à quibus non procul abſeſſerant, ſeſe recepêre. Ibi quoque premente hoſte conſtipati & conglobati nihilo magis ſeſe expediebant: deſperataque ſalute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabant. Hoc acris inſta-

Polonicus exercitus detrectat bellum.
Oſtenta cladis.
Tifen Magiſter Crucigerorum Leopoli mortuus.
Legatio Vngarica ad regem Polon.
Ioannis Alberti aduerſa ualetudo.
Induciæ cũ Stephano.
Moldaui feri & indomiti.
Bucouina ſylua.
Polonorum clades apud Bucouinam ſyluam.

bant hostes: donec rex cognito suorum periculo, aulicũ equitatum suum armis uirisque florentem suppetias ire laborantibus iussit. Qui cum nihil sibi reliquum ad celeritatem diligentiamque recurrendi fecisset, syluam egressus, tympanorum, tubarumque clangore, & fulgore armorum hostem in se conuertit. Instauratur prælium. Interim ij, qui in castra compulsi in extremo periculo fuerant, spacium nacti, qua quisq; poterat elapsi, relictis impedimentis trepidè per syluam ad primum agmẽ euasere: quò rex quoque iam peruenerat. Nec diu sustinuere Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulsi disiectiq; terga dedêre. Nostri summotis fortiter, nec sine strage hostibus, absq; ullo impedimento cœptum iter per syluam peregerunt, uictoresq; ad regia castra peruenerunt. Postero die rex cum toto exercitu in ijsdem statiuis mansit, expectans, si quis fortè de suis in sylua delituisset, uel aberrasset. Recognitis copijs, complures de nobilitate Polonica & Russica desiderati sunt, partim cæsi, partim capti.

Stephani crudelitas.

Et Stephanus quidem plusquam barbarica crudelitate usus, quotquot in potestatem suam redegerat, omnes in conspectu suo trucidari iussit: quos autem Turcæ aut Tartari cæperant, in seruitutem abegerunt. E' quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij aliquanto post postliminio reuersi sunt. De Odrouanzo palatini Russiæ filio dubitatum est à plerisque, & etiam dum uixit. Post decimumoctauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum est, lætitia gestiente receptus, & ad possessionem paternorum bonorum admissus, ignauam ac degenerem uitam deinceps in crapula & compotationibus assiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis vero illi Odrauanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, similis.

Ioannes Tencinius & Petrus Prochnicius capti.

Odrouãzus subditicius.

Composito deinde agmine nostri motis à Bucouina castris progressi sunt, pridiano periculo admoniti. Nec sanè quieuerunt hostes, quin opportunis locis carptim eos lacesserent, uexarentq;, non modò pabulantes & adaquantes, uerùm etiam in castris quiescentes. Nocte quadam obseruato uenti uehementioris flatu herbas arêtes cum frutetis haud procul à castris succenderunt. Coorta flamma uento impellente magis ac magis castris propinquabat, affecissetq; nostros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas castris herbas desecuissent & summouissent. Semper tamen plus incommodi ipsi accipiebant Valachi, quàm inferebant præterquam quòd sexcentos equites Masouios ad internecionem penè deleuerunt. Tũc, primùm ij ueniebant à Conrado duce ex fœdere in auxilium regi missi. Quod vbi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimendos eos misit, priusq̃ cum rege sese coniungerent. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hostes. Nec Masouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum est acerrimè: sed præualente hostium multitudine circumuenti Masouij, & concisi sunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium cum omnibus copijs suis insedit, ut nostros trãsitu prohiberet. Quò cum peruenissent nostri, commissa pugna dimicatum est utrinq; totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulsi, & non contemnenda strage affecti hostes, in auia nemora sese abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex aũt cum minus cõmodè ualeret, iactationemq; itineris grauiter ferret, apud Zarnoueciũ triduo statiua habuit: p quos dies nostri lõgè lateq; quoquouersus prędas egerũt. Interea rumor castra peruasit, ingentes hostiũ copias aduentare, regẽq; clàm deserto exercitu subducere sese uelle. Quę res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabãtur, & raptim sarcinas cõponebant, equorũq; dorsis alligabãt, turpẽ fugam relictis currib. & impedimẽtis cęteris parãtes. Nox instabat, omnia formidabiliora perturbatis reddítura, tectuq; ignauiã ad fugã spectantium. Itaq; necesse habuit rex, quamuis æger & languens, & ipse hominum conspectui sese repræsentare, & Sigismundum fratrem circum primores mittere, falsum illũ rumorẽ diluturus, & fluctuantiũ, & iã penè fugitãtiũ animos cõfirmaturus. Quod quidẽ Sigismundus impigrè fecit, totã illã noctẽ accensis funalib. castra obequitãs, & cùm obuios quosq; benignè cõpellans, tũ ad procerũ tentoria adiens. Ita sedatus tamẽ est tumultus, repressaq; fuga. Sequẽti die cũ castra iã rex mouere uellet, superuenerũt aliquot millia equitatus Lituanici, ab Alexãdro magno duce eius gentis missi: regẽq; & exercitũ omnẽ spe meliore & lætitia impleuerũt. Quid aũt causę fuerit, cur ipse Alexander cum fratre, sicuti conuenerat, socia arma coniunxerit, aut equitatum illum auxiliarem duntaxat tempori non miserit, diuinare non est necesse. Ipse quidem cum exercitu ualido apud Bratislauiam arcem ad Bogum flumen per omne illud tempus belli Valachici hæsit, arcem instaurans & muniens. Petiuerunt autem

Moldaui infestant Polonicum exercitum.

Masouij cæsi à Valachis.

Prutus f.

Rumor tumultu complet castra regia.

Sigismundi diligentia.

Lituanorũ aduentus.

Bratislauia instaurata.

A autem à rege Lituani, ut se in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: sed ille non permisit, aduersam ualetudinem suam causatus, propter quam maturare reditum cogeretur. Cumq; Sniatinum copias reduxisset, trãsmisso Nestro amne dimisit exercitum: ipse Leopolim lento itinere uectus, tantisper ibi acquieuit, donec morbo liberatus est. Inde postea Cracouiam reuersus, quasi rem bene gessisset, conuiuijs & compotationibus, amoribusq; mulierum & choreis impensius indulsit. Ferturq; quodam tempore cum noctu in urbe uno aut altero fortassis ministro comitatus absq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidisset, exorto temerè iurgio vulnus accepisse: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis suæ, plaga illa non sine dolore & rubore officij sui diuinitùs admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum suis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominię, cladisq;: nec memor, quòd Stephanum animosum & ferocem hominem iritasset. Quæ res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atq; Russis deinceps causa fuit. Etenim Stephanus acceptam ab ipso iniuriam, bellumq; sibi immeritò illatum ulcisci satagens, primo uere insequentis anni cum expeditis suorum Valachorum, Turcarumq;, ac Tattarorũ copijs in Podoliam & Russiam inuasit: & prętergressus Leopolim arcem urbemq; munitã, ad Canciugam oppidum, & Vislocum amnem longè lateq; populabundus excurrit, & ingentẽ cũctæ Polonię terrorẽ incussit, nemine ad arcẽdũ hoste neq; parato, neq; animato: sed cũctis ad fugã spectantib. & nõ modò in munitiones, uerùm etiã in auios mõtes atq; syluas sese abdẽtib. Vnde tamen plurimi mortales utriusq; sexus, & omnis ętatis atq; ordinis à ꝑscrutantib. cuncta hostib. & fugientiũ uestigia ꝑsequentibus extracti, in miserabilem seruitutẽ abducti ac distracti sunt, ita vt Thracia, Macedonia, Scythia & Asia Russis mancipijs implerẽtur. Supra centũ millia hominũ abacta esse tũc ferũtur cũ innumerabili gregũ, armẽtorũ, & omnis generis prędα. Pręmislia, Radimnũ, Iaroslauia, Pręuorscũ, & cõplura alia ignobiliora oppida cũ innumerabilib. pagis direpta & incẽsa. Vnũ operępreciũ tũc à nostris factũ est, quòd Cracouia metu ꝓpinqui periculi à latere Septẽtrionali turrib. ꝓpugnaculis, pinnis, uallo, fossaq;, Rudaua flumine in eã inducto, munitior & magnificẽtior effecta est, submotis

B etiã lõgius plerisq; suburbanis ędificijs, quę mœnib. urbis è ꝓpinquo imminebãt. Neque verò hic tũc Russię & Podolię malorũ finis fuit. Nã Tattari pręda apud Tauricã deposita, mense Iulio iterũ immani excursione easdẽ regiones diuexarũt. Quib. incõmodis & cõuicijs hominũ rex motus, nobilitate omni Polona arma sumere, & apud Sendomiriam celeriter sibi pręstò esse iussa, ipse Cracouia relicta eòdẽ sese cõtulit. Sigismũdus enim frater in Vngariã ad Vuladislaũ regẽ paulo antè ꝓfectus erat. Dũ ęgrè moliũtur & cõueniũt nostri, hostes pręda onusti ad sua se recepêre. Quo cognito nostri quoq; dilapsi sunt, cũ nõ multo minore quàm hostes dãno & incõmodo Sendomiriẽsem tractũ affecissent, pręter quòd abigẽdis tamen ac trucidãdis hominib. abstinuêre. Rex quoque Cracouiam redijt. Per q, tempus Cazimirię apud Iudęos uitulus biceps natus esse memoratur, altero capite in loco caudę, cauda verò in medio dorsi existẽte, ac duob. tãtũ pedib. à dextro latere ꝓminẽtib. Mali portẽtũ id esse crẽditũ est. Nec ita multo pòst sub finẽ Nouemb. septuaginta millia Turcarũ ꝑ Valachiã in Russiã sese effuderũt, omnem eam oram, quæ ad Nestrum & circum Haliciam, Zidaciouiam, Drohobiciam & Samboriam est, ferro & igni uastantes, & prædas agentes. Neque progrediendi ac debacchandi modum ullum sibi statuissent, nemine sese ipsis obijciente, nisi cœlitùs Deo, sicut creditum est, miserante populum suum, repressi, atque adeò oppressi essent. Derepentè enim intensum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, ut circumsepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi possent. Et insolens id nouumq; hominibus illis pariter & iumentis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis plerisque omnibus frigore & fame confectis, hominum quoque suprà quadraginta millia alsisse & obriguisse memorantur. Multi reperti postea, qui interfectis equis in uteros eorum exenteratos calentes etiamtum sese illatebrauerant, sed nullo operæprecio. Statim enim calòr artus uita & sanguine destitutos deserebat. Reliqui cum sese utcunq; tamen explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stephano palatino & Valachis Polonorum insequentium habitum mentitis, & locorũ opportunitate utentibus, diuexati & contrucidati sunt, ita ut uix decem millia Istro transmisso salua euaserint. In religionem hæc res cessit Turcis, ita ut sibi persuaderent, gentem Polonam atq; Russam diuinitùs defendi & uindicari. Itaque non temerè deinceps eam gentem bello sibi lacessendam & infestandam esse existimarunt. At reges Polonus &

Ioannes Albertus amorib. deditus.

Ioannis Alberti periculum nocturnum.

Valachi Russiam populati.

1498. añ.

Canciuga opp.

Vislocus fl.

Captiuorum ingens numerus.

Oppida incensa.

Cracouiæ munitio.

Russia à Tattaris uastata

Sigismũdus in Vngariã profectus.

Poloni sua populati.

Portentum.

Turcæ Russiam uastantes hyberna tempestate deleti.

Vngarus, & Lituanorum dux Alexander domesticis periculis admoniti, quo munitiores essent in posterum contra uim tam potentis hostis, missis inter se vltro citroq; legatis fœdus inter se icerunt, quo cautum est de auxilijs mutuis & societate contra Turcas, & alios quosuis hostes, qui ipsorum alicui fœderati non essent: de periculis imminentibus vt se inuicem premonerent. Neq; unus quispiam ceteris inconsultis cũ Turcis pacem faceret, bellumúe gereret. Qui contra fecisset, ei ne deberentur auxilia: Moldauus vt in clientela Vngarorum esset: Transalpinensi palatino contra Turcas fœderati ne deessent: de alijs conditionib. fœderis, ipsi inter se principes cõgressi cõstituerent: de priuatorũ aũt cõtrouersijs dirimẽdis cõsiliarios suos quisq; delegarẽt. Hęc ita tũc cõ-

1499 añ. uenêre año post Christũ natũ 1499. Videtur aũt & simultas, siue adeo dissidiũ gliscens inter eosdẽ fratres tũc fuisse cõpositũ: cuius causam nõ cõperio. Ac ne dissidiũ quidẽ Vapouius memorat. Siue aũt de hereditate paterna id extitit, siue quòd in bello Moldauico Alexander quidẽ pręter fœderis perpetui legẽ promissumq; suũ Ioãni Alberto defuit, Vuladislaus vero fauisse etiã Moldauis visus est: extat sanè in archiuo Cracouiẽsi mãdatũ Vuladislai, quo is potestatẽ fecit legatis suis redintegrãdę suo nomine cũ Ioanne

Pactorũ inter Polonos & Lituanos renouatio ac declaratio.

Alberto cõcordię. Vnde recte colligitur, diruptã eã fuisse. Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lituanos, tã p ipsos Ioannẽ Albertũ & Alexandrũ dudũ, quàm per Iagellonẽ & Vitoudũ olim conuentorũ, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nẽpe ut neutri alteris nõ uocatis principẽ sibi eligerẽt & crearẽt. Quod quorsum attinebat fieri tũc, nisi cõtrouersia & offensio quędã inter principes ac populos interuenisset? Sigismundo verò quarto fratri Vuladislaus Glogouiensem & Opauiensem

Sigismundus dux Glogouiæ & Opauiæ, & utriusq; Silesiæ præfectus, et Marchio Lusaciæ.

ditiones in Silesia cõcessit ijsdẽ ferè cõditionib. quibus Ioãni Alberto prius cõcesserat, & inferiori superioriq; Silesię eũ pręfecit. Vbi pręclarã is operã subiectis & uicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquãto aũt pòst etiã inferioris Lusacię Marchionatũ idẽ Vuladislaus ipsi adiecit, & portionẽ suã paternę hęreditatis donauit. Cũ Stephano quoq; palatino Moldauorũ, & filio eius Bogdano pax tũc facta est: fœdusq; ictũ, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigismundi ducũ nomine: quo profes-

Sigismũdus Latrocinia sustulit è Silesia.

sus est Stephanus, omnẽ culpã & iniurias à rege sibi clemẽter condonatas, ac dominatũ Moldauię relictũ esse: & cõtra quosuis hostes totis uirib. semper pręstò se ipsi futurũ esse promisit. Cautũ est etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorũ ab alteris rece- B

Stephani palatini cũ Polonis & Lituanis fœdus

ptarẽtur: Palatino aũt ipsi si exulare contingeret, vt tutus patẽret receptus in Polonia, & Lituania: & liber inde discessus, auxiliaq; darẽtur, recuperare sua cupienti: ipse aũt Vngaro iuxtà ac Polono cõtra Turcas bellũ gerẽti pręstò ut esset: aut si nõ posset per se ipse, filiũ cum copijs mitteret: Turcis verò cõtra ipsos ne opitularetur, nisi extrema ui adactus. Cęterũ ipse cõtra eos à fœderatis defenderetur: de hostib. & periculis pręmonerent se inuicẽ principes. De iniurijs mutuis subditorũ, & cõtrouersijs, Camenecensis, Cernechouiensis, & Chocimẽsis pręfecti simul cognoscerẽt: de grauiorib. verò controuersijs inter ipsos pręfectos, iudices à principib. delegarẽtur: cõmercia vtrobiq; vt essent libera. Hęc ita, vt tunc cõuenêre, literis mandata, extant in Archiuo arcis Cracouiensis.

Moschorum dux Ioannes amicitiam & societatẽ iungit cum rege Polon.

Quin & Ioannes Moschorũ dux de pace, amicitia & societate tunc ad regẽ Polonũ misisse & impetrasse, à Vapouio memoratur. Quid autẽ in eo spectarit, tanto spacio terrarum disiunctis Polonia & Moschouia, nõ intelligo. Nec multo pòst ipse etiã Turcarum imperator Baiazetes, cũ de cõfœderatione tot ac tãtorum principum cognouisset, insignẽ legationẽ ad Ioãnẽ Albertũ regẽ de pace uel inducijs progãdis misit. Prouidebat

Baiazetes Turcarũ imperator de pace ad Ioãnem Albertum misit.

enim prudẽs & cautus bellator, ne plurib. ac diuersis bellis eodẽ tẽpore implicaretur. Nã Venetos bello terra mariq; adortus erat: & classe quidẽ Ægeum & Ionium mare & Peloponnesum, quę in ditione eorum erat, infestauit: Venetisq; nusq; pugnę copiã facentib. Methonã, Iuncũ & Coronã urbes obsessas, & oppugnatas aliquandiu per uim ademit. Terrestri autẽ itinere ad octo millia equitum in ditionẽ eorum immisit. Qui

Turcarum bellum cum Venetis.

cum secundum mare per Istriã & Forum Iulij populabundi in Venetiã procurrissent, omnẽ eã orã, quę est circum Goriciã, S. Danielẽ, ac Teruisium siue Taurisium, crudeliter uastarunt: & pręter agrestes eius orę plurimos Venetos nobiles messis & uinde-

Iubilæus annus.

mię gratia rusticãtes, multos item Germanos, Vngaros, Polonos, Boemos, Prussosq; utriusq; sexus religionis ergò Romam ad Iubilęum à Pontifice max. in sequentem

P[ax] Venetorum cũ [T]urcis.

annum edictum illàc proficiscentes exceperunt, & in miserabilem seruitutem, nullo accepto incõmodo, abduxerunt. Quib malis adacti Veneti, pacẽ à Baiazete petiuerunt, & ad spacium centum annorum & unius diei certis conditionib. impetrarunt. Sed id

1500. añ. posterius actũ est. Tunc autẽ dubio adhuc euẽtu belli, cum nõ ignoraret Baiazetes Venetos

A netos rerum suarum satagere, & cùm ab ijs, tum à cęteris Christianis principibus, atq; etiam à Pontifice max. regẽ Polonum & Maximilianum Cęsarem contra se concitari, consilio & comitate, missa ad Ioannẽ Albertum legatione, Polonicum bellum auertendum sibi esse duxit. Totum aũt annum Turcica illa legatio responsum regis Poloni expectauit. Neq; enim explicabat is, quid faceret: propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipse vltrò prono animo ferebatur, tum ab alijs etiam incitabatur: cęterùm magnitudinẽ eius belli ac domesticas quasdam difficultates, & pręsertim inopiam ęrarij, & res Prussicas, de quib. mox dicemus, secũ expendebat. Nec ignorabat, consultasse quidem Germanos cũ Cęsare in comitijs Vormaciensibus de bello contra eundem hostẽ suscipiendo: sed eorũ conatus domi conflato cũ Heluetijs bello, & Italicis motibus prępediri. Ardebat enim tunc bellis intestinis iuxtà atq; externis vniuersa Italia: Põtifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenses, Genuenses uariè inter se belligerabantur, & externa auxilia circũspiciebant: Galli Hispanos regno Neapolitano, Ludouicũ verò Sphortiam, quẽ Cęsar, filio fratris eius Ioãne Galeatio summoto, ducẽ appellarat, Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc aũt & socijs eius Maximilianus Cęsar in auxiliũ euocabatur. Hęc tunc secũ reputabat Ioãnes Albertus: & verò gemina Tauricanorũ Tattarorũ incursione distractus, cõsultandi cũ procerib. spaciũ non habuit. Tattari enim sub tẽpus messis hybernarũ frugũ magno impetu per Volyniã effusi in Russiã & Poloniam, circũ Belsum, Crasnistauiam, Turobinũ, Crasnicũ & Lublinũ usq; ad Vistulam immaniter omnia uastabant, prędas agentes, & in imbecillã senũ puerorumq; ætatem ferro, in tecta aũt igni seuientes. Quo cõmotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu suo & uoluntarijs tumuluariè coadunata, ad hostẽ contendit. Sed cum eum pręda onustũ raptim abeuntẽ assequi non posse uideretur, Cracouiã Augusto mense redijt. Quo tempore superuenit Caspar Calliensis episcopus legatus Alexãdri sexti eius nominis pont. max. ad Turcicũ bellum regẽ cohortans, & pię militiæ quã Crucis seu Cruciatã uocant, facultatẽ ad id bellum ipsi pariter & Vngaro regi, simulq; Iubilæum, & potestatẽ decimæ de cunctis ecclesiasticis reditib. in suo utriusq; regno in subsidium eiusdẽ belli exigendæ afferens. Tardius autẽ is uenit, quòd prius in Vngariã cum ijsdẽ mandatis diuertisset. Ac decima quidẽ à nostratib. episcopis & collegijs sacris negata,

Maximiliani bellum cũ Heluetijs.
Italici motus.
Galli regno Neapolitano, & Mediolani dominatu potiti.
Tattari Russiam & Poloniã uastãt
Legatio Põtificia ad regem Polon.
Decima negata regi.

B sed usitata cõtributio ꝓ ea decreta est, quæ tũc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iubilæus verò ꝓmulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo pòst Tattari præda deposita, illecti eius dulcedine mense Septembri reuersi sunt: effusiusq; etiã nõ modò easdẽ oras, sed Russiæ quoq; Australis & Lituaniæ partẽ depopulati sunt: ac circum Landishutã, Lezeiscum, Zauichostum, Opatouiã, & Breste Lituanicum prædis actis, nulloq; accepto incõmodo, ingentẽ hominum, pecudum, & iumentorum vim abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quòd intacta aliquãdiu ea loca ipsorum incursionib. fuissent. Erãt in Russia nõnullæ mercenariorum militum copiæ cum Petro Myscouio præfecto Leopoliẽsi, publico stipẽdio, quòd è tributo agrario cereuisiarioq;, & censu oppidorum collatum erat, merentes: quæ locis opportunis uel à tergo abeuntem hostem carpere ac differre, quoad rex cum maioribus copijs consequeretur, potuisse uidebantur. Sed nusquam eæ hosti sese ostentarunt. Rex quidẽ cum paucis equitib. quos raptim ad manum habere potuit, egressus Cracouia, milites Cruce signatos à Calliẽsi episcopo, qui nõdum discesserat, subsequi se iussit. Verùm ij pòst discessum regium correptis armis bacchantium in morẽ ducib. religiosis & monachis quorum nõ exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecere, & fortunas eorum diripuere, & uiginti plus minus Iudæos trucidauère. Inde cum sub signis per pontẽ Cracouiam tenderẽt, clausis portis urbis exclusi, regẽ secuti sunt. Ne tunc quidem operæprecij quicquã aduersus Tattaros factum. Rex enim ubi excessisse cum pręda hostes cognouit, ipse quoq; è Russia inglorius Cracouiã se recepit. Insigni calamitate & uastitate tunc illæ barbarorum excursiones Russiã & Poloniam affecere. Portenderat autem hæc mala cometa, decem & octo dieb. ante primã Tattarorum incursionem cõspectus. Quin & arcis Cracouiensis ea pars, quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Et fuit sanè æstas illa tã calida & arida, vt ad medium Iunij fruges in Polonia passim demeterẽtur. Ne Lituania quidem eo anno meliore fortuna usa est. Etenim Ioãnes magnus dux Moschorum quãuis Helenam filiam Alexandro magno duci Lituanorum in matrimonium collocasset, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderum obseruantior, Russiæ totius dominatum Berezina flumine tenus auito & proauito quodam, ut uideri uole-

Contributionis ecclesiasticæ summa
Iubilæi pecuniæ summa.
Tattarorũ altera excursio.
Petrus Myscouius.
Iudæorũ bona direpta à cruce signatis militibus.
Cometa.
Cracouiẽsis arcis incendium.
Messis præmatura.
Helena Moscha Alexãdri ducis Lituani uxor.
Moschus Lituano bellũ infert.

bat,iure à genero repetebat,elatus acceſsione earum ditionum,quas Cazimiro regnan A
te à Lituanis partim bello,partim defectione Ruſſorũ abalienarat. Coadunato igitur
ingẽti exercitu,cùm alia quędã territoria,ꝑ deditionẽ acceptis magis, quàm expugna
Smolenſcenſis ager uaſtatus. tis eorũ munitionib.in poteſtatẽ ſuã redegit,tũ Smolenſcenſem orã uaſtauit. Alexan-
der cũ neq; uiriũ,neq; animorũ ſatis contra tã potentẽ hoſtẽ in ſuis eſſe animaduerte-
ret,miſſe Poſnaniã theſaurario cũ pecunia,nõ cõtẽnendas equitũ & peditũ copias è Po
Lituania à mercenarijs militibus uexata. lonis,Silęſijs,Boemis & Morauis mercede conductis conſcripſit, eiſq; Ioannẽ cogno-
mento Polacũ pręfecit. Quę cũ ſub finẽ autũni demùm,pluuijs increbeſcentib.& frigo
re geluq; iã inualeſcente ad Smolenſciorũ fines perueniſſent,nec hoſtẽ ibi reperiſſent,
Sigiſmũdus Herberſteinus. nulla re memorabili geſta dimiſſę,Lituania hoſtilẽ ferè in modũ diuexata exceſſerunt.
Sigiſmundus Herberſteinus,Slauus genere,uir plurimarũ rerũ & regionũ in obeundis
legationib. peritiſsimus, ac diligentiſsimus indagator, cũ paucis annis pòſt,legatus à
Lituani à Moſchis uicti. Maximiliano Cęſare ad Baſiliũ principẽ Ioannis huius,de quo nunc ſcribimus,filiũ in
Moſchouiam penetraſſet,paulò aliter hęc in Cõmẽtarijs rerũ Moſchouiticarũ memo-
rię prodidit,Moſchorũ,vt videtur,ſermone cõperta. Memoratis, Moſcũ iniuria generi
Vedroſſus fl. cõmotum,quòd is filię ſuę Helenę Ruſsici ritus delubrũ in arce Vilnenſi,quemadmo-
Cõſtantinus Oſtrogius dux captus. dũ cõuenerat in pactis ſponſalib.non extruxiſſet,tres exercitus trib.diuerſis locis in di
tionẽ eius immiſiſſe:Lituanos verò,cũ uni ex his duce Conſtantino Oſtrogio Ruſſo oc
curriſſent,cõmiſſo ad Vedroſſum amnẽ pręlio in inſidias pręcipitatos diſsipatosq; eſſe,
Munitiones à Moſchis in poteſtatẽ redactæ. ac ducẽ exercitus & cõplures de primorib.Lituanis captos,& in tetro carcere aliquã-
diu aſſeruatos:Drohobuſſum,Toropezũ,& Bielã arces à Ruſsis hoſti deditas : Branſcũ
quoq;,palatino eius loci forte fortuna à Tattaris Caſanẽſib.qui Moſcho militabãt, ex-
Seueriẽſium deditio. cepto,in poteſtatẽ redactũ:ad extremũ duos duces Seueriẽſium Baſilios patrueles, qui
magno Lituanorũ duci ad illud uſq; tẽpus paruiſſent,Moſcho ſe & ſua dedidiſſe. Ale-
Pax cũ Moſcho. xandrũ deinde captiuis tantũ ex pacto receptis,cũ ſocero pacẽ feciſſe. Hęc ille,nõ uno,
vt videtur,anno acta,aliud agens,nõ habuit neceſſe tẽporib. diſtinguere,ac diligentius
Fridericus Magiſter Crucigerorum detrectat iuſiurãdum. omnia perſequi. Non abhorret aũt à vero,Alexandrũ ſuas hoſtileſq; vires metientẽ, uel
aduerſo pręlio duntaxat admonitũ,mercenarium militẽ conduxiſſe:& hoſtib.ad ſua re
uerſis,inſtante hyeme ad gerẽdum bellum inepta dimiſiſſe. Vapouius quidẽ noſter,&
Mathias Miechouienſis,illius tẽporis ſcriptores,ita,quemadmodum nos memoraui- B
mus de hoc mercenario milite ſcriptũ reliquerũt. Sic tũc Lituania diuexata eſt. At Ioã
1501 añ. nes Albertus rex in Pruſsiã iter & expeditionẽ parabat,quo ordinẽ Teuthonicorũ Cru
Comitia Petricouiæ. cigerorum cum ſuo Magiſtro ad officium reuocaret. Quamuis enim eius opera, regina
matre poſtulante,Fridericus Saxonum ducis filius Ioanni Tifeno Leopoli mortuo in
Induciæ quinquẽnes cum Turcis. magiſtratu ſuffectus eſſet,detrectabat is tamen iurare in uerba regis, quemadmodum
debebat ex pacti & fœderis formula. His igitur omnib.rebus ac difficultatibus diligen
ter expẽſis rex cum comitia Petricouiã ad initium ſequentis anni edixiſſet, de ſenten-
Valachica legatio. tia ampliſsimi cõſilij inducias quinq; annorum Baiazeti conceſsit,legationeq; eius ma
gnificè donatã tãdẽ dimiſit. Venerunt ad eadẽ comitia oratores Stephani palatini Mol
Tattarica legatio. dauorum,& Sachmatis principis Tattarorum Zauolgẽſium. Ac illi quidẽ Eliam Petri
Fœdus regis Polon. cum Tattaris. qui ante Stephanum palatinus fuit,filium ꝓfugum ex fœdere depoſcebat: quòd is affe
ctare dominatum diceretur: Tattari verò nunciabãt,principẽ ſuũ legatione regis & Alẽ
xãdri magni ducis Lituanorum euocatum cõtra Mahometkereium Pręcopẽſium ſiue
Tattarorum iuſiurandũ. Tauricanorum principẽ adeſſe cũ cẽtum millib. equitũ: traiectiſq; Rha atq; Tanai ma-
ximis fluuijs nõ ſine magno labore, apud Męotim paludẽ primùm cõſediſſe : deinde
Tattarorũ inter ipſos bellum. longius progreſſum ad Boryſthenẽ fixis tentorijs expectare Polonos & Lituanos,vt in
ter ſe icto fœdere,& iunctis uirib. cõmunem hoſtem adorirentur. His actæ gratiæ, fœ-
duſq; ictũ multa ceremonia , & iureiurando interpoſito : quod quidem Tattari more
Tauricani Tattari uicti. ſuo dederunt,aqua ſtrictis frameis infuſa & ſorpta,mala imprecãtes ei qui fœdus uio-
laſſe. Miſſa principi à rege munera,& inita belli ſocietas. Sed dum noſtri atq; Lituani
moras nectunt,Mahometkereius coactis magnis copijs cum nõ multum Sachmati ui-
ribus cederet,exercitatiorem autem aliquanto militem haberet,vltrò hoſti obuiam i-
uit. Commiſſo acri & cruento pręlio uictus Mahometkerius,& in Tauricã reiectus eſt.
Nec noſtri poſtea uictorẽ ſociũ iuuandũ ſibi eſſe duxerunt,ſiue quòd ipſe per ſe id bel-
lum cõuecturus eſſe uidebatur,ſiue ut barbari ipſi ſeſe mutuò ancipiti bellò cõficerẽt,
uel debilitarent,propterea quòd ne ſocijs ꝑuidem ipſis barbaris fides habenda eſſe ui-
deretur. De Stephani aũt poſtulatis cum aliquandiu conſultatum eſſet, dedere quidem
inſontẽ & ſupplicẽ,dirũ & immane uidebatur; ſeruare aũt æmulum infidi ſocij , quem
is me-

A is metuere & cauere necesse haberet, non inutile quidem Polonis erat, sed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus esse putabatur, atque adeò legati id minabantur. Nolebat autem rex ad Prusiam spectans illum à tergo inimicum relinquere. His ita disputatis, deditus quidem non est Petrus, verùm capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniustè id factum esse existimaretur, vulgatum est, crimen falsi in literis regijs eum commisisse. Dimissis legatis, & conuentu soluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouiæ dedisset, post medium Aprilem in Prusiam contendit. Toruniam cum peruenisset, ad Fridericum Magistrum legatos misit hortatum, vt is sua sponte officium faceret potius, quàm Polonorum vim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, sed varijs excusationibus rem extrahebat, quo se interim Maximiliani Cæsaris, & aliorum Germanorum principum omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium auxilijs confirmaret. Dum eunt redeuntque legati, Ioannes Albertus rex apoplexi vitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in basilica arcis honorificè sepultum est, matre funus prosequente, quæ quidem marmoreum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus statura proceriore, colore subfusco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præsertim historiæ studiosus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non vulgari: aulicum comitatum non infra mille sexcentos equites alere solitus: in venerem procliuior, cœlebs tamen extinctus est, cum ferè nouem annos regnasset.

Petrus profugus capite plexus.

Legatio regis ad Magistrum Crucigerorum.

Ioannis Alberti mors, mores, et ingenium.

ALEXANDER REX.

IVSTIS funebribus Ioanni Alberto persolutis, itum est Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiscopo Gnesnensi, qui idem episcopus Cracouiensis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Consultatumque aliquandiu variantibus procerum sententijs, & studijs in reliquos Cazimiri filios diuisis. Complures enim de minoribus Polonis ad Vuladislaum Vngarorum & Boemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnum aucturum & ornaturum, &
B maiore vi coniunctis trium populorum viribus contra barbaros Turcas ac Tattaros, & quosuis alios hostes defensurum esse dicerent. Et præmiserant iam ij priuato consilio, Petro Cmitha marsalco regni authore. Petrum Myscouium palatinum Lenciciensem, & Nicolaum Vuroblouium canonicum Cracouiensem ad ipsum, qui studia sua ipsi deferrent, & ad suscipiendum regnum eum inuitarent. Alij verò Sigismundo Glogouiensium & Opauiensium duci fauebant. Sed vicit eorum sententia, qui Alexandrum magnum ducem Lituanorum regem edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebant eos, qui Vuladislao studebant: ostendebantque, neque Vuladislai prioris, neque Ludouici tempore expediuisse Polonis, eundem cum Vngaris regem habere. Negociosum esse in primis regnum Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter vicinos Turcas, ita vt rex diutius ab eo regno abesse rectè non possit: Polonis item præsenti rege opus esse, magnisque incommodis atque cladibus maiores suos affectos esse ob regis absentiam. Contrà, Lituaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia consociatã, & quasi in vnum reipublicæ corpus redactam, ab ea disiungi, & quasi amputari prorsus inutile esse. Omnibus bellis priscis iuxtà ac recentioribus Lituanos multum momenti Polonorum viribus attulisse. Et quemadmodum ij sine Polonis nihil præclari vnquam gessissent, gerant'ue, sic à Polonis quoq; , sicubi Lituani abfuissent, nõ multum operæprecij factum esse, ex quo ij sese cum ipsis coniunxissent: vel nuper Valachico bello id satis animaduersum esse. Commodùm autem Lituani proceres, Albertus Tabor episcopus Vilnensis, Ioannes Zabrezinius princeps marsalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidam duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis, ac totius senatus Lituanici ad eligendum cum Polonis secundum præscriptum fœderis regem, & iurandum in verba eius, confirmandumq; & renouandũ antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici senatus prensarunt, rumoremq; sparserũt, Alexandrum cũ exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à se, tum ab ipso Alexandro consentientibus proceribus Lituanis consignatam exhibuerunt. Extat vtrunq; diploma, simul & mandata ipsius Alexandri, & viginti quinque procerum Lituanorum in archiuo regio Cracouiensi. Adhibita est auté in fœdere moderatio quædam nonnullorum capitum:

Comitia Petricouiæ.

De rege creando variæ sententiæ.

Petrus Cmitha marsalcus regni.

Non expedire eundẽ esse Vngar. & Polon. regem.

Lituanorũ cõiunctio cũ Polon. utrisque utilis.

Lituanica legatio ad comitia Polonorum.

Fœdus Lituanorum cũ Polonis renouatum.

nempe quòd è Polonis & Lituanis vnus deinceps debet esse populus sub vno rege: rex A autem in Polonia creetur, Lituanis etiam proceribus suis locis in eo conuentu suffragia ferentibus: consilium vnum sit ambobus populis, & societas in secundis iuxtà ac aduersis rebus: moneta par atque similis: fœdera antiquitùs ab vtrisque icta, seruentur ab ambobus, quoad alteris non incommodabunt: Magistratus, senatores, præfecti, nobilitas, & alij quiuis Lituani iurent in verba regis non semel tantùm, sed quoties à consiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ vtriusque populi simul & eodem contextu literarum à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo vtrobique exerceantur: nulla verò vtrinque occasio dirimendæ coniunctionis captetur.

Alexander rex creatus. *Polonorũ legatio ad Alexandrum.* *Iuramẽtum Alexãdri regis electi.* *Vuladislai modestia.*

His igitur actis & constitutis Alexander rex renunciatus est, missique ad eum Breste oratores principes senatus, Andreas Rosa archiepiscopus Leopoliensis, Ioannes Lubrãcius episcopus Posnaniensis, Andreas Samotulius Posnaniensis, & Ioannes Tarnouius, cognomento Sramus Lublinensis palatini, iusiurandum ab eo & proceribus Lituanis de seruandis pactis conuentis exegerunt, & regnum ei detulerunt. Nec longa mora interposita, maturauit is iter Cracouiam cum mille quadringentis equitibus, suscipiendi diadematis gratia. Verebatur enim, ne quid Vuladislaus frater fautorum suorum consilio moliretur. Ac dimiserat quidem Vuladislaus nuncios cum literis ad plerosque principes Christianos de oblato sibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorum superius mentionem fecimus. Sed eos nuncios celeriter reuocauit, cum accepisset, Alexandrum fratrem regem à Polonis creatum esse: factumque moderatè tulit. Collaudauit etiam Polonos, quòd Lituanos, gentem magnam & bellicosam denuò sibi adiunxissent. Dum autem præstitutum coronationi diem Cracouiæ nouus

Tattarorum Zauolgensium legatio ad Poloniæ regem.

rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgensium Tattarorum principis. Quæ introducta in senatum, adorato de more gentis rege, incusauit Polonos iuxtà ac Lituanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tattaros euocassent, ipsi tam diu cunctarentur cum eo se coniungere, & communem hostem non tam viribus suis, quàm natura loci, & peninsulæ latibulis fidentem adoriri: paterenturq; socios & amicos vastis & incultis locis hærentes hyberni cœli inclementia, pabuli & commeatus inopia, & fame vnà cum
„ equis confici. Verendum esse, vt Tattari, gens alioqui ferox, nec satis morigera suis prin B
„ cipibus, mala consultrice fame stimulante, in officio contineri possint. Hæc ita breuiter prolocuti, responsum in hanc sententiam accepêre: Regem celebritate coronationis peracta, maturaturũ esse expeditionẽ, & cum Polonis & Lituanis ad Boristhenem

Tattarorum à suo principe defectio. *Zauolgenses Tattari à Tauricanis profligati.* *Sachmatis Tattari fuga & captiuitas.* *Alexander rex coronatus.* *Venetorũ legatio.* *1502 ann.* *Helena regis uxor non coronata.* *Frider. cardinalis gubernator Poloniæ.* *Smolenscum oppugnatũ à Moschis.* *Induciæ.*

præstò futurum, operamq; daturum, ne Sachmatem cum suis tam longinquę ac diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac spe onerati legati, additis hospitalibus donis, quæ domino suo ferrent, dimissi sunt sine mora. Interea verò Sachmatis vxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua virium accessione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, siue Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, vel superiore pugna cæso successerat, duxit in hostem: commissoq; in patentibus campis sub Kiouia prælio, victũ ingenti strage Sachmatem in fugam vertit. Sachmates dissipatis suis, cum trecẽtis modò equitibus Bialogrodum siue Moncastrum profugit. Vbi cum substitisset aliquandiu inops consilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris insidias parari sibi persensisset, per vastas Podoliæ solitudines Kiouiam sese recepit. Sed ne ibi quidẽ tutus fuit. Circumuentus enim à palatino siue prefecto loci, Vilnam transmissus est: ibiq; regis aduentum operiri iussus, cum aliquoties fugere conatus esset, retractus è fuga, diligentius asseruatus est. Hunc exitum Tattaricum illud bellum habuit. Alexander xij. die Decembris à Friderico fratre in basilica Cracouiensi ritu solenni inunctus & coronatus est. Nec multo pôst Sigismundus frater ipsi gratulaturus aduenit, itemq; Ioãnes Baduarius Venetorum legatus. Mense aũt Februario sequentis anni Helena regis vxor è Lituania venit. Nec tamẽ diadema de more reginarum ipsi impositum est, propterea q, Græcorum schismati dedita ab instituto ecclesiæ Romanæ & catholicę abhorreret. In Lituaniam deinde rex initio mensis Maij cum ea se recepit, Friderico cardinali fratre vicario, gubernatoreque regni pro se constituto. Acceperat enim, Moschos bellum contra Lituanos reparare. Nec ita multo pôst, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexandri cum valido exercitu adfuit, & ad Smolenscum castra metatus est: frustraque tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum regem cum magnis copijs aduentare accepisset. Pax deinde, siue adeò sex annorum induciæ inter socerum & generum constitutæ, ea lege, vt captiui

A modò redderentur. Constantinum tamen ducem Sigismundus Herbersteinus memorat ante pacem factā elapsum esse, dimissum è vinculis, cum simulatè fidem suam Moscho obstrinxisset, agrosque & possessiones in Moschouia ab eo accepisset. Per idem ferè tempus Tattari Tauricani cum Podoliam, Russiam & Sendomiriensem tractum populabundi peruagati, Ressouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belsum, Dauniciam (quæ fortè Donaiouia est) transmissoque Vistula flumine Opatouiam, Lagouiam & Cunouiam oppida diripuissent & exussissent, ad Pacianouiam vsque peruenêre. Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in ministerio Friderici cardinalis, aliquanta manu sagittariorum in aditu eius vici siue oppidi ipsis sese opposuisset, & non contemnendi exercitus speciem ostendisset, reuocarunt gradum onusti præda omnis generis: & ferro ignique in obuia quæque, quæ abigere vel asportare commodè non poterant, crudeliter debacchati. Processit quidem ipsis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinum se sequi iussa: verùm dum ea tardius molitur, Tattari in tutum se cum præda recepêre. Triginta millia equitum fuisse perhibentur. Eo ipso anno induciæ, viuente adhuc Ioanne Alberto cū Baiazete Turcarum imperatore dudum constitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ sunt. Infestauit autem tunc ea gens Bosnam, & regiam gentis Iaice obsedit, & acriter oppugnauit. Contra quem exercitum cùm Vuladislaus rex Vngarorum expeditas copias misisset, commisso prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum esset, ad extremum Turcæ fusi & fugati sunt. Nec tamen Vngaris incruenta cesſit victoria. Nec ita multo pòst idem Vuladislaus nexu matrimonij, quo se cum Beatrice regina constrinxisse dicebatur, Pontificis maximi authoritate solutus, cum Anna puella de Candale Vasconum, quæ illustris est in Gallijs familia, solenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas vlturus, Petro Ioza palatino Transyluaniæ, & Ioanne siue Hanselico Mathiæ regis notho filio ducibus, exercitum in Rasciam siue Bosnam Turcicæ ditionis vicissim immisit, multisque vicis & oppidis ab Bodon vsque nobile emporium in ripa Danubij situm vastatis, & luculenta prǽda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Persico tunc bello distinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos siue Bassas non satis prospero successu gerebat, ipse propter pedum dolorem Adrianopoli & Constantinopoli mansitans. Quas ob causas inuisus factus militibus, facilè posterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus est, venenoq; , vt creditum est, extinctus. Sed nos nostra persequamur. *Insequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curosuancij Vuladislauiensis episcopi, & Conradi ducis Masouiæ continuatis propè funeribus memorabilis est. Fuit Fridericus procera statura, aspectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulæ, & assiduis compotationibus in fumo & sordibus cum gregalibus suis quibusdam marcescens: & ad extremum morbo Gallico confectus est, teste Mathia Miechouiensi medico. Vnum illud nominis sui monimentum in basilica Cracouiensi reliquit, quòd thecam caluæ diuī Stanislai martyris auream, & multis preciosis gemmis distinctam contulit. Ei suffecti sunt voluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gnesnensi sede Andreas Borissouius cognomento Rosa archiepiscopus Leopoliensis, Bernardino Vilcico in Leopoliensi successore accepto: in Cracouiensi verò Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris: quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, vulgaribus officijs demeruisse dicitur. Porrò Creslaus in episcopa quidem Vincentium Præerembium episcopum Præmisliensem successorem accepit, in munere autē cancellariç Ioannem Lascum præpositum Scarbimiriensem, & canonicum Cracouiensem: quem rex in Lituaniam proficiscens, cum neq; cancellarius, neq; procancellarius sequeretur, secum duxerat, & à secretis & annulo habebat, propterea quòd scriba primùm, deinde cancellarius Creslai episcopi cum fuisset, in cancellariæ negocijs bene exercitatus haberetur. Præerembio verò in episcopa Præmisliensi Mathias Dreuicius succesſit, qui & in procancellarij munere antè successerat. Conradus verò Masouiorum dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Girnensi tantū ditione ius succedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioāne Alberto rege precariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur. Nec tamen reddebantur, Anna vxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè passus est, pactus cum Anna & proceribus, ne id sibi regnoque fraudi esset, donec controuersia decreto comitiorum decideretur. Verùm transacta res est amicè in comitijs Petricouiensibus,

indultumq;

Constantini ducis reditus.
Tattarorum excursio in Poloniam.
Ioannes Vapouius.
Induciæ cū Turcis firmatæ.
Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.
Vuladisl. regis Vngariæ & Boemiæ uxor.
Turcarū ditio ab Vngaris uastatur.
Persarum ac Turcarū bellum.
Baiazetes à Selimo filio pulsus regno et extinctus.
*1503 ań.
Friderici cardinalis mors & mores.
Andreas Rosa archiepiscopus Gnesnensis.
Bernar. Vilcicus Leopoliensis.
Ioannes Conarius episcopus Cracouiensis.
Vincentius Præerembius episcop. Vuladislauiēsis.
Ioannes Lascius cancelarius Poloniæ.
Math. Dreuicius episcopus Præmisliensis et procācellarius.
Cōradi Masouiorum ducis mors & liberi.
Transactio regis cū Masouijs ducib.

indultumque pueris, vt quibus finibus pater eorum Masouiam tenuisset, ipsi quoque retinerent, & posteris suis masculis tantum relinquerent: orbi autem ipsi inter se succederent. Vbi masculi hæredes defecissent, tum demum rex Polonorum totam Masouiam reciperet, gentemque suis legibus viuere permitteret: puellis, si quæ superessent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri peruenissent, tum demum vt pacta hæc diplomatis suis approbarent, & in verba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem administraret. Atque hæc sequenti demum anno conuenêre. Illa autem æstate Tattari Tauricani Podoliam & Rusiam rursus hostili incursione vexarunt, à Stephano palatino Moldauorum, vt creditum est, concitati. Ipse quidem immisso in Rusiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Nestrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce vocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiusmodi, subegit: siue, vt ipse dictitabat, de sua ditione iniustè prius detractum, recepit. His rebus, atque adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lituania, Lublinum extremis diebus mensis Octobris venit, ibique comitia procerum habuit. Placuit, vt in æstatem proximam milite mercenario res contra Moldauos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiusdem autem exercitus terrore Tattarorum excursiones repressum iri videbantur. In stipendium verò decreto comitiorum imperata est pecunia oppidanis & agrestibus vsitato more.

Tattari Russiam populati. *Pocuce à Moldauis interceptum.* *Comitia Lublini.*

1504 añ. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam se contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum è mercenario milite conscriptum in Rusiam misit: ipse verò posteaquam pluuiæ, & insolitæ fluminum inundationes remiserunt, in Prusiam profectus, iusiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus verò Magister Prusiæ orientalis cognito aduentu regio ad consanguineos suos in Saxoniam & Germaniam se recepit, ne vel iurare in verba regis, vel improuisi belli molem imparatus sustinere necesse haberet. Sed ne Germania quidem tunc domestico & intestino bello vacabat. Etenim inter Maximilianum Cæsarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium bellum conflatum est propter ereptam Alberto duci Cæsaris affini Bauariam. Quin aliud quoque bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani tunc exortum est, cum Gallus Venetis nō tam socium regem adiuuantibus, quàm suam rem agentibus, capto Ludouico Sphortia duce dominatum illum iterum in potestatem suam redegisset, siue adeò cum Venetis partitus esset. Recuperarat enim eum prius amissum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de causis Magister Crucigerorum apud Germanos suos nihil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infestata & vexata est à nostris, ita vt Stephanus è munitionibus Pocucensibus præsidia deducere coactus sit, præsertim cum ipse grauissimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multo pòst extinctus est, vir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tattaros feliciter gestis omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius luscus in dominatu successit. Nostri satis habuerunt Pocuce recuperasse. Tattari verò cum non ignorarent in propinquo esse regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus est, siue quòd eo nihil opus erat, Moldauis atque Tattaris quiescentibus, & vt videbatur, deinceps etiam quieturis, siue quòd deerat pecunia, ita vt ne emerita quidem stipendia militibus exoluerentur. Quo factum est, vt ij agminatim in Cracouiensem oram reuecti, cum ne Cracouiæ quidem spes vlla pecuniæ è thesauro regio numerandæ ostenderetur, in bona & possessiones episcopi & abbatum hostilem penè in morem inuaderent, & inde rapto sese sustentarent, donec rex è Prusia redijt: quod quidem sub finem æstatis factum est. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem vsque rege ex arce inspectante arsit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, constitutisque rebus Polonicis & Masouiticis, Alexander rex insequentis anni initio Breste, quò Lituanis conuentum edixerat, contendit, vt eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michael Glinscius dux Russus, vir elati animi, magnasque in Lituania opes & potentiam atque clientelas, Russorum præsertim eiusdem linguę & religionis hominum, sibi compararat. Ægrè id ferebant Lituani proceres, alioqui etiam Rusis non satis æqui: formidabantque, ne per occasionem is Alexandri orbitate contempta Lituaniæ dominatum inuaderet, & ad suos Russos transferret. Quin etiam iactabatur vulgò, veréne an falsò, incertum est, Michaelem principatum affectantem Alexandro insidias struere. Non latebant

Prussi iurāt in uerba regis Alexandri. *Mediolanensis belli initium inter Germanos, Gallos & Venetos.* *Moldauia infestata à Polonis, & Pocuce receptum.* *Stephani palatini mors, et res gestæ.* *Bogdan. palatinus Moldauiæ.* *Cracouiensis ora infestatur à militibus.* *Cazimiria cōflagrauit.* 1505 ann. *Michaelis Glinscij ducis potentia & inuidia.* *Lituanici motus.*

A tebant hæc Michaelem: & homo gratia principis impotentior sui, non modò non dissimulabat quicquá, sed apertas cum æmulis suis inimicitias gerebat, & in odium principis eos adducebat. Nec defuit ei occasio. Fortè Alexander præfecturam Lidensem, Lituano quodam amoto, Andreæ Drosdæ Michaelis consanguineo contulerat, & ad primores Lituanorum absens mandata dederat, vt eum in possessionem eius præfecturæ mitterent. Id illi odio Michaelis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occasione Michael cùm alios Lituanos proceres, tum in primis Albertum Taborum episcopum Vilnensem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocensem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaum Kiscam ducem exercitus, quasi contumaces rebellesque, subinde apud regem criminari, donec eò regem perpulit, vt is secretis consilijs de nece ipsorum agitaret. Cum autem in media Lituania nihil eiusmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lituanę dolorem tutò aggredi posse videretur, Breste, quod oppidum in confinio Polonię situm est, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem sibi iratum esse: & erat res plena suspicionis, quòd Lituanica comitia in eum locum præter morem edicta essent aduenêre tamen, sed ingressu arcis abstinuêre. Tandem suasu Ioannis Lasci cancellarij Polonici rex aliquantisper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocensi amouit, dato ei successore Nicolao Radiuilo: Albertum verò episcopum Vilnensem cum cæteris, qui idem sentiebant, senatus ingressu exclusit. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgensium Tattarorum princeps: cui rex magna & splendida equitum caterua stipatus ad quinque millia passuum obuiam progressus est, & comiter ac lautè eum accepit, compositisque rebus Lituanicis ad conuentum Polonorum Radomiam secum duxit. Vbì introductus in senatum, grauiter & magna libertate regem & consiliarios eius Polonos iuxtà ac Lituanos incusauit, quòd ab ijs contra Tauricanos Tattaros in auxilium penè ab Hircano vsque mari ingentibus pollicitationibus euocatus, destitutus deinde, ac planè proditus, amissis partim per defectionem, partim aduerso prælio maximis, quas adduxerat copijs, nihilo tutiorem apud socios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: sed contra iurisiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud vsque tempus in custodia, & quasi in carcere detentus sit. Sed Deus (inquit, sublatum in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam regisque causam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, iusque iurandum violatum vlciscetur. Ad extremum orabat, vt sibi liberè discedere, & ad suos reuerti liceret. Responsum est regio nomine: Immeritò ipsum de rege & consilio eius queri: ipsum sibi sua culpa, quicquid illud mali esset, conciliasse: quippe qui cum validum & florentem exercitum haberet, hostemque viribus longè inferiorem secundo prælio fudisset fugassetque, in campis Kiouiensibus ignauus desidere, & sociorum agros, fœdere & iurisiurandi religione neglecta, rapinis vexare, quàm vrgere victoriam, expulsoque hoste, Tauricæ imperium sibi adiungere maluerit: aut si id ei visum non sit, potuisse eum certè traiecto rursus Borysthene è Moschi ditione prædas agere, & exercitum inopem sustentare tantisper, dum Poloni & Lituani adueniunt. Ne fœminam quidem vxorem ipsius, nedum exercitum, domini & viri ignauiam illam ferre potuisse. Seipsum igitur potius, quàm quenquam alium incusaret. Adhæc plurimùm cum Polonis & Lituanis incommodasse, quòd sua culpa neglectis eorum consilijs de infestanda Moschouia, defectione suorum vires hostium auxerit. Sic refutatæ Sachmatis querelæ, & retorta in eum culpa. Obnoxius deinde is rogare, vt in Scythiam remitteretur: reparaturum se esse exercitum, & reliquias profligati collecturum: transfugas quoque, vbi se incolumem esse cognouerint, ad se reuersuros. Ita fore, vt plus regi commodare dimissus, quàm retentus posset. Non satis consultum fore nostris videbatur, dimittere ferocem hominem, detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatum, qui tunc etiam, cum sui iuris non esset, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior esse, & infestior fore non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamē esse nostros, barbaris inter se commissis. Placuit igitur, ipso assentiente, fratrem quidē eius Cozacum Soltanum in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, & Nogaienses Tattarorum consanguineos suos contra Tauricanos concitaturum: ipsum verò Sachmatem Trocos remitti, expectaturum donec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionem faceret.

Sachmates Tattarus in Poloniā ductus.

Comitia Radomiæ.

Sachmatis libertas in dicendo.

B

Nogaienses Tattari.

ceret. His ita constitutis, Kozacus accepto à rege viatico, in Scythiam contendit. Sachmates verò à Lituanis proceribus Trocos reductus, liberiore viuendi ratione vti permissus est; cum dedisset fidem, se inde fugiturum non esse. Aduenerant autem Lituani proceres ad Radomiensia comitia, vt opera Polonorum regem sibi reconciliarent. Sed non potuêre tamẽ ij quicquam aliud impetrare, quàm vt rex data ipsis repulsa publicè, secretò Polonis polliceretur, se illos in gratiam recepturum esse, cũ ad Lituaniam accesserit. Dimissis Lituanis atque Tattaris, reliquum tempus comitiorum inducijs & consultationibus de defensione regni contra subitarias hostium incursiones datum est. De equestribus quibusdam, qui latrocinia exercuerant, sumptum supplicium. Ac Osuchouius quidem & Misouius gladio percussi: Rusinouia verò fœmina cum ocreis, calcaribus, & cultu corporis virili, vt erat prehensa, suspendio necata est. Ad defensionem verò regni minores quidem Poloni tributum agrarium duodenûm grossorum in stipendium mercenariorum militum sciuêre: maiores autem id abnuêre. Per quod tempus decimanona die Maij tempestas horrẽda circum Cracouiam coorta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruscantibus inter densas nubes fulguribus, grandinem instar oui gallinacei demisit, qua frondes arborum crassiores etiam decussæ, tectaque domorum perfracta sunt: turris vna arcis fulmine percussa, tecti & muri parte abrupta, prodigij loco fuit. Nec multo pòst rex Alexander vigore membrorum in vna parte soluto, quem morbum paralysin Græci vocant, Radomia Cracouiam post medium Iunium apportatus est. Quo subsecuta est eũ legatio Bogdani Moldauorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Postulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ sororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thysmeniciam & Cessybiesos territoria regi reddebat. Ipse ne autem ea post mortem patris Polonis ademerit, vt memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum vult Miechouiensis, retinuerit: an verò quæ non habuerit quidem in potestate, sed quasi sua repetere posse & velle videbatur, donanda sibi esse duxerit, non satis constat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ipse non poterat: vt benignitate illa, quæ nihilo ipsi constabat, regis & Polonorum studia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricum fœdi ac lusci hominis connubium: nec tamen repulsa iritare placebat hominem, & ex amico hostem facere. Itaque pro munere quidem gratiæ actæ Bogdano, de coniugio verò ambiguum responsum datum. Per idem tempus legati Nogaiensium ducum, (neque enim vnum ij principem habent) octoginta equitum comitatu in Lituaniam aduenêre, qui Sachmatem domum reducerent, magnas copias ad vlciscendum hostem Tauricanum ipsi pollicentes. Nec multo pòst Mendligeris siue Menglikereij Tauricani principis legatio subsecuta est, suadens & postulans, ne Lituani proceres Sachmatem hostem principis sui dimitterent, sed asseruarent in custodia, quemadmodum patruũ ipsius Mengligeris, quoad vixit, asseruassent. Percussurum se esse fœdus cum rege, nec vnquã deinceps in ditiones eius inuasurum. Vtiliorem autem fore Lituanis & Polonis amicitiam suam, quàm Sachmatis, à quo & propter longinquitatẽ sera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas vires infirma auxilia essent expectanda. His vtrinq; auditis Lituani proceres neutram in partem quam statuerunt, sed rem integram ad regis aduentum reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaiensibus. Qui cum duci se pollicitationibus Lituanorum suspicaretur, consilium fugæ cum legatis & equitatu, quem circum se habebat, clàm inijt, effusoque cursu dies & noctes iter continuabat: sed occurrentibus per compendia viarum Lituanis, retractus ex fuga, ac diligentibus deinde asseruatus est. Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lituaniæ vexatione abstinuerunt. Nam è Minscensi territorio prædas extremis diebus Augusti mensis egerunt: quo factum est, vt Lituani anno sequenti Vilnam muro cingerent. Sub excursionem autem illam Tattaricam tertio Calendas Augusti Elizabetha regina Cracouiæ extremum vitæ diem clausit: fœmina lectissima, & insigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius prȩclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in basilica Cracouiensi, vbi sepulta est in delubro sanctȩ Crucis: quod ea viuens à fundamentis exædificauit, omnique apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauit, & censibus domoq; in octo presbyteros & nonum ministrum collatis dotauit. In diui quoque Michaelis templo in eadem arce sito totidem presbyteris, qui cantando & sacris operando assiduo cultui diuino insisterent, census attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauisset, indulsit ei tamen rex filius, vt non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, sed etiam filiȩ Elizabethȩ natu minimȩ Lenciciensem, Radomiensem,

Lituani supplices regi reiecti. *Rusinouia ob latrocinium suspendio necata.* *Tributum à minorib. Polonis scitum.* *Tempestas ingens.* *Alexander paralysi affectus.* *Bogdani Moldaui legatio.* *Nogaienses Tattari.* *Tauricanorum Tattarorum legatio.* *Sachmates è fuga retractus.* *Tattarorum excursio.* *Minscum.* *Vilna muro cincta.* *Elizabethæ reginæ mors & pietas.*

A B

A Radomiensem & Predecensem præfecturas partem bonorum, quæ nihilo minus titulo donationis propter nuptias à marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret & concederet, quo illa bonis ijs matre uiuente uteretur frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet: post mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iustis funebribus matri peractis Alexander, cum ope medicorum à morbo releuatus esset, Calendis Octobribus Lublinum profectus est, & anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1506, initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi ac disceptatum est inter proceres profani ordinis, & episcopos de ordine & ratione sedendi in senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum uel dextrum sanè ipsi tenerent: deinde ut bona ecclesijs addicta, perinde ac ea, quæ nobilitatis essent, publica belli onera sustinerent. Tuebantur episcopi prærogatiuas suas, quòd utriq; regio lateri assidendi ius ipsi, & militiæ uacationem ecclesiastica bona antiquitùs haberent. Post longam altercationem rex tandem controuersiam ita diremit, ut episcopis & ecclesijs prærogatiuæ suæ saluæ manerent. Constitutum deinde, ut à rege noua moneta argentea cuderetur, & usitatum tributum ab agrestibus & oppidanis in stipendia militum, qui ad fines Russiæ & Podoliæ defendendos, ac depellendum Pocucensi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ sororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipsi aduersata esse diceretur, ubi cognouit reginam esse mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miserat. Sed cum puella negaret se ipsi nupturam, ira percitus, Pocuce cum infesto exercitu inuaserat: & cum nullum ibi esset regium præsidium, nec ualidę munitiones, paruo negocio in potestatem suam redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorum in Russiam missa, Pocuce sub signis ingressa sunt: profligatisq; ac depulsis sexcentis Valachis præsidiarijs, territoriũ omne non multo maiore negocio, quàm erat amissum, recuperarunt. Deinde Moldauiæ fines infestis incursionibus uexarunt. Vbi duo Strussi fratres adolescentes nobiles & bellicosi, decus Russicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum lõgius pro

B uecti, cum in longè plures Valachos fortè incidissent, audacius quàm par erat cum eis congressi, à multitudine hostium oppressi sunt. Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit. Georgius uerò dum fratri laboranti per medios hostes animosè inuectus fert opem suffosso equo ad terram defluxit, ibiq; captus, & ad palatinum deductus cum octo alijs tyranno inspectante capite plexus est. Sed non inulta mors eorum Valachis mansit. Postridie enim eius diei nostri hostem uictoria recenti exultantem consecuti & adorti, magna strage ulti sunt. Cæsus præfectus Chocimẽsis: Copacius uerò dux exercitus Valachici fuga elapsus est. Nec tamen memorant Miechouiensis & Vapouius, qui nam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum esse colligimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuo. Inde enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò misisse, ipsisq; cum eo conuenisse, ut Elizabetha Bogdano nuberet his legibus, ut is ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ ritus cum aulico suo comitatu accederet: in Moldauia item ut templa, sacerdotes, & unus episcopus Romani ritus instituerentur: Romanus pontifex Bogdano postulante matrimonium id approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut esset, & cum cæteris Christianis principibus contra barbaros bellum susciperet. Nec tamen hæc pacta rata fuere. Adactusq; postea bello Bogdanus, Sigismundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hęc postea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinensibus, quemadmodum dictum est, peractis in Lituaniam contendit. Expectabant enim eum ibi Nogaiensium atq; Tauricanorum Tattarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moschorum è uiuis excessisse, gentemque in motu esse, ita ut ipsi cõmoda occasio recuperandi ea, quę Ioannes Lituanis ademerat, oblata esse uideretur. Felicissimus fuit Ioannes: Tattarorum iugum excussit: complures & magnos principatus paruo uel nullo negocio imperio suo adiunxit: cum Stephano illo magno Moldauorum palatino affinitatem & amicitiam contraxit: Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Vngarorum progenitores, Bulgaros Asiaticos partim subiugauit, partim tributarios sibi fecit: cum uicinis Sueonibus siue Suetijs, Liuonibus, atq; Finnis prospero successu bella gessit: Lituanis supra septuaginta arces & castella ademit. His igitur de causis formidabilis Lituanis fuit quoad uixit. Quanquam pleraq; hæc omnia per legatos gessit. Instituto gentis maximus natu filius in

P principatu

1506. ann.

Comitia Lublini.

Contentio procerũ cũ episcopis de prærogatiuis loci et immunitatis.

Ecclesiastici ordinis prærogatiuæ regio decreto confirmatæ.

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in suã redigit potestatem.

Strussi fratres interfecti.

Valachi fusi à Polonis.

Pacta Alexandri regis cum Bogdano.

Ioannis Mõschorũ ducis mors, et res gestæ.

Moschi Tattarorum iugum excusse re.

Casanenses, Permij. Sibiri. Lapi. Iugri. Bulgari. Sueones. Finni.

Moschicus principatus hæreditarius.

principatu patri succedit. Sed cum is uiuente adhuc patre obijsset, susceptum ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herbersteinus prodidit, Ioannes grauis annis successorem sibi designarat. Deinde uerò suasu secundæ uxoris Græcæ mutato consilio, Gabrielem filium ex ea susceptum, qui postea Basilius appellatus est, ei prætulerat, Demetrium uerò in uincula coniecerat. Moriens autem rursus Demetrio è carcere producto prærogatiuam suam restituerat, culpam admissam deprecatus.

Basilius Moschorum dominatum inuasit.

Maiores motus hinc inter Moschos expectabantur. Sed eos rex in Lituaniam ueniens celeriter compressos esse cognouit. Gabriel enim, siue Basilius Ioannis defuncti ducis filius compacto in carcerem Demetrio dominatum occupauit. Omissa igitur, siue in aliud tempus dilata rerum Moschicarum cura Alexander cum Mengligeri gratificari statuisset, quo eum sibi amicum faceret,

Sachmates Tattarus carcere dãnatus ab Alexandro rege.

Sachmatem cum omni comitatu & legatis Nogaiensibus Vilnam adduci ad se iussit, instauratoque iudio uiolati fœderis reum damnauit, & Cauuram diligentius asseruandum misit nequicquam deprecantem, & contestantem, minimè placatum iri Lituanis & Polonis sua captiuitate & miseria Mengligerem. Cæteri Tattari per munitiones & castella Lituaniæ distributi. Nec malè diuinauit Sachmates.

Tattari Russiam, Podoliam & Lituaniam populati.

Paulo pòst enim legatis Mengligeris domum reuersis, mense Maio quinq; millia expeditorum Tattarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Rusiam atq; Lituaniam longè lateque crudeliter uastarunt: & præter aliam prædam ingentem ad centum millia hominum in barbaricam seruitutem abegerũt: plurimos uicos atque pagos exusserunt, & in imbecilliorem senum ac puerorum multitudinem immaniter ferro sæuierunt.

Alexandri aduersa ualetudo.

Languebat rex, ab empirico quodam medico, seu uerius impostore, qui se, Polonus cum esset, Græcum mentiebatur, balneis & sudoribus magis etiam debilitatus.

Lituanorũ intestina odia.

Proceres uerò Lituani mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, suum quisque negocium agebant, nec ullam habebant curam reipublicæ.

Tattari iterum Lituaniã uastant.

Tattari tam felici successu illecti distracta præda, quam retulerant, paruoq; interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mense Augusto denuò in Lituaniam irruperũt: & cum ad Clescum oppidum haud longè á fontibus Nemenis fluuij situm constipati peruenissent,

Nemenis fl. fontes.

Soltanus.

relictis ibi duobus Soltanis (sic illi principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipsi receptum habituri essent, cæteri ad uiginti millia turmatim quoquo uersus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languens iacuerat. Inde uerò discedens cum uxore & supellectili sua uniuersa, Lidam,

Lida.

quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abest, peruenerat. Ac Miechouiensis quidem eum aduentu Tattarorum excitum, cum negarentur Lituani, nisi rex ipse loco se mouisset, ad arma concursuri esse, nequicquam dissuadentibus medicis, eò se uehi iussisse memorat, ne uel in extremo halitu suis deesset.

Sigismũdus à fratre ad regnum accitus.

Vapouius uerò eum in Poloniam iter habuisse scribit, quò iam Sigismundum fratrem è Silesia euocauisset, ut concessis ei habenis regni, ipse rebus gerendis propter ingrauescentem & insanabilem morbum minimè idoneus, in ocio reliquum tempus uitæ transmitteret. Sed quocunque tandem consilio Vilnam reliquit, Lidæ cum esset, ecce adest unus quispiam nuncians Tattaros populabundos uix unius diei itinere abesse: se sagitta ictum in faciem, equi pernicitate manus eorum ægrè effugisse. Parum fidei habitum est nuncio. Proinde Michael Glinscius, qui regem comitabatur, Rascios equites aliquot, quos ad manum habebat strenuos, dimisit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierant, cum in turmam Tattarorum inciderunt: consertaque intrepidè pugna, nouem ex ijs interfecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & præfixa hastis occisorum capita ad dominum suum retulerunt. Trepidatum est circa regem uehementer. Placuit deinde, ut is molestia itineris & quassatione maiorem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinscius uerò cum Stanislao Kisca duce exercitus, & Lituana nobilitate, quæ aduentu Tattarorum audito ad regem confluebat, hosti obuiam iret. Missus etiam, qui Sigismundum regis fratrem celeriter acciret. Siue enim uiueret rex, siue moreretur, & siue uincerent Lituani, siue uincerentur, præsente eo uidebatur opus esse. Ac rex quidem continuato die nocteque itinere, Alberto episcopo Vilnensi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Lasco cancellario Polono cum regina deducentibus, uix trahens spiritum Vilnam reportatus est. Michael uerò Glinscius, cum Kisca subito morbo correptus esset, non ignarus moris Scythici, quamuis non plus septem millibus équitum aggregasset, accelerandum sibi ratus est in hostem ad Clescum desidentem, priusquam cuncta agmina, quæ diuersa & palantia prædas agebant, eò sese recollegissent. Erat propè statiua hostilia, quà Lituani ueniebant, amnis non

A nis non magnus, neq; profundus, sed limosus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tattari, cum Lituanos contra se aduentare cognouissent, insederant, ac denso sagittarum imbre Lituanos transitu prohibebant. Habebant Lituani secum bombardas aliquot. Eas cum exonerassent, hostem à ripa summouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, amneque constrato in ulteriorem ripam cum euasissent, magno impetu in hostes irruerunt. Peropportunè autem in primo agminum congressu equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu duce Sendiuoio Ciarnicouio palatini Posnaniensis filio Vilna accurrentes, è propinquo colle Tattaris sese ostendêre. Cumq; armis fulgentes frontem latius diduxissent, ac tympanis atq; tubis uehementius insonuissent, & longè maioris, quàm pro numero exercitus speciem præ se tulissent, Lituanis quidem animum addidere, hostibus uerò terrorem incussere. Itaque statim ij terga dedêre. Nec segnius instabant Lituani fugientibus, nec ullum recolligendi sese spacium dabant. Fortè palus erat cœnosa, qua barbari constipati adhuc fugiebant. In eam cum urgentibus à tergo Lituanis compulsi essent, plurimi cœni uoragine hausti sunt: nec pauciores restitantes ab insequentibus contrucidati: Soltani duces exercitus equis in palude relictis, ægrè euasere. Glinscius magnam non solum egregij ducis, uerùm etiam strenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis sub eo confossis. Neque tamen hac ille uictoria contentus fuit. Sed reductis ad hostium statiua copijs, tacitus ibi consedit, operiens donec cæteri, qui prædatum longè lateq; excurrerant, casus suorum ignari ad statiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit coniectura & successus. Post quartum enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut quique primi uenerant, excepit, & magna strage concidit: ita ut uiginti millia barbarorum tunc illis prælijs cæsa, totidem equi capti memorentur. Præda omnis excussa, & ingens captiuorum numerus liberatus. Iam Alexander rex desperata salute, & testamento condito, sumptisq; ritu Christiano sacris mysterijs, animam agebat, cum ei de uictoria suorum nunciatum est. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas stillantibus tacitus amisso iam usu linguæ gratias agere Deo uisus est. Nec mora animam exB halauit, die decimanona mensis Augusti, quadragesimum sextum annum agens, cum non totos quinque annos regnasset in Polonia. Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad Septentriones conspectus portendit. Quin & globus igneus clarissimus quadam nocte super turrim curiæ senatoriæ Cracouiæ decidisse uisus est. Fuit Alexander statura mediocri, facie oblonga, capillo subnigro, uiribus corporis atq; lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atq; ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes superauit, non sine uoluptate sua fortibus uiris & militaribus, atq; aulicis benignè facere solitus: cantoribus etiam, citharœdis, atq; tibicinibus impendiò delectatus est. Prodigum potius quàm liberalem fuisse multi existimauere, ita ut in tempore eũ decessisse dicerent, priusquam Poloniam & Lituaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppigneraauit. Erasmum Ciolcum hominem plebeium, quemadmodum creditum est, iam inde ex quo Lituaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq; ad episcopam Plocensem euexit, & opera eius fideli & industria in obeundis apud Pontificem max. & Cęsarem legationibus semel atq; iterum usus est. Certatum est de funere Alexandri. Ioannes enim Lascus cancellarius Cracouiam id efferre satagebat, asseuerans ita ipsi quoq; regi placuisse. Contrà Lituani proceres Vilnæ iuxta Cazimirum fratrem sepelire regem uolebant. Nec iniustam eius consilij sui causam habere uidebantur. Cum enim abesset Sigismundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipsi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michael Glinscius homo factiosus, & recenti uictoria magis etiam elatus, Lituaniæ dominatum adiuuantibus Rusis suis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigismundus dux, cum de morte fratris in itinere nuncium accepisset, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinscius cum septingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigismundi animus suspicionum, non modò ex rumore uulgari, sed etiam delationibus procerum Lituanorum de Glinscio, quasi principatum affectaret. Auxerat ipse etiam tunc suspicionem occursu suo, & comitatu illo tam numeroso. Nec plures ducentis equitibus Sigismundus secum habebat: sed non poterat commodè & cum dignitate congressum eius declinare. Itaque aduenienti longius è cubiculo obuiam progressus, comiter & benignè eum accepit, & in cubiculum suum deduxit. Ibi Glin-

Poloni aulici.
Sẽdiuoius Ciarnicouius.
Tattari à Lituanis apud Clescũ profligati.
Glinscij uirtus.
Cæsorũ numerus.
Alexãdri regis mors, figura, & mores.
Cometes.
Alexandri prodigalitas.
Erasmus Ciolcus episcopus Plocẽsis.
Sigismundi cũ Glinscio congressus.

scius non ignarus, suspectum se esse principi, luculenta oratione sese purgauit, & studium obsequiumq; suum ipsi detulit. Ac deleuisse omnem suspicionem ex animo eius sibi uisus est: cum ille ei uicissim, seu uerè, seu temporis causa omnia de se polliceretur. Frequentes deinde affuere cæteri proceres, magnis & splendidis equitum caterUis stipati, Vilnamq; principem deduxere. Nec multo pòst funus regium superbá pompa elatum est, & in basilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus sepultum. Per quod tempus Vuladislao Boemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna uxore, quæ statim post id puerperium obijt, natus est anno uno post Elizabetham filiam: quam pater postea, propter desiderium uxoris amissæ, Annam uocari uoluit.

Sed nos emensi id, quod nobis proposueramus, curriculum, hic cursum inhibeamus: postea fortasis per ocium id, quicquid superest spacij, si Deo placuerit, ad metam decursuri: aut, quod malimus, alij lampada tradituri. Interea uisum est nobis hic apponere funebrem orationem, Sigismundo regi, qui Alexandro fratri successit, à nobis post obitum eius conscriptam, qua uitam & regnum eius regis compendiosè complexi sumus, ut sit ea commentarij uice ijs, qui res gestas Polonorum posterioris temporis utcunque nosse, aut ipsi accuratiore stylo & ordine historico persequi uolent.

LIBRI TRIGESIMI ET VLTIMI FINIS.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Rusiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino suo clementissimo MARTINVS Cromerus.

In publico & acerbissimo omniũ nostrûm luctu, quem tecum pariter, Sigismũde Auguste Rex inclyte, morte sanctissimi regis nostri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hausimus, nulla est (mea quidẽ sententia) maior & efficacior doloris leuatio, quàm honestissimè & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religiose exactæ atq; positæ uitæ, beneq; et feliciter, sapienter & cum approbatione omniũ bonorũ administrati Regni recordatio. Qua in parte cum ego, pro meo de multis bene merẽdi studio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Rep. hac nostra, & in aula eius Regis uersati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) sed minoribus & imperitis afferre cuperẽ, prius quàm abs te orator ad Pont. max. Paulũ eius nominis tertiũ proficiscerer, scripsi ei primus omnium funebrẽ orationem, siue laudationẽ: qua uitam eius penè omnem, resq; gestas illustriores nude & succincte quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongũ, & non mearum sanè uiriũ opus futurũ erat) cõplexus sum: ut esset commentarij uice interim, donec siue à nobis ipsis in instituta historia gentis nostræ, siue, quod malim, à doctiori atq; disertiori quopiã diligentius omnia pertractentur. Historia Polonica ab authorẽ cõscripta. *Nec sanè desunt in hoc tuo regno, quod multo florentius & belli et pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat, qui, si tua benignitas accesserit, et libẽter id opus suscepturi sint, & cum dignitate persecuturi. Equidẽ, si nihil aliud hoc labore meo assequar, certè doctiorũ cessantiũ adhuc studiã excitabo, et persequi hæc accuratè et ornatè uolẽtibus materiã subministrabo. Tibi uerò in primis inclyte Rex, orationẽ hanc dicare uolui, cui meipsum non ita pridẽ addixi, & ad quẽ hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut si quidẽ placebit, nõnulla si non cũ uoluptate, certè cum leuatione desiderij paterni domestica decora recognoscas, & nostri siue ocij, siue negocij fructũ, et quasi primitias quasdam delibes: sin displicebit, melioribus des id negociũ, ut ne cum eorũ qui nunc uiuũt, mortaliũ memoria sapientissimi et optimi patris tui laudes intermoriantur. Quanquã uiuent eæ (nisi me uanũ fallit augurium) æuo sempiterno, easq; posteri nostri longè etiam, quàm nos gratiore & iucundiore memoria prosequentur. Quod reliquum est, Deum precor, ut fausta tibi nobisq; omnibus Regni tui initia esse uelit, & lætioribus indies successibus id cumulet, ac diutissime incolume fortunatumq; præstet. Cracouiæ 15. Calen. Decembr.*

M. D. XLVIII.

SIGISMVNDVS I. REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMAGITIAE, &c. *Dominus & hæres, belli artibus pacisq; clarus, uictorijs celebris, pietate & religione insignis, iustus, clemens, benignus: Anno ætatis* LXXXI, *Regni uerò sui* XLI *obijt: Anno à Christo nato* M. D. XLVIII. *Aprilis* I. *die.*

SANCTI POLONIAE, ETC.

Regis Sigismundi Primi Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagelliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iusticia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs honoribusq;,
Et tot magnificis ubiq; passim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq; toga probè per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neq; concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore mortuusq; sanctè,
Christus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesimaquarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino sub benemerenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX ipse de se:

Ciuibus externisq; mea est clementia nota,
Consilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacessit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atq; Getes.

Mart. Crom.

MARTINI CROMERI ORATIO IN *FUNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIPIS, Sigismundi, eius nominis primi, Polonorum, Lituanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum regis, &c. M. D. XLVIII. Calend. April. defuncti.*

Ntemperantius fortasse Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi ac cæteri uiri undequaq; ornatissimi, abuti facilitate & patientia uestra uideor, qui locum hunc augustum apud uos hoc tempore uerba facturus, conscenderim, nihil neq; conspectum consessumq; istum uestrum amplissimum ueritus, neq; rei, de qua dicendum est, magnitudine deterritus. Neq; ego ita sum hebes, ut non intelligam, quid & quantum sit, quod nunc à uobis expectatur: neq; ita mihi ipse placeo, ut non perspiciam, quid à me præstari queat. Quòd si Alexander ille magnus rex Macedonũ, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gessit, neq; pingi se nisi ab Apelle, neq; fingi nisi à Lysippo, prę̃stãtissimis suę ætatis artificibus passus est, quanto acumine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm ubere deniq; & illustri eloquẽtia esse oportet eũ, qui de optimi, fortissimi, sapiẽtissimi, clemẽtissimi & pientissimi regis SIGISMVNDI, cuius nũc exequias Polonia, Lituania, Russia, Prussia, Samagitia, & Masouia omnis mœsta & pullata celebrat, laudib. & uita omni, uerè & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiẽ quidẽ cuiuspiã aptè seu pingere, seu fingere nõ maximi est ingenij, neq; laboris, ac ne operę precij quidẽ. Patet omniũ obtutib. corporis lineamẽta: neq; magnopere cuiusquã refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaue statura quisq; fuerit, q inter homines esse desijt. Animorũ habitudines uitãq; omnẽ nõ cuiusuis est neq; exactè perspicere, neq; dicẽdo aptè & ad uiuũ exprimere. Magnorũ aũt uirorũ, & excellenti uirtute præditorũ laudes celebrare, apprimè utile est uitæ hominũ, & necessariũ, ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur, & cæteri habeãt, unde uirtutis & laudis exẽpla petant, & quo ad benemendũ de suis incitẽtur. Tãtæ sunt aũt huius optimi regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorũ ad uitã rectè & honestè instituendã suppeditẽt: tãta in nos & in patriã hãc nostrã cõmunem merita & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude cõsecrari à nobis oportet. Neq; tamẽ is ego sum, qui id me rectissimè & cũ excellẽtib. sanctissimi illius regis uirtutibus, tũ perpurgatis uestris aurib. dignè facere posse confidã. Absit hæc à me arrogãtia. Non adeò effrons demẽsq; sum: intelligo nullã in me esse doctrinã, nullũ dicẽdi usum & exercitationẽ, nullũ excellẽs ingeniũ, nullã deniq; memoriã. Quæ nã uerò tãta est cuiusquã eloquẽtia? in quo tantũ flumẽ lectissimorũ uerborũ? in quo tanta uis, & ut ita dicã, fulmẽ sententiarũ? in quo deniq; tanta memoria & pronũciandi dignitas, ut clarissimis optimi regis uirtutibus atq; meritis par esse possit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibariũ quidẽ panẽ hospitib. apponemus? Et, si auro, gẽmis, preciosaq; ueste caremus, ne malo quidẽ cotoneo, uel scypho aquæ ex præterlabẽti amne haustæ gratitudinẽ animorũ nostrorũ sanctissimæ huius regis animæ ostendemus? Vetus est prouerbiũ, eos qui thura nõ habẽt, mola salsa litare. Certè uel cũ periculo priuatæ temeritatis & impudẽtiæ nõ est prodẽda causa publica: neq; committendũ est, ut dũ singuli pudori nostro cõsulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tã bene meriti regis prætermisso, ingratitudinis (ne dicã impietatis) reprehensionẽ apud hos ornatissimos magnorũ principũ oratores, & apud omnes gẽtes, quę humanitatẽ colũt, meritò incurramus. Audendũ est igitur, & eo quidẽ maiore fiducia, quòd ijs de reb. dicendũ est, quæ uobis plerisq; omnib. æquè ac mihi notæ, nõnullis etiã notiores sunt: nẽpe quas uidistis ipsi ferè, & meministis, & quarũ (ut ait Poeta) pars magna fuistis. Ita enim futurũ est, ut me rudi & inculto, sed plano tamẽ sermone capita modò rerũ attingente, cętera uos ipsi diligẽtius recognoscatis, & grata, ut par est, memoria recolatis. Ac de trib. bonorũ generib. quæ sola sunt laudabilia, primùm externa, deinde corporis, postremò animi eius bona succinctè pſequar. Quod dũ facio, uos mihi quęso, uiri præstãtissimi, benignos uos & attẽtos prębeatis.

Alexandri Magni delectus pictorum & sculptorum.

Propositio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex ex laude bonorum.

Sigismundi regis uirtutes.

Authoris excusatio.

Iusta laudãdi causa.

Vergil.

Partitio.

Genus

A GEnus paternum Sigismundi à Cazimiro est, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo est autem sic hospes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non sit auditum de Iagellonia familia, quæ iã supra centũ & quinquaginta annos apud nos regnat, à Lituanorũ ducibus ducens originẽ. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomen bono uerocq; omine, quasi qui gloria potens futurus esset, maiores nostri indiderunt. Is cum Lituaniæ & magnæ partis Russiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnũ unà cum coniugio religiosissimæ uirginis Heduigis demortui Ludouici regis Vngarorũ & Polonorũ filiæ, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus, religioni Christianæ sese, & cunctã simul Lituaniã addixit, ditionesq; suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiũxit: in curãda, & à prodigiosis dęmonũ superstitionibus ad ueri Dei cultũ conuertenda gente sua agresti & barbara per multũ laboris, operæ, sumptuũq; impendit. Nec indecorũ sibi duxit prępotens rex, doctoris & apostoli munere fungi apud rudẽ & uilem plebeculã, cũ nostri sacerdotes eius linguæ penitus essent imperiti. In Boemis quoq; ad sanitatẽ priscãq; religionẽ à multiplici errore, quo se, ab Ioan. Husso seducti implicarãt, reuocãdis, non parũ operæ sumpsit: cũq; pertinaciores eos esse animaduertisset, regnũ ab eis delatum repudiauit. Silesios quosdã, & Russos duces domuit. Crucigeros Teuthonas non modò Lituaniæ inhiantes, uerùm etiã Poloniã ipsam parentẽ & nutricem suã crudeliter & impiè laniantes, clarissimis aliquot uictorijs repressit: uictis fractisq; pacẽ æquis conditionibus dedit. Erat enim singulari lenitate & mansuetudine, ad remittẽdas offensas perfacilis, & supra modũ credulus: quippe qui fallere neminẽ ipse cõsueuisset. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cùm Sigismundi Imperatoris, tũ Vitoudi & Suitrigellonis proximorũ suorũ, de quibus erat bene meritus: per quos factũ est, ut in administrãdo regno plusculũ haberet negocij. Huic decrepita ualde ętate, cũ duodequinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa Kiouiensiũ ducis filia susceperat, maior natu Vuladislaus in regno successit, is qui Vngarorũ quoq; regno suscepto, & profligatis summa cũ gloria aliquot Turcarũ exercitibus, cũ prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hosti pacẽ petenti
B formidabilis, cũ animosiore quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnã inter cõfertissimos hostes dimicans certã propemodũ uictoriã cũ uita pariter amisit: cũ undecim fermè apud nos, apud Vngaros uerò non totos quinq; annos regnasset. Post hũc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigismunde Auguste auus, regnũ hoc suscepit: cui peruastata à Tattaris (tametsi profligatis semel atq; iterũ) Podolia & Russia, & amissus per defectionẽ ad Moschos dominatus Seueriẽsis, ac domestici motus, seu ueriùs offensæ uoluntates multorũ, propterea quòd Lituanis plusculũ indulgeret, malisq; cõsultoribus uteretur, non parũ de paterna fœlicitate detraxère. Prusiã tamẽ & Pomeraniã per deditionẽ recepit. Crucigeris fœderũ non tenacibus post tredecim annorũ bellũ supplicibus, & iureiurando in uerba sua & posterorũ suorũ regũ Poloniæ adactis, relicta parte Prusię pacẽ dedit. Moldauorũ palatinum bellicosissimũ Stephanum in clientelã accepit, & in consilio suo locũ ei dedit, ac magno ei ad profligandos Turcas adiumento fuit: cũ Vngaris & Boemis uario Marte bella gessit: filios sex, & septẽ filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia, Ladislai Vngarorũ & Boemorũ regis sorore, fœmina honestissima, & religiosissima, suscepit. Ex his uiuens Vuladislaũ natu maximũ Boemis, Cazimirũ, ac deinde Ioannẽ Albertũ Vngaris reges dedit. Sed utroque hoc dissensione partiũ deserto, Vngariã quoq; cũ Boemia Vuladislaus obtinuit: De quo nati Ludouicus quidẽ filius, bimulus uiuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo in utroq; regno successisset, iuuenis admodũ Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatiũ miserabiliter perijt. Anna uerò filia cũ Ferdinãdo rege Rom. qui post Ludouicũ apud Vngaros & Boemos regnat, nupta, tribus filijs pręclaræ indolis, & nouem filiabus superstitibus relictis, anno abhinc altero parturiens diem clausit extremũ. De suprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri regis Cazimirus quidem iuuenis castissimus atq; religiosissimus, in Lituania immaturam mortẽ obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama, quam complura miracula ad sepulchrũ eius edita confirmant. Ioannes Albertus post patrem octo & amplius: deinde hunc secutus Alexander quinq; annos regnarunt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptũ regnum, quàm regnans fœlicior: hic à Moschis apud Vedrusios uictus, eosdem apud Oposcam, Tattaros uerò Tauricos apud Clescum paucis ante mortẽ diebus insignibus prælijs profligauit. Vterq; extincti properè, credo ut digniori cederent. Post hos

Sigismundus

Iagellonica stirps.
Vuladislaus Iagello.
Vuladislai etymon.
Heduigis regina Ludouici filia.
Lituanorũ ad Christũ conuersio.
Iagellonis studiũ in propaganda religione.
Boem.
Vuladislai regis gesta.
Iagello credulus & cãdidus.
Vitoudus.
Suitrigello.
Iagellonis filij.
Vuladislaus rex Vngar. et Pol. apud Varnam à Turcis occisus.
Cazimirus rex.
Prussia per deditionem Polonis adiuncta.
Crucigeri iurarũt in uerba regis Poloni.
Moldauus cliẽs Polon.
Vxor & filij eius sex, et filiæ septẽ.
Vuladislaus Vngar. & Boem. rex.
Ludouicus rex.
Anna soror eius, et uxor. Ferdinandi regis Rom. &c.
Ferd. Cæs. liberi.
Cazimirus filius Cazimiri sanctus.
Ioannes Albertus rex Polon.

Fridericus cardinalis.

Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, archiepiscopus Gnesnensis, simulq; episcopus Cracouiensis, & S. Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis fuit. A

Filiarũ Cazimiri desponsatio.

Porrò filiarũ Cazimiri duæ immaturè mortuæ: Heduigis Georgio duci Bauarorũ, Sophia Friderico marchioni Brandeburgensi, Anna Boguslao Pomeranorũ, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicìensium & Bregensium Ducibus matrimonio iunctæ fuere, & omnem penè Germaniam affinitatibus & propinquitatibus illustrium uirorum & mulierum, quas enumerare perlongũ esset, nobis deuinxere. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit.

Educatio Sigismundi.

Atq; is ab ineunte primùm pueritia unà cum alijs fratribus ab honestissima & religiosissima matre sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus uiris eruditis, bonis, grauibus & pijs ad uirtutem in primis & pietatem, cultumq; diuinum institutus, in literis quoq; non contemnendos progressus fecit: ita ut latinè scribentes & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur.

Linguarum peritia.

Germanicam uerò, cuius propter finitimos atq; etiam incolas Germanos, non exiguus est usus apud nos, exactius didicit.

Pius usus sacrarũ literarum.

Porrò in diuinis scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset, ac sæpe eas in ore haberet, non ad scurrilem iocum, aut ad curiosam disceptationẽ, ut nũc improbus, ne dicã impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderãdas actiones, uitamq; omnem: eoq; timorẽ Dei, iusticiã & uirtutem maximè semper præ oculis habuit.

» Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assuefactus fuerit.
» Nec scio, an ad uitã sic uel sic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus &
» institutus, quàm quo modo natus sit.

Educationis bonæ utilitas.

Solent enim plerunq; etiã bonæ & generosæ indoles praua, atq; adeò negligentiore quoq; educatione deprauari: uitiosam uerò naturã sæpe bona educatio corrigit.

Adolescẽtia Sigismundi.

Sic igitur educatus Sigismũdus, adolescẽs singulari indole, modestia, comitate, grauitate & industria, quæ res maximè ætatẽ illã cõmendãt, magnã sibi nõ modò nostrorũ hominũ, sed etiã externorũ, Vngarorũ inquã, Boemorũ, Silesiorũ & Germanorũ, cum quibus uixit, beneuolentiã adiunxit.

Fauor Sigismundi apud Vngaros et Boemos.

Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrẽ iuuenis in Vngariã ad Vuladislaum alterũ fratrem se cõtulisset, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari & Boemi magis eum propemodum, quàm regẽ suum reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libenter starent. B

» Vsq; adeò maiorẽ uim habet
» ad tenendos in officio etiã feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantiç & sapiẽntiæ opinio, quàm regiũ sceptrũ.

Glogouiensis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ.

Itaq; magno omniũ fauore Glogouiẽsem & Opauiẽsem dominatũ, & summã utriusq; Silesiæ præfecturã à Vuladislao fratre obtinuit: adeoq; charus ac uenerãdus fuit Silesijs, ut hodie etiã eius imperiũ grata & iucunda memoria prosequãtur. Quid illud, nónne ingẽs est bonæ existimationis & beneuolẽtiæ hominũ erga eum documentũ? quòd cum regnaret iam in Polonia, à Suecis post eiectũ Christiernũ regem, & item ab Vngaris atq; Boemis post miserabilẽ Ludouici fratris filij interitũ, ut illa quoq; regna susciperet, expetitus est? Neq; deterrebat Suecos tanta terræ marisq; intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta cõuenta cũ Maximiliani Imperatoris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorũ principũ potentia, si Sigismundus delatũ sibi regnũ suscipere uoluisset.

Regna ei oblata, sed non acceptata.

Gratiósus apud Polonos.

Apud suos uerò quàm gratiosus fuerit, uel illud permagno argumẽto est, quòd Ioanne Alberto rege mortuo prælatus fuisset proculdubio in regno maiori natu fratri Alexandro cunctorũ suffragijs, nisi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetusta cũ Lituanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuissent. Iam uerò quantum ei honorẽ summi quiq; Principes habuerint, redite quæso mecũ paulisper in memoriã.

Amicitia et fœdus cum Maximiliano Imp.

Viennensis cum Cæsare congressus.

Primũ enim Maximilianus Cæsar non minoris animi quàm prudentiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illũ congressum Viennensem eo ipsum honore prosequutus, ea charitate complexus est, ut in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorũ duce ictum respueret, ac non modò nõ defenderet contra Sigismundũ Crucigeros in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotũq; suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Amicitia cũ Carolo V. Imperatore.

Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & feliciter imperat, nónne hunc Sigismũdo honorẽ habuit, ut inclytę huic reginæ Bonæ uxori eius coniunctissimę Barensem principatũ, quem post obitũ matris eius in potestatẽ suam redegerat, redderet, ipsum

societate

A societate sua, & aureo uellere ultrò dignaretur? sæpe honorificentissimã eius mentionem faceret? neq; unquã Crucigeris militibus & alijs Germanis bellũ contra eum flagitãtibus indulgeret? Adest hic uir clarissimus Stanislaus Lascus palatinus Siradiensis, haud ita pridem apud illum potentiss. Imperatorẽ legatione functus. Adsunt item uiri prestãtes, Petrus Opalenius castellanus Gnesnensis, Stanislaus Borgius decanus Cracouiensis, Nicolaus Myscouius regiæ mensæ structor. Vellem adesset etiã uir eruditissimus Ioannes Dantiscus episcopus Varmiensis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorẽ cum laude superiorib. temporibus obierunt. Ex his cuiq; licet discere, quãtopere ille princeps maximus & grauissimus Sigismundũ regẽ obseruarit.

Stanislaus Lascus. Petrus Opalenius, Stan. Bor. k. Nicolaus Myscouius.

Quid frater eius Ferdinãdus Cæsar & rex potentissimus? nónne plurimùm eũ & amauit, & coluit? nónne eius arbitrio controuersiã suam cum Ioãne rege de regno Vngarorũ permisit? Non dico, quibus uerbis & rebus præterea sæpenumero idem rex quãti Sigismundũ faceret, declarauit. Possem aũt non uano rumore accepta referre, sed quę cùm de grauibus uiris accepi, tum ipse explorata habeo, cùm nuper ad illũm à te rex Sigismunde Auguste cum Nicolao Radiuilo uiro illustri & acuto Lituaniæ summo marsalco missus essem. Ne illud quidem cõmemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortẽ prosecutus, quantoq; studio pariter & apparatu exequias ei in maxima principũ Germaniæ celebritate fecisse dicitur.

Amicitia cũ Ferdinando rege & Cæsare.

Nicolaus Radiuilus et Martin. Crom. oratores ad Ferdinand.

Vt aũt & Gallorũ regem Franciscũ, qui anno superiore decessit, Iulium secundum, Leonem decimum, Clementem septimũ, & hunc qui nunc præsidet, sapientissimũ Paulum tertiũ Pontifices maximos prætereã, quorum illustria habiti huic Regi honoris documenta commemorare possem: ut magnorũ item & grauiũ nonnullorum Germaniæ principum perhonorifica de ipso elogia, quæ ipse his auribus audiui nuper, omittã, Barbari quoque eum præ cęteris regibus & monarchis reueriti sunt. Quo enim rege cultior & populosior fuit Russia & Podolia? hoc est, quo rege quietiores fuere Tattari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; gentes prę se contemnũt? An'non Solimannus bellicosissimus & fœlicissimus Imperator cum eo perpetuũ fœdus percussit, & religiose coluit? negare id a-

Amicitia cũ maximis regibus et Pontificibus Rom.

Barbari Sigismundum reueriti.

B lijs postulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodũ superstitiose seruare solitus. An'non Valachis ac Tattaris uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestarent, edixit? An'non idem, huic etiã eius filio Sigismundo Augusto per Petrum Opaleniũ, & Ioannem Ocesiũ castellanũ Biecensem uiros ornatos pacem & amicitiã in gratiã patris promisit? An'non eiusdem intuitu filiam eius Isabellam reginam uiduam, nepotemq; hactenus incolumes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Moldauiã quidem adspirasset, nisi eum intẽpestiuæ, ne quid aliud dicã, dissensiones nostræ animassent. Iam Selimus Solimanni huius pater ferox, & in patrẽ etiã suum impius, Sigismundi amicitiã splendida legatione olim expetiuit. Nimirũ admirabantur in eo cuncti uirtutẽ grauitatẽ & constantiã singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatẽ.

Ioannes Ocesius orator ad Solimannum Turc. Imp.

Isabella regina Vngar.

Quis enim tot annorũ spacio in tanta orbis terrarũ perturbatione fœlicius eo regnauit? Quis regnũ superiorũ regum infœlicitate diuexatũ ac deformatũ, aut pacatius administrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella tam secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorãtur à ueteribus scriptoribus Cyrus Persarũ, Alexander Macedonũ, Mithridates Ponti, Carolus Magnus Germanorũ, maximi & fortunatissimi reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles, atq; Timotheus Atheniensiũ: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedæmoniorũ: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal & Asdrubal Carthaginensium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces & Imperatores. Ne nostrorum quidem Boleslaorum & Vuladislaorum obscura est gloria.

Regnum florens & pacatum.

Reges et duces inclyti.

Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunt: partim etiam aliquousq; à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremũ sæuis eiusdem procellis obruti sunt. At Sigismundũ nostrum ab initio ad finem usq; secundo flatu fortuna prosecuta est. Cum quibus uerò bella is gessit? Nempe cùm potentissimis Moschis, ferocissimis Tattaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis deniq; uel ipsa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentiũ ualidos exercitus uel insignibus prælijs uicit & profligauit, atq; adeò deleuit etiam, uel castris exuit, uel deniq; regiones earum impunè uastauit. Quasdam etiam domuit.

Cõparatio Sigismundi cum clariss. principibus.

Bella Sigismundi.

Atq;

Victi ab eo Tattari diuersis prælijs. Constātinus Ostrogius dux. Nicolaus Camenecius.

Atq; ut à Tattaris perpetuis nostris hostibus incipiā: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluscum tribus prælijs duce Constantino Ostrogio principe omniū seculorū memoria dignissimo ad internecionem penè cecidit. Deinde apud Visnoueciā uigintiquatuor millia, cum se per Rusiā populabūda diffudissent, sexies fusa leuibus & particularibus prelijs, ad extremū tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouiensi, & eodem Constantino ducibus profligauit, cum nostri sex milliū equitum numerū nō excederent, de quibus uix centum eo prælio desiderati sunt. Hostium uerò multo minor pars pernici fuga euasit. In Moldauia quoq; ante multos annos à Bogdano palatino huius Regis auspicijs & armis ijdem hostes graui prælio uicti sunt. A

Ioannes Camenecius. Stan. Lanscoronius. Iacobus Secicignonius. Ostaphæus Prædislaus Lanscoronius. Nicolaus Senauius. Bernard. Prætficius.

Nec illæ ignobiles uictoriæ sunt, quæ apud Vorōnouiā Ioanne Camenecio, apud Buscū Stanislao Lanscoronio, apud Zincouiā arcem Iacobo Secigneuio, atq; iterū palatino Kiouiensi, in Volynia Constantino & Ostaphæo ter, apud Ociacouiā hostilem arcem eodem Ostaphæo & Prædislao Lanscoronio ducibus quæsitæ, & quæ in Podolia Trebinij, quæq; apud Cameneciā & Verestatinciū pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis & magnanimi, qui nunc palatinus Belsensis est, ductu, & fratrū eius Alexandri & Procopij, ac Bernardi Prætficij Silesij opera partæ sunt. Nam leuiora cū ijsdem Tattaris apud Treboulliam, Podhaiciā, Medibozū, & multis alijs in locis prosperè item gesta certamina, sciens uolensq; prætereo, ne sim longior. Tot enim ferè sunt, quot excursiones ea gens rapacissima & famelica, & uel è flamma, quod dicitur, cibū petere solita, in ditiones huius regis ipso regnante fecit. Perrarò enim impunè id abstulit. Quid illa apud Caniouiam in Lituania ante unū & uiginti annos, nónne omnibus seculis est memorabilis uictoria, qua uigintisex millia Tattarorū eodem illo Constātino duce parua manu profligata sunt?

Bella cum Turcis gesta. Præd. Lanscor. Ioānes Tarnouius Comes. Gnoinius. Tarnouij laus.

Cum Turcis nullū hic rex apertè bellum gessit: sed tamen aduersus eos, cū uel è Podolia prædas agerent, uel Valachis opē ferrent, uel deniq; nostros circū Bialogrodū, quod & Moncastrū uocant, populabundos insequerentur, cùm ab alijs, tūm à Prædislao Lanscoronio regis huius auspicijs prosperè dimicatum est. Bis contrà eosdem in Vngariā Ludouico regi missa auxilia: quo utroq; tempore utinam prius quidem uiro illustri & incōparabili Ioanni comite Tarnouio earū copiarū ductori, posterius uerò Gnoinio obtemperatū esset. Vterq; Turcica arma uiresq; periclitatus erat in Podolia, cū illi inde aliquoties prædas egissent. Sed magis Tarnouius, cuius præclara uirtus enituit, quo tempore Turcæ ad tredecim millia Podoliā & Rusiam ad Leopolim usq; & fines Vngariæ ferro igniq; uastantes, tria millia plus minus de suis, particularibus aliquot prælijs fusi, amisêre. Quod si idem robur animi fuisset in eo, penes quem tunc erat militare imperiū, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarū in Austria ante quindecim nisi fallor annos, nostratium trium milliū opera & uirtute in primis penè ad internecionē deleta. Nā ij tunc, quamuis Sigismundo regnante, tamen nō publicè, neq; Sigismundi auspicijs, sed Caroli Cæsaris & Germanorū stipendijs militarunt. B

Moldaui uicti. Bogdanus Valachus uictus. Petrus Valachus ductu Tarnouij uictus.

Moldauos porrò dolis atq; artibus usitatis fretos, & clade nostrorū Ioanne Alberto regnante apud Bucouinā syluam acceptā, Turcarūq; ac Tattarorū auxilijs feroces magna nō modò felicitate, uerùm etiā celeritate rex idem uicit, ac domuit: cæsisq; eorū copijs, uastatis longè lateq; agris, senatu penè omni capto, Bogdanū regulum gentis, quem Voieuodam & Palatinū uocant, restituentē prædam, quam paulo antè in Rusia ceperat, in uerba sua iurare coegit: & amissam maiorū suorum culpa Pocuce ab eo recepit. Nostra uerò memoria, cū Petrus palatinus rebellasset, Pocuceq; rursus inuasisset, primùm sex millia hostium apud Guosdeciā arcem, ac mox uigintiduo millia apud Obertinū pagum uix à quatuor millibus nostrorū duce hoc Ioanne comite Tarnouio, uiro clarissimo & primario bellatore, insigni & inopinata clade profligata sunt: erepta cum bombardis cętera impedimenta: Palatinus ipse saucius uix fuga euasit. Nec tamen ad officiū redijt, donec postea in arce Chocimensi obsessus, & ad extrema redactus, solenne unà cum proceribus & cuncta nobilitate sua regi iusiurandū dedit.

Bella cum Crucigeris Teuthonicis gesta in Prussia. Iacobus Secignouius. Lanscoron. Ioannes Zaremba. Alexander Ilouius.

Porrò eum Germanis Prusiā sibi uendicantibus, quo tempore tu Sigismunde Auguste natus es, bellatū quidem uariè, sed nunquā, nisi prosperè à nostris dimicatū est. Nempe apud Prusmarcū, Seburgum, Gutestadiam, Brunsbergā, Reslam & Rastemburgū à Iacobo Secignouio: apud Pissiam à Stanislao Masouiorū duce: in sinu Varmiēsi siue Habo lacu nauali prælio à Gdanensibus: bis apud Bartensteinū: sæpius à Prædislao Lanscoronio & Ioanne Zaremba palatino Calissiensi multis in locis; apud Heilsbergā ab Alexandro Ilouio: apud

Gdanum

A Gdanum item & Elbingum, ij cum eas urbes adorti essent, à ciuibus fusi & profligati:
ad extremum tot cladibus & inedia, uigilijs & iugi nostrorũ equitum uexatione fra-
cti, & ad paucos redacti, Prussia excessere. Quid ego de Moschis loquar? Qui uel præ
cipuam gloriæ & uictoriarum materiam huic regi præbuere. Apud Poloscũ olim qui- *Victoriæ dé*
dem septem millia hostium à Ioanne Boratinio uiro acri & animoso interfecta: dein- *Moschis*
de uerò tredecimo abhinc anno, cum ij, Lituaniam nõ amplius decem & octo millia *partæ.*
rijs à Vilna metropoli hyberna excursione depopulati reuerterentur, mille extremi a- *Ioannes Bo*
gminis, quos solos Lituana nobilitas cum aulico regis comitatu tumultuariè accur- *ratinius.*
rẽs assequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore in interiore Lituania
prædabundi magnum suorũ numerũ, & prædam, quam abigebant, Lituanis insequẽ
tibus amisêre. Iam apud Starodubum quoq;, Radogostiam, & Smolenscum, uicẽ eis
reddentibus Lituanis, & fines eorũ populantibus aliquoties, ductu Georgij Radiuili *Georgius*
castellani Vilnensis non sine magnis cladibus profligati sunt. Apud Orsam uerò cum *Radiuilus.*
primùm Sigismundus regnare cœpit, ne expectare quidẽ nostros, dum Borysthenem
tranarẽt, sustinuêre, experti uim eorũ in una & altera turma, quæ primo impetu incre
dibili audacia traiecerant: uerùm dilapsi, cum uastari sua ultra Vesinã etiam atq; Dro
hobusum cernerent, denuò coadunati ad centũ millia, ne adoriri quidẽ ter mille no-
stros mercenarios milites cum paucis Lituanis longius à castris regijs ad Smolenscũ
positis progressos ausi sunt. Magnis uerò incõmodis affecti, Mosiro, Turouia, & alijs
quibusdã munitionibus, quas dudũ Michael Glinscius ad eos perfugiens intercepe-
rat, redditis, commutatisq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis,
quos de Lituanis Alexandro rege uicto apud Vedrusios ceperãt, pacẽ accepêre. Nec
maiore ij fuere fiducia longe pòst, cum Radogostiã, ac deinde Ioanne Tarnouio no-
stros ducente, Homiam & Starodubũ arces à nostris partim ui captas, partim in dedi
tionẽ acceptas amisere. Et Starodubũ quidem, cũ quindecim millibus armatorũ, qui
fuerunt in eius arcis præsidio: uirtute longe paucior ũ perpaucorũ militum nostrorũ,
& sulfurati pulueris ignisq; adiumento expugnatũ & euersum. Neq; uerò ij tanto tẽ
poris, hoc est, plus quàm uiginti annorum interuallo, quantũ inter Orsensem pugnã,
B & hoc extremũ Starodubense bellum intercessit, abiectos semel spiritus recipere po *Orsensis dé*
tuere. Orsensem autẽ illam celeberrimã, & cum omnibus ferè omnium gentiũ atq; se *Moschis me*
culorũ uictorijs comparandã uictoriam quid hic pluribus commemorare attinet? Ea- *morabilis ui*
dẽ opera soli lumen adderẽ. Quis enim est qui nesciat? illo prælio Constantino Ostro *ctoria.*
gio principe & Ioãne Suirzouio ducibus octoginta millia Moschorum bellatorũ, qui *Ioannes Su*
omnẽ nostrum exercitum non modò proterere posse uidebantur, uerùm etiam Bo- *irzouius.*
rysthenem tranare passi, pecudũ in modũ flagris abigere in Moscouiã destinarant, in
gẽti strage interfecta esse (ita, ut desideratorũ numerus ad quadraginta ferè millia per
uenisse, uel certè duo & triginta millia superasse dicatur) Ductores eius exercitus ui-
ros illustres, omnemq; senatũ gentis, & supra quater mille captiuos uiuos in potesta
tem uenisse: direpta castra opulentissima: ducem ipsum Basilium bellatorem exerci- *Basilius Mo*
tatum, & contra Tattaros & alias gentes finitimos uictoriosum, usq; ad regiam suam *scorum prin*
Mosquam profugisse: atq; ibi amplius centũ & uiginti milliaribus bene longis à loco *ceps.*
conflictus, tamen uix tutò se subsistere posse credidisse? Tantus uerò tunc pauor Mo-
schorũ animos occuparat, ut Smolenscum, Seueriense Nouogrodũ, & cõplures alias
munitiones, quæ ferè fraude & perfidia Russorũ partim hoc ipso rege regnante, par-
tim superioribus tẽporibus in potestatem hostiũ uenerant, desertas tũc ac uacuas de-
fensoribus nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriã per
tempus anni quiuissent. Atq; hæc quidẽ sunt bellica huius regis decora præcipua. Nã
leuiora multa prætereo, ne anxiè & minutatim cuncta exquirere & persequi uidear.
Quæ quidẽ hoc sunt admirabiliora, quo magis inopinata: utpote in summa ærarij in
opia, & pleraq; omnia longè imparib. uiribus gesta: ita, ut bene cum nostris agi uide-
retur, quoties non plus duplo hostiũ multitudo excederet. Has tot ac tãtas uictorias *Clades pau*
tanta imparitate copiarũ quæsitas, nihil mirum est (ut est rerũ humanarũ conditio ua *cæ et paruæ*
ria & instabilis) si quæ clades interpolarunt. Sed quot nam, & quantulæ sunt eæ? Vna *in tot bellis.*
apud Socalum à Tattaris temeritate Russicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortas-
se millia nostrorũ à quadraginta millibus Tattarorum loci opportunitate usorum de
fatigata uerius quàm superata, non incruentã hostibus uictoriã cõcessêre. Nostri mil
le ducenti desiderati, barbarorũ uerò cæsa quatuor millia. Itaq; raptim ij cũ præda,
quamuis uictores, retrocessere. Altera apud Serethum amnem, cum perpauci nostri

in hostico palantes à Valachis circumfusis oppresſi sunt. Vbi tamen non plures ducẽtis nostri periêre. Nam cũ peruastata lõgè lateq; circum Pſicouiam, siue Pleſcouiã Moscouia ab oppugnatione Opoſcæ ualido hostiũ præſidio reiecti sumus, ignominia illa uerius quàm clades fuit, ductorũ inſcitia & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amiſſa uerò magna pars Albæ Ruſsię Michaelis Glinſcij hominis ambitioſi, & Alexãdri regis gratia inflati proditioni, & Ruſſorum atq; pręſidiariorũ militum perfidię imputanda eſt. Porrò apud Ociacouiã, cum uir in primis ſtrenuus Nicolaus Senauius eò uſq; cum mille, opinor, equitibus priuato conſilio populabundus excurriſſet, priuata illa, non publica clades fuit, credulitate eius & perfidia Tattarorũ contracta. Hæ sunt uniuerſæ clades, quas Sigiſmũdo regnãte accepimus: quæ omnes una aliqua ex his, quas ſuperius percurrimus, uictorijs abundè expiatæ & compenſatę sunt: nec ſcio, an quaſi næuuli quidã formoſum corpus, uel nubeculæ meridianum ſolem, tot illas clariſsimas uictorias illuſtriores reddidêre.

Michael Glinſcius. Nicolaus Senauius.

Bello'ne autem tantũ clarus, an etiam pace Sigiſmundus fuit? Imò uerò pace, quã ſemper expetiuit, clariſsimus. Teſtantur id tantæ opes & facultates hominum noſtrorũ, tam opulenta cum externis commercia, tãtus ſplendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ædificijs & uictu, cultuq; corporis, tum in ſermone & moribus, quanta nunquam ante hunc regẽ in Polonia fuit: loquuntur leges diligentius aliquanto cõſcriptę: clamant tot arces inſtauratæ, tot exornata tẽpla Dei opt. max. tam ſplendidè & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Poſnania, Leopolis, Varſauia, Lublinum, Gdanũ, & alię quędam urbes atq; emporia: tam deniq; culta & habitata Ruſsia, Pruſsia, Lituania & Podolia: quæ regiones antea ſylueſtres & incultæ, aut ſuperiorũ temporũ cõditione deſertæ magna ex parte iacuerant. Quid ego priuatos Sigiſmũdi theſauros, & ęrariũ ſine ulla cuiuſquam iniuria in extremos reip. uſus aſſeruatum? quid tot ac tãtas poſſeſſiones à maioribus eius oppigneratas, ab ipſo uerò redemptas commemorẽ? Hæc eò sunt maiora, & magis honorifica, quo fœdius fuit ac deformius, quoſdã ante eũ reges quotidianis ſumptibus interdũ defectos eſſe. Iam uerò non minima eſt & illa felicitatis acceſsio, quòd eo regnante Zatorienſis ditio, & Maſouia poſt quadringenteſimũ ferè annum ad corpus & compagẽ Poloniæ rediuerũt: Pruſsia recuſatũ diu, & aliquoties excuſſum iugũ accepit: Pomerani Stolpenſes ad intermiſſam aliquãdiu huius regni ſocietatẽ & clintelã iureiurando adacti reuenêre.

Pacis ſtudia. Splendor et elegãtia Polonorum. Leges. Arces inſtauratæ, & tẽpla. Vrbes opulentæ ſub Sigiſm. Regiones bene cultæ. Theſauri regis. Zatoria & Maſouia recuperatæ. Pruſsia & Pomerani in clientelã accepti.

Porrò in cõmemorandis cõiugijs & liberis, quę nõ exigua felicitatis humanę pars eſt, diutius me immorari neceſſe non eſt. Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorẽ eius uxorem Barbarã Stephani comitis Scepuſienſis, ac Tranſyluanienſiũ palatini, cuius ductu nonnunquã cum Turcis Vngari fortiter dimicarũt, filiam, Ioannis poſtea regis Vngarorũ ſororẽ fœminam ſanctiſsimam & pientiſsimã, nouerunt. Quę quidem maximã illam Orſenſem de Moſchis uictoriã aſsiduis diurnis ac nocturnis precibus cũ lachrymis, & profuſa in egenos beneficentia, aſperioreq; cultu corporis & ieiunio cõiunctis à Deo impetraſſe exiſtimata eſt. Quæ quàm coniunctè cum uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu poſt mortẽ eius indulgẽtiſsimus rex teſtatus eſt. Hac immaturè intra tertium annum amiſſa, alterã ſuaſu Maximiliani Cæſaris duxit, Bonã Sphortiã, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanenſiũ ducis & Iſabellæ Aragoniæ filiã: cuius auus maternus Alfonſus eius nominis ſecundus Neapolitanorũ rex, & ſtirpis Aragoniorum ac Siculorum regum (de qua Carolus quoq; & Ferdinandus ſummi monarchæ maternum genus ducunt) antiquitate & ſua uirtute fuit clariſsimus. Paternus uerò proauus Franciſcus Sphortia Sphortiæ, qui primus eam familiã rebus magnis geſtis fundauit, filius, cum plurima & grauiſsima bella cum maximis principibus, potẽtiſsimis populis, & præſtãtiſsimis bellatoribus per omnẽ Italiam proſperè geſsiſſet, nominisq; ſui gloria ac terrore eam impleſſet, à Philippo Maria Mediolanenſiũ duce Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotaliq; Mediolanenſiũ principatu dignatus eſt. Hoc igitur tali genere prognatã Bonam, alteram uxorem Sigiſmũdus rex accepit. De qua, quoniam pręſens adeſt, graui dolore & mœrore amiſsi dulciſsimi mariti, quemadmodum cernitis, proſtrata, nihil dicam amplius, niſi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tãti ea fecit maritũ regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantẽ, & uiribus planè deſtitutum, non cõiugali charitate, ſed ancillari penè miniſterio ſine omni faſtidio curaret. Quo factũ eſt, ut plurimum ęi uiciſsim rex amantiſsimus indulgeret. Harum uerò duarum uxorum è Barbara quidem Heduigim filiam ſuſceptam fœminam lectiſsimam Ioachimo marchioni Brãdeburgenſi Electori Romani imperij ma-

Coniugia. Barbara uxor religioſiſs. Altera uxor Bona Sphortia. Alfonſus rex Aragonum. Franciſcus Sphortia dux Mediolani. Bonæ reginæ fides & obſequium. Sigiſmũdus plurimum indulſit Bonæ. Heduigis filia.

A trimonio iunxit, & nepotibus ex ea auctus est. E' Bona uerò maximam natu filiã Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditã, Ioanni regi Vngarorum affini iam prius suo nuptui tradidit: nepotemq; ex ea, regia, quemadmodũ fertur, indole puerũ suscepit. Quæ mulier complures iam annos post mariti mortem in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas tres, Sophiã, Annam & Catharinã uirgines spectatissimas, magnorumq; regũ connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amissi patris miserabiliter lamentantes, & humi abiectas uidetis, elocari ipsi, ita ut optabat, datum nõ est. Filius uerò unicus hic Sigismundus Augustus puer etiãdum decimũ agẽs annum paterno regno, ipsius opera studioq; ante decem & octo annos inauguratus: pòst iuuenis factus uxorẽ accepit uoluntate patris Elizabetham Ferdinandi Rom. Vngarorũ ac Boemorũ regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cũ forma, forma cum comitate & mansuetudine, hæc cum probitate, probitas deniq; cum pietate (quæ ipsi patria uirtus fuit) certabat: ita ut nescires, quid in ea potissimũ admirareris. Quæ utinã uixisset diutius, & editis socero optatis ac sui similibus nepotibus fœlicitatẽ eius perfecisset, tranquillitatẽq; huius regni stabiliuisset. Sed nõ merebãtur hoc, opinor, nostra scelera.

Quatuor filiæ Sigism. è Bona.

Isabella regina Vng.

Filius Sigism. Aug. puer coronatus.

Elizabeth prima Sigis. Aug. uxor.

Elizabethæ laus.

Nunc ad Sigismundũ redeo. Non'ne igitur hoc singularis cuiusdam felicitatis fuit, rege patre, patruo, auoq;, matre uerò Cæsaris filia, & magni regis sorore ortũ esse? tres fratres, & unius ex his filiũ reges uidisse? regẽ & ipsum supra unũ & quadraginta annos tranquillè feliciterq; regnasse? Summis principibus uenerabilem, hostibus formidabilẽ, cæteris admirabilẽ fuisse? regnum legibus, opibus, ędificijs, humanitate, elegantia & gloria longè florentius, quàm acceperat, reliquisse? Filiam reginã, alteram uerò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse? Filiũ deniq; regem secum, & post se fecisse? morientẽ permagnum sui desideriũ bonis omnibus reliquisse? Non'ne hæc (inquã) ei præclarissima, & longæ posteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atq; hæc tamẽ pleraq; omnia, externa sunt bona, in quibus fortuna plurimum sibi uendicat: sed ab eo tamen ratione & cõsilio moderata sunt.

Nobilitas Sigis. regis & felicitas.

Quid ego nunc formam & staturã eius, robur cuiusuis honesti laboris patiens, dignitatẽ oris, dignamq;, ut ait Poeta summus, imperio faciem, depingã? Quòd B si facere maximè uelim, nõ possim. Prius enim ferè hæc in eo ætate ingrauescẽte marcescere cœperunt, quàm ego in hanc lucẽ prodij: sed tamen permanserunt in eo etiã affecta iam ætate non obscura earũ rerum uestigia. Roboris quidẽ & uiriũ eius argumenta, fractæ inter manus nõ semel florentiore ætate ferreæ equorũ soleæ, rupti funes canapei crassiores, intensæ manu balistæ, discerpti lusoriarũ chartarum fasciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt, prædicantur. Atq; hæc leuiora fortasse cuiquã uideantur. Cæterũ illa non in postrema bonorũ parte numerãda sunt, sanitas, quæ ipsi perpetua ferè ante extremã senectutẽ fuit: integritas & solida compago mẽbrorum, quæ afflictas morbo uires facile recuperabat: uigor sensuum, qui ad extremũ usq; eum non destituit: firma melioribus præsertim annis memoria: deniq; acumẽ ingenij, quo fratres maioresq; suos longo interuallo anteiuit.

Bona corporis forma.

Robur et uires.

Sanitas.

Ingenium.

Sed & hæc omnia, ut sint magis propria hominis, quàm illa superiora, tamẽ ad corpus ferè, quæ deterior pars hominis est, pertinent: nec magna laude & admiratione digna sunt, quippe cum quibus nascamur, quęq; in potestate nostra non sint, & ingenuo cum seruis, urbano cum rusticis, nobili cum plebeis, regi cum mediastinis & baiulis, deniq; bono uiro cum improbis sint communia. Tametsi ne mutæ quidẽ pecudes penitus horum bonorũ expertes sunt. Quin pleraq; in illis, quàm in nobis, maiora & illustriora spectantur. Viribus quidẽ ab ursis & leonibus, agilitate à ceruis & bisontibus, longæuitate ab iisdem ceruis, specie fortassis ab equis & pauonibus, sanitate à piscibus, sensuũ uigore à lyncibus, aquilis, canib. uulturibus: industria & ingenio quodã modo ab elephantis, uulpibus, & apibus: sic alijs rebus ab alijs fortasse superamur. Cæterùm in animo uera hominis & propria laus est. Corpus enim partim instrumentũ, partim domiciliũ, partim etiam carcerem & ergastulũ animi sapientissimi homines esse uoluerunt. Animũ ferè hominis appellatione dignati sunt. Qui uerò mollissimè senserũt, partẽ quidẽ hominis, sed lõgè deteriorẽ corpus dixerũt: in animo omnẽ hominis excellentiã & principatũ collocarunt. Quocirca his quæ externa, quæq; corporis bona dicũtur, ita obiter trãscursis, ad eas, quæ sunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellẽtis Principis, laudes trãseamus. Quas dũ quãta maximè breuitate poterimus persequimur, quęso, ut benignè & attẽtè, quod fecistis adhuc, audiatis. Virtutem, summã animi, atq; adeò hominis perfectionem, quicunq; rectè philosophati sunt, dixerũt: eiusq; uirtutis pru-

Vigor sensuum in quibusdã pecudibus.

Bona animi.

Laus propria hominis est in bonis animi.

Virtus, et eius partes.

Laus Sig. à uirtutibus.

dētiam,fortitudinem,temperantiā atq; iusticiā quatuor partes,& quasi fontes quos- A
dam, unde officium, & omnis honesta & laude digna actio manaret,esse uoluerunt.

Prudentia.

Quę nā ergo ex his in hoc præstantissimo Rege desiderata est?Prudentia ne?quæ ex
præteritis & præsentib.ea quæ deinceps euētura sint,colligit:causas rerū uidet:rectè
de rebus iudicat:sibi suisq; in longū prospicit:impendētia mala sapiēter auertit.At ea
summa & admirabilis in eo fuit.Argumento est, bene & cū approbatione cunctorū,
quoad ei per ætatē atq; morbū licuit,administrata,& inter tot undiq; imminētes ho-

Gentes et leges uariæ.

stes per tot annos incolumis conseruata Respublica.Nā quis sapientius eo,siue ex le-
gibus & morib.nostris,siue ex æquo & bono ius dixit?Nihil eū uarietas legū atq; mo
rū,quibus alijs equestris ordo,alijs oppidani,alijs agrestes, deinde diuersis Poloni,
Lituani,Masouij,Prussi,Silesijq; utūtur,nihil diuersa & pugnantia nonnunquā sena-
torū iudicia,quo minus ius suum cuiq; tribueret,perturbarūt.Accidit interdū,ut post
dictas à senatoribus sententias,ultima ipsius ab omnibus diuersa,& tamē omniū es-
set æquissima.Porrò in cōsilijs de repub.nihil temerè & inconsultò faciebat,cūcta ad
publicam nō partis,aut ordinis huius uel illius,sed omniū utilitatē referens,fortunæ

Consilia quieta.

quàm minimū sese suaq; permittēs,ac tuta consilia lubentius,quàm callida & pericu-
losa semper secutus.Bella,in quibus fortuna plurimùm dominatur,nunquam appeti
uit:nec nisi necessariò & graui iniuria prouocatus suscepit:& ita quidē,ut ab illa comi
„ ci Poetæ sententia nō discederet:Omnia prius experiri, quàm armis sapientē decet.
Itaq; à quietis consilijs nunquā,ne inter media quidem arma,& rebus ad nutū fluen-
tibus abhorruit.Regna à Suetis,Vngaris & Boemis(quemadmodū superius dixi) de

Regna oblata repudiata.

lata recusauit,ne se patriāq; suā nouis & periculosis bellis implicaret.Moldauos sub-
iugare ob rupta crebrò fœdera cū posset,noluit:ne uel illi desperatione adducti Tur-

Moldaui cur nō subacti.

cis sese dederēt,uel redacta in prouinciæ formā Moldauia, & amoto quasi obice,ipse
difficilimum cum potentissimis Turcarū tyrannis bellū de finibus gerere cogeretur.

Bellū cōtra Turcas cur deuitauit.

Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Christiani nominis hostes expeditione
abhorreret:sed quòd suas illorūq; uires iusta lāce metiretur.Sic enim iudicabat,neq;
suum esse,neq; unius planè cuiusquā principis,tam ualidū hostem, qui Asiæ, Africæ,
Europæq; magnā partem ditione teneret,florentissimū Græcię imperium euertisset, B
Caramanos,Cilicas,Syros,Ægyptios, & nescio quas præterea gentes una æstate sub
iugasset,deniq; latissimè dominanti Persarū regi grauis esset,debellare.Coniungēda
esse Christianis principibus arma,si hostē illum à ceruicibus suis uellēt depellere. Cū
ergo animaduerteret,cæteros principes feralibus odijs inter se digladiari, ac totū pe

Dissuasor belli Turcici.

nè orbem Christianū plus quàm ciuilibus bellis ardere,omni honesta ratione semper
Turcicum bellū declinauit,& Ludouico,fratris filio,Vngarorum & Boemorū regi se
dulò idem suasit.Qui iuuenis si patrui,quàm ferociorū quorundā consiliariorum suo

Consiliū Sigismundi à Ludouico rege Vng. neglectū.

rum consilijs obtēperare maluisset,oblatamq; à Turcis pacē accepisset,seu uerius ipsis
expetitam dedisset,uiueret fortassis adhuc, neq; munitissimū Christianorū regnorū
propugnaculū Vngariā secum unà perdidisset.Hæc sanè fuit causa,cur apud pientissi
mum & Christianissimū regem Sigismundū nihil ualuerunt Iulij secundi,Leonis de

Pontificum exhortationes ad bellū Turcicum.

cimi,Adriani sexti,& Clementis septimi Pontificum maximorū preces & exhortatio
nes,ad suscipiendū contra Turcas bellum incitantiū. Optabat quidē sapientissimus
rex tēpus illud cū Christiani principes restinctis intestinis bellis, reconciliatisq; inter
se animis,ad inferendū Turcis bellū conspirarēt:plurimumq; in id operæ, laboris &

Bellū Turcis cōmuni regum consilio & ope inferendū.

sumptuū impendit,siue quādo cum Maximiliano Cæsare congressus est,siue cū mis-
sis non semel ad dissidentes principes, & ad Pontifices maximos, ueluti præsides &
moderatores Reip.Christianę legationibus,accuratè ac diligenter ea de re egit.Cūq;
regni eius initiò nonnulla eius rei spes ei affulsisset,non nisi annuas inducias Baiazeti

Baiazetes pacem petiuit à Sigismundo.

Solimani huius auo petēti dare uoluit.Ea uerò spe frustratus,sępe diuinauit, nunquā
id se uiuēte euēturum esse,ut Christiani principes aduersus communē illum hostē ui-
res coniungerent.Intelligebat enim,quousq; nonnullarum nationum mutua inter i-
psas odia processissent:nec defore Turcis, quos à cęterorum cōsensu ad impediēdos

Bellum cōtra Carolū Imp.semper dissuasum.

pios conatus auellerēt.Quid illud?cum principes Christiani cōplures, quos nomina
re necesse nō est, sub Clemente pōtifice in suum fœdus cōtra Carolum Imperatorem
partim inuidētia fœlicitatis eius,partim potētię metu initum,pertrahere eum nō po-
tuerunt?Aut cum nuper primarij Germanię principes affines ferè ipsius, & præpotēs

Smalcaldense fœdus.

illa tot opulentorum populorum contra eundē Imperatorē & fratrē eius conspiratio
pellicere eum in societatē suā nequiuit:ne eatenus quidē,ut uel pecuniæ nōnihil mu

tuò daret

A tuò daret affinibus & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel denique ne
ſuos homines ſtipendijs eorũ militare prohiberet? Cuius tamẽ rei non leuẽ ei excuſa
nem dabãt, libertas & inſtituta noſtra. Non modò autẽ nihil eorũ fecit, ſed etiam diſ-
ſuadere conatus illos, & pacificatorẽ ſeſe interponere conatus eſt. Atq; utinam ei ob-
ſecundatũ eſſet: non tã uaſta quibuſdã locis, neq; tam exhauſta paſsim eſſet pecunijs
iuxtà ac uiris Germania: & liberi adhuc principes quidam retinerẽt dominatus ſuos
ampliſsimos. Sed fortaſſe ſic Deo uiſum eſt, ut faſtum & contumaciã prętextu liberta
tis Euangelicæ contra ſanctiſsimas leges & inſtituta maiorũ, contra antiquiſsimum
uniuerſi Chriſtiani orbis conſenſum, & contra legitimos magiſtratus ſuos impiè ſeſe
efferentẽ, retunderet. Cum igitur hæc uel faceret, uel recuſaret optimus rex Sigiſmun
dus, non ne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ & conſtantia cõiuncta?
Quid? cum Ioanni regi bis affini ſuo, ne regnũ Vngarorũ Ferdinando Maximiliani ne
poti iam prius deſtinatũ, ſuſciperet, diſſuadere fruſtra ſtuduit? aut cũ ei profugo exilij
quidẽ locum apud ſe indulſit, ut aliquid neceſsitudini & calamitati eius tamẽ daret,
auxilia uerò cõtra eundem Ferdinandũ negauit? aut cum pacẽ inter eos componere
magna cura inſtituit? Cernebat nimirũ ſapientiſsimus princeps à longè, quãtum mali
intẽpeſtiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantisq; malis & calamitatibus
non modò florentiſsimũ illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuolutu-
rum eſſet bellum illud, inter duos de regno conflatum. Iam in reuocandis ad officiũ
Gdanenſibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciẽdis
è Pruſsia Crucigeris Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis
Polonia & Lituania quietæ eſſe poſſent, an non magno & exquiſito conſilio uſus eſt?
Ne illud quidem eius conſiliũ ſapientia uacauit, quo, cum hinc à Moſchis graui bel-
lo diſtineretur, inde Crucigeri non leuius bellum ei oſtentarent, Maximilianus uerò
Imperator infenſus ipſi adhuc, & hos, & omnes quoſcunq; poſſet in eum, & in perni
ciem Polonorũ concitaret, Tattaris donatiuũ ſiue ſtipendium conſtituit, nõ modò ut
ab aſsiduis eorum incurſionibus ditiones ſuas alijs, quemadmodũ dixi, bellis impe-
ditas liberaret, uerùm etiam ut eorũ opera in uexandis ac diſtinẽdis Moſchis, & alijs
B hoſtibus ſuis paruo redempta uteretur. Qua re tantũ profecit, ut & Moſchos ad petẽ-
dam pacẽ adigeret, & tam culta & habitata ſit, quàm nunquã ſub fratribus, patre & pa
truo eius fuit, Podolia. Quàm ſolidũ uerò fuit eius iudiciũ in mandandis honoribus
& magiſtratibus, & in allegendis in ſenatũ uiris idoneis, quoties id ei arbitrio ſuo fa
cere per quoſdam importuniores, quibus impẽſius indulgebat, licuit? Atq; hoc id ad
mirabilius eſt, quod difficile eſt non peccare in hac parte maximis quibuſq; regibus
& principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam
peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipſa quidẽ ſua commenda
tione caret. Nimirũ ſapientis eſt, nihil temerè, nihil præcipitanter, ſed omnia cõſultò
ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat.
Itaq; celebratur etiamnũ literarũ monumentis nõ ignobilis populi Rom. Imperator
Fabius Maximus, de quo uulgatus eſt ille Poetæ cuiuſdam uerſiculus:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.

Atq; hactenus de prudentia Sigiſmundi regis nobis dictum ſit modò. Cuius qui-
dem ipſi cauſa fuit timor Dei cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initiũ enim
ſapientiæ, quemadmodũ ſapientiſsimi reges Dauid & Salomon inquiunt, eſt timor
Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quãta hic rex pręditus fuerit, quàm
impiger ad propulſanda & ſuſcipienda pro ſalute & incolumitate ſuorũ bella, quàm
contẽnens earum rerũ, quæ maximè in hac uita expetendę eſſe uidentur (qualia ſunt
regna & imperia) ſatis iam, opinor, intellexiſtis ex his, quæ ſuperius dixi. Quin ex illo
quoq; magnitudinẽ animi eius intelligere licet, quòd Pruſsico bello, cum terrore nõ
modico aduentantiũ è Germania auxiliorum meliore rurſus loco res Crucigerorum
eſſe cœpiſſent, nihil de conditionibus pacis hoſti prius à ſe oblatis mutare uoluit: aut
quòd, cum ipſi Lituanię poſſeſsionẽ poſt mortem Alexandri fratris adeunti de nouis
quorundã Lituanorum motibus renunciaretur, non eſt deterritus, quo minus inſtitu
tum cum pauco comitatu aulico iter proſequeretur. Et cum deinde Michaelem Glin
ſcium ducẽ Ruſſum, qui ad dominatũ aſpirare dicebatur, cum ualido equitatu aduen
tare cognouiſſet, neutiquã turbatus eſt animo. Venientẽ cùm tranquillo uultu & co-
miter accepiſſet, cuncta ei ſcelerata conſilia (quod Michael ipſe poſtea faſſus eſſe fer-
tur) è pectore excuſsit. Tantum eius animi magnitudo in graui & cõſtanti aſpectu re

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

Germanorũ contumaciã prætextu libertatis Euangelicæ.

Erga Ioannem regem Vngar. quo modo ſe geſſerit.

Intẽpeſtiua Ioãnis ambitio ad regnum.

Gdanum pacatum.

Crucigeri eiecti è Pruſſia.

Stipendium Tattaris ſapienter datum.

Iudicium in diſtribuẽdis honoribus et magiſtratibus.

Cũctator Sigiſmundus.

Ennius.

Timor Dei principiũ ſapientiæ.

Fortitudo et magnitudo animi.

Conſtantia.

Michael Glinſcius.

lucens apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentem, ac dominandi cupiditate incensum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorũ aspectum proijcere sese, & adulari cauda solét. Quid illud? quòd Vngaris & Boemis cum suis regibus Viẽnam ad Maximilianum Cæsarem proficisci, fideiq; eius, quẽ Posonij in constituto congressus loco diu frustra expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitãtib. ipse non sanè amicum ad eam diem expertus Cęsarem, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit? Porrò æquabilitate animi in utraq; fortuna tanta fuit, ut neq; secũdis rebus diffueret, neq; aduersis frangeretur. A superbia & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Æstus, frigoris, inediæ, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ętate molliciei delicijsq; minimè assuefactus esset, crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & alia uitæ incommoda admodũ æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionẽ digiti pedis, sacro, ut medici dicũt, igne inflammati, nihil est planè commotus. Porrò cum arx hæc conflagrasset, illa de re tantũ angebatur animi, quòd dubitaret tãtisper se deinceps uicturũ esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damnaq; uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò suas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta insolentiorum hominum ita contempsit, ut nunquã uindicaret, nec esset ob id deinceps ad bene ficẽtiam in huiusmodi homines restrictior. Iã uerò temperantia & moderatione non modò cum laudatissimis omnium gentium regibus & principibus, uerùm etiam cũ priscis philosophis, quorum seuerior & accuratius instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolẽtius, nihil dissolutius & flagitiosius unquã dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad seueritatẽ compositus, incessus lenis, sermò perpaucus & grauis, sale tamen & lepôre non inurbano neq; petulanti nonnunquam temperatus. A sordibus semper abhorruit, sed frugali tamen uictu, & cultu corporis elegantiore, quàm splendidiore usus est, præter quando externos homines & legatos ad se admissurus erat. Nam tunc augustiore habitu cõmendare Maiestatem suam studebat. Eademq; de causa splendidius, quàm quisquam maiorũ suorum, habitare instituit. Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum hominum pristina barbarie, ciuilitatem, munditiam, elegantiam & splẽdorem cum dignitate consectari passim cœpimus. Itaq; longè alia nunc est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit. Sobrietatẽ uerò rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad senectutẽ usq; patris auiq; instituto planè abstemius, & aquæ potor fuit: ingrauescente uerò ætate medicorũ suasu uinum bibere didicit: sed ita tamen, ut nunquam eum quisquam ebrium uiderit. Edacior quidem, & libidinosior natura fuit, uerùm in utroq; tamen magnopere sibi imperabat: cum prægrauatũ se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus. Quod uerò ad uenerẽ attinet, cœlebs quidẽ uiridiore ætate laxius aliquanto uixit, & liberius: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honestæ & pudicæ intulit: neq; fœdius quicquã, quod honestæ aures abhorreant, admisit, & uerò illos lubricæ ętatis lapsus multis clarissimis uirtutibus compensauit atq; contexit. Maritus uerò coniugij fidem sanctè seruauit. Verecũdia summa, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudum se aut necessitati naturæ satis facientẽ, non nisi à perpaucis interioris cubiculi ministris conspici passus est. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, nõ sine rubore solitus. A probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omnino sibi temperauit. Quãta uerò fuit huius optimi regis modestia? qui cũ acri & solido esset cùm in iudicando, tum in consultando iudio, & neq; gratia, neq; odio facilè deduci se ab æquo & bono pateretur, tamẽ nihil ferè maius unquã sine consilio senatus fecit, aut statuit: ac nonnũquam de recta sententia sua cõsensu senatus adductus decessit, ne pertinax esse uideretur: quod ingens est & perniciosum plerunq; in principe uitiũ. Fiunt enim multa interdũ iniustè & inutiliter, atq; etiã temerè, & cum multorũ exitio ab ijs, qui sibi plus quàm cæteri sapere uidẽtur, dũ iudicio suo freti aliena cõsilia aspernantur. Iam illud nõ ne magnę fuit modestię simul & grauitatis, quòd aduersantẽ sæpe desiderijs suis uel utilibus, uel certè nõ perniciosis Reip. nobilitatẽ ęquo & moderato animo pertulit: neq; ui quicquã inuitis extorquere aggressus est, neq; intemperãtiorẽ cuiusquã in se petulantiam acerbius ultus est: ne tum quidẽ, cum apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tẽpestate diuinitùs disturbati ferociorẽ eum facere potuerunt. Ac ne eblandiri quidem præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit.

Fiducia. — *Animus in lætis & aduersis constans.* — *Tolerantia.* — *Educatio minus delicata.* — *Iniuriarum obliuio.* — *Temperantia.* — *Ciuilitas Polonorum.* — *Sobrietas.* — *Abstemius Sigismũdus.* — *Edacitas.* — *Libidines moderatæ.* — *Pudicitia.* — *Verecũdia.* — *Modestia.* — *Confidentia caruit.* — *Moderatio erga nobilitatem.* — *Leopolitẽses turbæ.*

A uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem & præter debitum huic eius mo- *Studium nobilitatis erga eum.*
destię consensu & obsequio multitudinis atq; consiliariorum concessa sunt. Ita nimi
rum sæpe plus impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim
ab hominibus ab humanitate & ingenua libertate non alienissimis. Ab eo uerò, quē ‹‹
sibi in omni uita proposuerat, modo neq; cupiditate ulla, aut metu, neq; ira aut odio, *Constantia.*
neq; aduersitate & ægritudine animi, neq; lętitia deniq; & uoluptate (quæ res trans-
uersos ferè rapiūt homines) facile unquā auocatus est, & abstractus. Porrò si quando *Quales animi recreationes.*
animū grauibus & continentibus reip. occupationibus lassum, & quasi fatiscentē re-
creare & relaxare uoluit, equitationibus, ac ceruorū, onagrorū, aprorū, ursorum & bi-
sontium uenationibus (quod studium ipsi gentilitiū atq; hæreditarium fuit) non sine
utili & salubri corporis & uiriū, atq; etiam industriæ exercitatione id facere solitus
est: interdum etiam equestrium certaminū atq; ludorum spectaculis. Scurrilibus qui-
dem iocis, & leuioribus sordidisúe lusibus, mimis item, & histrionibus, & morioni-
bus non libenter uacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modestia di-
cam. Reliqua est nobis una maxima & præclarissima uirtus eius, quę eiusmodi est, ut *Iusticia.*
neq; uesperugo, neq; aurora sit magis admirabilis, quemadmodū inquit Sapiens qui *Arist. 5. Ethic.*
dam: Iusticia, inquā, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus rex Solomon, stabiliun
turq; regna: quæ quidē uel maximè in hoc rege resplenduit. Itaq; ergo iure optimo *Prou. 16.*
firmatū est solium eius, regnumq; stabilitum. Nam siue æquabilitatem & æquitatem *Aequitas in iure dicendo.*
eius in dicensto iure tam diuerso & uario, quàm est in hoc regno, spectes, siue grauita
tem & constantiā inter diuersas senatorū, & nonnunquam pugnantes inter se senten
tias, studiaq; ad gratiam uel odium (ut fit) inclinantium, siue laborem & patientiam *Labor.*
in exercendis iudicijs, quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimo-
rum hominum querimonijs, est quòd admireris, nedum laudes. Admiranda est & il- *Continentia Sigism.*
la eius continentia, quòd nemini unquā eo regnante, quamuis luculentas, quamuis
amœnas possessiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinū, quàm proce-
res quosdam, cuncti maluistis. Quid ego fidem eius cùm in promissis, tum in fœderi- *Fides eius in promissis et fœderibus.*
bus & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatā, prædicem? Cōmemoraui nonnulla
B superius, quæ ad hanc rem pertinent: nempe, quòd ad dissoluendam cum Cæsaribus
Carolo & Ferdinando amicitiam adduci se nunquam passus est, ne à necessarijs qui-
dem & affinibus. Promissi uerò quàm tenax fuerit, possem hic, si necesse esset, locuple
tissimos eius rei testes citare nonnullos uiros amplissimos, qui partim hic adsunt, &
hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis excesserunt: quibus quo minus pręstaret semel
promissa, neq; gratia, neq; odio, neq; precibus, neq; conuicijs, neq; lachrymis cuius-
quam flecti potuit. Nihil in eo fallax aut multiplex: aperti uerò & simplices fuere mo *Sinceritas.*
res pariter & oratio. Et quoniam ea, quæ Respub. continet, tuetur, & florentes facit, “
iusticia pœna & præmio, seueritate & clementia maximè constat, de his quoq; pauca “
dicamus. Vtrunq; ille quidem coluit: nec dum alterum sequitur, neglexit alterum: *Seueritas et lenitas.*
sed cum intelligeret, liberis & minimè malitiosis populis se imperare, & satis magnā
pœnam sceleri & ignauiæ institutis maiorum nostrorum esse propositam, infamiam
inquam, & odium bonorum uirorum, ad seueritatem quidem et expetendas de son-
tibus pœnas fuit remissior, nec nisi necessariò, quemadmodum ad secandum uren-
dumq; medici, ad hoc descendebat. Vt, cum Cazimirienses aliquot decuriones ob *Cazimirienses puniti.*
cædem nobilium quorundam tumultu concitatæ multitudinis patratam supplicio
capitali affecit, ne quod maius malum inde existeret, & ut illi exemplo essent in po-
sterum magistratibus multitudinem temerè concitantibus, concitatamúe non refre-
nantibus: cum Gdani de capitibus seditionis urbanæ supplicium sumpsit. Denique, *Gdanenses seditiosi puniti.*
cum dux adhuc Silesiæ regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat iam
inde ex quo tempore bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio, ac mox Vula
dislao regnantibus gesta sunt, penitus repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi *Purgata à latrocinijs Silesia.*
omnes laudant, tum Silesij quoque etiamnum grata memoria prosequuntur. Ad
clementiam uerò fuit propensior, ita ut cum aliquando eam ob rem, nescio à quo ui- *Clementia Sigism.*
ro senatorio reprehenderetur, urbaniori responso repressisse illam eius reprehensio-
nem feratur: Quî scis, inquiens, à quónam seueritatem istam exordirer? Illud opinor “
innuens, neq; illum culpæ exortem fuisse, & ad multa nonnunquam conniuendum “
esse Rempub. administranti. Proinde multos capitis reos uita donauit, nonnullis in-
ustam iure infamiam sustulit: nullius propemodum bona confiscauit: confiscata etiā
ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proscriptos reuocauit: sine accusatore qui-

Clementia erga Gdanenses. dem & indicta causa neminē dānauit. Gdanensibus uilis plebeculæ impetu ab officio discedentibus, nihil ferè de pristina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla sunt ciuitati illi publicè & priuatim, detraxit: authores modò seditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio multauit. Hostibus supplicibus libentisimè ueniā dedit, ita, ut uel de medio uictoriarū cursu non grauatè retrahi se ad ueniā recōciliationēq; pateretur. De Valachis quidē iā diximus. In Crucigeros uerò debellatos iam ferè quàm clementer se gessit? Quòd nisi fidē eorū suspectā habuisset, non modò siuisset eos retinere quę habebant adhuc, sed ablata quoq; iure belli, eis ni fallor, reddidisset. Magistrū quidē eorū Albertū marchionē Brandeburgensem sororis suæ filiū expectatione & aduentu auxiliorū è Germania uariè tunc, ut quàm leuissimo uerbo utar, secū agentē (dabit mihi ueniā princeps amplissimus, uulnus suū necessariò refricanti, & beneficentissimi in se auunculi memoriæ hoc non inuitus, uti spero, donabit) retinere ea, quæ ante bellū illud habuerat, & partim iure belli amiserat, partim amissurus esse uidebatur, omnia iussit, & honore auxit, Magistri appellatione in Ducis nomen, quo omnē deinceps rebellandi occasionē tolleret, cōmutatā. Deniq; hæreditariū ei fratribusq; eius Cazimiro & Georgio in mares duntaxat liberos principatū illū constituit. Hæc an'non maxima sunt documēta clementiæ, hostē, quē minimè esse decuerat, & hostē pertinacē, penè deuictū & fortunis spoliatū, meliore quàm fuisset dudū, conditione in societatē & amicitiā recipere? Quid illud eodē bello, quòd Germanos milites contra se militantes, uelitationibus & leuibus nostrorū prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribusq; confectos, delere cū posset, noluit? Captiuos, quorū plenæ erant turres & ergastula in maiore Polonia & Cuiauia, sine ullo precio liberos, atq; adeò ueste & uiatico donatos dimisit? Cuius clementiæ benignitatisq; suæ maximū, nisi fallor, fructū cepit: nēpe, quòd per tot annos deinceps eo regnante in Prussiā & contra Polonos, Germani, quāuis sedulò sollicitantibus Crucigeris, arma non sumpserunt: non tā uiribus & fortuna regis, ut equidē credo, deterriti, quàm beneficentia uicti. Sæpenumero enim, ij qui aliquando uicti fractiq; sunt, contra uictores sese recolligunt. At quos uictos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ suæ recordatio pristinos spiritus recipere non tam facilè sinit. Neq; illud minus est, nec scio an longè maius clementiæ Sigismundi argumentū, quòd cū permagna libertate, cui reges atq; monarchæ pleriq; omnes infensi & infesti sunt, respublica nostra cōstituta sit, nunquā eā infringere conatus est, quāuis impellentibus ad id quibusdā, & immoderatiore hominū licentia aliquādo prouocante. Verùm cedere furori paucorū quàm detrahere aliquid propter eos de cōmuni libertate rex optimus maluit. Quòd si qui reprehendūt, ij dē sanè reprehendāt, quòd amari à suis, quàm timeri, & patrē se, quàm dominū haberi maluit. Huc & illud pertinet, quòd procerū simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit: quas alere tyranni, & qui priuata cōmoda sua, quàm Rēpub. pluris faciūt, solēt. Nec eæ tantū (proh dolor) his extremis eius tēporibus inter quosdā inualuissent, magno iusticiæ & iuris dicūdi impedimento, scelerū impunitate, & periculo maloq; Reipub. dū ea quasi plaustrū disparibus ac diuersis iumētis, auriga cessante, aut nequicquā laborante, distrahitur ac discerpitur: non inualuissent, inquā, dissensiones tā pestilentes, si seniū & perpetuus ferè morbus consuetudinē & authoritatē pristinā retinere eū siuisset. Quo fit, ut ipsi meritò uenia danda sit, si nō per omnia eū, quē debuit, quēq; florentiore ipsius ætate tenuerat, cursum Respub. pristino illo sensuū, animi & memoriæ uigore in eo deficiente, tenuit. Aetatis hæc, uiri Poloni & Lituani, nō illius culpa est. Ille quidē præclaris uirtutibus suis, atq; superioris tēporis administratione & fœlicitate hæc, si qua fuerunt, extremi tēporis incōmoda penitus (si modò uos æquiores & gratiores, quàm maligniores haberi mauultis) obscurauit. Neminē unquā mortalē inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoq; parentibus, suauissimis uxoribus, dulcissimis liberis, atq; adeò in seruis quoq; uestris multa quotidie uos ferre necesse est, nisi humanitatē exuere prorsus uelitis. Quæ enim ista esset iniusticia & immanitas, atq; adeò impietas, si liberi parentē suū, à quo progeniti, liberaliter educati & instituti, semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, summa deniq; omnia consecuti essent, ad extremum propter olentem animā, mucidasq; nares, addo etiam, si libet, propter neglectā rem familiarem abominarentur, aut etiam grauius incusarent, superiorum omnium beneficiorum obliti? Non est hoc uestri moris, neque ingenij, uiri Poloni: qui non penitùs malos reges (nedum bonos &

Marginal notes: In Crucigeros clementia. — Albertus marchio Brandeburgēsis dux in Prußia factus. — Prußia in feudum concessa Marchionibus. — Clemētia in uictos Germaniæ milites. — Libertas in repub. Polona. — Simultatum sedator. — Simultates procerum. — Senium Sigismundi. — Senio cōdonandum aliquid.

A nos & bene meritos) grata memoria prosequi soletis. Verùm ad institutum nostrum reuertamur. Fuit igitur in Sigismundo, quemadmodũ uidetis, singularis clementia & priuatim & publicè. At fuit is restrictior in benemerentes de se ac repub. Fuerit sanè. Sed quis hoc ei uitio uertat, si bene secũ reputet, inane ante eũ regẽ ærariũ: oppigneratas à maioribus eius possessiones plerasq; & bona regia: egentes quosdã reges, ne in quotidianos quidẽ sumptus pecunia suppetente: non solutas à patre, ab ipso uerò exactas omniũ, nisi fallor, sororum dotes: dotatas duas filias, tres etiã reliquas dotandas, & pro dignitate sua regniq; elocandas: persoluta militibus suis & externis suprà ducenta millia florenorũ meritorũ apud Ioannẽ Albertũ & Alexandrũ fratres stipendiorũ nomine debita: deniq; cõplura bella non sine magnis impendijs gesta, & alia præterea impendentia? Hæc quisquis rectè secũ perpendit, simulq; cogitat, quò in dignitatis illa ærarij inopia patrẽ, fratresq;, atq; etiã maiores eius nonnunquã impulerit, æquior multo in hac parte Sigismundo erit. Et tamen nihil is prętermisit, quod ad splendorẽ regni & patriæ, dignitatẽq; suã & magnificentiã pertinere existimauit. Vt enim illa quæ modò attigi, non repetã: ut redẽptos à barbaris captiuos, restitutas res, ne belli causa essent, poteti hosti à nostris prædabũdis ablatas: senas nuptias magnificentissimo apparatu factas: cõstructas aliquot locis, & pro ueteribus tugurijs regali magnificẽtia exornatas domos: ut hæc, inquã, præteream, arces quidẽ, Camenecẽsis in Podolia, Leopoliensis, Sendomiriensis, Corcinẽsis, Vilnensis, Cracouiensis (& hæc quidẽ bis) & aliæ quædã instauratæ & munitæ: cõparatæ & instructæ permultæ & magnæ bombardæ: frequẽtes legationes ad externos principes missæ, & ab eis uicissim uenientes splendidè ac liberaliter acceptæ atq; dimissę, permagno ei constiterũt. Sũptuosus uerò & ille fuit splendidissimusq; cũ Cæsare Maximiliano, & Vuladislao ac Ludouico regibus apud Viennã congressus: quo Polonorũ & Lituanorũ nomen, obscurius antehac, & inopiæ, inertię, barbarieiq; opinione contẽptibile apud exteras gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot tantosq; sumptus, non in luxũ, delicias, & uoluptates priuatas profusos, sed ad utilitatẽ, salutẽ, decus & ornamentũ reip. factos, non est sanè reprehendendũ, nec scio an ualde laudandũ, quòd ærariũ

B non ĩnane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris reipub. usibus (ut filiarũ dotes taceã) utiliter seruiturũ: belliq;, si quod alicunde nobis inferretur, neruũ futurũ. Et tamen cũ hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidẽ benignitatẽ & munificentiã suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles reipub. cùm donis, tũ honoribus & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines nostrates pariter & externos, quorũ uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suũ populorũq; suorũ nomen illustratũ iri sperabat, ut eos igitur omittã, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores cõmemorem, nónne Constantinũ Ostrogiẽsem ducẽ peramplis beneficijs auxit? nónne Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tattaricis bellis exercitatissimo & uigilantissimo cùm aliàs, tũ post obsessam aliquandiu, & oppugnatã à Turcis atq; Tattaris, ab eo uerò strenuè defensam arcẽ Cercassiã permagnũ honorem habuit, & multa largitus est? Quid Nicolaũ Senauiũ, scientia & usu rei militaris præstantẽ uirũ, excellentis uirtutis ergò collocupletatũ, & ad eũ, in quo nunc est, honoris gradũ euectum? Quidúe uirũ omni laude cumulatissimũ, Ioannẽ comitẽ Tarnouium, cùm alijs non obscuris beneficijs ornatum, tum ad summum dignitatis fastigium euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & præclaris elogijs, cum siue à Moschico bello & Starodubo euersa, siue à deuictis apud Obertinum Moldauis reuerteretur, ab ipso ornatũ, & honorario munere, publico totius Poloniæ cõsensu cohonestatum, cõmemorem? Viuunt hi duo, & adsunt, & hæc mea dicta nutibus renitẽtes approbant. Tametsi longè maximum hi uirtutis præmium, sempiternã rerum à se gestarum gloriã, quæ eos nunquã destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium & Lacium Moschos trãsfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei & sciẽtiæ rei militaris ergò. Non fuit ergo, non fuit Sigismundus ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed necessitate, idq; ingrauescente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoq; uel potissima pars est iusticiæ, quæ cum cœlitibus hominum quasi societatẽ quandam tuetur, pietas inquam, & religio, de hac quoq; iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autẽ in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominisq; felicitatẽ perficit, eadem nobis huius optimi regis

perficiat

Cur minùs largus fuit.
Sumptus.
Magnificentia Sigism.
Arces ab eo extructæ, aut instauratæ.
Bombardæ.
Legationes.
Regum conuentus Viennæ.
Aerarium non inane.
Beneficentia.
Constãtinus dux.
Ostapheius.
Senauius.
Tarnouius.
Honorariũ publicè decretum Tarnouio.
Bielscius & Lacius Moschi transfugæ.
Pietas et religio Sigis.

» perficiat laudationẽ. Abſq; hac enim cæterę uirtutes, imagines uirtutũ & umbræ ſunt A
» uerius, quàm uirtutes: neq; laudabiliter omnino & beatè ſine pietate in Deũ, quãuis
» rebus ad uota fluentibus uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quãq; ſanctè & religioſe Deũ optimũ maximũ hic rex coluerit, ſi alia nulla eſſent, ea quę hactenus perſecuti ſumus, ſatis magno eſſent argumento. Neq; enim ita ſe ille tum in adminiſtrando regno, tum in omni uita geſsiſſet, neq; tantus euaſiſſet, neq; tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipſe, aut ditiones eius cumulatæ fuiſſent, niſi Deum propitiũ habuiſſet. Veriſsimũ enim illud eſt, quod eſt in Epiſtola diui Iacobi

Regni felicitas ex cultu Dei.

apoſtoli: Omne munus bonũ, & omne donũ perfectũ supernè deſcendere à patre luminũ. Eũ uerò nemo propitiũ habere poteſt, niſi qui agnoſcit, reueretur & colit, omnemq; fiduciã ſuã in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex & propheta: Inquirentes

Pſal. 33.
Pſal. 124.

Dominũ non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt ſicut mons Sion, qui non cõmouetur in æternũ. Cũ igitur Sigiſmundo tot illa tantaq; bona in omni uita ſuppetierint, quis negabit eũ Deo curę fuiſſe? Vt enim non fallitur, ita

Pſal. 20.

neq; fallit Spiritus ſanctus, qui per Dauidẽ olim locutus eſt: Quoniã rex ſperat in Domino, & in miſericordia altiſsimi, non cõmouebitur. Et quæ præcedunt: Deſiderium

Pſal. 144.

cordis eius tribuiſti ei: pręueniſti eũ in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus ſe, omnibus inuocantibus ſe in ueritate: Voluntatẽ timentiũ ſe faciet, & preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos. Cuſtodit Dominus

Impiorum proſperitas.
Templa magnificè culta, extructa & ornata.

omnes diligentes ſe. Sed quoniã impijs quoq; nonnunquã proſperè multa in hac uita cadunt, elucetq; in eis etiã aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uideamus, nũ qua alia ratione pietatẽ huius regis oſtendere poſsimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei opt. max. partim inſtaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magniſq; donarijs, & precioſis utenſilibus ad ſplendorẽ ſimul & uſum cultus diuini regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnenſem baſilicã, & Rupenſe ſiue Scalcenſe fanũ, & quædã alia, quæ nunc in mentẽ non ueniunt, præterea, hoc quidẽ certè delubrũ pulcherrimũ & ſumptuoſiſsimũ baſilicæ huic adiunctũ, ſeu uerius iniunctũ, quod ſepulchrũ & monumentũ ſuũ ille eſſe uoluit, cum inſtituto iugiter & concinnè Deum colentiũ ſacerdotũ collegio ferit oculos noſtros, & quodã auguſto ſplendore B

Sedulitas in templis.

perſtringit. Huic uerò baſilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iã quis neſcit, quàm ſedulò is, dũ per ætatẽ & morbũ potuit, & quàm religioſè ſacris cultuiq; diuino operã dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupa-

Obſeruãtia inſtitutorũ eccleſiaſticorum.

tionibus retractus? Quid ego precũ eius aſsiduitatem, quid feſtorũ dierũ ieiuniorũq; intemeratã obſeruantiã cõmemorem? in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, atq; id extremis demũ aliquot annis medicorũ ſuaſu, & epiſcoporũ hortatu ſibi indulſit. Quæ enim à teneris annis cũ lacte quodãmodo materno imbiberat, ad extre-

Externus cultus Dei.

mũ uſq; halitũ conſtanter & mordicus retinebat. Externi hi ſunt cultus rituſq;, fateor, neq; in his cardo religionis noſtræ uertitur. Vera & interior pietas in mentibus &
» uoluntatibus noſtris penitus incluſa eſt. Ita ſanè. Sed cũ ea ſoli Deo perſpecta & exploratã ſit, tamen his externis ſeſe nobis prodit & exerit: ut ſic luceat, ſecundũ authorẽ ſalutis noſtræ Chriſtũ, lux noſtra hominibus, ut ij uidentes opera noſtra bona, celebrent & glorificent patrẽ noſtrũ cœleſtẽ. Bona eſt enim, ait angelus ad Tobiã, oratio cũ ieiunio, & eleemoſyna. Ipſe quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæũ magnopere

Tob. 12.
Matth. 6.
Eleemoſyna Sigiſm.

hęc tria cõmendat, dũ quomodo fieri debeant, pręcipit. Quid uerò prolixã Sigiſmundi in egenos, quorũ uictus ueſtituſq; parandi rationes uel morbus, uel ætas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris & addictioris Deo uitæ profeſsio impediuiſſet, beneficentiã & liberalitatẽ perſequar? Eadẽ opera lucẽ hanc diurnã accenſa lucerna illuſtrare coner. Cernitis en ipſorũ turmas, non modò templũ hoc, uerùm etiã uias & plateas cõplentium, & orbitatẽ ſuã tam benefico rege amiſſo miſerabiliter deplorantiũ.

Conſtantia in fide et religione Catholica.

Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus & cæremonijs ſacroſanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei miniſtrorũ cõmodis pręclara uoluntas & conſtantia, in iſta pręſertim noſtri temporis licentia, & iſto nouarũ rerũ, quo nunc leuiſsimi quiq; homines flagrant, ſtudio, ſeu uerius pruritu, nõnne maximũ eſt ſingularis pietatis argumentũ? Vidit enim ſapientiſsimus rex, in religione noſtra ni-

Eccleſia & doctores antiqui.
Matth. 24.

hil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquã inueniri poſſe, quàm ab ipſis Chriſti ſeruatoris noſtri diſcipulis, eorũq; ſucceſſoribus proximis, ſanctiſsimiſq; patrũ Concilijs conſtitutũ, & publico Chriſtiani orbis conſenſu tot ſeculis retentũ eſſet. Didicerat, nõ hic, aut illic, & in angulis omnino Chriſtũ quærendũ eſſe: neq; uniuſcuiuſquã

eſſe,

A esse, arbitratu suo uerba & instituta Dei interpretari: sed ecclesiã, ecclesiam inquã, in
qua certa esset ac perpetua, ut inquũt uetustissimi, sanctissimi & grauissimi doctores,
Irenęus, Cyprianus & Augustinus, tot seculis cõtinuata episcoporũ successio, colum *1. Timot. 3.*
nã esse & firmamentũ ueritatis. In ea sola dari spiritũ ueritatis, qui ut author, ita inter *1. Corin. 14.*
pres quoq; sit sacræ scripturæ, non dissensionis, uerùm pacis Deus. Quo quidé illis ca
rere necesse esset, quibus inter ipsos non conueniret, & qui ne ipsi quidé singuli sibi
constarent, sed omni uento doctrinæ quasi nebulæ turbine exagitatæ circũferrentur. *Ephes. 4.*
Iam uerò illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & *Ritus Chri-*
uenerabundus accepit, quòd se totũ Deo religiosis uerbis & suspirijs cõmendabat, *stiani in mo*
quòd in eius clementia & misericordia fiduciã suã omné collocabat, quę & isti noua- *riente.*
tores euidentissima, nisi fallor, uerę pietatis indicia iudicant, nónne certa sunt piè &
religiosè exactæ uitæ testimonia? Cũ igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, *Epilogus.*
& educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus *Virtutes Si-*
quoq;, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & mode *gism. in spe-*
stus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si præteritorũ memor, præsentiũ sa- *culum Prin*
gax indagator, futurorũ acutus coniector, & utiliũ publicè priuatimq́; diligens & sa- *cipibus posi*
piens prouisor fuit. Non mirũ, si in hac breuitate uitæ humanæ, magnisq́; laboribus *tæ.*
uiuendo octogesimũ secundũ annũ attigit, si uiribus & ualetudine plerũq; firma fuit, *Aetas 82. an norum.*
si sensuũ ingenijq́; uigoré ad extremũ penè retinuit. Non mirũ, si gratia & authorita-
te apud suos pariter & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimũ re-
gnũ, elatis post patré duobus fratribus, maturè adeptus, bellis felix & uictoriosus, pa-
ce multa beatus, uxoribus & liberis nõ infortunatus, ditionũ aliquot accessionibus
locupletior, tã bene, tã quietè, tã feliciter, tãtoq́; bonorũ omniũ fauore uno & quadra
ginta annis id administrauit, & florentius multo, quàm acceperat, non degeneri, uti
confidimus, filio reliquit. Non mirũ deniq;, si sempiternũ optimi & fortunati princi- *Pater pa-*
pis, & patris patriæ nomen atq; gloriã, nisi me uanũ fallit auguriũ, apud longã posteri *triæ Sigism.*
taté celebris inclytusq́; rex retinebit: quippe qui superiores omnes principes & re-
ges nostros non modico interuallo post se reliquerit. Nã quæ in singulis illis singula
B laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia cõplexus est: Boleslai Chrobri, ut ab hoc potis- *Polonor. re*
simũ ordiar, solertiã & magnificentiã: Cazimiri monachi pacis & instaurandæ patrię *gũ uirtutes.*
superiorũ temporũ iniuria afflictę studiũ: Vuladislai eius filij mansuetudiné: Boleslai
Criuousti uictorias: Crispi prouidentiã: Miecislai senis grauitaté: Cazimiri horũ duo-
rũ fratris iusticiã: Lesci albi excelsum animũ: Boleslai pudici religioné ac temperan-
tiam: Lesci nigri moderationé animi: Vuladislai Loctici fortitudiné, & in tolerandis
aduersis patientiã: Cazimiri magni in ornando & muniendo regno studiũ atq; dili-
gentiã: Iagellonis aui, si non in propagando, certè in amplificando cultu diuino pie-
taté, laboré & munificentiã: Vuladislai patrui magnanimitaté & clementiã: Cazimiri
patris facilitaté, & offensarũ perbreué memoriã: deniq; Ioannis Alberti fratris ad res
magnas gerendas, quanquã meliore fortuna, alacritaté. Has, inquã, omnes omniũ il- *Sigis. omni-*
lorũ uirtutes solus Sigismundus non modò æquauit, sed superauit etiã: ita, ut nulla *bus excellen*
cuiusquã eloquentia, nedũ infantia nostra satis dignè & pro meritis eũ laudare pos- *tior.*
sit. Sed iã ipsum ex augusto illo mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præ
fuit, alloquété audiamus. Quàm iustè, quãq; moderatè uobis uiri Poloni (liceat enim *Oratio Sig.*
mihi uos omnes imperio coniunctos uno nomine appellare) imperauerim, & quan- *ad Polonos.*
ta felicitate regnũ hoc auxerim, ornauerim & cumulauerim, uos ipsi probè nostis: aut
si qui per ætaté intelligere & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu bonis &
grauibus uiris discere potestis. Pro his meritis meis iure meo illud à uobis postu-
lo, ut si quid unquã imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ
condonetis: quã uerò mihi debetis gratiã, eã liberis meis dulcissimis referatis, mor-
te mea pupillis. Filiũ hunc meũ unicũ, qué ipsi uobis regé, mihi successoré me uolente *Pathetica fi*
& postulante iampridem designastis, eodé quo me, aut maiore etiã, si potestis, studio *lij commen*
prosequamini, cõsilijs adiuuetis, cõsentientibus animis atq; uiribus protegatis, ętati *datio.*
eius nonnihil etiã indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dũ suã ré agunt, uestrã agere uide-
ri uolũt: & tamé aliud alibi præ se ferũt, utrinq; ut gratiã ineãt, & opes potentiãq; suã
augeãt & stabiliãt. Cernitis qualia nũc sint tépora, quousq; domi progressa sit multo-
rũ audacia, quãta huic regno & cõmuni patriæ pericula à barbaris impendeant. Ma-
turè uobis prouidendum est, ne non modò imperium uestrum & resp. uerùm etiam
libertas

Consilium regis. libertas & uita uestra uestrorumq; in extremum discrimen ueniat. Id uerò ita demũ recte prouidebitis, si sublatis omnino factionibus, disidijs & simultatibus mutuis, amore & officio erga uos inuicem, erga regem uerò uestrum studio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nunc formidolosi nonnullis uidemini, formidabiles uicinis uestris hostibusq; sitis. Ad te uerò, fili charissime, hæc mea est oratio. *Verba Sigism. ad filium.* Illo autem habitu, illoq; uigore hæc tu Sigismunde Auguste patrem tecum loqui existimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas sceptrumq; traderet. Nihil est quòd te unà cum matre, & sororibus tuis, puellis lectissimis, propter mortem meam tantopere excrucies fili. Mihi quidem ego meo tempore, annorum, uitæ, gloriæq; satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorem uitam regnumq; melius migraui. Vt autem uestro quoq; & horum omnium tempore id factum esse uideatur, secundum Deum in te, fili, maximè situm est. Tibi mi fili deinceps, & mater, & sorores & uerò resp. maximè curæ esse debebunt. In te spes omnes omnium, quas frustrari te æquum non est, sitæ sunt. Nonnihil quidem nobis debet Polonia: sed nos illi multo plus. Quippe quæ nos sibi, maioresq; nostros posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus, atque etiam potentioribus fortasse reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioq; coluit. Te, quemadmodum ipse nosti, puerulum etiam tum regio diademate insigniuit. *Aurea pij patris monita.* Ad eius igitur salutem atq; dignitatem uicissim te uoluntatem tuam, studia & conatus omnes adiungere in primis æquum est. Id uerò ita demum recte facies, si omnibus te æquabilem, familiarem uerò non nisi grauissimis & sapientissimis quibusq; præbebis: si nullius ius & innocentiam neq; gratia, neq; odio cuiusquam opprimi sines: & in iudicijs exercendis non quis, aut cuius cognatus, necessarius, uel cliens quisq; sit, sed quàm iustam causam habeat, attendes: si tenuiores à ui & iniurijs potentiorum uindicabis: si honestatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: si nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus absq; consilio senatus quicquam statues, cum iuuenibus uerò & iuuenili ardore præditis consilia non temerè communicabis: si assentatoribus aures non accommodabis (Blandum enim est malum, sed pestilens in primis regnis atq; regibus assentatio) si dissensiones ordinum, & simultates procerum inter ipsos authoritate tua penitus extirpabis: si deniq; pietatem atq; religionem sanctissimam sedulò & ex animo coles, neq; ab institutis maiorum, & iam inde ab exoriente religione Christiana apud omnes gentes recepto, & ad nostra usq; tempora transmisso retentoq; cultu Dei opt. max. uenerandisq; cæremonijs atq; dogmatibus te cuiusquam uel insidiosis blanditijs, assentationibus & illecebris auocari, uel importunitate auelli sustinebis. Harum rerum omniũ exempla domestica habes satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras fili, quo successu, qua fœlicitate, quãtaq; gloria nos tamdiu regnauimus. Id nos totum Deo opt. max. quem sedulò riteq; coluimus, acceptum referimus. Existimare autem debes, neq; regnum, neque quicquã omnino sanctum & inuiolabile esse posse, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili suauissime, ad laudem, ad beneuolentiam hominum, ad salutem tranquillitatemq; ditionum tuarum, deniq; ad decus & immortalitatẽ grassandum est. Hac certus est, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hæc tecum Sigismunde Auguste, pater: illa rex uester nobiscum, uiri Poloni. Reliquum est, utriq; ut sanctissimis & saluberrimis monitis eius obtemperetis, eiusq; præclara erga uos merita assidua pietate & grata memoria semper prosequamini, omnesq; pariter eum, uti debemus, uiuorum & mortuorum Deo, apud quem nemo satis iustus & insons est, assiduis precibus commendemus. Vicissim ille in cœlis, uti speramus, pro nobis orabit: & quorum saluti & incolumitati omni ratione, quoad uixit, consuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & molestia solutus, studium suum in placando Deo opt. max. deesse patietur.

FINIS.

RERV

RERVM ET VERBORVM IN POLONICA MARTINI CROMERI HIstoria præcipuè memorabilium INDEX.

B

C

Calisiensis

Calamitosi immissi in bona Ecclesiastica A wladislao Rege 300.

dobro-

E

F

G

tus

holsatiæ

I

iaroslaus

ioannes

M

cum Ma-

michaloui-

moran-

N

Pontifex Paschalis
captiuus à Cesare 82.
7 alium pontificem Romanis
[illegible]

Quadra-

romanorum

S

Vaca

V

ungaricae

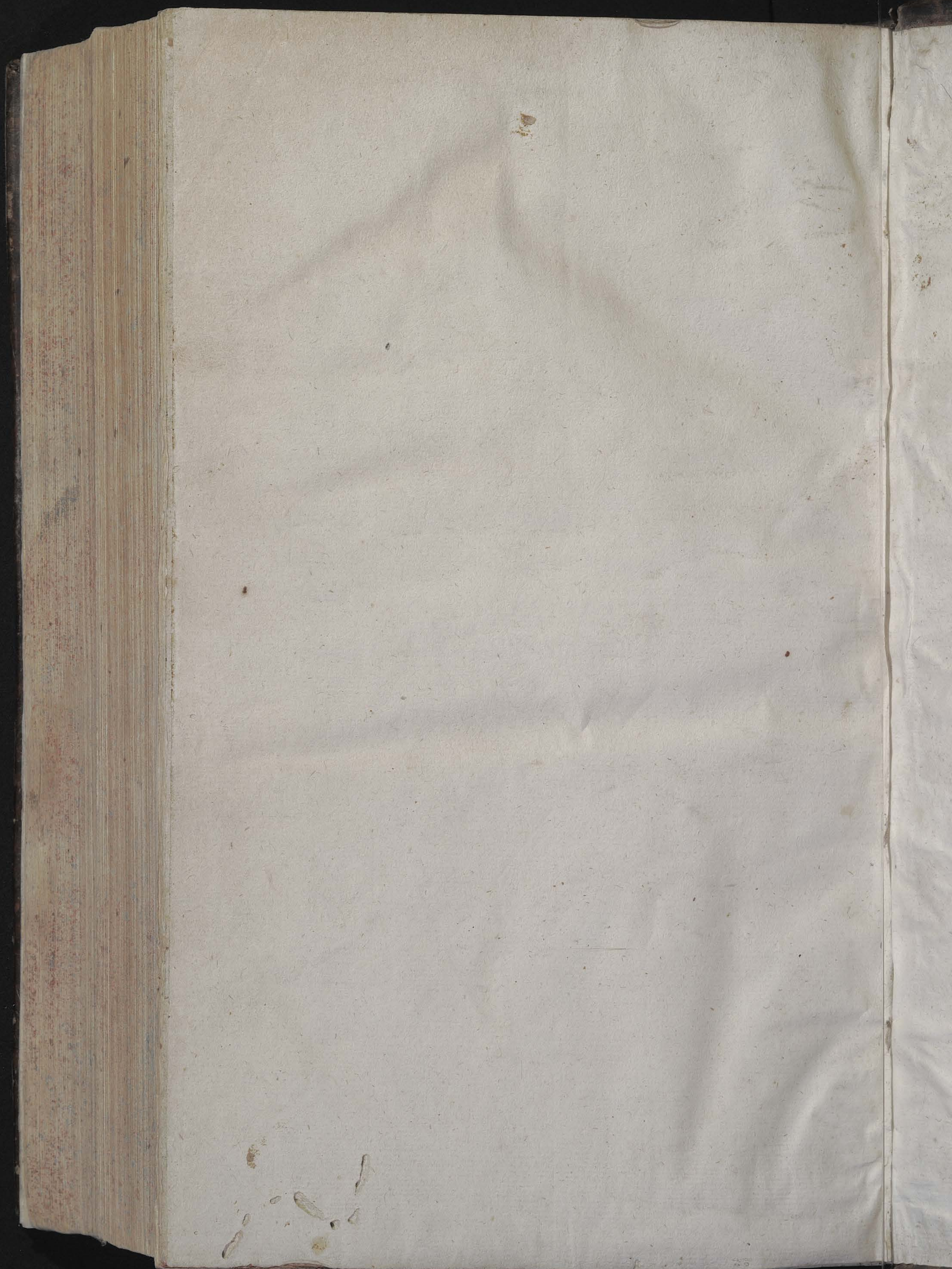
X

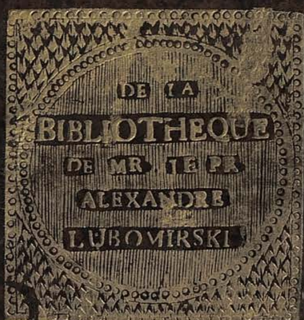
Z

zauissius

FINIS INDICIS.

BASILEAE, EX OFFICINA OPORINIANA, Anno Christi M.D.LXVIII mense Augusto.

DE LA
BIBLIOTHEQUE
DE MR. LE PR.
ALEXANDRE
LUBOMIRSKI

MARTINI
CROMERI

O